

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CX — 1—3 IANUARIE—MARTIE 1992

CUPRINS

MESAJE — SCRISORI IRENICE

<i>Mesajul adresat de Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST lucrărilor Consiliului național pentru Unire (Iași, 1992)</i>	3
<i>Scrisori irenice și telegrame de felicitare primite de Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST cu prilejul sărbătorilor Nașterii Domnului (1991) și Anului Nou 1992</i>	5

VIAȚA BISERICESCĂ

<i>Intrunirea Patriarhilor și Întâistătorilor Bisericilor Ortodoxe (Constantinopol, 13—15 martie 1992)</i>	17
<i>Nicolae Titulescu revenit în țărâna strămoșilor săi (Diac. P. I. David)</i>	30
<i>O manifestare tinerească cu profunde înțelesuri creștine și naționale: «Drumul crucii» (Remus-Andrei Ion)</i>	34
<i>Conferință teologică internațională consacrată Sinodului al VI-lea ecumenic (Pr. dr. Ioan Dură)</i>	39
<i>Cronică</i>	42
<i>Din viața Bisericilor Ortodoxe surori</i>	45

ATITUDINI

<i>Pr. prof. Ion Bria, Înnoire</i>	47
<i>Pr. dr. Mircea Basarab, Evanghelie și cultură la români</i>	49
<i>Pr. dr. Gheorghe I. Drăgulin, Vieți și biserici întemnițate</i>	57
<i>Pr. dr. Paul Mihail, Folosirea apelativului «părințele» în enotie</i>	59

ANIVERSĂRI — COMEMORĂRI

<i>Pr. Alexandru Ioniță, Prof. dr. acad. Silviu Dragomir (30 de ani de la moartea sa)</i>	63
<i>Aurică Smaranda și Gh. Georgescu, Arhitectul Dumitru Ionescu-Berechet — 35 de ani în slujba Bisericii Ortodoxe Române (1927—1969)</i>	68

INDRUMĂRI PASTORALE

<i>† Lucian Florea, Arhiepiscopul Tomisului, Solidaritatea umană în lumina învățăturii creștine</i>	72
<i>Diac. P. I. David, Cuvîntul, armă împotriva vrăjmașilor</i>	78

MESAJE — SCRISORI IRENICE

MESAJUL

PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST ADRESAT LUCRĂRILOR CONVENȚIEI CONSILIULUI NAȚIONAL PENTRU UNIRE

În ziua de 24 ianuarie 1992, s-au desfășurat la Teatrul Național Vasile Alecsandri» din Iași lucrările Conferinței recent înființatului Consiliu Național pentru Unire. Au participat numeroși invitați: personalități ale vieții publice din țară și din Moldova de dincolo de Prut, senatori, parlamentari, scriitori, reprezentanți ai diverselor partide politice, reprezentanți ai autorităților locale etc. Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat: II.PP.SS. Mitropoliți *Daniel* al Moldovei și Bucovinei, *Antonie* al Ardealului și *Nestor* al Olteniei.

La începerea lucrărilor, I.P.S. Mitropolit *Daniel* a arătat că Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST nu a putut participa la aceste lucrări întrucât la București se desfășoară lucrările organelor reprezentative superioare ale Bisericii Ortodoxe Române.

I.P.S. Sa a dat apoi citire *Mesajului*, transmis de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* participanților lucrărilor Convenției, în care se spune:

«În primul rînd implor ajutorul lui Dumnezeu asupra lucrărilor Convenției naționale pentru Reîntregirea României. Cu sentimentele frățești de comuniune, dragoste și încredere, sînt sufletește alături de toți cei prezenți, neputînd participa personal avînd convocate lucrările Adunării Naționale Bisericești și ale Sfîntului Sinod.

Reîntregirea neamului și a pămîntului nostru strămoșesc, sfîrtecat abuziv și dureros, de la trupul țării, se cere împlinită de noi toți, urmînd pilda vrednicilor noștri înaintași și a tuturor acelor care și-au dat viața pentru credință, limbă și glie strămoșească.

Din tărîmul viețuirii lor în lumina Duhului Sfînt, de dincolo de mormintele cunoscute și necunoscute, presărate departe de vatra părin-

tească în Est și Vest, cetele de eroi ne cheamă la întregirea fruntariilor apărute cu jertfe de Ștefan cel Mare și Sfânt, și de toți vrednicii noștri înaintași. Fiecare fiu al plaiurilor noastre străbune trebuie să contribuie la vindecarea răni care singerează trupul țării și sufletul poporului nostru, de atâtea ori supus umilințelor, suferințelor și răstignirii în istorie.

Cu credința în ajutorul lui Dumnezeu și a sfinților martiri din neamul nostru și inspirați de înțelepciunea strămoșească, să ne unim cugetele și simțirile ca în armonie să săvîrșim reîntregirea României ca pe un act sfânt de dreptate și adevăr, în fața lui Dumnezeu și a istoriei.

Așa să ne ajute Dumnezeu !».

† **TEOCTIST**

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SCRISORI IRENICE

PRIMITE DE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST,
CU PRILEJUL SFINTELOR SĂRBĂTORI
ALE NAȘTERII DOMNULUI (1991) ȘI ANULUI NOU (1992)

SCRISOAREA IRENICĂ A SANCTITĂȚII SALE BARTOLOMEU I,
ARHIEPISCOPIUL CONSTANTINOPOLULUI ȘI PATRIARH ECUMENIC :

*Prea Fericite și Intru tot Sfințite Arhiepiscop al Bucureștilor,
Mitropolit al Ungro-Vlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române,
Prea iubit frate în Hristos Dumnezeu și împreună slujitor
al Smereniei noastre, D. D. T e o c t i s t,*

Cu dragoste frățescă și multă cinste primind scrisoarea Prea Fericii Voastre, prea iubite și prea dorite nouă, din 14 decembrie 1991, am primit salutul și îmbrățișarea frățescă trimisă prin aceasta nouă și Sfinței noastre Biserici cu prilejul sfințelor și mîntuitoarelor sărbători ale Nașterii după trup în Betleem și a dumnezeieștii Teofanii în Iordan a Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos și urările cordiale ale dragostei Voastre pentru Anul nou.

Cu bucurie sufletească întorcînd Prea Fericii Voastre îmbrățișarea sărbătorească, ne rugăm din inimă Domnului nostru Cel ce s-a întrupat pentru mîntuirea oamenilor să Vă dăruiască — Prea Fericii Voastre, Sfinței Biserici a României și binecredinciosului popor — harul și binecuvîntarea Sa și un An nou cu sănătate, liniște, pace, plin de toată bunătatea duhovnicească.

Îmbrățișînd încă o dată pe Prea Fericea Voastră prea iubită nouă, în Hristos cel ce s-a născut și s-a arătat lumii, rămînem cu dragostea frățescă și cinstea deosebită,

Al Prea Fericii Voastre iubit frate în Hristos,

† BARTOLOMEU

Arhiepiscopul Constantinopolului

SCRISOAREA IRENICĂ A SANCTITĂȚII SALE PARTENIE,
PAPĂ ȘI PATRIARH AL ALEXANDRIEI
ȘI AL ÎNTREGII AFRICI

Iubite Frate,

Imnul îngeresc, doxologia cerească și pămîntească, lauda oamenilor, a Bisericii, a poporului lui Dumnezeu, cîntarea, mulțumirea tuturor, rugăciunea lumii întregi, se întîlnesc în această noapte veșnică de

Crăciun a Betleemului și în ziua cea neînserată a Nașterii Mîntuitorului nostru Hristos ; toate intră în bucuria lui Dumnezeu, în pururea sărbătorire.

Tămîia, smirna și aurul sînt, acum și totdeauna și în vecii vecilor, jertfa omenirii și a zidirii întregi, darurile noastre sfinte aduse Pruncului cu sfințenie, cuvioșie și smerenie.

Ortodoxia noastră se roagă întotdeauna și în această clipă sfîntă, unită într-un singur suflet, de Nașterea Domnului a primului an al ultimului deceniu al secolului douăzeci de la Nașterea Sa, și se îndreaptă spre secolul al XXI-lea, — Anul nou al omului și al «Fiului lui Dumnezeu Cel Unul-Născut» din Duhul Sfînt și din Maria Fecioara...

A început drumul ultimului deceniu și Biserica noastră Ortodoxă, la Locurile sfînte ca și în toate ținuturile, de la Oceanul Înghețat de Nord la Ecuator, după planul Său veșnic, Bisericile Patriarhale și Autocefale, în Orientul Mijlociu, în Europa de Est, în Balcani sau din diaspora, în acest ceas de mare gravitate și de judecată, acum și aici, se roagă împreună cu poporul Său. Și sînt și trebuie să fie «în comuniune» și în legătură continuă și neîntreruptă «spre slava lui Dumnezeu, spre pace și bună învoire între oameni...».

Patriarhia Ortodoxă a Alexandriei, ortodocșii continentului african, cei din Egipt unde se află reședința noastră, «de unde a chemat pe Fiul Său», cetatea Sa cea veșnică, adăpostul Său, uniți și cu dragoste ne rugăm împreună cu întreaga Ortodoxie pentru Împărăția Dragostei și «pentru unitatea tuturor creștinilor și a lumii întregi și cîntăm : slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace între oameni bună voire».

Împreună cîntăm, împreună luptăm, trăim împreună în Hristos și împreună mergem înainte, suferim împreună, ne bucurăm împreună, cu popoarele noastre și cu toate popoarele pămîntului.

Sînt «colindele» noastre, tradiția noastră. Le vom spune «Bună seara gospodari, am venit să colindăm...».

Unitatea noastră, comunicarea între noi, după tradiția canonică, colaborarea noastră, continuă și neîntreruptă și, înainte de toate, rugăciunea noastră unită, lupta noastră una și dintotdeauna, este singura noastră nădejde și mîntuire, în Numele Său cel Sfînt.

Domnul nostru este aproape, lîngă noi, Nașterea noastră, Emanuel, este împreună cu noi, și «înlăuntrul nostru», în Biserica și în poporul Său.

Vă îmbrățișez și urez, clerului și poporului Prea Fericirii Voastre, toate cele bune de la Dumnezeu, de la Nașterea Lui cea veșnică. Crăciun fericit și un an bun.

Cu multă dragoste în Hristos,

† PARTENIE

Papă și Patriarh al Alexandriei

SCRISOAREA IRENICĂ A SANCTITĂȚII SALE, IGNATIE AL IV-LEA,
Patriarhul Antiohiei și al întregului Orient

*Prea Fericite Patriarh al României,
Prea iubit frate în Hristos, Dumnezeu și împreună slujitor
al Smereniei noastre, D. T e o c t i s t,
îmbrățișându-Vă frățește în Domnul, cu bucurie ne adresăm
Prea Fericirii Voastre ;*

Cind cel mai înainte de veci din Tatăl născut, Dumnezeu Cuvîntul, a luat întreaga fire omenească «S-a născut nouă Prunc-Fiu, și s-a dat nouă», pentru ca să mintuiască neamul nostru de tiranie și de stricăciune și să ne readucă la filiația cea dintii, lumea întreagă slăvind împreună cu îngerii a strigat :

«Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace între oameni bunăvoire !».

Acest imn îngeresc îl înălțăm și noi în mijlocul omenirii noastre mult tulburate și încercate, ne ducem cu mintea la iesle purtînd cu noi întreaga speranță și așteptare, de pace și bună înțelegere ca plată făcătorilor de pace, după făgăduința lui Hristos cel Intrupat, din Peștera cea de Dumnezeu primitoare : «Dumnezeu fiind păcii, Tatăl îndurărilor, din voia cea mare a trimis Înger aducător de pace : pace zic vouă ; pacea Mea dau vouă ; dar, nu precum vă dă lumea, vă dau Eu».

Cu prilejul acestora și plini fiind de bucuria cea nemărginită și negrăită, trimitem sărutare de pace Prea Fericirii Voastre și tuturor sfinților frați celor împreună cu Voi și oștei Sfintei Voastre Biserici și rugîndu-ne să sărbătorim în sănătate și bucurie sfințele sărbători din perioada celor douăsprezece zile și multe altele, spre binele Sfintei Biserici pe care o conduceți și împreună cu întreaga Ortodoxie Sfîntă,

Al Prea Fericirii Voastre iubit frate în Hristos, cel născut,

† IGNATIE AL IV-LEA
Patriarhul Antiohiei

SCRISOAREA IRENICĂ A SANCTITĂȚII SALE, DIODOR I,
Patriarh al Cetății Sfinte a Ierusalimului și a Toată Palestinei

*Imbrățișare sfîntă în Hristos Iisus,
Cel născut mai presus de fire din Fecioară.*

Cu bucurie mare și veselie duhovnicească sărbătorim nașterea cea după trup a Mintuitorului nostru Hristos, prin care, Cuvîntul Însuși al Tatălui cel veșnic, deoființă și împreună fără de început fiind, cu deșertare dumnezeiască și cu nespūsă iubire de oameni «chip de rob luînd și asemenea omului făcîndu-se», «s-a sălășluit întru noi» pentru ca noi să primim filiația lui Dumnezeu, să devenim părtași și moștenitori ai împărăției Sale celei cerești.

Acestei minuni a întrupării Fiului și Cuvîntului lui Dumnezeu, cu uimire firea întreagă i se pleacă, iar noi inițiați în aceasta împreună cu toți cei mintuiți «din stricăciunea morții» și îmbrăcați cu nesticăciu-

nea lui Hristos, cîntăm împreună cu îngerii imnul de la Nașterea Mîntuitorului: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace între oameni bunăvoire», rugînd pe Hristos Cel născut în Betleem din Fecioară să facă pace în lume, să împace cele ce sînt în disensiune și să le unească pe toate sub Chipul Său cel făcător de pace. Nu uităm, de asemenea, să ne rugăm Domnului păcii să trimită lumina Sa cea neînserată și dumnezeiască peste conducătorii popoarelor din Orientul Mijlociu, care zilele acestea poartă discuții de pace. Soarele dreptății să le lumineze cugetele pentru găsirea unei soluții rapide și pașnice problemei politice din regiunea Locurilor sfinte — care ascunde numeroase pericole — pentru ca semenii noștri, cei ce trăiesc în persecuții și teroare să se bucure și ei de pacea lui Dumnezeu și de bunăvoința Lui.

Fiind neliniștiți, deci, de evoluția evenimentelor ce se petrec în aceste zile, dar și cu speranța purtării de grijă de sus a lui Hristos Cel ce s-a întrupat pentru noi, ne îndreptăm spre Peștera primitoare de Dumnezeu a Betleemului celui sfînt, de unde de-a lungul secolelor nu încetează să se vestească pînă la marginile lumii această sărbătoare mîntuitoare. De aceea, chemăm și pe Prea Fericirea Voastră Prea Venerabilă să unească în cuget rugăciunile cele bineprimite de Dumnezeu «pentru pacea a toată lumea, pentru bunăstarea sfintelor lui Dumnezeu Biserici și pentru unirea tuturor», în Hristos Iisus, Domnul nostru.

Convinși fiind de dragostea și de nemărginita Sa milă cu care conduce, în Duhul Sfînt, Biserica Lui cea sfîntă, dorim ca din munții vestitei Iudei și a Betleemului celui sfînt să asigurăm pe Prea Fericirea Voastră, că în preacinstita și de Dumnezeu ocrotita pămîntească Peșteră, vom pomeni cinstitul Vostru nume, felicitîndu-Vă cu prilejul sărbătorii Nașterii Domnului și adresînd sărbătorești salutări Prea Sfințiților Ierarhi ce Vă înconjoară, și urări patriarhale binecredinciosului cler și obștei binecredincioase a Sfintei Biserici a României.

Cu acestea, îmbrățișîndu-Vă sărbătorește, rugăm pe Cuvîntul lui Dumnezeu Cel întrupat să lungească anii vicții Voastre, în sănătate și putere, pentru a conduce Sfînta Biserică a României la limanuri de mîntuire și rămînem,

Al Prea Fericirii Voastre Preaîubite
iubit frate în Hristos,
† DIODOR I
Patriarhul Ierusalimului

SCRISOAREA IRENICĂ A SANCTITĂȚII SALE ALEXEI II,
PATRIARHUL MOSCOVEI ȘI AL ÎNTREGII RUSII

Prea Fericirea Voastră, iubite frate întru Domnul,

Cu ocazia marelui și fericitului praznic al creștinătății — al Nașterii Fiului lui Dumnezeu — care, pentru noi și pentru a noastră mîntuire, s-a întrupat și s-a pogorît din ceruri, ca omului să-i fie hărăzite făgăduințe mari și de mare preț, făcîndu-se părtaș dumnezeieștii firii (2 Petru 1, 4), mă adresez Prea Fericirii Voastre cu sincere felicitări și îmi exprim cele mai frumoase sentimente.

Cu inima smerită și înfiorată, plecându-ne în fața Pruncului Iisus, Cel născut în ieslea Betleemului, proslăvim cu pietate înfăptuirea măreței taine, — când «Dumnezeu s-a arătat în trup» (1 Tim. 3, 16).

Cu mare râvnă rugăm pe Fiul lui Dumnezeu, Cel născut, care s-a coborât din ceruri, să-i înalțe pe oameni spre ceruri și să le deschidă calea spre mîntuire și viață veșnică, ca El să binecuvinteze năzuința celor care caută reînnoirea spirituală și renașterea.

Fie ca lumina stelei Betleemului să ne lumineze inimile și să ne ajute să facem fapte de milostenie, dreptate, credință, dragoste și pace (2 Tim. 2, 22).

Urez Prea Fericirii Voastre ca Dumnezeu să Vă ajute în înalta Dvs. slujire.

Fiul lui Dumnezeu, Cel născut în iesle, să Vă trimită bucurii în noul an care vine, ca el să fie un an al edificării păcii și al înfloririi.

Cu dragoste întru Hristos.

† ALEXEI

Patriarh al Moscovei și al întregii Rusii

SCRISOAREA IRENICĂ A SANCTITĂȚII SALE ILIA II,
Patriarhul-Catolicos al întregii Georgii

Prea Fericirea Voastră, iubit frate în Hristos,

«El va șterge orice lacrimă din ochii lor. Și moartea nu va mai fi. Nu va mai fi nici tînguire, pentru că lucrurile dintîi au trecut» (Apoc. 21, 4).

Acum, cînd omenirea este copleșită de suferințe și războaie inimaginabile, ne adresăm Vouă, cu dragoste în Hristos, cu ocazia sărbătoririi Crăciunului și a Anului nou. Ne adresăm Vouă sperînd că Domnul va auzi rugăciunile noastre și, prin milostivirea Sa, va înlocui durerea cu bucuria. Dragostea lui Dumnezeu este atît de mare încît El L-a dăruit pe unicul Său Fiu pentru izbăvirea noastră.

Dumnezeu nu numai că a creat omul, dar s-a unit cu el pentru a-l înălța la ceruri. Sîntem surprinși de asemenea umilință: «Transcendentalul s-a născut copil». Lumea era oarbă și mută la tot ceea ce se petrecea în jur și nu putea să vadă nașterea divină. Ne rugăm astăzi Domnului să ne deschidă inimile, reci și înrăite, pentru ca El să poată veni în noi și să-și găsească sălaș veșnic. Atunci nu ne vom mai teme de suferințele și încercările prin care trece omenirea astăzi. Fie ca taina Nașterii Domnului să se petreacă în inimile tuturor ființelor umane, pentru ca toți să aibă parte de bucuria și dragostea desăvîrșită.

Salutăm încă o dată cu bucurie și dragoste pe Prea Fericirea Voastră, pe Prea Sfințiii Ierarhi și întreaga voastră Biserică cu ocazia sărbătorii Nașterii Domnului. Fie ca noul an să se dovedească a fi pașnic și prosper pentru Voi și pentru întreaga omenire.

Vă îmbrățișez cu dragoste frățească și vă rugăm să înălțați rugăciuni pentru noi și pentru sfînta noastră Biserică.

Cu dragoste în Hristos,

† ILIA II

Patriarh-Catolicos al întregii Georgii

SCRISOAREA IRENICĂ A SANCTITĂȚII SALE PAVEL,
Patriarhul Serbiei

*Iubite frate întru Hristos și coslujitor al smereniei noastre,
Prea Fericite Părinte Teoctist,
Vă îmbrățișăm frățeste și Vă felicităm din inimă.*

Cu ocazia sărbătorii Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos Vă transmitem cele mai sincere urări de bine și de sănătate împreună cu tradiționalul nostru salut de Crăciun : «Pacea lui Dumnezeu — Hristos se naște !».

Din păcate, bucuria dumnezeiască de data aceasta, la foarte mulți, a fost tulburată din cauza evenimentelor care se desfășoară la noi în Iugoslavia. Se repetă același rău care se petrecea acum o jumătate de veac deasupra cerului nostru. «De unde a izbucnit atîta dușmănie care l-a făcut pe Cain să se năpustească asupra lui Abel, fratele lui» se pune întrebarea într-o cîntare sîrbească.

În Sfînta Evanghelie Dumnezeu spune : «În lume necazuri veți avea, dar îndrăzniți, Eu am biruit lumea !» (Ioan 16, 33), dar nu prin forță și violență, nu prin crime și genocid. Hristos a învins prin dragoste, dreptate și adevăr. El a biruit luînd asupra Sa păcatele lumii întregi și vîrsîndu-și sîngele nevinovat pentru toți cei care se vor pocăi și vor reînvia în Duhul Sfînt.

Ne pare rău pentru orice om care suferă nevinovat și pentru toți aceia care au căzut victimă, apărîndu-și glia și familiile. Regretăm și pentru aceia care sînt nevoiți să-și părăsească vetrele. Ne simțim cu sufletul ușurat cînd ascultăm cuvintele Mîntuitorului : «Feriți-vă fi minzeze cu lumina Sa și să ne încălzească cu căldura iubirii Sale, ca împotriva voastră, mințind din pricina Mea» (Matei 5, 11).

Mîntuitorul e numai atunci aproape de noi cînd și noi ne vom apropia de El, de adevărul Lui, de exemplul vieții Lui.

Ne rugăm Pruncului Iisus, născut în ieslea Betleemului, să ne lumineze cu lumina Sa și să ne încălzească cu căldura iubirii Sale, ca împreună cu noi toți să restabilească pacea Lui și dragostea Lui.

Vă felicităm cu ocazia Anului nou, 1992, și rămînem al Prea Fericirii Voastre Frate întru Hristos.

† PAVEL
Patriarhul Serbiei

SCRISOAREA IRENICĂ A SANCTITĂȚII SALE MAXIM,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare

Prea Fericirea Voastră,

Cu dragoste frățească în Domnul, Vă felicităm cu ocazia mării sărbători a Nașterii Domnului și a Noului an 1992.

Nașterea Domnului Iisus Hristos în Betleem, a fost vestită cu imnul îngeresc : «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire» (Luca 2, 14).

Prin întruparea Sa, Fiul lui Dumnezeu a adus pe pămînt pace, bunăvoire între oameni, mîntuirea lumii.

De aceea la mărita sărbătoare a Nașterii Sale prea slăvite, noi cinșăm cu sufletele și inimile pline de bucurie :

«Hristos se naște, slăviți-L!».

Fie ca Domnul Hristos, care s-a născut în lume pentru mîntuirea noastră, să binecuvinteze cu mila Sa anul nou ce se apropie, pentru a fi un an de pace, de prosperitate pentru Sfînta Sa Biserică și de bună-voire între oameni.

Imbrățișînd cu inima plină de dragoste pe Prea Fericirea Voastră, îl rugăm pe Bunul Dumnezeu să vă dea sănătate și putere, întărindu-vă sufletul, pentru încă mulți ani, de slujire ca întîistătător al Sfintei Biserici și pentru binele creștinilor devotați pe care-i păstoriți.

Ne încredințăm sfintelor Voastre rugăciuni și rămîn al Prea Fericirii Voastre frate în Hristos.

† MAXIM
Patriarhul Bulgariei

SCRISOAREA IRENICĂ A I.P.S. HRISOSTOM,
ARHIEPISCOPUL CIPRULUI

*Prea Fericite Patriarh al României,
Mitropolit al Ungrovlahiei și Arhiepiscop al Bucureștilor,
Prea iubit și mult dorit frate împreună-slujitor, D. Teoctist,
Imbrățișînd frățește în Domnul pe Prea Fericirea Voastră
Prea Venerabilă, cu bucurie ne adresăm Vouă,*

Fiul cel mai înainte de veci, Unul Născut și Cuvîntul Tatălui, cu nemărginita Lui milostivire, a luat slăbiciunea trupului omenesc, pentru ca să-l readucă la strălucirea și fericirea cea dintîi pe omul cel căzut. Cerul și pămîntul s-au unit astăzi. Hristos născîndu-se în Betleemul Iudeii. Îngerii și oamenii, praznic împreună făcînd, laudă și slăvesc pe Creatorul și Stăpînul tuturor pentru revărsarea dragostei dumnezeiești peste neamul omenesc.

De această bucurie și veselie comună împărtășindu-ne și noi, din tot sufletul, felicităm pe Prea Fericirea Voastră, imbrățișîndu-Vă frățește cu prilejul acestui eveniment supranatural și ne rugăm din adîncul inimii Fiului lui Dumnezeu, Celui întrupat pentru noi, pentru ca să Vă dăruiască sănătate și să Vă învrednicească să prăznuiți mulți ani sărbătoarea mintuitoare a nașterii Sale după trup, să păstoriți bineplăcut lui Dumnezeu și să conduceți la mîntuire poporul cel credincios încredințat Vouă, contribuind din belșug la slava Sfintei noastre Biserici.

Rugînd pe Domnul și Dumnezeul nostru, Cel ce are în stăpînire timpurile și vremurile, să dăruiască Prea Fericirii Voastre și Sfintei Voastre Biserici pace, dragoste și binecuvîntare în noul an ce se apropie. Vă rugăm să transmiteți urările noastre sărbătorești Venerabilei Voastre Ierarhii. Imbrățișîndu-Vă încă o dată în Hristos cel Născut, rămînem,

Al Prea Fericirii Voastre Prea Venerabile
iubit frate în Hristos.

† HRISOSTOM
al Ciprului

SCRISOAREA IRENICĂ A PREA FERICITULUI SERAFIM,
ARHIEPISCOPUL ATENEI ȘI AL ÎNTREGII ELADE

*Prea Fericite Părinte Patriarh al României,
Locțiitor al Cezareei Capadociei,
Mitropolit al Munteniei și Arhiepiscop al Bucureștilor,
Iubit frate în Hristos Dumnezeu și împreună-slujitor, D. T e o c t i s t,
îmbrățișînd în Domnul pe Prea Fericirea Voastră
cu bucurie ne adresăm Vouă.*

Hristos se naște, măriți-L !

S-a arătat Fiul cel Unul născut al lui Dumnezeu, pentru ca să izbăvească din rătăcire neamul nostru, înălțîndu-l la cer și împărtășindu-i bucuria Lui. Aceasta o spune și îngerul Lui : «Iată vă vestesc vouă bucurie mare, că vi s-a născut astăzi Mîntuitor ; care este Hristos Domnul». De aceea și noi, iarăși strigăm :

«Hristos se naște, măriți-L !».

Sărbătorînd cu bucurie coborîrea lui pe pămînt pentru noi, sărbătoare între toate sărbătorile prea cinstită, vă dorim frățeste Prea Fericirea Voastră Venerabilă, ca pentru mulți ani să conduceți, bineplăcut lui Dumnezeu, Biserica Sfîntă încredințată Vouă cu vrednicie, la limanuri mîntuitoare, la bucurie sfîntă și să sărbătoriți cu sănătate deplină taina cea întrutotul sfîntă și reaprinsă de mintea omenească a întrupării Sale dumnezeiești, cea pentru care cîntăm împreună cu toții cîntarea cea de veselie :

«Hristos se naște, măriți-L !».

Cu prilejul Anului nou, care începe în cîteva zile, an al dragostei Domnului și Dumnezeului nostru, rugăm iubirea Sa de oameni cea nemărginită și bunătatea Sa, să dăruiască Prea Fericirii Voastre, tuturor celor ce Vă înconjoară, toate bunătățile cele cerești și binecuvîntările duhovnicești.

Cu acestea, îmbrățișîndu-Vă în Dumnezeu cel intrupat pentru noi, rămînem cu dragoste,

Iubit frate în Hristos.

† SERAFIM
al Atenei

SCRISOAREA IRENICĂ A I.P.S. VASILE,
MITROPOLIT ORTODOX AL VARȘOVIEI
ȘI AL ÎNTREGII POLONII

*Prea Fericirea Voastră !
Iubit frate, coliturhisitor în Domnul !*

Se apropie praznicul întregii creștinătăți al Nașterii lui Hristos, cînd, deschizîndu-se — după Sfîntul Apostol Pavel — «marea taină a dreptei credințe, Dumnezeu s-a arătat în trup» (1 Tim. 3, 16).

Prăznuirea venirii Mîntuitorului în lume în momentul de față se desfășoară fără prea multă sfințenie. Ca și atunci cînd steaua a luminat

peștera Viflaimului cu lumina bucuriei, așa și astăzi unora le aduce bucurii spirituale, altora bucurii materiale, iar altora câștiguri deosebite, în timp ce unora le pătrunde în suflet, tot mai puternic, întunericul urii către Acela care a iubit lumea și Și-a pus sufletul Său pentru mântuirea ei.

Sărăcește credința, se stinge dragostea pentru Dumnezeu. Omenirea se încarcă tot mai mult cu problemele acestei lumi. Neînțelegeri care n-au mai existat în istoria popoarelor au crescut și s-au înmulțit pe toată suprafața pământului. În legătură cu aceasta este încălcată puternic pacea dintre creștini. În unele părți se ajunge chiar la evenimente sîngeroase, ca în evul mediu, cînd în numele mîndriei omenești, se binecuvînta «sfînta inchiziție».

Noi ne-am luptat în mod insistent pentru pace în toată lumea, știind că Dumnezeu iubește în mod deosebit pacea în sfînta Lui Biserică. Acum însă pentru multe am avea de regretat, de suferit și de plîns amarnic...

În ultimul timp se tot înalță rugăciuni «pentru unitatea Europei», iar despre unitatea Bisericii lui Hristos nici un cuvînt, desconsiderînd porunca lui Hristos că pacea ne-o dă numai El, dar nu precum o dă lumea (Ioan 14, 27). Ortodocșii au nevoie de pace, ca niciodată. Ateismul și-a arătat acul veninos ascuțit și ca urmare, între creștini, se aprinde din ce în ce mai mult ura...

În vremea noastră mulți sînt îngrijorați pentru viitorul Bisericii lui Hristos și pentru soarta lumii.

«Să nu se tulbure inima voastră; credeți în Dumnezeu, credeți și în Mine» (Ioan 14, 1), a spus Domnul Hristos ucenicilor Săi, adică și nouă.

Permiteți, Prea Fericirea Voastră, să Vă felicit cu ocazia Sfîntului Praznic al Nașterii Domnului și al Bobotezei ca și pe ceilalți ierarhi precum și pe slujitorii și credincioșii Bisericii Voastre, rugînd pe Domnul Hristos, Cel născut în iesle, să-și reverse asupra Voastră mila Sa nemăsurată. De asemenea, cu ocazia Anului nou sincere urări de bine.

Al Prea Fericirii Voastre, smerit rugător și iubit frate întru Hristos.

† VASILE

Mitropolitul Varșoviei și al întregii Polonii

SCRISOAREA IRENICĂ A I.P.S. DAMIAN,
AL MUNTELUI SINAI

Prea Fericite Stăpîne,

Îndelunga răbdare a Domnului ne-a dăruit încă un an, care aproape că a trecut, plin, sperăm, de rodire duhovnicească și cu cea de a 1991-a sărbătorire a împlinirii Cuvîntului. Se deschide în fața noastră un an nou — Domnul știe cit de lung — în care Preabunul Dumnezeu așteaptă de la noi, păstorii Lui, în afară de «timpul» de pocăință, fapte ale virtuții și activitate cu roade duhovnicești bogate în turma duhovnicească cea încredințată nouă. Timpurile sînt grele. Posibilitățile care ne sînt oferite de Atoateștiutorul Dumnezeu, Cel ce cu înțelepciune stăpînește istoria, sînt numeroase și contradictorii în același timp, la nivel mondial.

Vom fi aflați destoinici îndrumători, care se străduiesc la timp și în Duhul Sfânt ca să mîngîie sufletele cu învățăturile credinței noastre ortodoxe, mai ales în timpul din urmă, cînd acestea sînt în multe feluri persecutate, cu voie sau fără de voie, în timp ce, alte suflete îl caută cu sete în comunitatea mondială contemporană, mult tulburată și nerecunoscătoare față de Dumnezeu.

Crăciun binecuvîntat, deci, și pace pentru noul an sufletelor Voastre și lumii întregi.

Îmbrățișînd frățește și cu smerenie, în Domnul Cel întrupat pe Prea Fericirea Voastră, rămîn,

† DAMIAN
al Sinatului

SCRISOAREA PREA FERICITULUI BASELIUS MAR THOMA MATHEWS II,
CATOLICOS AL TRÔNULUI APOSTOLIC AL SF. TOMA
ȘI
MITROPOLIT DE MALANKARA

Prea Fericirea Voastră,

«Atît de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică» (Ioan 3, 16).

Dumnezeu este alături de noi pentru a ne mîntui împreună cu întreaga lume. Hristos vine pentru a ne da o nouă cale, adevăr și viață și pentru a ne arăta cum totul în lumea aceasta se dorește a fi bun, frumos, desăvîrșit și sfînt și El ne invită să recunoaștem prezența Sa în lume.

Să împărtășim bucuria cunoașterii prezenței Dumnezeului întrupat în mijlocul nostru și să căpătăm puterea de a da îndrumarea necesară tuturor oamenilor pentru a trăi în pace, speranță și fericire.

Membrii Sfîntului Sinod Episcopal, clericii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Malankara vă salută cu sinceritate pe Prea Fericirea Voastră personal și Biserica Voastră, cu mare dragoste, cu această ocazie și Vă dorim un Crăciun binecuvîntat și un An nou plin de pace.

Copilul Hristos să dea succes, bunăstare și sănătate tuturor !

Al Vostru în Domnul nostru, Iisus Hristos.

† BASELIUS MAR THOMA MATHEWS II

SCRISOAREA SANCTITĂȚII SALE, PAPA IOAN PAUL II

Prea Fericirea Voastră,

Țin să Vă exprim mulțumirile mele pentru călduroasele urări pe care le-ați adresat cu prilejul sărbătorii Crăciunului și noului an care începe.

La rîndul meu, rog pe «Emmanuel» să Vă dăruiască, ca și credincioșilor care Vă sînt încredințați, bucuria celor care au devenit fiii lui

Dumnezeu pentru că au primit Cuvîntul întrupat și au crezut în El (cf. Ioan 1, 12). Să sporască frățietatea între toți creștinii, chemați la îndumnezeire de către Cel care s-a făcut om, după cum a spus-o în chip admirabil marele sfînt Atanasie.

Dorind să intensific relațiile dintre Bisericile noastre, rog pe «Domnul Păcii» să-mi arate cea mai bună cale de urmat.

Adunarea specială pentru Europa a Sinodului episcopilor — recent întrunită la Roma — examinînd cu atenție noua situație creată în acest continent, a insistat în mod deosebit să mărturisească împreună pe Hristos care ne eliberează. Aceasta nu se va realiza decît în respect reciproc, dialog activ și rugăciune fierbinte.

Astfel, după cum am spus în mai multe rinduri, îndeosebi în enciclica *Slavorum apostoli*, cu prilejul celui de al XI-lea centenar al lucrării de evanghelizare a Sfinților Chiril și Metodiu, Bisericile surori din răsărit și din apus vor putea înainta către deplina comuniune într-o unitate care să nu fie nici absorbție, nici măcar contopire, ci *întîlnire în adevărul și în dragostea pe care ni le dăruiește Duhul*.

Fie ca Domnul să dăruiască harul său Bisericilor noastre, astfel ca ele să fie credincioase păcii slăvite de îngeri la Betleem și să poată astfel să ajute mai bine pe toți oamenii să trăiască această pace între ei.

Înfățișînd lui Dumnezeu aceste urări, încredințez pe Prea Fericirea Voastră de dragostea mea frățească întru Domnul.

† IOAN PAUL II

SCRISOAREA GRAȚIEI SALE, GEORGE CANTUAR.
ARHIEPISCOP DE CANTERBURY

Prea Fericirea Voastră,

Vă salut cu mare bucurie, pentru prima oară în calitate de Arhiepiscop de Canterbury la aniversarea nașterii Mîntuitorului nostru.

Făcînd aceasta, mă uimește diversitatea și bogăția Bisericii — la care contribuie fiecare națiune și limbă — întrucît împreună îl slujim pe Copilul care este atît Dumnezeu cît și Om. Universalitatea trupului lui Hristos mi-a fost din nou reamintită de marea adunare internațională prilejuită de Întronizarea mea din luna aprilie. Sînt profund recunoscător că reprezentanții atît de multor Biserici au fost prezenți aici cu această ocazie. Această scrisoare îmi dă prilejul să întăresc legăturile care ne unesc în Hristos.

Mă bucur că în acest prim an al meu ca Arhiepiscop mulți oameni din întreaga lume și-au descoperit o nouă libertate. Am asistat, la începutul anului la eliberarea poporului kuweitian după o ocupație de 6 luni. Am văzut, de asemenea, Estonia, Letonia și Lituania recîștigîndu-și independența după o ocupație de jumătate de secol. În alte republici ale fostei Uniuni Sovietice prăbușirea comunismului totalitar a adus o nouă libertate pentru milioane de bărbați, femei și copii. Aici, la Lambeth L-am slăvit pe Dumnezeu pentru libertatea lui Terry Waite și a altor ostateci din Orientul Mijlociu.

Libertatea este un dar prețios, dar el trebuie folosit cu înțelepciune. În perfectă libertate, Dumnezeu Fiul a ales să se întrupeze, să trăiască și să moară, răscumpărându-ne păcatele. Sintem chemați să ne folosim libertatea pentru binele altora.

Pe măsură ce a trecut anul, am fost impresionat de numeroasele prilejuri de a prezenta credința creștină în fața unei lumi confuze și divizate. Cel mai eficient mod de a o face este, după părerea mea, ca Biserica să întruchipeze în viața sa umilința întrupării lui Hristos. El care s-a coborât atât de jos este *modelul* slujirii și *slava* a tot ceea ce sintem. În transparența autentică a ascultării smerite liber consimțită îl vor găsi contemporanii noștri laici pe Hristos cel viu.

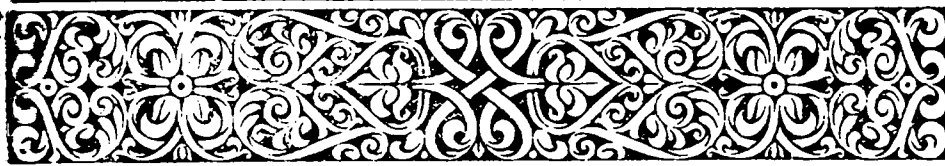
Al vostru frate în Hristos,

† GEORGE CANTUAR
Arhiepiscop de Canterbury

Ca în fiecare an cu prilejul sfințelor sărbători, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit numeroase telegrame din partea unor ierarhi ortodocși, reprezentanți ai învățămîntului teologic, conducători și reprezentanți ai unor organizații creștine internaționale și europene, din partea șefilor de Culte din țară, din partea preoților ortodocși români de peste hotare precum și din partea slujitorilor și credincioșilor ortodocși români din țară.

Tuturor celor ce au trimis scrisori și telegrame, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist le-a răspuns, cu obișnuita căldură și dragoste, împărtășind tuturor arhipăstorească binecuvîntare împreună cu doriri de bine, de sănătate și de sporite puteri în munca fiecăruia.

• VIAȚĂ • BISERICĂȘCĂ •

ÎNȚILNIREA PATRIARHILOR ȘI ÎNȚIISTĂTORILOR BISERICILOR ORTODOXE

Constantinopol, 13—15 martie 1992

Din inițiativa noului patriarh ecumenic Bartolomeu I și cu deplinul acord al celorlalți conducători ai Bisericilor Ortodoxe, la Constantinopol s-a desfășurat la jumătatea lunii martie 1992, un eveniment de o

deosebită importanță în viața contemporană a Ortodoxiei ecumenice și anume întâlnirea patriarhilor și a înțiiștătorilor Bisericilor Ortodoxe naționale, eveniment care, avînd în vedere configurația actuală a lumii ortodoxe, poate fi considerat cel dintii de acest gen.

Desigur de-a lungul istoriei și mai ales în epoca modernă au avut loc numeroase întilniri între diferiți conducători ai Bisericilor Orto-

doxe, vizite reciproce și de curtoazie, dar o întâlnire care să reunească pe toți, sau aproape toți conducătorii Bisericilor Ortodoxe nu a mai avut loc pînă acum, avînd în vedere, așa cum am spus, actuala configurație și organizare a Bisericilor Ortodoxe.

Anunțată, ca intenție, încă de la întronizarea sa ca patriarh ecumenic de către *Sanctitatea Sa Bartolomeu I*, dorința a început să prindă contur la începutul anului 1992 cînd Patriarhia Ecumenică a trimis delegați la toate Bisericile Ortodoxe, pentru a consulta pe conducătorii acestora în legătură cu proiectata întâlnire.

Astfel, în zilele de 26—27 ianuarie 1992 o delegație a Patriarhiei Ecumenice, formată din mitropoliții Hrisostom al Efesului și Evangelos de Perga, a vizitat și Patriarhia Română unde a fost primit de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și a purtat convorbiri cu o importantă delegație ortodoxă română în legătură cu pregătirea cît mai temeinică a întîlnirii conducătorilor Bisericilor Ortodoxe. Discuțiile s-au referit în special la problemele care urmează a fi abordate în cadrul întîlnirii și s-a stabilit ca rezultatele acesteia să fie concretizate într-un mesaj ce va fi adresat întregii lumi ortodoxe și, implicit, întregii lumi creștine. Încă de la început s-a stabilit ca temele incluse pe agenda viitorului mare sinod ortodox să nu fie abordate la această întîlnire. S-a convenit să fie discutate următoarele probleme: uniatismul, evanghelizarea și prozelitismul, reînvierea vieții spirituale și morale, problemele ecologice, locul Ortodoxiei într-o Europă unită, relațiile cu vechile Biserici Orientale, participarea Ortodoxiei la activitatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

S-a convenit să se constituie un comitet pregătitor în care fiecare Biserică Ortodoxă să fie reprezentată de cîte o delegație restrînsă și care să se ocupe mai concret cu pregătirea întîlnirii întîistătătorilor Bisericilor Ortodoxe. Totodată s-a stabilit ca întrunirea acestui comitet pregătitor să aibă loc la sfîrșitul lunii februarie 1992 în Grecia.

În conformitate cu înțelegerea stabilită, comitetul pregătitor s-a întrunit și și-a desfășurat lucrările în zilele de 27—29 februarie 1992, la mînăstirea «Buna Vestire» din localitatea Ormilă (Grecia). Participanții la întrunire au discutat agenda de lucru a întîlnirii, precum și proiectul de mesaj care urma să fie adoptat și proclamat oficial în cadrul întrunirii de la Constantinopol.

La lucrările comitetului pregătitor au luat parte delegați ai tuturor Bisericilor Ortodoxe. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de II.PP.SS. Mitropoliți Daniel al Moldovei și Bucovinei și Antonie al Ardealului care, ca și în cadrul întîlnirii de la București, au făcut cunoscută atitudinea Bisericii Ortodoxe Române în legătură cu proiectata întîlnire, cu modul de desfășurare a acesteia și și-au adus contribuția la întocmirea și finalizarea proiectului de mesaj.

La sfîrșitul lucrărilor Comitetului pregătitor s-a adoptat proiectul mesajului.

Întrunirea întîistătătorilor Bisericilor Ortodoxe s-a desfășurat în zilele de 13—15 martie 1992.

Delegația Bisericii Ortodoxe Române condusă de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și din care au făcut parte II.PP.SS. Mitropoliți *Daniel* al Moldovei și Bucovinei și *Antonie* al Ardealului și P.C. Pr. Constantin Coman, asistent la Facultatea de Teologie din București, a sosit la Constantinopol în ziua de 10 martie 1992.

În cadrul întrunirii au avut loc trei ședințe de lucru și câteva momente liturgice comune. În paralel, au avut loc diverse contacte și întâlniri între delegațiile prezente.

Au participat Întâistătorii tuturor Bisericilor Ortodoxe cu excepția Sanctității Sale Ilie, Patriarhul-Catolicos al Georgiei și Prea Fericitul Hrisostom al Ciprului, care, din pricina unor probleme din țările respective nu s-au putut deplasa la Constantinopol, însă au fost reprezentați de către alți Întâistători.

Ședința inaugurală a întrunirii a avut loc în ziua de 13 martie 1992, printr-un serviciu religios, oficiat de către Sanctitatea Sa, *Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I*, care a rostit apoi cuvîntul de deschidere a întrunirii, în care a mulțumit lui Dumnezeu pentru împlinirea acestei importante doleanțe și a prezentat unele aprecieri asupra rosturilor acestei întruniri.

În cadrul ședinței au luat apoi cuvîntul, în ordine canonică, toți întâistătorii Bisericii Ortodoxe, care și-au exprimat bucuria în legătură cu realizarea întâlnirii, au prezentat problemele deosebite cu care se confruntă Bisericile respective și și-au manifestat speranța ca ea să aibă un rol binefăcător în viața Ortodoxiei contemporane.

În cuvîntul rostit în cadrul acestei ședințe, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* s-a referit la schimbările politice și sociale survenite în România, după decembrie 1989, precum și la eforturile pe care Biserica Ortodoxă Română le face pentru a răspunde nevoilor spirituale ale credincioșilor ei, în contextul realităților pe care poporul român le trăiește astăzi.

A doua ședință a întâistătorilor Bisericilor Ortodoxe a avut loc sîmbătă, 14 martie 1992, în cursul dimineții, și ea a avut ca obiectiv prezentarea, discutarea și adoptarea proiectului de mesaj al întrunirii. În intervențiile lor, întâistătorii Bisericilor Ortodoxe au abordat o serie întregă de probleme, de la prozelitismul exercitat de către eterodocși în dauna și împotriva Ortodoxiei, de la problemele misionare și pastorale, și pînă la raporturile cu celelalte Biserici și confesiuni creștine și cu organizațiile mondiale creștine sau cu alte mari religii ale lumii.

În legătură cu proiectul de mesaj, vorbitorii și-au exprimat părerea că el satisface, în general, exigențele tuturor Bisericilor, dar că în varianta finală el trebuie să cuprindă și părerile exprimate în intervențiile făcute.

În cadrul acestei ședințe, delegația Bisericii noastre a prezentat câteva puncte de vedere în legătură cu unele pasaje din textul proiectului de mesaj, comentarii grupate în următoarele patru puncte :

1. Avînd în vedere faptul că proiectul mesajului folosește, în prolog, unele expresii care lasă loc la interpretări în legătură cu poziția Patriarhiei Ecumenice între celelalte Biserici Ortodoxe și cu rolul patriarhului ecumenic în convocarea prezentei întruniri, delegația română-ortodoxă este de părere că trebuie să rămînem la exprimări tradiționale, conforme cu principiul sinodalității.

Intrucît, însă, președintele consultării de la Ormilă, I.P.S. Ioan de Pergam, a insistat ca formularea I.P.S. Sale să rămîină neschimbată, — dacă într-adevăr ea nu poate fi schimbată, deși nu știm de ce —, delegații Bisericii noastre au acceptat-o doar ca pe o formulă ad-hoc, fără să aibă nici o implicație eclesiologică sau canonic-juridică și nici ca ea să constituie un precedent pentru viitor și pentru momentul cînd ea va apare pe agenda pregătirii Sfîntului și Marelui Sinod.

În acest sens, se pronunță și Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

2. Paragraful care se referă la Bisericile Ortodoxe schismatice este corect eclesiologic, dogmatic și canonic, dar îi lipsesc, după părerea noastră, două lucruri :

a. arătarea lor măcar sub forma unor exemple, fiindcă altfel nu se va recunoaște drept schismatică nici una din aceste formațiuni, prevalîndu-se și de faptul că n-a fost arătată ca atare ;

b. chemarea de a se întoarce la adevărata Ortodoxie canonică, prin Bisericile din care s-au rupt.

3. Paragraful referitor la mișcarea ecumenică, accentuează rolul pozitiv jucat de aceasta în momentul în care multe Biserici persecutate au avut nevoie de solidaritatea creștină pentru a se menține și a rezista persecuțiilor.

Considerăm însă că în momentul de față e nevoie și de ceva mai mult, mai ales în condițiile în care, libere fiind acum toate Biserici Ortodoxe, ele se pot exprima cu mai multă putere spirituală și-și pot aduce o contribuție mai substanțială la progresul eforturilor spre unitate, pe care Ortodoxia le consideră ca fiind scopul principal și esențial al ecumenismului.

Multe Biserici Ortodoxe se plîng că mișcarea ecumenică se ocupă de prea multe lucruri care sînt de competența altora și prea puțin de unitatea Bisericilor. Ba mai mult : intervențiile ortodoxe cu privire la unele documente și orientări ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor sînt ignorate și se procedează la teoretizări și practici în total dezacord cu principiile teologiei ortodoxe. Menționăm cîteva : hirotonia femeilor, limbajul inclusiv, relativizări în problemele morale, încercarea de alcătuire a unei teologii ecumenice hibride, uneori forțarea notei cu privire la intercomuniune, și toate acestea, care sînt doar simple exemple, în ciuda

protestelor și ale declarațiilor separate ale ortodocșilor. Unele Biserici Ortodoxe se află la limita puterilor de participare în continuare la mișcarea ecumenică, dacă vocea ortodoxă este permanent ignorată.

Credem că în *Mesajul* nostru trebuie, într-un limbaj și o atmosferă de irățietate și speranță, să dăm totuși un avertisment celor care nu ne înțeleg. Altfel, într-o zi, și nu foarte departe, vom cădea sub judecata propriilor noștri credincioși și va putea interveni chiar și o rupere de comuniune pe această temă între Bisericile Ortodoxe pentru care acrivia trebuie să fie cel puțin în aceeași măsură cultivată, ca și iconomia.

Am cere deci o exprimare mai concretă și mai directă în conținutul *Mesajului*.

4. Același lucru se impune și cu privire la paragraful următor, care se referă la relațiile cu Biserica Romano-Catolică, precum și cu Biserica Catolică Orientală de rit bizantin (fostă unită).

În acest paragraf se spun lucruri politicoase, ceea ce e bine, dar acțiunile catolice sînt brutale, ceea ce nu e bine.

Biserica Romano-Catolică consideră țările răsăritene eliberate de comunism drept țări de misiune și și-a asumat ea această misiune, ca și cum Ortodoxia n-ar fi făcut și nu face nimic în țările respective. Acest lucru este inexact și trebuie spus. Trecînd prin mari greutăți, Ortodoxia a menținut credința în aceste țări, a fost permanent în comuniune cu toate Bisericile Ortodoxe libere și în contacte ecumenice de sprijin reciproc cu toate cultele.

Biserica Ortodoxă este capabilă să-și reîntărească singură misiunea și o va face. Acest lucru trebuie spus în *Mesaj* cu mare claritate.

Mesajul trebuie să conțină, de asemenea, lucruri foarte clare cu privire la felul în care Vaticanul încurajează prozelitismul catolic prin fostele Biserici unite, azi în întregime catolice. Ritul bizantin a rămas doar o formulă și o formă de prozelitism, pentru ca să poată fi mai ușor atrași spre uniaticism unii credincioși.

Trebuie arătat modul agresiv, juridic și îngust, contrazis chiar de Sinodul Vatican II, în care fostele Biserici unite vor să se refacă, în dauna Ortodoxiei și împotriva ei. Trebuie să se arate că, în general credincioșii sînt liniștiți și numai unii din ei se alătură revendicărilor și aceasta numai la instigația unor preoți certați cu disciplina, unii chiar excluși din Biserica Ortodoxă.

Nu avem nimic cu catolicii care vor să fie catolici. Prin dialog local, dacă vor răspunde chemării noastre, prin duh frăţesc, realist şt logic, vom putea rezolva problemele, dar nu prin forţă, violenţă şi insulte. Cu puţine excepţii, în Transilvania dialogul a fost refuzat şi cele câteva biserici şi comunităţi trecute la uniaticism, au fost doar rodul unor violenţe. Sînt acum în pregătire sute de seminaristi, în România şi la Roma. Se pune întrebarea : pentru ce ? Pentru cine ? Statisticile noastre, aproximative desigur, dau cifre sub 50.000 de credincioşi. Ei bine, ei au deja 6 episcopi, între care şi un cardinal şi atîţia preoţi în pregătire.

În aceste condiţii va mai putea continua dialogul început în 1980 între Ortodoxie şi Catholicism ?

Mesajul trebuie să conţină un avertisment sincer, serios şi frăţesc în această privinţă. De fapt, temele dialogului propriu-zis au şi fost blocate. Acum se discută numai despre posibilitatea continuării dialogului în condiţiile în care catholicismul se dedă la un prozelitism puternic prin fostele Biserici unite. Dacă acest dialog asupra uniaticismului va eşua, va eşua întregul dialog şi răspunderea nu va cădea asupra Ortodoxiei.

E ciudat faptul că, deşi la Freising, la Viena şi Ariccia (Italia) s-au semnat documente în care uniaticismul e respins ca mijloc şi model de unitate, totuşi Vaticanul îl consideră în continuare ca atare, după cum ni s-a făcut cunoscut prin scrisorile primite din partea unor înalte personalităţi catolice după Sinodul episcopilor din noiembrie-decembrie 1991 de la Vatican (Card. Lustiger, Card. Glemp, Card. Eduard Martinez, Scrisoarea adresată P. F. Teoctist, în numele membrilor Adunării speciale pentru Europa a Sinodului episcopilor catolici, Roma, 28 noiembrie—14 decembrie 1991).

În astfel de situaţii, cum va mai putea continua dialogul ? Iar dacă nu va continua, la ce ne putem aştepta ? La agresiuni şi mai mari şi la violenţe ? La o lucrare şi mai insistentă de prozelitism în spaţiul ortodox ?

Credem că *Mesajul* din 15 martie trebuie să cuprindă toate aceste aspecte, în forme asupra cărora să cădem de acord toţi întiiistătătorii Bisericilor Ortodoxe din lume.

Ortodoxia trebuie să-şi dovedească tăria credinţei, solidaritatea principiilor şi demnitatea în dialogurile în care s-a angajat. Altfel, vom risca o marginalizare nemeritată şi un tratament de soră săracă şi neputincioasă, ceea ce n-ar corespunde nici adevărului, nici datoriei pe care o avem atît faţă de Mîntuitorul Hristos, cît şi faţă de păstoriţii noştri».

Ultima ședință a întrunirii Întâistătorilor Bisericilor Ortodoxe a avut loc în după-amiaza zilei de 14 martie când s-au făcut ultimele intervenții și în cadrul căreia s-a acceptat textul proiectului de mesaj care a fost semnat de toți Întâistătorii prezenți. În cadrul aceleiași ședințe delegații Patriarhiei sîrbe au făcut o informare asupra gravelor evenimente care au loc în Iugoslavia și implicațiile lor în viața Bisericii Ortodoxe Sîrbe.

Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Bartolomeu I a rostit o alocuțiune în care a mulțumit tuturor Întâistătorilor Bisericilor Ortodoxe pentru prezența și contribuția lor la reușita acestei întruniri și a exprimat dorința ca ea să fie urmată de alte întruniri similare.

În încheiere s-a stabilit ca a doua zi, 15 martie 1992, Duminica Ortodoxiei, să aibă loc prezentarea solemnă a *Mesajului Întâistătorilor Bisericilor Ortodoxe*, în cadrul Sfintei Liturghii.

Duminică, 15 martie 1992, s-a oficiat în catedrala patriarhală din Constantinopol, Sfânta Liturghie solemnă la care au participat toți întâistătorii prezenți. Imediat după citirea textului Sfintei Evanghelii, I.P.S. Meliton de Filadelfia, secretarul Sfintului Sinod al Patriarhiei Ecumenice a dat citire *Mesajului*. La sfîrșitul Sfintei Liturghii s-a făcut o procesiune solemnă cu sfintele icoane de la catedrală la reședința patriarhală, marcînd astfel comemorarea consacrării definitive a cinstirii icoanelor în Biserica Ortodoxă.

În aceeași zi, Patriarhia Ecumenică a oferit o recepție la care au luat parte toți Întâistătorii Bisericilor Ortodoxe și membrii delegațiilor. În cadrul acesteia, Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I a rostit un toast în care a scos din nou în evidență importanța întrunirii de la Constantinopol și a *Mesajului* adoptat și a mulțumit tuturor pentru participare și pentru contribuția la reușita întîlnirii.

În numele tuturor delegațiilor prezente a luat cuvîntul *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, care s-a referit la însemnătatea istorică a întrunirii, la rolul patriarhului ecumenic în ce privește convocarea, pregătirea, organizarea și reușita întrunirii și a mulțumit în numele tuturor participanților atît pentru reușita lucrărilor întrunirii, cit și pentru ospitalitatea de care s-au bucurat. Prea Fericirea Sa s-a referit apoi la rolul Bisericilor Ortodoxe locale în cadrul Ortodoxiei ecumenice și la răspunderile ce revin Întâistătorilor Bisericilor surori, față de clerul și credincioșii lor și la necesitatea unei prezențe și a unei mărturii mai unitare și mai conștiente a Ortodoxiei în lumea contemporană.

În timpul prezenței sale la Constantinopol delegația Bisericii Ortodoxe Române, condusă de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, în afara participării la lucrările întrunirii întâistătorilor Bisericilor Ortodoxe a mai avut o serie întregă de întîlniri și convorbiri cu întâistătorii și delegațiile Bisericilor Ortodoxe surori, dintre care menționăm :

În ziua de 11 martie 1992, după vizitarea catedralei Sfântul Gheorghe, delegația română s-a întâlnit, la reședința patriarhală, cu Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, patriarhul ecumenic, de față fiind și I.P.S. Mitropolit Ioan de Pergam, alți ierarhi ai Patriarhiei Ecumenice. În cadrul întâlnirii s-a discutat despre problema uniaticismului, a implicațiilor sale în viața religioasă a credincioșilor ortodocși români, a perspectivelor de viitor ca și asupra atitudinii duplicitare a Vaticanului în această problemă.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezentat, de asemenea, diverse aspecte ale vieții bisericești din România în contextul creat de revoluția din decembrie 1989, preocupările actuale ale Sfântului Sinod privind învățămîntul religios, în general, și cel teologic în special, implicarea tot mai pregnantă a Bisericii în problemele sociale, dificultățile materiale cărora trebuie să le facă față Biserica noastră etc. De asemenea s-au pus în discuție prezența românească la Sfântul Munte și problemele legate de aceasta.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a adus la cunoștința Patriarhului ecumenic intenția Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în legătură cu canonizarea unor sfinți români și stadiul în care se găsesc pregătirile respective.

Aceste probleme și altele similare, au fost discutate și în întâlnirile care au avut loc cu Sanctitatea Sa Patriarhul Partenie al Alexandriei, în întâlnirea care a avut loc vineri 13 martie 1992, și cu Sanctitatea Sa Patriarhul Diodor al Ierusalimului, în întâlnirea de duminică, 15 martie 1992.

La această întâlnire, delegația română a prezentat și problema canonizării de către Biserica Ortodoxă Română a Cuviosului Ioan-Iacob de la mînăstirea Neamț care a trăit și s-a mutat către Domnul la mînăstirea Hozeva din Patriarhia Ierusalimului.

Tot duminică, 15 ianuarie 1992 a avut loc la Constantinopol întâlnirea dintre *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al II-lea al Moscovei și al întregii Rusii și delegațiile însoțitoare.

După discutarea problemelor cu care se confruntă ambele Biserici în perioada de după 1989, convorbirile s-au axat în special asupra aspectelor legate de Biserica Ortodoxă din Basarabia.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a propus Sanctității Sale Patriarhul Alexei ca discuțiile privind Biserica din Basarabia și Bucovina să se poarte într-un spirit frățesc, deschis și sincer, pentru a se evita orice fel de tensiuni și pentru ca, împreună, să se găsească modalitățile cele mai potrivite pentru ca Biserica din aceste ținuturi să se poată reintegra la Biserica-mamă. Delegația română a reamintit argumentele istorice dar și situația prezentă în care credincioșii acestei Biserici doresc o restabilire a situației avute anterior ruperii teritoriilor românești de patria-mamă.

Delegația Bisericii Ortodoxe Ruse a apreciat dorința unui dialog deschis în legătură cu această problemă și s-a arătat dispusă să contribuie la rezolvarea, prin tratative, a acestei probleme, și pentru evitarea oricăror neînțelegeri.

S-a subliniat, de ambele părți, dorința ca factorul religios să nu alimenteze sau să nu amplifice, în condițiile actuale, stările conflictuale deja existente. Prin discuțiile care au avut loc s-a făcut începutul unei încercări de rezolvare a problemei jurisdicționale privind Biserica Ortodoxă din teritoriile românești de peste Nistru.

Intrunirea întiiistătorilor Bisericilor Ortodoxe care a avut loc la Constantinopol, discuțiile care s-au purtat, *Mesajul* adoptat la această intrunire au constituit manifestarea, în gradul cel mai înalt, a spiritului de unitate care există de veacuri între Bisericile Ortodoxe naționale surori.

Discuțiile purtate și *Mesajul* adoptat exprimă, în primul rând, grija pentru păstrarea și întărirea acestui spirit de comuniune, din partea tuturor Bisericilor Ortodoxe. S-a manifestat, de asemenea, îngrijorarea față de pericolele care amenință astăzi, viața credincioșilor ortodocși, pericole care vin din partea altor confesiuni și Biserici creștine, prin prozelitismul acerb exercitat asupra lor, ca și din partea unor ideologii străine de credința în Dumnezeu.

N-au fost neglijate nici pericolele de orice fel care amenință distrugerea vieții oamenilor ca și dezaastrele ecologice care tind să dezechilibreze extraordinara armonie imprimată de Dumnezeu în întreaga creație. Atrăgând atenția asupra acestor pericole, Bisericile Ortodoxe cheamă pe fiii săi, ca și pe toți oamenii, să manifeste, în gradul cel mai înalt respectul pentru echilibrul și armonia sădite de Dumnezeu în opera miinilor Sale.

Bisericile Ortodoxe, întrunite la Fanar, și-au exprimat de asemenea dorința de restaurare a unității creștine, în spiritul genuin al unității creștine din pimele veacuri.

Inspirat și profund documentat pe Sfinta Scriptură, *Mesajul* adoptat de întiiistătorii Bisericilor Ortodoxe, este o grăitoare mărturie despre atașamentul Ortodoxiei întregi față de Mîntuitorul Iisus Hristos, față de opera Sa răscumpărătoare, față de mesajul evanghelic precum și față de Tradiția sfîntă a veacurilor creștine primare.

Concretizarea dorinței manifestată în cursul discuțiilor, ca și în cuprinsul *Mesajului*, ca astfel de întilniri să aibă loc și în viitor, va avea darul să întărească și mai mult unitatea Ortodoxiei și dorința ei de a contribui la rezolvarea în spiritul bogatului ei tezaur tradițional, a problemelor care frămîntă omenirea de azi.

Contribuția delegației române, a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, personal, la reușita acestei întruniri, atît în faza pregătitoare cît și timpul lucrărilor întrunirii, a fost remarcabilă.

În același timp, strădaniile permanente ale Bisericii Ortodoxe Române, în ciuda tuturor greutăților și a piedicilor, de a da o rezolvare competentă tuturor problemelor care frămîntă viața credincioșilor săi, a poporului român în general, stau mărturie despre viabilitatea adevărilor de credință propovăduite de ea, a actualității mesajului evanghelic în viața poporului român și a eficacității metodelor folosite de Biserică, prin toate acestea ea integrîndu-se în Ortodoxia universală.

Redăm, în continuare, textul *Mesajului* adoptat la întrunirea conducătorilor Bisericilor Ortodoxe de la Constantinopol la 15 martie 1992 :

MESAJUL

ÎNȚIISTĂTĂTORILOR SFINTELOR BISERICI ORTODOXE

În numele Tatălui și al Fiului și al Sfintului Duh, Amin !

1. Fiind adunați în Duhul Sfânt, pentru consfătuire, la Constantinopol, astăzi 15 martie 1992, în Duminica Ortodoxiei, din inițiativa, la invitația și sub președinția primului dintre noi, Patriarhul Ecumenic BARTOLOMEU, conform dorinței exprimate și de alte Biserici surori, noi, din mila și harul lui Dumnezeu, întiiștătorii Sfințelor Patriarhate locale și ai Bisericilor Ortodoxe autocefale și autonome :

BARTOLOMEU, Arhiepiscopul Constantinopolului, Noua Romă și Patriarh Ecumenic ;

PARTHENIE, Papă și Patriarh al Alexandriei și al întregii Africi ;

IGNATIE, Patriarhul Antiohiei și al întregului Orient ;

DIODOR, Patriarhul Orașului Sfânt al Ierusalimului și al întregii Palestine ;

ALEXEI, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii ;

PAVEL, Patriarhul Belgradului și al întregii Serbii ;

TEOCTIST, Patriarhul Bucureștilui și al întregii României ;

MAXIM, Patriarhul Sofiei și al întregii Bulgariei ;

ILIE, Arhiepiscopul de Metschetis și Tiflis și Catolicos-Patriarh al întregii Georgii (reprezentat de către Patriarhia Ecumenică) ;

CHRYSOSTOM, Arhiepiscopul de Noua Justiniana și al întregului Cipru ;

SERAFIM, Arhiepiscopul Atenei și al întregii Elade ;

VASILE, Mitropolitul Varșoviei și al întregii Poloniei ;

DOROTHEI, Mitropolitul de Praga și al întregii Cehoslovaciei ;

IOAN, Arhiepiscopul Kareliei și al întregii Finlande.

Ne-am consultat, în frățească dragoste asupra problemelor ce preocupă Biserica noastră Ortodoxă cea una, sfântă, sobornicească și apostolească și am săvârșit împreună Sfânta Euharistie în această duminică dedicată de secole Ortodoxiei, în biserica patriarhală a Patriarhiei Ecumenice. Cu acest prilej dorim să facem cunoscute următoarele :

Aducem laudă și slavă din adâncul inimilor noastre, Dumnezeului celui întreit, care ne-a învrednicit să ne vedem față către față, să ne îmbrățișăm reciproc cu dragoste și pace, să ne împărtășim din Potirul Vieții și să ne bucurăm de darul dumnezeiesc al unității panortodoxe. Fiind conștienți de responsabilitatea pe care Providența Domnului a așezat-o pe umerii noștri Domnul, ca păstori ai Bisericii și îndrumători duhovnicești, în smerenie și cu dragoste ne adresăm tuturor oamenilor doritori de bine, și în special, fraților noștri episcopi și întregului trup dreptcredincios al Bisericii Ortodoxe, cu binecuvîntare de la Dumnezeu, cu urări de pace și cu «cuvînt de sfătuire» (Evrei 13, 22).

«Bucurați-vă, fraților, totdeauna în Domnul!» (Filip. 3, 1).

«Întăriți-vă în Domnul și întru tăria puterii Lui» (Efes. 6, 1).

2. Sfânta Biserică Ortodoxă de pretutindeni, aflîndu-se în lume și fiind, în mod inevitabil, afectată de schimbările care au loc în aceasta, se găsește astăzi confruntată cu probleme deosebit de grele și urgente, cărora dorește să le facă față ca un singur trup, potrivit cuvîntului Sfintului Pavel care zice : «Dacă un mă-

dular suferă, toate mădularele suferă împreună» (I Cor. 12, 26). Mai mult, privind către viitorul omenirii și al întregii creații a lui Dumnezeu, în perspectiva intrării noastre în cel de al III-lea mileniu al istoriei creștine, într-o vreme de schimbări spirituale și sociale rapide, împlinindu-și datoria sa sfântă, Biserica dorește să dea mărturie, în smerenie, cu dragoste și cu hotărâre, despre nădejdea care este în noi (I Petru 3, 15).

Secolul XX poate fi considerat ca fiind secolul marilor împliniri în domeniul cunoașterii universului și în încercarea de a supune creația intereselor ființei umane. De-a lungul acestui secol au ieșit în evidență atât tăria, cât și slăbiciunea ființei umane. Odată ce aceste împliniri au fost dobândite, nimeni nu se mai îndoiește că dominația omului asupra lumii care îl înconjoară nu conduce în mod necesar la fericire și la plină viață. Astfel, omul trebuie să înțeleagă că, de parte de Dumnezeu, progresul științific și tehnologic devine un instrument de distrugere atât a naturii, cât și a vieții sociale. Acest lucru este în special evident după căderea sistemului comunist.

Odată cu această cădere, trebuie să recunoaștem, de asemenea, falimentul, eșecul tuturor ideologiilor antropocentrice care au creat, în oamenii acestui secol, un gol spiritual și o nesiguranță existențială și au făcut pe mulți oameni să caute mântuirea în noi mișcări religioase și parareligioase, în secte ori în atașamentul, aproape idolatric, față de valorile materiale ale acestei lumi. Orice fel de prozelism practicat astăzi este, mai degrabă o manifestare decât o soluție a profunde crize în care se află lumea contemporană. Tineretul de astăzi, are dreptul să afle că Evanghelia lui Hristos și credința ortodoxă aduc iubirea în locul urii, cooperarea în locul confruntării și comuniunea în locul dezbinării dintre ființele umane și dintre popoare.

3. Toate acestea cheamă pe ortodocși la o unitate spirituală și canonică profundă. Din nefericire, această unitate este adesea amenințată de grupuri schismatice, care există în paralel cu structura canonică a Bisericii Ortodoxe. Analizând, de asemenea, această problemă, ne-am dat seama că este necesar ca toate Sfintele Biserici Ortodoxe locale, fiind în solidaritate deplină unele cu celelalte, să condamne aceste grupuri schismatice și să se abțină de la orice fel de comuniune cu ele, oriunde s-ar afla acestea, «până la întoarcerea lor» astfel încât, trupul Bisericii Ortodoxe să nu fie împărțit în ceea ce privește unitatea, întrucât «nici chiar singele martirajului nu ar putea să șteargă păcatul schismei» și, «a sfîșia Biserica este un rău la fel de mare ca acela de a cădea în erezie» (Sf Ioan Gură de Aur).

4. În același spirit al grijii pentru unitatea tuturor celor care cred în Hristos, am participat la mișcarea ecumenică din vremea noastră. Această participare s-a bazat pe convingerea că ortodocșii trebuie să contribuie la restaurarea unității cu toată puterea lor, dând mărturie față de Biserica cea una nedespărțită a Apostolilor, a Părinților și a Sinoadelor ecumenice, în același timp, s-a sperat că în vremuri de mari dificultăți, Biserica Ortodoxă ar putea avea dreptul de a conta pe solidaritatea — care a fost în mod constant afirmată ca fiind idealul principal al acestei mișcări — tuturor celor care cred în Hristos.

Cu mare durere și neliniște în inimi, am constatat că anumite cercuri din sinul Bisericii Romano-Catolice acționează într-un spirit total opus dialogului iubirii și adevărului. Noi am participat cu sinceritate la toate întrunirile ecumenice și în dialogurile teologice bilaterale. După căderea regimului comunist ateu, care a persecutat și înfricoșat enorm multe dintre aceste Biserici Ortodoxe, ne-am așteptat

să primim un sprijin frătesc sau cel puțin o înțelegere a situației dificile create după 50 și chiar 70 de ani de persecuții nemiloase. Acestor persecuții îndelungate li se datorează această situație, din multe puncte de vedere tragică, a acestor Biserici în ceea ce privește resursele lor economice și pastorale.

În locul sprijinului așteptat și în detrimentul drumului pe care ni-l dorim către unitatea creștină, țările tradițional-ortodoxe au fost considerate «teritorii pentru misiune» și astfel, se creează în aceste țări organizații misionare, iar prozelitismul este practicat prin toate metodele care au fost condamnate și respinse de către toți creștinii, de-a lungul ultimelor decenii, în special, ar fi de menționat și de condamnat activitatea uniților aparținând Bisericii Romei, activitate pe care aceștia o desfășoară împotriva Bisericii noastre în Ucraina, în România, în Slovacia de est, în Orientul Mijlociu și în alte părți. Aceasta a creat o situație incompatibilă cu spiritul dialogului dragostei și al adevărului, care a fost inițiat și promovat de conducătorii bisericești creștini, precum papa Ioan XXIII și patriarhul ecumenic Athenagoras I. Prozelitismul catolic a produs o rană foarte adâncă și greu de vindecat dialogului. De altfel, dialogul dintre cele două Biserici s-a rezumat deja doar la discutarea problemei uniaticismului, până când se va ajunge la o înțelegere asupra acesteia.

Același lucru poate fi spus și cu privire la anumiți protestanți fundamentaliști, care sînt foarte doritori de a «predica» în țări ortodoxe, ieșite de sub regimuri comuniste. Considerarea acestor țări ca «terra missionis» — țări de misiune — este inacceptabilă, deoarece în aceste țări, pe parcursul multor secole, Evanghelia a fost deja predicată. Tocmai datorită credinței lor în Hristos, credincioșii acestora au ajuns adesea pe punctul de a-și sacrifica viețile.

Referitor la acest subiect, reamintim tuturor că orice formă de prozelitism — care este deosebită clar de evanghelizare și misiune — este condamnată categoric de noi, ortodocșii. Prozelitismul practicat în națiuni deja creștinate și în multe cazuri chiar ortodoxe, și desfășurat uneori prin ispitire materială sau chiar prin forme diferite de violență, inveninează relațiile dintre creștini și distruge drumul spre unitate. Misiunea, dimpotrivă, desfășurată în cadrul țărilor și popoarelor necreștine, constituie o datorie sfântă a Bisericii, meritînd orice ajutor. O asemenea activitate misionară ortodoxă se desfășoară astăzi în Asia și Africa și este demnă de orice sprijin pan-ortodox și pan-creștin.

5. Inspirată de spiritul reconcilierii, Biserica Ortodoxă a participat activ de zeci de ani la efortul de restaurare a unității creștine, care constituie o poruncă expresă și categorică a Mîntuitorului (Ioan 17, 21). Participarea Bisericii Ortodoxe în totalitatea ei la activitatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor urmărește în principal tocmai acest obiectiv. Aceasta este rațiunea pentru care ea nu aprobă nici o tendință care ar submina scopul inițial de dragul altor interese. Din același motiv, ortodocșii dezaprobă cu tărie anumite evoluții recente în cadrul contextului ecumenic, precum hirotonia femeilor întru preoție și folosirea limbajului «inclusiv» (nepotrivit și nescripturistic) în cazul referirii la Dumnezeu, ceea ce creează obstacole serioase în calea restaurării unității.

În același spirit al reconcilierii, ne exprimăm speranța, că progresul înregistrat în anumite dialoguri, cum ar fi cazul dialogului cu ortodocșii orientali (necalcodonieni) să ducă la un rezultat favorabil, după îndepărtarea obstacolelor rămase.

6. Acum, la sfîrșitul celui de al doilea mileniu, îndreptîndu-ne gîndurile mai precis spre problemele generale ale lumii moderne și împărtășind speranța comună dar și neliniștile omenirii, remarcăm următoarele:

Progresul rapid al tehnologiei și al științelor care asigură instrumentele necesare îmbunătățirii calității vieții și eliberarea de durere, nenorocire și boală, din păcate nu este însoțit întotdeauna de un fundal spiritual și etic echivalent. Drept pentru care, progresul mai sus menționat nu este lipsit de serioase primejdii.

Astfel, în ce privește viața socială a oamenilor, acumularea acestor privilegii ale progresului și puterea ce decurge din el numai într-o anumită secțiune a omenirii multiplică neajunsurile celorlalți oameni și creează un focar de conflict și chiar de război. Coexistența acestui progres cu dreptatea, dragostea și pacea constituie singura cale sigură astfel încât acest progres să nu se transforme dintr-o binecuvîntare într-un blestem în mileniul următor.

La fel de mari sînt și problemele ridicate de acest progres pentru supraviețuirea ființei umane ca persoană liberă, creată «după chipul și asemănarea» lui Dumnezeu. Progresul geneticii, deși poate contribui enorm la combaterea multor boli, poate transforma ființa umană dintr-o persoană liberă, într-un obiect dirijat și controlat de cei aflați la putere.

Aceleași primejdii există și în ceea ce privește supraviețuirea mediului inconjurător. Folosirea neglijentă a creației materiale de către om, cu ajutorul progresului științific și tehnologic, a început deja să producă distrugerii ireparabile mediului înconjurător. Biserica Ortodoxă, neputînd rămîne pasivă în fața unei asemenea distrugerii, invită, prin intermediul nostru, toți ortodocșii, să dedice în fiecare an prima zi a lunii septembrie — ziua începutului anului bisericesc — rugăciunii pentru păstrarea creației lui Dumnezeu și pentru adoptarea unei atitudini față de natură așa cum o cere Sfînta Euharistie și tradiția ascetică a Bisericii.

7. În fața unor asemenea posibilități, dar și primejdii ale omenirii de azi, Biserica Ortodoxă salută folosirea oricărui progres în vederea realizării reconcilierii și unității. Salută în special înaintarea Europei pe drumul către unitate și amintește faptul că aici locuiesc un mare număr de ortodocși și că acestora li se va adăuga un număr și mai mare în viitor. Nu trebuie uitat că regiunile Europei Centrale și Răsăritene sînt locuite în majoritate de o populație ortodoxă care contribuie astfel la formarea culturală a civilizației și spiritului european. Acest lucru face din Biserica un factor semnificativ pentru modelarea unei Europe unite și îi sporește responsabilitățile.

Sîntem profund întristați de lupta fratricidă dintre sîrbi și croații din Iugoslavia și de toate victimele făcute de acest conflict. Considerăm că tuturor conducătorilor religioși, ai Bisericii Romano-Catolice și nouă tuturor, ni se cere o atenție deosebită, o responsabilitate pastorală și o înțelepciune divină pentru a se putea evita exploatarea sentimentului religios pentru motive politice și naționaliste.

Inimile noastre sînt la fel de sensibile față de toate celelalte popoare de pe alte continente care luptă pentru demnitate, libertatea și dezvoltarea lor în dreptate. Ne rugăm în special pentru pace și reconciliere în regiunea Orientului Mijlociu, unde credința creștină a luat ființă și unde coexistă popoare de diferite credințe.

8. Proclamăm din Constantinopol aceasta, în dragostea Domnului, în marea și sfînta Duminică a Ortodoxiei, îndemnînd pe toți creștinii ortodocși cucernici din întreaga lume să fie uniți în jurul păstorilor lor canonici și îi chemăm pe toți cei ce cred în Hristos la împăcare și solidaritate în fața serioaselor primejdii cu care este amenințată lumea din ziua de azi.

Fie ca Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți. Amin!

În Constantinopol, în Duminica Ortodoxiei, 15 martie 1992

(Urmează semnăturile tuturor Întîistăților Bisericii Ortodoxe)

NICOLAE TITULESCU REVENIT ÎN ȚĂRINA STRĂMOȘILOR SĂI

Dacă M. Eminescu scria : «Biserica Ortodoxă este mama neamului românesc», Nicolae Titulescu spunea, ca oarecînd Psalmistul : «Biserica Ortodoxă este familia tuturor românilor... Cît voi trăi o voi sluji și cînd va avea nevoie o voi apăra cu toată virtutea mea... Dacă nu era ea, eu nu existam și, nu eram decît pămînt și cenușă. Ea mi-a dat mie viața deplină...». Numai aceste precizări și ne convingem de credința curată a marelui diplomat și de respectul său deosebit față de Biserica strămoșească.

De fapt, singură Biserica neamului l-a pomenit pe fiul ei în Hristos în perioada de intens ateism practic și teoretic. N. Titulescu este nu mîndria Olteniei, ci cinstea Mitropoliei acesteia, fiindcă, așa cum am arătat cu alt prilej, ilustrul diplomat a fost crescut în aleasă cinste de către bunicul său, preot ortodox, iar mama sa, Maria, văduvă, a găsit înțelegere, păsuire și grabnic-ajutor la biserica și Epitropia Madona-Dudu-Craiova. Epitropia respectivă a susținut material și moral pe Nicolae Titulescu și familia lui (frații săi). De fapt, celebrul diplomat, ca și Constantin Brâncuși, pictorii Lecca și Aman și alții, au fost, la vremea lor, distinși bursieri și ajutoarați din vistieria Epitropiei bisericii Madona-Dudu *.

Menționam, cu prilejul centenarului nașterii lui N. Titulescu, că va veni vremea cînd rămășițele sale pămîntești, care au hrănit spiritul său atît de puternic și creștin, vor fi aduse aici, la ai săi, după propria dorință și după respectarea testamentului prietenului său Tache Ionescu, cel care-și doarme somnul de veci în minăstirea atît de dragă și, care era frecventată de amîndoi : *Sinaia*. Acest mare lăcaș, minăstirea Sinaia, este pentru noi, spunea N. Titulescu, *Lege* (Tablele Legii lui Moise s-au dat pe Muntele Sinai) ; credință (aici, pe Sinai, s-a arătat Dumnezeu) și pace (poruncile lui Dumnezeu-Decalogul — fac dreptate, dau încredere și împacă lumea). Iar cînd N. Titulescu își începea cuvîntările sau intervențiile sale, chiar la Liga Națiunilor, deschidea Sfînta Scriptură spunînd : martor îmi este Dumnezeu, fiindcă la început era Cuvîntul... Este adevărat, era invitat și vorbea în multe adunări și asociații, la dineuri și întruniri etc., și de aici nefireasca părere a unora că ar fi fost, «chiar mason», Doamne, ferește și liniștește-i !

Și abia în vremea noastră i s-a împlinit dorința. Conducerea de stat a României, de comun acord cu conducerea Franței, de dumnezeiesc

* A se vedea... *Un vrednic reprezentant al diplomației românești : N. Titulescu*, în «Glasul Bisericii» nr. 9—10/1969 și *Mitropolia Olteniei*, nr. 7—8/1982 ; *Centenarul nașterii lui Constantin Brâncuși*, în «M.O.» nr. 3—4/1976 etc.

duh inspirate, au hotărît ca osemintele ilustrului bărbat de stat și un bun al patrimoniului mondial, să fie aduse în țară pentru ca duhul său să aibă odihnă pînă la Judecata de apoi.

N. Titulescu a intrat în această lume în ziua de 17 martie 1882 și a părăsit-o, pentru eternitate, tot în această zi de 17 martie 1941, în zodia Peștilor. Și-a depănat somnul de veci în pămînt străin și a murit cu durere în suflet din cauza pîrjolului celui de-al doilea război mondial. Și nu-i trecuse sufletul prin cele 40 de vămi ale văzduhului cînd Franța, a doua Patrie a sa și Parisul, a doua Craiovă, cădeau sub cizma fascistă, împotriva căreia luptase. A trecut dincolo liniștit, sub vraja versurilor lui Mihai Eminescu: «...lăsați-mă să mor... La marginea mării...». Și dacă la poetul durerii și eternității noastre, dorința era firească, la marele diplomat, dorința era neîmplinită. Începuse ceasul biologic să rămînă în urmă tot la «malul» mării, dar nu la Pontul Euxin, la litoralul laudei poetului Ovidiu-exilatul, ci la Cannes, pe malul Mării Mediterane. În orice caz, se adeverea și de data aceasta că marea posedă tainele vocației eternității. Nicolae Titulescu era și în părțile acestea, ale ultimei răsufări, tot în duhul strămoșilor, aici în Marsilia, cu 1500 de ani înainte, Sfîntul Ioan din Casimcea Dobrogei organiza întiile centre monahale în Apusul Europei și tot aci și-a dat duhul. Și dacă Ioan Casian a fost întemeietor de viață de obște și Nicolae Titulescu a fost «stareț» al diplomației lumii vremii sale (de două ori președinte al Ligii Națiunilor). Ce frumos ar fi ca bătrîna Europă să-și mai amintească măcar, din cînd în cînd, de nepoții și strănepoții ei adevărați, dintre care nu lipsesc românii...

Cincizeci de ani, osemintele lui Nicolae Titulescu au rămas nemișcate. Pînă în 1946, îl mai pomeneau rudele și prietenii fie la mormînt, fie la biserica română din Paris. După această dată și mai ales, după abdicarea regelui, diplomatul român a fost uitat. În țară, a fost interzisă cercetarea operei și vieții sale. La Paris, parohia s-a transformat în comunitate de dizidenți, slujitorii ca și credincioșii neputînd lua legătura cu Patriarhia Română s-au declarat independenți, grija sfîntului locaș a preluat-o Statul francez. În această situație, s-a produs sciziune între români, iar parohia a intrat sub jurisdicția Bisericii Ruse din Elveția. Nume-stele ca: Titulescu, Brîncuși, Enescu au fost aproape uitate.

Patriarhul Justinian a încercat să refacă unitatea spirituală între București și Paris, dar relațiile Est-Vest erau sub tensiune.

Așa cum era firesc, pomenirea în țară a lui Titulescu n-a încetat. Parohia, unde a văzut lumina zilei Titulescu, a fost în permanentă grijă a patriarhului Justinian și episcopului Iosif al Rîmnicului, ambii prieteni cu distinsul diplomat. Madona-Dudu din Craiova, trecînd prin multe reparații și înfrumusețare, totdeauna a pomenit pe Titulescu și mama sa ca ajutători și ajutați, sprijinitori și iubitori de sfințite locașuri ale neamului nostru.

După perioada stalinistă și poststalinistă și după ce forurile mondiale au recunoscut rolul lui Nicolae Titulescu în diplomație și cultură și în țară s-au făcut ascultate vocile celor care l-au cunoscut și l-au prețuit și astfel s-a început alcătuirea de monografii și ediții ale operei lui Nicolae Titulescu.

Și iată că, după Revoluția din 1989, condusă de degetul Providenței, pomenirea distinsului fiu al Patriei, aflat în pământ străin, a reapărut în Dipticele neamului. Și cum era firesc, s-a făcut cinste, mai întâi, Eroului necunoscut, adus în București (26 octombrie, 1991)*, și apoi s-a spălat obrazul Patriei prin împlinirea Testamentului lui Nicolae Titulescu de a fi adus în Pământul făgăduinței.

Și a sosit luna I romană în cinstea zeului Marte (sau Mărtișor în tradiția străbună) și totodată, după spusa poporului: Martie nu lipsește din Post, acum în prima săptămână a Păresimilor, în ziua Sfinților Mucenici (Măcinici), sub supravegherea unei comisii a Guvernului francez au fost deshumate osemintele lui Nicolae Titulescu. Rămășițele pămîntești au fost depuse într-un sicriu confecționat în România, cu Sfînta cruce pe capac și înfășurat în tricolor. Și era Săptămîna Canonului Mare, creștinii ortodocși rosteau, în toate bisericile lor: Doamne și Stăpînul vieții mele... Pe calea aerului, soseau de la Paris neprețuitele odoare...

Și dacă oamenii răi i-au fost potrivnici marelui diplomat în viață, acum, la revenirea în țară, un vînt puternic cu lapoviță și zăpadă spăla aievea greșelile contemporanilor distinsului diplomat. El a fost tot un martir al neamului și nu în zadar s-a fixat revenirea în țară în Ziua Mucenicilor.

Pe aeroportul Otopeni, rămășițele pămîntești ale lui Nicolae Titulescu au fost primite cu onoruri militare și în armonia Imnului de stat: Deșteaptă-te, române... și Imnului eroilor: Presărați pe-a lor morminte... O întregă paletă multicoloră de flori au înmiresmat și au acoperit sicriul preacinstit. Prea Fericitul Părinte Teoctist — Patriarhul României, însoțit de PP.SS. vicari patriarhali: Nifon Ploieșteanul, secretarul Sfințului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și Teofan Sinaitul; de P. Cuv. Teofil Panait consilier ecumenic și PP.CC. Diaconi Valentin Boboescu și Aurel Ionescu au săvîrșit cu mare evlavie parastasul obișnuit pentru Nicolae Titulescu și pentru toți cei adormiți întru nădejdea învierii din neamul său. Erau de față Președintele României, Guvernul țării, deputați și senatori, reprezentanți ai ambasadelor din București, numeroși reporteri și ziariști.

În întreaga țară au răsunit clopotele pentru pomenire. La Titulești-Olt și la Madona-Dudu dangătul, după obicei, a răsunit trei zile.

După slujbă, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rostit un scurt și însuflețit cuvînt în legătură cu evenimentul, după care Dl. Adrian Năstase, ministrul Afacerilor Externe, a prezentat cu mare competență și cu alese cuvinte viața și activitatea marelui dispărut. Noi cei de aici și cei de astăzi, a subliniat vorbitorul, împlinim testamentul lui Nicolae Titulescu de a-l aduce tot aici în casa sa, în familia sa românească, în țărîna strămoșilor... Dumnezeu să-l ierte și cu dreptii să-l numere, a încheiat vorbitorul și cel care, așa cum a spus-o, duce mai departe, din scaunul și din moștenirea lui Titulescu, diplomația românească în contextul vremii noastre.

* A se vedea «B.O.R.», nr. 10—12/1991.

În cuvîntul său, Dl. Ion Iliescu, Președintele României, a scos în evidență faptele marelui dispărut, intuiția acestuia pentru lumea de astăzi, dragostea lui pentru glia străbună, străduința permanentă pentru liniștea Europei și pacea întregii lumi. N. Titulescu a fost și rămîne cel mai mare diplomat pe care l-au dat românii comunității mondiale. Reîntoarcerea în țara sa, a accentuat vorbitorul, este împlinirea testamentului său, o cinste a noastră și o onoare pentru întreaga omenire. Arătînd că Titulescu a lăsat o moștenire veșnică pentru toate popoarele «în dinamica păcii», Președintele României a făcut o invitație tuturor diplomaților și șefilor de state să depună toate eforturile pentru liniștea planetei și soluționarea tensiunilor prin dialog și înțelegere reciprocă. Președintele a mulțumit în mod deosebit și autorităților franceze. Franța, și de această dată, s-a dovedit înțelegătoare și adevărată soră latină a României... Dumnezeu să-l odihnească în pace!

În acordul imnului funebru, executat de fanfara militară, sicriul a fost ridicat și depus pe un car mortuar. În ordine perfectă, cortegiul a plecat spre centrul Capitalei. Pe parcurs, populația Bucureștilor a ieșit în întîmpinare cu flori și lumînări aprinse. La Arcul de Triumf, monumentul ridicat și din inițiativa lui Titulescu, după primul război mondial, s-a făcut oprire și s-a rostit o rugăciune de dezlegare.

Din îndemnul și la rugămintea membrilor «Fundației Nicolae Titulescu», sicriul a fost depus aici în casa lui Titulescu, astăzi sediul Fundației. S-a săvîrșit o scurtă panihidă. Aproape o săptămînă, cei care l-au cunoscut direct, din scris, din fapte, din prezentări au adus omagiul lor și smerita rugăciune: Bine ai revenit acasă! Dumnezeu să te ierte!

Luni, 16 martie, cinstitele oseminte, după rugăciunea dezlegării, au fost ridicate și transportate la Brașov de către un convoi militar. S-au făcut «stări» de pomenire (la răspîntii și în orașe mari) unde preoții, călugării și credincioșii au săvîrșit cele îndătinate. La Sinaia, s-a binecuvîntat în duh frățietatea de cruce dintre Nicolae Titulescu și Tache Ionescu al cărui mormînt se găsește în incinta mînăstirii Sinaia.

La Brașov, populația creștină românească și locuitorii de alte confesiuni l-au primit pe N. Titulescu cu adîncă simțire omenească. Sicriul marelui diplomat a fost întîmpinat de către P.S. Serafim, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, la biserica Sfîntul Nicolae-Schei. În ziua nașterii și a trecerii spre veșnicie și tot în această zi — 17 martie — Nicolae Titulescu a fost înmormîntat, după dorință, dar după 50 de ani, la poalele Tîmpei, lîngă «Pietrele lui Solomon», la biserica patronului său, Sfîntul Nicolae.

Slujba reînhumării a fost săvîrșită de către reprezentanții I.P.S. Mitropolit Antonie, al Transilvaniei și de către P.C. Moșoiu, protoiereul Brașovului, înconjuțați de mult cler și popor*. Au fost de față reprezentanți ai autorităților locale și reprezentanți ai cultelor.

* Reînhumarea s-a făcut în incinta complexului, pe pajiștea dinspre răsărit a bisericii. Cripta a fost confecționată din material rezistent, iar deasupra — în două trepte — s-a așezat placa de marmură neagră străjuită de o cruce. La picioarele crucii, cu litere încrustate în material lemnos-galben, stă scris NICOLAE TITULESCU. Se așteaptă acoperirea cîmstitului mormînt cu un baldachin.

Și din această zi, șiruri nesfârșite de pelerini și vizitatori din oraș și din țară și mai ales tineri, elevi și studenți, depun flori proaspete și o lacrimă pentru acela care a fost și a rămas os din oasele noastre, suflăt de român și de creștin, Nicolae Titulescu.

Dumnezeu să-l odihnească în corturile dreptilor !

Veșnica lui pomenire !

Diac. P. DAVID

O MANIFESTARE TINEREASCĂ CU PROFUNDE ÎNȚELESURI CREȘTINE ȘI NAȚIONALE : «DRUMUL CRUCII»

În ziua de 9 martie 1992, însuflețiți de-un măreț și sfânt ideal, au plecat din Chișinău spre București, un grup de 30 de tineri, băieți și fete, în mare majoritate studenți, făcând parte din Organizația Tineretului Creștin Democrat din Chișinău. Durerea despărțirii nedrepte a românilor de pe cele două maluri ale Prutului, menținerea unor nelegiuite urmări ale unor abuzive tratate ca și lipsa de inspirație a unor factori politici vizavi de starea tensionată din Republica Moldova, i-a determinat pe acești tineri să întreprindă ceva prin care să arate, în primul rând populației simple, că tineretul român există, că nu îi este indiferentă soarta națiunii române că, în același timp, în mintea manifestanților conștiința creștin-ortodoxă românească este foarte vie și puternică.

Au pornit pe jos din Chișinău, îmbrăcați în cămăși albe cu semnul primilor creștini pe piept, purtând în fruntea grupului o Cruce mare de lemn și drapelul național. Iar acest marș al lor prin Moldova, Ardeal și Muntenia avea să se numească «Drumul Crucii». Au trecut Prutul pe 13 martie. Intrați în România au fost întâmpinați de tineri de la Liga Studenților din Universitatea București. Zece dintre aceștia, printre care și trei studenți teologi, aveau să-i însoțească pe tot drumul până la București.

În fața Crucii orice creștin se pleacă și se închină lui Dumnezeu. În fața Crucii suferinței și unității poporului român toți cei care simt că dincolo de orice interese politice locale, unitatea s-a menținut între inimi prin voința lui Dumnezeu, datorită credinței dreptmăritoare, și-au plecat frunțile și au făcut rugăciuni pentru oprirea suferințelor fraților din Basarabia și pentru mintuirea neamului românesc.

Tinerii au pornit această acțiune cu binecuvântarea Bisericii Ortodoxe primită de la Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist. În tot acest marș puritatea sufletească a tinerilor a fost susținută nu doar moral ci și prin rugăciuni de către preoții ortodocși din toată țara, și, în mod special de cei din fiecare sat și din fiecare oraș, care au fost străbătute în cadrul itinerarului. Într-un sat nici nu se poate o mai ascultată chemare decât cea a clopotelor. Bunătatea, blindețea, credincioșia și evlavlia țărânului român, simplu dar credincios, se vede în fața lui Dumnezeu și a celor care își arată deschis, ca și el, dreapta credință.

«Drumul Crucii» a însemnat peste 1000 km de marș, pe traseul Chișinău, Strășeni, Călărași, Cornești, Ungheni, Sculeni, Iași, Tirgu Frumos, Pașcani, Tirgu Neamț, minăstirea Neamț, minăstirile Agapia și

Văratec, Piatra Neamț, Bacău, Onești, Brașov, Predeal, Sinaia, Cîmpina, Ploiești, Ciolpani, mînăstirea Țigănești și București — Dealul Patriarhiei și Piața Universității.

Pe acest traseu tinerii au trecut pe la centrele mitropolitane și eparhiale, pe la sediile protoierilor, pe la mînăstiri și foarte multe parohii. Peste tot, în ciuda dificultăților financiare, s-au găsit posibilități pentru găzduirea sau ospătarea tinerilor. Pe scările catedralei mitropolitane din Iași, P.S. Calinic Botoșăneanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, i-a întîmpinat pe tineri spunîndu-le: «Dumnezeu să vă binecuvînteze». Să intrăm în catedrală și să aducem rugăciuni către Preabunul Dumnezeu, ca să reverse tot ce-i mai bun, mai sfînt și mai frumos peste toți cei care gîndesc și simt românește!».

Marșul prin Moldova a fost cel mai greu dar și foarte plăcut în același timp. A fost vînt și frig, dar căldura cu care au fost primiți la mînăstirea Neamț le-a refăcut forțele. Începuseră să se simtă bătăturile la picioare, unii aveau răni deja, medicamente nu prea aveau la îndemînă. Se dau îngrijirile necesare celor răniți. Următoarea zi itinerarul a cuprins mînăstirile Agapia și Văratec, unde aceeași călduroasă primire monahală i-a îmbărbătat și mai mult.

Drumul spre Bacău a fost foarte dur. A început să bată un vînt rece iar mai apoi să plouă. Spre seară ploaia s-a transformat într-o ninsoare abundentă, viscolită. Seara, uzi și transpirați, în fața catedralei Sfîntul Nicolae, cîteva sute de băcăuani i-au așteptat pe tineri. P.S. Arhieru Ioachim Vasluiuanul, vicarul Episcopiei Romanului și Hușilor, a oficiat vecernia iar apoi i-a invitat la o masă festivă la hotelul «Moldova». Toată noaptea și ziua următoare ninsoarea nu a conținut, drumurile erau înzăpezite și circulația anevoioasă. Tinerii au hotărît totuși să plece spre Onești. Hainele s-au udat, ghetele la fel. S-au descălțat și așa, în picioarele goale, au purtat crucea pînă la biserica din Onești.

Sfîrșitul de săptămînă l-au petrecut la Brașov unde au fost oaspeții oficialităților militare din localitate. Aici s-a văzut cît de mult a însemnat legătura sfîntă dintre Biserică, Armată și Școală pentru păstrarea de-a lungul veacurilor, a unității românilor. Sîmbătă, zi aleasă pentru repaus, a fost petrecută între militari, dar și alături de Prea Sfîntitul Serafim Făgărășanul, episcopul vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, în preajma catedralei Sfîntul Nicolae, unde a fost depusă crucea.

«Fă, Doamne, ca virtuțile strămoșești: Credința, Nădejdea și Drăgostea, să încălzească inimile tuturor românilor și să trezească în ele cucernicia și rîvna pentru învățăturile cele mîntuitoare și pentru unitatea adusă pe pămînt de Tine. Insuflă celor aleși iubirea pentru țara noastră cea binecuvîntată de Tine», așa s-au rugat tinerii, alături de P.S. Episcop Serafim.

De la Brașov s-au trecut munții pe la Predeal și s-a coborît spre București. La Sinaia s-a înnoptat la Castelul Peleş, iar la plecare s-a făcut o rugăciune la mormîntul marelui «călător» al neamului nostru, Badea Cârțan.

În drum spre Cîmpina, și apoi spre Ploiești în fața tuturor bisericilor era lume adunată și se trăgeau clopotele, iar însoțitorii crucii cîntau închinîndu-se «Cu noi este Dumnezeu, înțelegeți neamuri și vă plecați, căci cu noi este Dumnezeu!».

Primirea la Ploiești a fost impresionantă. Mii de cetățeni s-au strins în piața din fața catedralei Sfintului Ioan pentru a asista la Te-Deum-ul oficiat de un sobor de preoți în frunte cu Prea Sfințitul Teofan Sinaitul, episcop-vicar patriarhal. Vestea marșului tinerilor basarabeni înconjurate țara și toți doreau să-i vadă mergând pe jos, cu crucea și drapelul național în frunte. «Dumnezeu să vă primească osteneala. Voi ne dați curaj de luptă. Crucea să o sădim în neamul nostru și facă bunul Dumnezeu să fim cu toții laolaltă, în veci. Amin!».

Soarele de primăvară începuse să ardă, asfaltul era încins, picioarele pline de bătăături, dar trebuia ajuns la București pe 27 martie, zi în care, în urmă cu 74 de ani, Basarabia s-a reunit cu Țara. La un popas, un tânăr din Basarabia îmi spune că «nu mai contează bătăturile. Te gîndești că dacă mai faci un pas se face Unirea și mergi mai departe». În drum spre București, tinerii au fost oaspeții mînăstirii Țigănești unde maicile le-au oferit o masă bogată care i-a întărit pentru ultima porțiune de drum.

La București tot traseul era plin de lume dornică să vadă pe frații din stînga Prutului, tinerii călăuziți de o Cruce spre a arăta românilor calea izbăvirii, a unității și a mîntuirii.

La Arcul de Triumf preotul Ioan Buga a oferit tinerilor icoana Sfintului Dimitrie cel Nou, patronul spiritual al orașului București.

Ajunși pe dealul Patriarhiei, la catedrală, în prezența unei mari mulțimi de credincioși, a unor membri ai Sfintului Sinod, a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, s-a săvîrșit o scurtă slujbă arhierască în cadrul căreia a fost «sfințită» crucea purtată de inimoșii tineri pînă în acest loc sfințit.

La sfîrșitul slujbei, adresîndu-se tinerilor purtători ai crucii și tuturor celor de față, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a rostit următorul cuvînt :

Iubiți tineri și frați creștini,

«Trăim în aceste clipe sentimente de adîncă evlavie, clipe unice din viața noastră bisericească datorită sfințirii crucii oferită de tinerii care îi aveți în față. Cred că nici un suflet de român cu conștiința de neam, nici un suflet conștient de însemnătatea credinței și culturii românești din orice colț al țării, sau din zările altor continente, nu poate să fie lipsit de aceste momente de vîpaia acestor sentimente de comuniune, de dragostea cu care acești tineri de dincolo de Prut, îmbrăcați în alb, au purtat pe umerii lor Sf. Cruce spre a o aduce în fața catedralei sfintei Patriarhii. Imbrățișînd-o și sărutînd-o cu smerenie, ne aducem aminte de jertfa Mintuitorului Iisus Hristos, de suferința, răstignirea și învierea Sa, petrecută în istorie pe vremea lui Ponțiu Pilat. Dar nu putem să nu vedem că și poporul român a fost hărăzit să poarte Crucea, să urce Golgota și să năzuiască spre piscurile învierii.

Această faptă, acest gând al tinerilor din Basarabia de a aduce Sfânta Cruce la București este pentru noi, pentru toți cei de pe glia străbună, pentru toți cei care suportăm greu rănila pământului românesc, sfirtecarea lui atât de haină, această faptă, a aducerii Crucii, are darul să ne inspire curaj, fiindcă tinerii au adus zic, simbolul suferinței, dar și al biruinței, al nădejzii reîntregirii neamului și a reîntregirii brazdei noastre strămoșești, deoarece puterea ei zdrobește puterea diavolului, fiind biruința ortodocșilor. Când vedem Crucea, vedem răstignit pe ea pe Domnul și Dumnezeuul nostru Iisus cu mâinile întinse la dreapta și la stînga chemînd la El pe toți credincioșii pentru a-i mîngîia și a-i lua cu Sine în împărăția lui Dumnezeu. Pe Cruce Fiul lui Dumnezeu ca fiu al omului a murit ca și noi să murim păcatului și să înviem la o viață nouă, duhovnicească.

De două milenii de cînd ne știm în istorie purtînd numele de creștin și de închinători ai Sfîntului Altar, întemeiat pe acest plai, n-am despărțit credința de altar, n-am părăsit atașamentul față de brazda strămoșească și față de Altarul străbun. Deopotrivă, Altarul neamului și Altarul credinței au fost cele două coordonate ale existenței și străbaterii noastre ca popor în lume. Suportînd creștinește vitregiile istoriei, prin credința lui, poporul român a făcut și încă face un «Drum al crucii».

Trăim astăzi, iubiții mei, o adevărată minune adunată în jurul acestei Crucii, sfințită acum după rînduială. Privirile și cugetele sînt îndreptate spre ea, spre ajutorul și ocrotirea de care avem trebuință. Să înălțăm, în primul rînd, rugăciuni smerite către Bunul Dumnezeu, Dumnezeuul părinților noștri, Dumnezeuul eroilor și martirilor noștri, Dumnezeuul sfinților din neamul nostru, Dumnezeuul căruia i-au slujit voievozii noștri, întregitori și păstrători de țară și de grai străbun, Dumnezeuul căruia i-au închinat ei tot ce au avut mai sfînt în sufletul lor și căruia se cuvine să-i închinăm și noi tot ce avem mai de preț pe pământul strămoșesc. Chemarea ceasului de față și mai cu seamă mesajul Sf. Crucii este să ne îndreptăm gîndurile și fapta către frații noștri din dreapta și din stînga Prutului, din Bucovina de Nord, din ținutul Herța și la frații din stînga Nistrului, care suferă în aceste clipe și care au nevoie de ajutorul nostru spre reîntregirea neamului și gliei moștenite de la strămoși. Această scumpă moștenire cuprinde nu numai întinderile de pământ apărute de domnitori și vitejii lor, ci ea continuă tot ceea ce au zidit, tot ceea ce au împodobit ei cu sufletul, cu credința și vrednicia lor, făcînd din această țară o grădină a Maicii Domnului. Pământul nostru românesc poartă slăvitele ctitorii ale lui Alexandru cel Bun ale lui Ștefan cel Mare și Sfînt, ale lui Mircea cel Bătrîn, Mihai

Viteazul și al atîtor sfinte lăcașuri ale altor voievozi și ierarhi din neamul nostru. Tot ceea ce este artă și ne încîntă ochiul, tot ceea ce ne înalță sufletul pînă la Dumnezeu, totul constituie imaginea și credința strămoșilor noștri, a sfinților și martirilor noștri, care ne-au dăruit ca pe o sfîntă ofrandă a sufletului lor jertfa vieții proprii pentru libertatea noastră.

Aici, pe această colină, iubiții mei, unde de peste secole se află reședința Patriarhiei ortodoxe române, ne găsim pe un loc sfințit de viața și vrednicile înaintașilor noștri. În fața vă primește Catedrala înălțată în secolul al XVII-lea de binecredinciosul domn al Țării Românești Constantin Șerban Basarab. Adăpostind sfintele Moaște ale cuviosului Dimitrie cel Nou, sfîntul lăcaș a renăscut duhovnicește generații de credincioși și slujitori și a devenit simbol al unității de credință și de neam. Acum, cu ajutorul bunului Dumnezeu și lucrarea Duhului Sfînt, întîmpinăm și primim Sfînta Cruce, pe care ați adus-o de la Chișinău. Ce tainică și ziditoare de suflet românesc este această faptă! Crucea cu care Ștefan cel Mare a apărut unitatea neamului nostru, a biruit pe invadatori, a chemat creștinătatea Europei în ajutor și cu puterea ei a păstrat integritatea hotarelor țării sale. Aceeași cruce pe care o ține el în mîna dreaptă în parcul din Chișinău, cu care a binecuvîntat și a turnat curaj în inimile fiilor Basarabiei zdrobite de dictatură stalinistă, aceeași mîntuitoare Cruce va străjui de aci înainte și în capitala noastră. Nu este deloc întîmplător că, acum, tinerii din Basarabia, cu cei din București, tineri nevinovați, cu sufletele și gîndurile curate, frații și surorile acelora care s-au jertfit pentru libertatea și demnitatea noastră prin zdrobirea celui mai odios regim ateu, acestor tineri le-a fost dat să ia pe umerii lor Crucea jertfei și a învierii, să o poarte aici întru săvîrșirea reîntregirii brazei și sufletului românesc. Picioarele și tălpile lor au străbătut mai mult de o mie de kilometri, faptă unică în istoria noastră, care, în înțelesul nostru creștin, însemnează un pelerinaj închinat unității noastre, închinat întăririi nădejzii de reîntregire a neamului românesc.

Este o pildă, fapta aceasta și este o mărturie grăitoare, iubiții mei, că, prin rîvna lor, prin puterea Sfintei Cruci, Dumnezeu își îndreaptă privirea spre noi cei păcătoși, cei nevrednici. Să binecuvîntăm fapta lor. Să prețuim vrednicia lor și prin aceasta să cinstim neamul nostru. Să ne deschidem ființa spre a picura în suflete credința, nădejdea, dragostea, podoabele de totdeauna ale eroilor, martirilor și a tuturor apărătorilor țării. Așa cum, în aceste clipe, cad din cer picăturile de ploaie pentru rodirea pămîntului nostru strămoșesc, tot așa să rodească și ogorul sufletelor noastre, să rodească faptele bune, să rodească eforturile în înfăptuirea mîntuirii poporului și țării noastre.

Din partea Bisericii strămoșești, a acelei Biserici pe care nemuritorul poet național, Mihai Eminescu, a numit-o mama duhovnicească a poporului român, vă împărtășim, iubiți tineri, toată dragostea și prețuirea noastră a credincioșilor aici de față și a celor care, în aceste clipe, ne ascultă și ne privesc la televizor. Acum, Biserica strămoșească, această mamă bună, prin rostul nostru al celor de aici, vă îmbrățișează, vă binecuvintează și se roagă Bunului Dumnezeu pentru voi, pentru familiile voastre, pentru copilașii voștri, pentru părinții și frații voștri, pentru întreg neamul românesc și să ne vedem viețuind în pace și libertate pe aceeași vatră străbună, a moșilor și strămoșilor noștri.

Să ne învrednicească și pe noi prea bunul Dumnezeu să ne atingem și să purtăm Crucea prea iubitului Său Fiu Domnul nostru Iisus Hristos. Cel ce încearcă să poarte Crucea și să urce împreună cu Hristos Golgota, se înscrie ca și Simon Cirineanul în rîndul celor ce au bineplăcut lui Dumnezeu. Omenirea se bate cu forțele întunericului și cu urmările dezastruoase ale comunismului ateu. Această Golgotă poate fi străbătută cu puterea și lumina lui Hristos. Fiecare din noi suferă împreună cu toți cei ce cad sub povara suferințelor care se abat asupra omenirii și numai Iisus ne poate ridica și ne poate ajuta să ajungem la învierea noastră și a neamului, fiecare fiu al neamului românesc să păstreze ca pe un odor sfînt dorința de reîntregire națională, dorința de a ajuta la purtarea Crucii, cheazășia biruinței, dreptății asupra celor ce seamănă nedreptatea și fărădelegea. Așa cum am păstrat privirile spre Sf. Cruce, toți cei ce am urmat-o pînă aici, să ne unim în rugăciune și să rostim: «Crucii Tale ne închinăm, Stăpîne, și sfîntă învierea Ta o lăudăm și o mărim!».

După încheierea ceremoniei, crucea adusă de tinerii de la Chișinău, a fost purtată în continuare, în cadrul unei solemne procesiuni religioase condusă de Prea Sfințitul Episcop-vicar Teofan Sincitul, înconjurat de un sobor de preoți și slujitori, către Piața Universității unde, după oficierea unei scurte slujbe de mulțumire, crucea a fost așezată alături de troița eroilor martiri din decembrie 1989, unde va rămîne mărturie, în timp, a dorinței de unitate a românilor de pretutindeni.

REMUS-ANDREI ION

CONFERINȚĂ TEOLOGICĂ INTERNAȚIONALĂ CONSACRATĂ SINODULUI AL-VI-LEA ECUMENIC

În zilele de 16 și 17 martie 1992, în aula Facultății de teologie ortodoxă «Holy Cross» («Sfînta Cruce») din Boston (Brookline), S.U.A., s-au desfășurat lucrările Conferinței teologice internaționale consacrată comemorării a 1300 de ani de la Sinodul ecumenic «Penthekti» sau Quinisext (al V-lea — al VI-lea), sau Trulan.

Tema conferinței de la Boston a fost: *Sinodul «in Trullo»: Bază pentru reforma bisericească?* Conferința a fost organizată de Facultatea de teologie «Holy Cross», cu binecuvântarea patriarhului ecumenic Bartolomeu și a arhiepiscopului Iacobos al Americii. Coordonatorul Conferinței a fost Dr. Lewis J. Patsavos, profesor de drept canonic și director al sectorului educației din cadrul Facultății de teologie «Holy Cross».

În ședința inaugurală a conferinței a fost citit, mai întâi, mesajul adresat participanților de către Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Bartolomeu și cel al Înalț Prea Sfințitului Arhiepiscop Iacobos al Americii, după care Prea Sfințitul Episcop Methodios al Bostonului, președintele Facultății de teologie «Holy Cross», a adresat celor prezenți un cuvânt de bun venit și a urât succes lucrărilor conferinței.

Cuvântarea inaugurală a conferinței a fost rostită de către profesorul Patsavos și a avut titlul: «Reforma bisericească: cu ce preț?».

Potrivit scopului conferinței, propus de organizatorii ei, referatele conferențiarilor au fost prezentate, în cadrul următoarelor tematici:

I — *Perspective istorico-ecumenice ale Sinodului ecumenic quinisext:*

a) Arhim. Dr. Ghenadios Limouris (reprezentant al Patriarhiei Ecumenice la Consiliul Ecumenic al Bisericilor și profesor la Universitatea din Strasbourg-Franța), *O perspectivă ortodoxă;*

b) Mgr. Dr. Frederick McManus (profesor de drept canonic la Universitatea catolică din Washington, D.C.), *O perspectivă romano-catolică.*

II — *Perspective practice ale Sinodului ecumenic quinisext:*

a) I.P.S. Dr. Emilian Timiadis, mitropolit de Silibria, *Calea duhovnicească: Disciplina penitențială;*

b) Pr. Dr. Alkiviadis Calvias, decanul Facultății de teologie «Holy Cross», *Reînnoire (reformă) liturgică;*

c) Pr. Dr. Ioan Dură, *Canoanele Sinodului al VI-lea ecumenic referitoare la post și aplicarea acestora la trebuințele actuale ale credincioșilor Bisericii Ortodoxe;*

d) Pr. Dr. Stanley Harakas, profesor de etică creștină la Facultatea «Holy Cross», *Învățăturile morale în canoanele sinodului quinisext.*

III — *Probleme legate de căsătorie:*

a) Profesor John H. Erickson, titularul catedrei de drept canonic la Facultatea de teologie «Sf. Vladimir» din Crestwood — New York, *Căsătoria clerului: Căsătoria după hirotonie; A doua căsătorie; Statutul preoșilor divorțați;*

b) Pr. Dr. Patrick Viscusso, canonist, preot al Bisericii ortodoxe grecești din S.U.A. A expus aceeași temă cu profesorul Erickson, dar, din perspectiva punctului de vedere grecesc american;

c) I.P.S. Dr. Peter L'Huillier, arhiepiscop de New York, *Celibatul episcopilor;*

d) Prof. Dr. Panayotis Boumis, titularul catedrei de drept canonic la Facultatea de teologie din Atena, a trimis un referat despre problemele legate de căsătorie, care a fost citit de Pr. Dr. George Papadimitriu de la Facultatea de teologie «Holy Cross».

După prezentarea fiecărui referat, conferențiarilor au răspuns întrebărilor puse de participanții la lucrările conferinței.

De menționat că la lucrările conferinței au fost prezenți șase episcopi ortodocși și anume: I.P.S. Dr. Emilian Timiadis, I.P.S. Dr. Peter L'Huillier, I.P.S. Dr. Dimitrie Trakatellis, mitropolit de Vresthena (Arhiepiscopia greacă din America), P. S. Methodios, P. S. Natanael Pop (episcop român în America), P. S. Iacob (episcop rus în America), dintre care primii doi au și conferențiat. În Duminica Ortodoxiei, Sfânta Liturghie a fost oficiată în biserica Facultății de teologie de către I.P.S. Dr. Dimitrie Trakatellis, printre slujitorii numărându-se și semnatarul preștor rînduri. I.P.S. Dimitrie a consacrat predica sa situației Bisericii Ortodoxe astăzi, amintind și de problemele cu care este confruntată Biserica Ortodoxă Română; îndeosebi cu aceea a uniției și prezentîndu-l credincioșilor pe preotul român coliturghisitor, Ioan Dură.

Conferința teologică internațională de la «Holy Cross» a fost o reușită, lucrările ei desfășurîndu-se în condiții optime. Importanța ei a reieșit din actualitatea temelor abordate, din numărul de participanți și conferențiarilor, din caracterul ecumenic dat acestuia prin participarea unui profesor canonist al Bisericii Romano-Catolice, dar și a unor teologi ortodocși din Europa, precum și prezența a șase ierarhi ortodocși — cinci din S.U.A. —, aparținînd diferitelor jurisdicții canonice. Toate acestea constituie tot atîtea argumente în sprijinul afirmației noastre. În fine, luările de cuvînt de către participanți, de la sfîrșitul prezentării fiecărui referat, au vădit și ele interesul manifestat din partea membrilor Bisericii Ortodoxe față de tematica acestei conferințe.

Este interesant de semnalat faptul că, la sfîrșitul lucrărilor conferinței, a fost întemeiată de către conferențiarilor «Societatea ortodoxă pentru studierea problemelor canonice». Scopul «Societății» fiind acela de a pune la dispoziția conducerii Bisericii Ortodoxe, în general, și a celei din America de Nord, în special, materiale abordînd probleme canonice cu care aceasta este confruntată în prezent.

Dată fiind importanța tematicii conferinței, ziare americane i-au consacrat diverse materiale chiar înainte de desfășurarea lucrărilor sale, ca, de exemplu, cotidianul din Boston, de mare tiraj, «Boston Globe», din 17 februarie 1992, unde a fost inserat un elogios articol semnat de James L. Franklin, membru în conducerea jurnalului respectiv.

Amintim, în fine, că referatul semnatarului rîndurilor de față a fost bine primit și evidențiat de către organizatori chiar la recepția oferită conferențiarilor, în seara zilei de 17 martie 1992, la Centrul eparhial (Boston).

CRONICĂ

Miercuri, 1 ianuarie, 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a oficiat slujba Sfintei Liturghii la catedrala patriarhală, împreună cu P. S. Episcop-vicar patriarhal Teofan Sinaitul, precum și Te-Deumul de început de an, rostind cuvîntul de învățătură.

Joi, 2 ianuarie, 1992 — Potrivit tradiției, cu prilejul Anului Nou 1992, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* s-a întilnit cu preoțimea capitalei și cu colaboratorii direcți din partea Administrației Patriarhale și Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Luni, 6 ianuarie, 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a oficiat slujba Sfintei Liturghii la catedrala patriarhală, apoi, în fața catedralei, a oficiat slujba de sfințire a aghiazmei mari, rostind un cuvînt de învățătură.

Luni, 13 ianuarie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit, la reședința patriarhală, un grup de vizitatori, membri ai Adunării parlamentare a Consiliului Europei. A fost de față P. S. Episcop Teofan Sinaitul, vicar-patriarhal.

Marți, 14 ianuarie, 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Domnul Vittorino Colombo, secretar în Consiliul Europei din partea Italiei, însoțit de Domnul Paolo Andrea Trabalza, prim consilier al Ambasadei Italiei la București.

Vineri, 17 ianuarie, 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Domnul Mohadjer Hedjazi, ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al Republicii Islamice Iran la București.

Luni, 20 ianuarie, 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a prezidat lucrările Consiliului Național Bisericesc, care s-au desfășurat luni 20 și marți 21 ianuarie 1992.

Miercuri, 22 ianuarie, 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a prezidat lucrările anuale ale Adunării Naționale Bisericești.

Joi, 23 ianuarie, 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a prezidat lucrările Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, care au continuat și în zilele de 24 și 25 ianuarie 1992.

Luni, 27 ianuarie, 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe capelanul bisericii anglicane de la București, P. C. Pr. David de Verny, în vizită de rămas bun, la încheierea misiunii sale în România. Tot în această zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Domnul Fares Boueiz, ministrul afacerilor externe al Republicii Liban.

Marți, 28 ianuarie, 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat la ședința de lucru a Comitetului pentru sprijinirea instituțiilor de ocrotire a copilului, Comitet prezidat de Primul Ministru al României, Domnul Teodor Stolojan.

Joi, 30 ianuarie, 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat la slujba Sfintei Liturghii și la festivitățile prilejuite de

Sărbătorirea Sfinților Trei Ierarhi, ocrotitorii Facultății de teologie din București.

Marti, 4 februarie, 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe P. C. Preot Bengt Westholm, din Göteborg, Suedia, vicar al Bisericii Luterane Suedeze, reprezentant al organizației «Ajutorul Luteran pentru Europa» și pe P. C. Pr. Enache Culai, parohul bisericii ortodoxe române din Göteborg, Suedia.

Simbătă, 8 februarie, 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Excelența Sa John Bukowski, nuntziul apstolic al Vaticanului la București, însoțit de P. C. Pr. Ermenegildo Camozzi.

Duminică, 9 februarie, 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* însoțit de PP. SS. Episcopi Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul, vicari-patriarhali, a participat, la biserica Sf. Elefterie, la slujba înmormintării domnului senator prof. dr. acad. Caius Iacob, președintele Asociației «Frăția Ortodoxă», slujbă săvârșită de un sobor de preoți și diaconi în frunte cu P. S. Episcop Roman Ialomițeanul. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rostit un cuvânt de omagiere a personalității înstrului dispărut.

Vineri, 14 februarie, 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Abdel Mojid Bouab, ambasadorul Marocului la București.

Miercuri, 19 februarie, 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a prezidat lucrările Sinodului mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei. În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Dr. Thomas Jansen, secretar general al Partidului Popular European, din Olanda, însoțit de o delegație.

Vineri, 21 februarie, 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe I.P.S. Mitropolit Nicodim de Patras, I.P.S. Mitropolit Chrysostom de Peristerion, însoțiți de P. C. Protos Ștefan Avramides, reprezentanți ai Bisericii din Grecia, cu care a discutat posibilitățile de ajutorare a Bisericii Ortodoxe Române de către Biserica Ortodoxă a Greciei.

Duminică, 23 februarie, 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a oficiat Sfânta Liturghie la catedrala patriarhală, împreună cu mitropoliții Nicodim de Patras și Chrysostom de Peristerion, din Grecia.

Miercuri, 26 februarie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe P. C. Pr. Gheorghe Țimbaliuc, din cadrul Episcopiei de Bălți (Republica Moldova).

În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Rev. John Walmsley, directorul fundației «Spitalul de copii Cernavodă».

Marti, 3 martie, 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe membrii delegației Consiliului Ecumenic al Bisericilor : I.P.S. Mitropolit Emilian Timiadis, Episcopul Andreas Aarflot, Rev. Jean Mayland, Prof. Tarek Mitri și Past. Jacques Maury, aflați în vizită în țara noastră.

Miercuri, 4 martie, 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat lucrările Sinodului Permanent al Bisericii Ortodoxe Române.

Miercuri, 10 martie, 1992 — În zilele de 10—15 martie, a.c., *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* s-a aflat în fruntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la Constantinopol, pentru a participa la întrunirea întiiistăătorilor Bisericilor Ortodoxe.

Joi, 19 martie, 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Rev. Christopher Newlands, noul capelan al bisericii anglicane din București.

Vineri, 22 martie, 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Monseniorul John Bukovsky, nunțul apostolic la București, însoțit de P. C. Pr. Ermenegildo Camozzi.

Miercuri, 25 martie, 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat Sfânta Liturghie în biserica «Sfânta Treime» — Radu Vodă, capela Seminarului teologic din București. Cu această ocazie, s-a oficiat și o slujbă de pomenire a Patriarhului Justinian, la împlinirea a 15 ani de la adormirea sa în Domnul.

Tot în această zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat, cu ocazia sărbătoririi Zilei Naționale a Republicii Elene, la recepția oferită de Ambasada Greciei.

Joi, 26 martie, 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit delegația trustului «Conservation for Romania», din Anglia, cu sediul la Londra, compusă din domnii Rob Shepherd și Graeme Gardiner, care doresc să doneze laboratoare de restaurare de carte veche și icoane.

Vineri, 27 martie, 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat la Expoziția de documente istorice, prilejuită de aniversarea unirii Basarabiei cu România, la 27 martie 1918. În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, a oficiat în fața catedralei patriarhale, o slujbă festivă, cu prilejul sosirii în București a celor 30 de studenți basarabeni, în cadrul pelerinajului «Drumul Crucii», de la Chișinău la București, cu ocazia împlinirii a 74 de ani de la unirea Basarabiei cu România. *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a rostit, cu prilejul acestui emoționant prilej, un însuflețit cuvânt ocazional. Pelerinajul pornit din Chișinău la data de 9 martie 1992, s-a încheiat la București pe data de 27 martie 1992, prin fixarea crucii sfințite în Piața Universității, alături de Troița eroilor Revoluției Române.

Tot în această zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe protoprezbiterul Nifon Alexiu, capelan șef în Statul Major al Comandamentului trupelor de uscat din armata elenă, împreună cu o delegație.

Luni, 30 martie, 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. Kafoloianis L., președintele Băncii Agricole din Grecia, însoțit de Dl. George Linardos, ambasadorul Greciei la București.

Mărți, 31 martie, 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. Prof. univ. dr. Paul Miron, titularul catedrei de Română de la Universitatea din Freiburg.

Pr. RENÉ BROSCĂREANU
Secretarul Cabinetului Patriarhal.

DIN VIAȚA BISERICILOR ORTODOXE SURORI

PATRIARHIA ECUMENICĂ

Sanctitatea Sa, Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I, în vizită la președintele Turciei.

La 5 februarie 1992, Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I a făcut o vizită la Ankara, unde a fost primit cu onoruri deosebite de către președintele Turciei, dl. Turgut Ozal, la palatul prezidențial de la Cankaya de lângă Ankara. Patriarhul ecumenic a prezentat președintelui turc, atât din partea sa, cât și din partea comunității grecești din Istanbul salutări și urări de sănătate și spor în munca sa.

Președintele Turciei a felicitat călduros pe Sanctitatea Sa Bartolomeu I, cu prilejul recente sale alegeri în demnitatea de patriarh ecumenic urându-i deplin succes în îndeplinirea noilor sale atribuții.

În cursul lunii ianuarie 1992, Sanctitatea Sa, Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I a mai făcut o vizită la Ankara, unde a avut întrevederi cu o serie întregă de personalități ale vieții politice turce, între care: Süleyman Demirel, primul-ministru al Guvernului turc, Hüsamettin Cindoruk, președintele Parlamentului, cu ministrul afacerilor externe, cu directorul adjunct pentru problemele religioase ș.a.

Vizita la Ankara a patriarhului ecumenic n-a avut numai caracter protocolar, având în vedere recenta sa alegere în demnitatea de patriarh ecumenic ci, cu această ocazie, Sanctitatea Sa a avut în vedere rezolvarea unor probleme legate de nevoile Patriarhiei Ecumenice și ale Comunității grecești între care, în primul rînd, redeschiderea Școlii teologice de la Halki.

În legătură cu problemele expuse de patriarhul ecumenic, personalitățile politice vizitate și în special primul-ministru, au dat Sanctității Sale asigurări că acestea vor fi examinate cu atenție și cu bunăvoință în vederea grabnicei lor rezolvări.

Alegeri de noi mitropoliți

La propunerea Sanctității Sale Bartolomeu I, Sfîntul Sinod al Patriarhiei Ecumenice, în ședința din 10 decembrie 1991, a promovat pe I.P.S. Mitropolit Hrisostom de Mira în scaunul de mitropolit al Efesului, devenind astfel, în ordine canonică, primul între ierarhii Patriarhiei Ecumenice, după patriarhul ecumenic.

În aceeași ședință Sfîntul Sinod al Patriarhiei Ecumenice a ales pe I.P.S. Ioachim de Melitina în scaunul de mitropolit al Calcedonului. Pînă la data de 10 decembrie 1991, I.P.S. Ioachim a îndeplinit funcția de vicar patriarhal.

Instalarea noului mitropolit al Calcedonului a avut loc, într-un cadru solemn, în prezența Sanctității Sale Bartolomeu I în catedrala Sfînta Treime, în ziua de 15 decembrie 1991. Erau de față un număr impresionant de mitropoliți și alți ierarhi ai Patriarhiei Ecumenice, reprezentanți ai unor Biserici creștine din Constantinopol, diplomați, ere-

dincioși din Mitropolia Calcedonului și ai Comunității grecești din Constantinopol.

În cuvîntarea rostită, în numele membrilor Sf. Sinod, I.P.S. Atanasie de Eliopolis a scos în evidență că, în istoria vestitului centru mitropolitan al Calcedonului, noul mitropolit este al 99-lea și este al treilea cu numele de Ioachim, el urmînd în scaun unor renumite personalități, care s-au remarcat în viața Patriarhiei Ecumenice în ultimul timp: Maxim, Meliton, Bartolomeu.

În cuvîntul de răspuns noul mitropolit al Calcedonului a făcut un scurt și emoționant portret al fostului mitropolit al Calcedonului, Meliton, precum și al fostului patriarh ecumenic Dimitrie, al cărui vicar patriarhal a fost. Exprimîndu-și recunoștința față de acești doi mari mentori ai săi, I.P.S. Ioachim spunea că, de multe ori, adevăratele legături spirituale sînt mai importante și mai trainice decît legăturile de sînge.

BISERICA ORTODOXĂ A GRECIEI

Încetarea din viață a profesorului de teologie Ioan Karmiris

Duminică, 5 ianuarie 1992 a încetat din viață, la Atena, profesorul Ioan Karmiris, teolog ortodox recunoscut pe plan mondial.

Prof. I. Karmiris s-a născut în anul 1903 în localitatea Brallo, în Beoția. Și-a luat licența în Teologie la Facultatea de teologie din Atena în anul 1926 după care a fost numit profesor la seminarul din Lamia, continuîndu-și, în paralel, studiile la Facultatea de litere de la Atena. Între 1934—1936 a făcut studii de teologie și de filosofie la universitățile din Berlin și Bonn, făcînd serioase cercetări la vestitele biblioteci din Hamburg, München și Paris.

În 1936 obține titlul de «doctor în Teologie» al Facultății de teologie din Atena, unde va fi după aceea încadrat. În 1939 este numit profesor la catedra de dogmatică, ilustrînd această catedră timp de trei decenii, pînă la pensionarea sa în anul 1969.

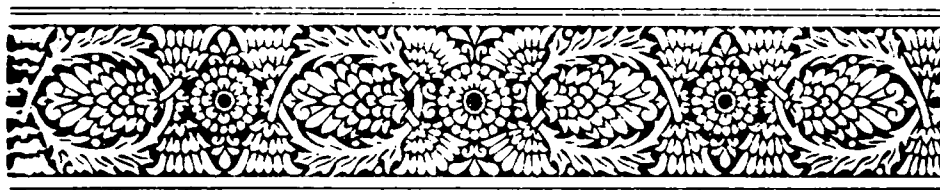
În diverse perioade a susținut cursuri la universități din Suedia, din New York și Milano.

În 1974 a fost ales membru al Academiei elene din Atena.

A îndeplinit diverse funcții în Ministerul Învățămîntului și cel al Cultelor, a fost reprezentantul Statului elen pe lîngă Sfîntul Sinod al Bisericii din Grecia și a reprezentat Biserica greacă atît în mișcarea ecumenică, cît și în dialogul cu alte Biserici creștine, în special cu vechii-catolici.

(După revista «EPISKEPSIS»)

ATITUDINI

INNOIRE

Se vorbește azi de înnoire, primenire, adaptare, reevaluare, regîndire, redimensionare, invigorare, aggiornamento*, orientare a vieții bisericești, pentru ca astfel ea să devină mai eficace și mai relevantă pentru societatea de azi. Nimic mai normal și mai sănătos. Problema este însă să aceste nume pot deveni un paravan care maschează continuitatea structurilor și principiilor de lucru din deceniile dictaturii, decorate cu noi adaptări de suprafață. Mai mult, unii înțeleg înnoirea ca accentuarea mai puternică a unor elemente care sînt depășite de contextul actual.

Întreaga viață bisericească, a creștinului și a instituțiilor, are nevoie de înnoire potrivit unei viziuni consistente și coerente. Există domenii unde simpla adaptare — aggiornamento nu este suficientă. Există domenii unde se impune o orientare și transformare radicală, ca de pildă domeniul învățămîntului teologic, al drepturilor omului, al doctrinei sociale a Bisericii, al relațiilor dintre Stat și Biserică.

Noi vom folosi termenul de înnoire cu înțelegerea că ea implică o orientare de fond și o redefinire a unor concepte.

Dacă în trecut, în contextul constrîngerilor politice antireligioase, atitudinea conservatoare a fost singura metodă de a exista, azi, într-o societate democratică, înnoirea înseamnă a fixa noi perspective și instituții de lucru pastoral, misionar, cultural, social de care are nevoie societatea. Înnoire nu înseamnă nici inovație ilegală, nici concesie în materie de doctrină, nici acomodare de suprafață sau de complezență. Biserica are misiunea să interpreteze Evanghelia unică a lui Hristos în fiecare timp și loc. Înnoirea nu este un scop în sine, ci slujește Biserica în opera ei de actualizare a mîntuirii pe plan personal și al istoriei.

* Termenul — aggiornamento a fost folosit pentru a descrie ampla operă de revizuire și restructurare a Bisericii Romano-Catolice, întreprinsă de al doilea Conciliu de la Vatican (1963—1965). În sens mai larg, aggiornamento poate să indice orice formă de adaptare a Bisericii la o situație istorică nouă, de la simpla înnoire în cadrul unui sistem dat pînă la transformarea radicală a structurilor. Aggiornamento are în vedere în primul rînd aspectul sociologic al Bisericii, deși aceasta nu este o lucrare exclusiv pragmatică. În afară de dimensiunea pragmatică (priorități specifice unei perioade), aggiornamento are o dimensiune teologică, deoarece orice acțiune a Bisericii reflectă și determină o perspectivă teologică.

Deși este vorba de «inovații» sau «concesii», înnoirea reclamă adaptări și transformări în mai multe domenii. De pildă :

Există un număr de evenimente și momente din istoria Bisericii române și a națiunii române care trebuie să fie celebrate, păstrate și transmise în memoria colectivă a poporului. Multe din acestea au fost ascunse sau ignorate în trecut. Istoria creștinismului la români este complet ignorată. Nu există un muzeu permanent al creștinismului în România. Credincioșii nu cunosc istoria parohiei lor, ctitorii și pomelnicul ei de referință. Important este că cu aceste aniversări și comemorări, se clarifică problema identității naționale și culturale.

Biserica n-a fost indiferentă față de influențele secularismului și ateismului, dar ea n-a avut libertatea să organizeze programe de educație religioasă pentru adulți care să răspundă acestor influențe. Există victime ale secularismului și ateismului față de care Biserica are răspundere imediată. Formarea creștină a copiilor, integrarea tinerilor în viața parohiei, difuzarea Bibliei în rîndul laicilor, toate acestea sînt acum în atenția preștilor. Este nevoie de o literatură creștină specială la îndemîna mamelor, de o inițiere sistematică a laicilor în doctrina de credință și morală a Bisericii.

Adaptarea pastorală și misionară este de mare urgență. Absența credincioșilor de la Liturghia duminicală, chiar în parohiile rurale, devine alarmantă. Creștinii nu pot să-și regăsească identitatea lor în parohiile urbane, parohii fără forță de coeziune și de compasiune. Anumite grupuri sociale, ca de pildă comunitățile romilor, n-au nici un, sau aproape nici un loc în programul pastoral al preștilor.

Ortodocșii n-au fost deloc înclinați să vorbească prea mult de «înnoirea liturgică». Problema nu poate fi evitată sau amînată. Liturghia nu este o lucrare clericală. Toți creștinii trebuie să participe în diverse feluri, la liturghie. Preoții continuă să celebreze liturghia știind bine că există tensiuni și conflicte între cei prezenți în biserică, sau că invitația «Să ne iubim unii pe alții, ca într-un gînd să mărturisim» n-are ecou. De ce nu se practică «sărutarea păcii», de ce nu se face o rugăciune de reconciliere între cei de față? Femei și bărbați separați decid adesea să revină la viața familiară. Ce ritual de împăcare face preotul în această ocazie? Vecernia și utrenia sînt la arbitrarul preotului. De ce nu se face un ritual al acestor laude adaptat parohiei? Episcopul local are dreptul să introducă perioade de post și de rugăciune pentru evenimente care afectează nu numai viața diocezei, ci și a țării, și chiar a umanității.

Biserica este un intermediu chemat să transfere relația despre mîntuire și viziunea sa despre istoria umanității pe plan personal și social. În ce fel această viziune inspiră pe cei ce caută un «model economic», adecvat situației din România, model care, pe de o parte trebuie să evite izolarea și dependența economică, iar pe de altă parte, să ia în considerare structurile regionale și globale. În acest domeniu al adaptării sociale, Biserica stă de partea victimelor regimului trecut. Ea trebuie să facă o judecată de principiu asupra «valorilor socialismului» cărora era subjugat spiritul cetățenilor, fidelitatea fiind asigurată printr-o disciplină de fier. De asemenea, ea trebuie să discearnă între cu-

rentele opiniei actuale, arătând perspectivele creștine în multe domenii, la care au participat în trecut.

Orientarea culturală este cea mai importantă, deoarece confruntarea dintre valorile creștine și secularismul de azi și de mâine se amplifică. Cea mai urgentă orientare este de realizat în învățămîntul teologic și în formarea preoților, deoarece aceste domenii au rămas încă în tiparele din anii 1948—1949, sub dominația Legii Cultelor. Teologia academică și conservatoare nu poate să-și aroge dreptul de a elimina programele de înnoire sub pretextul că teologia ar deveni prea socială.

În acest proces, Biserica, inclusiv mișcările și asociațiile de laici din sinul ei, își asumă deplina responsabilitate. Ea nu delegează autoritatea sau răspunderea ei vreunui organism secular. Apoi, Biserica este deschisă pentru o regrupare de valori și reorganizare de programe, de unde nevoia de noi instituții de educație, de diaconie etc. E drept că în tratarea problemelor politice, Biserica întîmpină greutăți, dar sarcina ei este să dezvolte simțul politic al realității în rîndul credincioșilor decepționați de «certitudinile» din epoca trecută. În fine, Biserica are sprijinul credincioșilor tocmai că ei așteaptă un program de înnoire, la care ei înșiși au posibilitatea să participe și să se exprime. Biserica poate să dezvolte încrederea poporului credincios în procesul de înnoire.

Înnoirea implică un timp de flexibilitate pastorală care ia în considerație dificultățile obiective și subiective ale convertirii și transformării spirituale. Căci viitorul Bisericii nu depinde doar de adaptări instituționale. Trecerea de la o epocă la alta e o adevărată renaștere. Biserica trebuie să pregătească o profundă convertire colectivă, astfel ca să se ajungă la un mod de viață autentic creștin. Poate că este nevoie aici de o pastorație specială pentru adulții care se convertesc, precum și de un ritual care să marcheze această convertire. Biserica este chemată să pregătească serios viitorul creștinismului și să protejeze speranța creștinilor, pe care nimeni nu o poate lua de la ei.

Pr. prof. ION BRIA

EVANGHELIE ȘI CULTURĂ LA ROMÂNI

Relația dintre Evanghelie și cultură este veche, ultima servind de la început ca mijloc de exprimare, interpretare și transmitere a mesajului evanghelic. Dar, nu numai Evanghelia, ci, în general, credințele religioase au fost cele care au generat și în jurul cărora s-a dezvoltat cultura pînă la procesul ei de secularizare. Credințele religioase au creat valori și au imprimat un anumit sens vieții sociale, cultura și religia contribuind la dezvoltarea spirituală a societății. În momentul apariției Evangheliei, aceasta, pentru interpretarea și transmiterea mesajului revelat, s-a servit de cultură, pe care, cu timpul, a încreștinat-o. Mesajul evanghelic a influențat etosul unui popor, privind critic, din punctul de vedere al Evangheliei și al demnității omului, cultura unei societăți sau a unui grup social.

La apariția Evangheliei pe teritoriul de formare a poporului român, mesajul creștin a trebuit să se servească de limba și cultura localnicilor. Este vorba de primirea creștinismului în latina populară orientală, vorbită în regiunile dunărene, din care s-a dezvoltat apoi limba română.

Numeroși termeni de origine latină, care oglindesc noțiunile de bază ale credinței noastre, pledează pentru vechimea creștinismului pe teritoriul nostru, prezența unor astfel de noțiuni și termeni fiind atestată în circulație încă în secolul IV. Peste 90% din cuvintele care formează rugăciunea Tatăl nostru sînt de origine latină. De asemenea, majoritatea zdrobitoare a cuvintelor din Mărturisirea de credință (Simbolul credinței), alcătuită la Sinoadele ecumenice din 325 și 381, au aceeași origine latină. Termenii de origine latină provin, prin încreștinarea lor, fie din cultura păgînă (biserică-basilica, Dumnezeu-Domine Deus, lat. vulg. Domne Deus, duminică, dies dominica, crăciun-colatio sau creatio, colindă-colende, păgin-paganus, lege-lex, Ac. legem, cu sens de credință, cimitir-coemiterium, oseminte-ossamenta, mormint-monumentum, vulg. monimentum etc.), fie că au deja în latină un sens creștin (a boteza-baptiso-are de la grecescul baptizo, creștin-chrestianus, ajun-adjuno, are, altar-altarem, a cumineca-communico-are, cer-caelum, a crede-credo-ere, păcat-peccatum, părinte-parens Ac. parentem, a se ruga-rogo-are, rugăciune-rogiatio Ac. rogationem etc.). Acestor termeni creștini li s-au adăugat alții care au fost creați ad-hoc de vorbitori de limbă latină și sînt specifici locului și mai apoi limbii române: credință (l. vulg. credentia), făcătorul lumii (facio-ere, lumen-inis cu sens de univers), împărăția lui Dumnezeu (de la imperator și imperium), față (facies cu sens de persoană divină), ființă (vulg. fientia, desemnînd ființa lui Dumnezeu), Tatăl (pentru Dumnezeu de la familiarul latin tata), cîșlegi (caseum legare), înălțare (in-altare l. vulg. inaltiare), înviere (l. vulg. invivare), a împărtași, împărtașanie (in partio-ire) etc.

Probleme lingvistice care reflectă noțiunile de bază ale credinței creștine la români pledează, așa cum era firesc, pentru răspîndirea creștinismului la strămoșii noștri în limba vorbită de romanitatea dunăreană. Faptul însă că mulți din acești termeni sînt proprii limbii române și nu s-au impus în latina din Biserica apuseană sau în celelalte limbi romanice, tot apusene și ele, a determinat pe mulți specialiști să considere că argumentul lingvistic nu pledează pentru încreștinarea strămoșilor noștri prin misionari oficiali veniți din Apus. În cazul unor misionari trimiși de Roma sau aparținînd sferei de influență a acestui mare și vechi centru creștin, ar fi fost normal, ca niște vorbitori de limbă latină ce eram, să fie introduși și la noi termenii creștini ce se bucurau de circulație în Apus. În terminologia creștină de bază, nouă ne lipsesc însă termeni ca: Deus (Dumnezeu), creator mundi (făcătorul lumii), ecclesia (biserică), fides (credință), oratio (rugăciune), incarnatio (întropare) assumptio (înălțare), redemptio (răscumpărare), resurrectio (înviere), remissio (iertare), regnum Dei (împărăția lui Dumnezeu), specifici pentru terminologia de bază apuseană și pentru care noi avem, așa cum am amintit deja, alți termeni, tot de origine latină (Cf. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Vol. I, București, 1980, p. 63—71).

Începuturile creștinismului la nordul Dunării considerăm că nu s-au făcut prin misiune organizată dintr-un anume centru creștin, ci mai degrabă prin propovăduirea neorganizată a unor oameni care au ajuns

aici în virtutea profesiei (soldați, negustori) sau a unei anumite categorii sociale (sclavi), a politicii de colonizare a imperiului roman (coloniști aduși din toate părțile imperiului) sau ca refugiați creștini din sudul Dunării, unde erau persecutați de autoritățile romane. Acestora li se adaugă prizonierii aduși în Dacia în a doua jumătate a secolului III, din regiunile sud dunărene și ale Asiei mici de către goți. În orice caz, dovezile arheologice din primele trei secole în legătură cu existența creștinismului în Dacia ne lipsesc. Ele sînt înlocuite, în măsura în care se poate face acest lucru, de deducții logice și unele informații istorice, care ne pot determina să acceptăm prezența creștinilor în nordul Dunării, dar despre viața și organizarea acestora ne lipsesc datele istorice precise.

Situația se schimbă la sfîrșitul secolului III și începutul celui de al IV-lea, odată cu menționarea unor martiri pe vremea lui Dioclețian (305) sau a lui Liciniu (320—323). Din același secol și apoi de mai tîrziu avem dovezi arheologice ca tăblia votivă de la Biertan (Ego Zenovius votum posui) și o serie de urme de biserici și alte obiecte creștine descoperite în Dobrogea, Muntenia, Oltenia, Transilvania și Banat. Pentru Dobrogea sau Scythia Minor ne sînt cunoscute numele mai multor episcopi, dintre care unii au fost menționați ca participanți la sinoadele ecumenice. Lor li se pot alătura Teofil, episcopul goților, semnatar al actelor Sinodului I ecumenic (Niceea 325), Ulfila, episcopul și traducătorul Bibliei pentru goți sau Sava Gotul, martirizat în anul 372 lângă Buzău. Sciția Mică și-a atras însă respectul în istoria Bisericii nu numai prin mențiunea că Apostolul Andrei ar fi predicat în aceste locuri (Eusebiu al Cezareei, Hist. eclesiastica III, 1), ci mai ales prin erudiția Sf. Ioan Cassian (365—435), a lui Dionisie Exiguul († 540), cel care a corectat calendarul și a participării călugărilor sciți la disputele teologice din secolul VI, fapt ce denotă că în aceste locuri exista o viață creștină intensă, cu profunde preocupări teologice.

Românii au apărut în istorie ca popor creștin. Termenii care desemnează noțiunile de bază ale credinței, fiind de origine latină, susțin ideea vechimii creștinismului propovăduit în limba vorbită de romanitatea dunăreană și apoi de români. E greu să vorbim astăzi cu precizie de ritul practicat pe teritoriul țării noastre. Considerăm că și aici ca și în alte părți, exista un cult în limba vorbită și înțeleasă de cei ce-l frecventau. Dovadă ar putea fi în această privință cuvintele de origine latină referitoare în special la cultul morților (cimitir, mormînt, oseminte, priveghere, a răposa). Cultul era la început simplu și conținea elemente prezente peste tot la care s-au adăugat însă și unele lucruri specifice. Ritul bizantino-slav și limba paleoslavă s-au introdus la noi mai tîrziu (sec. X), după așezarea slavilor și a protobulgarilor în spațiul carpato-dunărean. Din această perioadă datează introducerea elementelor slave în lexicul bisericesc (sfînt, duhovnic, vlădică, diac, mirean, țircovnic, sobor, stareț, jertfă, strană, troiță, prohod), precum și apariția unor termeni dogmatici, liturgici și de organizație bisericească de origine greacă, intrați însă în limba română prin filieră slavă (har, mir, chivot, potir, paraclis, chilie, egumen, arhieru, protopop, mitropolit, exarh, etc.). Elementele latine ale fondului principal al credinței dovedesc ve-

chimea creștinismului la români, iar cele slave, referitoare la termenii dogmatici și de organizație bisericească, reflectă reorganizarea vieții noastre bisericești sub influența slavo-bulgarilor și a limbii paleoslave ca limbă oficială în Biserică. Românește s-a vorbit însă tot timpul, așa s-a predicat și interpretat Evanghelia la români și așa s-a ascultat spovedania, s-au dat epitimii, s-a făcut catehizația și rugăciunile personale. Fenomenul nu e tipic românesc, el a fost întâlnit și la alte popoare, europene care au celebrat cultul în limba latină, iar propovăduirea Evangheliei s-a făcut în limba vorbită de popor.

Folosirea limbii poporului în propovăduirea Evangheliei constituie un principiu misionar elementar. Contextualizarea mesajului biblic a început de la apariția creștinismului pe teritoriul de formare al neamului românesc, iar după apariția poporului român în istorie a continuat să determine fondul principal al credinței. Introducerea limbii slavone în Biserică și cult n-a eliminat străromâna și apoi româna din vorbirea curentă și din lucrarea misionară a Bisericii. Românește s-a vorbit în continuare și atunci când împrejurările au permis s-a început scrisul și folosirea tiparului în limba română, ca biruință a limbii vii, vorbite asupra unei limbi moarte ce a fost introdusă și menținută din motive străine de realitățile românești. Impulsul de a scrie și a traduce textele Scripturii în românește vine dintr-o necesitate firească. Ce poate fi mai normal decât limba pe care o vorbești să o folosești și în scris. Această dorință firească n-a încetat niciodată de la impunerea slavonei în Liturghie și pînă la reintroducerea românei în Biserică. Faptul că se predica și catehiza în limba română denotă cît de artificială, de străină era introducerea unei limbi, fie ea și sacră, ca unică formă de cult și care a frînat șansa dezvoltării mai de timpuriu a unui context cultural în limba română. Tipărirea cărților de cult de către diaconul Coresi eternizează traduceri mai vechi ale textelor Sf. Scripturi în limba română, texte ce au fost corectate de preoții bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului. Primele texte românești cunoscute astăzi nu sînt deloc începuturile scrisului în limba română. Cursivitatea și claritatea exprimării lor denotă o experiență îndelungată în a scrie.

Diaconul Coresi tipărește cărți de cult în limba română dintr-o necesitate internă: «amu avutu jelanie (cerere) pentru sfente cărți... ca să fie popilor rumânești să înțeleagă, să învețe rumânii cine-su creștini» (Evangheliarul din 1560—1561). Lucrarea diaconului de la Brașov, ctitorul limbii literare românești, este din punct de vedere teologic bine motivată. Necesitatea de a scrie românește, pe lângă faptul că e o cerință elementară e bazată pe o practică misionară veche: evenimentul Rusaliilor (al vorbirii în limbi, F. Ap. 2), indemnul Sf. Apostol Pavel de a vorbi în biserică doar cuvinte pe înțeles (I Cor. 14, 19), precum și tradiția acceptată și practică de la început a traducerii textului Sf. Scripturi (greacă, latină, siriacă, etiopiană, armeană, georgiană). Biserica ortodoxă n-a dogmatizat o limbă pentru transmiterea textului biblic, nici n-a sanctificat o cultură pentru propovăduirea Evangheliei. La apariția slavilor și stabilirea lor în Europa, spre exemplu, Biserica a încurajat traducerea Scripturii, a cărților de cult și a Liturghiei în limba slavă. Evanghelia și Biserica au promovat cultura slavonă și au transmis prin intermediul ei mesajul revelat popoarelor slave. Era cazul acum

ca Biserica să rămână consecventă acestui principiu. Diaconul Coresi ca și preoții bisericii Sf. Nicolae din Șchei, care le-au ajutat la tipărirea cărților și la revizuirea textelor manuscriselor mai vechi, aveau deci în spatele acțiunii și dorinței lor de a tipări carte pentru români o veche tradiție bisericească. Dosoftei, mitropolitul Moldovei, în Liturghierul tipărit la 1683, tradus în românește pentru ca să înțeleagă cei ce nu cunoșteau elina și slava, aduce ca argument pentru traducerea textului liturgic faptul că patriarhul Marcu al Alexandriei a acordat o astfel de aprobare moldovenilor (Antonie Plămădeală, *Dascăli cu cuget și simțire românească*, București 1981, p. 81).

Varlaam, Simion Ștefan, Dosoftei și alți clerici ortodocși români, alături de învățații timpului au promovat traducerea și tipărirea Apos-tolului, Evangheliei, a Evangheliei cu învățătură, a Psaltirii, a Noului Testament (1648) și a Bibliei de la București (1688), precum și a căr-ților de cult în limba română. Acolo unde s-a înregistrat o opoziție sau lipsă de cutezanță este vorba mai degrabă de excepții ce nu se încă-urează în tradiție. În tot acest timp, Biserica a promovat cultura, **Evanghelia** nefiind decât credința trăită într-un context cultural româ-nesc, care s-a eliberat și s-a conturat într-un context propriu deja în secolele XVI și XVII. Pe aceste începuturi curajoase și conștiente de operă literară românească se bazează realizările ulterioare ale literaturii și culturii noastre. În prefețele acestor cărți se găseau ideile de unitate a neamului, a originii lui latine, a unității și latinității limbii, a unității lui religioase exprimate deschis și cu intenția de a conștientiza și mobi-liza cititorii. Cărțile religioase, prin marea lor circulație pe întreg teri-toriul locuit de români împlineau o operă misionară și literară cu totul aparte. Ele împămînteneau în limba română **Evanghelia** și contribuiau la promovarea și dezvoltarea limbii și literaturii, a culturii române.

În această perioadă asistăm la conștiința identității noastre etnice cu ortodoxia. Român și românesc sînt identice în contextul de care vorbim cu ortodox. Deja diaconul Coresi în **Evangheliarul** din 1560—1561 tipărește românește la cererea «popilor rumânești», adică ortodocși, iar Varlaam, prin **Carte românească de învățătură** (1643), oferă atît hrană spirituală ortodoxă, cît și preocupări de limbă românească. Ca un adevărat tribun, Varlaam se ridică la nivelul unui dascăl de credință ortodoxă și limbă românească pentru românii de pretutindenea. Unita-tea de neam și de credință este admirabil subliniată în predoslovie la **Răspunsul la Catehismul calvinesc** (1645), în care se adresează «căt-re creștinii de în Ardeal... cu noi de un neam români... și cu noi într-o credință».

Tot după principiul să înțeleagă toți, adică românește, își alege Simion Ștefan cuvintele întrebuintate în traducerea **Noului Testament** (1648), comparînd cuvintele și circulația lor cu valabilitatea banilor care «îmblă în toate țările». Un principiu lingvistic enunțat în urmă cu aproape 350 de ani și care-și păstrează valabilitatea pînă astăzi! Simion Ștefan promova o limbă românească ce va contribui prin circulația **Noului Testament** la formarea limbii literare unitare și la conștiința unității neamului. Mitropolitul Dosoftei, primul poet român, prin tra-ducerea **Liturghiei** (1679) a dat prin autoritatea sa de ierarh un impuls remarcabil introducerii limbii române în cult. După traducerea Evan-

gheliei, Apostolului, a Psaltirii era acum momentul ca româna să pătrundă și să cucerească ultimul bastion slavon : cultul. Dosoftei se va strădui să pună la îndemina preoților principalele cărți de cult în limba română, iar prima prefață a Liturghiei, după modelul lui Vasile Lupu din Cazania de la 1643, se adresa către «toată seminția românească pretutindenea ce se află într-această limbă pravoslavnică». Și aici, conștiința de neam e prezentă, iar Liturghierul ca și Cazania e făcut «dar limbii românești». De altfel trebuie remarcat faptul că în majoritatea prefețelor de carte bisericească este prezent cuvântul rumân, apoi român (cu derivatele lor) și de asemenea, în toate e subliniată, într-un fel sau altul, originea comună a limbii și a neamului. De fapt, prefețele, prin preocupările lor pentru unitatea neamului, a latinității și unității limbii, depășeau cu mult sfera preocupărilor de interes duhovnicesc pentru care se tipăreau cărțile. Ele erau adevărate manifeste culturale ce pleddau pentru originea comună a neamului, pentru unitatea lui și a limbii, precum și pentru unitatea credinței. Ortodoxia era în așa măsură identificată cu ființa națională încît pierderea credinței ortodoxe periclita, pentru ardeleni, de exemplu, pierderea identității naționale (Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 129). Prefețele cărților bisericești reprezintă trepte ale evoluției noastre spirituale, momente de mare însemnătate în istoria și literatura română, ele sînt pietrele fundamentale ce stau la baza actelor din 1859 și 1918, căci fără ele n-am înțelege firescul din unirea românilor. Prefețele și ideile răspîndite de ele în legătură cu originea și unitatea neamului, cu latinitatea și unitatea limbii și cu unitatea de credință, alături de eforturile altor luptători de mai tîrziu pentru aceleași idealuri, au contribuit la pregătirea spirituală a neamului pentru marele moment de la Alba Iulia din 1918, pentru crearea României mari. Actul unirii a devenit firesc prin pregătirea lui treptată și uneori sub ochii unei autorități potrivnice și disprețuitoare față de tot ceea ce era românesc. Meritul și aportul mare al acestor cărți a fost răspîndirea lor pe întreg teritoriul locuit de români, prin aceasta întrecînd orice altă carte românească. Pentru aceste cărți, ca și pentru ideile pe care le-au răspîndit, n-au existat granițe, iar alături de conținutul lor duhovnicesc, ele au transmis idei ce au dat impulsuri și contribuții remarcabile culturii române.

Sub protecția rasei clericale și binecuvîntarea Bisericii s-a format și s-a transmis multă vreme cultura română. În fond, clericii promotori și protectori de cultură românească n-au separat cultura de Evanghelie. Spiritul românesc n-a fost despărțit de spiritualitatea ortodoxă românească, pentru că ambele aspecte ale culturii românești au slujit interesele neamului cu care s-au identificat, începînd de la diaconul Coresi toți slujitorii Evangheliei, sprijinitori ai culturii naționale. Dacă pentru acești clerici, român și românesc desemna într-un anume context sensul de ortodox, nu-i mai puțin adevărat faptul că impulsul lor de a scrie românește, pentru că «numai noi rumânii n-avemu» astfel de cărți (Coresi, Psaltire, 1570) venea dintr-o conștiință românească, dintr-un sentiment de identitate cu neamul căruia îi aparțineau. Neam românesc și credință ortodoxă, Evanghelie și cultură erau noțiuni care se supra-puneau pînă la un anumit punct în conștiința timpului de care vorbim

Un alt principiu major, alături de unitatea neamului, a limbii și a religiei îl constituia grija autorilor pentru om, pentru cultivarea lui, pentru propășirea lui culturală și socială, pentru ridicarea românilor la nivelul celorlalte neamuri. Nici aici nimic deosebit decât criteriul după care Evanghelia intră în dialog cu cultura, încercînd să înalțe pe om, să-l facă mai bun, mai sensibil față de semenul cu care intră în contact și care-i este frate.

Încoronarea eforturilor de a scrie românește, de a oferi carte în limba română, se face în 1688 prin tipărirea Bibliei de la București cu cheltuiala lui Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești. Biblia este o probă de maturitate a limbii, care s-a dovedit a fi capabilă să traducă istorie, să exprime filozofie, să îmbrace în forme literare cele mai variate genuri și să dea glas unor sentimente din cele mai diferite. Traducerea Bibliei a impus acest examen limbii române, pe care ea l-a trecut cu brio. În genul vechilor predoslovii, dar de data aceasta un străin, patriarhul Dositei al Ierusalimului, aduce laudă domnitorului muntean Șerban Cantacuzino, care a oferit Biblia «întregului norod... rumânilor, moldoveanilor și ungrovlahilor». Prin acest act, prin care Dumnezeu a încetat de a se mai adresa românilor în alte graiuri s-a împlinit nu numai o cerință de hrană duhovnicească, ci și o profundă necesitate spiritual-culturală a tuturor românilor. În orice caz, Biblia de la București, ca de altfel și Noul Testament de la Bălgrad, n-a fost o carte de cult, ci un act de cultură. Pentru cult am avut înainte și cupă această apariție editorială cărți speciale: Evanghelie, Apostol, Psaltire, care deserveau mult mai bine complicatele împărțiri ale lecturilor biblice din timpul anului bisericesc. Biblia era destinată lecturii duhovnicești particulare, traducerea ei constituind o adevărată sinteză de limbă ce stîrnește admirația specialiștilor pînă astăzi. Prin acest act de cultură, Dumnezeu s-a adresat românilor, așa cum era normal, în românește, după cum primele începuturi ale Evangheliei pe teritoriul nostru au fost, tot așa de firesc, în latina de aici.

*

Nu numai secolele 16 și 17, la care ne-am rezumat referințele noastre, au dat bărbați și fapte mari pentru promovarea neamului și a culturii românești, ci și timpul care a urmat, cu necazurile și înălțările ce i-au măsurat durata, a oferit societății românești o benefică colaborare între Evanghelie și cultură pusă în slujba promovării neamului. Emanciparea culturii față de Evanghelie, la început doar față de o anumită interpretare menținută la litera care omoară a Evangheliei, anunța primul pas al delimitării celor două domenii ce au rămas totuși într-un dialog fructuos pentru societatea românească. Ruptura totală a intervenit tîrziu și abia atunci cînd Evanghelia a fost marginalizată și redusă cu forța la tăcere, atunci cînd Biserica a fost eliminată din dialogul cu cultura. Este momentul cînd societatea românească oficială se izola de Evanghelie, înlocuind-o cu o ideologie pe care timpul, în ciuda tuturor încercărilor de salvare a demonstrat-o ca și contrară omului, pe care a pretins și și-a închipuit că-l slujește. Divorțul impus între Evanghelie și cultură a fost trăit din partea Bisericii ca o nefirească înstrăinare, ca o dramă care prin consecințele ei a frînat un proces normal de dezvoltare a unui dialog spiritual ce înalță și zidește. Dia-

logul a fost înlocuit prin monologul oficial sprijinit de autoritatea unui sistem totalitar care a interzis pluralismul binefăcător din domeniul culturii. În mod oficial, reprezentanții Evangheliei și oamenii de cultură au încetat să-și mai vorbească, domeniul Evangheliei fiind restrâns la anumite forme, care, prin înstrăinarea survenită și-au pierdut semnificația, simbolul devenind în acest timp de restriște un banal semn de avertizare față de o lume de care trebuia să te ferești. Atunci când necunoașterea și deformarea, sistematic organizată împotriva acestei lumi, a atins punctul culminant, a început procesul de căutare a Evangheliei cauzat, în bună parte, și de sărăcia ideologiei uzurpatoare, în care n-a mai crezut nimeni. Pustiirea spirituală era așa de evidentă, încît provoca dispreț pînă și pălmașilor ei oficiali.

Acum, la plinirea vremii, societatea românească oferă din nou posibilitatea dialogului dintre cultură și Evanghelie. Biserica este convinsă de utilitatea schimbului și dorește să se reîntoarcă acolo de unde a fost izgonită. Ea va trebui însă să învețe să vorbească pe înțelesul celor ce au stat pînă acum în afara sferei ei de influență, să-i intereseze pentru idealul evanghelic, să-i reîncreștineze, să-i cîștige pentru un dialog sincer între Evanghelie și cultură. Este un întreg proces de încreștinare a unei societăți și culturi din mijlocul cărora Biserica a fost alungată vreme de cîteva decenii. E un adevărat proces de inculturație, de împămîntenire a Evangheliei în societatea și cultura românească, de cîștigare pentru valorile creștine a celor indiferenți și a celor ce se opun. Încreștinarea oamenilor aduce cu ea încreștinarea culturii, separată pentru o perioadă de Evanghelie. Un proces ce stă în fața unei Biserici pînă ieri marginalizată și privată de libertatea de a-și continua dialogul început între Evanghelie și cultură, un proces care solicită în mod cu totul deosebit și pentru care Biserica va trebui să se pregătească la înălțimea misiunii ce o așteaptă. Ratarea dialogului va avea consecințe grave, pe care sînt sigur că ne vom grăbi să le scuzăm și să le explicăm, dar care nu ne scuză cu nimic incapacitatea de a relua convorbirea fructuoasă dintre Evanghelie și cultură. O întîlnire a mesajului creștin cu cel al culturii române din ultimele decenii este inevitabilă, important rămîne însă rezultatul acestui contact, măsura în care Evanghelia reușește să privească din perspectiva ei și să asimileze din punct de vedere al mesajului revelat, mesajul spiritual românesc. Inculturația sau inculturarea desemnează împămîntenirea mesajului lui Hristos în noul mediu socio-cultural românesc, confruntarea critică dintre Evanghelie și cultură, dintre credință și etosul societății românești actuale și, în același timp, și o receptare a valorilor culturii în viața Bisericii. Este vorba de un proces de cumpătare și responsabilitate, sinceritate, o mare sinceritate și un ascuțit spirit critic de analiză. Un proces fără precedent în istoria culturii și a Bisericii românești, motiv pentru care, Biserica e solicitată să facă dovada înțelepciunii evanghelice pentru abordarea unei teme pe cît de actuală pe atît de delicată. Considerăm că din actul confruntării critice a Evangheliei și culturii nu poate lipsi metanoia, acel act de pocăință sinceră, de recunoaștere a stării de fapt și care stă la antipodul triumfalismului dăunător, producător doar de semivalori sau mai degrabă de fantasme dăunătoare, periculoase.

VIEȚI ȘI BISERICI INTEMNIȚATE

S-a anunțat și se tot vorbește în ultima vreme de proiectul rezidirii mănăstirii Văcărești din București. Sînt și eu unul dintre zecile de mii de deținuți politici care au trecut, înlăcrimați și epuizați, prin această închisoare. Ca unul care am încă vie în suflet icoanele sfinților din biserica de acolo nu pot decît să fericesc pe inițiatorii unor astfel de preocupări reparatorii.

Unde au plîns atîția oameni sau au fost curmate în chip demonic atîtea vieți, este firesc să se reînființeze o instituție monahală, spre expierea trecutului și spre fericita împăcare a celor ajunși la judecata lui Dumnezeu.

În urma unor «manifestări dușmănoase», care au însemnat ruperea afișelor, luarea în deridere în public a lozincilor, a statuilor puternicilor pripășiți la conducere prin minciună, într-un cuvînt a instigării anti-comuniste, m-am văzut tîrît în celulele Ministerului de interne din București. După o oră am fost silit să îmbrac zeghea vărgată a condamnării fără judecată și a suferinței. Eram grupați aici mii de preoți ortodocși, de călugări și de studenți teologi. Fusesem adus în temniță de la prelegerile de exegeză biblică ale Institutului teologic. Era în 13 mai 1952. Aici itinerariul iadului securistic al stabilirii «vinovăției» mele abia începea. Reluările de anchetă alternau cu ceasurile de agresare și cu insinuări repetate de o posibilă punere în libertate; foarte periculos devenea astfel satanicul miros «dacă ești băiat bun și... ne ajuți...!»

În coșmarul pe care-l trăiam, doar frînturi din dangătul unui clopot de biserică izbuteau întrucîtva să mă mențină în limitele speranței. După Malmaison a urmat lagărul de la Ghencea, pîlnia colectării tuturor vinovățiilor politice și a evidentierii unei vinovății prestabilite.

Din acele zile groaznice am început să-mi explic existența celor două pușcării tradiționale ale Bucureștiului: Văcărești și Jilava. Cu cincizeci de ani în urmă înclinam să cred că ele ar constitui împreună un gen de pronie divină pentru deținuți. Cine intra pe porțile vopsite cu păcura drăcesc de neagră și cu zidurile umezi ale celei din urmă, putea conchide ca și Dante: «Lăsați orice nădejde cei care intrați aici». La Văcărești în schimb, urcai întii niște trepte prin care ajungeai într-un crîng rar de mesteceni. Priveliștea aceasta parcă era menită să te odihnească înainte de a trăi alte realități, nu atît de blinde ca cele de pînă aici. Pe urmă, simpla noțiune de «mînăstire», cu dreptunghiul chiliilor și cu cerdacurile lor deschise, te protejau într-un fel față de duritatea celeilalte realități: «pușcăria».

Nu am văzut niciodată un albastru de pictură bisericească mai nepătat și mai bine păstrat ca acela de la Văcărești. Sfîntul locaș impunea de asemenea prin simetriile și prin zveltețea construcției. Din păcate, biserica era pedepsită și ea prin lipsa participanților la slujbă care nici nu se concepea să fie îngăduită. Pentru zelatorii comunismului ateu, locul acestora îl luaseră saltelele și putinele cu brînză; mai erau depozitate și alte obiecte aici. Fiind utilizată ca magazie, firește că n-am putut intra a doua oară în biserică.

Sfârșitul verii ne-a prins în colonia de muncă de la Castelu, de lângă Medgidia. Cine știe ce răsfățat al saloanelor romane, ca odinioară Ovidiu, la Tomis, își va fi lăsat în vechime viața și numele pe aceste meleaguri. Noi, cei de acum cinci decenii, trebuia să escavam și să evacuăm pământul canalului proiectat. Eram doi în echipă: eu și răposatul actor Ovid Teodorescu. Bineînțeles că el, care se născuse în București, nu văzuse pînă atunci prea multe lopeți și tîrnăcoape. Neajunsul acesta ne-a adus aici destule neplăceri și carceră. În numeroase nopți am fost pedepsiți și cu confiscarea mîncării, pentru «neîndeplinirea» normei de cinci vagoane pe zi. Regretatul artist, cu talentul său, reușea să potolească pe milițieni și să se salveze pe sine. Noi, ceilalți din carceră, priveam cu nădejde și cu nostalgie către biserica prea mare a satului din apropiere. Edificiul se înălța, ca toate din cuprinsul Dobrogei, alb și curat în razele verii și apoi în nestatornicia frunzelor de toamnă. Poate că el însuși era în suferință, de vreme ce mulți dintre enoriașii care trebuiau să fie acolo se aflau păziți alături de noi.

Mai departe, de la Capul Midia, sufletele negre ne-au purtat în colonia de muncă de la Năvodari. Nu voi uita ușor caracterul și omenia poetului Alexandru Claudiu, ca și pe acelea ale profesorilor ieșeni: Petru Botezatu, Constantin C. Angelescu, Gheorghe Godinescu ș.a. De asemenea îmi aduc aminte de următorii: Pr. Prof. Simion Radu (Sibiu), Pr. Giurău (Oradea), Pr. Gh. Dimitriu (Iași), Prof. univ. Laurian Someșanu (Brașov), muncitorul Aurelian Guță (Craiova). O dată cu acestea, greu se va putea șterge din memoria noastră glasul clopotelor satelor învecinate care au anunțat moartea lui Stalin. Pînă într-atît frica pe care tancurile sale o aduseseră la noi pătrunsese în funcționarii civili de la Canal, că nici unul nu ne-a comunicat această salutară dispariție. Dar faptul că au sunat sirenele și clopotele din toată țara, misterul a fost dezlegat ușor la timp.

Cimpia dintre Orzești și Borzești ne-a primit pe cei veniți de la Midia-Năvodari ca acea privesc a osemintelor uscate din profetația lui Isaia. Prin munca forțată a atîtor mii de deținuți, piesele risipite acolo au putut fi montate într-o rafinărie.

Aceasta era de proveniență sovietică și ni se spunea că ea reprezintă «culmea» progresului științific din vremea noastră.

Duminica însă ne desfătam privirea cu silueta bisericii lui Ștefan cel Mare de la Borzești. Sfîntul locaș se pitula în marginea acestei depresiuni și parcă se rușina ea însăși de omul rob și schingiuit, chiar la sfîrșitul mileniului al II-lea, de fratele lui. Revăd și acum pe Pr. Constantin Sburlan, din Pogoanele — Buzău, frînt în bătăi de un milițian. La fel de vie și de dureroasă mi-a mai rămas întîmplarea cu caporalul Cîrjă din Galați, care m-a călcat în picioare pentru că «nu vreau să lucrez»; în realitate eram înghețat de Crivățul dintr-o noapte de februarie de la ecluza Canalului.

Totuși, în anumite zile de primăvară ne odihneam cu mintea, închipuindu-ne că sîntem, printre copiii cu care celebrul domnitor se jucase odinioară la stejarul acestor amintiri. Am fi socotit de asemenea un mare privilegiu să putem sta liniștiți, fără paznici, în vreo strană a acestei biserici istorice.

Ceea ce ne-au confiscat oamenii, Dumnezeu ne-a dat înapoi în cele din urmă. De aceea este bine ca toți să veghem ca urmașii să nu uite fărâdelegile din trecut, amintindu-ne că «certându-ne, ne-a certat Domnul, dar morții nu ne-a dat».

În ciuda socotelilor omenești, nădejdea, dreptatea, credința și libertatea au ieșit biruitoare în vremea noastră prin jertfa atitor eroi-martiri.

Pr. dr. GHEORGHE I. DRĂGULIN

FOLOSIREA APELATIVULUI «PĂRINTELE» ÎN ENORIE

În literatura clasică română, numeroși scriitori descriind pe slujitorul bisericii ortodoxe ca erou pozitiv și activitatea rodnică a acestuia în mijlocul credincioșilor îl numesc *preot*. În forma apelativă el apare ca *părinte*. Alți scriitori, folosind termenul popular și vechi, denumesc eroul lor cu cuvîntul *popă*, dar în forma apelativă apare și la ei tot *părinte*.

Dintre numeroasele scrieri, care se referă la personaje-clerici, amintim: Popa Duhu a lui Ion Creangă, Popa Tonea din «De la noi la Cladova» a lui Gala Galaction, «Balada popii din Rudeni» a lui G. Topîrceanu, Al. Cazaban etc.

Pentru activitatea obștească în mijlocul păstoriților vrednic de amintit este Popa Tanda al lui Slavici. În amintirile și memoriile oamenilor de artă și de știință, ce s-au publicat, numele slujitorului bisericii, apare tot sub forma de *părinte*, *preot* sau *popă*.

Documentele secolului al XV-lea de la Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare, menționează numele de popă. Alexandru cel Bun hotărăște ca mînăstirile Neamț și Bistrița să fie sub ascultarea Popei Domentian etc.

Cele dintîi manuscrise românești sînt scrise de mîna preoților. Amintim copiile făcute de popa Grigore din Măhaciu, la 1580. Croniarii au folosit de asemenea în letopisețele lor cuvîntul de popă sau preot și în forma apelativă *părinte*.

Istoria Patriei a consemnat pe unul din eroii revoluției de la 1848, sub numele de Popa Șapcă. Și alte nume au rămas înscrise în istorie cu apelativul de popă: ca popa Stoica din Fărcaș, popa Tun etc.

În orașele mari și în capitala patriei se întîlnesc astăzi străzi cu numele de popă. În nomenclatorul poștal al străzilor din București se cunosc 21 de străzi cu nume ca: Popa Chițu, Popa Iancu, Popa Florea, Popa Nan, Popa Rusu, Popa Soare, Popa Stan, Popa Tatu¹ etc.

Biserici ctitorite sau restaurate, sate întemeiate de fețe bisericesti au rămas în cursul vremurilor cu numele preotului sau al popei. Și astfel s-a spus că biserica e a lui popa Nae, iar satului i s-a zis Popi, Popești sau Preotești. Urmașii acestor preoți au primit și poartă pronumele de Pop, Popa, Popea, Preoteasa, Preoteșcu sau au devenit Popescu, Popov, Popișteanu, Popovăț, Popovici. Cercetarea unui indice de nume arată îndeajuns mulțimea prunumelor de Pop, Popa, Popescu, Popovici, Preoteșcu etc.

1. Codul poștal al Municipiului București, 1980.

Demnitatea bisericească mai înaltă și funcțiile bisericești poartă în rădăcina numelui străvechiul apelativ de popă. Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, publicat în 1948, sancționează funcția de protopop, adică pe mai marele preoților cu acest nume.

Folclorul românesc abundă în cîntece, povestiri și proverbe despre preot. Apelativul preot și popă sînt nume populare și au fost păstrate de-a lungul secolelor în conștiința credincioșilor. Credincioșii în vorbirea lor folosesc cuvintele de *preot* și *popă* și le rostesc cu respect față de păstorii lor de la biserică.

În viața zilnică, însă, credinciosul dacă te-ar întîmpina pe tine, păstorul enoriei, cu numele de *popă*, ți s-ar părea oarecum această salutare, nepotrivită. Chiar dacă apelativul de popă nu este ofensator, rostirea lui este totuși puțin diminuată pentru slujitorul altarului, deoarece cuvîntul este simțit astăzi în limba română ca învechit.

În locul salutării celei drepte de părinte și de preot, în multe enorii din Moldova se răspîndește apelativul de «părințele». Pronunțarea de către enoriași «părințele» pare a fi mai familiară, mai intimă. În întîlnirea cu credinciosul, acesta salută: «Bună ziua părințele», «Poftim să vii la noi, părințele» și «sărut mîna, părințele».

Uneori auzi exprimîndu-se despre un păstor sufletesc mai în vîrstă un enoriaș mai tînăr:

«L-am văzut pe părințelul mergînd spre biserică;

— Părințelul a vorbit la cămin» etc.

Vorbirea «părințele» merge și mai departe în conversația zilnică.

Oare salutarea cu părințele e preferabilă termenului bisericesc de preot și părinte? Oare slujitorii altarelor străbune din secolele anterioare aveau resentimentul acela pe care-l avem noi față de termenul vechi și popular de popă? Oare să lăsăm apelativul de «părințele» să-și facă drum în vorbirea enoriașilor?

O cercetare lingvistică recentă arată că termenul popa reflectă fidel acuzativul grecesc modern: *tôn papa* (cu nominativul *ô papàs*). Din limba greacă, popa a trecut și a fost foarte răspîndit în limba sîrbă, de unde a trecut, prin intermediul scrierilor slavone, și în limba strămoșilor noștri².

Alături de cuvîntul sub forma de preot sau preut din tipăriturile românești ale secolului al XVI-lea și al XVII-lea și termenul de popă din gura poporului a intrat în tipăriturile românești vechi. Astfel, în cartea în care apare ideea de unitate a românilor: Noul Testament, tipărit la Bălgrad în 1648³, mitropolitul Simeon Ștefan menționează cuvîntul popi (f. 19 v).

2. Șt. Pașca, *Contribuții la începutul scrisului românesc*, în «Cercetări de lingvistică», Cluj, tom. 1, nr. 1—4/1956, p. 80. O nouă discuție etimologică asupra termenului a publicat recent Petre Șt. Năsturel: *De unde se trage românescul popă?* în «Mărturie ortodoxă», Haga, XI, nr. 16, 1992, p. 26—30. Informațiile se pot compara cu articolul *popă* din *Dicționarul limbii române*, București, ed. Academiei, tom. VIII, partea a 4-a, 1980, p. 1034—1036, care indică etimologia: din v.sl. *pop*, slavonul sîrb *popa*.

3. *Bibliografia românească veche*, București, 1912, tom. I, p. 165 și 448.

Același cuvînt va apare la București, în tipăritura secolului al XVIII-lea, *Evanghelia*, din 1723 (f. lv)⁴. Diortositorul *Evangeliei* din 1723, popa Stoica Iacovici, împrumută fără schimbare textul *Evangeliei*, ed. Snagov din 1697, a mitropolitului Antim Ivireanu⁵.

Acest cuvînt continuă să fie folosit în tipăritura *Evangeliei* de la Rîmnicul Vilcea, din anul 1746⁶. Ediția acestei *Evangelii* este socotită științifică și ea este rodul muncii ierodiaconului Lavrentie din Hurezi după izvorul mitropolitului Antim și tilcuirea episcopului Damaschin⁷. O nouă ediție a *Evangeliei* în București la anul 1758 (1750) menționează de asemenea cuvîntul (f. lv.).

Cuvîntul popi apare și în cea dintîi tipăritură a *Evangeliei* din Iași, din anul 1720 (1762), sub mitropolitul Gavriil Calimah; același cuvînt ajunge și în *Evanghelia* din Blaj din 1776, în tipografia Bunei Vestiri (p. 2).

Folosirea cuvîntului popa-popi în tipăritura *Evangeliei* și citirea lui pe o rază mare de întindere, în Transilvania, Țara Românească, Oltenia și Moldova, timp de secole, l-a identificat cu slujitorii Bisericii. La vechimea cuvîntului s-a adăugat acum folosirea populară alături de cel de preot și părinte, evitîndu-se cuvintele de iereu și presbiter, care n-au intrat în vorbirea zilnică a poporului.

Și astfel, cuvîntul popular și vechi de popă, aflat și în tipăriturile bisericesti, e identificat și sinonim cu acel de preot și părinte. Rostirea lui de către credincioși arată întocmai atașamentul lor față de păstorul enoriei. În timp ce apelativul *părințele* rămîne și mai departe diminuator atît al activității păstorului, cît și al vîrstei și respectului față de săvîrșitorul sfintelor Taine și al activității obștești.

După cum numele întregi exprimă o demnitate, o valoare întregă, o entitate în lingvistică, tot așa și rostirea cuvîntului de preot și părinte semnifică o valoare. Și după cum numele munților și al riurilor din Patrie au rămas aidoma de-a lungul secolelor, tot așa și rostirea cuvîntelor de preot și părinte trebuie să rămînă consacrate, diminutivele și derivatele exprimînd o scădere și o nivelare.

Să comparăm apelativul *părințele* cu cel de doftoraș, pe care l-ar rosti bolnavii, de învățătorul la care ar apela elevii, de inginerăș cu care ar colabora muncitorii.

«Dicționarul limbii române moderne» înregistrează că doftoraș este diminutiv al lui doctor, medic lipsit de valoare⁸, Învățătorul este diminutiv al lui învățător, în sens peiorativ; inginerăș diminutiv al lui inginer și înseamnă inginer (tînăr) insuficient pregătît sau incapabil⁹.

Același dicționar înregistrează cuvîntul preot că este de origine latină și este sinonim cu cel de popă. Este persoana care săvîrșește ritualul unui cult religios creștin¹⁰.

4. *Ibidem*, tom. II, p. 21.

5. † Tit Sîmedrea, *Evanghelia. Carte liturgică în limba română*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVI (1958), nr. 12 p. 1117.

6. *Bibliografia românească veche*, tom. II, p. 88.

7. † Tit Sîmedrea, op. cit., p. 1118.

8. Editura Academiei, 1958, p. 255.

9. *Ibidem*, p. 384.

10. *Ibidem*, p. 657.

De aici reiese că forma apelativă de părințele adresată unui preot nu este ziditoare, nici familiară și nici intimă. Ea rămîne și mai departe diminutiv, atît a activității păstorului, a vîrstei sale cît și a respectului față de slujitorul Sfintei Taine și al obștei.

Cuvîntul care exprimă intimitate, apropiere, conglăsuire este acel de părinte, de taică părinte, de cucernice părinte, iar cel de demnitate și respect este acel de preot.

Să combatem în enorie fenomenul de adresare cu apelativul de părințele. Să respectăm numele de părinte folosit de scriitori și rostit de enoriași, care este sinonim cu cel de preot. În evoluția vorbirii credincioșilor să apărăm termenul de preot, așa cum se află tipărit în toate cărțile bisericești de pe întinsul țării românești.

Să dorim ca un număr cît mai mare dintre slujitorii altarului să rămîna în istoria Patriei și a Bisericii cu apelativul de preot, consacrați de activitatea lor și de enoriașii păstoriți.

Pr. dr. PAUL MIHAIL

• ANIVERSĂRI-COMEMORĂRI •

Prof. dr. acad. SILVIU DRAGOMIR
30 DE ANI DE LA MOARTEA SA

Pe linia aniversărilor și evocărilor din acest an la loc de frunte se înscrie și împlinirea a trei decenii de la trecerea la cele veșnice a unuia dintre cei mai pasionați și avizați cercetători ai istoriei românești: Silviu Dragomir.

Nume de rezonanță și de referință, profesorul și academicianul Silviu Dragomir nu s-a bucurat însă de atenția cuvenită, pînă acum dedicîndu-i-se prea puține pagini.

Despre el au scris: Pompiliu Teodor, *Silviu Dragomir*, în «Tribuna» 46 (1977), p. 8; Idem, *Silviu Dragomir istoric al unității naționale*, Idem, 47 (1983), p. 6, căruia îi aparțin și p. 129—130 din *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978; N. Bocșan, *Silviu Dragomir*, în «Transilvania» 8 (1980), p. 37—39, și Prof. dr. Nicolae Stoicescu, *100 de ani de la nașterea istoricului Silviu Dragomir (1888—1988)*, în «Îndrumător bisericesc, misionar și patriotic», Alba Iulia, 1988, p. 129—136.

Aceasta, într-o condamabilă disproporție cu valoroasa și impresionanta sa operă, și mai ales omiterea intenționată din rîndul istoricilor prezenți în lucrarea *Evoluția gîndirii istorice românești*, Cluj, 1970, trebuie pusă în legătură cu activitatea sa politică din deceniul patru al veacului nostru.

S-a născut la 13 martie 1888 în localitatea Gurasada, jud. Hunedoara, veche așezare românească în care se păstrează unul din cele mai valoroase monumente ale spiritualității românești: biserica Sf. Arhangel Mihail, databilă pe la mijlocul sec. XIII.

Pregătirea sa culturală de excepție însumează anii de studii la Gurasada, Blaj, Novisad-Jugoslavia și Cernăuți — unde și-a susținut și doctoratul în Teologie. De asemenea, audierea unor cursuri în cadrul Universității din Viena și cercetarea unor fonduri arhivistice de aici apoi a celor din Budapesta, Karlovitz și Moscova (1910—1911). Inșușirea limbilor rusă și sîrbă i-a înlesnit descoperirea unor importante și foarte bogate materiale pe care le-a folosit în primele sale studii de istorie bisericească¹.

1. Datele bibliografice sînt luate din publicațiile înserate mai sus.

Împlinise 23 de ani când și-a încheiat studiile și a început cariera didactică la Seminarul Andreean din Sibiu, ca profesor de istorie bisericească. Aici a predat pînă în anul 1919. Tot acum, și împreună cu alți intelectuali de seamă, precum : Octavian Goga, Sextil Pușcariu, Ilarie Chendi, Onisifor Ghibu, Ion Agârbiceanu, Șt. O. Iosif și alții, profesorul Silviu Dragomir își începe și activitatea național-patriotică. La 8 noiembrie 1912 el a semnat, alături de aceștia și de alți fruntași ai vremii, declarația de unificare a Partidului Național Român, angajîndu-se, astfel să contribuie la opera de consolidare politică a neamului românesc². Evenimentele din octombrie-decembrie 1918 îl află în primele rînduri, Silviu Dragomir fiind secretarul Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, care a consfințit reunirea românilor în granițele firești ale României Mari.

Începînd cu anul următor, profesorul Silviu Dragomir își desfășoară activitatea didactică în cadrul nou înființatei Universității din Cluj, unde, printre alții, i-a avut colegi pe Ioan Lupaș, Alexandru Lapedatu și Onisifor Ghibu. Din 1919 pînă în 1923 a funcționat ca profesor agregat, iar între 1923—1947 ca profesor titular de istoria popoarelor sud-est europene, domeniu în care a devenit un specialist de seamă. În paralel a îndeplinit și funcțiile de director al Seminarului de studii sud-est europene și al publicației «Revue de Transylvanie» (1934—1944), care a jucat un important rol în combaterea propagandei desfășurată de revioniștii maghiari. Amintim aici că, pentru meritele sale în domeniul cercetării istorice, profesorul Silviu Dragomir a fost cooptat în rîndul membrilor Academiei Române — 1916 — cu titlul de corespondent. Cu acest prilej mentorul său, l-am numit pe marele istoric și slavist Ion Bogdan, aprecia că «avea cunoștința celor două limbi slave absolut indispensabile pentru cercetările originale, a limbii rusești și a celei sîrbești, care îi înlesnesc și pricepera tot atît de trebuincioasă a vechii limbi slave bisericești»³.

Amintind și faptul că a condus un colectiv de istorie modernă la Institutul de istorie și arheologie din Cluj (1957—1962), precizăm că din anul 1928 Silviu Dragomir a devenit membru titular al Academiei Române. El a fost propus de Ioan Lupaș, în postul rămas vacant prin decesul lui Vasile Pârvan. În discursul de recepție s-a referit la opera și meritele predecesorului său «al cărui glas a amuțit în această incintă tocmai cînd se părea că vibrează mai puternic, despiciînd taina vremurilor de demult, care au îngropat sub mormane de piatră și moloz și gloria nepieritoare a strămoșilor noștri»⁴.

Tema prezentată : *Un precursor al unității naționale : profesorul ardelean Constantin Romanul-Vivu*, prietenul lui Nicolae Bălcescu și care a fost însuflețit de speranța că «mîntuirea românilor din Transilvania atîrnă de unirea și bunăstarea Principatelor».

2. Lucian Boia, *Contribuții privind mișcarea națională a românilor din Transilvania în anii 1910—1914*, în «Studii» 4 (1972), p. 794.

3. Prof. dr. Nicolae Stoicescu, *art. cit.*, p. 129—130.

4. *Ibidem*, p. 130.

În obișnuitul răspuns Ioan Lupaș arăta că «sîngele eroului mucenic Constantin Românul =, pierdut în țărîna drumului de la Sîngeorgiu nu a rămas ignorat de justiția imanentă a istoriei, căci idealul unității și libertății naționale pentru care modestul dascăl ardelean și-a sacrificat cu entuziasm tinerețea încă netrăită a ajuns a se putea realiza, la plinirea vremii, în forma României de azi»⁵. Silviu Dragomir săvîrșea astfel la Academia Română «un act de dreptate istorică, reînviind din pulberea uitării figura acestui dascăl erou și mucenic».

În încheierea răspunsului său Ioan Lupaș i-a urât «ca unui ostaș al adevărului etern biruitor asupra tuturor ostilităților vremelnice. — fii binevenit în mijlocul nostru»⁶.

Deși încununată cu unele succese, activitatea sa politică din deceniul patru a fost capul de acuzare adus de vechiul regim, fapt care i-a produs destule neplăceri.

S-a stins din viață la 23 februarie 1962 în vîrstă de 74 de ani.

Ca istoric, profesorul dr. acad. Silviu Dragomir s-a distins în special prin studiile consacrate romanității sud-est europene de care s-a ocupat în toată perioada activității sale didactice de la Universitatea din Cluj. Iată și titlurile: *Vlahii din Serbia în sec. XII—XV*, în «Anuarul Institutului de istorie națională — Cluj», 1921—1922, p. 279—299; *Vlahii și morlacii. Studiu de istoria romanismului balcanic*, Cluj, 1924; *Originea coloniilor romane din Istria*, București, 1924; *Le Banat romain. Esquisse historique*, Sibiu, 1944, și *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice în evul mediu*, București, 1959.

Argumentele aduse de profesorul Silviu Dragomir în sprijinul continuității daco-romanilor sînt convingătoare și valabile și astăzi; dacă românii ar fi venit din sudul Dunării — cum susțin roslerienii — ar fi trebuit ca această mare mișcare demografică să fie înregistrată de izvoare, ceea ce nu se întîmplă. În plus, dacă românii ar fi venit din Peninsula Balcanică, ei ar fi trebuit să aducă de acolo forme de organizare socială care nu se întîlnesc în Transilvania. În sfîrșit, este greu de crezut că țărani liberi din sudul Dunării ar fi acceptat de bună voie să devină iobagi ai nobilimii maghiare. «L'hypothèse d'une immigration roumaine partie de la Péninsule Balkanique» au XIIe, XIIIe au XIVe siècle équivaldrait à jeter un défi à la vérité historique la plus élémentaire. Il n'y a de régions géographiques ni un moment dans le temps qui nous autoriserait à localiser un événement de ce genre» — sublinia el în *La patrie primitive des Roumains et les frontières historiques*, în «Balcania», VII (1944), partea I, p. 63—101⁷.

Istoria Transilvaniei, sub toate aspectele, a fost însă, sub raport profesional, rațiunea existenței sale.

5. Academia Română, *Discursuri de recepție: Un precursor al unității naționale: profesorul ardelean Constantin Românul-Vivu*. Discurs rostit la 29 mai 1929, ca răspunsul D-lui dr. I. Lupaș, București, 1929, p. LXII.

6. *Ibidem*.

7. Studiul acesta a fost de fapt un răspuns dat tendențioaselor și aberanțelor «teorii» puse în circulație de Herbert von Leisen. *Das siebenbürgische Problem*, Genève, 1943.

În domeniul social-politic el a scris următoarele : *Correspondența episcopului Gherasim Adamovici și mișcarea de emancipare a clerului și poporului românesc în anul 1791*, Sibiu, 1911 ; *Documente noi privitoare la relațiile Țării Românești cu Sibiul în sec. XV—XVI*, în «Anuarul Institutului de Istorie națională — Cluj», 4, 1926—1927, p. 3—79 ; *The ethnical minorities in Transylvania*, Genève, 1927 ; *La Transylvanie roumaine et ses minorités ethniques*, București, 1934 ; *Les roumains de Transylvanie à la veille du mouvement de résurrection nationale*, București, 1938, 44 p. ; *La Transylvanie avant et après l'arbitrage de Vienne*, Sibiu, 1943, 50 p., și *Voievozi, cnezi și crainici la românii din Munții Apuseni și din regiunea Bihorului în evul mediu*, în «Acta Musei Napocensis» 1966, p. 173—181.

Amintind și studiile : *Citeva nume de organizație de stat slavo-române*, în «Dacoromania», 1920—1921, nr. 1, p. 147—161 ; și *Fragmente din cronica sârbească a lui George Brancovici*, în «Anuarul Institutului de Istorie națională — Cluj» 1923, nr. 2, p. 1—12, subliniem că istoricul Silviu Dragomir s-a dovedit și un excelent biograf. Pe lângă lucrarea susținută în cadrul Academiei Române și amintită mai sus, el a scris : *Avram Iancu*, București, 1924, lucrare de referință și reeditată de mai multe ori, ultima dată în 1965 ; *Nicolae Bălcescu în Ardeal*, în «Anuarul Institutului de Istorie națională — Cluj», 1926. 1927, nr. 4, p. 3—79 ; *Ioan Buteanu, prefectul Zarandului în anii 1848—1849*, București, 1928 ; *Andrei Șaguna et Joseph Rajacic*, în «Balcania» nr. 6 (1943), p. 242—282, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848—1849*, patru volume : primele două au apărut în anul 1944 la Sibiu și cuprind documente românești și din Arhivele Vienei ; volumul III a fost tipărit la Cluj, 1946, și conține documente păstrate în arhivele din Budapesta, iar ultimul, V, partea întâi, care abordează revoluția propriu-zisă din Transilvania.

Toate aceste lucrări definesc preocupările sale privind lupta de emancipare socială și politică a românilor transilvăneni în secolul trecut. El rămâne autorul prin excelență al istoriei revoluției pașoptiste în Transilvania, temă căreia i-a oferit o temeinică cercetare prin apelul la o documentație copleșitoare și o interpretare care în linii esențiale își păstrează și astăzi valabilitatea.

Încă din 1928 el a propus «schema de tratare a problematicii esențiale privind perioada premergătoare revoluției de la 1848 în Transilvania, atît sub aspectul manifestărilor politice principale ale mișcării românești de emancipare, cît și în ceea ce privește situația și năzuințele diferitelor pături și categorii ale societății românești ardelenе» — probleme dezvoltate îndeosebi în volumul V al ultimei lucrări menționate mai sus.

Silviu Dragomir este acela care a evidențiat însemnătatea revoluției pentru desăvîrșirea unității naționale, stăruiind asupra rolului deținut de Simeon Bărnuțiu și Avram Iancu în formularea și afirmarea independenței națiunii. El a impus definitiv în istoriografie «ideea revoluției românești unitare, a valorii europene». Silviu Dragomir a fost preocupat în mod deosebit și de istoria românilor transilvăneni în timpul dualismului austro-ungar cînd, deși majoritari, frații noștri de peste

munți au fost privați de drepturi politice și s-a încercat a li se impune limba maghiară. La o bună parte dintre ei li s-au maghiarizat numele, acțiune care viza direct deznaționalizarea românilor — cf. *Le compte Etienne Tisza et les Roumains de Transylvanie*, în «Revue de Transylvanie» II (1935—1936), p. 349—374.

Profesorul academician Silviu Dragomir a evocat cu multă căldură și evenimentul crucial din istoria noastră națională care a fost 1 Decembrie 1918, el prezentînd cu claritate succesiunea evenimentelor, discuțiile purtate și rolul diverselor personalități și grupări politice în realizarea Marii Uniri. Lucrarea se intitulează *Un sfert de veac de la Unirea Transilvaniei* și a apărut la Sibiu în anul 1943.

În cadrul activității sale de cercetare și ca istoric, profesorul academician Silviu Dragomir a acordat un spațiu apreciabil problemelor de natură bisericească. Acestea fac obiectul următoarelor lucrări: *Contribuții privitoare la relațiile Bisericii românești cu Rusia în veacul XVII*, București, 1912; *Relațiile bisericești ale românilor din Ardeal cu Rusia în veacul XVIII*, Sibiu, 1914; *Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal în secolul al XVIII-lea, vol. I—II*, Sibiu, 1920—1930; *La politique religieuse des Habsbourgs et les interventions russes au XVIII-e siècle*, în «Balcania» I (1944), p. 152—172; *Nedreptățirea elementului ortodox în Ardeal*, București, 1930; *Românii din Transilvania și unirea cu Biserica Romei*, București, 1959, și *Românii din Transilvania și unirea cu Biserica Romei. Documente apocrife privitoare la începuturile unirii cu catolicismul roman (1697—1701)*, în «B.O.R.», LXXX (1962), nr. 9—10, p. 863—937.

Deși toate de valoare incontestabilă, ele se subordonează *Istoriei dezrobirii...*, considerată fundamentală pentru istoria vieții naționale a românilor din Transilvania secolului al XVIII-lea. Înumărînd aproape 1000 de pagini, cele două volume prezintă: împrejurările în care s-a făcut unirea, legăturile românilor transilvăneni cu Țara Românească și sprijinul acordat acestora de Brîncoveanu, acțiunea episcopului Inocenție Micu-Klein pentru obținerea drepturilor promise de Viena, luptele împotriva unirii duse în perioada 1751—1761 și relațiile luptătorilor împotriva unirii cu Țara Românească și Rusia. Ambele volume inserează și peste 200 de documente din perioada 1701—1761.

Încununată cu premiul «Academiei» al Academiei Române (1922), elogiată în recenzii semnate printre alții de Nicolae Iorga și Ioan Lupăș, lucrarea aceasta bazată pe o excepțională informație documentară, în mare parte inedită și selectată din arhive românești și străine, evidențiază motivațiile social-politice ale uniției promovată de Viena habsburgică în noile teritorii subordonate la sfîrșitul secolului XVII. Concluzia autorului este clară și categorică: unirea unei părți a românilor din Ardeal cu Biserica Romei s-a încheiat prin forță și teroare, prin înșelăciuni și minciuni. Ea nu a prins rădăcini în rîndurile poporului și de aceea a fost înlăturată prin acțiunea hotărîtă a maselor populare ca un element străin și strîns legat de interesele vremelnicilor cîmpitori. În acest incontestabil adevăr considerăm că trebuie să mediteze și cei care astăzi, la sfîrșit de veac douăzeci, agită steagul unirii și al învrăbirii.

Trebuie să menționăm aici că, în calitatea sa de membru al Comisiei monumentelor istorice Silviu Dragomir a studiat cu pasiune monumentele spiritualității românești, opera sa istorică incluzând și următoarele titluri : *Vechile biserici din Zarand și ctitorii lor în secolele XIV și XV și Ctitorii bisericii din Birsan* — ambele apărute în «Anuarul Comisiunii Monumentelor istorice. Secțiunea pentru Transilvania», 1929, p. 223—264 și, respectiv, 1930—1931, p. 139—148, precum și *Mormântul lui Mihai Viteazul și vechea catedrală de la Alba Iulia*, în «Analele Academiei Române. Memoriile Secției istorice», tomul XXI, partea a III-a, p. 483—498.

Istoric avizat al problemelor disciplinei pe care și-a ales-o, stăpîn pe instrumentarul de investigare, spirit pătrunzător, capabil să descifreze subtilitățile documentului și în permanență stăpînit de un nedisimulat patriotism, acesta a fost și a rămas SILVIU DRAGOMIR.

Împlinirea celor trei decenii de la plecarea lui dintre noi este motivația acestor rînduri omagiale — care se vor, înainte de toate, o chemare la analizarea și valorificarea însemnatei sale opere care oferă sugestii cercetărilor contemporane prin originalitatea punctelor de vedere exprimate în sensul permanențelor românești.

Preot ALEXANDRU M. IONIȚĂ

ARHITECTUL DUMITRU IONESCU-BERECHET (1896—1969)

35 de ani în slujba Bisericii Ortodoxe Române (1927—1963).

Dumitru Ionescu-Berechet s-a născut la data de 27 ianuarie 1896 în Cîmpulung Muscel, în casa construită la începutul secolului 19 (există și astăzi) în centrul orașului, proprietatea familiei Ionescu-Berechet. Tatăl a fost Nae Ionescu-Berechet, fiul unui negustor de brașovenie din Cîmpulung Muscel, ce se trăgea din neamul Gârniță *, zugrav de biserici, moșneni din neam în neam, încă din vremea Negrului Vodă. Mama, născută Maria Popescu, era înrudită cu familia Neggulici — i se spunea Negulicioaia.

Cursurile primare le-a absolvit la Școala nr. 1 din orașul său natal, iar studiile secundare le-a parcurs la liceul «Unirea» din Focșani. A fost student al Institutului de arhitectură din București. S-a căsătorit foarte tîrziu — la vîrsta de 41 de ani (în februarie 1937) cu domnișoara Eugenia Oancea. Au avut doi copii : inginer Ion Luca Nicolae-Berechet și Măriuca Ionescu Berechet — căsătorită Alexandrescu. Este unchiul omului de talent și cultură artistică, actorul și regizorul de teatru Mihai Berechet.

Carierea și-a început-o în anul 1927 în calitate de arhitect la Patriarhia Română. În 1929 era arhitect șef la Arhiepiscopia Bucureștilor, iar un an mai tîrziu (1930) arhitect șef în cadrul Administrației patriarhale ortodoxe române, pe care a servit-o cu devotament pînă în anul 1963, cînd s-a pensionat.

* Bunicul arhitectului, numit Ion Gârniță, la jumătatea secolului 19 și-a schimbat numele în Ion Ionescu. A avut doi copii : Petre Ionescu și Nae Ionescu, tatăl arhitectului. Pentru că Petre era foarte zgîrcit, lumea l-a poreclit Chesat (sgîrcioabă). Nae fiind darnic, i s-a spus Berechet.

Arhitectul D. Ionescu-Berechet a introdus în arhitectura românească idei originale de concepție personală, remarcându-se ca un mare talent și competent constructor de biserici sau restaurator de edificii mănăstirești, utilizând elemente nebizantine combinate cu stilul local creând construcții monumentale, adevărate opere de artă, atât în țară cât și în străinătate.

Din mulțimea sfintelor lăcașuri ortodoxe — biserici de mir, ale căror planuri arhitecturale le-a executat, menționăm pe cele ce, din cercetările noastre le-am putut, pînă în prezent, identifica :

- Biserica din comuna Costești-Argeș ;
- Capela din aceeași comună pe locul fostei biserici de lemn care a ars în 1930 împreună cu preotul Vișinescu și cu încă cca. 100 de persoane ;
- Biserica Sf. Gheorghe, din Cârtea de Argeș ;
- Biserica Sf. Vineri Nouă, din Calea Griviței, București, distrusă de bombardamentul din 4 aprilie 1944 ;
- Biserica Sf. Vineri Nouă, din Șos. N. Titulescu, București ;
- Biserica Sf. Anton, din str. Trei Scaune, București ;
- Biserica Bărbătescu Vechi, Calea Rahovei, București ;
- Biserica din Calea 13 Septembrie, București ;
- Biserica Sf. Maria, din cartierul T. Vladimirescu, București ;
- Biserica din str. Cașin, București ;
- Biserica din orașul Hunedoara ;
- Biserica din orașul Sf. Gheorghe ;
- Biserica Sf. Constantin și Elena, din Constanța ;
- Biserica din curtea fostei Divizii de Cavalerie din Constanța ;
- Biserica de la Maqlavit — jud. Dolj (neterminată) ;
- Capela de la râul Iordan (Israel) ;
- Restaurarea bisericii mînăstirii Plumbuita, București ;
- Capela Sf. Lazăr din cimitirul mînăstirii Cernica-Ilfov ;
- Completări la catedrala din orașul Bălți — Basarabia ;
- Catapeteasma bisericii mînăstirii Dealu — Tîrgoviște ;
- Catapeteasma din marmură a bisericii Cașin — București ;
- Catapeteasma bisericii Sf. Elefterie, București.

Dar, arhitectul D. Ionescu-Berechet a fost permanent în contact cu noutățile în materie de arhitectură, adaptînd în mod creator curente noi la specificul și caracterul local în sfera clădirilor destinate locuirii, precum și a edificiilor publice. În acest sens exemplificăm cîteva din acestea :

- Vila patriarhală din Dragoslavele ;
- Casa parohială a bisericii Sf. Voievozi — București ;
- Casa parohială a bisericii Sf. Vineri Nouă din Șos. N. Titulescu, București ;
- Casa parohială a bisericii Cașin, București ;
- Casa parohială, a 2-a ca număr, a bisericii Sf. Vineri Nouă din Calea Griviței, București ;
- Casa parohială a mînăstirii Cernica — Ilfov ;
- Palat episcopal în orașul Bălți — Basarabia ;
- Căminul (sanatoriu) preotesc din Techirghiol ;

- Căminul românesc de la Ierusalim ;
- Clădirile fostei minăstiri Schitul Maicilor, București ;
- Transformări și amenajări la Palatul patriarhal, București ;
- Clădirea Teatrului din Bacău ;
- Vila Osiceanu din Rucăr Muscel ;
- Planurile de refacere a casei N. Manolescu din Cîmpulung ;
- Renovarea casei Ștefănescu din Cîmpulung Muscel, astăzi muzeu etnografic ;
- Vila «Anastase», astăzi sediul filialei Băncii Naționale a României din Cîmpulung Muscel ;
- Liceul de fete, actual liceul tehnic, Cîmpulung Muscel ;
- Școala primară nr. 1 «C. D. Aricescu», Cîmpulung Muscel ;
- Vila Jacomin — acum dispensar medical, Cîmpulung Muscel ;
- Căminul cultural «Negru Vodă», Cîmpulung Muscel ;
- Casa prof. Băjan, Cîmpulung Muscel.

O notă deosebit se cuvine a fi făcută cu privire la Palatul Prefecturii județului Muscel, (pe care sperăm să-l folosim în continuare tot ca Prefectură de Muscel), inaugurat în anul 1934, la care trebuie menționată creația de excepție a artistului Berechet, în care se contopesc stilul baroc cu stilul gotic în tonuri locale de munte, presărate cu elemente din mitologie, în care se remarcă acvila, devenită încă de pe vremea lui Negru Vodă herb național.

De asemenea, o creație de excepție — unicat — este mausoleul eroilor din primul război mondial, construit între anii 1928—1935 lângă vârful muntelui Mateiaș, la cumpăna apelor, ca o stîncă de granit aidoma piepturilor muscelenilor ce și-au apărut, cu vitejie și mult sînge vărsat, plaiurile natale, în fața contropitorilor. Monumentul suplu și vertical, la dimensiuni amețitoare simbolizează eternitatea și gloria ce înalță la ceruri sufletele celor jertfiți și a căror țărîină este presărată în toată zona Muscelului, osemintele fiind păstrate în osuare bine îngrijite ca martore ale unui viitor mai bun pe care toată suflarea românească îl așteaptă.

Arhitectul D. Ionescu-Berechet n-a neglijat studiile în străinătate. Astfel, a călătorit în acest scop în Franța, Italia și Germania. A cutreierat Turcia, Grecia și mai ales Orientul apropiat : Ierusalim, Cairo, Alexandria, Damasc și alte orașe.

Era un om vesel, de mare noblețe și iubitor de oameni. În urma marelui incendiu din 1934 din Cîmpulung, a venit împreună cu Victor Slăvescu — musceleanul din Rucăr, pe atunci ministrul finanțelor și împreună au ajutat la repararea minăstirii Negru Vodă și la reconstruirea din cenușă, pe baze urbanistice noi a întregului cartier Subești, distrus, căruia îi rămăsese la un moment dat numele de cartierul siniștraților.

A fost prieten și întreținea relații strînse cu intelectualitatea din Cîmpulung și cu personalități ale culturii, științelor și artelor din România și de peste hotare.

A fost om de vastă cultură și rafinament deosebit, un mare colecționar de frumos; a alcătuit o colecție de ilustrate și tablouri, mai ales cu subiecte din viața muscelenilor. A lăsat o bibliotecă selectivă. A iubit călătoriile și era un bun cercetător și heraldist. A cunoscut și el închiisoarea comunistă, de două ori, fără a fi cercetat, judecat, condamnat.

S-a stins din viață la 1 iulie 1969 în vîrstă de 73 de ani și este înmormintat la biserica «Cașin». D. Ionescu-Berechet este astăzi unul dintre marile capitaluri ale artei arhitecturale a neamului nostru**.

AURICĂ SMARANDA
GHIGHI GEORGESCU

** Mulțumim pe această cale domnului arhitect Gh. Naumescu pentru prețioasele date pe care ni le-a furnizat.

• ÎNDRUMĂRI • PĂSTORALE •

SOLIDARITATEA UMANĂ ÎN LUMINA ÎNVĂȚĂTURII CREȘTINE

Mai mult ca oricând, în vremurile noastre se vorbește despre solidaritate. Despre solidaritatea oamenilor pentru îndepărtarea relelor din lume: colonialismul, subnutriția, analfabetismul; despre solidaritatea oamenilor pentru combaterea diferitelor flageluri naturale: urmările catastrofale ale cutremurelor, inundațiilor, bolilor; despre solidaritatea în diviziunea muncii și participarea tuturor oamenilor și popoarelor la cuceririle științei și culturii; și, în sfârșit, despre solidaritatea oamenilor în combaterea războiului și în promovarea vieții pe pământ.

Această noțiune însă, nu are nimic artificial în ea și nu este creația unor persoane sau a unui grup de persoane, ci, sub diferite forme, ea este la fel de veche ca și omenirea.

Temeiurile ei sînt în primul rînd naturale, firești, se sprijină pe însăși firea umană; în rîndul al doilea, sînt supranaturale, se sprijină pe voia lui Dumnezeu și sînt înscrise în Sfînta Scriptură.

1. Temeiuri naturale

a) Încă din antichitate s-a spus despre om că este o ființă socială, un «zoon politicon». Omul, mai puțin înzestrat decît celelalte ființe cu mijloace de apărare, are nevoie de familie, de societate pentru a supraviețui. El se naște, crește și se dezvoltă în societate, iar în afara societății viața și progresul omului este de neconceput. «Participarea la viața și activitatea semenilor, spune un teolog contemporan, «este inerentă firii sociale a omului, întrucît persoana umană nu poate fi concepută ca separată de societate, ea fiind punctul de întîlnire a unui număr infinit de relații cu alții. Individ și societate sînt doi termeni corelativi, care se presupun și se pretind, integrîndu-se unul pe altul atît din punct de vedere logic, cît și istoric. Între persoană și societate nu poate exista opoziție esențială. Persoana se naște, trăiește în societate. Persoană și societate sînt două realități care se întrepătrund atît de intim, încît este imposibil să ne referim la una fără a presupune și pe cealaltă cu care se află într-o legătură consubstanțială. Separarea

și izolarea de societate reprezintă, de altfel, o imposibilitate fizică, pentru că tot cuprinsul vieții comunității afectează într-un chip sau altul persoana participantă» (Prof. Constantin Pavel, *Aspectul teologic al solidarității umane*, în revista «Ortodoxia», 2, 1967, p. 182).

b) Omul nu poate viețui și nu se dezvoltă decât în legătură cu semenii săi. El este o verigă de legătură între generațiile trecute și cele viitoare. El este o parte a unui trup în care toate mădularele conlucrează armonic. La creșterea solidarității contribuie mulți factori obiectivi, dintre care amintim: comunitatea de singe, de limbă, de cultură, de tradiții, de aspirații, factorii sociali, economici etc.

În marea familie a oamenilor, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, nimeni nu trăiește și nu muncește doar pentru sine, ci fiecare oferă și în același timp primește din rezultatul eforturilor semenilor săi. Lipsa de colaborare aduce, odată cu regresul social, și pe cel personal (*Omilia 10, 4 la I Corinteni, P.G.*, 61, 86—87).

Înainte de a expune concepția creștină trebuie să ne amintim că despre o anumită solidaritate cu aproapele se poate vorbi și în societatea iudaică din vremea Mântuitorului. Precizăm, însă, că noțiunea de aproapele cuprinde doar rudele, pe cei de același neam sau cel mult și pe străinii care locuiau printre iudei. Față de ceilalți semeni se recomanda ura și mai ales ura față de vrăjmași: «Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte», răzbunarea singelui etc. (Matei 5, 38 și 43; Cartea Jubleelor 3, 29; cf. G. Vermes, *Jesu' Audience: The Social and Psychological Environment in which he Worked*, London 1973, p. 39).

2. Temeluri supranaturale

a) *Originea comună.* Omenirea își trage obirșia dintr-o singură pereche de oameni (*Facere 1, 27—28*). Dumnezeu este acela care din iubirea și dorința de a împărtăși și altora slava și fericirea Sa, a creat pe om. În virtutea acestui fapt, oamenii sint frați între ei, au aceeași chemare: «să se bucure de toate elementele firii», să stăpânească peste peștii mării, peste păsările cerului, peste animale, peste tot pământul și peste toate tiritoarele care se mișcă pe pământ». Sfântul Ioan Gură de Aur justifică astfel crearea omului în urma tuturor făpturilor: «Deci când toată creația a fost împlinită, când cerul strălucea de mulțimea de stele, când pământul a fost împodobit cu mulțime de flori... și plante, când dealurile și cîmpiile erau pline de viețuitoare, iar riurile și lacurile mișunau de pești..., trupul își cerea capul, cetatea pe conducător, creația pe împărat, adică pe om» (*Despre incomprehensibilitatea lui Dumnezeu 11, 2, P.G.*, 48, 798).

Omul a fost așezat în lume întocmai ca într-un palat împărătesc, strălucind de podoabe (Idem, *Către Stelehion 2, 5, P.G.*, 47, 419), fiind el pe pământ ceea ce este Dumnezeu în cer (Idem, *Către Stagir 2, P.G.*, 47, 427; *La statui 7, 2, P.G.*, 49, 93; *Omilia 2, 2 la Evrei, P.G.*, 63, 22; *La Ps. 11, 4, P.G.*, 55, 148).

b) *Alcătuirea omului.* Dintre toate creaturile, numai omul poartă în suflet, ca semn de noblețe, «chipul lui Dumnezeu». «Dumnezeu a făcut pe om după chipul Său. După chipul Său l-a făcut : parte bărbătească și parte femeiască» (*Facere* 1, 27). În virtutea acestui fapt, omul este capabil să cugete, să cunoască legile universului și să stăpânească lumea. În virtutea acestui fapt lumea lipsită de rațiune i se supune. Căci «după cum atunci când sînt aduse în cetate efigiile împărătești, poporul și conducătorii le aclamă nu cinstind scîndura (pe care este zugrăvit chipul) ci efigia împăratului tot așa și creația nu cinsteste (în om) vasul cel de lut, ci elementul ceresc (din el). (Textul este catalogat între operele Sf. Ioan Gură de Aur de către Motfacion. Despre autenticitatea lui, a se vedea L. Petit, *Un texte de S. Jean Chrysostome sur les images*, în «Echos d'Orient», 11 (1908) 81 și L. Daloz, *Le travail selon Saint Jean Chrysostome*, Paris, 1959, p. 7—8).

c) *Menirea omului: mîntuirea și moștenirea împărăției veșnice.* Păcatul strămoșesc avea, printre alte urmări, oprirea mersului ascendent al omului către desăvîrșirea darurilor cu care a fost înzestrat și abaterea lui de la scopul pentru care a fost creat. Dar dacă toți oamenii s-au făcut solidari, în Adam, la păcat și moarte, în Hristos sînt părași la eliberare și viață. «Pentru că după cum toți mor în Adam, tot așa toți vor învia în Hristos» (I Cor. 15, 22). Fiul lui Dumnezeu «chipul Dumnezeului celui nevăzut, Cel născut mai înainte de toată zidirea» (Col. 1, 15), spune Sfîntul Ioan Gură de Aur, a acceptat să devină fiul lui (Adam) și David pentru ca pe tine, omule, fiu al lui Dumnezeu să te facă ; a acceptat să aibă tată un rob, pentru ca ție, robului, să-ți facă tată pe Stăpînul... Dumnezeu s-a făcut om, pentru ca fiu al lui Dumnezeu să te facă» (*La Filipeni* 7, 3, P.G., 62, 232 ; *Omilia* 11, 2 la Ioan, P.G., 59, 80).

«Se poate spune că, din punct de vedere creștin, dependența noastră de Dumnezeu, starea noastră de creatură favorizează un fel de solidaritate mai întii cu Dumnezeu, pe baza chipului lui Dumnezeu din noi și a asemănării cu El. Această solidaritate se întărește și desăvîrșește în actul Răscumpărării, cînd ia numele de filiație față de Dumnezeu și fraternitate față de oameni. Modelul desăvîrșit al solidarității îl aflăm în Sfînta Treime în sinul dumnezeirii» (prof. Constantin Pavel, *op. cit.*, p. 185).

Mîntuirea se realizează în Biserică, în comunitatea cu Hristos, Capul (Efes. 1, 22) și cu semenii, mădulele Lui (Efes. 4, 25 ; 5, 30).

Biserica fiind concepută ca Trup tainic al lui Hristos (I Cor. XII, 12—19) la care credincioșii aparțin ca membre strîns legate între ele, soarta unuia este strîns legată și afectează soarta tuturor. Omul se mîntuiește ajutat și ajutînd pe semenii săi. Într-adevăr, în trupul tainic al lui Hristos există deosebire de funcții și de stări, dar toate își au rostul lor, toate vizează în ultimă instanță binele comun. Această legătură trece dincolo de granițele spațiului și ale timpului, ale deosebirilor constituite de sex, naționalitate, religie etc. «Nu mai este nici iudeu, nici elin, nici rob nici slobod, nici parte bărbătească, nici parte femeiască, ci toți sîntem una în Iisus Hristos» (Gal. 3, 28).

Prin faptul că Biserica se întemeiază pe Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, care sînt valori ale trecutului, «înseamnă că ea se simte solidară cu trecutul. Este o solidaritate de continuitate prin care sîntem legați de înaintași și de urmași, precum este o solidaritate care ne leagă de contemporani» (Constantin Pavel, *op. cit.*, p. 186).

d) *Specificul vieții creștine.* În Sfânta Scriptură nu aflăm noțiunea de solidaritate, însă aflăm alte noțiuni care îi acoperă și depășesc cuprinsul. Mîntuitorul Hristos își îndeamnă ascultătorii la cercetarea bolnavilor și la ajutorarea celor nevoiași (Matei 25, 35—36), iar Sfîntul Apostol Pavel, vorbind despre «înnoirea vieții» (Efes. 4, 23; Rom. 12, 2), despre «îmbrăcarea în omul cel nou... după chipul Celui ce l-a făcut» (Col. 3, 10), îndeamnă la fapte de altruism. «Nimeni, zice el, să nu caute folosul lui, ci să caute folosul altuia» (I Cor. 10, 24; Fil. 2, 4). «Noi care sîntem tari sîntem datori să purtăm slăbiciunile celor slabi și să nu ne plăcem nouă înșine» (Rom. 15, 1; Gal. 6, 2). Exemplu, în acest sens, Apostolul îl dă pe Mîntuitorul Hristos (II Cor. 5, 15) și pe sine însuși (I Cor. 10, 33).

Dar elementul specific învățaturii Mîntuitorului Hristos este îndemnul la iubire. Iubirea de Dumnezeu și de semenii stă la temeliea vieții creștine. Prin iubirea creștină, de la care nu este exclus nici un om (Matei 5, 44), solidaritatea se extinde asupra tuturor oamenilor. «Poruncă nouă vă dau vouă — spune Mîntuitorul ucenicilor Săi — să vă iubiți unii pe alții, cum v-am iubit Eu» (Ioan 13, 34; 15, 12). Reluînd acest îndemn, Sfîntii Apostoli învață: «Dacă voi vorbi în limbi omeneste și îngereste, iar dragoste nu am, sînt aramă sunătoare și chimval zăngănitor» (I Cor. 13, 1); «Toată legea se cuprinde într-o singură poruncă: «Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși» (Gal. 5, 14); «Iubirea este legătura desăvîrșirii» (Col. 3, 14); «Cine nu iubește, n-a cunoscut pe Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este iubire» (I Ioan 4, 8).

Iubirea creștină nu se rezumă la o simplă stare afectivă, ci ea se concretizează în fapte de bine. «Să nu iubim cu vorba, nici cu limba, ci cu fapta și cu adevărul», spune Sfîntul Ioan Evanghelistul (I Ioan 3, 18). «Ce-i folosește cuiva să spună că are credință?» — întreabă Sfîntul Iacob — «Credința, dacă n-are fapte, este moartă» (Iacob 2, 14 și 17). Sînt multe ocaziile în care cineva își poate manifesta iubirea și solidaritatea față de semenii săi: prin iertare (Efes. 4, 32), prin intrajutorare (II Cor. 8, 24; Evrei 6, 10); prin compătimitoare (Rom. 12, 15), prin blîndețe și bunăvoință (Rom. 12, 10), prin răbdare (I Cor. 13, 3) etc. «Noțiunea și ideea care încheagă și în același timp descurie toate înțelesurile literaturii neotestamentare și patristice este aceea de slujire; o slujire bisericească liturgică, dar și o slujire continuă a lui Dumnezeu și oamenilor, o slujire a oamenilor adusă lui Dumnezeu și a oamenilor între ei, o slujire înțeleaptă, caldă, curajoasă, fără discriminări, fără rezerve pentru înlăturarea răului de orice fel, pentru păzirea și promovarea vieții, pentru scăparea celor năpăstuiți de boli, de infirmități, de calamități, de captivitate...» (Pr. prof. Ioan Coman, *Solidaritatea în gîndirea și viața patristică*, în «B.O.R.», 7—8, 1970, p. 730—731).

Sfinții Părinți au scris nemuritoare pagini despre solidaritatea oamenilor, atât despre cea naturală, cât și despre cea supranaturală. «Nimic nu este așa de aproape firii noastre spune Sfântul Vasile cel Mare — ca faptul de a fi în comuniune unii cu alții, de a avea nevoie unii de alții, de a ne iubi unii pe alții» (*Regulile mari* 3, 1, P.G. 31, 917 A). «Dumnezeu Creatorul a hotărât ca noi să avem nevoie unii de alții. Afară de aceasta, iubirea lui Hristos nu îngăduie ca fiecare să privească numai la ale sale. Căci iubirea nu caută ale sale» (*Ibidem* 8, P.G. 31, 921). Aceeași idee o dezvoltă și Sfântul Ioan Gură de Aur atunci când spune: «Cercetați, vă rog, iconomia planului divin. Dumnezeu a făcut multe lucruri comune tuturor: aerul, apa, soarele, cerul, marea, lumina, astrele. T tuturor le-a dat aceeași ochi, același trup, același suflet, o constituire asemănătoare în toate: el a scos din pământ, a scos pe oameni din același om, i-a așezat pe toți în aceeași locuință» (*Omilia 11 la I Tim. 4*, P.G., 62, 563—564).

3. Interpretarea corectă a unor afirmații sau atitudini ale Mântuitorului Hristos

a) Împotriva celor spuse mai înainte se invocă de către unii cuvintele Mântuitorului: «Vi se pare că am venit să aduc pace pe pământ? N-am venit să aduc pace, ci sabie. Că de acum înainte cinci dintr-o casă vor fi dezbinați: trei împotriva a doi și doi împotriva a trei. Dezbinăți vor fi: tatăl împotriva fiului și fiul împotriva tatălui, mama împotriva fiicei și fiica împotriva mamei, soacra împotriva norei sale și nora împotriva soacrei» (Luca 12, 51—53; Matei 10, 34—36).

Partea a doua a acestui pasaj este un citat din cartea profetului Miheia (7, 6). Întocmai ca și aceasta, Mântuitorul vrea să spună că o urmare firească a prediciei Sale este separarea celor buni de cei răi și că această separare va afecta și cele mai intime legături omenești.

Lumina Evangheliei operează o separare a oamenilor datorită atitudinii însăși a acestora față de ea: unii o acceptă, alții o resping (Ioan 3, 18—21). «Sabia» din textul citat nu trebuie, deci, înțeleasă literal. De altfel sint textele evanghelice care vorbesc despre pacea adusă în lume de Mântuitorul și despre îndatorirea credincioșilor creștini de a fi făcători de pace (Matei 5, 9; Luca 2, 14; Ioan 14, 27; 20, 19, 21, 26, ș.a.).

b) Pe temeiul unor texte evanghelice în care se afirmă că nici așa-numiții «frați» ai Domnului nu credeau în El (Marcu 3, 21; Ioan 7, 5), se susține uneori că Mântuitorul n-ar fi manifestat solidaritate față de propria-i familie (cf. G. Vermes, *op. cit.*, p. 33—34; D. Flusser *Jésus*, Paris, 1970, p. 87; Holî Adolf, *Jesus in Bad Company*, Paris; 1972, p. 68—70).

O astfel de afirmație este însă cu totul eronată. În primul rînd, în textele menționate nu e vorba de atitudinea Mântuitorului față de «Frații» Săi, ci de atitudinea acestora față de El. Ei încă nu ajunseseră să creadă în mesianitatea Sa. Curînd însă vor ajunge și ei la credință. Iacob, primul dintre acești «frați», se va învrednici de o arătare a

Domnului Celui înviat (I Cor. 15, 7), devenind primul episcop al Ierusalimului (Fapte 21, 18) și unul dintre «stâlpii» Bisericii (Gal. 2, 9). După martiriul său, în anul 62, îi va urma, ca episcop al Ierusalimului, fratele său Simon.

De altfel, chiar și înainte de a crede și ei în Iisus ca Mesia și Fiul lui Dumnezeu, aceștia manifestă grijă față de El. Îngrijorați de opoziția plină de ură a conducătorilor religioși iudei, care-L acuzau că e posedat de demon (Marcu 3, 22 ș.u.), «frații» Săi vin să-L ia acasă pe Iisus. În acest context trebuie înțelese cuvintele din Marcu 3, 21 : «Și auzind ai Săi, au ieșit să-L ia ; căci ziceau : Și-a ieșit din fire». Cum bine observă J. Weiss (*Die Schriften des Neuen Testaments*, vol. I, Göttingen, p. 103), afirmația «și-a ieșit din fire» nu este a celor din familia Mîntuitorului, ci a adversarilor Săi, care, văzînd că El adună mulțimile în jurul Său, au început să colporteze această vorbă, care a ajuns și la familia Sa ; așadar, verbul «ziceau» din v. 21 b nu descrie acțiunea alor Săi, ci a celor de la care familia Sa a primit informația despre adversitatea crescîndă față de Mîntuitorul. Oricum însă, versetul înfățișează grija față de Mîntuitorul a familiei Sale, încercarea de a-L sustrage răzbunării adversarilor.

Că Mîntuitorul s-a simțit solidar cu familia Sa o dovedesc îndeajuns textele în care ni se arată că le era supus părinților Săi după trup (Luca 2, 15), că la rugămintea Maicii Sale săvîrșește prima minune (Ioan 2, 1 ș.u.) sau că, pe cruce fiind, o încredințează pe Maica Sa grijii Apostolului Ioan (Ioan 19, 26—27).

d) Pe temeiul faptului că Mîntuitorul muștră adeseori pe farisei pentru fățărnicia lor sau pe ceibotezați pentru nedreptățile și lăcomia lor, s-a afirmat uneori că El nu i-ar fi iubit și pe aceștia, deci că iubirea Sa față de oameni nu ar avea un caracter universal (J. Jeremias, *Les Paraboles de Jésus*, Paris, Le Puy, 1968, p. 186).

Trebuie însă să facem distincție între păcat și păcătoși. El a urît păcatul, dar nu și pe păcătoși. Cum ar fi putut Domnul să laude fățărnicia, lăcomia, egoismul, nedreptatea etc. ? Muștrîndu-i, nu urmărirea altceva decît să-i determine la pocăință. De altfel, n-a pregetat să intre în casele lor, să stea de vorbă cu ei. Domnul n-a exclus pe nimeni din comunitatea Împărăției lui Dumnezeu ; au fost însă unii care s-au auto-exclus, prin orbirea lor spirituală, prin adversitatea pe care au manifestat-o față de adevărul Evangheliei. Nimic în învățătura și în faptele Mîntuitorului nu contravine universalității iubirii Sale. Mîngîind și vindecînd, chemînd pe toți la mîntuire și mai ales dîndu-și viața pentru răscumpărarea întregii omeniri, Domnul a întemeiat și a oferit modelul adevăratei solidarități panumane.

e) Cuvintele : «Nu sînt trimis decît către oile cele pierdute ale casei lui Israel» (Matei 15, 24) au fost invocate uneori spre a se susține că Mîntuitorul n-ar fi fost stăpînit de ideea solidarității universale. Contextul arată însă clar că prin aceste cuvinte Domnul nu a urmărit altceva decît să scoată și mai bine în evidență credința femeii cananeence, căreia, de altfel, i-a și împlinit apoi rugăciunea stăruitoare, vindecînd-o pe fiica ei cea rău chinuită de diavol (Matei 15, 27). A impli-

nit, de asemenea, rugăciunea sutaşului roman din Capernaum, căruia iarăşi i-a lăudat credinţa (Luca 7, 3—5). Că nu s-a socotit numai Mîntuitorul israeliţilor o dovedeşte întreaga Sa activitate. Într-o împrejurare oarecare, El vorbeşte de «mulţi de la răsărit şi de la apus care vor veni şi vor sta la masă cu Avraam, cu Isaac şi cu Iacov în Împărăţia cerurilor» (Matei 8, 11 şi loc. par.). Iar după Înviere îi trimite pe Apostolii Săi la «toate neamurile»: «Mergînd, învăţaţi toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh» (Matei 28, 19); «Mergeţi în toată lumea şi propovăduiţi Evanghelia la toată făptura» (Marcu 16, 15).

Concluzii: Solidaritatea este o trăsătură specifică omului. Pe lângă temeiurile naturale, Biserica aduce în sprijinul ei temeiurile supranaturale înscrise în Sfînta Scriptură şi în Sfînta Tradiţie. Dintre acestea reţinem îndeosebi porunca iubirii, prin care noţiunea de aproapele se extinde la om în sine, la firea umană în general, depăşind limitele de loc şi timp, de naţionalitate, religie sau sex. În acest sens este sugestivă parabola Samarineanului milostiv (Luca 10, 29—37). Ea spune omenirii peste veacuri, cine este aproapele nostru (E. Linemann, *Parables of Jesus; interaction and exposition*, London, 1966, p. 54). Dacă cineva a fost pătruns de această învăţătură dacă nu se lasă copleşit de sinceritatea samarineanului, nu poate să spună niciodată ce este iubirea şi cine este aproapele său. Numai acela care simte şi face la fel ca samarineanul milostiv, numai acela va dobîndi «Împărăţia lui Dumnezeu».

† LUCIAN

Arhiepiscopul Tomisului

CUVÎNTUL, ARMĂ ÎMPOTRIVA VRĂJMAŞILOR

Este ştiut că mintea lucrează prin cuvînt, cuvîntul alină durerea şi mîngie inima, îndeamnă şi fortifică voinţa noastră. Omul este cuvîntul zidit al lui Dumnezeu (Facere I, 26) şi numai el poartă chipul lui Dumnezeu. Cuvîntul este, apoi, haina sufletului, el pune platoşă raţiunii, potoleşte înfierbinţeala inimii şi îndeamnă la bine. Nu-i mai puţin adevărat că psihologii, oratorii şi logicienii, teologii şi filosofii kerigmatici, precum şi teoreticienii logosului au totemizat cuvîntul sau l-au transformat într-un schelet «metalic».

În ceea ce ne priveşte pe noi creştinii, cuvîntul are harul şi taina lui, cuvîntul este o harismă şi aceasta lucrează mintuirea omului prin dragoste: «dacă aş vorbi limbi omeneşti şi îngereşti..., dacă n-am dragoste sînt doar aramă sunătoare şi chimval răsunător...» (I Cor. XIII, 1, 4).

Teozofii şi sofiştii fac mare caz de cuvînt şi ispitesc pe mulţi, pe cînd cuvîntul propovăduirii nu are izvorul numai în mintea omului, ci acesta este transmis de Mîntuitorul, Cuvîntul-înrupat (Ioan I, 14), Sfîntilor Apostoli prin Duhul Sfînt (Fapte II, 3—4) ca să-i înveţe tot adevărul (Ioan XV, 26). Aşadar, cînd vorbim în numele lui Dumnezeu pentru noi şi pentru credincioşii noştri, propovăduim Evanghelia care nu este de la oameni (Gal. I, 8) şi îndeplinim în acelaşi timp un mandat

al Domnului nostru Iisus Hristos, mandat încredințat numai Sfinților Apostoli : «mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-i în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh...» (Matei XXVIII, 19).

Teologul și propovăduitorul ortodox nu predică altceva decît pe Hristos-Cuvîntul. Acesta nu este o imagine, o formulă, o idee, o cugutare, ci este însuși Fiul lui Dumnezeu, Mielul care ridică păcatele lumii (Ioan I, 29). El a izbăvit și a vindecat, a mîngîiat și a tîmăduit, și pe muți și pe surzi și pe ologi și pe orbi. A făcut aceste semne și minuni prin cuvînt și faptă, a suferit pentru noi, a fost răstignit și mai ales a înviat, pentru că este Fiul lui Dumnezeu (I Cor. 15, 15). Și așa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît pe Fiul Său L-a dat... (Ioan III, 16) ca lumea să aibă viață și încă din belșug (Ioan X, 10). Cuvîntul este realitatea Ființei lui Dumnezeu : «Doamne, zi doar un cuvînt și se va vindeca sluga mea» (Matei VIII, 8).

Prin cuvînt, Iisus potolea natura înconjurătoare și supunea vrăjmașii diavoli (Matei VIII, 26). Așadar, cuvîntul își are tainele sale : «nu numai cu pîine trăiește omul, ci și cu *tot cuvîntul* care iese din gura lui Dumnezeu» (Matei IV, 4).

La strămoșii noștri, cuvîntul sau chemarea se exprima la bucurie (doine, strigături etc.) sau la tristețe (jeluiri, bocete etc.). Acest fel de a transmite porunci (belagines) ascultătorilor de către mai-marii neamurilor traco-dace¹ s-a moștenit și a trecut apoi și în creștinism². Colindele, obiceiurile, datinile, nedeile, sinzienele, și multe altele au fost predica vie sau răspunsul poporului credincios la Evanghelia mîntuirii³. Poporul n-a renunțat la fondul său etnic, dar l-a altoit, l-a modelat în noua credință, credința în Hristos, dîndu-i sens și renunțînd la destin, soroc, soartă. Renunțarea aceasta s-a făcut prin cuvînt și faptă, prin convingere și experiență. Așa se explică de ce Sfîntul Apostol Andrei a fost primit ca «om bun» pentru noii convertiți și ca «moș» pentru copii și tineri⁴. Deci izvorul cel mai important al predicii ca poruncă a propovăduirii Evangheliei — și al catehezei, ca nouă învățatură și nou limbaj — se găsește în Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție⁵.

După Sfîntul Apostol Andrei⁶ cuvîntul sfînt a fost întărit de către Sfîntul Apostol Petru, fratele său⁷ și mai ales de către Sfîntul Apostol Pavel care a stat o iarnă și la Nicopole⁸ (Tit. 3, 12). Prin călătoriile

1. Diac. P. I. David, *Aspecte ale vieții spirituale a tracodacilor...*, în «Mitropolia Olteniei», XXXII (1980), nr. 7—9, p. 574—595.

2. Idem, *Despre originea getodacilor și începutul creștinării lor*, în rev. cit., XXX (1978), nr. 1—3, p. 154—161.

3. Idem, *Prețuirea pruncilor în colindele religioase românești*, în rev. cit., XIX (1967), nr. 11—12.

4. Idem, *Iată, vine Moș Crăciun*, în «Înviearea», nr. 7—12, Ierusalim-Israel.

5. *Indrumări misionare*, volum colectiv, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1986, 944 p.

6. *Istoria bisericească*, de Eusebiu de Cezareea, cartea a III-a, 1, trad. în limba română; Colecția «Părinți și scriitori bisericești», vol. XIII, Ed. Institutului Biblic..., București, 1987.

7. Canonul biblic a reținut în Noul Testament două epistole (I și II Petru) de fapt predici, cateheze, sfaturi, cuvîntări, în afara celor spuse și parțial înregistrate în «Faptele Apostolilor» (cap. II ș.a.).

8. Și de aici, Apostolul neamurilor a dat sfaturi, a primit pe ucenici ai Sf. Andrei și celorlalți apostoli. Unii cercetători consideră că localitatea Nicopole, unde a iernat Sf. Pavel, s-ar afla în sud, în Tracia !?

sale misionare a convertit noi adepți la credința creștină și a întărit comunitățile creștine din Asia și din Europa⁹. El scrie că a răspândit Evanghelia la vecinii dacilor și în părțile noastre, «până în Iliria» (Rom. XV, 19). Apoi, se adresează unor grupuri de creștini din seminția strămoșilor noștri: *Scrisoarea către tesaloniceni* (I și II), cei care vor deveni mai târziu: macedo-români, firșeloții, megleno-românii — valahii din sudul Dunării; de asemenea, *Scrisoarea către galateni* adresată comunităților creștine din Galata are o importanță deosebită pentru înțelegerea răspîndirii Evangheliei. Aceste comunități cuprindeau multe triburi de besii plecați din regiunile Pontului Euxin (Marea Neagră) spre Asia Mică și care au ajuns pînă în Palestina¹⁰.

Creștinismul a pătruns în Dacia la Dunărea de Jos înainte de cucerirea romană¹¹. Perioada de dominație romană (106—275) a însemnat intensificarea cuvîntului sfînt ca o nădejde în eliberare, dar și ca averșiune față de cuceritori. Considerăm că și creștinismul a ajutat primelor familii dacoromane să se unească, să aibă în vedere mai ales credința comună. Așa se înțelege, fără îndoială, cum s-au născut strămoșii noștri, în același timp, creștini și români¹². Propovăduitori au fost permanent și fără întrerupere și după retragerea romană (275), dar de acum limba nu mai era «dacă» populară, nici greacă, nici latină, ci dacoromană, Biserica fiind păstrătoare a tradițiilor și transmițătoare a adevărului, în noua limbă¹³.

O dată cu apariția disputelor eretice din sinul Imperiului roman și apoi bizantin, creștinismul dacoroman n-a fost influențat de vreo «partidă», ce ar fi pus la îndoială propovăduirea dreptei credințe, tocmai datorită autohtonului, fondului apostolic al Bisericii noastre¹⁴. Este adevărat, ierarhii tomitani și dacoromani au participat la sinoadele ecumenice, dar totdeauna au apărat dreapta credință. Credincioșii noștri erau lăudați din Italia de Sf. Paulin de Nolla pentru evlavia și pentru destoinicul lor ierarh, Sf. Niceta de Remesiana¹⁵.

9. Convertirile, precum și întărirea primelor comunități s-au făcut în cele trei călătorii misionare descrise în «Faptele Apostolilor». Cuvîntările în diferitele situații sînt cele mai originale predici și pline de har care își păstrează vocația pentru toate generațiile (Dr. Iustin Moisescu, *Sfîntul Apostol Pavel la Atena*, Iași, 1946).

10. Diac. P. I. David, *Dacii și legăturile lor cu Țara Sîntă*, în «Învierea», nr. 10—12/1983, Ierusalim-Israel; Idem, *Herodot «părintele istoriei» și întiul cronicar al strămoșilor noștri tracodaci*, în rev. cit., nr. 1—5/1986.

11. În special Vasile Pârvan și toți istoricii de după el au demonstrat — pe baza descoperirilor arheologice — pătrunderea creștinismului la daci și la coloni greci încă din primul secol. (A se vedea, P. I. David, *Despre originea getodacilor...* note).

12. *Religia tracodacă și celtobritană*. Studiu comparativ, în B.O.R., XCIII (1975) nr. 3—4, p. 389—408.

13. † Nestor Vornicescu, *Aethius Histrius un filosof străromân de la Histria autorul unei cosmografii și al unui alfabet*. Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986. «Alfabetul lui Aethius... conținea și elemente locale din cultura geto-dacă...» p. 19—20.

14. Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Institutului biblic..., București, 1980, vol. I, p. 63—93.

15. Ștefan Alexe, *Sfîntul Niceta de Remesiana...* Teză de doctorat, în «Studii teologice», XXI (1969), nr. 7—8 și extras.

Năvălind barbarii, propovăduirea Cuvîntului adevărului n-a încetat. Glia străbună a dat lumii creștine de atunci mari apărători ai dreptei credințe și martiri¹⁶. Se nasc mulți scriitori și teologi¹⁷, se organizează și se întăresc minăstirile și sihăstriile pe toată aria de formare a poporului român. Mai mult, călugări dacoromani descriu locurile noastre, alcătuiesc tratate teologice, iau apărarea ierarhilor năpăstuiți, traduc din limba greacă în limba latină și chiar pleacă în apusul Europei, înființînd minăstiri cu viață sfîntă după modelul Răsăritului. Se creează, astfel, un misionarism specific străromân, convertind migrații pînă la creștinarea slavilor și rușilor¹⁸.

Perioada năvălirii barbare (275—1241) a constituit, de asemenea, o luptă pentru supraviețuire, menținerea dreptei credințe și ființei naționale. Strămoșii noștri au dat nenumărați sfinți și martiri, cuvioși și mărturisitori, unii cunoscuți, alții știuți numai de către Dumnezeu și neconsemnați în sinaxare. Ei sînt cinstiți în cadrul general al patristicii și în special, în Duminica Tuturor Sfinților¹⁹. *Actele martirilor* stau mărturie asupra vieții, propovăduirii și originii sfinților mucenici²⁰. Parte din aceștia, doar amintiți, li s-au descoperit moaștele abia în vremea noastră, cazul Niculițel-Tulcea²¹. Nici școlile catehetice și ale științei vremii n-au lipsit din tinda bisericii sau arhondaricul minăstirilor. S-au organizat spitale și bolnițe, s-au ridicat azile și orfelinate asemenea Vasiliadei²². De la înființarea Universității din Constantinopol din timpul împăratului Teodosie (sec. V), nivelul de învățămînt s-a ridicat, predica și cateheza aveau de acum tratate speciale alcătuite de către Sfinții Trei Ierarhi și teologii străluciți ai epocii de aur ai Bisericii creștine. Este adevărat, pregătirea ierarhilor străromâni era făcută în limbile clasice ale Imperiului, greaca și latina, dar preoții și catehizatorii n-au predicat în altă limbă decît a poporului²³. Se evidențiază și faptul că episcopii dacoromani și străromâni făceau parte din ierarhia superioară a Bizanțului, iar acest fapt se datora hotărîrii Sinodului IV ecumenic de la Calcedon (451), canonul 28 care prevedea numărul scaunelor apostolice după importanța politico-administrativă a imperiului. Nu greșim dacă ne exprimăm că abia acum își pierde Arhiepiscopia Tomisului autonomia și autocefalia. În acest sens, ierarhii noștri depin-

16. *Sfinții români și apărători ai Legii strămoșești*. Sub purtarea de grijă a I.P.S. Nestor, mitropolitul Olteniei, Editura Institutului biblic..., București, 1987, 730 p.

17. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Scriitori bisericești din epoca străromână*, Editura Institutului biblic..., București, 1979, p. 56—280.

18. *Istoria bisericească universală*, vol. I. Ediția a III-a, București, 1987, p. 465—492.

19. Diac. P. I. David, *Duminica tuturor sfinților*, în «Glasul Bisericii» XXXI (1972), nr. 5—6.

20. *Actele martirice*, trad. de Pr. I. Rămureanu în col. «P.S.B.», 11, Editura Institutului biblic..., București, 1982.

21. Încă nu s-a clarificat anul martirajului, iar cripta și incinta unde s-au găsit moaștele se află în șeolul neglijenței oamenilor!

22. Diac. P. I. David, *Hipocratism și creștinism în lumca veche și la strămoșii noștri*, în «Glasul Bisericii», XLI (1982), nr. 4—6, p. 363—390.

23. † Antonie Plămădeală..., *Limba slavonă: «o limbă neștiută patrioților noștri»*, în vol. «Dascăli de cuget și simțire românească», Ed. Institutului biblic..., București, 1981, p. 64—67

deau de Constantinopol, departe de adevăr «spus-a» că am fi fost vreo-dată biserică greacă! Nu se poate trece cu vederea că prin Constantinopol au ajuns la ierarhii dacoromani și străromâni legi în *limba latină*, ca de exemplu: Codul lui Teodosie (Codex theodosianus), Corpusul sau Legiuirile lui Justinian (Corpus juris civilis) etc. Toate acestea se țilcuiau în limba autohtonă și erau, în același timp, puse în aplicare de ierarhie și de organizațiile politice locale (cnezate și voievodate). O dată cu năvălirea ungarilor, s-a constatat că voievodatul român avea limbă sine și ierarhul, implicit și celelalte trepte ale preoției²⁴. Nu este o curiozitate și nu ne surprinde descoperirea în vremea noastră, la Brașov, a unor file dintr-un *Omiliar* hrisostomic (sec. X)²⁵.

Predica și cateheza, învățarea și exersarea, scrierea și artele — ca metode intuitive de a reține și a te educa — au continuat dezvoltarea și desăvârșirea cuvântului.

Descălecările sau interpătrunderea populației românești de dincolo sau de dincoace de Carpați au creat o apărare organizată împotriva năvălitorilor păgâni prin întemeierea Principatelor Române, dar mai ales împotriva încercării prin violență psihică a papistașilor de a converti grupările cumane și de a abate de la dreapta învățătura Biserica română, fiindcă ea avea aceleași rinduieli în Țara Românească, în Moldova și în Transilvania²⁶. În această perioadă sînt așezate și se reorganizează centrele eparhiale: Mitropolia de Argeș (1359), Mitropolia Sucevei (1400), Mitropolia Severinului (1370), Mitropolia Bălgradului (... 1600) etc.²⁷.

Perioadele înfloritoare din vremea lui Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare și Iancu de Hunedoara vădesc prin artă și cultură forța cuvântului și pregătirea strămoșilor noștri²⁸. Și pînă atunci, dar de atunci și pînă astăzi, predica și cateheza au fost încununate cu dulcea cîntare și cu melodii pentru eternitate. Acestea au trecut de la Bizanț la noi, mai ales după fericita organizare a monahismului atonit (963)²⁹ și după nefericita cădere a Constantinopolului (29 mai 1453)³⁰. Marii melozi și călugări și-au găsit sălaș în minăstirile românești pregătind dănuirea unui «Bizanț după Bizanț» cu tot ceea ce a avut acesta bun și sfînt³¹.

Un incident istorico-lingvistic l-a constituit introducerea limbii slavone în cancelariile domnești și influența acestei limbi asupra unor ierarhi români. Faptul s-a datorat puternicei influențe a creștinismului

24. Diac. P. I. David, *În legătură cu Rotonda de la Alba Iulia...*, în «B.O.R.», XCVI (1978), nr. 9—10, p. 1071—1095 și «Magazin istoric», nr. 11/1983.

25. Prof. Vasile Olteanu, *Iniția școală românească din Scheii Brașovului*, Brașov, 1981, p. 11—12 și imaginea. A se vedea sublinierea noastră în recenzia: «Codex aureus și Burgundus», în «B.O.R.», nr. 7—8, 1974.

26. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. I, p. 239—317.

27. *Ibidem*, vol. II, București, 1981, p. 59 ș.u.

28. Diac. P. I. David, *Mircea, Mare-Voievod dătător de legi și datini, cîntor pentru eternitate*, în «Mitropolia Olteniei», XL (1988), nr. 5, p. 68—79.

29. *Mileniul Sfîntului Munte Athos*, în «B.O.R.», LXXXI (1963) nr. 7—8.

30. I. Fulpea-Rămureanu, *Ghenadie II Scholarios*, primul patriarh ecumenic sub turci, în «Ortodoxia», VIII (1956), nr. 1, p. 72—109.

31. N. Iorga, *Bizanț după Bizanț*, Editura enciclopedică română, București, 1972, p. 79—111, 154—224.

siav, dar preoții și credincioșii români au socotit totdeauna «străină» de sufletul lor această limbă³².

Literați sau scriitori din trecut și din vremea noastră, români sau străini, necunoscători ai realității sufletului de român și de creștin, au căutat să scoată în evidență influențe străine în primele manifestări de scriere, traducere și literatură română. Ei au crezut, pentru ei, că bogomilismul, husitismul, luteranismul, calvinismul etc., stau la baza literaturii noastre vechi!³³ Manuscrisele de la Ieud (Maramureș)³⁴, tipăriturile slavone, traducerile bilingve (română-slavonă, română-greacă, română-arabă, română-georgiană) și tipăriturile românești au pregătit repunerea limbii române în drepturile ei sacre și în granițele sale naturale. S-a trecut astfel la triumful definitiv al limbii române în scris-citit, fiindcă vorbirea, predica și cateheza mereu au fost exprimate în limba neamului³⁵.

În același scop de menținere a conștiinței latine a neamului și credinței sale ortodoxe s-au tipărit, în vremea lui Matei Basarab (1632—1654) și Vasile Lupu (1634—1653), pravile și pravilioare, conținând canoane și legi de conviețuire și comportare. Acestea erau folosite de preoți și predicatori, de cateheți și dascăli pentru respectarea moralei evanghelice și menținerea frumuseții sufletului românesc. Concomitent cu acestea, ortodoxia străbună era apărată și ferită și de către cinstea și demnitatea specifică a locuitorilor acestui pământ. Și dacă în vremea lui Mircea și Ștefan luaseră avânt școlile de psaltichie³⁶, nici arhitectura, sculptura și pictura nu erau mai prejos. Acestea erau Biblia nescrisă și în același timp predica și cateheza în imagini și în Casa Domnului. Mănăstirile, schiturile și bisericile noastre au fost ridicate tocmai pentru slavoslovă Sfintei Treimi, pentru adorarea Sfințelor Fețe, precum și pentru preacinstirea Maicii Domnului și venerarea tuturor sfinților. Pictura interioară a bisericilor noastre a fost o predică vie și rămîne o cateheză permanentă, o Sfântă Scriptură în imagini, cum bine se spune. În același scop didactic și pentru a introduce pe credincios în istoria bisericească universală și în cultura generală, pictori anonimi, înscrși în Cartea vieții (Apoc. XX, 12), dar nesemnați pe opera lor nemuritoare, au zugrăvit în exteriorul bisericilor pe marii cugetători ai omenirii și lumii vechi (Cci 7 înțelepți), pe gânditori și matematicieni (Euclid, Hipatia), pe medici (Hipocrate, părintele medicinei și Galen-reformatorul), pe teoreticieni atomiști (Leucip și Democrit) și chiar pe sibile³⁷. Și aceasta, pe lângă multe altele, dovedește că o Biserică ce

32. † Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 65—66.

33. Teza respectivă și-a dovedit tendința antiromânească mai de grabă decît «demonstrația» filologică.

34. L. Graure, *Manuscrisul de la Ieud...*, în «B.O.R.», XCIII (1957), nr. 1—2, și prezentări detaliate: *Manuscrisul de la Ieud*. (Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice, de Mirela Teodorescu și Ion Gheție), Editura Academiei, București, 1977, 260 pag., plus ilustrații.

35. † Antonie Plămădeală, *Primele traduceri românești: «întorsura de demult»*, în *op. cit.*, p. 67—68.

36. Seb. Barbu Bucur, *Acțiunea de «românizare» a cîntărilor psaltice...*, în «B.O.R.», XCVIII, 1980, nr. 3—4 și 7—8.

37. *Hipocratism și creștinism...*, p. 377—389.

face abstracție de știință sau ocolește realitatea nu are trăinicie și continuitate. Sîntem convinși că ortodoxia românească are un caracter general și capătă o poziție aparte în cultura vremii și în contextul actual.

Așa cum am amintit mai sus, *tiparul* a constituit una din formele cele mai importante în transmiterea cuvîntului scris, a predicii, catehezei, cuvîntului ocazional, a cărților de cult, a Sfintei Scripturi în întregime sau separat (*Vechiul Testament* — «Palia» de la Orăștie, 1582 —, dar mai ales *Psaltirea*, inclusiv cea în versuri a mitropolitului Dosoftei, 1673; *Noul Testament, Evangheliarul, Tetraevanghelul*). Numai după 50 de ani de la «descoperirea» tiparului, ieromonahul Macarie tipărește, este adevărat, în limba slavonă: *Molitfelnicul, Octoihul și Liturghierul* (1508—1512), dar predica și cateheza, inițierea și spovedania au fost în limba vorbită, în limba poporului, în *limba română*³⁸. Este interesant că înșiși străinii de neam și cu alte credințe și-au dat seama de acest fapt, ei imprimînd, atenție!, pentru români — de fapt pentru pastorii lor care știau limba română: *Catehismul românesc luteran*, 1544 și *Catehismul calvin*, 1642. Această recunoaștere a străinilor n-a prea fost luată în seamă de către unii «specialiști». Așa se explică de fapt, de ce diaconul Coresi, Filip Moldovan, Lorentz tipăresc cărți de învățătură (Cazanii) și cărți de cult (didactice și de catehizare) în Transilvania (Brașov, Orăștie, Sibiu). Numai Noul Testament apare în întregime la Centrul mitropolitan Bălgrad, 1648, sub supravegherea mitropolitului Simion Ștefan dar cu tipografi și instrumente de imprimare de la Mitropolia Țării Românești³⁹. Pentru hrănirea spiritului și în afara bisericii se traduc opere din Răsărit și Apus cu caracter religios (*Scara, Urmarea lui Hristos* etc.)⁴⁰ dar și laic, (*Varlaam și Ioasaf, Alexandria* ș.a.).

Așadar, traduceri pentru strămoșii noștri, copierile și completările, alcătuirii noi după făceri vechi nu sînt inovații, ci preocupări neîntrerupte. În zadar s-au «străduit» nepămîntenii — și se nevoiesc rătăciții zilelor noastre — să dovedească influențele străine în literatura noastră, la început catehetică și predicatorială, iar apoi folclorică, didactică, parenetică și ajungînd chiar pînă la literatura mitologică, de basme, despre ieie și obiceiuri, specifică numai nouă. În disperare, ideologii vrăjmașe au căutat să ne dezbrace și să ne descalțe, să ne tundă și să ne înjuge cu mijloace cu adevărat diavolești «găsite de dinșii» prin marile biblioteci ale Oxfordului, Londrei, Sorbonei, Belgradului, Sofiei, Pragăi, Varșoviei, Ohridei sau Moscovei, Constantinopolului sau Romei. Descîntătoarele și jeluitorile române, pochinzărițele (strigătoare la nunți) și moașele la nașteri, bocitoarele și ghicitoarele, colăcerii și nașii, irozii, Steaua, Colindele, Călușarii ș.a. posedă un tezaur predicatorial și oratoric, catehetic și moralizator încă neexploatat de «cercetătorii» noștri.

38. Ion Gheție, Alexandru Mares, *Originile scrisului în limba română*, București, 1985, pass.

39. *Noul Testament de la Bălgrad* a fost retipărit la Alba Iulia, 1988.

40. *Scara*, pe lângă traduceri cunoscute de-a lungul vremii, a fost inclusă de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, și în «Filocalia», vol. IX, București, 1980; *Urmarea lui Hristos*, de Tomas de Kempis, a apărut, într-o nouă ediție la Timișoara, 1982; N. Cabasila, *Despre viața în Hristos*, București, 1989 etc.

Cele de mai sus, ascultate cu atenție, analizate în profunzime, depășesc, în ceea ce privește viața noastră zilnică, unele monumente literare mondiale: 1001 de noapți, Frații Grimm, Kalevala și mai la adânc: *Epopeea lui Ghilgameș*, *Codul lui Hamurabi*, *Tăblițele Sumerului* și cele de la Tărtăria (Muscel), *Cartea morților* la egipteni, Ceremoniile mumiiilor la mexicani și peruvieni etc.

Folclorul nostru dramatic are tainele sale⁴¹. Obiceiurile de la naștere și cununie, inițierea în diferite îndeletniciri, precum și misterul morții și dăinuirii sufletului sînt momente de înaltă tensiune psihică însoțite de imne și vorbire adecvată⁴². Mărturiile arheologice, cu epitafiele lor⁴³, sînt copleșitoare. Poate n-ar strica, în această situație, ca purtătorii destinelor cateheto-predicatoriale să aprofundeze aceste date rare depășesc cu mult inspirația și «schemele» de «predică» păgînă și cateheză din vremea noastră pur scolastică⁴⁴. Ortodoxia românească și-a păstrat umanismul său hristic⁴⁵ și mariologic legat de autohton, pentru aceasta, traduceri și tipăriturile în limba slavă, în limba greacă și arabă, în limba georgiană s-au făcut de către români în scop misionar și apologetic. Slujitorii români — necunoscători de «buche» — au vorbit și au slujit în limba română pentru că *știau slujbele pe de rost*⁴⁶.

De ce nu se întreabă cei care nu sînt nici creștini, nici catehizați, nici enoriași, nici ascultători, — dar sînt «mari» scriitori și «distingși» intelectuali (pentru cine?) români! —, oare, alcătuitoarii de manuscrise, traducătorii și tipografil, pentru ce au depus atîtea strădanii? Răspuns, simplu. Au apărut *dreapta credință*⁴⁷, au ferit textul sfînt al Sfintei Scripturi de traduceri false, tendențioase și confesionale⁴⁸, au răspuns prompt la propaganda «kerigmatică» străină sensibilității românești cea erănită cu harul Sfintei Liturghii⁴⁹.

Deci nu mai este nimic de ascuns cînd predica din fiecare biserică românească s-a uniformizat, s-a generalizat și totdeauna a răspuns imperativului vremii. Astfel, înainte de apariția Noului Testament de la

41. Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, în special, «spațiul mioritic»... București, 1969.

42. Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*. Traducere în limba română, vol. I, București, 1981; vol. II, 1986; vol. III, 1988.

43. Diac. P. I. David, *Glasul veșniciei în câteva epitalc descoperite la Tomis*, «Glasul Bisericii», XXXIX (1980), nr. 6—9, p. 588—598.

44. Idem, *Preotul ortodox și propovăduirea Evangheliei*, în «Ortodoxia», XXVIII (1981), nr. 2, p. 224—228.

45. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Umanismul ortodoxiei românești*, în «B.O.R.» LXVI (1948), nr. 1—2 și *Spirit umanist în gîndirea patristică...*, în «Studii teologice», XXII (1970), nr. 5—6, p. 356—357.

46. † Antonie Plămădeală..., *Primcle școli românești...*, în *op. cit.*, p. 111—127.

47. *Ibidem*, p. 69—70 ș.a.

48. Numai după cîțiva ani de la imprimarea Noului Testament al mitropolitului Stefan se tipărește, la București, *Biblia lui Șerban*, 1688. Lucrarea monument retipărită în translație și în condiții grafice deosebite de către Institutul biblic și de misiune ortodoxă, sub conducerea și cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Ortodox București, 1930.

49. *Sfînta Liturghie*, pe lângă scopul ei latreutic (N. Cabasila), pe lângă angajarea întregii cugetări a creștinului, a fost și rămîne cea mai importantă parte a predicii și a catehezei (Pr. prof. D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Ed. Arhiepiscopiei Craiovei, Craiova, 1988).

Bălgrad (1648), Varlaam — starețul Secului și prieten cu Simion Ștefan — își pregătea și tipărea înția, cea mai completă, autohtonă și necesară lucrare : *Carte românească de învățătură* (1643)⁵⁰. Iată viața creștină în contextul românesc, în funcție didactică și aplicativă, îndrumătoare și moralizatoare, angajantă și valabilă pentru întreg clerul ortodox al suflării românești de pretutindeni. Știa cărturarul predicator și simțea că va apare alt pahar cu otravă pentru sufletul creștin-român : pericolul calvinizării, pericol care, așa cum se știe, a dat pentru glia străbună sfinți, martiri, mărturisitori și eroi⁵¹.

Dar cei ce nu trăiesc Evanghelia, ci fac din ea propagandă pentru a câștiga prozeliți, și nici ei nu se mântuiesc (Matei XXIII, 13—39) s-au străduit să tipărească, chipurile, pentru români *Catehismul calvinesc*. Scopul este evident : să potolească forța național-creștină a românilor încurajată și de către *Întrebarea creștinească* (un catehism modest, influențat, dar util) tipărită de diaconul Coresi⁵². După un veac, apare *Cazania lui Varlaam* care s-a răspândit pretutindeni unde trăiau românii pentru necesitatea și urgența ei. Nu numai cartea tipărită, ci și copii ale acesteia au fost răspândite în mii de exemplare, în scopul unei predicări unitare și a întăririi credinței ortodoxe. Dar mitropolitul a toată Moldova, candidat la Scaunul de patriarh ecumenic, veghează la păstoria ardeleni — hirotoniți nu numai la Bălgrad, ci și la Suceava, Tîrgoviște, Rîmnicu-Vilcea etc., — pentru apărarea dreptei credințe și ființei neamului românesc. În acest sens, strînge materialul prozelitist și tipărituri cu concepții străine Legii strămoșești, citește în biblioteca lui Udriște Năsturel cartea otrăvitoare : *Catehismul calvinesc*, o analizează și răspunde prompt, fără slăbiciuni «ecumenico»-confesionale, prin apologia : *Răspuns la Catehismul cel calvinesc* (1645)⁵³. De fapt, acest răspuns este o cateheză-polemică și o predică-apologetică valabilă și astăzi. Atunci și acum nu s-au făcut și nu se fac «înlesniri» sau concesii rătăciților de către slujitorii Bisericii străbune. Ereticii, de fapt, fură sufletul adeptului și apoi îl părăsesc, iar acesta nu din rușine, ci din lașitate trece la alte credințe «mai adevărate...»⁵⁴. Ce sînt de fapt toate mișcărilor protestant-reformatoare ? «Smochinul neroditor» (Matei XXI, 19) al creștinismului apusean !

50. Asupra acestei lucrări s-au făcut multe comentarii și referiri. În ultima vreme s-a constatat că lucrarea înțeleptului mitropolit a avut cea mai mare circulație mai ales în Transilvania. O ediție a *Cazaniei* a apărut și în Editura Academiei, București, 1943.

51. Amintim pe cei mai venerați de Biserica Ortodoxă Română : *Sfinții Ierarhi Ilie-Iorest și Sava Brancovici...*, în «Sfinți români...», p. 406—415.

52. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. II, p. 520—538.

53. Tipărirea acestei lucrări este o urmare a multor discuții, a prezentării eretizilor din «Catehismul» calvinesc de la amvon, prin predică și cateheză, prin cuvîntări ocazionale sau meditații asupra dreptei credințe pentru a feri de pericol pe credincioșii români. Lucrarea, însoțită și de o prezentare «filologică», a apărut și în Editura Minerva, București, 1984.

54. Toți ereticii prezintă «credința» lor ca pe cea mai «adevărată». Ultima apărare, în acest sens, este *Credința adevărată*, de Iosif Ţon din secta baptistă, tipărită de, culmea, «Societatea misionară română» (la Londra ? !), 1988, 172 p.

Și dacă prin *Cartea românească... și Răspuns la catehism*, mitropolitul cărturar pune la îndemîna slujitorilor Ortodoxiei străbune un dens material omiletic-predicatorial, același neobosit ierarh stabilește reapta învățătură referitoare la transmiterea darurilor Sfintului Duh în Sfintele Taine⁵⁵. Și după atîtea dispute între catolici și protestanți⁵⁶, între calvini și anglicani⁵⁷, pe care le cunoștea foarte bine ierarhul moldav, acesta răspunde unei puternice sete de viață harică în tipărirea lucrării: *Șapte Taine ale Bisericii* (1646). Prin această steneală, marele mitropolit creează o bază românească de cateheze la Sfintele Taine⁵⁸. Iată cum ierarhii români (nu numai moldoveni, ci de pretutindeni) au știut să pună în valoare Sinodul de la Iași (1642) și *Mărturisirea de credință* aprobată aici⁵⁹. Prin toate acestea, Ortodoxia românească și-a zidit sieși casă pe stîncă. De acum limba română, în afară de predică și cateheză, este folosită în toate împrejurările și în toate tipăriturile. Sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea au constituit triumful limbii române culte și definitive în cancelariile domnești și în viața bisericească. Mitropolitul Varlaam, în Țara Românească și apoi mitropolitul-martir Antim Ivireanul desăvîrșesc arta oratorică a amvonului. De acum, la îndemîna predicatorilor era și Sfînta Scriptură în întregime tipărită în limba poporului: *Biblia de la București, 1688* reeditată așa cum am menționat în 1988. Sesizînd obștea deosebită a credincioșilor și viețuitorilor din sau de pe lingă *Sionul românesc*, minăstirile nemțene, mitropolitul-cărturar Dosoftei tipărește: *Viețile (Petreacerea) Sfinților* (1673); *Psaltirea în versuri* (1673); *Liturghierul* și multe altele⁶⁰.

Ctitoriile minăstirești, cu tiparnițe și ateliere din toate domeniile de artă sînt rezultatul convingerilor prin predică și cateheză zilnică a slujitorilor, prin citirea «Cazaniilor...» (cuvînt de folos și învățătură) de către preoți și diaconi și chiar de către dascăli și credincioși cu aleasă dragoste. Încununarea străduințelor predicatoriale din epoca brîncovenească a făcut-o, însă, pe lingă tipărituri, *Didahiile* martirului-mitropolit Antim⁶¹. Iată titlul: *Învățăture de folos și de credință*. Autorul își dădea seama că atît cazaniile, catehismele, mărturisirile de credință isi au importanța lor, dar predica din «cetate» (oras) are nevoie de

55. Pr. Dumitru Radu, *Ecleziologia Sfintelor Taine...* Teză de doctorat, în «Ortodoxia», XXX (1978), nr. 1—2 și extras. Sub îndrumarea aceluiași autor a apărut și *Îndrumări misionare*, București, 1986.

56. Disputele acestea au fost rezolvate la Sinodul de la Iași, 1642, unde s-a aprobat *Mărturisirea* lui Petru Movilă (Prof. Alexandru Elian, *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe 1642*, Editura Institutului biblic..., București, 1981, cu «Cuvînt înainte» și comentarii și † Antonie, *Eveniment mondial la Iași: Sinodul din 1642*, în «Dascăli de cuget...», p. 180—191.

57. Diac. P. I. David, *Revelația divină în dialogul ortodox-anglican*. Teză de doctorat, în «Studii teologice», XXVIII (1976), nr. 4—6, și extras.

58. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, trad. de Pr. D. Fecioru, în col. «Izvoarele ortodoxiei», Ed. Institutului biblic..., București, 1913.

59. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. II, p. 31—45.

60. *Ibidem*, p. 93—111.

61. M. Gabriel Popescu, *Mitropolitul Antim Ivireanul cîrmuitor bisericesc și propovăduitor al Evangheliei*. Teză de doctorat, în «Studii teologice», XXI (1963), nr. 12, p. 3—99 și extras.

cultură și elevație, de stil și oratorie, de informație și completări, de răspuns la vreme și pentru oamenii timpului. Didahiile sînt predicile gîndite și experimentate, pline de patos omenesc și vocație pentru slujirea lui Dumnezeu, urmarea lui Hristos, cinstirea și invocarea sfinților, martirilor și mărturisitorilor. Predicile rostite la Snagov, la Rîmnicu-Vilcii, în București (catedrala mitropolitană sau minăstirea Antim, Sfînta Vineri sau Sfîntul Gheorghe-Nou) au importanța și valoarea lor și astăzi, cu mici excepții, poate, ale limbajului de acum trei sute de ani⁶².

Trebuie știut că predica ortodox-românească a fost totdeauna bibeică și tradițională, autohton-națională, pentru aceasta, au lipsit abateri de la dreapta credință. Este cunoscut faptul că ereticii, schismaticii (clerici sau laici, ierarhi sau împărați) au căzut de la dreapta credință prin cuvîntul necontrolat și neexperimentat, nechibzuit sau străin de Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție. Iar poporul, după cuvîntul Apostolului «trăia cum glăsuia»... (Filip. I, 21 ; I Petru III, 2) și «vorbea cum trăia» (Sf. Vasile cel Mare). Așa se explică stabilitatea în credința ortodoxă și păstrarea neștirbită a ființei naționale.

În perioada fanariotă, în Principatele Române, noii ierarhi aleși și numiți de Constantinopol sînt influențați de predicile grecești, dar clerul și credincioșii, monahii și dascălii de biserici rămîn neclintiți în tradiția românească. O situație aparte o prezintă Transilvania, unde, datorită propagandei jezuite, «uniația» încearcă să schimbe duhul predicatorial autohton cu cuvîntări biblice bine controlate, schematic prezentate, teatral expuse, cu numeroase exemple de «noi sfinți» pontificali devorați de fiare în junglile afroasiatice sau sudamericane. «Misionarismul» apusean surprinde evlavia poporului român. Cuvîntările și gesturile controlate, expuneri «splendide» în limba latină, dar vai și în alte «limbi» (maghiară), fac din preoții «uniați» și canonicii superiori, precum și din «cardinalii-episcopi niște străini de Legea strămoșească și obiceiurile neamului românesc. De fapt aceasta a fost înția reacție a poporului român împotriva «uniației». A doua, revenirea la limba și predica înțeleasă de cei de jos, iar a treia imposibilitatea de a mai viețui în înșelăciune. Unii români au ajuns robi și șerbi pentru faptul că n-au înțeles unirea» și pe stăpîinii ei : grofii maghiari sau «comănduirea» austro-ungară, alții și-au căutat liniștea sufletească în credința strămoșilor trecînd Carpații la frații lor ortodocși. În această perioadă, Ardealul suferă și ascultă predica durerii și a resemnării⁶³.

După perioadele fanariotă (1711 (14) — 1821) și pașoptistă, la întreaga suflare românească, predica este presărată cu iz revoluționar-național, de trezire la adevăr, la eliberarea socială și unirea națională a

62. Cel mai îndreptățit exeget al *Didahiilor* rămîne Gabriel Strempele (Antim Ivireanul, *Opere*. Ediție critică și studiu introductiv, Ed. Minerva, București, 1972, p. 3—238), care depășește cu mult încercările lui George Călinescu, *Istoria literaturii române*, Al. Piru, George Ivașcu și mulți alții. O lucrare de aleasă prețuire pentru mitropolitul-martir a alcătuit-o conaționalul său, fost student la Iași, Fanny Djindjihașvili, *Antim Ivireanul cărturar umanist*, Ed. Junimea, Iași, 1982, 132 p.

63. † Antonie, Un episod important..., în *op. cit.*, p. 470—530 ; Pr. Dumitru Stăniloae, *Uniatismul în Transilvania* încercare de dezbinare a poporului român, București, 1973.

tutoror, avînd ca bază unitatea de credință ortodoxă neschimbată și nealterată de atîtea vitregii. Tudor Vladimirescu⁶⁴ și episcopul Iarion de Argeșului⁶⁵, mitropolitul Veniamin Costache⁶⁶, Nicolae Bălcescu⁶⁷ și mitropolitul Andrei Șaguna⁶⁸ sînt menționați în cuvîntări și cateheze, iar unii dintre ei lasă adevărate predici hrisostomice de dreptate socială și adevăr etern⁶⁹.

Spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, toți scriitorii și preoții români s-au adăpat de la adevărul predicatorial românesc. Cărțile de cult sînt însoțite de minunate prefete⁷⁰. Mineiele de la Rîmnic, reluate, apoi, de tipografia minăstirii Neamțului conțin, prin «Proloage și sinaxare»⁷¹, adevărate istorii ale lumii și neamului românesc împletite cu învățături specifice Ortodoxiei străbune⁷². Se află în aceste cărți adevărate tratate de astronomie, meteorologie, agricultură, civilizație străbună, întîmplări redorite sau împlîri ale vrăjmașilor văzuți și nevăzuți⁷³. Slujbele în sine au fost completate (diortosite) și corectate, s-a introdus rînduiala cinstirii eroilor sfinți, martiri și cuvioși, ierarhi și simpli credincioși recunoscuți și venerați încă din viață, iar acum canonizați de Biserica Ortodoxă Română⁷⁴ și de către alte Biserici Ortodoxe.

Seminariile teologice, înființate ca urmare a «școlii din pridvorul bisericii», au instruit pe tineri și pentru predică și cateheză⁷⁵. Academii teologice, apoi, au extins procesul de formare și pregătire al predicatorilor și catehizatorilor⁷⁶. Perioada de schimb și pelerinaj între ierarhii români și cei din Orient și Occident, ca și traducerea și copierea de cărți ziditoare de suflet, precum și cărți și manuale speciale de oratorie bisericească au mărit interesul pentru teologia cuvîntului. Astfel s-au creat premisele unui obiect de studiu teologic. În sfîrșit, organizarea facultăților de teologie la români au desăvîrșit pregătirea predi-

64. Diac. P. I. David, *Rolul minăstirii Antim din București în Revoluția din 1821*, în «Glasul Bisericii», XLI (1982), nr. 11—12, p. 857—874.

65. † Nestor Vornicescu, *Descătușarea*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 1981.

66. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. III, București, 1991, p. 7—25.

67. În perioada pașoptistă, Biserica Ortodoxă Română și-a intensificat și și-a diversificat activitatea misionar-pastoral-națională.

68. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. III, p. 92—112.

69. † Gherasim, *Preotul Popa Șapcă. Omul și opera sa*, Rm. Vilcea, 1978, și mai completă, ediția 1988.

70. Se remarcă în special, Mineiele tipărite la sf. minăstire Neamț în perioada stărețului Neonil, 1843...

71. Pr. Constantin Stănuțel, *Din predosloviile cărților noastre bisericești*, în «R.O.R.», XCVIII (1980), nr. 1—2, p. 167—172. *Ibidem*, nr. 3—4/1980, p. 521—522 ș.a.

72. De fapt, acestea s-au numit cu adevărat cărți de înțelepciune (Pe larg, Alexandru Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII*, București, 1968, p. 65—328.

73. *Ibidem*

74. A se vedea pe larg «Biserica Ortodoxă Română», LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 991—1221.

75. Diac. P. I. David, *Distinși lîi ai Mitropoliei Olteniei, profesori în învățămîntul teologic superior*, în «Mitropolia Olteniei», XXXVIII (1986), nr. 4, p. 56—83.

76. Orice lucrare de istorie a culturii române, enciclopedii și manuale recunosc meritul celor care s-au nevoit la altar sau în școală.

catorilor-slujitori prin catedre speciale⁷⁷ și discipline de studii omiletico-catehetice și pedagogico-educative⁷⁸.

Desigur, Sfântul Sinod al Bisericii noastre s-a străduit să ofere clerului tot ceea ce este de folos⁷⁹. În acest sens s-au organizat cursurile de «Îndrumare Misionară și pastorală», în 1949, deoarece absolvenții facultăților de teologie de pe vremuri erau supuși ispitei laice și platoșei politice. În ajutorul catehezei, patriarhul Justinian a tipărit *Învățătura de credință*⁸⁰, cărțile de cult⁸¹, *Psaltirea*⁸², *Noul Testament cu Psalmii*⁸³, și *Sfânta Scriptură* însoțită de o substanțială «Prefață», dovedă îndemnului la predică și cateheză pentru înțelegerea textului sfânt⁸⁴. Pentru străna, același patriarh, cunoscător al vieții și greutăților preoților, a inițiat tipărirea de cărți necesare și cărți pe notație dublă (psalitică și liniară)⁸⁵. *Apostolul și Evanghelia*⁸⁶ au apărut în câteva ediții diortosite chiar de vrednicul de pomenire patriarh. De luat în seamă și permanent necesar este *Explicarea Evangheliei*, după Nichifor Teotoke, adaptată condițiilor noastre, precum și, în același context, *Cazania duminicii* respective⁸⁷.

Ținând cont de nivelul credincioșilor, de înțelegerea lor, patriarhul Justinian a inițiat rubrici speciale în revistele centrale: *Îndrumări misionare și pastorale*⁸⁸, iar revistele mitropolitane au publicat în fiecare număr predici sau cateheze selectate⁸⁹. Însuși patriarhul rămâne în

77. Cursuri «de normă», Școala de preoție, Institutul teologic-pedagogic, Academia «Andreiană» și apoi Institutul teologic, la Pr. Prof. Mircea Păcurariu, în voi. *Două sute de ani de învățămînt teologic la Sibiu, 1786—1986*, Sibiu, 1987, p. 11—208; Pr. N. Dură, *100 de ani de la înființarea Facultății de teologie din București*, în «Ortodoxia», XXXIII (1981), nr. 4, p. 437—500.

78. Pr. Constantin Galeriu, *Catedra de Omiletică, Catehetică și Pedagogie generală*, în «Studii teologice», XXXIII (1981), nr. 7—10, p. 578—581.

79. Gabriel Popescu, *Gînduri și povăzuiți ale patriarhului Justinian pentru învățămîntul teologic*, în «Studii teologice», XXVII (1975), nr. 3—4, p. 213—218. Patriarhul Justinian a dat mare importanță activității învățămîntului și misiunii pastoral-națională. (A se vedea: *Îndrumătorul pastoral 1952*, București, 1953, rev. «Ortodoxia», «Studii teologice»... și «Biserica Ortodoxă Română».)

Hotărîrea Sfîntului Sinod, de fapt reînnoirea misiunii predicatoriale și catehetice, a fost pe linie tradițională (A se vedea «BOR», LXX (1952), nr. 9—10).

80. *Învățătura de credință ortodoxă*. Ed. Institutului biblic, București, 1952. Reeditată, 1956, sub altă formă, 1978, revizuită, 1989—1990.

81. «Allarul» și «strana» au fost înzestrate cu toate cărțile de cult, ajungîndu-se pînă la a X-a ediție, după necesități...

82. Cartea cea mai căutată și citită.

83. În ultima ediție, cu binecuvîntarea Patriarhului Justinian, s-au adăugat și *Îndrumări* cum trebuie citit textul sfînt.

84. Diac. P. I. David, *Biblia britanică (a lui «Cornilescu»)*, o traducere favorabilă prozelitismului sectant, în «Glasul Bisericii», XLVI (1987) nr. 5.

85. *Cîntările Sfîntei Liturghii*, apoi, *Vecernierul*, *Utrenierul*, *Penticostarul* etc.

86. Cu aleasă podoabă tipografică și literă aldîn, corp mare.

87. Prima ediție, București, 1960; A doua ediție 1973.

88. Rubrica: «Îndrumări pastorale și omiletice», în rev. «Biserica Ortodoxă Română», studii și articole de omiletică și catehetică în rev. «Ortodoxia» și «Studii teologice», predici, omilii, cateheze și panegirice în rubricile speciale ale revistelor mitropolitane.

89. S-au publicat și scheme de predici și material omiletic, în «Mitropolia Olteniei».

istoria predicatorială cu cele 12 volume de *Apostolat social*⁹⁰. Cu intuiția specifică slujitorului de vocație, Justinian a reorganizat Institutul biblic și de Misiune ortodoxă, în cadrul căruia a luat ființă Comisia de pictură bisericească sub controlul Bisericii⁹¹. Iată că, predica în imagini a revenit în casa ei, așa cum era în epoca bizantină. Pentru folosul clerului și credincioșilor, s-a continuat tradiția colecției «Izvoarele ortodoxiei». Au apărut lucrări legate de viața și activitatea sfinților români și s-a săvârșit inițiativa canonizare de sfinți români⁹². S-au pregătit operele Sfinților Părinți, opere care au început să vadă lumina tiparului în vremea patriarhului Iustin⁹³ și continuă și astăzi.

Prea Fericitul Patriarh Teoctist cu specificul său predicatorial și parenetic și-a încununat cei 75 de ani de viață cu lucrarea de referință omiletic-catehetică: *Pe treptele slujirii*⁹⁴. Ceilalți ierarhi ai Bisericii străbune au fost prezenți în activitatea predicatorială fie cu îndatorirea chiriarhală a celor două pastorale (la *Nașterea Domnului* și la *Învierea Domnului*), fie cu predica zilei sau ocazional-canonice. Aproape fiecare chiriarh și-a strins în activitatea sa catehetic-predicatorială în această latură atât de importantă a chemării arhieresti, unii au și tipărit asemenea îndeletniciri.

Au apărut însă și lucrări de referință, volume de predici și cateheze, de cuvântări bisericești foarte căutate de către cler și credincioși, de către elevii seminariști și studenții teologi. În această activitate predicatorială a continuat și s-a intensificat tradiția înaintașilor. Astfel, unii autori dotați și cu aleasă pregătire, după experiența amvonului, au scos la lumină predicile atât de căutate. De exemplu: I.P.S. Antonie, mitropolitul Transilvaniei⁹⁵, I.P.S. Nicolae, mitropolitul Banatului⁹⁶, I.P.S. Nestor, mitropolitul Olteniei⁹⁷, I.P.S. Antim al Tomisului și Dunării de Jos⁹⁸, I.P.S. Teofil, arhiepiscopul Cujului⁹⁹, P.S. Vasile, epis-

90. De fapt, aceste volume cuprind: predici, cateheze, necrologuri, cuvântări ocazionale, pastorale, cuvântări protocolare cerute de vreme etc.

91. Cu un *Regulament special* inclus în «Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române», 1956.

92. *Canonizarea Sfinților români*, în «Biserica Ortodoxă Română», nr. 10—12, 1955; *Ortodoxia* 1/1956.

93. Atunci s-a hotărât traducerea completă în limba română a operelor Sfinților Părinți (circa 100 vol.).

94. Au apărut cinci volume (vol. V, București, 1990).

95. *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, Sibiu, 1983; și mai ales: *Tilcuiri noi la texte vechi* (vol. I); *Cuvinte la zile mari* (vol. II). Editura Mitropoliei Ardealului, Sibiu, 1989. Nu este lipsită de importanță nici lucrarea foarte utilă, mai ales în momente de «criză predicatorială», Diac. Gheorghe Papuc, *Întu reînnoirea vieții*, Editura Arhiepiscopiei Sibiului, Sibiu, 1978.

96. Pe lângă pastorale și partea omiletică a revistei «Mitropolia Banatului», I.P.S. Sa a inițiat o colecție specială anti-prozelitistă, și în același timp a publicat cărți de valoare necesare alcătuirii predicilor și catehezelor. Ca de exemplu: *Studii patristice*, Ed. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1984; *Temeiuri ale învățăturii ortodoxe* (mai multe lucrări), Pr. prof. P. Rezuș, *Teologia ortodoxă contemporană*, Timișoara, 1989 etc.

97. Însăși teza de doctorat conține un selectiv material omiletic. De fapt toată perioada patristică se ocupă cu precizarea învățăturii ortodoxe în fața «reziilor de toate nuanțele. *Preocupări patristice*, Craiova, 1985; *Biruit-au gândul...*, Craiova, 1990.

98. *Aspecte misionare din Basabia*, Chișinău, 1942; *Pe urmele apostolatului românesc*, București, 1945. *De la Dunăte la Mare...*, două ediții apărute la Galați. *Mărturiile arheologice...*, Galați, 1988, ș.a.

99. † Teofil al Clujului, *Tilcuiri din Sfânta Scriptură*, Cluj, 1987.

copul Oradiei¹⁰¹, P.S. Eftimie, episcopul Romanului și Hușilor¹⁰¹, P.S. Epifanie al Buzăului¹⁰² ș.a. În afara apariției almanahurilor eparhiale din țară și din străinătate¹⁰³, se remarcă Indrumătorul misionar-patriotic al fiecărei eparhii, și toate cuprinzând importante și utile materiale catehetic-predicatoriale.

Nici preoții de parohii și nici călugării n-au rămas mai prejos, alcătuind sau reeditând unele cărți de exemplu : Pr. dr. Ștefan Slevoacă, fost misionar în Arhiepiscopia ortodoxă română din S.U.A. și Canada¹⁰⁴; Pr. prof. Ioan Bunea¹⁰⁵; P. Cuv. Ioanichie Bălan¹⁰⁶ și mai ales P. Cuv. Arhim. Ilie Cleopa¹⁰⁷ etc.

Așadar, să nu ne lăsăm lipsiți de cuvânt, ci să predicăm luînd aminte la porunca dată de Mîntuitorul Sfinților Apostoli : «...mergînd, învățați toate neamurile (și efectul imediat), botezîndu-le (și stabilindu-le în dreapta credință) în numele Tatălui și al Fiului și al Sfințului Duh» (Matei XXVIII, 19). Porunca a fost aplicată de toți apostolii, iar Sfințul Pavel sfătuiește : «să nu fii nepăsător față de harul care ți s-a dat...» (I Tim. IV, 14), ci tilcuiește Scriptura «care toată este inspirată de Dumnezeu și de folos spre învățătură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțeleptirea cea întru dreptate». Astfel ca omul lui Dumnezeu să fie desăvîrșit, bine pregătit pentru orice lucru bun (II Tim. III, 16).

Preoții cei adevărați, dascăli încercați, predicatorii și catehizatorii cu sîrg au fost conștienți totdeauna de chemarea lor, înlăturînd vrăjmașii prin cuvîntul lui Dumnezeu, atît de plăcut oamenilor.

101. *Slujind lui Dumnezeu, slujim oamenilor*, Oradea, 1981; *Cuvînturi liturgice*, Oradea, 1974, Ediția a II-a, 1987.

101. † Eftimie, *Episcopul Melchisedec Ștefănescu*, Viața și înfăptuirile sale, Roman, 1982.

102. O carte istorică (Mărturii), Pastorale și articole pastoral-misionare.

103. *Almanahul Credința*, Canada și S.U.A., *Vestitorul*, Paris; *Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena*; *Almanahul Parohiei ortodoxe române din Londra pe diferiți ani* etc.

104. *Predici la duminici și sărbători*, Ed. Institutului biblic..., București, 1979. Ediția a II-a; *Făclii pentru dreapta credință*, Buzău, 1985; Unele predici nu mai corespund, sînt naive, depășite și chiar străine spiritualității noastre.

105. *Cuvînt de învățătură la duminici și sărbători*, Sibiu, 1983. Predici pline de experiența slujitorului și cititorului, de vocația dascălului și misionarului român.

106. *Vetre de sihăstrie românească*, Ed. Institutului biblic..., București, 1982; *Pateric românesc*, în două ediții, ultima, Galați, 1990 și în special *Convorbiri duhovnicești*, în două volume și două ediții, ultima, Roman, 1990, sînt nu numai izvoare omiletic-catehetice, ci însăși experiența creștină specifică locurilor noastre și trăitorilor lor îmbunătățiți.

107. *Despre credința ortodoxă*, Ed. Institutului biblic..., București, 1981. Ediția a II-a, București, 1985, și îndeosebi : *Predici la praznice împărătești și la slinții de peste an*. Lucrarea este tipărită cu binecuvîntarea P.S. Eftimie, episcopul Romanului și Hușilor, Roman, 1986, 388 p. și anexă : «Cuvinte de învățătură de la Sfinții Părinți», 60 p. (Ediția a II-a în lucru).

Toate lucrările părintelui Cleopa sînt de fapt omilii și cateheze alcătuite de un autodidact. Cugetările sale constituie o mărturie a suferinței minghiată de «frumusețea pustiei» și acoperită de haina monahală. Aici se găsește experiența unui duhovnic încercat de vrăjmașii văzuți și nevăzuți, dialogul cu penitentul, canonul și dezlegarea de la Arhierul cel veșnic, Iisus Hristos. Predicile părintelui Cleopa au un har specific, dar sînt limitate de chilie, de «scara» nevointelor. Sfatul său înapămintă, în dese cazuri, pe enoriașii din parohie și pe preoții de mir confrunțați cu altă lume, cu marea vieții!

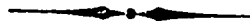
Astăzi, cînd lumea caută primenirea, amvonul trebuie ținut la înălțarea înaintașilor noștri de-a lungul istoriei și nu trebuie coborît sau orientat spre o față sau alta a disputelor lumești. Dumnezeu este Cuvîntul (Ioan I, 1). Predica și cateheza, momentul și ocazia, cunoscutul și neprevăzutul trebuie folosit spre liniștea și mîngîierea oamenilor, spre înlăturarea vrăjmașilor și potolirea vrăjmașilor, adică a celor împăcămîiți. Pentru aceasta, predicatorul trebuie să cunoască bine pe ascultătorii săi, să știe și să fie părtaș bucuriilor și necazurilor lor.

Înlăturarea urii și dușmăniei, ca rezultate ale lăcomiei și doririi de multe și nemeritate, este scopul pămîntesc al Bisericii, a constituit și constituie o îndatorire prețioasă și chemarea tuturor la despățimire, la înfrățire și iubire sfîntă. «De aș grăi în limbile oamenilor și ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare și chimval răsunător; de aș avea darul prorociei și tainele toate le-aș cunoaște și orice știință și de aș avea atîta credință încît să mut și munții, iar dragoste nu am, nimic nu sînt.

Și de aș împărți toată avuția mea și de aș da trupul meu să fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu-mi folosește.

Dragostea îndelung rabdă, este binevoitoare, nu pismuiește, nu se laudă, nu se trufește, nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale, nu se aprinde de mînie, nu gîndește răul, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Toate le suportă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă. *Dragostea nu cade niciodată...*» (I Cor. XIII, 1—8).

Diac. P. I. DAVID

DIN TRECUTUL BISERICII ȘI PATRIEI NOASTRE

CĂLUGĂRUL SOFRONIE DE LA CIOARA ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ

Într-o scrisoare din 2 decembrie 1901¹ adresată lui Nicolae Iorga, Augustin Bunea de la Blaj, referindu-se la mențiunea din lucrarea marelui istoric intitulată *Istoria literaturii românești*, privitoare la participarea și a unui călugăr de la Argeș la ocuparea Bucureștilor, în 1769, de o ceată de voluntari, își exprima părerea că este vorba de călugărul Sofronie de la Cioara, care în perioada anilor 1759—1761 a desfășurat în Transilvania o activitate înverșunată pentru afirmarea Ortodoxiei împotriva unirii cu Roma. Nu cunoaștem răspunsul dat acestei scrisori — este posibil ca acesta să fi fost afirmativ, dar ceea ce este sigur este faptul că dacă participarea călugărului Sofronie de la Cioara la mișcarea dusă în Transilvania anilor 1759—1761 împotriva unirii Bisericii Ortodoxe cu Roma, este binecunoscută², în schimb activitatea sa în Țara Românească n-a făcut obiectul preocupărilor istoricilor noștri.

Născut ca fiu de preot în Cioara din fostul comitat Hunedoara, Stan Popovici este menționat în 1717 sub numele de Sofronie, călugăr la schitul ortodox din comuna sa natală. A plecat de tânăr în Țara Românească de unde s-a întors în Transilvania în 1756. Aci, desfășoară o acțiune luptătoare pentru afirmarea Bisericii Ortodoxe, rămasă fără conducători după actul unirii din 1700. Documentele vremii îl înfățișează ca un om cu fire aspră și hotărâtă. Era negru la față și purta plete lungi. Se îmbrăca în straie țărănești, cu opinci legate cu fire de mătase și cu căciulă țărănească pe cap. Sofronie se adresa pravoslavnicilor creștini cu titlul de «vicăraș al sfinției sale de la Carlovăț», și afirma că «după poruncile maicii noastre crăiești» (este vorba de împărăteasa

1. *Scrisori către N. Iorga, I, 1890—1901*, ediție îngrijită de Barbu Theodorescu, p. 364.

2. Ion Lupaș, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, Sibiu, 1916; Ștefan Mețeu, *Istoria Bisericii românești din Transilvania*, vol. I, Sibiu, 1935, p. 315; Prof. Moisescu Gh. ș.a., *Istoria Bisericii Române*, vol. II, București, 1956, p. 224; Augustin Bunea, *Episcopii Petru Pavel Aron și Dionisie Novacovici sau Istoria românilor transilvăneni de la 1761 până în 1764*, Blaj, 1902, p. 171; Gh. Ciuhand, *Călugării Visarion și Sofronie și mucenicii ortodocși în Ardeal*, Sibiu, 1932; Petru Rubin senior Munții noștri — *Țara Topilor, Orăștie*, 1912, p. 98.

Maria Tereza), fiecare e liber să fie unit sau neunit, satul singur este în drept a hotărâri dacă biserica sa va fi unită sau nu, «numai ce au unit uniții să rămână»³.

Frământările românilor din Transilvania pe temă religioasă, la adăpostul decretului de toleranță dat de Maria Tereza la 13 iulie 1759, s-au accentuat odată cu întoarcerea lui Sofronie de la Cioara din Carlovăț, în același an. Alungat din schitul de la Cioara, distrus de papistași, dîrul călugăr începe o luptă pentru credința ortodoxă împotriva celui de-al doilea val al catolicismului în Transilvania. În urma acțiunilor sale pentru respectarea decretului de toleranță, duse în comitatele Hunedoara, Alba și Mureș, Sofronie este arestat și internat la Bobilna. O mulțime de credincioși, conduși de protopopul din Săliște, reușește să-l elibereze din închisoarea din Bălgrad (Alba Iulia), unde fusese transferat între timp. Însoțit de popor, Sofronie se stabilește în ținutul Zărandului, unde își continuă propaganda împotriva Unirii. Mișcarea lui Sofronie lua și caracter politic, el cerînd credincioșilor români să ceară aceleași drepturi ca și cele acordate sîrbilor. De la Abrud, unde Sofronie își stabilise reședința, inconjurat de credincioși, el reocupă bisericile ortodoxe luate de uniți. La 2 august 1761 Sofronie este din nou arestat în lăcașul bisericii din Abrud, dar mulțimea de credincioși reușește, și de data aceasta, să-l pună în libertate. Mișcarea împotriva Unirii luase forme violente care au obligat, în august 1760, pe însuși episcopul unit Petru Pavel Aron de la Blaj să se refugieze la Sibiu, sediul Guvernului și al Comandamentului militar al Transilvaniei. Pentru pacificarea spiritelor, Curtea de la Viena a fost nevoită să dea ordin la 20 octombrie 1760, Guvernului Transilvaniei să permită lui Sofronie să cutreiere satele Transilvaniei fără teamă. Activitatea acestuia în iarna anului 1760 și primăvara lui 1761 a fost prodigioasă. Biserica Ortodoxă începu să se reorganizeze, numeroși preoți uniți fiind convinși să se reîntoarcă la ortodoxie. Oamenii lui Sofronie au cutreierat întreaga provincie, din Făgăraș și pînă la marginea Maramureșului, reluînd de la uniți lăcașurile ortodoxe. Sofronie reușește chiar să convoace la 14 februarie 1761, la Bălgrad, un sinod al ortodocșilor din Transilvania. Se părea că Biserica unită era complet nimicită. În această conjunctură, se hotărăște la Viena, la 12 martie 1761, numirea generalului Adolf Bucow în funcția de comandant militar al Transilvaniei. După cîteva zile, acesta sosi la Sibiu, unde primi o delegație de 40 de credincioși români în frunte cu protopopul ortodox Ioan din Săliște, care cerea refacerea ierarhiei Bisericii Ortodoxe românești. La 26 aprilie 1761 a venit din Buda Dionisie Novacovici, trimis de Curtea de la Viena ca administrator al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania. Bucow dădu o proclamație la 9 aprilie 1761 către români prin care dispunea să se facă o recensămînt (recensămînt) minuțios al uniților și ortodocșilor. După acest recensămînt, efectuat în 1762, erau în Transilvania: 2250 de preoți uniți cu 25.223 familii și 1365 de preoți ortodocși cu 126.653 familii. Uniții aveau 531 de biserici, iar ortodocșii 1366⁴. În luna mai 1761 generalul Bucow

3. Ion Lupaș, *op. cit.*, p. 116.

4. *Ibidem*.

l-a primit și pe Sofronie, care după trei zile de tratative a semnat o declarație de supunere, prin care recunoștea că doleanțele credincioșilor ortodocși au fost satisfăcute. Li s-a promis un episcop, cei închiși urmau să fie eliberați, iar situația bisericilor reluate de la uniți, trebuia să se decidă la fața locului pentru fiecare caz în parte. Declarația este semnată de Sofronie cu următoarea mențiune: «Eu popa Sofronie, de lege grecească, din Zlatna, după rînduiala Bisericii din Ierusalim». La scurt timp reîntors la Zlatna, Sofronie ține un sinod care se pronunță împotriva proclamației lui Bucow și a declarației semnată la Sibiu. Ca reacție, armata generalului Bucow a intrat în munții Apuseni și a ocupat localitățile Abrud, Cîmpeni și Zlatna.

Sofronie urmărit ca rebel și, se pare, chiar condamnat la cinci ani închisoare, punîndu-se pe capul lui un premiu de 50 de galbeni, este nevoit să fugă, în august 1761, în Țara Românească.

Se semnaleză, în lucrări recente⁵, activitatea lui Sofronie în legătură cu situația religioasă a românilor din Transilvania și chiar prezența sa în Transilvania în perioada anilor 1762—1765. Țăranii din această provincie îl așteptau să revină din Țara Românească cu o puternică armată. Au fost interceptate scrisori, redactate de Sofronie, în acest sens. În noiembrie 1762 — nu se poate preciza dacă din Țara Românească sau din Transilvania — Sofronie dă o proclamație către țărâni-meia iobagă din Transilvania. «Cumpărați-vă puști, și pistoale — spune în proclamație — căci va veni vremea că veți da un plug cu boi pentru un pistol micuț și nu-l veți găsi!». Se afirmă că Sofronie ar fi fost văzut la Cohalm lângă Brașov. Comandantul militar din Sibiu este înștiințat de Ștefan Mihaloczi⁶, funcționar cameral din Zlatna, că la 16 ianuarie 1765 Sofronie de la Cioara împreună cu popa Gheorghe, conducătorul mișcărilor din 1759—1761, se află în munții Apuseni, fiind urmărit de informatori siguri. Cu toată urmărirea, Sofronie, schimbîndu-și hainele călugărești, reușește să dispară fără urme.

În Țara Românească, îndată după refugiu, Sofronie se întâlnește cu protopopul Nicolae Pop din Balomir, fost vicar al episcopului unit Inochetie Micu Clain, care se lepădase de unire și trecuse în Țara Românească. Protopopul fusese, împreună cu popa Ioan din Aciliu (Sibiu) și Nicodim din Bălgrad (Alba Iulia), în 1748, în Rusia, unde a trezit interesul țarinei Ecaterina pentru românii ortodocși din Transilvania. Din frica arestării, protopopul Nicolae Pop din Balomir nu s-a întors în Transilvania ci a mers în Țara Românească, unde a ajuns arhimandrit la minăstirea Curtea de Argeș.

S-a afirmat⁷ că Sofronie de la Cioara ar fi ajuns și el arhimandrit la Curtea de Argeș, unde a fost înmormîntat. Este mai verosimil însă așa cum rezultă din alte izvoare⁸ că a fost călugăr, întâi la Rîmnic ap

5. Göllner Carol, «Date noi cu privire la călugărul Sofronie», în «Anuarul Institutului de Istorie din Cluj», V, 1962, p. 7.

6. *Ibidem*, anexa nr. 1.

7. Gh. Ciuhandu, *op. cit.*, p. 76.

8. Pr. Prof. Gh. Moisescu, *op. cit.*, p. 226; Sandu Dumitru, *Eparhia Rîmnicului și Argeșului*, 1976, vol. II, p. 308.

la Curtea de Argeș și în urmă la schitul Robaia⁹. Între anii 1764—1766 Sofronie, ca egumen, a trăit aci, unde l-a cunoscut pe Pirvu Mutu (1623—1702), strălucitul pictor bisericesc și iscusitul portretist, care și-a petrecut la acest schit ultimii ani ai vieții, ca monah. Mai târziu, între anii 1765—1771, Sofronie este egumen la mănăstirea Vieroși¹⁰. Este însărcinat și cu supravegherea băjenarilor transilvăneni. În ceea ce privește locul unde Sofronie de la Cioara a fost înmormântat, acesta este necunoscut, dar se exclude posibilitatea ca mormântul lui să fie la mănăstirea Curtea de Argeș, fiindcă o veche tradiție permitea îngroparea în acest lăcaș numai a rudelor ctitorului Neagoe Basarab¹¹.

Sofronie de la Cioara a continuat să lupte și în Țara Românească pentru ortodoxie. Dacă în această epocă, în Transilvania, dușmanul declarat al ortodoxiei era catolicismul, în Țara Românească acest dușman și impilator al neamului era puterea otomană și domnia grecească-fanariotă, prin care Islamul își exercita nefasta acțiune antinațională. Nu este de mirare că Sofronie a fost atras de mișcarea antiotomană și antifanariotă, din Țara Românească și sub influența propagandei pravoslavnice rusești (sint cunoscute relațiile lui cu învățatul rus Paisie Velicovschi de la mănăstirea Neamț din Moldova), Sofronie a participat, în perioada tulbure dintre anii 1769—1774, la intervențiile armate ale unor voluntari români, care au premers armatele rusești intrate pe teritoriul Țării Românești.

În vara anului 1767 Nazarie Karazin, maior rus, agent de propagandă în Țările Române, se adăpostește la mănăstirea Curtea de Argeș, sub pretext că este bolnav și se împrietenește cu arhimandritul Damaschin. În iarna aceluiași an, îmbrăcat în haine călugărești, maiorul Nazarie Karazin trece munții apoi se reîntoarce pe jos la mănăstirea Curtea de Argeș, de unde îl ia arhimandritul Damaschin, cu care merge la București. Aci, i-a înmînat spătarului Pirvu Cantacuzino, considerat șeful partidei naționale în lupta împotriva stăpînirii otomane și a domniilor fanariote, o scrisoare de la împărăteasa Ecaterina II în care se vorbea de apropiata eliberare a popoarelor din Balcani «din cea hulită turcească supunere». În acea vreme puterea militară a țării se reducea la garda mercenară a Domnului, la miliția de la Curte și la unitățile de pază a frontierei.

9. Schitul Robaia aflat pe teritoriul comunei Mușetești, la 25 km. de Curtea de Argeș, construit inițial din lemn, este atestat documentar din sec. al XV-lea. Ctitorie a banului Armegam a-fost refăcut între anii 1642—1644 «din temelie de piatră» de către strănepoata banului Livera și soțul ei, Sava Savarul. Este închinat în 1671 mînăstirii Curtea de Argeș, devenind metoh al acesteia. A fost restaurat de mai multe ori între 1793 și 1820 și 1843—1846, repictat în 1848 și 1901. Chiliale au fost refăcute în 1704, clopotnița între 1843—1862.

10. Mînăstirea Vieroși, situată pe teritoriul comunei Colibași, jud. Argeș, pe rușii Doamnei, a fost zidită între anii 1572—1573 de frații Golești, marele vornic Ivașcu și marele sluger Albu. A fost refăcută și zugrăvită în 1645 de marele viscernic Stroe Leurdeanu. Refăcută între anii 1827 și 1834 precum și între anii 1924—1925 și 1955—1956. Din 1864 Biserica, avînd hramul «Intrarea în Biserică a Maicii Domnului», a devenit biserică parohială.

11. *Inscripții din bisericile României*, adnotate, și publicate de N. Iorga, Fasc. I 61—764, vol. XV, p. 1, București, 1905, p. 151.

În noiembrie 1769 polcovnicul Ilie Lăpușneanu cu 400 de voluntari, între care și arhimandritul Damaschin de la minăstirea Curtea de Argeș, și — după cum vom vedea — și egumenul Sofronie de la Vieroși, a pornit împotriva Bucureștilor, unde turcii, sub neputincioasa domnie a lui Grigore Ghica, se dedaseră la jafuri și orori. În noaptea de 17 spre 18 noiembrie 1769, ajungînd în preajma Capitalei, grupul lui Lăpușneanu se întâlnește cu spătarul Pîrvu Cantacuzino, care, cu 200 de arnăuți, venise în întîmpinarea lui. Împreună, au atacat Bucureștii alungînd pe cei 5.000 de turci care se aflau în oraș și ocupînd Curtea domnească, l-au luat prizonier pe Domnitorul Ghica pe care l-au dus întîi la Iași și de aici la Petersburg la Curtea Ecaterinei II. În 1774 Grigore Ghica revine — ca Domn al Moldovei — dar este asasinat de turci pentru protestul lui față de răpirea Bucovinei de către austrieci.

În lucrarea «Genealogia Cantacuzinilor», a lui Mihai Cantacuzino¹², se descrie în amănunt acțiunea de ocupare a Bucureștilor de către voluntarii și arnăuții conduși de spătarul Pîrvu Cantacuzino. După ocuparea orașului, se relatează în continuare în această lucrare, Pîrvu Cantacuzino a rămas numai cu trei boieri : spătarul Topliceanu, aga Varlase și logofătul Dumitrache, iar din partea bisericească au rămas în oraș : episcopul Buzăului, arhimandritul Argeșului și arhimandritul Sofronie. Într-o altă lucrare, alcătuită în versuri și intitulată *Istoria Țării Românești de la leatu 1769*¹³, se relatează foarte plastic scene din București, aflat sub stăpînirea atacatorilor victorioși. La Curtea domnească, la spătărie, se organizează o judecată a străinilor vinovați de împilarea poporului :

«Ședea la spătărie
Acel polcovnic Ilie
Pe poreclă Lăpușneanu
Cu contărașul lui Ciocilțeanu

«Umbla tot cu capul gol
Din dreapta lui Argeșeanul
Și din stînga Vieroșanul
Amîndoi arhimandriți
Cu minte și iscusiti

«Amîndoi ținea bastoane
Și judeca din canoane
Pe armeni și pe evrei
Li lăsa numai în piei»

Cei doi arhimandriți care participau la judecată alături de polcovnicul Ilie Lăpușneanu erau Damaschin, arhimandritul minăstirii Curtea de Argeș, numit «Argeșanul» și Sofronie de la Cioara, în acea vreme arhimandrit la minăstirea Vieroși, numit «Vieroșanul». Identitatea lui Sofronie de la Cioara, sub numele de «Vieroșanul» ni se pare confirmată, în aceeași lucrare în versuri, de prezentarea fizionomică a conducătorilor care au participat la acțiunea de ocupare a Bucureștilor. Astfel, în rîndurile de mai jos se vorbește de unul din conducători :

12. «Genealogia Cantacuzinilor», editată de Gr. Cantacuzino, publicată și adnotată de N. Iorga, București, 1902, p. 171.

13. A se vedea textul publicat de N. Iorga, în «Revista istorică», IV, 1918, Nr. 11—12, p. 156.

«Venea pe pod răschirați
 Cu glugere imbrăcați
 Gheorghită cu un cojocel
 De n-ar fi fost scurticel
 Nu puteai să-l cunoști
 Că este mai mare peste oști
 Și cu o cușmă în frînghie
 Plină de blestemății
 Ars și negru ca o cioară
 Tocmai căpitan de țară»

Versul «Ars și negru ca o cioară», reprodus de N. Iorga în *Istoria literaturii românești*, din 1900, a atras atenția lui Augustin Bunea din Cluj, care pregătea o lucrare privind istoria românilor transilvăneni de la 1751 pînă la 1764 și a constituit pentru el o prezumție că este vorba de călugărul Sofronie de la Cioara. Voind să cunoască și părerea lui N. Iorga i s-a adresat prin scrisoarea din 2 decembrie 1901, menționată de noi la începutul articolului. N. Iorga nu a ezitat să se pronunțe asupra identității unuia din cei doi arhimandriți participanți la ocuparea Bucureștilor în noiembrie 1769 și, în două împrejurări, în scris, l-a denumit pe Sofronie de la Cioara. Astfel, în lucrarea *Sate și preoți din Ardeal*¹⁴ afirmă că arhimandritul Sofronie, care nu este altul decît Sofronie de la Cioara, vechiul conducător al mișcărilor pentru ortodoxie din Transilvania anilor 1759—1761, se afla lîngă Pirvu Cantacuzino, la ocuparea Bucureștilor. De asemenea, în *Genealogia Cantacuzinilor*, într-o notă de subsol¹⁵, N. Iorga identifică pe unul din cei doi arhimandriți rămași în București, după ocuparea lui în 1769 și anume pe Sofronie de la Argeș, în realitate de la Vieroși, ca fiind Sofronie de la Cioara, «pribeagul din Ardeal».

Se poate deci conchide, documentar, că Sofronie de la Cioara, devenit în Țara Românească arhimandrit la minăstirea Vieroși din Muscel, a participat la ocuparea Bucureștilor în 1769, manifestîndu-și, astfel, și pe această cale, sentimentele sale naționale în lupta dusă de Țara Românească împotriva stăpînirii otomane și a dominației fanariote.

Personalitatea lui Sofronie de la Cioara, bine cunoscută prin activitatea sa de luptător pe tărîm religios, ca apărător al ortodoxiei în Transilvania anilor 1759—1761, poate fi întregită și prin activitatea, nu mai puțin energică, de revoluționar pe tărîm național și social în mișcările care au avut loc în Țara Românească, în frămîntata perioadă care a premers revoluția de eliberare națională condusă de Tudor Vladimirescu, pentru înlăturarea dominației fanariote și deschiderea posibilităților de afirmare a năzuințelor naționale ale poporului român.

RADU ECONOMU

14. N. Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, București, 1902, p. 251.

15. N. Iorga, *Genealogia Cantacuzinilor*, p. 170.

CÎND A FOST SCRISĂ «CARTEA CAREA SĂ CHEAMĂ RĂSPUNSUL ÎMPOTRIVA CATIHISMUSULUI CALVINESC»

Opera mitropolitului Varlaam al Moldovei, *Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, primul nostru text polemic «redactat în limba română» și tipărit la Tîrgoviște, la mînăstirea Dealu, în 1645, care pune în lumină atît talentul literar, cît și erudiția teologică și patriotismul mitropolitului Varlaam, este adusă astăzi din nou în circuitul cultural cu mesajul său de acum trei sute de ani, prin ediția întocmită de Dr. Mirela Teodorescu¹ la nivelul exigențelor criticii filologice și lingvistice, avînd posibilitatea lecturii și studierii unuia «dintre cele mai vechi monumente literare originale românești».

Între aspectele discutate și în *Introducerea* ediției respective este și cea legată de *Imprejurările în care a apărut lucrarea lui Varlaam*².

Se arată că în anul 1644, mitropolitul Varlaam al Moldovei s-a oprit, pentru scurt timp, la curtea domnească de la Tîrgoviște, «cu treabe domnești și a nărodului». Domnitorul Vasile Lupu îi încredințase misiunea de a face parte din solia de împăcare trimisă în Țara Românească, la Matei Basarab³. Cu acest prilej, Varlaam l-a cunoscut și a discutat cu învățătorul cărturar Udriște Năsturel, care i-a făcut o adîncă impresie, și care i-a prezentat din biblioteca sa *Catehismul calvin*, tipărit în Transilvania în 1642.

Îngrijorat de lectura lucrării pe care a găsit-o «plină de otravă de moarte sufletească», și din picina căreia «mare grije și multă scîrbă au cuprins sufletul și inima mea. Pentru care lucru îndată am chemat ș-am strîns săbor dintr-amîndoao părțile, și din Țara Românească și din Țara Moldovei».

În ce timp a redactat și a scris mitropolitul Varlaam *Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, considerat «într-un interval de timp destul de scurt»⁴, și cînd a avut loc convocarea «săborului» reprezentanților clerului din Moldova și Muntenia, care au discutat și aprobat textul *Răspunsului* înainte de a fi tipărit în 1645, nu ni se spune și nici Varlaam nu ne-a spus-o, după cum nici alți cercetători ai *Răspunsului* nu au precizat-o pînă în prezent.

În cele ce urmează, vom căuta să dăm un răspuns acestei întrebări, legată de importanța *Răspunsului* pentru istoria literaturii noastre vechi românești, ca și pentru istoria Bisericii Ortodoxe Române.

Anul 1644 a adus împăcarea temporară dintre domnii Țărilor Române extracarpătice, Matei Basarab (1632—1654) și Vasile Lupu (1634—1653). Nu este o simplă întîmplare că împăcarea a fost realizată prin intermediul celor doi cărturari de frunte ai celor două țări: mitropolitul Varlaam al Moldovei și logofătul Udriște Năsturel, cumnatul lui Matei Basarab, spune Nicolae Stoicescu⁵. Cei doi patrioți și-au mani-

1. Varlaam, *Opere. Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mirela Teodorescu, Editura Minerva București, 1984.

2. Pag. 8—12.

3. *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 170.

4. Ed. critică, Mirela Teodorescu, p. 9.

5. Dr. Nicolae Stoicescu, *Matei Basarab*, București, 1982, p. 150.

estată cu claritate, fiecare în felul său propriu, conștiința unității de neam a românilor, conștiință care trebuia să primeze față de neînțelegerile temporare dintre conducătorii politici ai celor două Țări Românești.

Cu un an înainte de împăcarea dintre cei doi domni, în 1643, Varlaam tipărea *Cartea românească de învățătură*, care se adresa la «toată semenția românească», fiind considerată un «dar făcut limbii românești», vorbită de tot poporul român. «Cu asemenea idei, Varlaam putea să medieze ușor împăcarea celor doi domni ai Țărilor Române»⁶.

Inițiativa pare să fi aparținut lui Vasile Lupu, presupunem la înțemnul mitropolitului Varlaam, care a fost trimis în noiembrie 1644 la Țirgoviște «cu treabe domnești și a nărodului»⁷.

Ca și mitropolitul Varlaam, învățatul Udriște Năsturel susținea în lucrările sale ideea unității poporului român, asociind «neamul românesc» cu noțiunea de «limbă românească», așa cum o afirmă în prefața la *Evanghelia învățătoare* din 1642.

Aceasta este «o dovadă certă că reprezentanții Bisericii și ai culturii din Țările Române extracarpatice luptau împreună pentru menținerea unității poporului român din cele trei țări românești»⁸.

Cu convingerea lor că fac parte din același neam, cei doi învățați au căutat prin toate mijloacele să alcătuiască «actul de frăție», al cărui text însă nu ni s-a păstrat. Datarea tratatului de pace se poate face după relatarea misionarului Bandini, care spunea la 10 decembrie 1644: «mai ales (acuma) că s-a încheiat pacea între el (Matei Basarab) și principele din Moldova (Vasile Lupu)»⁹.

Ca semn al împăcării, cei doi voievozi au construit fiecare în țara celuilalt câte o biserică. Matei Basarab a ctitorit în Vrancea biserica de la Soveja, numită și Dobromira (= pace bună), iar Vasile Lupu a zidit la Țirgoviște biserica Stelea.

Pe lângă realizarea «actului de frăție» între cei doi voievozi, încheiat la Țirgoviște, nu cu mult înainte de 10 decembrie 1644, mitropolitul Varlaam va fi avut de îndeplinit, pe lângă «treabe a nărodului», și «treabe domnești», care priveau direct pe Vasile Lupu.

Se știe că între 5 și 15 februarie 1645 a avut loc la Iași căsătoria fiicei lui Vasile Lupu, Maria, cu Ianusz Radziwill, marele hatman al Litvaniei, calvin, căruia îi murise în 1643 prima sa soție, Ecaterina Potocka, a cărei mamă, Maria, era fiica lui Ieremia Movilă¹⁰, vară primară cu mitropolitul Petru Movilă, fiul lui Simeon Movilă, fratele lui Ieremia Movilă.

Mitropolitul Petru Movilă este cel care mijlocește recăsătorirea rudeniei sale, prințul Ianusz Radziwill, cu fiica cea mai mare a lui Va-

6. *Ibidem*.

7. *Ibidem*.

8. *Ibidem*.

9. *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, București, 1973, p. 306.

10. *Ibidem*, p. 643.

sile Lupu, Maria, pentru care trimisese la Iași pe arhimandritul Leontin Szyck Zaleski să capete aprobarea lui Vasile Lupu, care i-a și dat-o ¹¹.

Solemnitatea cununiei religioase a avut loc la 5 februarie 1645 în biserica «Trei Ierarhi» din Iași, oficierea slujbei fiind făcută de mitropolitul Petru Movilă, înconjurat de un mare sobor de clerici, cînd a rostit pentru cei doi soți un *Cuvînt duhovnicesc*, cu îndemnuri părintești asupra purtării lor în viața cea nouă, cu citate din Scriptură, potrivite cu taina nunții. Cuvîntul a fost rostit cam o treime la început în limba polonă și restul în limba română, pe care mitropolitul Petru Movilă îl va traduce în limba polonă și-l va publica într-o broșură în tipografia sa din Kiev, o ediție dedicată lui Ianusz Radziwill și altă ediție lui Vasile Lupu. Cuvîntul va fi tradus și în slavă și cuprins apoi în *Trebnicul* său tipărit la Kiev ¹².

La celebrarea căsătoriei au participat soli din partea patriarhului de la Constantinopol, Partenie al II-lea (1644—1646, 1648), a regelui Poloniei, a electorului de Brandenburg, Frederic Wilhelm (1640—1688), a ducelui de Kurlanda, Iacob Kettler (1642—1682), cumnatul marelui elector Frederic Wilhelm, a principelui Transilvaniei, Rakoczy, solul Ioan Kemeny, viitorul principe al Transilvaniei, însoțit de Acațiu Barcsai și Ștefan Mariaș. Din partea lui Matei Basarab, din Țara Românească, au participat soli, cum scrie în *Cronica* sa Miron Costin: «Ștefan, mitropolitul Țării Muntenești, și Radul (Cocorăscu) logofătul și Diicul (Buicescu) spătariul, că să împăcasse amu domnii între sine» ¹³. Pe lângă soli participau și «ca la 2000 de călăreți și pedestrași» ¹⁴.

Menționăm că mitropolitul Țării Românești în 1645 a fost Teofil (1636—1648), fost episcop la Rîmnic. Ștefan era episcop la Buzău (1637—1648), care îl va fi reprezentat pe mitropolitul Teofil.

Oaspeții la nuntă au fost invitați în mod special de Vasile Lupu prin soli trimiși de la Iași ¹⁵. Invitația adresată lui Matei Basarab se va fi făcut de delegația, în fruntea căreia s-a aflat mitropolitul Varlaam,

11. *Ibidem*; Hurmuzaki, *Documente, Supliment*, II — 3, p. 3—6, cu scrisorile lui Vasile Lupu din martie 1644 și ale lui Petru Movilă în vederea căsătoriei domniței Maria. În martie 1644, Vasile Lupu îi scria lui Petru Movilă că a trimis soli la principele Ardealului, Gheorghe Rakoczi, ca să-l îmbuneze, căci bătrînul principe ar fi dorit pe domnița Maria ca soție pentru fiul său. La turci trimisese pe boierul Catargiu cu daruri, ca să adoarmă bănuielile lor pentru această căsătorie, să nu bănuiască o alianță cu Polonia; P. P. Panaitescu, *L'Influence de l'oeuvre de Pierre Mogila, archevêque de Kiev, dans les Principautés roumaines*, extras din «Mélanges de l'Ecole Roumaine en France», V, 1926, p. 7, 14—15; N. C. Bejenaru, *Misiunea lui Leontin Zaleski și căsătoria fiicei lui Vasile Lupu cu Janusz Radziwill*, în «Revista critică», I, 1927, p. 222—225.

12. P. P. Panaitescu, *Petru Movilă și românii*, București, 1942, extras din «Biserica Ortodoxă Română», anul LX (1942), Nr. 9—10; idem, în «Contribuții la istoria culturii românești», București, 1971, p. 588—595; Textul și traducerea «Cuvîntului duhovnicesc» la G. Mihăilă, în «Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi», București, 1972, p. 183—227.

13. Miron Costin, *Opere*, I, Ed. P. P. Panaitescu, 1965, p. 107; *Călători străini...*, op. cit., p. 647.

14. Iános Kemény, în «Hronica Românilor» lui Gheorghe Șincal, vol. III, București, 1969, p. 61; *Călători străini...*, p. 135—138.

15. Eroarea din *Cronica* lui Miron Costin e trecută și în *Călători străini...*, p. 647, nota 79, ca și la Dr. Nicolae Stoicescu, op. cit., p. 152.

care a încheiat «*actul de frăție*» între cei doi voievozi, cu puțin înainte de 10 decembrie 1644. Presupunem că și aceasta a fost misiunea de îndeplinită de mitropolitul Varlaam la curtea lui Matei Basarab, cum spune el: «Pentru-aceea, iubiții miei fii, împlîndu-mi-se es timp în părțile Țării Românești, cu treabe domnești și a nărodului, în Tirgoviște»¹⁶.

Mitropolitul Varlaam a avut acum și un motiv personal, ca din partea lui să invite la Iași și pe ierarhii din Țara Românească și împreună să ia atitudine în sobor imediat împotriva *Catihismușului calvinesc*, carte pe care el a aflat-o «plină de otravă și moarte sufletească», ce amenința unitatea de neam a românilor, prin pierderea credinței lor ortodoxe.

Din delegația sosită la Iași din Țara Românească a făcut parte un singur ierarh, cum menționează *Cronica* lui Miron Costin, episcopul Ștefan al Buzăului. Mitropolitul Teofil nu va fi participat, fiind poate înaintat în vîrstă, iar Ignatie Sîrbul al Rîmnicului (1636—1653) nu a participat nici el. Episcopul Ștefan a fost cel care a participat în sobor alături de mitropolitul Varlaam, care a prezidat soborul, ca și de episcopul Anastasie al Romanului (1644—1658) și de Ștefan al Rădăuților, mai puțin probabil de Gheorghe al Hușilor, care s-a retras la începutul anului 1645.

Nunta fiicei lui Vasile Lupu, cum o descrie Eberhard Werner Happel (1647—1690), a durat între 5 și 15 februarie 1645 și «Ospățul de nuntă fusese pregătit (cu o strălucire) mai mult decît regească, încît nici cel mai mare suveran nu s-ar fi putut rușina de el...»¹⁷.

Soborul ierarhilor, pentru discutarea și aprobarea *Răspunsului împotriva Catihismușului calvinesc*, alcătuit de mitropolitul Varlaam, va fi avut loc atunci în cursul lunii februarie 1645, mai probabil după 15 februarie.

Întrebarea se pune și cînd l-a redactat mitropolitul Varlaam?

Cuvîntul de origine latină întîlnit în *Răspuns* (p. 186), și folosit și astăzi în vorbire, *estimp* (lat. *istum tempus* = anul acesta) ne poate călăuzi în lămurirea întrebării puse¹⁸.

Cum «*actul de frăție*» între cei doi voievozi a fost încheiat la Tirgoviște cu puțin înainte de 10 decembrie 1644, înseamnă că mitropolitul Varlaam și-a redactat *Răspunsul* numai în cursul lunii decembrie 1644, așa cum se înțelege din afirmația sa: «*împlîndu-mi-se estimp în părțile Țării Românești, cu treabe domnești și a nărodului, în Tirgoviște*» (s.n.).

16. Ediția critică, Mirela Teodorescu, p. 186.

17. *Călători străini...*, p. 647; Căsătoria principelui Radziwill cu domnița Maria, fiica lui Vasile Lupu, este cuprinsă în lucrarea lui Eberhard Werner Happel (1647—1690), *Historia Modernae Europae eine Historische Beschreibung des Heutigen Europa*, Ulm druckt und verlegt Matthaues Wagner, 1692.

18. Mirela Teodorescu nu reține cuvîntul respectiv între cuvintele «*formate în limba română de la cuvinte latine*», p. 149—150; 158—159. Adăugăm despre cuvîntul «*efesei*» (p. 185, 196, 197), că trebuie întregit «*efeseni*», ca și «*colosei*», care a fost întregit corect «*coloseni*».

Considerăm că de «*Răspunsul săborului a doao țăr(i)*» nu va fi fost străin nici mitropolitul Petru Movilă, participant la celebrarea cununiei religioase a fiicei lui Vasile Lupu, și ne explicăm, în plus, influența *Mărturisirii ortodoxe* a lui Petru Movilă care se întilnește în *Răspuns*. Nu putem crede ca mitropolitul Varlaam să nu-i fi făcut cunoscut *Răspunsul* său întocmit, înainte de a-l supune în sobor, și mitropolitului Petru Movilă, aflat atunci în Iași, și care, la 6 februarie, 1645, dispunea prin act scris cu privire la unele moșii ce le avea în țară cu drept de moștenire de la părinții săi, pentru «satul Oschlibul, ca să-l stăpînească Pătrașco Ciogole logofătul¹⁹.

Dacă mitropolitul Petru Movilă se interesa de unele moșteniri la Iași, cu atît mai mult nu va fi putut să fie străin de o problemă atît de acută, în materie de credință ortodoxă pentru cele trei țări românești, al cărui apărător și sprijinitor el era.

Răspunsul împotriva Catihismușului calvinesc, discutat și aprobat la Iași în sobor, va fi fost adus la Tîrgoviște, presupunem, de episcopul Ștefan, care îl va fi înmînat mitropolitului Teofil, fiind încunostiințat de el atît voievodul Matei Basarab cît și Udriște Năsturel, care va fi făcut și unele intervenții în text, cum o arată muntenismele lui. Cu aprobarea și concursul lor, *Răspunsul* a fost tipărit la mînăstirea Dealu în curînd și difuzat apoi în Transilvania.

Soborul sau sinodul ierarhilor celor două țări românești, prezidat de mitropolitul Varlaam la Iași, în cursul anului 1645, presupunem, în cursul lunii februarie, ale cărui acte nu s-au păstrat, decît hotărîrea ce a luat-o prin alcătuirea *Răspunsului* și tipărirea lui, are importanță istorică și prin faptul că este primul sinod al Bisericii Ortodoxe românești întrunit în probleme de apărare a credinței ortodoxe. Pentru întrunirea soborului sau a sinodului ierarhilor celor două țări românești nu s-a cerut aprobarea Patriarhiei din Constantinopol și hotărîrea sinodului nu a fost supusă aprobării Patriarhiei Ecumenice, de care ierarhic erau dependente cele două Biserici din Țările Române. Mitropolitul Varlaam și soborul prezidat de el a activat ca independent, autocefal. Este unul din momentele importante de afirmare a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române din secolul al XVII-lea, alături și de altele, care merită reținut.

În general se afirmă că primul sobor sau sinod care a avut loc pe pămîntul românesc în materie de dogmă creștină a fost cel din toamna anului 1642, de la sfîrșitul lunii octombrie, de la Trei Ierarhi din Iași, pentru cercetarea și îndreptarea *Mărturisirii de credință* a lui Petru Movilă.

În momentul cînd în joc au fost interesele Bisericii Ortodoxe Române, și o dată cu ele, interesele de existență ale întregului neam românesc, mitropolitul Varlaam al Moldovei este cel care dă semnalul de alarmă și mobilizează în apărare ierarhii din Țara Românească și din Moldova. Meritul mitropolitului Varlaam pentru Biserica Ortodoxă Română, pentru cultura românească și pentru apărarea drepturilor poporului român la existență este epocal la vremea sa și l-au impus

19. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 20.

unul dintre marii patrioți și oameni de cultură teologică din secolul al XVII-lea, pentru care în 1639 fusese propus, alături de alți doi candidați, la scaunul Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol, caz unic în istoria Bisericii românești.

Teologul cult a fost dublat și de un mare talent literar și de o fierbinte inimă, care n-a încetat să bată cît a trăit, pentru țara și poporul român, așa cum o dovedește, alături de *Cazania* sa din 1643, și *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismușului calvinesc*, scrisă în Moldova în cursul lunii decembrie 1644 și tipărită în Țara Românească la minăstirea Dealu, în 1645, pentru cei «cu noi de un neam român, pretutindirea tuturor ce să află în părțile Ardealului, ce sinteți cu noi într-o credință...».

Răspunsul împotriva Catihismușului calvinesc este cartea care poartă mesajul unității sufletești a poporului român din secolul al XVII-lea, din cele trei provincii ale sale, pe care Mihai Viteazul le unise politic prin jertfa sa la începutul acestui secol. Ea face parte dintre cărțile mari ale culturii și spiritualității poporului român sau, cum spunea N. Iorga, dintre cărțile care sînt fîntîni pentru un popor.

Pr. ION IONESCU

BIZANȚUL ȘI TERITORIUL DANUBIANO-PONTIC ÎN SECOLELE X—XIV *

Teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră, fosta provincie romană Scythia Minor, denumit uneori Dacia pontică¹, poate fi considerat, pe bună dreptate, martorul unor evenimente cu o profundă rezonanță în istoria României. A fost în permanență o poartă deschisă spre lumea bizantină, mediu optim de propagare a tradițiilor politice, sociale și culturale venite din Imperiu și, totodată, un suport solid al legăturilor neîntrerupte cu Patriarhia ecumenică din Constantinopol, izvorul Ortodoxiei ecumenice.

Continuitatea românilor, pe acest coridor predilect de scurgere a cîmpurilor, a fost menținută printr-un puls continuu al unei vieți religioase, atestată în Dobrogea încă din primele secole ale creștinismului. Prin crearea unor bunuri materiale și spirituale de cea mai mare valoare, localnicii au reușit, de fiecare dată, să învingă vicisitudinile timpului, situîndu-se întotdeauna deasupra împilațiilor la care au fost supuși².

În cele ce urmează, pe baza afirmațiilor cronicarilor bizantini, încercăm să reconstituim un aspect ilustrativ, din care vrem să rezulte

* Lucrare de seminar susținută în cadrul cursurilor de doctorat în Teologie, la Institutul teologic universitar din Sibiu, specialitatea Bizantinologie, sub îndrumarea P.C. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, care a dat avizul pentru publicare.

1. S. Mehedinți, *Dacia pontică și Dacia carpatică. Observări antropogeografice*, în vol. *Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească*, București, 1928, p. 191—200.

2. Tudor Mateescu, *Permanența și continuitatea românilor în Dobrogea*, București, 1979, p. 5. Vezi și Constantin C. Giurescu, *Știri despre populația românească a Dobrogei în hărți medievale și moderne*, Constanța, 1966, p. 5; idem, *Formarea poporului român*, Craiova, 1973, p. 113—116.

importanța acordată de aceștia ținuturilor dobrogene, devenite micul Bizanț provincial al «Bizanțului de după Bizanț».

Împăratul Heraclios (610—641) a inaugurat o nouă formă administrativă în Imperiul bizantin, prin împărțirea teritoriilor în theme. Acestea erau conduse de un strateg, care reunea, în persoana sa, întreaga putere civilă și militară. Scythia Minor a intrat în acest sistem organizatoric încă din timpul basileului Constantin al IV-lea Pogonatul (668—685), fapt confirmat de împăratul Constantin al VII-lea Porfirogenetul (913—959)³, spirit enciclopedic, de mare cărturar :

«Dar de când neamul urît de Dumnezeu al bulgarilor a trecut fluviul Istru, de atunci și împăratul, din cauza năvălirilor sciților (slavilor) și bulgarilor, s-a văzut silit s-o aducă în situație de provincie și să numească în ea un conducător de oști. Trecerea barbarilor peste fluviul Istru s-a întâmplat spre sfârșitul domniei lui Constantin Pogonat»⁴. În continuare, scriitorul a concretizat cele afirmate prin știri deosebit de prețioase referitoare la configurația teritoriului danubiano-pontic : «Eparhia Sciției se află sub un conducător și are 15 orașe : Tomis, Dionysopolis, Acrae, Callatis, Istros, Constantiana, Zelpa, Tropaeum, Axiopolis, Capidava, Carsos, Troesmis, Noviodunum, Aegissos și Halmyris»⁵. Tot aceluiași basileu îi datorăm amintirea altor date toponimice : Sulina, Chilia, delta Dunării și orașul Constanța⁶.

Fără îndoială, și în secolul al X-lea stăpînirea bizantină în Dobrogea era efectivă, asigurată printr-o serie de cetăți și o puternică flotă, existentă încă din secolul anterior, cu sediul pe brațul Chilia la Licostomo⁷. Cronicarii Simeon Magister⁸ și Theophanes Continuatus⁹ mărturisesc că în toiul luptelor cu bulgarii, din 917, drongarul Romanos, împreună cu flota sa de aici, a fost chemat în sprijinul armatelor terestre. Așadar, bizantinii erau foarte interesați să intre în stăpînirea acestor regiuni fertile, pe care, în dauna unor mari eforturi, le-au controlat, cu unele intermitențe, pînă aproape de sfârșitul secolului al XIV-lea.

Conform tradiționalei diplomații bizantine, în 968, la apelul împăratului Nichifor al II-lea Focas (963—969), cneazul Kievului, Sviatoslav, a venit în fruntea unei puternice armate împotriva bulgarilor. Aceștia erau colonizați la granița imperiului cu titlul de federați. În schimbul unor subsidii anuale, asigurau paza frontierelor de nord. Demnitarul rus a ocupat Bulgaria cu «80 de orașe de la Dunăre și s-a așezat să cnezească în Pereiaslavet, luînd dări de la greci». Majoritatea localităților menționate de cronicar se aflau în Dobrogea de astăzi. Evident, expresia nu trebuie luată ad-litteram, ci cu aproximație¹⁰.

3. Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare. Dobrogea*, București, 1979, p. 151.

4. *Fontes Historiae Daco-Romanae* (se va cita mai departe F.H.D.R.) vol. II, București, 1970, p. 671.

5. *Ibidem*.

6. *Ibidem*, p. 661.

7. Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *op. cit.*, p. 152. Vezi și R. Florescu și R. Ciobanu, *Problema stăpînirii bizantine în nordul Dobrogei în sec. IX—XI, în «Pontica»*, 1972, nr. 5, p. 381—396.

8. *F.H.D.R.*, II, p. 631.

9. *Ibidem*, p. 675.

10. Ion Barnea, Ștefan Ștefănescu, *Din istoria Dobrogei* (se va cita în continuare D.I.D. vol. III, București, 1971, p. 14.

Toate insistențele împăratului Focas, adresate lui Sviatoslav, în vederea părăsirii teritoriilor, au rămas fără rezultat. Pentru înlăturarea primejdiei, au fost chemați pecenegii care, în 969, au atacat Kievul. După alungarea dușmanilor, cneazul și-a reluat vechile poziții, exprimându-și intențiile: «Nu-mi place să stau la Kiev, vreau să trăiesc în Pereiaslavețul de pe Dunăre. Acolo este inima țării mele, acolo se adună toate bunătățile: din Grecia aur, țesături, vin și tot felul de fructe; din Cehia și Ungaria argint și cai, din Rusia blănuri, ceară, miere și robi»¹¹. Din cele arătate, reiese importanța acestor meleguri bogate, care aduceau localnicilor o prosperitate economică și schimburi comerciale intense¹². Pentru străini erau locuri de mare atracție și sursa multor conflicte.

Noul împărat Ioan Tzimiskes (969—976), după cum relatează cronicarul Leon Diaconu: «Hotări să înceapă tratative de pace cu Sviatoslav, conducătorul armatei ruse, trimise la dînsul soli, vestindu-i să primească răsplata promisă de împăratul Nichifor, pentru invadarea Moesiei și să se retragă în ținuturile lor de baștină și în Bosforul cimerian, iar Moesia s-o lase romanilor căroră li se cuvine, precum și partea care ținea din vechime de Macedonia»¹³. Rușii nu au onorat însă ofertele bizantine. Din contră, au întreprins noi incursiuni în Peninsula Balcanică, amenințînd chiar și integritatea Constantinopolului¹⁴. Basileul nu a rămas nepăsător la aceste manifestări provocatoare. A început pregătirile în vederea unei confruntări decisive. După o luptă aprigă a cucerit Preslavul, capitala țaratului bulgar, apoi Pliska, Dinia și în final Durostorul (Dorostolon, Silistra, Drista), devenit centrul administrativ al noii theme Paristrion.

Cronica lui Skilitzes-Kedrenos și a lui Ioan Zonaras relatează că după capitularea inamicului s-au prezentat la împărat: «din Constanteia și din alte fortărețe — ridicate dincolo de Istru — soli, care cereau iertare pentru faptele rele săvîrșite, predîndu-se împreună cu acele fortărețe, primindu-i cu blîndețe «împăratul» a trimis oameni să preia fortărețele și oaste îndestulătoare pentru paza lor». Mai departe se spune: «Iar după ce rușii au plecat cu corăbiile, împăratul, întărind cetățile și orașele de pe malurile fluviului și lăsînd garnizoană îndestulătoare, s-a întors în țara romeilor»¹⁵. Relatările prezentate duc la identificarea unei populații stabile în stînga Dunării, diferită de triburile migratoare, grupată în jurul unor cetăți, avînd conducători proprii. Fortăreața de la Constanteia ar putea fi Constanța zilelor noastre. În acest sens, ne gîndim la afirmațiile împăratului Constantin al VII-lea Porfirogenetul, care menționa acest oraș, unde, se crede, exista în secolul al X-lea, un jupanat¹⁶. Datorită supunerii rapide a bulgarilor, local-

11. G. Popa Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor, VII. Cronica lui Nestor*, București, 1935, p. 71—73.

12. Dan Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V—XI e.n.*, Iași, 1981, p. 53.

13. *F.H.D.R.*, II, p. 679.

14. A. Vasiliev, *Histoire de l'empire byzantin*, t. I, Paris, 1932, p. 423.

15. *F.H.D.R.*, III, București, 1975, p. 141—143; 213—217.

16. Eugen Stănescu, *Byzance et les Pays roumains aux IX-e-XV-e siècles*, în *Actes du XIV-e Congrès international des études byzantines*, vol. I, București, 1974, p. 398; Petre Diaconu, *Români, bizantini, bulgari, pecenegi la Dunărea de Jos*, în «Revista de istorie», t. 34, 1981, nr. 6, p. 1125.

nicii au fost nevoiți să pactizeze cu trupele lui Sviatoslav și să întoarcă armele împotriva vechilor protectori bizantini. Prin solii trimiși, ei recunoșteau din nou suzeranitatea bizantină și Împăratul Ican Tzimiskes i-a primit cu generozitate, dovedind grațitudinea sa pentru loialitatea lor de odinioară.

Noua themă, denumită și Mesopotamia Apusului¹⁷, era comandată de un strateg și cuprindea: Bulgaria răsăriteană, teritoriile nord-dunărene și Pontul Euxin¹⁸. În perioada imediat următoare anului 971, autoritățile bizantine au inițiat un proces vast de refacere și consolidare a obiectivelor strategice, cu o mare pondere în sistemul administrativ al provinciei, aflate la: Durostorum, Capidava, Troesmis, Axiopolis, Noviodunum, Dinogetia, Beroie, Carsium etc. Totodată, cetățile enumerate au constituit adevărate bastioane de apărare autohtonă în calea popoarelor migratoare: pecenegi, uzi, cumani, tătari (mongoli) și turci. Tot acum, s-a construit, într-o poziție deosebit de avantajoasă, puternica fortăreață de la Păciul lui Soare. Aceasta a devenit o bază militară și un punct de control înaintea oricărui acces naval spre capitala themei, Dorostolon, și, implicit, la trecerea din Muntenia în Dobrogea¹⁹.

În timpul împăratului Vasile al II-lea Bulgaroctonul (976—1025), imperiul bizantin a cunoscut apogeul puterii sale. Marea campanie întreprinsă în 1014, împotriva bulgarilor, s-a terminat cu o victorie de răsunet. Bulgaria apuseană, condusă de țarul Samuil, cu capitala la Ohrida, în Macedonia, a fost cucerită și împărțită în theme. În 1018, întreg spațiul danubiano-balcanic era supus autorității de la Constantinopol²⁰. Basileul a continuat să acorde aceeași atenție, ca și predecesorul său, teritoriilor de la Dunărea de Jos, iar în mod special celor dobrogene. O serie de fortărețe din jurul fluviului și al țărmului pontic, deja amintite, și-au modificat aspectul. Au fost întărite sau extinse, adăugându-li-se noi dependențe auxiliare, adaptate unui nou stadiu

17. N. Oikonomides, *Recherches sur l'histoire du Bas Danube aux X—XI siècles. La Mésopotamie de l'Occident*, în *Revue des études sud-est européennes*, t. III, 1965, nr. 1—2, p. 57—79. Vezi și Eugen Stănescu, *Denumirile bizantine ale regiunii de la Dunărea de Jos — în secolele X—XII — și sensul lor istoric*, în «*Studii și cercetări de istorie veche*», t. 19, 1968, nr. 3, p. 469—490.

18. N. Bănescu, *Les duchés byzantins de Paristrion (Paradunavon) et de Bulgarie*, București, 1946, p. 45—46; *Precizări istorice cu privire la ducatele bizantine Paristrion (Paradunavon) și Bulgaria*, în «*An. Acad. Rom., Mem. Sect. Ist.*», S. III, t. XXVI, București, 1943—1944, p. 67—68; *Aceiași: Cele mai vechi știri bizantine asupra românilor de la Dunărea de Jos*, în «*Anuarul Institutului de Istorie națională din Cluj*», vol. I, Cluj, 1921—1922, p. 140—160; *Dobrogea bizantină. Ducatul de Paristrion*, în vol. *Dobrogea. Cincizeci de ani...* p. 297—303; *Bizanțul și romanitatea la Dunărea de Jos*, București, 1938, p. 22—23; *Les premiers témoignages byzantins sur les roumains du Bas Danube*, în «*Byzantinisch-Neugriechischen Jahrbüchern*», Weimar, 1922, p. 289; *Vechiul stat bulgar și Țările Române*, în «*An. Acad. Rom. Mem. Sect. Ist.*», S. III, t. XXIX, București, 1946—1947, p. 261—296; *Dobrogea bizantină, Cernăuți*, 1938, p. 6.

19. Ion Barnea, *D.I.D.*, III, p. 80—87; Petre Diaconu, Dumitru Vilceanu, *Păciul lui Soare, cetatea bizantină*, vol. I, București, 1972, p. 22—25; Petre Diaconu, Silvia Baraschi, *Păciul lui Soare, așezare medievală (secolele XIII—XV)*, vol. II, București, 1977; Petre Diaconu, *Rolul cetății din insula Păciul lui Soare în cadrul situației politice a Dobrogei la sfârșitul secolului al X-lea în «Pontica»*, 1969, nr. 2, p. 395—400.

20. Stelian Brezeanu, *O istorie a Imperiului bizantin*, București, 1981, p. 109—111.

mpus în dezvoltarea economico-socială a themei Paristrion. Aceste edificii erau supravegheate de flota bizantină de la Durostorum, care patrula în permanență prin zonă.

Georgios Kedrenos relatează că datorită unor conflicte intervenite între conducătorii triburilor pecenege, Tyrach și Kagen, cel din urmă, împreună cu un număr masiv de supuși, s-a refugiat în Imperiul bizantin. Inițial, s-a adăpostit pe o mică insulă în apropierea Durostorumului (probabil Păcuiul lui Soare), de unde și-a făcut cunoscută intenția de a intra în serviciul împăratului. Trimis la Constantinopol de strategul themei Paristrion, basileul Constantin al IX-lea Monomahul (1042—1055) l-a primit cu bunăvoință, acordându-i titlul de patriciu. După ce a fost botezat și s-au încredințat «trei fortărețe din cele ridicate pe malurile Istrului»²¹. Presupunem că aceste cetăți se găseau în nordul Dobrogei.

Cronicarii bizantini nu au putut cunoaște îndeaproape apartenența etnică a popoarelor barbare, datorită caracterului nomad, al acestora. Prin noțiunea de «sciți» ei designau, evident, într-un sens peiorativ, pe: uzi, pecenegi, cumani etc., stabiliți temporar pe fostul teritoriu scitic. Iată ce scria Mihail Attaliates: «Iar sciții de lângă Istru și dîșii, auzind de noblețea și de vitejia împăratului (Nichifor al III-lea Botaniates, 1071—1081, *n.n.*) și că dreapta sa e gata să fie în același timp darnică cu slujitorii săi și amenințătoare pentru vrăjmașii care-i stau împotrivă, întilnindu-se în gânduri cinstite, trimiseră soli la dîșul ca să ofere și ei garanții de supunere. Și solii, dînd asigurări «de supunere», i-au pedepsit aspru înaintea lui pe cei dovediți că se răzvrătiseră și se uniseră cu pecenegii în vremea precedentului împărat» (Mihail al VII-lea Lucas, 1071—1078)²². Aici, cronicarul a făcut, totuși, o distincție între «sciții de lângă Istru», prin care, se pare, înțelege pe localnicii din părțile danubiano-pontice, a căror solie s-a prezentat la noul împărat, condamnînd excesele predecesorului său, și pecenegi, o etnie aparte.

Una dintre marile personalități bizantine, Mihail Psellos, a inserat în «Cronografia» sa și o însemnare lapidară referitoare la «țara sciților»²³. Este de presupus că sub această denumire scriitorul bizantin să fi menționat actuala Dobroge, în antichitate Scythia Minor.

Ana Comnena, relevînd luptele tatălui ei, împăratul Alexios I Comnenul (1081—1118), cu pecenegii, purtate în regiunile danubiene, semnala existența unor formațiuni statale dobrogene, care încercau să se desprindă de sub tutela bizantină²⁴. Un neam scitic, prădat zi de zi de sarmați, părăsindu-și sălașele, a coborît la Dunăre. Cum aveau nevoie să se înțeleagă cu cei care locuiesc la Dunăre, căzînd de acord asupra acestui lucru, au intrat în tratative cu conducătorii lor, cu Tatos, numit și Chalis, și cu Sesthlav și cu Satza... unul, ținînd în stăpînirea sa Dristra, ceilalți Vicina și celelalte. După ce s-au înțeles cu aceștia, trecînd Dunărea fără teamă de acum încolo, prădau ținutul învecinat,

21. *F.H.D.R.*, III, p. 153.

22. *Ibidem*, p. 75—77.

23. *Ibidem*, p. 47.

24. *Constituirea statelor feudale românești*, București, 1980, p. 21.

ocupind chiar și unele orașe»²⁵. Textul a dat naștere la o serie de controverse în legătură cu originea acestor conducători și natura formațiunilor pe care le conduceau. Trei inscripții descoperite la Mircea Vodă, Murfatlar și Axiopolis (jud. Constanța) par a lămuri cât de cât lucrurile. Prima datează din 943 și amintește de «jupan Dimitrie», iar a doua și a treia, din aceeași perioadă, vorbesc de «jupan Gheorghe» și de «Voislav». Aceștia erau conducătorii unor formațiuni politice locale înainte de venirea pecenegilor. Deci, noile forme de organizare s-au clădit pe cele existente anterior, avînd un substrat românesc, indiferent de originea căpeteniilor. În zona Dunării de Jos, tradiția politică și economică bizantină era mai puternic impregnată în rîndul populației autohtone, decît în restul teritoriului²⁶.

Theodoros Prodromos amintește într-un panegiric închinat împăratului Ioan al II-lea Comnenul (1118—1143) și de «Sciția cu mii de limbi»²⁷. Era un fapt demn de toată lauda ca fosta provincie Scythia Minor să fie o parte componentă a Imperiului. Diversitatea lingvistică din teritoriile nord-dunărene, sesizată și de alți cronicari, s-a datorat triburilor barbare, care vorbeau felurite limbi și dialecte.

Ioan Kinnamos, secretar imperial, prezentîndu-ne companiile victorioase ale împăratului Manuel I Comnenul (1143—1180), s-a referit și la teritoriul dobrogean. În 1148, aflîndu-se în apropierea Filipopolei (Plovdiv, Bulgaria), basileul a fost informat de incursiunea dezastruoasă, întreprinsă de cumani în ținuturile de peste Istru. La auzul acestor întremurătoare știri, împăratul s-a îndreptat spre zona împincinată. Pentru a întări capacitatea ofensivă a armatei terestre, a poruncit să fie adusă și flota din Bizanț. Între timp, basileul a fost înștiințat că inamicul a luat o bogată pradă și s-a retras în nordul fluviului. Ajungînd la Dunăre, un barcagiu i-a ripostat: «Dacă împăratul se îngrijea de nevoile noastre, nici Demnitzikos n-ar fi fost cucerit... și nici bunurile noastre n-ar fi fost luate și duse de barbari după bunul lor plac!». Manuel I i-a răspuns indignat: «Să nu fiu eu acela căruia Dumnezeu i-a încredințat conducerea romeilor (bizantinilor, *n.n.*) dacă sciții (cumani *n.n.*) nu vor plăti îndată pentru îndrăzneala lor». Împăratul nu a mai așteptat sosirea corăbiilor. A lăsat o parte din efectivul său militar pe malul sudic, iar cu 500 de soldați a trecut Dunărea pe un pod alcătuit din bărci. S-a continuat insistent urmărirea cumanilor, terminată cu o strălucită victorie bizantină²⁸.

Cetatea Demnitzikos a fost identificată cu fosta așezare feudală timpurie de la Dinogetia-Garvăn²⁹, iar locul de trecere al Dunării s-a presupus a fi vadul de la Noviodunum-Isaccea³⁰.

25. *F.H.D.R.*, III, p. 89.

26. Ion Barnea, *D.I.D.*, III, p. 139—146, cu bibliografia problemei; idem, *Monumente creștine și viața bisericească în secolele VII—XIV*, în vol. *Monumente istorice și izvoare creștine. Mărturii de străveche existență și de continuitate a românilor pe teritoriul Dunării de jos și al Dobrogei*, Galați, 1987, p. 87.

27. *F.H.D.R.*, III, p. 79.

28. *Ibidem*, p. 233—235.

29. Ion Barnea, *D.I.D.*, III, p. 159—160.

30. Drd. Mihai Spătărelu, *Opera istorică a cronicarului bizantin Ioan Kinnamos și importanța ei pentru istoria României*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, LXII (1986), nr. 6, p. 77—78.

Un nou succes militar, obținut de împăratul Manuel I, în 1166, împotriva ungarilor, a prilejuit aceluiași cronicar să evidențieze rolul deosebit îndeplinit; în realizarea obiectivului propus, de armata lui Leon Vatatzes. Acesta «aducea altă oaste numeroasă din altă parte, ba chiar și o mare mulțime de vlahi, despre care se spune că sînt colonii de demult ai celor din Italia, îi porunca să năvălească în țara hunilor dinspre ținuturile de lângă Pontul zis Euxin, de unde nimeni, niciodată nu a năvălit asupra lor»³¹. Aici este afirmată clar originea etnică a românilor, dar a rămas pentru mulți incertă regiunea de unde provin³². Indicarea Mării Negre ca punct de lansare a unui atac împotriva Ungariei confirmă și locul de proveniență al ostașilor. Conform acestei informații, putem deduce existența unei populații românești majoritare în Dobrogea, suficientă pentru a putea asigura potențialul necesar unei armate³³.

Abuzurile fiscale ale împăratului Isaac al II-lea Angelos (1185—1195) au provocat marea răscoală a fraților Petru și Asan, vlahi (români) din zona Tîrnovei³⁴. Începînd cu anul 1185, mișcarea de protest a luat un caracter de emancipare națională, fiind susținută printr-un ajutor constant de românii și cumanii de pe celălalt țărm al fluviului. Legăturile dintre populațiile de pe ambele maluri ale Dunării «nu s-au întrerupt total niciodată»³⁵. Nichita Choniates remarcă solidaritatea creată cu acest prilej: «Iar barbarii lui Asan care au trecut Istrul și s-au unit cu sciții (cumani, *n.n.*), după ce au înrolat de acolo în voie o mare mulțime de aliați, se întoarseră în patria lor, în Moesia»³⁶. Teodor Scutariates a subliniat caracterul ambivalent al noii formațiuni statale, care reunea «domnia misienilor (vlahilor, *n.n.*) și a bulgarilor într-una singură cum fusese odinioară»³⁷.

Odată cu ascensiunea Imperiului vlaho-bulgar³⁸, acesta și-a pierdut treptat caracterul românesc. Teritoriul danubiano-pontic, deși nu a intrat în granițele noului stat, s-a aflat, totuși, pentru puțin timp, într-o stare dependentă. Acest fapt s-a întîmplat, mai ales, în timpul lui Ioan Asan al II-lea (1218—1241) care «proiectase să unească sub sceptrul său cele două Dacii, și să formeze astfel un mare regat român, care s-ar fi

31. F.H.D.R., III, p. 239.

32. Ion Barnea, *DID*, III, p. 160—161.

33. Tudor Mateescu, *op. cit.*, p. 13.

34. Kekaumenos a vorbit în termeni categorici despre originea dacă a acestui popor, răspîndit de la nordul Dunării spre sudul Peninsulei Balcanice și nu invers! Cf. F.H.D.R., III, p. 41. Vezi George Murnu, *Studii istorice privitoare la trecutul românilor de peste Dunăre*, București, 1984, p. 78—129.

35. G. I. Brătianu, *O enigmă și un miracol istoric: poporul român*, București, 1988, p. 91.

36. F.H.D.R., III, p. 259.

37. *Ibidem*, p. 417.

38. N. Bănescu, *O problemă de istorie medievală: crearea și caracterul statului Asăneștilor*, în «An. Acad. Rom. Mem. Sect. Ist», S. III, t. XXV, București, 1943—1944, p. 543—590; Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor, istoria unei idei*, București, 1972, p. 25; G. I. Brătianu, *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, București, 1980, p. 51—83.

întins de la Carpați la Haemus și Munții Rodopi»³⁹. Atunci statul Asăneștilor a cunoscut o adevărată perioadă de strălucire, devenind o mare putere în Balcani. Teritoriile stăpinite se întindeau de la Marea Adriatică pînă la Marea Neagră și de la Ohrida, Adrianopol pînă la Dunăre⁴⁰.

Datorită circumstanțelor nefavorabile, Bizanțul nu a mai avut o prezență activă la gurile Dunării. Cu toate acestea, legăturile dintre românii dobrogeni și lumea bizantină au continuat și în perioada Imperiului de la Niceea (1204—1250), prin intermediul eparhiei de la Vicina⁴¹. Mihail al VIII-lea Paleologul (1258—1282), restauratorul Imperiului, a încercat recuperarea vechilor posesiuni danubiene pe fondul unei alianțe rezultată din căsătoria fiicei basileului, Eufrosina, cu hanul tătar Nogai (1272)⁴². Acest acord a fost necesar deoarece, Hoarda de Aur a devenit între timp o forță politică importantă. Avea o reprezentanță permanentă la Isaccea, de unde exercita un control și o influență directă în spațiul cuprins între Dunăre și Balcani. Mihai Holobolos constata cu entuziasm reinstaurarea stăpînirii bizantine în ținuturile vechiului Paristrion: «S-au bucurat de tine că le ești împărat (Mihail al VIII-lea, *n.n.*) și multe insule paristriene au renunțat la răscoala plănuită și și-au dat seama că au fost supuse și asuprite de stăpîni fără drepturi legitime»⁴³.

Presiunea amenințării mongole, coroborată cu unele tensiuni interne, a determinat pe sultanul de Iconium, împreună cu un grup mare de partizani, să ceară permisiunea basileului în vederea obținerii unui loc de refugiu în Imperiul bizantin. Împăratul Mihail al VIII-lea «le-a dat ca loc ținutul Dobrogea, care este un colț bun, cu apa și aerul purtătoare de sănătate și frumusețe»⁴⁴. Este străbătut, ne spune Nicephoros Vlemmyde, de fluviul Danubius care se îndreaptă spre Pontul Euxin, înconjurînd «cu fel de fel de canale insula Peuce»⁴⁵ (Delta Dunării). În acest cadru pitoresc, o parte din turcii selgiucizi, conduși de Sari Saltık, și-au stabilit reședința la Babadag⁴⁶.

Spre sfîrșitul veacului al XIII-lea, în teritoriul danubiano-pontic și-au făcut apariția negustorii genovezi⁴⁷ și venețieni care, treptat, în detrimentul celor bizantini, au instituit un adevărat monopol în traficul

39. A. Ubicini, *Originile istoriei românilor*, Paris, 1866, p. 120—123, la Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, *De la Statul geto-dac la Statul român unitar*, București, 1983, p. 9.

40. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi*, București, 1975, p. 191.

41. Vezi sigiliul lui Gherman al II-lea, patriarhul Constantinopolului, în perioada Imperiului de la Niceea, ajuns pe meleagurile dobrogene, prin intermediul vreunei scrisori adresate de acesta, ierarhului de la Vicina. Cf. I. Barnea, *Artă creștină în România*, vol. II, București, 1981, p. 232.

42. Sergiu Iosipescu, *Balica, Dobrotici, Ivancu*, București, 1985, p. 27, idem, *Studiile pontice ale lui Gheorghe Brătianu*, în vol. *Confluente, istoriografice românești și europene*, Gheorghe Brătianu, Iași, 1988, p. 93.

43. *F.H.D.R.*, III, p. 455.

44. Aurel Decel, *Problema colonizării turcilor selgiucizi în Dobrogea secolului al XIII-lea*, în *Relații româno-orientale*, București, 1978, p. 179—180.

45. *F.H.D.R.*, vol. IV, București, 1982, p. 103.

46. *Călători străini despre țările române*, vol. I, București, 1968, p. 10.

47. Barbu T. Cimpina, *Despre rolul genovezilor la Gurile Dunării în sec. XIII—XV*, în «*Studii. Revistă de istorie și filozofie*», VI (1953), nr. 1, p. 191—236.

comercial din zonă. Porturile de la Vicina, Chilia, Licostomo și Pontul Euxin au devenit centre cu o însemnată pondere în schimburile de mărfuri ce soseau din Constantinopol, Caffa, Marea de Azov, Trebizonda și Extremul Orient. În aceste condiții, Dobrogea a cunoscut o dezvoltare rapidă, ce a permis afirmarea unei noi formațiuni statale românești, dată în strânse legături cu Bizanțul.

În prima parte a secolului al XIV-lea, partea de nord a Dobrogei, pînă la gurile Dunării, a intrat în stăpînirea domnului Țării Românești, Basarab I (1310—1352), situație menținută și sub Nicolae Alexandru Basarab (1352—1364)⁴⁸. Tot atunci, înainte de împărțirea Bulgariei în cele două țarate, de Tîrnovo și respectiv de Vidin, teritoriul cuprins între Varna și Caliacra, desprins din cel bulgar, a constituit nucleul noului stat, «Țara Cavarnei», amintit într-o diplomă semnată de Ioan Asan al II-lea⁴⁹. Această «țară» cuprindea și cetățile aflate pe litoralul Mării Negre, asigurînd astfel legătura lor cu Bizanțul.

Disensiunile create în Imperiul bizantin, în 1346, din pricina luptelor politice pentru tron, între rivalii : Ioan al V-lea Paleologul și Ioan al VI-lea Cantacuzino, i-au prilejuit lui Balica, primul conducător, despre care avem știri, al Cavarnei, inițierea unui larg proces de consolidare autonomă a statului său. Totodată, s-a aliat împărătesei Ana de Savoia, mama lui Ioan al V-lea Paleologul, prin trimiterea unui detașament militar sub comanda fraților săi, Dobrotici și Teodor. Datorită rolului deosebit îndeplinit de armata sa, Dobrotici a primit titlul de strateg și i s-a dat în căsătorie fiica demnitarului Apokaukos⁵⁰. Între timp, după împăcarea celor doi pretendenți, Ioan Cantacuzino «a pornit însuși cu oaste, avînd cu sine și pe tînărul împărat (Ioan al V-lea Paleologul, *n.n.*) și, după ce a ajuns la Midia, i-a trimis vorbă lui Dobrotici să i se supună și să predea cetatea. Iar acela, văzînd că îi este cu neputință să ridice armele împotriva împăratului, a căzut la înțelegere și i-a predat cetatea. Împăratul l-a învrednicit de bunăvoința și purtarea de grijă ce i se cuvenea și l-a rînduit printre romeii cei mai de vază»⁵¹. Aceste știri le deținem chiar de la împăratul Ioan al VI-lea Cantacuzino (1341—1354), devenit ulterior cronicar. Cu prilejul acestei expediții, Dobrotici, recunoscînd supremația politică bizantină, a fost investit cu înaltul titlu nobiliar de «despot», acordat unor membri ai familiei imperiale sau marilor conducători politici ai statelor de la granițele Bizanțului⁵².

Dobrotici a preluat, din 1348, conducerea «Țării Cavarnei», fiind în relații de vasalitate față de împăratul Ioan al V-lea Paleologul (1341—1391). Treptat însă, au intervenit și unele diferende între aceștia⁵³. Ioan al V-lea Paleologul, dorind să realizeze o coaliție antiotomană și să preia controlul fostelor provincii bizantine din Balcani și de la Dunărea

48. Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *op. cit.*, p. 177—178.

49. N. Iorga, *Veneția în Marea Neagră, I, Dobrotici*, în «An. Acad. Rom. Mem. Sect. Ist.», S. II, t. XXXVI, București, 1914, p. 1044.

50. *Ibidem*, p. 1046.

51. *F.H.D.R.*, III, p. 493—495.

52. Ștefan Ștefănescu, *DiD*, III, p. 349.

53. *Ibidem*.

de Jos, a întreprins, în acest sens, o călătorie după ajutoare în Ungaria. La întoarcerea sa de la Buda, călătorie fixată de cronicarul Demetrios Kydones⁵⁴ la începutul anului 1366, a fost arestat de Dobrotici la Varna⁵⁵. Actul trebuie privit ca o măsură legitimă de apărare a domeniilor sale împotriva expansionismului ungar și bizantin⁵⁶. Nu după mult timp, la intervenția lui Amedeo de Savoia, cu acordul lui Dobrotici, împăratul a fost eliberat⁵⁷.

În a doua parte a secolului al XIV-lea, pe fondul unei decăderi accentuate a Bizanțului, Serbiei și Bulgariei, Dobrotici a imprimat statului dobrogean, care cuprindea acum aproape întreg spațiul dintre Dunăre și Mare, un curs ascendent al dezvoltării economice, social-politice și militare, dobândind un adevărat prestigiu în rindul țărilor din sud-estul Europei⁵⁸. În această perioadă, s-a încheiat și o legătură matrimonială, prin căsătoria lui Mihail, fiul împăratului Ioan al V-lea Paleologul, cu fiica lui Dobrotici. Pentru ginerele său, despotul dobrogean a încercat, în 1374, să obțină chiar și coroana Trapezuntului⁵⁹.

În sprijinul cuscrului său, detronat de Andronic al IV-lea Paleologul (1376—1379), Dobrotici a fost nevoit să intervină din nou în Bizanț. A participat, de asemenea, cu o puternică flotă, și la blocada Constantinopolului, din anul 1379, luptând împotriva genovezilor⁶⁰.

După moartea lui Dobrotici, în 1386, puterea a fost preluată, cu același titlu, de fiul său Ivanco. Deși era înconjurat de puteri ostile politicii sale, genovezi și turci, el a încercat chiar o consolidare a teritoriilor moștenite de la tatăl său. A inițiat o nouă emisiune monetară, ceea ce dovedește menținerea unei stări de independență. Ratificarea unor acorduri între Bizanț și republicile italiene l-a determinat pe Ivanco să se adapteze noii situații. A încheiat pace și un tratat comercial cu genovezii la Pera⁶¹. În 1388 a fost întreprinsă o mare expediție turcească în teritoriile danubiene. Se presupune că în toila acelor singeroase lupte, despotul a decedat.

Mircea cel Bătrîn (1386—1418), văzînd situația extrem de precară din zona Dunării de Jos, a intervenit energic, îndepărtînd iminentul pericol ce amenința și propria sa țară. A eliberat Dobrogea cu Silistra de sub efemera tutelă otomană, anexîndu-le Țării Românești⁶². Docu-

54. F.H.D.R., IV, p. 525.

55. C. Moisil, *Dobrotici și Mircea cel Bătrîn*, în vol. *Dobrogea. Cincizeci de ani...*, p. 308.

56. Drd. Emanoil Băbuș, *Contextul istoric bisericesc al Dobrogei în a doua jumătate a secolului al XIV-lea*, în «Biserica Ortodoxă Română», CV (1987), nr. 1—2, p. 100—101.

57. C. Moisil, *op. cit.*, p. 308—309.

58. M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, *Formarea «Despotatului lui Dobrotici»*, în «Peuce», 1973—1975, nr. 4, p. 246.

59. N. Iorga, *op. cit.*, p. 1051—1052.

60. Ștefan Ștefănescu, *DD*, III, p. 354.

61. *Documente privind istoria României. B. Țara Românească, veacul XIII, XIV și XV*, București, 1953, p. 34—40.

62. Pr. prof. dr. N. Șerbănescu, Prof. dr. N. Stoicescu, *Mircea cel Mare (1386—1418), 600 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești*, București, 1987, p. 88. Sînt analizate unele opinii în legătură cu anexarea Dobrogei în cadrul Țării Românești; Sergiu Iosipescu, *Două chestiuni de geografie istorică*; 1) în *Podunavia și Marele Mircea Voievod al Țării Românești*; 2) *locul bătăliei de la «Rovine»*, în vol. *Marele Mircea Voievod*, București, 1987, p. 433—436.

mentele din 1390 și 1391 consființeau noua realitate. Voievodul se intitula : «*terrarum Dobrodictii despotus*» (despot al țărilor lui Dobrotici) și «*Tristri Dominus*» (domn al Silistrei)⁶³. Pe baza unui document din 1406, reproducem titulatura domnitorului : «Io Mircea mare voievod și domn, din mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu, stăpînind și domnind peste toată țara Ungrovlahiei și a părților de peste munți, încă și către părțile tătărești și Amlașului și Făgărașului herțeg și domn al Banatului Severinului și pe amîndouă părțile, pe toată Podunovia și pînă la Marea cea Mare și stăpînitor al cetății Dirstorului»⁶⁴. Și notațiile lui Chalcocondil confirmă acest teritoriu, aflat sub patronaj românesc, care se întindea din «Dacia peonilor» (Transilvania) pînă la Marea Neagră⁶⁵.

Relațiile dintre voievodul nostru și împăratul bizantin erau încordate. Manuel al II-lea Paleologul (1391—1425) ocrotea un contracandidat la tronul Țării Românești, pe care l-a primit în Bizanț și urmărirea momentul instalării lui⁶⁶.

De-a lungul glorioasei domnii a lui Mircea cel Bătrîn, Dobrogea s-a aflat într-o stare de prosperitate, iar localnicii au fost într-o legătură permanentă cu frații lor din Țara Românească. Din 1417, teritoriul danubiano-pontic a intrat în stăpînire turcească pînă în 1878.

În continuare, vom prezenta cîteva considerații de ansamblu, pe care le dorim edificatoare în dovedirea intensității reale a vieții bisericești dobrogene.

Din răspunsul țarului Simeon (893—927) la o scrisoare a împăratului Roman I Lecapenos (920—944), reiese că Durostorumul era sub control bizantin și în secolul al IX-lea. Titulatura lui Damian, primul patriarh bulgar, «mitropolit de Durostorum și Preslav», este un indiciu care adeverește existența unui puternic centru religios în această așezare, renumită încă din primele secole ale creștinismului⁶⁷. Împăratul Ioan Tzimiskes a desființat Patriarhia, recunoscută de antecesorul său, doar din motive politice, și a organizat la Durostorum, în capitala themei Paristrion, sediul unei mitropolii⁶⁸. Aceasta s-a aflat sub oblăduirea canonică a Patriarhiei Ecumenice din Coonstantinopol, exceptînd scurtul interval al anilor 1019—1020, cînd a fost coborîtă la rang de episcopie, fiind subordonată Arhiepiscopiei de Ohrida⁶⁹.

Săpăturile arheologice, efectuate în ultimele patru decenii în Dobrogea, au scos la lumină numeroase vestigii creștine, dovedind, încă o dată, continuitatea poporului român în acest colț de țară, și, totodată, existența unei vieți bisericești organizate în prezența unei ierarhii. Aici,

63. Hurmuzachi, *Documente*, I, 2, p. 322; 334.

64. *Documente privind istoria României. B. Țara Românească...*, p. 50.

65. *Expuneri istorice. Creșterea puterii turcești. Căderea împărăției bizantine*, trad. de Vasile Grecu, București, 1958, p. 63.

66. *Ibidem*, p. 19.

67. Ion Barnea, *DID*, p. 30.

68. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1980, p. 214; *Viața creștină și organizarea bisericească în ținuturile Tomisului și Dunării de Jos de la începuturi pînă în anul 1864*, în vol. *Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos în trecut și astăzi*, Galați, 1981, p. 11—30.

69. Idem, *Istoria Bisericii...*, p. 191—192; Ion Barnea, *DID*, III, p. 180—181.

lumina Evangheliei lui Hristos a pătruns adânc, fiind răspîndită pentru prima oară în inimile evlavioase ale strămoșilor noștri⁷⁰ care, de la început, și-au vărsat sîngele pentru apărarea credinței, unica forță care a menținut vie unitatea localnicilor prin intemperiiile veacurilor.

Pe meleagurile situate la confluența Dunării cu Marea Neagră, s-au remarcat ierarhi de seamă, cu mare zel misionar, unii dintre ei apărînd dreapta credință și la sinoadele ecumenice. O serie de bazilici și relicve sfinte sînt pînă astăzi mărturii elocvente ce vorbesc cu prisosință de pietatea înaintașilor de odinioară. «Cine pășește în atmosfera tainică a acestor locuri este copleșit de o emoție sfîntă⁷¹, cunoscută de Moise Proorocul, la auzul cuvîntelor Domnului: «Locul pe care stai este pămînt sfînt» (Ieșire 3, 5).

La Capidava (jud. Constanța) s-a descoperit un ulcior de factură romano-bizantină, din secolele X—XII⁷². Pe vas se găseau incizate: o cruce, literele grecești ΜΘ (Μητήρ Θεός), ΝΗΚΟ (νικά) și numele ΠΕΤΡΕ. Inscripția are o dublă importanță, lingvistică și istorică, fiind printre cele mai vechi mărturii scrise ale limbii române și, implicit, un argument convingător în favoarea perenității creștinismului la noi.

În comuna Murfatlar (jud. Constanța), fostă Basarabi, se află cele mai vechi lăcașuri de cult de pe teritoriul țării noastre, păstrate integral pînă astăzi: șase biserițe săpate în masivul de cretă din regiune, datînd — după unii — de la sfîrșitul secolului al X-lea și începutul celui următor⁷³. Constatarea s-a făcut pe baza însemnărilor din bisericuțele B₁ și B₄. Descifrarea celei dintii, incizată în greacă «Luna martie, indictionul 10»⁷⁴, a confirmat anul 6490 = 982, a doua indica 6500 = 992⁷⁵, iar a treia, foarte greu lizibilă din pricina deteriorării avansate preciza, se pare, 6550 = 1042⁷⁶. Majoritatea cercetătorilor le atribuie însă o longevitate apreciabilă, situîndu-le cronologic în secolul al V-lea⁷⁷.

Dintre toate acestea, bisericuța B₄ este cea mai reprezentativă, impunîndu-se și prin dimensiunile ei relativ mari (7 × 3,50 m). Spațiul îngust de la intrare, numit pronaos, este despărțit de naos prin patru stîlpi impunători, de formă pătrată. Pentru susținerea naosului, încăperea cea mai spațioasă, s-a prevăzut în mijloc, spre altar, un stîlp de sprijin, avînd de-o parte și de alta cîte doi mai mici. Spre deosebire de bisericuțele învecinate, trecerea din naos în altar se face prin trei intrări, față de una singură aflată în celelalte⁷⁸.

70. Arhiep. dr. Antim Nica, *Cuvînt înainte*, în vol. *Athlepiscopia Tomisului și Dunării de Jos...*, p. 7.

71. *Ibidem*.

72. A. Rădulescu, *Un atestat străromănesc la Capidava*, în «Pontica», 1970, nr. 3, p. 255—274.

73. I. Barnea, *DID*, III, p. 181; idem, *Monumente de artă creștină descoperite pe teritoriul Republicii Populare Române* (II), în «Studii teologice», XII (1960), nr. 3—4, p. 212—219.

74. Idem, *Arta creștină...*, p. 72.

75. Idem, *D.I.D.*, III, p. 195.

76. G. Mihăilă, *Inscripții slave vechi de la Basarabi*, în «Studii și cercetări lingvistice», XV (1964), nr. 1, p. 45—47.

77. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, p. 153.

78. I. Barnea, *Arta creștină...*, p. 58.

Inscripțiile din interiorul bisericuței, scrise în limbile slavă veche, greacă și gotă, ne rețin atenția în mod deosebit. Din prima categorie fac parte : (Eu) Aian (Dimian ?) preotul merg pe drum (= călătoresc), pun luminări pentru păcatele mele... omule, în această biserică. Iar Dumnezeu să vă miluiască cu sfinții părinți. Amin. Dimian (luna) mai⁷⁹; În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, s-a închinat nedestoinic rob Simeon prima dată în biserică, în luna august, în 31...⁸⁰; «Căci este scris : Bate-voi păstorul și se vor risipi oile» (Matei 26, 31 ; Marcu 14, 27)⁸¹; «A venit părintele aici, în acest loc... luna Octombrie, 4. A venit la noi... am scris... luna ianuarie»⁸²; «Iisus Hristos a biruit»⁸³ și «Nerad păcătosul»⁸⁴. Grafitele în greacă cuprind : «Doamne, ajută robului tău Iosif»⁸⁵ și numele Sf. Theodor, în dreptul unei figuri⁸⁶. Inscripțiile gotice au următoarele texte : «Sfântul Pud»⁸⁷; «Tu, Doamne, (ajută-ne) ori de câte ori în acest loc (ne rugăm) către (Tine) în genunchi, o, Dumnezeule, N... U...»⁸⁸; «E trist dacă nu îngrijim de anîndouă viețile (de) aici (pînă la) sfîrșit»⁸⁹; «Ne-a păzit cel binevoitor de n-au îndrăznit să ne ațîțe (spurce) altarul cu necinstirea»⁹⁰.

Tot aici se găsește și reprezentarea plastică a unui sfînt, aflat într-o atitudine de orantă. Linia de contur, trasată cu intensități valorice inegale, definește caracterul personajului, imprimîndu-i un dinamism hieratic. Este drapat în veșminte ce depășesc glezna picioarelor, «brodate» cu diferite forme circulare. Privită în ansamblu, execuția, deși naivă, a însemnat o etapă importantă în cristalizarea unor scene iconografice, întîlnite ulterior în arta noastră bisericească, într-o formă desăvîrșită, la marile vetre de spiritualitate ortodoxă⁹¹.

În bisericuța E₃ se află «Nașterea Domnului», unica scenă creștină identificată la Basarabi, fiind, totodată, cea mai veche reprezentare de acest gen din țară. Concepută foarte simplu, dar sugestiv, viziunea, imaginată de autorul anonim, este remarcabilă printr-o deosebită originalitate compozițională⁹².

Și pereții celorlalte bisericuțe reunesc o mulțime de semne grafice : cruci, chipuri de sfinți, figuri geometrice, corăbii, animale, plante, scrieri runice, glagolitice etc. Multe din interpretările date acestor ima-

79. G. Mihăilă, *op. cit.*, p. 43.

80. *Ibidem*, p. 48.

81. *Ibidem*, p. 51.

82. *Ibidem*, p. 46.

83. *Ibidem*, p. 40.

84. *Ibidem*, p. 41.

85. Emilian Popescu, *Inscripțiile din secolele IV—XII descoperite în România*, București, 1976, p. 211.

86. I. Barnea, *Monumente creștine și viața bisericească în secolele VII—XIV...*, p. 101.

87. Pr. Al. N. Stănculescu, *Contribuții la descifrarea inscripțiilor de la Murlatra (Basarabi)*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCV (1977), nr. 9—12, p. 1025.

88. *Ibidem*, p. 1029.

89. *Ibidem*.

90. *Ibidem*.

91. I. Barnea, *Arta creștină...*, p. 60.

92. *Ibidem*, p. 80.

gini au rămas doar la stadiul prezumpțiilor, urmînd a fi elucidate și studiate mai departe ⁹³.

«S-au formulat mai multe ipoteze asupra monumentelor rupestre de la Basarabi. S-a emis și ipoteza, pe care ne-o însușim, afirma Pr. Prof. Mircea Păcurariu că este vorba de o așezare minăstirească, o «lavră a peșterilor», cum vom cunoaște mai tîrziu. Primii viețuitori, sihaștri sau pustnici, s-au așezat în aceste locuri retrase, unde și-au săpat bisericuțe și chilii, în care să trăiască și să se roage, și cavouri, în care să fie îngropați. Presupunem că cea mai mare parte dintre viețuitori erau daco-romani» ⁹⁴.

Prof. Emilian Popescu a certificat existența unei episcopii la Axiopolis (Hinog, jud. Constanța), în secolul al XI-lea. Informația, deosebit de prețioasă, a fost preluată dintr-un «Tratat de transferuri», adică un registru al Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol, unde se consemnau mutările ierarhilor dintr-o eparhie în alta, publicat de Jean Darrouzès. La numărul 53 al Tratatului se menționa: «Fiind fără slujbă (σχολάζων) (deținătorului scaunului) de Axiopolis i s-a dat mai întii (scaunul cetății) Abydos și apoi cel de Apros (Τῷ Ἀξιουπόλεως σχολάζοντι ἐδόθη πρότερον ἢ Ἀβδος, ὕστερον δὲ καὶ ὁ Ἀπρος)» ⁹⁵.

Pornind de la acest text, Prof. E. Popescu a arătat că în timpul invaziei cumane din 1095, cînd în Bizanț domnea Alexios I Comnenul (1081—1118), episcopul din Axiopolis s-a refugiat la Constantinopol, de unde, nu după mult timp, a fost trimis în scaunul mitropolitan din Abydos, iar apoi la Apros. Probabil, în capitala Imperiului, ierarhul din Dobrogea a fost ridicat la noua demnitate necesară postului pe care urma să-l ocupe.

Din importanța pe care o deținea cetatea în cadrul sistemului administrativ al themei Paristrion, a derivat o altă ipoteză, care pledează în favoarea identificării la Axiopolis a unui centru mitropolitan. În acest caz, arhiereul a fost numai transferat la noua eparhie. Ca posibile sedii eparhiale sufragane acestei mitropolii, pe baza mărturiilor arheologice, se pot aminti episcopiile de la Dinogetia-Garvăn, Troesmis, Capidava etc.

Prof. E. Popescu a demonstrat convingător că episcopia de la Axiopolis, din secolul al XI-lea, este o continuare firească a tradițiilor celei existente în veacul al VI-lea. Atunci era supusă canonic scaunului episcopal din Tomis, atestat încă din secolul al IV-lea. Limba folosită în cult era greaca, deoarece slavona s-a introdus aici mai tîrziu. «Atestarea episcopiei de la Axiopolis însemnează nu numai dobîndirea de știri privitoare la organizarea bisericească a Dobrogei, ci și o dovadă de continuitate etnică și administrativă a populației locale» ⁹⁶.

93. *Ibidem*, p. 18; Petre Diaconu și P. Năsturel, *Cîteva observații în legătură cu complexul arheologic de la Murlatlar (Basarabi)*, în «Mitropolia Olteniei», XX (1968), nr. 11—12, p. 938—946.

94. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, p. 156.

95. Emilian Popescu, *Știri noi despre istoria Dobrogei în secolul al XI-lea: Episcopia de Axiopolis*, în vol. *Monumente istorice și izvoare creștine...*, p. 128; Vezi și Pr. Ic. Vasile V. Munteanu, *Organizarea minăstirilor românești în compoziție cu cele bizantine (pînă la 1600)* (teză de doctorat), București, 1984, p. 30—31.

96. Emilian Popescu, *Știri despre istoria Dobrogei...*, p. 141.

Bisericuța de la Dinogetia-Garvăn (com. Jijila, jud. Tulcea) este cea mai veche construcție de zid cunoscută pe teritoriul patriei noastre. A fost ridicată pe locul vestigiilor cetății romano-bizantine din secolele IV—VI, într-o insulă stîncoasă (popină), numită pînă astăzi «Bisericuța». Odată cu venirea la conducerea statului a împăratului Ioan Tzimiskes, fortăreața și-a schimbat înfățișarea, fiind reamenajată, iar în secolul al XI-lea, după invazia pecenegilor din 1036, s-a edificat locașul de cult de care ne ocupăm, cu o existență ce nu a depășit secolul al XII-lea⁹⁷.

Bisericuța era concepută într-un plan pătrat, cu laturile de 6×6 m, avînd în interior, spre răsărit, o absidă semicirculară, delimitată în exterior prin cinci laturi. Cupola, înconjurată de patru arce, era sprijinită de pilaștri masivi, ce imprimau interiorului aspectul unei cruci cu brațele scurte. Construcția s-a efectuat din piatră de carieră, de diferite forme și mărimi, reutilizată din dărîmăturile anticului edificiu romano-bizantin. Pe alocuri, s-au putut reconstitui și urme de cărămizi. Zidurile aveau o grosime foarte mare (0,80 m), putînd adăposti chiar și o criptă. Astfel este cazul celei din nord-vest, locul posibil de îngropare al ctitorului. Tot în interiorul bisericeuței, s-au mai găsit trei morminte, iar în perimetrul ei limitrof, un cimitir⁹⁸.

Pe baza unor fragmente din perete, conservate în momentul cercetărilor, s-a constatat că interiorul bisericeuței a fost zugrăvit și tencuit. Gama cromatică, folosită la decorarea monumentului, a rezultat din îmbinarea culorilor de tempera: galben, albastru și roșu, care, prin amestecul reciproc, au dat o serie de nuanțe de mare rafinament artistic. Dacă nu putem vorbi de compozițiile iconografice, fiind imposibilă reconstituirea lor, în schimb, unele ornamente ne dau indicii prețioase în privința pardoselii. Aceasta era împodobită cu figuri geometrice, flori stilizate și cruci înscrise în cercuri. Urmele de pictură descoperite la Dinogetia Garvăn, socotite cele mai vechi mărturii de acest gen din epoca feudală românească, împreună cu planul și tehnica de lucru, sînt de proveniență bizantină⁹⁹.

De aici, au fost rediate circuitului istoric o serie de valoroase documente, care ne ajută, alături de cele arătate pînă acum, la identificarea cu toată certitudinea, în această localitate a unui sediu episcopal.

Săpăturile arheologice din 1954 au dus la descoperirea unui sigiliu de plumb, cu un diametru de 1,7 m și o grosime de 0,4 cm. Pe față se găsește bustul Maicii Domnului, în atitudine de rugăciune, cu minile ridicate. Este reprezentată într-un maforion, pe fondul căruia se distinge, la piept, un medalion cu figura lui Iisus Hristos în miniatură. Pe nimbul din jurul capului se află literele grecești M și Θ, înlocuind, datorită spațiului îngust, prescurtarea tradițională MP și ΘΥ. Pe spate, s-a indicat în greacă și identitatea posesorului: Σφραγ(ις) Μιχ(αήλ) π(ο)υμ= vάpxου 'Ρωσίας (sigiliul lui Mihail, arhiepiscopul Rosiei). S-a ajuns la concluzia că ierarhul a păstorit la Kiev, dar atmosfera ostilă din Rusia, îndreptată împotriva excedentului de episcopi greci, l-a determinat să

97. I. Barnea, *Arta creștină...*, p. 20.

98. *Ibidem*, p. 92.

99. *Ibidem*, p. 97.

revină la Constantinopol, în 1145, unde mai trăia și după 1171. Prin intermediul corespondenței purtate cu episcopul din Garvăn, pentru autenticitatea vreunei scrisori, Mihail și-a imprimat propriul sigiliu, păstrându-și, pe mai departe, și vechea sa titulatură¹⁰⁰.

Crucea dublă relicvar de aur, cu dimensiunile de $7,85 \times 6,2$ cm, totalizând împreună cu lanțul 77 g, descoperită în platoul situat deasupra popinei, este un indiciu categoric al demnității episcopale, a ierarhului din localitate. Atît crucea, cît și lanțul au fost executate din metal poleit cu foiță de aur. Pe avers, concepută răstignirea Domnului, prelucrată separat, în relief, așezată în centrul crucii. Împrejurul Mîntuitorului s-au aplicat diverse ornamente spiralice, lucrate în filigran. La extremitățile crucii, sînt amplasate patru opale, iar pe brațele laterale se pot observa zece safire. Al cincilea opal s-a fixat în partea superioară a brațului vertical, la capetele lanțului. Reversul crucii este simplu, fără nici un decor. În spațiul gol din interiorul ei, s-a păstrat, în condiții bune, o relicvă înfășurată într-o bucățică de mătase. La o analiză minuțioasă a tehnicii de lucru, după toată probabilitatea, crucea provine din atelierele manufacturale constantinopolitane¹⁰¹.

Împreună cu o monedă din perioada împăratului bizantin Alexios I Comnenul, s-a descoperit, într-un loc identic, și o cruce dublă relicvar de bronz. Are o înălțime de 9 cm, fiind singurul exemplar din același tip păstrat integral aici. Pe o parte, este incizat Hristos răstignit, ținînd capul ușor aplecat, înconjurat de un nimb cruciger. Este reprezentat într-o îmbrăcăminte lungă, trasată prin cîteva linii aproape paralele, ce formează pliuri largi spre extremitățile corpului. La marginea brațelor orizontale, sînt înfățișate, în dreapta figura Sf. Fecioare, iar în stînga cea a Sf. Ioan Evanghelistul. Sub mîinile întinse ale Mîntuitorului, se află scris de-o parte și de alta: «Iată Fiul tău» și «Iată mama ta» (Ioan 19, 26—27). Pe cealaltă parte a crucii, este redată Maica Domnului, încadrată de medalioane circulare, cu busturile celor patru evangheliști¹⁰².

O altă cruce dublă, formată din una mică, suprapusă alteia mai mari, turnată în bronz după un tipar comun, prezintă, de asemenea, o importanță aparte. Este un exemplar singular, fără similitudini în alte zone. Cruciușița de sus ilustrează, încadrată de un chenar bine reliefat, răstignirea Domnului. Crucea de jos are înălțimea de 21,5 cm, fiind executată cu brațele lățite spre exterior. În mijlocul ei, personajul în atitudine de orantă închipuie pe Sf. Gheorghe. Pentru conformitate, stă inscripția plasată deasupra capului. Bustul sfințului se continuă cu două picioare extrem de lungi comparativ cu ansamblul corpului. În jurul personajului sînt gravate romburi. Întregul decor al crucii are un caracter pastoral, fiind opera unui localnic¹⁰³.

100. Ibidem, p. 230; *Sigiliul unui ierarh al Rosie în așezarea de la Garvăn*, în «Studii și cercetări de istorie veche», VII (1956), nr. 1—2, p. 189—197.

101. Idem, *Arta creștină...*, p. 136; Corina Nicolaescu, *Moștenirea artei bizantine în România*, București, 1971, p. 44; Ștefan Burda, *Tezaur de aur din România*, București, 1979, p. 40, 76.

102. I. Barnea, *Arta creștină...*, p. 142.

103. Ibidem, p. 144.

Medalionul de bronz, cu diametrul de 3,5 cm, reprezentînd un arhanghel (probabil Mihail), este încă o mărturie care arată pulsul intens al vieții creștine de la Bisericuța-Garvăn. Bustul arhanghelului, axat într-un cadru circular, este lucrat cu mîgală. Trăsăturile fizionomice ale feței, marcate și conturate de o privire fermă, se disting cu notorietate. Părul buclat, răsfrînt pe umeri, imprimă figurii un caracter juvenil¹⁰⁴.

Numeroase cruci din secolele X—XIV, avînd diferite forme și mărimi, executate din bronz, plumb, piatră etc., împreună cu diverse obiecte de proveniență creștină, s-au mai descoperit la Isaccea, Măcin, Enisala, Axiopolis, Capidava, Păcuiul lui Soare etc.

În apropierea satului Niculițel (jud. Tulcea), pe dealul Cetățuia, au fost descoperite ruinele unei bisericuțe, considerată cel mai vechi edificiu cu plan treflat din țară. Intemperiiile veacurilor au făcut ca din Bisericuța de altădată să rămînă pînă astăzi, pe alocuri, cîteva straturi de cărămizi romane, cimentate între ele cu lut galben. Temelia s-a pus direct pe stîncă. Bisericuța avea următoarele date statistice: lungimea de aproape 6 m, diametrul altarului măsura 1,90 m, iar grosimea pereților nu depășea 0,70 cm, adăpostind în exterior, în colțul de NE, și o încăpere anexă. Amplasată într-un loc retras, în mijlocul pădurii, înconjurată de urmele unor locuințe, bisericuța a servit, probabil, unui așezămint monahal din secolele XII—XIII¹⁰⁵.

În centrul Niculițelului se află încă o biserică, cu hramul Sf. Atanasie, din a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Edificiul are un plan în formă de cruce greacă înscrisă, cu unele caracteristici mai evolute față de tipul clasic. Pronaosul, pătrat, este boltit cu un cilindru longitudinal. În mijlocul naosului, s-a înălțat o turlă de proporții reduse, circulară spre interior și hexagonală în exterior. Altarul are o absidă semiglobulară, fiind acoperit de o calotă ce continuă o boltă sferică îngustă. Fundațiile s-au alcătuit din piatră de carieră, iar pereții au rezultat din îmbinarea cărămizilor provenite de la ruinele unei clădiri romano-bizantine. O succesiune de firide înalte, despărțite prin lezne, împodobesc fațadele, dînd ansamblului o linie monumentală. Această biserică a urmat, în mare, planul de construcție întîlnit și la bisericuța de la Dinogetia-Garvăn, dar, spre deosebire de cea din urmă, care prezintă un aspect cubic, aici este amplificată partea vestică a naosului, dezvoltîndu-se brațul crucii, în timp ce interiorul s-a lărgit prin așezarea, în părțile laterale, a două firide. Lăcașul de la Niculițel, deși de mici dimensiuni, a îndeplinit în decursul timpului funcția de capelă pe domeniul unui feudal român¹⁰⁶.

În contextul deja enunțat, Ana Comnena ne-a lăsat cea mai veche știre despre existența Vicinei. Începînd cu anul 1204, detenția latină a

104. *Ibidem*, p. 218.

105. *Ibidem*, p. 96.

106. Cristian Moisescu, *Un vechi monument medieval dobrogean necunoscut: biserica Sîntul Atanasie de la Niculițel (secolul XIII)*, în vol. *De la Dunăre la Mare*, Galați, ed. a II-a, 1979, p. 141—145; Lia Bătrîna și Adrian Bătrîna, *Un vechi monument istoric pe teritoriul Dobrogei: biserica Sîntul Atanasie din Niculițel (jud. Tulcea)*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCVI (1978), nr. 3—4, p. 277—287.

Constantinopolului a provocat un exod masiv al populației grecești care, alungată de cuceritori, în peregrinările sale, a întemeiat o colonie și în această localitate, identificată, prezumtiv, cu așezarea de la Noviodunum Isaccea¹⁰⁷. Administrația bizantină de aici a fost reprezentată, pînă în 1261, de un episcop. Atunci, s-a mai numit și un guvernator civil, ca trimis special al basileului¹⁰⁸.

Spre sfîrșitul primei jumătăți a secolului al XIII-lea, Vicina a devenit cel mai înfloritor oraș comercial din ținuturile de la Dunărea de Jos, o adevărată capitală a «micului Bizanț provincial»¹⁰⁹. Ținîndu-se cont de acest considerent, eparhia a fost ridicată la rang de mitropolie. Titlul acordat de împăratul Andronic al II-lea Paleologul (1282—1328), ierarhului Teodor¹¹⁰ (ceilalți titulari nu-i cunoaștem), îl regăsim în actele sinodului din 1285, ținut în biserica Vlaherne din Constantinopol. Cu ocazia participării sale iscălea: «smeritul mitropolit al orașului mîntuit de Dumnezeu Vicina»¹¹¹. Șapte ani mai tîrziu, a semnat și «Tomosul sinodal contra latinilor»¹¹².

Din cronica lui Georgios Pachymeres aflăm că «...neamul mărinimos al alanilor, numărînd ca la șaisprezece mii de oameni, din care peste jumătate erau buni să lupte, după ce a scăpat de Nogai și de robia lui, fiindcă acesta a pierit în război, căutau să treacă la împărat și, mergînd la ierarhul Vicinei, se rugau ca, prin mijlocirea sa, să-i primească împăratul... și «mitropolitul» Vicinei anunțînd rugămîntea lor, cîrmuitorii bizantini o socoteau ca un noroc venit la timp... Și s-au trimis scrisori împărătești către dîșii, iar ei trecură ca refugiați cu toată mulțimea, în căruțe și care acoperite»¹¹³. Deci, mitropolitul Luca, urmașul celui dintîi, susținînd cauza acestei populații de origine turcă, de-a se strămuta în Imperiul bizantin, a intervenit pe lingă basileul Andronic al II-lea Paleologul.

Nichifor Gregoras, chiar dacă nu-l menționează în mod expres pe mitropolitul Vicinei, semnala că alanii locuiau «dincolo de Istru», fiind «creștini din vechime»¹¹⁴.

Din actele vremii, reiese că prin 1305—1306 păstorea același ierarh, amintit atît în corespondența patriarhului contemporan Atanasie I, cît și în unele documente ale Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol. În sinodul patriarhal din 1317—1318, s-a amintit și de mitropolia Vicinei, fără a se menționa însă numele titularului¹¹⁵.

Începînd cu 1324, din cauza deselor năvăliri tătare, Vicina a început să-și piardă din însemnătatea de altădată, iar pe la mijlocul veacului al XV-lea și-a încetat existența. Această situație era consemnată, în

107. Pr. prof. I. Rămureanu, *Mitropolia Vicinei și rolul ei în păstrarea ortodoxiei în ținuturile românești*, în vol. *De la Dunăre...*, p. 154; Vezi și Silvia Bara, *Izvoare scrise privind așezările dobrogene de pe malul Dunării în secolele XI—XIV*, în «Revista de istorie», 1981, t. 34, nr. 2, p. 320—323; 329—335.

108. I. Barnea, *D.I.D.*, III, p. 387.

109. Pr. prof. I. Rămureanu, *op. cit.*, p. 150.

110. *Ibidem*, p. 156.

111. *F.H.D.R.*, IV, p. 191.

112. Pr. prof. I. Rămureanu, *op. cit.*, p. 156.

113. *F.H.D.R.*, III, p. 451.

114. *Ibidem*, p. 509.

115. Pr. prof. I. Rămureanu, *op. cit.*, p. 157.

timpul împăratului Andronic al III-lea Paleologul (1328—1341), de un
 episcop al cancelariei imperiale, precizând că la Vicina condițiile de viață
 erau nesigure, datorită ocupației barbare, iar din acest motiv numărul
 creștinilor s-a redus simțitor. În aceste condiții, între 1337—1338, păs-
 toria mitropolitului Macarie, cel care a arătat că deși «trăiește ca o oaie
 în mijlocul lupilor» (Matei 10, 16), a promis în fața înaltei autorități
 bisericești din Bizanț statornicia în eparhie, exceptând doar cazurile de
 mare necesitate și trebuință»¹¹⁶.

Angajamentul său, afirmat verbal, a fost concretizat și în scris :
 smeritul mitropolit de Vicina și hypertim Macarie, fiind de acord cu
 cele scrise mai sus, pentru întărire am iscălit»¹¹⁷. În 1341 și 1343,
 ierarhul se găsea la Constantinopol, participând la sinoadele patriarhale.
 A condus destinele eparhiei pînă către anul 1347. Din acel an este înțil-
 mit un nou titular, în persoana mitropolitului Ciril¹¹⁸.

Prezența ierarhilor de la Vicina la Constantinopol, cu ocazia ședin-
 telor sinodului patriarhal, dovedește importanța pe care o deținea acest
 scaun mitropolitan în rîndul ierarhiei bizantine, a cărui jurisdicție se
 întindea asupra întregii theme Paristrion.

Basarab I a avut cu siguranță un episcop la curtea sa, deservind
 nevoile cultice din Țara Românească, dar organizarea bisericească au-
 tohtonă nu era încă recunoscută de Patriarhia din Constantinopol. Acest
 deziderat l-a împlinit fiul său, Nicolae Alexandru Basarab. În urma unor
 insistente demersuri, adresate de domnitor patriarhului ecumenic Ca-
 list I, Iachinat, ultimul mitropolit al Vicinei, a fost transferat, în 1359,
 la Curtea de Argeș, devenind primul mitropolit al Ungrovlahiei. Conco-
 mitent, s-a îngrijit și de nevoile religioase ale populației dobrogene, prin
 hirotoniri de preoți și diaconi.

Odată cu înființarea coloniilor genoveze la porturile de la gurile
 Dunării, s-au organizat și unele mînăstiri de rit catolic. O scrisoare a
 franciscanilor, din 1287, atestă existența unui asemenea așezămînt la
 Vicina¹¹⁹. Acesta era indicat pentru ultima oară în 1371, cînd se amintea
 de listele mînăstirilor Fraților Minori din vicariatul Tatariei Aquilonare,
 custodia Gazariei, de «dominus Ludovicus Vicinensis, de ordine Mino-
 rum»¹²⁰. Pe baza acelorasi documente, s-au mai putut identifica, cel
 mult ipotetic, mînăstirile franciscane de la Selena (Sulina ?) și Licos-
 torno¹²¹. În această regiune prozelitismul catolic a fost infim, oprit la
 timp de conducătorii locali și de băștinași, ancorați profund în credința
 strămoșească ortodoxă.

116. *Ibidem*, p. 158.

117. *F.H.D.R.*, IV, p. 193.

118. Pr. prof. I. Rămureanu, *op. cit.*, p. 160.

119. Radu Ciobanu, *Aspecte ale civilizației portuare din Dobrogea la sfîrșitul secolului al XIII-lea și în secolul al XIV-lea*, în «Pontica», 1970, nr. 3, p. 323.

120. C. Andreescu, *Așezări franciscane la Dunăre și Marea Neagră*, în «Cer-
 cetări istorice», VIII—IX (1932—1933), nr. 2, p. 160.

121. Radu Ciobanu, *op. cit.*, p. 323—324.

CONCLUZII. Mărturile cronicarilor la care ne-am referit dedesc, cu probitate, că spațiul geografic delimitat de apele Dunării și Mării Negre, așezat într-un cadru deosebit de favorabil schimburilor comerciale, cu zone fertile și bogate, a făcut parte constant din vasta sferă a preocupărilor bizantine. Între dobrogeni și Imperiul secolelor X—XIV a existat un schimb valoric permanent, fie de natură economică, culturală sau spirituală, materializat în consolidarea și afirmarea unei societăți românești, avînd ca prototip miniatura celei bizantine.

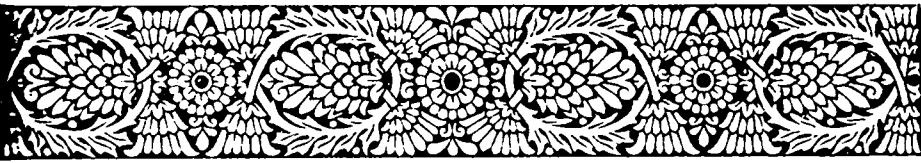
În perioada enunțată, Bizanțul a controlat aproape în permanență acest teritoriu; uneori printr-o stăpînire efectivă, cazul themei Patris-trion (secolele X—XII); suplinită, apoi, în timpul Imperiului de la Niceea, prin autoritatea eclesiastică de la Vicina (secolul al XIII-lea); alteori mai mult nominal, cum s-a întimplat pe vremea lui Balica, Dobrotici și Ivanco (secolul al XIV-lea); ajungîndu-se, în final, la unele diferende între Manuel al V-lea Paleologul și Mircea cel Bătrîn.

Vestigiile arheologice de natură creștină, descoperite în regiune, rămîn, de-a lungul epocilor, testimonii irevocabile ale devenirii noastre ca națiune, printr-o viață religioasă organizată, temeluită pe o credință ortodoxă de nezdruccinat.

Cucerirea Dobrogei de către turci nu a însemnat o întrerupere a tradiționalelor legături existente între localnici și frații lor de pe întreg cuprinsul țării, ci doar o atenuare a celor avute anterior. După războiul de independență (1878), teritoriul dunăreano-pontic a revenit în granițele sale firești.

Drd. MEZINCA MARIUS

• D O C U M E N T A R E •

EPISCOPUL MELCHISEDEC ȘTEFĂNESCU DESPRE SFINȚII ROMÂNI

Nume înscris la loc de cinste în istoria Bisericii noastre între ierarhii mari cărturari și viețuitori întru adincă smerenie și evlavie, *Episcopul Melchisedec Ștefănescu* a avut și vocația unui autentic educator în spiritul virtuților creștine, nu mai puțin al virtuților patriotice în sensul cel mai curat și nobil al acestor cerințe spirituale. De aceea trebuie să relevăm, în activitatea sa, un aspect asupra căruia merită să insistăm, anume, preocuparea pentru ceea ce am putea numi cultura generală teologică a poporului, de educație a credincioșilor prin cunoașterea faptelor de credință, a evenimentelor istorice implicând asemenea fapte, implicând viața creștină exemplară, spre o adevărată conștientizare asupra însemnătății distincte și prețurii valorilor ortodoxiei românești.

În anul mintuirii 1869, pe cînd arhipăstorea la Dunărea de Jos, episcopul Melchisedec Ștefănescu alcătuieste și publică un foarte interesant *Oratoriu* care cuprinde «Orațiunile și rugerile ce adresează lui Dumnezeu creștinii ortodocși». Acest *Oratoriu* este un fel de *Ceaslov* mic, cuprinzînd *Rugăciuni de seară*, *Rugăciuni de dimineață*, *Dumnezeiasca Liturghie*, *Rugăciunile mesei*, *Omul creștin și Calendarul*, *Sinaxarul celor douăsprezece luni*.

În acest *Calendar-Sinaxar* se oglindesc preocupările episcopului Melchisedec în domeniul *aghiografiei românești*, nu pentru o demonstrație a cunoștințelor sale, ci spre instruire și largă cunoaștere a unor date, fapte și învățăminte.

1. Astfel, la ziua de 12 ianuarie, după ce menționează pe «Sfânta martiră Tatiana», adaugă : «*Parte din sfintele ei relicve, anume capul, se află la sfânta Episcopie a Argeșului, în România*». În legătură cu aceasta, trebuie să facem precizarea că, actualmente, cinstitul cap al Sfintei mucenițe Tatiana se păstrează în raclă de argint în catedrala «Sf. Dumitru» din Craiova.

Dreptcredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt

2. La 24 ianuarie, după ce a menționat pe «Cuvioasa maica noastră Xenia», arată că «*Ziua de 24 ianuarie este aniversarea Unirii Țărilor Române, Moldova și Muntenia, la 1859, într-o singură țară numită România*».

3. La 8 aprilie, după enumerarea sfinților apostoli — dintre cei **aptezeci** — Irodion, Agav, Ruf, Asigrit, Flegon și Erm, adaugă : «*În această zi, în anul 1654, a răposat fericitul întru pomenire Domn al Țării Românești, Matei Basarab, renumit prin înțelepciune, patriotism, eroism și religiozitate. A domnit 21 ani și a zidit 40 templuri și mănăstiri. Miron Costin așa se exprimă despre el : «Era Matei, Domnul muntenesc, om fericit peste toate domniile acei țări, nemîndru, blînd, drept de țară, harnic, la războaie așa neînfrînt și neînspămîntat, cît poți să-l asemeni cu mari și vestiți oșteni ai lumii».*

4. La 23 aprilie, Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință, adaugă : «*Acest sfînt este patronul oștirea române și al Mitropoliei Moldo-României.*

5. La 24 aprilie arată că Sfîntul Sava Stratilat a fost «*român din Dacia ; a primit martiriul împreună cu 70 de ostași, de la goții care atunci domneau peste Dacia.*

6. La 28 aprilie se precizează, după tradiție, că sfinții martiri Maxim, Dada și Quintilian «*s-au martirizat în Dacia.*

7. La 21 mai, «*Sfinții, mari împărați și egali cu apostolii, Constantin și Elena*» se arată că «*Acești sfinți sînt patronii Mitropoliei Ungrovlahiei și ai capitalei României — orașul București.*

8. La 2 iulie, după ce menționează «*Punerea cinstului veșmînt al Prea Sfîntei, Stăpînei noastre Născătoarei de Dumnezeu, în Vlaherna*», continuă : «*Întru această zi s-a săvîrșit din viață marele Ștefan Domnul Moldo-României, în anul 1504, și s-a înmormîntat în sfînta mănăstire Putna cea fundată de dînsul. Cronica țării se exprimă așa despre acest erou și bun creștin...*» (reproduce paragraful cunoscut din cronica lui Grigore Ureche) : «*...că după moartea lui îi zicea sfîntul Ștefan Vodă.*». La pagina 386 a Oratoriului este reprodus portretul Sfîntului Ștefan cel Mare.

9. La 7 iulie se precizează că «*O parte din sfintele relicve ale Sfîntei Chiriachi, o mîină, se află în biserica sfîntei Episcopii de Huși în România, aduse cu cheltuiala episcopului Iacov în anul 1787.*

10. La 27 iulie se menționează că «*Întru această zi se serbează aniversarea fundării spitalelor din România sudică, pentru că unul din aceste stabilimente este așezat în mănăstirea Sfîntului Pantelimon, cea zidită de Domnul Grigorie Ghica. Acolo se află și o parte din sfintele lui moaște, un os de la mîină.*

11. La 8 august, după indicarea Sfîntului Emilian Mărturisorul, se adaugă : «*Întru această zi s-a întîmplat tragicul sfîrșit al marelui Domnitor Mihai Bravul, cel egal cu marele Ștefan, în anul 1601. Cro-*

nica țării spune că viața lui s-a finit în următorul mod: În anul 7109 (1601) august 8, într'așternut încă fiind Mihai Vodă, au venit doi căpitani nemți, cu oamenii lor trimiși de Basta Giorgi să omoare pe Mihai Vodă, și cum au sosit la tabăra lui, că era de o parte, au lovit la cortul unde odihnea; și acolo pe loc i-au tăiat capul și l-au dus la Basta Giorgi; iară trupul pînă a treia zi a stătut la vederea tuturor neîngropat. Oștile lui ce avea nu erau cu dînsul în tabără. Pe toți îi slobozise în pradă. Și așa s-au plătit lui Mihai Vodă pentru slujbele ce au făcut nemților». Mihai Vodă, «cel egal cu marele Ștefan», are de asemenea reproduș chipul în Oratoriu, p. 402.

12. La 15 august, Adormirea Maicii Domnului, se adaugă: «Întru această zi s-a întîmplat tragicul, dar totodată eroicul sfîrșit al Domnului Constantin Brîncoveanu și a 4 feciori ai lui, în Constantinopole, la anul 1714. Sultanul a promis grație fiilor, dintre care unul era logodit, dacă

Sfinții martiri Brâncoveni

vor lepăda creștinismul și vor primi mahomedanismul. Atunci tatăl luînd rolul de predicator, zise fiilor săi... (și se redă textul cunoscut, pric care Sfîntul Constantin Vodă Brîncoveanu își îndeamnă fiii să nu piardă în cele din urmă și sufletele. I-au ascultat îndureratul sfat pîrintesc, acceptînd tragicul sfîrșit).

13. La 15 septembrie — Sfântul martir Nichita — se adaugă : «*din Dacia Traiană. A fost martirizat de goți...*».

14. La 7 octombrie — Sfinții Serghie și Vach — se adaugă : «*Sfintele lor capete se află în sfânta Episcopie a Argeșului în România*». Să menționăm că în prezent — 1992 — aceste sfinte moaște se păstrează în catedrala mitropolitană «Sf. Dumitru» din Craiova.

15. La 12 octombrie, după enumerarea sfinților martiri Prov, Tarach, Andronic și cuviosul Cosma, se adaugă : «*Întru această zi, în anul 1777, a fost decapitat în Iași, din ordinul sultanului, pururea-pomenitul Domn al Moldovei Grigorie Ghica, pentru că din toate forțele se opunea la înstrăinarea Bucovinei*».

16. La 15 noiembrie, după enumerarea sfinților martiri Gurie, Samona și Aviv... se adaugă : «*Întru această zi s-a mutat către Domnul, în anul 1794, cuviosul părintele nostru Paisie Arhimandritul sfintelor mănăstiri Neamțu și Secu, reorganizatorul ascetismului în România, renumit pentru înaltele sale calități spirituale ascetice*».

17. La 20 noiembrie, cel întru sfinți Părintele nostru Grigorie Decapolitul, se adaugă : «*Sfintele lui relicve se află întregi în mănăstirea Bistrița din România mică (Oltenia)*».

18. La 30 noiembrie — Sfântul apostol Andrei — se adaugă : «*Acest Apostol a predicat Evanghelia în Thracia, în Dacia, în Scitia...*».

19. La 7 decembrie — Sfântul Ambrozie episcopul Mediolanului și Sfânta muceniță Filoteia — se adaugă : «*Sfintele ei relicve se află în biserica domnească din orașul Argeș*».

20. La 26 decembrie, după menționarea numelui cuviosului Nicodim, se adaugă : «*Fondatorul mănăstirii Tismana din România sudică. Acolo s-au păstrat un timp și sfintele lui relicve, dar acum se păstrează din ele numai un deget*».

Pentru sfârșitul lunii decembrie, episcopul Melchisedec Ștefănescu face o mențiune specială :

«*Adăugim aici și câțiva cuvioși români ce au bineplăcut lui Dumnezeu în patria noastră, și ale căror nume le găsim în «Viețile Sfinților» (Proloagele, traduse și tipărite de mitropolitul Dosoftei al Moldovei), la finele lunii decembrie. Aceștia sînt :*

1. Daniil de la mănăstirea Voroneț, contemporan cu marele Ștefan. Acest cuvios a îmbărbătat la luptă contra turcilor pe marele erou, după vîncela ce suferise de la ei la Valea Albă ;

2. Rafail de la mănăstirea Agapia. Sfintele lui relicve le-a sărutat mitropolitul Dosoftei ;

Cuvioșii următori au fost contemporani cu mitropolitul Dosoftei :

3. Chiriac de la mănăstirea Bisericani, care a sihăstrit în munți 60 de ani, neîntrebuintînd nici îmbrăcăminte ;

4. Chiriac de la mănăstirea Tazlău ;

5. *Epifanie de la mînăstirea Voroneţ* ;
6. *Partenie de la mînăstirea Agapia* ;
7. *Ioan de la mînăstirea Rîşca, pe care mitropolitul Dosoftei îl numeşte : «Arhiepiscopul cel sfînt şi minunat»* ;
8. *Inocenţiu de la mînăstirea Pobrata* şi
9. *Eustaţiu*».

Remarcăm aici preocupările episcopului Melchisedec Ştefănescu de a pune în lumină date şi fapte de viaţă creştină şi de istorie a neamului, atât de adesea strîns împletite, precizările despre sfinţii din epoca străromână creştină, din părţile daco-romane, care au trăit şi au predicat sau au păstorit aici, unii fiind martirizaţi, cum se arată şi în «Martirologie».

Episcopul Melchisedec adună aici şi precizările asupra faptului că unii sfinţi din calendarul creştin universal au sfînte moaşte în solul cuvoinesc românesc, fiind păstrate în biserici din mînăstiri sau în catedrale, unde sînt preacinstate după cuviinţă şi cu adîncă evlavie a siujitorilor sîntelor altare şi a dreptmăritorilor creştini din toate părţile noastre româneşti.

Prezintă o deosebită înemnatate faptul că episcopul Melchisedec introduce pentru prima oară în Sinaxar, în Calendar, sfinţi autohtoni, apărători ai legii străbune şi nu mai puţin ai pămîntului românesc, ai drepturilor şi demnităţii poporului nostru — Sfîntul Voievod Ştefan cel Mare al Moldovei, Sfîntul martir Voievod Constantin Brîncoveanu şi cei patru fii ai săi. În Sinaxar, episcopul Melchisedec menţionează de asemenea o serie de personalităţi, eroi ai neamului, care prin viaţa şi faptele lor pilduitoare îşi înscriu numele în Panteonul credinţei, al spiritualităţii româneşti, înure care : binecredinciosul voievod al Ţării Româneşti Matei Basarab, Mihai Viteazul, «cel egal cu marele Ştefan» ; binecredinciosul voievod Grigorie Ghica al Moldovei ; cuviosul Rafail de la Agapia ; cuviosul Chiriac de la Tazlău ; cuviosul Epifanie de la Voroneţ ş.a. Revine Comisiei speciale a Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române îndatorirea studierii şi cercetării cuvenite în vederea canonizării lor.

Să încheiem acum aceste gînduri cu rugăciunea de la sfîrşitul Sinaxarului : «Doamne Iisuse Hristoase, miluieşte-ne pre noi» şi să adăugăm cuvîntul nostru de adîncă preţuire ce trebuie să purtăm episcopului Melchisedec, «clericul de o largă cultură, cu o chemare ştiinţifică netăgăduită, om cinstit, modest, binefăcător..., o adevărată podoabă a Bisericii noastre» (Nicolae Iorga). Veşnică să fie pomenirea vrednicului de toată cinstirea, episcopul Melchisedec Ştefănescu.

† NESTOR
ARHIEPISCOP şi MITROPOLIT

SLUJBA SFÎNTULUI CUVIOSULUI PAISIE DE LA NEAMȚU

(DUPĂ MANUSCRISUL AFLAT LA MUNTELE ATHOS
ÎN SCHITUL SF. ILIE, ÎMPREUNĂ CU PORTRETUL SĂU)

PROLOG

În istoria monahismului ortodox, sfântul cuvios Paisie are un loc însemnat. De două sute de ani activitatea sa de înnoire a vieții călugărești de traducător, de practicare a sistemii stăreției, de copiere a scrierilor patristice sînt virtuți pe care le cunosc slujitorii Bisericii și credincioșii.

Născut la 21 decembrie 1722, în ziua pomenirii mitropolitului Petru Movilă, a primit numele de Petru în cinstea vestitului ierarh.

Tatăl său, bunicul și străbunicul au fost protopopi ai orașului Poltava. Bunicul după mamă era evreu botezat cu toată casa. Una din fiicele sale a ajuns stareță la minăstirea de femei Pocrov din Kiev. Tot la această mănăstire va veni și mama sa, Irina, cînd va deveni văduvă. A rămas orfan de tată la vîrsta de patru ani. A învățat carte după *Psalme* și *Ceaslov*, apoi, ca elev extern la școala de la minăstirea Bratsca, cunoscută sub numele de *Academia de la Kiev*, reorganizată cu un veac mai înainte de mitropolitul Petru Movilă.

Tăcut și cu blîndețe în purtări, citea adesea «Viețile Sfinților», participa la slujbele bisericești, deșteptîndu-se astfel în el doința de a fi în legătură cu Dumnezeu. Într-o zi a fost prezent la Dumnezeiasca Liturghie slujită în limba română de mitropolitul Antonie al Moldovei, care se găsea atunci la Kiev și, cum mărturisește în scris, «a prins dragoste către binecuvîntata limbă și poporul român». Convorbiri despre aceea, prezența la slujbele din catedralele și bisericile orașului au pus stăpînire pe inima sa pentru a se consacra lui Dumnezeu.

Petru a părăsit Academia și a început a umbla pe la mănăstiri, hotărîndu-se să îmbrățișeze nevoința monahală. În 1741 este tuns ca rasofoar în minăstirea Medvedev, schimbîndu-și numele în Platon. Tînărul frate întru Hristo; năzuia după desăvîrșirea evanghelică, pe care o explică operele și experiența sfinților Părinți ai Bisericii.

Din viața lui Paisie, scrie hagiograful lui, este cunoscut că la începutul drumului monahal nu se găseau în minăstirile rusești nici manuscrise duhovnicești, nici scrieri literare corespunzătoare¹.

Rasofoarul Platon caută să afle locuri unde strălucește viața curată și învățătura luminată. Aude de la ieroschimonahul Mihail, rus venit din Valahia, despre schiturile și pustietățile din munții Buzăului. În acești munți, la Poiana Mărului, se dezvoltă un centru panortodox cu trăire înaltă, scriptoriu de opere patristice, cu un stareț isihast cu numele Vasile.

1. I. Hibirin, *Activitatea de traducător a starețului Paisie Velicovschi* (în limba rusă), în «Jurnal Moskovskoi Patriarhii», 1956, nr. 12, p. 59.

După sărbătorile Paștelui din anul 1743, Platon și cu alți trei călugări porniră spre Țările Române. Platon părăsi astfel pentru totdeauna țara sa natală. În curînd el poposește în schitul Dălhăuți (Vrancea), unde și-a dus viața împreună cu mai mulți nevoitori însemnați. Petrecînd citva timp în acest schit, Platon a continuat drumul și a ajuns la schitul Trăisteni. Aici, pentru întia dată, Platon a auzit despre pravila și rugăciunile după rînduiala Sfîntului Munte, monahii ducînd via-

Sfîntul cuvios Paisie de la Neamț

de obște, și a întâlnit cițiva pustnici care trăiau în apropierea schitului. În acest loc, Platon a făcut ascultare la bucătărie, dedicându-se dincirii studiului limbii române.

În curînd a venit la Trăisteni starețul Vasile, care oblăduia duhovnicește schitul și, văzîndu-l pe Platon, îl luă la Poiana Mărului. Acolo funcționa un scriptoriu în care se lucrau manuscrise slavone și românești. Platon a copiat într-un manuscris lucrarea *Desiderie*² în limba slavonă de pe un miscelaneu adus de la Moscova, care era tradus din limba română, a cărui copie s-a păstrat pînă în zilele noastre.

De la schitul Poiana Mărului, el a făcut ascultare la schitul Cîrnu, sub conducerea duhovnicească a schimonahului Onufrie. Acolo, într-o cămărie sihăstrească, a înțeles tainele adevăratului monahism și ascetism, simțînd mai profund efectul binefăcător al rugăciunii. Acolo a învățat și alte meșteșuguri manuale pe lîngă scrierea cu care se îndeletnicea zilnic³.

Petrecînd în schiturile din Valahia aproape patru ani și culegînd ca albina mierea spirituală de la stareți, duhovnici și sihaștri, Platon s-a hotărît să meargă la Muntele Athos, pentru ca, potolindu-și setea la izvorul milenar al cetății monahismului, să se desăvîrșească în viața cea intru Hristos. Avea 24 de ani.

Insoțit de ieromonahul Trifon, el a ajuns la Athos la 4 iulie 1746 și s-a oprit la minăstirea Pantocrator, unde pe lîngă călugări greci erau și unii de origine slavă. Prietenul de drum a murit a patra zi, iar Platon a colindat pe la monahi, căutîndu-și un părinte duhovnicesc. Neaflînd pe nimeni, s-a decis să locuiască singur. Așa au trecut patru ani, cei mai grei din viața monahală. A fost o etapă de creștere sufletească.

În acest timp, el a fost cercetat de starețul Vasile de la Poiana Mărului, venit la Sfîntul Munte, care voia să-l facă preot la Trăisteni. În Valahia. Starețul i-a arătat pericolul viețuirii singuratice și l-a sfătuit să ducă nevoița împreună cu doi sau trei frați. Apoi l-a tuns în mantie, schimbîndu-i numele din Platon în Paisie, pe care-l va păstra pînă la moarte. Cuviosul avea atunci 28 de ani.

În curînd a sosit din Moldova monahul Visarion în căutarea unui duhovnic și, auzînd că Paisie știe limba română, a venit la el. Văzîndu-i viața aspră, i-a plăcut mult și l-a rugat să-l primească ucenic. Patru ani au trăit în pace, dragoste, mărturisindu-și gîndurile și citînd *Sfînta Scriptură* și scrierile patristice. Cu timpul, în preajma lor s-au adunat ucenici, dornici să fie admiși în mica lor obște. Cei dinții au fost români, moldoveni de origine, și se numeau Partenie și Chesarie. Sporînd viețuirii comunității la 12 români-moldoveni și 5 slavi și cum-părîndu-se chilia Sfîntului Constantin, slujba dumnezeieștilor Liturghii a început să se facă în limba română și în slavonă. Obștea avea nevoie acum de un preot și duhovnic.

Paisie a fost hirotonit ieromonah la vîrsta de 36 ani de către episcopul Grigorie de la Athos. Mărîndu-se obștea, ieromonahul Paisie a

2. Paul Mihail și Zamfira Mihail, *Geneza manuscrisului românesc «Desiderie»*, în «Mitropolia Olteniei», XXXI (1979), nr. 1—3, p. 113—136.

3. Paul Mihail, *Schitul Poiana Mărului un centru ortodox cărtutăresc*, în «Spiritualitate și istorie la întorsura Carpaților», vol. I, Buzău, 1983, p. 355—384 + 10 planșe.

cerut minăstirii Pantocrator îngăduința ca pe moșia ei să se înființeze schitul Sfântul Ilie. Dobândind aprobarea patriarhului Serafim, viețuitor aiunci la Athos, obștea a purces la lucru. În curind (1757), frații au zidit biserică din piatră, trapeză, bucătărie, arhondaric și 15 chilii, cu donații care veneau din țările ortodoxe. Schitul acesta a atras și mai mulți ucenici și astfel obștea a ajuns la numărul de 60 de viețuitori. Paisie a orînduit viața comunității sale după principiile Sfinților Părinți, începînd cu ale marelui Vasile, ajungînd în curind renumită în Sfîntul Munte.

În noul schit, starețul Paisie a învățat de la monahul Macarie, cunoscător bun al limbii eline, nu numai limba greacă, ci a și tradus sub îndrumarea acestuia în limba slavonă. În nopțile de priveghere, el lucra la diverse tălmăciri, nedormind mai mult de trei ore. Starețul se bucura de bunăvoința patriarhului Serafim, care-l invita adeseori să slujească la minăstirea Pantocrator în limbile slavonă, elină și română.

Atitudinea ostilă a turcilor, pe de o parte, iar pe de alta, rivalitatea dintre greci și slavi la Sfîntul Munte, în acest veac de adînci frămîntări, l-au făcut pe Paisie să se gîndească la reîntoarcerea în Țările Române.

Lăsînd la Sfîntul Ilie un număr însemnat de frați, el a plecat de la Athos cu două corăbii în care erau 64 de suflete. Îl atrăgea aici amintirea tinereții, pe care și-o petrecuse la schiturile din munții Buzăului, și hotărîrea sa de a reinnoi viața obștească din ele. La acestea se adăugă atașamentul său față de limba română și de pămîntul noii sale patrii. Au trecut prin Constantinopol și au ajuns la Galați. După debarcare, obștea a găsit adăpost în schitul Vărzărești, din apropierea orașului Focșani.

Împreună cu duhovnicii Visarion și Gheorghe, el a plecat la București și au cerut o minăstire de la mitropolitul de atunci, care era de origine grec. Fiind refuzați, au mers la Iași, unde au fost primiți cu dragoste de mitropolitul Gavriil Calimah. Acesta, de origine română, fusese arhidiacon la Patriarhia Ecumenică și apoi, din 1745, timp de 15 ani, activase ca mitropolit al Tesalonicului. Din 1760 devenise mitropolit al Moldovei și îl cunoștea personal pe Paisie de la Sfîntul Munte. Cu aprobarea Divanului și a voievodului Grigorie Calimah, obștii venite de la Athos i s-a dat minăstirea Dragomirna cu toate moșiile, prin hrisovul din 31 august 1763.

În septembrie același an, cei 64 de frați au venit în noul așezămint, ctitoria mitropolitului Anastasie Crimca din 1609, cu biserica mare, neobișnuit de înaltă și cu forme decorative deosebit de artistice. Această comunitate era hotărîtă «la viață obștească», la rugăciune, la gospodărie, dar mai ales la activitatea de cultură, sub îndrumarea lui Paisie. Mai întîi s-a așezat în biserică aceeași rînduială ca la Sfîntul Munte. Citirea și cîntarea se făcea în limba slavă bisericească și în limba română, de pe cărțile tipărite la Iași de mitropolitul Iacob Putneanul și de alți tipografi. În toate ascultările se păstra tăcerea, iar pe buze, rugăciunea. Însuși starețul se aduna cu frații și lucrau ca nimeni să nu fie fără o preocupare precisă.

Tipicul Sfîntului Vasile cel Mare, al altor Sfinți Părinți, de a trăi cu toții în obște, era mereu prezent în mintea noilor veniți.

În urma conflictului ruso-turc (1768—1774), partea de nord a Moldovei a trecut sub stăpînirea Austriei. Teama de uniție și atitudinea guvernului austriac, care privea cu ostilitate bisericile și mînăstirile ortodoxe, au determinat pe starețul Paisie să primească invitația soborului de la Secu de a se așeza în acea mînăstire. Cătorva vornicului Nestor Ureche a primit pe cei 350 de părinți și frați, strămutați de la Dragomirna, în frunte cu starețul Paisie, la 14 octombrie 1775. Instalandu-se la Secu, el a organizat și aici viața lăuntrică a obștii, care creștea mereu prin venirea multor frați transilvăneni și a unor monahi de la recent desființata arhiepiscopie de Ohrida.

După patru ani, voievodul Constantin Moruzi, vrînd să ajute obștea starețului Paisie în lucrarea ei duhovnicească și gospodărească, în loc de bani i-a acordat mînăstirea Neamțu, pe care a trecut-o în stăpînirea soborului acestuia. Cea mai veche mînăstire din Moldova, care de veacuri a fost și centrul vieții ei religioase și culturale, care a pregătit episcopi și mitropoliți, a avut școli de caligrafie și miniaturistică, a apărut credința ca nici o altă instituție, a ajuns să fie condusă de starețul cu înaltă viață duhovnicească, Paisie. Prin munca și jertfa sa, el a reușit ca spiritul de viață monahală, verificată și păstrată la Athos, să-l întărească din nou în mînăstirea care avea propriile ei obiceiuri și practici. O grijă deosebită a fost arătată față de cei săraci, bolnavi și refugiați, ca și față de închinătorii cu suferințe sufletești⁴.

În timpul războiului ruso-turc la starețul Paisie a venit arhiepiscopul Ambrosie Serebrenikov, ca exarh al Moldovei. El l-a hirotesit în rangul de arhimandrit, în anul 1791⁵. Cuvîntarea rostită de acest ierarh la mînăstirea Neamțu a fost redactată în limba română și se păstrează în manuscrise miscelane.

La 27 iunie 1792 l-a întîlnit și tînărul episcop Veniamin Costache, dorînd să se numească și el cu metanie la Neamțu. De la vestitul stareț, el a primit atunci învățăturile și sfaturile cuvenite, făcînd și ascultarea ca rate.

Dar starea sănătății starețului Paisie a început să slăbească. În ziua de miercuri, 15 noiembrie 1794, împărtășindu-se cu Sfintele Taine și transmitînd pace și binecuvîntare întregului sobor prin cei doi duhovnici — Silvestru, din partea românilor, și Sofronie, din partea slavilor —, el a adormit întru Domnul. Înmormîntarea s-a făcut de către soborul mînăstirii în biserica Înălțarea Domnului, în partea dreaptă a nartexului. S-a rostit atunci *Cuvînt la îngroparea precuviosului părintele nostru Paisie, arhimandritul și starețul sfințelor mînăstiri Neamțul și Secul*, care a fost copiat în numeroase manuscrise românești⁶.

Concepția starețului s-a statornicit în aceea că viața de obște și ascultarea au fost binecuvîntate de Dumnezeu. Ele nu au rămas simple idei, ci au devenit principii călăuzitoare, puse în practică și împlinite în mînăstirile pe care le-a condus, fiind perpetuate de către ucenici.

4. Paul Mihail, *Starețul Paisie de la Neamțu, înnoitorul monahismului*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», 1962, nr. 5—6, p. 409—417.

5. Monografia vieții și activității sale de Prot. Serghie Cellerikov. *Paisie, starețul mînăstirii Neamțului*, trad. de episcopul Nicodim, M-rea Neamț, 1933.

6. Paul Mihail, *În legătură cu participarea episcopului Veniamin Costachi la înmormîntarea starețului Paisie de la Neamț*, «Biserica Ortodoxă Română», CV (1987), nr. 3—4, p. 109—116.

Așezământul în 8 puncte, alcătuit odată cu stabilirea la Dragomirna, prevedea «sărăcia cea de bună voie după făgăduința chipului îngeresc, ascultarea de bună voie mărturisită din *Sfînta Scriptură* și de Sfîntii Părinți, mărturisirea, petrecerea pînă la moarte cu frații soborului adunați și suferind toată strîmtorarea vieții, citirea *Dumnezeieștilor Scripturi* și a învățăturilor Sfîntilor Părinți, păzirea sfintelor posturi și participarea la slujbele mînăstirii». «În toate zilele sînt datori toți frații a se aduna și din obșteasca mîncare toți să se împărtășească». În mînăstire să fie înființate «felurimi de meșteșuguri» la care să lucreze frații și să învețe și pe cei neștiutori. În sfîrșit să se înființeze bolnița care să slujească bolnavilor și pentru cei bătrîni și prea slabi și cu mare osîrdie să se facă cele cuviincioase bolnavilor. Noutatea acestui regulament era că reintroducea rînduiala în viața călugărilor, ce scăpătase în ultimele veacuri.

Ca rezultat al normelor stabilite prin acest *Așezământ*, la mînăstirile Dragomirna, Secu și apoi la Neamțu, s-au alcătuit obștii asemănătoare celor de la Sfîntul Munte, care înglobau pe lingă românii moldoveni, munteni și transilvăneni, și slavi: ruteni, bulgari, sîrbi, greci și arnăuți.

Spiritul de organizare a vieții monahale a dăinuit mulți ani, așa cum l-a statornicit Paisie. Pravila sa a fost aprobată și întărită prin hrisoave domnești. Numeroase manuscrise românești, începînd din 1795 și pînă în 1880, au transmis copii, realizate la mînăstirile Neamț, Cernica, Căldărușani, Rîșca, Poiana Mărului, Secu, Noul Neamț sau Sfîntul Pavel de la Athos, după *Așezământul Starețului Paisie*.

Îndeletnicirile acestuia au fost determinate de însăși activitatea pe care a desfășurat-o și de etapele vieții sale. Cercetările din ultimii ani au enumerat manuscrise ale starețului Paisie, care au fost transcrise de către ucenicii săi și apoi răspîndite în lumea ortodoxă. Acum se cunoaște că Paisie și ucenicii au copiat în rîstimpul a douăzeci de ani (1775—1795) un număr de 276 manuscrise, dintre care 44 autografe ale starețului Paisie. Manuscrisele în limba română traduse în perioada sa de la Neamțu, fiind depozitate în turnul clopotniței, au ars la incendiul cel mare din 1862, după cum relatează actele oficiale și mărturiile contemporanilor. Arhim. Andronic, în manuscrisul său *Istoria mînăstirii Neamțu*, arată că toate manuscrisele românești erau în număr de aproape 1 000 volume. Manuscrisele slavone se aflau în alt depozit decît cel al manuscriselor românești și grecești.

Dintre operele sale se evidențiază: *Despre rugăciunea minții*, care cuprinde 6 capitole și o introducere. Isihasmul se vădește astfel a fi o prezență la români și în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Paisie a primit primul impuls spre această trăire încă din tinerețea sa, în Țările Române, pe care l-a dezvoltat la Athos, ca apoi să revină în Moldova, unde și-a însoțit experiența de la Athos cu cea locală, românească. În mînăstirile noastre, a îndemnat și a urmat el însuși neîncetat «rugăciunea lui Iisus». Rugăciunea aceasta aduce liniște, iar, pe de altă parte, ea este ușurată de o pace cîștigată și prin alte osteneli. Cel liniștit «după Dumnezeu» are parte de iluminări speciale în înțelegerea *Sfîntei Scripturi* și ajunge la înțelesuri, chiar despre cele lumenști, superioare celor învățați. Cîstind pe întemeietorul isihasmului, Paisie a tradus

în limba greacă în limba slavă *Viața Sfântului Grigorie Sinaitul* scrisă de patriarhul Calist. Traducerea sa în manuscris a fost citită de către numeroși părinți monahi.

La Athos, aprofundînd cunoașterea limbii grecești, constată că textele patristice slavone, traduse din grecește, conțin numeroase greșeli echivalente neconforme cu originalul și că unele fraze slavone nu mai erau înțelese în timpul său. Aceste concluzii l-au îndemnat să înceapă traducerea din nou a scrierilor ascetice și patristice. Avînd un mare respect față de text, Paisie compară atît traducerea în limba noastră cu cea slavă cît și pe cea slavă cu prototipul grecesc, pe care îl verifică cu originalele mai vechi, pentru ca textul tradus de el să reflecte cît mai fidel gândirea Sfinților Părinți. De aceea, neobositul îndrumător autentifică prin binecuvîntarea sa manuscrisele care puteau fi multiplicare.

Starețul Paisie este considerat, pe drept cuvînt, unul dintre cei dinții scriitori asceți din veacul al XVIII-lea. Lucrările sale au fost folosite de către cărturarii asceți Ignatie Brancianinov și Teofan Zăvoritul. Ele urmăresc să îndrume pe credincioși la înțelegerea justă a operelor marilor nevoitori ai Răsăritului, de aceea au fost complet străine de vreo influență apuseană. Activitatea literară a lui Paisie s-a inspirat din iubirea lui Dumnezeu, din dragostea față de Biserică și de aproapele.

Ca rezultat al traducerilor sale din limba greacă în limba slavă, monahismul din Biserica Rusă a fost înzestrat cu tălmăcirile scrierilor Sfinților Părinți nevoitori. El a tradus *Filocalia*, care conține cele mai de seamă scrieri ale asceticii răsăritene. Manuscrisul *Filocaliei* a fost tipărit la Moscova, în 1793, și apoi a fost reeditat în mai multe ediții în Bisericile Ortodoxe. Ultima ediție a apărut reprint în București, în 1991. Și prin activitatea sa de traducător, starețul Paisie a înnoit viața monahală și a fost un mare îndrumător și educator în spiritul operelor care călăuzesc desăvîrșirea lăuntrică.

Opera acestuia dezvoltată în Țările Române a avut o mare influență în Ortodoxia rusă. Sistemul *stăreției*, practicat de el, s-a răspîndit în veacul al XIX-lea la un număr de 117 mînăstiri și schituri din 35 de eparhii. Biograful cel mai complet, protolereul Serghie Cetferikov, enumeră peste 200 de călugări, persoane civile, arhimandriți și episcopi care au răspîndit mișcarea paisiană pînă în pragul primului război mondial.

De asemenea, numeroase manuscrise slavone ale starețului Paisie s-au răspîndit în copii și se păstrează în mînăstirile din Bulgaria, din Serbia, din Athos și în alte biblioteci publice de peste hotare.

Athosul, cu milenarele sale mînăstiri, schituri și metocuri, a fost cel dinții care s-a bucurat de influența binefăcătoare a curentului paisian. Schitul Sfîntul Prooroc Ilie, în care și-a organizat el prima obște, a dus mai departe spiritul școlii lui monahale, prin ucenici și superiori. Influența paisiană s-a exercitat și asupra viețuitorilor mînăstirii Pantocrator, pe moșia căreia se afla schitul amintit, precum și asupra mînăstirii Noul Neamț, înființată de ucenici paisieni. Monumentala operă a lui *Isaac Sirul*, tradusă de Paisie din limba greacă în cea slavă, a fost

tipărită după moartea sa, în 1812, la minăstirea Neamțu și apoi trimisă la Athos, pentru numeroșii călugări de acolo⁷.

În Moldova, curentul paisian a fost sprijinit de ierarhii Bisericii. Mitropolitul Veniamin Costache este socotit ca reprezentantul cel mai de seamă al acestei orientări de ascetism și de cărturărie. Prin mitropolitul Iosif Naniescu (1875—1902), paisianismul încheie o epocă a istoriei spirituale a Bisericii Ortodoxe Române. Principiile vieții obștești și ale «rugăciunii lui Iisus» s-au manifestat în două ramuri: una la minăstirile din Moldova, Neamțu, Secu și Sihăstria și alta în Țara Românească, la minăstirile Cernica și Căldărușani. Organizarea comunitară a acestora din urmă s-a datorat ucenicului lui Paisie, starețul Gheorghe, care a trezit la viață așezămintele pe care le-a condus. Ambele ramuri au pornit de la principiile de organizare ale lui Paisie, pe care l-au recunoscut ca înaintaș și părinte spiritual. Monahii contemporani cu rivnitorul dascăl și generațiile care i-au urmat s-au referit la el ca la «Părintele nostru Paisie», i-au venerat și mormîntul și amintirea.

Numeroșii săi biografi i-au descris viața ca o «înțelepciune ipostatică, ca un preacurat lăcaș în care era înțelegerea cea dumnezeiască prin care cunoștea lămurit dogmele credinței ortodoxe, iar sfatul său era drept și adevărat».

Viața starețului Paisie, alături de moartea sa de către diferiți ucenici, unii din însărcinarea oficială, relevă că el vorbea către întreg soborul minăstirii de trei ori pe an, în biserică: de Crăciun, de Paște și de Înălțarea Domnului, în limbile română și slavonă bisericească. Influența sa cărturărească se răsfrîngea asupra tuturor monahilor adunați sub toiagul său păstoresc. Astfel, dintre monahii cu care Paisie a venit de la Athos, ieromonahul Spiridon a scris la minăstirea Neamțu *Viața lui Paisie*, urmat de alți biografi, ca schimonahul Mitrofan, ca ierodiaconul Grigori, care — cel din urmă — a prezentat-o mitropolitului Veniamin al Moldovei.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, duhovnicul Andronic de la minăstirea Nouă Neamț a scris și el o *Viață a starețului Paisie*. Dar cea mai bogată *Viață a starețului Paisie* este aceea scrisă de monahul Vitalie, care aduce mărturii oculare relativ la ultimii ani de viață ai cuviosului și la înscăunarea succesivului său, Sofronie, ce se produce după o lună de zile de la moartea marelui înaintaș.

Părinții din minăstirea Neamțu au perpetuat venerația față de cuviosul Paisie, prin metania depusă la mormînt, prin candelă care arde acolo neîntrerupt, prin tabloul lui cinstit pînă în zilele noastre. Ei depun metanie de fiecare dată cînd intră și cînd ies din biserică, obicei care se păstrează și acum⁸.

În anul 1988 Soborul local al Patriarhiei Moscovei, în cadrul lucrărilor sale, a canonizat pe cuviosul Paisie de la Neamțu drept *sfînt*, pentru viața, opera și influența sa binefăcătoare. Soborul local l-a proclamat pe cuviosul Paisie sfînt al Bisericii și a stabilit ca slujba de pomînire să se facă în fiecare an la data de 15 noiembrie.

7. Paul Mihail, *Traduceri patristice ale starețului Paisie*, în «Mitropolia Ortodoxă», XXIIV (1972), nr. 3—4, p. 217—222, + 2 planșe.

8. Ioan Ivan, *Paisie Velicovschi*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXI (1958), nr. 1—2, p. 131—133.

Astfel că tradiția slujirii cuviosului Paisie la 15 noiembrie perpetuată la minăstirea Neamțu neîntrerupt de la moartea sa a fost întărită de Soborul local rus și introdusă în calendarele ortodoxe.

Dovada acestei tradiții este existența textului scris al slujbei de cinstire a cuviosului, aflată în mai multe exemplare de manuscrise, alăturate în limba slavă bisericească cît și în limba română, dintre care cel mai vechi este din 1794.

Înmediat după moartea stareșului Paisie, s-a întocmit *Slujba cuviosului stareș Paisie*. Această slujbă este compusă din vecernie, cu troparul Sfîntului, utrenia cu 9 cîntări, sinaxar, svetilna și sedelne. Textul a fost scris de către unul dintre cei mai apropiați ucenici, ieroshimonaahul Ioan Diacovschi, în limba slavo-rusă.

Din manuscrisul păstrat la minăstirea Rila, care conține această slujbă, aflăm însemnarea în limba slavă-rusă de pe foaia de titlu că ieromonahul Efrem Diacovschi, numit acum Ioan, bărbat cu înaltă învățătură și teolog, fost predicator în catedrala Sf. Sofia din Kiev, i-a fost ucenic apropiat stareșului și 4 luni după moartea stareșului a murit și el și a fost îngropat în aceeași minăstire»⁹.

Ioan Diacovschi a scris slujba cuviosului Paisie chiar în cele două luni următoare morții stareșului, căci alături de *Plîngerea deasupra mormîntului* aceste texte se află în manuscrisul pe care-l considerăm originalul, ce se păstrează la schitul Sf. Ilie de la Athos, datat 1794.

Scrierea în limba slavo-rusă s-a multiplicat în numeroase copii, dintre ele semnalăm cele care se păstrează la biblioteca minăstirii Neamțu (ms. 203) sau la biblioteca Mitropoliei Moldovei (mss slav n. 33)¹⁰. Această slujbă s-a tipărit (în limba slavă) la tipografia minăstirii Neamțu în 1836. Pînă acum nu se cunoștea că slujba cuviosului era tradusă și folosită și în limba română. Dăm la iveală acum, pentru prima dată, textul în limba română al *Slujbei cuviosului Paisie*, tradus în anii următori lui 1794. Presupunem că traducător a fost călugărul Chiriac de la Secu, care a făcut și alte traduceri de pe scrierile paisiene.

Această versiune în limba română se păstrează acum în biblioteca minăstirii Noul Neamț într-o copie tîrzie din 1858, făcută de ierodiaconul Calistrat după un prototip în românește, care se afla la minăstirea Neamțu. Ea provine din biblioteca minăstirii Neamțu pentru că are o pecete originală a acestei minăstiri. A fost dusă, împreună cu alte manuscrise vechi nemțene de către Andronic, la strămutarea sa la minăstirea Noul Neamț.

Copistul Calistrat a avut o activitate bogată de copiere, așa cum o dovedesc manuscrisele scrise de el, păstrate acum la biblioteca Mitropoliei Moldovei¹¹. Probabil că el a avut la îndemîină drept prototip un manuscris intermediar, ulterior originalului scris de Chiriac, astăzi dispărut.

9. Paul Mihailescu (ovici), *Mărturii românești din Bulgaria și Grecia*, Chișinău, 1933, p. 56.

10. Paul Mihail, *Manuscrise slave în colecții din Moldova*, II, «Romanoslavica», București, XIX (1979), p. 61.

11. Paul Mihail, *Manuscrise românești din Biblioteca Mitropoliei Moldovei*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», LII (1976), nr. 1—2, p. 47, 48 (între anii 1853—1856).

Manuscrisul în mărime 38×25 cm, cu 17 f., reprodus alăturat, are pe f. 1 imaginea litografiată a vederii generale a schitului Sf. Ilie de la Athos, datată 1836, cu explicațiile în limba rusă, cu portretul cuviosului Paisie. Aceasta arată legătura cu așezământul de la Athos, unde se păstrează originalul slavo-rus al slujbei Cuviosului. Multe foi, (d. ex. 2, 3, 7, 17) au frontispicii cu elemente florale, titlurile, inițialele și referințele sint scrise cu chinovar. Are colontitlu denumirile părții de slujbă de pe f. respectivă, iar f. 3, 7 au vignete cu elemente florale. Filele au chenar lineat cu cerneală, f. 2—17: Slujba cu priveghere la pomenirea starețului Paisie, arhimandritul mînăstirii Neamțului și Secu. De la f. 12—14 este intercalată «Viața lui Paisie» (în cadrul Sinaxarului), iar de la f. 14 se adaugă și Pomenirea starețului Vasile de la Poiana Mărului și a ucenicului său Mihail, a cuviosului Proterie și a lui Ioan Pustnicul¹². Am transcris textul conform normelor de transliterare.

Chipul starețului Paisie este cunoscut prin numeroase xilografuri, litografii și picturi. Cea mai veche xilogravură a fost lucrată de monahul Teodosie și a împodobit ediția în limba slavonă a lucrării *Viața starețului Paisie* apărută în 1816 la mînăstirea Neamțu.

Un alt chip a fost redat în xilogravură de către monahul Ghervasia în 1817 și a fost folosit la ilustrarea ediției *Adunarea cuvintelor pentru ascultare și Viața starețului Paisie de la Neamțu*, în limba română, apărută la mînăstirea Neamțu, 1817.

Ediția lui P. N. Batiuşkov, Moscova, 1842, a scrierilor cuviosului Paisie reproduce chipul său după o gravură inedită, necunoscută în România, păstrată în colecția de artă a lui D. A. Rovinschi, care diferă de xilografurile de la Neamțu. Celelalte ediții ale operelor starețului Paisie sau ale vieții lui, apărute la mînăstirile Optina Pustîni, 1847, Noul Neamț sau Odessa, 1886, la mînăstirea Sf. Pantelimon, Moscova, 1902, precum și monografiile și articolele diferiților autori laici și clerici au continuat să reproducă aceste xilografuri sau portrete ale lui Paisie.

Portretul păstrat astăzi la mînăstirea Neamțu, este pictat pe pînză și poate fi datat din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. El reprezintă, presupunem, o copie de pe xilogravura din 1816. Portretul este atîrnat pe peretele bisericii «Înălțarea Domnului» de la mînăstirea Neamțu, la capul mormîntului său.

În fotografiile inedite, care însoțesc prezentul articol, prezentăm trei chipuri ale starețului: 1. reproducerea litografiei din 1836, din mss. 66 de la mînăstirea Noul Neamț; 2. portretul starețului aflat la schitul Sf. Ilie, de la Muntele Athos, de la mijlocul secolului al XIX-lea, cu inscripție în limba română; 3. icoana Sfîntului Cuviosului Paisie, prezentată la canonizarea sa de către Soborul local, în 1988 — Moscova.

Cinstind pe Cuviosul Paisie, cinstim Biserica Ortodoxă Română și totodată, instituția așezământului monahal în care cu putere duhovnicească novatoare el a nevoit și a lăsat urme care dăinuiesc.

Pr. dr. Paul MIHAIL

12. Descriere după *Catalogul... bibliotecii mînăstirii Noul Neamț*, alcătuit de Valentina Pelin, Chișinău, «Știința», 1989, nr. 66, p. 243.

SLUJBA SFÎNTULUI CUVIOSULUI PAISIE

IN 15 ZILE ALE LUNII LUI NOEMVRIE POMENIREA CUVIOSULUI
DE DUMNEZEU PURTĂTORULUI PĂRINTELUI NOSTRU PAISIE,
STAREȚUL ȘI ARHIMANDRITUL SF(Î)NTELOR MONASTIRI
NEAMȚUL ȘI SECUL

LA VECERNIA CEA MICĂ

La «Doamne, strigat-am...»,
Stihirile pe 4, glas 8
Podobie: «o, prea slăvită
Minune!»

Părinte Paisie cuvioase, tu din pruncie
bind pe Hristos și lui cu totul afiero-

sindu-te și de nimic din cele lumești vreme-
elnice și trecătoare negriindu-te, ai îm-
plinit cu toată osirdia poruncile cele dum-
nezeiești și pe suflet și pe trup curățin-
du-le te-ai făcut vas și sălășluire vred-
nică Sfintei Treimi.

Părinte Paisie, fericite, tu făcându-te ur-
mător sfinților părinți celor de demult și
faptele bune și viața lor, cu osirdie din

Sfântul Paisie. Litografie în mss. nr. 66, din 1836,
de la mănăstirea Noul-Neamț

tinerețe metahirisindu-le, ai arătat cum că Dumnezeu tot același este și nesclăbit, care acelora le-au dat putere a birui pre vrăjmași și luminat i-a și încununat.

Părinte Paisie, minunate, tu făcându-te bună mireasmă a lui Hristos, mulți în urma ta au alergat și cu fapte bune a vieții de la tine s-au învățat: arătându-le lor, fericite, caiea, care duce către împărăția cerurilor, intru care ne povățuiește și pe noi care te lăudăm pre Tine.

Părinte Paisie, înțelepte, acoperă și păzește sîntele și dumnezeieștile lăcașuri, care te laudă, caci te au înainte stăpător și de grijă purtător și ne izbăvește de sfaturile celor viceni și din toate măiestriile lor, arătînd tuturor cum că și după moarte viezi și mintuiești pre toți cei ce te cheamă cu credință.

Slavă... glas 8

Astăzi ne cheamă pe noi spre prăznuire sfînta lavră a Înălțării Stăpînului, împreună și cu a Cinstitului Botezător și ca vesele strigă către noi zicînd: Veniți credincioșilor și dănuțiți împreună, că iată Mirele Hristos a trimis între noi povățuitor spre mintuire pe Paisie cel prea blind, pe cel fără răutate și treaz, pe cel smerit și milostiv care ca Pavel, aprins fiind cu dragostea cea către Dumnezeu și căile aproapele s-a silit ca, pe cei incredințați lui de Hristos și pe mai mulți, să-i aducă către Dinsui: totdeauna lacrimi vărsînd și sufletul în fiecare zi pentru dinșii puindu-și, urmînd lui Moisi și lui David și întregii înțelepciunii și curățeniei minții celei născătoare de vederea lui Dumnezeu, ca Iosif; de unde și cu darul cuvîntării de Dumnezeu, de la Dumnezeu s-a dăruit. Și așa, prin osteneală și răbdare pe mulți împreună cu sineși i-a adus lui Dumnezeu și pe noi ne-am slăvit. Și acum în lăcașurile cerești sălășluit fiind, se roagă pentru pacea lumii și mintuirea dreptcredincioșilor.

Și acum... Bogorodicina

Acoperămîntul Tău de Dumnezeu Născătoare Fecioară, doborîce sufletească este, că intru dînsul scăpînd, de neputințele sufletului ne izbăvim.

La Stiho(a)vnă

Stihirile, glas 2, Podobie, «Casa Eufra-
tului»

Fericite Părinte, arătatu-le-ai, din pruncie, vas sfințit Stăpînului și casă prea Sîntului Duh, prea lăudate Paisie.

Stih: «Cinstită este înaintea Domnului moartea cuviosului Lui...»

Lăsînd cele lumești, ca să urmezi vieții îngerești, te-ai depărtat cu totul dintre cei cunoscuți și sălășluindu-Te în Muntele Athonului, cu faptele ai minunat pe toți.

Stih: «Fericit bărbatul care se teme de Domnul, întru poruncile Lui va voi foarte»

Cu voia lui Dumnezeu, din Muntele Athonului viînd în Moldavia, te-ai arătat nou începător vieții de oște monahilor, povățuindu-i la calca mintuirii.

Slavă... și acum..., Asemenea,

Apărării tale, Maica lui Dumnezeu, pămîntului și acoperămîntului, și ocîrmuirii, ne-a afierosit pe noi Patriatele Paisie.

Troparul, Glas 4.

Pre cela ce din Rosia ca o stea prea luminoasă a răsărit și în Muntele Athonului s-a arătat strălucit nevoitor, și în pămîntul Moldaviei începător nou, vieții călugărești s-a făcut și pe toți cu învățăturile și cu scrisorile sale i-a minunat, pre Paisie cel prea ericîl să lăudăm, ca să se roage Domnului să mintuiască sufletele noastre.

Slavă... și Acum..., Bogorodicina, «Teina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută».

Ectenia mică și Otpustul.

IIA VECERNIA CEA MARE

După obișnuitul Psalm, cîntăm: «Fericit bărbatul... slava 1, la «Doamne strigat-am...». Stihirile pe 8, glas 5. Podobie:

«Prea Cuvioase Părinte»

Prea cuvioase părinte, de Dumnezeu purtătorule Paisie, tu din părinți blăcînstitori născîndu-te și dumnezeieștile scripturi lesne învățîndu-le și din cugătare ades cea înțelegere a acelora a prinzindu-ți-se înăuntrul inimii tale dărință fierbîntă spre viața călugărească ai lăsat dragostea maicii tale și bogățiile lumea și toată slava deșartă și alergat cu sirguință în străinătate, ai îmbrățișat cu smerenie, jugul lui Hristos celui ca un prunc curat fiind, în iesle să

cească s-a culcat, pe Acela roagă-l, pe Acela milostivește-l, prea cuvioase, să dăruiască Bisericii un cuget, pace și mare milă.

Prea cuvioase părinte, de Dumnezeu înțelepțite Paisie, tu, ca 'o stea nerătăcită și prea luminoasă, alergând de la Egsia la Sfântul Munte Athos, acolo ai răsunat, frumos strălucind prin fapte bune și, adunând ceată de monahi și chip

făcându-te lor cu nevoițele i-ai povățuit spre așierea lui Hristos, celui ce s-a smerit și a avut trup din Fecioară; pe care roagă-l, prea cuvioase, să dăruiască Bisericii un cuget, pace și mare milă.

Înțelepțite Paisie, tu, cu adevărat după ce ai umat lui Hristos după evanghelie, te-ai învrednicit și viețuirii îngerești prin curăție, prin priveghere și

Portret-tablou al starețului Paisie, de la schitul Sf. Iiie, din Muntele Athos

prin înfrinare și luminând pe toți cu învățăturile tale ce te pline de darul dumnezeiesc, i-ai făcut părtași strălucirii lui Hristos, celui ce s-a smerit și a luat cîmp de rob pentru milostivire. Pre acela roa-

gă-l, pe acela îmblinzește-l, prea cuvioase, să dăruiască Bisericii un cuget, pace și mare milă.

Prea cuvioase părinte, de Dumnezeu cugetătorule Paisie, tu, umplîndu-te de

darul Sfântului Duh, de putere și de înțelepciune, urmînd sfinților povăzitori celor de demult, care au povăzuit noroade, lui Moisi, zic, și lui David, și celor după aceștia, te-ai arătat povăzitor celor ce voiau să se mîntuiască prin viață călugărească, arătîndu-le lor calea pe care să călătorească fără poticnire către Hristos, Împăratul tuturor, pe care roagă-l, prea cuvioase, să dăruiască Bisericii un cuget, pace și mare milă.

Slavă..., glas 5

Prea cuvioase părinte, de Dumnezeu alesule Paisie, după ce ai lăsat tu lumea și te-ai înstrăinat pentru Hristos, atunci fericită maica ta, nedumirîndu-se unde te-ai dus, a început a te căuta și cu postiri și cu lacrimi a ruga pe Hristos Dumnezeu ca să i te descopere. Și iată, au văzut cerurile deschise și pe ingerul lui Dumnezeu pogorîndu-se către dînsa și ca fulgerul strălucînd și zicîndu-i: (să știi), O, femeie, că fiul tău cu darul lui Dumnezeu sporind va fi monah iscusit și multe suflete vor să se mîntuiască printr-însul și pe mulți va lumina el și îi va povăzui către calea mîntuirii și lui Dumnezeu îi va aduce.

Pentru aceasta strigăm ție: nu ne uita pe noi fiil tîi părinte! Ci după prorocia Ingerului, izbăvind sufletele noastre de vrăjmașii cei văzuți și de cei nevăzuți: luminează inimile noastre spre lucrare a faptelor bune. Ca umblînd pe calea mîntuirii, vrednici să fim cereștilor lăcașuri. Și așa, întru arătarea lui Hristos înconjurat fiind tu de noi, cu bucurie să strigi către dînsul: Iată eu și pruncii pe care mi l-ai dat, Dumnezeuule. Și noi iarăși să strigăm; acesta este, Doamne, povăzitorul mîntuirii noastre și doritul părinte pre care l-ai dat nouă doctor sufletelor noastre, cu care, împreună, învrednicește-ne și pe noi, Stăpîne Hristoase Dumnezeuule, să locuim în lăcașurile tale cele pururea luminătoare și veșnice, ca să te mărim pre tine, împreună cu Părintele tău cel fără de început și cu prea Sfîntul tău Duh, în veci.

Și acum..., Bogorodicina:

În Marea Roșie, chipul miresii celei neîspitite de nuntă s-a scris oarecînd, acolo Moisi despărțitor al apei, iar alcea Gavriil slujitor al minunii; atunci a dîncul l-a trecut pedestru, neudat, Israel, iară acum pre Hristos l-a născut fără sămînță Fecioara. Marea, după trecerea lui Israel, au rămas neumblată, iară cea

fără prihană, după nașterea lui Emmanuel a rămas nestrîcătă. Cea ce ești și mai înainte ai fost și te-ai arătat ca un om, Dumnezeuule, miluiește-ne pe noi.

Vohod: «Lumină lină...»

Prochinemenul zilei și citirile: De la înțelepciunea lui Solomon... (Cap. 5, stih 15 —23 și cap. 6, stih 1—3):

Drepții în veci vor fi vil și întru Domnul plata lor și purtarea de grijă pentru dinșii de la Cel preafîlnit. Pentru aceasta vor lua împărăția podoabei și stema frumuseții din mîna Domnului. Că cu dreapta sa va acoperi pe ei și cu brațul său îi va apăra. Lua-va toată arma dragostea lui și va într-arma făptura spre izbînda împotriva vrăjmașilor, îmbrăca-se-va în zăua dreptății și-și va pune lui-și coif judecata cea nefăjarnică. Lua-va pavăză nebiruită sîințenia și va ascuți cumplită minie întru sabie și va da război, împreună cu dînsul, lumea asupra celor fără de minte. Merge-vor drept nemuritoare săgețile fulgerelor și ea dintr-un arc bine încordat al norilor la țintă vor lovi. Și din mînia cea zvirliitoare de pietre plină se vor îneca de năprasnă. Sta-va împotriva lor duhul puterii și ca un vihor va vintura pe ei și va pustii tot pămîntul, fărădelegea și răutatea vor răsturna scaunele puternicilor. Auziți, dar, împărași și înțelegeți, învățați-vă judecătorii marginilor pămîntului. Luați în urechi cei ce stăpîniți mulțimi și cei ce vă trufiiți întru noroadele neamurilor, că de la Domnul s-au dat vouă stăpînirea și puterea de la Cel preafîlnit.

De la înțelepciunea lui Solomon citire... (cap. 3, stih 1—9):

Sufletele drepților sînt în mîna lui Dumnezeu și nu se va atinge de dînsule muncă. Părutu-s-an întru ochii celor nepricepuți a muri și s-au socotit pedepșire ieșirea lor și mergerea de la noi sfărîmare; iară ei sînt în pace, că înainte feșii oamenilor de vor lua și muncă nădejdea lor este plină de nemurire și, puțin fiind pedepșiți, cu mari faceți de bine să vor dărui. Că Dumnezeu l-a ispitit pe dînsii și l-a aflat lui-și vrednici; ca aurul în ulcea l-a lămurit pe ei și ca o jertfă de ardere întreagă l-a primit și în vremea cercetării sale vor străluci și ca scintele pe paie vor fugi: judeca-vor limbi și vor stăpîni noroade și va împărăși într-însii Domnul în veci. Cel ce nădăjdulesc spre dînsul vor în-

Înțelege adevărul și credincioșii în dragoste vor petrece cu dînsul. Că dar și milă este întru cuviosii lui și cercetare întru aleșii lui.

De la Înțelepciunea lui Solomon, cetire...
(cap. 4, stih 7—15):

Dreptul de va ajunge să se sîrșească, întru odihnă va fi, că bătrînețele sînt

cut lui Dumnezeu făcîndu-se, l-au iubit și viețuind între păcătoși, s-au mutal. Răpitu-s-au ca să nu schimbe răutatea mintea lui și înșelăciunea să înșele sufletul lui. Că rivna răutății întunecă cele bune și neînfrinarea poltei schimbă gîndul cel fără de răutate. Sfirșindu-se peste puțin au plinit ani îndelungași, că plăcut era Domnului sufletul lui, pentru aceea s-au grăbit a-l scoate pe dînsul din

Icoana Sfintului Paisie, pictată cu ocazia canonizării de către Soborul local al Bisericii Ortodoxe Ruse, în 1988

cinstite nu cele de mulți ani, nici cele ce se numără cu numărul anilor; Căruntețele-sînt înțelepciunea oamenilor și virtuta bătrînețelor — viața nespurcată. Plă-

mijlocul răutății. Și noroadele, văzînd și necunoscînd, nici puînd în gînd una ca aceasta că dar și milă este întru cuviosii lui și cercetare întru aleșii lui.

LA LITIE
STIHIRA HRAMULUI
și ale Cuviosului
glas 2, singur glasul

Părinte Paisie, tu, întărindu-ți mintea cu dumnezeiască cunoștință, lucrurile cele dintru această viață le-ai deăimat, nimic grijindu-te de cele pămîntești și dragostea maicii tale și a rudeniilor o ai trecut cu vederea de petrecerea cu cei de sus dorind și cu apele dumnezeiescului Duh fiind adăpat, ne hrănești pe noi iiii tăi prin scrierile tale și noianul cel nestătător al acestei vieți de acum arătat trecîndu-l, la limanul cel cu bună liniște ai ajuns și ca un fenix suindu-te la cereasca înălțime, pururea te rogi la Hristos Dumnezeu pentru cei ce cu dragoste săvîrșesc sfîntă pomenirea la.

Părinte Paisie, tu, învățîndu-ne ai zis: rivnă dumnezeiască și credință neîndoită să avem cătră cărțile părintești și cătră învățăturile cele ce întru dinsele se află întru toată unirea fără de toată îndoirea, pentru că unul și același sfînt duh au lucrat, precum întru învățătorii a toată lumea, așa și întru sfinții părinți, învățătorii și povățuitorii vieții călugărești. Drept aceea, cu darul cel dat ție de la Dumnezeu risipește toate măiestriile și sfaturile celor vicleni, care să silesc să incurce pe călugări și învățători străine de chipul lor, răstălmăcind rău sfințele scripturi, spre veșnică osîndă lor.

Părinte Paisie, pe prea cinstitul Agathon, iugumenul sfîntului lăcaș Vorona și pe frații cei întru Hristos adunați acolo tu nu i-ai lăsat neajutorați fericite, cînd cu credință au alergat către tine, ci degrab înlimpinînd cu dovezi din sfințele scripturi ai mingliat întristarea lor. Pentru aceasta, și pe noi, fiii tăi, nu ne părăsi în nevoie noastre, Părinte, ci ne lînde mină de ajutor.

Părinte Paisie, tu, plin fiind de darul Sfîntului Duh, pe Theotempt acela, huliitorul sfîntei rugăciuni și al sfîntelor scripturi ale cuviosilor părinți celor mai dinainte, l-ai vădit ca pe un mincinos și eretic și următor lui Varlaam calavriteanul, cela ce în tot anul întru toată Biserica lui Hristos în duminica Pravoslaviei se anathematisește. Drept aceea, și acum fericite, izbăvește pe fiii tăi de toți cei ce le voiesc răul și de cei ce îi numesc sfîntei împreleștiți și i-pocriți, care, arătat cu aceasta, dovedesc cum că nu cred sfîntelor scripturi și învățăturilor părinților celor de demult.

Slavă..., glas 5 :

Prea cuvioase părinte, tu, petrecînd în sfînta lavră a Kievului Pecerschlel, ai cules ca marele Antonie rodirile faptelor bune de la bărbații cei îmbunătățiți și ca un neguțător iscusit încercîndu-ți corăbioara sufletească cu acest fel de pietre scumpe și de neguțătorie de mult preț care era pricinuitoare de împărăția cerurilor, prin osebite căi mergînd și ca o albină cuvîntătoare și înțeleaptă adunînd și de la alți cuvioși părinți miera cea duhovnicească, în Muntele Alhonului te-ai sălășluit unde, prin faptele tale cele bune, ai tras mulți bărbați spre rivna vieții tale și schitul marelui proroc Ilie acolo ai întemeiat, care și astăzi este tuturor buna ședere ce o ai pus spre mintuire, Paisie.

Și acum... Bogorodicina :

Fericimu-te, Născătoare de Dumnezeu Fecioară, și te slăvim credincioși după datorie; Pe tine, cetatea cea nemîșcată și zidul cel nesurpat și folositoarea cea tare și scăparea sufletelor noastre.

La Stihovnă, stihirile, glas 5 Podobie :

«Bucură-te cămara cea cu bun miros».

Bucură-te pămîntul Moldovei și dănuiește, că iată s-au trimis ție din Muntele Alhonului, ca un apostol, pe minunatul Paisie care, cu scrierile și cu învățăturile sale și cu obiceiurile cele frumoase, Biserica lui Hristos o au împodobit și cu tîlmăcirile sfîntelor scripturi și cu mingierile întru întristări pe norodul tău l-ai veselit și pe minăstrile tale cu monași-ostași le-au umplut și acum se roagă lui Hristos să dea tuturor drept credincioșilor mare milă.

Stih : «Cinstită este înaintea Domnului moartea cuviosului lui».

Bucură-te pămîntul Rosiei că tu, precum mulți viețuitori cerești totdeauna odrăsești: de cînd ai primit buna vestire a Evangheliei lui Hristos, așa și acum ai răsărit din lîne pe prea fericitul Paisie, care ca un apostol, în pămîntul Moldaviei, au descoperit la toți lumina Scripturilor cele de Dumnezeu insuflate și străbătînd inimile tuturor dreptcredincioșilor cu învățăturile ce au lăsat spre folos pomenirea numelui lui îndulcește pe toți cei ce strigă : Roagă, părinte, pe Hristos, să dea sufletelor noastre mare milă.

Stih : Fericit bărbatul care să teme de Domnul întru poruncile lui va voi foarte.

Bucură-se ceata monahilor astăzi și duhovnicește să prăznuiască, că și-au dobindit și alt nou începător vieții de obște, pe prea înțeleptul Paisie, care cu apele dumnezeiescui Duh hrănit fiind și din riul dumnezeieștei desfătări și din izvorul raiului adăpat; izvoare de mîntuire în toate părțile au revărsat, adăpînd și hrănind inimile dreptcredincioșilor. Și acum sfînd înaintea lui Hristos, se roagă să dea tuturor mare milă.

Slavă..., Glas 6 ;

Astăzi, fericitul părintele nostru Paisie ne cheamă pe noi la ospăț plăcut lui Dumnezeu. Deci, să ne adunăm dar fraților la dinsul cu gînd de veselie și să prăznuim împreună cu el isprăvile lui, rugîndu-ne Mintuitorului nostru Hristos să ne învrednicească și fericirii lui cu toți aleșii lui Dumnezeu întru împărăția cerească.

Și acum..., Bogorodicina :

Născătoare de Dumnezeu tu ești vița cea adevărată care ai odrăslit rodul vieții, pe tine te rugăm : roagă-te, Stăpînă, împreună cu prea cuviosul Paisie, să miluiască sufletele noastre.

La blagoslovenia piinilor : Tropar, Glas 4 «Pe cei ce din Rosia, ca o stea, prealuminate...» De 2 ori. (Caută la Vecernia mică), Și :

Născătoare de Dumnezeu, Fecioară, bucură-te ! Ceea ce ești plină de dar, Marie, Domnul este cu tine. Blagoslovită ești tu între femei și blagoslovit este rodul pîntecelui tău, că ai născut pe Mintuitorul sufletelor noastre.

(O dată. Și citire a cuvîntului)

LA UTRENIE

«Dumnezeu este Domnul»... Troparul cuviosului de 2 ori. Slavă și acum..., Bogorodicina. Apoi, după întîia stihologie, Sedealna, glas 8, Podobie : «Pre înțelepciunea și cuvîntul...».

Nesuferind slava ta, vicleanul diavol a îndemnat fericite pe Atanasie, ca înaintea tuturor, din zavistie, să hulească bunătățile tale. Dar tu, părinte, îndelung rîvnit, ai sfărmat capul vicleanului vrăjmaș, și pe Atanasie, cu înțelepciunea cea dată ție de la Dumnezeu aducîndu-l spre pocăință, l-ai făcut a-și cunoaște

rătăcirea. Pentru aceasta i-ai și descoperit voia lui Dumnezeu spre a la viețuire cu frații și cu aceasta pe toți viețuitorii Sfîntului Munte și spre mirare i-ai ridicat, de Dumnezeu înțelepțite Paisie : roagă-te lui Hristos Dumnezeu ca și noi să scăpăm de tot sfatul viclean al celor zavistnici.

Slavă... glas 4, Podobie :

«Cuvîntul cel împreună»

De gilceville și grijile lumești fugind și primind viața cea îngerească cu înfrînarea și cu privegherea, sufletul ți-ai împodobit și multe daruri de la Dumnezeu ai luat, Paisie, de Dumnezeu înțelepțite; roagă-te pentru noi cei ce te laudăm pe tine cu bună credință.

Și acum..., Bogorodicina :

Prea Sfîntă Fecioară, miluiește-ne pe noi cei ce scăpăm cu credință la tine cea milostivă și cerem acum a ta caldă folosință, că poți cu adevărat a mîntui pe toți, ca una ce ești Maică Dumnezeu-lui celui preainalt, cu rugăciunile tale cele de Maică, pururea îmblinzindu-l, ceea ce ești de Dumnezeu dăruită.

După a doua stihologie : Sedealna. Glas 8. Podobie : «Pe înțelepciunea și cuvîntul...».

Cu înfrînarea, cu durerile și cu rugăciunile, sufletul tău împodobindu-ți cu dumnezeiasca cuviință, te-ai făcut părtaş cuviosilor, pururea slăvit, și darul mai înainte-vederii cu adevărat de la Dumnezeu ai luat, ca să vestești celor ce veneau la tine cu credință cele ce urma să li să împline. Și gustînd din dulceața cea cerească te-ai arătat călugărilor dumnezeiesc învățălor. Pentru aceasta și spre rivna vieții îngerești ai ridicat pe toți și spre cunoștința dumnezeieștilor Scripturi, purtătorule de Dumnezeu, Paisie, roagă-te lui Hristos Dumnezeu iertare de greșeli să dăruiască celor ce prăznuiesc cu dragoste sfîntă pomenirea ta.

Slavă..., Glas 4.

Podobie : «Spăimîntatu-s-au Iosif...» :

Spăimîntatu-s-au maica ta, Paisie, înfricoșată vedenie văzînd și cu mare glas citînd ades Acatistul cătră Născătoarea de Dumnezeu și rugîndu-se să știe cele pentru tine, fericite, după ce s-au înștiințat de la sfîntul inger care, bucurîndu-se, s-au suit la cer și căutînd în rai stri-

ga: Dacă așa este voia lui Dumnezeu, apoi eu nu mă voi mai mihi pentru fiul meu.

Și acum..., asemenea :

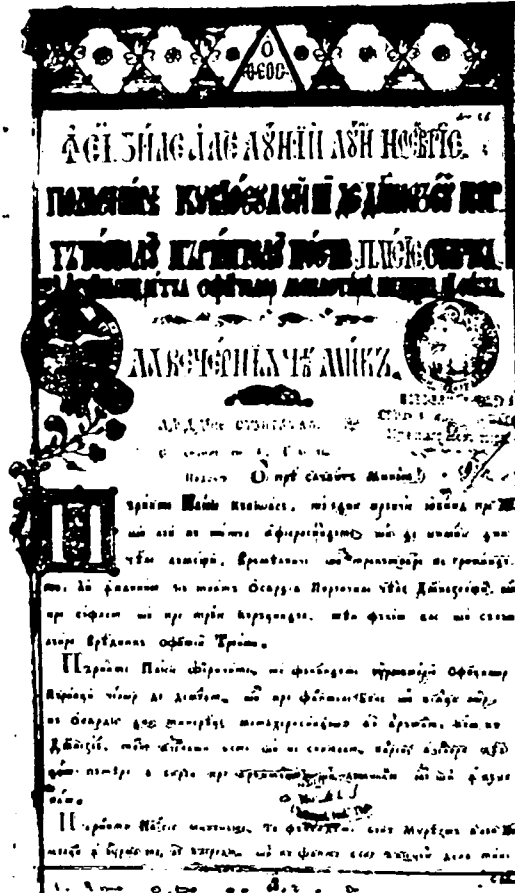
Spăimintatu-s-au Iosif, cea mai presus de fire văzînd și în minte a luat ploaia cea de pe lină, întru zămislirea la cea fără de sămînță Născătoare de Dumne-

Polieleul. Pripeală :

Fericimu-te pe tine, prea cuvioase părinte Paisie, și cinstim sîntă pomenirea ta, povățuitorule al călugărilor și împreună vorbitorului cu ingerii.

Altă pripeală :

Veniți toate cetele călugărilor să lăudăm pe prea fericitul Paisie (zicînd) : pe

Pagina de început a manuscrisului românesc al Slujbei cuviosului, de Dumnezeu purtătorului Paisie

zeu : Rugul cel nears în foc, toiagul lui Aaron, cel ce a odrăslit. Și mărturisind logodnicul tău și păzitorul preoților a strigat : Fecioara naște și, după naștere, iarăși rămîne Fecioară.

lauda celor din Pantocratorul Moldaviei...

«Așteptînd, am așteptat pe Domnul...» (Stihurile caută-le la Psaltire, octombrie 14). După Polieleu, Sedeală. Glas 4. Podobie : «Spăimintatu-s-au Iosif»

Spăimîntatu-s-au, părinte Paisie, în vremea hirotoniei tale, ierarhul Grigorie și cu mintea a socolit de darul lui Dumnezeu cel vărsat preste tine și mirîndu-se au zis: Ferice de omul acesta, ferice și de părinții care l-au născut, ferice va fi și de cei ce îl vor atinge pe dinsul, pentru că eu cînd l-am hirotonit am simțit o mireasmă nespasă și încă și miinile mele cu chip negrăit s-au înștiințat de punerea lor pe capul lui.

Slavă..., glas 8.

Podobie: «Pe înțelepciunea...»

Viețuind pe pămînt cu plăcere de Dumnezeu și prin postiri și rugăciuni și privegheri de toată noaptea, călînd pe Dumnezeu te-ai făcut curată sălășluire a Sfîntului Duh și ai strălucit ca soarele luminos prin fapte bune. Pentru aceasta, ca niște piraie bună mireasmă duhului cu cea de Dumnezeu cugetare ai odrăslit în inimile tuturor care să indulcesc pomenind numele tău Paisie: Roagă-te lui Hristos Dumnezeu, iertare de greșeli să dăruiască celor ce prăznuiesc cu dragoste sfîntă pomenirea ta.

Și acum..., ascmenea

Laudă de mulțămîntă după datorie aduc ție, Stăpînă, ca văduva acei doi bani pentru toate darurile tale, că tu te-ai arătat acoperămînt împreună și ajutor, ferindu-mă pururea de supărări și de nevoi. Pentru aceasta, izbăvindu-mă de cei ce mă năcăjesc, ca din mijlocul unui cuplor cu văpaie, din inimă strig ție: Născătoare de Dumnezeu, ajută-mi, rugînd pe Fiul tău și Dumnezeu ca să-mi dea iertare de greșeale, că pe tine te am nădejde eu nevrednicul robul tău.

Apoi Antifonul cel dintîiu, glas 4, și Prochimen

«Cinstită este înaintea Domnului moartea cuviosului lui».

Stih: «Toată suflarea...».

Evangheția de la Luca, (cap. VI, stih 17—23)

«În vremea aceea stătut-au Domnul la loc șes și mulțimea ucenicilor lui...» Psalm 50. Slavă, glas 5; «Pentru rugăciunile cuviosului tău Paisie, Milostive, curățește mulțimea greșelilor noastre.

Și acum:

Pentru rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu, Milostive, curățește mulțimea greșalele noastre.

«Miluiește-mă, Dumnezeule, dupre mare mila ta...».

Stihira, Glas 6:

Prea cuvioase părinte Paisie, laudă-se Rosia, căci te-au odrăslit; fericească-se și Sfîntul Munte al Athonului, căci te-au adus să viețuiești întru dinsul. Dar pămîntul Moldaviei, împreună cu noi toți, fericiți se bucură, căci te-au avut și te are mîngiilor întru nevoi. Pentru aceasta, avînd îndrăznire către Hristos Dumnezeu, cere pace sufletelor noastre.

CANOANELE

al Născătoarei de Dumnezeu, cu Irmosul pe 6. Și ale cuviosului.

Pesna 1, Glas 8, Irmos.

Fericite Părinte, deschide-mi gura și mintea îmi luminează ca să pot lauda viața ta și cu dragoste să arăt tuturor faptele tale cele minunate, de Dumnezeu înțelepțite Paisie.

Iertare de păcate dăruiește-mi mie, fericite, căci, nădăjduind ajutorul tău, încep a povesti tuturor faptele tale cele bune și vitejile cele minunate pe care le-ai săvîrșit iubind pre Dumnezeu.

Rîvnit-ai întru bunătate pre cuvioșii părinții cei de mai înainte și duhovnicește urmînd urmelor lor te-ai arătat nouă, turmei tale povățuitor spre toată fapta bună, Cuvioase Paisie.

Bogorodicina

Izbăvește-mă, Stăpînă, de impresurarea patimilor și pe vrăjmașii mei, cei ce se luptă cu mine, acum, biruiește-i și mă întărește pe piatra voii lui Dumnezeu și-mi luminează sufletul meu, ceea ce ești ușă a dumnezeieștii lumini.

Alt canon. Pesna 1. Glas și Irmos, aceleași.

Auzi-mă, Părinte Paisie, pe mine, robul tău și îmi împodobește cugetul cu străluciri dătătoare de lumină și îl intraripează cu fapte bune, spre a dori totdeauna cele cerești, iugînd de cele pămîntești.

Numele tău, Paisie, pomenindu-se, veșelește pe ucenicii tăi cei adevărați, care se silesc a urma învățăturilor tale, iar celor ce voiesc a plăcea trupului și lumii acesteia înșelătoare, le este și o săgeată.

Slavă...,

Dă-ne ajutor de sus, cu rugăciunile tale, părinte, ca să putem și noi călători lesne întru această vale a plingerii.

Și strică sfaturile celor vicleni, care în taină și la arătare se sfătuiesc a pune piedică căii mântuirii noastre.

Și acum...

Rogu-mă, Stăpînă, de Dumnezeu Născătoare, pururea fecioară, cu o picătură a rugăciunii tale, prin milostivire, să-mi stingi văpaia sufletului meu și să mă adăpi cu izvorul milostivirii.

Catavasia după tipic.

Pesna 3. Irmos :

Doamne cel ce ai făcut cele deasupra crugului ceresc...

Cere, părinte, de la milostivul Dumnezeu ca și noi, fiii tăi, care oșebită dragoste avem către tine, să nu fim depărtați din fericirea cea cerească, ci împreună cu oile Stăpînului, cele alese de-a dreapta, să fim numărați.

Izbăvește-ne, părinte, de răpirea și de jaful și de robia păcatului și ne îndreptează către pocăință, răpindu-ne totdeauna către dragostea lui Dumnezeu și a ta după vrednicie.

Turma ta, părinte, care cu dragostea cea către tine este legată întru acest sfînt și dumnezeiesc lăcaș, scrie ție : izbăvește-ne pe noi, fiii tăi, de oamenii vicleni, de demoni și de toate patimile, cu rugăciunile tale fericite.

Bogorodicina :

Eu robul tău, Fecioară, strig : Izbăvește-mă din mina vrăjmașilor ca una ce, cu cuviință de maică, ai purtat în brațele tale pe cel ce ține în palme toată lumea, ca mîntuindu-mă să laud în veci mila ta cea spre mine.

Alt canon; Irmos același.

Ochii inimii mele îi deschid către tine, părinte, și strig : nu lăsa ochii mei ca să vadă deșertăciuni și îi învață a privi numai către căile mîntuirii.

Nu ai dat somn ochilor tăi, prea fericite, nici dormire genelor tale, pînă ce te-ai făcut pe sineși lăcaș încăpător strălucirii duhului celci dătătoare de raze, căreia și pe mine fă-mă părtaş, rogu-mă.

Slavă...

Ispitele cele cumplite ale vrăjmașilor celor nevăzuți și ale celor văzuți de parte le izgonește de la turma ta, fericite, și ne păzește nebintuți de toată întîmplarea cea rea.

Și acum...

Cuvîntului celui înțelept al gurii tale urmînd noi, Fecioară, curată, te fericim, bucurîndu-ne, pe tine cea cu totul fără prihană, căci tu te-ai făcut nouă pricină a negrăitei fericiri.

Apoi, Sedelna, glas 5.

Podobie : «Pe cuvîntul...»

Petrecînd, fericite, la liniște în Sfîntul Munte al Athonului, prin purlarea de grijă a lui Dumnezeu, ai fost cercetat de sfîntul stareș Vasilie, de la care te-ai învățat pentru toate cele trei rînduiri monahicești și pentru altele mai înalte taine creștinești. Pentru aceasta, împreună cu dînsul te cinstim, părinte Paisie.

Slavă..., Glas 8.

Podobie : «Pe înțelepciunea și cuvîntul...»

Din pruncie fiind ales de Dumnezeu cu adevărat, prea fericite Paisie, cu bărbăție ai grăit către dascălul tău cuvinte pline de darul dumnezeiesc, spunîndu-i arătat cum că dascălii vremii de acum în loc de a pune în mintea tinerilor învățături bisericești, insuflă de Duhul Sfînt, ei paradosec învățături de la Aristotel, și de la alți înțelepți păgînești, cu care hrînindu-și mintea se rătăcesc din calea cea dreaptă. Pentru aceasta și spre mirare ai adus pe învățătorii tăi, cunoscînd cum că întru mari sporiri vei să strălucești, înțelepte, roagă-te lui Hristos Dumnezeu ca și noi, fiii tăi, să scăpăm de asemenea dascăli și de învățături pierzătoare de suflete.

Și acum..., Asemenea

Gîndesc la judecată și mă tem și de întrebarea cea înfricoșată mă cutremur! Spăimîntîndu-mă de răspunsul Judecătorului, mă îngrozesc de pedeapsă ! Și de durerea focului, de întunericul tarlarului, de scrișnirea dinților, de viermele cel neadormit ! Vai mie ! Ce voi face, cînd se vor pune scaunele și cărțile se vor deschide și faptele se vor vădi. Atuncea, Stăpînă, ajutătoare mie să-mi fii și folositoare prea fierbînte, că pe tine te am nădejde, eu, netrebnicul robul tău.

Pesna 4. Irmos : «Tu ești țaria mea Doamne, tu și puterea mea...»

Păzește cu rugăciunile tale, părinte, pre toți ciți cu dragoste primesc învățăturile tale și îi scoate din miinile vrăjmașilor celor văzuți și ale celor nevăzuți.

Arătându-ți ție luminat, fericite, minunatul acela pustnic Onufrie cu deamă-nuntul pentru războiul cel ginditor, care îl dau, fără încetare, diavoliilor la monahii cei nevoitori și pentru ispitele cele neajunse cu mintea, ai scăpat din toate acestea nerănit, nevoindu-te cu sfințenie.

Izbăvește-ne, părinte cu darul cel dat ție de la Dumnezeu, pe noi, fiii tăi de toate păcatele precum ai mintuit atunci pe acela ce era chinuit de cumplitul duh al hulii.

Bogorodicina :

Sălășluindu-se Dumnezeu în pintecele tău, pe toată ființa omenească o ai îndumnezei și mulțime de cuvioși, cu sfințenie, la tine i-ai tras, Precurată.

Alt Canon, Irmos același

Cela ce ai biruit prin mari nevoințe pe vrăjmașul, pe mine cel ce sint prins în mrejele lui și întinat cu fărădelege, mă izbăvește din toate acestea și mă numără cu oile păstoriei tale, cele alese, părinte.

Eu, cel spurcat, strig către tine, părinte: nu uita, în rugăciunile tale către Dumnezeu, pe cei ce te cheamă pe tine întru ajutor, ci îi izbăvește de toată îngrozirea și de cumplita robie a potrivnicilor și de nevoile cele multe.

Slavă...

Legilor Stăpînului plecându-te, cuvioase, ai luat pe umerii tăi crucea ta, urmînd urmelor lui și, smerindu-te, ai surpat trufia vrăjmașului. Pentru aceea și pe mine mă izbăvește din toate călcările de lege.

Și acum...

Stinge-mi cărbunii patimilor cu picăturile milostivirii tale, Fecioară Marie, neispitită de nuntă și sfeșnicul cel stîns al inimii mele îl aprinde, ceea ce ești sfeșnic de aur, cu totul fără de prihană.

Pesna 5. Irmos :

«Pentru ce m-ai lepădat de la fața ta...»

Icoană prea frumoasă, împodobită cu faptele bune și pom cu roduri dulci, te avem pe tine, părinte: mingîindu-ne pururea cu scrisorile tale cele minunate prin care îndulcești sufletele noastre.

Eu, cel ce sint plin de adaosuri ale patimilor, alerg către a ta folosire, părinte, și cu lacrimi mă rog, izbăvește-mă de mîrșăvia lucrurilor mele, cu puternic ajutorul tău.

Umple inima mea de darul, părinte, ceea ce din pruncie te-ai fericit de dragostea lui Hristos și ai supus poștele trupului la puterile sufletului cele sfințite și mă slobozește cu rugăciunile tale de toate poștele cele vătămătoare.

Bogorodicina.

Maică a lui Dumnezeu, Fecioară, rogu-te pe tine alungă întunericul cel greu al lenevirii mele și norii patimilor cu lumina darului care este întru tine.

Alt Canon, Irmos același

Proterie, cel prea minunat, esle cu cuviință a se lăuda de noi, pe care tu l-ai văzut, cuvioase, cum îl petrecea cu dragoste păsările, cînd mergea el la biserică și cînd venea la chilie, că unele să așeza pe capul lui, altele pe umăr și altele împrejurul lui zbură și cînta cu feluri de glasuri: pentru aceasta, împreună cu dînsul, te cinstim, părinte Paisie. Urmînd viețuirii sfinților celor de demult, fericite, cu totul te-ai sfințit prin faptele cele dumnezeiești, pentru aceea tîinuit sfințești pe cei ce săvîrșesc, cu dragoste și cu credință, sfință prăznuirea ta.

Slavă...

Rîu avînd inima ta, înțelepte, te-ai făcut Bisericii lui Dumnezeu, ca o gîrlă, plin fiind de învățături și adăpînd fața ei părinte, veselești pe toți fiii tăi.

Și acum...

Ca unul ce ești fără de păcat, dă-ne nouă curățire de cele făcute întru ne cunoștință și împacă lumea ta, Dumnezeu, pentru rugăciunile celeia ce te-a născut.

Pesna 6, Irmos :

«Curățește-mă Mintuitorule...»

Pe Vasilie, starețul cel prea înțelept, descoperitorul tainelor celor dumnezeiești, împreună și pe minunatul Mihail, cel ales, îi luminează, fericite, cu cari roagă-te Stăpînului pentru noi fiii tăi.

Laudă după vrednicie se cuvine, părinte, a aduce fericitului Visarion, celui mai întîi tovarăș al nevoițelor tale și lui Gheorghe, iconumul cel prea blind și cuvios cu care, stînd înaintea lui Hristos, te rogi pentru noi, sfințe.

Eu robul tău, fericite, chem pe toți frații care te iubesc pe tine ca să săvîrșească praznicul tău cel luminat, punîndu-le după cuviință înainte spre os-

păi, nevoințele tale. Pentru aceea și tu, nu mă uita pe mine.

Bogorodicina,

Inima mea cea întinată, curățește-o, Stăpînă Fecioară, și o umple de dar, ca totdeauna la toți să cîntăm măririle tale, noi păcătoșii robii tăi.

Alt Canon, Irmos același

Astăzi adunîndu-ne în soborniceasca biserică a păstoriei tale, iericite, cu credință te rugăm: scoate pe fiii tăi din toată asupreaa vrăjmașilor și-i dă nerăniți către limanul nepătimirii.

Tărie dăruiește, părinte, și ajutor și înțelepciune povățuitorului nostru, pentru ca, cu blîndețe și cu dragoste, povățuindu-ne pe noi să ne aducă, bucurîndu-se, pe toți lui Hristos, începătorului păstorilor.

Slavă...

A te ruga să nu încetezi, părinte, pentru turma ta, pe care cu multe sudori și osteneli o ai cișligat. Ci o păzește de războaiele diavolești și de oamenii vicleni cari se silesc a răsturna ostenelile tale.

Și acum...

Dăruiește-mi, Fecioară, schimbare vieții, mintuindu-mă de la năravurile mele cele cu patimi, către dragostea dumnezeieștii nepătimiri și dă sufletului meu ca să izvorască plîngere de bucurie neîncetată.

Condac, Glas 3, Podobie: «Fecioara astăzi pe cel mai presus de ființă naște...»

Astăzi Părintele Paisie cheamă, spre a sa pomenire, pe toți fiii săi și tot pămîntul Moldaviei împreună lui Dumnezeu laudă aduce: îngerii cu toate cetele sfinților să veselesc și monahii duhovnicește dănțuiesc și totdeauna roagă pe Dumnezeu cel mai înainte de veci.

Îcos

Cîntarea mea spre lauda nevoințelor tale este întinată, părinte, pentru că nu am inima mea curată, fiindcă nerușinat o am întinat pe ea cu gîndurile și cu faptele; însă mă rog bunătății tale nu mă înfricoșă, ci privind cu blîndețe ca spre o peltică de prunc primește-mi credința mea și dragostea ce o am către tine și dăruiește darul, ceresc tuturor

binecredincioșilor și acoperă sfînt lăcașul acesta și pe noi pe toți de vrăjmașii cei văzuți și de cei nevăzuți cu rugăciunile tale cele către prea veșnicul Dumnezeu.

SINAXAR

Întru această lună în 15 zile pomenirea sfinților mucenici și mărturisitori Gurie, Samona și Aviv.

Întru această zi pomenirea prea cuviosului și de Dumnezeu purtătorului Părintelui nostru ieroshimonahul Paisie, arhimandritul și starețul sfințelor minăstiri Neamțul și Secu.

Acest prea cuvios părinte s-a născut întru prea slăvita cetate Poltava, în Rusia Mică, în anul 1722, decembrie 21, din părinți binecinstitori și foarte milostivi. Tatăl lui se numea Ioan Velicovschii, protoiereu al Pollaviei, iară maica sa Irina. Din niște părinți slăviți ca aceștia și păzitori de poruncile lui Dumnezeu născîndu-se fericitul, și bine și cu dragoste de Dumnezeu crescîndu-se și învățînd Sfintele Scripturi și din citirea ades din ele cu luare aminte, aprinzîndu-se în sufletul lui rivnă spre părăsirea lumii și spre primirea sfîntului monahicescului și ingerescului chip lăsînd lumea au mers mai întîi în sfînta minăstire a Liubețchii, care este aproape de cetatea Liubecea, patria preacuviosului părintelui nostru Antonie al Pecerschiei, unde din început s-a apucat de mari nevoințe: căci toată ziua avea treabă cu ascultarea obștească, iar de la trei ceasuri din noapte scria la cărți. Și fiindcă nu avea luminări, aprindea apoi fâchii rezemîndu-le de părătele chiliei lingă masă și așa scria, pînă ce se umplea chilia de fum, mai toată noaptea, iară somn foarte puțin uneltea.

Apoi de acolo au mers în minăstirea Medvedovschii, cea din Ostrovul și acolo s-a întins spre mai mari nevoințe că toată ziua făcea ascultare cu părinții la adunat fin și la secere și la altele, însă măcar că tare să ostenea, dar luni, miercuri și vineri nu gusta nimic hrană, iară marți și joi gusta la amiază și postmagi de secară și simbătă și duminică minca împreună cu soborul la masă, însă tot cu înfrinare. Deci întru această minăstire s-a tuns fericitul în rînduială de rasofoar, numîndu-se din Petru-Platon, fiind atunci în vîrstă de 19 ani.

Deci, nu multă vreme trecînd și ridicîndu-se cumplită prigoană în Ucraina

Supra pravoslavniciei credințe de la rău-
cinstitorii leși au fost silit Fericitul a
acea minăstire fiindcă se afla sub
stăpînirea leșilor și au mers în Kiev, în-
tru sînta Lavră a Pecerschici, unde ia-
și foarte tare se nevoia, precum cu in-
rinarea după cum am zis mai sus, ase-
menea și cu privegherea că numai atît
somn primea în douăzeci și patru de
ceasuri, cită vreme era de la tragerea
clopoșăului celui de sculat pînă cînd
toca în tochița cea mică, că atuncea
regreșit mergea de se afla la strană,
după cum era rîndul.

Și așa, culegînd mîerea faptelor bune
de la toți cuviosii părinți cei de acolo,
au lăsat și Kievul și prin osebite și pri-
mejdute căi mergînd, au ajuns la schi-
tul Trăistenii, în Valahia și de acolo la
schitul Cîrnul și petrecînd intru mari
nevoințe și pe acolo mai bine de trei
ani și culegînd rodurile faptelor bune de
la bărbații cei cuvioși ce l-au aflat, a
mers în Sfîntul Munte a Athonului, în
soarta cea sîntă a Maicii lui Dumnezeu,
unde după trei ani și șase luni ai pe-
trecerii sale la liniște s-a tuns în rîn-
duiala mantiei, numîndu-se din Platon-
Paisie, fiind cu vîrsta de 28 de ani.

Deci miluit fiind prea cuviosul de
Domnul Dumnezeu și umplîndu-se de dar-
ul intru tot Sfîntului Duh și de înțe-
lepciune au început a năzui la dînsul
mulți din frați, unii pentru folos și alții
ca să-i fie și ucenici, pe care din ince-
put nu-i primea, însă, silit fiind de dra-
goste, au început a-l primi și atuncea
de aceștia și de toți părinții cei mai
duhovnicești ai Sfîntului Munte silit fiind
fericitul, au primit, măcar și nevrînd, hi-
rotonie în anul 36 al vîrstei sale care,
prin minunat chip, s-a adevărit și de la
Dumnezeu. Și așa ora duhovnic fericitul
mai la toți nevoitorii Sfîntului Munte,
cei mai aleși, între care și Prea Sfințitu-
lui Patriarh Serafim, care atunci viețuia
acolo și văzînd fericitul că s-au înmul-
țit frații au zidit din temelie sfîntul schit
al prorocului Ilie, biserică cu chilii trez-
vitoare și fiindcă primise frați, și mol-
doveni împreună cu sloveni, apoi au pus
rînduială ca și pravila bisericii să se
săvîrșească în două limbi: slavonește și
moldovenește. Și așa petrecea, nevoin-
du-se ziua și noaptea, împreună cu fra-
ții, că ziua lucra la lucrul minilor iară
noaptea scria, tîlmăcînd cărți patristice
din elinește în slavonește. Și, în scurt
tîmp zic, la toți nevoitorii Sfîntului Munte
să afla fericitul-mingîietor și gata doilor
sufletesc. Apoi, prin descoperire de la

Dumnezeu, după 17 ani ai petrecerii în
Sfîntul Munte, ridicîndu-se cu 61 de u-
cenici ai săi de acolo, au venit în pă-
mintul Moldaviei și i s-au dat de către
stăpînirea de atuncea sînta minăstire
Dragomirna, în anul 1763, septembrie,
unde aceeași rînduială a așezat, a vieții
de obște, ce o orînduise și în Sfîntul
Munte în biserică și pe la ascultări. Și
intru această minăstire, în obște sa a
primit părintele nostru sînta shimă cea
mare monahicească și se lînea tot de
nevoința care din început a avut la scri-
erea și tîlmăcirea Sfîntelor Scripturi, in-
vălînd și îndemnînd spre aceasta și pe
ucenicii săi.

O viață ca aceasta și petrecere inge-
rească așezîndu-se și răsădindu-se de
prea cuviosul părintele nostru în Mol-
davia, a început a alerga din toate nea-
murile cele de prin prejur, adică mol-
doveni, rosieni, bolgari, greci, moscali,
ruși și alții intrucit se adunaseră acolo
350 la numărul cărora mîncarea le era
de obște, îmbrăcămîntea de obște, viață
de obște, averea de obște și mîntuirea
de obște, fieștecăruia puîndu-i părintele
hotar cum să viețuiască.

Așa, cînd au luat nemții de la turci
Bucovina Moldaviei, intru acel loc se
afla și minăstirea Dragomirna, foarte s-a
întristat cuviosul părinte, nevoind să
slea nicicit de pușin supt stăpînirea pa-
pistășească, cu care Biserica Răsăritului
nici odinioară pace duhovnicească nu
poate să aibă. Și așa se ruga milostivu-
lui Dumnezeu cu lacrimi ca cu judecă-
țile care le știe să-l izbăvească impreu-
nă cu soborul fraților de sub stăpînirea
ereticilor. Deci, prin iconomia lui Dum-
nezeu, li s-a dat de cătră stăpînire mi-
năstirea Secu, cu toate moșiile și averi-
le ei, unde s-a așezat prea cuviosul cu
toți frații în anul 1776, octombrie 14. Și
a pus și aici aceeași viață și orînduială
de obște să se păzească pe cit au iost
și în Sfîntul Munte și în minăstirea Dra-
gomirna.

Apoi, în anul 1779 august în 14, li s-a
dat și sînta minăstire Neamțu, cu toate
moșiile și averile ei, pentru ținerea so-
borului, căci din zi în zi se înmulțeau
frații, atrași fiind spre această ingerească
viață de dragostea cea mare a părin-
telui, care ca și cuviosii părinți cei de
demult pe toți îi primea cu dragoste și
le pune așezămînt cum să viețuiască,
ca să se mîntuiască.

Și așa, cu voia lui Dumnezeu, din a-
ceastă vreme a rămas fericitul părintele
nostru povățuitor peste amîndouă acs-

te sfinte minăstiri Neamțu și Secu, și era ca alt Avraam, primind izvoarele dragostei și pe străini care veneau spre închinăciune la sfintele minăstiri și pe fieșcare mîngiindu-i cu cuvinte piine de învățatura Sfîntului Duh. Încă era fericitul împodobit de la Dumnezeu și cu darul mai înainte vederii, la care alerga din toate părțile pentru folosuri mari și mici, după cum se arată în istorisirea vieții lui cea pe larg.

Așa, în anul 1790 s-au hirotosit arhimandrit cuviosul de către sfințitul mitropolit Ambrosie, însă nîcicum nu și-au sfîrșit rinduiala nevoinței cu primirea arhimandriției de care a fost dăruit ci încă mai tare se nevoia, scriind și tîlmăcind cărți bogoslovești împreună cu ucenicii săi din elinește în slavonește și în moldovenește. Iară somn foarte puțin primea fără puțință trupească însă și acolo, cînd ședea pe scaun, scria și abia dacă adormea, iar pe pat niciodată nu s-au văzut cîndva dormind, încă de cînd petrecea în Sfîntul Munte al Athonului. Așa era de pătimas bărbatul acest sfînt, al cărui obrazu era curat și cu Dumnezeu împreunat și ca în scurt să zic și, încă din tinăra vîrstă și pină la al său sfîrșit, ziua și noaptea s-au ostenit în tot chipul și s-au nevoit ca un mucenic pină s-au adunat acest sobor întărindu-l întru învățăturile cele duhovnicești, pre care cei ce le vor păzi se vor mintui, și așa întru bătrînețe, unde ajungînd ca cel ce era împărtășit de firea cea muritoare a trebuit să împlinească datoria firii și primind înștiințare de aceasta cu puțină vreme mai înainte au început a se lăsa de scris și de tîlmăcit și a se găti spre ieșirea din trup.

Deci, căzînd în slăbiciune, a patra zi au mers la biserică și în vremea canonicului s-au împărtășit în oltariu cu sfințele și de viață făcătoarele ale lui Hristos Taine, fiind ziua duminică. Apoi mai bolînd el trei zile, miercuri iarăși s-au împărtășit cu dumnezeieștile Taine și după aceasta chemînd pe doi duhovnici la sineși, pe Sofronie și pe Silvestru, care pe urmă au fost și stareși, prin aceștia pace și blagoslovenie soborului au dat. Și așa s-a săvîrșit, ca și cum ar fi adormit, dîndu-și sfîntul său suflet în mina lui Dumnezeu în anul 1794, întru aceeași zi miercuri, la al unsprezecelea ceas din zi, noiembrie în 15 zile. Așa s-a stîns marea lumină și sub obroc s-a pus! Și comoara ceea ce izbucnea duhovnicește, vechi și nouă, după cum zi-

ce Domnul în sfînta Evanghelie s-au pecetluit și gura cea dulce grăitoare și de cuvinte dumnezeiești izvoritoare s-a închis! Cu ale căruia sfînte mijlociri să ne rugăm, să ne deschidă și nouă Domnul Dumnezeu Împărăția cea cerească, Amin!

Întru această zi pomenirea
prea cuviosului stareț Vasilie
și a ucenicului său Mihail.

Acesta, mai înainte, în Rosia și în munții Moșențchii și între alte cetăți nu puțină vreme cu dumnezeiască rivnă a viețuit cu rugători vieții monahicești. Apoi, de acolo a venit împreună cu fericitul său ucenic Mihail ieroshimonahul în Valahia și a fost povățuitor vieții monahicești și învățător tuturor celor ce viețuiau în Poiana Mărului și la schitul Trăisteni și la alte minăstiri. Că acest de Dumnezeu plăcut bărbat întru înțelegerea dumnezeieștei Scripturi și întru învățatura de Dumnezeu purtătorilor părinți și întru înțelegerea duhovnicească și întru cea desăvîrșită știință a Sfîntei Biserici a Răsăritului, a sîntei pravile și tilcuirea cea dreaptă a lor, după a lui Zonara și a lui Teodor Valsamon și întru alte înțelegeri: pe toți cu neasemănare ce era în vremea aceea părinți îl covîrșea. De a căruia învățatură și plăcută de Dumnezeu povățuire spre calea mintuirii, peste tot locul au străbătut slava. Acest cuvios părinte fiind chemat de unii nevoitori în Sfîntul Munte și a fiind pe părintele nostru Paisie acolo la liniște, după rugămîntea lui l-au tuns în rinduiala mantiei.

Întru aceeași zi,
prea cuviosul Proterie

Acesta era din Rosia Mică, din polca Reștilovschi, cu meșteșugul argintar. Deci, lepădîndu-se de lume și de cei din lume, s-a ales monah icusit și petrecia la liniște după voia lui Dumnezeu între părinții schitului Trăisteni, în Valahia, și lucrînd rucodelie, linguri foarte frumoase, le vindea și primea cu mare dragoste pe călugării cei străini și ospăta. Și din multa lui milostivire avea către toată zidirea lui Dumnezeu pe multe feluri de păsări ce zboară în văzduh le hrănea îndestul dîndu-le hrană la vremea potrivită. Iar ora fiind, acum se învățase obiceiul, în fiecare se aduna mulțime multă de păsări, așa

tind vremea aceea rînduită. Și cînd venea vremea, el deschidea fereastra chiliei sale și zburau pasările în chiliea lui fără de frică și umbra prin chilie adunîndu-și ceea ce li se da și prindea el dintru dinsele pe carea voia și le mîngîia și o dezmiarda și o netezea cu miinile sale și apoi o slobozea și nicidecum nu se teamea de dînsul și după ce se săturau, zburau iarăși afară. Iară cînd vrea el să meargă la biserică se aduna mulțime dintre ele și-l petreceau pe dînsul cînd mergea la biserică, puindu-se unele pe mină, altele pe umere iară altele impregiurul lui zburînd și cu multe feluri de glasuri cîntînd, și cînd voia să intre în biserică ele toate zburau și se puneau pe biserică, așteptînd ieșirea lui și după ce ieșea din biserică îndată zburînd mergeau după același chip, îi făcea alaiu pînă la chilie. Aceasta au mărturisit precuviosul părintele nostru Paisie cum că o au văzut cu ochii lui.

Întru această zi, prea cuviosul Ioan Pustnicul

Acesta era din Rosia mare și petrecea la schitul ce am zis mai sus, întru mari nevoițe și el, din dreaptă osteneala sa, de multe ori punea masă la toți frații schitului acelaia, însă mai înainte de masă îmbla pre la fiecare din părinți cu vas îndeminatec și le spăla picioarele și cu dragoste le săruta, pentru care părintele nostru Paisie mărturisește, unde zice că între părinți sînt mulți nevoitori.

Cu ale lor sfinte rugăciuni, Doamne, miluiește și ne mîntuiește pe noi, Amin.

Pesna a 7-a. Irmos

«Tinerii evreiești au călcat în cuptor...»

Nebiruît cuget ciștigînd, părinte Paisie, prin întărirea cea nemișcată a sufletului, ai stricat toate măiestriile vrăjmașului, care erau întinse spre a-ți opri calea mîntuirii. Pentru aceasta acum cîinți: bine ești cuvîntat Dumnezeuul părinților noștri!

Izbăvește-ne, prea cuvioase, cu ale tale rugi din toate cursele și smintelile balaurului și tămăduiește neputințele noastre, cu rugăciunile tale cele către Stăpînul, căruia să-i cîntăm în veci: Bine ești cuvîntat Dumnezeuul părinților noștri! Mărire Ție, fericite, bucurîndu-ne din cuvintele ingerului de proorocia duhovniciei tale care au primit și ea asupră-și veselindu-se ingerescul chip nămîndu-se și cu mari nevoițe săvîrșin-

du-se alergăm acum cîntînd. Bine ești cuvîntat Dumnezeuul părinților noștri!

Bogorodicina

Aflîndu-te Cel curat pe tine mai curată decît toată zidirea, prea curată s-a sălășluit întru tine vrînd să scoată ca un iubitor de oameni căruia cuvîntăm: Bine ești cuvîntat Doamne Dumnezeule în veci.

Alt canon, Irmos același

Umplut de iuminarea Dumnezeiescului Duh, părinte Paisie, ca un păzitor al poruncilor lui Hristos și, fiind curățit de patimi, te-ai făcut cu adevărat lăcaș Treimii celei prea îndumnezeite, cîntînd: Bine ești cuvîntat Dumnezeuul părinților noștri!

Cine poate să povestească nevoițele tale, fericite, păstorule, lacrimile și privegherile cu care ai înlîmpinat pe Stăpînul cîntînd: Bine ești cuvîntat Dumnezeuul părinților noștri.

Slavă...

Eu cel ce pururea ca un cuptor în-cins mă ard de focul ispitelor, alerg către a ta folosință, părinte, și izbăvit fiind prin tine cînt Stăpînului: Bine ești cuvîntat Dumnezeuul părinților noștri.

Și acum...

Ție Fecioară, Prea sfîntă Stăpînă, mă rog: fii curățitoare păcatelor mele și dă-mi mină de ajutor, cel ce mă primejduiesc, ceea ce ești celositoarea cea tare a creștinilor.

Pesna 8, Irmos,

«De șapte ori cuptorul, chinuitorul haldeilor...»

Mînecind întru rugăciuni ai zămislit întru inima ta frica lui Dumnezeu și ai născut turmei tale hotar de dogme prin duhul, părinte, și pe toți i-ai învățat să cînte: Binecuvîntați toate lucrurile Domnului pe Domnul.

Eu robul tău, fericite, înghesuit fiind de multe ispite, cu credință alerg la ajutorul rugăciunilor tale ca, mîntuindu-mă din toate ispitele vieții acestea, să cînt: Binecuvîntați toate lucrurile Domnului pe Domnul.

Datoria după putere împlinindu-mi cătră tine, fericite, am împletit lauda aceasta: deci tu, ca un bun părinte, cu blîndețe primînd darul dumnezeiesc, dă

tuturor a cînta: Binecuvîntați toate lucrurile Domnului pe Domnul.

Bogorodicina

Eu cred, Preasfîntă Fecioară, că Hristos Dumnezeuul nostru, cel ce pentru noi din tine s-a îmbrăcat cu omenirea, prin co-virșirea bunătăților acestea au preaslăvit numele cuviosilor celor ce l-au iubit pe dinsul, care și cîntă neîncetat: Binecuvîntați toate lucrurile Domnului pe Domnul.

Alt Canon. Irmos același

Izbăvește, părinte, cu rugăciunile tale sînt lăcașul acesta și turma ta care neîncetat este asuprită de cei potrivnici din toate nevoile ca cu mulțumită să cîntăm: Binecuvîntați toate lucrurile Domnului pe Domnul.

Iertare de păcate cere fiilor tăi, părinte, pre care ne-ai invrednicit întru o turmă și ne invrednicește a străluci noi iarăși fapte bune, ca, bucurîndu-ne în veci să cîntăm: Binecuvîntați toate lucrurile Domnului pe Domnul.

Binecuvîntăm pre Tatăl...

A te ruga să nu incetezi, părinte, ca păstor vrednic să ne dăruiască, spre a ne ocirmui, izbăvindu-ne de cel potrivit și rînduiala călugărească a o șinea, ca cu toții să cîntăm: Bine lăudați toate lucrările Domnului pe Domnul.

Și acum...

Ceea ce ai născut pe Domnul cel milosliv, una de Dumnezeu daruită, roagă-te, curată, ca cu dreapta sa să miluiască mintea mea care pururea cumplit se prefacă cu înristările lumii ca bucurîndu-mă, să cînt: Bine ești cuvîntată, Preasfîntă Stăpînă, întru toți vecii!

Pesna 9, Irmos

«Spăimîntatu-s-au de aceasta ceriul»...

Darul tău, părinte Paisie, nu-l depărta de la fiii tăi ci pe toți ciși să închină și sărută sîntul tău mormint cu dragoste îi păzește și îi acoperă de toate relele întimplări și de văzuții și nevăzuții vrăjmași.

Adusu-s-a darul Atoșitorului mulțimea celor mîntuiți — prin tine, părinte Paisie: pentru aceasta, roagă-te să ne mîntuim și noi, cei mai de pe urmă fii ai tăi, invrednicindu-ne împreună cu tine sfîntelor cerești lăcașuri.

Rogu-te, părinte, împreună cu prea sîntitul Grigore dascălul Moldaviei care au fost povățuitor acestui sînt lăcaș și cu toți părinții igumeni și stareți ai turmei tale ca și noi cu lesnire trecînd din această vale a plîngerii să ne facem părtași fericirii celei veșnice.

Usucă și dezrădăcinează cugetele cele spinoase ale inimii mele Fecioară preacurată, cea fără de prihană și o arată pe ea roditoare cu mijlocirea ta și o umple de dar, maică a lui Dumnezeu.

Alt Canon, Irmos același

A lăuda se cuvine pe minunatul Onorie, cel plin de darul dumnezeiesc, pe care după a ta cinstită mutare degrab l-ai luat cătră tine, părinte, și pe Ioan pustnicul, cel prea plin de dragoste, care spăla picioarele fraților și cu dragoste le săruta.

Sabie asupra hulitorului sfintei rugăciuni te-ai arătat, fericitul, tîind cu cuvintele tale cele insuflate de Sfîntul Duh toate birfele lui și izbăvind din smintelile lui pre cei ce au alergat cu credință către tine.

Slavă...

Cu rugăciuni priveghetoare și cu mari nevoițe adormind dezmierdările trupului, cu adevărat în pace culcîndu-te, cuvioase, ai adormit, pentru aceea te avem pe tine păzitor neadormit, cei ce cu dragoste te cînstim.

Și acum...

Apărării și păzirii acoperămîntului și ocirmuirii tale, ațerosîndu-se pre sine siujtorul tău Paisie și pe noi pe toți fiii săi, Preasfîntă Stăpînă, au adormit cu pace. Deci nu ne lăsa pe noi sărimani, ci împreună cu aceia pe care i-ai ales prin rugăciunile lui, mă numără și pe mine întinatul care cu darul tău am împletit această cîntare.

Svetilna. Podobie

«Cu ucenicii să ne suim, în muntele...»

Părinte Paisie, tu, fiind îndemnat de multă înțelepciune și de dragoste duhovnicească, ai primit, fericite, pe toți cei ce au venit la tine și puindu-te le giuitor dumnezeiesc și îndemnînd pe toți să părăsească cele deșarte și lumești și să meargă pe calea mîntuirii.

Slavă...

Lăcaș luminos al Sfîntului Duh făcîndu-ți sufletul, părinte cuvioase, ai avut

înăuntrul negrăii pe împăratul Hristos și Domnul și ostenindu-te ziua și noaptea la scrierea și tălmăcirea sfințelor scriituri ai luminat pe lili tăi, nicidecum lepădându-te de osteneală, pentru slăbiciunea trupului celui îmbătrinit, mai înainte păzind scaunul Celui vechi de zile, precum au zis Daniil.

Și acum

Uitindu-te, Preasfântă Slăpină, către moștenirea cea prea lăudată păzește-o pe dina cu puterea ta cea nebiruită și îndreptează schipturile împărăției creștinești și întărește pe cei credincioși iar pe vrăjmași îmblinzește-i și sfânt lăcașul acesta îl păzește și revarsă pacea pînă la marginile pămîntului, Născătoarea de Dumnezeu, maică Atoțîitorului.

La hvalite, Stihirile pe 4. Glas 4.

Podobie. «Ceea ce ești bucuria celor!»

Cu bucurie cerească să ne adunăm, fraților, ca, împreună, îngerește să prăznuim pomenirea cea de peste an a părintelui nostru, a celui ce este podoaba cea mare a monahilor și ungindu-ne fruntea din sfînt untdelemn, să ne curățim, prin credință, sufletele cu rugăciunile lui.

Cu prea luminată prăznuirea fericitului părinte să ne ospătăm, fraților, și cu credință să ne veselim, iubitorilor de prăznuire, cinstind luminată prăznuirea sălășluirii lui cu cîntări lăudînd pe Hristos Dumnezeu, cel ce a slăvit pomenirea lui.

Cu focul dragostei celei duhovnicești aprinzîndu-ne, fraților, toți cu bucurie să dănuim și cu cîntări să lăudăm pe cinstitul lăcaș al Sfîntului Duh, pe riul înțelepciunii și pe marele îndreptător și învățător al nostru, Paisie, care totdeauna se roagă pentru noi, cei ce cinstim pomenirea lui.

Cu laude și cu cîntări duhovnicești să ne veselim astăzi, fraților, lăudînd pe Dumnezeu cel minunat întru sfinții săi, care cu darul său, cu puterea sa, a întărit pe preaminunatul Paisie de au surpat toate măiestriile vrăjmașului, și acum se roagă neîncetat pentru cei ce cu dragoste cinstesc pomenirea lui.

Slavă, Glas 2,

Prea cuvioase părinte Paisie, tu, din vîrstă pruncească cu osirdie spre fapte bune nevoindu-te, ai lăsat lumea și toată

slava ei și, luînd cu bucurie asupra-ți chipul îngeresc, prin mari nevoițe te-ai făcut organ Sfîntului Duh din a cărui luminare ai îndemnat pe oameni să urască cele indulcitoare și adunînd cete de monahi le-ai rinduit lor așezămînt cum, în trup petrecînd, să viețuiască îngerește. Și acum stai înaintea Sfîntei Treimi, bucurîndu-te neîncetat cu cei ce s-au nevoit împreună cu tine, fericite, și te rogi pentru pacea lumii și mintuirea sufletelor noastre.

Și acum...

Adăpostire și sprijin și scăpare tare ești creștinilor, Maică Dumnezeului nostru. Pentru aceasta, prin rugăciunea ta cu priveghere, nu încela pururea a te ruga ca să fie păzit sfînt lăcașul acesta și noi robii tăi să ne mintuim de toate primejdiile, căci după Dumnezeu, toți dreptcredincioșii pe tine te avem sprijinitoare și scăpare.

Slavoslovie mare. Ecteniile și Otpustul. Ceas intii și cel de sfîrșit otpust.

LA LITURGHIE :

Fericirile din canonul cel dintîiu al cuviosului, pesna 3, pe 4 și din canonul cel de al doilea, pesna 6, pe 4.

Prochimien, Glas 7 :

Scumpă este înaintea Domnului moartea cuviosului lui. Stih : Ce voi răsplăti Domnului pentru toate cite mi-au dat mie. Apostol din Epistola către evrei, «Fraților, aduceți-vă aminte de mai marii voștri...» Aliluia. Glas 6. «Fericit bărbatul care se teme de Domnul... Stih. «Puternică pe pămînt va fi sămînța lui».

Evanghelia de la Matei, începerea 11 : «Zis-au Domnul ucenicilor săi ; Voi sfințeți lumina lumii»...

La priceasnă, «Întru pomenire veșnică va fi dreptul»...

Sfîrșit.

Ștampilă cu inscripție circulară : «pece-tea Sfîntei mănăstirii Neamțul Înălțarea Domnului».

Pecete cu inscripție în limba rusă : «Novo-neamețcago sviato-voznensenskago mujscago monastirea» (a Sfîntei Mănăstiri de bărbați Noul Neamț a Sfîntei Înălțări).

**CÎTEVA PRECIZĂRI PRIVIND DATA ȘI DENUMIRILE
CELEI DE A DOUA SESIUNI A CELUI DE AL VI-LEA SINOD
ECUMENIC (QUINISEXT SAU TRULAN) ***

Cele două sesiuni ale Sinodului VI ecumenic — 680 și, respectiv, 691 — s-au desfășurat, după cum este cunoscut, în aceeași sală a coloanelor din palatul imperial din Constantinopol (ἐν τῷ προβλῶ βασιλικῷ πλατείου) ¹.

În ceea ce privește data desfășurării lucrărilor celei de a doua sesiuni a Sinodului VI ecumenic, există încă o diversitate de opinii printre istoricii și canoniștii ortodocși și catolici. Și, aceasta, în ciuda faptului că data sesiunii a doua a Sinodului a fost pe deplin precizată de către tradiția manuscrisă a canonului 3 al acestuia, care indică «anul 6199, după 15 ianuarie al celui de al patrulea indiction trecut» ², adică după septembrie 691, și, prin urmare, înainte de ianuarie 692. De altfel, canonistul P. P. Ioannou preciza că, «ianuarie trecut» aparținând celui de al 4-lea indiction (690—691), care fiind și el «scurs», sesiunea a doua a Sinodului s-a întrunit, așadar, «între 1 septembrie și 31 decembrie, probabil în octombrie 691» ³. Mitropolitul dr. Paul Menevisoglou din Suedia ținea să precizeze că anul exact al convocării sesiunii a doua a fost «între intervalul de timp de la 1 septembrie pînă la 31 decembrie 691» ⁴. Iar, și mai recent, același ierarh ortodox, Pavlos Menevisoglou, scria că Sinodul din anul 691 a fost convocat «probabil în luna octombrie sau noiembrie» ⁵. Deci, se poate afirma că lucrările sesiunii a doua a Sinodului VI ecumenic (Penthekti sau Quinisext (cinci-șaselea) sau Trulan) s-au desfășurat în anul 691, și nicidecum în anul 692, sau chiar în «691—692» ⁶, așa cum se afirmă încă, în mod eronat și în prezent în literatura istorică și canonică.

* Traducerile în românește, din prezenta lucrare, aparțin autorului.

1. Prof. P. P. Joannou, *Les canons des conciles oecuméniques*, în «*Fonti*», Fasc. IX, vol. I, pt. I, Grottaferrata (Roma), 1962, p. 101.

2. Ch. J. Hefele — H. Leclercq, *Histoire des Conciles d'après les documents originaux*, vol. III, Paris, 1909, p. 561.

3. Prof. P. P. Joannou, *op. cit.*, p. 98.

4. Pavlos Menevisoglou, 'Ο Β' κανὼν τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, in Τμητικὸν ἀφιέρωμα εἰς τὸν μητροπολίτην Κίτρους Βαρνάβην ἐπὶ τῆ 25 ἐτηρίῳ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς αὐτοῦ», Atena, 1980, p. 261, nota 2.

5. Idem, *Ιστορική Εἰσαγωγή εἰς τοὺς κανόνας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Stockholm, 1990, p. 280.

6. Iată, trei exemple recente: Panteleimon C. Caranicolas, mitropolitul Corintului, *Κλείς τῶν Ἱερῶν Κανόνων τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Editura 'Astir', Atena, 1970, p. 17 (13); Pr. prof. M. P. Șesan, *Monotelismul, Sinodul VI ecumenic de la Constantinopol din 680—681. Sinodul II trulan (quinisext) din 691—692*, în: «Istoria bisericească universală», vol. I (1—1054), ed. III-a, (I. Rămureanu — M. Șesan — T. Bodogae), București, 1987, p. 388 și p. 395; Albert Failler, recenzia la: Heinz Ohme, *Das Concilium Quinisextum und seine Bischofsliste. Studien zum Konstantinopeler Konzil von 692* (Arbeiten zur Kirchengeschichte 5), — Walter De Gruyter, Berlin — New York, 1990, 423 pagini, în «*Revue des Etudes Byzantines*» (Paris), vol. 49, 1991, p. 286.

Pentru Sfinții Părinți ai Sinodului din anul 691, acesta era «sfântul și ecumenicul sinod» («ἡ ἅγια καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος»), așa cum afirmă eu înșiși în canoanele 3⁷ și 5⁸, ce le-au emis atunci. În același timp, Părinții Sinodului din 691 aveau conștiința că hotărau — legiferau — pentru «Biserica lui Dumnezeu din toată lumea» («τὴν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν») (canonul 56). De asemenea, aceiași Sfinți Părinți de la 691 menționau în *Cuvîntul* adresat împăratului Justinian II (685—695; 705—711), la sfîrșitul lucrărilor Sinodului din 691, «acest sfînt și de Dumnezeu ales ecumenic... sinod» («τὴν ἅγιαν πύτην καὶ θεόλεκτον οἰκουμενικὴν...σύνοδον») ⁹.

La rîndul lor, Sfinții Părinți ai Sinodului VII ecumenic (787), care au confirmat și codificat legislația canonică de pînă la ei, consideră cele 102 canoane ale Sinodului de la 691 ca fiind opera celui de al VI-lea Sinod ecumenic. astfel, în canonul 1 al Sinodului VII ecumenic se afirmă că, «din toată inima acceptăm dumnezeieștile canoane și toată dispoziția acestora și le împuternicim neclintite, cum au fost hotărît de cele șase sfinte sinoade ecumenice» ¹⁰.

În actele Sinodului al VII-lea ecumenic, în care se află menționat și canonul 82 al Sinodului din 691, acesta din urmă este numit, de mai multe ori, «sfîntul și ecumenicul sinod al șaselea» ¹¹.

Episcopul Petru al Nicomidiei și însuși Tarasie, patriarhul Constantinopolului, declarau în cadrul lucrărilor Sinodului VII ecumenic, cu privire la canoanele Sinodului Trulan, că acestea din urmă sînt opera canonică a Sinodului VI ecumenic. Iată mărturia celor doi ierarhi ortodocși : «Petru, prea sfîntitul episcop al Nicomidiei a spus : și altă carte posed, ce conține aceleași canoane ale sfîntului sinod al șaselea... Tarasie, prea sfîntul patriarh a grăit : unii suferind de ignoranță se scandalizează de canoanele acestea întrebîndu-se : oare sînt ale sinodului al șaselea ? să cunoască deci aceștia că sfîntul mare sinod al șaselea s-a întrunit în timpul lui Constantin împotriva celor ce afirmău o energie și o voință în Hristos ; părinții sinodului au anatematizat pe eretici și au proclamat cu tărie credința ortodoxă, apoi ei au părăsit Constantinopolul, n.n.) în al patrusprezecelea an al domniei lui Constantin. Dar, după patru sau cinci ani, aceiași părinți întrunindu-se în timpul lui Justinian, fiul lui Constantin, au alcătuit canoanele respective și despre care nimeni să se îndoiască. Cei care au semnat în timpul lui Constantin sînt aceiași părinți care au semnat prezentul act, după cum vădește în mod clar asemănarea identică a semnăturilor acestora. Întrucît aceștia (părinții, n.n.) ; l-au numit sinod ecumenic, ei au alcătuit și canoane bisericești» ¹².

7. Canonul 3 al Sinodului Trulan : «...prea evlaviosul și de Hristos iubitorul împăratul nostru s-a adresat acestui sfînt și ecumenic sinod...» (J. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima Collectio*, vol. XI, Florentiae, 1765, col. 941).

8. Canonul 51 al Sinodului Trulan : «Acest sfînt și ecumenic sinod interzice cu desăvîrșire pe așa-zișii bufoni și teatrele acestora...» (Mansi, XI, col. 968).

9. Ralli G. A. — Potli M., *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων...*, Atena, 1852, vol. 2, p. 298.

10. Cf. Prodromos I. Akanthopoulos, *Κώδικας Ἱερῶν Κανόνων καὶ Ἑκκλησιαστικῶν Νόμων*, Tesalonic, 1991, p. 182.

11. Cf., de exemplu, Mansi, vol. XIII, Florentiae, 1767, col. 40—41 ; col. 417.

12. Cf. *Ibid.*, col. 41.

De menționat, totodată, că în canonul 12 al așa-zisului Sinod «proto-devtera» («întiul-al doilea»), de la Constantinopol, din anul 861, Sinodul din 691 este numit «sfânt și ecumenic sinod al șaselea» («ἁγία καὶ οἰκουμένη ἐκτετὴ σύνοδος») ¹³. (De asemenea, redactorul celui de al doilea prolog al «constituției în patrusprezece titluri», din 883, menționează că a inserat în acesta și canoanele «pe care le-a decretat sinodul șase ecumenic» («οὗς ἡ οἰκουμένη ἐκτετὴ διωρίσατο σύνοδος») ¹⁴.

În fine, atunci cînd se refereau la canoanele Sinodului din 691, unii Sfinți Părinți le considerau drept opera celui de la șaselea Sinod ecumenic. Așa, de exemplu, în tratatul său despre sfintele icoane, și mai precis în «Cuvîntarea a treia împotriva celor ce calomniază sfintele icoane» («Λόγος Τρίτος πρὸς τοὺς διαβήλλοντας τὰς Ἁγίας Εἰκόνας»), reproducînd textul canonului 82 al Sinodului Trulan (91), privind obligativitatea cinstirii sfintelor icoane, Sfîntul Ioan Damaschin (c. 675-c. 749) precizează că acesta din urmă aparține «Sfîntului Sinod al șaselea» («Τῆς ἁγίας ἑκτετῆς συνόδου») ¹⁵, sintagmă care avea să fie însă redată în versiunea latină prin «Sanctae synodi quiniseptae» («Sfîntul Sinod Quinisept») ¹⁶. De altfel, P. Michelis Lequiern, editorul tomosului XCIV din colecția Migne, versiune greacă, nota în anul 1864 că, «acest titlu» («Ἰὼς titulus»), adică, «al șaselea sfînt sinod», («τῆς ἁγίας ἑκτετῆς συνόδου»), «a produs multe greutăți pentru ca să fie astfel înțeles și redat în latină» («multiplici vitio laborat, qui sic intelligendus est, ut eum Latine reddidi») ¹⁷.

Înainte de anul 754, Gheorghe al Ciprului a declarat public că, «Sfîntul al șaselea dintre sfintele Sinoade ecumenice a decretat în mod clar și precis cu privire la sfintele icoane. Sinodul vorbește despre acestea după cum urmează: 'În anumite reprezentări ale sfintelor icoane...»¹⁸. Or, acesta este canonul 82 al Sinodului din 691, cunoscut cu numele de al șaselea Sinod ecumenic.

Referindu-se la canonul 82 al Sinodului din 691, papa Adrian (772—795) scria, printre altele, patriarhului Tarasie al Constantinopolului (784—806), următoarele: «...accept aceleași sfinte șase sinoade, împreună cu toate canoanele lor, edictate de acestea conform legilor bisericești și dumnezeiești...» («... τὰς αὐτὰς ἁγίας ἕξ συνόδους δέχομαι, μετὰ πάντων τῶν κανόνων, τῶν ἐνθέσμως καὶ θειωδῶς ἐκφωνηθέντων παρ'αὐτῶν...»¹⁹).

Interesant a fi semnalat este că scrisoarea papei Adrian I a fost citită chiar la Sinodul VII ecumenic din anul 787.

13. Cf. canon 12 al Sinodului 'proto-devtera', în: Agapies Ieromonahul — Codim Monahul, Πηδάλιον, ed. 4-a, Atena, 1886, p. 290.

14. Ralli G. A. — Potli M., op. cit., Atena, 1852, vol. 1, p. 8.

15. De imaginibus, Oratio III, în «Patrologia Graeca», Migne, vol. XC, col. 1417.

16. Ibidem, col. 1418.

17. Ibidem, col. 1417—1418, nota 43.

18. «Nouthesia» a lui Gheorghe al Ciprului (înainte de 754): Cf. Prof. G. Meige, S. J., Histoire des Conciles Oecuméniques 4. Nicée II, Ed. «Orante», Paris, 1978, p. 235.

19. Mansi, vol. XII, Paris-Leipzig, 1901, col. 1079.

Reamintim, în același timp, că însuși Sinodul Bisericii Romane, din anul 878, prezidat de papa Ioan al VIII-lea (872—882), făcea referință explicită la «canoanele... emise... de cel de al șaselea sinod» «regulas... a sexta synodo... editas») ²⁰.

Iată, așadar, că atât pentru Răsăritul cât și pentru Apusul creștin din secolele VIII—IX, Sinodul din 691 era considerat drept al șaselea Sinod ecumenic, iar legislația sa canonică, opera acestuia.

Ar mai fi de menționat și faptul că, Sinodul din 691 poartă același apelativ de «al șaselea Sinod ecumenic» chiar și în colecții canonice ortodoxe din vremea noastră. Așa, de exemplu, binecunoscutul canonist dr. Nicodim Milaș, 1845—1915) episcop de Zara (Dalmația), atribuia cele 102 canoane ale Sinodului din 691, «Sfintului Sinod al șaselea ecumenic» ²¹. Și, la fel procedaseră, de altfel, pe la mijlocul secolului al XIX-lea și renumiții canoniști, Rallis și Potlis, care consideră canoanele Sinodului Trulan (691) drept opera Sinodului șase ecumenic: «...și pe acestea (canoanele, *n.n.*), pe care le-a decretat Sinodul șase ecumenic» ²². Așadar, pe bună dreptate, mitropolitul Pavlos Menevisoglou consideră că, «în mod general vorbind, în Biserica Răsăritului Sinodul ecumenic penthekti a fost recunoscut întotdeauna și de către toți drept ecumenic, iar canoanele edictate de acesta dețin un important loc în dreptul canonic al Bisericii Ortodoxe» ²³.

Canonistul și istoricul bizantin, Ioan Zonaras, din secolul al XII-lea, atunci când comentează Sinodul Trulan, afirmă că, «...și acesta se numește al șaselea, deși în cadrul lucrărilor acestuia n-a avut loc dezbateri despre credință și dogme așa încât și acesta să fie socotit în mod deosebit sinod, întrucât a completat lipsa celui de al șaselea prin alcătuirea canoanelor, iar pentru că a avut loc în apropierea aceluia s-a numărat împreună cu acela» ²⁴.

Cea de-a doua sesiune a Sinodului VI ecumenic este desemnată în literatura de specialitate prin apelativul de al V—VI-lea, Penthekti, Quinisext sau Trulan («ἐν Ἱερουσόλει»: «în Trullo»).

Prin apelativul de 'Penthekti', adică, 'al V—VI-lea', care s-a impus în limbajul de specialitate după multe secole de la întrunirea celei de a doua sesiuni a Sinodului din 691 ²⁵, se afirmă că acesta din urmă n-ar fi, în realitate, decît o completare — în materie de legislație canonică — a Sinoadelor V ecumenic (553) și VI ecumenic (prima sesiune, 680). Iar bizantinologul Vitalien Laurent consideră chiar că, apelativul de «Pen-

20. *Ibidem*, col. 982.

21. Dr. Nicodim Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, 2 vol., Neoplanta, 1895—1896. Trad. de V. Kovincici și N. Popovici, vol. I, pt. II, Arad, 1931, p. 301.

22. Ralli G. A. — Potli M., *op. cit.*, Atena, 1852, vol. 2, p. 8.

23. Pavlos Menevisoglou, *Ἱστορικὴ εἰσαγωγή* ..., p. 298.

24. Ralli G. A. — Potli M., *op. cit.*, vol. 2, p. 294.

25. Cf. C. Ducange, *Glossarium ad scriptores mediae et infirmae Graecitatis*, Lugduni, 1688, col. 1145—1146.

thekti» ar fi creația marelui canonist Balsamon († 1195)²⁶. Și, într-adevăr, Balsamon scrie că Sinodul din 691 «nu se numește cu precădere al șaselea, ci penthekti; căci a completat lipsa Sinodului al cincilea și al șaselea»²⁷. Însă, nu e mai puțin adevărat că, în același timp, însuși Theodor Balsamon numește Sinodul din 691 «ecumenic», după cum urmează: «este, de asemenea, ecumenic»²⁸; sau «acest sfânt și ecumenic sinod a hotărât»²⁹; sau «...dumezeiescul și ecumenicol sfânt sinod, care se numește și penthekti, întrunindu-se în sala coloanelor a marelui palat, a decretat»³⁰; sau «... al 37-lea canon al sfintului și ecumenicului sinod, întrunit în sala coloanelor a marelui palat, al așa-numitului penthekti»³¹. Totodată, comentînd canonul 55 al Sinodului din 691, Balsamon scrie, printre altele, că, «...cei ai Romei celei vechi spun că acest sinod nu este ecumenic, după cum și în prefața acestuia am scris»³². Și, într-adevăr, în comentariul său făcut Sinodului din 691, Balsamon afirmă că: «...episcopii occidentali, adică italieni și latini, pe deplin loviți de canoanele acestui sinod, se opun ca acesta să fie ecumenic...»³³.

Foarte recent, mitropolitul Pavlos Menevisoglou numea sinodul din 691, «...Sinodul ecumenic penthekti...»³⁴.

Cît privește apelativul de «Trulan» ('in Trullo'), acesta se datorește, desigur, locului întrunirii celei de a doua sesiuni a Sinodului VI ecumenic. Iar, denumirea de 'Trulan', — «Ἡ Σύνοδος ἐν τῷ τρούλλῳ», «Concilium in Trullo» —, care s-a impus însă în circulație datorită însemnărilor făcute de copişti pe manuscrisele din răsărit și apus³⁵, se întilnește chiar în colecțiile canonice actuale atît ortodoxe³⁶ cît și catolice³⁷. Prin urmare, apelativele sau denumirile de 'Penthekti' și 'Trulan', care desemnează a doua sesiune a Sinodului VI ecumenic și care au fost asociate în limbajul canonic din răsărit și apus, se află încă în uz și în prezent.

Pr. dr. IOAN DURĂ

26. Cf. V. Laurent, *L'oeuvre canonique du Concile in Trullo (691-692). Source primaire du Droit de l'Eglise orientale*, in «Revue des Etudes Byzantines» (Paris), vol. XXIII, 1965, p. 17, nota 42.

27. Ralli G. A. — Potli M., *op. cit.*, vol. 2, p. 300.

28. *Ibidem*.

29. *Ibidem*.

30. *Ibidem*, voi. 4, Atena, 1854, p. 543.

31. *Ibidem*, p. 554.

32. *Ibidem*, vol. 2, p. 435.

33. *Ibidem*, p. 300.

34. Pavlos Menevisoglou, *Ἱστορικὴ εἰσαγωγή ...*, p. 288, nota 2; p. 293, nota 8; p. 296; p. 298; p. 299; Vezi și Prof. Spyros N. Troianos, *Ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ τὸ νομοθετικὸ τῆς ἔργου*, in «Ἐκκλησια», fasc. 2/1992; fasc. 3/1992.

35. Prof. P. P. Joannou, *op. cit.*, p. 98.

36. Așa, de exemplu, în colecția sa canonică din 1991, editată la Tesalonica, profesorul Prodromos I. Akanthopoulos păstrează titlul «Κανόνες τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου» («Canoanele Sinodului Ecumenic Penthekti în Constantinopol») (Cf. *op. cit.*, p. 98).

37. Cf. Prof. P. P. Joannou, *op. cit.*, p. 101.

CONTRIBUȚIA PREGĂTORILOR HALUNGA ÎN CADRUL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI BISERICESC ȘI LAIC DIN MOLDOVA, ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Pentru început, se consideră necesar să se menționeze că, în afară de ineditul temei care va fi tratată în cuprinsul acestui articol, vechea origine italiană a spiței carei aparțin preoții ortodocși Halunga din secolul trecut prezintă un interes aparte și merită să fie arătată succint¹.

În satul Corovia din zona moldoveană nordică a Codrilor Cosminului, care a fost locul de veche împămîntenire² și deci de dezvoltare pre-

1. Tratarea originii respective, ca și multe alte teme, fac parte dintr-o lucrare nepublicată încă și intitulată: «Stabilirea în Moldova — sec. XV — a citorva refugiați genovezi din Caffa și unii din urmașii lor», întocmită de același autor ca și prezentul articol, pe baza unor ample culegeri și analize de date și documente, vizînd în principal reconstituirea genealogiei neamului Halunga pe parcursul ultimelor cinci secole, în contextul evenimentelor istorice.

S-a ajuns astfel la concluzia că străbunul respectiv a făcut parte dintr-un grup de 122 copii și adolescenți robiți de turci în vara anului 1475, după cucerirea puternicei cetăți genoveze Caffa de pe litoralul Crimei dinspre Marea Neagră și declanșarea în tirgul respectiv a unor ample acțiuni de jefuire, masacre și deportare a populației. În urma unei ambuscade însă, bine organizate, în timp ce erau duși spre Constantinopol pentru a fi oferii ca ofrandă plăcerilor sultanului, împreună cu o mare cantitate de piese și obiecte de valoare, cei 122 tineri genovezi au reușit să așihileze echipajul și garda de pază, îndreptînd apoi corabia respectivă spre litoralul Moldovei. După o serie de peripeții, luptînd și cu o furtună ce se declanșase, au reușit să ajungă la gurile Dunării și să înainteze în continuare pînă la portul-tîrg Chilia, în preajma căruia se afla și puternica cetate de apărare a domnitorului Ștefan cel Mare. Fiînd duși apoi la Suceava, capitala Țării Moldovei, cei mai mulți dintre tinerii genovezi au reușit să plece prin Polonia spre locurile natale, ale Italiei, în anul următor 1476, cînd a fost declanșată marea invazie otomană asupra întregii țări.

În acele condiții deosebit de grele, animați însă de înflăcăte sentimente creștine în fața pericolului imperialismului mahomedano-otoman care amenința toate țările creștine ale Europei, cîțiva dintre tinerii genovezi mai neînfricați, în frunte cu înaltul străbun al neamului Halunga (între formele de porecle, camarazii lui utilizînd și «Allunga», dar și «Al lungo», preluate de moldoveni sub forma «Halunga»), nesocotînd pericolul de a fi recaptați și decapitați de către turci, s-au hotărît să rămină să lupte contra lor de pe pămîntul Țării Moldovei, cunoscută pe atunci ca «Poartă a creștinătății».

Integrați astfel în eforturile de apărare ale noii lor patrii, s-au orientat progresiv și spre îndeletnicirea de constructori de importante obiective, ca cetăți, biserici etc., spre care aveau vocație ancestrală. După o primă staționare în cetatea și localitatea Hotinului, au urmat probabilele lor căsătorii cu fete moldovene.

2. Pornindu-se de la informațiile orale genealogice parvenite pînă în zilele noastre, coroborate și cu nominalizările de familii din recensămîntul populației Moldovei efectuat în anul 1774 și cuprins în lucrarea tipărită cu litere chirilice «Moldova în epoca feudalismului», vol. VII, partea I și II, împămîntenirea străbunului genovez Allunga — Halunga prin document domnesc, după obiceiul pămîntului, s-a făcut în anul 1497 în spațiul viitorului sat Corovia din zona Codrii Cosminului.

Satul Corovia a rămas și pînă în zilele noastre principalul leagăn al neamului Halunga, cu mențiunea că, sub influența ocupației străine patronimul respectiv a fost schimbat din secolul trecut în «Holunga».

Prin filieră identică de reconstituire, s-a concluzionat că și actualele familii de moldoveni Picincu descînd tot dintr-un străbun genovez, component al aceleiași grup cu Allunga-Halunga, împămîntenirea lui făcîndu-se însă în zona satelor Ghileșevca și Cobîlceeni din sudul Hotinului. Urmășii respectivi au fost înregistrați în cele două sate și la recensămîntul populației Moldovei din anul 1774, indicat mai sus. Venind din Basarabia ocupată, prin anii 1830—1832, Neculai și Andrieș Picincu zidesc biserica din satul Măcrești — Vaslui.

liminară a descendenților Halunga, capii familiilor respective erau dirvari (timplari), făcînd parte din categoria scutelnicilor, adică a meșterilor scutiți de dări către boierii moșieri. Îndeletnicirea lor de dirvari, care includea deseori și diverse lucrări de construcții adiacente, era desigur o continuare a activităților în care se antrenase cu 300 ani mai înainte și străbunul respectiv italian, după ce a fost împămîntenit în acea zonă de codri.

Dirvarii Halunga erau cunoscuți și solicitați ca virtuoși meșteri și după anul 1775, cînd partea nordică a Moldovei, Bucovina, a intrat sub ocupație austriacă. Astfel, prin anii 1816—1817 meșterul Vasile Halunga din Corovia a fost adus de către vornicul Teodor Silion în satul Hănțești dintre Suceava și Dorohoi, pentru ridicarea bisericii ortodoxe locale, pe zidurile ruinate ale unei foste minăstiri catolice³.

După terminarea și sfințirea bisericii din Hănțești, cu hramul «Duminica tuturor sfinților», de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Moldovei Veniamin Costache, la data de 23 aprilie 1822, în afară de principalul susținător și ctitor vornicul Teodor Silion cu familia și rudele sale, între alți ctitori a fost inclus și Vasile (dulgherul Vasile Halunga⁴ cu soția sa Elena, alături de fiul lor Manoil (preotul Emanoil Halunga) cu prezbitera sa Irina.

Integrarea dulgherului Vasile Halunga de către vornicul Silion între ctitorii sfîntului obiectiv, s-a datorat desigur importanței sale contribuții pentru ducerea la bun sfîrșit a tuturor lucrărilor de dulgherie, timplărie și sculptură în lemn, respectiv schele în exteriorul și interiorul vechilor ziduri ruinate parțial, uși, ferestre, acoperișuri, mobilier, catapeteasmă, diverse piese ornamentale de interior etc.

Înglobarea între lucrările aferente bisericii din Hănțești și a unui mic grup de chilii, a dat posibilitate ca începînd cu anul 1825 să func-

3. Referiri de vechea origine săsească a minăstirii catolice din Hănțești se face în capitolul de început, intitulat «Însemnările lui moș Ilarion Olariu despre trecutul satului», aparținînd unui caiet conținînd culegeri de date documentare asupra localității și bisericii respective, prin strădania și remarcabila pasiune a preotului de acolo, N. Miron.

Se mai menționează că într-un studiu cu referire la aceeași problemă, întocmit de autorul prezentului articol, nepublicat însă, se ajunge la concluzia că vechea minăstire catolică din Hănțești a fost ridicată în anul 1467 de către prizonierii sași, luați de oastea lui Ștefan cel Mare în luptele de la Baia.

4. Incluziunea celor două generații de familii Halunga între ctitorii bisericii din Hănțești, se deduce după caietul cu date documentare al preotului N. Miron menționat anterior, conținînd și copiile după pomelnicele familiei lui Teodor Silion din anii 1838 și 1856, în care sînt trecuți și ceilalți ctitori din afara familiei vornicului moldovean. Astfel, între cei morți figurează și «Manoil, Irina, Vasile, Elena și tot neamul lor», fiind vorba de preotul Emanoil Halunga, dar și de tatăl său Vasile (dulgherul Vasile Halunga), împreună cu soțiile lor.

O confirmare privind contribuția lui Vasile Halunga la lucrările pentru biserică din Hănțești se deduce tot din capitolul menționat anterior «Însemnările lui moș Ilarion Olariu despre trecutul satului» cu care începe caietul cu date monografice realizat de preotul N. Miron, în care se precizează că vornicul T. Silion «angajează ca maestru lemnar pe lemnarul Vasile Dulgheru», respectiv pe Vasile Halunga. Incluziunea soțiilor lui Vasile și Emanoil Halunga între ctitorii bisericii s-a făcut desigur pentru donarea unor odăjdii și articole ornamentale sau de trebuință curentă, executate prin țesere, împletire, croșetare, coasere, cum ar fi covoare, șervete, perne pentru scaune etc.

ționeze acolo o școală cu caracter bisericesc. Sigur că o principală contribuție în hotărîrea respectivă a avut-o și I.P.S. Mitropolitul Veniamin Costache cu ocazia sfințirii bisericii din Hănțești, ținînd seama de amplele sale preocupări pentru ridicarea învățămîntului bisericesc și cel laic din Moldova, dar și prin faptul că în acel sat, destul de mare, era o intensă activitate religioasă. Hotărîrea de atunci s-a bazat și pe posibilitatea sprijinului material al vornicului Teodor Silion, la care s-a adăugat și dorința, asociată cu nivelul de pregătire al celui mai elevat dintre preoții satului, iconomul Emanoil Halunga, de a prelua și sarcina de profesor al școlii din chiliile⁵, ținînd seama că atunci el era singurul din Hănțești care urmase cursurile Seminarului de la Socola — Iași.

Funcționarea școlii bisericești din Hănțești s-a desfășurat neînterupt după 1825 pînă în jurul anului 1842, după care chiliile respective au mai fost folosite sporadic și pentru scurte perioade de timp în cadrul învățămîntului laic local, care și-a început activitatea începînd cu anul 1863. După anul 1885, chiliile fiind prea puțin încăpătoare, au fost total părăsite, producîndu-se astfel ruina lor progresivă și iremediabilă, în anii regimului comunist de la noi fiind integral demolate.

Așa cum rezultă din unele documente de familie din prima jumătate a secolului trecut care vor fi specificate ulterior, în spiritul atmosferei profund religioase dar și didactice în care i-a crescut, preotul Emanoil Halunga și-a îndrumat copiii pe același drum de viață. Astfel, două din fiicele sale s-au dăruit vieții monahale, iar cei trei fiii ai săi, Enache-Ion, Vasile și Ștefan, s-au remarcat și ei nu numai ca preoți, ci, în măsuri diferite, atît în cadrul învățămîntului bisericesc, cit și în cel laic din Moldova, care se înfiripau în prima jumătate a secolului trecut. O subli-

5. În afară de informațiile orale genealogice, în acest sens, preluate de la generațiile anterioare, și în caietul cu date documentare ale preotului N. Miron din Hănțești s-au găsit mai multe referiri după cum urmează:

— În cadrul capitolului «Spicuri din arhiva Parohiei Mănțești», la fila nr. 5 — verso din Dosarul 1906 — Eșiri, se menționează: «Lîngă această biserică a fost în timpuri vechi școala de cîntări bisericești de unde eșiau tineri și se făceau preoți. Veneau regulat la biserică de la școala de lîngă ea toți tinerii unde cîntau împreună cu boierul, vornicul T. Silion și făceau de săptămînă. ...Școala era întretinută de vornicul T. Silion».

În continuare, prîvitor la profesori, în ordinea succesiunii lor sînt menționați următorii: «Profesori au fost Iconomul Halunga, preotul Pavel Neamțu, diaconul Cucu...».

— Și în cuprinsul capitolului «Însemnările lui moș Ilarion Olariu despre trecutul satului» se menționează: «De la anul 1825 și pînă în anul 1883 au fost ca slujitori ai acestei biserici următorii preoți și călugări: Preotul Petru, ieromonahul Anton, preotul Pavel, ieromonahul Veniamin care era și profesor al școlii de cîntărești ce funcționa în chiliile din curtea bisericii a cărei ruină se văd și astăzi (edificat în anul 1946, cînd s-au scris Însemnările n.n.), preotul Gavril Cosmovici, etc.».

Se atrage atenția că menționarea «ieromonahul Veniamin» s-a făcut în locul «Economului Emanoil», sau eventual «iconomului Halunga», greșeală explicabilă prin trecerea informației respective, inițial orală prin mai multe generații de localnici bătrîni provenind de la tatăl, apoi la fiul său moș Ilarion Olariu, de unde prin intermediul și prelucrarea cîntărețului bisericesc V. Gh. Pinzaru a ajuns la actualul preot N. Mirea. Iar numele respective (Veniamin și Emanoil) mai puțin folosite la oamenii satelor noastre, au putut să fie confundate și schimbate între ele în textul scris, fără să fie sesizată greșeala de cineva (și preotul N. Mirea din Hănțești atrage atenția că în datele colectate a corectat cîteva înexactități pe care le-a depistat).

niere și apreciere aparte merită însă, cel mai mare dintre copii, Enache-Ion, pentru activitatea și realizările din viața sa, contribuind astfel mult la renumele de atunci al familiilor de preoți Halunga din nordul Moldovei.

Enache-Ion Halunga născut în anul 1808⁶ în satul Hănțești, era cunoscut între rude, în familie și de cei apropiați cu primul său prenume de formă grecească, iar sinonimul românesc de Ion a fost folosit ulterior, mai mult în evidențele și actele oficiale.

Se bănuiește că cele două forme de prenume i s-au dat, așa cum se obișnuia frecvent, după nașul său de botez «Enache paharnicul» (Ion Alboteanu), pentru care tatăl său preotul Emanoil Halunga a avut de sigur o deosebită considerație, fiindu-i anterior profesor de gramatică, de logică, retorică, aritmetică și etică la Seminarul de la Socola-Iași, între anii 1805—1808.

Enache Halunga a învățat să scrie și să citească ajutat de tatăl său, în același scop fiind posibil ca ulterior să fi fost trimis și în orașul Botoșani. Prin sîrguința și inteligența sa s-a evidențiat apoi la Seminarul de la Socola, unde inițial a urmat cursul inferior, avînd obligația ca la terminarea școlii să-și dedice Bisericii restul vieții.

Ajunșind astfel și în atenția Înalt Prea Sfințitului Mirtopolit al Moldovei Veniamin Costache, Enache-Ion Halunga, împreună cu alți 4 tineri merituoși, «clirici» la Seminarul din Socola, au fost trimiși în anul 1824 ca bursieri la Școala Sf. Sava din București condusă de Eliade Rădulescu, școală care se bucura de o mare faimă la Iași.

În timpul războiului ruso-turc însă din anii 1828—1829, Enache-Ion Halunga și ceilalți 4 tineri colegi au trebuit să se întoarcă la Iași, din cauza închiderii Școlii Sf. Sava din București. Astfel s-a terminat prima și cea mai lungă perioadă de școlarizare a lui Enache-Ion Halunga atît prin filieră bisericească cît și laică.

După întoarcerea de la București, doi din cei cinci bursieri moldoveni, Enache Halunga și Andrei Moldoveanu, au fost cooptați ca profesori în învățămîntul laic din Iași, respectiv la «Gimnaziu Vasilian». Acest gimnaziu a început să funcționeze din toamna anului 1828, în localul vechii «Școli mari domnești» de la biserica «Trei Ierarhi», care își încetase activitatea din anul 1821.

Satisfacția pentru contribuția Școlii Sf. Sava la formarea celor doi profesori moldoveni, eveniment de rezonanță pentru perioada respectivă, a constituit subiectul unui articol publicat de I. Heliade Rădulescu la București⁷.

6. Precizarea anului de naștere ca și alte informații privind primirea la Seminarul de la Socola a lui Enache-Ion Halunga, s-a făcut pe baza următoarelor trei vechi documente de familie, scrise cu litere chirilice:

— O cerere din 15 dec. 1833 iscălită de «Manoil Iconom Halunga» pentru primirea fiului său «Ion Manuil din satul Hănțești» la Seminarul din Socola, cerere și angajament pentru cariera preotească, înregistrată preliminar la Judecătoria Ținutului Botoșani cu nr. 5114 din 21 dec. 1833;

— Un aviz medical pentru «Enachi Halunga din satul Hănțeștii» cu data de 16 dec. 1833 și înregistrată la aceeași judecătorie din Botoșani cu nr. 90;

— O notă separată conținînd rezoluția favorabilă de primire la Seminarul de la Socola, dată de I.P.S. Mitropolitul Veniamin Costache, pe data de 31 dec. 1833.

7. Articolul lui I. Heliade Rădulescu publicat în periodicul «Curierul românesc», București, nr. 2 din 12/24 aprilie 1829, p. 6.

Menționări asupra aceluiași eveniment s-au făcut pe parcursul anilor în mai multe lucrări, documente și articole care abordează istoria învățămîntului românesc⁸. În unele din ele se constată că, în evidențele Gimnaziului Vasilian condus de Gheorghe Asachi, profesorul de matematici și de lancastru din anii școlari 1828/1829 pînă la 1830/1831 a fost trecut cînd Enache cînd Ion Halunga, fiind vorba evident de aceeași persoană.

Menționarea lui «Ianachi Halunga» de la «Gimnazia Vasiliană», «profesor de lancastru» între «prenumeranții» (abonații cu plata anticipată la tot materialul) la periodicul de înaltă vibrație românească «Biblioteca românească» ce se tipărea la Buda⁹ este o dovadă elocventă a nivelului său și a totalei sale integrări în aspirațiile și frămîntările naționale, ca și în preocupările de cultură ale vremii.

În perioadele 1831—1833 și 1833—1834 școlile din Iași s-au închis din cauza epidemiilor de ciumă și respectiv de holeră. În consecință, în anul 1831 se încheie și activitatea profesorală laică a lui Enache Halunga la Gimnaziul Vasilian de pe lîngă biserica Trei Ierarhi-Iași, fiind nevoit să se refugieze în satul natal Hăntești pînă în anul 1834.

Pe parcursul celor 3 ani cît a stat la Hăntești, în afară de posibilitatea avută de a citi și a-și desăvîrși cunoștințele, sigur că și-a ajutat și tatăl pe linie profesorală la școala bisericească de acolo la materiile cu caracter nereligios în care se formase. În această conjunctură, în acord și cu părinții săi, și-a reluat orientarea sa anterioară întîrziată cu 10 ani (1824—1834), mai ales că era și cel mai mare fiu de preot, de a continua drumul formării și intrării sale în tagma preoțească, bineînțeles spre cel mai înalt nivel teologic din Moldova. Avea și o obligație în acest sens față de Mitropolie, prin anii cursului inferior urmate la seminar, ca și prin cei 4 ani ca bursier continuați la Școala Sf. Sava din București. Cererea din data de 15 dec. 1833 făcută ca urmare a acestei hotărîri, de a fi primit la Seminarul de la Socola (pentru cursul superior preoțesc) a fost menționată și anterior.

În consecință, în intervalul 1834—1839 între cei 18 clerici și în final absolvenți ai Seminarului de la Socola-Iași¹⁰ figurează și Ion Halunga

8. Lucrări, documente și articole depistate: A. D. Xenopol *Istoria Românilor în Dacia Traiană*, vol. XI, ediția III, cap. 2, p. 232; N. Iorga, «Istoria învățămîntului românesc», p. 190; Episcopul Melchisedec, *Biografia Prea Sf. Dionisie Romano episcopul de Buzeu*, publicată în «Analele Academiei Române», seria II, tom. IV, secția II, «Discursuri, memorii, notițe», București, 1934, p. 15; C. I. Andreescu, *Evoluția învățămîntului*, Iași, 1935, p. 30 și 31; N. A. Bogdan, *Istoria Iașului*, cartea V, p. 256, col. I; George Ivașcu, *Reflector peste timp*, cap. 1829; Șerban Cioculescu art. *O antologie a reportajului nostru*, în «Gazeta literară», nr. 49 din 3 dec. 1964; George St. Andonie, *Istoria matematicii în România*, București, 1965. Ed. Științifică, vol. 1, p. 129, 148 și 149; Th. Codrescu, *Uricarul*, vol. VII, Ed. 1886, p. 203. La Arhivele Statului Iași, Dosarul Litera O/135, *Della nr. 17 în Sama școlilor pre 1828/29 și 1829/30* apoi 1830/31, f. 33, 34, 37, 38, 39, 41 și urm.

9. Lista abonaților este prezentată la finele părții a IV-a a publicației «Biblioteca românească» tipărită la Buda la anul 1830, de către învățătorul cărturar și scriitor Zaharia Caracalechi.

10. C. Adamescu, *Istoria seminarului Veniamin*, București, 1904, la pag. 81 în nota 1 cu lista catihetilor este trecut și Ion Halunga.

(nefolosindu-se și prenumele Enache). Astfel, la poziția nr. 5 din lista absolvenților, scrie : «Ion Halunga din Hănțești, ținutul Botoșani»¹¹.

Este de remarcat faptul că Enache-Ion Halunga a avut pe parcursul anilor 1834—39 și alte preocupări decît cele legate strict de însușirea materiilor aferente formării sale pe linie teologică, sacerdotală. Astfel, ca și în perioada anterioară de profesorat, urmărește publicațiile vremii, numele său fiind trecut în anul 1836 printre abonații la valoroasa lucrare de atunci privind istoria românilor, a lui D. Cantemir *Hronicul Româno-Moldovo-Vlahilor*, vol. 2, editat la Iași în același an (1836) de fostul său coleg de catedră de la Trei Ierarhi, Gh. Seulescu.

Atrage atenția însă în mod deosebit activitatea sa laborioasă, depusă tot în paralel și suplimentar obligațiilor ce le avea de cleric al Seminarului de la Socola, pentru întocmirea unei lucrări proprii¹², inedite, desigur în scopuri didactice, vizînd poate și ajutorarea cercetătorilor de texte religioase latine să le înțeleagă și eventual să le traducă.

Lucrarea respectivă nu a fost tipărită și a rămas în manuscris, fără să fi primit un titlu de ansamblu. Cele două părți distincte pe care le conține sînt următoarele :

1. «Introducere în gramatica latină», cu un text românesc frumos caligrafiat și clar, în care sub formă de dialog prezintă morfologia, etimologia și sintaxa latină.

2. «Îndeletniciri de cuvinte», care este un dicționar de cuvinte româno-latine, avînd mai multe capitole dedicate unui șir de teme cu caracter religios.

În cele două părți ale lucrării, cuvintele și textul românesc sînt scrise cu litere chirilice, iar cele latine cu litere latine. La finalul lucrării, respectiv al caietului cartonat, care cuprinde cele două părți de bază menționate mai sus, este trecută data cînd a fost terminată : «...Ghenar 10, 1836».

Caracterul religios al lucrării, duce la părerea că a fost întocmită la solicitarea I.P.S. Mitropolit Veniamin Costache, înainte de anul 1836.

După depistarea de către cercetătorii de specialitate, lucrarea a suscitât oarecare interes, dedicîndu-i-se niște articole de revistă¹³. Pentru viitor însă, este de interes să se facă o analiză mai aprofundată a materialului respectiv, și prin prismă religioasă.

Terminînd seminarul în anul 1839, fiind apoi hirotonisit preot, Ion Halunga a fost probabil repartizat ca profesor-catihet la școala bisericească din Hănțești, satul său natal, pentru a înlocui pe tatăl său, preotul-econom Emanoil Halunga, decedat cu puțină vreme mai înainte. Se consideră că aceasta a fost o soluție provizorie, pînă la găsirea unei noi formule de repartizare de către Mitropolia ieșeană, la nivelul său de preot-catihet, cu studii teologice superioare majorității preoților din Moldova, care proveneau din școlile de pe lîngă bisericile satești (numite și «școli

11. «Foaie satească a Printipatului Moldovei», I, nr. 25, din 17 sept. 1839.

12. Manuscrisul cu nr. 1789 de la Arhivele de Stat — Iași.

13. Studiul prof. C. A. Stoide și C-tin Turcu, *Noi contribuții la o istorie a lexicografiei române*, tipărit în «Anuarul de lingvistică și istorie literară», vol. XVII, 1966.

Revista istorică «Teodor Codrescu», Anul IV, nr. 4, Iași, 1 dec. 1934.

de muzikie»), cum a fost cea de la Hănțești, sau mai tirziu cea de la Hudeștii-Mari, din același fost județ Dorohoi.

În ce privește certitudinea asupra activității preliminare a preotului-catihet Ion Halunga la «școala de muzikie» din Hănțești, se consideră că o oferă două referiri în acest sens transmise în cadrul unei scrisori a valorosului cărturar și cercetător din Dorohoi, preotul-profesor D. Furtună¹⁴.

În continuare, în anul 1845, Ion Halunga se afla la Tg. Ocna, avînd sarcina de a înființa acolo o școală pe lângă biserica locală Buna-Vestire («Răducanu») ¹⁵, după ce dăduse un examen preliminar la Mitropolia din Iași, pentru aprobarea și consfințirea lui ca profesor-catihet, probabil și ca întemeietor de noi școli. La scurtă vreme însă, plecînd din Tg. Ocna, și școala respectivă își încetează activitatea, cauza putînd fi lipsa de cursanți.

În anul următor 1846 îl găsim stabilit definitiv în orașul Bacău, cu misiunea de a pune bazele învățămîntului elementar bisericesc (școală catihetică) și în orașul respectiv, pentru întreaga regiune ¹⁶.

Deschiderea școlii catihetice din Bacău făcea parte dintr-o acțiune mai amplă a I.P.S. Meletie din Iași pentru întreaga Moldovă, luată în anul 1846. Astfel, școli similare s-au înființat și în localitățile Roman, Birlad, Tecuci, Focșani și Galați, avînd ca bază oficială propunerea Epitropiei Seminarului din Socola-Iași, aprobată de domnitorul de atunci al țării, Mihail Sturza. Această acțiune avea ca scop să generalizeze învățămîntul bisericesc și să-l ridice la un bun nivel, împrumutînd unele elemente și din învățămîntul laic moldovenesc. Pe această linie, școala catihetică din Bacău avea însă să funcționeze din 1846 în paralel cu «Școala domnească» (laică) de băieți, înființată acolo cu puțin timp mai înainte (1839).

Din datele documentare indicate anterior, rezultă că Ion Halunga figura la Bacău ca preot-sachelar. El și-a început activitatea didactică-

14. Cele două referiri făcute de preotul D. Furtună din Dorohoi în scrisoarea cu data de 14 aug. 1959 către autorul prezentului articol (cu o atenționare asupra repetării identice a conținutului celor două referiri, ca o notiță separată, pe unul din documentele de familie datat 1840 august 24, și iscălit de Ștefan Halunga, document asupra căruia se va reveni ulterior cu lămuririle aferente), au următorul conținut :

«...am întîlnit în cercetările mele, cu data de 1840 oct. 27 jaloba pr. Neculai Sakelar din satul Zvorătea, țin. Mihăileștilor, ca să fie primit fiul său, Teodor la Seminar (n.n.) căci «au început ceva la preotul Ioan Halunga, fostul cleric al Seminariei», și în aceeași zi și preotul Gheorghe din Zvorătea, țin. Mihăleștilor, ca să fie primit fiul său, Teodor, la Seminar (n.n.), căci au început ceva la preotul Ioan Halunga, fostul cleric al Seminariei, și în aceeași zi și preotul Gheorghie din Zvorătea jalobă pentru fiul său, Ioan».

15. Baza de documentare depistată :

— Manuscrisul păstrat în colecția de manuscrise la Episcopia din Roman și intitulat «Acta corespondențelor seminariei Veniamin pentru candidați și rînduirea catihetilor la districtele din eparhia Romanului și ordinele urmate către catiheti» (datat martie 1844);

— Adresa I.P.S. Mitropolitului Meletie al Moldovei, cu nr. 697 din 26 aprilie 1846.

16. Broșura întocmită de preotul Alexandru Apostol *Istoricul bisericii parohiale «Sfinții Împărați Constantin și Elena» din orașul Bacău*, București, 1925, p. 17 și 50.

bisericească de prim catihet al școlii catihetice din Bacău din anul 1846, iar cea de slujitor în biserica Sfinții Împărați din luna iulie 1847, odată cu terminarea înzestrării și sfințirii acelei biserici.

Pentru desfășurarea activității școlii catihetice din Bacău, s-au pus la dizpoziție casele vechi din curtea noii biserici Sf. Împărați, probabil tot de către principalii ctitori-fondatori și donatori ai acestei biserici, vornicul Enachi Krupenski și serdarul Antohie Birzu.

Este evident că toți acești demnitari ai Țării Moldovei au făcut parte dintre reprezentanții potențați ai orașului și regiunii Bacău în discuțiile preliminare, necesare pentru analiza cu Epitropia Seminarului din Socola și cu Mitropolia ieșeană, privind amplasamentele, ca și posibilitățile coordonate de construcție și de funcționare pentru noua biserică Sf. Împărați din Bacău, precum și pentru școala catihetică aferentă. Tot evident este faptul că, la majoritatea acestor discuții a trebuit să ia parte, ca un fel de consilier-consultant și preotul-sachelar Ion Halunga, viitorul preot paroh al noii biserici și totodată organizator al noii școli bisericești.

Este util de făcut și precizarea că, în lista ctitorilor bisericii Sfinții Împărați, care avea în frunte pe vornicul Enachi Krupenski și serdarul Antohie Birzu, figurează și preotul Ion Halunga. Cei doi demnitari moldoveni, prin mijloacele bănești de care dispuneau, au fost desigur animatorii principali atât în prima fază, 1842—1845, de ridicare a zidăriei bisericii, ca și în faza următoare, 1845—1847, de reparații la clădirea existentă și mobilarea ei corespunzătoare pentru ca încă din anul 1846 să înceapă să funcționeze acolo școala catehetică, iar în paralel, și pentru înzestrarea bisericii cu toate cele necesare pînă în cursul anului 1847. la sfîrșitul fazei respective, finale. În acest context, preotul Ion Halunga care venind din Tg. Ocna a trebuit să se stabilească în orașul Bacău încă din anul 1845, a putut să fie integrat în lista ctitorilor noilor obiective, nu numai pentru contribuțiile sale privind soluțiile de înzestrare interioară a bisericii și de terminare și mobilare a școlii, ci și prin probabilele sale donații efective pentru dotările interioare, cu unele obiecte de cult, icoane, cărți școlare și bisericești etc.

După identificarea actului de deces a fiului său și din datele conținute, s-a dedus că preotul Ion-(Enache) Halunga a decedat în anul 1852, răpus timpuriu de o probabilă boală nemiloasă, care a încheiat astfel o activitate onorabilă, ca și inerențele sale aspirații pentru anii în perspectivă.

Urmînd același drum ca și fratele lor mai mare Enache-Ion, ceilalți doi fii ai preotului-profesor Emanoil Halunga din Hăntăști, respectiv Vasile și Ștefan, au pășit și ei pe drumul Bisericii, după ce au trecut în prealabil prin Seminarul de la Socola. Referitor la acest ultim aspect, se menționează existența între documentele de familie și a celui privind pe Ștefan Halunga¹⁷.

După hirotonisire ca preot, Vasile Halunga, își dă și el probatul aportul ca profesor pentru scurtă vreme în cursul anului 1842 la școală

17. Documentul este o cerere către I.P.S. Mitropolitul Moldovei, scrisă cu litere chirilice de Ștefan Halunga (tatăl său fiind decedat atunci) pe data de 24 aug. 1845 solicitînd «cu fierbînti lacrimi» să fie «primit în numărul clericilor». Aprobarea semnează «Veniamin Mitropolit».

bisericească din Hănțești, fiind repartizat apoi la biserica Sf. Ion din Vaslui. Din informațiile de familie, s-a înregistrat că după un număr de ani el ajunsese protoiereu.

În ceea ce îl privește pe Ștefan, parohia primită în satul Pungești din jud. Vaslui l-a avantajat, fiind aproape de fratele său mai mare din orașul Vaslui, preotul Vasile Halunga.

Fiind suferind de o boală incurabilă pentru vremea respectivă, preotul Ștefan Halunga nu a putut să ducă multă vreme și sarcina de profesor la școala bisericească din satul Pungești. Ca urmare, s-a bucurat de sprijinul în acest sens al fratelui său mai mare din Vaslui, preotul Vasile Halunga, care este menționat ca profesor la școala elementară cu caracter bisericesc, pe data de 10 sept. 1853, într-un raport de inspecție școlară¹⁸, cu următorul conținut: «1853 septembrie. 10 Ocolul Rahova — ținut Vaslui —

1. În târgușorul Pungeștii să găsești școala elementară în carii să află 24 copii și predau în știința cetirii, a scrierii, psaltichia muzică bisericească (n.n.) și aritmetica. Iar profesorul iaste iconomul Vasile Halunga.

Și țiitorul acestei școli iaste L.S. bezăde Neculaiu Șutu»¹⁹.

La școala din Pungești, preoții Halunga au avut desigur ca model școala bisericească din Hănțești, care a putut să funcționeze fiind întreținută tot de proprietarul moșiei din zonă. Funcționarea școlii a început probabil cu câțiva ani înainte de 1853.

Lipsa sau netransparența întâmpinată spre documentațiile privind trecutul local, au împiedicat până la această dată reconstituiri mai complete asupra școlii respective, poate și din alte localități vasluiene.

Continuarea cercetărilor în această problemă, deși minoră, alături și de multe alte asemănătoare, în care au fost implicați nu numai preoții Halunga, ci și mulți alții de vibrații asemănătoare, vor putea aduce noi concluzii de real interes asupra învățămîntului bisericesc moldovenesc din prima jumătate a secolului trecut, parte integrantă a ansamblului învățămîntului din țara noastră, în întreaga sa desfășurare de secole, până în zilele de azi.

În încheierea acestui articol, se consideră necesar să se facă mențiunea că, activitatea în domeniul profesoral bisericesc a preoților Halunga din prima jumătate a secolului trecut, a influențat în mare măsură și pe cei din generațiile care au urmat lor, până spre zilele noastre unii dintre ei dîndu-și prestigioase contribuții la învățămîntul laic, nu numai la nivel de școli elementare, ci și în cele liceale și chiar universitare.

Ing. MIRCEA HALUNGA

18. Raportul respectiv de inspecție școlară din 10 sept. 1853 la Pungești, anexat într-un alt raport cu nr. 33/22 sept. 1853 al Comitetului de inspecție al școlii din Vaslui către Departamentul Averilor Bisericești și al Învățăturilor Publice, face parte din Dosarul 705/1853, fila 93 emis de Min. Instrucțiunii Moldova (toate piesele scrise cu litere chirilice), existent la Arhivele Statului — București.

19. Referire la componenți ai familiei Halunga, slujitori ai bisericii din Hănțești în secolul trecut, o face și preotul dorohoian C. Ciocoiu în «Gazeta Dorohoiului» nr. 7 din 14 aprilie 1928, în care, între altele, scrie: «...Din comuna Hănțești au ieșit o mulțime de persoane distinse ca: familia vornicului Silion, Luca Goilav... Alții au ocupat servicii clericale ca familia Holungă (Halunga, n.n.) de preoți, protopopi, unii învățători, licențiați în Drept...».

EVANGHELIS ZAPPA, ARENDAȘ AL UNOR MOȘII MÎNĂSTIREȘTI DIN ȚARA NOASTRĂ

(Fapte, date și moravuri)

Înainte de a ajunge în Valahia moșierul de mare faimă din preajma unirii Principatelor, Evanghelis Zappa a desfășurat o întreprinzătoare activitate de arendaș.

Socotit de către unii istorici albanez¹ sau aromân din părțile Macedoniei², de către alții grec³, el este sigur — după propria sa mărturie⁴ — «de origine grec și cavaler elinesc». Chiar și după obținerea la 19 decembrie 1844 a ceea ce atunci se chema «naturalizarea mică», pentru a i se îngădui cumpărarea unei proprietăți, fostul luptător în rîndurile sulioților evita clarificarea locului de obîrșie, ca și precizarea cetățeniei. Astfel, în scrierea *Trîntorul* pe care a tipărit-o la București într-o versiune grecească și într-alta românească, se întrebuintează la întimplare, cînd e vorba de datele vieții sale, termenii : «epirot» și «albanez».

Abia în timpul procesului pentru moștenirea averii pe care a lăsat-o, lucrurile au devenit mai clare. Cu acest prilej aflăm că Evanghelis Zappa s-a născut precis la 1800 în comuna Labovo, plasa Tepelen, vilayetul Ianina — din părinții Vasile și Sotira.

În timp ce biografiile greci — insistînd mai ales asupra poziției sale de filantrop național — îi amintesc numele în legătură cu dispozițiile testamentului, alți istorici îl menționează pentru contribuția materială adusă la înființarea Societății filologice, devenită ulterior Academia Română⁵, sau în legătură cu schimbarea relațiilor diplomatice româno-grecești de la sfîrșitul veacului trecut⁶. O mențiune destul de timidă i se mai face în istoria Jocurilor Olimpice. Datorită mijloacelor bănești pe care el le-a pus la dispoziție cu multă generozitate a fost posibilă reluarea acestora în 1859, an care marchează începutul etapei denumite astăzi «preolimpică»⁷.

În realitate, Ev. Zappa a avut o viață tumultuoasă, de aceea cu atît mai interesantă, și în tinerețe, care se poate considera încheiată o dată cu anii arendașiei. Prima perioadă a vieții sale, îndeosebi de cînd a părăsit Epirul, este însă un interval de timp insuficient cunoscut.

1. N. Iorga, *Din scrisul nostru și despre noi*, în «Revista istorică», V (1919), 11—12, p. 235.

2. N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 413; V. A. Urechilă, *Opere complete, seria B., t. II, Discursuri academice*, București, 1882 p. 5.

3. Dim. R. Rosetti, *Dicționarul contemporanilor* (sec. al XIX-lea), ed. I, București, 1897, p. 203.

4. Cf. *Acte în procesul V. Zappa*, București, 1894, p. 3.

5. Vezi Florin Marcu, *Iniințarea Societății literare (academice) Române*, în «Limba română», XV (1966), nr. 5, p. 549—554.

6. Vezi Constantin N. Velichî, *Les relations roumano-grecques pendant la période 1879—1911*, în «Revue des études sud-est europ.», VII (1969), nr. 3, p. 509—542; M. Lhefitier, *L'Évolution des rapports gréco-roumains depuis un siècle (1821—1931)*, în *Mélanges offerts à M. N. Iorga*, Paris, 1933, p. 583 și urm.

7. Victor Bănciulescu, *Jocurile Olimpice de-a lungul veacurilor*, București, 1964, p. 47; dr. Perenc Mezo, *Les Jeux Olympiques modernes*, Budapest, 1956, p. 18.

Valorificând datele pe care le cuprinde cartea sa amintită, precum și documentele aflate în mare parte la Arhivele Statului din București, studiul nostru își propune să contribuie la cunoașterea aspectului mai puțin cercetat al biografiei imigrantului grec.

Înainte de a fi, cum declară: «muncitor de pământ și arendaș» și de asemenea: «hotărît a petrece rămășița vieții mele în grădina Broștenilor mei, singur-singurel ca un pustnic»⁸, Ev. Zappa a avut cu totul alte îndeletniciri decât agricultura. La acestea face el aluzie când mărturisește cu multă sinceritate că este «un vechi soldat al unei patrii neavute și fără școale»⁹. Relatarea nu este lipsită totuși de sentimentul satisfacției și al mândriei, ca în cazul oricărui om biruitor asupra numeroaselor încercări ale vieții.

Pentru lucrarea de față cu o temă specială, amintirea cât de sumară a evenimentelor mai importante din prima parte a vieții sale, petrecută la început în Epir, ni se pare de un real ajutor. Ele ne pregătesc înțelegerea mobilelor subiective ale viitoarei activități în Țara Românească, acea tenacitate, spiritual economic și întreprinzător de care a dat dovadă atunci, cultura fiindu-i de-a dreptul rudimentară¹⁰. În al doilea rînd, anii petrecuți în solda lui Ali-Pașa se pare că au impresionat puternic pe viitorul moșier care a ținut să-și construiască la Broșteni un conac fortificat, cunoscut și astăzi printre localnici ca «Cetatea Zapp»¹¹.

Născut în părțile Ianinei, Ev. Zappa trăiește în condițiile pe care acest pașalic le avea la începutul secolului al XIX-lea în cadrul Imperiului otoman, aflat în plină descompunere feudală. Cu toate părțile lui pozitive: siguranța pe drumurile de comerț, încurajarea elementelor naționale locale, toleranța religioasă, regimul lui Ali-Pașa nu-și putea ascunde totuși nedreptatea și brutalitatea pe care se baza. Țăranii, de pildă, a căror dijmă și angarale fuseseră mărite nu puteau scăpa nici prin fugă. Prin răpire de pământuri și prin alte silnicii, pașalicul de Ianina tindea să devină mai mult un domeniu de familie, măbind astfel criza stăpînirii turcești pe care o înfruntau atunci răscoalele sîrbilor, ale arabilor ș.a.

La vîrsta de treisprezece ani, tînărul epirot intră în slujba satrapului din Ianina, fiind însărcinat cu paza în satul Mazia¹². În timpul ostilităților dintre Ali-Pașa și armata sultanului Mahmud al II-lea, acesta îl părăsește pînă la urmă, pentru a se uni cu trupele sulioților munteni albanezi din Epir de religie ortodoxă. În unitatea lui Marco Botsari ajunge ajutor de comandant (πρωτοπαλλήκαρον); se știe că la ruptura de armata lui Ismail Pacho, sulioții dispuneau de un efectiv de 3.500 de trăgători¹³. Ev. Zappa luptă pentru cauza elenică în mai multe localități

8. Evangelis, Zappa, *Trîntorul care se mărginește în cercul României (I)*, coprinzător de observații din cercare asupra semănării grîului și orîndueli asupra moșilor, București, 1847, pp. 5 și 37.

9. *Ibidem*, p. 5.

10. V. I. Demaratos, *Εδαγγελος Σάππας*, în *Μεγάλη Έλληνική Έγυυλοποιεία*, t. II, Atena, 1929, p. 912 B.

11. Cf. *Lista monumentelor de cultură de pe teritoriul R.P.R.*, București, 1956, p. 34.

12. Cf. *Έλευθερουδάκη Έγυυλοποιεϊκόν Λεξικόν*, t. VI, Atena, 1929, p. 169.

13. Gabriel Remérand, *Aii de Tébelen Pacha de Junina (1744—1822)*, Paris, 1928, p. 257.

din Epir și apoi în Peloponez, ajungînd pînă la Missolonghi; după aceea el participă la acțiunile întreprinse de către Iani Guras în Moreea¹⁴. Are un rol important la atacul garnizoanei din Arta, cînd trece riul înotînd sub ploaia de gloanțe a dușmanului. Pentru toate aceste merite militare este decorat, venind apoi în contact cu locuitorii satelor românești din Parnass (τὰ βλαχοχώρια).

Pentru fostul luptător, sfîrșitul revoluției grecești a însemnat confiscarea de către turci a jumătate din averea părintească¹⁵. În situația aceasta — la care desigur că s-au adăugat și alte urmări ale supravegherii învingătorilor — cea mai fericită soluție i-o oferea emigrarea. A crezut o vreme că poate trăi netulburat în Macedonia, dar și aici stăpînirea otomană era de nesuportat pentru un partizan al sulioților. De aceea el se hotărăște să plece în altă țară, stabilindu-se astfel la București, în 1833¹⁶.

Trebuie să precizăm că prin părăsirea locurilor natale, Ev. Zappa nu a uitat idealul său de luptător, ci numai l-a slujit cu alte mijloace.

Spre deosebire de mișcările sîrbești de eliberare, revoluția greacă din 1821 s-a bucurat de intervenția marilor puteri, pentru simpatia pe care militanții din străinătate au reușit să o atragă asupra compatrioților; curentul redeşeptării prin literatură și studii istorice începuse cu mult înainte în cercurile fanariote¹⁷. În limitele acestui elenism «exterior» trebuie să fie inclusă și activitatea lui Ev. Zappa din cea de a doua parte a vieții sale; prin toate ajutoarele «în folosul comunei patrii elene»¹⁸, pentru care s-a străduit să adune bogății imense în Țara Românească, precum și prin dispozițiile testamentare din 1860, el își dovedește această apartenență.

În afară de comerț, agricultura constituia cea mai însemnată posibilitate de trai pentru grecii veniți în Valahia pe la începutul veacului trecut. Ca urmare a semnării tratatului de la Adrianopl, condițiile economice ale Principatelor Române se arătau prielnice unei producții de cereale-marfă. Noile perspective cereau inițiativă și perseverență, preocupări de muncă sistematică, de tehnică agricolă. Față de proprietarii din epocă, arendașii dădeau dovadă de cele mai multe ori de asemenea însușiri. Ei erau preocupați să scoată capitalul investit cu un câștig cît mai mare, atît prin încheierea de învoieli, cît și prin majorarea prețului subarendărilor.

Într-adevăr, noul arendaș — ocupație pe care trebuie să începem-o prin anul 1834¹⁹ — nu socotește rentabilă cultura cerealelor de primăvară: «Grîul este pentru proprietari și pentru arendași mai folositor decît orice fel de semănătură (cu aceasta însă nu zic a se desprețui celelalte semănături precum porumbul, și mai cu seamă acela al Moldavii

14. N. Iorga, *Histoire des états balkaniques jusqu'à 1924*, Paris, 1925, p. 253.

15. V. I. Demaratos, *op. cit.*, p. 912 C.

16. L. Predescu, *Enciclopedia «Cugetarea»*, București, 1940, p. 924 A.

17. D. Djordjevic, *Révolutions nationales des peuples balkaniques, 1804—1914*, Beograd, 1965, p. 38.

18. Cf. testamentului său, publicat în *Acte în procesul V. Zappa*, p. 12.

19. Comp. Ev. Zappa, *Trîntorul*, pp. 5 și 31.

cu bobul mic, care se poate socoti al doilea după grâu, și mai ales pe la locurile cele numeroase și lungi)...»²⁰.

Nici rapața, oricât de puternic ar susține alți arendași, nu aduce atîta venit în comparație cu cultura grăului. De aceea «în anul 1837, am semănat 120 de chile de grâu; în anul 1838 chile 190, la 1839 chile 225, la 1840 chile 250, la 1841 chile 310, la 1842 chile 325, la 1843 chile 330, la 1844 chile 344, la 1845 chile 180, la 1846 chile 80»²¹.

Tabelul reprodus este destul de grăitor în privința tendințelor economice ale epocii. În ciuda faptului că anii enumerați la început au avut o recoltă slabă, cantitatea de sămînță aproape că se dublează numai în cîțiva ani. Cum se vede, insistențele oficiale pentru extinderea culturilor de cereale găsesc în Ev. Zappa un adept convins. «Semănatul grăului» devine la el o obsesie, pentru care se gîndește să valorifice pînă și terenul de sub buturugi²².

Un alt indiciu al înțelegerii sensului epocii pe care acesta o trăia îl constituie preocuparea de vînzare a produselor agricole la schelele de la Dunăre, legătura cu piața externă. Zelosul arendaș este conștient de noua schimbare a vieții comerciale românești și-și face un merit din destinația recoltelor obținute. Spre deosebire de confrății care nu numai că nu-și pun problema valorificării peste hotare a cerealelor, dar nici măcar nu observă că împrejurul moșiilor arendate sînt orașe, tîrguri și schele, «vom răspunde cu mulțămire că în plasa Oleniții, și a Ciocăneștilor ținem moșii, și exportăm 3—4 mii de chile pe fiecare an la schela de acolo și la București...»²³.

Cu prilejul recoltei abundente de grâu a anului 1848, se înregistrează și o donație a sa către Sfatul Orășenesc al Capitalei: «Drept semn de recunoștință una sută de chile de grâu fără plată, precum și alte (!) una sută chile pe acel numai preț de lei una sută treizeci...»²⁴.

Gestul nu a trecut neobservat, donatorul fiind cinstit cu rangul de pitar²⁵; după patru ani, el va fi promovat în rîndul serdarilor²⁶, iar în 1853 i se va conferi titlul de paharnic²⁷.

Dar preocupările stăpînului moșiei de a ridica prețul pămîntului prin cultivarea grăului însemnau și un monopol asupra exploatării morilor. În actul de vînzare al moșiei Broștenii Noi, semnat de către I. Al. Filipescu, la 10 decembrie 1844, se vorbește de morile de apă situate la zăgazul Ialomiței²⁸. Nu știm precis prin grija căruia din verii Zappa

20. *Ibidem*, p. 41.

21. *Ibidem*, p. 29; producția anului 1840 am completat-o după ediția greacă a acestei lucrări, tipărită la București, 1947, p. 30.

22. *Comp. ibidem* (ed. rom.), p. 46.

23. *Ibidem*, p. 23.

24. Tașmatarh și cavaler Ev. Zappa, *Cerere către Departamentul din Năuntru*, în «Buletin G.C.», București, XV (1846), nr. 10, p. 38.

25. Cf. «Vestitorul românesc», X (1846), nr. 2, p. 49.

26. Cf. Acad. R. S. România, *Ms. rom. nr. 875*, p. 5 și urm.

27. *Ibidem*, p. 37.

28. Cf. Acad. R. S. România, *Listă de documentele averii rămase de la răposatul Ev. Zappa, condica A. 458*, p. 31. Această sursă mi-a fost semnalată de către Prof. Al. Elian din București, căruia îi mulțumim și pe această cale.

s-a dotat aceeași proprietate cu o moară de făină cu valțuri²⁹, vestită în regiune, și cu o fabrică de spirt³⁰.

«Iată tot deodată — citim în cartea lui Ev. Zappa³¹ — și prețurile moșilor după cum le țineam la început cu arendă (...) — Luica și Cășcioarele drept lei 20.500, Făurei și Odăile 22.500, Fundeni 7.500, Budești 32.000, iar celelalte moșioare mai mici, Broștenii mei, și orice alt negoț făceam într-acești ani...».

Se observă că, în afară de ultima, toate aceste proprietăți aparțineau mănăstirilor închinete Muntelui Athos³², care nu se arendau de statul român.

Moșia Luica a Mănăstirii Cotroceni fusese închiriată încă din anul 1829 de către Nuțu Panaiot Jupaniotu³³; pe ultimii trei ani, acesta a obținut-o de la Ev. Zappa prin subarendare³⁴, care o cultivă pe seama sa — o dată cu trupul Cășcioarele — abia între 1840 și 1843³⁵. Încă de mai înainte, prin urmare, aceste două proprietăți fuseseră încredințate împreună întreprinzătorului epirot³⁶.

Felul cum a decurs administrația sa aici, relațiile agrare dintre țăran și proprietar, ca și lupta celor dintii împotriva exploatării, se pot vedea la încheierea perioadei de arendare. Astfel, în urma a două jalbe clăcășești, întovărășite de una din partea lui Ev. Zappa, Departamentul din Lăuntru este nevoit să hotărască cercetare la fața locului în pricina drepturilor proprietaricești. Dacă mai înainte, locuitorii ceruseră să li se atribuie lor arenda moșiei Luica, acum ei se plîng de «nedreptele luări», — în cincisprezece puncte, și citează articolele din Regulamentul Organic referitoare la drepturile și datoriile clăcășilor. Din aceasta se vede o dată mai mult că țăranii erau conștienți că, prin acceptarea prisoaselor, pierderile se măreau. Clăcășii din Luica chiar înfruntă condițiile stabilite de către Ev. Zappa, încheind un nou contract cu mănăstirea Cotroceni la 23 aprilie 1841, cum permiteau instrucțiunile oficiale în vigoare³⁷.

Totuși arendașul cerea îndeplinirea obligațiilor după vechea învoială. De aceea, la strînsul dijmii, el «ne-au luat, din 10, din 6 și din 5 unul, care au vrut»³⁸, în fiecare din cei trei ani ai învoielii. Că această dijmă a stupilor era din cale afară de abuzivă, în cazul prisăcilor scoase vara pe moșie, «fiindcă pă unde îi așează făcînd arii și dîre de urmele carelor prin finețe, fac oarecare pagubă»³⁹, s-a dovedit chiar în timpul cercetărilor. Arendașul a voit să restituie oamenilor stupii răpiți, dar aceștia nu i-au primit, așteptînd hotărîrea judecâții.

29. Comp., Constantin Garolliu, *Agricultura veche*, București, 1943, p. 94.

30. Comp. Pr. Ioan Ciolca, *Grîndu — monografie cu un scurt istoric al satelor vecine*, București, 1944, p. 32.

31. Ev. Zappa, *Trîntorul*, p. 29.

32. Vezi Marin Popescu-Spineni, *Procesul mănăstirilor închinete*, București, f.d. p. 143; Arh. Stat. Buc., *M-reă Cotroceni*, dosar 339/1838, prospectul tipărit.

33. *Ibidem*, *Vornicia din Lăuntru* dosar 1266/1843, f. 21.

34. *Ibidem*, p. 14.

35. *Ibidem*, f. 15.

36. *Ibidem*, dosar 3410/1838, f. 1.

37. *Ibidem*, dosar 1266/1843, f. 24.

38. *Ibidem*, f. 2.

39. *Ibidem*, f. 30.

Punctul al doilea al jalbei clăcașilor se referă la ierbăritul prisosului : «Că de toată oia mare ne ia câte parale 20 și de miel câte parale 10»⁴⁰. În continuare, țărani arată că «din 20 de oi, o noatenă s-au luat de arendaș asemenea după învoire»⁴¹. Din explicațiile avute pe teren rezultă că măsura s-a bazat pe adaosul de un pogon la zece oi, la izlazul dat pentru vitele de prisos.

La învinuirea clăcașilor că sînt oprîți să taie lemne, mărăcini, nuiele și trestie, Ev. Zappa răspunde că pe trupul moșiei Luica a fost totdeauna slobodă tăierea lemnului de foc și-a mărăcinilor. Pe moșia Cășicoarele era într-adevăr oprită deocamdată, «findcă într-însa să află pațachină care aduce venit»⁴². Pentru trestie, el așteaptă să se încheie o învoială separată.

În al cincilea rînd, sătenii se plîng că au arat arendașului o suprafață de peste 42 de chile de semănătură, că «zîoa și noaptea ne-au stins cu plata de gloabă»⁴³ și că au fost siliți să-i păzească țarina de grîu pe cheltuiala lor. Chiar dacă aratul a 400 de pluguri, în schimbul unui izlaz, se justifica printr-un înscris acceptat reciproc, abuzul utilizării unei atît de mari forțe de producție nu poate fi justificat. Pe urmă nu toți banii rezultați din globiri au ajuns la cutia satului.

Nerespectîndu-li-se timpul stabilit pentru efectuarea zilelor clăcii pe moșie, locuitorii au fost puși în imposibilitatea de a-și face semănăturile proprii. Recunoscînd abuzul comis : «că cei mai frunțași nu ne-au lucrat mai mult de 15 zile pînă la 16»⁴⁴, arendașul se plînge totuși de nesupunerea sătenilor. Totodată el tăgăduiește și învinuirea că a cerut acestora să-i transporte lemne de Crăciun, șicanîndu-i pe cale ; în conformitate cu învoiala existentă, obligațiile au fost asociate și convertite în bani : «cel cu 4 vite să dea lei 77, cel cu 2 vite, lei 65, și cel cu mîinile, lei 56 în care bani să comunează (!) și lei 10, parale 20 ai plugului, i carul de lemne»⁴⁵.

Împotriva obiceiului de a fi liberă tăierea trestiei din heleșteie cu zeciuală, Neacșu Fundăneanu și alți locuitori din Luica au fost bătuți la subocîrmuire și obligați la o despăgubire generală de 80 de lei. Ev. Zappa declară că acesta este un venit care îi aparține și pe care înțelege să-l neguțătorească după cerința cît mai ridicată a pieții.

Alte ilegalități și teroare au mai suferit unii clăcași cînd li s-au izgonit vitele din cireada satului și au pascut pe moșii străine ; de la bătăile de atunci, unii ar fi rămas betegi. De aceea raportul de cercetare este nevoit să consemneze : «Lei 129, par[ale] 8 de sînt patru ani, arată 4 din locuitorii ot Luica că au plătit erbărit pentru vitele lor cu împi-

40. *Ibidem*.

41. *Ibidem*, f. 14.

42. *Ibidem*, f. 19.

43. *Ibidem*, f. 2.

44. *Ibidem*, f. 19. În contul clăcii trebuiau socotite și zilele fără plată pe care șase bătrîne din casele clăcașilor le-au muncit soției epistatului la periatul cînepii și la torsul linii.

45. *Ibidem*, f. 32.

lare de dorobanți lui Vanghelie prin Barbul, logofătul satului lor, i Tănase Grecul fostul pă acea vreme circiumar la Budești pentru moșia Mihai-Vodă pă cind și atunci o ținea în arendă...»⁴⁶.

În pricina abuzurilor făcute clăcașilor cu aducerea vinurilor acasă, răspunderea o poartă în primul rînd vînzătorii cu arendă de la circiumi, mai ales că Ev. Zappa locuia în Budești. Băturile provenite de la oamenii străini «îmi aduc pagubă la venitul circiumilor — scrie el — și rog pă cinstita stăpînire ca să nu-i îngăduiască a mă năpăstui»⁴⁷.

«În diastima vremii arendașiei sale, au fugit pînă acum șase clăcași din pricina caznelor cu bătăi și alte pedepse tilhărești»⁴⁸. După părerea delegatului cu cercetarea, aceștia s-au strămutat cu acte în regulă : trei stabilindu-se în rîndurile patentarilor din București, iar ceilalți în satele Sohatu și Tăriceni. Nu este adevărat — mai susține arendașul — că oamenii rînduiți la straja de noapte în preajma casei epistatului moșiei au fost utilizați și ziua la muncile sale. Spre deplina încredințare «să întreb pe cinstita suptocîrmuire și pă cinstita potropopie a plășii care nelipsit să află împrejur că de s-au aflat din parte-mi asemenea urmări vreodată»⁴⁹.

Dijma în natură o constituia în epocă principalul izvor de venit al proprietății. Potrivit cu legislația în vigoare, clăcașii din Luica sint împovărați cu învoieli. De aceea îi vedem că se împotrivesc plini de curaj, demascînd cu precizie ilegalitatea, mai ales că aveau să plătească dijma într-una din formele ei cele mai abuzive : «Dijma de porumb în loc să ni-o primească după legiuita întocmire cu zeciuală, dimpotrivă ne vedem zoriți a da de pogon cite 88 de oca grăunțe, bătut gata iarăși de înșine ori de să va fi făcut acele bucate într-un pogon sau măcar nici un bob»⁵⁰. După cum se știe, anul 1842 a fost un an secetos, ceea ce a însemnat o nouă ruinare a gospodăriilor țărănești. Faptul că, de data aceasta, nu li s-a luat dijma în grăunțe pune sub semnul întrebării înțelegerea pe care arendașul pretinde că a arătat-o, întrucît învoiala stipula banițe cu știuleți⁵¹.

În privința dijmei din fin, Ev. Zappa ceruse prin înscrisul stabilit o claie din trei, ceea ce iarăși depășea cadrul legal și cazurile obișnuite. La un număr de vre-o douăzeci de clăcași, care au transportat dijma la stația Cioroielu, li s-a luat în vară din patru una. «Iar la celălalt fin care le-au trebuit, și au cosit numiții la învecinata streină moșie ce le țiu cu arendă, socotesc că am dreptul ca să iau dijma ori din trei una, sau din două, sau jumătate, ori cu bani cum le va prețui vremea și să o care unde le voi arăta, fără să nu le dau nici un cuvînt lor. Dar cu toate aceea și la acele moșii streine totdeauna le-am luat din trei și din patru ca să-i poci mulțumi»⁵².

46. *Ibidem*.

47. *Ibidem*, f. 21.

48. *Ibidem*, f. 3.

49. *Ibidem*, f. 22.

50. *Ibidem*, f. 3 ; com. Ilie Corfus, *Agricultura Țării Românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, București, 1969, p. 97.

51. *Ibidem*, dosar 1266/1843, f. 22.

52. *Ibidem*.

Pentru rîmătorul mai mare de patru luni s-a luat ierbărit cîte un leu, cum prevedea un punct din învoială.

În concluzie, jalba clăcașilor cere : «Ori să să ridice acest tiran de asupra noastră, fiindcă și sorocul i să îplinește la Sf. Gheorghe dintr-acest leat și noi ne vom găsi alt neguțător arendaș ca să răspundă banii arenzii pã viitorime, sau dacă Sfinția Sa Părintele Igumen al pomenitei mînăstiri nu va voi ca să mărginească din moșii pã acest arendaș ce ne-a despoiat pînă la os, atunci sîntem siliți a ne vinde tot spre plata datoriilor ce ne va supune (!) legiuirile întocmite către proprietar, într-un an, și ne vom răspîndi pe alte moșii ca să ne mîntuim de robii ce ne muncește...»⁵³.

Iată acum și motivele pentru care arendașul s-a considerat îndreptățit să se plîngă domnitorului. Din cele de mai sus s-a putut constata silnicia pe care au îndurat-o țărani de la arendași sau de la oamenii acestuia. Totuși el se plînge de nesupunerea la lucru întîlnită. Omul stăpînirii preia învinuirea, dar este nevoit să consemneze : «În tot cursul acestor 3 ani din vreme în vreme, s-au dovedit că epistatul moșii anume Costea au înjurat și au bătut pã 12 oameni din clăcași, pã unii cu cîte trei-patru bice, pã alții cu cîte un băț și cu cîte o palmă-două, pã cînd unii nu să supuneau a venit la lucrul la vreme...»⁵⁴.

În al doilea rînd, arendașul pretinde despăgubire pentru 500 de pogoane de izlaz, aflat lîngă terenul repartizat ca prisos pentru ierbărit, cu prețul de 5 lei pogonul. Țărani resping această pretenție, întrucît ei nu cunosc suma pogoanelor de izlaz cuvenite lor și nici nu au fost opriți vreodată să le pască.

Împotriva unei elementare legalități⁵⁵, se mai pretindea o învoială specială cu clăcașii pentru pascutul miriștilor și pentru cositura întîmplătoare de pe răzoare sau din livezi. Sînt reproduse apoi numele a opt săteni, care tot fără învoială, au tăiat trestie de pe heleșteu. Jalba arendașului susține că aceasta era destinată negoțului, însă mai departe citim în legătură cu lipsurile clăcașilor : «Și acea trestie în locul în care ne aflăm nu numai că să cumpără cu bani pentru învăliș de case și altele ci să cumpără și pentru foc, fiindcă să află lipsă de lemne în case ; că numiții în anul trecut, în vremea viforului celui mare, s-au dus de au tăiat toată trestia ce să afla într-această moșie, cum și la cea de alături ce o am cu arendă, și au ars fieșcare cîte trei săptămîni, fără să mă despăgubească pã mine nimic...»⁵⁶.

În afară de cotețele de pescuit pe care arendașul le crede distruse de către săteni, el mai reclamă o pagubă de la o moșie a mînăstirii Mihai-Vodă, pascută tot de vitele acestora. Dincolo de nesupunerea țărănilor, Ev. Zappa vede acțiunea ocultă a lui Ichim Brașoveanu din București, interesat în preluarea viitorului contract de arendare⁵⁷. De

53. *Ibidem*, p. 3.

54. *Ibidem*, f. 16 ; în altă parte (f. 33) se indică cifra 19 pentru numărul clăcașilor brutalizați.

55. Comp. *Condițiile pentru arendarea moșilor chiriathale și mînăstirești*, la D. C. Sturdza-Scheeanu, *Acte și legiuiri privitoare la chestia jărănească*, vol. I, București, 1907, p. 441.

56. Arh. Stat. Buc., *Vornicia din Lăuntru*, dosar 1266/1843, f. 7.

57. *Ibidem*, I. 7.

altfel, însuși șeful departamentului, înspăimântat de prezența țăranilor în Capitală și de neglijarea muncilor agricole, care cer să li se încredințeze lor administrarea moșiei în viitor, pentru suma de o mie de galbeni, este nevoit să susțină revendicarea acestora : «dea să depărta Evanghelie nemai putînd suferi reaoa purtare și bătăile ce pătinesc din partea-i și a oamenilor săi...»⁵⁸.

După aitea amărăciuni, sătenii din Luica au putut să vadă urmările luptei lor dîrze, căci rezoluția finală dispunea : «Toate luările cite s-au făcut peste cele hotărîte de Regulament să vor întoarce lăcuiitorilor, precum acele zece parale de miel, acea zeciuală la stupi, acel noaten la douăzeci unul, precum asemenea să vor despăgubi lăcuiitorii și pentru acel lucru ce au făcut cu plugurile pe moșiia cea învecinată...»⁵⁹. Se mai înapoiază cite 129 de lei celor patru oameni cu vitele izgonite din cireada satului lor și se despăgubesc următorii : oamenii care au strejuit la casa arendașului, cei cu finul transportat la stația Cioroielu și femeile bătrîne utilizate la tors fără plată. Cu voia egumenului, Ev. Zappa poate fi înlăturat din arenda moșiei, iar Costea Epistatul trebuie izgonit din Luica.

Cu acest prilej se poate vedea că subocîrmuitorul plășii Oltenița proteja pe arendași obligat să suporte și cheltuielile deplasării cinovnicului, încercînd să tîrăgăneze lucrurile. O dovadă cu data de 1 septembrie 1843 comunica departamentului că cererile țăranilor au fost satisfăcute în conformitate cu prevederile Regulamentului și pricina lor cu arendașul s-a stins⁶⁰.

În legătură cu administrația lui Ev. Zappa la moșiile Făurei Odăile din județul Ilfov nu s-au găsit documente pînă acum.

Nu se poate afirma același lucru despre proprietatea Fundeni a minăstirii Mihai-Vodă, numită și Mitreni, unde epirotul a desfășurat o mare energie. Se pare că el a urmat aici după Nuțu Jupaniotul⁶¹. Mai precis spus, moșia Mitreni fiind luată în arendă pe timp de șase ani (1836—1841), Ev. Zappa a început să o cultive pe seama sa abia în ultimii trei ani ai contractului⁶². Dintr-o pricină de cercetare⁶³ deducem sigur că acestuia i se încredințase Mitrenii și în anul 1842. Pentru moșiile Luica și Mitreni, dependente amîndouă de Mihai-Vodă, el dă din nou arvună pentru periodul 1845—1848⁶⁴. Suma de 34.500 de lei l-a mai costat pe cunoscutul arendaș chiria celor două proprietăți între 1852—1858⁶⁵.

Asupra relațiilor agrare de la Mitreni dispunem de documentele unui voluminos dosar, fapt care ne îngăduie să urmărim conflictul iscat în geneza și evoluția lui. Cu începere din primăvara anului 1839, sătenii

58. *Ibidem*, f. 34.

59. *Ibidem*, f. 44.

60. *Ibidem*, f. 50.

61. Cf. Ev. Zappa, *op. cit.*, p. 17; Arh. Stat. Buc., *Vornicia din Lăuntru*, dosar 1620/1840, f. 160.

62. Arh. Stat. Buc., *ibidem*, f. 52; *M-rea Mihai-Vodă*, dosar 23/1842—1863, f. 6.

63. *Ibidem*, *Vornicia din Lăuntru*, dosar 1266/1843, f. 14.

64. *Ibidem*, *M-rea Mihai-Vodă*, dosar 10/1834—1859, f. 9.

65. *Ibidem*, f. 35.

sint chemați să iscălească trei înscrisuri : pentru clacă și ierbărit, pentru dijmă și pentru cositul fînului.

Cum arendașul avusese grijă să se refere în învoiala respectivă la cine se «va obrăznici să facă znopi dă grîu după cum n-a mai pomenit sau mănuse dă in și cînepă»⁶⁶, la dijma grîului el o percepe mărită și în grăunțe. Reclamația clăcașilor, unde se tăgăduiau învoielile, atrage după sine prezența ocîrmuitorului la fața locului. O dată cu aplanarea litigiului, cu repartizarea pogoanelor legiuite și a prisoaselor pentru anul următor, «acei răzvrățitori ce pricinuiesc satului zadarnice turburări» sint deferiți Agiei pentru a-i sili să se întoarcă acasă.

Fără a trage cuvenitele concluzii, Ev. Zappa comite greșeala de a se plînge din nou în scris asupra nesupunerii clăcașilor la pretențiile sale. Dar cinovnicul orînduit cu cercetarea pe teren nu reușește să întilnească decît vreo 23 de țărani. Ceilalți fugiseră noaptea la București, «după ce au rostit cuvinte foarte netrebnice și neprimite auzului stăpînirii, înfricoșînd pă nevestile lor ca să meargă să le spuie ca din gurile lor...». Concluzia raportului din care cităm cerea «să-i trimită pă cci ce să află veniți în poliție la ocîrmuire spre a lor înfricare»⁶⁷.

În același timp, arendașul acționează și pe cale judecătorească. Petiția sa adresată Marii Vornicii denunță nesupunerea la lucrul clăcii, arătînd că țărani «nu vor să știe de înscrisuri și de Regulament (...), zice să răspundă după obiceiul din vechime numai estimp și pă viitorime nu mai mă primesc de arendaș»⁶⁸.

Orînduitorul departamentului, căruia i se alătură acum ocîrmuitorul județului trec la măsurarea izlazului și a celorlalte pogoane ale clăcașilor cu intenția de a-i sili să respecte soluția de mai înainte. Aceștia însă «n-au voit a se pătrunde de înalta hotărîre». Ei s-au prezentat «cu o strigare pătrunzătoare și cu cuvinte netrebnice»⁶⁹. «Spre depărtarea îrdărănicirilor cu a jăluitorilor dosire, cît și de a să putea pune de dînșii în lucrare munca pămîntului», Matache Lăzărescu execută porunca de la centru și arestează, la 11 octombrie 1840, pe opt dintre clăcașii răzvrățiți⁷⁰. Pe ceilalți îi îndeamnă să are măcar pe moșiile străine, pentru a nu se întîrzia muncile cîmpului ; ei însă răspund că și pogoanele legiuite le vor lăsa pîrloagă.

În plîngerea următoare a lor către Vodă, țărani arată că au fost luați cu dorobanții și duși la satul Radovanu. Acolo, în prezența subocîrmuitorului plășii, li s-a smuls prin constrîngere un nou zapis⁷¹.

Pe de altă parte, «pentru că nesupunerile să poate (!) socoti în punctul cel nesuferit chiar străpînirii»⁷², Ev. Zappa se plînge printr-o nouă petiție că nu are oameni de clacă și că viața i-ar fi în pericol după îndrăzneala și amenințările pe care le întîmpină în jur. Din cele cinci

66. Arh. Stat. Buc., Vornicia din lăuntru, dosar 1620/1840, f. 10.

67. *Ibidem*, f. 13.

68. *Ibidem*, f. 14.

69. *Ibidem*, f. 30.

70. *Ibidem*, f. 48.

71. *Ibidem*, f. 98.

72. *Ibidem*, f. 69.

revendicări ale sale, cu obișnuitul șovar sau cu pășunatul în urma secerișului finului, cea dintii este un model de «*reservatio mentalis*» în a cărui ambiguitate juridică să se încurce sătenii.

În acest timp sosește la centru încă o plîngere a clăcașilor, care sînt îngrijorați că n-au făcut ogoarele de toamnă, întrucît «șădem aici de cinci zile în mulțime de oameni, cheltuind zadarnic...». Ei denunță jaful suferit de la slujbașii care au venit în anchetă și cer despăgubiri pentru toate cîte arată foile lor că au fost încărcați de către arendaș : «Să plătim precum am plătit pînă acum, adecă din zece una grăunțe cu banița de 44 [de] ocă, care banița numitul o avea pînă acum de ocă 58. Iată dar că numitul din toate părțile au vrut să ne asuprească»⁷³.

Este rînduită din nou anchetă la fața locului în scopul cercetării tuturor articolelor din prima cerere a țăranilor, dîndu-se citire totodată și unei cărți de blestem.

Din toate cercetările întreprinse pînă la această dată în Mitreni reiese că sătenii se plîngeau de următoarele asupriri :

1. Pentru banii clăcii, slugilor, plugului și lemnelor, li s-au luat cîte 92 de lei fiecărei familii, fără a se mai ține seamă că unii aveau numai cîte doi boi sau nici pe aceștia.

2. La luarea dijmei din grîu și din porumb, banița întrebuintată a fost de 58, iar nu de 44 de ocale, cum prevedea învoiala.

3. Orzul, ca și meiul, trebuia dijmuit cînd era în pai, iar nu după secerișul lui.

4. La dijma finului din patru căpițe una, arendașul a perceput și «cîte două rubele de carul purtăreț»⁷⁴.

5. «Dijma din in și din cînepă și din cînepa sălbatică nu ne-au luat din 10 mînuși una ci topită, melițată gata, cât au vrut el și sămînța vînturată».

6. Tot la grîu și la porumb, țăranii au fost astfel încărcați, față de învoiala dintii, încît «unde era un car, făcea două».

7. Comparativ cu distincția făcută în învoială între vita mare și vita măruntă, «el ne-au luat de vițel sugător, de mînzul sugar, de malacul sugător și de purcelul de trei zile, tot cîte lei 2, parale 20».

8. Globirile aplicate au fost excesive ; în cazul moșiilor nelocuite, banii au revenit proprietarului.

9. «Mielul de Sîn Pietru nu l-au loat la vremea lui, ci primăvara, ernat și plătit de erbărit, berbece întreg, iar de au murit, ne-au luat oaia cu mielul, tot ernăți».

10. Țăranii nu au primit plata pentru toate transporturile de lemne făcute de la Oltenița la Budești, «pentru facerea caselor ursarilor».

11. Dijma porumbului nu a fost primită în sat ; de aceea a trebuit să fie transportată la Oltenița, drumul și ierbăritul popasurilor privind pe clăcași.

73. *Ibidem*, I. 70.

74. *Ibidem*, I. 98.

12. «Ne-au rădicat cu carăle de la satul Mitreni și mergeau la Budești, unde ne încărca cu bucate și ne pornea la Dunăre și lipsa ce eșă la descărcat, o plăteam noi din casele noastre»⁷⁵.

13. Țăranii au fost oprîți să taie lemne din izlazul lor.

14. Țăranii se plîng că li s-ar fi astupat fîntînile de pe moșie.

15. Oamenii de caraulă sînt întrebuițați la lucrul casei arendă-șești : «Luminate doamne, am ajuns ca din munca noastră să să folosească alții, iar noi să rămînem cu lacrimile pă obraz»⁷⁶.

Dirzenia țăranilor din Mitreni, ca și evidența exploatării la care erau supuși, au determinat pe domnitor să declare desființate învoielile în discuție. Cum «să dovedește că arendașul este înția pricină a viclenii și a străgănării»⁷⁷, el poruncește, în cinci puncte, despăgubirea clăcașilor în raport cu prevederile Regulamentului organic. Li se restituie acestora și banii cheltuiți cu prilejul deplasărilor pe la autoritățile din Capitală.

În urma a trei cercetări la fața locului, care au primit rezoluția de mai sus, Ev. Zappa socotește de bine să se adreseze iarăși lui vodă. În jalba sa, acesta nu se recunoaște întru nimic vinovat de evenimentele pe care le-a cauzat și voiește să se plîngă — «ca un copil părăsit către părintele lui»⁷⁸ — de năpăstie și nedreapta pornire a clăcașilor. Nu-și poate explica nemulțumirea lor, de vreme ce i-a întreat de multe ori în fața protopopului sau a subocîrmuitorului plășii asupra mersului învoielilor. «Dacă să cunoștea[u] ei adevărat năpăstuiți, cum au putut răbda atîția ani de zile, cum ei zic, și al doilea, arătările lor fiind drepte, nu trebuia[u] să umble din casă în casă la București, căutînd ajutor și vechil sofistic...»

Plîngîndu-se de lipsă de prețuire din partea țăranilor față de grija pe care pretinde că le-o poartă, arendașul nu uită să transcrie în jalbă numele lui Năstase Iordache și al lui Marinică, instigatorii neîmpăcați la nesupunere. Ceea ce urmăresc aceștia — ca și Dima Ioan, Dinu Lungu și Drăgușin, care în plină acțiune de cercetare au sărit asupra isprăvnicelului arendașesc cu bătăi, proferînd și alte multe amenințări —, ar fi fost scoaterea epirotului din contractul moșiei. De aceea a fost nevoie să aducă oameni din alte sate pentru transportul cerealelor la schela Oltenița. Neprezentîndu-se localnicii la lucrul clăcii, Ev. Zappa a întîrziat, nemulțumind astfel pe negustorul său de acolo, Sotir Hristodulos, care i-a plătit pentru chila de grîu numai 110 lei, în loc de 150, din vremea sezonului.

Altă pricină de amară nemulțumire pentru arendaș este că țăranii «au alergat fără temere de Dumnezeu la carte de blestem, socotind ca să ascunză ale lor nedrepte arătări ce au propus pînă acum, dînd foaie de despăgubire din partea mea, adică asupra năpăstuirii ce ar fi sufe-

75. *Ibidem*, f. 98.

76. *Ibidem*, f. 119.

77. *Ibidem*, f. 90.

78. *Ibidem*, f. 96.

rit...»⁷⁹. Jalba aceasta nu este datată, nici înregistrată, lipsindu-i și rezoluția. Ea se află rînduită în dosar lingă cartea de blestem, citită la 15 noiembrie 1840, de către Popa Dragomir ot Radovanu.

Cu un curaj care impune admirație, clăcașii din Mitreni se adresează din nou domnitorului, încunostiințindu-l că nu au primit pînă acum nici o satisfacție. Dimpotrivă, cinci clăcași au fost izgoniți dintre ei, iar alții persecutați sub diferite forme⁸⁰. Nu vor să rămînă fără semănături, cum au rămas în toamna trecută. În rezoluția dată se menține astfel poziția de mai înainte. Cu toată protecția funcționarilor locali, Ev. Zappa trebuie să despăgubească pe săteni de cele arătate prin jalbele lor. La rîndul său, după atîta insistență, dobîndește și el dreptul de a lua dijmă din șovar, din cocenii de porumb și din iarba pe care întimplător țărani o coseau pe răzoarele ogoarelor.

La 8 mai 1841, sătenii din Mitreni iscălesc o dovadă de acoperirea daunelor avute, «răspunzînd și noi arendașului drepturile moșii și plata pogoanelor de arătură și fîneții potrivit înaltei hotărîri»⁸¹. Mai tîrziu aflăm că «toate străgînirile pînă acum ce s-au născut între noi și arendașul moșii noastre, pricină au fost din acești trei și anume : Dima Ion, Marin Cotoi și Dinu Lungu cu preotul satului, numiții prin taină s-au tovarășit (!) cu un Culea Circiumarul de la București ca să scoatem pã arendașul cel pînă acum și să fie iei arendași pã viitorime»⁸².

Asupra activității lui Ev. Zappa la Budești se consemnează amănuntul că Ion Manu l-a trimis cu o misiune secretă în Imperiul turcesc⁸³.

Din categoria «celorlalte moșioare mai mici» de care amintește epirotul în cartea sa face parte, mai întii, «moșia Potcoava a *minăstirii Negoiești* ce am în arendă și cade cu apropiere de est în mijlocul moșii Mitreni»⁸⁴. Ea era destinată pășunatului vitelor mari și mici, fiind proprietate fără clăcași, ca și Luica — Cotroceni.

O pricină de judecată cu pitarul Grigore Ispirescu de la moșia Coconi îl arată pe Ev. Zappa arendaș și la *moșia Cotroceanca*, situată în plasa Ciocănești, pe malul bălții Mostiștea. La începutul îndeletnicirii sale, pitarul dărimă 12 cotețe din baltă, fapt pentru care este condamnat să plătească costul peștelui răpit și al celorlalte stricăciuni. Pentru acoperirea pagubei i se pune sechestru pe niște fin și șapte bivoli, căci cirezi de vite le trecuse mai înainte în județul Ialomița. Pentru clarificarea hotarelor proprietății, epirotul cere carte de blestem, fiind cercețați astfel locuitori din satele Coconi, Mănăstirea, Ulmu, Făurei, Boșneagu⁸⁵.

Nu știm dacă, înainte de a cumpăra moșia Broșteni din județul Ialomița, acesta a ținut-o cumva și cu arendă⁸⁶.

79. *Ibidem*, f. 121.

80. *Ibidem*, f. 128.

81. *Ibidem*, f. 174.

82. *Ibidem*, f. 175.

83. N. Iorğa, *Mărturii istorice privitoare la viața și domnia lui Știrbei Vodă*. București, 1905, p. 303.

84. Arh. Stat. Buc., *Vornicia din Lăuntru*, dosar 1620/1840, f. 152.

85. *Ibidem*, dosar 1098/1841, f. 27.

86. Comp. Pr. Ioan Ciolca, *Crindu*, p. 232.

O atît de intensă activitate de arendaş era de natură să ridice bănuiele şi critici în chiar rîndurile tovarăşilor de breaslă, pe lingă judecăţile purtate ani de-a rîndul cu clăcaşii. Pentru a răspunde învinuirilor de rapidă îmbogăţire, Ev. Zappa scrie cartea sa de care am amintit. În ea sînt redat unele preţioase observaţii directe asupra muncii agricole şi de asemenea metoda sa de lucru în administraţie cu rezultate atît de însemnate.

După cum vrea să pară, polemica din carte vizează pe grecii veniţi la noi din Turcia europeană; nu este însă exclus ca aceasta să fie îndreptată şi împotriva mocanilor ardeleni pe care realităţile economice posterioare Regulamentului organic i-au silit, pe cîmpiile Bărăganului indeosebi, să se ocupe cu arendaşia. Dintre aceştia, unii aveau proprietăţile în vecinătatea moşiei Broşteni⁸⁷.

În contrast cu grecii neepiroţi, — «trintoro-arendaşii», «domnii trupeşi», — autorul a preţuit munca de pe ogor. El nu a găsit nici o comoară care să-l îmbogăţească. Bani săi nu provin din împrumuturi şi nici din jefuirea sătenilor, «ci noi ne-am folosit din preţurile cele economice ale arenduirii (!) moşiilor (...) şi mai cu seamă de la semănatul grîului, a căruia chilă ne ţine aproape de un galben, şi-l vindem an peste an cu trei galbeni»⁸⁸.

Dintre numeroasele experienţe de agricultor ale autorului — fost membru⁸⁹ în comisia respectivă a guvernului revoluţionar din 1848 — mai reproducem cîteva date documentare. Ele privesc costul unui pogon de grîu în comparaţie cu altul de rapiţă. Ogorul de primăvară şi de toamnă al unui pogon de grîu, făcut cu şase boi, se plătea cu 11 lei. Pentru însămînţarea lui cu două baniţe şi jumătate de boabe se cheltuiau 25 de lei. Dacă la seceriş ieşeau numai 12 clăi, plătite cu cîte 60 de parale fiecare, se realiza o cheltuială de 42 de lei şi 20 de parale. Pînă la suma totală de 52 de lei şi 20 de parale — cît afirmă Ev. Zappa că se plătea pentru recoltarea unui pogon⁹⁰ — se adăuga costul căratului, al treieratului şi banii rezultaţi din vînzarea paielor. Cum producţia de grîu la pogon era în medie de o chilă şi jumătate, care se vindea în mod obişnuit cu 100 de lei chila, rezulta pentru arendaş un cîştig de 100 de lei anual.

Productivitatea unui pogon de rapiţă — asupra căreia nu mai reproducem amănunte — era de 300 de ocale, vîndute cu 105 lei şi pentru care se cheltuiau 18 lei; rezultă un cîştig de aproximativ 86 de lei⁹¹, sumă evident mai mică decît în cazul unui pogon de grîu.

87. Vezi Constantin Caroflid, *op. cit.*, pp. 137 şi 755; Ion I. Ghelase, *Mocanii, importanţa şi evoluţia lor social-economică în România*, Bucureşti, 1938, p.8.

88. Ev. Zappa, *Trîntorul*, p. 28.

89. Cf. *Anul 1848 în Principatele Române, acte şi documente*, vol. III, Bucureşti, 1902, p. 219.

90. Ev. Zappa, *ibidem*, p. 28.

91. *Ibidem*, p. 64.

Dar ideile lui Ev. Zappa nu-s culese din cărți, ci sînt «observații din cercare», atît pe ogor cît și în cancelaria administrației. De aceea zatorul își intitulează ultima parte a cărții sale : *Orînduială de daraveri pentru moșii, plăți de locuitori și cum să se apere proprietarii și tova-roșii (!) de abuzurile îngrijitorilor lor.*

Pentru a nu prilejui supraveghetorilor să comită nereguli, fiecare moșie era îndatorată să aibă patru feluri de registre și să întocmească trei feluri de bilanțuri. În primele două catastife, dintre care unul este pentru venituri, iar altul pentru cheltuieli, se însemnează zilnic mișcarea bunurilor.

Al treilea registru arată situația partizilor clăcașilor. «În catastișele locuitorilor trebuie a se trece și toate sufletele casii săteanului, cu vîrsta lor, ca cînd va trimite vreun băiat nevîrstnic la vreun lucru, fiind nedestoinic de acel lucru, să cunoști numaidecît și să-l depărtezi cerindu-i-se altul destoinic, sau în lipsa lui chiar locuitorul». În continuare se înregistrează felurile vitelor și numărul lor : «întîi pentru lucru și al doilea cînd se vor număra, ca să plătească ierbărit, să cunoaște (!) de va fi una streină între ele, pripas, sau furată».

Ultimul instrument de evidența stării proprietății îl constituia «catastihul obștesc al tuturor veniturilor, plocoanelor ce a adus fiecare sătean, sau strein, fie măcar și un ou...»

Înainte ca stăpînul să vie pe teren pentru a verifica situația moșiei din spusele clăcașilor și din confruntarea cifrelor, o dată la 10 sau la 15 zile, oamenii săi erau îndatorați «să trimiță bilanțul cu anul, luna, ziua și numărul și sub iscălitura lor, însemnînd pe fiecare zi ce au luat, ce au dat, ce au lucrat sau au făcut, unde și îndeobște fără deosebire, precum este la cele de toată ziua, urmînd regulat pînă la sfîrșitul anului, incît cu acest chip și cu acei trei oameni pentru care voi vorbi mai jos, și de departe fiind, sau și aproape, nefiînd față, poți socoti bine și cu bună știință starea moșii și a oamenilor, și de vei bănuî ceva, îndată printr-o mică cercetare descoperi orice tăinuire»...⁹².

Într-adevăr, din modelul redat în carte la anexa nr. 5, se poate vedea că la o moșie pe care nu o numește, veniturile ei — între care doar porumbul vîndut pe loc cu cîte 50 de lei chila, însuma 10.000 de lei — se ridicau într-un interval de numai 15 zile ale anului 1848 la 13.356 de lei. Față de acest cîștig, cheltuielile : «bulinuri o cutie», «o oca erez», «un tacîm ocale pentru circiumele satului» etc. însemnau doar 516 lei.

Oamenii de care Ev. Zappa a amintit mai sus erau «trei privighetori din cei mai iscusiți și cu știință săteni, pe care să-i tocmești sau cu socoteală, sau cu plată, și să fie despre toate neatîrnați de omul tău de acolo ca să nu le fie frică de dînsul, și care să fie datori a veni oriunde te vei afla cu rîndul, în fiecare duminică și joi peste tot anul ca să te

92. *Ibidem*, p. 69.

împărtășească de toate cele ce fac acolo, și la întîmplare de a afla de la dînșii vreo taină care nu este trecută la nici un bilanț din cele trimise, să-i răsplătești mai cu îmbelșugare, ca să se facă interesele amînduror părților mai legate unul cu altul...»⁹³. Într-un fel, măsura aceasta punea la adăpost pe proprietarul moșiei pe care asociatul sau îngrijitorul său îl putea părăsi înainte de sfîrșitul anului, fără a prezenta socotelile cu sătenii.

Produsele care se află în natură pe la moșii trebuie consemnate în ultimele două bilanțuri, care vor fi întocmite și înaintate proprietarului, unul la Sfîntul Dumitru și altul la Sfîntul Gheorghe⁹⁴.

Rînduiala aceasta administrativă pe care o cere realizată «cu mare deslușire și lămurire» nu se putea să nu fie aplicată și la monopolul cîrciumilor. Unde ține vînzători fără știință de carte, epirotul întrebuintează răbojul, iar în celelalte cazuri are două registre în care proprietarul și cîrciumarul își semnează reciproc la primirea mărfii sau a banilor. Datorii la cîrciumile moșiilor nu îngăduie decît după un anumit barem, proporțional cu numărul vitelor pe care le au sătenii.

Cu descrierea contabilității sale prin care se cunoștea exact, într-un anumit moment, productivitatea moșiilor, posibilitățile clăcașului și cantitatea de marfă nevîndută, faimosul arendaș a urmărit să justifice contemporanilor încă o dată obîrșia averii pe care a realizat-o în Țara Românească. Este vorba de următoarele proprietăți și imobile, consemnate în ordinea cumpărării lor : Broștenii Noi (1844), Ulești și Megieșeasca (1846), pădurea Stoienești sau Pisica (1848), hanul Cernica sau hotelul Athena din București (1853), Slujitori și Valea Măcrișului (1855), Cegani și Pîrțani (1856), Bereasca (1859)⁹⁵.

Pr. dr. GHEORGHE I. DRĂGULIN

93. *Ibidem*, p. 71.

94. *Ibidem*, p. 72.

95. Vezi Acad. Română, *Listă de documentele averii...*, passim.

• PĂRTEA OFICIALĂ •

ADUNAREA NAȚIONALĂ BISERICESCĂ — SESIUNEA ORDINARĂ A ANULUI 1991 —

Sumarul ședinței de lucru din 22 ianuarie 1992
pentru închiderea sesiunii ordinare a anului 1991.

În conformitate cu prevederile art. 22 și 30 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și art. 5 și 59 din Regulamentul organelor centrale din Patriarhia Română, pe temeiul convocării nr. 10172/1991, membrii clerici și mireni, delegați ai celor 18 eparhii din cuprinsul Patriarhiei Române în Adunarea Națională Bisericească, pentru perioada electorală 1990—1993, s-au întrunit în ședință de lucru ordinară la 22 ianuarie 1992, pentru încheierea sesiunii pe anul 1991, în sala de ședințe a reședinței patriarhale din București.

Lucrările s-au desfășurat astfel :

— La ora 8,30 s-a oficiat un Te-Deum în catedrala patriarhală de către P.S. Episcop-vicar Irineu Bistrițeanul, împreună cu un sobor de preoți și diaconi în prezența *Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST*, a membrilor Sfintului Sinod, a membrilor clerici și mireni delegați în Adunarea Națională Bisericească, consilieri patriarhali și credincioși aflați în catedrala patriarhală.

După Te-Deum, membrii Adunării Naționale Bisericești, au trecut în sala de ședințe a reședinței Patriarhiale.

— La ora 9, o delegație de membri ai Adunării Naționale Bisericești invită pe *Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST* să prezideze lucrările Adunării Naționale Bisericești. Însoțit de II.PP.SS. Mitropolii, *Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST* intră în sala de ședințe.

Ocupînd scaunul prezidențial, *Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST* procedează la constituirea Secretariatului, invitînd pe secretarii aleși ai Adunării Naționale Bisericești să ia loc în biroul secretariatului ; P.C. Pr. Ștefan Liviu, vicarul administrativ al Arhiepiscopiei Clujului — secretar general, dl. avocat Ioan Morariu, de la Arhiepiscopia Sibiului, și dl. prof. Gheorghe Ionescu, de la Episcopia Buzăului — secretari.

La invitarea *Prea Fericitului Părinte Patriarh* — Președinte, P.C. Preot Ștefan Liviu, secretarul general al Adunării Naționale Bisericești, face apelul nominal.

Constatându-se prezența legală a membrilor Adunării Naționale Bisericești, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* declară deschisă ședința de lucru a sesiunii ordinare pe anul 1991, adresînd, în acest sens, un *cuvînt*, în care se referă la cadrul actual de viață și activitate al Bisericii Ortodoxe Române, în contextul celui național de după Revoluția din decembrie 1989.

Într-o scurtă trecere în revistă a împlinirilor anului 1991, *Prea Fericirea Sa* amintește : alegerea și instalarea de arhiepiscopi în eparhiile de Suceava și Rădăuți, respectiv Țirgoviște ; alegerea de episcopi și arhieriei-vicari la Patriarhie, Arhiepiscopia Iașilor și Episcopia Rîmnicului ; înnoirile ce s-au adus în învățămîntul teologic de toate nivelele, prin hotărîrile Sf. Sinod și ale Sinodului Permanent (șapte școli de cîntăreți bisericești, 16 seminarii teologice liceale și nouă facultăți de teologie) ; lucrarea pe tărîm pastoral-misionar, de care a fost preocupată întreaga Biserică Ortodoxă Română ; catehizarea copiilor ; încadrarea orelor de «Educație moral religioasă» în programa învățămîntului din școlile de stat (primare, gimnaziale, normale de învățători și educatoare) ; accesul și prezența preoților tot mai evidentă în spitale, penitenciare, azile de bătrîni, orfelinate și case de copii etc. ; precum și lucrarea filatropică și caritativă în care clerul și credincioșii sînt angajați tot mai mult, atît la parohii cît și în asociațiile și organizațiile cu caracter caritativ, care au luat ființă în țara noastră, multe din ele cu binecuvîntarea sau sub oblăduirea Bisericii, lucrare care a avut în vedere cerințele credincioșilor ortodocși din țară și a celor din diaspora sau din vecinătățile noastre, îndeosebi cei din Republica Moldova.

Prea Fericirea Sa a subliniat că ansamblul lucrării Bisericii Ortodoxe Române pe anul 1991 este prezentat în dările de seamă ale sectoarelor Administrației Patriarhale care au fost dezbătute de Consiliul Național Bisericesc, în zilele de 20—21 ianuarie și care acum se află pe agenda Adunării Naționale Bisericești pentru luarea la cunoștință, examinarea și adoptarea hotărîrilor care se vor găsi de cuviință.

În continuare, la invitația *Prea Fericitului Părinte Patriarh-Președinte*, secretarul general al adunării dă citire componentei comisiilor permanente de lucru ale Adunării Naționale Bisericești, cărora li se repartizează apoi, lucrările sectoarelor Administrației Patriarhale pentru studiere și examinare, precum și pentru întocmirea referatelor adecvate, în care scop *Prea Fericitul Părinte Patriarh*, suspendă ședința.

— La ora 11,00 la redeschiderea ședinței, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* dispune ca raportorii să prezinte în plenul Adunării Naționale Bisericești referatele consiliilor permanente, spre discutare și adoptarea de hotărîri.

1. Raportorul *Comisiei bisericești*, P.C. Pr. Ștefan Liviu, vicarul administrativ al Arhiepiscopiei Clujului, prezintă referatele Comisiei, privind :

a) *Darea de seamă a Sectorului I al Administrației Patriarhale — Cancelaria Sfintului Sinod* (condus de P.C. Pr. Constantin Părvu, vicar administrativ), în care activitatea internă a Bisericii Ortodoxe Române în anul 1991 este structurată în trei părți.

În partea întâi sînt prezentate capitolele : a) Evenimentele bisericesti deosebite ale anului 1991 (alegerea și instalarea de chiriarhi titulari) ; b) Activitatea organelor centrale bisericesti ; c) Îndrumarea misiunilor și pastorală a clerului ; d) Viața religioasă și morală a clerului și credincioșilor ; e) Viața monahală în Biserica Ortodoxă Română ; și f) Grija pentru locașurile de cult.

În partea a doua a dării de seamă sînt prezentate înnoirile care au avut loc în domeniul învățămîntului teologic, la toate nivelele, în conformitate cu hotărîrile Sfîntului Sinod și ale Sinodului Permanent în anul calendaristic 1991.

În partea a treia a dării de seamă se relevă activitatea serviciilor cuprinse în sectorul I, A.P. (Cancelaria Sf. Sinod, Cabinetul patriarhal, Corpul de inspecție și control, Serviciul personal și registratura, Oficiul juridic, Arhiva, Biblioteca Sfîntului Sinod și Cabinetul medical).

b) *Darea de seamă a activității Sectorului III, A.P. «Relații externe bisericesti, presă și comunicații»*, (condus de P.C. Pr. Consilier Alexandru Tudor, respectiv, P.C. Pr. Consilier Ioan Sauca — de la 1 oct. 1991), cuprinzînd problemele : Relațiile interortodoxe și intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Române ; activitatea Biroului de presă și comunicații (comunicate și interviuri) ; «Educația moral-religioasă» în școlile de Stat.

d) *Darea de seamă asupra activității sectorului V, A.P. Comunități ortodoxe române externe și schimbul de burse de studii cu străinătatea* (condus de P.C. Pr. Consilier Gheorghe Bogdan), înregistrînd problemele : Diaspora Bisericii Ortodoxe Române și grija manifestată de Patriarhia Română pentru activitatea comunităților ortodoxe române de peste hotare ; Schimbul de teologi cu Biserici și organizații creștine din străinătate, pentru specializare.

Avînd în vedere că ordinea de zi, prin bogăția și varietatea de probleme, va suscita numeroase luări de cuvînt, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* solicită membrilor Adunării Naționale Bisericești, să decidă dacă referatele vor fi discutate separat, după susținerea fiecărui, sau vor fi discutate, în bloc la sfîrșitul prezentării lor.

Plenul Adunării Naționale Bisericești hotărăște ca discuțiile asupra referatelor să aibă loc după ce se vor audia toate acestea.

1. În continuare, la invitația *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, P.C. Pr. Prot. Alexandru Hotăran (Episcopia Aradului, prezintă raportul *Comisiei culturale*, cuprinzînd următoarele referate :

a) *Darea de seamă a activității sectorului Editură și Tipografie a Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă pe anul 1991* (condus de P.C. Pr. Consilier patriarhal Sabin Verzan) :

Sînt prezentate realizările potrivit planului Editurii ; Contul de execuție bugetară ; Bilanțul pe anul 1991, precum și proiectul planului editorial pentru anul 1992.

b) *Darea de seamă a activității sectorului Ateliere din cadrul Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, pe anul 1991* (condus de P.C. Pr. Constantin Bădescu, consilier patriarhal) :

Sînt prezentate principalele realizări : bugetul de venituri și cheltuieli pe anul 1991 ; Contul de beneficii pe anul 1991 și bilanțul pe anul 1991.

3. În continuare, P.C. Prot. Grigore Petrache (Episcopia Buzăului), raportorul *Comisiei economico-financiare*, prezintă rapoartele privind :

a) *Darea de seamă a activității Sectorului economic al Administrației Patriarhale* (condus de P.C. Pr. Constantin Popescu, consilier patriarhal și Dl. Mircea Ionescu, contabil șef) :

— Raportul informativ al Sectorului economic al Administrației Patriarhale (pe compartimente) în anul 1991 ; Contul de execuție bugetară și bilanțul pe anul 1991 la venituri, și cheltuieli.

b) *Darea de seamă asupra activității Casei de pensii și ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române* (condusă de P.C. Pr. Director Miron Mihuț) ;

— Raportul informativ al activității pe anul 1991 și Contul de execuție bugetară și bilanțul pe anul 1991.

4. Raportul *Comisiei bugetare*, prezentat de P.C. Pr. Tiberiu Dan (Arhiepiscopia Timișoarei), cuprinzînd :

a) Proiectul bugetului de venituri și cheltuieli al Administrației Patriarhale și instituțiilor-anexă pe anul 1992 ;

b) Proiectul bugetului de venituri și cheltuieli al Casei de pensii și ajutoare a Bisericii Ortodoxe Române, pe anul 1992.

După prezentarea și audierea referatelor comisiilor permanente, conform hotărîrii în plen a Adunării Naționale Bisericești, au urmat discuții dintre care consemnăm, pe scurt, următoarele :

I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, după aprecieri elogioase aduse activității Patriarhiei Române, în special celei caritative și de ajutorare a fraților români din afara țării, ridică problema restituirii de către Stat a dreptului legal de salarizare a personalului bisericesc, argumentînd că acest drept descinde din vremea lui Cuza Vodă și a fost respectat pînă în 1948, iar de atunci a fost transformat abuziv într-o contribuție din partea Statului, secundată de posibilitatea unui monopol asupra obiectelor și materialelor de cult, devenită ineficientă și inutilizabilă după Revoluția din 1989. În consecință, propune ca și din partea Adunării Naționale Bisericești să se facă un apel către conducerea de Stat pentru redobîndirea dreptului legal de salarizare a personalului bisericesc avînd în vedere situația materială falimentară sau foarte gravă a Bisericii, în general, și cea din Transilvania în special.

Referitor la predarea «Educației moral-religioase» în școlile de Stat, I.P.S. Sa semnaleză, pe lîngă realizările obținute, greutățile cu care se confruntă în continuare » (lipsa de cadre, în raport cu numărul mare de clase la orașe ; opoziția, încă, a unor factori locali de răspundere în învățămîntul de Stat ; opțiunea pentru plata orelor de religie).

Dl. Prof. Popa Victor (Arhiepiscopia Tîrgoviștei) se referă la învățămîntul religios în școala laică din județul Dîmbovița, evidențiînd rezultatele obținute. D-Sa opinează pentru o programă de tranziție acce-

sibilă începătorilor și insistă asupra faptului de a nu se minimaliza prozelitismul celorlalte culte, care pătrund prin școli, sub forma acordării de ajutoare.

Dl. Dr. David Pantelimon (Episcopia Râmnicului) care, într-un șirag de evocări, accentuează elogios activitatea multiplă și variată a Bisericii Ortodoxe Române, vis-à-vis de greutățile mari și multe cu care s-a confruntat la nivel central ca și la eparhii. Și D-sa insistă asupra proliferației a tot felul de evanghelizatori în țară și la Televiziune, pe care o consideră un sacrilegiu, față de care Biserica Ortodoxă Română trebuie să ia o atitudine publică.

P.S. Episcop Justinian al Maramureșului și Sătmarului, pledind pentru mai multă înțelegere din partea organelor Statului față de un drept legal al Bisericii — salarizarea personalului bisericesc — insistă asupra rolului pe care l-a îndeplinit și pe care îl îndeplinește Biserica strămoșească în viața moral-socială a neamului românesc, rol pe care unii îl ingnoră din neștiință sau din rea voință.

I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului are cuvinte de prețuire pentru truda și realizările Patriarhiei Române pe anul 1991, deși aflată într-o continuă confruntare cu greutăți și obstacole deloc neglijabile. Unele continuă să preocupe și astăzi, în mod serios și amenințător, atenția și grija Bisericii — fie că este vorba de perfectarea sau garantarea învățământului teologic și a predării religiei în școlile de Stat și în alte instituții, conform prevederilor constituționale, fie că, și ce este mai grav, nu s-a soluționat încă problema salarizării personalului bisericesc împingând Biserica la o stare materială foarte gravă, falimentară. Motiv esențial pentru care propune să se acționeze cu un *Apel ferm către organele superioare de Stat* și din partea Adunării Naționale Bisericești (for superior de conducere, în care este reprezentat și poporul credincios), pentru redarea dreptului legal de salarizare a personalului bisericesc.

Dl. econ. Spiridon O. Zavadovski (Episcopia Maramureșului și Sătmarului), propune ca reprezentanții clerului superior al Bisericii Ortodoxe Române să ia atitudine la ore de vîrf la Televiziune, față de acțiunile prozelitiste de «evanghelizare».

I.P.S. Arhiepiscop Pimen al Sucevei și Rădăuților, referindu-se la problema ajutorării bisericilor — monumente istorice, precizează că ajutorul din partea Statului este foarte modest și solicită să se facă intervenții și în acest sens, la nivel patriarhal.

Dl. Dr. Tiberiu Hălăucescu (Episcopia Romanului și Hușilor) propune să se intervină pentru considerarea Bisericii noastre ca instituție de Stat (în conformitate cu art. 4 din Decretul-lege nr. 425/1981), pentru a fi scutită de impozite.

Luînd cuvîntul în incheierea discuțiilor și referindu-se la unele aspecte menționate în cadrul acestora, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, face o serie de precizări și recomandări dintre care reținem :

— S-au adus elogii, dar s-au făcut și propuneri care reprezintă o lucrare de ani de zile. Dacă privim Biserica Ortodoxă Română numai prin prisma dorințelor, nu putem vedea totuși ce s-a realizat ;

— Va trebui modificată maniera de lucru întrucît acum toate se centralizează la Patriarhie, dar nu pot fi toate soluționate, ci trebuie puse, analizate și soluționate și pe plan local, de către fiecare eparhie în parte ;

— În problema salarizării personalului bisericesc și nu numai, s-au făcut multiple și repetate demersuri la forurile de resort. S-au purtat discuții cu fostul și cu actualul prim-ministru. Problema a rămas însă la stadiul de promisiuni ;

— Este de acord cu întocmirea unei *moțiuni* a Adunării Naționale Bisericești în acest sens ;

— Încadrarea învățămîntului teologic seminarial și universitar în circuitul învățămîntului laic corespunzător, este o realitate și răspunde cerințelor moral-sociale de astăzi ;

— Avantajele înscrierii învățămîntului teologic în circuitul celui de Stat au prioritate față de unele rezerve și greutăți inerente unei reorganizări. Aportul operant al Comisiei speciale pentru învățămîntul teologic, sub conducerea I.P.S. Mitropolit Daniel este evident ;

— Stabilirea criteriilor de organizare și funcționare a școlilor teologice, seminariale și universitare, prin intrarea lor în circuitul învățămîntului de Stat corespunzător (plan de învățămînt, programă analitică, recrutarea și numirea cadrelor didactice, examenul de admitere și cel de bacalaureat) ;

— Predarea religiei în școlile de Stat trebuie realizată complet, în pofida oricăror greutăți sau obstacole, cerîndu-se, în acest sens, o evidență de la toate eparhiile, cu numărul preoților și laicilor care predau religia și a școlilor în care nu se predă încă, precum și studierea posibilităților de salarizare a celor care predau orele de religie ;

— Manualele reprezintă o problemă de mare importanță și actualitate, dar și o muncă titanică, vizînd nu numai diferitele nivele de învățămînt teologic (Școlile de cîntăreți bisericești, Seminariile teologice liceale și Facultățile teologice ; și «Educația moral-religioasă» pentru învățămîntul de Stat), ci și numărul mare de școli teologice și de Stat, care impun necesitatea acestora, în plus revizuirea și reeditarea celor existente. Această situație trebuie privită și în context cu posibilitățile economico-financiare actuale ale Bisericii și a necesității de a se prelua o parte din ele de către tipografiile eparhiale ;

— Este nevoie de o restructurare a Sectorului Ateliere din cadrul Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, după o tehnică modernă

avansată și cu cadre de specialitate — obiectiv ce urmează a fi atins odată cu punerea în funcțiune a Complexului de la Popești-Leordeni ;

— Situația financiară precară a Casei de pensii, datorată unor cauze obiective, necesită un apel continuu și stăruitor pe lângă fiecare eparhie pentru respectarea prevederilor legale privind Casa de pensii, precum și la organele competente de Stat pentru obținerea de subvenții anuale sau a integrării Casei de pensii în rîndul celorlalte instituții similare de Stat ;

— S-au făcut demersuri de către Patriarhia Română la forurile competente de Stat, pentru a se respecta prevederile Legii funciare, în privința dreptului de împroprietărire a parohiilor și mînăstirilor ;

— Potrivnici ai Bisericii Ortodoxe Române se vor găsi și se vor manifesta totdeauna.

În final, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* supune plenului Adunării Naționale Bisericești propunerea de a se lua act de rapoartele comisiilor permanente pe marginea dărilor de seamă ale sectoarelor Administrației Patriarhale, în legătură cu activitatea desfășurată în cursul anului 1991, precum și de problemele esențiale subliniate în luările de cuvînt, și, în consecință, a-și exprima acordul la propunerile care s-au făcut.

Ca urmare, Adunarea Națională Bisericească hotărăște :

— *Ia act cu aprobare de activitatea Bisericii Ortodoxe Române în anul 1991, înfățișată în dările de seamă ale sectoarelor Administrației Patriarhale și își exprimă acordul cu referatele și propunerile făcute de comisiile permanente ale Adunării Naționale Bisericești.*

— *Este de acord cu «Moțiunea» întocmită de Comisia specială, sub conducerea I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, care va fi adresată forurilor legislative și executive centrale ale Statului, privind dobîndirea dreptului Bisericii Ortodoxe Române de salarizare integrală a personalului bisericesc, a cadrelor didactice seminariale și a celor care predau «Educația moral-religioasă», în învățămîntul școlilor de Stat, precum și retrocedarea bunurilor bisericești avute pînă în anul 1948, pentru a putea desfășura o activitate caritativ-filantropică corespunzătoare. (Textul Moțiunii se publică în anexă la sfîrșitul acestui Sumar, n.r.).*

— *Este de acord, de asemenea, ca în vederea soluționării cazurilor și problemelor de importanță majoră, precum și a concretizării propunerilor și sugestiilor făcute, să se acționeze nu numai de către Centrul patriarhal, ci și pe plan local, de fiecare eparhie în parte.*

— Să se continue demersurile, la orice nivel bisericesc, pentru aplicarea prevederilor legale în vederea realizării integrale a predării orelor de «Educație moral-religioasă», în învățământul școlilor de Stat.

— Aprobă planul editorial al Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă pe anul 1992 și următorii, în ordinea priorităților stînd manualele, la care să-și dea aportul și tipografiile eparhiale.

— Este de acord cu tehnologizarea modernă a atelierelor Institutului Biblic, cu accentuarea atenției asupra calității produselor și cu prospectarea pieții de desfacere a acestora.

— Să se insiste, în continuare, asupra apelului făcut atît la eparhii, pentru respectarea prevederilor legale referitoare la pensii, cît și la organele competente de Stat pentru acordarea de subvenții anuale Casei de pensii și ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române, sau încadrarea acestora în rîndul celorlalte instituții similare de Stat.

Epuizîndu-se examinarea lucrărilor înscrise în ordinea de zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST declară închisă sesiunea ordinară de lucru a Adunării Naționale Bisericești, pe anul 1991, nu înainte de a mulțumi participanților pentru contribuția adusă în cadrul acesteia și atașamentului manifestat față de Biserica Ortodoxă Română și problemele ei vitale de azi.

Se rostește rugăciunea «Cuvine-se cu adevărat».

Președintele Adunării Naționale Bisericești

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMANE

ANEXĂ

Textul Moșionii adresată de Adunarea Națională

Bisericească : GUVERNULUI ROMÂNIEI,

SENATULUI ROMÂNIEI,

CAMEREI DEPUTAȚILOR.

«Adunarea Națională Bisericească întrunită în ședința anuală de lucru, în ziua de 22 ianuarie 1992, deliberînd asupra dărilor de seamă, pe sectoare, privind activitatea Bisericii Ortodoxe Române pe anul 1991, a luat cunoștință cu îngrijorare de următoarele situații și cerințe impoziționale actuale pentru împlinirea misiunii bisericești strămoșești :

1. Prin actul de secularizare a Domnitorului Alexandru Ioan Cuza, Biserica Ortodoxă Română a fost deposedată de bunurile ei. I s-a acordat, în schimb, salarizarea integrală a personalului bisericesc, drept dobândit și respectat pînă în anul 1948. După această dată personalul bisericesc n-a mai primit de la stat decît o contribuție modestă care, în prezent, nu mai acoperă nici chiar cuantumul impozitului pe salariul convenit.

2. O situație similară au avut-o și seminariile teologice pînă în anul 1948, fiind cuprinse în rețeaua învățămîntului de stat atît în ce privește salariile corpului didactic și administrativ, cît și bursele elevilor. După această dată susținerea acestor școli a rămas numai în sarcina Bisericii, situație care persistă și astăzi, deși seminariile teologice au intrat, începînd cu anul 1991, în circuitul învățămîntului de stat liceal.

3. În urma Protocolului încheiat între Ministerul Învățămîntului și Științei și Secretariatul de Stat pentru Culte, s-a introdus, începînd cu anul 1990, predarea orei de Educație moral-religioasă în învățămîntul de stat, primar și gimnazial, fapt prevăzut și garantat de Constituția actuală a României. Dar, s-a constatat că unele inspectorate școlare teritoriale nu respectă actele normative respective și nu le transmit școlilor în subordine.

În urma acestor constatări, Adunarea Națională Bisericească, organul central deliberativ al Bisericii Ortodoxe Române, alcătuit din reprezentanți ai clerului și credincioșilor din întreaga țară, se consideră îndatorată să intervină la forurile legislative și executive centrale ale Statului pentru soluționarea convenită a acestor îndreptățite cereri :

— Acordarea integrală a salarizării personalului bisericesc în raport cu studiile și funcția ocupată în Biserică, precum și asigurarea pensiilor convenite personalului bisericesc ;

— Încadrarea seminariilor teologice liceale cu aceleași drepturi ale celorlalte școli din cadrul învățămîntului de stat liceal ;

— Educația moral-religioasă în învățămîntul de stat, primar și gimnazial, să fie integrată ca disciplină în programa școlară anuală cu același statut de funcționare al celorlalte discipline didactice, avînd în vedere însemnătatea ei fundamentală în viața spiritual-morală a neamului românesc ;

— Retrocedarea bunurilor bisericești pe care le-a avut pînă la venirea regimului comunist, în 1948, pentru a putea iniția și desfășura activitatea caritativ-filantropică a Bisericii.

— Sperăm că aceste doleanțe vor fi îndeplinite în spiritul dreptății».

SFÎNTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMĂNE

Sumarul ședinței de lucru din 23—25 ianuarie 1992

Potrivit convocării *Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST*, făcută în conformitate cu prevederile art. 12 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, în zilele de 23, 24 și 25 ianuarie 1992 a avut loc întrunirea Sfântului Sinod plenar, la reședința patriarhală din București.

Ședința se deschide la ora 10.00 de către *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*.

Se rostește rugăciunea «Împărate ceresc».

La invitarea *Prea Fericitului Părinte Președinte* se dă citire apelului nominal de către P. S. Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul, secretarul Sfântului Sinod. Constatându-se prezența regulamentară, *Prea Fericitul Părinte Patriarh* declară deschise lucrările Sfântului Sinod.

În continuare, în cuvîntul de deschidere, *Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST* arată că Sfîntul Sinod are o ordine de zi foarte bogată și, avînd în vedere că unii dintre II.PP.SS. Mitropoliți vor merge la Iași pentru aniversarea Unirii de la 24 ianuarie, este necesar să se hotărască dacă se lucrează în comisii sau dacă se face o selectare de teme pentru a fi examinate unele dintre ele cu prioritate.

În urma opiniilor exprimate, Sfîntul Sinod hotărăște:

— *Lucrările vor fi examinate mai întîi în comisiile sinodale și apoi vor fi supuse hotărîrii plenului Sfîntului Sinod.*

Se dă apoi citire componenței comisiilor sinodale, după care se repartizează lucrările pe comisii, potrivit protilului.

După repartizarea lucrărilor, I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei, președintele Comisiei pentru canonizarea sfinților români și al Comisiei canonică—juridică și pentru disciplină, propune ca referatul cu rezultatul cercetărilor Comisiei pentru canonizarea sfinților români să fie supus direct examinării plenului Sfîntului Sinod, lără a mai trece prin Comisia canonică.

Apreciînd oportună propunerea făcută, Sfîntul Sinod hotărăște:

— *Aprobă ca referatul Comisiei pentru canonizarea sfinților români să fie supus dezbaterii plenului Sfîntului Sinod.*

Temei nr. 181/1992 — Referatul Comisiei pentru canonizarea sfinților români, prezentat de P. S. Episcop Epifanie al Buzăului.

Din referatul respectiv reiese că s-au făcut studii, cercetări și propuneri pentru canonizarea cuviosului Daniil Sihastru, binecredinciosului voievod Ștefan cel Mare, voievodului martir Constantin Brîncoveanu cu cei patru fii ai săi: Constantin, Ștefan, Radu, Matei și sfetnicul Enache, respectîndu-se prevederile canonice ortodoxe cu privire la canonizarea de sfinți.

De asemenea, rezultă că s-au întocmit tomosurile de canonizare, slujbele cu polieleu și sinaxarele pentru cuv. Daniil Sihastru și dreptcredinciosul voievod Ștefan cel Mare, iar pentru acesta din urmă s-a întocmit și acatistul. Pentru cinstirea lui Constantin Brîncoveanu și a celor martirizați împreună cu el s-a propus folosirea slujbei unui împărat creștin (Constantin cel Mare), pînă cînd prin grija Arhiepiscopiei Bucureștilor se va întocmi slujba respectivă.

S-a propus, totodată, ca dată de sărbătorire, ziua de 2 iulie pentru cuv. Daniil Sihastru și dreptcredinciosul voievod Ștefan cel Mare, iar pentru martirul Constantin Brîncoveanu, ziua de 21 mai sau 16 august, icoanele lor urmînd a fi pictate prin grija eparhiilor respective.

Discuțiile purtate în plenu Sfîntului Sinod s-au referit atît la problema canonizării de sfinți români în general, cît și cu privire la fiecare din propunerile de canonizări, în special.

I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului și I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei au propus ca hotărîrea de canonizare ce se va lua să fie pentru un grup de sfinți români aleși dintre aceia care vor avea receptare în evlavia populară și nu o hotărîre de canonizări individuale. Succesiunea istorică să aibă loc în studiere și documentare, dar canonizarea să se proclame odată pentru mai mulți sfinți.

S-a precizat necesitatea respectării hotărârii sinodale anterioare privind instituirea «Duminicii tuturor sfinților români» și înscrierea ei în calendar, hotărârea care prevede: generalizarea cultului sfinților români cu cinstire locală, canonizați de Biserica noastră prin hotărârea Sfântului Sinod nr. 3622/1950, înscrierea lor în calendarul tuturor eparhiilor; înscrierea în calendarele eparhiilor și generalizarea cultului sfinților români cinstiți de alte Biserici Ortodoxe și care sînt amintiți de diferite martirologii, sinaxare, calendare etc., precum și studierea și cercetarea sfinților români, intrați în evlavia populară cu cinstire pe plan local, dar necanonizați pînă acum de Biserică (Hotărârea nr. 292/1989).

S-a relevat necesitatea ca eparhiile să fie cooptate în această amplă lucrare de cercetare și documentare.

Discuțiile purtate în plenul Sfântului Sinod au dus la concluzia că este necesar ca lucrările comisiei pentru canonizarea sfinților români și a colaboratorilor cooptați de aceasta, să se îndrepte cu prioritate asupra cuvioșilor, ierarhilor, martirilor și dreptcredincioșilor voievozi români, a căror cinstire se află în evlavia populară și în legătură cu care receptarea canonizării ar fi unanimă.

Ca urmare, de comun acord, s-a întocmit următoarea listă cu nume de sfinți, asupra cărora să se îndrepte cercetările comisiei:

1. Sfântul Cuvios Gherman din Dobrogea	20 febr.
2. Sfântul Ierarh Ghelasie de la Rîmet	30 iun.
3. Sfântul Cuvios Daniil Sisastrul	18 dec.
4. Dreptcredinciosul voievod Ștefan cel Mare al Moldovei	2 iul., împreună cu Cuv. Daniil Sisastru
5. Sfântul Ierarh Leontie de la Rădăuți	
6. Sfântul Cuvios Ioan de la Prislop	
7. Sfînta Cuvioasă Teodora de la Sihla	
8. Sfinții Martiri Constantin Vodă Brîncoveanul, cu cei patru fii ai săi: Constantin, Ștefan, Radu, Matei și Sietnicul Enache	21 mai
9. Sfântul Ierarh Antim Ivireanul	
10. Sfântul Ierarh Iosif Mărturisitorul din Maramureș	
11. Preotul Mărturisitor Ioan din Gales	21 oct.
12. Preotul Mărturisitor Moise Măcinic din Sibiel	
13. Sfântul Cuvios Antonie de la Iezerul Vilcea	
14. Sfântul Ierarh Iosif cel Milostiv, Mitropolitul Moldovei	
15. Sfântul Cuvios Ioan Iacob Hozevitul.	

În urma discuțiilor purtate privind stabilirea listei prioritare pentru canonizarea sfinților români, și a modului în care se vor desfășura lucrările comisiei în vederea proclamării canonizării lor, Sfîntul Sinod hotărâște:

— *În act cu mulțumiri de stadiul lucrărilor comisiei pentru canonizarea sfinților români*

— *Sfîntul Sinod reactualizează hotărârea sa nr. 292/1989 și adresează I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei, rugămîntea de a intensifica și urgenta lucrările Comisiei de cercetare, documentare și de întocmire, după caz, a troparelor, sinaxarelor, slujbelor și tomosurilor de canonizare, pentru sfinții din lista care s-a întocmit de Sfîntul Sinod, pentru ca acestea să fie cercetate și aprobate pînă la data de 21 iunie 1992 — Duminica Tuturor Sfinților.*

— *În ziua de 21 iunie 1992 — Duminica Tuturor Sfinților, se va face proclamarea «Duminicii tuturor sfinților români» care se va serba în Duminica a doua după Rusalii — 28 iunie 1992, precum și proclamarea canonizării sfinților români din lista întocmită de Sfîntul Sinod.*

— *În acest scop, Comisia pentru canonizarea sfinților români va întocmi și prezenta Sfîntului Sinod întreaga documentație cerută de hotărârea nr. 292/1989, privind:*

a. *Proclamarea Duminicii tuturor sfinților români.*

b. *Proclamarea generalizării cultului sfinților români canonizați prin hotărârea Sfîntului Sinod nr. 3622/1950.*

c. *Inscrierea în calendarul Bisericii Ortodoxe Române și proclamarea cinstirii sfinților români care sînt cinstiți de alte Biserici Ortodoxe și care se află în mineie, sinaxare, martirologii etc., ale altor Biserici.*

d. *Proclamarea canonizării sfinților din lista întocmită de Sfîntul Sinod.*
— *Reprezentarea în icoane a sfinților români a căror canonizare se va proclama, se va face prin grija eparhiilor respective. Ele vor fi cooptate de comisie alături la întocmirea documentației de canonizare, cît și la pictarea icoanelor sfinților, care vor consacra imaginea personalității spirituale a sfinților respectivi.*

— *Programul privind proclamarea canonizării sfinților români și a slujbelor religioase legate de aceasta se va întocmi de către comisie, incluzînd slujbele ce vor avea loc la biserica Sfîntul Gheorghe din Capitală, unde se află mormîntul lui Constantin Brîncoveanu și cele care vor avea loc la mînăstirea Putna, unde se află mormîntul lui Ștefan cel Mare.*

— *În Pastorală din Duminică Ortodoxiei pe anul 1992 se va releva dorința și hotărîrea Sfîntului Sinod privind canonizarea în acest an a unor sfinți români.*

Închindu-se dezbaterile asupra acestei probleme, Prea Fericitul Părinte Patriarh suspendă ședința pentru examinarea lucrărilor în comisii și întocmirea referatelor de prezentare.

Lucrările Sfîntului Sinod, se reiau în plen, vineri 24 ianuarie, la ora 10,00, sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

După rostirea rugăciunii «Împărate ceresc», Prea Fericitul Părinte Președinte invită pe P. S. Episcop Andrei al Alba Iuliei, să prezinte referatele Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri în legătură cu problemele repartizate :

Temei nr. 9823/1991 — Dărilor de seamă ale eparhiilor privind situația asociației «Oastea Domnului».

Din studierea referatului asupra problemei rezultă faptul că după aprobarea reînființării asociației «Oastea Domnului», la cererea acesteia, Sfîntul Sinod i-a aprobat statutul de funcționare și a rînduit ca P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul, să-i îndrumeze pe cît posibil activitatea acesteia, ținînd seama de specificul ei și de dorința Sfîntului Sinod de a o integra în viața religioasă a parohiilor.

Avîndu-se în vedere luările de cuvînt din partea I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul, P. S. Arhiepiscop-vicar Casian Gălățeanul, P. S. Arhiepiscop-vicar Ioan Crișanul, P. S. Episcop-vicar Irișeu Bistrițeanul, P. S. Arhiepiscop-vicar Ioachim Vasluianul, P. S. Episcop — Timotei al Aradului, P. S. Episcop Andrei al Alba Iuliei, precum și recomandările Prea Fericitului Patriarh Teoctist, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *În act de faptul că activitatea asociației «Oastea Domnului» nu se desfășoară și nu se manifestă în toate eparhiile în mod unitar, iar pe alocuri se ivesc acțiuni separate, cu tendințe neoprotestante.*

— *Pentru a preîntîmpina separarea de parohii a grupurilor Oastei Domnului, Sfîntul Sinod apelează la membrii săi pentru a îndruma pe preoți să manifeste deschidere față de membrii asociației Oastea Domnului, să-i apropie de biserică, fiind prezenți în mijlocul lor, fie la adunările din biserică, fie la cele din casele de adunare, pentru a le îndruma activitatea și a-i feri de îstrăinare.*

— *Credincioșii asociației «Oastea Domnului» să fie cooptați în activitățile parohiale, în organele parohiale și în activitatea social-caritativă a Bisericii.*

— *Atît ierarhii Bisericii cît și preoții să manifeste, în mod deschis, o implicare mai profundă, pentru a imprima asociației «Oastea Domnului» încredințarea că face parte din Biserica Ortodoxă.*

— *Să fie sprijinită asociația pentru convocarea Congresului său general.*

— *Sfîntul Sinod adresează P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul rugămintea de a-și spori legăturile cu Statul Irănesc al Oastei și cu centrele eparhiale, pentru a putea avea în permanență o imagine de ansamblu reală despre situația Oastei Domnului, care să fie cunoscută și de Statul Irănesc și de Biserică, iar eventualele solicitări ale Asociației, să fie aduse la cunoștința Sfîntului Sinod.*

Temei nr. 284/1992 — Referatul P. C. Pr. Constantin Pârvu, vicar administrativ, privind data serbării Sfințelor Paști în anul 1993.

Din referatul respectiv reiese că în anul 1993 Sfințele Paști se vor sărbători duminică, 18 aprilie.

Discuțiile purtate în plenul Sfântului Sinod, raportate și la dorința Sfântului Sinod de a canoniza o seamă de sfinți români în anul 1992 și de a proclama generalizarea cultului sfinților români canonizați prin hotărârea nr. 3622/1950, au relevat necesitatea întocmirii unui calendar unitar pentru întreaga Biserică Ortodoxă Română, în deplin acord cu rânduicile calendaristice și tipiconale.

Urmare discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, Sfîntul Sinod hotărăște:

— *În act că în anul 1993 Sfințele Paști va fi sărbătorit duminică, 18 aprilie.*

— *Sfîntul Sinod încredințează P. S. Episcop-vicar Roman Ialomîțeanul, cu acordul P. S. Sale, sarcina întocmirii calendarului bisericesc pe anul 1993, spre a fi pus la dispoziția Editurii Institutului Biblic pentru toate eparhiile din Patriarhia Română.*

Temei nr. 354/1992 — Referatul privind Pastorală Sfîntului Sinod în legătură cu colecta pentru Fondul central misionar din Duminică Ortodoxiei din anul 1992.

În urma examinării proiectului pastoralei și a îmbunătățirilor care i s-au adus de Comisia pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, precum și în discuțiile purtate în plen, Sfîntul Sinod hotărăște:

— *Aprobă textul Pastoralei Sfîntului Sinod privind colecta pentru Fondul central misionar din Duminică Ortodoxiei pe anul 1992, în forma delimitată de către Sfîntul Sinod.*

— *Sectorul II al Administrației Patriarhale este îndatorat cu măsurile de tipărire și trimitere a acestei pastorale către toate eparhiile din cuprinsul Patriarhiei Române, potrivit numărului de unități bisericești parohiale și monahale, împreună cu instrucțiunile necesare în această privință. Instrucțiunile adresate preoților vor cuprinde explicații cu privire la utilizarea Fondului central misionar.*

Temei nr. 10063/1991 — Adresa P. S. Arhiepiscop-vicar Casian Gălățeanul, privind unele aspecte ale activității Societății naționale a femeilor ortodoxe.

Comisia pentru doctrină observă că adresa respectivă relevă unele aspecte pozitive din activitatea acestei societăți care și-a organizat filiale la Timișoara, Galați, Brăila, Tecuci, intensificîndu-și acțiunile cu caracter moral-religios și social-caritativ.

Totodată, comisia reține și faptul că asupra proiectului de Statut pentru care se solicită aprobarea Sfîntului Sinod, nu au făcut propuneri decît eparhiile Sibiului, Timișoarei și Buzăului încît în această situație nu poate fi aprobat de către Sfîntul Sinod.

Avînd în vedere aceste constatări și ținînd seama de propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, Sfîntul Sinod hotărăște:

— *Adresează membrilor Sfîntului Sinod rugămintea de a îndruma pe preoți să încurajeze activitatea Societății naționale a femeilor ortodoxe în cadrul parohiilor, cu precădere spre lucrarea social-umanitară și misionară.*

— *Eparhiile din cuprinsul Patriarhiei Române cu excepția celor ce au trimis sugestiile lor, sînt îndatorate să răspundă la adresa Cancelariei Sf. Sinod nr. 7568/1991 și să trimită sugestiile și propuneri privind îmbunătățirea Statutului acestei societăți.*

— *P. S. Arhiepiscop-vicar Casian Gălățeanul — îndrumătorul Societății naționale a femeilor ortodoxe — va ține seama ca la delimitarea proiectului de statut, să se încadreze lucrarea societății în viața parohiilor noastre.*

Temei nr. 395/1992 — Referat privind situația Fondului solidarității creștine. Din referatul de prezentare a problemei reiese că în anii 1990 și 1991 sumele care s-au colectat pentru Fondul solidarității creștine din contribuția de 0,50% la

bugetul de venituri și cheltuieli al unităților bisericești, a implinit multe rosturi de într-ajutorare a bisericilor noi în construcție, a unelor locașuri de cult demolate, sau pentru șantiere de pictură bisericească, aflate în lucru.

Se constată însă că 62 de protoierii din țară n-au depus pentru anul 1991 nici o sumă pentru Fondul solidarității creștine, fapt care rămâne inexplicabil, avînd în vedere scopurile fondului respectiv, cu toată criza financiară, care este generală.

De aceea, în urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru minăstiri, Sfîntul Sinod hotărăște:

— *Exprimă mulțumiri eparhiilor și tuturor unităților bisericești care au înțeles scopul major pe care îl împlinește Fondul solidarității creștine și au răspuns acestuia prin contribuția acordată.*

— *Se va continua și în anul 1992 acțiunea de trimitere în contul Administrației Patriarhale, a contribuției de 0,50 din bugetul de venituri și cheltuieli al fiecărei unități bisericești, pentru Fondul solidarității creștine.*

— *Centrele eparhiale sînt rugate să sprijine această acțiune pentru anul 1992 și să îndrume protopopiatele și unitățile bisericești care n-au trimis sumele cuvenite pe anul 1992 să trimită aceste restanțe în contul indicat, pentru ca Fondul solidarității creștine să-și poată îndeplini scopul pentru care a fost instituit de către Sfîntul Sinod.*

Temei nr. 257/1992 — Adresa Mitropoliei Olteniei nr. 29/1992, privind reînființarea minăstirilor: Sadova, com. Sadova, jud. Dolj, și Dealu Mare, com. Borăscu, jud. Gorj și a schitului Popinzălești, com. Drăgotești, jud. Dolj.

Ținînd seama de recomandarea I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei și de faptul că există condiții pentru reluarea activității acestor locașuri monahale pentru călugări;

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru minăstiri, Sfîntul Sinod hotărăște:

— *În temeiul prevederilor art. 8 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale, aprobă reînființarea minăstirilor Sadova, jud. Dolj și Dealu Mare, jud. Gorj, ambele cu destinația pentru călugări.*

— *Se va comunica Mitropoliei Olteniei că, în temeiul prevederilor art. 9 din același Regulament «înființarea sau desființarea unui schit se face de chiriarhul locului, la propunerea Consiliului eparhial».*

Temei nr. 330/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Tîrgoviștei nr. 90/1992, privind transformarea a 5 schituri în minăstiri.

Avînd în vedere vechimea și importanța istorică, precum și aportul pe care îl aduc aceste așezămînte monahale la formarea spirituală și moral-religioasă a credincioșilor din zonele respective;

Ținînd seama de recomandarea chiriarhului locului, I. P. S. Arhiepiscop Vasile al Tîrgoviștei.

În baza prevederilor art. 10 din «Regulamentul pentru organizarea vieții monahale» și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru minăstiri, Sfîntul Sinod hotărăște:

— *Aprobă transformarea în minăstiri, pentru călugări a următoarelor schituri:*

1. *Schitul Slănic, com. Aninoasa, jud. Argeș*
2. *Schitul Ciocanul, com. Bughea de Jos, jud. Argeș*
3. *Schitul Cetățuia, com. Cetățeni, jud. Argeș*
4. *Schitul Bunea, com. Brănești, jud. Dîmbovița*
5. *Schitul Peștera Ialomicioarei, jud. Dîmbovița*

Temei nr. 186/1992 — Scrisoarea P. S. Episcop Emilian Bîrdaș cu propuneri privind revigorarea vieții religioase la Biserica Ortodoxă Română.

Din scrisoarea P. S. Episcop Emilian Bîrdaș, adresată Sfîntului Sinod, Comisia reține o seamă de sugestii în probleme de natură misionară, pastorală și de administrație bisericească și anume:

- reînființarea parohiilor destiințate prin arondare ;
- conștientizarea vocației și misiunii preoțești lață de zelitismul sectar ; sectar ;
- implicarea preoțimii în lucrarea caritativă și socială ;
- reorganizarea cursurilor de îndrumare pastoral-misionară ;
- renunțarea preoților la navetism și stabilirea lor în parohii, mai ales în cele afectate de prozelitism ;
- oficierea cu regularitate a slujbelor ;
- vizitarea familiilor credincioșilor în mod sistematic pentru a-i întări în credință, a-i mângâia în ne cazuri, a-i slătuși ;
- oficierea slujbelor religioase după un anumit program ;
- ocuparea imediată a posturilor vacante de preoți pentru a evita intervenția sectelor ;
- cunoașterea tuturor credincioșilor din parohie și nevoilor lor spirituale ;
- îndrumarea clerului de a se abține de la orice manifestări incompatibile cu statutul și misiunea preoțească etc.

Apreciind că propunerile P. S. Episcop Emilian sînt binevenite și că punerea lor în aplicare ar reinnoi unele măsuri de ordin misionar-pastoral luate anterior de Sfîntul Sinod și ar putea constitui un stimulent în lucrarea preoților care să ducă la promovarea vieții religioase ;

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru minăstiri, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Adresa P. S. Episcop Emilian Bîrdaș va fi înmînată fiecărui membru al Sfîntului Sinod ca document de lucru pentru activitatea pastoral-misionară și social-caritativă din eparhie.*

Temei nr. 8613/1991 — Dările de seamă ale centrelor eparhiale privind activitatea de asistență religioasă și social-caritativă desfășurată în eparhii în anul 1991.

Din datele comunicate Cancelariei Sf. Sinod rezultă că 267 preoți acordă asistență religioasă în spitale, 58 în azile de bătrîni, 80 în orfelinate, 34 în penitenciare ; au amenajat 23 de capele în spitale, 5 în azile de bătrîni și orfelinate, 5 în penitenciare, în toate aceste așezăminte activitatea de asistență religioasă fiind împletită cu cea de asistență socială și caritativă.

Fiind informat despre aceste activități și de rolul lor în redresarea moral-spirituală a societății actuale, prin rezultatele obținute, la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru minăstiri, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *la act cu binecuvîntări de activitatea de asistență religioasă și asistență socială desfășurată de preoți în azile și cămine de bătrîni, orfelinate, spitale, penitenciare etc.*

— *Se va continua și spori această activitate sub îndrumarea centrelor eparhiale, cu rezultate tot mai frumose, ca mărturie a lucrării și misiunii Bisericii, în opera de asistență religioasă și socială.*

Temei nr. 8612/1991.

Dările de seamă ale centrelor eparhiale privind ajutorarea familiilor din zonele calamitate din Moldova și Banat, în urma inundațiilor și a cutremurelor din vara anului 1991.

Din referatul informativ în cauză, reiese că la apelul Patriarhiei Române și al centrelor eparhiale s-a organizat colectarea de ajutoare, care în final au însumat 57.165.361 lei, 2448 tone cereale și însemnate cantități de alimente diferite, îmbrăcăminte, obiecte de uz casnic și de uz gospodăresc, medicamente, materiale de construcție și altele, care au fost dirijate către centrele eparhiale ale Arhiepiscopiei Timișoarei, Arhiepiscopiei Sucevei și Episcopiei Romanului și Hușilor, spre a fi repartizate sinistraților.

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru minăstiri Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Ia act de rezultatele colectei în bani și alimente, îmbrăcăminte, obiecte de uz gospodăresc, materiale de construcție și altele, colectate prin unitățile bisericești din țară pentru ajutorarea sinistraților din Banat, din vara anului 1991.*

— *Exprimă mulțumiri Patriarhiei Române și centrelor eparhiale care au organizat strângerea ajutoarelor și distribuirea lor către sinistrații din Arhiepiscopia Timișoarei, Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților și Episcopia Romanului și Hușilor, precum și tuturor clericilor și credincioșilor care și-au exprimat spiritul de solidaritate și într-ajutorare față de cei aflați în suferință.*

— *Se vor da publicității rezultatele acestor acțiuni caritative și sociale, cu mulțumiri din partea Arhiepiscopiei Timișoarei, Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților și Episcopiei Romanului și Hușilor, ai cărora credincioși sinistrați au beneficiat de ajutoarele trimise.*

Temei nr. 376/1992 — Adresa Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române nr.76/1992, privind constituirea Societății Biblice din România.

Din corespondența în cauză, rezultă că la 3 decembrie 1991 a avut loc la Facultatea de teologie a Universității din Sibiu, ședința delegaților Bisericilor-membre, fondatoare ale Societății Biblice din România, care au elaborat proiectul de Statut al acesteia.

La această întrunire au participat delegați ai Bisericii Ortodoxe Române, ai Bisericii Reformate, ai Bisericii Evanghelice Luterane, ai Arhiepiscopiei romano-catolice din Alba Iulia, ai Bisericii Adventiste de ziua a șaptea, precum și dl. Terje Hartberg din partea Societăților Biblice Unite.

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și mînăstiri și în urma discuțiilor, Sfîntul Sinod hotărăște următoarele :

— *Ia act de constituirea Societății Biblice din România în care Biserica Ortodoxă Română este membră fondatoare.*

— *În legătură cu Statutul de organizare și funcționare al acesteia, recomandă ca în art. 5 din proiectul de Statut, termenul de «denominațiuni» să se înlocuiască cu «culte recunoscute din România», pentru a nu se crea confuzii între cultele recunoscute și secte.*

— *Capitolul IV din proiectul de Statut al Societății Biblice din România care este corespunzător din punct de vedere al conținutului să fie restructurat, pentru a se putea ierarhiza mai bine organele de conducere ale societății.*

În continuarea lucrărilor Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist invită pe P.S. Arhiereu-vicear Casian Gălățeanul să dea citire referatelor Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, privind :

Temei nr. 426/1992 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind organizarea, în anul 1992, a seriei a 77-a a Cursurilor pastorale și de educație moral-religioasă.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă organizarea seriei a 77-a a cursurilor pastorale și de educație moral-religioasă, aplicîndu-se hotărîrile Sinodului Permanent din 26 februarie 1991, privind : durata cursurilor, seriile cursanților, centrele de învățămînt la care vor avea loc acestea, programa analitică, sistemul de notare a cursurilor, procedura examenului cu care se vor încheia cursurile și media de absolvire a acestora ;*

— *Se va ține seama de obligativitatea programului liturgic pe toată perioada cursurilor.*

PP.SS. Episcopi-viceari și arhieri-viceari să participe la cursuri fie pregătind prelegeri, fie îndrumînd programul spiritual duhovnicesc.

— *Orarul fiecărui centru de cursuri va epuiza tematica din programa seriei a 76-a, la care se vor adăuga lecții practice de metodologia predării religiei și programul liturgic obligatoriu.*

Temei nr. 9823/1991 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind fixarea subiectelor pentru conferințele preoțești semestriale din anul 1992.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă ca în cadrul conferințelor preoțești din anul 1992 să se trateze următoarele teme :*

Pentru luna *Junie*

Libertate și responsabilitate în Biserică. Actualitatea sintelor canoane în menținerea unității și comuniunii în Biserică.

Pentru luna *noiembrie*

Împreună-lucrarea dintre cler și mireni în activitățile misionare și filantropice ale Bisericii.

Temei nr. 10046/1991 — Solicitarea I.P.S. Arhiepiscop Vasile al Tîrgoviștei, pentru înființarea Seminarului teologic liceal din Tîrgoviște, începînd cu anul școlar 1992—1993.

Ținînd seama de solicitarea Arhiepiscopiei Tîrgoviștei, de condițiile care se asigură funcționării acestei școli pentru pregătirea personalului bisericesc, precum și de explicațiile date de I.P.S. Arhiepiscop Vasile al Tîrgoviștei, potrivit cărora clasa a IX-a va avea 30 de locuri iar clasa a X-a 30 de locuri, pentru elevii eparhiei care în prezent se află în clasa a IX-a la Seminarul teologic din București.

La propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă înființarea Seminarului teologic liceal din Tîrgoviște, începînd cu anul școlar 1992—1993, cu 30 locuri pentru clasa a IX-a, care se vor ocupa prin examen de admitere și 30 locuri în clasa a X-a, prin transferul elevilor Arhiepiscopiei Tîrgoviștei, care în prezent studiază la Seminarul teologic din București.*

În continuare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Președinte invită pe P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, raportorul *Comisiei afacerilor externe bisericești*, să prezinte referatul asupra lucrărilor repartizate Comisiei.

RELAȚII CU ORGANIZAȚIILE CREȘTINE INTERNAȚIONALE

A. RELAȚII CU CONSILIUL MONDIAL AL BISERICILOR

Temei nr. 4641/1991 — Participarea I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, și a P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, la întrunirea Comitetului Executiv și Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Geneva, Elveția, 20—27 septembrie 1991.

Examinînd darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești reține că obiectivul principal al acestei întruniri l-a constituit restructurarea și organizarea Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *la act de dările de seamă privind participarea reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române la întrunirea Comitetului Executiv și Comitetului Central al Consiliului Mondial al Bisericilor, Geneva, Elveția, 20—27 septembrie 1991.*

— *Se aprobă participarea, în continuare, a I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, și a P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, la întrunirile viitoare ale Comitetului Executiv și Comitetului Central ale Consiliului Mondial al Bisericilor.*

Temei nr. 6519/1991 — Seminarul ortodox organizat de Consiliul Ecumenic al Bisericilor «Reînnoire și viață comunitară» al cărei director este Pr. Prof. Dr. Ion Bria.

Cu ocazia acestui seminar s-a sărbătorit și împlinirea a 30 de ani de cînd Biserica Ortodoxă Română a devenit membră în Consiliul Ecumenic al Bisericilor.

În prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și a unor membri ai Sfîntului Sinod, Pr. Prof. Ion Bria a susținut o conferință cu tema : «Biserica Ortodoxă Română — 30 de ani de activitate în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor». Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a transmis, de asemenea, un mesaj jubiliar secretarului general al susnumitei organizații creștine internaționale.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște:

— *Ia act de darea de seamă privind participarea reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române la Seminarul ortodox organizat de Consiliul Ecumenic al Bisericilor cu tema: «Innoire prin cult și spiritualitate», București, 21—27 octombrie 1991.*

B. RELAȚII CU CONFERINȚA BISERICILOR EUROPENE

Temei nr. 7834/1991 — Participarea I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, la întrunirea prezidiului Conferinței Bisericilor Europene, Durham-Anglia, 24—27 octombrie 1991.

Analizându-se darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești reține că la întrunirea de la Durham au fost prezentate dările de seamă asupra activității desfășurată de Conferința Bisericilor Europene, de către președintele Prezidiului, Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei II al Moscovei și de către secretarul general al sus-numitei organizații Jean Fischer.

I.P.S. Mitropolit Antonie a prezentat la Durham situația actuală a raporturilor dintre ortodocși și uniți în România. S-au purtat discuții și în legătură cu pregătirea celei de a X-a adunări generale a Conferinței Bisericilor Europene (Praga, 1—11 septembrie 1992).

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște:

— *Ia act de darea de seamă privind participarea I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului la întrunirea prezidiului Conferinței Bisericilor Europene, Durham-Anglia, 24—27 octombrie 1991.*

— *Se aprobă participarea, în continuare, a I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului la întrunirile prezidiului Conferinței Bisericilor Europene.*

Temei nr. 7835/1991 — Participarea I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului la a V-a întâlnire ecumenică europeană a Conferinței Bisericilor Europene/Consiliul Conferințelor Episcopale Europene, Santiago de Compostela — Spania, 12—18 noiembrie 1991.

Tema generală a acestei întâlniri a fost: «Despre Cuvîntul Tău — misiune și evanghelizare în Europa astăzi». Alături din partea Conferinței Bisericilor Europene, cît și a Consiliului Conferințelor Episcopale Europene, au participat cîte 40 de reprezentanți. I.P.S. Mitropolit Antonie, al Ardealului a participat în calitate de co-președinte al Conferinței Bisericilor Europene.

Alte teme abordate au fost: «O viziune pentru Europa — comunitatea creștină în Europa»; dreptul minorităților, inclusiv în sfera religioasă, și implicațiile etice ale bioeticii. I.P.S. Mitropolit Antonie a prezentat problema raporturilor dintre Biserica Orientală Catolică din România și Biserica Ortodoxă Română, atrăgînd atenția părții catolice asupra fenomenelor de prozelitism și de violență fizică și verbală, care contravin raportului de frățietate și dialogului care se desfășoară între cele două Biserici. Ortodocșii așteaptă punerea în aplicare a principiilor și sugestiilor stabilite la Ariccia, lângă Roma, în 1991. I.P.S. Mitropolit Antonie a avut cu această ocazie mai multe întâlniri cu episcopul unit Guțiu de la Cluj și cu prof. Liviu Pandrea de la Seminarul teologic unit din aceeași localitate. Referitor la principiul «*restitutio in integrum*» s-a afirmat că el este respins și de către Roma, fapt care reiese din documentul de la Ariccia.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște:

— *Ia act de darea de seamă privind participarea I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului la a V-a întâlnire ecumenică europeană a Conferinței Bisericilor Europene/Consiliul Conferințelor Episcopale, Santiago de Compostela — Spania, 12—18 noiembrie 1991.*

Temei nr. 7771/1991 — Participarea P.C. Pr. Prof. Dumitru Popescu, decanul Facultății de teologie din București la al III-lea Colocviu de studiu al Conferinței Bisericilor Europene asupra misiunii Chania-Creta, 7—14 octombrie 1991.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște:

— *Ia act de darea de seamă privind participarea P.C. Pr. Prof. Dumitru Popescu, decanul Facultății de teologie din București, la al III-lea Colocviu de studiu al Conferinței Bisericilor Europene asupra misiunii, Chania-Creta, 7—14 octombrie 1991.*

Temei nr. 4398/1991 — Participarea Pr. Prof. Alexandru Stan, conferențiar la Facultatea de teologie din București, la Consultația Conferinței Bisericilor Europene/Consiliul Conferințelor Episcopale Europene, cu tema: «Islamul în Europa», Birmingham-Anglia, 9—14 septembrie 1991.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște:

— *Ia act de darea de seamă privind participarea Pr. Prof. Alexandru Stan, conferențiar la Facultatea de teologie din București la Consultația Conferinței Bisericilor Europene, cu tema: «Islamul în Europa», Birmingham-Anglia, 9—14 septembrie 1991.*

TEOLOGIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ PESTE HOTARE

PARTICIPĂRI ALE TEOLOGILOR ORTODOCȘI ROMÂNI LA DIFERITE ÎNTRUNIRI INTERCREȘTINE PESTE HOTARE

Temei nr. 2110/1991 — Participarea I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, împreună cu patru studenți teologi, la al VI-lea Festival internațional al tineretului ortodox, Makri-Grecia, 26 august—1 septembrie 1991.

La acest festival au participat peste 150 de tineri ortodocși din 24 de țări. Tema festivalului a fost: «Pentru viața lumii». I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei a conferențiat asupra temei: «Schimbările Ortodoxiei într-o lume în schimbare», accentuând asupra implicațiilor Bisericii în transformările recente în Europa de est.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște:

— *Ia act de darea de seamă privind participarea I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, împreună cu patru studenți teologi, la al VI-lea Festival internațional al tineretului ortodox, Makri-Grecia, 26 august—1 septembrie 1991.*

Temei nr. 2901/1991 — Participarea P.S. Episcop-vicar Irineu Pop de la Cluj, și a D-lui Prof. Lucian Gavrilă, la Congresul inter-ortodox pentru protecția mediului înconjurător, Creta 5—12 noiembrie 1991.

În cadrul acestui congres s-a recomandat Bisericilor să proclame ziua de 1 septembrie ca Zi de rugăciune specială pentru conservarea creației lui Dumnezeu.

P.S. Episcop Irineu a prezentat în plen o comunicare pe teme teologice, iar Dl. Prof. Lucian Gavrilă a făcut o comunicare referitoare la starea actuală a mediului înconjurător în România și problema poluării mediului.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște:

— *Ia act de darea de seamă privind participarea P.S. Episcop-vicar Irineu Pop de la Cluj, și a D-lui prof. Lucian Gavrilă la Congresul inter-ortodox pentru protecția mediului înconjurător, Creta, 5—12 noiembrie 1991.*

Temei nr. 193/1992 — Participarea P.S. Arhiepiscop-vicar Casian Gălățeanul la ceremonia cultural-religioasă de cinstitie a eroilor eliberării poporului român de dictatură, Atena-Grecia, 19—21 decembrie 1991.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște:

— *Ia act de darea de seamă privind participarea P.S. Arhiepiscop-vicar Casian Gălățeanul la ceremonia cultural-religioasă de cinstitie a eroilor eliberării poporului român de dictatură, Atena-Grecia, 19—21 decembrie 1991.*

Temei 7432/1991 — Vizita Diac. Aurel Jivi, profesor la Facultatea de teologie din Sibiu, la «Colegiul Învierii» din Mirfield, pentru susținerea unor conferințe, Mirfield-Anglia, 16 octombrie—9 noiembrie 1991.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *În act de darea de seamă privind vizita Diac. Aurel Jivi, profesor la Facultatea de teologie din Sibiu, la «Colegiul Învierii» din Mirfield, pentru susținerea unor conferințe, Mirfield-Anglia, 16 octombrie—9 noiembrie 1991.*

Temei nr. 4650/1991 — Participarea D-lui Sandu Dan, student la Facultatea de teologie din București, și a D-rei Moiceanu Cătălina, studentă la Institutul de medicină la Adunarea generală europeană a Federației mondiale a studenților creștini, Hirschluch (Germania), 22—30 august 1991.

Tema conferinței a fost : «Fericiti cei ce vor prânzi în împărăția lui Dumnezeu». Delegatul român, Sandu Dan, a prezentat un raport referitor la situația social-religioasă a tineretului din România, precum și la mișcările de tineret creștin de la noi.

Cei doi studenți români au activat și în două grupuri de lucru, respectiv, «Munca femeilor» și «Grupul teologic». Conferința a dezbătut și probleme legate de evenimentele din estul Europei și de schimbările produse, situația economică și religioasă a țărilor răsăritene, probleme legate de manifestările de naționalism, prozelitism și uniaticism.

Delegația noastră a prezentat, în cadrul adunării generale, problemele pe care uniaticismul le creează la noi.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *În act de darea de seamă privind participarea d-lui Sandu Dan, student la Facultatea de teologie din București și d-rei Moiceanu Cătălina, studentă la Institutul de medicină, la Adunarea generală europeană a Federației mondiale a studenților creștini, Hirschluch (Germania), 22—30 august 1991.*

VIZITE ALE UNOR REPREZENTANȚI BISERICEȘTI DE PESTE HOTARE

Temei nr. 5423/1991 — Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de către I.P.S. Pantelimon, mitropolitul Tesalonicului (Grecia), împreună cu o delegație, 1—14 iulie 1991.

Delegația greacă a vizitat mai multe centre eparhiale (Buzău, Roman, Suceava, Iași, Galați, Tomis), precum și mai multe minăstiri, a conslujit cu ierarhi români și a fost primită de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *În act de darea de seamă privind vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de către I.P.S. Pantelimon, mitropolitul Tesalonicului (Grecia), împreună cu o delegație, între 1—14 iulie 1991.*

Temei nr. 8399/1991 — Vizita în România a D-lui Werner Schuster de la Opera diaconică a EKD, Germania, 15—18 noiembrie 1991.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *În act de darea de seamă privind vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de către Dl. Werner Schuster de la «Opera diaconică» a EKD, Germania, 15—18 noiembrie 1991.*

SCRISORI FRIMITE LA PATRIARHIA ROMÂNĂ ; APELURI ALE PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST, ADRESATE CONDUCĂTORILOR BISERICEȘTI DIN STRĂINĂTATE ȘI ÎNTRUNIRI ECUMENICE PE PLAN INTERN

Temei nr. 5348 — Răspunsurile unor Biserici la scrisoarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist din 28 iunie 1991, referitoare la ocuparea bisericilor prin violență de către catolicii de rit bizantin și la problema continuării dialogului dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, în contextul situației create de uniaticism.

Acest apel a fost adresat în contextul înrăutățirii relațiilor pe plan intern și, în general, între cele două Biserici. Apelul a fost adresat celor 13 înființători ai Bisericilor Ortodoxe. S-au primit răspunsuri de la următoarele Biserici: Patriarhia Ecumenică, Patriarhia Alexandriei, Patriarhia Antiohiei, Patriarhia Ierusalimului, Patriarhia Serbiei, Patriarhia Bulgară, Mitropolia Ortodoxă de Praga și Arhiepiscopia Kareliei.

În scrisorile primite sînt condamnate ferm acțiunile de violență promovate de uniți și se exprimă solidaritatea cu frații ortodocși afectați de uniatism, și, în special, cu cei din cadrul Bisericii Ortodoxe Române. Problema uniatismului are caracter panortodox și trebuie rezolvată în spiritul dragostei, al adevărului și al dreptății.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște:

— *la act de răspunsurile primite la scrisoarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist din 28 iunie 1991, referitoare la deteriorarea relațiilor dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, datorită problemei uniatismului.*

Temei nr. 123/1992 — informare în legătură cu documentele Adunării speciale pentru Europa a Sinodului episcopilor catolici (Roma, 28 noiembrie—14 decembrie 1991).

Analizîndu-se documentele susnumitei Adunări de la Roma, se reține că s-au primit mai multe documente, între care trebuie să menționăm mesajul adresat Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist în numele membrilor Sinodului de către ceașie președîntii delegați ai Adunării speciale de la Roma; Declarația finală și Cuvîntul I.P.S. Spiridon Papagheorghiu, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice. La Sinodul de la Roma au participat episcopi reprezentînd 23 Conferințe episcopale naționale, membri ai Curiei romane, superiori generali ai unor ordine călugărești și invitați ortodocși, anglicani și protestanți. Bisericile Ortodoxe au fost reprezentate numai de delegați ai Patriarhiei Ecumenice și ai Patriarhiei Georgiei.

Adunarea și-a propus să analizeze care este valoarea pe plan universal, a experiențelor trăite de Bisericile din Europa și în ce condiții se poate face schimbul de valori între est și vest, în așa fel încît să se asigure continuitatea misiunii Bisericii creștine în Europa, în vederea evanghelizării continentului în perspectiva mileniului III. În cuvîntul său, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice, I.P.S. Mitropolit Spiridon Papagheorghiu a arătat motivele pentru care marea majoritate a Bisericilor Ortodoxe nu participă la Sinod. În Declarația finală a Adunării un loc deosebit este acordat relațiilor cu Biserica Ortodoxă, considerat a fi celălalt «plămîn» prin care respiră un singur corp, Biserica, cele două tradiții putîndu-se îmbogăți reciproc.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște:

— *Să se trimită, spre informare, fiecărei eparhii din cadrul Patriarhiei Române, precum și facultăților de teologie din țara noastră, cîte un exemplar din traducerea documentelor Adunării speciale de la Roma.*

— *P.S. Episcop Teofan Sinaitul, vicar patriarhal, Pr. Prof. Dumitru Popescu, decanul Facultății de teologie din București, Pr. Prof. Dumitru Radu, prodecan, și Pr. Prof. Nicolae Necula, profesor la susnumita facultate, vor întocmi un proiect de document cu privire la poziția oficială a Bisericii Ortodoxe Române față de hotărîrile Adunării speciale a episcopilor catolici de la Roma.*

Temei nr.244/1992 — Organizarea celei de a IV-a Conferințe internaționale a școlilor de teologie ortodoxă în anul 1992 în România.

Analizîndu-se referatul Sectorului A.P. III, se reține că la Patriarhia Română s-a primit scrisoarea Pr. Alkiviadis C. Calivas, decanul Colegiului ortodox de teologie «Sf. Cruce» din Boston — S.U.A. prin care solicită acordul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru organizarea celei de a IV-a Conferințe internaționale a școlilor de teologie ortodoxă, în țara noastră, în 1992. Comitetul de organizare pentru această conferință trebuie să decidă urgent asupra locului și a datei acesteia. La precedenta conferință a școlilor de teologie de la Colegiul «Holy Cross», din 1987, toți participanții au acceptat în unanimitate recomandarea ca cea de a IV-a Conferință să fie convocată în România (o confirmare din România tre-

buia să fie primită de școli la începutul anului 1989). Acum, este așteptat urgent acordul Patriarhiei Române în acest sens, el urmînd a fi notificat prin P.C. Arhid. Prof. Constantin Voicu, președintele Comitetului de organizare, tuturor membrilor Comitetului și prin aceștia, școlilor membre.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște:

— *la act de referatul Sectorului A.P. III, privind organizarea, în România, a celei de a IV-a Conferințe internaționale a școlilor de teologie ortodoxă.*

— *Se aprobă ca susnumita conferință să aibă loc în România.*

— *P.C. Arhid. Prof. Constantin Voicu, decanul Facultății de teologie din Sibiu, și, totodată, președintele Comitetului de organizare, va investiga detaliile privind organizarea susnumitei conferințe în țara noastră.*

Temei nr. 7774/1991 — Întrunirea ecumenică «A doua Masă rotundă» a Bisericilor din România, Iași, 21—22 iulie 1991.

Întrunirea de la Iași a însărcinat AIDrom să continue dezvoltarea activității sale în spiritul priorităților propuse la «Masa rotundă» și sub îndrumarea Bisericilor participante la această întrunire ecumenică.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște:

— *la act de referatul Sectorului A. P. III, privind întrunirea ecumenică*

«A doua Masă rotundă a Bisericilor din România», Iași, 21—22 iulie 1991.

Temei nr. 7434 1991 — Răspunsurile primite la *Apelul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, din 11 septembrie 1991, către conducătorii bisericești și organizațiile religioase din străinătate în favoarea recunoașterii independentei Republicii Moldova.*

Analizîndu-se darea de seamă, se reține că acest apel a fost adresat întîistăților Bisericilor Ortodoxe, Bisericilor Ortodoxe Orientale, Bisericii Romano-Catolice, Bisericii Vechi-Catolice, Bisericii Anglicane și conducătorilor unor organizații creștine internaționale.

La acest apel s-au primit răspunsuri din partea: Patriarhiei Alexandriei, Patriarhiei Ierusalimului, Patriarhiei Moscovei, Arhiepiscopiei Ciprului, Mîtropoliilor de Praga, Arhiepiscopiei Kareliei, Bisericii Armene, Bisericii Anglicane, Bisericii Evanghelice din Germania, Consiliului pontifical pentru promovarea unității creștine și Federației mondiale luterane.

În aceste scrisori, se exprimă bucuria pentru proclamarea independenței Republicii Moldova, prin care poporul ei va fi stăpîn pe pămîntul și patria sa și, totodată, solidaritatea cu Moldova, cu poporul român și cu Biserica Ortodoxă Română. Cercetile și aspirațiile poporului din Republica Moldova sînt juste și, de aceea, sînt pe deplin susținute. Viitorul apropiat va aduce și pentru Moldova recunoașterea în autodeterminare și libertate. În scrisoarea trimisă de Patriarhia Moscovei, se opinează însă că destrămarea U.R.S.S. nu trebuie să fie cauza divizării Bisericii și că apariția pe hartă a noilor granițe nu constituie un motiv pentru schimbarea jurisdicției canonice a Patriarhiei Moscovei.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște:

— *la act de răspunsurile primite la Apelul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, din 21 septembrie 1991, adresat conducătorilor bisericești și organizațiilor religioase din străinătate, în favoarea recunoașterii independentei Republicii Moldova.*

— *Să se întocmească, de către Sectorul A. P. III o scrisoare către Dl. Ion Ungureanu, ministrul Cultelor din Republica Moldova, prin care aceasta să fie informat asupra răspunsurilor primite la Apelul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, în favoarea independenței Republicii Moldova.*

Temei nr. 9955, 1991 — Vizita delegației Patriarhiei Ecumenice la București pentru pregătirea întrunirii întîistăților Bisericii Ortodoxe la Duminică Ortodoxiei, la Constantinopol.

Luind cuvintul, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a informat pe membrii Sfântului Sinod în legătură cu scrisoarea primită de la Sanctitatea Sa Bartholomeu I, în care se arată că, pe 26 ianuarie 1992, vor sosi la București doi delegați ai Constantinopolului și anume: II.PP.SS. Mitropoliți Hrisostom de Efes și Evangeleş de Perga, pentru a purta discuții la Patriarhie în legătură cu întrunirea în-țiistătătorilor Bisericii Ortodoxe la Constantinopol, în Duminica Ortodoxiei.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bise-ricesti Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de referatul Sectorului A.P. III privind vizita delegației Patriarhiei Ecumenice la București, pentru pregătirea întrunirii în-țiistătătorilor Bisericii Ortodoxe în Duminica Ortodoxiei, la Constantinopol (15 mar- tie 1992).*

Temei nr. 466/1992 — Vizita unei delegații a Consiliului Ecumenic al Biseri- cilor, referitoare la problema uniatisului, 26 februarie — 4 martie 1992.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bise-ricesti, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de scrisoarea secretarului general adjunct al C.E.B. Todor Săbev, referitoare la vizita delegației ecumenice în România, în legătură cu problema uniatisului (26 februarie — 4 martie 1992).*

— *Să se întocmească invitația și programul pentru vizita echipei ecume- nice de la C.E.B., în România, și să se trimită cât mai urgent posibil, la sus- numita organizație creștină internațională.*

Temei nr. 464/1992 — Scrisoarea Prea Fericitului Patriarh Pavel al Bisericii Ortodoxe Sîrbe, prin care informează asupra situației dramatice a sîrbilor ortodocși din Croația.

La Patriarhia Română s-a primit scrisoarea Prea Fericitului Pavel, Arhiepiscop de Peç, Mitropoliit de Belgrad-Karloviț și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Sîrbe, prin care se adresează Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, cu rugămintea de a acorda sprijin spiritual și ajutor pentru națiunea ortodoxă sîrbă din teritoriul actual al Croației, amenințată, pentru a doua oară în acest secol, în însăși existența sa. Sînt relatate încercările de asimilare și chiar de exterminare a sîrbilor din Croația, care, în trecutul îndepărtat, s-au manifestat mai întii pe plan religios, prin prozelitism uniatis și alte tipuri de violență național-religioasă.

Suferințele îngrozitoare ale poporului sîrb l-au determinat pe Patriarhul Pavel să apeleze la Prea Fericitul Patriarh Teoctist, pentru ajutor general și sprijin spi-ritual. Se solicită adresarea de mesaje în acest sens la organisme internaționale și la Guvernul României.

În concluzie, se spune că una dintre cauzele conflictelor dintre popoarele Iugoslaviei, ca de altfel și din Balcani, o constituie încercarea Bisericii Romano-Catolice de a considera Balcanii, regiune locuită în majoritate de popoare ortodoxe, drept teritoriu al activității sale misionare.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bise-ricesti, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de scrisoarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Pavel al Bise-ricii Ortodoxe Sîrbe, prin care informează asupra situației sîrbilor ortodocși din Croația.*

— *Se va întocmi răspuns la scrisoarea Patriarhului Serbiei, prin care se va exprima solidaritatea Bisericii Ortodoxe Române cu clerul și credin- cioșii ortodocși sîrbi din Croația.*

— *Se vor trimite scrisori de informare asupra situației credincioșilor ortodocși sîrbi din Croația la Ministerul Afacerilor Externe al României, la Consiliul Ecumenic al Bisericii și Conferința Bisericii Europene.*

SECTORUL COMUNITĂȚI EXTERNE BISERICEȘTI

Temei nr. 8277/1991 — Scrisoarea I.P.S. Arhiepiscop Adrian de la Paris și problema revenirii I.P.S. Sale în țară.

La propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești și în urma luărilor de cuvânt de către membrii Sfântului Sinod și apreciindu-se dificultățile financiare prin care trece Biserica noastră;

— luând în considerare și opiniile unor preoți și credincioși din occident, care consideră că este strict necesar să se facă o restructurare a Arhiepiscopiei de la Paris, spre a se da posibilitatea diasporei românești să se reorganizeze în vederea realizării spirituale și canonice, Sfântul Sinod hotărăște:

— Să se comunice înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Adrian, că hotărârea luată la data de 25 septembrie 1990 a rămas definitivă, urmând să revină în țară, bucurându-se de toate drepturile ce decurg din calitatea de membru al Sfântului Sinod;

— Până la rezolvarea alegerii unui nou ierarh și a reorganizării Arhiepiscopiei, preoții vor ține legătura direct cu Patriarhia Română.

Temei nr. 9717/1991 — Probleme actuale privind diaspora ortodoxă română.

Din referat rezultă că Patriarhia Română, ca și până în prezent s-a străduit și în bună parte a reușit să mențină legătura spirituală cu toți fiii ei duhovnicești de pretutindenți și că Biserica-Mamă a depus eforturi însemnate pentru un permanent sprijin în vederea consolidării parohiilor ortodoxe române de peste hotare și de contactare de noi comunități și grupări de români, dornici de organizarea bisericească. În referat sînt menționate acțiunile concrete întreprinse de Patriarhia Română atît în ce privește unitățile diasporale din Iugoslavia, Ungaria și Albania și din alte părți, cit și pe românii ortodocși de peste Prut care s-au bucurat întotdeauna de o atenție deosebită.

Avînd în vedere faptul că diaspora românească cuprinde nu numai pe românii din Europa centrală și occidentală, ci și pe cei stabiliți în America de Nord, Australia și pe cei trăitori în țările vecine (români și aromâni de pe valea Timocului din Iugoslavia, Bulgaria și din Ungaria);

Ținînd seama că în ultimii doi ani nu s-a realizat aproape nimic în privința unității bisericești din Europa atît și în America;

În urma amplelor discuții care au avut loc și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște:

— Să se studieze posibilitatea înființării unei eparhii ortodoxe române pentru Iugoslavia, problemă ce se află în studiu încă din anul 1936. Eparhia ar urma să cuprindă și parohiile ortodoxe române din Ungaria;

— Să se dea un comunicat sau o declarație în care să se arate disponibilitatea Sfîntului Sinod de a contribui la realizarea unității diasporei românești. Documentul respectiv să fie difuzat prin mass-media și printr-un delegat al Sfîntului Sinod, care să ia contact cu preoții și credincioșii aparținînd și altor jurisdicții, împărtaşindu-le punctele de vedere ale Sfîntului Sinod și primind, în același timp, sugestii în legătură cu această problemă;

— Luarea de poziție a P. S. Nathanael, prin declarația din revista «Solia» (1991, cu privire la Episcopia ortodoxă română din America), să constituie o preocupare pentru studiu și analiză în viitor, în vederea deținerii poziției Bisericii Ortodoxe Române la Comisia interortodoxă pregătitoare a Sfîntului și Marelui Sinod cu tema «Diaspora ortodoxă», care va avea loc în luna iunie 1992.

— Centrele eparhiale să informeze Cancelaria Sfîntului Sinod cu datele cele mai exacte despre preoții care, în ultimul timp, au plecat din țară.

Temei nr. 1024/1991 — Dare de seamă privind activitatea desfășurată, în anul 1991, în cadrul Vicariatelor ortodoxe române din Virșei-Iugoslavia și Gyula, Ungaria.

La propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești și în urma discuțiilor purtate, Sfântul Sinod hotărăște:

— *la act de activitatea și problemele cu care se confruntă Vicariatele ortodoxe române din Jugoslavia și Ungaria, cu mulțumiri pentru sprijinul acordat permanent de Mitropolia Banatului, Episcopia Aradului și Episcopia Oradiei;*

— *Având în vedere legătura dintre Vicariatul din Ungaria și Episcopia Aradului, datorită în special apropierii geografice dintre cele două centre, se încredințează Episcopiei Aradului purtarea de grijă și sprijinul canonic în ceea ce privește acest Vicariat.*

Temei nr. 239/1992 — Scrisoarea de mulțumire adresată Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române de către Dl. Prof. Dr. Virgiliu Radulian, președintele Comitetului național român pentru UNICEF, pentru sprijinul umanitar și creștinesc primit de această organizație din partea Bisericii noastre.

În scrisoare se arată că prezența nemijlocită a ierarhilor Bisericii noastre la numeroase manifestări UNICEF, sfatul, binecuvântarea și înalta ocrotire spirituală au dat roade în sporirea neîntreruptă a prestigiului UNICEF-ului în societatea noastră, și puterea, încrederea și tăria sufletească a răspândit iubirea creștină printre oameni și a Cuvîntului lui Hristos, de iubire față de copii, spre înălțarea ființei neamului nostru.

La propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște:

— *la act de scrisoarea de mulțumire, adresată membrilor Sfântului Sinod, de către Dl. Prof. Dr. Virgiliu Radulian, președintele Comitetului național român pentru UNICEF;*

— *Roagă membrii Sfântului Sinod să sprijine, în continuare, activitatea UNICEF în țara noastră.*

La lucrările din ziua de sîmbătă 25 ianuarie 1992, sînt prezenți și II.PP.SȘ. Mitropoliți Daniel al Moldovei și Bucovinei, Antonie al Ardealului și Nestor al Olteniei, întorși din misiunea încredințată la Iași.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist face o trecere sumară în revistă a problemelor examinate în ziua de 24 ianuarie, informînd pe II.PP.SȘ. Mitropoliți întorși din misiune, despre hotărîrile luate cu care aceștia se declară de acord.

În continuare, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* dă cuvîntul P. S. Episcop Andrei al Alba Iuliei, care prezintă referatele *Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri*:

Temei nr. 9285/1991 — Dările de seamă ale centrelor eparhiale privind activitatea misionară pe anul 1991 și dările de seamă ale PP.SȘ. Episcopi-vicari și arhier-vicari privind activitatea de teren, pastoral-misionar, desfășurată în anul 1991.

Temei nr. 9599/1991 — Itinerariile pastorale ale membrilor Sfântului Sinod pe anul 1991.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist propune, țar membrii Sfântului Sinod sînt de acord, ca aceste două temeuri să fie examinate împreună și să se adopte o singură hotărîre.

Discuțiile la care iau parte I. P. S. Mitropolit Antonie, I. P. S. Mitropolit Daniel, I. P. S. Mitropolit Nicolae, I. P. S. Mitropolit Nestor, P. S. Episcop-vicar Damaschin Severineanu, P. S. Episcop Andrei, P. S. Episcop Epifanie și alți membri ai Sfântului Sinod, exprimă atît puncte de vedere comune, cît și puncte de vedere deosebite.

În legătură cu dările de seamă misionare și cu itinerariile pastorale pe anul 1991, Sfântul Sinod constată că acestea relevă desfășurarea întregii misiuni a ierarhiei, învățătoarească, sfințitoare și conducătoare, prin toate actele acestor puteri ale ierarhiei sacramentale.

În cadrul discuțiilor s-a apreciat că practica alcătuirii dărilor de seamă trebuie menținută, însă acestea trebuie să se refere numai la principalele probleme ale Bisericii, la rezultatele activității, la problemele care necesită o analiză deosebită și la propuneri care trebuie aduse la cunoștința Sfântului Sinod pentru dezbatere și hotărîre.

Ca urmare, după amplele discuții care au avut loc, Sfântul Sinod hotărăște:

— *la act de activitatea pastoral-misionară desfășurată în cuprinsul eparhiilor din Patriarhia Română, consemnată în dările de seamă ale centrelor eparhiale și de îndeplinirea cu rîvnă și competență a misiunii învățătoarești, sfîșuitoare și de conducere de către membrii Sfîntului Sinod, așa cum aceasta este consemnată în itinerariile pastorale.*

— *Se va continua activitatea pastoral-misionară de asistență religioasă și social-caritativă, potrivit cerințelor din fiecare eparhie, după îndrumările date de chiriarhi și de Sfîntul Sinod.*

— *În viitor, dările de seamă și itinerariile pastorale vor întîlși anual și sintetic activitățile principale și rezultatele obținute în legătură cu: învățămîntul teologic; învățămîntul religios în școală; bunurile bisericesti, starea locașurilor de cult și a monumentelor istorice; situația economică; salariizarea, presa bisericească, activitatea caritativ-socială; asistența religioasă; unitate de credință, activitățile culturale ale clerului și ierarhilor și altele.*

— *Se vor semnalna problemele deosebite existente care necesită dezbaterea lor în plenul Sfîntului Sinod și se vor face propuneri care privesc îmbunătățirea activității bisericești în diferite domenii.*

— *Pentru a facilita învățămîntul religios în școală se vor face propunerile necesare spre a fi luate în considerare la definitivarea legii învățămîntului.*

— *În legătură cu patrimoniul bisericesc se vor face noi intervenții pentru modificarea Legii fondului funciar, iar pe plan local eparhiile vor face demersuri privind retrocedarea bunurilor bisericești care, în mod abuziv, au trecut în patrimoniul statului.*

Temei nr. 9914/1991 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod în problema salarizării personalului bisericesc de la bugetul de stat.

Referatul respectiv amintește numeroasele intervenții făcute de Patriarhia Română la toate nivelurile, pentru soluționarea problemei salarizării personalului bisericesc și pentru restabilirea statutului de funcționari publici, pe care personalul bisericesc l-a avut înainte de 1948.

Ca urmare, la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru minăstiri și după discuțiile care au avut loc, Sfîntul Sinod hotărăște:

— *la act de stadiul demersurilor la organele de stat pentru salarizarea personalului bisericesc.*

— *În cazul în care, în această etapă, nu se va putea soluționa salarizarea integrală a personalului bisericesc din fondurile de stat, dar se va acorda contribuția majorală care s-a solicitat de Sfîntul Sinod pentru salarizarea întregului personal înscris în schemele de funcții ale tuturor unităților bisericești, se va proceda în modul următor:*

a. *Cu participarea reprezentanților tuturor eparhiilor se vor repartiza sumele convenite înscrise în Anexa 1 la Proiectul de lege privind salarizarea clerului, întocmită în ședința de lucru din 17—18 dec. 1991 (temei nr. 9914/1991), proporțional și egal cu cuantumul contribuției pentru toate posturile, înscrise în schemele de funcții.*

b. *Se va repartiza contribuția dublă la 50% din posturile prevăzute în schemele de funcții ale unităților bisericești, egal și proporțional, cu prioritate pentru posturile prevăzute în schemele de funcții ale parohiilor sărace, lipsite de orice posibilități materiale, ale celor din schemele minăstirilor și de la centrele eparhiale, care sînt salarizate din fonduri proprii.*

c. *Pentru salarizarea integrală a personalului bisericesc din județele Covasna, Harghita și Mureș din Arhiepiscopia Sibiului și Episcopia Alba Iuliei (problemă care nu s-a ridicat și n-a fost luată în studiu în ședința din 17—18 decembrie 1991), se va apela la restul sumei, după ce fiecare eparhie își va primi partea potrivit hotărîrii nr. 9914/1991, și se vor face intervenții speciale pentru fonduri suplimentare.*

Temei nr. 258/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Craiovei nr. 30/1992, cu propunerea de sistare a contribuției către Casa de pensii și ajutoare a Bisericii Ortodoxe Române pentru posturile vacante aflate în schemele de funcții și personal ale unităților bisericești.

În urma discuțiilor purtate și a analizei situației financiare precare a Casei de pensii și ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române, Sfântul Sinod hotărăște:

— Se mențin hotărârile Sfântului Sinod și ale celorlalte organe centrale bisericești privind contribuția de asigurări sociale pentru posturile vacante către Casa de pensii și ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române. Centrele eparhiale fiind rugate să nu procedeze la desființarea posturilor vacante înscrise în schemele de lunții ale unităților lor bisericești.

— Se va insista și se vor face demersuri pentru includerea Casei de pensii a Bisericii Ortodoxe Române în sistemul de asigurări sociale ale Statului.

— Până atunci să se inițieze demersuri la organele de stat (Guvern, Ministerul Muncii, Ministerul Finanțelor) pentru obținerea unei subvenții substanțiale pentru anul 1992, spre a acoperi deficitul financiar al Casei de pensii a Bisericii.

În continuare, la invitarea Prea Fericitului Părinte Președinte, P. S. Episcop Calinic al Argeșului dă citire referatelor Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, privind:

Temei nr. 8820/1991 — Răspunsurile centrelor eparhiale în legătură cu propunerile de organizare a Conferinței naționale a clerului, în lumina Documentului de convergență al Comisiei sinodale din 26 iulie 1991.

Din referatul Cancelariei Sf. Sinod reiese că un grup de inițiativă dintre preoți, se află în al treilea an de încercări pentru a pune bazele unei «Conferințe naționale a clerului», organism care își propune să răspundă prin activitatea sa tuturor problemelor misionare, pastorale, sociale etc., ale Bisericii, pe calea propunerilor și a dialogului cu Sfântul Sinod și organele centrale bisericești.

În zilele de 7—8 mai 1991, această Conferință s-a aflat la cea de-a IV-a întrunire a sa, elaborând 11 rezoluții (proponeri) care conturează obiectivele ei. Discuțiile purtate de Comisia canonică-juridică și pentru disciplină cu reprezentanții clerici ai Conferinței n-au putut conduce la cristalizarea poziției acesteia în Biserică și în rîndul organelor bisericești. De aceea, în ședințele de lucru, din 26 iulie 1991, ale Sfântului Sinod, s-a elaborat un *Document de convergență* în care, Sfântul Sinod, receptiv la dorința clerului de a contribui mai activ la o desfășurare dinamică a vieții bisericești actuale, delimitează bazele canonic-juridice, prin două posibilități de participare a clerului, la viața și activitatea Bisericii, care nu se exclud între ele, și anume:

a. «Fie constituirea unei Asociații a preoților ortodocși români, așa cum a existat în viața Bisericii noastre, avînd statut sau regulament propriu, bucurîndu-se de autonomie, ca toate celelalte asociații și avînd binecuvîntarea autorității superioare bisericești;

b. Fie constituirea Conferinței preoțești într-o formă largită și îmbunătățită în spiritul prevederilor art. 15 din Statut, care reglementează rolul conferințelor preoțești pe protopopiate sau eparhii;

c. Pe lângă aceste forme de conferințe, Sfântul Sinod a acceptat și o conferință a clerului pe Patriarhie, ca formă de consultare a clerului, și nu ca organ de sine stătător, urmînd ca acestea să fie convocate de protopop, chiriarh sau patriarh, după caz.

Consultarea chiriarhului cu clerul și a clerului întreolaltă fiind o pîrticică din viața Bisericii noastre, cerută și organizată chiar de către Sfântul Sinod, conferințele protopopești, eparhiale și, mai nou, la nivel de Patriarhie (național), sînt înțelese ca o formă largită de consultare, de colaborare și de manifestare a spiritului sobornicesc, urmînd ca rezultatele consfățuirilor din conferințele clerului să fie transmise Sfîntului Sinod pentru urmare».

Acest Document de convergență, care exprimă poziția canonică-juridică a Sfântului Sinod a fost trimis tuturor eparhiilor pentru a fi discutat cu preoții în protopopiate, urmînd ca centrele eparhiale să înainteze Sfântului Sinod punctul de vedere al clerului din eparhie, în vederea definitivării acestor conferințe.

Ulterior au fost transmise eparhiilor și opiniile reprezentanților clerici ai Conferinței referitoare la Documentul de convergență, pentru ca și de acestea să se țină seamă cînd la eparhii se va analiza cu preoții documentul de convergență, urmînd să transmită răspuns Cancelariei Sf. Sinod.

Din datele primite de la 10 eparhii la Cancelaria Sf. Sinod (Arhiepiscopia Sibiului, Arhiepiscopia Timișoarei, Arhiepiscopia Tomisului, Arhiepiscopia Sucevei, Arhiepiscopia Clujului, Episcopia Romanului și Hușilor, Episcopia Buzăului, Episcopia Argeșului, Episcopia Aradului și Episcopia Oradiei), rezultă în linii generale că preoții, în consfăturile pe protopopiate, s-au declarat de acord cu «Documentul de convergență» al Sfântului Sinod, precizînd că ei doresc să rămîină statornici în respectul normelor canonice și statutele ale Bisericii și în deplină ascultare față de Sfîntul Sinod și ierarhii locului.

Discuțiile purtate în plenul Sfîntului Sinod au scos în evidență necesitatea de a se primi răspuns și de la celelalte 8 eparhii.

Urmare discuțiilor care au avut loc, la care au participat toți ierarhii prezenți, Sfîntul Sinod hotărăște următoarele :

— *Sfîntul Sinod, examinînd cu atenția cuvenită răspunsurile a 10 eparhii, primite pînă acum, cu privire la punctul de vedere exprimat de preoții acestora, referitor la Conferința națională a clerului, așa cum se prezintă ea în Documentul de convergență, elaborat de Comisia sinodală în 25 iulie 1991, constată că în principiu majoritatea răspunsurilor exprimă acordul cu conținutul Documentului de convergență.*

Totodată, Sfîntul Sinod constată că nu toate centrele eparhiale au avut posibilitatea să-și exprime punctul de vedere în legătură cu Documentul de convergență, astfel că apreciază ca necesar să se primească la Cancelaria Sf. Sinod răspunsurile celorlalte 8 eparhii la Documentul de convergență și la obiecțiile comitetului pregătitor al Conferinței în legătură cu acesta, după primirea și analizarea cărora, într-o comisie mixtă formată din teologi, reprezentanți ai Conferinței și ai Comisiei canonice a Sfîntului Sinod, se vor înlocui propuneri privind modul de reprezentativitate a clerului în conferințele protopopești, eparhiale și Conferința națională.

— *Concomitent, pentru a da curs cu prioritate dorinței reprezentanților Conferinței, de a li consulta teologii cu privire la Conferința națională a clerului, se vor trimite tuturor consilierilor profesionale ale Facultăților de teologie Documentul de convergență și obiecțiile Comitetului pregătitor al Conferinței cu privire la acest document, exprimate de către pr. Neculce Adrian, pentru a li studiate în vederea discuțiilor ce vor avea loc în comisia mixtă.*

Pe baza concluziilor ce se vor adopta în aceste consultări și a propunerilor care se vor face, Sfîntul Sinod va putea proceda, după caz, la amendarea Statutului sau la adăugarea unor prevederi pe care le vor găsi necesare.

Temei nr. 185/1992 — Adresa I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului privind acordarea rangului de arhimandrit mitrofor P. Cuv. Stareț Veniamin Tohăneanu de la mînăstirea Simbăta de Sus, jud. Sibiu.

Sfîntul Sinod plenar apreciînd meritele personale ale unor călugări cu viață îmbunătățită și lucrare deosebită în cînul monahal și cu influență în rîndurile credincioșilor pentru promovarea vieții spirituale ;

Ținînd seama de datînea mai vechi în Biserica Ortodoxă care la noi au fost înlăturate după anul 1948, din motivele cunoscute, prin care a trecut viața monahală.

În urma discuțiilor care au avut loc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Acordă rangul de arhimandrit mitrofor PP.CC. Arhimandriți : Veniamin Tohăneanu, starețul mînăstirii Brîncoveanu, Simbăta de Sus, jud. Sibiu ; Sofian Boghiu, starețul mînăstirii Antim, București ; Ilie Cleopa — de la mînăstirea Sihăstria, jud. Neamț.*

Temei nr. 511/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Bucureștilor nr. 381/1992, prin care se solicită modificarea hotărârii Sfântului Sinod nr. 3277/1991 referitoare la condițiile de candidare și desfășurare a examenului de selecționare, pentru numirea și transferarea clericului în municipii, orașe mari și capitală.

Având în vedere faptul că în capitală există, de aproape doi ani, peste 60 de posturi de preot vacante (postul I, II, III), încât o parte din credincioșii acelor parohii sînt lipsiți de asistență religioasă cît și de predarea de religie în școală, iar pentru examenul de selecționare se prezintă din ce în ce mai puțini candidați, din cauza unor condiții obligatorii de candidare la examen, se propune ca :

1. Vechimea în preoție care, prin hotărîrea Sfântului Sinod nr. 3277/1991, a fost fixată la minimum 10 ani, să fie de minimum 5 ani, cu obligativitatea absolvirii cursurilor de definitivare.

2. Să se precizeze numărul de locuitori de la care pot fi considerate orașele mari sau să elimine mai bine cuvîntul «mari», care în momentul de față produce confuzii și greutate în aprecierea categoriei parohiilor vacante din mediul urban.

3. Posibilitatea numirii unui candidat care la examenul de selecționare a obținut o medie de la 8 pînă la 8,50, la o parohie din Capitală care în urma demolărilor sau din alte cauze obiective, are un număr foarte mic de familii sau sub prevederile art. 44, coroborat cu art. 49 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române (care prevăd pentru orașe 500 de familii de preot).

Examinînd propunerile Arhiepiscopiei Bucureștilor, în raport cu prevederile Sfântului Sinod, cuprinse în hotărîrea nr. 3227/1991 ;

În urma discuțiilor purtate în plen, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aduce următoarele precizări și amendamente la hotărîrea Sfîntului Sinod nr. 3227/1991, privitoare la transferarea clericului în orașele mari, municipii și reședințe de eparhie :*

— *Vechimea minimă în preoție va fi de 5 ani cu obligativitatea absolvirii cursurilor de definitivare.*

— *Celelalte condiții și prevederi ale hotărîrii Sfîntului Sinod nr. 3227/1991, rămîn în continuare valide și aplicabile.*

— *Examenul și media obținută este valabilă numai pentru parohia la care preotul respectiv a candidat.*

Epuizîndu-se examinarea problemelor înscrise pe ordinea de zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* aduce mulțumiri membrilor Sfîntului Sinod, pentru participarea la ședință și pentru contribuția adusă la soluționarea lucrărilor, cu rugămintea de a veghea ca hotărîrile luate să fie urmărite și puse în aplicare.

Prea Fericitul Sa declară prorogată Sesiunea sinodală pe anul 1992.

Ședința se încheie la ora 17,00.

Se rostește rugăciunea «Cuvine-se cu adevărat».

Drept pentru care s-a încheiat prezentul proces-verbal.

Președintele Sfîntului Sinod

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Secretarul Sfîntului Sinod,
† EPISCOP NIFON PLOIEȘTEANUL
Vicar Patriarhal

• R E C E N Z I I •

PREOT NICOLAE STOLERU, *Spiritualitatea ortodoxă și slujirea creștină*. Teză de doctorat, București, Editura Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1991, 254—258 p.

Disputată, ca apartenență la o disciplină teologică, între Apologetică, Dogmatică și Morală, spiritualitatea ortodoxă își afirmă astăzi înrudirea cu cea din urmă. Faptul dă prilej cercetătorului să analizeze cuprinsul disciplinei în cadrul noului ei statut.

În această configurație, ea se dovedește îmbogățită, ca una care își extinde preocupările tematice până în corolarul lor firesc, adică până în cîmpul societății și al lumii noastre creștine.

Proiectînd în șase capitole prima dintre cele două părți ale lucrării sale, autorul se străduiește, la început, să arate mai amănunțit că spiritualitatea ortodoxă este o componentă a vieții creștine. Dacă în apus se vorbește mai ales de o imitare a lui Hristos, în răsărit, fenomenul se tâlmăcește ca o mortificare a trupului. În înțelesul ei real însă, aceasta nu se înfăptuiește decît cu Hristos și în Hristos.

Pe de altă parte, aici persoana este înțeleasă ferm, ca menită de la început dialogului. Exigența aceasta o face să tindă neîncetat către cunoașterea și iubirea lui Dumnezeu. Totodată omul duhovnicesc este o rezultată a lucrării și a mîntuirii cu ceilalți semeni. Toți marii trăitori ai învățăturii evanghelice au împlinit în dragoste slujirea aproapelui. Idealul creștin al dobîndirii desăvîrșirii în Hristos presupune elementele spiritualității drept componente ale vieții autentice.

Dintre temeuriile doctrinare ale spiritualității ortodoxe sînt explicate în lucrare învățătura despre Preasfînta Treime, persoana umană în dialog existențial cu Dumnezeu, fundamentul ei hristologic, lucrarea Duhului Sfînt din Biserică și eclezialitatea ca principiu de activizare a vieții morale.

Cel de al III-lea capitol al tezei este dedicat etapelor vieții duhovnicești, care culminează cu desăvîrșirea creștină și apoi cu îndumnezeirea după har. Dintre virtuțile studiate aici, o explicație a lor ortodoxă o primesc mai ales următoarele: paza minții sau a gîndurilor, suportarea necazurilor din viață, asemănarea cu Dumnezeu prin nepătimire.

În continuare se insistă asupra cîtorva trăsături ale spiritualității ortodoxe. Aspectul ei doxologic și liturgic se reliefează în cultul divin. Îndeosebi liturgia ortodoxă încălzește viața fiecărui credincios în climatul specific al comuniunii în

iubire. «Astfel Sfinta Liturghie poate fi socotită și ca un mijloc de transcendere a oamenilor de la viața închisă, în egoism și în lume, la viața de comunicare în Dumnezeu, ca Împărăție a Lui, deci la frumusețea bunurilor veșnice» (p. 113).

Cine nu uită aportul spiritualității ortodoxe la păstrarea unității poporului nostru poate remarca și specificul ei filocalic. Monahii «sciti» și sihăstria de odinioară, ca și călugăriile de azi, domnitorii fondatori ai atitor mănăstiri mai vechi și mai noi sint rînduiți pe continuitatea aceleiași fir istoric duhovnicesc. Dintre figurile deosebite care s-au distins la noi în adîncirea și răspîndirea acestei antologii de frumusețe a virtuților se amintesc Sfinții Paisie de la Neamțu și Sfinții Calinic de la Cernica. De altfel, de aici izvorăște și altă caracteristică a spiritualității ortodoxe române. Este vorba de acceptarea, de experiența ei în întreaga Biserică, datorită rîvnei lăuntrice a atitor monahi, dar și mireni.

O cercetare atît de minuțioasă ca aceasta pe care o avem sub priviri nu și-ar fi justificat titlul dacă nu ar fi aruncat lumini explicative și asupra unor laturi negative ale fenomenului studiat. Pentru a putea deosebi viața ortodoxă în Hristos de alte spiritualități, autorul se servește de mai multe precizări. Mai întîi el distinge între «viața duhovnicească» și între «mistică». Noțiunea din urmă nu poate evita un oarecare sens peiorativ, favorizat la noi, îndeosebi în ultimele patru decenii ale statului ateu. Pe de altă parte, denumirea amintită poartă cu sine posibila confuzie cu mistică extracreștină, panteistă.

Precizările autorului merg și mai departe în capitolele următoare. Față de spiritualitatea ortodoxă, întemeiată pe taina persoanelor treimice, cea romano-catolică prezintă concepția unui Dumnezeu impersonal, panteist. În fond în această teologie, Plotin nu a fost învins cu adevărat în domeniul explicării fenomenului mistic creștin. Asupra unei divinități prezentate astfel și depărtate de om, se pune mare accent pe cunoașterea rațională a ei. De aceea, pentru a întîlni pe credinciosul contemporan, creștinismul apusean trebuie să se autosecularizeze. În biserică, după părerea unor teologi ai lui, conferința culturală, dansul, instrumentele de cîntat ș.a. dobîndesc astăzi un loc și un rol de neînlocuit.

În Protestantism, curentul îndepărtării de trăirea creștină primară este și mai avansat. Pentru a se opune legalismului moștenit de secole, se afirmă în ultimele decenii o etică a egalității umane și a slujirii. Prin aceasta calea subiectivismului feluritelor curente teologice este deschisă. Amintim doar pe cele mai importante dintre ele: «teologia radicală» sau «a morții lui Dumnezeu», «teologia secularizării», «teologia politică» (critică și revoluționară), «teologia neagră» și «teologia africană».

Capitolul acesta mai cuprinde *Forme exagerate și faise de misticism*. Față de ele trebuie să afirmăm și astăzi valențele experienței duhovnicești pozitive, caracterizate prin echilibru sufletec, realism și lipsa de extremism.

Aceleși rol de combatere și de reliefare ortodoxă îl au preoții, toți credincioșii, și față de un alt fenomen creștin rătăcit de astăzi. Ne-am referit la spiritualitatea sectelor în general, care propun într-un mod specific ruperea echilibrului tradițional între sacru și profan. «Deși uneori sectele sint confundate, trebuie precizat că în zilele noastre majoritatea grupărilor nu mai sint nici creștine (din ereziile vechi), nici religioase (din religiile naturiste sau mitologii greco-romane) și nici mistice, ci ideologii religioase, antisociale și anticreștine. Aceasta face ca fiecare sectă să-și aibă «dumnezeul» și concepțiile proprii (p. 145). De aceea ele împinzesc globul, nefiind caracteristice doar țărilor cu populație ortodoxă.

Partea a II-a a cercetării de față se intitulază *Spiritualitatea ortodoxă și slujirea creștină*. Cea din urmă s-a conturat ca un aspect distinct al preocupărilor creștine din faptul hristic al trimiterii Bisericii spre slujirea lumii. Sint mai multe temeiurile doctrinare ale acestei orientări fundamentale. Mai întâi persoana umană își dovedește o existență dialogică. Mîntuitorul însuși a dat pildă desăvîrșită de slujire jertelnică. Spre această stare ne poartă și pe noi Duhul Sfînt prin instituția Bisericii care slujește în lume. Dobîndirea vieții veșnice, pe de altă parte, nu se poate realiza decît prin comuniunea cu aproapele în care se descifrează chipul lui Hristos.

Și alte temeiuri, de conținut moral-social, întăresc orientarea aceasta a Ortodoxiei, caracterizată ca o Biserică a slujirii.

De altfel *Interferența Bisericii cu lumea* constituie un capitol aparte în structura generală a cercetării.

Din perspectiva raportului spiritualitate-slujire se pune misiunii ortodoxe de astăzi o anumită problemă. Este vorba despre fermitatea existenței parohiei ca loc specific al păstrării dreptei-credințe și al trăirii creștine autentice corespunzătoare. Fără această armonie dintre parohie și biserica locală, spiritualitatea ortodoxă se poate fisura. Anumiți credincioși ai noștri, în setea lor după trăirea duhovnicească, rătăcesc ani în șir pe la minăstiri, dar nici măcar nu știu unde se află biserica parohială.

Pentru nocivitatea sufletească a unor astfel de «pelerini» obsedați și unilateraliizați, vezi studiul *Pravilă și dreaptă-credință la Sfînta Taină a Mărturisirii*, în «Mitropolia Olteniei», nr. 9—10/1984.

P.C. Pr. Prof. Nicolae Stoleru a realizat o lucrare unitară și bine structurată. Dintre cele două părți ale ei, ultima se pare că răspunde mai greu unor întrebări critice de astăzi. În vremea noastră, noțiunea de «slujire» face să nu mai fie privită cu claritatea pe care întrebuintarea ei de pînă acum o socotea înțeleasă. Poate că ar fi bine să accentuăm, în deplină libertate și credință ortodoxă, că Biserica slujește necondiționat omul și lumea în care trăiește el, dar nu statul. În raport cu acesta, Biserica își stabilește relațiile — după epocile istorico-politice respective, fapt care implică și anumite obligații ale lui față de instituția mîntuirii. Cînd acestea nu au fost bine luminate și precizate, ea a fost la un pas de situația de instrument al puterii opresive.

Din acest punct de vedere, este semnificativ faptul că despre Biserica slujitoare s-a vorbit mai mult în timpul defunctei dictaturi, decît în anii de libertate, de simfonie și de creație culturală ai istoriei noastre.

Cu observația că predicile unui ierarh și în general lucrările literare nu pot oferi, singure, întemeierea riguroasă a unei atitudini doctrinare, cu îndemnul ca citarea tuturor documentelor patristice să se facă direct după izvoare, recunoaștem totuși deplina reușită a proiectului de față. El arată o muncă intensă, seriozitate, săpînire multilaterală a temei luate în studiu.

Aceeași bucurie, a datoriei pe deplin și cu succes îndeplinite a autorului, o vor resimți cu siguranță toți cercetătorii care îi vor prelua rezultatele.

De aceea o recomandăm cu căldură preoților noștri, mirenilor rîvnitori și intelectualității creștine de astăzi. Ea poate servi drept călăuză sigură și ortodoxă pentru clarificarea și orientarea lor în contextul spiritualităților apărute în ultimul veac, care ne asaltează în timpul din urmă.

FIORE DI VIRTU *

«Eu am făcut ca acela care este într-o dumbravă foarte mare de flori și culege toate virfurile florilor pentru ca să facă o cunună frumoasă» — mărturisește sensibilul scriitor anonim din Bologna în prefața cărții sale *Floarea darurilor*, compusă între anii 1316—1323.

Metaforic, «virfurile florilor» și «cununa» frumoasă vizează intenția și fapta eruditului renașcentist italian. El caută și distinge părțile cele mai alese, mai de seamă ale naturii umane — virtuțile —, aliniindu-le într-un florilegiu, menit să cultive optimismul, încrederea în om și în natură, în idealul unei fericiri terestre, făcând elogiul culturii, al unei culturi umaniste, ca mijloc de înrobilare și desăvârșire a omului.

În ansamblul arhitectural preconizat fiecareia dintre virtuți îi corespunde un viciu — reversul medaliei iubire/invidie, bucurie/tristete, pace/minie, milostenie/cruzime, generozitate/avaritie, corectitudine/lingușire, prudență/nebunie, dreptate/nedreptate, sinceritate/falsitate, adevăr/minciună, tărie/temere, mărinimie/ingimfare, conștanță/inconștanță, temperanță/nesocotință, umilință/mândrie, abținere/îmbuibare, castitate/desfrâu. Antitetic sensurile contrarii se pun reciproc în lumină, subliniind și mai mult opoziția dintre ele.

În literatura cultă a timpului, Petrarca, situat, ca și Dante, la confluența evului mediu și Renașterii, reprezentant de frunte al primei generații de umaniști italieni, cultivă cu strălucire antiteza pentru ca, mai târziu, la poezii și gânditorii romantici — procedeul să devină expresia unui principiu universal de dualitate: ideal-real, viață-vis, bine-rău, cer-pământ, suflet-materie etc.

La cele 17 virtuți autorul *Florii darurilor* mai adaugă pe a 18-a (totalizând astfel 35 de capitole) — moderanța — (măsura sau noblețea meritului individual), căreia nu-i opune nici un viciu, pentru că, în concepția nouă a Renașterii, ea este sinteza tuturor virtuților.

Ca structură compozițională fiecare capitol are o formă fixă, simetrică, de sferă: — definiția virtuții sau a viciului, — asemănarea cu un animal sau cu o pasăre (din vechiul *Fiziolog sau Bestiarul*), — o serie de reflecții și — un exemplu care se aplică virtuții sau viciului respectiv: «Cap. XXIII *Despre mărinimie* A. După cum spune Tulio, mărinimia (generozitatea) este a înțelege lucrurile frumoase, înalte și valoroase. B. Virtutea mărinimiei se poate asemăna cu șoimul, care se lasă mai degrabă să moară de foame decât să mănince carne stricată. Și nu-i place niciodată să prindă altfel de păsări decât de cele grase. C. Fericitul Augustin zice despre mărinimie: «Leul nu face război cu furnicile, nici vulturul nu vrea să prindă muște». Tulio zice: «Sufletul unui om de valoare se cunoaște prin faptele sale mari». Icopraste (? Hypocrate) zice: «Nu există nici un lucru atât de tare, nici atât de aspru pe care sufletul omului să nu-l învingă». Alexandru zice: «Este mai bună o moarte nobilă, decât o domnie rea» D. În *Istoria romanilor* se povestește că un medic al unuia, care se numea Pyrro, care era vrăjmașul romanilor, a trimis la senatorii Romei ca să accepte să-i dea o anumită sumă de bani pentru ca el să-l omoare pe Pyrro. Senatorii romani i-au răspuns că lor nu le plac astfel de lucruri rele — și că vor să învingă pe dușmanul lor pe calea armelor și nu prin trădare. Apoi au trimis degrabă pe ambasadorii lor la Pyrro, trăgându-i atenția ca să se ferească de medicul său»¹.

* Prof. Dr. Docent Pandele Olteanu, *Floarea darurilor sau Fiore di virtù*. Studiu, ediție critică pe versiuni, după manuscrise, traducere și glosar în text comparat. Editura Mitropoliei Banatului — Timișoara. Trimiterile în prezentarea noastră se fac la paginile ediției.

1. Op. cit., p. 91—92.

Definițiile și cugetările constituie partea paremiologică a cărții. Disponerea celor 530 de cugetări sau gnome, în funcție de tema virtuților și viciilor tratate, nu se mai întâlnește în nici o altă operă; infuzarea înțeleșurilor etico-filosofice în sufletul cititorilor era facilitată grație formelor lor concise, adesea versificate, fiind ușor de reținut și circulând și oral.

Sînt cugetări din filosofia antică greco-latină (Platon, Aristotel, Socrate, Esop, Alexandru cel Mare, Ptolemeu), din autori ca: Pitagora, Hermes, Homer, Hypocrate, Diogene, scriitorii latini: Seneca, Cicero, Cato, Juvanal, din Biblie (în special din Vechiul Testament), la fel din părinții Bisericii, din filosofia arabă (Avicenna, Averoes, profetul Sed ș.a.).

Autorul *Florii darurilor* preia însă citatele din colecții și enciclopedii medicale ale genului paremiologic, care se bucurau de faimă în acel timp și nu direct din lucrările originale citate: «Tot astfel și eu am cercetat, am ales și am adunat din cărțile în care se scria despre virtuți și despre vicii»².

Utilizarea simbolului este foarte veche; acesta este, în general, tot ceea ce înlocuiește și reprezintă altceva, în baza unei corespondențe sau legături ontologice; analogice sau convenționale. În mentalitatea arhaică folosirea simbolului era ca un mod de interpretare în termeni spirituali a lumii fizice. Evul mediu recurge la simbol deosebi pentru exprimarea mistereleor creștine.

Folosirea animalelor și a păsărilor ca metafore literare — simboluri — s-a remarcat încă din antichitate, subliniindu-se interesul pentru semnificantul etic al metodei.

O întreagă literatură se constituie într-un adevărat corpus privind izvoarele simbolisticii animaliere; în cercetarea în speță se impune ideea că există un mare număr de simboluri consacrate; eventualele «abateri» își au sorginea în adoptarea miturilor specifice fiecărei culturi.

Simbolica animalieră a contribuit la dezvoltarea minții, a imaginației și a puterii de abstractizare, a cultivării fabulei ca gen de critică socială și de învățatură morală. De aceea *Fiziologul* din *Floarea darurilor* este deosebit de important.

Prin exemplele aplicative autorul operei *Fiore di virtù* a contribuit la formarea omului cerut de timpurile noi, cu spirit laic, doritor de libertate, echilibrat din punct de vedere al concepției, etic și practic.

«Istoria seducătoare» a acestui op — numită și motivată astfel de cel mai autorizat cercetător actual al lucrării, prof. univ. dr. doc. Pandele Olteanu este pusă la îndemina cititorilor prin recenta ediție apărută la editura Mitropoliei Banatului — Timișoara.

În plus, Prof. P. Olteanu a întocmit și un amplu studiu monografic, cuprinzînd istoria operei: *Floarea darurilor în istoria universală* (sub tipar), la care face dese referiri în paginile ediției.

Posesor al unui imens bagaj informațional (vezi bibliografia citată, investigațiile personale în bibliotecă străine și indigene, documentarea întocmită printr-o susținută corespondență cu numeroși cercetători din țară și străinătate), poliglot recunoscut (de reținut că numai pentru lucrarea în discuție a parcurs texte scrise în 4 limbi vechi), filolog și textolog încercat — prof. P. Olteanu «atacă» mai toate fațetele subiectului cercetat: istoric, cultural, literar-artistice, lingvistic, arheografic.

2. *Op. cit.*, p. 36, nota 2. Textul este o continuare a prefetei, păstrată în unele manuscrise italiene neidentificate, din vechile versiuni grecești.

Cunoscînd epoca, determină geneza, apoi izvoarele; face o minuțioasă analiză a structurii arhetipului (formă, conținut, mijloace artistice specifice de realizare — alegorie, metaforă, simbol, folosirea gnomelor cifrice într-o serie de maxime aritmetice) și înregistrează numeroasele versiuni ale *Florii darurilor*, începînd cu locul de baștină — Italia — unde se păstrează 70 de manuscrise, zece de incunabule și mai multe ediții, și, continuînd cu spectaculoasa receptare în cultura a peste zece popoare și limbi (spaniolă, franceză, catalană, germană, armeană, croata glagolitică, rusă, ucraineană, română).

Dată fiind puțina cunoaștere din partea Occidentului a răspîndirii în sud-estul european a cărții și faptul că transunerile operei în unele limbi sînt cu totul «rarissime» prof. P. Olteanu pledează pentru oportunitatea întocmirii unei ediții critice, chiar a originalului italian, conform cerințelor textologiei actuale. (O ediție critică a textului *Florii darurilor* nu există nici în literatura italiană, deși în 1961 fusese anunțată de Maria Corti, ca fiind întocmită pe baza a 41 de manuscrise; de fapt nici originalul de la Siena — cca. 1350 — nu a fost editat în întregime în literatura italiană).

Dacă ar fi să ne oprim, de pildă, la constatările recunoscutului comparatist, prof. P. Olteanu, analiza versiunilor conduce la fascinantul destin al operei în mișcarea ideilor pe parcursul cîtorva secole; traducătorii sau copiiștii omit, adaugă sau intervin în compartimentele capitolelor cărții: în funcție de credință, de statut social, de nivel cultural, de eveniment la zi etc. (În toate versiunile greco-slavo-române s-a renunțat la exemplul de cruzime al Medeei, care-și omorîa fratele mai mic, apoi pe cei doi copii — exemplul preluat după Ovidiu — fiind considerat ca inuman și necorespunzător spiritualității creștine³).

Definițiile, mai mult ca oricare dintre capitolele privind sfera virtuții sau a viciilor, se preiau aidoma, traducătorii sau copiiștii nepermițîndu-și intervenții în formulările pe care le-au înțeles drept adevăruri fundamentale postulate universal recunoscute. Așa se face că tabu-ul a «ocrotit» formularea definirii, de altfel deosebit de elocventă și frumoasă, a moderației: «Cap. XXXV Despre moderanță sau măsură». A. Moderanța sau măsura, după cum spune Andronic, constă în a avea un fel echilibrat în toate lucrurile, evitînd întotdeauna ce e prea mult și prea puțin. Această virtute se formează și se călăuzește prin alte două virtuți, cum este rușinea și cîntea, după cum spune Damaschin: «Rușinea constă în a te teme de orice lucru josnic, pe care omul l-a făcut sau l-ar face». Iar cîntea, după cum spune Macrobio, constă în a face numai lucruri frumoase și de onoare. Astfel virtutea moderației este ca și cîrmăciul care conduce corabia, o comandă și o mîină. Tot astfel moderanța conduce toate celelalte virtuți din lume onorabile, frumoase și cuminți. De aceea o așez după celelalte virtuți, așa cum stă cîrmăciul la urma corăbiei.

Rușinea este, ca și cîrma, care ferește corabia ca să nu se izbească de vreun loc periculos. Astfel rușinea nu lasă ca virtutea moderației să alunece spre un lucru urît și josnic, salvînd-o de la orice murdărie.

Cîntea este ca și vislele cu care se conduce corabia pe calea cea bună și dreaptă.

Astfel cîntea conduce moderanța spre toate lucrurile frumoase, cîntite și de onoare.

3. *Op. cit.*, p. 57.

Din virtutea moderanței decurge amabilitatea și politețea.

Persiano a spus: «Amabilitatea constă numai din trei lucruri: să fii om generos, să ai obiceiuri frumoase, să vorbești politicos». Și din politețe își are începutul gentilețea, după cele ce spune Alexandru: «Gentilețea înseamnă obiceiuri frumoase și virtuozitate și o veche bogăție (adică noblețe)».

Alta este situația simbolurilor; acestea nu sînt preluate *tale-qualie* în toate versiunile; ele «legitimează» nota locală, apartenența la un anumit spațiu a traducătorului sau a copistului, care propune adesea simboluri ce-i sînt familiare, din folclorul sau din credințele poporului respectiv. (Cocoșul — ca reprezentînd bucuria — este înlocuit în această parte a Europei cu porumbelul, pentru că veselie cocoșului nu corespunde ca puritate și înălțare clocotului de bucurie a învierii și a credinței în nemurirea sufletului, caracteristice ortodoxiei⁴).

O oarecare labilitate o prezintă și compartimentul exemplilor; sigur că schimbările de la o versiune la alta au în acest caz și alte rațiuni, printre care nivelul cultural al scribului își spune cuvîntul.

Uneori și hazardul «schimbă» fața originalului în traiectoria către cititor, alterînd, desigur, arhitectura și armonia operei (Copistul Costea Dascălușul, din Șcheii Brașovului — a. 1693 — consideră și *Fiziologul* lui Damaschin Studitul, găsit în miscelaneul după care a transcris *Floarea darurilor*, ca făcînd parte din aceeași operă).

Relevant este interesul cu care prof. P. Olteanu a evidențiat preluarea timpurie a cărții *Fiore di virtù* în literatura popoarelor din sud-estul Europei și, cu precădere, răspîndirea ei în literatura română (începînd cu sec. XVI, în traducerea lui Ghierman Valahul, apoi în Moldova de nord în slavona de redacție sîrbă — același secol — și, în sec. XVIII o versiune bilingvă slavo-română; înregistrăm pînă azi 40 de manuscrise și 5 ediții); se reține, de asemenea, contribuția românilor la bogata istorie a *Florii darurilor* în a o transmite și în cultura altor popoare vecine (traducerea din română în slavona ucraineano-rusă, în 1592, de ieromonahul Veniamin, efectuată la mănăstirea Putna).

Pentru a corespunde doar în parte necesității ediției preconizate de prof. P. Olteanu, în lucrarea de față își propune să aducă unele lumini în istoria operei din literatura română, din aceea a zonelor învecinate, precum și din slavona de răsărit editînd următoarele versiuni: 1) Originalul italian (după ms. Siena, cca. 1350, publicat integral pentru prima oară acum); 2) Versiunea slavonă de redacție ucraineano-rusă, tradusă din română în 1592; 3) Versiunile bilingve slavo-române (Putna — sec. XVI, Cluj — a. 1682, din 1702, din sec. XVII — derivată din versiunea slavonă de la Praga); 4) Versiuni românești (ms. 559, din Codex Neogoeanus și Brașov); 5) Versiunea greacă, după ediția apărută la Veneția (a. 1603), paralel cu traducerea românească, după versiunea Snagov, a. 1700 (Aceasta din urmă este evidențiată drept cea mai reușită din punct de vedere literar, datorită talentului de traducător al lui Filotei Sfetagoretul, cit și a diortositorului cărții, Antim Ivireanu, marele cărturar de la curtea voievodului Constantin Brîncoveanu).

Trebuie subliniat faptul că unele dintre aceste versiuni sînt editate acum pentru prima oară și că traducerea în română a primelor două versiuni aparține prof. P. Olteanu; de asemenea transcrierea interpretativă din chirilică în alfabet latin a versiunii Snagov și transcrierea în grafie latină, după sistemul internațional și cu

4. *Op. cit.* p. 114—115.

metoda interpretativă a textelor a căror grafie este gotică sau italiană. Tot în această parte a studiului sînt publicate ultimele 5 capitole din versiunea greco-italiană (a. 1779) de la Veneția, însoțite de traducerea în limba română care aparține tot prof. P. Olteanu.

Textele enumerate sînt puse sub lupa de acribie și sirguintă a cercetătorului, beneficiind de descrierea textului, cu semnalarea particularităților arheografice, de datare, de localizare, răspîndire.

Concluziile acestor minuțioase cercetări vin să îmbogățească discipline ca: istoria dialectelor, lingvistică generală, balcanistică, romanistică, istoria slavonei, precum și promovarea textologiei.

La sfîrșitul volumului (înaintea Bibliografiei, a rezumatelor în engleză și franceză și a Indicelui de autori) se află un Glosar pe *versiuni în context comparat* (aproape 4000 de leseme); o muncă sisifică, pe care, în primul rînd, specialiștii în domeniu vor fi cei dinții care o vor aprecia la adevărata ei valoare, cu atît mai mult cu cît criteriile care au stat la baza întocmirii glosarelor (vezi p. 432—435) au condus la o serie de îndreptări a unor erori și de precizări necesare.

În mai toate secțiunile ediției, prof. P. Olteanu punctează contribuția culturii noastre la cunoașterea tezaurului spiritual cuprins în *Floarea darurilor*; se pare, afirmă la un moment dat profesorul, că românii istrieni au participat la traducerea cărții *Fiore di virtù* din italiană în croata glagolitică, începînd cu sfîrșitul sec. XIV.

Așadar — pe lîngă cîștigul culturii italiene care are, iată, cu acest prilej, ediția integrală a celui mai vechi manuscris original, pe lîngă interesul pentru romanistică, slavistică și elenistică, istoria cărții *Floarea darurilor* apare mult mai bogată și mai importantă decît se știau pînă acum.

Pe tot parcursul ediției autorul ei reușește să transmită lectorului o parte din pasiunea care l-a secondat în această grea întreprindere, demersul său nu are în vedere numai interesul strict științific al operei analizate, ci se menține și în sfera subtitlului dat lucrării de copistul Costea Dascălul: «Carte aleasă din toate cărțile, dulce învățătură omului!», recomandînd-o astfel oricărui cititor. Susținînd ideea că semnatarul *Florii darurilor* trebuie să fi fost un laic raționalist, al cărui scop era să formeze și să educe oamenii în sensul moralității creștine, prof. univ. dr. doc. Pandele Olteanu oferă culturii și științei românești ediția cărții *Fiore di virtù* ca pe «o lumină într-un steașnic» ca pe «un dar».

STELA TOMA

DIN TRECUȚUL BISERICII ȘI AL PATRIEI NOASTRE

Radu Economu, <i>Călugărul Sofronie de la Cioara în Țara Românească</i>	94
Pr. Ion Ionescu, <i>Cînd a fost scrisă «Cartea care se cheamă Răspunsul împotriva Catihismușului calvinesc»</i>	100
Drd. Marius Mezinca, <i>Bizanțul și teritoriul danubiano-pontic în secolele X—XIV</i>	105

DOCUMENTARE

† Nestor Vornicescu, <i>Mitropolitul Olteniei, Episcopul Melchisedec Ștefănescu despre sfinții români</i>	125
Pr. dr. Paul Mihail, <i>Slujba Sfîntului Cuvios Paisie de la Neamț (după un manuscris aflat la Muntele Athos)</i>	181
Pr. dr. Ioan Dură, <i>Cîteva precizări privind data și denumirea celei de a doua sesiuni a Sinodului VI ecumenic</i>	158
Mircea Halunga, <i>Contribuția preoților Halunga în cadrul învățămîntului bisericesc și a celui laic din Moldova, în prima jumătate a secolului al XIX-lea</i>	163
Pr. dr. Gh. I. Drăgulin, <i>Evanghelis Zappa, arendaș al unor moșii mîndăstirești</i>	172

PARTEA OFICIALĂ

<i>Lucrările Adunării Naționale Bisericești — sesiunea anului 1991</i>	188
<i>Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române</i>	197

RECENZII

Pr. Nicolae Stoleru, <i>Spiritualitatea ortodoxă și slujirea creștină</i> , Editura Institutului Biblic București, 1991, 254 p. (de Pr. dr. Gh. I. Drăgulin)	217
<i>Fiore di virtù</i> , — studiu, ediție critică, traducere și glosar, de Prof. dr. docent Pandele Olteanu —, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1992 (de Stela Toma)	220

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CIX — 4—6 APRILIE—IUNIE 1892

CUPRINS

<i>Filă de aur în istoria spiritualității ortodoxe române</i>	3
---	---

PASTORALE, SCRISORI IRENICE

<i>Pastorala Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, cu prilejul sfințelor sărbători ale Învierii Domnului, 1992</i>	5
<i>Scrisoarea irenică trimisă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist întâistărilor Bisericilor Ortodoxe și celorlalte Biserici creștine cu prilejul sfințelor sărbători ale Învierii Domnului, 1992</i>	9

VIAȚA BISERICESCĂ

† Teoctist, Patriarhul României, <i>Vie recunoștință întregitorilor neamului, Cuvânt rostit la Simpozionul prilejuit de împlinirea a 74 de ani de la revenirea Basarabiei la Patria-mamă</i>	11
<i>Tărnosirea bisericii din Moisei, jud. Maramureș, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist (Diac. prof. Emilian Cornițescu)</i>	14
<i>Vizita în România a I.P.S. Teodosie Nagashima, Arhiepiscop ortodox de Tokio și mitropolitul întregii Japonii († Teofan Sinaitul, episcop-vicar patriarhal)</i>	29
<i>Inițiințarea Societății Biblice Interconfesionale din România. Statutul Societății (Pr. dr. Sabin Verzan, consilier patriarhal)</i>	40
<i>O sută de ani de la nașterea episcopului Melchisedec Ștefănescu (Preot Eugen Drăgoi)</i>	43
<i>Stântul Dionisie Areopagitul în dezbateră unei întâlniri științifice și ecumeniste de astăzi (Pr. asist. dr. Gh. Drăgulin)</i>	48
<i>Corală Patriarhiei Române — laureată a celei de-a XI-a edii a Festivalului internațional de muzică bisericască ortodoxă de la Hajnowka—Polonia (Pr. prof. Nicolae Necula)</i>	53
<i>Simpozion consacrat aniversării a 25 de ani de la inițiințarea Institutului pentu Bisericile răsăritene din Regensburg (Pr. Vasile Alilioaei)</i>	56
<i>Cronică</i>	61

ATITUDINI

<i>Pr. dr. Ioan Dură, Edițiile Bibliei tipărite în România, cu aprobarea Stântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, după cel de-al doilea război mondial, până în decembrie 1989</i>	66
---	----

FILĂ DE AUR ÎN ISTORIA SPIRITUALITĂȚII ORTODOXE ROMÂNE

CANONIZAREA UNOR SFINȚI ROMÂNI

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în urma unor îndelungate și asidue cercetări efectuate de o comisie specială, continuând acțiunea inițiată tot de către Sfântul Sinod în anul 1950 și pusă în aplicare în 1955, în deplin consens cu manifestările evlaviei credincioșilor Bisericii străbune, în ședința din 19—20 iunie 1992, a luat o serie de hotărâri de importanță deosebită pentru viața spirituală a credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române și pentru aghiografia ortodoxă, în general.

Astfel, un număr de nouăsprezece credincioși ortodocși români mireni, monahi, slujitori și ierarhi, viețuitori în diverse timpuri pe pământul românesc și ale căror merite în trăirea și mărturisirea credinței ortodoxe sunt incontestabile, au fost trecuți în rândul sfinților cinstiți de Biserica noastră, urmând a fi înscrși în calendarul creștin ortodox român și a li se acorda cinstirea tradițională, conformă cu ceata de sfinți din care fac parte.

În al doilea rând, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât generalizarea, în întreaga noastră Biserică, a cultului celor șapte sfinți români, canonizați de către Sfântul Sinod în anul 1950, aceștia urmând a fi trecuți în sinaxar și în calendarele tuturor eparhiilor Bisericii Ortodoxe Române.

În al treilea rând, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât generalizarea cultului unui mare număr de sfinți, autohtoni sau de alte etnii, care au viețuit și au suferit martiriul pe pământul străromân și român sau pe alte meleaguri, și cinstirea lor după cuviință în întreaga Biserică Ortodoxă Română.

În sfârșit, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în consens cu practica din alte Biserici Ortodoxe, a hotărât instituirea și înscrierea în calendarul ortodox român a *Duminicii sfinților români*, pentru

cinstirea tuturor aceluia care, de-a lungul veacurilor, au bineplăcut lui Dumnezeu prin viețuirea în Hristos și prin mărturia dată despre aceasta, și ale căror nume numai preabunul Dumnezeu le cunoaște și pe care El le-a înscris în Cartea aleșilor săi.

Totodată, Sfântul Sinod a aprobat *Actul sinodal* al Bisericii Ortodoxe Române, în legătură cu hotărârile menționate.

Fil

Numărul următor al revistei noastre va cuprinde materiale în care vor fi prezentate pe larg hotărârile Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în legătură cu problemele menționate, precum și cu festivitățile care au avut loc în București și în alte locuri din țară, în cadrul cărora s-a făcut proclamarea solemnă a acestor hotărâri.

Pa

Sc

t

Te

V

Ir

O

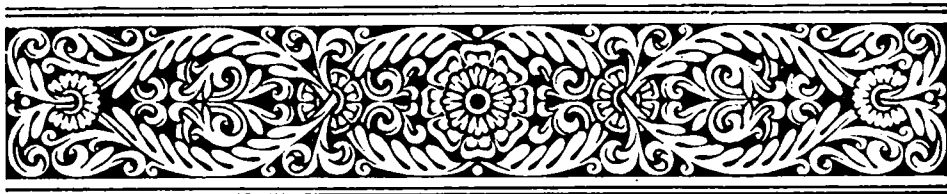
S.

C

S

C

P

• PĂSTORALE-SCRISORI IRENIC •

PASTORALA PREA FERICITULUI PĂRINTE
PATRIARH TEOCTIST, CU PRILEJUL
SFINTELOR SĂRBĂTORI ALE
ÎNVIERII DOMNULUI, 1992.

† TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI,
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

IUBITULUI NOSTRU CLER. CINULUI MONAHAL ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR
CREȘTINI, HAR ȘI PACE DE LA DUMNEZEU CEL ÎN TREIME LAUDAT, IAR DE
LA NOI PĂRINTEASCĂ BINECVINTARE

«Eu, Lumină am venit în lume, ca tot
cel ce crede în Mine să nu rămână în
întuneric».

(Ioan 12, 46)

Iubiți fii și fiice duhovnicești,

Cu ochii sufletului meu vă privesc cu multă iubire la această strajă a nopții celei pline de lumină a învierii din morți a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. De aici, de la catedrala Sfintei Patriarhii, aprinzînd lumînarea de Paște din candela credinței noastre strămoșești, păstrată cu evlavie de înaintașii noștri de la Sfîntul Apostol Andrei, aș năzui să o port către fiecare fiu și fiică a Bisericii noastre spre a le vesti adevărul mîntuitor :

HRISTOS A ÎNVIAT, și a le auzi răspunsul : ADEVĂRAT A ÎNVIAT !

Vă privesc chipurile inundate de strălucirea luminărilor aprinse de la Sfînta Masă — Mormîntul Domnului — și vă aud glasurile, ca de îngeri, adevărînd Învieria Sa. Simt fiorul dumnezeiesc pe care îl trăiți cu toții — și mai cu seamă acela al copilașilor și al tinerilor cu

inima lor curată —, aflindu-vă în jurul sfintei biserici, ca în apropierea Sfântului Mormânt și împărtășindu-vă, ca și Sfinții Apostoli și ca toți înaintașii noștri, din lumina, bucuria și pacea Sfințelor Paști. Deși în jurul nostru stăpânește încă întunericul nopții, razele făcliei din mâini pătrund în suflete și, în chip minunat, ele biruie întunericul, îndepărtează îndoiala sau frica din inimi și le umplu de bucurie și nădejde. Învierea Domnului Hristos «umple totul de lumină: și cerul și pământul și cele dedesubt», cum glăsuiește una din frumoasele noastre cântări de Paști. Această lumină a Învierii a luminat pașii și a aprins rîvna ucenicilor Mîntuitorului Hristos, l-a călăuzit pe prigonitorul Saul din Tars pe drumul Damascului, ca acesta să se transforme sufletește și să vestească pe Iisus cel înviat (Fapte 4, 2). Și aceeași sfință lumină i-a apropiat de Iisus pe Luca și pe Cleopa, în calea lor spre Emaus. Aceeași lumină din dimineața Învierii ne-a îndreptat și nouă pașii acum la biserică spre a cînta împreună imnul biruinței vieții asupra morții, a luminii asupra întunericului, a curajului asupra fricii, a bucuriei asupra întristării: «Hristos a înviat din morți cu moartea pe moarte călcînd și celor din morminte viață dăriindu-le!».

Iubiți frați și surori întru Hristos Domnul,

Sărbătoarea Sfințelor Paști este, înainte de toate, sărbătoarea luminii, după însuși cuvîntul Mîntuitorului Hristos: «Eu sînt lumina lumii» (Ioan 8, 12). «Eu, Lumină am venit în lume, ca tot cel ce crede în Mine să nu rămînă în întuneric» (Ioan 12, 46). Cu adevărat, ce s-ar fi ales de această lume și de om, coroana făpturii, dacă nu ar fi venit pe pămînt Fiul lui Dumnezeu spre a Se aduce jertfă de bună voie și din iubire pentru făptura Sa? El S-a întrupat, S-a smerit și a pătimit, a fost răstignit, îngropat și a treia zi a înviat. Învățătura Sa a pilduit-o cu viața și cu puterea minunilor. El a chemat neincetat pe toți oamenii să primească lumina și «să nu rămînă în întuneric». Sărbătoarea Sfințelor Paști este praznicul luminii, pentru că Învierea Domnului Hristos este darul vieții celei noi, împărtășită nouă potrivit cuvîntului Sf. Apostol Pavel: «Precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții» (Rom. 6, 4). Prin biruința asupra morții, și prin Cruce și Înviere, creștinii întîmpină moartea nu ca pe un sfîrșit dureros sau nimicitor pe veci, ci ca pe o trecere «de la moarte la viață și de pe pămînt la cer». De altfel, însuși cuvîntul Paști înseamnă, în Sfînta Scriptură, trecere de la robie la libertate, de la păcat la iertare și mîntuire, de la întuneric la lumină. Prin jertfa și moartea Sa, Hristos a biruit moartea, «a adus la lumină viața și nemurirea prin Evanghelie» (II Tim. 1, 10), cum învață Sf. Apostol Pavel. Învierea lui Hristos este, așadar, izvorul tainic al învierii noastre și temelul unei vieți noi, duhovnicești, a omului lăuntric, «bine pregătit pentru orice lucru bun» (II Tim. 3, 17) și care «se înnoiește din zi în zi» (II Cor. 4, 16).

Iubiți fii și fiice întru Hristos Domnul,

Această bogăție de lumină, de bucurie și nădejde își are începutul în viața cea nouă, viață ce ne-a fost dăruită nouă, celor ce credem în Învierea Lui. În lumina acestei vieți, în și prin Hristos, sîntem chemați să fim «fii ai Luminii» (Ioan 12, 35). «Altădată erați întuneric, iar acum sinteți lumină în Domnul», spune Sfîntul Apostol Pavel. «Umblați ca fii ai luminii. Iar roada luminii în sine e bunătate, dreptate și adevăr» (Efes. 5, 8—9). A fi fiu al luminii înseamnă a fi în Hristos — Lumina lumii — și în Biserica Lui, înseamnă a rîndui viața după învățătura Lui și a Bisericii în care lucrează Duhul Sfînt. Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan cuprinde în foarte puține cuvinte acest adevăr : «Cine zice că este în lumină și pe fratele lui îl urăște, acela este în întuneric. Cine iubește pe fratele său rămîne în lumină» (I Ioan 2, 9—10).

Din nefericire, omenirea se zbate încă în întunericul necredinței, al lăcomiei, al urii, al setei de stăpînire. Urmările absenței iubirii și luminii Învierii, ca : nenorocirile și pierderile de vieți nevinovate, suferințele de tot felul, grabnica izbucnire a vărsărilor de sînge, uneori chiar între frați, abandonările de copii și întreruperea vieții încă în trupul mamei, dezbinările de la credința cea adevărată neagă nu numai numele de creștin și de purtător al chipului lui Dumnezeu, ci și pe acela de om. Ca fii și slujitori ai luminii să ne îndreptăm gîndul și dragostea către cei ce suferă, către cei nedreptățiți, către cei aflați pe patul de suferință, către orfani, bătrîni fără sprijin și către mulțimile de ființe omenesti care, în secolul atîtor progrese ale științei, sînt pradă bolilor de tot felul pentru care trebuie, iubiții mei, să ne rugăm, să-i apărăm și să le ducem lumina vieții, a celei sufletești, mai întii, dăruindu-le și cele necesare vieții de toate zilele.

Exprimînd această îngrijorare față de criza morală din lume, Patriarhii și Întîistătătorii Sfintelor Biserici Ortodoxe, întruniți la Constantinopol în Duminica Ortodoxiei, la 15 martie 1992, îndreaptă cuvînt părintesc ca «toți creștinii ortodocși evlavioși din întreaga lume să fie uniți în jurul păstorilor lor canonici și cheamă pe toți cei ce cred în Hristos la reconciliere și solidaritate în fața serioaselor primejdii cu care este amenințată lumea din ziua de azi».

Nu pot lipsi din inima noastră frații români din Basarabia, din Bucovina și din alte părți, asupra cărora se abat grele încercări, fiind umiliți, nedreptățiți și secerăți de gloanțe pe propriul lor plai străbun. Rănile lor sînt și ale noastre. Suferințele lor, grele în trecut, grele și acum, le simțim deopotrivă. Se cuvine să luăm putere și curaj din izvorul Învierii Domnului și să ne străduim să ducem lumina lui Hristos

în sufletele și în inimile lor, printr-o implicare mai curajoasă, mai concretă a noastră, a Bisericii și a forurilor de stat ale României.

Numai înrădăcinați în lumina învierii și în porunca iubirii, moșii și strămoșii noștri au străbătut vitregia veacurilor, dovedind o atît de adîncă statornicie pe vatra străbună. Ei au fost cu adevărat «fii ai Luminii» și vredniciile lor ne sînt peste veacuri izvor de curaj și nădejde, de izbăvire și mîntuire în neliniștea și zbuciumul zilnic. Către acești slujitori și fii ai luminii care au luminat și au sfințit neamul și pămîntul nostru strămoșesc, binecredincioșii voievozi, mari ierarhi sau duhovnici și trăitori ai Evangheliei, s-a îndreptat cu evlavie Sfîntul Sinod, spre a-i cinsti ca sfinți în calendarul Bisericii noastre Ortodoxe. «Minunat este Dumnezeu întru sfinții Săi» (Ps. 67, 36), pentru că prin credința, viețuirea și faptele lor s-au dovedit a fi «bună mireasmă a lui Hristos» (II Cor. 2, 15) și în ei a strălucit lumina Învierii.

Această lumină a vieții care a luminat lumea din mormîntul învierii Mîntuitorului Iisus Hristos, trebuie să constituie podoaba cea adevărată, cirna și pavăza tinerilor, pe drumul anevoios al formării personalității lor de care are nevoie societatea de azi și de mine. Această lumină a învierii să fie sprijinul, nădejdea părinților și vîrstnicilor în clipele de descumpănire sufletească. Această lumină să stăpînească frămîntările, gîndurile și vrerile de mai bine și conștiința tuturor celor ce se află la ocîrmuirea mult încercatei noastre vieți sociale românești.

Dar să nu fim ca «aceia care nu au nădejde» (I Tes. 4, 13), ci ca unii care «prin învierea lui Hristos din morți ne-am născut la nădejde vie» (I Petru 1, 3). Să stăm neclintit în jurul altarului străbun de la care s-au înălțat rugăciuni și jertfe mîntuitoare de-a lungul secolelor, de unde au iradiat valorile noastre sfinte și sfințitoare de suflete, cu care am străbătut veacurile și s-au păstrat limba, datinile și vatra părintească.

Incredințați că lumina învierii lui Hristos va sălășlui în sufletele noastre, așa cum a sălășluit și a întărit inimile Sfinților Apostoli și ale strămoșilor noștri, chem frățește la dragoste, iertare și pace pe toți închinătorii Sfintei Învieri de alte confesiuni și naționalități, spre a ne uni cugetele, ca fii ai aceluiași Părinte ceresc, rostind împreună : «Ziua Învierii ! Să ne luminăm cu prăznuirea, și unul pe altul să ne îmbrățișăm. Să zicem : fraților, și celor ce ne urăsc pe noi ; să iertăm toate pentru Înviere». Să ne ajute Bunul Dumnezeu să îndeplinim acestea prin graiul faptelor. Și, în această zi sfîntă, ca în fiecare clipă din viața mea, vă îmbrățișez cu dragoste pe fiecare : credincioși, slujitori ai sfințelor altare de la mînăstiri și de la parohii, vestindu-vă tuturor : HRISTOS A ÎNVIAT !

Al vostru părinte duhovnicesc,

† TEOCTIST,

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Scrisoarea irenică a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist adresată Întâistătătorilor Bisericilor creștine cu prilejul sfintelor sărbători ale Învierii Domnului, 1992

Sanctitatea Voastră,

Cu bucurie și nădejde sfântă, sărbătorim și anul acesta slăvita Înviere din morți a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, fericit prilej pentru toată creștinătatea de a reactualiza în conștiința omenirii taina biruinței finale a vieții asupra morții, a iubirii ce duce la comuniunea asupra urii — izvor de dezbinări, a luminii asupra întunericului (Efes. 5, 8).

În acest duh al nădejzii reînnoite de biruința Învierii Domnului Hristos asupra morții ne aflăm și noi astăzi, când lumea este confruntată cu probleme dintre cele mai grele, precum dezbinarea dintre oameni și popoare, conflicte de tot felul în care vieți omenești sunt jertfite inutil, abuzul asupra creației dumnezeiești și chiar amenințarea cu distrugerea acesteia și multe altele, generate de îndepărtarea omului de Dumnezeu — Creatorul Său. Pe de altă parte, Bisericile Ortodoxe, însele, se văd confruntate din ce în ce mai intens și cu fenomenul prozelitist, care contrastează pregnant cu înseși principiile moralei creștine.

În spiritul reconcilierii omului cu Dumnezeu, ne-am pronunțat și noi, Întâistătătorii Bisericilor Ortodoxe, în mesajul semnat la Constantinopol, care a fost primit cu interes de către ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române.

Cu certitudinea că «Cel ce a înviat pe Domnul Iisus ne va învia și pe noi» (II Cor. 4, 14) și va revărsa din belșug harul său peste noi, Vă îmbrățișăm frățește și Vă întâmpinăm cu vestirea :

Hristos a înviat !

† TEOCTIST,

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Redăm, în continuare, varianta scrisorii irenice trimisă de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist Sanctității Sale Papa Ioan-Paul al II-lea, cu prilejul sfintelor sărbători ale Învierii Domnului :

Sanctitatea Voastră,

Fii

Cu bucurie și nădejde sfântă, sărbătorim și anul acesta slăvita *Înviere din morți a Domnului Hristos. Acest fericit prilej dă întregii creștinătăți posibilitatea de a reactualiza în conștiința omenirii taina biruinței finale a vieții asupra morții, a iubirii, ce duce la comunine, asupra urii — izvor al dezbinării, a luminii asupra întunericului (Ejes. 5, 8).*

Pe

Sc

În același timp, trebuie să Vă împărtășim neliniștea Bisericii noastre Ortodoxe față de tot ceea ce îndurerează lumea, mulți oameni trăind încă în neînțelegere și dezbinare față de semenii lor. Cu atât mai intensă este suferința cauzată credincioșilor noștri de refuzul creștinilor catolici de rit bizantin din România de a realiza un dialog sincer și realist între comunitățile noastre.

†

Te

V

Nădăjduind, însă, că sărbătoarea Învierii Domnului — sărbătoare a năzuințelor împlinite —, ne va împărtăși înțelepciunea necesară găsirii modalităților de restabilire a unor legături mai drepte și mai creștinești între Bisericile noastre și ne va arăta calea ce duce la unitatea atât de mult dorită de Hristos, dorim Sanctității Voastre bucurie sufletească și Vă întâmpinăm cu salutul pascal

Ir

Hristos a înviat !

O

S.

C

S

C

P

† **TEOCTIST,**

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

• VIATA • BISERICESCA •

VIE RECUNOȘTINȚĂ ÎNTREGITORILOR NEAMULUI *

În primăvara acestui an s-au desfășurat în București și în alte localități din țară, precum și în Republica Moldova, sub genericul «Serbările Basarabiei», o serie întreagă de manifestări, prilejuite de împlinirea a 74 de ani de la revenirea Basarabiei la Țara-mamă, manifestări la care și Biserica noastră a avut o participare și contribuție importantă. În cadrul acestora, în ziua de 8 aprilie 1993, sub auspiciile Ligii culturale pentru unitatea românilor de pretutindeni, s-a desfășurat, la București, în sala de marmură a Cercului militar național, o adunare solemnă la care au luat parte numeroase personalități ale vieții culturale și științifice din țara noastră și din Republica Moldova.

Prezent la această adunare solemnă, împreună cu alți membri ai Sfântului Sinod, *Prea-Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a rostit în fața distinsei asistențe următoarea cuvântare :

«Cu vie emoție, noi, reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române participăm în această zi sfântă pentru toată suflarea românească de pretutindeni cu prilejul împlinirii a 74 de ani de când pământul străbun dintre Prut și Nistru a revenit după mai mult de un secol de înstrăinare la țara mamă. Este o zi mare pentru că ne-am învrednicit să fim din nou împreună aici în București, inima neamului nostru, vatra noastră părintească, cei din dreapta cu cei din stînga Prutului, cei din Țara de Jos cu frații din Țara de Sus, dulcea Bucovină a lui Ștefan cel Mare și Sfînt, împreună cu cei veniți din alte laturi românești spre a-și îndulci astăzi sufletele din lumina acestei împliniri de inimă și de simțire.

Cei 74 de ani trecuți în caietul vremii au însemnat pentru neamul nostru românesc, de atîtea ori răsîgnit în istorie, momente grele, momente de suferință, dar și piscuri de bucurie. Dacă cele șapte decenii și jumătate au însemnat pămîiri și Golgote, ele au adus și învieri mult încercaților fii ai Basarabiei. Clipa de față, ca atîtea altele din trecutul

* Cuvîntul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la lucrările simpozionului prilejuit de împlinirea a 74 ani de la revenirea Basarabiei la Patria mamă.

nostru, reprezintă zorile învierii noastre, ale renașterii spirituale a neamului nostru. Ideea sfântă a reîntregirii naționale are aceeași valoare ca și ideea de unitate în credință strămoșească. Adevărate lumini călăuzitoare, ele n-au lipsit niciodată, am îndrăzni să spunem, din sufletul și inima curată a celor ce au viețuit și s-au jertfit apărind vatra românească. Lumina lor n-a putut fi înăbușită nici de forța imperiilor vecine, nici de obida îndelungată a asupritorilor și nici de puterea armelor. Amputarea fruntariilor ca și ocuparea vremelnică a unor părți din trunchiul neamului au reînviat de fiecare dată curajul și bărbăția strămoșilor noștri, au dat la iveală tăria și frumusețile lor, ca pe niște izvoare de încredere în viitor și de virtuți legendare rîvnite din neam în neam.

Acum ne îndreptăm gândul cu iubire și recunoștință, la acele mari personalități de acum 74 de ani, care alcătuiau, la Chișinău, Sfatul Țării și care în ziua de 26 martie au săvîrșit reîntregirea neamului. De la altarul credinței străbune sau de la cel al simțirilor românești și al culturii noastre strămoșești, ei și-au adus ofranda năzuințelor și credinței lor, ofranda strădaniilor închinată statornic pentru împlinirea reîntregirii naționale. O clipă de lumină și de înviere a strălucit prin vredniciile lor pe bolta istoriei noastre asemenea luminii Învierii.

Poate nu întîmplător ne găsim în acest Cenaclu al comuniunii dintre frați, aici, în inima Capitalei noastre. Nu întîmplător venim din Dealul Mitropoliei, de acolo, de la reședința și din inima credinței strămoșești, aducînd, ca întodeauna, mărturia Bisericii noastre în această zi și în aceste clipe care premerg sărbătorii Învierii Mîntuitorului Iisus Hristos. Nu putem despărți momentele de lumină pe care le trăim acum de cele pline de suferință din trecut. Și nu putem, de asemenea despărți jertfa de Înviere! Așa cum nu putem despărți Crucea răstîgînirii de Golgota suferințelor, Învierea de Mormîntul cel gol, tot așa nu putem despărți truda, suferința, răbdarea acelora de acum 74 de ani, acelora de dinaintea lor, a slăviților voievozi, a sfințiților slujitori ai Bisericii, a luminaților bărbați din istorie, care au ținut trează conștiința unității naționale de recunoștința și dragostea noastră. Nu am greși să spunem că lor le datorăm întîlnirea de astăzi și că împreună cu ei chibzuim pentru a le cinsti memoria și pentru a continua drumul lor. «Duhurile și sufletele dreptilor Te vor lăuda pe Tine, Doamne!», cîntă psalmistul. Și noi se cuvine să cîntăm și să lăudăm pe dreptii și pe sfinții neamului nostru. Ei au suferit, la vremea lor, au înfruntat primejdii pentru a ajunge la acea culme de reîntregire a neamului nostru și de făurire a României Mari. Sacrificiilor lor le datorăm păstrarea credinței, a limbii și a conștiinței valorilor lăsate de ei. Lor și celor de

dinaintea lor, apărători ai țării, în frunte cu Ștefan cel Mare și Sfânt și Constantin Brâncoveanu, împodobiți cu aureola sfințeniei de către clerul și credincioșii noștri și în curînd și de către Sfîntul Sinod. De aceea am spus că ei ne-au invitat să subliniem acest moment important.

Avem, drept aceea, datoria să grăbim momentul reîntregirii neamului nostru, în așa fel, ca lumina învierii, lumina care a călăuzit pașii strămoșilor noștri spre unitate națională, să pătrundă în cele mai îndepărtate colțuri, să pătrundă și să lumineze cele mai îndoielnice gînduri, să aprindă inimile românilor, spre a ne închina eforturile reîntregirii neamului nostru românesc. Exprim aceste cuvinte acum și aici, la acest moment care, prin dimensiunile lui, depășește prezentul. Dîndu-i importanța cuvenită, ne înscriem în veșnicia neamului, în frumusețile, credința și valorile lui de totdeauna și de pretutîndeni unde se rosteste graiul și vibrează inima românească. Cu adînc respect pentru toți acești vrednici înaintași, cu dragoste și prețuire pentru organizatorii acestei întîlniri și a altora de felul acesta, fie că au loc aici, fie că au loc în altă parte, îndreptăm gîndurile noastre de bine către frații și surorile noastre, români de pretutîndeni, ne bucurăm și îi binecuvîntăm. Cu dragoste și prețuire pentru vrednicile lor și cu prețuire pentru toți cei ce suferă și acum, implor ajutorul Bunului Dumnezeu pentru ca El, cu puterea și Harul Său, să ne împărtășească binecuvîntarea Sa. Dumnezeu, care a ocrotit pe părinții noștri, ne va ocroti și călăuzi și pe noi în aceste valuri amenințătoare în care se zbate lumea, valuri cutremurătoare și pentru neamul nostru. Atîta vreme cît conștiința noastră de închinători ai altarului străbun va fi luminată de convingerea că la cîrma corăbiei, la temelie simțirilor și faptelor noastre, se va afla pavăza Preasfîntei Treimi, a cărei icoană era nelipsită de la căpățiul voievozilor, a cuvioșilor părinți, a strămoșilor noștri, să fim încredințați că ne aflăm pe drumul cel bun al împlinirii reîntregirii neamului nostru. Să fim convinși că atunci cînd Dumnezeu își întoarce fața Sa spre noi, nu mai sîntem fiii îndoielii, ci sîntem fiii credinței, ai învierii. Avem mărturie că Dumnezeu și-a întors fața către neamul nostru românesc și a primit jertfele de vieți pentru prăbușirea dictaturii ateiste, redîndu-i demnitatea și libertatea. Cu această credință și nădejde binecuvîntăm lucrările de astăzi.

«Dumnezeu să ne fie pururea în ajutor».

În cadrul acelorăși manifestări, «Serbările Basarabiei», joi 9 aprilie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, înconjurat de I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului și I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, în prezența altor reprezentanți ai Bisericii precum și a unui numeros

public, a săvârșit o slujbă de pomenire în amintirea eroilor Neamului, a marilor personalități care ți-au adus contribuția la înfăptuirea acestui mare eveniment din istoria poporului nostru, reunirea Basarabiei cu Țara-mamă, în anul 1918.

**TÎRNOSIREA BISERICII DIN MOISEI,
JUDEȚUL MARAMUREȘ, DE CĂTRE
PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST**

În ziua de 7 iunie 1992 a avut loc în pitoreasca așezare Moisei, jud. Maramureș, tîrnosirea bisericii cu hramul «Înălțarea Domnului». Cu acest prilej, P.S. Episcop *Justinian Chira* al Episcopiei Maramureșului și Sătmarului, dînd curs dorinței credincioșilor din localitate, a invitat la slujba de tîrnosire a acestui locaș de cult, o adevărată catedrală ortodoxă în părțile Ardealului, pe Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a răspuns cu multă căldură și afecțiune dorinței enoriașilor de la parohia Moisei și a dat curs invitației făcute de P.S. Justinian.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de P.S. Episcop Calinic al Argeșului și de P.C. Diac. Prof. Emilian Cornițescu, de la Facultatea de teologie din București, s-a deplasat pe calea aerului la Baia Mare în după-amiaza zilei de 5 iunie 1992, fiind întîmpinat la aeroportul din localitate de către P.S. Episcop Justinian Chira, de P.S. Ioan Crișanul, arhieru-vicar al Episcopiei Oradiei, de primarul orașului Dl. Brînzei, de vicarul și consilierii Sf. Episcopiei, preoți și credincioși din Baia Mare. La intrarea în aeroport, un grup de preoți au intonat imnul patriarhal. Sosirea înaltului oaspete pe plaiurile maramureșene a fost înregistrată de televiziunea locală, care a solicitat *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* să adreseze credincioșilor din această parte de țară cîteva cuvinte și binecuvîntarea patriarhală.

La sediul Sf. Episcopiei, unde era de față și prefectul Maramureșului, Dl. Marincea, Prea Sfințitul Episcop Justinian a adresat înaltului oaspete un cuvînt de bun venit.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a mulțumit pentru deosebita primire care i s-a făcut, amintind de faptul că Adunarea eparhială a acestei Episcopii, chiar de la alegerea P.S. Justinian a adresat Prea Fericitului Sale invitația de a vizita meleagurile maramureșene. Prea Fericitul Sa a spus în continuare :

«Sînt încă stăpînit de sentimentele cele mai adînci pe care poate să le trăiască cineva atunci cînd pășește pe acest pămînt al Maramureșului, acest izvor de viață românească de unde s-au revărsat dincolo de munți roadele duhovnicești din care s-au adăpat apoi, de-a lungul secolelor, toți românii de pretutîndeni. Este nu numai o bucurie a mea, dar este, în același timp, și o mare îndatorire pe care o am de a răs-

punde la dorințele și la dragostea clerului și credincioșilor din toate ținuturile românești, ca și a românilor ortodocși de peste hotarele țării, să-mi îndeplinesc însărcinarea pe care mi-a încredințat-o clerul și dreptcredinciosul popor român și să-mi împlinesc, de asemenea, misiunea la care m-a chemat Dumnezeu în această înaltă slujire. Dar, în mod deosebit pentru mine, aici, în Maramureș, la Baia Mare, la Prea Sfințitul Episcop Justinian și la Dumneavoastră toți, este ceva tainic, care mă face să mă simt mai în largul meu, decât în alte părți.

Nu sînt pentru prima dată în Maramureș și nu aud vorbindu-Se pentru prima dată de vrednicia, de statornicia și de bogăția sufletească a fiilor maramureșeni, nu numai a celor dinăuntrul fruntariilor de acum ale țării, ci și a celor de dincolo de aceste fruntarii, maramureșeni care, ca și cei de aici, se închină și slăvesc pe Dumnezeu și se roagă pentru noi, după cum și noi ne rugăm pentru ei. Și unii și alții ard cu inima, ca și Sfinții Apostoli, să se îplinească porunca cea mare a Mîntuitorului Iisus Hristos ca toți să fie una, toți românii de pretutindeni, în primul rînd, ca și toți creștinii din lume, căci porunca cea sfîntă, dumnezeiască este ca toți să fim una. De aceea, am ținut să vin, pentru că și eu, ca și Prea Sfințitul Justinian și membrii Sfințului Sinod, acordăm o mare pretuire clerului Bisericii noastre, preoților, nu numai celor care sînteți acum de față și pe care v-am cunoscut cu ani în urmă, ci și tuturor slujitorilor Sfințului Altar, iar în ultimii doi ani de zbateri, de căutări și de frămîntări mi-am dat seama că jugul pe care mi l-a încredințat Dumnezeu nu era posibil să-l port decât cu sprijinul ierarhilor, al clerului și al bunilor noștri credincioși din toate cuprinsurile românești.

Se spune că orice fei de întîlnire între frați constituie un moment revelator, un moment de bucurie, iar atunci cînd ne adunăm în rugăciune și în astfel de gînduri curate Mîntuitorul Iisus Hristos ne călăuzește, este de față și ne poartă pașii. Dacă astăzi sîntem aici, sîntem datorită purtării de grijă a lui Dumnezeu, care a sădit nădejdea în sufletele membrilor Adunării eparhiale care l-au ales pe Prea Sfințitul Justinian și care, încă de atunci, de la alegere, mi-au cerut cu «glas tare», ca la Sfînta Evanghelie, ca primul drum pastoral să-l fac în Maramureș. Mi-a rămas la inimă acest mesaj și iată că acum l-am și putut împlini. Trebuie să vă mărturisesc că am admirat curajul Prea Sfințitului Episcop Justinian, am admirat statornicia preoțimii noastre, am încurajat gîndul de a avea o școală teologică chiar aici, la Baia Mare.

Mă bucur acum că vă văd, mă bucur că sînt de față cei care, cot la cot cu toți fiii acestor pămînturi strămoșești, Domnul Prefect și Domnul Primar, se îngrijesc pentru viața, pentru puritatea, pentru binele lo-

cuitorilor acestui ținut și ai acestui oraș, îndeosebi, amenințat de multe metehne, dar și de acelea de ordin sufletesc, de ordin interior, care răsar câteodată, sub diferite forme, acolo și atunci unde și cum nu te aștepti. Avem o mare răspundere în fața lui Dumnezeu și în fața oamenilor căci sintem chemați să zidim făptura cea scumpă a lui Dumnezeu, sintem chemați noi, de la Sfântul Altar, profesorii de la catedră, dumnealor de la locul de grea răspundere în care se află acum, ca să zidim cu toții trupul cel nevăzut al poporului nostru românesc, rău zdruncinat după o perioadă grea ca aceea de ateism militant, când s-au dus lupte aprige ca să se facă din fiecare locuitor, din fiecare cetățean, un adept al închinării la idoli și nu la valorile noastre strămoșești. Dar, Dumnezeu ne-a ajutat, ne-a ajutat cu toată neputința noastră, cu toate greșelile noastre, ca să străbatem cei 40 de ani, ca și evreii în pustie, și ne aflăm acum, la liman.

Cu nimic nu este însă mai prejos munca acum, în libertate. Și avem încă foarte mult de luptat și fiecare trebuie să vină la această lucrare de renaștere spirituală cu forțele lui lăuntrice, cu valorile sufletului său, cu credința în Dumnezeu, căci fără credință în Dumnezeu nu vom putea avea nici înnoirea materială după care însetează poporul și țara noastră. De aceea, numai împletindu-ne rugăciunile noastre și gândurile noastre vom putea ca împreună să continuăm drumul acesta și să ne îndeplinim misiunea la care sintem chemați cu toții. Mă bucur că atât Dl. Prefect, cât și Dl. Primar simt la fel ca noi, căci au răspundere mare, ca și noi, fiecare preot, și înmănușându-ne eforturile cu toții vom putea să găsim acele căi potrivite pentru a străbate drumul, pentru a combate ura, pentru a lupta împotriva răului, împotriva păcatului și de a fi cât mai mult în lumina Mîntuitorului Iisus Hristos.

Ne găsim acum încă în această lumină a întîlnirii noastre cu eroii și cu sfinții noștri. Am trăit ieri înălțătoare momente în tărîmul sfinților eroi, al martirilor neamului nostru, al tuturor aceluia care, în închisori și pe cîmpurile de luptă, și-au dat viața pentru credință și pentru neam. Avem cu ei, cum avem între noi, o comuniune sfîntă și ei trebuie să ne fie izvoare de îmbărbătare, de curaj, căci ei au înfruntat primejdia și au murit, așa cum au murit martirii din decembrie 1989, copii și tineri, asemenea primilor martiri creștini pentru credință, cu cuvintele și cîntarea «Cu noi este Dumnezeu!». Noi avem o mare îndatorire să le continuăm cinstirea și să facem din viața poporului și a țării noastre un trup sănătos, un trup viguros, un trup al lui Hristos.

De aceea, și scopul venirii mele aici și al întâlnirii noastre, ca și sfințirea noii biserici este tocmai acest aport la zidirea sufletească a vieții poporului nostru. Am venit cu toată bucuria și cu toată responsabilitatea mea, ca puterile mele, să le improspătez din întâlnirea cu Dumneavoastră, din entuziasmul Dumneavoastră, din credința și puterea Dumneavoastră, a minăstirilor și a clerului din aceste părți de țară.

Bine v-am găsit sănătoși și Bunul Dumnezeu să fie cu noi cu toți, totdeauna și în vecii vecilor. Amin !».

A doua zi, 6 iunie 1992, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a acordat, la sediul Sfintei Episcopii, un scurt interviu pentru ziarul local «Graiul Maramureșului», arătând între altele că Ortodoxia poate să aibă o importantă contribuție la renașterea spirituală europeană și că un rol important în acest proces de reînnoire îl are virtutea dragostei, care învinge răutatea.

Conform programului din această zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a vizitat biserica nouă din Baia Sprie, tîrnosită în anul 1985 și apoi locașul vechi ridicat în anul 1793.

La Sighetul Marmăției în marea catedrală ortodoxă care urmează să fie pictată, a avut loc un Te-Deum, oficiat de preoți români și ucraineni după care P.C. Protoiereu Opreșanu a mulțumit *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* pentru ajutorul dat la construirea catedralei, declarîndu-l drept ctitor al acesteia. De asemenea, *Prea Cucernicia Sa* a mai arătat că vizita *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* în Ardeal este un moment înălțător pentru cei peste 200.000 de credincioși ortodocși din părțile Maramureșului și că de această înaltă cinstire s-au mai bucurat și în anul 1972 cînd vrednicul patriarh Justinian a sfințit biserica din Rozavlea.

În fața marelui număr de credincioși care erau de față, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a rostit un frumos cuvînt de învățătură în care, referindu-se la bogatul trecut istoric al Episcopiei Maramureșului și amintind că Maramureșul este locul de unde a plecat Bogdan Vodă peste Carpați și a întemeiat statul moldovean, a spus, între altele :

«Sînt și eu emoționat în aceste clipe, găsindu-mă în acest ținut voievodal al Maramureșului, în mijlocul Dumneavoastră, al credincioșilor și al preoților ortodocși români și ucraineni, deopotrivă, care slujim sfînta și dreapta credință și ne închinăm după datina noastră românească și după rînduiele lăsate nouă, de aproape două mii de ani, de Sfintii Apostoli.

Sintem aici la marginea de nord a țării, în această zonă care a stîrnit admirația și prețuirea nu numai a fraților de peste munți, dar și a românilor care s-au așezat în cele patru colțuri ale lumii, pentru că, între provinciile românești care au păstrat ca niște izvoare curate

credința ortodoxă, tradițiile noastre strămoșești, cîntecul și doiha, Maramureșul se află întotdeauna pe primul loc.

Nu este nevoie să vă spun acum cît de mult prețuim noi statornicia Dumneavoastră în credință, cît de bine cunoaștem noi suferințele Dumneavoastră din trecut și rivna cu care ați apărat credința ortodoxă și o apărați și acum. Mărturie întru aceasta stă biserica nouă în care ne aflăm, dar, mai presus, stau mărturie suferințele credincioșilor, chipurile ierarhilor de care vă vorbea părintele protopop, 36 la număr, care au păstorit Maramureșul și părțile acestea românești. Un sobor întreg, căci acestor ierarhi li s-au adăugat mii și mii de preoți slujitori și apoi sute de mii de credincioși ai Ortodoxiei noastre.

Această istorie și acest arbore al credinței noastre ortodoxe, această tradiție care s-a păstrat atît de vie aici, în Maramureș, în acest leagăn de credință care se cheamă voievodatul lui Bogdan, cel care a întemeiat Moldova, și a altora după el, dreptcredincioșii ctitori ai mînăstirii Peri și ai mînăstirilor pe care astăzi nu le mai avem, din cauza setei de a dărîma ceea ce era românesc, toate acestea, zi, sînt mărturii pentru noi, fie că ne găsim aici, fie că ne găsim dincolo de munți și sîntem în trecere pe aici. Dar și acolo, ca și aici, sîntem toți trecători, nu sîntem veșnici pe pămînt. Veșnică rămîne credința, rămîne Ortodoxia, veșnică rămîne cultura noastră, limba de la mama de-acasă, aceste valori cu care poporul român, acest popor mic a străbătut secolele, a străbătut vitregiile istoriei. Sfîntul ierarh Sava, mitropolitul Ardealului, care la 1672 a sfințit mînăstirea Moisei, este un martir, unul dintre cei mai cunoscuți, apoi ierarhul Iosif, de aici, din Maramureș, din șirul celor 36 de ierarhi maramureșeni despre care s-a vorbit și care va fi canonizat, de mine în două săptămîni, sînt veșnici, ei sînt candelile nestinse ale neamului nostru românesc. Datorită lor, datorită credinței strămoșilor noștri, a mamelor noastre sfinte, poporul român și-a păstrat credința ortodoxă, și-a păstrat datinile, și-a păstrat straiile pe care le-a îmbrăcat la vreme de rugăciune, mai ales, aici, în Maramureș și în alte cîteva leagăne sfinte românești din țara noastră.

De aceea, am venit astăzi aici la invitația preoților, a călugărilor de la Moisei și îndeosebi, a Prea Sfințitului Episcop Justinian misionarul zilelor noastre, acest om care trăiește parcă din respirația dumnezeiască, din rugăciune, din slujirea la altar și care a fost hărăzit, după ce a fondat mînăstirea Rohia, ca să fie păstor aici, să-l aleagă clerul și credincioșii ca episcop al Maramureșului cu un entuziasm rar întîlnit în cronica alegerilor noastre bisericesti. Și iată, credința Dumneavoastră, nădejdea Dumneavoastră că v-ați îndreptat privirile către un om al lui

Dumnezeu, către un om iubitor de Dumnezeu și de oameni, către Prea Sfințitul Justinian, dă roade în această episcopie istorică, cea mai veche, poate, dintre scaunele noastre vlădicești, dacă punem la rînd și minăstirea Peri. O coloană de lumină care a străbătut prin vremi este această eparhie, o istorie adevărată și Prea Sfințitul Justinian o continuă acuma prin activitățile pe care le desfășoară, o eparhie cu biserici noi, cu facultate de teologie, pe care am vizitat-o, cu o preoțime distinsă, pe care o cunosc mai dinainte și pe care o prețuiesc foarte mult. Din această iubire am venit, să adaug, la vrednicia Dumneavoastră, a slujitorilor Sfințitului Altar și a Prea Sfințitului Justinian, modesta mea prezență și smerita mea rugăciune către Bunul Dumnezeu, ca să aprindem o nouă candelă a altarului nostru strămoșesc pentru vecii vecilor, ca să adăugăm la luminile trecutului pe cele ale prezentului, acum, cînd avem mare nevoie de lumină, cînd avem mare nevoie de iubire între noi, cînd avem mare nevoie de nădejde și de încredere în noi, în credința noastră, în smerenia noastră și trebuie să avem, căci purtăm fiecare chipul lui Dumnezeu, din clipa botezului, și sîntem o forță creștină pe care n-o biruie nimeni din lumea aceasta și această credință care a rămas vie în sufletele noastre ne-a izbăvit de cei 40 de ani de robie comunistă-ateistă.

Cînd, cu ani în urmă, veneam tot cu Prea Sfințitul Justinian de la Cluj spre Oradea, am vizitat cîteva biserici de lemn, simbol al artei noastre strămoșești, al măiestriei Dumneavoastră, a țăranilor maramureșeni și aflîndu-ne în curtea uneia dintre aceste biserici, o bătrînă credincioasă, care culegea mere în ograda de alături, ne-a văzut și ne-a întîmpinat la gard cu fructe proaspete adunate din pomii ei. Ce frumoasă imagine de ospitalitate, de deschidere spre cei care vin, necunoscuți chiar, cum eram noi !

Acestea sînt trăsăturile poporului nostru, un popor iubitor de oameni, cum am spus, un popor primitiv, care-și arată virtutea ospitalității prin ceea ce are el mai frumos, pe aceste porți voievodale, care sînt gata să invite oaspeții să calce pragul casei. Aceste porți maramureșene sînt atît de frumoase încît parcă sînt niște chemări, parcă intri prin ele într-o altă alcătuire de oameni, într-o altă climă decît cea de pe prund. Într-adevăr, intri într-o falnică țară creștină românească, plină de bunătate, de virtute, de credință în Dumnezeu, intri într-un cadru sfînt al familiei, de unde nu lipsește rugăciunea, de unde nu lipsește credința, de unde nu lipsește iubirea, intri în acea familie despre care Sfințul Ioan Gură de Aur spunea, în secolul al IV-lea, credincioșilor săi, că familia creștină este și trebuie să fie o biserică și cum într-o biserică nu lipsește rugăciunea, nu lipsește iubirea ca o

temelie a noastră, a vieții noastre, tot așa în familie nu trebuie să lipsească iubirea, unitatea, rugăciunea. Și parcă aici, în Maramureș, acestea toate depășesc așteptările aceluia care vine pentru prima dată.

Ingăduiți-mi, iubiiții mei, să vă spun că am cunoștință de toate zbaterele noastre din Maramureș, din Ardeal, deopotrivă. Le știți și Dumneavoastră, le știu și Prea Sfinții aici de față; încă mai bine decât noi toți le știe Prea Sfințitul Justinian, pentru că a simțit viclenia argumentelor celor care voiau să ocupe catedrala din Baia Mare. Și Prea Sfinția Sa s-a comportat ca pe vremea Sfinților Părinți. Într-adevăr, s-a văzut acolo puterea sa de răbdare, puterea sa de înțelegere, dar s-a văzut acolo și minia și neputința aceluia care vor totuși să mențină în Ardeal o stare ca în evul mediu, ca atunci când românii erau sub puterea cezarului de la Viena, ca să-i treacă din nou cu forța sub ascultarea papei de la Roma.

S-au schimbat însă multe de atunci și eu spun lucrul acesta mereu, la toate întâlnirile pe care le am cu reprezentanții Romei, ai papei, chiar cu reprezentanții lor de aici.

Din 1948 încoace, oamenii au fost botezați cu botezul creștin-ortodox strămoșesc, au trăit de atunci și pînă astăzi în Legea noastră românească. De aceea, ei trebuie să hotărască, căci ei sînt aceia care au avut în 1948 catedrala din Baia Mare și alte biserici și tot ei sînt și acum, aceiași oameni. Unii dintre ei au făcut biserici noi, le-au reparat și le-au întreținut. Dar bisericile noastre din 1700 și cele arse la 1762, de generalul Bucow, mai pot să fie ele restituite, așa cum ni se cere nouă să restituim ca pe niște mere, după număr, pe cele ce au fost în 1948?

Această biserică, această catedrală este a Dumneavoastră și numai Dumneavoastră, preoții și credincioșii, aveți dreptul să vă pronunțați asupra ei. Dumneavoastră decideți dacă vă faceți catolici sau rămâneți ortodocși. Dumneavoastră, deci, hotărîți, fiecare la locul său, dar cu pace, cu înțelegere frățească și românească, cu dragoste, mai ales, unii cu alții, așa cum era înainte de război, cum știți, foarte mulți români, dezamăgiți de unirea forțată cu Roma, s-au întors la dreapta credință. Încă înainte de 1948, găsim, deci, foarte multe cazuri de parohii și chiar de văi întregi, de zone întregi de credincioși din Transilvania care au venit de la greco-catolici la ortodocși pentru a fi sfințiți.

De aceea, 1948 a fost un an când românii au avut libertatea să opteze pentru Ortodoxie. Au rămas și la catolici dintre ei, cum sînt și acum. Ce să facem? Sîntem noi vinovați? Noi am rămas unde sîntem.

Înainte de război, aceste două Biserici mergeau împreună, fără deosebire, căci formau cele două străni, care se uneau și se întâlneau în aceeași biserică, la același altar, dar, acum nu mai sîntem două străni.

Pe cei care, eventual, mai sînt în strana stîngă noi îi primim cu dragă inimă să vină alături de noi. Ei erau ortodocși înainte, numai că aparțineau jurisdicției bisericești a Romei, dar credincioșii nu prea știau ce înseamnă această denumire sofisticată și își vedeau mai departe de Legea lor românească.

Știu, deci, că aveți frămîntări, dar țineți la Ortodoxie și este o mare cinste pentru preoții care sînt și rămîn ortodocși, încît cuvîntul meu exprimă admirație pentru Dumneavoastră, că sînteți pildă pentru toți și pentru mine personal că păstrați credința apostolică a strămoșilor noștri.

Cu aceste gînduri am venit, iubiți frați și surori, iubiți părinți, ca să fim împreună, să cinstim unitatea noastră, să ne rugăm pentru ea, să ne rugăm pentru pacea întregii lumi, pentru pacea noastră. Să avem curaj, că atunci cînd credința lui Dumnezeu se află în sufletul și în inima noastră, cînd credința lui Dumnezeu va pătrunde în școli, în armată, în birouri, pretutindeni, noi ne vom descotorosi de cele rele și vom porni pe calea cea bună cu copilașii, cu tineretul, cu tot poporul nostru. Dumnezeu va fi cu noi, pentru că și-a arătat fața către noi, pentru că, iată, este o adevărată minune ca acum, în libertate, să ne întîlnim. Să ajute Dumnezeu să mergem pe drumul creștin, pe drumul adevărului, pe drumul iubirii și, astfel, vom avea și alte roade de la Dumnezeu, pentru că fără de El nu putem face nimic.

Rog pe Bunul Dumnezeu să dăruiască sănătate Prea Sfințitului Justinian, Dumneavoastră, credincioșilor și preoților noștri și fiecare la rindu-vă să transmiteți tuturor celor de acasă dragostea și prețuirea mea. Totdeauna, să ne rugăm unii pentru alții, căci, mult face rugăciunea părinților pentru fii și a fiilor pentru părinți. Cum ați auzit astăzi pomenindu-ne la rugăciune, tot așa să ne rugăm unii pentru alții necentenit, pentru că rugăciunea este cea care ne ține în unitate, cea care ne ține în dragoste, cea care ne dă putere și încredere că Dumnezeu ne va izbăvi de rele, de necazuri și de primejdii.

Binecuvîntarea Domnului să fie cu noi cu toți, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin !».

Mulțumind pentru cuvîntul de învățătură adresat de Prea Fericea Sa credincioșilor maramureșeni, Prea Sfințitul Episcop Justinian a arătat că Sighetul Marmăției este un loc sfînt pentru români, asemănîndu-l cu Meca pentru musulmani și Ierusalimul pentru evrei.

Tot în acest oraș din apropierea Tisei a mai fost vizitată biserica ortodoxă ucraineană aflată în renovare precum și fosta biserică greco-catolică cu hramul Maica Domnului ridicată între anii 1890—1892. După-amiază a fost vizitat «Cimitirul săracilor» situat în apropierea Tisei, iar în fața troiței ridicată în 1990 în memoria distinsului om politic Iuliu Maniu (1873—1953), *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, împreună cu P.S. Episcop Justinian, P.S. Calinic al Argeșului, P.S. Arhiereu-vicar Ioan Crișanul, înconjurați de preoți și diaconi au oficiat o scurtă slujbă de pomenire. De față a fost și Dl. prof. Roșca Neațu care a informat despre cercetările sale asupra acestui cimitir în care sînt înhumați români de frunte care și-au aflat sfîrșitul în închisoarea de la Sighetul Marmăției.

În jurul orei 18,00 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a asistat la slujba vecerniei oficiată la biserica ucraineană din localitatea Ruscova. La sfîrșitul slujbei P.C. Ioan Pițura, vicarul comunității ucrainene a arătat că enoriașii săi erau dornici să se întîlnească cu părințele lor duhovnicesc, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*. Adresîndu-se credincioșilor adunați în Biserică, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a spus :

«*Sîntem în drum către străvechea minăstire Moisei, pentru sfințirea unei noi biserici și sînt bucurosi ca împreună cu Prea Sfințiții Episcopi să poposim în mijlocul Dumneavoastră, al credincioșilor ucraineni, dar de credință ortodoxă. Sîntem bucuroși, de asemenea, că vă vedem aici în număr atît de mare, să vă vedem copiii care au venit să ne întîmpine atît de frumos pe noi ca și pe Dumneavoastră pe toți.*»

Credința ortodoxă ne leagă mult. De obicei, oamenii leagă între ei prietenii pentru muzică, pentru cîntare, pentru un meșteșug în viață. Deci, pentru diferite nevoi pe care le au, oamenii se împrietenesc și se leagă între ei, dar, în timp ce aceste legături pe bază de ajutorare pot să se știrbească și să cadă, legătura și prietenia prin credința în Dumnezeu, prin Ortodoxie, nu cade niciodată, pentru că, dacă toate celelalte interese sînt trecătoare, credința în Dumnezeu este netrecătoare, este veșnică, și ne ajută să ne mîntuim, să ajungem la Dumnezeu.

Credința ortodoxă, de aceea, ne leagă foarte mult. Ea ne-a legat și în trecut de Ucraina, de Rusia. Tot credința a făcut ca Dumneavoastră să fiți atît de mult timp aici, pe aceste văi, iar mulți români să se găsească dincolo de frontieră...

Dumnezeu va rîndui ca și dincolo, spre nord, să se întindă dragostea și unitatea de credință și către frații români și către frații ucraineni. Aceasta este o putere de nebiruit căci, iată, după 40 de ani, credința a rămas aceeași pentru că noi am ținut legătura cu Biserica, pentru că preoții au fost permanent la Sfîntul Altar și n-au plecat de la datorie.

Au fugit doar năimiții, au fugit cei cu învățătură multă la Roma, care erau rupți de viața poporului nostru, dar, preoții adevărați au rămas cu credincioșii, ei au lucrat mereu, s-au opus dictaturii, cum a spus Prea Sfințitul Justinian, au ridicat cu strădanii mari biserica nouă, de dincolo, așa cum s-au făcut eforturi mari și pentru biserica de aici și nici Patriarhia noastră n-a stat pasivă, ci a lucrat și ea intens în anii aceștia și a înfruntat ateismul.

Imediat după revoluție s-a pus întrebarea cum a pregătit Biserica dobîndirea libertății. În clipele acelea grele ce răspuns se putea da? Biserica nu se ocupă de revoluție, dar, restaurarea bisericilor și minăstirilor, bisericile noi, păstrarea credinței, a unității noastre, n-au fost oare toate acestea forme de pregătire a revoluției, de luptă împotriva ateismului, a dictaturii, căci o biserică, o cruce de biserică era un drapel al Mintuitorului, al credinței împotriva comunismului.

Așa că, iată, noi, acolo unde ne-am găsit, am fost la datorie, credința s-a păstrat, iar credincioșii își folosesc bisericile lor. Cei care n-au biserici pot și ei să-și facă, îi vom ajuta și noi. Le-am spus mereu că noi, care sîntem majoritari, îi ajutăm și pe ceilalți să-și facă biserici și trebuie să și le facă, dar, ca să le dăm bisericile împotriva voinței credincioșilor și a preoților, nu se poate. Nici noi nu am avut reședință episcopală în Maramureș. A dobîndit-o Prea Sfințitul Justinian, prin multe strădanii și alergătură după aprobări. Tot astfel, la Blaj, unde ni s-a ocupat biserica cu forța de către părintele Todea, care a primit titlul de cardinal, acolo am lăsat lucrurile așa, căci credincioșii au pus temelie altei catedrale. Frații noștri, care vor bisericile, n-au bunăvoință și nu pun nici o temelie nouă de biserică, nicăieri, ei nu vor să înțeleagă că bisericile aparțin credincioșilor și numai ei au dreptul să hotărască.

Eu mă bucur că am putut să vin pînă aici ca să vă binecuvintez. Am slujit în bisericile Dumneavoastră de la Satu Mare. Sînt biserici foarte frumoase și acolo ca și aici, cu preoți distinși, cu foarte buni credincioși ucraineni.

Dumnezeu să vă ajute să le păstrați și să vă mintuiți în ele!».

Itinerarul zilei de 6 iunie 1992 s-a încheiat seara tîrziu la minăstirea Moisei unde Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist era așteptat de părinții minăstirii, de preoți din împrejurimi și de un mare număr de credincioși, în frunte cu P.S. Casian Gălățeanul, arhiereul-vicar al Episcopiei Dunării de Jos, sosit între timp la minăstirea Moisei.

P.Cuv. Arhim. Ioan Horia, starețul minăstirii Moisei, l-a întîmpinat pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și pe însoțitorii săi cu alese cuvinte, exprimînd mulțumirea și bucuria pe care părinții minăstirii și credincioșii le simt pentru vizita Prea Fericirii Sale.

Adrîsîndu-se tuturor celor de față, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rostit un amplu cuvînt de învățătură, spunînd :

«Vin acum, condus de Prea Sfințitul Episcop Justinian, încărcat de impresii și de emoții dintre cele mai adânci pentru cineva care calcă și vede atâtea așezări, atâtea biserici și atâtea locuri de mare valoare istorică și culturală pentru noi, de cineva, zic, care trebuie să poarte de grijă, să răspundă în fața lui Dumnezeu și în fața oamenilor de mîntuirea noastră, a tuturor.

Fi
Pe
Sc
La invitația Prea Sfințitului Justinian, a credincioșilor din parohia comunei învecinate, a cărei biserică o vom sfinți mîine, iată, ne aflăm acum la mînăstirea Moisei. Trebuie să mărturisesc de la început că nu mă așteptam că voi avea astăzi atîtea prilejuri de a mă întîlni cu preoții și cu bunii credincioși din Maramureș, de la Sighet și de la parohiile acestea din Valea Vișeuului, iar acum la mînăstirea Moisei, să fiu așteptat și întîmpinat de părinții din mînăstire și de Prea Sfințitul Episcop Justinian.

†
T
V
Dumneavoastră știți foarte bine că Maramureșul are o istorie bogată și de mare valoare pentru neamul nostru și pentru Biserica Ortodoxă Română. Știți, de asemenea, că strămoșii noștri au organizat aici, în Maramureș, ca într-un cuib de vulturi, viața noastră românească. Matca poporului român aici se află, în Maramureș. De aici au pornit descălătorii Țării Moldovei urmați apoi de fruntașii culturii, de sfinți și mărturisitori, și tot aici au venit și s-au sălășluit monahi cuvioși, postitori, oameni cu frica lui Dumnezeu, unii așezîndu-se chiar la această mînăstire, Moisei.

Ir
O
S
C
S
C
Iată, deci, o istorie întregă și ne-ar trebui foarte mult timp ca să poposim numai asupra cîtorva momente. Din trecutul acesta încărcat de istorie ne dăm seama de frumusețea vieții strămoșilor noștri, de dîrzenia cu care ei au păstrat credința ortodoxă, de statornicia cu care ei au viețuit în Legea românească secole de-a rîndul și de simțămîntele lor vii de legătură cu țara. Încă de pe timpul formării poporului român, aici, în Maramureș și în nordul Ardealului, strămoșii noștri au creat o conștiință puternică atît în ceea ce privește păstrarea credinței și a culturii, cît și în privința unității noastre ca neam.

P
De aceea, m-am încumetat să străbat aceste urcușuri ale vieții noastre ca popor, ale societății noastre românești. Noi, am urcat pînă aici! Pornind de la București, care este la cîmpie, spre Transilvania, cu relieful ei muntos, am tot urcat și eforturile s-au cerut a fi mai mari, iar aici, la această mînăstire, strădanile, atît cele fizice, dar și cele sufletești, trebuie să fie sporite pentru cei care năzuiesc să pășească pe urmele sfinților noștri înaintași. Aici, a sfințit biserica sfîntul ierarh

Sava, mitropolitul Ardealului, la 1672, și tot aici au venit călugării de la mînăstirea Putna a lui Ștefan cel Mare, iar conștiința unității noastre, ca neam și ca popor, a fost vie și ea se păstrează pînă azi.

Mă aflu pentru prima dată la această mînăstire și mai ales acum, cînd Prea Sfințitul Episcop Justinian se află de cîtva timp în fruntea acestei reînființate Episcopii românești a Maramureșului și Sătmarului și am găsit roadele apostolatului său, ale lucrării misionare desfășurate în eparhie. Am aflat preoțimea la datorie, peste tot, o preoțime care impune prin conștiinciozitatea ei, iar aici, la sfînta mînăstire, iată, această biserică minunată și așa de frumos zugrăvită că privind-o și cîntînd în ea parcă se adevăresc cuvintele unei rugăciuni către Maica Domnului, că atunci cînd ne aflăm în biserică și biserica este împodobită ca aceasta, așa cum trebuie să fie toate bisericile noastre, «în cer ni se pare că sîntem».

Lucrul acesta este adevărat, iubirii mei, pentru că locul în care ne aflăm, mînăstirea aceasta și, în general, spațiul nostru românesc de pretutindeni este un spațiu sfînt, un spațiu sacru, care trece dincolo de privirea ochilor noștri, de simțirile noastre trupești. În biserică, noi sîntem în comuniune cu Dumnezeu, cu sfinții săi; așa cum îi vedem în icoane și privim aureolele lor, tot așa, cu ochii minții noastre, la rugăciune, la Sfînta Liturghie sîntem împreună cu ei.

Ne aflăm acum după Înălțarea Domnului Hristos, cînd am săvîrșit și cinstirea eroilor noștri din veacuri adormiți pentru credință și a celor care, de asemenea, tot pentru credință și-au jertfit viața în evenimentele din decembrie 1989, rostind Tatăl nostru, a acelor copii și tineri nevinovați care au doborît idolul, au biruit răul și necredința, și iată, așa s-a reînfiripat tradiția cinstirii eroilor în ziua Înălțării Domnului. Întîlnirea noastră are loc acum în lumina comuniunii noastre cu ei pe tărîmul veșniciei și a comuniunii lor cu noi pe tărîmul acesta văzut, pămîntesc, dar cu nădejdea, cu încrederea ca și noi să ne învrednicim să trecem pe tărîmul nemuririi.

Astăzi, împreună cu Prea Sfințitul Episcop Justinian, cu ceilalți Prea Sfințiți, membri ai Sfîntului Sinod, am vizitat cimitirul săracilor din Sighet, unde, așa cum ne-a atras atenția Prea Sfințitul Justinian în foarte frumoasa cuvîntare rostită în catedrala orașului, acolo, în cimitirul acela, au ajuns și oasele martirilor, ale eroilor, ale aceluia care reprezintă tot ceea ce am avut mai sfînt, mai darnic și mai curat în neamul nostru românesc, ale marilor oameni care au făurit întregirea neamului nostru românesc, ca Gh. I. Brătianu, Iuliu Maniu sau Graur Dumitru din Basarabia și mulți alții închiși la Sighet și apoi aruncați

Fi
Pe
Sc
t

în cimitirul acesta, în cimitirul săracilor. Ce paradox trăim mereu în viața noastră. De altfel, credința, Evanghelia este un paradox, pentru că cei care plîng — rid, cei care se întristează se bucură, așa este viața noastră bisericască. Iată, cum, fruntași ai culturii, acești oameni iubitori de țară și de pămînt strămoșesc, au fost batjocoriți, căci nici mormintele nu li se cunosc. Se știe doar locul acela comun din cimitirul săracilor unde au fost aruncați, dar ei sînt aceia care au îmbogățit tezaurul de cultură și de gîndire înaintată al neamului nostru românesc, au înființat școli și instituții de învățămînt, au ctitorit biserici și minăstiri. Ei sînt între cei săraci, așa cum Mîntuitorul Iristos, la care nici îngerii nu cutezau să privească, s-a născut în ieslea pentru dobitoace. Așa este viața noastră creștină. Ne-am dus acolo și am făcut o rugăciune și pentru o clipă ni s-a părut că îi vedem aievea, că îi auzim și le simțim lupta pentru întregirea neamului, pentru făurirea României Mari. Ne-am plecat frunțile și împreună cu rugăciunea am aprins o luminare. Este, iubiții mei, un fapt ce rămîne grăitor, anume că Dumnezeu, e atoașteștiutorul, cunoaște și știe numele lor și vrednicia lor și numai El știe locul unde se află fiecare dintre ei.

T
V
I
O
S
C

Rolul credinței este, de aceea, foarte mare, iar noul altar pe care-l vom sfinți mîine vine să ne îmbogățească pe toți, să ne dea curaj în credință, în iubirea și în năzuințele noastre de mai bine. Poate nicăieri această realitate de dincolo de realități, adică realitatea dumnezeiască, sfințenia dumnezeiască, nu plutește chiar în chip vizibil așa ca în Maramureș, cum se simte acum la această minăstire, căci noi trăim pe pămînt și ne vedem unii pe alții, dar în acest sfînt lăcaș sîntem trecuți dincolo de hotarele firii, sîntem în cer, în împărăția lui Dumnezeu. Sfinții Părinți ne arată că Biserica este cu adevărat limanul vieții noastre și este, în același timp, tărîmul împărăției lui Dumnezeu.

S
C
P

În biserică sîntem una, fie că oficiem la sfîntul altar, fie că ne găsăm la strană, fie că ascultăm sfînta slujbă, dar sîntem una nu numai între noi, ca frați și surori, ci sîntem una cu sfinții, cu eroii noștri pe care i-am pomenit la Înălțarea Domnului, de-a lungul și de-a latul țării noastre. Ca dintr-un singur piept s-au înălțat pretutindeni rugăciunile rostite în joia de cinstire a eroilor și a Înălțării Domnului, de către slujitorii sfîntului altar. Și așa cum știți, Dumnezeu ne-a binecuvîntat cu multe altare din acestea, căci pentru fiecare erou, pentru fiecare martir, pentru fiecare credincios sau credincioasă care a murit pentru credința în Dumnezeu; și din neamul nostru au murit mulți, iubiții mei —, pentru fiecare dintre ei există un altar. Și nu numai la noi, ci în toată Europa găsăm urmele lor. Iar ca să putem să înțelegem

taina jertfei lor, taina vieții noastre creștine românești, este nevoie să ne rugăm mult. Acest popor mic, de aici, din provinciile românești, mic în raport cu alte popoare din Europa și din lume chiar, a dat un număr așa de mare de martiri, un număr așa de mare de credincioși care au căzut pe cîmpurile de luptă, cum știți, și în Răsărit și în Apus. Cei care au căzut în închisori, în ultimii 40 de ani, în închisorile acestea care au distrus floarea culturii noastre românești, cei atît de mulți care au căzut pe cîmpurile de luptă și în Răsărit și în Apus, sînt asemenați de Biserică cu martirii, cu mărturisitorii, fiindcă fiecare dintre ei a avut pe buze rugăciunea, a purtat la piept iconița de la mama, a dus în gînd imaginea părinților, a celor dragi de acasă, credința în Dumnezeu. Ei, martirii aceștia, au încins pămîntul românesc. Oriunde ne-am întoarce, peste tot găsim, străjuind urmele lor. Piepturile lor, trupurile lor sînt pentru noi altare. De aceea, trebuie să avem grijă de cimitirele lor, de mormintele lor, de troițele lor. Ne roagă, pentru aceasta și Asociația foștilor deținuți politici și Societatea pentru cinstirea eroilor.

Iată, ce ne aduce legătura noastră cu Biserica, iubirii mei, și de aceea, am venit de la București ca să-mi arăt prețuirea pentru tot ceea ce se străduiește să facă Prea Sfințitul Episcop Justinian și cuvioșii călugări de aici, cucernicii preoți de la parohii, ca să apere credința în ciuda greutăților, și nu este cazul să vi le mai amintesc acum, căci le știți, dar aș vrea să cunoașteți că inima Sfintului Sinod și a mea personal vibrează împreună cu inima preoților și a ierarhilor din Transilvania pentru păstrarea credinței strămoșești. Să nu o slăbim căci nu poate fi o altă credință mai frumoasă, mai bogată decît Ortodoxia. Să nu ne intimidăm că sînt alții cu bani, cu mijloace mari de propagandă, că sînt mereu prezenți și la televiziune și la Radio, că se foiesc peste tot, prin sate și prin orașe. Să nu lăsați tinerii să se amăgească cu promisiuni, pentru că cu nimic nu poate fi înlocuită o credință veche de două mii de ani, altarul străbun, trupul lui Hristos, care-i mai sfînt, mai dumnezeiesc decît tot ceea ce avem noi. Un singur copil, un singur tînăr, o singură tînără care părăsește credința ortodoxă pricinuieste o rană adîncă în trupul Mintuitorului, face ca din coasta Domnului Hristos să fișnească iarăși singele durerii. Să păstrați credința și Legea ortodoxă cu orice risc.

Ne-a ajutat Bunul Dumnezeu să străbatem o perioadă grea de 40 de ani și iată, am ieșit la liman. În tot acest timp am privit și am căutat acolo unde strămoșii noștri ne-au îndreptat pașii, adică la izvoarele credinței, încît avem acum roade așa de frumoase, avem biserici adevărate catedrale, ca cele pe care le-am văzut astăzi, avem mînăstiri,

avem călugări și călugărițe la studii, avem preoți harnici și credincioși evlavioși. Spunem toate acestea nu cu îngîmfare, iubiți frați și surori, ci le spunem cu smerenie, pentru că ele au însemnat suferință, grijă, efort, durere. O minăstire ca Putna sau o minăstire ca Moisei, ca să fie așa de frumoase, cum sînt acuma, nu s-au făcut deodată, ci s-au depus strădani mari, au trebuit mijloace, pe care doar credincioșii le-au dat, prin luminărica, prin calendarul și cartea de rugăciuni pe care le-au cumpărat de la pangarele bisericilor, și din care s-au adunat, picătură cu picătură, aceste mijloace, încît se miră astăzi o lume întreagă cum de au rămas bisericile și minăstirile noastre atît de frumoase și s-au construit chiar și biserici noi. Numai darul lui Dumnezeu, nu nevrednicia noastră, darul lui Dumnezeu ne-a ajutat.

Să nu slăbim credința noastră acum, în libertate, să continuăm să ne întărim nădejdea în Dumnezeu, să sporim iubirea între noi, să-i iubim pe toți ca și pe noi înșine, dar tezaurul nostru sfînt de credință nu-l putem înlocui cu altceva în vecii vecilor. Fiecare familie este o biserică și fiecare mamă, fiecare tată este dator să păstreze integritatea familiei sale, a bisericii sale, așa cum noi, Sfîntul Sinod — și eu și Prea Sfîntitul Justinian și ceilalți Prea Sfînțiți —, datori sîntem să păstrăm integritatea fîinței noastre bisericesti, a Bisericii noastre strămoșești.

Peste două săptămîni vom ajunge să canonizăm noi sfinți din neamul nostru. În legătură cu aceasta vreau să vă spun că, printre altele, ni s-au adresat și asemenea cuvinte nefrățești din partea altora, de peste hotare, că românii n-au sfinți de-ai lor în calendar, ci au doar sfinți străini. Dar, despre sfinții noștri am vorbit mai înainte unde se găsesc, unde se află atîția voievozi, atîția ierarhi, atîția martiri și mărturisitori care, de-a lungul secolelor, au apărut credința. Așa că, acum, îi vom înscrie în calendar, în rîndul sfinților, pe Ștefan cel Mare, pe care poporul l-a trecut în rîndul sfinților încă în viață fiind el, pe Constantin Brîncoveanu, care a fost decapitat la Constantinopol, după ce a văzut tăierea capetelor celor patru copii ai săi, pe mitropolitul martir Antim Ivireanu, pe ierarhul mărturisitor Iosif de aici, din Maramureș și pe alții. Canonizarea lor o aducem ca ofrandă Bunului Dumnezeu din partea întregului popor, din partea credincioșilor, a clerului, din partea minăstirilor noastre. Să-i mulțumim lui Dumnezeu, să-i fim recunoscători întotdeauna, seara și dimineața, pentru tot ceea ce ne-a dăruit și pentru ceea ce ne va dăruia, dacă sufletul nostru va fi chivot vrednic a-l primi în sine pe Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos.

Mă bucur că v-am găsit la rugăciune la sfînta minăstire, mă bucur, de asemenea, că vă văd cu multă luare aminte, deoarece credința și

iubirea de semenii sînt pîrghiile rezistenței noastre prin greutățile prin care trecem cu toții.

*Dumnezeu să vă binecuvînteze cu pace și cu sănătate. Amin!**

Momentul principal al itinerarului maramureșan al *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* l-a constituit ziua de 7 iunie 1992. În jurul orei 9,30 coborînd de la minăstirea Moisei, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a fost întimpinat, la intrarea în localitatea Moisei, de un mare număr de credincioși în fața cărora se afla un grup de călăreți. De aici și pînă la locul unde a avut loc ceremonia de sfințire a bisericii, credincioșii în ciuda vremii ploioase, au cîntat, fără întrerupere, imne religioase.

Tirnosirea a fost săvîrșită de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* înconjurat de cei patru ierarhi însoțitori, de un mare număr de preoți și diaconi. Sf. Liturghie a fost oficiată în fața bisericii unde a fost amenajată o tribună acoperită, astfel încît cei peste 50.000 de credincioși au putut urmări desfășurarea sfintei slujbe. Răspunsurile la Sf. Liturghie au fost date de corul credincioșilor din Moisei.

Diac. prof. EMILIAN CORNÎTESCU

VIZITA ÎN ROMÂNIA A I.P.S. TEODOSIE NAGASHIMA ARHIEPISCOPI ORTODOXI DE TOKIO ȘI MITROPOLITUL ÎNTREGII JAPONII

Un eveniment important pentru viața bisericească a Patriarhiei Române din primăvara anului 1992 a fost vizita făcută, la București și în cîteva eparhii din țară, de către I.P.S. Teodosie, arhiepiscop ortodox de Tokyo și mitropolitul întregii Japonii. Vizita I.P.S. Teodosie a fost efectuată între 7—12 mai 1992 la invitația *Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*.

Înainte de a înfățișa desfășurarea acestei vizite, prezentăm cititorilor cîteva elemente legate de istoria și viața actuală a acestei comunități ortodoxe din Extremul Orient.

Primii misionari creștini ajung în Japonia la jumătatea secolului al XVI-lea. După cîteva decenii, în timpul cărora numeroși japonezi au îmbrățișat credința creștină, începe o perioadă de aproape 300 de ani de persecuții împotriva noii credințe. După această perioadă foarte tulburătoare, spre sfîrșitul veacului trecut, au fost inițiate numeroase mișcări misionare de către protestanți, romano-catolici și ortodocși.

Primele convertiri la credința creștină ortodoxă în Japonia s-au datorat activității misionare a preotului consulatului rus din Tokyo, *Nicolae Kasatkin*, devenit mai tîrziu primul arhiepiscop ortodox în Japonia și canonizat în 1969 sub numele de Sfîntul Nicolae, apostolul Japoniei.

În timpul activității misionare a Sfîntului Nicolae, desfășurată între anii 1861—1912, s-au tradus texte liturgice în limba japoneză, s-a

clădit catedrala ortodoxă din Tokyo, s-a înființat un seminar, școli de cateheți, prima școală de infirmiere din Japonia etc. În misiunea sa de propovăduire a credinței creștine ortodoxe în Japonia, Sfântul Nicolae a fost ajutat și de arhimandritul basarabean Anatolie Tihai. La moartea Sfântului Nicolae în 1921, Biserica Ortodoxă Japoneză număra 33.017 credincioși ortodocși, 35 de preoți, 22 diaconi, 106 cateheți, 82 seminaști.

Din 1969 Biserica Ortodoxă din Japonia a devenit Biserică autonomă și este păstorită de I.P.S. *Teodosie Nagashima*, arhiepiscop de Tokyo și mitropolit al întregii Japonii (pentru informații suplimentare privind Biserica Ortodoxă din Japonia, a se vedea: Pr. drd. Nichita Runcan, *Ortodoxia în Japonia*, în «Ortodoxia», XLIII, (1991), nr. 1, p. 139—155).

Vizita frățească făcută de I.P.S. Mitropolit Teodosie Patriarhiei Române a avut ca puncte centrale, pe de o parte întâlnirea cu *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și vizitarea unor obiective bisericesti din cadrul Arhiepiscopiei Bucureștilor, iar pe de altă parte vizitarea unor mănăstiri din eparhiile Argeș și Râmnic.

În vizita Sa în România, I.P.S. Mitropolit Teodosie, a fost însoțit de P.C. Pr. John Takahoshi și domnul Constantin Stergiopoulos cu soția sa Ermina. Un amănunt ce poate întregi imaginea însoțitorilor I.P.S. Teodosie: domnul Constantin este grec de origine, a făcut studii de medicină în România și aici a cunoscut-o pe Domnișoara Ermina Tabata prima studentă japoneză în România. Dîșii au făcut și oficiul de traducători.

I.P.S. Mitropolit Teodosie a sosit la aeroportul Otopeni pe data de 7 mai 1992 și a fost întâmpinat de P.S. Teofan Sinaitul, episcop-vicar patriarhal. După o scurtă slujbă de mulțumire oficiată în catedrala patriarhală, a avut loc în reședința patriarhală o primă întâlnire oficială cu *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*. I.P.S. Mitropolit Teodosie a mulțumit *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* pentru invitația de a vizita România, iar Întîistătătorul Bisericii noastre a arătat că vizita înaltului ierarh ortodox japonez constituie un moment misionar cu adîncă semnificație privitor la dimensiunea universală a Bisericii Ortodoxe. «Universală este Biserica Ortodoxă, a spus *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, nu numai prin faptul că deține adevărul de credință nealterat de nici o pată, dar și pentru realitatea îmbucurătoare a răspîndirii sale pînă în cele mai îndepărtate tărîmuri ale pămîntului».

În cinstea Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Japoneze s-a organizat, tot în ziua de 7 mai 1992, la reședința patriarhală, un concert de muzică religioasă executat de corul de copii «Symbol», condus de prof. Jean Lupu.

Vineri, 8 mai 1992, delegația Bisericii Ortodoxe din Japonia însoțită de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, a vizitat Facultatea de teologie din București și complexul mănăstirii Antim.

În aula Facultății de teologie, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a făcut în fața profesorilor și a studenților prezenți, o prezentare a delegației ortodoxe japoneze, spunînd:

«Aveți în fața Dumneavoastră, alături de noi, pe I.P.S. Arhiepiscop și Mitropolit Teodosie, Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe din Japonia. Dumnezeu a rînduit ca acum, în lumina Sfintei Învieri, să ne întîlnim cu una din Bisericile Ortodoxe mai noi din lume, cu Biserica Ortodoxă din Japonia. O Biserică misionară, care a luat ființă, prin rivna unor misionari ruși, în urmă cu 120 de ani și care, în condiții destul de grele, și-a continuat viața și lucrarea ei pînă astăzi. Această Biserică, una din cele mai tinere Biserici ortodoxe din lume, cum spuneam, a depins pînă în deceniul trecut de Patriarhia Moscovei, care, acum zece ani, i-a acordat autonomia și, după înțelesul de la Moscova, chiar autocefalia. Așa cum știți, problema modului de acordare a autocefaliei sau autonomiei în Biserica Ortodoxă și cine anume este îndreptățit să o acorde este încă în discuție.

I.P.S. Teodosie, cu care ne-am întîlnit, în mai multe rînduri, la diferite consfătuiri interortodoxe și intercreștine, face o călătorie la Atena, la invitația Bisericii Ortodoxe a Greciei și a dorit să treacă și prin România, ca să vadă și Biserica noastră, fiind însoțit de P.C. Pr. Ioan, consilier al Mitropoliei și de Dl. doctor Konstantinos Stergiopoulos, din Atena și soția sa, D-na doctor Ermina Rikaru Tabata Stergiopoulos, de origine japoneză, trecută la Ortodoxie. Amîndoi au studiat medicina la noi în țară și sînt devotați creștini în sprijinul Bisericii Ortodoxe.

Noi ne-am bucurat pentru această vizită și ne-am gîndit ca oaspeții să viziteze și Facultatea de teologie spre a purta discuții folositoare de suflet și a afla realitățile bisericesti și culturale din această parte a lumii. Precum știți, în Ortodoxie fiecare Biserică este egală cu celelalte indiferent de numărul credincioșilor, avînd succesiunea apostolică, pîstrînd tezaurul de credință neștirbit și comuniunea canonică, liturgică și pastorală cu Biserica cea Una. Ceea ce iarăși trebuie să cunoașteți, ca fiind foarte important pentru noi, este faptul că printre primii și unul din cei mai zeloși misionari ai Ortodoxiei în Japonia a fost și un monah român din Basarabia, în secolul trecut, care se numea Anatolie și despre care a scris învățatul istoric P.C. Pr. Paul Mihail. Iată cum Dumnezeu a rînduit ca astăzi, I.P.S. Teodosie să vină aici tocmai din Extremul Orient, unde un român a purtat acolo cuvîntul Evangheliei Mîntuitorului Iristos.

Dumneavoastră știți că poporul japonez este adînc înrădăcinat în credințe și în tradiții milenare și, ca să prindă creștinismul rădăcină acolo, a trebuit să se depună eforturi foarte mari pentru a-i face pe japonezi să se desprindă de credințele lor, de datinile lor, de tradițiile lor și toate acestea numai într-o sută și ceva de ani. Ea a prosperat în

acest scurt interval de timp și din cele ce are să vă spună I.P.S. Sa o să auziți că acolo, mai ales, tineretul este puternic atras spre Ortodoxie. Îndată ce cunoaște învățătura ortodoxă și vede în felul de viață ortodox un stil favorabil de dezvoltare atât a culturii și a tehnicii, cât și a raporturilor dintre oameni, nu zăbovește a o îndrăgi și a o îmbrățișa.

De aceea, am dorit să vă fac părtași la această vizită și vom proceda așa și pe viitor, pentru ca asemenea întâlniri să constituie adevărate momente instructiv-educative. Este foarte bine pentru un tânăr, pentru o tânără care și-a consacrat energiile și viața slujirii Sfintei Biserici să știe ce Biserică slujește, ce legături are această Biserică pe plan creștin și cum este privită ea din afară.

Acestea fiind spuse, în numele Sfântului Sinod, al clerului și credincioșilor Bisericii noastre salut la acest prim popas pe I.P.S. Arhiepiscop și Mitropolit Teodosie și pe însoțitorii săi și las ca salutul din partea dumneavoastră să-l exprime părintele decan al Facultății de teologie».

În numele studenților și al profesorilor Facultății, P.C. Pr. Prof. Dumitru Popescu a adresat un respectuos cuvânt de salut și a rugat pe înaltul oaspete să facă o prezentare a Bisericii Ortodoxe din Japonia.

Înalt Prea Sfințitul Teodosie a făcut apoi o amplă prezentare a situației Bisericii Ortodoxe din Japonia, legăturile sale cu celelalte comunități creștine din țara «Soarelui-Răsare», precum și perspectivele misionare ale acestei Biserici.

După încheierea cuvintului, I.P.S. Teodosie, mai mulți studenți au adresat înaltului ierarh japonez o serie de întrebări în legătură cu creștinismul japonez, cu istoria și situația sa actuală. Răspunsurile la întrebările puse au completat fericit expunerea I.P.S. Teodosie în legătură cu Ortodoxia japoneză.

După încheierea discuțiilor, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a luat din nou cuvântul spunînd :

«Cu acest prilej îmi exprim, mai întii, bucuria că mă găsesc în această aulă nouă, pe care studenții din uitimul an o știu bine cum arăta înainte, acum 4—5 ani, cînd era în completă refacere și cit de frumos arată acum. Este prima dată cînd o văd plină de studenți și studente. Pentru că în curînd vor începe examenele și colocviile, vă doresc succes la toți și, totodată, subliniez momentul de față și mesajul pe care-l poartă această întîlnire, care este de la Dumnezeu, căci, în mod tainic bunul Dumnezeu lucrează și adună pe slujitorii și credincioșii Lui, așa cum ne-am adunat noi astăzi. Acest mesaj, cred că se exprimă în trăsătura misionară a Bisericii noastre, a teologiei în lumea contemporană și în același timp, în unitatea panortodoxă, în mai buna cunoaștere între Bisericile Ortodoxe.

De asemenea, vreau să vă felicit pentru maturitatea și seriozitatea întrebărilor, reținând din ele că vă preocupă raporturile dintre Biserici și importanța lor, precum și de aria de răspindire a Ortodoxiei în lume.

De data aceasta, ni se deschide o fereastră către o lume mai puțin cunoscută, cum rezultă din întrebările care s-au pus și anume că în Extremul Orient există o Biserică mai tânără, am putea spune, o ramură mai nouă a Ortodoxiei. Găsim material documentar foarte bun la profesorul Vasile Ispir, care s-a ocupat în mod special de misiunea ortodoxă în Extremul Orient. El a predat pe vremuri un curs special despre această problemă la Facultatea de teologie, pe care l-a și tipărit. Dacă cereți la bibliotecă acest curs și îl citiți, aflați din el multe lucruri interesante despre misiunea Ortodoxiei în această parte de lume îndepărtată de noi. Există Ortodoxie și în Coreea, există și în alte țări din Extremul Orient, după cum există astăzi Ortodoxie bine organizată și în Africa de Sud. Așa încît, cu ocazia aceasta, e bine să reținem dimensiunea misionar-pastorală a Ortodoxiei, cît mai buna cunoaștere a pătrunderii ei în lumea de astăzi.

În ceea ce privește unitatea panortodoxă, ați luat acum cunoștință de o Biserică tânără, dar care este păstrătoarea învățurii de credință ortodoxă, a practicii ortodoxe. Dificultățile traducerii au făcut să nu reiasă prea clar acest lucru. Desigur, este vorba de o Biserică Ortodoxă în toată puterea cuvîntului, care păstrează rinduielile liturgice, canonice și dogmatice ca și celelalte Biserici Ortodoxe, dar, pentru că a depins de Patriarhia Moscovei, după cum și Biserica noastră, a ținut secole de-a rîndul, de Patriarhia din Constantinopol, n-a putut să iasă pe valurile preocupărilor creștine, cunoscînd că o Biserică cu asemenea situație nu poate face parte ca Biserică de sine stătătoare din forurile ortodoxe sau din cele ecumenice. De acum înainte, însă, această Biserică va avea un statut deosebit, asemănător cu cel al altor Biserici Ortodoxe, care au dobîndit autocefalia tot de la Biserica Rusă, dar care n-au fost încă recunoscute ca atare de celelalte Biserici Ortodoxe.

Dumneavoastră cunoașteți că în vremea noastră Ortodoxia se bucură de un cadru organizat care, îi dă posibilitatea de a analiza și de a hotări în probleme generale ortodoxe, de a aprecia asupra preocupărilor lumii creștine, ale societății în general. Este vorba de Conferința panortodoxă de la Chambésy, inițiată la Rhodos în 1961 și care, de atunci încoace, are mereu pe ordinea de zi și problema diasporei ortodoxe. Toate Bisericile Ortodoxe din Occident, din Africa, iată și din Extremul Orient,

care nu sînt Biserici autonome sau autocefale, sînt reprezentate la această Conferință și la lucrările altor foruri creștine de Bisericile-mame, iar hotărîrile adoptate sînt valabile și pentru ele.

Pe ordinea de zi a Conferinței de la Chambésy, care urmează să se țină în luna noiembrie, anul acesta, figurează și problema autonomiei și autocefaliei. În comitetul de pregătire a acestei Conferințe, Biserica noastră are un rol important. Teologii noștri, părinții profesori au lucrat intens și s-au documentat asupra temelor de pe ordinea de zi și urmează acum ca noi să revedem aceste teme în lumina schimbărilor care s-au produs în lume, pentru a se putea stabili cum vede Ortodoxia legătura canonică între Bisericile-mame și Bisericile care au luat ființă ulterior atît în Europa, cit și pe celelalte continente. Sînt Biserici mai noi, care s-au constituit din credincioși aparținînd naționalităților Bisericilor-mame, dar sînt și Biserici care s-au alcătuit din mai multe naționalități locale, cum este Biserica Ortodoxă din Coreea, ce cuprinde atît coreeni, cit și alte naționalități de acolo, după cum mai sînt, pe lingă Bisericile Vechi-Orientale, cum ați auzit, și protestanți și catolici.

În ce ne privește pe noi, Biserica Ortodoxă a Japoniei se deosebește de toate celelalte prin faptul că este o Biserică națională, că ea aparține unei naționalități. Ați putut să ascultați din expunerea făcută de I.P.S. Mitropolit Teodosie că această Biserică a trebuit să lupte cu vechi tradiții, cu diferite forme de credință, de cultură, care în Japonia sînt foarte multe. Vom încerca să-i ajutăm și noi cu cărți, cu obiecte bisericesti, poate vom face și schimb de studenți etc.

În încheiere, aduc mulțumiri I.P.S. Mitropolit Teodosie pentru osteneala pe care și-a luat-o de a veni la noi. De asemenea, vă doresc și Dumneavoastră să fiți sănătoși să pășiți cu Lumina Învierii pe calea pregătirii teologice spre a fi de folos Bisericii și Țării noastre».

De la Facultatea de teologie delegația Bisericii Japoneze, împreună cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a făcut o vizită la minăstirea Antim unde s-au întîlnit cu credincioșii din biserică, apoi au vizitat cancelaria și biblioteca Sfintului Sinod.

În ziua de sîmbătă, 9 mai 1992, înalții ierarhi ai celor două Biserici Ortodoxe surori au vizitat minăstirile Sinaia, Cheia și Suzana din cadrul Arhiepiscopiei Bucureștilor. În cadrul întîlnirilor cu monahii și monahiile din minăstirile menționate, I.P.S. Teodosie și-a manifestat admirația față de viața minăstirească din așezămintele monahale românești.

Ziua de duminică, 10 mai 1992, a fost marcată de slujba arhierască săvârșită în catedrala patriarhală din București de către *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și I.P.S. Mitropolit Teodosie, înconjuțați de alți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române. La momentul convenit au adresat credincioșilor cuvânt de învățătură și de împinținare reciprocă din partea celor doi întiistătători de Biserici Ortodoxe. Vorbind despre însemnătatea duminicii Mironosițelor ca și despre bucuria vizitei delegației ortodoxe japoneze, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a spus :

«Ne aflăm în duminica sfintă a «Mironosițelor», în duminica aceasta în care Sf. Evanghelie ne aduce aminte de curajul, de atașamentul, de dragostea primelor femei credincioase, avînd în mijlocul lor pe Maica Domnului, care au stat în preajma Mîntuitorului Hristos în timpul pătîmirilor și a răstignirii Sale și au fost primele la mormînt în dimineața învierii. Curajul și credința lor au fost atît de puternice, încît ele au înfruntat și au biruit frica și primejdia ce putea veni din partea ostașilor romani, străjuitorii mormîntului, au depășit în curaj pe Apostoli, care, înfricoșați de toate cele ce se întîmplaseră cu judecata, condamnarea și răstignirea lui Iisus, au dispărut, în timp ce ele, mironosițele, purtătoare de mir, au nesocotit primejdiile și L-au urmat pe Domnul pe drumul crucii, s-au tînguit pe cale și la picioarele crucii. În acele dure roase clipe, mironosițele au văzut totul, au auzit ultimele cuvinte ale Răstignitului adresate Maicii Sale și Sf. Apostol Ioan : «Femeie, iată fiul tău ! Fiule, iată mama Ta !» (Ioan 19, 26—27). Zguduite de sfîrșitul lui Iisus, de cutremur și de paza organizată la mormînt, ele priveau unde L-au pus (Marcu 15, 47). Acestor veghetoare și mult iubitoare de Dumnezeu, Biserica le-a consacrat unele din cele mai frumoase imne. În fiecare duminică auzim cîntările Invierii din care nu lipsesc cuvintele de cinstire adresate mironosițelor femei. Martore ale lucrării mîntuitoare săvârșită de Fiul lui Dumnezeu pe pămînt, de iubire dumnezeiască, ele au rămas, iată, și martorele de pe Golgota și din fața mormîntului pecetluit și tot ele vor fi primele prezente din nou la mormînt în zorii celei de a treia zi de la îngroparea Domnului.

Sfîntul Evangelist Marcu (16, 1—9) arată numele acestor rivnițoare credincioase. Ni le imaginăm cu statura lor sufletească biruitoare și atente la tot ceea ce se întîmpla în acele înfricoșătoare clipe. Li s-a întipărit în minte greutatea pietrei de la intrarea în mormînt, strășnicia cu care s-a asigurat paza mormîntului, ca nu cumva să fie furat trupul Domnului. De altfel sensibilitatea de a unge cu miresme trupul chinuit

al Răstignitului era însoțită de grija înlăturării pietrei de la ușa mormântului. Ni le imaginăm iarăși nedumerite la vederea mormântului gol și pline de curaj față de încredințarea îngerului că Hristos a înviat.

Ne oprim la acest mesaj al învierii și al bucuriei. Același cu mesajul credincioaselor, al fiicelor Bisericii noastre, care, în timpul dictaturii nemiloase din trecut, a întunericului ateismului, au înfruntat multe primejdii și au întreținut făclia credinței, tot așa cum au ținut candela aprinsă preoții, monahii și călugărițele din minăstirile noastre. La fiecare biserică, la fiecare altar, cele care s-au aflat alături de preoți, alături de ierarhi, în sprijinul strădaniilor lor pastorale, au fost credincioasele Bisericii noastre strămoșești. Ele s-au alăturat în vrednicia mironosițelor și de aceea lor, tuturor, le este închinată duminica de astăzi.

Avem bucuria ca, pentru prima dată în istoria Bisericii noastre, să întâmpinăm și să slujim în această catedrală patriarhală cu întiiistătătorul Bisericii Ortodoxe din Japonia, I.P.S. Arhiepiscop și Mitropolit Teodosie, care, însoțit de o delegație a Bisericii Sale, face o scurtă vizită în țara noastră. Cu o istorie nu prea îndelungată, Ortodoxia în Japonia este rodul misiunii Bisericii Ortodoxe Ruse, care n-a rămas mai prejos în a face misiune în această parte a lumii. Spre deosebire de alte misiuni creștine, Biserica Ortodoxă a lucrat neconținut cu dragoste, răbdare, și sacrificii nu pentru a câștiga bunuri materiale sau lumești, ci pentru a lumina sufletele oamenilor, pentru a le aduce iubirea, chiar și a vrăjmașilor, iubirea pe care Mintuitorul a recomandat-o de atâtea ori în timpul vieții Sale pămîntești. Nu este o mai mare putere de convingere mai cu seamă atunci cînd este vorba de însușirea valorilor sufletești, ca puterea iubirii creștine.

Este de la sine înțeles că n-a fost ușor să pătrundă Ortodoxia în țara «Soarelui-Răsare», unde s-au dezvoltat și au înflorit unele din cele mai vechi religii ale lumii. Au trebuit, de bună seamă, eforturi mari, a trebuit lepădare de sine, au trebuit jertfe pentru răspîndirea învățăturii Mintuitorului Hristos, a adevărului învierii pe care-l cîntăm noi acum, căci Japonia este o țară cu credințe milenare, și cu o cultură, de asemenea, străveche. Și dacă Ortodoxia a prins acolo, aceasta se datorește puterii lucrătoare a Duhului Sfînt spre mintuirea celor ce intră în Biserica Mintuitorului Hristos.

Valorile Ortodoxiei merg la sufletul omului, răspund celor mai nobile năzuințe umane, ca și întrebărilor ivite în viața de totdeauna a fie-

căruia. Acestea nu se identifică cu cele lumești, cu cele sclipitoare și trecătoare, ci tind către cele veșnice. Când Ortodoxia învață că Mintuitorul Hristos, prin moartea și învierea Sa, a răscumpărat neamul omnesc și ne-a dat tuturor viață veșnică, când ea arată că toți sintem frați și toți avem aceeași valoare în fața lui Dumnezeu, când propovăduiește că fiecare ființă omenească este chipul lui Dumnezeu, că fiecare copilăș, din clipa când el năzuieste la viață în pîntecele mamei, este o persoană și reprezintă chipul Mintuitorului Hristos, dătătorul de viață, Ortodoxia afirmă adevăruri cuceritoare pentru omul de pretutindeni, oricît de impietrit ar fi acesta la inimă.

Ortodoxia a prins viață și în Japonia și în alte țări din Extremul Orient, după cum și în multe țări din Africa, datorită activității misiunilor ortodocși. Ceea ce, însă, este de mare valoare pentru noi, iubiți credincioși, este că în răspîndirea Sf. Evanghelii în Japonia a strălucit, cu lumină de sfînt, unul dintre frații noștri români din Basarabia, părintele Anatolie Tihai. Stăpînit de zel apostolic, acesta a plecat în secolul trecut în Japonia, a învățat limba țării, a predicat acolo învățătura Sf. Evanghelii și a tradus pentru prima dată cuvîntul lui Hristos acelor oameni, devotați pînă atunci lui Buda-Muma, făcîndu-le cunoscute comorile credinței din care și noi ne întreținem viața duhovnicească și a reușit să aducă pe mulți la lumina Mintuitorului Hristos. Auzînd astăzi, de la acest Sfînt Altar rugăciuni și cîntări în limba japoneză, ne dăm mai bine seama de lucrarea Duhului Sfînt în lume. Am trăit, astfel, am putea spune, clipe sfinte ca acelea de la Rusalii, când Duhul Sfînt S-a pogorît în chip de limbi de foc peste Sfinții Apostoli și ucenici ai Domnului, și s-au umplut toți de Duhul Sfînt și au început să vorbească în alte limbi.

O altă forță de răspîndire a Ortodoxiei în lume a fost, cum știți, păstrarea și folosirea în cult a limbii popoarelor de curînd încreștinate, prin care a continuat dezvoltarea valorilor culturii lor proprii. Așa cum Sfinții Părinți au făcut din filosofia clasică greacă și romană mijloc pentru răspîndirea adevărurilor veșnice ale Sfintei Evanghelii, tot așa Ortodoxia ține seamă de limba și de valorile culturale ale fiecărui popor ale fiecărei națiuni, după cuvîntul Mintuitorului Hristos, care a spus ucenicilor: «Mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh» (Matei 28, 19). Iată, neamurile acestea din Orient, îndepărtate de aria creștină mediteraneană sau europeană, îl cunosc astăzi pe Mintuitorul Iisus Hristos și învățătura Sa și a Sfinților Părinți.

Biserica Japoniei este o ramură tinără a Ortodoxiei. Dar o ramură care păstrează substanța teologică, liturgică și canonică a Ortodoxiei. Biserica noastră, cum știți, a avut și are legături frățești cu toate Bisericile Ortodoxe ai căror fii și păstori au adus chiar din acest loc binecuvântări și cuvânt ziditor de suflet. Nu considerăm că dacă noi avem, din darul lui Dumnezeu, milioane de credincioși, o altă Biserică este mai mică dacă are mai puțini credincioși decât noi. În duhul lui Hristos acordăm aceeași valoare oricărei Biserici surori așa cum Mîntuitorul Hristos a avut și are în iubirea Sa pe toți Sfinții Apostoli. Sintem în comuniune, deci, cu toate Bisericile Ortodoxe și avem legături frățești cu alte ramuri creștine. Ortodoxia nu se izolează de lume, de cultură sau de știință, ci ea, slujind omul, le sfințește. De aceea, deși ne aflăm la distanță imensă față de Japonia, totuși cînd ne întîlnim față către față, ne simțim jrați în credință, slăvim împreună, după aceeași rînduială, pe Dumnezeu, ne împărtășim din același Sf. Potir în iubire sîntă care ne unește sufletește.

M-am întîlnit în repetate rînduri cu I.P.S. Arhiepiscop Teodosie, cu diferite ale prilejuri, dar astăzi, aici, m-am bucurat să-l pot saluta în catedrala noastră patriarhală, în această ctitorie voievodală, în numele credincioșilor, al clerului, al viețuitorilor sfințelor noastre minăstiri, pe care le-a văzut în parte zilele acestea. Îl incredințăm de dragostea și prețuirea noastră pentru activitatea misionară, apostolică pe care o desfășoară împreună cu clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe din Japonia. Îl vom însoți întotdeauna cu rugăciunile noastre și îl considerăm frate al nostru în Hristos Domnul, ca și pe toți slujitorii și credincioșii ortodocși din Japonia, precum și pe ceilalți locuitori ai acestei țări, pentru că Lumina lui Hristos luminează tuturor. Ne vom ruga permanent pentru dînșii, mai ales că, așa cum îmi relata I.P.S. Arhiepiscop Teodosie și părintele consilier care îl însoțește, credincioșii români care se află la Tokyo și în alte localități din Japonia participă la slujba Sf. Liturghii și se află aproape de preoții Bisericii Ortodoxe din Japonia. Iată cum ne întîlnim în credință, iată cum ne întîlnim în dragoste, iată cum ne întîlnim în slujba valorilor Sfintei Evanghelii.

Înalt Prea Sfințite Arhiepiscop și Mitropolit Teodosie, preoții, credincioșii și călugării Bisericii noastre v-au primit cu multă dragoste pretutindenii. De asemenea, studenții și profesorii de la Facultatea de teologie din București, cu care v-ați întîlnit acum două zile, v-au arătat aceeași dragoste și același respect și s-au folosit de convorbirea avută cu dînșii.

Ne-au mîngîiat aprecierile la adresa Bisericii noastre care vă este acum cunoscută și mai bine. Ne dăm seama cît de mare valoare are Ortodoxia astăzi și ce viitor are ea, dacă și noi, clerul și credincioșii Bisericii noastre, o vom sluji cu dragoste, cu smerenie și cu credință.

Să ne ajute Bunul Dumnezeu ca să mai avem asemenea clipe de bucurie ca acestea pe care ni le-a hărăzit astăzi Mintuitorul Hristos, în duminica sfință a Mironosițelor.

Hristos a Înviat !».

La slujba Sfintei Liturghii, precum și la agapa ce a urmat, au fost invitate personalități de seamă ale vieții culturale bucureștene, printre care amintim pe Domnul Emil Constantinescu, rectorul Universității din București.

În după amiaza zilei de duminică, delegația Bisericii Ortodoxe Japoneze, însoțită de P.S. Episcop Teofan Sinaitul, vicar patriarhal s-a deplasat spre mînăstirea Curtea de Argeș unde au fost întîmpinați de P.S. Episcop Calinic al Argeșului. Au fost vizitate biserica mînăstirii, ctitorită de voievodul Neagoe Basarab, precum și bisericuțele din lemn din incinta reședinței episcopale.

În ziua următoare, luni, 11 mai, I.P.S. Teodosie și însoțitorii săi au vizitat Eparhia Rimnicului, fiind întîmpinați la mînăstirea Govora de P.S. Episcop Gherasim. Au fost vizitate de asemenea mînăstirile Dintr-un lemn, Hurezu și Bistrița. Spre seară delegația Bisericii Ortodoxe Japoneze a revenit în București unde a avut loc o ultimă întîlnire cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist. A doua zi, I.P.S. Mitropolit Teodosie și însoțitorii săi au părăsit România de la aeroportul Otopeni.

Vizita făcută Patriarhiei Române de către delegația Bisericii Ortodoxe Japoneze, condusă de I.P.S. Mitropolit Teodosie, a fost receptată cu deosebit interes de către credincioșii ortodocși români și de către opinia publică românească, în general.

Existența unei comunități creștine ortodoxe în Japonia este un fapt îndeobște puțin cunoscut. Ortodocșii japonezi sînt puțini la număr, dar constituie, totuși, o prezență notabilă în mozaicul multicolor al spiritualității japoneze. În mijlocul unei societăți japoneze ce s-a impus întregii omeniri prin forța sa de muncă și printr-o civilizație a tehnicii moderne de foarte înalt nivel, existența unei comunități ortodoxe, cu spiritualitatea sa caracteristică, nu poate fi decît extrem de benefică. Adîncirea spiritualității filocalice, frumusețea icoanei bizantine și, în general, dimensiunea mistică a vieții creștine ortodoxe poate aduce poporului din Țara Soarelui Răsare un element de echilibru sufletesc, de stabilitate lăuntrică într-o lume a tehnicii frămîntată de convulsii și în căutare a Adevărului mintuitor. Este o constatare și o nădejde.

† TEOFAN SINAITUL
EPISCOPI-VICAR PATRIARHAL

INFIINȚAREA SOCIETĂȚII BIBLICE INTERCONFESIONALE DIN ROMÂNIA

La 19 mai 1992, în aula mare a Facultății de teologie ortodoxă din București, a avut loc Adunarea de constituire a Societății biblice interconfesionale din România (SBIR). La adunare au participat reprezentanții următoarelor culte din țara noastră: Biserica Ortodoxă Română, Biserica Romano-Catolică, Biserica Reformată, Biserica Armeană, Vicariatul Ortodox Sirb, Vicariatul Ortodox Ucrainean, Biserica Unitariană, Biserica Penticostală, Biserica Creștină Adventistă de Ziua a Șaptea, Biserica Sinodo-Presbiteriană, Biserica Luterană Evanghelică și Biserica Baptistă.

La lucrările adunării, Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de o delegație formată din: P.S. Teofan Sinaitul, episcop-vicar patriarhal; P.S. Damaschin Severineanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei; P.C. Pr. Sabin Verzan, consilier patriarhal; P.C. Pr. prof. Dumitru Radu, prodecanul Facultății de teologie din București; P.C. Pr. prof. Constantin Cornițescu, profesor la Facultatea de teologie din București.

În prima parte a lucrărilor adunării s-a hotărât, mai întâi, înființarea S.B.I.R., apoi a urmat discutarea proiectului Statutului S.B.I.R., pregătit în prealabil de o comisie specială, din care a făcut parte câte un reprezentant al Bisericilor, comisie care, de altfel, a inițiat proiectul înființării S.B.I.R.

În urma discuțiilor purtate, la care au participat activ reprezentanții tuturor Bisericilor membre, Statutul S.B.I.R., a fost adoptat în unanimitate (textul Statutului se publică în anexă).

În continuare, s-a procedat la alegerea Consiliului de conducere al S.B.I.R., care are un număr de 12 membri, câte un reprezentant al fiecărei Biserici-membre.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a fost ales în Consiliul de conducere al S.B.I.R., P.S. Damaschin Severineanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, desemnat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ca reprezentant al său în conducerea S.B.I.R.

Adunarea a ales, apoi, conducerea S.B.I.R. Ca președinte a fost ales domnul pastor Laszlo Varga, reprezentantul Bisericii Reformate, ca vicepreședinte, P.S. Episcop Damaschin Severineanul, iar ca trezorier, domnul pastor Viorel Dima, din partea Bisericii Adventiste de Ziua a Șaptea.

Consiliul de conducere a ales pe Preotul Sabin Verzan ca secretar general al S.B.I.R.

S.B.I.R., își are sediul în blocul Patriarhiei Române, situat pe Bd. George Coșbuc nr. 1.

Printre țelurile pe care le urmărește S.B.I.R., se numără, în primul rând, traducerea, tipărirea și difuzarea Sfintei Scripturi pentru toate Bisericile membre, în limba credincioșilor acestora. S.B.I.R., își propune, de asemenea, realizarea unei traduceri interconfesionale a Bibliei în limba română.

Pr. SABIN VERZAN

STATUTUL

SOCIETĂȚII BIBLICE INTERCONFESIONALE DIN ROMÂNIA

CAPITOLUL I DISPOZIȚII GENERALE

Articolul 1. Societatea biblică interconfesională din România a fost înființată de Adunarea reprezentanților Bisericilor din România, care a avut loc la data de 19 mai 1992 și a aprobat Statutul pentru organizarea și funcționarea acesteia.

CAPITOLUL II SCOPUL

Articolul 2. Societatea biblică interconfesională din România își propune ca obiectiv principal traducerea, tipărirea și difuzarea Sfintei Scripturi (Bibliei) în interesul și folosul tuturor Bisericilor, în limba crednicioșilor acestora.

Articolul 3. Societatea biblică interconfesională din România este o organizație creștină interconfesională. Ea slujește toate Bisericile din România în scopul răspîndirii Bibliei în cadrul acestor Biserici. Nu publică și nu promovează, sub nici o formă, puncte de vedere avînd caracter confesional.

Articolul 4. Societatea biblică interconfesională din România nu urmărește realizarea de profituri.

CAPITOLUL III MEMBRII SOCIETĂȚII BIBLICE INTERCONFESIONALE DIN ROMÂNIA

Articolul 5. Societatea biblică interconfesională din România are membri deplin și membri asociați. Dreptul de a fi membru deplin al Societății este deschis tuturor Bisericilor și denominațiilor creștine din România. Dreptul de a fi membru asociat al Societății este deschis tuturor persoanelor juridice și fizice pe baza recomandării Consiliului de conducere și a confirmării Adunării generale.

O persoană care a contribuit în mod substanțial la sprijinirea cauzei Bibliei poate fi nominalizată ca membru onorific de Consiliul de conducere în cadrul unei sesiuni a Adunării generale a Societății biblice interconfesionale din România. Membrii onorifici se bucură de aceleași drepturi ca și membrii asociați.

Membrii deplin și asociați plătesc o cotizație care va fi stabilită de Consiliul de conducere.

Orice membru are dreptul de a participa și de a fi reprezentat în Adunarea generală, potrivit prevederilor regulamentare.

CAPITOLUL IV ORGANE DE CONDUCERE

Articolul 6. Adunarea generală este organul suprem deliberativ al Societății biblice interconfesionale din România. Ea este constituită din reprezentanți ai membrilor deplin și asociați. Reprezentarea în Adunarea generală și modalitatea adoptării deciziilor se stabilesc prin regulamentele Societății biblice interconfesionale din România.

Articolul 7. Atribuțiile Adunării generale a Societății biblice interconfesionale din România sînt următoarele :

a. Stabilește liniile generale ale activității societății ;

b. Alege președintele, vicepreședintele, trezorerul și pe ceilalți membri ai Consiliului de conducere ;

c. Primește rapoartele în legătură cu situația financiară și activitatea societății ;

d. Analizează și decide asupra orărilor probleme puse în discuție de Consiliul de conducere sau adoptate pe ordinea de zi ;

e. Confirmă noii membri ai Societății biblice interconfesionale din România :

f. Modifică Statutul Societății biblice interconfesionale din România;

g. Alege comisia de cenzori alcătuită din trei persoane.

Articolul 8. Adunarea generală este convocată de Consiliul de conducere și se întrunește în sesiune ordinară o dată la trei ani sau ori de câte ori este nevoie, în sesiuni extraordinare.

Consiliul de conducere convoacă Adunarea generală extraordinară, la cererea a cel puțin unei pătrimi din totalul membrilor deplin și asociați.

Adunarea generală este constituită legal în prezența a două treimi din totalul membrilor ei deplin.

Articolul 9. Președintele, iar în absența sa, vicepreședintele Consiliului de conducere, este președinte al Adunării generale.

Președintele, vicepreședintele și trezorierul sînt *ex officio* membri ai Adunării generale.

Articolul 10. Consiliul de conducere este ales de Adunarea generală și este format dintr-un număr de 6—15 persoane care reflectă compoziția membrilor Societății biblice interconfesionale din România.

Articolul 11. Fiecare membru al Consiliului de conducere se alege pe o perioadă de 3 ani și poate fi reales. Nici o persoană nu poate fi aleasă în Consiliul de conducere pentru mai mult de trei legislaturi sau după ce a atins vîrsta de 70 de ani.

Articolul 12. Consiliul de conducere este organul executiv al Adunării generale și are următoarele îndatoriri:

a. Conduce activitatea generală a Societății în conformitate cu hotărîrile Adunării generale, cu principiile stabilite de acest Statut și cu cele adoptate de Societățile Biblice Unite;

b. Aprobă bugetul Societății și cheltuielile anuale ale Societății;

c. Întocmește regulamentele Societății biblice interconfesionale din România;

d. Numește pe secretarul general al Societății biblice interconfesionale din România;

e. Numește comitetele necesare bunei funcționări a Societății, instruindu-le asupra îndatoririlor ce le revin și primind rapoarte de la ele;

f. Poartă răspunderea pentru administrarea proprietăților, a materialelor și a altor mijloace și bunuri ale Societății;

g. Recomandă spre confirmare Adunării Generale noi membri ai Societății biblice interconfesionale din România;

h. Stabilește atribuțiile comisiei de cenzori.

Articolul 13. Consiliul de conducere se întrunește de cel puțin două ori pe an, sau de câte ori este nevoie.

Articolul 14. Președintele, vicepreședintele, trezorierul sînt membri ai Consiliului de conducere. Secretarul general este membru *ex officio*, fără drept de vot.

Articolul 15. Președintele, iar în absența sa, vicepreședintele, prezidează Consiliul de conducere.

Articolul 16. Consiliul de conducere poate lua decizii dacă sînt prezenți o jumătate plus unul din numărul membrilor.

Articolul 17. Persoanele oficiale ale Societății biblice interconfesionale din România sînt: președintele, vicepreședintele, trezorierul și secretarul general. Atribuțiile lor sînt definite prin regulamentele Societății biblice interconfesionale din România.

CAPITOLUL V PATRIMONIUL

Articolul 18. Societatea biblică interconfesională din România poate să dețină în proprietate sau folosință imobile, mijloace de transport, de imprimare sau multiplicare, audio-vizuale, echipamente

de birou necesare desfășurării activității specifice.

CAPITOLUL VI

RELAȚIILE CU SOCIETĂȚILE BIBLICE UNITE

Articolul 19. Societatea biblică interconfesională din România participă la activitățile Societăților Biblice Unite și la formularea orientării generale a acesteia. În desfășurarea activităților ei, Societatea biblică interconfesională din România va urma liniile directe ale Societății Biblice Unite.

CAPITOLUL VII

AMENDAMENTE

Articolul 20. Acest Statut poate fi amendat sau modificat numai într-o sesiune a Adunării generale, cu aprobarea a cel puțin 2/3 din membrii prezenți cu drept de vot. Orice propunere de amendament sau modificare a Statutului trebuie înaintată în scris Consiliului de conducere. Consiliul de conducere le va aduce la cunoștință membrilor Adunării generale, cu cel puțin șase luni înainte de convocarea sesiunii acesteia, când se va decide asupra includerii punctului respectiv pe ordinea de zi.

CAPITOLUL VIII REGULAMENTE

Articolul 21. În vederea aplicării acestui Statut, Consiliul de conducere va elabora regulamente, în funcție de necesități. Pentru adoptarea regulamentelor e necesară o majoritate de voturi de 2/3 din membrii Consiliului de conducere.

CAPITOLUL IX DIZOLVAREA

Articolul 22. Societatea biblică interconfesională din România poate fi dizolvată în urma deciziei Adunării generale în conformitate cu procedura menționată în articolul 20. Adunarea generală trebuie să procedeze, de asemenea, la anularea tuturor responsabilităților Societății, hotărând și asupra proprietăților și bunurilor Societății. În cazul în care unele bunuri și proprietăți provin de la persoane fizice sau juridice, acestea le vor fi restituite la cerere sau vor primi o destinație legată de promovarea, în continuare, a cauzei Bibliei.

Sediul provizoriu al Societății biblice interconfesionale din România este în București, Intrarea Patriarhiei nr. 6, Sectorul IV.

PENTRU CONFORMITATE
Pr. SABIN VERZAN
SECRETAR GENERAL

O SUTĂ DE ANI DE LA MOARTEA EPISCOPULUI MELCHISEDEC ȘTEFĂNESCU

În ziua de 16 mai 1892 se stingea din viață, la reședința sa episcopală din Roma, episcopul Melchisedec Ștefănescu (1823—1892), în vîrstă de 69 ani.

Fruntași ai intelectualității românești contemporane vor găsi cu cale să l nemurească prin aprecieri meritate din plin, chiar odată cu mutarea sa către Domnul. «A fost bărbatul cel mai cu știință dintre prelații contemporani», observa Bogdan Petriceicu Hașdeu, la câteva luni după moartea lui Melchisedec; «Clericul cu o largă cultură, cu o chemare științifică netăgăduită..., o adevărată podoabă a Bisericii», potrivit expresiei lui Nicolae Iorga.

La rîndu-i, Simion Relli găsea în Melchisedec «cea mai luminoasă figură de chiriarh român și cel mai strălucit și mai învățat apostol al

Bisericii României din secolul al XIX-lea»; iar N. D. Popescu l-a considerat «fala Bisericii Ortodoxe și adversarul cel mai aprig al schismaticilor și ereticilor».

Episcop titular al eparhiilor Dunărea de Jos (1864—1879) și Roman (1879—1892), cu strălucite studii la Academia teologică din Kiev, membru al Academiei Române și al altor prestigioase instituții culturale din lume, autor de lucrări istorice, didactice, teologice, profesor și îndrumător al învățămîntului laic și teologic, participant activ la războiul de Independență, susținător al reformelor epocale ale lui Alexandru Ioan Cuza, sunt câteva din trăsăturile care i-au definit personalitatea enciclopedică și realizările de excepție.

Se cuvenea ca un astfel de nume, care a făcut și face cinste Bisericii noastre, un corifeu al ierarhiei ortodoxe române, să fie readus în atenție la sorocul împlinirii a 100 de ani de la trecerea sa la cele veșnice.

Episcopia Dunării de Jos, al cărei fondator și prim titular a fost, a organizat în cinstea acestui eveniment un ciclu de manifestări, pe parcursul a două zile (14—15 mai 1992), la Galați, orașul de reședință a Episcopiei, după războiul de Independență.

Între aceste manifestări, la care ne vom referi pe larg în continuare, consemnăm: *oficierea unui Trisaghion* pentru sufletul răposatului episcop, în biserica «Sf. Nicolae» din Galați; *vernizarea expoziției «Melchisedec și epoca sa»*, la biblioteca județeană «V. A. Urechia»; *sesiune de comunicări științifice*; *schimbarea denumirii unei străzi* din imediata vecinătate a sediului Episcopiei, în *strada Episcopul Melchisedec*; *concurs cu premii* susținut de elevi ai Seminarului teologic «Sfântul Andrei».

La invitația Episcopiei Dunării de Jos au participat activ, în cadrul acestor manifestări, personalități marcante ale vieții culturale și bisericesti din țară.

Astfel, au fost prezenți ierarhii: I.P.S. Acad. dr. Antonie Plămădeală, mitropolitul Transilvaniei, Crișanei și Maramureșului; I.P.S. Acad. dr. Nestor Vornicescu, mitropolitul Olteniei; I.P.S. Lucian Florea, arhiepiscopul Tomisului; P.S. Ioachim Vasluiianul, arhiepiscopul vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor. De asemenea, au fost prezenți: Pr. prof. dr. Dumitru Popescu, decanul Facultății de teologie din București; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, decanul Facultății de teologie din Sibiu; Pr. prof. dr. Paul Mihail; Dl. dr. Gabriel Stempel, directorul Bibliotecii Academiei Române; Prof. univ. dr. Vladimir Diculescu, Pr. asist. Alexandru Ioniță ș.a.

Un numeros public alcătuit din intelectuali gălățeni, preoți din cele trei protopopiate ale eparhiei, studenți și elevi, precum și mai mulți credincioși, au fost prezenți la acțiunile sărbătorești de-a lungul celor două zile.

Deschiderea festivă a manifestărilor omagiale s-a petrecut joi, 14 mai, ora 10,00, în sala Teatrului dramatic din Galați, în prezența unei calde și selecte asistențe.

Prea Sfințitul Arhiepiscop dr. Casian Gălățeanul, gazda și totodată organizatorul sărbătoririi centenarului, a prezentat pe distinșii oaspeți, referindu-se apoi, în câteva cuvinte, la personalitatea ierarhului Melchisedec Ștefănescu.

Au urmat la cuvînt : I.P.S. Mitropolit Antonie, care a subliniat actualitatea lui Melchisedec, prin lucrarea sa pe mai multe planuri, care-și găsește corespondent în cerințele soicale și bisericești ale vremii noastre, precum și amprenta puternicei sale personalități culturale, care a făcut cinste și multe servicii importante Bisericii noastre strămoșești.

P.S. Arhiereu Ioachim Vasluiianul a adus în atenția celor prezenți figura de ierarh luminat a episcopului Melchisedec și cîteva din realizările sale la Eparhia Romanului, unde a păstorit în ultima parte a vieții. Vorbitorul a anunțat cu această ocazie că și Episcopia Romanului și Hușilor a pregătit o manifestare omagială, ce urmează să se desfășoare în zilele de 16 și 17 mai 1992, la Roman.

În continuare, corul Seminarului «Sf. Andrei» a prezentat un scurt concert religios, răsplătit cu aplauze de către cei prezenți.

Participanții la simpozion au fost apoi oaspeții Prefecturii județului Galați, care a oferit o recepție în cinstea acestora. Cuvîntul de întîmpinare a fost rostit de domnul prefect Nicolae Beuran, căruia i-a răspuns Prea Sfințitul Casian Gălățeanul. Au fost de față, de asemenea, prefectul județului Brăila și primarii municipiilor Brăila, Galați și Tecuci.

La orele prînzului, în biserica «Sf. Nicolae» din Galați s-a oficiat un Trisaghion pentru pomenirea sufletului episcopului Melchisedec. Locașul a servit drept catedrală episcopală vreme îndelungată, însuși noul ierarh slujind adesea la altarul său.

În prezența oficialităților civile ale prefecturilor din Galați și Brăila, a preoților și credincioșilor, Prea Sfințiii Casian Gălățeanul și Ioachim Vasluiianul, în fruntea unui sobor de preoți, au săvîrșit slujba de pomenire, după care P.S. Casian și I.P.S. Mitropolit Antonie au rostit cuvîntări legate de memoria lui Melchisedec, ierarhul slujitor și păstorul de suflete. Răspunsurile liturgice au fost date de corul parohiei «Sf. Nicolae».

Un moment important în evoluția manifestărilor l-a constituit vernisarea expoziției omagiale «Melchisedec și epoca sa». Gazdă primitoare a atîtor manifestări spiritual-culturale, în care prezența ierarhului și a clerului eparhiei a devenit deja familiară, biblioteca județeană «V.A. Urechia» a organizat o valoroasă expoziție de cărți, manuscrise, documente, fotografii, obiecte de cult, ilustrînd, prin intermediul acestora, viața și activitatea lui Melchisedec, în contextul epocii în care a trăit și, totodată, grija și atenția urmașilor față de personalitatea sa.

Cu concursul generos al bibliotecii Academiei Române, al Episcopiei Dunării de Jos și al bibliotecii «V.A. Urechia», inimoșii inițiatori și organizatori — dr. Paul Păltânea, Dan Ripă Bucliu, Valentina Onet și Elena Ștefan — au reușit să expună științific mărturii de certă valoare, unele pentru prima dată în fața publicului, care definesc, și în acest mod, pe cărturarul, omul de bine și ierarhul complet care a fost Melchisedec Ștefănescu.

Oaspeții au fost întîmpinați cu un cuvînt de bun venit de către directorul prestigioasei instituții gălățene de cultură — domnul Neldcu Oprea —, și apoi conduși, cu explicațiile de rigoare, prin fața

vitrinelor cu exponate, de către dl. Paul Păltânea, doctor în istorie și colaborator de multă vreme al sectorului cultural din Episcopia Dunării de Jos.

Expoziția s-a bucurat de aprecieri deosebite din partea oaspeților, ea rămânând deschisă marelui public timp de două săptămîni.

În aceeași zi, după amiază, s-au deschis lucrările sesiunii de comunicări științifice, în sălile bibliotecii «V.A. Urechia». P.S. Arhiereu Casian a prefătat această importantă manifestare, prin comunicarea sa intitulată : *Actualitatea mesajului pastoral al episcopului Melchisedec*.

În continuare, au fost aduse în fața celor prezenți valoroase, și adesea inedite, contribuții la cunoașterea vieții și operei episcopului Melchisedec, prin intermediul comunicărilor de înaltă ținută și rigoare științifică.

Astfel, I.P.S. Mitropolit Antonie, în comunicarea sa intitulată *Episcopul Melchisedec — apărător al Ortodoxiei*, a scos în evidență, cu mult har, valențele misionare și apologetice ale ierarhului, mai puțin cunoscute și analizate pînă acum P.S. Arhiereu Ioachim Vasluiianul a făcut o trecere în revistă a biografiei lui Melchisedec, insistînd asupra păstoririi și realizărilor acestuia la Eparhia Romanului, comunicarea intitulîndu-se : *Pagini de cronică privind viața și activitatea episcopului Melchisedec Ștefănescu, în cadrul Episcopiei Romanului și Hușilor*.

Deși aflat la o vîrstă patriarhală, Părintele dr. Paul Mihail a făcut o extraordinară impresie auditoriului prin vioiciunea și competența cu care și-a prezentat comunicarea sa, ce s-a intitulat : *Din corespondența de la Ismail și Galați a Episcopului Melchisedec*. Enumerînd cîteva «dureri» ale istoriei ecleziastice pricinuite de pierderea unor valoroase corespondențe, din neglijență omenească, părintele vorbitor a făgăduit — în aplauzele recunoscătoare ale celor prezenți — că va oferi Episcopiei Dunării de Jos corespondența lui Melchisedec din vremea cînd păstora la Isamil și Galați. Oferta a fost acceptată de către P.S. Casian cu multă bucurie și alese mulțumiri.

Contribuția remarcabilă la istoriografia românească a ierarhului comemorat a fost relevantă, cu multă competență profesională, de Părintele profesor dr. Mircea Păcurariu, decanul Facultății de teologie din Sibiu, prin intermediul comunicării : *Melchisedec istoric*.

O pagină din activitatea cărturărească a lui Melchisedec a fost prezentată, apoi, cu rigoare științifică, de dl. dr. Gabriel Strempel, directorul Bibliotecii Academiei Române, avînd ca subiect : *Episcopul Melchisedec — editor al Didahiilor lui Antim Ivireanu*.

Inedită și interesantă în același timp, comunicarea domnului profesor universitar dr. Vladimir Diculescu, intitulată : *Prof. univ. Constantin Diculescu — primul biograf al episcopului Melchisedec*, a scos în evidență personalitatea de cărturar a celui ce, inspirat, și-a ales ca teză de licență viața și activitatea lui Melchisedec, lucrare care a constituit, mai apoi, o primă sursă de informare asupra eruditului episcop român.

Părintele prof. Alexandru Ioniță, în comunicarea : *Melchisedec Ștefănescu și învățămîntul teologic*, a subliniat valențele didactice și contribuția ierarhului la înnoirea învățămîntului în Biserica noastră, în a doua jumătate a secolului trecut.

Prima parte a sesiunii s-a încheiat cu prezentarea, de către Părintele dr. Neculai Grosu, a unui *manuscris inedit al lui Melchisedec*, păstrat în biblioteca «V.A. Urechia» din Galați.

Cea de a doua zi a manifestărilor comemorative, — vineri, 15 mai —, a debutat cu ceremonia de consacrare a străzii «Vultur», din apropierea sediului episcopal, memoriei episcopului Melchisedec. Strada va purta numele *Episcopul Melchisedec*. P.S. Arhiepiscopul Casian Gălățeanul, care a fixat una din plăcile indicatoare, a explicat asistenței, printre altele, semnificația acestui act.

Cei prezenți s-au îndreptat, apoi, către clădirea Teatrului muzical «N. Leonard», gazda unei atractive manifestări pregătite de elevii Seminarului teologic «Sf. Andrei». Opt elevi, aparținînd claselor a X-a și a XI-a, s-au întrecut în cadrul unui concurs cu premii, pe tema : *Melchisedec Ștefănescu — omul și opera*, organizat de Pr. prof. Eugen Drăgoi.

Înainte de deschiderea concursului, I.P.S. Mitropolit Antonie a dat citire *mesajului* Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române, transmis cu ocazia centenarului Melchisedec Ștefănescu. Cu același prilej, I.P.S. Mitropolit Nestor a adresat un *mesaj* din partea Academiei Române.

Juriul concursului a fost alcătuit din : II.P.P.SS. Mitropoliți Antonie și Nestor, P.S. Arhiepiscopul Casian Gălățeanul, P.C. Pr. prof. Mircea Păcurariu și dl. dr. Paul Păltânea. Concurenții au răspuns cu multă competență și talent întrebărilor adresate, dovedind o aleasă pregătire și o cunoaștere aprofundată a personalității episcopului Melchisedec. Colegii de școală i-au susținut prin îndemnuri și aplauze pe tot parcursul palpitantei întreceri.

Juriul a acordat premiul I elevului Nelu Gheorghită, din clasa a XI-a ; premiul II, elevului Lucian Petroaia din clasa a X-a ; și premiul III, elevului Marius Gavrilăscu din clasa a XI-a. De asemenea, juriul a acordat două mențiuni, iar celorlalți concurenți, premii de participare. Fondurile premiale s-au realizat prin donațiile Episcopiei Dunării de Jos, ale protopopiatelor Galați, Brăila și Tecuci, precum și a parohiilor «Înălțarea Domnului», «Sf. Împărați» și «Sf. Spiridon» din Galați. Concursul s-a constituit într-o veritabilă demonstrație de cunoaștere a istoriei bisericești, pentru care participanții au fost apreciați și felicitați de către membrii juriului.

Vădit mișcat de emulația tinerilor elevi, I.P.S. Mitropolit Antonie a evocat frînturi de amintiri din anii cînd I.P.S. Sa însuși era elev al Seminarului din Chișinău, și a dat folositoare îndrumări profesorilor și elevilor Seminarului gălățean.

În continuare, s-a desfășurat cea de a doua sesiune de comunicări științifice.

I.P.S. Acad. dr. Nestor Vornicescu, mitropolitul Olteniei, în comunicarea intitulată : *Episcopul Melchisedec și Academia Română*, a prezentat, pe larg, activitatea și realizările eruditului ierarh în cadrul celui mai înalt for științific și cultural al țării.

Au luat cuvîntul, apoi : I.P.S. Arhiepiscop Lucian al Tomisului, care a făcut citeva referiri la legăturile lui Melchisedec cu Biserica din provincia românească Dobrogea ; Domnul prof. Gheorghe Lateș, care l-a prezentat pe Melchisedec în ipostaza de «izvor documentar pentru marele poet Mihai Eminescu» ; și Dl. Paul Păltânea, care a vorbit despre «Episcopul Melchisedec — ctitor al Seminarului «Sf. Andrei» din Galați.

Prea Sfințitul Episcop Casian Gălățeanul, în calitate de gazdă, a mulțumit tuturor participanților care și-au adus contribuția la reușita manifestărilor centenare în cadrul Episcopiei Dunării de Jos, conturînd, în final, citeva aspecte ale personalității ierarhului comemorat. P.S. Sa — în numele I.P.S. Arhiepiscop Antim, al clerului și credincioșilor eparhiei — a adus apoi mulțumiri înalților oaspeți, care au cinstit cu prezența comemorarea marelui episcop, arătînd că zilele de 14 și 15 mai ale anului 1992 vor fi încrustate cu litere de aur pe răbojul istoriei Episcopiei Dunării de Jos, eparhie care și-a făcut o datorie de onoare în a cinsti memoria fondatorului și întiiului său episcop — Melchisedec Ștefănescu.

Preot EUGEN DRĂGOI

SFÎNTUL DIONISIE AREOPAGITUL ÎN DEZBATEREA UNEI ÎNTILNIRI ȘTIINȚIFICE ȘI ECUMENISTE DE ASTĂZI

Într-o exprimare directă, precizăm că vom relata despre o primă conferință academică ținută la Facultatea de teologie ortodoxă din București în primăvara aceasta.

La inițiativa forurilor bisericesti competente, Prof. dr. Adolf Martin Ritter, recunoscut reprezentant al Universității din Heidelberg, a susținut mai multe conferințe în țara noastră în următoarele centre de cultură : Iași, București și Sibiu. La Facultatea de teologie din Capitală dl. Ritter a dezvoltat la 7 aprilie 1992, tema : *Privire asupra «Corpusului pseudoareopagitic»*.

Scopul acestei conferințe, avînd tocmai tema de mai sus, este — mai întii — sporirea curajului pe care societatea noastră bisericască post-revoluționară să-l regăsească în perioada de incertitudine prin care trece. Pe de altă parte se propune o paradigmă milenară de unitate între Orient și Occident, pe care a constituit-o personalitatea și gîndirea pseudoareopagitică.

Soluțiile și structura tratatelor dionisiene îi sînt conferențiarului încă vii, de vreme ce d-sa a îngrijit de curînd o ediție critică a lor în limba germană.

Conferința prof. A.M. Ritter se dovedește preocupată îndeosebi de problema autorului. El chiar constată de la început că în acest domeniu nu s-a mai adus nimic nou de cîteva decenii. Pentru a putea însă trage concluzia de mai sus, conferențiarul reia istoria îndoielilor exprimate în problema pseudoareopagitismului.

Erasmus de Rotterdam a reliefat cel dintîi că riturile descrise în această pseudoepigrafie nu pot să fie din epoca apostolică. În ceea ce privește ipoteza autorului pe care a elaborat-o, el este identificat cu Apolinarie. Teologii din vestul Rinului nu au primit îndoielile exprimate mai sus.

M. Lequien (1712) avansează ideea că Pseudo-Areopagitul nu trebuie socotit un Sfînt Părinte adevărat.

Trecînd peste alte ipoteze majore din veacul trecut, conferențiarul se oprește numai asupra contribuției lui Utto Riedinger de acum cîteva decenii. Acesta socotește că Pseudo-Areopagitul însuși se prezintă ca ucenic al apostolilor. De aceea savantul german s-a străduit să identifice corespondențele din veacurile V—VI din anturajul celebrului autor căutat.

O mărturie cheie a acestor abordări contemporane este aflată în *Epistola a VII-a*, pseudodionisiană, precum și în *Dialogurile lui Pseudo-Chesarie*.

Critica pe care Prof. A.M. Ritter o face afirmațiilor compatriotului său acceptă totuși importanța platonismului pentru exegeza *Corpusului pseudoareopagitic*. Un rol important revine aici amintitei epistole. Despre Petru Fullo nu cunoaștem mare lucru, îndeosebi despre ambițiile sale filosofice. În *Vita Isidori* apare un Petru. Pe acesta însă Damaschin îl numește nerușinat.

Și localizarea Iliopolei este nesigură, deși U. Riedinger s-a folosit de tabelul eclipselor de soare din antichitate spre a o plasa în Siria. Se știe că a existat un astfel de fenomen la anul 484, interpretat de către Marinus ca o prezicere a morții dascălului său, Proclu. După părerea noastră, Iliopole pseudoareopagitic trebuie să fie socotit în Egipt. Îndreptătesc această ipoteză pe care o avansăm legăturile culturale și economice ale ei cu toate metropolele vechii lumi și îndeosebi cu cele din apusul Europei. O altă coordonată pe care ne bazăm, cînd propunem explicația de mai sus, o constituie caracterul polemic al tratatelor dionisiene. În acest caz, mai ales că autorul lor se presupune că este ieromonahul Dionisie Smeritul (Exiguul), întîrziatul centru păgîn din Egipt trebuie că a fost vizat în mod sigur de către un om de cultură trăitor în vechea Romă.

Într-o sentință finală, întregul demers al lui U. Riedinger rămîne în aer, după opinia germană în discuție. Ea folosește doar la întuirea mediului în care a trăit autorul căutat.

După aceste considerații introductive, distinsul conferențiar trece să aprecieze îndrăzneța ipoteză românească a originii *Corpusului pseudoareopagitic*, datorate — se pare — amintitului daco-român de la

Roma *. Cartea cercetătorului român, susține Prof. A. M. Ritter, dovedește o adîncă familiarizare cu contextul în care au apărut celebrele tratate anonime medievale. Lucrarea pe care o avem sub priviri a asimilat rezultatul cercetărilor anterioare, deși în mod selectiv. Cartea aceasta are o valoare deosebită pentru români, pentru că pare rezistentă.

Referitor la ea, Prof. A. M. Ritter crede că analiza filologică a textului are un rol determinant și că cercetătorul român ar fi trebuit să-i acorde acestei metode o extindere și mai mare. El nu a atribuit o importanță majoră decît analizei gîndirii areopagitice pentru argumentarea tezei sale.

Atît *Corpusul pseudoareopagitic* cît și scrierile Smeritului Dionisie au fost citite în Occident. Totuși cele două nume nu au fost niciodată alăturate, comparate și nici identificate unul cu altul. Așadar, dacă timp de atîtea veacuri ipoteza de mai sus nu i-a venit nimănui în minte, aceasta dovedește imposibilitatea formulării ei în forma de mai sus și de către cercetătorul român amintit. Pe de altă parte este aproape de neconceput ca Dionisie Smeritul să-și atribuie un nume atît de pompos ca celebrul omonim apostolic. «De aceea încercarea Părintelui Gh. Drăgulin nu pare convingătoare, deși cartea este excepțională».

Intenționînd să facă o privire critică asupra celor cîteva ipoteze referitoare la adevăratul Areopagit pe care le-a evocat, conferențiarul notează mai întîi o observație din domeniul istoriei textului. În masa manuscriselor acestui autor medieval în număr de 157, dintre care 120 de manuscrise cu text complet, nu se găsește indicat decît numele preșinsului ucenic apostolic. Această realitate arată și adevărul că alte opere dionisiene decît cele transmise nu au existat cu siguranță.

În continuare, Prof. A. M. Ritter crede că trebuie să abordăm problema autorului acestor tratate enigmatice scrutînd cuprinsul lor de taină. Conferențiarul dă el însuși o probă a metodei propuse, referindu-se la *Teologia mistică* și la cîteva dintre *Epistole*. Considerațiile care au urmat au reamintit auditoriului cele cunoscute despre transcendența divină, despre cunoașterea prin necunoaștere, despre adresanții scrisorilor pseudoareopagitice. Dacă din prima chestiune, evocată mai sus, se constată înrudirea autorului cu filosofia platoniciană, din cea de a doua se conchide mai precis asupra fundalului proclian al gîndirii sale.

De asemenea, cu referire la adresanții pretinsului ucenic apostolic, calitatea lor bisericească și o anumită ierarhizare trădează intenția autorului scrierilor pseudoepigrafe. Aceasta ar fi ascunderea lui printre personalitățile epocii împăratului Justinian. Atunci păgînismul a fost persecutat, iar studiul filosofiei lor la Academia din Atena s-a decretat interzis. Pasiunea controverselor hristologice postcalcedoniene ar fi prilejuit, în aceeași epocă, supunerea monahismului de către structura Bisericii ierarhizate.

* Preot Dr. Gheorghe I. Drăgulin, *Identitatea lui Dionisie Pseudo-Areopagitul cu Ieromonahul Dionisie Smeritul (Exiguul)*. Cercetare ortodoxă a unei controversate probleme de istorie a culturii bizantine și a celei străromâne, Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 1991, 342 p. + 15 ilus.

Dar toate criteriile amintite pînă în acest punct al dezvoltării sale ne ajută să determinăm mai îndeaproape doar condițiile în care a apărut opera, nu chiar autorul tănuit. Spre remedierea lipsei, conferențiarul face apel și la alte elemente. Unul dintre acestea ar fi punerea la contribuție a tratatelor areopagitice apocrife, anunțate, dar nescrise. După opinia lui E. von Ivánka, acestea aveau menirea constituirii unei enciclopedii în fața sistemului neoplatonic și păgîn al lui Proclu.

Se mai amintesc, în continuare, și alte ipoteze pentru dezlegarea enigmei pseudoareopagitice : P. Rolle, B. Brons, P. Rohrem.

În general, acești autori — care sînt aproape toți germani — perpetuează cîteva idei confesionale cu care studiile dionisiene nu au avansat și nu pot progresa nici în viitor.

Din faptul că Pseudo-Areopagitul a folosit elemente filosofice ale Școlii din Atena, el nu ar duce, după aceștia, la înțelegerea Întrupării. Dionisie nu poate fi creștin, ci neoplatonic ! Chiar de pe acum, cercetătorul de pe orice poziție creștină greu va accepta concluzia conferențiarului că «pe viitor nu se va putea ignora Brons».

Din completările și din cenzurările succesive ale areopagitologilor germani s-a cîștigat doar rezultatul că tănuitul autor este un răsăritean și că el a urmat pe un Proclu mistic și teurg.

După conferința Prof. A. M. Ritter a luat cuvîntul autorul ipotezei românești pseudoareopagitice. În esență, cel din urmă a spus că nu împărtășește nici astăzi obsesiile științifice în problemă ale majorității areopagitologilor contemporani din Occident. Ca și cum un sistem teologic mistic și teurgic atît de configurat nu ar putea aparține unei Biserici Ortodoxe, fie el și de o anumită nuanță, cu o viață spirituală și liturgică proprie, ci trebuie să derive neapărat din platonism, din origenism, din monofizism.

La intuirea acelei poziții ortodoxe a *Corpusului pseudoareopagitic*, încifrate în schemele neoplatonice și ale cultelor de misterii din veacul al VI-lea, nu se poate ajunge, cum se propune acum, doar prin mijloacele filologiei. Pe acestea le-au și aplicat savanții germani îndeosebi, de mai multe veacuri, fără să se ajungă la alte perspective și rezultate decît ale înaintașilor.

De altfel un rol derutant în problema areopagitică, cum s-a pus ea de curînd, îl are optica romanocentrică a multor cercetători.

Autorul ipotezei românești crede că genialul străromân, Dionisie Smeritul († 555 ?), are multe șanse să fie apreciat ca alcătuitor al tratatelor pseudodionisiene, dacă se depășește mentalitatea de mai sus. El a fost în realitate profesor de filosofie și a cunoscut perfect neoplatonismul contemporan lui. Încurajat și de ofensiva ortodoxă din timpul împăratului Justinian, el s-a străduit să-l combată din spiritele intelectualității din Răsărit și din Apus. Multe elemente ale gîndirii sale le-a aflat el la marii capadocieni, la Sfîntul Chiril Alexandrinul și îndeosebi în *Viața lui Moise* a Sfîntului Grigorie al Nissei.

Format în mediul creștin diferit al Bizanțului, Dionisie Smeritul a fost contrariat la Roma nu numai de tradiția păgînă încă puternică dar și de unele aspecte bisericesti specifice ei. De aceea a luat o atitu-

dine polemică, încifrată în scrierile pseudoareopagitice, pe care nu o putea exprima la lumina zilei în calitatea lui de venit de pe alte meridiane.

Prin tratatele pseudoareopagitice, care în opinia cercetătorului român trebuie să-i fie restituite, el a combătut astfel mai întâi păgînismul și, în chip special, mithraismul. Pentru o mai bună reușită, în susținerea dreptei-credințe, inițiativa s-a disimulat în declarațiile irenice a două dintre epistolele sale. Este posibil ca denumirile de *Iliopole*, de *Apolofan* și de *Demofil* să desemneze în cifrul epocii păgînismul al cărui centru încă mai rezista atunci în Egipt și, respectiv, păgînismul latin al revenirii milenariste fericite.

Pe lângă credințele politeiste și pe lângă cultele de misterii se mai combat în ele opiniile filosofice ale lui Plotin și Proclu.

Dintre elementele romane politice și bisericesti, de la începutul secolului al VI-lea, se pare că moartea Papei Ioan I și a filosofului Boetiu au impresionat în chip deosebit pe autorul pseudoareopagitic, propus recent în România.

Oricum, persecuția administrativă pe care Justinian a îndreptat-o împotriva elenismului religios, secundat pe planul ideilor de centrele creștine din Alexandria, din Gaza, din Bizanț, a avut drept aliat, la Roma, pe ieromonahul Dionisie Smeritul.

Dacă autorul căutat este din epoca amintitului împărat — cum a admis și prof. A. M. Ritter —, de ce nu ar putea fi același cu savantul și teologul străromân de mai sus?

Ascultătorul român al conferențiarului german ar mai fi dorit să mai audă o deosebire hotărîită între apofatismul păgîn și acela al Sfinților Părinți, preluat de către Pseudo-Areopagitul.

Dintre cele 22 argumente, cite a propus ipoteza românească în studiu, distinsul istoric de la Heidelberg nu amintește și nu discută nici măcar unul. După criteriile științei contemporane, aceasta ar fi fost de așteptat. Se pare că necunoașterea limbii române și lipsa traducerii cărții într-o versiune de circulație europeană au îngreunat aprofundarea cuprinsului ei doctrinar. Viitorul exeget al acestei cercetări va trebui să fie nu numai istoric, filolog, ci îndeosebi teolog și filosof.

Tot confesional apare auditoriului ortodox și inexistentul conflict dintre monahism și Biserica ierarhistă postcalcedoniană.

Cu convingerile lor că Pseudo-Dionisie este neoplatonic și, prin urmare, ruinător pentru teologia dreptmăritoare de totdeauna, B. Brons și H. Goltz nu pot oferi nici un sprijin viitoarelor cercetări areopagitologice. S-a recunoscut doar în fiecare veac valoarea de paradigmă ortodoxă a teologului patristic. Cealaltă metodă: filologia, de care alți savanți germani s-au folosit de câteva secole, și-a recunoscut în zilele noastre insuficiența.

Totuși auditoriul român al instructivei conferințe pe care Prof. A. M. Ritter a susținut-o la București a aflat, o dată cu numeroase date și explicații ale fenomenelor de istorie bisericească dezbătute, și de preocupările contemporane ale altor învățați germani.

În această arie de cunoștințe, P.C. Pr. Prof. Dumitru Popescu, decanul Facultății de teologie, a propus o inedită apropiere între gândirea Areopagitului și aceea a lui Karl Barth.

P.C. Sa a mulțumit reputatului conferențiar pentru contribuția sa atât de instructivă. Ea a fost tradusă auditoriului nostru de către P.C. Pr. Prof. Viorel Ioniță, decanul de la Iași al aceleiași facultăți.

Cu cunoștințele sale de Patrologie, specialist în evenimentele Sinodului II ecumenic și mare cunoscător al izvoarelor creștinismului antic, Prof. A. M. Ritter va fi ascultat totdeauna cu un deosebit interes în România. Sintem convinși că acesta va contribui la îmbogățirea reciprocă a învățămîntului universitar și la diversificarea relațiilor ecumeniste dintre Bisericile noastre.

Pr. asist. GHEORGHE I. DRĂGULIN

CORALA PATRIARHIEI ROMANE — LAUREATĂ A CELEI DE A XI-A EDIȚII A FESTIVALULUI INTERNAȚIONAL DE MUZICĂ BISERICESCĂ ORTODOXĂ, DE LA HAJNOWKA (POLONIA)

Între 14—17 mai 1992, în localitatea Hajnowka, ducatul Bialystock, din Polonia, s-a desfășurat cea de-a XI-a ediție a Festivalului Internațional de Muzică Bisericească Ortodoxă. Festivalul a fost organizat de Casa de cultură din Hajnowka, cu sprijinul și contribuția instituțiilor culturale ale ducatului Bialystock și al Ministerului Culturii și Științei din Polonia, ca și al unor fundații culturale din Varșovia.

La festival au participat 21 de formații corale din aproape toate Bisericile Ortodoxe din Europa, și în special din Bisericile de limbă slavă.

Inaugurarea Festivalului s-a făcut în după-amiaza zilei de 13 mai 1992, în biserica ortodoxă «Sfinta Treime» din Hajnowka, o frumoasă și modernă biserică în stil rusesc, printr-un concert prezentat de corul Radioteleviziunii din Belarus, laureat al celei de-a X-a ediții a Festivalului Internațional de Muzică Bisericească Ortodoxă, Hajnowka 1991, condus de prof. Victor Rowda. În următoarele trei zile s-a desfășurat, în aceeași biserică, festivalul-concurs la care s-au prezentat toate formațiile corale invitate.

Festivalul a avut un juriu alcătuit din următoarele personalități muzicale și culturale: Prof. Romuald Twardowski — compozitor și membru al Academiei de Muzică din Varșovia; Marczella Erigina — muzicolog și bizantinolog; Elzbieta Gryn Stasik — specialist în muzică corală și publicist la programul de radio din Polonia; Pr. dr. Mikolaj Lenczewski — dirijor și profesor de muzică; Guy Picard — muzicolog; prof. Victor Rowda, dirijorul corului Radioteleviziunii din Belarus.

În ziua de 17 mai a avut loc, în sala de concerte a Casei de cultură din Hajnowka, festivitatea de premiere a formațiilor laureate ale

concursului, urmată de concertul de gală. Tot în aceeași zi, seara, s-a susținut, în sala de concerte a Filarmonicii de stat din orașul Białystock, concertul de gală al formațiilor laureate.

Corala Patriarhiei Române sub conducerea Părintelui profesor Constantin Drăgușin, a participat pentru prima dată la acest festival internațional, ca invitată a Casei de cultură din Hajnowka. După cum se știe, Corala Patriarhiei Române a mai întreprins în ultimii ani încă trei turnee în străinătate, prezentând de fiecare dată concerte care au fost elogios apreciate. Primul turneu a fost cel din luna decembrie 1986, când, la invitația Institutului de muzică sacră «Vicenzo Amato» din Palermo — Italia, a susținut, în cadrul Festivalului corurilor de muzică bizantină, mai multe concerte în diferite localități din Sicilia. După aceea, în luna iunie 1987, a susținut mai multe concerte la Viena, în catedrala Sf. Ștefan și în sălile palatelor Palavicini și Razumovschi, ca și în câteva minăstiri din apropierea capitalei Austriei, însoțind pe Întăistătorul Bisericii noastre într-o vizită oficială efectuată în această țară. Apoi, în luna martie 1988, la invitația Arhiepiscopiei Ortodoxe din Finlanda, Corala Patriarhiei Române a efectuat un turneu artistic, participând la Festivalul de muzică bisericească organizat în această țară, în cadrul căruia a prezentat concerte în mai multe localități: Lapeenranta, Kuopio, Joensuu, Imatra și altele.

În cadrul Festivalului Internațional de Muzică Bisericească Ortodoxă de la Hajnowka, Corala Patriarhiei Române și-a prezentat concertul său în ziua de 15 mai, încheind seria formațiilor corale programate în această zi. Apoi, în ziua de 17 mai Corala Patriarhiei Române a prezentat un concert de muzică religioasă în biserica ortodoxă din Siemiatycze, nu departe de Hajnowka. La Festival Corala Patriarhiei a prezentat următoarele piese muzicale: *Cine este Dumnezeu*, prochinul mare al vecerniei din Duminicile Paștelui și Rusaliilor, armonizat de Prof. N. Lungu; *Doamne, strigat-am*, glas I, monodie; *Mărimurile*, glas I, monodie de Filotei Sîn Agăi Jipei; *Pe Tine Te lăudăm*, de Gh. Cucu; *Lăudați pe Domnul*, de D. Kiriac; *Pe muntele Sionului*, cîntarea a cincea din Canonul Floriilor, monodie; *Psalmul 102*, monodie de Nectarie Frimu, în aranjament muzical de Pr. Constantin Drăgușin; *Ghetsimani, Ghetsimani*, de Gh. Popescu-Brănești, avînd ca solist pe tenorul Constantin Bulancea; *Aliluia și Ospătînd la cină*, sedeală din Cîntările Joii celei Mari, armonizate de Prof. N. Lungu; *Închinămu-ne patimilor Tale, Ziua Învierii și Hristos a înviat*, din «Oratoriul de Paști» de Paul Constantinescu; *De frumusețea fecioriei Tale*, sedeală a Învierii, glas III, armonizată de Paul Constantinescu, avînd ca solistă pe soprana Mioara Manea de la Opereta din București; *Hristos din morți a înviat* de D. Kiriac; *Concert de Paști* (Sfărimînd porțile iadului), fragment.

Concertul prezentat de Corala Patriarhiei a fost primit și ascultat cu deosebit interes și cu mare satisfacție de către publicul numeros care se afla în biserică. În urma deliberării juriului Festivalului, Corala Patriarhiei a fost declarată laureată a acestei întîlniri muzicale, cu premiul I, fiind socotită cea mai bună formație corală bisericească. Diploma

și medalia primite în cadrul festivității de premiere au evidențiat tocmai acest lucru. Conform uzanțelor, după festivitatea de premiere, Corala Patriarhiei Române a participat apoi la concertul de gală care a avut loc, ca și premiera, în sala de concerte a Casei de cultură din Hajnowka. La cererea juriului, Corala a interpretat piesele : *Hristos a înviat* și *Ziua învierii* de Paul Constantinescu ; *Hristos din morți a înviat*, de D. Kiriac și *Concert de Paști*, fragment.

În seara aceleiași zile, pe scena Filarmonicii din Bialystok, Corala Patriarhiei a participat la al doilea spectacol de gală prezentind piesele : *Doamne, Iisuse Hristoase*, de Gh. Cucu ; *Coborît-a coboritu*, de Sabin Drăgoi ; *Hristos din morți a înviat*, de D. Kiriac și *Concert de Paști*, fragment. Publicul a bisat și aplaudat îndelung.

La înapoiere, P.C. Pr. Constantin Drăgușin, dirijorul Coralei Patriarhiei, P.C. Pr. Prof. Nicolae Necula și P.C. Pr. Manole Marcel, secretar eparhial, membri ai Coralei Patriarhiei, au făcut o vizită I.P.S. Sale Vasile, Mitropolitul Bisericii Ortodoxe din Polonia care a avut cuvinte de elogioasă apreciere pentru Corala Patriarhiei și pentru activitatea Bisericii Ortodoxe Române, evidențiind pericolul prozelitismului catolic și subliniind nevoia ca Ortodoxia să-și unească eforturile și să-și sporească zelul misionar pentru păstrarea credincioșilor în staulul Bisericii celei adevărate.

Participarea Coralei Patriarhiei Române la a XI-a ediție a Festivalului Internațional de Muzică Religioasă Ortodoxă de la Hajnowka a constituit un moment de seamă în activitatea ei, dovedind valorile și potențele sale artistice. Cu o existență de peste 75 de ani și sub îndrumarea și conducerea muzicală a mari personalități artistice, dirijori și compozitori ca : Gheorghe Cucu, Nicolae Oancea, Ștefan Popescu și mai ales Nicolae Lungu, iar în vremea din urmă preoții-dirijori Constantin Drăgușin și Iulian Cârstoiu, Corala Patriarhiei Române, cel mai bun cor bisericesc al Bisericii noastre, cultivă și dezvoltă muzica bisericească corală care are la bază cîntarea tradițională de strană, de origine bizantină, oferind un repertoriu bogat, și variat ca linie și structură melodică. Acest repertoriu cuprinde cîntări liturgice bizantine, colinde și cîntece populare, monodice, armonice și polifonice, cele mai multe din ele avînd ca bază melodii bizantine românești care sînt traduceri și adaptări fidele ale muzicii bizantine originale la specificul limbii și sensibilității românești realizate de vestiți protopsalți români din secolele XIV—XX. Pe lângă activitatea de bază, adică cea de cor al Catedralei patriarhale din București, în care dă răspunsurile la Sfînta Liturghie și alte slujbe săvîrșite în acest vestit locaș de cult, Corala a prezentat și prezintă concerte de muzică corală bizantină și populară românească cu prilejul unor evenimente din viața Bisericii și a marilor sărbători creștine, pe scenele de seamă ale Capitalei sau ale unor orașe din țară, avînd și înregistrări pe disc ale unor lucrări din repertoriul ei liturgic.

Participarea Coralei Patriarhiei Române la Festivalul Internațional de Muzică Religioasă Ortodoxă de la Hajnowka, a marcat prezența Bisericii Ortodoxe Române în viața culturală a Ortodoxiei. Corala a prezentat și interpretat pentru publicul și juriul acestui festival o muzică ce poartă amprenta unicității și originalității, prin structura melodică și organizarea ritmică. Sînt calități și particularități care o deosebesc de cîntarea celorlalte Biserici Ortodoxe surori, și în special de cele de limba slavă, dar mai ales de cîntarea bisericească occidentală. Bogăția repertoriului, varietatea melodiilor, sensibilitatea și măiestria artistică a interpretării, cultivate cu talent, competență și pasiune de actualul ei dirijor, Pr. Constantin Drăgușin, fac din Corala Patriarhiei Române o formație muzicală de mare valoare și o purtătoare a mesajului cîntului bisericesc și românesc, reprezentanta cea mai autentică și competentă a muzicii religioase românești.

Prezența și încununarea cu titlul de laureată a Festivalului Internațional de Muzică Bisericească Ortodoxă de la Hajnowka, reprezintă o apreciere și recunoaștere a valorilor Ortodoxiei românești în special, dar și ale celor ale Ortodoxiei în general, într-o vreme în care acestea sînt amenințate de prozelitismul catolic și sectar.

Dirijorul și membrii Coralei Patriarhiei Române exprimă sentimentele de înaltă grațitudine d-lui Radu Ciuceanu, vicepreședinte al Adunării Deputaților, d-lui ministru Cornel Grigoruș și d-lui director general Comănescu — Ministerul Comerțului și Turismului și d-lui Oreste Ungureanu — O.N.T. Carpați, pentru sprijinul acordat în obținerea mijloacelor necesare deplasării în Polonia. În aceeași măsură, se aduc și pe această cale calde mulțumiri societăților «Comet», «Bucura S.A.», «Comautosport» și «Comtexim», precum și parohiei ortodoxe «Andronache» din Capitală, pentru sponsorizarea cheltuielilor de călătorie, apreciind aceasta ca pe o contribuție însemnată la buna desfășurare a acestei acțiuni bisericești și românești.

De asemenea, exprimă sincere mulțumiri ambasadei române de la Varșovia care s-a interesat de aproape și a contribuit la buna desfășurare a acestei frumoase acțiuni culturale, religioase și patriotice a Bisericii Ortodoxe Române.

Pr. prof. NICOLAE NECULA

SIMPOZION

Consacrat aniversării a 25 de ani de la înființarea Institutului
pentru Bisericele răsăritene din Regensburg

Institutul pentru Bisericele răsăritene din Regensburg, Germania, a organizat între 29 aprilie—3 mai un simpozion prilejuit de împlinirea a 25 de ani de existență a sa și de contacte ale lui cu Bisericele Ortodoxe. Tema simpozionului a fost: *«Idealul desăvîșirii — ieri și astăzi. Aniversarea a 600 de ani de la mutarea la cele veșnice a Sf. Serghie de Radonej»*.

Au participat peste 80 de invitați aparținând Bisericilor Ortodoxe din Rusia, România, Bulgaria, Grecia, Cipru, Armenia, Etiopia, India, Siria.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat ca invitați : P.S. Gherasim Cristea, episcopul Râmnicului ; Pr. dr. Sabin Verzan, consilier patriarhal ; Diac. prof. Ioan Caraza ; Pr. Vasile Ailioaei ; D-nul Constantin Strugariu din partea sectorului Relații externe al Bisericii Ortodoxe Române ; Pr. Petru Pleșa, consilier al Episcopiei Alba Iulia ; P. Cuv. Heruvina Timaru, stareța mănăstirii Țigănești, ca și alte persoane care, în decursul anilor, au beneficiat de burse oferite de Conferința episcopilor germani prin Institutul pentru Bisericile răsăritene din Regensburg.

Printre cei aflați în prezent ca bursieri la Regensburg, amintim pe Protos. Bartolomeu Androni și Pr. prof. Vasile Stanciu.

Invitați la simpozion, foștii bursieri ai Institutului, dintre care unii dețin astăzi în țările lor, funcții deosebite, episcopi, profesori de teologie, au avut prilejul să reîntâlnească personalități distincte ale Conferinței episcopilor germani dintre care amintim pe P.S. Episcop Franz-Xaver Eder din Passau, președintele secției «Relații cu Bisericile Ortodoxe» din cadrul Conferinței episcopilor germani, Mons. Dr. Albert Rauch, conducătorul Institutului din Regensburg, Mons. dr. Nikolai Wirfoll. Cu prilejul sosirii s-a făcut remarcată din nou ospitalitatea devenită, cu timpul, tradițională, atât a conducătorului Institutului Mons. Dr. Albert Rauch, cât și a celorlalți colaboratori apropiați, printre care amintim, în primul rând profesoarele de limbă germană Sigrid Scheer, Hedi Wagner, Graziaemaria Schuster. Pregătirea Simpozionului și întâlnirea a avut loc la Institutul din Regensburg, iar deschiderea s-a făcut prin cuvântul Prot. Dr. Vladimir Ivanov din Moscova. La festivitatea de început au luat parte, pe lângă cei amintiți, și episcopul Regensburgului, Manfred Müller, iar din partea Secretariatului pentru unitatea creștină din Roma, Mons. Salvatore Scribano.

A luat apoi cuvântul conducătorul Institutului Mons. Dr. Albert Rauch, care a îndemnat pe cei prezenți la rugăciune, în amintirea celui care, de curînd, s-a mutat la Domnul și care a fost episcopul Dr. Rudolf Graber, fost președinte al secției «Relații cu Bisericile Ortodoxe» din cadrul Conferinței episcopilor germani. Elogiînd personalitatea episcopului Rudolf Graber și strădaniile sale pentru apropiere între Biserica Romano-Catolică și Bisericile răsăritene, Mons. Albert Rauch a spus :

«Cu 25 de ani în urmă, imediat după sărbătoarea Învierii din 1967, episcopul Dr. Rudolf Graber a solicitat, în numele Conferinței episcopilor germani, o întâlnire cu patriarhul ecumenic Athenagora, la Constantinopol, în vederea intensificării relațiilor dintre cele două Biserici și a găsirii unor noi soluții de contact și dialog. Cele douăsprezece simpozioane ecumenice care au avut loc între cele două Biserici, dar mai ales

în ce ne privește pe noi, deopotrivă, înființarea Institutului pentru Bisericile răsăritene, din Regensburg, constituie rodul acestei străduințe a regretatului prelat. Dacă ne gândim că, de atunci, peste 200 de teologi au beneficiat de burse oferite de Conferința episcopilor germani, avem deja o privire de ansamblu a ceea ce a însemnat episcopul Dr. Rudolf Graber pentru îmbunătățirea contactelor cu Biserica Ortodoxă».

S-a păstrat apoi un moment de reculegere și s-a rostit o rugăciune în memoria celui ce a pus bazele contactelor cu Bisericile din Răsărit.

Apoi, în capela Institutului, un sobor de preoți a oficiat slujba Vечерней, după care s-a rostit o rugăciune în cinstea Sfântului Serghie de Radonej. Acest sfânt a trăit într-o perioadă critică pentru Biserica Ortodoxă Rusă, oarecum asemănătoare cu cea prezentă — după remarca Prot. dr. Vladimir Ivanov — dar care și-a închinat întreaga sa viață pentru întrajutorarea celor în lipsuri și pentru păstrarea credinței ortodoxe, devenind un simbol al statorniciei în dreapta credință.

Biserica Ortodoxă Rusă, aniversând 600 de ani de la obștescul lui sfârșit, luptând și astăzi pentru aceleași idealuri a hotărât desemnarea anului 1992 ca «anul Sf. Serghie», iar UNESCO a înscris sărbătorirea Sf. Serghie de Radonej între marile sărbători internaționale patronate de acest organism al O.N.U.

Lucrările Simpozionului au continuat în Castelul Spindlhof, joi 30 aprilie, fiind deschise printr-o rugăciune comună în capela castelului, după care Prof. dr. Ioannis Panagopoulos, de la Facultatea de teologie din Atena a susținut referatul *Viața, desăvârșirea și sfințenia după învățătura Bisericii Ortodoxe*. Amintim câteva subpuncte ale amplului referat: «Viața și sfințenia în Ortodoxie, libertatea omului în cadrul sfințeniei», «Dumnezeu izvorul sfințeniei», «Chipul lui Dumnezeu în om — semnul primordial al sfințeniei — Sfântul Duh», «Biserică și sfințenie — Căile desăvârșirii creștine în și prin Biserică astăzi».

A urmat apoi prelegerea P.S. Episcop Gherasim al Râmnicului, cu tema *Fii desăvârșiți precum și Tatăl vostru cel din ceruri desăvârșit este* (Matei 5, 48), iar ca subtemă «Harul Domnului nostru Iisus Hristos la sfinții români» cu referire la Sf. Ierarh Calinic de la Cernica.

În prima parte a prelegerii, P.S. Episcop Gherasim s-a referit la schimbarea omului în și prin Hristos, făcând o amplă analiză a omului de sub lege cu toate implicațiile și a înnoirii omului în Hristos.

În partea a doua a referatului, P.S. Episcop Gherasim s-a referit la prezența și efectele harului Mântuitorului nostru Iisus Hristos la sfinții din România, după care a prezentat ascultătorilor «calea spre desăvârșire» urmată de unul dintre sfinții români: Sfântul Calinic de la Cernica.

Starea de desăvârșire, realizată prin viața sa model, a fost recunoscută în timp de credincioși, de trăitori ai mănăstirii Cernica și consfin-

țită de Biserica Ortodoxă Română prin trecerea sa în rândul sfinților, la 28 februarie 1950 și prin festivitățile prilejuite de proclamarea canonizării sale, în zilele de 21—24 octombrie 1955 de la mănăstirea Cernica.

Vineri, 1 mai 1992, de sărbătoarea Izvorului tămăduirii, lucrările simpozionului au început printr-o rugăciune închinată Maicii Domnului, de către cei prezenți, urmată de Axionul «Îngerul a strigat» cântat de către delegații români.

Prelegerile au fost, apoi, deschise de Dr. Beide Maryam Mersha, de la Facultatea de teologie din Addis-Abeba, Etiopia, cu tema *Semnificațiile idealului desăvârșirii astăzi și mâine*, urmată de comunicarea Prof. Dr. Antonii Hubancev, de la Facultatea de teologie din Sofia, Bulgaria, cu referire la *Sfântul Eftimie de Târnovo, contemporan al Sf. Serghie de Radonej*.

Lucrările au continuat cu referatul Prof. Dr. Adai Iacob, din India, având ca temă *Aspectele desăvârșirii și sfințeniei în teologia indiană. Interferențe creștine și hinduiste în teologia indiană*.

După amiază, la ora 18, s-a săvârșit, potrivit practicii ortodoxe, slujba «Aghiazmei mici» în aer liber, lângă râul Regen din apropierea castelului Spindlhof la care au luat parte toți delegații. S-au cântat, potrivit rânduielii tipiconale, stihirile din săptămâna luminată, de către delegații ruși, români, greci și bulgari, oficierea propriu-zisă revenind Pr. Vasile Ailioaei.

După săvârșirea slujbei de sfințire a apei, delegații s-au reîntors la Regensburg, la Institut, unde, după Vecernia ortodoxă din biserica mare a Institutului, oficiată de Pr. dr. Sabin Verzan, consilier patriarhal al Patriarhiei Române și Diac. prof. Ioan Caraza, de la Institutul teologic din București, a urmat festivitatea de încheiere a Simpozionului din Regensburg.

Într-o atmosferă caldă și primitoare, prilejuită de reîntâlnirea cu Institutul și buna organizare, a ostenitorilor săi, a luat cuvântul Mons. Dr. Albert Rauch, conducătorul Institutului care a salutat prezența la această aniversare a Eminenței Sale Franz Xaver Eder, episcopul de Passau și a Eminenței Sale Manfred Müller, episcopul Regensburgului, precum și a celorlalte personalități prezente în sală.

A luat apoi cuvântul Eminența Sa Franz Xaver Eder, episcop de Passau și președintele secției «Relații cu Biserica Ortodoxă» din cadrul Conferinței episcopilor germani, care, analizând relațiile cu Biserica Ortodoxă a remarcat că o influență pozitivă și-au adus-o toți cei care odinioară au fost bursieri ai acestui Institut și care acum sunt invitați de onoare la această aniversare.

După o agapă comună, în sala de frescă pictată de pictorul român I. Ciobanu, s-au purtat discuții, după care delegații s-au reîntors la castelul din Spindlhof.

Sâmbătă, 2 mai 1992, delegații ortodocși au adus în discuții, fiecare cu exemplificări specifice țării lor de origine, greutățile survenite în conviețuirea cu credincioșii și conducerea Bisericilor greco-catolice, precum și prozelitismul și încurajarea acestuia de către Biserica Romano-Catolică.

După discuții, oarecum aprinse, la care au luat cuvântul printre alții și Dr. Ernest Suttner din Viena, s-a ajuns la concluzia că uniatismul, cu metodele sale din trecut și de astăzi, nu conduce la îmbunătățirea relațiilor dintre Biserica Ortodoxă, în ansamblul ei, și cea Romano-Catolică.

În acest scop, delegații prezenți au purces la întocmirea și semnarea acestui Memorandum :

«Episcopi, preoți, călugări și călugărițe ca și teologi ai Bisericilor Ortodoxe și Ortodoxe Vechi Orientale, foști și actuali bursieri ai Conferinței episcopilor catolici germani, care s-au adunat la invitația Institutului pentru Bisericile răsăritene cu ocazia unui simpozion cu prilejul comemorării a 600 de ani de la moartea Sf. Serghie de Radonej și a jubileului de 25 de ani de existență a Institutului, doresc să adreseze următoarea declarație autorităților bisericești responsabile :

În concordanță cu dorința fermă a Bisericilor noastre, pe care întăritătorii ortodocși și-au manifestat-o public la 15 martie 1992 la Constantinopol, credem cu fermitate că dialogul între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică este necesar și îl considerăm ca pe o binecuvântare pentru timpul nostru. Însă pentru ca acest dialog să facă progrese, trebuie înlăturate toate obstacolele din cale. Cel mai mare obstacol îl constituie uniatismul, care, prin metodele și practicile sale a devenit astăzi un motiv special de supărare.

Pentru clarificarea acestei situații dureroase reprezentanții Bisericilor noastre, și anume ai Bisericii Romano-Catolice și ai celei Ortodoxe au prezentat la cea de-a 6-a Sesiune plenară a Comisiei mixte pentru dialogul teologic în iunie 1990 la Freising un text comun, care respinge uniatismul ca metodă și scop pentru reunificarea Bisericilor.

Considerăm că Biserica Romano-Catolică *se simte obligată față de acest text și că va găsi o rezolvare* — în spiritul dragostei frățești în Hristos. Bisericile Ortodoxe au condiționat continuarea dialogului, de clarificarea acestei probleme. Așteptăm, ca Biserica Romano-Catolică să-și aducă o contribuție decisivă la reducerea tensiunilor dintre uniți și Biserica Ortodoxă.

Ne declarăm gata să acționăm în acest sens. Noi ortodocșii adunați la Regensburg, participăm activ la viața Bisericilor noastre. Am avut însă posibilitatea să cunoaștem viața și doctrina Bisericii Romano-Catolice și suntem recunoscători pentru aceasta. De aceea dorim cu plăcere să oferim serviciile noastre de mijlocire. Suntem ferm convinși, că obstacolele temporare nu vor putea să blocheze pentru mult timp calea dialogului.

Fie ca Sfântul Duh, «Care, pe toate le plinește, le lucrează și prin aceasta le cheamă la unitate, să lumineze și pe mai departe calea iubirii și a înțelegerii în Hristos Cel înviat».

CRONICĂ

Joi, 2 aprilie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe membrii delegației Capelanatului militar grec, în vizită de rămas bun, transmițând prin ei patru distincții «Crucea patriarhală pentru mireni» unor ofițeri superiori din armata greacă. În aceeași zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe dl. Victor Crăciun, președintele Ligii culturale pentru unitatea românilor de pretutindeni, însoțit de dl. Mancaș Neculai, consilier în Senatul României.

Vineri, 3 aprilie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe reverendul John Wilhelm Eltvik, director al Programului Asociației tineretului evanghelic din cadrul Alianței europene a Asociației mondiale a tineretului creștin.

— *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit, în aceeași zi, pe dl. Loc Le Chau, din Republica Vietnam, noul președinte al Asociației «World Vision International» în România.*

Miercuri, 8 aprilie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe dl. Ion Ungureanu, ministrul Culturii și al Cultelor din Republica Moldova, însoțit de dl. Ion Țurcanu, deputat în Parlamentul Republicii Moldova ;

— *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, la Cercul militar național, la adunarea solemnă organizată de Liga culturală pentru unitatea românilor de pretutindeni, în cadrul «Serbărilor Basarabiei», manifestări organizate cu ocazia sărbătoririi împlinirii a 74 de ani de la revenirea Basarabiei la Țara-mamă, la 27 martie 1918.*

Joi, 9 aprilie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Eminența Sa Cardinalul Franz König, fostul președinte al Conferinței episcopilor Bisericii Romano-Catolice din Austria, aflat în vizită în țara noastră. Eminența Sa a fost însoțit de monseniorul John Bukovsky, nunțiul apostolic la București ;

— *Tot în această zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat la mănăstirea Cernica, împreună cu I.P.S. Mitropolit Antonie al Transilvaniei și cu I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, slujba de pomenire a Eroilor Neamului, care au înfăptuit reunirea Basarabiei cu Țara, în 1918.*

Miercuri, 15 aprilie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit grupul de pregătire a primei Conferințe a laicului ortodox din România, în legătură cu întrunirea acestei Conferințe.

Vineri, 17 aprilie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist l-a primit pe dl. Klaus Klein, primarul orașului Baden-Baden, însoțit de doamna Julius Steeb și de Ullrich Wolfgang. A fost de față P.C. Pr. Radu Mironovici, preotul Capelei ortodoxe române «Mihail Sturdza» din Baden-Baden.

Luni, 20 aprilie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist l-a primit pe dl. John Roger Davis Jr., ambasadorul Statelor Unite ale Americii la București, în vizită de prezentare, însoțit de dl. Jonathan Nussbaum, viceconsul al aceleiași ambasade ;

— Tot în această zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* l-a primit pe Pr. Richard Grabowski, coordonatorul pentru Statele Unite ale Americii, din partea Departamentului de asistență creștină, al Bisericii Ortodoxe Române din America.

Miercuri, 22 aprilie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist l-a primit pe dl. Prof. dr. Konrad Raiser și pe d-na Elisabeth Rainer, împreună cu P.C. Pr. prof. dr. Viorel Ioniță, decanul Facultății de Teologie din Iași.

Duminică, 26 aprilie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, înconjurat de soborul catedralei patriarhale, a oficiat slujba din noaptea Sfintei Învieri și a adresat credincioșilor cuvîntul de învățătură ;

— Tot în aceeași zi, la ora prînzului, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, a oficiat, împreună cu PP.SS. Episcopi-vicari Nifon Ploieșteanul și Roman Ialomiteanul, precum și cu soborul catedralei patriarhale, slujba vecerniei, «A doua Înviere», rostind și cu această ocazie un cuvînt de învățătură.

Marti, 28 aprilie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a participat la concertul «Înviere și iubire», organizat de Asociația foștilor deținuți politici și de fundația culturală «Memoria», la sala radio-difuziunii române.

Joi, 30 aprilie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist l-a primit pe domnul Jean Vanier, fondatorul Comunităților de handicapați mental «Arca» și «Credință și lumină», împreună cu doamna Odile Ceyrac, responsabilă a acestor comunități pentru Europa de Sud ;

— În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit-o pe doamna Lucia Frăcea, de la postul de Radio «89/4» al Arhiepiscopiei Atenei, redactor al emisiunii «Pe cărările Ortodoxiei», căreia i-a acordat un interviu.

Vineri, 1 mai 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit un grup de studenți ai Institutului ecumenic de la Bossey (Elveția), care au vizitat Biserica Ortodoxă Română cu ocazia participării la seminarul «Spiritualitatea și teologia ortodoxă», desfășurat la Iași.

Luni, 4 mai 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist l-a primit pe dl. Prof. Adrian Ceense, fost director al Institutului ecumenic de la Bossey, în prezent profesor de teologie sistematică la Facultatea de teologie din Geneva, împreună cu un grup de 15 studenți de la această facultate, aflați într-o vizită de cunoaștere a valorilor ortodoxiei românești, cu ocazia seminarului asupra «Spiritualității și teologiei ortodoxe», care s-a desfășurat la Iași.

Marti, 5 mai 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de Prea Sfințitii Calinic al Argeșului, Teofan Sinaitul, vicar patriarhal ; Damaschin Severineanul, vicarul Arhiepiscopiei Craiovei, și Gherasim Vrinceanul, vicarul Episcopiei Buzăului, a participat la prima Conferință a laicului ortodox din România.

Miercuri, 6 mai 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist l-a primit pe cardinalul Achile Silvestrini, prefect al Congregației pentru Bisericile Orientale, aflat în vizită în România, precum și pe monsenio-

rul John Bukowski, nunțiul apostolic al Vaticanului la București ; pe I.P.S. Arhiepiscop Ioan Robu și pe Pr. Mario Fenari, secretar al nunțiului apostolic. Au fost de față : P.S. Episcop vicar patriarhal Teofan Sinaitul, P.C. Pr. prof. Dumitru Radu, prodecanul Facultății de teologie din București ; P.C. Pr. Constantin Pârvu, vicar administrativ patriarhal, și P.C. Pr. Ioan Sauca, consilier patriarhal.

Joi, 7 mai 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist l-a primit pe I.P.S. Theodosie Nagashima, arhiepiscop de Tokyo și mitropolit al Japoniei, însoțit de P.C. Pr. John Takahashi și de alți doi membri ai Consiliului eparhial, sosiți în vizită în România.

Duminică, 10 mai 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat Sfânta Liturghie în catedrala patriarhală, împreună cu I.P.S. Arhiepiscop Theodosie al Japoniei și cu alți slujitori.

Marti, 12 mai 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist l-a primit pe dl. Jean Țăranu, președintele Federației comunităților etnice din Canada.

Joi, 14 mai 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist l-a primit pe dl. Mircea Druce, președintele Frontului Popular Creștin-Democrat din Republica Moldova.

Miercuri, 20 mai 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist l-a primit pe dl. Georges L. Linardos, ambasadorul Greciei la București.

Joi, 21 mai 1992, cu ocazia hramului catedralei patriarhale, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat Sfânta Liturghie, împreună cu PP.SS. Episcopi-vicari Nifon Ploieșteanul, Teofan Sinaitul și Roman Ialomiteanul, și cu un impresionant sobor de slujitori.

Vineri, 22 mai 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist l-a primit pe dl. Ioannis Varvitsiotis, ministrul Apărării Naționale al Greciei, însoțit de dl. Georges L. Linardos, ambasadorul Greciei la București, împreună cu o delegație. Oaspeții au fost însoțiți de dl. Nicolae Spiroiu, ministrul Apărării Naționale al României.

Vineri, 29 mai 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist l-a primit pe Eminența Sa Cardinalul Edward Idris Cassidy, președintele Consiliului pontifical pentru promovarea unității creștinilor, coordonator în problemele ecumenice al Secretariatului de Stat al Vaticanului ; pe monseniorul Eleuterio Fortino, sub-secretar al Consiliului pontifical pentru promovarea unității creștinilor ; pe monseniorul John Bukowsky, nunțiul apostolic la București ; pe P.S. Episcop I. Guțiu de la Cluj ; și pe Pr. Mario Fenari. La întrevvedere au participat : I.P.S. Mitropolit Antonie al Transilvaniei, P.S. Episcopi-vicari Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul, P.C. Pr. Constantin Pârvu, vicar administrativ, și P.C. Pr. Ioan Sauca, consilier patriarhal.

Vineri, 5 iunie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist l-a primit pe dl. Nehe Dumitrescu, conducătorul Cultului adventist de ziua a șaptea din România, însoțit de dl. Jean Franco Rossi, secretarul general al Asociației Internaționale pentru apărarea libertății religioase ;

— În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* l-a primit pe dl. Anagnostopoulos Theodoros, ministrul Poliției din Grecia, însoțit de o delegație ;

— Tot în această zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a început o vizită pastorală în Episcopia Ortodoxă Română a Maramureşului şi Sătmăruului, răspunzând invitaţiei P.S. Episcop Justinian.

Duminică, 7 iunie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, înconjurat de P.S. Justinian şi de alţi membri ai Sfintului Sinod, a oficiat slujba tîrnosirii bisericii noi din parohia Moisei II, «Izvorul Dragoş», precum şi slujba Sfintei Liturghii, rostind cu această ocazie cuvîntul de învăţătură ;

— În aceeaşi zi *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a vizitat casa memorială a martirilor de la Moisei.

Joi, 11 iunie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat la deschiderea expoziţiei «Valori creştine ale românilor din judeţul Harghita», de la Muzeul de Istorie şi Artă al Municipiului Bucureşti ;

— În aceeaşi zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit corul de copii din Harghita, participanţi la vernisajul expoziţiei de la Muzeul de istorie şi Artă al Municipiului Bucureşti, conduşi de P.S. Episcop Andrei al Alba Iuliei.

Sîmbătă, 20 iunie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a prezidat lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Între altele, lucrările Sfîntului Sinod au fost consacrate următoarelor probleme : a) generalizarea cultului sfinţilor români, canonozaţi cu cinstire locală în anii 1950—1955 ; b) înscrierea în calendarul Bisericii Ortodoxe Române şi generalizarea cultului sfinţilor care au propovăduit, au mărturisit sau au fost martirizaţi în spaţiul danubiano-pontic ; c) canonizarea şi generalizarea cultului unor sfinţi români, cinstiţi ca atare de poporul român, dar necanonizaţi pînă acum printr-o hotărîre sinodală formală ; d) instituirea şi proclamarea «Duminicii sfinţilor români».

Duminică, 21 iunie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a condus procesiunea de la catedrala patriarhală, la biserica «Sfîntul Spiridon» din Capitală, unde, în cadrul slujbei Sfintei Liturghii, ce a fost oficiată împreună cu membrii Sfîntului Sinod, au avut loc festivităţile pentru proclamarea canonizării sfinţilor români şi a generalizării cultului lor, precum şi a instituirii «Duminicii sfinţilor români».

Luni, 22 iunie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat, în «Aula magna» a Universităţii din Bucureşti, împreună cu alţi membri ai Sfîntului Sinod, la ceremonia decernării titlului de *Doctor «Honoris Causa»* Părintelui Profesor dr. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române.

Miercuri, 24 iunie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, înconjurat de : P.S. Episcop Calinic al Argeşului, P.S. Episcopi-vicari patriarhali Nifon Ploieşteanul şi Teofan Sinaitul, precum şi de soborul slujitorilor catedralei, a întîmpinat, la catedrala patriarhală, un grup de monahi de la mînăstirea Xiropotam din Sfîntul Munte Athos, avînd în frunte pe egumenul Iosif, care au sosit în ţara noastră cu cinstitul lemn din crucea pe care a fost răstignit Mintuitorul Iisus Hristos şi care se păstrează la acea mînăstire.

Joi, 25 iunie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist l-a primit pe protoprezbiterul Nifon Alexiou, capelan-șef al Statului Major al Comandamentului trupelor de uscat din Armata Elenă.

Sîmbătă, 27 iunie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat Sfînta Liturghie în *Catedrala Unirii* din Alba Iulia, împreună cu PP.SS. Episcopi Andrei al Alba Iuliei și Serafim Făgărășanul, vicarul Arhiepiscopiei Sibiului, rostind un bogat cuvînt de învățătură.

Luni, 29 iunie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba de sfințire a noii biserici a minăstirii Rîmeț. În cadrul Sfîntei Liturghii a avut loc și proclamarea solemnă a canonizării sfințului ierarh Ghelasie. La această slujbă solemnă, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a fost înconjurat de II.PP.SS. Mitropoliți Daniel al Moldovei și Bucovinei și Antonie al Transilvaniei; de PP.SS. Episcopi Gherasim al Rîmnicului, Calinic al Argeșului, Andrei al Alba Iuliei, Timotei al Aradului, Justinian al Maramureșului, precum și de PP.SS. Episcopi-vicari Serafim Făgărășanul, Irineu Bistrițeanul, Ioan Crișanul și de un impresionant sobor de slujitori.

Marti, 30 iunie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a vizitat parohia Bistra, noua biserică parohială, precum și biserica de lemn a istoricei minăstiri de aici. Apoi în drum spre Moldova, a făcut un popas la minăstirea Toplița, ctitoria primului patriarh al României, Miron Cristea.

A T I T U D I N I

EDIȚIILE BIBLIEI TIPĂRITE ÎN ROMÂNIA CU APROBAREA SFÎNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, DUPĂ AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL, PÎNĂ ÎN DECEMBRIE 1989

Un teolog al Bisericii Ortodoxe Române remarcă în anul 1987 că, «cea mai mare nevoie de Biblii se simte încă la sate. ...Cîtă vreme nevoia de Biblii și de catehisme pentru copii și tineri ortodocși nu este satisfăcută, cîtă vreme parohiile rurale continuă să rămînă «vacante», se lasă o cale liberă pentru pătrunderea unor misiuni eterogene din punct de vedere confesional și cultural»¹. Într-adevăr, nevoia de Biblii s-a simțit la sate, dar și mai acută a fost în orașele României pe toată durata dictaturii comuniste. Să ne gîndim doar la numărul mic de parohii existente în orașe și la puținele exemplare ale Bibliilor destinate acestora de centrele eparhiale, în raport cu numărul mare de credincioși ortodocși cetățeni doritori să obțină o Sfîntă Scriptură. De altfel, se știe că, au fost chiar orașe construite în timpul dictaturii, — ca de exemplu, Victoria —, pentru a nu mai aminti de noile cartiere ale orașelor, în în marea lor majoritate, care nu dispuneau de nici o biserică ortodoxă.

La cîteva zile după revoluția anticomunistă a românilor din decembrie 1989, un organism protestant, de tendință evanghelică, ce a luat naștere în anul 1955 cu scopul de a ajuta pe creștinii din răsăritul Europei, și anume, «Portes ouvertes», estima numărul necesar de Biblii «între 0,5 și un milion pentru România, 250 și 500.000 pentru Cehoslovacia, 25 la 30.000 pentru Bulgaria, dacă se vor lua în considerare doar solicitările creștinilor»². Dar, dacă organismul protestant, amintit mai sus, evaluează numărul de Biblii de care ar avea trebuință creștinii din

1. Pr. Prof. Dr. Ioan Bria, *Aspecte ale pastoralăi misionare în situația prezentă*, în «Glasul Bisericii», XLVII, 1987, nr. 1, p. 62.

2. N. B., *Solidarité Ouest-Est : ce qui change*, în «L'actualité religieuse dans le monde», 15 janvier 1990, no. 74, p. 31.

România la aproximativ un milion, personal, considerăm că sînt necesare cîteva milioane de exemplare doar pentru creştinii ortodocşi. Numai după tipărirea cîtorva milioane de exemplare ale Bibliei de către Biserica Ortodoxă Română s-ar ajunge ca în fiecare casă de creştini ortodocşi să existe cîte o Sfîntă Scriptură.

Interesant este însă de văzut, fie şi aproximativ, cîte Biblii au fost tipărite în România, cu aprobarea Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, de la al doilea război mondial şi pînă în decembrie 1989. Ceea ce se cunoaşte cu certitudine, este că, în toată această perioadă de patruzeci şi cinci de ani de totalitarism ateu în România, au văzut lumina tiparului cu aprobarea Sfîntului Sinod următoarele ediţii ale Bibliei : 1. *Biblia sau Sfînta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfîntului Sinod, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1968.

Este o ediţie în care, *Vechiul Testament* (cu excepţia *Psalmilor*, re-produşi după *Psaltirea* din anul 1957) ; s-a luat din *Biblia* din 1936, iar *Noul Testament* după ediţia acestuia din anul 1951. 2. *Biblia sau Sfînta Scriptură*, tipărită acum a doua oară sub îndrumarea şi purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfîntului Sinod, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1975.

De fapt, este o reeditare a *Bibliei* din anul 1968. 3. *Biblia sau Sfînta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Justin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfîntului Sinod, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1982. 4. *Biblia sau Sfînta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfîntului Sinod, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988. Textul acestei *Sfinte Scripturi* reproduce textul ediţiei din 1982. (Se cuvine să menţionăm că textul acestei ediţii, 1988, a fost încredinţat Societăţilor Biblice Unite (U.B.S.—E.P.F.), care au realizat, în anul 1990, în Olanda, o nouă tranşă a *Sfintei Scripturi*, format 12/18 cm., în folosul Bisericii Ortodoxe Române, care a fost preluat şi difuzat în ţară tot de către Institutul Biblic).

De precizat că, «şi la baza acestor ediţii stă *Biblia* din anul 1936, tălmăcită în româneşte de preoţii profesori Vasile Radu şi Gala Galaction, împreună cu viitorul patriarh Nicodim Munteanu, căci în cuprinsul său *Vechiul Testament* reproduce textul apărut în ediţiile Bibliilor din anii 1968 şi 1975, ...iar *Noul Testament* pe cel al ediţiei acestuia din anul 1979, care revizuiuse pe cea anterioară din 1972 şi care, ca şi cele de faţă ale *Vechiului Testament*, avea legătură cu *Biblia* din 1936»³.

3. Pr. Prof. Nicolae Şerbănescu, *Sfînta Scriptură tălmăcită în limba română*, în «Biserica Ortodoxă Română», CVII, 1989, nr. 3—4, p. 47.

Prin urmare, de la al doilea război mondial — mai exact din anul 1945 — și pînă la revoluția anticomunistă din decembrie 1989 s-au tipărit, cu aprobarea Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, patru ediții ale *Bibliei*, adică, în 1968, 1975, 1982 și 1988. Iar prima ediție a *Bibliei* apărea, deci, de abia după douăzeci și trei de ani de la sfîrșitul celui de al doilea război mondial.

Semnalăm, totodată, că în anul 1988, cu prilejul aniversării a trei sute de ani de la tipărirea primei traduceri integrale a *Bibliei* în limba română, a fost retipărită ediția jubiliară a *Bibliei de la București* (1688), în facsimil și transcriere din chirilică în caractere latine, «cu aprobarea Sfintului Sinod și cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române», — după cum se menționează sub titlul acesteia —, la Editura Institutului Biblic și de Misiune.

Conducătorul tipografiei Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, preotul dr. Sabin Verzan, consilier patriarhal, scria în anul 1988 că Sfînta Scriptură a fost tipărită «în sute de mii de exemplare»⁴. Mai mult chiar, cu un an mai înainte, adică în 1987, părintele Verzan scrisese că ediția *Bibliei* din 1968 a fost tipărită «în 100.000 exemplare cu materiale tipografice din partea Societăților Biblice Unite»⁵, lucru menționat, de altfel, în «Cuvîntul către cititori», atît în ediția din 1968, cît și în cea din 1975.

Relațiile dintre Patriarhia Română și Societățile Biblice Unite în domeniul tipăririi Sfintei Scripturi în România începeau, într-adevăr, tocmai cu *Biblia* din 1968. De altfel în noiembrie 1990, părintele Verzan pomenea de «cei peste douăzeci și doi de ani»⁶ ai duratei relațiilor dintre Patriarhia Română și Societățile Biblice Unite, perioadă în care, scrie Prea Cucernicia Sa, «s-au tipărit, totuși, aproape 700.000 exemplare din lucrări ca *Biblia*, *Noul Testament*, *Mica Biblie*, *Psaltirea* etc.»⁷. Nu încapе îndoială, însă, că prin acel «etc». părintele Verzan avea în vedere toate celelalte texte scripturistice tipărite după anul 1968 la Editura Institutului Biblic și de Misiune, ca *Sfînta și Dumnezeiasca Evanghelie*, sau *Apostolul*.

Ca o evaluare aproximativă a numărului exemplarelor de *Biblie* tipărite pentru credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, de la al doilea război mondial și pînă în anul 1990, considerăm că au fost în jur de patru sute de mii. Firește, cu un astfel de număr de *Biblie*, tipărite pentru întreaga Biserică Ortodoxă Română și timp de patru decenii și jumătate, avem de-a face cu un genocid spiritual, pe lîngă cel biologic și cultural, practicat de dictatura comunist-ateistă în România. Dar, de la un regim totalitarist ateu, ca cel fost în România, care spunea «răului bine și

4. Sabin Verzan, *La Bible dans la culture théologique roumaine*, in «Daco-romania». Jahrbuch für östliche Latinität, 7, 1988, p. 125. Herausgegeben von Paul Miron. Verlag Karl Albert Freiburg/München.

5. Pr. Sabin Verzan, *Vizita delegației Societăților Biblice Unite*, în «Biserica Ortodoxă Română», CV (1987), nr. 1—2, p. 82.

6. Idem, *Delegați ai Societăților Biblice Unite la București*, în «Vestitorul Ortodoxiei Românești». Periodic al Patriarhiei Române. An. II, Nr. 21—22, noiembrie, 1990, p. 8.

7. *Ibidem*.

binelui rău ; care numea lumina întuneric și întunericul lumină ; care socotea amarul dulce și dulcele amar» (Isaia V, 20), nici că nu se putea aștepta la altceva.

Pentru a nu se ajunge la «ștergerea memoriei», s-ar cuveni, credem, ca autoritățile de resort ale Bisericii Ortodoxe Române să facă cunoscut în publicațiile sale numărul de exemplare ale *Bibliilor* tipărite cu aprobarea Sfântului Sinod, de la cel de al doilea război mondial și pînă la revoluția anticomunistă din decembrie 1989.

În perioada dictaturii comuniste din România s-a reușit, totuși, pe diverse căi, să se introducă din străinătate exemplare ale *Bibliilor*, destinate, îndeosebi, creștinilor aparținînd Bisericilor neoprotestante. Că lucrurile au stat astfel, a confirmat-o însuși fostul ambasador al S.U.A. la București între anii 1981 și 1985, domnul David B. Funderburk, — creștin baptist —, în cartea sa, *Un ambasador american între Departamentul de Stat și clanul Ceaușescu*, în care scrie că în România, «alte Biblii și literatură religioasă au fost trimise de Misiunea biblică est-europeană, de sub direcția lui Rund van Dijk, cu sediul la Rosendaal, Olanda»⁸. Desigur, negăsind *Biblii* editate de Sfintul Sinod al Bisericii lor, unii credincioși ortodocși au căutat să-și procure și din cele introduse din afara României, pentru uzul neoproteștanților.

Cert, insuficiența fondurilor bănești necesare, a hîrtiei și nedotarea încă a tipografiei Institutului Biblic și de Misiune cu o tehnică modernă de un randament eficace, fac ca Biserica Ortodoxă Română să nu poată tipări, în prezent, un număr de *Biblii* ce ar satisface marile cerințe imediate ale credincioșilor săi. Sint semne, totuși, că nu peste mult timp, lipsurile existente vor dispărea, ținînd seama, mai ales, de inițiativele recente întreprinse de conducerea Bisericii Ortodoxe Române, în vederea tipăririi de *Biblii*. Astfel, la 16 octombrie 1990, la Institutul teologic universitar «Andrei Șaguna» din Sibiu, a avut loc o primă întrunire de consultare a Bisericilor creștine din România, membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor și ale Conferinței Bisericilor Europene : Biserica Ortodoxă Română, Biserica Reformată și Biserica Evanghelică Luterană și altele. La această întrunire s-a hotărît, potrivit Comunicatului participanților, «înființarea *Societății Biblice din România*, care se va afilia Societăților Biblice Unite, avînd ca principal scop traducerea, tipărirea, difuzarea și studierea Sfintei Scripturi pentru toate Bisericile membre și în limba credincioșilor acestora. Se are în vedere realizarea unei traduceri ecumenice a Bibliei pentru România»⁹. Cîteva luni mai tîrziu, și anume, la 7 Mai 1991, tot la Institutul teologic universitar «Andrei Șaguna» din Sibiu, avea loc întrunirea de constituire a *Societății Biblice din România*, ca membră a Societăților Biblice Unite (U.B.S.). Printre altele, în Comunicatul întrunirii de constituire a Societății Biblice din România se afirmă că : «Rreprezentanții a cinci Biserici creștine din România : Biserica Ortodoxă, Biserica Evanghelică-

8. David B. Funderburk, *Un ambasador american între Departamentul de Stat și clanul Ceaușescu*. Traducere de Radu Bărbulescu și S. George, Editura Ion Dumitru Verlag, München, 1989, p. 109.

9. «Vestitorul Ortodoxiei Românești», An. II, Nr. 19—20, octombrie 1990, p. 5.

luterană, Biserica Reformată, Biserica Unitariană și Biserica Adventistă de ziua a șaptea, și-au exprimat adevărată înființarea Societății Biblice din România, respectivele Biserici devenind membre fondatoare ale acestei Societăți. Societatea Biblică din România rămâne deschisă aderării tuturor celorlalte Biserici și culte creștine din țara noastră. ...Scopul *Societății Biblice din România* este traducerea, tipărirea și difuzarea Sfintei Scripturi, pentru studierea ei în interesul și avantajul tuturor Bisericilor și în limba credincioșilor acestora. Totodată, *Societatea Biblică din România* își propune realizarea unei traduceri ecumenice a Sfintei Scripturi în limba română, după exemplul traducerilor ecumenice apărute în alte limbi»¹⁰.

Între 12—15 Noiembrie 1990, delegați ai conducerii Societăților Biblice Unite au făcut o vizită la București, la invitația Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române. Delegația era alcătuită din Dr. Hans Florin, secretarul european al Societăților Biblice Unite, și pastorul Manuel Jinbachian, coordonator al Comitetului de traducători pentru Europa al S.B.U. Din știrile publicate în presa bisericească ortodoxă aflăm că Dr. Hans Florin și Manuel Jinbachian «au vizitat editura și tipografia Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române și au discutat cu persoane din conducerea celor două instituții bisericești specializate în editarea și tipărirea scrierilor biblice, probleme privind extinderea colaborării dintre S.B.U. și Institutul Biblic din București pentru anul 1991». Totodată, potrivit aceluiași știri, «reprezentanții S.B.U. au anunțat sprijinul instituției pe care o reprezintă în vederea tipării de Biblii și alte scrieri scripturistice în limba română pentru creștinii ortodocși din țara noastră și pentru dotarea tipografiei Institutului Biblic din București cu tehnică modernă de mare randament»¹¹.

Odată sprijinul primit din partea Societăților Biblice Unite, Institutul Biblic și de Misiune va trece, firește, la tipărirea primei ediții a Bibliei, cu aprobarea Sfântului Sinod, după decembrie 1989. Și ar fi, credem, mai mult decât potrivit, dacă Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ar aproba pentru viitoarea ediție a *Bibliei*, traducerea românească a acesteia făcută de binecunoscutul părinte arhimandrit dr. Vasile Vasilache, cu «truda, înjugând ziua cu noaptea, între anii 1944 și 1969»¹², după propria-i mărturisire. Manuscrisul acestei traduceri a *Bibliei* a fost lăsat de însuși părintele Vasilachi ca «danie spre păstrare»¹³ Bibliotecii Academiei Române, cu clauza de «a avea răspunderea personală a tipării ei»¹⁴ cât va trăi.

Prin tipărirea traducerii românești a Bibliei Părintelui Vasilachi s-ar aduce Prea Cucerniciei Sale, în vîrstă de optzeci și trei de ani, un

10. Comunicat al întrunirii de constituire a Societății Biblice din România, în «Vestitorul Ortodoxiei Românești», An. III, Nr. 35—36, 1—15 Mai 1991, p. 8.

11. Pr. Sabin Verzan, *Delegați ai Societăților Biblice...*, p. 8.

12. Fr. Dr. Vasile Vasilachi, *Întreita jubire de Dumnezeu, Biserica și Neam*, Colecția teologică «Cuvîntul Vieții», New York, U.S.A., 1991, p. 289.

13. *Ibidem*, p. 290.

14. *Ibidem*.

binemeritat prinos de recunoștință din partea Bisericii Ortodoxe Române, pe care a slujit-o, ca puțini alții, cu cuvîntul, cu condeiul, cu fapta, cu viața-i îmbunătățită duhovnicește și cu atitudinea demnă în anii de suferință din temnițele tiraniei comuniste.

Recent, părintele Vasile Vasilachi se întreba, într-una din cărțile sale, care va fi soarta traducerii sale a *Bibliei*, astfel: «Ce se va întâmpla cu această traducere a noastră a Sfintei Scripturi nu e în puterea noastră de a ne gândi, ea rămânând în mâna Atotputernicului Dumnezeu, care toate câte le voinște le face în cer și pe pământ.

E cartea Lui, e gloria Lui pentru mântuirea noastră, eu am fost doar un smerit traducător al ei în limba română»¹⁵.

Fie, ca Părintele Luminilor să-l învrednicească pe Părintele Arhimandrit Dr. Vasile Vasilachi să afle, în curînd, răspuns la întrebarea ce-l frămîntă în legătură cu traducerea sa a *Sfintei Scripturi*, prin tipărirea acesteia chiar de către Biserica Ortodoxă Română, cu aprobarea Sfîntului Sinod. Amin!

Pr. dr. IOAN DURĂ

15. *Ibidem*, p. 291.

* ÎNDRUMĂRI * PĂSTORALE *

ÎNVĂȚĂTURA BISERICII ORTODOXE DESPRE SFINȚENIA LOCAȘULUI DE CULT

Locașul bisericesc este centrul adunării credincioșilor pentru sfințirea lor, ca esență a vieții creștine în Hristos: «Aceasta este voia lui Dumnezeu, sfințirea voastră...» (I Tes. 4, 3). Prin această sfințire are loc împlinirea celei mai mari porunci din Lege: «Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta...». Din această poruncă ia naștere apoi comuniunea întreolaltă a celor ce cred și se sfințesc, ca împlinire a celei de a doua mari porunci a Legii, asemenea celei dinții: «Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși».

Astfel, sfințirea credincioșilor în «Casa lui Dumnezeu» are semnificația izvorului însuși al comuniunii, prin cinstirea zilei a șaptea ca zi de odihnă a lui Dumnezeu, iar comuniunea născută din sfințire trebuie comparată cu lucrarea din timpul celor șase zile lucrătoare, după ziua a șaptea a odihnei. *Sfințirea și comuniunea* pot fi comparate de asemenea cu «urcarea pe Tabor» a ucenicilor împreună cu Mântuitorul, pentru «transfigurare» duhovnicească, și apoi cu «coborîrea de pe Tabor» în valea slujirii, în comuniunea născută din sfințire, numită și «Liturghie după Liturghie».

Dar revelația divină, atât a Legii vechi cît și a Noului Testament, ne arată legătura indisolubilă dintre: *jertfă, preoție și altarul de jertfă*, sau *locașul de cult*, care este necesar pentru Liturghie, mărturie și misiune.

1. Importanța locașului de cult în lumina Revelației divine

a. *Locașul de cult în Vechiul Testament.* «Poporul ales», ca popor al lui Dumnezeu, a fost gîndit cu o anumită structură. Mai ales prin «simbolul viei», Mântuitorul ne revelează această structură în parabola despre lucrătorii viei, ca legătură indisolubilă între jertfă, altar și preoție: «Era un om oarecare, stăpîn al casei sale, care a sădit vie, a împrejmuît-o cu gard, a săpat în ea teasc, a clădit un turn și a dat-o lucrătorilor, iar El s-a dus departe» (Matei 21, 33). Dacă «împrejmuirea

cu gard» a viei a însemnat deosebirea poporului Israel de idolatria și vrăjmășia celorlalte neamuri, astfel «săparea unui teasc» este simbolul jertfei lui Dumnezeu prin eliberarea poporului din Egipt și darea Legii pe muntele Sinai, «ridicarea unui turn» este simbol al templului Legii Vechi, iar «tocmirea de lucrători» este simbolul preoției Vechiului Testament.

Mărturii incontestabile vorbesc despre sfințenia locașului de cult în Vechiul Testament. Acesta reprezintă locul întâlnirii omului cu Dumnezeu și este de aceea un *locaș sfințit*. Dumnezeu a rinduit anumite locuri sfinte pentru comuniune directă cu credincioșii Săi, cum era cortul sfânt și templul din Ierusalim. Această comuniune era însoțită de un anumit ritual cultic, prescris tot de către Dumnezeu și care consta în rugăciuni, cântări, jertfe de animale etc. Numai preoții rinduiți prin poruncă dumnezeiască puteau săvirși acest ritual la templu.

Un loc sfânt, unde Dumnezeu S-a arătat lui Moise în *rugul aprins care nu se mistuia*, a fost cel de pe muntele Sinai, munte căruia i-a rămas numele de la rugul aprins (în limba ebraică Seneh = rug). Acolo Dumnezeu i-a spus lui Moise: «Dezleagă-ți încălțămintea picioarelor, căci locul pe care stai este pământ sfânt» (Ieșire 3, 5). «Dezlegarea încălțăminteii», ca și umblatul desculț, era semn al smereniei omului înaintea lui Dumnezeu, Care a fost numit apoi «Cel ce s-a arătat în rug» (Deut. 33, 16).

Dezlegarea încălțăminteii în fața rugului nemistuit de foc simbolizează coborîrea omului din lume la smerenia chipului lui Dumnezeu. Înălțarea de sine prin care se caracterizează lumea are nevoie de coborîre la chipul lui Dumnezeu prin cinstirea locașului Său de închinare. În Israel, Dumnezeu era «în mijlocul poporului Său» (Deut. 7, 21). El a arătat lui Moise că poate fi găsit de cei care îl caută «din toată inima lor» (Deut. 4, 29). Dar prin poporul ales, Dumnezeu era prezent și pentru celelalte popoare de pe pământ, care erau și ele tot ale lui Dumnezeu (Ieșire 19, 5), așa cum a spus atenienilor Sf. Apostol Pavel: «El a făcut dintr-un singe tot neamul omenesc, ca să locuiască peste toată fața pământului, așezînd vremile cele mai dinainte rinduite și hotarele locuirii lor, ca ei să caute pe Dumnezeu, doar l-ar pipăi și l-ar găsi, deși nu este departe de fiecare dintre noi» (Fapte 17, 26—27).

Totuși, acest lucru a fost spus de Dumnezeu odată cu arătarea Sa în sinul poporului Său, ceea ce înseamnă că «tămăduirea» din «boala» înălțării de sine, «dezlegarea» din legăturile întunericului din lume, «cheile» smereniei, ale «coborîrii» la chipul lui Dumnezeu și asemănării cu El, toate acestea sînt un dar al descoperirii Sale. Într-adevăr, El nu este departe de nici unul dintre noi, dar «țara depărtată» a celor ce vămuesc fără scrupule averile părintești ale fiului risipitor în lume, se află deasupra «casei Tatălui». Cheia dezlegării de patima înălțării de sine din lume și a asemănării cu chipul lui Dumnezeu se află în locașul de închinare în care locuiește Numele lui Dumnezeu și jertfa Mîntuitorului ca «șarpele cel de aramă» ce tămăduia de mușcătura de șarpe veninos prin privirea la el. Lumea lui Dumnezeu, Împărăția lui Dumnezeu din cer, este pe pământ o lume a «pruncilor», a celor care

sînt copii «nu cu mintea, ci cînd e vorba de răutate» (1 Cor. 14, 20), o lume la care cei dibaci, cei mari și tari, care iau locul lui Dumnezeu pe pămînt, trebuie să se pogoare, să se taie împrejur la inimă, dacă vor să se mîntuiască.

De aceea, desăvîrșirea arătării lui Dumnezeu pe pămînt prin întruparea Domnului nostru Iisus Hristos poate avea ca cel mai potrivit simbol «piatra» din viziunea proorocului Daniil (2, 31—35). Venind de pe un munte, această piatră atinge o statuie în picioarele de lut ale acesteia, astfel încît capul ei de aur, semnificînd viața lumii fără Dumnezeu, trebuie să se coboare la picioarele statuii, ca o taină a venirii Împărăției lui Dumnezeu pe pămînt cu putere. Piatra care a fost desprinsă, «nu de mină» (Daniel 2, 34), și care a lovit chipul, «a crescut munte mare și a umplut tot pămîntul» (Daniel 2, 35). «Dumnezeul cerului va ridica un regat veșnic care nu va fi nimicînit niciodată și care nu va fi trecut la alt popor...» (Daniel 2, 44).

După ieșirea poporului din Egipt, Dumnezeu a poruncit lui Moise să ridice cortul sfînt ca semn al Legămîntului: «Spune fiilor lui Israel să-mi aducă prinoase și din acestea să-mi facă locaș sfînt și voi locui în mijlocul lor» (Ieșire 25, 1—8; IV Regi 6, 15). «Ia scama să faci totul după chipul care ți s-a arătat în munte» (Ieșire 20, 24; 27, 8; Fapte 7, 44; Evrei 8, 5). Dacă Moise a văzut rugul aprins care nu se mistuia, la poalele muntelui Sinai, cînd i s-a cerut să-și dezlege încălțămîntea picioarelor căci locul pe care stă este pămînt sfînt, astfel, pe vîrfurile aceluiași munte, el a văzut și templul arătat lui de către Dumnezeu, în care slava Domnului era ca un rug aprins care nu se mistuie niciodată și este mereu prezentă pe pămînt.

Numele lui Dumnezeu, pe care l-a dezvoltat din rugul aprins lui Moise: «Eu sînt Cel ce sînt», deși Cel ce este veșnic prezent, fără început și fără sfîrșit, este simbolizat și în aureola Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. În Israel a arătat mai întîi Dumnezeu că poate să mîntuiască pe om din moarte, atunci cînd neamurile nu știau de ce omul moare («O, stelelor, stelelor / Ști-veți voi, oare, / De ce rămin atîtea-n veci / Și numai omul moare?», cum exprima Eminescu atît de bine durerea neamurilor care în comparație cu legea lui Moise «nu știau nici dreapta nici stînga lor» — Iona 4, 11), pînă cînd în Hristos, urmașul lui Avraam, avea să binecuvînteze Dumnezeu toate neamurile pămîntului (Facere 12, 9).

Rugul aprins care nu se mistuia era așezat pe pămînt, dar el, ca simbol al vieții veșnice, nu intra niciodată în pămînt. «Eu sînt Cel ce sînt» este un nume al lui Dumnezeu pe care-l are și Mîntuitorul Hristos. El a venit pe pămînt, ca să fie mereu viu, fără să se mistuie, și El a primit să intre în pămînt numai ca să facă dovada că viața Sa e rug aprins care nu se mistuie, că nu intră niciodată în pămînt. Pe pămîntul sfînt unde a venit El, oamenii trebuie să meargă în smerenie, «desculți», fără încălțăminte, fără lucruri care-i înalță și-i izolează de Dumnezeu.

Tot poporul ales era un popor al smereniei și Dumnezeu a arătat că El avea să locuiască în mijocul său, pentru ca el să rămână smerit și înrudit cu rugul care arde și nu se mistuie : «Să-mi faci jertfelnic... În tot locul unde voi pune pomenirea numelui Meu, acolo voi veni la Tine ca să te binecuvîntez» (Ieșire 20, 24).

Poruncind să se aducă jertfe la templu, Dumnezeu a spus lui Moise : «Aceasta va fi jertfă neconținută pentru neamul vostru la ușile cortului mărturiei, unde Mă voi arăta pe Mine însumi vouă ca să grăiesc cu tine. Acolo Mă voi pogori Eu însumi la fiii lui Israel și se va sfinți locul acesta de slava Mea. Voi sfinți cortul adunării și jertfelnicul ; pe Aaron și pe fiii lui de asemenea îi voi sfinți, ca să-mi fie preoți. Și voi locui în mijlocul fiilor lui Israel și le voi fi Dumnezeu ; și vor cunoaște că Eu, Domnul, sint Dumnezeul lor, Cel ce i-am scos din pămîntul Egiptului, ca să locuiesc în mijlocul lor și să le fiu Dumnezeu» (Ieșire 29, 42—46).

Cel care s-a arătat lui Moise pe vârful muntelui Sinai în Legea Veche, în Hristos răsare din pămînt, sfințind Cuvîntul lui Dumnezeu prin jertfă, care devine astfel «adevăr» : «Sfințește-i întru adevărul Tău ; Cuvîntul Tău este adevărul» (Ioan 17, 17).

Viața veșnică din Hristos ni se arată ca «adevărul care răsare din pămînt» (Psalm 84, 12) și rămîne pînă la sfîrșitul veacurilor pe pămînt. Nu el pleacă de la noi, ci noi sintem cei care ne îndepărtăm de El. Îndepărtarea oamenilor de El este pentru El o cruce, iar pentru oameni, pierzare : «Pe Mine, fintîna cea cu apă vie, M-au părăsit și și-au săpat lor fintîni sparte, care nu pot ține apă» (Ieremia 2, 13). Sfințenia Lui trebuie vestită fără încetare, așa cum trebuiau să facă și Moise și Aaron, cînd i-a muștrat Dumnezeu după minunea izvoririi apei din stîncă : «Pentru ce nu M-ați crezut ca să arătați sfințenia Mea înaintea ochilor fiilor lui Israel ?» (Numeri 20, 12) ; «Pentru ce v-ați împotrivit poruncii Mele ?» (Numeri 27, 14).

De la arătarea sa în rug, El este tărie de nădejde pentru popor, chiar și atunci cînd i s-ar părea că El se clatină. Cînd împăratul David a vrut să ia «chivotul Domnului asupra căruia este chemat numele Domnului Savaot care șade pe heruvimi» și să-l ducă din localitatea Baalat din Iuda la Ierusalim, atunci «l-a pus într-un car nou, l-a scos din casa lui Aminadab, iar fiii acestuia, Uza și Ahio, conduceau carul».

Mai departe se spune că atunci «cînd au ajuns la așia lui Nachon, Uza și-a întins mîinile spre chivotul Domnului ca să-l sprijine și s-a apucat de el, căci boii erau gata să-l răstoarne. Domnul însă s-a miniat pe Uza și l-a lovit Dumnezeu chiar acolo pentru îndrăzneala lui și a murit acolo lîngă chivotul Domnului» (2 Regi 6, 1—7).

Uza, fiul lui Aminadab, nu avea atîta credință încît să nu se îndoiască de puterea Domnului care întorsese chivotul de la filistenii cu atîtea minuni și semne (1 Regi, cap. 4—7). Această întîmplare l-a afectat profund pe David (2 Regi 6, 8). Tot astfel s-a întîmplat și cu cei care, în loc de smerenie și credință înaintea lui Dumnezeu, s-au încrezut prea tare în El, cînd poporul ales se lupta cu filistenii. Pierzînd lupta, poporul a trimis să fie adus în tabără : «chivotul Legii Domnului cel ce

șade pe heruvimi»: «Iar dacă a sosit chivotul Legii Domnului în tabără, tot Israelul a ridicat strigăt așa de mare, încît s-a cutremurat pămîntul» (1 Regi 4, 4—5).

Dar Dumnezeu n-a fost de partea celor mîndri, încît poporul a pierdut lupta. Chivotul Legii Domnului a ajuns în miinile filistenilor, pe care însă Dumnezeu i-a smerit fără să fi fost nevoie de vitejia celor fără credință din Israil.

Dumnezeu s-a arătat pe muntele Sinai și profetului Ilie într-o peșteră, ca într-un templu, cînd profetul a simțit prezența Sa ca «adiere de vînt» (3 Regi 19, 12), iar în sfîntul altar al bisericii creștine El se află în stare de jertfă a Sfintei Euharistii, cu făgăduința de a fi cu uceniciei Săi «pînă la sfîrșitul veacurilor» (Matei 28, 20). Tocmai de aceea și porunca dată de Dumnezeu lui Moise rămîne valabilă pînă la sfîrșitul veacurilor: «Zilele Mele de odihnă să le păzești și *locașul Meu* să-l cinstești. Eu sînt Domnul» (Levitic 19, 30). Chiar dacă la sfîrșitul veacurilor El va veni cu putere și cu slavă mare, totuși, fiind Cel care cercetează inimile, El «vine ca un fur», ascuns, dar întotdeauna de față în tot cel flămînd, în cel gol, în cel însetat. Însă tăria Lui și slava Lui se pot vedea numai în *locașul Său* cel sfînt: «În *locul cel sfînt* m-am arătat Ție, ca să văd puterea Ta și slava Ta» (Psalm 62, 3); «Mă frămîntam să pricep și anevoios lucru este înaintea mea, pînă ce am intrat în *locașul cel sfînt* al lui Dumnezeu și am înțeles sfîrșitul celor răi» (Ps. 72, 17).

Locașul sfînt este în același timp și acoperămint de scăpare: «Îi vei acoperi pe ei în *cortul Tău* de împotrivirea limbilor» (Psalm 30, 21); «Una am cerut de la Dumnezeu și pe aceasta o voi căuta, ca să locuiesc în *casa Domnului* în toate zilele vieții mele, ca să văd frumusețea Domnului și să cercetez *locașul Lui*, căci Domnul m-a ascuns în *cortul Lui* în ziua necazurilor mele; m-a acoperit în *locul cel ascuns al cortului*... am înconjurat și am jertfit în *cortul Lui* jertfa de laudă» (Psalm 26, 7—9, 11); «Iată *cortul lui Dumnezeu* este cu oamenii... și va șterge orice lacrimă de la ochii lor» (Apocalipsă 21, 3—4).

«În *locașul bisericii* se înfăptuiește continuu paradoxul: prin cruce la înviere, prin mormînt la viață, prin împărțășania 'prezentă la unirea cu Cel ce prin jertfă s-a înălțat la mărire, pentru că crucea, jertfa din care ne împărțășim au ca subiect pe Fiul lui Dumnezeu, Ziditorul vieții... Biserica este astfel locul morții, dar și al învierii nevăzute a lui Hristos și al coborîrii Duhului Său cel Sfînt, deci și locul învierii noastre anticipate, împreună cu El. Moartea făpturii în Dumnezeu este ca o *scufundare în izvorul vieții* din care cel mort iese la o viață nouă, sfîntită. E ca un botez în apă și în Duh. Căci din apă și din Duh ia ființa cea vie viață. Cine se ferește de această scufundare în Dumnezeu prin moartea vieții slăbite de păcat își pierde viața, căci rămîne într-o existență amestecată cu neantul» (Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, p. 48).

Puterea și slava lui Dumnezeu sînt, deci, altfel decît slava lumii, iar *locașul Său* de închinare este și el osebit de lume, pentru că: «Pe cele slabe ale lumii le-a ales Dumnezeu ca să rușineze pe cele tari» (I Cor.

1, 27) El locuiește în cele de sus, dar ochii Lui sînt spre cele smerite din lume, unde : «Ceea ce la oameni este înălțat este uriciune înaintea lui Dumnezeu» (Luca 16, 15). Numai David, — cel despre care Dumnezeu a spus : «Iată, mi-am găsit bărbat după inima Mea» și pe care atunci cînd l-a ales zisese lui Samuil despre ceilalți fii ai lui Iesei : «Nu te uita la înfățișare și la înălțimea staturii. Eu nu mă uit ca omul ; căci omul se uită la față, iar Domnul se uită la inimă» (1 Regi 16, 7), deci numai David s-a rușinat să nu ridice Domnului un locaș : «Iată eu locuiesc în casă de cedru, iar chivotul Domnului este în cort!» (2 Regi 7, 2).

Răspunsul Domnului a fost acela al credincioșiei Sale veșnice, a iubirii Sale fără odihnă în chipul smereniei : «Tu oare ai să-Mi zidești casă pentru locuința Mea, cînd Eu n-am locuit în casă din timpul în care am scos pe fiii lui Israel din Egipt și pînă astăzi, ci am trecut din cort în cort ? Pe oriunde am umblat cu toți fiii lui Israel, am spus Eu, oare, măcar o vorbă cuiva din seminții, căruia i-am încredințat să păstorească poporul Meu Israel și am zis Eu oare : Pentru ce nu-Mi faceți casă de cedru ?» (2 Regi 7, 5—7).

În smerenia Lui, ca iubire veșnică, Dumnezeu S-a arătat lui Moise în *rugul aprins* așezat pe pămînt, cerîndu-i să-și dezlege încălțămîntea din picioare, lui Ilie i s-a arătat în peștera din Horeb ca «*adiere de vînt lin*» și Ilie s-a aruncat cu fața la pămînt, lui David i-a spus că-i este de ajuns *smerenia lui ca împărat*, iar în Hristos Dumnezeu a cerut «*tot dealul să se pogoare la calea Domnului*». De aceea, porunca dată lui Moise pentru poporul ales : «Cu smerenie să umbli înaintea Domnului Dumnezeului tău», se referea la ținuta cerută în locașul de închinare, ca poruncă a asemănării cu Dumnezeu (Miheia 6, 18). De la arătarea Sa în rugul aprins care nu se mistuia pînă la sfîrșitul veacurilor, locașul de închinare este semnul că Dumnezeu este pe pămînt, este cu noi și nu mai pleacă de la noi. Dar pentru cei din lume El este ascuns. Ei trebuie să-L caute, ca să-L descopere.

«Calea cea strîmtă» a vieții Sale și a locașului Său în lume este singura cale care scoate sufletul din temnița întunericului : «El a scos picioarele mele la loc larg» (Psalm 30, 8).

Din locașul cel sfînt, din casa părintească, Tatăl ceresc îndrepta privirea «aspră» către fiul cel mare, către Israil, pe care l-a trimis să lucreze ca rob, ca «argat» în țarina Legii, dar privea cu suspinuri la «țara îndepărtată», în care fiul cel mic își risipea averile, pînă cînd, la plinirea vremii, a gătit *ospăț* pentru cei doi fii în locașul sfînt pe care l-a numit «casă de rugăciune pentru toate neamurile» (Marcu 11, 17).

Tatăl a trebuit să se facă temut de poporul ales, pentru că în Lege nu exista o altă cale a credinței. În Legea Veche, Dumnezeu a vorbit oamenilor de sus, de pe vîrfurile muntelui Sinai, «din mijlocul focului» (Ieșire 24, 17), «din cer» (Ieșire 20, 22). Legea Veche însemna într-adevăr «intrarea în viață prin păzirea poruncilor» (Matei 19, 17), dar ea «nu a desăvîrșit nimic» (Matei 19, 21 ; Evrei 7, 19).

Slava lui Dumnezeu era însă nu numai «copleșirea» prin teamă, ci «scrierea pe inimi», «umplerea inimilor» și «desăvîrșirea». Slava Domnului în Hristos ca «pătrundere a inimii» avea să fie «pogorirea Sa» în adîncul inimilor, faptă prin care și-a dobîndit «un nume mai presus decît tot numele» (Filipeni 2, 9). Slava Sa nu este «silă», ci «răpire»: «S-a suit la înălțime, a luat robime, și a dat daruri oamenilor. Iar aceea că «s-a suit» ce înseamnă decît că s-a pogorit în părțile cele mai de jos ale pămîntului? Cel ce s-a pogorit Acela este care s-a suit mai presus de toate cerurile, ca să umple toate» (Efes 4, 8—10). În El s-a împlinit profetia: «Înălță-te mai presus de ceruri, Dumnezeule, și peste tot pămîntul slava Ta» (Psalm 55, 14). Venind și arătîndu-Se pe pămînt prin intrupare, Dumnezeu «și-a așezat cortul Său printre noi» (Ioan 1, 14). Mîntuitorul a spus că ceea ce «i se cade», este să fie în «cele ale Tatăi Său» (Luca 2, 49).

Omul a fost zidit pentru casa Domnului, în care să locuiască «întru lungime de zile» (Psalm 22, 7); să dobîndească învierea: «Cei răsădiți în casa Domnului în curțile Dumnezeului nostru vor înflori» (Psalm 91, 13); să primească «mana» ca hrană a desăvîrșirii, cînd Dumnezeu va jertfi pe Fiul Său, ca pe «vițelul cel îngrașat» (Luca 15, 23): «Se vor îmbăta din belșugul casei Tale și din izvoarele desfătării Tale îi vei adăpa pe ei» (Psalm 35, 8); «Ne vom umple de bunătățile casei Tale» (Psalm 64, 5).

În Mîntuitorul Hristos, Dumnezeu a venit să slujească la picioarele oamenilor, arătîndu-se însă mai tare decît moartea, pentru ca să-i aducă pe toți oamenii la Dumnezeu. Fericiți sînt cei care aveau să poată cîntări în lumina lui Hristos, «la plinirea vremii», «asprimea» Tatălui față de «argații Săi», robi ai Legii și să poată simți «minunile din Lege» (Psalm 118, 18), cum a arătat Mîntuitorul: «Cel ce învață despre împărăția lui Dumnezeu este asemenea unui gospodar care scoate din vistieria sa noi și vechi» (Matei 13, 52). Căci Legea trebuie înțeleasă prin cele două semne minunate care au precedat darea ei pe muntele Sinai: «mana cerească» (Ieșire, cap. 16) și «apa din piatră» (Ieșire, cap. 17).

Fiul cel mare care era *argat*, era totuși «pururea» cu Tatăl Său, pe cînd fiul cel mic, care își risipea averile, era *mort și pierdut*, pe mina vrăjmașilor lui Dumnezeu. «Casa lui Dumnezeu» este astfel «casă de rugăciune pentru toate neamurile», pentru că în ea Dumnezeu dă celor ce cred: «haina lor cea dintii», «inelul demnității împărătești» și mai ales «ospațul jertfei Sfintei Euharistii» (Luca 15, 22—23).

Din «casa de rugăciune» a Tatălui Său, Mîntuitorul a alungat pe neguțătorii care nu căutau mîntuirea, ci slujeau idolului lăcomiei, așa cum Dumnezeu a pedepsit pe cei ce au pingărit vasele sfinte de la templu, cum a făcut Belșatar, regele Babilonului, ale cărui zile au fost *numărate, cîntărite și găsite goale* de fapte bune și stăpînirea lui *împărțită* (Daniel 5, 21—28), pentru că nu s-a smerit în fața lucrurilor lui Dumnezeu de la Templul Său.

Ridicarea cortului sfînt de către Moise este socotită opera lui Dumnezeu însuși (Evrei 8, 1—2): «Îmi voi așeza locașul Meu în mijlocul vostru și veți fi poporul Meu» (Levitic 26, 11—12). Locul Său în acest

locaș va fi «Sfînta Sfintelor pe tronul Legămîntului între cei doi heruvimi» (Ieșire 25, 22; Numeri 7, 8—9; 1 Regi 4, 4; 2 Regi 6, 2), care se numeau: «Heruvimii măririi» (Evrei 9, 4). Ca parte principală a locașului, «Altarul va fi sfînt» (Ieșire 29, 37). După pedepsirea lui Core și a părtașilor lui care s-au răzvrătit împotriva preoției levitice, pretinzînd că toți din obște sînt sfînți (Numeri 16, 3), Dumnezeu a poruncit lui Aaron cum să facă «slujbele în locașul sfînt și la jertfelnic și nu va mai veni minia asupra fiilor lui Israel» (Numeri 18, 5).

Templul fiind sfînt (Iona 2, 6, 8), în el trebuiau deosebite lucrările sfinte de celelalte: «Domnul a zis lui Aaron: Vin și sîcheră să nu beți nici tu, nici fiii tăi, cînd intrați în cortul adunării sau să vă apropiați de jertfelnic, ca să nu muriți. Acesta este legămîntul veșnic în neamul vostru ca să puteți deosebi cele sfinte de cele nesfinte și cele necurate de cele curate» (Lev. 10, 9—10). «Preoții trebuie să învețe poporul a deosebi ce este sfînt de ce nu este sfînt și să-l lămurească ce este curat și ce este necurat» (Iezechiel 44, 23).

Profeții spuneau că: «Domnul este în templul cel Sfînt al Său» (Avacum 2, 20), iar în Psalmi aflăm numeroase referințe la sfîntenia locașului de cult și la arătarea lui Dumnezeu în el: «Întru mulțimea milei Tale voi intra în casa Ta și mă voi inchina înaintea sfîntului Tău locaș, întru frica Ta» (Psalm 5, 7); «Mila Ta mă va urma în toate zilele vieții mele ca să locuiesc în casa Domnului intru lungime de zile» (Psalm 22, 7); «Am iubit bunăcuviința casei Tale și locașul sălășluirii siavei Tale» (Psalm 25, 8); «Cît sînt de mărite locașurile Tale, Doamne al puterilor!» (Psalm 83, 1); «Aduceți jertfe și intrați în curțile Lui. Închinați-vă Domnului în curtea cea sfîntă a Lui» (Psalm 95, 8); «Aduceți Domnului slavă numelui Său; inchinați-vă Domnului în curtea cea sfîntă a Lui» (Psalm 28, 2); «Sfînt este locașul Tău, minunat întru dreptate» (Psalm 64, 5); «Intrați pe porțile Lui cu laudă și în curțile Lui cu cîntări, lăudați-L pe El» (Psalm 99, 3); «Lăudați numele Domnului, lăudați slugi pe Domnul, cei ce stați în casa Domnului, în curțile Dumnezeului nostru» (Psalm 134, 1—2).

b. **Locașul de cult în Noul Testament.** În Noul Testament are loc aceea schimbare a Legii Vechi, ca desăvirșire a acesteia prin Mîntuitorul Hristos, cînd în locul Legii s'rise pe tablele de piatră, voia lui Dumnezeu este scrisă ca «har și adevăr» (Ioan 1, 17) pe tablele de carne ale inimii (Ieremia 31, 33). Prin urmare, «teascul» viei Domnului este «săpat» din nou, se zidește un alt locaș de cult și se tocmește alți lucrători». Cînd se spune că «teascul se sapă», înseamnă căutarea, «cercetarea» inimii omului pentru scrierea voinii lui Dumnezeu înăuntrul ei, pentru nașterea din nou prin lepădare de sine a omului celui vechi: «Cîți l-au primit, le-a dat lor putere să se facă fii ai lui Dumnezeu, care nu din ispită sau din poită trupească sau bărbătească, ci de la Dumnezeu s-au născut» (Ioan 1, 12).

«Legea s-a dat poporului pe temeiul preoției levitilor. Dacă desăvirșirea ar fi fost prin preoția lor, ce nevoie mai era să se ridice un alt preot după rînduiala lui Melchisedec și să nu se zică după rînduiala lui Aaron? Iar dacă preoția s-a schimbat, «urmează numaidecît și schimbarea Legii» (Evrei 7, 11—12).

Preoția cea dintii, «lucrătorii viei» după parabolă, au ajuns lucrători răi : «Pe cei răi cu rău îi va pierde, iar via o va da altor lucrători care vor da roadele ei la timpul lor» (Matei 21, 41) ; «Împărăția lui Dumnezeu se va lua de la voi și se va da neamului care va face roadele ei» (Matei 21, 43). Preoția cea dintii nu era o slujire a Cuvîntului, căci nu era «har», nu era «scriere pe inimi a voii lui Dumnezeu», nu era «credința», ci erau numai «tablele de piatră ale Legii», «jertfele» și ținerea Legii din teamă : «Legea s-a dat prin Moise, iar harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos» (Ioan 1, 17).

Desăvîrșirea prin Hristos în preoție și în jertfă stă sub semnul Sfintei Cruci, prin care : «Bisericii celei mai înainte neroditoare (a Sinagogii) acum i-au înflorit lemnul Crucii, spre putere și spre întărire» (Catavasiile Crucii).

Astfel, preoția și cultul creștin au puternice temeuri scripturistice, pe care se bazează întreaga tradiție ortodoxă de cinstire a locașului sfînt al Bisericii. Templul iudaic, poruncit de Dumnezeu lui Moise, a fost considerat de către Mântuitorul Hristos loc de închinare pe care l-a frecventat ca orice iudeu, numindu-l «Casa Tatălui Meu» (Luca 2, 49). Desemnindu-l drept «casă de rugăciune» (Ioan 2, 13), Mîntuitorul nu-i restrînge sfera cultului și jertfele, ci doar arată desăvîrșirea acestora. Altădată Mîntuitorul a subliniat că «cel ce se jură pe templu se jură pe Cel ce locuiește în el» (Matei 23, 21). De asemenea, muștrind pe farisei și cărturari, Mîntuitorul îi întrebă : «Ce este mai mare : darul, sau altarul care sfințește darul ?» (Matei 23, 19). Altarul ca sursă a sfințirii este desigur mai mare decît darul, căci sfințește darul, și Mîntuitorul subliniază încă o calitate a altarului, aceea că acesta este *altar al păcii și al împăcării*, în fața căruia cel ce aduce darul trebuie să fie împăcat cu semenii săi : «Dacă îți vei aduce darul tău la altar și acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo înaintea altarului și mergi de te împacă cu fratele tău, apoi, venind, adu darul tău» (Matei 5, 23—24).

În muștrarea Sa față de cărturari și farisei, Mîntuitorul continuă să sublinieze importanța sfîntului altar și prin cuvintele : «Cel ce se jură pe altar se jură pe el și pe toate cîte sînt deasupra lui ; cel ce jură pe templu, se jură pe el și pe Cel ce locuiește în el» (Matei 23, 20—21).

Deosebirea dintre locașul de cult al Noului Testament și Templul din Legea Veche este arătată de Mîntuitorul prin deosebirea închinătorilor și a cunoașterii lui Dumnezeu. «Cel mai mic din Împărăția lui Dumnezeu este mai mare decît Ioan Botezătorul». În Noul Testament este vorba de o desăvîrșire în Mîntuitorul Hristos a cugetului închinătorului.

După revelația Noului Testament, «templu» este Iisus Hristos însuși (Ioan 2, 19—21). Mîntuitorul spune iudeilor care cereau de la El semne : «Dărîmați Templul acesta și în trei zile îl voi zidi!». Moise a ridicat cortul lui Dumnezeu în pustie, după «felul cum i s-a arătat în munte», și prin acest templu Dumnezeu avea în vedere inima omului

în raport cu mintea lui, care numai în Mintuitorul Hristos aveau să se arate ca iocaș al lui Dumnezeu, ca «fiu» al lui Dumnezeu : «Voi locui în ei», în cei ce se vor asemăna cu El, spune Dumnezeu prin proroci, despre Duhul Sfânt, Dătătorul de viață, ca Dumnezeu fără de moarte, ca Duhul cel veșnic, dar «comoară ascunsă în țarină» și adevăr al Învierii în Mintuitorul Hristos.

În Legea Veche Duhul Sfânt era «dat cu măsură», întrucît nu avu-
sesse loc «scrierea pe inimi a vocii lui Dumnezeu». Acest lucru se re-
fectă în constituirea Templului, împărțit în «sfînta» și în «Sfînta Sfîn-
telor». «Cortul mărturiei» era «altar pămîntesc», corespunzător Legii
Vechi : «În el se aflau mai întîi sfeșnicul și masa și piinile punerii
înainte ; partea aceasta se numește Sfînta. Apoi, după catapeteasma a
doua, era cortul numit Sfînta Sfintelor, avînd altarul tămîierii de aur și
chivotul Așezămîntului, frecat peste tot cu aur, în care era vasul de aur
cu mana, era toiagul lui Aaron, ce odrăslise, și tablele Legii. Deasupra
erau heruvimii slavei, care umbreau altarul împăcării» (Evrei 9, 1—5).

În cortul cel dintîi (Sfînta), preoții aduceau jertfele în fiecare zi,
pe cînd în cortul cel de-al doilea (Sfînta Sfintelor) intra numai arhie-
reul o dată pe an, cu jertfă de sînge, fapt prin care : «Duhul Sfînt ne
lămurește că drumul către Sfînta Sfintelor nu era să fie arătat, cîtă
vreme cortul cel dintîi (Sfînta) mai dănuia, și care era o pildă pentru
timpul de față, și însemna că darurile și jertfele ce se aduceau, nu aveau
putere să desăvîrșească cugetul închinătorului. Acestea erau numai le-
giuri pămîntești — despre mîncăruri, despre băuturi, despre felurite
spălări — și erau porunci pînă la vremea îndreptării» (Evrei 9, 8—10).

Jertfele ce se aduceau în «Sfînta» simbolizau «gîndurile» pe care
omul trebuia să le închine lui Dumnezeu în fiecare zi, chiar dacă nu
veneau de la «inimă». Calea către «inimă» a fost făgăduită ca temelie
a unui alt «Testament» : «În vremea aceea voi scrie voia Mea în inimile
lor» (Ieremia 31, 33). Voia Sa «scrisă în inimă» o arată profetia împlinită
în Mîntuitorul Hristos, care spune despre jertfele poruncite în cortul
cel dintîi (Sfînta) : «Jertfă și prinos n-ai voit, dar trup mi-ai întocmit.
Ardere de tot și jertfă pentru păcat n-ai cerut. Atunci am zis : Iată
vin ! În capul cărții este scris despre Mine. Ca să fac voia Ta, Dumne-
zeul Meu, am voit și Legea Ta înlăuntrul inimii Mele» (Psalmi 39,
9—11).

În Templul trupului lui Iisus, în inima Sa, în «Sfînta Sfintelor»,
era izvorul jertfelor arderii de tot, ca «Templu nefăcut de mînă», plin
de Lumină și de nemurire a Tatălui, cum arată cîntarea liturgică :
«Sfînte Dumnezeule, Sfînte tare, Sfînte fără de moarte». Aceste jertfe
erau «închinare în duh și în adevăr» (Ioan 4, 23). Astfel, în Templul
trupului Mîntuitorului, în inima Sa, voia lui Dumnezeu își găsea o sim-
bolizare desăvîrșită în toate lucrurile ce se aflau în Sfînta Sfintelor,
cortul cel de-al doilea : «altarul de aur al tămîierii», «chivotul de aur»,
«vasul cu mană», «toiagul lui Aaron care odrăslise», «tablele Legii»,
«heruvimii slavei, care umbreau altarul împăcării». Căci voia lui Dum-

nezeu era în acest «cort mai mare și mai desăvârșit, nefăcut de mină» (Evrei 9, 11), «aur» și cheazășie a învierii, a «înfloririi». Așa a fost Mântuitorul, ca «Templu viu», când a intrat în lume, deci când S-a intrupat (Evrei 10, 5).

Prin acest «cort» a trecut El când S-a adus ca jertfă, ca o «intrare odată pentru totdeauna în Sfânta Sfintelor... cu însuși singele Său..., prin Duhul cel veșnic S-a adus lui Dumnezeu pe Sine, jertfă fără de prihană» (Evrei 9, 12—14). Semnul acestei «intrări» sau «aduceri ca jertfă» este «ruperea catapetesmei Templului, de sus pînă jos». Sfânta Liturghie redă acest moment al «intrării» Mântuitorului în «Sfânta Sfintelor» ca «Împărat», și al «aducerii» jertfei, ca Arhiereu, prin cîntarea de după «Imnul Heruvimic»: «Ca pre Împăratul tuturor primind, pe Cel nevăzut, înconjurat de cetele îngerești». Credincioșii sînt cei ce, în taină, inchipuie pe heruvimii «cei curați cu inima», și de aceea, avînd puterea vederii lui Dumnezeu și de a aduce, prin Mântuitorul, roadele Duhului Sfînt, ca jertfă de «închinare în duh și în adevăr», prin acestea înlocuindu-se jertfele și prinoasele Legii Vechi din «Sfînta». Căci se spune: «Jertfă și prinoase și arderile de tot, și jertfele pentru păcat n-ai voit, nici nu Ți-au plăcut», așa cum se aduceau conform Legii, atunci, în continuare, a zis: «Iată vin ca să fac voia Ta, Dumnezeule». El desființează, deci, pe cele dintii, ca să statornicească pe al doilea. «Întru această voință suntem sfințiți» (Evrei 10, 5—10).

Credincioșii se sfințesc astfel prin «jertfa trupului lui Iisus Hristos» (Evrei 10, 10), scriindu-se în inimi voia lui Dumnezeu. Viața lui Iisus a devenit «Testamentul cel Nou», care nu mai este scris pe «table de piatră», ci este «calea cea nouă și vie pe care a înnoit-o pentru noi prin catapeteasmă, adică prin trupul Său» (Evrei 10, 20). Această jertfă a «străbătut cerurile» (Evrei 4, 14), căci «n-a intrat într-o Sfînta Sfintelor făcută de mîini — care era preînchipuirea celei adevărate —, ci chiar în cer» (Evrei 9, 24). Viața lui Iisus este vădită prin această jertfă ca «cerul pe pămînt», împlinindu-se astfel voia lui Dumnezeu, «precum în cer, așa și pe pămînt». Este o jertfă adusă cu puterea unei vieți nepieritoare» (Evrei 7, 16); este «aur lămurit în foc», călăuză a Bisericii ca și «stîlpul de foc» în călătoria lui Israil prin pustie. Mântuitorul a devenit prin această jertfă și nădejdea credinței, «pe care o avem ca o ancoră a sufletului, neclintită și tare, intrînd dincolo de catapeteasmă, unde Iisus a intrat pentru noi ca Înaintemergător» (Evrei 6, 19—20).

Jertfa Mântuitorului a sfințit Cuvîntul lui Dumnezeu ca adevăr: «Sfințește-i întru adevărul Tău; Cuvîntul Tău este adevărul» (Ioan 17, 17). Săvîrșirea jertfei Mîntuitorului în «amintirea» Sa este temelia locașului creștin de închinare, a Templului Legii celei noi, prin care se sfințesc credincioșii ca «Temple ale Duhului Sfînt» (I Cor. 6, 19).

După înălțarea la cer a Mântuitorului, Sfinții Apostoli erau în toată vremea la templu, lăudînd și binecuvîntînd pe Dumnezeu (Luca 24, 53). Dar săvîrșirea sfîntei jertfe euharistice nu s-a făcut nici în sinagogi, nici la templu, ci în case particulare după exemplul Mântuitorului la Cina cea de taină (Luca 22, 12; Marcu 14, 15). «Faptele Apostolilor»

ne relatează că Sfinții apostoli «stăruiau în fiecare zi într-un cuget la templu», dar «săvârșeau fringerea piinii prin case» (2, 46) după cum găsim numeroase mărturii în Noul Testament despre casa lui Aquila și Priscila din Corint (Rom. 16, 3); casa lui Ștefana, a lui Aristobul, a lui Narcis din Corint (I Cor. 16, 15; Rom. 16, 10, 11); casa Lidiei din Tiatira (Fapte 16, 14—15); a lui Iason din Troia (Fapte 20, 9—11); a lui Filimon din Colose (Fil. 2); a lui Caius din Roma (Rom. 16, 23); a lui Nimfan din Laodiceea (Col. 4, 15).

c. Locașul de cult în primele veacuri ale Bisericii creștine

Părinții și scriitorii bisericești din primele veacuri arată că numele de «ecclesia» cu sens de adunare la fringerea piinii care s-a dat Bisericii ca «Trupul lui Hristos», s-a extins și asupra locașului de cult în care avea loc adunarea credincioșilor, cum arată printre alții: Clement Alexandrinul (*Pedagogul* 3, 11), Tertulian (*De idol.* 7; *De corona militis*, 3); Sf. Ciprian al Cartaginei (*Ep.* 59).

Prin sec. III Sf. Ipolit spunea că iudeii și păgînii tulburau locașurile de cult prin orașe în timpul slujbei (*Coment. la David*, 20). Mărturii asemănătoare ne dă și Origen (*Coment. la Matei*, P.G. 13, 1684) și Eusebiu al Cezareii (*Ist. bis.* 7, 15). Sf. Clement Romanul (I Cor. 41, 1) ne spune că rinduiala slujbei ce se săvârșea în locașul de închinare de către preoții comunității se numea «Liturghie».

Astfel, locașul de cult este de cea mai mare importanță în viața Bisericii ca locul sfânt în care locuiește Dumnezeu. După străvechi rinduiele bisericești, la ridicarea unui locaș de cult este necesară binecuvîntarea episcopului la punerea temeliei și în ea nu se poate face slujbă fără să fi fost sfințită solemn de episcop. Rugăciunea de binecuvîntare a lui Solomon la sfințirea templului, care a luat locul *Cortului sfânt*, se citește la sfințirea fiecărei biserici, deoarece ea redă poate cel mai bine importanța locașului de cult în viața credincioșilor.

Solomon cere lui Dumnezeu, în această rugăciune, să asculte glasul poporului cînd se va ruga Lui în locașul acela; cînd va fi învins de dușmani; cînd nu va fi ploaie pe pămînt; cînd va fi foamete sau ciumă și boli molipsitoare; în vreme de război; cînd fiii lui Israel ar păcătui, sau ar greși împotriva altora; cînd va fi robie și se vor ruga din locul a-ela, Domnul Dumnezeu să asculte rugăciunea lor; chiar și pe străinul de neam care se va ruga în acel loc să-l asculte Domnul Dumnezeu (II Paralipomena cap. 6, 14, 42).

Solomon, pentru că se numea și era *regele păcii*, a putut zidi locaș lui Dumnezeu, așa cum nu-i îngăduise Dumnezeu lui David, tatăl său, pentru că fusese «om de război» și fusese nevoit «să verse sînge» (I Paralipomena 28, 3).

În acea rugăciune Solomon s-a întrebat de asemenea: «Oare să fie adevărat că Dumnezeu va locui cu oamenii pe pămînt? Dacă cerul și cerurile cerurilor nu Te încap, cu cît mai puțin Te va încăpea templul acesta pe care Ți l-am zidit eu?... Să fie ochii Tăi deschiși ziua și noaptea spre templul acesta și spre locul acesta unde ai făgăduit să-Ți pui numele Tău....» (II Paralipomena 6, 18, 20); «Dumnezeul meu, să-ți fie ochii Tăi deschiși și urechile Tale cu luare aminte la rugăciunea

care Ți se va face în locul acesta. Și acum, *Doamne Dumnezeule scoală-Te și vino în locul de odihnă al Tău, Tu și chivotul sfințirii Tale*. Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru mintuire și cuvioșii Tăi se vor desfăta de bunătăți» (II Paralipomena 6, 40—41).

În timpul sfințirii templului, prezența lui Dumnezeu s-a făcut deosebit de viu simțită, când norul a umplut altarul cel nou atît de mult, încît preoții nu-și mai puteau face slujba, deoarece «slava Domnului umpluse întreg locașul» (III Regi 8, 10).

Tot astfel s-a arătat slava lui Dumnezeu atunci cînd Moise a terminat lucrările întîiului cort sfînt, după cum se spune : «Și așa a isprăvit Moise lucrările. Atunci un nor a acoperit cortul adunării și locașul s-a umplut de slava Domnului ; și Moise n-a putut să intre în cortul adunării, pentru că-l cuprinsese pe acesta norul și slava Domnului umpluse locașul» (Ieșire 40, 33—35).

Rugăciunea propriu-zisă de sfințire a bisericii, pe care episcopul o rostește cu fața spre răsărit înaintea ușilor împărătești este dovada aceleiași mari însemnătăți a bisericii, ca locaș de cult, pentru viața credincioșilor :

«Tu însuși, Împărate fără de moarte și dătătorule de lucruri mari, auzi-ne pe noi, păcătoșii, care ne rugăm Ție și trimite pe preasfîntul Duh cel închinat și atotputernic ca să sfințească biserica aceasta. Umple-o pe dînsa de lumina Ta cea veșnică. Alege-o locaș Ție ! Fă-o scaun al slavei Tale ! Împodobește-o cu darurile Tale cele dumnezeiești și mai presus de lume ! Fă-o să fie lumina celor înviforați, leuire celor pătimitori, bolnavilor scăpare, diavolilor înfricoșare ! Să fie ochii Tăi îndreptați spre ea ziua și noaptea și urechile Tale luînd aminte spre rugăciunea celor ce cu frică și cu bunăcucerneie vor intra într-însa și vor chema întru tot cinstitul și preaslăvitul numele Tău ! Ori de cîte ori vor cere de la Tine, Tu să-i auzi în cer, să faci milă și să fii milostiv lor ! Păzește-o pe ea pînă la sfîrșitul veacurilor neclintită și jertfelnicul cel ridicat într-însa, arată-l să fie *sfînta sfîntelor cu puterea și cu lucrarea Sfîntului Duh !*».

Cînd face semnul crucii pe pereții bisericii cu Sfîntul mir, episcopul spune apoi : «S-a sfințit această biserică întru slava lui Dumnezeu, celui atotputernic, a Tatălui și a Fiului și a Sfîntului Duh, Amin».

Conform acelorași rînduieli vechi, biserica trebuie sfințită prin citirea unor rugăciuni speciale în cazul că a fost pîngărită de păgîni sau de eretici.

Din toate acestea reiese grija deosebit de mare ce s-a purtat întotdeauna față de locașul de închinare al Bisericii, pentru ca să-și păstreze sfințenia, spre a fi la rîndu-i izvor de sfințire pentru sufletele credincioșilor.

2. Reforma protestantă din secolul al XVI-lea și pierderea importanței locașului de cult în Apus

Reforma protestantă din secolul al XVI-lea este un semnificativ exemplu pentru faptul că : înlăturarea *preoției* din Biserică duce la pierderea totală a sensului atît a *jertfei*, cît și a *locașului de cult*. Motivele reformei protestante au fost abuzurile Bisericii apusene medievale

în înțelegerea rolului preoției și lucrarea ei în Biserică, abuzuri care erau foarte asemănătoare cu cele ale preoției iudaice dinainte de venirea Mântuitorului, și anume acelea, de «luare în stăpînire a viei Domnului».

În mod cu totul nedrept, Reforma a asociat la abuzurile Bisericii medievale apusene, în ceea ce privește concepția și lucrarea preoției, și Biserica Ortodoxă, pentru a concepe la rîndul ei o așa-zisă «democrație» în Biserică și o nivelare totală a structurilor bisericești. Darul harului nu creează raporturi «democratice», el creează raporturi mult mai profunde care fac posibilă iubirea și harul, acelea de relații părinte-fiu, ce caracterizează unicele instituții, care se înțeleg una prin cealaltă, *familia* și *Biserica*, așa cum le-a înțeles Sf. Apostol Pavel, care spunea despre familie : «Taina aceasta mare este ; iar eu zic în Hristos și în Biserică» (Efes. 5, 32). Nici o altă instituție din universul zidit de Dumnezeu nu poate reda taina și darul harului și al iubirii.

De aceea, abuzul de darul harului în Biserica evului mediu din Apus nu poate avea ca urmare soluția Reformei și anume desființarea preoției. Dacă în Biserica medievală concepția primatului papal a fost sursa abuzurilor de darul harului, în Biserica Ortodoxă preoția a rămas fidelă Bisericii Apostolice, înțelegîndu-se pe sine ca «lucrătorii cei noi» în via Domnului, pe care Dumnezeu nu o lasă fără «lucrători» care să aducă roadele ei.

În cele două direcții, în Răsărit și în Apus, pe care le-am amintit, s-a pornit din secolul al IV-lea, ca atitudini diferite în urma ereziei lui Arie care a dezbinat Biserica tocmai după eliberarea acesteia de sub tirania împăraților romani, persecutori singeroși.

Biserica Ortodoxă a păstrat pe Hristos, preamărit de către Duhul Sfînt, ca domn al ei și sursă unică a unității Bisericii. Cu intuiția credinței și a evlaviei, Sfinții Părinți ai Bisericii Ortodoxe au văzut că Sfînta Euharistie, ca moment hotărîtor al Sfîntei Liturghii, este temelia sfînteniei și a unității Bisericii. Pentru ei Sfînta Liturghie nu reprezintă numai dogma mîntuitoare exprimată în rugăciune și în trăire. Dacă dogma exprimă plinătatea doctrinei Bisericii și a duhului bisericesc, precum și pregustarea învierii celor adormiți și renașterea universului în acest veac, tot astfel ea este și apa limpede în care se oglindește istoria Bisericii și a popoarelor.

Pentru ca Mîntuitorul Hristos să fie cugetat liturgic și nu în chip raționalist și eretic ca adeptii lui Arie, Sfinții Părinți au îmbogățit jertfa Sfîntei Euharistii cu întreaga viață a Mîntuitorului Iisus Hristos și a lucrării Sale mîntuitoare și așa s-a născut «Liturghia ortodoxă» ca sursă a unității Bisericilor răsăritene în Hristos, ca primat absolut al Orientului. Pentru jertfa liturgică și pentru sfîntirea cuvîntului lui Dumnezeu din Sfînta Scriptură prin ea, Sfinții Părinți au scos apoi în evidență valoarea preoției în Hristos, cum au făcut Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Efrem Sirul, Sf. Ioan Gură de Aur.

Importanța sfîntului altar pentru jertfa de taină a Mîntuitorului în Sfînta Euharistie a fost subliniată în secolul al IV-lea prin ridicarea și

împodobirea peretelui despărțitor¹, între *sfânta sfintelor* și *sfânta*, cu icoane ale istoriei mântuirii, ca o cateheză pregătitoare pentru înțelegerea sfintei jertfe în credința apostolică și pentru ferirea de raționalismul eretic. Spre deosebire de templul din Ierusalim, unde «perdeaua» despărțea *sfânta sfintelor* de *sfânta* și care prin jertfa Mântuitorului s-a desființat (Matei 27, 51) în locașul creștin de cult ea are rolul de a pregăti sufletele credincioșilor pentru sfânta taină ce se săvârșește în altar, a Euharistiei.

Pentru o redare mai intuitivă a adevărilor de credință s-a folosit pictura cu scene din istoria mântuirii în tot locașul bisericii. Un cunosător apusean al Ortodoxiei spunea că «cine intră într-o biserică ortodoxă pictată, văzînd evenimentele mântuirii redată pe pereți, precum și chipurile patriarhilor, sfinților și îngerilor, va înțelege în ce mare măsură istoria mântuirii devine prezentă pentru creștinul ortodox în timpul săvîrșirii sfintelor slujbe. Cu fior se afundă credinciosul în aceste «săli festive ale lui Dumnezeu», în veșnicie și prin participarea la Liturghie devine și el însuși un membru activ al evenimentului din istoria mântuirii»². «Intrînd dintr-o biserică ortodoxă — spune la rîndul său Pr. Wilhelm Nyssen, profesor de istoria artei creștine, într-o conferință ținută la Köln, în Germania —, credinciosul este adus în starea de a simți întreaga realitate a mântuirii dumnezeiești prin Sfînta Liturghie și prin sfintele icoane, datorită faptului că sfîntul locaș este astfel conceput, încît totul este îndreptat către un punct central; întreaga încăpere a locașului îl transpune pe om în lumea veșniciei inaugurată pe pămînt prin intruparea Fiului lui Dumnezeu și prin mîntuirea adusă de jertfa și învierea Sa, evenimente prezente în Sfînta Liturghie.

Frescele din întregul locaș, inclusiv cele din cupole, alcătuiesc noile puncte cardinale ale mîntuirii, reprezentate în scenele principale din Noul Testament, dispuse simetric. Dar iconostasul aflat între sfîntul altar și locașul bisericii redă prin chipuri individuale și icoane ale praznicelor împărătești ale Ierusalimului celui Nou în întregimea lui, toate evenimentele mîntuirii ca și cum ar fi unul singur.

În cupola centrală poate fi văzut Mîntuitorul Iisus Hristos — Pantocrator — ca Stăpîn peste tot cosmosul și care acum șade de-a dreapta Tatălui pînă ce va veni a doua oară la sfîrșitul veacurilor» (Wilhelm Nyssen, *Der geistliche Sinn von Raum und Bild* (Sensul duhovnicesc al locașului și al icoanei).

Realitatea tainică și profunzimea darurilor mîntuirii puteau fi exprimate mai bine prin icoane decît prin formule teologice, prin care adevărul mîntuirii nu putea fi redat în întregimea lui în fața raționalismului eretic.

1. Catapeteasma care separă altarul de naos datează din timpul împăratului Constantin cel Mare; cea mai veche știre în acest sens provine de la istoricul bisericesc Eusebiu al Cezareei, *Istoria bisericească* 10, 4; vezi și Kraus: *Real-Encyklopädie*, I, Freiburg, 1882, p. 38.

2. Chr. Schäffer: *Kotnesis — Der Heimgang Mariens*, în vol. «Studia patristica et liturgica», nr. 85, Regensburg, 1985, p. 84.

Credința în lucrarea prezentă a Duhului Sfânt care prelungeste prezența și lucrarea lui Hristos este foarte puternică în Ortodoxie³.

Moștenirea Bisericii Apostolice în Ortodoxie este desăvârșirea prin Hristos în Duhul Sfânt.

Prin Duhul Sfânt, Sfinții Apostoli care au fost următorii lui Hristos l-au cunoscut pe Hristos duhovnicește, zicînd : «Noi care l-am cunoscut pe Hristos după trup, acum nu-l mai cunoaștem așa» (II Cor. 5, 16). Prin Duhul Sfânt li s-au deschis ochii să-l cunoască duhovnicește pe Hristos, devenind astfel «martorii» vieții Sale dumnezeiești, astfel că Hristos din *fața ochilor lor* trupești a devenit Hristos *înlauntru* inimilor lor, deschizînd ochii lor duhovnicești prin Duhul Sfânt, care de aceea se mai numește și «Mîngietorul», căci sălășluirea lui Hristos în inimi este opera Lui. Hristos este același ca și în viața Sa după trup, dar prin Duhul Sfânt s-au deschis ochii lor să vadă desăvîrșirea vieții Sale ca viață dumnezeiască și să fie și ei desăvîrșiți în El. Astfel, prin Duhul Sfânt, viața lui Hristos după trup a ajuns să fie *toiagul* care sfărîmă stîncă de piatră a inimilor și degetul lui Dumnezeu care scrie în inimi voia lui Dumnezeu, precum și «aurul cel lămurit în foc» pentru iubirea Sa față de oameni și «comoara ascunsă în țarină», pentru că se află viața veșnică în El și sînt adăpați de Duhul Sfânt din Hristos ; «stîlpul cel de foc» care călăuzește poporul lui Dumnezeu prin intinericul și pustia lumii fără Dumnezeu ; «ruguș cel aprins» al iubirii care nu se stinge niciodată, «iubirea cea plină de rîvnă a lui Dumnezeu Savaot», care nu are odihnă pînă nu duce pînă la capăt mîntuirea pe pămînt.

Cunoscîndu-l pe Hristos duhovnicește, ei sînt desăvîrșiți în El și ni-l transmit nouă pe «Hristos după trup» în starea lor de desăvîrșire în El, care fusese în viața Sa pămîntească în slavă și în har : «Și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr... Și din plinătatea Lui noi toți am luat și har peste har» (Ioan 1, 14, 16).

Hristos este mișcat în inima lor prin Duhul Sfânt, încît ei nu mai doresc să-l vadă cu ochii trupești, ca nedesăvîrșiți, ci numai prin Duhul Sfânt. Duhul îl mișcă mereu în inima lor, îi face să-și *aducă mereu aminte* de cuvintele Sale din Sfînta Scriptură, prin «Trupul Său» care în Sfînta Euharistie este într-o stare și mai smerită decît aceea a vieții Sale, în stare de jertfă.

De aceea numai Duhul Sfânt ne sădește pe Hristos în inimi, ca să nu rămînem cu El în afară, pentru ochii trupești. Icoanele, întrucît sînt rod al credinței prin care Duhul Sfânt mișcă pe Hristos în inimi, proslăvindu-l ca Domn, deoarece este binefăcătorul mîntuirii, sînt forma cea mai desăvîrșită de redare a evenimentelor mîntuirii, de zugrăvire a lui Hristos, așa cum l-a «zugrăvit» Sf. Pavel prin grai galatenilor (Galateni 3, 1).

A-L prezenta pe Hristos fără imaginea Sa desăvîrșită prin Duhul Sfânt, înseamnă a-L prezenta «trupește», fără Duhul Sfânt, înseamnă doar a-L *impune* unor inimi, nu a-L *scrie în inimi*, înseamnă a *copleși*

3. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae : *Convorbiri duhovnicești*, în vol. *Convorbiri duhovnicești*, editat de Protos. Ioanichie Bălan, Episcopia Romanului și Hușilor, 1988, p. 43.

cu Hristos și nu a *pătrunde la inimă* cu Hristos în Duhul Sfânt, înseamnă a-L prezenta pe Dumnezeu așa cum nu era El în «uraganul», în *cutremurul*, sau în *focul* ce s-au arătat proorocului Ilie în peștera de pe muntele Sinai, pe cînd El era numai în «susurul cel lin» și *pătrunzător la inimă a harului*. Despre El, profetul Zaharia spusese că lucrarea lui are loc «nu prin oștiri sau prin forță, ci prin Duhul Meu» (Zah. 4, 6), iar profetul Isaia a profețit același lucru despre lucrarea lui Hristos în Duhul Sfânt: «Iată, Fiul Meu pe care l-am ales, iubitul Meu întru care a binevoit sufletul Meu! Pune-voi Duhul Meu peste El și judecată neamurilor va vesti. Nu se va certa, nu va striga, nu va auzi nimeni pe uliți, glasul Lui. Trestie strivită nu va frînge și feștilă care pilpiie nu va stinge, pînă ce nu va duce la biruință judecata. Și în Numele Lui vor nădăjdui popoarele» (Matei 12, 18—21).

De aceea, «statuile» sînt o formă *trupească* de prezentare a lui Hristos. Tot astfel ar fi și «minunile» în numele lui Hristos, care nu se pot compara cu *mîngîierea* în Hristos prin Duhul Sfânt. «Forțarea inimilor» în numele lui Hristos este o nedesăvîrșire în credință, o lucrare fără Duhul Sfânt, fără *mîngîierea* Lui în Hristos și fără plinătatea Duhului.

În secolul al IV-lea, atunci cînd Ortodoxia se străduia să redea viața lui Hristos și jertfa Sa în Liturghie prin Duhul Sfânt pentru *cei trupești*, ca să afle calea unității Bisericii, atunci Biserica din Apus și-a luat ca principiu al unității *primatul papal*, lăsînd în umbră Liturghia și, prin aceasta, sfînta jertfă a Domnului și importanța locașului de cult. «Aspectul de mister și de jertfă al Sfintei Liturghii a rămas în umbră, oînd în Apus, pe primul plan, s-a pus în evidență numai mijlocirea harului prin Sfînta Liturghie; tot astfel, catapeteasma a fost înlocuită cu banca pentru împărtășanie»⁴.

Biserica din Apus s-a concentrat asupra drepturilor sale primordiale, asupra misiunii în numele lui Hristos văzut cu ochii trupești, înainte de proslăvirea Sa în Biserică prin Duhul Sfânt. Această învățătură a ei despre Biserică s-a și numit, de aceea, «hristomonism», deoarece se referea numai la viața lui Iisus în trup, și nu cuprindea și desăvîrșirea în Hristos prin Duhul Sfânt. Această învățătură a fost urmată de tendința vădită de a impune cu forța cuvîntul lui Dumnezeu, tendință care a provocat reacția contrară a Reformei protestante.

Bisericile Reformei au moștenit de la Biserica medievală tendința de a pune în umbră lucrarea Sfîntului Duh prin Sfintele Taine și prin locașul de cult. Ridicîndu-se împotriva preoției, așa cum era ea concepută în evul mediu în Apus, Bisericile Reformei au înlăturat și Sfintele Taine, și sfîntul altar al locașului de cult. Căutînd să coboare pe Dumnezeu în lume, din transcendența în care fusese ridicat, împreună cu Biserica, deasupra lumii, în concepția medievală, Reforma a inițiat, nolens-volens, o întinsă secularizare și a locașului de cult, ca pe o anti-teză față de teza medievală.

Cu conștiința meritelor de a cobori pe Dumnezeu și a-L aduce pe pămînt, Reforma, dar mai ales cultele neoprotestante, amestecă pe Dumnezeu cu lumea, cu atît mai mult cu cît condamnă abuzurile sco-

4. Klaus Gamber: *Heilige Zeiten, heiliger Raum*, Regensburg, 1989, p. 64.

lastice. Dar, denominațiunilor care au preluat acest principiu al Reformei, le rămâne închisă adincimea prezenței lui Dumnezeu în lume prin Hristos, în Duhul Sfânt, și pe nedrept, și cu multă vinovăție, asociază ele la abuzurile scolastice, și Biserica Ortodoxă.

Protestul împotriva Bisericii medievale apusene s-a concretizat în impunerea principiului «sola scriptura», deoarece se socotea că era necesară o întoarcere la Cuvîntul lui Dumnezeu «pur» din Sfînta Scriptură, fără Biserică. Prin acest principiu s-a deschis cale largă raționalizării pînă la abuz a Cuvîntului lui Dumnezeu, în afara lucrării Duhului Sfînt în Hristos.

Dacă am compara cele trei Biserici — Romano-Catolică, Protestantă și Ortodoxă —, cu trei păstori, am vedea atunci cum: în catolicism se ajungea la «baterea» oilor; în protestantism se «aleargă» după ele cu toate mijloacele raționale; iar în ortodoxie păstorul «merge înainte» și oile vin după el (Ioan 10, 4). Pentru că e vorba de lucrarea de sfințire a Cuvîntului lui Dumnezeu prin *Sfînta Liturghie*, prin toate Sfintele Taine, prin *locașul de cult*, și toate acestea la un loc, prin lucrarea preoției adevărate. Căci pe nedrept și în zadar Bisericile Reformei au asociat Ortodoxia concepțiilor și abuzurilor Bisericii medievale apusene, în ceea ce privește Taina Preoției.

Astfel, spre deosebire de Biserica Romano-Catolică, Bisericile Reformei și cultele neoprotestante au întîlnit în Ortodoxie o Biserică în care grija față de *Sfînta Liturghie*, de *locașul de cult* și de *preoția harică* — iar nu juridică —, constituia stîlpul vieții ei în Hristos, în tradiția ei, care s-a conturat atît de bine încă din secolul al IV-lea, adică la *vremea de încercare*, din care s-a cristalizat «aurul cel lămurit în foc» al acestei Tradiții, pregătind «merindea» credinței pentru drumul lung prin pustiiul dezbinării dintre Biserici.

În nici o altă Biserică nu sînt legate atît de strîns între ele *viața liturgică* și *lucrările sfînte*, *cultul* și *locașul de cult* ca în Biserica Ortodoxă⁵. În ea Liturghia a influențat atît de mult locașul bisericesc, încît ea poate fi săvîrșită la valoarea ei reală și în deplinătatea ei numai într-o biserică ortodoxă. Tot ce există și are loc în sfîntul locaș urmărește un singur scop, acela ca prin săvîrșirea jertfei pentru comuniune să se păstreze unitatea interioară și cea din afară... Arta nu are ca scop doar să unească cele văzute cu cele nevăzute, cele dumnezeiești cu cele omenești, ci ea vrea să îndrume și să învețe, pentru ca adevărurile veșnice să pătrundă în sufletul omului pe calea simțurilor, să prindă rădăcini adînci în el și să devină una cu el. Căci numai din unirea dintre cele dumnezeiești cu cele omenești se poate ajunge la îndumnezeirea omului... Pe sfîntul altar, pe care însuși Domnul este jertfit, se află și Cuvîntul lui Dumnezeu cel vorbit și arătat, și anume Sfînta Evanghelie, adică, așa cum spune Sf. Gherman al Constantinopolului, parusia, prezența Fiului lui Dumnezeu, așa cum a fost El văzut printre noi. Legătura dintre altar și Sfînta Scriptură în locașul bisericesc arată unitatea de esență dintre Logosul jertfit și Logosul vorbit. Însăși Sfînta Scriptură este un lucru sfînt care nu mijlocește numai cunoștințe supranaturale pentru cititori și ascultătorii ei, ci și *viață dumnezeiască*⁵.

5. Michael Tarchnisvili, *Liturghia bizantină ca realizare a unității și comuniunii în dogmă*, Würzburg, 1938, 14—16 passim.

Căutînd în Sfînta Scriptură Cuvîntul lui Dumnezeu așa-zis «pur» prin înlăturarea preoției, a Sfintelor Taine și a locașului de cult, Bisericile Reformei au rămas ca «litere care omoară» în loc de «Duhul care face viu».

Însăși Sfînta Scriptură, ca și Cuvîntul lui Dumnezeu, este o taină a «aducerii aminte» a acestuia prin lucrarea Duhului Sfînt în Hristos. Iar ucenicii care au fost desăvîrșiți la «lucrarea slujirii» prin Duhul Sfînt, primiseră de la Hristos și porunca : «În dar ați luat, în dar să dați» (Matei 10, 8). De aceea «scrierea în inimi» a Cuvîntului lui Dumnezeu, «sfințirea» Lui, împărtășirea lui ca «piine», ca să nu fie «piatră», sau «aguridă», care strepezește dinții, «slujirea Cuvîntului», toate sînt o poruncă a Mîntuitorului.

De aceea, nu numai locașul de cult este de atîta importanță în Biserică, ci și «lucrătorii viei», ca organe ale Duhului Sfînt, ca «slugi ale Stăpînului», care i-a botezat cu Duh Sfînt și prin ei botează cu Duh Sfînt în Biserică.

Lucrarea de *sfințire a Cuvîntului* lui Dumnezeu, de *aducere a lui aminte* din Sfînta Scriptură unde se află sub formă de literă, și *scriere a lui în inimi*, ca «duh care face viu», este lucrarea fundamentală a Bisericii, pentru care Sfinții Apostoli n-au voit «să lase *slujirea Cuvîntului spre a servi la mese*». N-au vrut să schimbe slujirea Mariei pentru slujirea Martei.

Sfinții Apostoli inșiși îndrumau : «Pe Domnul Hristos să-L sfințiți în inimile voastre» (I Petru 3, 15). Numai în Biserică lui Dumnezeu Cuvîntul Său se face «auzit», se face *simțit cu inima*, deoarece acolo este căldura Duhului Sfînt și «har peste har». Această căldură este cu totul altceva decît «litera care omoară» și ea se exprimă prin chipuri, culori și sfînte icoane ca rod al Duhului Sfînt care scrie și mișcă Cuvîntul, sădindu-l în inimi ca pe «sămînța cea bună» (Matei 13, 24).

Apa caldă, sau *căldura* ce se toarnă în Sfîntul Potir după sfințirea darurilor, nu este numai un simbol al Sfîntului Duh care a făcut începutul mîntuirii și sfințirii lumii prin întruparea lui Hristos și a desăvîrșit-o prin pogorirea Sa asupra Sfinților Apostoli la Cincizecime ; această «căldură» este și un simbol al Sfinților care prin unirea cu Sfînta Euharistie devin una în Duhul Sfînt. După cum această căldură se amestecă cu fervoarea singelui lui Hristos, alcătuiind cu El o unitate, tot astfel sfinții sînt prezenți în fluviul iubirii dumnezeiești fierbinți și devin una cu Dumnezeu ca popor sfînt. Fiînd uniți cu Domnul aici și în cer, ei mijlocesc pentru noi în fața Tronului lui Dumnezeu pe de o parte, iar pe de altă parte se află împreună cu Domnul prezenți înire noi, luînd parte cu noi la Sfînta Jertfă și alcătuiind împreună cu noi comunitatea mare care unește cerul cu pămîntul⁶. Prin căldura credinței lor «plină de Duhul Sfînt», jertfa Mîntuitorului ajunge pînă la noi prin Sfînta Euharistie tot atît de fierbinte în dragostea Sa plină de rîvnă pentru noi, ca și în vremea Sfinților Apostoli.

6. *Ibidem*, p. 59.

De aceea, Cuvîntul lui Dumnezeu întrupat în Liturghie nu e doar o teorie pentru rațiune, ci mai ales o sfințire pentru inima omului, pentru că omul este cu mult mai inimă decît rațiune. Inima omului este «templul» lui Dumnezeu nefăcut de mină (Fapte 7, 49—51) și ea se sfințește în Biserică prin Sfintele Taine prin care Cuvîntul lui Dumnezeu devine «lumină», nu doar o teorie: «Pacea lui Dumnezeu care covîrșește toată mintea să domnească în inimile voastre» (Filipeni 4, 7).

Apariția în vremea noastră a unei teologii a imaginilor ar putea duce la o influențare a poziției exclusiviste a «Cuvîntului» în teologia protestantă și la o deschidere a ei către Sfintele Taine ca loc de întîlnire între Cuvînt și Taine⁷.

Prin urmare, departe de a constitui o piedică în calea Cuvîntului lui Dumnezeu, *Preoția, Sfintele Taine, Locașul de cult* și toate măsurile luate de Biserică pentru trăirea și apărarea adevărurilor mîntuirii, constituie calea cea mai bună de *sădire* a Cuvîntului lui Dumnezeu în sufletele credincioșilor. Această Tradiție Sfîntă de trăire a Mîntuitorului Hristos ca și Sfînții Apostoli este *aurul și tezaurul* cel scump al Ortodoxiei, pentru că, așa cum arată Sfîntul Apostol Pavel, există deosebiri mari în modul de a propovădui pe Hristos: «Temelia este Hristos; de zidește cineva pe temelia aceasta aur, argint, pietre scumpe, lemn, fin, paie, lucrul fiecăruia se va lămuri, căci focul îl va arde; iar lucrul căruia va arde se va păgubi, el însă se va mîntui, dar așa ca prin foc» (I Cor. 3, 12—14).

Această Sfîntă Tradiție a Bisericii Ortodoxe s-a cristalizat în vremuri de încercare, cînd Hristos, ca Mirele Bisericii, era luat de către cei care nu-L trăiau în comuniune, ci își căutau prin El slava lor proprie; dar Biserica adevărată, Mireasa lui Hristos, s-a îngrijit de păstrarea lui ca Mire al ei, după profeția Domnului însuși: «Pot oare prietenii Mirelui să postească atîta vreme cît Mirele este cu ei? Dar va veni o vreme cînd Mirele se va lua de la ei și atunci vor posti» (Matei 9, 15). După primele trei secole de persecuții sîngeroase, cînd Hristos a fost pentru Biserică «stilp de foc» în călătoria ei prin pustie, atunci, odată cu încetarea persecuțiilor și libertatea Bisericii în secolul al IV-lea, Biserica s-a acoperit cu Hristos ca și cu un «nor umbros» cu acoperămintul dogmelor și slujirea Sfîntei Jertfe și a întregii vieți a Mîntuitorului în Sfînta Liturghie, pentru ca să nu se usuce «sămînța bună a credinței» la *arșița rațiunii omenești* a ereziilor care semănaseră dezbinare în Biserică.

Culte neoprotestante nu-l pot avea pe Hristos deplin pentru că nu l-au primit de la Sfînții Apostoli. La judecata din urmă, ortodocșilor li se va cere mult de la Dumnezeu pentru că li s-a dat mult. Pentru cultele neortodoxe judecata va fi mai ușoară, pentru că nu li s-a dat mult. Cei care de-a lungul istoriei zbuciumate a Bisericii au rămas cu «puțin» în credința lor, așa cum sînt Bisericile Reformei, vor fi judecați de Domnul după «puținul» pe care l-au primit, și ei înșiși sînt cei care

7. Fr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Revelația prin acte, cuvinte și imagini*, în «Ortodoxia», XX (1962) nr. 3, p. 26.

caută adevărul în plinătatea lui apostolică, fiind deschiși pentru un dialog al credinței și pentru adîncirea credinței mîntuitoare.

Dar cei care au primit mult în tezaurul credinței Bisericii lor, și-l părăsesc pentru «puținul» credinței altora, aceia vor fi aspru judecați la venirea Domnului, ca unii care nesocotesc darul mîntuirii, încredințat de Mintuitorul Sfinților Apostoli și urmașilor lor și ca unii care dezbină Biserica lui Dumnezeu.

De aceea, cel căruia i s-a dat să aducă în dar *aur* la picioarele Pruncului din peștera Betleemului, nu e cu puțință să-l schimbe cu darurile de *tămîie* sau de *smîrnă* ale altor culte. Căci un lucru este știut, că la fiecare din cei trei magi, după cum le este darul, tot așa vor fi și roadele care le vor aduce prin răbdare : unul o sută, altul șazeci, altul treizeci (Matei 13, 23).

3. Deosebiriile dintre locașul de cult al Bisericii Ortodoxe și «casa de rugăciune» a cultelor neoprotestante

Din cele expuse reiese că Biserica Ortodoxă cinstește mai mult decît toate celelalte Biserici și culte neortodoxe locașul de cult prin care se sfințește cuvîntul lui Dumnezeu din Sfînta Scriptură ca har, și prin care își capătă sens preoția și ierarhia Bisericii.

Locașul de cult este mai mult decît o «casă de rugăciune», pentru că a existat de la început credința profundă că în el locuiește Dumnezeu însuși ; de asemenea locașul de închinare a fost văzut întotdeauna în strînsă legătură cu comunitatea credincioșilor care se adună în ea. Nu se poate da un nume unei adunări fără a se desemna prin aceasta și locul în care se adună ea⁸. Sfîntul Apostol Pavel îl numește «casa lui Dumnezeu» și «Biserica lui Dumnezeu celui viu, stîlp și temelie a adevărului» (I Tim. 3, 15).

În calitate de «Trup al lui Hristos», Biserica este strîns legată de locașul de închinare în care se revelează în modul cel mai profund acest caracter al ei de «Trup al lui Hristos», iar fără *comunitatea* de credincioși adunată în *locașul* de închinare pentru *împărtășirea* cu Trupul și Sîngele Domnului în Sfînta Euharistie prin *lucrarea preoției* nu se poate menține sobornicitatea Bisericii ca *Trup al lui Hristos*⁹.

În acest locaș de închinare credincioșii nu se adună pentru a se ruga individual, ci pentru a avea pîrtășie la același Hristos euharistic¹⁰.

Deosebirea limpede dintre «casa particulară» și «biserica locaș de închinare», o face însuși Sfîntul Apostol Pavel cînd se adresează corintenilor : «Nu aveți case în care să mîncăți și să beți, sau disprețuiți cumva *biserica lui Dumnezeu* și rușinați pe cei lipsiți?» (I Cor. 11, 22), numind astfel locașul de închinare «biserica lui Dumnezeu».

Chiar atunci cînd în Noul Testament *locașul de închinare* este numit «casă», totuși se face pomenirea de «sfîntul altar» din acea casă (I Cor. 9, 13), pentru săvîrșirea Sfintei Euharistii.

8. Idem, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Craiova, 1986, p.31.

9. *Ibidem*.

10. *Ibidem*.

Fără adunarea creștinilor în locașuri de închinare în care se întâlneau împreună în credință prin «rugăciuni și cântări duhovnicești» (Efes, 5, 19) și cu credința în prezența și lucrarea lui Dumnezeu prin Sfânta Euharistie, creștinismul nu s-ar fi putut menține¹¹.

Locașul de închinare e luat de Sf. Apostol Petru ca model pentru zidirea și sfințirea templului celui viu al credincioșilor: «Zidiți-vă ca pietre vii, casă duhovnicească» (I Petru 2, 5), idee reluată și în «Păstorul» lui Herma, una din scrisorile părinților apostolici. În viziunea lui Herma, pietrele neșlefuite de lingă turn, care este simbolul Bisericii, sînt cele care prin Sfintele Taine își vor găsi locul în zidul viu al Bisericii lui Hristos.

Atașamentul față de casa Domnului aduce binefaceri atît de mari pentru zidirea sufletească, încît credincioșii pot spune cu cuvintele din Psalmi: «Mai bine este o zi în curțile Tale, decît mii între străini; mai bine să fiu lepădat în casa lui Dumnezeu, decît să locuiesc în locașurile păcătoșilor» (Psalm 83, 11); «Ne vom umple de bunătățile casei Tale; sfînt este locașul Tău, minunat întru dreptate» (Psalm 64, 5); «Dorește și se sîrșește sufletul meu după curțile Domnului» (Psalm 83, 2); «Fericiți sînt cei ce locuiesc în casa Ta; în vecii vecilor Te vor lăuda» (Psalm 83, 5); «Fiind răsădiți în casa Domnului, în curțile Dumnezeului nostru vor înflori» (Psalm 91, 13).

Slujbele din locașul de închinare reinnoiesc prin acte simbolice, prin lecturi, rugăciuni și cântări întreaga taină mîntuitoare a vieții Mîntuitorului Hristos de pe pămînt. În convingerea și practica Bisericii Ortodoxe s-a păstrat pînă astăzi nediminuată legătura indisolubilă dintre *jertfa lui Hristos în Sfînta Euharistie și biserica — locaș de cult*, în care credincioșii aveau sentimentul sfințeniei acestui locaș, credința că el este «casa lui Dumnezeu» în care ei întîlnesc în mod deosebit pe Dumnezeu, care-i adună întreolaltă și-i sfințește¹².

Obiecțiunile cultelor neoprotestante că «Dumnezeu nu locuiește în temple făcute de miini omenești» (Fapte 7, 48—49; 17, 24) sînt neînte-meiate, deoarece locurile nementionate din Sf. Scriptură arată că Dumnezeu nu trebuie confundat cu idolii, că El locuiește în inimile oamenilor ca «temple ale Duhului Sfînt» (I Cor. 3, 16), dar care, ca «temple ale Duhului Sfînt», se sfințesc numai de la «altarul lui Dumnezeu rinduit pe pămînt» în care «petrece numele Său» (III Regi 9, 3).

La crearea omului, Dumnezeu a sfințit trupul acestuia prin cuvîntul Său care-l făcea părtaș la darurile nemuritoare ale Duhului Sfînt, iar în Eden a așezat locașul sfințeniei Sale prin porunca de a nu minca și a nu se atinge de pomul cunoștinței binelui și răului. Apoi Dumnezeu «a plecat» de la fața omului, dar nu pentru a-l părăsi, ci pentru a locui în inima lui ca într-un templu și astfel ca omul să-i aducă prin Duhul Sfînt închinare și preamărire. În acest fel, cele trupești ale omului erau îmbrăcate în haina luminoasă a vieții veșnice, în transfigurare și în bucuria Duhului Sfînt. În urma păcatului strămoșesc Adam nu se mai putea închina, nu mai avea în paradis *altar al sfințeniei*, de aceea

11. *Ibidem*, p. 32.

12. *Ibidem*, p. 33—34.

și trupul lui e numit acum de Dumnezeu : «pământ» care se întoarce în pământ. Ochii lui cei duhovnicești, cei dinlăuntru, se închiseseră și se deschiseseră ochii trupești cu care «a văzut că este gol».

Sfințirea oamenilor prin Mîntuitorul Hristos este ca o naștere din nou cu trupul, ca o «deschidere a ochilor duhovnicești» pentru cunoașterea lui Dumnezeu și pentru mîntuire. După ce a slujit pentru această renaștere a oamenilor, Mîntuitorul a plecat de la fața lor pentru a locui în ei prin Duhul Sfînt. Astfel, El a zidit din nou altarul sfințeniei Sale și izvor al sfințirii pe pământ prin Sfînta Euharistie, zicînd : «Aceasta să faceți întru pomenirea Mea» (Luca 22, 19). Astfel, prin Sfînta Euharistie, oamenii capătă din nou haina luminoasă a trupului, în bucuria Duhului Sfînt, în legătură indisolubilă cu *biserica-locăș de cult*, în care locuiește jertfa Sa, ca izvor de sfințire, spre împlinirea profeției : «Veți scoate apă cu bucurie din izvoarele mîntuirii» (Isaia 12, 3).

Prețuirea și închinarea în Templul din Ierusalim a fost un lucru de căpetenie în viața și activitatea Mîntuitorului. Căci nici atunci cînd a spus samarinencii : «Vine vremea cînd nici pe muntele acesta, nici în Ierusalim nu vă veți închina Tatălui... adevărații închinători se vor închina Tatălui în duh și în adevăr» (Ioan 3, 21, 23), Mîntuitorul nu înlătură locașul de cult, ci vorbește despre roadele sfințirii oamenilor în Hristos și de schimbarea Templului de la Ierusalim odată cu schimbarea jertfiei și a preoției în Legea cea nouă. Mîntuitorul n-a venit pentru înlăturarea preoției și a templului, ci pentru înnoirea și desăvîrșirea lor, căci e mult mai comod să înlături, decît să înnoiești și să desăvîrșești. Dar Dumnezeu nu lucrează ca oamenii, oricîte justificări ar exista pentru o Reformă, pentru *înlăturare* a abuzurilor Bisericii medievale, căci *abuzul* nu desființează *uzul*.

De asemenea, locul biblic din Evanghelia de la Matei (18, 20), în care se arată că «unde vor fi doi sau trei adunați în numele Meu, acolo voi fi și Eu în mijlocul lor», nu se spune că nu e necesar locașul de cult. Potrivit contextului Sfîntei Scripturi, textul de mai sus trebuie înțeles ca pe o adunare în locașul de închinare «acolo unde pe sfîntul altar se află Mîntuitorul Hristos, care a făgăduit că rămîne cu ucenicii Săi pînă la sfîrșitul veacurilor, ascultîndu-le rugăciunea și sfințindu-i. Textul citat arată configurația structurală a Bisericii lui Dumnezeu ca adunare a doi sau mai mulți, și nu doar a unuia singur», așa cum a fost numai Mîntuitorul Hristos ca Dumnezeu. Oamenii însă se mîntuiesc numai ca Biserică de la doi sau trei adunați în numele Său adică în Evanghelia și jertfa Domnului, căci numai astfel poate locui în ei Duhul Sfînt care-i călăuzește la tot adevărul, conform eclezilogiei apostolice și a celei ortodoxe care este deosebită de cea romano-catolică a primatului papal.

Deosebirea dintre locașul de cult al credincioșilor ortodocși și între «casele de rugăciune» ale neoprotestanților este, deci aceea că *biserica este locăș sfințit* în care se săvîrșesc Sfintele Taine, îndeosebi Sfînta Euharistie în cadrul Sfîntei Liturghii, în timp ce «casele de rugăciune» sînt simple clădiri de adunare publică în care, în afară de

rugăciune, cîntări și cuvîntări, nu se săvîrșește nimic sfînt, deoarece cultele neortodoxe care obișnuiesc să se roage în astfel de case nu au nici preoție, nici Sfintele Taine ¹³.

Intrucît orice slujbă dumnezeiască începe de la sfîntul altar al locașului de cult, tot așa îndepărtarea de sfîntul altar sau înlăturarea lui, duce la pierderea tuturor bunurilor duhovnicești pe care ni le conferă Mintuitorul Hristos :

«Cei ce nu cred și nu preamăresc pe Hristos prin Sfintele Taine ale Bisericii pot avea o oarecare *legătură imputînată* cu Hristos, potrivit cu *puținul* pe care îl primesc din El, dar ei nu sînt incorporați deplin în trupul lui Hristos, nu sînt «în interiorul Casei Lui», ci se află în jurul ei, mai aproape sau mai departe, primind din casa în care se află El o lumină imputînată, nedeplin clară și care le dă puterea de a crește spre unirea cu umanitatea Lui desăvîrșită, deci cu El însuși ; fericirea de care se vor bucura ei va fi pe măsura luminii ce au primit-o de la El prin Taine și a înțelegerii ce au avut-o față de El» ¹⁴.

De aceea, la întrebarea dacă credincioșii ortodocși se pot ruga în locașuri de cult neoprotestante, în «case de rugăciune», trebuie să răspundem că, deși credinciosul se poate ruga lui Dumnezeu oriunde, totuși, numai în locașul bisericesc ortodox se săvîrșește Sfînta Liturghie și este prezent Hristos, Cel ce preface pîinea și vinul în întregime în Trupul și Singele Său pentru împărtășanie, iar întrucît fără învierea cu Hristos prin Sfînta Împărtășanie nu ne putem mîntui, tot astfel nu ne putem mîntui prin rugăciunea în locașuri de cult neortodoxe ; rugăciunea în aceste locașuri este ca un gînd la Dumnezeu care nu trebuie să ne părăsească în nici un loc, dar oriunde trebuie să ne rugăm lui Hristos cel adevărat, iar nu unuia răstălmăcit de cei ce nu l-au primit deplin de la Sfîntii Apostoli ca și cultele neoprotestante ¹⁵.

Unirea deplină cu Hristos este posibilă numai prin Sfînta Euharistie, fără de care omul nu se poate numi «fiu al Tatălui» și nici purtător al Duhului Sfînt în Hristos ; rugăciunile ne aduc ajutor și sfințire de la Dumnezeu căci locașul bisericesc e lumea nevăzută a sfinților în jurul lui Hristos și nu doar loc de adunare între oamenii adunați să-și exprime sentimentele lor ¹⁶.

Prin credință oamenii dobîndesc în Hristos bucuria învierii care îi mută în Hristos ca în pămîntul făgăduinței, în viața Lui fără de moarte pe care El a scos-o la lumină prin jertfa și învierea Sa, iar Duhul Sfînt îi mîină pe oameni în Hristos, trecîndu-i din slavă în slavă pînă la desăvîrșirea lor în Hristos, cînd trupul lor devine și el mormînt pentru păcat, iar duhul în care s-au renăscut devine una, un cuget cu Hristos prin Taina Sfîntului Botez, ca asemănare cu Hristos în moarte, și prin taina Sfîntei Euharistii ca unirea într-un singur duh cu Hristos.

13. Pr. Dr. Ioan Mircea, *Sfînta Scriptură și Biserica*, în vol. «Convorbiri duhovnicești», p. 260.

14. Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Convorbiri duhovnicești*, p. 20.

15. *Ibidem*.

16. *Ibidem*.

Tocmai prin acest lucru locașul de închinare este indisolubil legat de mîntuirea în Hristos. Altarul locașului de închinare este mormîntul Domnului în care El se află permanent în stare de jertfă. În acest locaș sfînt, cei ce se adună se adună cu bucuria înmormîntării lor cu Hristos, unde prin Sfintele Taine și trupul lor devine mort pentru păcat întru asemănarea trupului lui Hristos, devine azimă, locaș de dreptate și al faptelor bune, pentru că numai cei ce își omoară trupul învie cu duhul în Hristos. Ei devin una cu Hristos în urmarea lui Hristos și asemănarea cu El și apoi devin un singur duh și întreolaltă ca Biserică — Trup al lui Hristos. În locașul sfînt de cult unirea cu Hristos ne face cosangvini cu El, prin bucuria înmormîntării noastre cu El și învierea în același duh cu El și biruința asupra morții.

Culte neoprotestante nu au interes pentru *mărturisirea păcatelor*, pentru *asemănarea cu Hristos*, pentru *azima trupului și unitatea duhului în Hristos*, pentru *starea permanentă de jertfă în Hristos*. De aceea, lucrarea lor nu va putea fi niciodată *aur al credinței și jertfei*, ci doar «tămîie» a cuvîntului propovăduit, dar *neslujit, nescris în inimă și nesfințit*.

Biserica, în sensul de locaș este astfel locul unde ne întîlnim cu Hristos; în sfînta masă sînt așezate moaște ale Sfinților; antimisul cu chipul punerii în mormînt și cu alte jertfe ale mucenicilor ne face prezentă jertfa Lui de la jertfa pascală, care dau cea mai înaltă sfințenie locașului bisericesc; prin aceasta, sfînta masă reprezintă în mod tainic mormîntul permanent al Domnului ¹⁷.

4. Din tezaurul de gîndire al Sfinților Părinți ai Bisericii dedicat locașului de închinare

Prin jertfa Mîntuitorului Hristos pomenită ca Euharistie în Sf. Liturghie, locașul bisericii devine locul de comuniune al oamenilor cu îngerii din ceruri și cu cei «adormiți în Domnul». Dacă la Evanghelie și la jertfa euharistică a Domnului «și îngerii doresc să privească» (I Petru 1, 12), astfel Mîntuitorul însuși este cel care «a murit și a înviat pentru a avea stăpînire și peste cei vii și peste cei morți» (Rom. 14, 9), căci despre cei adormiți s-a spus: «De moare cineva, pentru Domnul moare» (Rom. 14, 8). De aceea e și îngăduința ca cei adormiți în Domnul să fie înmormîntați în durerea noastră pe lingă locașul sfînt al bisericii, deoarece ei sînt ai lui Hristos «cel ce s-a pogorit în cele mai de jos ale pămîntului ca să umple toate» (Efes. 4, 10).

Dar pe lingă acest lucru, Mîntuitorul a numit biserica-locaș, «casă de rugăciune pentru toate neamurile» (Marcu 11, 17) după cum spune profeția: «Îi voi aduce în muntele cel sfînt al Meu și îi voi bucura în locașul Meu de rugăciune. Arderile lor de tot și jertfele lor vor fi primite pe altarul Meu; căci templul Meu se va chema casă de rugăciune pentru toate popoarele» (Isaia 56, 7); Multe popoare vor veni și vor

17. *Ibidem*.

zice : «Veniți să ne suim în muntele Domnului, în casa Dumnezeului lui Iacob, ca El să ne învețe căile Sale și să mergem pe cărările Sale». Căci din Sion va ieși Legea și din Ierusalim cuvîntul Domnului» (Isaia 2, 3); «Veni-vor toate neamurile pe care le-a făcut și se vor inchina înaintea Ta, Doamne, și vor slăvi numele Tău (Psalm 85, 3).

Deci, dacă slava locașului de cult era atît de mare în Israel, cu cît mai mare este ea în Biserica lui Dumnezeu în care este Hristos, care ne-a mintuit prin jertfa Sa prin Sfînta Euharistie !

De aceea, tezaurul de gîndire al Sfinților Părinți este deosebit de profund în prețuirea locașului de cult în care se săvîrșește Sfînta Liturghie¹⁸. Amintindu-i pe cei mai de seamă dintre Sfinții Părinți care sînt în evidență importanța locașului de cult în viața Bisericii ca Sf. Chiril al Ierusalimului (sec. IV) în *Catehezele sale mistagogice*; Dionisie Pseudoareopagitul (sec. V) în opera sa *Ierarhia bisericească*; Sf. Maxim Mărturisitorul (sec. VI) în opera sa *Mistagogia*; Sf. Sofronie al Ierusalimului (sec. VI—VII) în lucrarea sa *Descrierea bisericii și tilcuirea-ei liturgică*; Sf. Gherman al Constantinopolului (sec. VII) în lucrarea sa *Comentariu liturgic* și Nicolae Cabasila (sec. XIV) în lucrarea *Despre viața în Hristos*, ne oprim asupra unui text din lucrarea Sf. Simion al Tesalonicului (sec. XV) *Tratat asupra tuturor dogmelor credinței noastre*, în care se pune mai pregnant problema deosebirii dintre *sfințitul locaș de închinare și simpla casă de rugăciune*, mai ales în partea intitulată *Despre templul sfînt*, paragraful 128 și următoarele :

«Locașul este casa lui Dumnezeu, chiar dacă este alcătuit din lucruri neînsuflețite, pentru că el se sfințește prin harul lui Dumnezeu și rugăciunile preotului. În acest fel el nu mai este doar o casă ca celelalte, ci este consacrată lui Dumnezeu pe pămînt și este bogată prin locuirea Lui în eu. Iar slava, puterea și harul Său sînt în el. La sfințirea Lui s-a chemat numele Său sau numele unuia din sfinții Săi. De

18. În afară de lucrările citate, menționăm și pe următoarele în legătură cu importanța locașului de cult în viața Bisericii și la Sfinții Părinți : Pr. Constantin Moisiu, *Să stăm bine, să stăm cu frică*, Buc., 1951; J. Daniélou, «Le signe du Temple», Paris, 1942, carte recenzată în «Mitropolia Banatului», XV (1965), nr. 1—3; L. Uspenski, *Problema iconostasului*, trad. în «Mitropolia Banatului», XV (1965) nr. 1—3; Idem *Simbolica bisericii*, trad. de Pr. Turcanu, în rev. «MMS», XXXVI (1960) nr. 5—6; Pr. Frențiu Vasile, *Templul Vechiului Testament — prototip al locașului creștin de cult*, în rev. «M.B.» XXIX (1979), nr. 1—3, p. 8—20; Pr. prof. Al. Moisiu, *Biserica — locaș de închinare*, în rev. «M.A.», XVII (1972), nr. 5—6, p. 413—419; Pr. Petre Deheleanu, *Biserica — locaș de cult*, în «Manual de sectologie», Arad, 1943, p. 97—103; Pr. Dr. Vasile Coman, *Despre Biserică*, în rev. «M.A.» II (1957) nr. 1—2; Diac. Prof. E. Vasilescu, *Locașul de cult în creștinism și în alte religii*, în rev. «G.B.», XIV (1955); Pr. Prof. D. Stăniloae, *Locașul bisericesc propriu-zis : cerul pe pămînt sau centrul liturgic al creației*, în rev. «Mitropolia Banatului», XXXI (1981), nr. 4—6; Idem : *Biserica în sensul de locaș și de largă comuniune în Hristos*, în rev. «Ortodoxia», XXXIV (1982), nr. 3, p. 336—347; Pr. Prof. Ilie Moldovan, *Temeiurile scripturistice ale închinării credinciosului în sfînta biserică*, în rev. «Ortodoxia», XXXIV (1982), nr. 3, p. 423—450; Crăciun Costică, (astăzi P.S. Episcop-vicar Casian Gălățeanul), *Simbolismul locașului de cult la principalii tilcuiitori din perioada patristică și bizantină*, teză de licență, Institutul teologic, București, 1980.

aceea, locașul are desemnarea celui pentru care a fost numit. *Și nu-l mai numim casă, ci casă sfântă*, deoarece *este sfințită de către Tatăl cel sfânt, prin Preasfântul Său Fiu, în Duhul Sfânt.*

El este cortul Sfintei Treimi. Deci, dacă el își capătă numele după numele lui Dumnezeu cel întreit, atunci putem spune că, intrucît ne îndreptăm către El, Unicul Dumnezeu, ne îndreptăm către Sfinta Treime, adică spre casa închinată Ei : ne îndreptăm către Hristos Dumnezeu-Logosul cel intrupat din Sfinta Treime. Sau către Prea Sfînta Sa Maică, către sfinții îngeri, apostoli, către un sfînt ierarh, mucenic sau către vreun alt sfînt.

Ce are în vedere acest mod de exprimare? *Locașul este închinat lui Dumnezeu ; el este casa Lui. Dumnezeu locuiește în el.* Slujitorul său care a fost invocat (Sfîntul) rămîne în Dumnezeu ca într-un cort familiar și prin sufletul său el locuiește acolo într-un mod nematerialnic, uneori însă și prin moaștele sale depuse acolo ; el lucrează prin puterea și harul dumnezeiesc.

Intrucît noi ca oameni sîntem alcătuiți din două părți (spirituală și corporală), primim și darurile de două feluri. Astfel, harul este părtaș și la aceste lucruri materiale ; el se apropie, sălășluiește și lucrează pentru noi prin bunăvoința Tatălui și prin milostivirile Celui care a luat trup pentru noi și ne-a reînviat în ambele părți, precum și prin prezența și suspinurile Duhului care lucrează împreună cu El și nu este despărțit de El.

Acest lucru îl vedem lămurit, căci puterile dumnezeiești lucrează în locașul de cult, au loc arătări de îngeri și de sfinți și semne, rugăciunile sînt împlinite și au loc daruri de tămăduiri. Lucrurile neînsuflețite din aceste locașuri de cult, cum sînt apa, pietrele, stîlpii și obiectele din fier sînt lucrătoare, nu prin ele însele — cum ar fi acest lucru cu putință? — deoarece ele sînt fără suflet și creații ale lui Dumnezeu și nu au nimic prin ele însele. Totuși, ele devin lucrătoare, și anume prin harul lui Dumnezeu care este invocat asupra lor și prin harul numelui dumnezeiesc care li se dă ca nume pentru ca noi să ne sfințim prin ele. Deci, acolo unde a avut loc pomenirea numelui lui Dumnezeu și invocarea Celui ce a făcut toate, asemenea Fericitei Treimi care este un singur Dumnezeu, acolo totul este sfînt, totul devine lucrător și tămăduitor și mintuit prin har.

Inceputul acestuia este mai înainte de darea Legii, deoarece chiar Abel avea un altar pentru jertfă din care Dumnezeu «a mirosit miros de bună mireasmă» (Facere 4, 4) și acest altar era sfînt, cu toate că era neînsuflețit. Bucățile de carne oferite erau sfințite pentru că erau afierosite lui Dumnezeu și prin ele se vedea însuși Dumnezeu. Și Noe avea un altar pentru jertfă (Facere 8, 20). Avraam a ridicat un altar atunci cînd a vrut să jertfească pe fiul său și a văzut acolo pe Dumnezeu (Facere 22, 14). De asemenea, și Iacob a pus pietre una peste alta, a făcut un altar sfînt și a văzut acolo pe Dumnezeu (Facere 28, 18).

Dar mai clar întîlnim locașul de cult la Moise, deoarece lui i-au fost învederate lucrările harului. Cortul făcut din piei era sfînt, de asemenea și toate cele din el, arca legămîntului și masa care preînchi-

puiau pe cele de acum și înaintea tuturor pe Sfânta Fecioară. Acestea constituiau lucrurile cele mai sfinte și au fost numite astfel; și cine nu atingea aceste lucruri așa cum voia Dumnezeu, trebuia să piară.

Sfinte erau și pînile pe care numai preoții aveau voie să le mănince, lucru prin care se prefigura pîinea vieții. Apa de curățire, untdelemnul, candelabrul, lumînările, focul, vasele pentru spălare, cădelnițele, tămîia: toate acestea erau sfințite, astfel că acele cădelnițe ale adversarilor lui Aaron, marele preot, au rămas fără efect, întrucît fuseseră aduse de către laici (ca și cum ar fi fost făcute în numele lui Dumnezeu), ori deoarece ele nu trebuiau să fie folosite de către nimeni. De aceea, nu fiecare lucru trebuie înnobilat cu credință, întrucît este sfințit în numele lui Dumnezeu, vase, pietre, obiecte din lemn și toate celelalte. Căci toate sînt sfințite prin numele lui Dumnezeu; toate sînt pline de har și împărtășesc har și sfințenie».

*

În concluzie, menționăm faptul că Sfinții Părinți și scriitorii bisericești arată că Biserica este un *locaș sfințit*, un *element al împărăției* lui Dumnezeu și o *anticipare a celei de a doua veniri a Domnului*.

Altarul în care se săvîrșește Sfînta Euharistie stă sub semnul chipului Maicii Domnului, prin care s-a întrupat Fiul lui Dumnezeu, fapt care explică și locul Maicii Domnului în canonul euharistic: Dumnezeu, cel necuprins în tot locul, s-a sălășuit în Sfînta Fecioară Maria, care a devenit astfel simbolul sfîntului locaș în care se află prezent Hristos euharistic.

Diacon asistent,
IOAN CARAZA

DIN TRECUTUL BISERICII ȘI PATRIEI NOASTRE

TEOTIM I, MARE FIGURĂ DE IERARH MISIONAR ÎN SCIȚIA MINOR, LA FINELE SECOLULUI IV ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI V

1. Creștinismul în Dobrogea

Creștinismul, după tradiție, a fost răspândit în Scythia Minor — Dobrogea de astăzi — vechi pământ românesc — de către Sfântul Apostol Andrei. O piatră de la Mangalia, cum arată tradiția locală, se numește și astăzi «Amvonul Sfântului Andrei». Multe colinde locale pledează, de asemenea, în acest sens. Chipul său de icoană sfântă s-a păstrat, din generație în generație, ca un bătrîn frumos cu plete cărunte și cu toiag de păstorie, predicînd pe Isus Hristos. Putem spune că încă din leagănul ființei noastre, ca popor, «credința apostolică și-a pus pecetea sa dumnezeiască pe ființa (sufletul) strămoșilor noștri», pecete care s-a transmis nealterată și urmașilor. Așa se explică de ce noi românii am rămas statornici în credința ortodoxă, pe care o păstrăm și astăzi ca pe cea mai scumpă comoară, fără să o fi alterat cu învățături eretice. Este drept că și alte popoare (românii, grecii, iudeii etc.) au primit această pecete, fiind creștinați tot de unii dintre Sfinții Apostoli, totuși, de multe ori au întunecat-o, primind și unele învățături eretice, chiar și temporar. Noi, sau, mai bine zis, strămoșii noștri au păstrat această credință așa de autentică și curată ca lumina strălucitoare a Taborului și datorită sufletului lor cu multe rezonanțe creștine, ne referim mai ales la daci, ca : spiritul de jertfă — gata oricînd să moară pentru zeul lor Zamolxes, credința în viața viitoare, deci nemurirea sufletului, case de rugăciuni pe înălțimi, ca să se poată ruga cît mai în liniște și «mai aproape» de cer. Prin aceasta din urmă, parcă ar fi fost autentică glăsuirea psalmistului care zice : «Ridicat-am ochii mei la munți, de unde va veni ajutorul meu» (Ps. 120, 1) sau : «La munți sufletele să ne ridicăm».

2. Misionari în Dobrogea în secolele IV—V

După moartea Sfântului Apostol Andrei, răstignit pe o cruce în forma literei grecești «x», la Patras, în Ahaia, creștinismul a fost răspândit și consolidat în Dobrogea (Scythia Minor) și în alte localități locuite de geto-daci și de alți apostoli, pe care nu-i cunoaștem, dar Dumnezeu i-a incununat, în cer, cu cununii de apostoli pentru truda lor misionară. Mulți dintre ei au fost episcopi, sau prebți sau diaconi, — cele trei trepte ierarhice existau de la început —, alții simpli credincioși: soldați, meseriași, agricultori, întrucât fiecare, după ce primea Sfântul Botez, făcea operă misionară, în cercul lui și după puterea lui. Apostolatul acesta, la strămoșii noștri, în primele secole, îl făceau și cu cuvântul, învățând, dar și cu faptele, și cu exemplul vieții lor. De multe ori pocetluiau cu singele lor noua învățătură.

Din secolele care urmează, III—IV, cunoaștem mai mulți mucenici, deci sfinți misionari, în părțile dunărene și Dobrogea — Scythia Minor —, care, prin singele lor vărsat pentru Iisus Hristos, au țesut cea mai frumoasă haină Sfintei Biserici, cum glăsuiește și un imn al ei: «Cu singiuirile mucenicilor Tăi celor din toată lumea ca și cu o porfiră și cu vison Biserica Ta împodobită fiind» (troparul de la duminica «Tuturor sfinților»). Numim dintre aceștia pe cei ce au fost martirizați în Halmyris, Tomis, Axiopolis și Niculițel (Noviodunum) etc., ale căror oseminte albesc și astăzi pământul Scythiei Minor, sfințindu-l și întărindu-l pe temelii de stincă¹ și care, ca «mărturisitori ai Mîntuitorului», «dau o autenticitate și o calitate nouă pământului pe care și-au vărsat singele»².

Sînt, cum știm, și alte localități din țara noastră cu sfinți mucenici și care mucenici sînt «tunuri de pază duhovnicească a acestui pământ»³, pe care l-au sfințit cu singele lor. Sfântul Ioan Gură de Aur numește pe fiecare mucenic «un leu duhovnicesc»⁴ și care apără pe credincioși, prin puterea primită de la Cel pentru care și-au vărsat singele.

Alți misionari, în aceste părți, în epoca de care ne ocupăm, au fost călugării sciți, distinse personalități religioase, «scăldate în luminile cerului, ca niște culmi ale muntelui Domnului»⁵. Cunoaștem numai o parte din ei și anume pe Leontie, Ioan, Maxențiu, Ahile, cei doi Ioani, Petru, pe Sfântul Ioan Casian și Dionise cel Mic. Aceștia din urmă, foarte mari scriitori și teologi, «aveau strînse legături cu răsăritul ortodox și cu marii ierarhi de aici»⁶. Creдем, însă, că toți acești călugări, vor fi fost și excepții, s-au format în mînăstirile din Scythia Minor. Sfântul Vasile cel Mare amintește în regulile sale, pe scurt, de mînăstirile «de la apusul Mării Negre».

1. Pr. prof. Ioan G. Coman, *Scriitorii bisericesti din epoca străromână*, București, 1979, p. 312.

2. *Ibidem*.

3. *Ibidem*.

4. Omilia XXXII, 4, la Epistola către romani, P.G., 60, 680, la Pr. prof. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 299.

5. Arhid. prof. IoasaŃ Ganea, *Personalități creștine din sec. IV—VI din părțile noastre*, în «Mitropolia Olteniei», XXIX (1977), 1—3, p. 199.

6. *Ibidem*.

Un loc de frunte, în predicarea cuvîntului lui Dumnezeu, în Dobrogea — Scythia Minor, tot în această perioadă, l-au avut clericii, înveștiți permanent de-a lungul veacurilor, cu porunca propovăduirii lui Dumnezeu, prin cuvintele: «Mergînd învățați toate neamurile» (Matei 28, 19), iar mijloacele prin care ei «se străduiau să difuzeze acest mesaj așa de bogat și complex erau, printre altele, cuvîntul, cateheza, cultul Sfințelor Taine și agapele»⁷, deopotrivă și rugăciunea, postul, spiritul de jertfă, credința tare, iubire față de semenii, pe care îi voiau și fericiți pe pămînt și mîntuiți în cer și, în sfîrșit, prin faptele bune, care sînt și ele un adevărat apostolat.

Lucrarea misionară în Dobrogea, care a fost numită și «cea mai veche țară românească»⁸, a fost foarte intensă, prin toate aceste categorii de misionari, veniți și din răsărit, cum vom arăta și care a fost poate «cea dintii creștinată cu o vigoare deosebită, cum reiese din inscripții, din resturile bazilicilor, din activitatea și relațiile episcopilor tomitani»⁹. Însă o operă misionară cu totul organizată o desfășoară episcopii de Tomis¹⁰, ei avînd statornicie și eparhie determinată prin decrete bisericești și imperiale. Mulți dintre ei erau greci; alții erau localnici, daco-romani. Așa se explică de ce această episcopie, cu existență încă din sec. III, era bilingvă¹¹.

Nu este de prisos să scoatem în lumină, din zestrea istoriei noastre bisericești, cîteva figuri de episcopi de la Tomis. Cel dintii episcop de Tomis «atestat documentar», a fost Efrem «trimis aici de Ermon al Ierusalimului și mort martir la 7 martie 304»¹². Urmează: Evangelicus, Tit, martizat (319—323), Vetranion, nume romanice «derivat poate din latinescul Veteran»¹³. Acest episcop «este arătat de istoricii bisericești, din sec. V ca unicul episcop al întregii Scythii cu multe cetăți și biserică»¹⁴. Îi urmează «Gherontie care luă parte la Sinodul II ecumenic»¹⁵, din 381. Au fost, desigur, și alți episcopi distinși ai slăvitei cetăți a Tomisului... Iar «ultimul vlădică al Tomisului, pomenit documentar, Valentinian, teolog învățat... era amintit în actele Sinodului V ecumenic de la Constantinopol, din 553»¹⁶.

Acești «episcopi de Tomis, membri ai sinodului arhiepiscopiei de Constantinopol, au fost totdeauna în raporturi strînse cu arhiepiscopul sau cu patriarhul epocii, ori cu alte personaje marcante din perioada respectivă»¹⁷.

7. Pr. prof. Ioan G. Coman, *Misionari creștini din Scythia și Dacia, secolele III—VI*, în «Mitropolia Olteniei», XXXI (1979), nr. 3—6, p. 256.

8. *Ibidem*.

9. *Ibidem*.

10. *Ibidem*, p. 272.

11. *Ibidem*.

12. *Istoria Bisericii Române*, manual pentru institutele teologice, vol. I, București, 1957, p. 80.

13. *Ibidem*, p. 81.

14. *Ibidem*, p. 80.

15. *Ibidem*, p. 81.

16. Pr. prof. Milan Šesan, *Despre Arhiepiscopia Tomisului*, în «Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena», pe anul 1976, p. 78.

17. Pr. prof. Ioan G. Coman, *Scriitori bisericești...*, p. 86.

3. Sfântul Teotim I

Între ierarhii tomitani a strălucit, în acea constelație dobrogeană, cu mare putere și care pentru distincția vieții sale s-a învrednicit să fie trecut în rîndul sfinților..., fiind sărbătorit în ziua de 20 aprilie, după cum se spune în *Acta Sanctorum*: «La Tomis, în Scytia Minor, se face pomenirea sfântului Teotim (Theotimes) episcopul, pe care l-au cinstit și barbarii necredincioși pentru sfințenia și minunile lui»¹⁸.

a. **Viața lui, relatări.** Nu cunoaștem neamul din care se trăgea, unde s-a născut «nici cînd a început păstoria la Tomis și nici cînd a încetat din viață»¹⁹. Era poate mai în vîrstă decît Sfîntul Ioan Gură de Aur, cu care era bun prieten și colabora, în multe domenii, printre care și în cel misionar. Păstoria lui, însă, o putem plasa — «cu cîtiva ani înainte de 392»²⁰, deoarece «Sfîntul Teotim era episcop la Tomis la 392, cum aflăm din descrierea Fer. Ieronim în *De viris illustribus*, unde spune despre el..., că era «episcop de Tomis în Scytia»²¹. În afară de această mărturie foarte prețioasă, Fer. Ieronim spune despre Sfîntul Teotim că era scriitor. Îl arată că *Ἐσπρά* «el a scris în formă de dialoguri, după modelul anticilor, tratate scurte și periodice»²². Unele erau cu tematică dogmatică, ori morală. «Fragmente din ele ne-a păstrat Sf. Ioan Damaschin în Παράλληλα = Paralelele Sacre. Scria grecește și probabil era grec de neam (Nichifor Calist îl numea scit, dar după țara sa)»²³. Vom arăta, mai departe că el a fost daco-roman, deci un localnic.

Mărturiile de mare preț ne dau despre Sfîntul Teotim și istoricii Sozomen și Socrate. Primul, în istoria sa bisericească, operă de mare valoare, după ce menționează că sfîntul Teotim se prăznuiește la 20 aprilie, arată că el era «bărbat cultivat în filosofie, pe care barbarii huni, care locuiau lângă Dunăre copleșindu-l cu laude și admirație pentru virtutea lui, îl numeau Dumnezeuul romeilor»²⁴, că el «și-a păstrat părul lung, după obiceiul pe care-l avea, cînd a început să se ocupe cu filosofia»²⁵. Iar filosofia de care se ocupa era mai degrabă «monastica philosophia», adică învățătura și viața monahală pe care el o studia și o trăia»²⁶.

18. Pr. prof. Ioan Rămureanu, *Sf. Teotim I, episcop de Tomis*, în «Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena» pe an 1976, p. 81.

19. *Ibidem*.

20. *Ibidem*.

21. *Ibidem*.

22. *Istoria Bisericii Române*, vol. I, p. 81.

21. *Ibidem*.

22. *Istoria Bisericii Române*, vol. I, p. 81.

23. *Ibidem*.

24. Pr. prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 81.

25. *Ibidem*.

26. *Ibidem*.

Istoricul Socrate are și el o deosebită admirație, pentru sfântul Teotim numindu-l «bărbat foarte strălucit prin cucernicia și sfințenia vieții»²⁷. Aceste mărturii dau contur și mai strălucitor personalității complexe a episcopului tomitan : cultură și sfințenie.

b. Felul lui de viață și mijloacele folosite în opera misionară. Sfântul Teotim «fiind călugăr de mic»²⁸, ducea o viață de mare abstenență. El mînca puțin și de mare nevoie și nu la ore fixe «ci cînd îi era foame sau sete»²⁹, cum face mențiune același Sozomen. Era deci dublat ierarhul cu schimnicul, cu omul nevoițelor și această viață prea cumpătată nu i-a împuținat elanul misionar și celelalte activități multiple, căci Duhul Sfînt îl întărea ca pe un vas al alegerii, al sfințeniei și dăruirii. «Severul său regim alimentar îl indicau și-l impuneau cu pe o figură proeminentă a monahismului scito-dacic sau daco-roman din provincia, care o conducea bisericește»³⁰, alături de celelalte figuri alese de monahii pomeniți.

El lucra zi și noapte — și manual și spiritual —, ca și marele Apostol Pavel, în opera sa de evanghelizare, ca să aducă sufletele ca pe un grîu curat, în «hambarul lui Dumnezeu. Iar aria lui de evanghelizare, trebuie să știm că nu s-a limitat numai la orașul Tomis, în eparhia sa, ci s-a desfășurat în întreaga Scytie Minor și mai departe, în mod indirect, prin misionarii cu care era în legătură atît în răsărit cît și în îndepărtatul apus, căci așa cum muzica nu are graniță, tot așa nu a avut graniță nici opera misionară a sfîntului Teotim, cît și a altor misionari zeloși. El era lumină în sfeșnic și nu sub obroc, și trebuia să lumineze pretutindeni.

El lu-ra cu aceleași mijloace misionare, în predicarea Evangheliei Mintuitorului Iisus Hristos, ca și ceilalți misionari, de care am vorbit, la care mai aduga : 1) o iubire nețărmurită și față de dușmanii care-i devastau eparhia, «hunii», pe care îi slujea la mese, îi hrănea și le da daruri, el ducînd virtutea iubirii de om, pînă la pragul de sus, pînă la jertfirea de sine ; 2) curajul său aproape nemaiîntîlnit ; 3) rămîinerea sa în mijlocul popoului, cînd acesta, era în primejdii mari, bineștiind cî păstorul cel bun, cum a spus Mintuitorul, trebuie să-și pună sufletul pentru oi. În adevăr, sfîntul Teotim a stat pe loc. «El nu a fugit în fața năvălitorilor, cum nu a fugit nici Niceta de Remesiana, ci a rămas în timpul furtunii împreună cu poporul său încurajîndu-l, mîngîindu-l și apărîndu-l de erezie ca și Bretanion»³¹. Cu alte cuvinte, ca și sfîntul Nicolae, ca și alți sfîinți, el «și-a pus sufletul pentru oi», pentru turma încredințată lui. La aceste mijloace se mai adaugă unul : minunile săvîrșite de el au fost numeroase. Documentar se păstrează citeva la Sozomen.

O minune este că a putut să potolească sufletele învolburate ale hunilor, cum Domnul Iisus a potolit valurile mării, cînd se înviforau cu putere. Istoricul Sozomen relatează că în timp ce Sfîntul Teotim

27. *Ibidem*.

28. *Istoria Bisericii Române*, p. 81.

29. Pr. prof. Ioan Rămureanu. *op. cit.*, p. 81.

30. Pr. prof. Ioan G. Coman. *Scrittori bisericești...*, p. 185.

31. *Ibidem*, p. 195.

le împărțea bucate și daruri, «un hun, deducînd din aceste mese și daruri că episcopul era bogat, a pus la cale să-l prindă... ridică... asupra lui fringhia spre a-l trage la sine și la ai săi. Dar chiar în mijlocul acestei apariții, mina barbarului rămîne întinsă în aer»³². Sfîntul se roagă și făptașul este eliberat.

Odată, sfîntul s-a întîlnit cu o ceată de huni «care călătoreau în sens opus spre Tomis. În timp ce însoțitorii lui Teotim se văitau că vor fi uciși, el a descălecat și a început să se roage. Barbarii au trecut fără să se uite, nici la el, nici la însoțitorii lui, nici la cai»³³. Se știe că hunii năvăleau deseori și prădau localități din Scythia Minor, aducînd cu ei multă jale și necaz.

c. Sfîntul Teotim ajutat de Sfîntul Ioan Gură de Aur, în opera sa misionară. Sfîntul, de care ne ocupăm, fiind localnic, mlădiță vlăstărită din vigurosul copac daco-roman, din care s-a născut poporul nostru românesc, a lucrat cu mare însuflețire, la predicarea Sfîntei Evanghelii, identificîndu-se cu păstoriții săi. Desigur el «va fi făcut operă misionară mai intensă decît trimișii patriarhiei, în regiunile Scythiei Minor»³⁴. Totuși și ajutorul primit de la Constantinopol i-a fost de mare ajutor. În adevăr, el «a fost ajutat de Sfîntul Ioan Gură de Aur..., care trimisese la 392, misionari din Bizanț, cu siguranță și la solicitarea sfîntului Teotim pentru «sciiți nomazi de la Dunăre», prin care trebuie să înțelegem popoarele migratoare de la Dunăre..., adică pe geți și pe huni»³⁵.

Pentru acest fapt și pentru multe alte considerente pe care le avea pentru marele predicator al lumii și «stilp al ortodoxiei», luptător neînfricat, pentru susținerea adevărului și al poporului credincios, mare ierarh al Bisericii, el «a rămas toată viața în strînsă legătură»³⁶ și în cea mai mare prietenie cu Sf. Ioan. Și lucrul se vedește mai ales atunci cînd îl apără de invinuirea de a fi origenist. Sfîntul Teotim, după ce ia parte la un sinod din Constantinopol, la anul 400, prezidat de Sfîntul Ioan Gură de Aur, în care cei 22 de episcopi prezenți au judecat pe Antim al Efesului³⁷, acuzat, printre altele, și de simonie, a luat parte și la sinodul de la Stejar (403) și a apărut cu multă căldură și curaj pe marele patriarh «de acuzația că favoriza pe origeniști»³⁸. Și chiar dacă El îl apără pe Sfîntul Ioan, nu înseamnă că era origenist, cum nu a fost și cel pe care îl apăra. S-o fi delectat și sfîntul Teotim, ca și mulți alții, chiar mari teologi și sfinți, cu lecturi din opera lui Origen, genial scriitor bisericesc, fără să-și fi însușit, însă, erori din opera marelui gînditor și scriitor creștin. Îl prețuia mai ales și pentru că a murit martir la 254 și că a dezvoltat mult cultura teologică, aflată la începuturile ei și a tratat, fără egal, multe teme de dogmatică, de morală etc. După

32. Sozomen, *Istoria bisericească*, VII, 26, P.G., 67, col. 1500 B, C, D, la Pr. prof. Ioan G. Coman, *Scriitori bisericești...*, p. 166—167.

33. *Ibidem*, p. 186.

34. *Ibidem*, p. 167.

35. P. prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 82.

36. *Ibidem*.

37. *Ibidem*, p. 82.

38. *Ibidem*, p. 82.

notele culese de Baranius se constată că Teotim a fost de părere că nu trebuie distruse lucrările lui Origen, în care expune dreapta credință³⁹. Și de aici se vede că el era un om cult, un spirit pătrunzător «un intelectual subțire»⁴⁰, un ierarh obiectiv și neplecat, că el nu a voit să facă pe gustul Eudoxiei ca patriarhul Teofil al Alexandriei și Epifanie al Salaminei și să condamne pe Sfântul Ioan Gură de Aur și pe Origen și întreaga lui operă, la susnumitul sinod. Dacă el nu se opunea și erau distruse toate operele celui acuzat de erezie, ale lui Origen, ce pagubă ar fi fost pentru întreaga teologie !

Și în această apărare a marelui Gură de Aur, în sinod, ca și cu alte ocazii, la alte sinoade și împrejurări, sfântul Teotim s-a dovedit nu numai un mare dialectician, ci și un mare orator, convingător chiar față de dușmanii celor condamnați. Și câte predici de profunzime și cateheze nu a rostit el atât în cetatea Tomisului, locul său de reședință, cât și în alte împrejurări în munca de a converti popoarele migratoare ? ! Toate acestea i-au schițat profilul său de mare cuvîntător.

d. Sfântul Teotim î ca mare contemplativ. Este drept că acest episcop tomitan a lucrat foarte mult pe plan exterior bisericesc-social, dar, în același timp, el a fost și un om de interiorizare, de contemplare și care căuta desăvîrșirea, cu prețul oricărei jertfe. Pentru acest lucru, el a stat în legătură cu marii contemplativi ai vremii «poate cu Sfântul Ioan Casian, cu Sfântul Grigore de Nysa, cu Evagrie Ponticul»⁴¹, și cu mulți monahi îmbunătățiți și cu dorul de desăvîrșire. Chiar în «cuvintele sale, în favoarea lui Origen el pledează nu atât pentru calitatea sa de adept al întregii teologii a marelui alexandrin cit pentru aderarea sa în favoarea filocaliei origeniste»⁴². Și chiar în puținele fragmente din opera sa, care ni s-au păstrat, la Sfântul Ioan Damaschin în *Sfintele Paralele*; ni se înfățișează ca un contemplativ. Crinii de care vorbea acolo înseamnă tocmai omul contemplativ, sufletul lipsit de griji, de grijile dăunătoare mîntuirii, dăruit lui Dumnezeu și plin de Duhul Sfînt. Este deci «un partizan convins al legăturii cu Dumnezeu prin asceză și contemplare»⁴³. Nu se știe sigur cum și-a sfîrșit viața sfântul Teotim, dar după toate probabilitățile, el a murit înainte de anul 407, cînd a încetat din viață ilustrul său prieten, Sfântul Ioan Gură de Aur⁴⁴. Știm, însă, că a putut rosti cu Sfântul Apostol Pavel : «Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvîrșit, credința am păzit. De acum mi s-a gătit cununa dreptății» (II Tim. 4, 7). Și el a fost îndreptățită să primească «cununa» pentru multele sale fapte bune. Între ele, strălucește strădania pacificării oamenilor, a bunelor relații între ei, ca frați între ei și ca fii ai lui Dumnezeu. El i-a unit pe toți într-o strînsă familie, făcînd lucrare de ecumenism și local și universal : dărîmînd «peretele cel din mijloc al vrajbei». A legat biserici între ele și popoare, a unit Scytia

39. *Ibidem*, p. 83.

40. Pr. prof. Ioan G. Coman, *Scriitori bisericești...*, p. 193.

41. *Ibidem*, p. 194.

42. *Ibidem*.

43. *Ibidem*.

44. Pr. prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 83.

Minor, cu răsăritul și alte localități, prin mari ierarhi, dascăli și alte persoane însemnate, întărind ortodoxia și spiritul irenic de conviețuire. A făcut cunoscută viața strămoșilor noștri daco-romani, strămoșii poporului român și credința lor la multe neamuri.

e. **Concluzie :** Sfântul Teotim ar trebui cîntat în *imnografie* și în *minele noastre*. Se cădea, pentru aceste fapte mărețe (și cite vor mai fi pe care nu le știm încă!), «pentru activitatea lui pastorală, misionară și teologică»⁴⁵, pentru curătenia vieții lui, blîndețea, bunătatea, cumpătarea, mila pînă la dăruirea totală, sfințenia, pentru spiritul lui irenic și identificarea lui cu «Bărbatul desăvîrșit», pentru că a fost om al smereniei, al rugăciunii și contemplării adinci a vieții și patimilor Domnului, a minunilor și învățăturilor Lui și a altor sfinți, înaintași sau contemporani și steag al ortodoxiei și surpător al ereticilor și un ocrotitor al «poporului său, în fața calamităților»⁴⁶ și pentru că a apărat, cu mari sacrificii, pe Sfîntul Ioan Gură de Aur; se cuvenea deci, pentru toate acestea, să i se alcătuiască o *imnografie* întregă compusă din : *Vecernie*, *Utrenie* și mai multe rugăciuni.

În *condacul* închinat lui, s-ar putea repeta cuvintele din *condacul* marelui ierarh Nicolae al Mirei Lichiei : «Pusu-ți-ai sufletul pentru poporul tău, mîntuit-ai pe cei nevinovați din moarte»... căci, în cite împrejurări, cum am văzut, nu și-a pus sfîntul Teotim viața pentru popor ! Iar în *tropar* să se repete ideile din orice *tropar* al unui sfînt ierarh adică : «Îndreptător credinței și chip blîndețelor..., învățător te-a arătat pe tine turmei tale»... Și sfîntul Teotim a «îndreptat» credința, alături de alți mari ierarhi, ca sfîntul Ioan Gură de Aur, sfîntul Niceta de Remesiana etc., și a fost blînd și smerit, după icoana Păstorului cel bun.

În orașul Constanța, Tomisul de altădată, și reședința sfîntului Teotim, s-ar putea citi, dacă ar fi compus, măcar la ziua lui, 20 aprilie, cum ne arată *Acta Sanctorum*, un *imn acatist*, sau un *paraclis*. În compunerea *imnografiei* de la *Vecernie* și *Utrenie* ar fi bine să se ia ca temelie și viața lui curată de sfînt și activitatea lui foarte întinsă și în vremuri destul de nestabile : migrări de popoare, multe erezii, lipsă de locașuri de cult, persecuții și altele.

O canonizare și implicit o *imnografie* închinată lui, este necesară și logică mai ales că el este un localnic, un sfînt geto-dac, ca și sfîntul mucenic Dassus. El este «un important document și mărturie istorică puternică a creștinismului scito-geto-dac pe pămîntul țării noastre»⁴⁷ cum arăta distinsul preot și profesor, Ioan G. Coman, care adăuga : «el e printre cei dintîi geto-daci, numiți atunci «sciti», care leagă strîns pe Sfîntul Ioan Gură de Aur pe pămîntul Daciei Pontice și al întregii Dacii»⁴⁸.

Și «dacă sfinții reprezintă lucrarea lui Dumnezeu prin fetele umane accesibile nouă, sfinții ortodocși români îl apropie pe Dumnezeu de

45. *Ibidem*.

46. Pr. prof. Ioan G. Coman, *Scriitori bisericești...*, p. 308.

47. *Ibidem*, p. 194.

48. *Ibidem*, p. 194—195.

noi nu numai prin fețele umane îndeobște, în care El se întipărește, ca prin niște chipuri ale Sale, ci și prin fețe răsărite din poporul nostru și familiare lui»⁴⁹.

Sfântul Teotim, deci, ni-l apropie pe Dumnezeu și mai mult pentru că este răsărit din moșii și strămoșii noștri, este un autohton, deși unii istorici au crezut că era grec de neam, iar alții get⁵⁰.

Credem, însă, că viitorul, în care se vor descoperi multe taine încă, va scoate la iveală, poate, multe alte fapte în legătură și cu sfântul Teotim, cu viața lui și activitatea lui, și atunci se va alcătui și o inmografie iar noi vom avea sfânta ocazie de a-l cinsti după cuviință. Dar chiar dacă nu are o inmografie și în mineiele românești, el are o inmografie în cer, la Dumnezeu, pe care l-a slujit cu credință și are o inmografie înscrisă în inimile noastre și care poate fi mai vibratoare, ca cea scrisă și bineplăcută.

Noi îl venerăm și ne rugăm lui să mijlocească pentru noi, la Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, ca și noi să-l predicăm pretutindeni ca și el să ducem pretutindeni pacea și iubirea de semenii.

Arhim. prof. IOASAF GANEA

ȘTIRI NOI DESPRE TITULARII MITROPOLIEI DÂRSTORULUI (SEC. XVII—XIX)

Pentru cunoașterea vieții bisericești a românilor din Dobrogea în timpul stăpînirii otomane o importanță deosebită prezintă reconstituirea trecutului Mitropoliei Dîrstorului (Dristrei, Silistrei), eparhie care a cuprins secole de-a rîndul, cea mai mare parte a teritoriului dintre Dunăre și Marea Neagră. De aceea, orice informație care aduce date în plus despre acest for ecleziastic ortodox sau care completează șirul titularilor lui ni se pare binevenită și demnă de a fi pusă în valoare. Acest fapt ne-a determinat să continuăm preocupările anterioare legate de această temă¹, reușind astfel, prin rîndurile de față, să adăugăm noi elemente rezultatelor de pînă acum.

Menționăm, mai întii, actul solemn prin care Partenie, patriarhul Constantinopolului, întărește, în aprilie 1641, hrisovul lui Matei Basarab pentru scoaterea de sub închinare a unor minăstiri din Țara Românească. Printre semnătari apare și Antonie, mitropolitul Dîrstorului², cunoscut mai demult³, dar despre care nu se știa că a păstorit pînă în 1641 și poate și după acest an. Mai apoi, în iunie 1656, într-o gramată

49. Pr. prof. D. Stănișoae, *Canonizări de sfinți români*, în «B.O.R.», XCIII (1975), nr. 11—12, p. 149.

50. Pr. prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 81.

1. Tudor Mateescu, *Les diocèses orthodoxes de la Dobroudja sous la domination ottomane*, în «Balkan Studies», XIII, Thessaloniki, 1972, nr. 2, p. 279—300; Tudor Mateescu, Natalia Trandafirescu, *Știri noi despre Mitropolia Dristrei (secolele XVIII—XIX)*, în «Indrumător bisericesc misionar și patriotic», III, Galați, 1987, p. 79—92.

2. Arh. St. Buc., colecția «Peceti», nr. 60.

3. Tudor Mateescu, *Les diocèses orthodoxes...*, p. 281.

a patriarhului Ioanichie II, se vorbește de mitropolitul Dîrstorului Macarie ⁴ și acesta cunoscut mai dinainte, mai ales pentru legăturile sale foarte strînse cu Țara Românească ⁵.

Cel mai de seamă dintre titularii Mitropoliei Dîrstorului a fost Ierotei (ca mirean Ioan) Comnen, reputat om de cultură, matematician, fizician, medic, teolog, literat, filosof, istoric și geograf, cu studii temeinice la Constantinopol și Padova, fost profesor la Academia domnească din București ⁶. Din timpul păstoririi sale la Silistra, între anii 1711 și 1719 ⁷, s-a păstrat și o carte manuscrisă, cu conținut religios, pe care a dăruit-o bibliotecii mitropoliei în fruntea căreia se afla ⁸.

Acest ierarh și-a menținut vechile legături cu Țara Românească, fiind prezent, în mai multe rânduri, la curtea domnească de la București ⁹. În «Catastih de toate veniturile domniei...», se găsește următoarea însemnare autografă a lui Constantin Brîncoveanu, la data de 5 noiembrie 1713: «dat-am părintelui Ierothei Dîrstoreanul milă tl. 500» ¹⁰. În șirul daniilor și milelor de care s-a bucurat Mitropolia Dîrstorului din partea domnilor Țării Românești secole de-a rândul ¹¹, se adaugă așadar încă una.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, printre mitropoliții Dîrstorului figurează și unul numit Partenie, menționat în două rânduri, la 1777 și 1779 ¹². În 1780 el nu mai păstora însă, în locul său fiind mitropolit Chiril II ¹³. În septembrie 1800, domnul Țării Românești Alexandru Moruzi îl numește ca egumen al minăstirii Tirgșor pe Partenie, fost mitropolit al Dristrei ¹⁴. Nu este vorba de un fapt singular, deoarece, așa cum am arătat cu alt prilej, între 1831 și 1832, fostul mitropolit Calinic de la Silistra a funcționat ca egumen al minăstirii Clocociov de la Slătina ¹⁵.

4. Arh. St. Buc., colecția «Peceti», nr. 355.

5. Tudor Mateescu, *Les diocèses orthodoxes...*, p. 281.

6. Corneliu Dima Drăgan, *Le patriarche Chrysante Notaras et le docteur Jean Comnène-étudiants à Pandue*, în «Revue des études sud-est européennes», VII (1963), nr. 4, p. 672—693; Olga Cicanci, *Literatura în limba greacă în Moldova și Țara Românească în veacul al XVII-lea*, în «Studii. Revistă de istorie», XXIII (1970), nr. 1, p. 40. Vezi și Ioan Dură, *Proschinatarul lui Ioan Comnen (1701) și știrile cuprinse în acesta despre ajutoare românești date Sfîntului Munte Athos*, în «Mitropolia Olteniei», XLI (1989), nr. 2, p. 43—53.

7. Tudor Mateescu, *Les diocèses orthodoxes...*, p. 282—284.

8. Biblioteca Academiei Române, colecția «Manuscrise grecești» nr. 298; Constantin Litzica, *Catalogul manuscriselor grecești*, București, 1909, p. 184.

9. Olga Cicanci, Paul Cernovodeanu, *Contribution à la connaissance de la biographie et de l'oeuvre de Jean (Hierothée) Comnène (1668—1719)*, în «Balkan Studies», XII, Thessaloniki, 1971, nr. 1, p. 156 ș.u.

10. Ion-Radu Mircea, *Constantin Brîncoveanu, însemnări de taină*, în «Manuscriptum», XVI (1985) nr. 4 (61), p. 29.

11. Tudor Mateescu, *Ajutoare acordate Mitropoliei Dîrstorului și unor biserici din Dobrogea de către domnii Țării Românești*, în «Biserica Ortodoxă Română», CVIII (1990), nr. 5—6, p. 110—116.

12. Tudor Mateescu, *Les diocèses orthodoxes...*, p. 285.

13. *Ibidem*.

14. I. Ionașcu, *Mănăstirea Tirgșor, un fost metoh al Spitalului Pantelimon*, București, 1938, p. 22; George Potra, Nicolae Simache, *Contribuții la istoricul orașelor Ploiești și Tirgșor (1632—1857)*, (Ploiești) f.a. p. 481, 501.

15. Tudor Mateescu, Natalia Trandafirescu, *op. cit.*, p. 83.

Partenie n-a condus direct mînăstirea, ci prin intermediul unui nepot al său, Petrache, care a fost «purtător de grijă» sau administrator al aceluia așezămînt monahal¹⁶. De altfel, fostul mitropolit a murit curînd, înainte de 2 august 1802, la București, unde a și fost înmormîntat¹⁷. După moartea sa, clironomia săi s-au judecat mult timp, pentru niște bunuri, cu egumenul care i-a urmat¹⁸. De la fostul mitropolit Partenie a rămas la biserica mînăstirii Tîrșor, dăruită de el, o «sfîntă cruce nouă, îmbrăcată în argint»¹⁹. Este încă o dovadă a legăturilor strînse care au existat între Mitropolia Dîrstorului și Țara Românească, a sprijinului pe care domnii de la București l-au acordat acestei eparhii și titularilor ei. În cartea lui Alexandru Moruzi de orînduire ca egumen a lui Partenie, se spune limpede că «au avut dată această mînăstire asupra pentru oareșcare ajutor la cheltuielile sale, aflîndu-să în vîrstă bătrîneților»²⁰.

Informații noi aduc o completare la șirul mitropoliților Dîrstorului. La 30 mai 1800 se reconstituia la București, cu trei martori, dintre care doi erau silistreni de origine, dar stabiliți mai demult în capitala Țării Românești, actul prin care preotul Anton fusese hirotonit «la Drăstor, la prea sfin(țitul) părintele Grigorie, mitr(opolitul) dă acolo, și nu s-au dat carte dă hirotoniie». Se adăuga faptul că numitul preot era orînduit la satul Tonea din județul Ialomița²¹. A doua zi, la 31 mai, un act similar era închinat pentru preotul Vlad sin diacon Apostol, orînduit la biserica din satul Fetești, același județ²². Hirotonirile de preoți de la stînga Dunării de către mitropoliții Dîrstorului nu erau, oricum, un lucru neobișnuit²³.

Nu cunoaștem, din păcate, data de început a păstoririi acestui ierarh Grigorie. Socotim însă că este vorba despre el într-un raport al consulatului rus de la București din 27 iunie 1804. Se arată că «episcopul grec de la Silistra» s-a retras la Călărași, de unde, primind permisiunea de la domn, a venit la București, unde a furnizat mai multe informații despre mișcările trupelor otomane din Dobrogea și despre neorînduirile care se petreceau în acea vreme acolo²⁴.

Peste doi ani, la 17 iunie 1806, Grigorie de Dristra funcționa ca egumen al mînăstirii Snagov²⁵, ceea ce înseamnă că păstoria sa ca mitropolit la Silistra se încheiase. El urma așadar aceeași cale ca Partenie înainte sa și Calinic mai tîrziu, după retragerea sau scoaterea din scaunul mitropolitan, bucurîndu-se, la bătrînețe, de această formă de milostivire din partea domnilor Țării Românești. Mai multe documente

16. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 62—63; George Potra, Nicolae Simache, *op. cit.*, p. 501. 17. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 22, 70.

18. *Ibidem*, p. 22, 63; George Potra, Nicolae Simache, *op. cit.*, p. 479, 481, 486, 495.

19. George Potra, Nicolae Simache, *op. cit.*, p. 473.

20. *Ibidem*, p. 481.

21. Arh. St. Buc., colecția Manuscrise, nr. 141, f. 135. (Vezi anexa 1).

22. *Ibidem*.

23. La 25 aprilie 1858, Episcopia Hușilor făcea cunoscut Mitropoliei Moldovei raportul protoiereului de Covurlui în care se arăta că «mai mulți dascăli, eclisiarhi, iar alții chiar fii de birnici, au trecut în partea Turciei și să hirotonisesc preoți de cătră episcopul eparhiei Silistra...» (Arh. St. Buc. fond Secretariatul Statului, dosar CLII/20, f. 2).

24. Hurmuzaki, *Documente privind istoria României*, serie nouă, voi. IV, București, 1974, p. 563.

25. Niculae I. Șerbănescu, *Istoria Mănăstirii Snagov*, București, 1944, p. 115.

il arată ca egumen al mănăstirii Snagov la 5 august 1807²⁶, la 3 iulie 1809²⁷ și la 25 iulie 1809²⁸. Se pare că a murit curînd după aceeașă dată, deoarece, la 2 octombrie 1811, în fruntea acestui așezămint monahal se afla Neofit²⁹.

O scrisoare în limba greacă, nedată, provenind de la Calinic, «mitropolit de Dristra și Proilav», ne arată că este vorba de Calinic, cel ales, în aprilie 1813, în fruntea ambelor eparhii, a Silistrei și a Brăilei, unificate acum³⁰. El păstorește pînă în anul 1821, cînd trece ca mitropolit al Didimotihului, făcînd schimb cu Antim, care vine în locul său³¹. Scrisoarea este deci din perioada 1813—1821 și este adresată lui Hagi Sofronie, la Islaz, invitîndu-l să-i facă o vizită, după ce se va întoarce din călătoria pe care o întreprinde. Creștinii și ciorbăgii care se înapoiaseră de curînd de la București îl anunțaseră că trecuse pe la Silistra. Toți îl așteptau să sosească acolo, iar mitropolitul intenționa să-l facă «epitrop plenipotențiar» al afacerilor sale³².

Alte știri noi se referă la Antim, succesorul lui Calinic. Astfel, într-un document din 26 noiembrie 1829, scris în limba română, se vorbește de pregătirea pe care a făcut-o un preot numit Gheorghe de la o biserică din Dobrogea (poate chiar din Silistra) lui Ioan sin Stroe din satul Ostrovu Mare (Ostrovu Silistriei, azi Ostrov, județul Constanța), în vederea hirotonirii acestuia, trimis fiind de mitropolitul Antim³³. Curînd după aceea, mitropolitul însuși se adresează ciorbăgiilor (frunțașilor)³⁴, satului Ostrovu Mare, tot în limba română, anunțîndu-i că le-a orînduit preot pe acel Ioan³⁵. În 1836, acest preot, numit și Ivancea, se refugiază împreună cu familia sa în Țara Românească, statornicîndu-se, în cele din urmă, în satul Ceacu din județul Ialomița, unde locuitorii puseseră «în lucrare a clădi biserică»³⁶.

Alte documente aduc noi date despre legăturile strînse pe care mitropolitul Antim le-a întreținut cu Țara Românească. La 19 august 1832, acest prelat împreună cu trei slugi intra în curățenia carantinei

26. *Ibidem*.

27. *Ibidem*, p. 151, 166. Vezi și Florian Georgescu, Paul I. Cernovodeanu, Ioana Cristache Panait, *Documente privind istoria orașului București*, București, (1931), p. 194—195. (Semnătură în grecește: «Fostul mitropolit al Dristrei, Grigorie»).

28. Niculae I. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 156.

29. *Ibidem*, p. 115.

30. D. Russo, *Lista mitropoliților Proilavului, 1590—1828*, în *Studii istorice greco-române*, ed. Adriana Camariano și Nestor Camariano, vol. I. București, 1939, p. 284; *idem*, *Acte patriarhicești reieritate la Mitropolia Proilavului*, *ibidem*, p. 299.

31. *Idem*, *Lista mitropoliților Proilavului...*, p. 284—285; *idem*, *Acte patriarhicești...*, p. 300—302.

32. Arh. St. Buc., fond «Mănăstirea Neamț», LI/85.

33. *Ibidem*, fond «Vornicia din Lăuntru», dosar 677/1836, f. 68.

34. Despre semnificația acestui cuvînt vezi, Tudor Mateescu, *Contribuții la istoria instituțiilor administrative ale românilor din Dobrogea în timpul stăpînirii otomane*, în «Anuarul Institutului de istorie și arheologice «A. D. Xenopol», XVII Iași, 1980, p. 609—614.

35. Arh. St. Buc., fond «Vornicia din Lăuntru», dosar 677/1836, f. 69. (Vezi anexa 2).

36. *Ibidem*, f. 73, 74, 89. Vezi și Tudor Mateescu, Natalia Trandafirescu, *op. cit.*, p. 85—86.

Călărași, urmînd ca după împlinirea termenului legiuit să vină la București³⁷. Peste zece zile, la 29 august, el primește dezlegare în acest sens, fiind «slobod a intra în prințipat»³⁸. La 2 iulie 1833, el intra din nou în curățenia aceleiași carantine, însoțit fiind de un preot, «arume Iliie, o slugă și o slujnică»³⁹. În dezlegarea dată de Ocîrmuirea Mitropoliei Ungrovlahiei, la 12 iulie, se arăta că «preosfinția sa mitropolitul(chir Anthim al cetății Silistri(i), fiind poftit de eparhioți(i) săi ca să facă pomenire și dezgropare unor răposăți ce după vreme trecind dincoace au răposat și s-au îngropat la Călărași, i s-au dat voie de la mitropolie ca să treacă dincoace»⁴⁰.

Într-o scrisoare din 12 octombrie 1834 a marelui negustor Ioan Stamu se vorbește de mărturia mincinoasă pe care «țărani valahi» din Simeon-Chioi (Seimeni, lingă Cernavodă) o depuseseră într-o pricină dintre un creștin și un turc, Topal Ali, rîndu-le teamă de turci. Se cerea o intervenție la pașa de la Rușciuc pentru a se trimite la Simeon-Chioi un ofițer din partea pașei și un preot sau protopop din partea Mitropoliei Dîrstrei care să-i silească pe țărani, prin alurisenie de la mitropolit, să mărturisească adevărul⁴¹. Este vorba, desigur, de ierarhul Antim.

La sfîrșitul lunii august 1836, trupele ruse părăsesc cetatea Silistra, pe care o ocupau din 1828, predînd-o autorităților otomane⁴². Încă înainte de acest eveniment, mai mulți locuitori creștini din Silistra și din satele învecinate, temîndu-se de represaliile turcilor, s-au refugiat la stînga Dunării⁴³. Cu acest prilej a plecat foarte probabil și mitropolitul Antim, împreună cu trupele ruse, mai ales că, într-un act al Patriarhiei de la Constantinopol se spune că și-a părăsit scaunul⁴⁴. De altfel, așa cum se știe, el a încetat din viață la Odeșă⁴⁵. În locul său, în noiembrie 1836, este ales ca mitropolit Grigorie⁴⁶.

Despre arest ierarh (care devine deci al doilea cu acest nume în șirul mitropoliților Dîrstorului) nu avem deocamdată informații noi. Succesorul acestuia însă, Ieronim, ales în ianuarie 1840⁴⁷, este pomenit în pisania bisericii cu hramul Sfînții Arhangheli Mihail și Gavril, ridi-

37. Arh. St. Buc., fond «Comitetul carantinelor», dosar 2449/1832, f. 63; *ibidem*, fond «Vornicia din Lăuntru», dosar 499/1832, f. 42.

38. *Ibidem*, fond «Comitetul carantinelor», dosar 2449/1832, f. 82.

39. *Ibidem*, dosar 2537/1833, f. 137.

40. *Ibidem*, f. 141.

41. Dumitru Limona, Natalia Trandafirescu, *Documente economice din arhiva Casei comerciale Ioan St. Stamu, 1714—1876*, vol. I, București, 1983, p. 395, rez. 1561.

42. Arh. St. Buc., fond «Comitetul carantinelor» dosar 523/1836, f. 63, 67. Vezi și Hurmuzaki, *Documente...*, vol. X, București, 1897, p. 478.

43. Arh. St. Buc., fond «Comitetul carantinelor», dosar 523/1836, f. 52, 54.

44. D. Russo, *Lista mitropoliților Proilavului...*, p. 304.

45. Mircea Păcurariu, *Listele cronologice ale ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCIII (1975), nr. 3—4, p. 342.

46. D. Russo, *Lista mitropoliților Proilavului...*, p. 304.

47. *Ibidem*, p. 285.

cată în acel an în satul Cerna de lângă Măcin⁴⁸. Nu cunoaștem când ia sfârșit păstorirea acestuia, data propusă, de «circa 1859»⁴⁹, neavînd nici o bază documentară.

În 1860, după o serie de tulburări, începe acțiunea de separare a Bisericii Bulgare de Patriarhia Ecumenică, acțiune care a produs o adevărată bulversare printre românii Dobrogea, pe care bulgarii căutau să-i atragă la noul lor for ecleziastic, care se va înființa în 1870, iar grecii să-i mențină sub vechea jurisdicție constantinopolitană⁵⁰. În aceste condiții, reprezentantul Bisericii Bulgare în Dobrogea, unde a desfășurat o intensă activitate pentru atragerea românilor, devine ierarhul Grigorie, care se intitula mitropolit al Dristrei⁵¹, fără a fi fost însă investit legal în acel scaun.

După cum se știa mai demult, acest prelat era român de origine, ceea ce-i conferea, desigur, un mare avantaj în relațiile cu românii dobrogeni. Astfel, reprezentantul României la Tulcea raporta, la 19 iulie 1873, că arhiepiscopul Grigorie era «om instruit, tînăr și de o capacitate mare, cunoscînd, pe lângă mai multe limbi, și cea română bine»⁵². Așa cum s-a transmis de la învățătorul Constantin Petrescu de la Silistra, care-i dedica prima dintre cele trei prefete ale Abecedarului său turco-român, tipărit în 1874, Grigorie era, «român transilvănean»⁵³. Potrivit însă amintirilor bătrînului preot Voicu Mihail, de fel de prin părțile Silistrei, mort în anul 1902, acest ierarh «știa și bine românește, căci era român de prin Basarabia, pare-mi-se»⁵⁴. Documente puse recent în valoare confirmă această ultimă părere. Se numea Grigorie Nemțov (forma bulgarizată a numelui românesc Neamțu) și era născuț în anul 1828 la Soroca. A plecat de tînăr în Bulgaria, unde s-a călugărit, apoi a urmat cursurile școlii teologice de la Halchi⁵⁵. Era deci un om bine instruit, așa cum îl caracteriza și reprezentantul României la Tulcea.

Ca o contrapondere a acestei acțiuni, Patriarhia Ecumenică atribuie scaunul mitropolitan al Dîrstorului lui Dionisie, titularul Arhiepiscopiei Tulcei, eparhie care funcționa separat pentru părțile de nord ale Dobrogei⁵⁶. Acesta se intitula «arhiepiscop și mitropolit de Dristra»⁵⁷.

48. Grigore Gr. Dănescu, *Dicționarul geografic, statistic și istoric al județului Tulcea*, București, 1896, p. 133.

49. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 342.

50. Tudor Mateescu, *Les diocèses orthodoxes...* p. 293—299.

51. *Ibidem*.

52. Arhiva M.A.E., dosar 298, f. 202.

53. N. Cartoian, *Un document privitor la istoria culturii românești în Dobrogea înainte de anexare*, în «Arhiva Dobrogei», II (1919) nr. 1, p. 74.

54. Gh. Rădulescu, *Starea religioasă a Dobrogei în decursul vremurilor*, București, 1904, p. 119.

55. Ljubomir Zlatev, *Niokolko pisma ot fonda na Dorostorocervenskata Mitropolija za Bolevata četa*. (Cîteva scrisori din fondul Mitropolia de Durostor-Cerven referitoare la ceala lui Bolev, în «Istvestija na Dărjavnite Arhivi», 53, Sofia, 1937, p. 320—321.

56. Tudor Mateescu, *Les diocèses orthodoxes...* p. 289—290.

57. G. Ilioniu, *Culte în Dobrogea, 1878—1928, Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească*, București, 1928, p. 602.

Astfel, la 1862, el legalizează, în calitate de mitropolit al Silistrei, registrele bisericii din Cernavodă⁵⁸. De asemenea, el autentifică semnăturile puse de mai mulți români de la Silistra pe cererea adresată, la 28 februarie 1865, Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice al României, prin care solicita manuale pentru școala românească din acest oraș. La sfârșit apar în grecește următoarele: «Dionisie, umil mitropolit al Dristrei» și «Dionisie de Dristra autentifică cinstitele iscălituri de mai sus»⁵⁹. Spre sfârșitul stăpînirii otomane asupra Dobrogei, arhiepiscopul și mitropolitul Dionisie pleacă în vestul Europei, scaunul său de la Tulcea revenind, în calitate de locțiitor, arhierelui Nichifor, un om corect și bun prieten al românilor dobrogeni⁶⁰. Curînd, ierarhul Dionisie încetează din viață, așa cum rezultă clar dintr-un document din 15 februarie 1880, unde se vorbește de «defunctul mitropolit Dristras Dionisie»⁶¹.

După ce, în martie 1870, se aprobă, printr-un firman al sultanului Abdul Aziz, înființarea Exarhatului Bulgar⁶², poziția ierarhului Grigorie, care reprezentase pînă atunci, neoficial, interesele Bisericii Bulgare în Dobrogea și în Bulgaria de nord-est, capătă curînd un caracter oficial. În 1872 el este ales mitropolit de Durostor și Cerven, purtînd titlul de Dorostolo-Cervenski⁶³. Era de fapt o nouă eparhie, creată prin fuzionarea Mitropoliei Dirstorului (Dristrei) cu Episcopia Cervenului sau Cervenvodei, care fusese sufragana Mitropoliei Tîrnovei⁶⁴. Sediul noului for ecleziastic era la Rusciuc, lîngă care se afla de altfel mica localitate Cerven sau Cervenvoda. În raportul amintit din 19 iulie 1873 al delegatului României la Tulcea, se relatează despre «numire(a) în lungul Dunărei, încă de anul trecut, a unui arhieriu bulgar numit Grigorie, cu reședința la Rusciuc»⁶⁵. Strădaniile acestui ierarh de a-i atrage de partea Exarhatului Bulgar pe românii din Dobrogea nu au avut în final rezultatul dorit, deoarece, la sfârșitul stăpînirii otomane, cei mai mulți dintre ei rămăseseră credincioși Arhiepiscopiei Tulcei, așadar Patriarhiei Ecumenice⁶⁶.

58. Arh. St. Buc., fond «Ministerul de Interne», inventar 320, dosar 5/1880, f. 77.

59. Ibidem, fond «Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice», dosar 1596/1865, f. 3—4. Documentul este întărit cu sigiliul ierarhului Dionisie, avînd legenda în limba greacă (marginal) și în limba turcă (în interior); textul este aproape ilizibil, distingîndu-se doar anul: 1865.

60. Alfred de Caston, *Voyage dans la Dobroudcha, La verité sur les hommes et les choses*, Bucarest, 1878, p. 20. Vezi și Tudor Mateescu, *Les diocèses orthodoxes...*, p. 290, 299.

61. Arh. St. Buc., fond «Ministerul de Interne», inventar 320, dosar 5/1880, f. 77.

62. Tudor Mateescu, *Les diocèses orthodoxes...*, p. 294.

63. Ljubomir Zlatev, *op. cit.*, p. 320. Așa i se adresează învățătorul Constantin Petrescu în prima prefață a Abecedarului său turco-român: «Durostolo-Cervenski» (N. Cartoian, *op. cit.*, p. 73).

64. Despre această eparhie vezi, Tudor Mateescu, *Din legăturile Episcopiei de Cerven cu țările române (sec. XVII—XIX)*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCIV (1976), nr. 1—2, p. 176—179.

65. Arhiva M.A.E., dosar 298, f. 202.

66. Baron d'Hogguer, *Renseignements sur la Dobrodja. Son état actuel, ses ressources et son avenir*, Bucarest, 1879, p. 47.

Așa cum am mai avut prilejul să arătăm, existența Mitropoliei Dirstorului (Dristrei, Silistrei) constituie o parte integrantă a istoriei Bisericii Ortodoxe Române⁶⁷. Am considerat de aceea că orice informație nouă, menită să completeze imaginea trecutului acestei eparhii și mai ales a șirului titularilor ei, nu poate fi decât binevenită. Pentru o mai bună ilustrare a celor înfățișate mai sus, redăm în continuare, in extenso, două documente inedite referitoare la tema de față.

A N E X E

1800, mai 30, București. Inscris dat de trei locuitori ai orașului București pentru adevăritarea hirotonirii, de către mitropolitul Dirstorului Grigorie, a lui Anton ca preot la satul Tonea, județului Ialomița.

Incredințăm cu acest zăpis al nostru la condica Sfin(ței) Mitr(opolii), precum să să știie că pentru un preot, popă Anton, carele s-au hirotonisit la Drăstor, la prea sfin(titul) părinte Grigorie, mitropolitul) dă acolo, și nu i s-au dat carte dă hirotoniic, și necrezina că este preot de către prea sfin(titul) mitr(opolit) Ungrovlh., încredințăm și in frica lui Dumnezeu dăm mărturie că este cu adevărat preot hirotonisit la mai sus numitu(l) prea sfin(titul) Dărstorean, avind noi știintă prea bine de hirotoniia lui și că nu este poprît din vreo greșală de care pravila enbodiseste cele preotești. Și pentru încredința(re) înșine ne-am iscălit.

1800 maiu 30.

Eu Pascal șiu Efreu ot mah(alaua) Ceauș Radului.
Eu Dimcea Dristoreanul di aici adeverez ot mah'alaua) Sfetii Ștefan.
Eu Enache Dristoreanul di aici adeverez ot mah'alaua) Udricanu.
Acest popă s-au orînduit la sat(ul) Tonea, jud. Ialomița.
(Arh. St. Buc., colecția Manuscrise, nr. 141, f. 135. Orig.).

1829, decembrie 8, (Silistra), Scrisoare arhierască adresată de mitropolitul Dirstorului Antim locuitorilor satului Ostrovu Mare, prin care le face cunoscut că a orînduit in acel sat pe noul preot Ioan.

Cistiților ciorbagii mari și mici, blagosloviți creștini de la Ostrovul cel Mare, blagoslovenie părintească și vă blagoslovesc arhieraticeste. Iată că vă trimit pă noul popă Ioan, hirotonisit și să-l primiți cu tot sufletul vostru și să-l cinstiți și să-l socotiți și să-l iubiți ca al dumneavoastră și să-i dați in mîna-i toată dreptatea, fără de nici vreo inimă rea. fiindcă are ca să vă blagoslovească și să vă sfin-tească, așadar să știți și să faceți negreșit, pentru ca să fiie blagoslovenia lui Dumnezeu cu voi cu toți și blagoslovenia noastră. Amin.

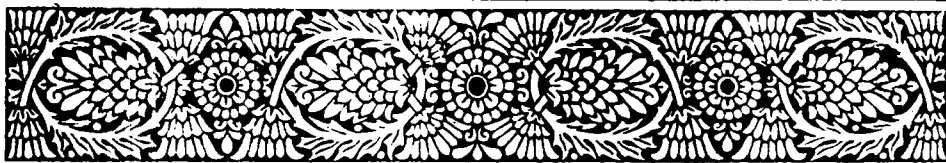
1829 dec. 8.

Antim de Dristra și Proilav și rugător al nostru intru Christos*.
Arh. St. Buc., fond Vornicia din Lăuntru, dosar 677/1836, f. 69. Orig.).

*. Semnătura și titulatura in limba greacă.

TUDOR MATEESCU

67. Tudor Mateescu, Natalia Trandafirescu, *op. cit.*, p. 86.

• DOCUMENTARE •

GRIGORIE FRUJINESCU

Incepător al curentului realist în pictura românească

Influențele artei apusene, cu caracteristicile ei renașcentiste și baroce, au izbutit să se facă simțite în pictura românească de-abia din sec. al XVIII-lea și au continuat pînă s-au generalizat în a II-a jumătate a secolului următor. Faptul se datorește procesului de transformare continuă a structurii societății și mai ales a culturii, care pornește să se dezvolte cu avînt în acest timp și în țara noastră. Astfel, odată cu mai marea creștere a comerțului și a micii burghezii, se extind legăturile cu străinătatea, prin călători în ambele sensuri, și se ivesc oameni cu gust și rafinament, ceea ce face să ia amploare preferințele pentru noutate. Nici artele nu rămîn în urmă. În pictură se preferă exprimarea realității și se merge către o nouă formulare artistică, cu elemente laice, care înlocuiesc cu încetul și vechiul limbaj medieval de origine bizantină.

Această trecere de la felul vechi de exprimare artistică, spre o pictură cu aspect modern, continuă să se accentueze pe măsură ce se înaintează mai stăruitor, prin diferite contacte ale artiștilor, cu marele curent al picturii europene. Purtătorii acestor prime tendințe spre înnoire și realism sînt meșterii zugravi ridicați din popor. Ei sînt cei ce s-au străduit să execute portretele atîtor ctitori de biserici, apropiindu-se din ce în ce mai mult «de viață și de adevăr», atît în ceea ce privește atitudinea persoanelor, cît și figurile sau costumele, redade corespunzător epocii și rangului lor social¹. Totodată, acești zugravi, care se numără mai mult dintre laici, au ieșit uneori și din formele vechi ale programului picturii bisericești și au executat scene interesante, cu caracter laic sau popular.

Trecerea către noul fel de a înțelege și de a înfăptui arta a avut ca centru Bucureștii. Această trecere n-a fost ușoară, pentru că în acest timp împrejurările de la noi n-au fost atît de favorabile ca în alte țări. Ele au fost mult mai vitrege, prin tulburările civile care au

1. G. Oprescu, *Elemente progresiste ale artei noastre plastice din prima jumătate a sec. XIX*, în «Contemporanul», București, 1953, nr. 17, din 24 aprilie.

avut loc, prin cutremure și incendii pustiitoare, la care se mai adaugă și epidemiile de holeră, de ciumă și invaziile de jefuitori și de armate străine, care întrețineau nesiguranța vieții și schimbau uneori chiar și orînduirea politică cu toate urmările ei.

Cu toate acestea, s-a mers continuu și pe nesimțite, spre modernizare. Era o tendință generală de înnoire, după contacte mai largi cu occidentul, la care era atras mai ales tineretul mai bogat. Dacă la începutul secolului al XVIII-lea acest tineret din boierimea conservatoare se îmbrăca turcește și executa dansuri orientale, către sfîrșit are loc «un amestec de principii, de idei și de moravuri opuse»², care face a se da precădere veșmintelor, balurilor și dansurilor occidentale, precum și preferinței de a vorbi limba franceză, italiană ori germană și mai puțin greacă. Atunci se primeau cărți și gazete franțuzești, iar moda a influențat și arta. Tot atunci, Constantin Ispilanti, (fiul bătrînului Alexandru Ispilanti), care cunoștea, pe lîngă greacă limba italiană și franceză, era și «amator de tablouri»³, fiind urmat de boieri și de mica burghezie, care căuta să posede în locuințe portrete de familie, fapt ce deschide și mai mult calea către latura laică și gustul modern.

Pe de altă parte, la această emancipare față de vechea tradiție, pictorii au fost ajutați nu numai de tendința permanentă a societății de a se încadra în tot ceea ce se părea că este nou, ci și de tehnica picturii în ulei, care a început a fi cunoscută și practică aproape frecvent, chiar din primele decenii ale secolului al XIX-lea.

Dar, cu un sfert de veac mai înainte, Grigorie Frujinescu, nu mai mult decît «un vechi meșter de icoane, înțelegînd însă în chip surprinzător arta cea nouă»⁴, pășește cu curaj spre noile orizonturi în dezvoltarea artei. Astăzi, datorită lucrărilor rămase de la el, se poate susține, fără exagerare, că în persoana lui s-ar putea găsi «cel mai vechi începător al picturii noi în România», cum îl consideră Al. Busuioceanu⁵. Și, pe drept cuvînt, prin acest modest premergător, pînă nu de mult «aproape anonim», se pornește în țara noastră către o nouă orientare, spre o pictură de factură realistă și cu tendința de a-i da un caracter uman. Faptul se preceea cu mult înaintea lui Matei zugravul, Nicolae polcovnicul⁶, Eustatie Altini și-a altora — dintre care unii mai tineri erau formați în capitalele apusene — și care aveau să schimbe aproape din temelie caracterul picturii românești, grăbind astfel evoluția ei spre modernism, deși cam tirzic față de alte țări.

2. N. Iorga, *Istoria Bucureștilor*, București, 1939, p. 149.

3. *Ibidem*, p. 196.

4. Al. Busuioceanu, *Icoane vechi românești*, în «Ramuri», Craiova, 1929, nr 1, p. 6; art. reprodus și în vol. *Scrieri despre artă*, ed. Meridiane, 1980, p. 57—59.

5. *Ibidem*.

6. Demnitățile de: *pitav*, *postelnic*, *polcovnic* erau date de Domnitor unora, ca ranguri boieresti onorifice, adică fără atribuții în armată sau în administrația de stat, ci numai bucurîndu-se de unele privilegii. Ele s-au desființat în 1858, deși unii le-au purtat neoficial.

Pină nu de mult, privitor la viața lui Grigorie zugravul, fruntaș al celor ce reușesc să facă o mare schimbare în pictura românească, nu se cunoștea vreun amănunt decît puțin din ceea ce el a pictat.

Descoperindu-se însă caietul lui cu «izvoade iconografice»⁷, se adaugă știri mai noi, care îl vor aduce în lumină și nu se mai poate spune că numele acestui revoluționar, începător de tehnică și stil nou, este «aproape anonim».

Se știe că vechii zugravi se conduceau în lucrările lor de o carte, numită *Erminie*, care cuprindea îndrumări tehnice și iconografice, trebuincioase în practicarea meseriei lor, carte pe care și-o copiau unul de la altul, încît exista numai în manuscrise⁸.

Unii zugravi, însă, nu se mulțumeau numai cu textele din *Erminie*, ci își făceau «izvoade» cu scenele sau figurile de sfinți necesare în profesiunea lor. Foile cu aceste desene le puteau imprumuta între ei sau le vindeau. Alții și le legau și le făceau caiet, așa cum a procedat și Grigorie⁹.

Caietul lui Grigorie (de 29 × 20 cm) cuprinde 118 foi cu desene, din care unele sînt scene și figuri de sfinți, iar restul sînt modele de ornamente, peisaje și studii, despre care va fi vorba mai departe¹⁰.

Din însemnările făcute în caiet de însuși Grigorie (născut pe la 1750), aflăm că el este fiul preotului Tudor, zugravul, din satul Frunzănești, sat situat la vreo 15 km mai jos de București, pe partea stîngă a Dimboviței, în drumul spre Oltenița.

Popa Tudor picta în frescă, după rinduiala zugravilor de veche tradiție din epoca post brincovenească¹¹, iar adolescentul Grigorie, urmărindu-l lucrînd, poate și ajutîndu-l, a prins o evidentă dragoste pentru meșteșug, cum știm că s-a întîmplat și cu alți tineri mai ales

7. Semnalat de subsemnatul în rev. «Biserica Ortodoxă Română», IV (1937, nr. 7—10, p. 487—491).

8. Un manuscris chirilic românesc, din 1843, copie a unei traduceri din grecește de Macarie, la 1805, după o bună versiune a lui Dionisie din Furna, îndreptat și completat de subsemnatul, s-a tipărit sub titlul *Erminia picturii bizantine*, Timișoara, 1979, edit. Mitropoliei Banatului.

9. După Grigorie, caietul a fost folosit de «dascălul Nicolae Popovici zograf», fratele său mai mic. Iar de la acesta, caietul a trecut la fiul său «logofătul Matei Popovici, zograf ot București», a cărui soră, Elena, s-a căsătorit la 11 febr. 1812, cu fostul ucenic al dascălului Nicolae, postelnicul Gavriil Andronescu, zugrav, din Sibiciul-de-Jos. La Gavriil, în podul casei, în 1931, s-au mai găsit cîteva desene de mîna lui Grigorie. Alte foi au fost prăpădite de urmași, împachetînd cu ele produse țărănești.

10. Desenele lui Grigorie nu se aseamănă cu acelea din caietul lui *Radu Zugravul*, București, 1978, ed. «Meridiane», studiat și descris amănunțit de Teodora Voinescu.

11. Popa Tudor a pictat cu ierodiaconul Manole, în 1777, biserica cea veche din Breaza (jud. Prahova), cum arată pisania acelei biserici. În caietul cu izvoade al lui Grigorie se află un desen cu chenare și 12 chipuri de proroci în medalioane, în stil brincovenesc «scoase de păcătoasă mîna smeritului Manole ierodiacon zugrav, în 1785, iunie 17». Iar în 5 august 1793, Manole termină «cu zugrăveală de pe cum să vede» biserica Sf. Andrei din Singeru (jud. Prahova), cum se citește în pisania de piatră de deasupra ușii din pridvor. O icoană pictată de Tudor Zugravul, în sec. XVIII, care se afla în minăstirea Plumbuita din București, nu se mai știe de ea.

în trecut, când meșteșugul se practica din tată în fiu. Acest fapt a determinat pe tatăl său să nu-l îndrume către preoție, ci să-l dea lui «dascălul Ioan zograf»¹², pentru deprinderea meseriei, după cum era obiceiul de a merge ca ucenic la alt meșter¹³, atunci când nu erau școli de artă, dar și pentru însușirea limbii grecești¹⁴, care încă mai era în acea vreme la modă în lumea protipendadei românești. Alegerea acestui «zografodidascalos» de către preotul Tudor, care desigur că îi cunoștea bine pe toți cei de același meșteșug, mai vechi și mai noi, n-a fost așa la întâmplare.

Maestrul Ioan, despre care avem puține știri, nu era un zugrav oarecare, ci era un om iscusit în pictura nouă, mai învățat și cu o mai mare garanție de autoritate, față de tânărul ucenic, decît tatăl său. Dascălul Ioan era, de bună seamă, unul dintre numeroșii români macedoneni antiotomani, refugiați de sub asuprirea turcilor la Veneția, iar de acolo, după 1750, veniți în Țara Românească, dar mai ales în Moldova. Ioan zugravul, cu meserie însușită posibil la Veneția, s-a stabilit însă în București, unde începuse oarecum să fie apreciat felul lui nou de pictură, înclinată spre modern și unde el și-a găsit ușor de lucru¹⁵. Practic, era ajutat și de cunoașterea limbii grecești, care atunci, sub fanarioți, era absolut necesară; spre a putea fi socotit cineva că are o cultură¹⁶ și a-și face mai ușor relații, mai ales în București, devenit prielnic înnoirilor ca centru economic, cultural și artistic al țării.

La Dascălul Ioan a intrat Grigorie ca ucenic, în anul 1766, când avea probabil vîrsta de 16 ani. El avea deja îndemînarea de a desena și știa să scrie, atît românește (cu litere chirilice), cît și în limba greacă,

Astăzi, în Frunzănești nu mai există urmași de-ai lui popa Tudor. Se pare că însuși Grigorie spre sfîrșitul vieții s-a mutat în București, ca și nepotu-său logofătul Matei, meseria lor neavînd nimic comun cu a clăcașilor boierului localnic Radu Dudescu. Există în schimb monumentala biserică, din 1732, a acestui boier. Aci și-a purtat pașii Grigorie în copilărie și și-a plimbat ochii, cu nesatîu și interes, pe dantelăria bogată a timpelui, sculptată meșteșugit în lemn, și pe pictura în frescă de pe pereți, de jos și pînă sus în «cerul» cu Pantocratorul din turla naosului, ce se vede și azi.

12. Grigorie traduce termenul grecesc Kyrios prin cuvîntul *dascăl*, atribuit dat celui care avea discipoli (ucenici), azi numit maestru, (pop. maistor, meșter).

13. Vezi C. Săndulescu-Verna, *Vechi zugravi, tradiții uitate*, în «Ingerul», Buzău, 1937, nr. 1—2, p. 34—38.

14. Grigorie cunoștea bineșor limba greacă, pentru că frecventase probabil una din școlile grecești înființate în București încă din 1679, la îndemnul stolnicului Constantin Cantacuzino, școli pe care spiritul nou începe să le naționalizeze la începutul secolului următor.

15. La București s-a stabilit cu domiciliul și Gheorghe Venier, probabil venețian, pus ca arhi-zugrav al breslei zugravilor «de către Nicolae Vodă Mavrogheni, la 1787. Lui Venier i se atribuie tabloul *Ceremonia suirii pe tron a lui Mavrogheni*, din 1786 (v. «Bulet. Com. Mon. Ist.» 1929, (XXII), fasc. 61, p. 126; Al. Busuiocanu, *Un pictor italian în București, la sfîrșitul sec. al XVIII-lea*, în «Omagiu Ramiro Ortiz», 1930, p. 46—50; și Remus Niculescu, *Contribuții la istoria începuturilor picturii românești*, în «Stud. Cerc. Ist. Artei», I (1954), nr. 1—2, p. 81; tot acolo, la pag. 84, redă și actul de înființare a breslei zugravilor «de subțire», precum și descrierea tabloului menționat, p. 85).

16. N. Iorga, *Istoria românilor în chipuri și icoane*, Craiova, 1922, p. 149.

după cum vedem că obișnuia el să-și noteze în caiet — chiar și cu unele mici greșeli de ortografie — ceea ce trebuia să fie reținut. Astfel pe foaia 6 verso, scrie :

«Ἐδῶ ἐσημάδευσα ἀφ' ὧν τας ἤλθα σὸν, κύριον, Ἰωάννην ζωγράφον, διὰ τὰ μάθω ζωγραφικὴν τέχνην. Καὶ ἐσυμβουλεύσαμε, διὰ (6) χρόνους ἔξι. Καὶ ἔγραψα τὰ ξεῦρετε ἐν ἔτι 1766, μὴν Ἰουλίον 18».

(Adică : Am însemnat aci de când am mers la dascălul Ioan zograful, pentru ca să învăț meșteșugul zografiei. Și ne-am înțeles pentru (6) ani, șase. Și am scris ca să știți, în anul 1766, luna iunie 18).

Însemnarea este scrisă de el alături și în românește, dar mai pe scurt.

Conform uzanțelor vremii, în anii de ucenicie, tînărul ucenic răminea deplin în seama meșterului la învățătură și la lucru, ba chiar și la treburi gospodărești¹⁷, iar pentru sine copia desene, pe care le păstra ca să le aibă la nevoie ca «izvoade».

După șase ani, cînd și-a isprăvit stagiul de ucenic, în iunie 1772, Grigorie a devenit calfă, socotit ca o mină de ajutor calificată. În această calitate, el lucrează în continuare în atelier, alături de maestrul său, însă plătit, după cum notează :

«Ἐδῶ ἐσημάδευσα ἀφ' ὧν τας ἐστάθηκα κάλφας, διὰ 40 φλορήνια, τὰ σαράντα, [ὄτα] χρόνῳ, καὶ ἓνα ζευγάρι τζιπέλια, καὶ ἔγραψα διὰ ἐνθήμερι, 1772 Ἰουλίου 18».

(Adică : Am însemnat aci de cînd am stăt calfă, pentru 40 florini¹⁸, patruzeci, în timp de un an, și o pereche de țipei¹⁹. Și am scris pentru știre, 1772, iunie 18).

În al doilea an de calfă i s-a mărit plata, pentru că scrie :

«Ἐδῶ ἐσημάδευσα ἀφ' ὧν [τας] ἐσυμβούλευσα τὸν δεῦτερον χρόνον τῆς καλφιάς μου, καὶ [τον] ἐκάμαμε τὰ μὲ δώση ὁ κύριος] Ἰωάννης ζωγράφος, διὰ τῆν δούλευσιν μου, φλορήνια σαράντα πέντε καὶ ἓνα ζευγάρι ποδηματα καὶ ἄλλο ζευγάρι τζιπέλια, ταῦτα ἐν ἔτι 1773, Ἰουλίου 18, διὰ χρόνον καιρὸν ».

(Adică : Am însemnat aci de cînd m-am tocmit pe al doilea an al calfiei mele, și ne-am înțeles ca să-mi dea dascălul Ioan zograful, pentru slujirea mea, 45 florini și una pereche cizme și altă pereche ghete ; aceasta în anul 1773, iunie 18, timp de un an).

În primăvara anului 1775, Grigorie și cu maestrul său se pregăteau să plece în Croația²⁰, unde maestrul, după recomandarea unor negustori sau conaționali, se angajase față de staretul minăstirii Le-

17. C. Săndulescu-Verna, *Vechii zaratavi... și Povestea unui băiat de la Iași*, (biografia lui Vasile Mateescu), ediția N. Iorga, Vălenii-de-Munte, 1916.

18. În 1750, un florin, monedă de argint, avea diam. de 29 mm și cîntărea 8 g., cîrculînd în Austria, precum și la noi pînă în sec. XIX.

19. De în ungar. czipő = ghete

20. În acea vreme și mai încoace se aflau mulți români în Croația, Triest, Veneția și chiar la Paris. În aceste locuri erau și români macedoneni, stabiliți încă din secolele IX și X, dar mai ales de la sfîrșitul sec. XVII, ca emigranți, în urma reprimării unei răscoale, cînd turcii au ars cetatea albaneză Moscopole, un important centru cultural, cu numeroase legături de comerț cu Veneția (vezi

pavina²¹, pentru o lucrare de pictură. Drumul pînă acolo l-au făcut ei, fără îndoială, pe Dunăre de la Giurgiu pînă la Belgrad și Osijek (Essek); iar de aci pe Drava pînă la Kanisza, pe unde și-a însemnat, în popasuri, adresele negustorilor, probabil români macedoneni, la care poate că au găzduit²². În această călătorie el a avut multe de văzut: cetăți pe maluri, zăvoaie, pomi în floare, munți albaștri în depărtare și corăbii fluviale ș.a., care pentru el erau noutăți și încântare, încît le fixează într-o schiță în caiet.

Ajunși acolo, Grigorie, care încă era calfă, își notează pe un desen, reprezentînd o ramă în stil rococo, care l-a interesat ca noutate, următoarele:

«1775 μὴν Ἀπριλίου 25᾽ χειρὶ διὰ Γρηγορίου Παππα Θόδωρ, τοῦ ἐκ Φρουζηνέτη τοῦ Μπουκουρέστου, γραμμένα εἶνε εἰς τὸ μοναστήριον Λεπαβίνα εἰς τὴν Οὐγγρία».

(Adică: 1775, luna aprilie 25, cu mîna lui Grigorie Papa Thodor, din Fruzinești, de lângă București, este scris în minăstirea Lepavina, în Ungaria).

Acolo, avînd în vedere iscusința și hărnicia lui, în ale meșteșugului, maestrul îi dublează plata, pentru că Grigorie își notează:

«Ἐδῶ σημαδεύω ἀφ' ὧνας ἐστάθηκα εἰς τὸν τρίτον χρόνον τῆς καλλιᾶς μου, καὶ ἕκαστα να με δώσῃ ὁ κύριος Γιάνκος διὰ τὸν κόπον μου φλορίτζια ὀγδοήκοντα (80), ἐν ἔτι 1775 Ἰουλίου 18»

(Adică: Însemnez aci de cînd am stat în al treilea an al calfei mele, și am socotit ca să-mi dea dascălul Iancu, pentru truda mea 80 florini, în anul 1775, iulie 18).

Terminînd și stagiul de calfă, Grigorie este deplin cunoscător al meșteșugului și devine tovarăș cu maestrul său Ioan — «dascălul Iancu» — cum notează în caietul său:

«Ἐδῶ σημαδεύω ἀφ' ὧνας ἐστάθηκα σύντροφος μετὰ τὸν κύριον Γιάνκον καὶ ἕκαστα ἃ πάρω ἐγὼ τὸ τρίτο μερθηκὸν διὰ ταῦτα, 1775 Ἀυγούστου 23, εἰς Λεπαβίνα εἰς τὴν Κροατία».

Alexandru Marcu, *Un student român la Pisa și Paris, către 1820, Simion Marcovici*, în «Cuget clar», Vălenii-de-Munte, 1929, nr. 9—12, p. 156; N. A. Constantinescu, *Originea și expansiunea românilor*, ed. «Casa Școalelor», București, 1943, p. 54 ș.u.; Ștefan Metes, *Cîteva contribuții privitoare la românii din Croația*, în ziarul «Patria», Cluj, III (1921), nr. 254, 256, 258; N. Iorga, *Istoria Bucureștilor*, București, 1939, p. 181, privitor la comerțul cu mărfuri ce se aduceau în 1784 în Austria, Triest și Ungaria. Mai tîrziu, un alt român, Epaminonda Bucevschi (1813—1891), pictează în Zagreb la catedrala ortodoxă, vezi Dragoș Vitencu ș.a. *Ep. Bucevschi*, Cernăuți, 1943, p. 10).

21. Minăstirea Lepavina se află astăzi lângă satul cu același nume, care avea biserică parohială și ținea, în 1936, de protopopiatul Belovar și de eparhia Pakrat din Croația.

22. Astfel, în caiet, Grigorie își notează: «Perdocto ac generoso, domino domini Anastaseo mercatori, domino mihi, Essekiensi». Și «Perdocto ac generoso, domino domini Demetro Popovici mercatori, Kanijiensi, mihi fratri... colendissimo».

(Adică : Aci însemnez de cînd am stat tovarăș cu dascălul Iancu, și ne-am înțeles ca să iau eu a treia parte pentru aceasta, 1775 august 23, în Lepavina, în Croația).

De la această dată nu mai avem știri de amănunt și de aceea îl vom urmări numai pe bază de lucrări.

După terminarea lucrului în Croația, fie că a plecat cu maestrul în Italia la Veneția, sau mai aproape în Triest, care era o întretăiere de culturi — unde se aflau atunci colonii cu emigranți greci, macedoneni și mulți români — și maestrul va fi rămas acolo, fie că s-au înapoiat în țară împreună²³. Caietul însă i-a fost totdeauna la îndemînă și atît timp cît a peregrinat pe-acolo, Grigorie și l-a îmbogățit mereu cu diverse modele, pentru că metoda veche de-a învăța era studiul prin copierea maștrilor²⁴, iar nu direct după natură, cum sfătuiau maștrii mari occidentali.

În Lepavina și pe unde a umblat, i-a plăcut să cerceteze cărți, interesindu-l în aceeași măsură *gravurile*. Din gravuri el a putut învăța multe : punere în pagină, simetrie, proporții, trăsături sigure și corecte, umbre așa cum par ele în natură, perspectivă etc.

Cu răbdarea pe care o avea, cu ochi mereu iscoditori, cu vrednicia miinii și cu priceperea unei minți de intelectual, tînărul Grigorie a ajuns prin studii stăruitoare privitor la meseria lui, cu concepții personale interesante, de adevărat revoluționar, opus contemporanilor săi. Din gravuri el s-a convins că altfel se prezintă realitatea și deci altfel trebuie înfățișată ea, față de tipul vechi de pînă acum.

În vremea adolescenței însă, cînd a desenat sub ochii tatălui său popa Tudor, Grigorie desenase în stilul tradițional, caracteristic epocii brincovenesti, cum sint chipurile de profeți cu veșminte fluturînd în vînt și țînînd filactere în miini, destinate să fie modele pentru pictura din turla bisericii, sau chipuri de evangheliști pentru pandantivi, ori Maica Domnului «platytera» pentru bolta altarului ș.a.

Iar în desenele din vremea uceniciei se vede clar că Grigorie urmărește să se apropie de măiestria dascălului său, care lucra în stilul realist al Renașterii italiene. Are în caiet și un desen de la acesta, din anul 1747— de altfel cel mai vechi din caiet — lucrat cu migală în peniță și laviu de chinoroz, reprezentînd un bărbat în picioare, drapat antic și țînînd în mîna dreaptă un baston lung, iar în stînga o carte. Tot

23. Probabil că acesta este «dascălul Ioan zografu» din Rîmnic, pe care Mihai Vodă Suțu îl scutește de dajdii, în 1785, la intervenția episcopului Filaret de la Rîmnic, deoarece «episcopia are trebuință de a-l avea în poslușanie [...] cînd va fi trebuință de zugrăvit cît și de a învăța copiii la meșteșugul acestor». Peste zece ani, Alexandru Vodă Moruzi îi întărește și el acest privilegiu (Șt. Metes, *Din istoria artei religioase române*, I, Cluj, 1929, p. 9; Victor Brătulescu, *Dascălii de zugrăvi Ioan și Mîncu, de la Rîmnic și Argeș*, în «Mitropolia Olteniei», XV (1963) nr. 11—12, p. 859—871). Două icoane împărătești semnate de Ioan se află la Cozia, alta tot acolo în pronaos, iar altele la Bistrița și Ostrov (*Ibidem*), lăra a cunoaște însă și vreo biserică pictată de el. Ioan are ucenic la Rîmnic pe Mîncu, care lucra ca și el, care ucenic se mindrea cu maestrul său (*Ibidem*, și I. Popescu-Cilieni, *O școală de zugrăvi bisericesti în Oltenia*, în «Revista de istorie bisericească», Craiova, I (1943), nr. 3, p. 120).

24. Cf. *Ermlnia picturii bizantine*, cap. 1.

astfel se caracterizează celelalte desene din caiet lucrate de Grigorie, ca unul cu sensibilitate artistică, cu spiritul proporțiilor, sigur pe mină și pe pensulă, și care se vede că n-a rămas robit de stilul vechi, fapt dovedit prin grija față de realitate, redată cu multă finețe.

La unele desene — majoritatea pe o singură pagină — se vede procedeul de lucru: întâi cu creion de plumb bine ascuțit, apoi revenind pe aceeași urmă cu trăsături de chinoroz de o extremă subțirime și precizie în detalii, obținute cu pana foarte fin ascuțită²⁵, după care, apoi, a modulat umbrele cu laviu, tot cu cerneală de chinoroz. Dar are și alte multe desene, tot atât de bine puse în pagină, lucrate însă direct în peniță, fără laviu, de pensulă.

La toate chipurile de sfinți se dă atenție deosebită mai ales capului, de o factură îngrijită aproape miniaturală, în jurul căruia adesea nu mai desenează nimbul caracteristic tuturor chipurilor de sfinți.

În general, se vede că zugravul Grigorie avea răbdare, dragoste de muncă și pasiune pentru desen migălos, cu trăsături demne de admirat, care îl arată conștient de vocația lui, superior față de alți confrăți în ale meșteșugului din acea vreme. El nu continuă meseria așa cum o practicase tatăl său, ci se rupe de trecut, ca un răsvrătit. Avea părerea fermă că trebuie să deseneze așa cum observa el că este lumea înconjurătoare și, de aceea, îi plăcea mai mult stilul nou decât cel practicat pînă acum. El a ajuns la această convingere, atât urmînd îndrumările maestrului său, cît și cercetînd și copiind — ca exercițiu de îndeminare și de folosire ca izvoade — gravuri aflate uneori din întîmplare prin diferite cărți.

Dintre aceste izvoade remarcăm pe acela reprezentînd pe Hristos în potir, ca simbol al euharistiei, numit «Piinea purtătoare de viață» (Ioan cap. 6, vers. 51, ὁ ζῆφορος ἄρτος), aflat de Grigorie în cartea grească de slujbă ὨΡΑΟΙΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ, ΕΝ ΕΤΗΕΙΝ, 1763 (adică Ceaslovul cel mare, tipărit la Veneția)²⁶.

După acest Ceaslov vechi (p. 172) Grigorie a mai copiat — de această dată prin metoda suprapunerii — chipul lui Hristos purtînd crucea. Însă el nu a reprodus exact nici gravura aceasta, cum poate a procedat și cu altele, ci a interpretat-o pe alocuri, în mod intelectual, adică gîndit, aproape de original, dar și de realitatea observată de el, precum și în sensul cunoscut în adolescența lui la pictura cu caracter bizantin. Aceasta se observă la o parte din reprezentarea veșmintelor și la globul pămîntesc de sub picioarele lui Hristos, înlocuit cu nori și heruvimi ca îngerășii, închipuind «Tronurile» din pictura tradițională a icoanelor.

25. Tot astfel sfătuia și Cennino Cennini în *Tratatul de pictură* al său (trad. N. Al. Toscani, edit. «Meridiane», București, 1977, cap. 157, p. 136).

26. Această reprezentare simbolică, înfățișînd pe Hristos tinăr, stînd pînă la briu într-un potir și binecuvîntînd cu ambele mîini, s-a reprodus în gravură pe lemn, ilustrînd și unele cărți de slujbă românești, tipărite la Blaj, după 1765 (Vezi Alexandru Lupeanu-Melin, *Xilografii de la Blaj*, Blaj, 1929, p. 20 și pl. 7). De asemenea se află și în *Liturgierul* tipărit cu cheltuiala episcopului Cosma la Buzău, în 1769, p. 133, cu unele schimbări. Lucrată pe aramă, de alt gravor, dar de calitate mai slabă, este reprodusă după cea din 1763, încă într-un ὨΡΑΟΙΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ, tipărit tot la Veneția, în 1831.

Pe alte gravuri volante, sau extrase din cărți, nu le-a mai copiat, ci le-a lipit în caiet, chiar catolice fiind, nedistingînd diferența de ordin dogmatic față de cele obișnuite în ortodoxie²⁷.

Conștient de ceea ce trebuia să învețe în domeniul meseriei sale, Grigorie arată un deosebit interes și pentru *cunoașterea corpului uman*. Ca dovadă, are un desen privitor la proporțiile corpului copilului, reprezentat la trei vîrste, cu vedere din față și profil, luat probabil dintr-o carte mai veche, cu studii academice ale vreunui maestru din Apus.

Un alt desen reprezintă în stînga sus, imaginea statuii lui *Herakles* (Hercule) *de Farnese*, în repaus, cu musculatura lui robustă, operă a lui Lysip, aflată la muzeul din Neapole. Alături, în dreapta, este desenat *Hermes din Vatican*, ambele statui văzute din față. Pe aceste imagini a avut ocazia să facă măsurători prin linii punctate, spre a găsi unele raporturi de mărime între diferite părți ale corpului uman. De altfel, statuia lui Hermes, socotită ca tip al frumuseții bărbătești, era luată în trecut drept «canon» al proporțiilor corpului omenesc, atît de către sculptori, cît și de către pictorii din occident.

În partea de jos a aceleiași foi este desenată, cu aceeași finețe de linii și minuțiozitate, statuia lui *Apollon de Belvedere*, din muzeul Vaticanului, în două vederi, una din spate și alta din profil, avînd astfel prilejul de-a face, în totul, măsurători pentru corpul uman din toate cele trei poziții : față, profil, spate.

Tot așa ca la statuia lui Hermes, și la aceea a lui Apollo se face adesea aluzie ca tip de frumusețe juvenilă. Alegîndu-le tocmai pe acestea pentru măsurători de proporții — desigur după alte desene sau gravuri cu pretenții academice²⁸ înțelegem că Grigorie, încă din tinerețe, nu se mai ține de regulile tradiționale prescrise de Erminie²⁹, a cărei autoritate era atunci în vigoare în lumea celorlalți pictori ai noștri³⁰.

În aceeași măsură în care l-a interesat corpul omenesc nedrapat și proporțiile lui — atunci cînd studiile savante de anatomie erau aproape de tot neglijate de zugravi — a căutat să-și dea seama și în ceea ce privește musculatura și mișcarea, cum se vede în desenul reprezentînd pe un sclav ducînd pe umăr o greutate, lucrat cu o măiastră finețe în laviu. Iar într-alt desen reprezintă multe miini și picioare schițate în diferite așezări, probabil — de data aceasta — după natură.

O dovadă a însușirii de către Grigorie a unor astfel de cunoștințe o constituie celelalte chipuri de sfinți desenate în caiet, care nu suferă din punct de vedere al proporțiilor. În general, în lungimea corpului el socotește de 7—8 ori mărimea capului, ca pictorii cretani, influențați de Veneția și Occident, iar nu 9 mărimi, cum îl învăța Erminia și cum se practica la noi, sub îndrumările de la Athos, în pictura monumentală,

27. Datorită gravurilor au pătruns în iconografia românească reprezentări străine de ortodoxie, dintre care unele sînt menționate în Erminie, p. 292—293.

28. Tot cu astfel de măsurători se vede Hermes, după o gravură urde apare invers, în *Giovani Pietro Bellori, Viețile pictorilor, sculptorilor și arhitecților moderni*, vol. II, trad. de Oana Busuioceanu, București, 1975, p. 235.

29. *Erminia...*, cap. 52, p. 69.

30. Totuși, din *Erminii* are cîteva rețete copiate, privitor la alte probleme.

unde își avea rostul ei această lungime. De aceea, chipurile de sfinți ai lui Grigorie se apropie mult mai bine de realitate, adică așa cum vedea el omul în natură și după cum l-au văzut și artiștii Renașterii italiene.

Contrar viziunii monahale rigide de la Athos, el preconiza o revenire la studiu și la natură, pe care maestrul vechi de tradiție bizantină doar o sugerau sau o reprezentau prin simboluri. Alteori urmarea și esteticul, silindu-se să deseneze fețele frumoase.

Ca încercări de studii după natură — apud vivos — în care îi descoperim spiritul de observație, are desenat un cap de fată tânără și alte două capete de femei, în care caută să înțeleagă *raccourçi-ul* ceea ce presupunem că nu era cunoscut de oricine dintre tovarășii săi de meșteșug mai apropiați, atunci când mulți erau străini de cunoștințe mai pretențioase asupra desenului. Tot astfel l-a preocupat reprezentarea *expresiei feței* într-un desen reprezentând un cap de tânăr, care arată ură și dispreț, dar poate și îndurare, dacă Grigorie s-a gândit la tilharul de pe cruce³¹. Un alt personaj în veșminte orientale, supranumit de noi «Pythagora», este reprezentat gândind la problemele sale, înconjurat de obiectele unui om de știință. Alte stări sufletești, înfățișate uneori numai prin gesturi, îl apropie și mai mult de modernism.

În ce privește *compozițiile*, una din ele, care reprezintă prinderea și omorirea lui Abesalom, răsculat, cu o armată în armuri medievale (!), împotriva tatălui său David (II Regi, cap. 18), și «inspirată» după vreo gravură, dar aci semnată «fapta Grigorie, 1768», pare a fi în caiet cea mai veche lucrare a sa. Celelalte 38 scene biblice sînt în parte după alte desene³², reprezentînd «praznice», aproape mai toate bine aranjate pe hîrtie, cu personajele participînd la acțiune și exprimînd corect ideea prin gesturi, astfel încît compoziția este concepută ca o unitate, cu știința meșteșugului conformă subiectului.

În aceste desene, ca element nou, se vede interesul pentru *perspectivă*, cu tainele căreia pare oarecum familiarizat prin simț, din observație, sau de pe gravuri, chiar dacă nu-i cunoaște profund legile. Vedem perspectivă de interior, cît și *peisaje* cu cetăți și ruine în perspectivă, cu arbori înfrunziți, marea și fluvii, pe care plutesc corăbiile cu vîle, cum le văzuse el în călătoria lui pe Dunăre, în 1775, spre Croația, precum și unii sfinți desenați pe fond cu peisaj. Totdeauna are orizontul închipuit mai jos de jumătatea foi, ca să dea sfîntului o înfățișare mai înaltă decît arborii și clădirile din jurul lui, în conformitate cu importanța pe care o are sfîntul în conștiința creștinului. Acum figurile nu mai par lipite de un fond plat, fie și de aur, ci învăluite de aer ca în cadrul lor natural. În desenele lui Grigorie, munții nu

31. O copie în creion, exactă și ca mărime, fostă în posesia zugravului Belisare Paraschivescu, se află la o nepoată a pictorului D. Belisarie din București.

32. La unele a copiat și inscripțiile originale, ca «Nascitur Salvator mundi Christus, Baptizat Ioannes Christum, sau 'Ο 'ΑΓΙΟΥ ΑΝΘΩΤΟΑΟΣ ΚΑΙ 'ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ ΜΑΡΚΟΣ, care apostol are nimb oval și, deasupra în aer, ingerași ca la catolici, deși gravura a executat-o probabil un grec.

mai sînt stînci erozionate, în formă de terase, ca în icoanele vechi după stilul capadocian³³, ci sînt rotunjiți, cu arbori, sau cu stîncile redatē naturalist, ceea ce înseamnă că, pornind către realism și perspectivă, s-a distanțat continuu de pictura tradițională a vechilor zugrăvi. Pictorii vechi, de tradiție bizantină, n-au folosit perspectiva, pentru că aceasta dă impresia că «se sparge panoul» și scena se vede ca printr-o fereastră. De aceea ei au folosit un fel de «perspectivă inversă», tocmai spre a apropia totul către primul plan, folosind două dimensiuni, care le ajută și pentru scopul de-a umple toată suprafața, din teama de gol (horror vacui), și a pune în concordanță pictura cu peretele edificiului. În occident însă, în epoca barocului, «s-au spart» nu numai pereții, ci chiar și plafoanele, înfățișînd pe ele cele mai îndrăznețe racursiuri, ca și cînd figurile ar fi proiectate pe cer, tinzînd astfel, prin perspectivă și cu ajutorul artei să se sugereze cît mai mult realitatea.

Între alte peisaje, desenate ceva mai deosebit, Grigorie are unul din 16 august 1769, care nu mai este destinat ca «decor de fond pentru compozițiile sacre», ci de sine stătător, reprezentînd cometa Messier³⁴, a cărei apariție a putut fi văzută la această dată pe cerul înstelat al României³⁵. Această arătare neobișnuită care poate l-a impresionat mult, tînărul ucenic s-a gîndit s-o immortalizeze ca pe un ceresc prevestitor de calamități sau de importante evenimente, cum se credea atunci³⁶.

În perspectivă, poate după natură, are desenate și două mese cu cîteva obiecte pe ele, și cu picioarele curbate în stil rococo.

Dacă vechile forme bizantine ale chipurilor de sfinți se împletesc cu cerințele artei noi realiste și capătă sub mina lui Grigorie un aspect nou prin linii, la fel se petrece și cu redarea *umbrelor*, puse cu multă socoteală. Ele urmăresc forma, prin modulări fine de chinoroz, în manieră miniatrală ca în gravuri, mai ales la capete, la care insistă îndeosebi. Un desen cu un personaj costumat antic — despre care am arătat mai sus că are o expresie de gînditor — înfățișează probleme interesante nu numai de umbrele proprii ale obiectelor diferite din juru-i, felurit așezate, ci și de *umbră aruncată*, spre a indica sursa de lumină, cu rol de fixare a obiectului în spațiu, ceea ce pare prea peste măsură pentru careva dintre tovarășii săi de meșteșug, de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea, din țara noastră. Tot astfel ne uimește și plăcerea pe care Grigorie o avea de-a desena uneori excesiv de amănunțit, încît pe o suprafață de 8 × 13 mm, cam cît unghia de la degetul mic, cît are o foaie a cărții pe care o ține sînta Ecaterina în mînă, el a putut să scrie cît penița opt cuvinte³⁷. Insistența asupra detaliilor în general denotă dragostea pentru meserie și respect pentru ceea ce vede și înțe-

33. Capadocia, regiune în partea de sud-est a Asiei Mici, spre Siria.

34. Charles Messier (1730—1817), astronom francez.

35. Confirmare orală a dr. Harald Alexandrescu, de la Observatorul astronomic din București.

36. Așa bănuim că și Giotto di Bondone (1267—1337) socotea rostul cometei Halley, pe care a văzut-o în 1304, și-a reprezentat-o în frescă, ceva mai tîrziu. În scena celor «Trei magi», de la capela Serovegni dell' Arena din Padova.

37. «Crucea este pămîntul a toată lu[mea], crucea e stăpînirea împărățiilor».

lege. Grigorie a învățat să observe, dar să și redea, adică are o deprindere apuseană, opusă celei orientale, care redă ceea ce știe.

Prin astfel de desene, Grigorie arată calități de maturitate artistică, apropiată spiritului intelectual, ceea ce este surprinzător pentru atunci când mai toți pictorii dinaintea lui nu urmăreau și nici nu se gîndeau să folosească procedee noi, ci se mulțumeau cu ceea ce știau și-și dădeau osteneala de a-și aprofunda neîncetat meseria, bazați numai pe moștenirea primită de la cei vechi. El din contră, ne apare ca un fenomen artistic nou, pentru că intră pe făgașul artei apusene, care avea să se dezvolte treptat în secolele următoare.

În majoritatea foilor sale, Grigorie n-a urmărit *culoarea*, ci mai ales desenul, realizat prin linii și câteva umbre. La unele desene, culorile veșmintelor sînt numai indicate prin litere chirilice, ca de ex : p (prasină = verde) ki (chinovar), oh (= ohră), ox (oxiu = cafeniu), b (bolos = pămînt roșu), l (linău = gri) ș.a. Iar pe unele veșminte a indicat *blicurile* (= luminile), numite atunci «lame», cu chinovar, ca pe niște fulgerături, ceea ce pe icoane urma să se lucreze cu pulbere de aur, așa cum s-a lucrat, după prima jumătate a sec. XIX, de către toți zugravii adepți ai acestei tehnici, ajunsă apoi la modă. Tot cu roșu are scos un izvod, de pe o icoană nouă, așa cum învață *Erminia*³⁸.

În fine, pe un număr de foi sînt desenate modele de chenare de flori diferite, așezate pe același lujer, în linii extrem de fine, în care descoperim simțul pentru frumos al desenatorului și preferința mai mult pentru ornamentul baroc. De asemenea are modele de sculptură pentru altare catolice (retable) și mobilă barocă sau rococo, ori tronuri, coroană, evanghelie ș.a.

Din cele 118 foi, cit conține caietul lui Grigorie, numai 27 sînt semnate de el, dar și acestea în mod variat, cu înaintarea vîrstei. Dintre ele, 15 sînt în grecește, cu trăsătură mai scolărească, deci mai vechi. Dacă pe unele foi semnează «fapta lui Grigorie», sau corespunzător în grecește *ποίημα Γριγόριου* — cum îi plăcea lui să scrie — pe altele semnează «mîna lui Grigorie», sau grecește *χείρι τοῦ Γριγόριου*, adică mîna celui care a lucrat, potrivit credinței că mîna are binecuvîntarea Domnului³⁹. La început deseori semna simplu Grigorie zugrav, sau cu adaosul Paphodor sau Popovici⁴⁰, ca la maturitate să semneze Grigorie Frujinescu, de la numele satului Frujinești, de unde era originar (azi Frunzânești)⁴¹, atunci cînd după cit se știe, nu toți zugravii obișnuiau să se semneze pe icoane și mai ales nu cu ambele nume, ci numai cu cel de botez, ca în pomelnice.

38. *Erminia*... cap. 1.

39. În trecut, la începerea uceniciei pentru zugrăvie, preotul citea ucenicului o rugăciune, ca Domnul, nu numai sufletul și inima, ci «și mîinile lui» să le îndrepteze fără prihană (v. *Erminia*, p. 29).

40. Conform modei vechi de-a adăuga la nume sufixul *vici* sau *escu*.

41. Satul, azi înglobat în com. Fundeni, în 1849 încă era numit de «lumea locului» Frujinești, de la strămoșul Frujină, nume întîlnit altundeva și azi. Atunci avea casele rare, curți mari, vite, iar pentru treierat aduceau cai de la munte (vezi, C. Săvescu, *Biserica din Tînganu*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», 1929, fasc. 61, p. 110). În pisană din 1889, a bisericii, scrie «Fruzinești».

Cunoscînd acum ceea ce ştia Grigorie, care şi-a însuşi cu sîrguinţă şi dragoste meşteşugul său, precum şi în ce măsură a înţeles el pictura modernă pînă la vîrsta de 25 de ani, regretăm că, atunci cînd s-a înapoiat în ţară n-a pîrut lucra mai mult. Cauza a fost, pe de o parte că, pe vremea aceea de început, la noi încă mai erau stări potrivnice unei arte noi, — iar vremurile instabile au fost totdeauna o piedică în dezvoltarea artei — şi, pe de altă parte, pentru că nici toată mica burghezie şi nici toţi boierii încă n-o pricepeau îndeajuns, ca s-o poată încuraja să se dezvolte în aceeaşi măsură ca în apus. De aceea el a pictat mai mult icoane, ca pictură de şevalet. Dacă cumva a pictat şi pictură murală, astăzi după 200 de ani, nu se mai poate afla, din cauza reparaţiilor după atîtea incendieri, devastări şi cutremure, precum şi a înnoirilor necorespunzătoare la aproape toate monumentele religioase din aria Bucureştilor, în care a activat el. Însă, întrucît din caietul său îi recunoaştem calitatea de îndemînic şi încercat grafician, cu spirit de observaţie, cu ochiul ager şi o mîină de precizie, stăpînă pe pană, sîntem de părere că Grigorie s-a pregătit mai mult ca iconar şi pictor de şevalet — atunci de-abia în faşă în înţelesul de azi — iar nu ca un zugrav obişnuit pentru decorat pereţi de biserici⁴². Afirmăm aceasta şi pentru motivul că dacă cercetăm cu atenţie subiectele preferate şi desenate de el în caiet, majoritatea absolută este pentru pictura de şevalet. Pe lîngă aceasta, nu sînt desenate decît cîteva scene din viaţa Domnului Iisus, lipsind scenele cu minunile lui şi cu pildele, cu martirizările sfinţilor etc., pe care le cuprinde *Erminia* şi care scene se pictează îndeosebi pe pereţii bisericilor. Totuşi el nu era de tot străin faţă de Erminie şi ceea ce se pictează pe pereţi, probă unele chipuri de sfinţi şi cîteva texte, din care unele sînt recomandări pentru ce se pictează pe tîmplă, şi reţete pentru verniuri şi poliment, ca în *Erminie* (cap. 12).

Din lucrările rămase de la Grigorie, între cele circa 150 icoane dintre anii 1781—1803, o parte fiind semnate de el şi multe provenite de la mînăstirea Văcăreşti, se puteau vedea la fostul muzeu al Comisiei Monumentelor Istorice din Bucureşti⁴³. Iar alte icoane sînt răspîndite în capitală la unele biserici, cum este aceea a Maicii Domnului, tipul «Mater dolorosa», din 1798, care era la biserica Schitu Măgureanu⁴⁴.

42. Totuşi Grigorie cunoştea procedeul folosirii «pauzei» (cartonului) pe pereţi. metodă pe care bizantinii n-o foloseau (v. Wladyslaw Podlacha, *Umanismul picturii murale bizantine*, vol. I, ed. «Meridiane», Bucureşti, 1983, p. 270), pentru că are în caiet, copiate prin întepare cu acul, cîteva desene.

43. Azi, la Muzeul de Artă, secţia artă feudală, unde se zice că au fost mutate, se află doar cinci icoane praznicare de la Văcăreşti, din 1787—1803, semnate de el cu «scrisurile» în greceşte, conform comunicării orale a d-nei Ana Dobjanschi în 1986. Vezi de aceeaşi *Zugravii din Bucureşti în sec. XVIII*, în «Muzee şi Monumente», 1977, nr. 7. Atunci mînăstirea era închinată unei mînăstiri din Răsărit. O descriere a cîtorva icoane, cînd erau la un loc, şi o menţiune asupra autorului lor o face Virgiliu N. Drăghiceanu în prefaţă la *Catalogul colecţiilor Comis. Monu. Istorice, Bucureşti*, 1913, p. 88 şi nr. 618, inscripţia cu numele zugravului nr. 865, şi o icoană planşa XXIX (vezi şi Al. Busuioceanu, *Scrieri despre artă*, p. 221; şi Şt. Meteş, *op. cit.*, p. 95.

44. V. Drăghiceanu, *op. cit.*, p. 38, n. 383; şi Şt. Meteş, *op. cit.*, p. 92.

sau aceea de la biserica Sf. Gheorghe-Vechi din București⁴⁵. Alte icoane, din aceeași vreme, se pot vedea azi la mănăstirea *Cernica*, condusă atunci de harnicul egumen paisian Gheorghe (1781—1806), venit de la Neamțu, cu care Grigorie se afla în relații de prietenie, întrucât aci a zăbovit mai mult timp cu lucrul. Astfel, în pronaosul bisericii de aci cu hramul Sfintul Gheorghe, sînt două icoane «impărătești», foste probabil în altă parte. Cea dinspre nord, reprezintă pe Maica Domnului, stînd pe un tron în stil baroc, cu pruncul, străjuită de doi îngeri. Cea dinspre sud, realizată în același stil și apreciată ca «admirabilă»⁴⁶, înfățișează pe Iisus Hristos, aproape ca în caietul său cu «izvoade» și semnată jos în dreapta cu litere mici «De Grigorie Frujinescu, z. 1800»⁴⁷. Ambele icoane au fondul de aur, iar veșmintele au luminile date cu aur frecat. Tot acolo, în muzeul mănăstirii, este semnalată o altă icoană pictată pe lemn, în 1798, semnată jos, reprezentînd «Răstignirea» cu cerul înourat și străbătut de fulgere⁴⁸. La biserica Sf. Lazăr, a cimitirului mănăstirii, icoanele împărătești de pe tîmplă sînt pictate tot de Grigorie Frujinescu, în 1802, cum semnează el pe ele, jos, cu litere albe. Probabil că se mai găsesc și alte icoane la bisericile din zona Bucureștilor⁴⁹, sau mai departe, ca acele icoane din 1803, una a Maicii Domnului și alta a lui Iisus Hristos, din Biserica com. Orbeasca din jud. Teleorman, la 15 km nord de Alexandria⁵⁰. În toate aceste icoane se pare că Grigorie a încercat să stabilească un echilibru între bizantin și modern, deși se fac primii pași în a se elibera de tipul bizantin și caută să dea o nouă orientare artei prin aplicarea genului nou de lucru. Acest gen, începînd din a doua jumătate a sec. al XIX-lea, a fost încet, încet, îmbrățișat și de alții, pînă a ajuns să se dezvolte ulterior și să înlocuiască în biserici stilul de origine bizantină, practicat pînă atunci de secole de către toți zugravii din țara noastră. Pentru vremea lui, el nu are lucrări de continuitate, ci de noutate, prin care dă curs evoluției picturii noastre.

Pe lângă icoanele cunoscute pînă acum, ale acestui îndrăzneț începător de stil în pictură, se adaugă încă o lucrare, rod al imaginației sale creatoare, de data aceasta cu caracter laic. Lucrarea, pe lângă că îl aduce pe autor în mai multă lumină, îl așază ca primul printre cei care încep să facă o revoluție în pictura românească.

45. Semnalată de Drăghiceanu, *op. cit.*, p. 82, nr. 815; și N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, II, p. 35, nr. 2.

46. Șt. Meteuș, *op. cit.*, p. 95; și «Revista Istorică», VIII (1922), p. 156; și I. L. Georgescu și Roman Stanciu, *Mănăstirea Cernica*, ed. «Meridiane», 1969, p. 21: «E o pictură meticuloasă, cu o orchestrație coloristică bogată, în care domină aurul, a unui meșter stăpînînd deplin tainele meseriei...».

47. Vezi și I. D. Ștefănescu, *Școala de pictură de la Cernica și Căldărușani*, în «Glasul Bisericii», XXVIII (1969), nr. 3—4, p. 370.

48. *Ibidem*, p. 371.

49. La bisericile vechi din: Plătărești, (1646), Fundeni, și nici chiar în Frunzănești (1732), nu se găsesc icoane pictate de Grigorie.

50. Semnalate de Victor Brătulescu, în art. *Zugravi de biserici*, în «Glasul Bisericii», XVIII (1959), nr. 3—4, p. 270.

Această lucrare, scăpată de vitregia vremurilor, este un tablou lucrat pe pânză, în ulei, de 110×153 cm, semnat în dreapta jos, în 1789, ianuarie 1, adică pe la jumătatea activității sale artistice.

Tabloul înfățișază pe domnitorul Munteniei, Nicolae Mavrogheni (1786—1790), înconjurat de curteni și împărțind daruri soldaților victorioși în războiul împotriva austriecilor. Sus pe cer, Grigorie a pictat scena «Deisis»⁵¹, iar sub ea, mai jos, soarele, luna și Sfânta cruce, ceea ce înseamnă că a vrut să închipuie participarea cosmosului și a Divinității ca ocrotitoare la actul de bunătațe a voievodului, idee ce se înțelege și din versurile din preajma acestora.

În zona terestră este reprezentat însuși domnitorul tronînd, îmbrăcat cu giubea îmblănită, între oșteni pedestri, călări și tunari, cu steaguri desfăcute, și boieri rînduiți în stînga și în dreapta ca la defilare. Mai jos, la baza tronului, sînt cîțiva săculeți cu bani, iar dinspre dreapta se apropie prizonieri, și ostași îmbrăcați turcește și ținînd de pâr sau purtînd în virful sulitelor capete tăiate de-ale dușmanilor⁵². Locurile goale sînt ocupate cu text grecesc⁵³ — limba maternă a lui Mavrogheni — explicînd tabloul și preamărindu-l pe domnitor în versuri. Însă ele nu se adresează direct domnitorului, ci Divinității, ca să ajute pe domnitor în aspirațiile sale. Versurile lui Grigorie, care n-au aer de lingușire și umilire, ci de elogii decente și de mîndrie națională, ca un fel de odă. Ele ne conving că autorul lor, pe bună dreptate, pe lîngă meșteșugul picturii, avea și o cultură deosebită pentru vremea lui, precum și un remarcabil simț poetic; deci era și cu preocupări de ordin intelectual fiind la curent cu evenimentele vremii. În plus bănuim că Grigorie nu era străin nici de spiritul ce clootea în mijlocul popoarelor apusene. De aceea tabloul acesta pare a fi un revers prematur al Revoluției franceze din august al aceluiași an, și ar vrea să arate popularitatea și generozitatea domnitorului țării, de origine fanariot, în opoziție cu alți șefi de state, tirani ai timpului aceluia.

Mai presupunem că Grigorie, care desigur că făcea parte din breasla «de subțire», nu se poate să nu fi văzut tabloul atribuit azi lui Venier «*Ceremonia suirii pe tron a lui Mavrogheni*»⁵⁴. Atunci se poate că s-a ambiționat să creeze și el tabloul, în același gen, dar mai com-

51. Scena, numită și «Intercesiune» (= mijlocire < fr.) reprezintă pe Hristos împărat stînd pe tron, iar Maica Domnului și Ioan Botezătorul (aci Sf. Nicolae, ca patron) stau de-o parte și de alta, intervenind pentru iertarea și ajutorarea celor ce se roagă.

52. C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. III, partea II, ed. Fundațiilor, București, 1946, p. 767, fig. 50.

53. Textul, scris cu alb cu majuscule, cuprinde versuri rimate împerechiat. Reprodus în grecește, și apoi tradus ad litteram, este publicat de Alexandru Elian ș.a. în *Inscripții medievale ale României, orașul București*, vol. I (1395—1800), ed. Academiei, București, 1965, p. 759—763, nr. 1165. Grigorie are și în caietul său cu «izvoade» o ciornă din tinerețe a unei poezii de dragoste, tot în grecește, versurile avînd tot rimă împerechiată. Nu este deloc exclus să fi scris și altele, care s-au pierdut.

54. Probabil că, în urma prezentării acestui tablou, domnitorul N. Mavrogheni, în 1787, a pus pe G. Venier, în calitatea de arhi-zugrav al breslei «de subțire», ca «să cerceteze cîți vor fi vrednici de meșter» în această meserie.

plicat cu «*Mavrogheni împărțind daruri*», fie și la îndemnul prietenului arhimandrit Gheorghe, ca un act de recunoștință pentru reconfirmarea sa ca stareț la Cernica de către Mavrogheni, fie din inițiativă proprie în dorința de afirmare a priceperii sale în pictură și în alcătuirea meșteșugită de versuri prin care apărea superior rivalului străin.

Oricum, această compoziție istorică, pe care Grigorie cu siguranță intenționa s-o prezinte ca omagiu adresat domnitorului Nicolae Mavrogheni, poate și în speranța primirii de comenzi de tablouri de acest gen, sau alte avantaje — cum au procedat și alții în alte împrejurări, în acele vremuri atât de tulburi. Când abia i se uscaseră culorile pe tablou, Mavrogheni, deși s-a manifestat fățiș ca filo-turc în timpul războiului turcilor împotriva rușilor și austriecilor⁵⁵, a fost mazilit de sultan din cauza intrigilor boierilor ostili⁵⁶, apoi executat de turci la sfârșitul lui septembrie 1790 în Bulgaria. Astfel tabloul n-a mai putut ajunge la destinație în posesia domnitorului omagiat, ci s-a păstrat ascuns în chilia unui prieten călugăr la mai îndepărtata minăstire Căldărușani. Aci a stat apoi, fără să i se dea vreo atenție, pînă în 1889, când a fost descoperit, adică la 100 de ani de la pictarea lui.

Este important de reținut și faptul că Grigorie, creînd acest tablou, își dă pe față datoria ce-o simțea față de societate și, deci, alăturarea sa la politica lui Mavrogheni, care simpatiza cu țărani și tinerimea, ceea ce nu era pe plac boierilor conservatori. Deci, prin această lucrare, Grigorie putea fi demascat și urmărit. Din această cauză, după cît se pare, el era cuprins de teamă, ceea ce l-a făcut să ducă tabloul la Căldărușani, mai ales că în răfuiala boierilor cu simpatizanții lui Mavrogheni, după uciderea acestuia, unii simpatizanți au fost urmăriți și, din răzbunare, chiar executați⁵⁷.

Alte lucrări ale lui de acest gen — care mai mult ca sigur că vor fi existat — din nefericire nu ni s-au păstrat.

Tabloul acesta însă, atîta vreme neluat în seamă, cu drept cuvînt poate fi considerat ca «o operă semnificativă la începuturile picturii românești moderne», cum este apreciat astăzi⁵⁸. El este important și pentru că este lucrat de «un pictor român care se încumetă a face compoziții istorice încă înainte de anul 1800»⁵⁹, adică în aceeași vreme cu începuturile neoclasicismului în Franța și avînd chiar aceleași obiective.

55. C. C. Giurescu, *op. cit.*, vol. III, partea I, 1944, p. 297 ș.u.

56. Mavrogheni, deși fanariot, avea «ceva venetian» și era mai mult «ostaș decît om de curte» (N. Iorga, *Istoria Bucureștilor*, 1939, p. 159) și, pentru că lui îi plăcea disciplina, era nesuferit de boierii cu educație orientală, și mai ales că îi încărcase cu biruri, fiind în schimb atașat și părtinitor al țărănilor și orășenilor (*Istoria României*, ed. Academiei II, București, 1964, p. 599).

57. *Ibidem*, p. 716.

58. Remus Niculescu, *Contribuții la istoria începuturilor picturii românești*, în «Studii și Cercet. de Ist. Artei», 1954, nr. 1—2, p. 85; și Al. Busuioceanu, *op. cit.*, p. 221, nr. 137.

59. Vasile Florea, *Pictura românească în imagini*, ed. «Meridiane», București, 1970, p. 107.

Deși realizarea artistică a tabloului este poate cam «stingace» — ceea ce apare ca ceva firesc la noi, pentru acea vreme de început — astăzi își are locul lui de importanță în istoria creației artistice românești⁶⁰.

Grigorie, cu ochii îndreptați spre occident, era un pictor cu vederi mai largi decât alți pictori din vremea sa, care nu l-au putut egala în privința bagajului de cunoștințe asupra meșteșugului. El trecuse prin toate etapele pentru însușirea meseriei, și nu era un personaj oarecare, sau un mediocru, ci un talent însoțit de o cultură, atît cît era cu putință atunci. El cunoștea limba greacă încă la modă și arăta interes pentru sîrbă și germană, după cum aflăm din caietul lui. Călătorise în tinerețe în afara hotarelor, unde luase întrucîtva contact cu arta apuseană și locuia aproape sau chiar în centrul cultural și artistic al țării. El înțelegea acum pictura sub altă formă, apropiindu-se de aspectul ei modern și dorea ieșirea ei din formele vechi de manieră bizantină. Artă picturii, care servise și se inspirase numai din religie, putea acum împodobi și palate domnești, case ale boierilor sau ale burghezilor, promovînd scene cu un caracter laic și portrete de familie și chiar cu un scop politic, cum este tabloul cu chipul lui Mavrogheni. Deci, el folosește arta sa și pentru alte dialoguri cu publicul, revoluționînd astfel orientarea picturii medievale românești.

Prin activitatea sa trecerea de la un stil la altul și de înnoire a artei, dusă cu un perseverent simț al măsurii timp de un sfert de veac, Grigorie a inaugurat de fapt o școală, adică a instituit în pictură o nouă totalitate de procedee tehnice și de expresie, alcătuiind astfel un stil nou, pentru care are mulți adepți în lumea artiștilor vremii. Aceștia ca niște discipoli credincioși, care au împrumutat toate elementele sale cu caracter realist, se grupează mai întîi în aria Bucureștilor. Apoi se ivesc ecouri în regiunea montană a Buzăului și în părțile Craiovei.

Încă înaintea lui Grigorie, un alt zugrav de seamă, Pîrvu Mutu (1657—1735), reușise să îmbunătățească și să fixeze stilul brîncovenesc, și chiar să introducă în pictura din timpul său unele elemente laice⁶¹. Grigorie însă, conștient de sine, nu se oprește aci. El, nefiind satisfăcut cu ceea ce se instituiseră, urmărește o schimbare totală, în sensul încadrării artei românești alături de aceea a confrăților săi apuseni, atît în concepție și reprezentare, cît și în tehnică. De vreme ce posedă un apreciabil bagaj de cultură și se instruiseră ca «zograf de subțire» sau

60. Tabloul a fost restaurat și pus în valoare la Muzeul de artă unde este inventariat sub nr. 168, la secția de Artă feudală. El a fost menționat întîi de V. A. Urechia, în *Istoria școalelor*. I, București, 1892, p. 77, nota XX, și în a sa *Istoria Românilor*, București, 1892, vol. III, p. 81, și 526—529; apoi de Théodore Blancard, *Les Mavroyeni*, Paris, 1900, p. 310—312; St. Metes, *op. cit.*, p. 96; C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 767; Dinu C. Giurescu, *Date asupra picturii istorice românești în epoca feudală*, în «Studii și Cercet. de Ist. Artei», 1962, p. 61, cu ilustr. la p. 66; *Istoria Românilor*, III, ed. Academiei, p. 717, fig. 115. Remus Niculescu, *op. cit.*, p. 85.

61. Teodora Volnescu, *Zugravul Pîrvu Mutu și școala sa*, în «Studii și Cercet. de Ist. Artei», 1955, nr. 3—4, p. 133—157, și în vol. *Pîrvu Mutu*, București, 1968.

pictor — cum s-au numit aceștia mai târziu — el și-a găsit destui admiratori și aderenți, mai ales între cei ce vizitau minăstirile Văcărești și Cernica, adesea cercetate atunci de credincioși din toate straturile sociale, în care minăstiri el avea lucrări.

La Cernica, unde Grigorie se abătea deseori pentru popas, fiindu-i în cale, în nenumăratele sale drumuri spre București, se bucura de unele relații și câteva prietenii, printre care și-a fostului «ucenic al lui Paisie»⁶² de la Neamțu, egumenul arhimandrit Gheorghe, remarcat pentru activitatea sa culturală și gospodărească⁶³. Sub acest egumen, la Cernica se concentrase atunci o viață spirituală înaintată, iar în domeniul artistic Grigorie întemeiasse deja un atelier de pictură. Egumenul Gheorghe, care își formase gustul pentru arta cea nouă lângă șevaletul lui Grigorie — posibil după îndemnul și exemplul acestuia — a înființat în 1798, o școală de pictură și la Căldărușani. La această minăstire «cu mult mai bogată» decât Cernica⁶⁴, și cu mai mult spațiu locativ, era egumen tot arhimandritul Gheorghe, încă din 1792. Acolo, el a încredințat conducerea școlii unui pictor cu aceleași vederi, anume Ivan Rusu, despre care n-avem suficiente și concludente știri⁶⁵. Drumul către o pictură nouă fiind deja deschis, Ivan — de la care nu se cunoaște nici o lucrare — n-a contribuit cu cine știe ce, pentru dezvoltarea unor ucenici și-a unui curent, în cei patru ani de ședere a lui la Căldărușani, pentru că în 1802 moare, iar școala s-a închis.

În curînd, după 1803, în acele vremuri tulburi de care țara n-a dus lipsă, se pierde și urma lui Grigorie. Probabil că moartea l-a smuls și pe el de lângă uneltele sale, sau s-a călugărit la una din minăstirile ce erau atunci în regiunea Bucureștilor. Au rămas însă alți pictori români, în șirul precursorilor modernizării picturii românești, care au

62. Grigore Musculeanu, *Calendar anticu*, București, 1862, p. 51.

63. Egumenul Gheorghe, numit și «Cernicar», conduce treburile minăstirii de la 1781 pînă la 5 dec. 1806 cînd moare, și al cărui portret este în muzeul minăstirii Căldărușani. El avea la Căldărușani pe unii călugări însărcinați cu legărea, cu traduceri — cum a fost și *Erminia*, trad. de Macarie, în 1805 — cu copierea de cărți religioase și laice, de la care a rămas un mare număr de manuscrise, iar alții lucrau în ateliere meșteșugărești croitorie, cizmărie ș.a. (Vezi, N. Iorga, *România, cum era pînă în 1918*, București, 1972, I, p. 359; C. Jalbă, *Minăstirea Căldărușani*, București, ed. «Meridiane», 1965, p. 20—23; Gh. Graur Florescu, *Popasuri în împrejurimile Bucureștilor*, București, 1983, ed. «Sport-turism», p. 78). Această multiplă activitate este o «binefăcătoare înrîurire», pornită de la Paisie Vellicovschi, care s-a resimțit nu numai la Cernica, ci și la Iasi, la Argeș și la Buzău, sub numele de «curentul paisian» (N. Iorga, *Istoria Bisericii românești*, București, vol. II, ed. II, 1930, p. 179; vezi pe larg, Ec. D. Furtună, *Ucenicii stărețului Paisie în m-riile Cernica și Căldărușani*, București, 1927).

64. Minăstirea Căldărușani «s-a hrănit odinioară din rodul a patruzeci de moși», înainte de secularizare (N. Iorga, *România...*, p. 358).

65. Știrile lui C. I. Stăncescu, din conferința ținută în 1896 și publicată în «Biblioteca pentru toți», nr. 71, p. 39—69, sub titlul *Mișcarea artelor plastice în România*, precum și cele din «Literatură și artă română», an V (1900—1901), nr. 4, p. 221ș.u., și în art. *Din istoria picturii în Țara Românească*, de B. Iorgulescu, nu sînt îndeajuns de documentate sau expuse științific. Sigur este, însă, că Ivan, venit din Rusia și lucrînd în ulei, a murit în cutremurul din 14 oct. 1802, sub dărîmăturile bisericii din satul Unguriu (jud. Buzău), unde el picta, cum arăta pisanla acelei biserici, (v. C. Săndulescu-Verna, *Zugravii de la Buzău*, Buzău, 1937, p. 3), care din nou a fost dărîmată de cutremurul din 10 noiembrie 1940.

dus făclia înnoirii mai departe, încît noua concepție despre pictură, elaborată de el, se va face simțită încet și se va extinde, în secolul următor pe teritoriul întregii țări. Ei au fost încurajați și de către trei ierarhi ai Bisericii, dispuși cu toții pentru înnoiri, cum a fost harnicul episcop Iosif de la Argeș (1793—1820) și «vrednicul» Chesarie⁶⁶, cu metania la Cernica, «crescut în spiritul lui Iosif de Argeș»⁶⁷ și apoi ajuns episcop al Buzăului (1825—1846), ca și de mitropolitul Moldovei, Veniamin Costache (1796—1808), frămîntat de aceleași idealuri.

Între continuatori se numără: «dascălul» *Nicolae* (frate mai mic al lui Grigorie) și fiul său *Matei Popovici*⁶⁸. Ei au călătorit și au lucrat în regiunea montană a Buzăului, cu urmași ai zugravului *Andronic*, care era cam de-o vîrstă cu Grigorie, și întemeietor al unei familii de zugravi⁶⁹. Dar deși Androneștii, cu care aceștia s-au și înrudit, erau încadrați în procesul de occidentalizare a picturii — fără a se ivi printre ei personalități marcante de creație pe plan național — ei s-au rezumat la limitele unei picturi care se sfîrșește într-un stil aproape popular, potrivit nevoilor mereu crescînde și gustului celor din partea locului. Trăind într-un mediu artistic și cultural, care purta pecetea unei școli provinciale, ei au lucrări parcă grăbite, de mîna a doua. Toți însă au căutat să picteze în genul școlii de la Cernica, mai ales că au avut în mîini și s-au folosit pe rînd de modele din caietul lui Grigorie, în lucrările lor⁷⁰.

În 1803 se afirmă că s-a redeschis școala de pictură de la Căldărușani⁷¹, de data aceasta sub conducerea «polcovnicului» Matei. Iar la Cernica, la începutul sec. al XIX-lea, se străduiește cu lucrul polcovnicul *Nicolae* (1788—1842), care vine și lucrează și la Căldărușani portrete în înțelesul occidental⁷².

După aceștia, înnoirea se continuă prin pitarul *Nicolae Teodorescu* (1797—1880), care conduce o școală de zugravi, înființată în anul 1831.

66. O mare greșeală a acestuia a fost atunci, și mai ales mai încoace, că în noana după înnoiri, s-au acoperit or s-au dat jos frescele vechi, spre a fi înlocuite cu pictură nouă în ulei, lucioasă și de calitate artistică îndoienlică, care s-a dovedit, că n-are multă trăinicie pe zid.

67. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești*, ed. II, vol. II, București, 1930, p. 214 și 239.

68. C. S. Verna, *op. cit.*, p. 16—17. Zugravii Andronești, din regiunea montană a Buzăului, au avut legături cu mînăstirile Cernica și Căldărușani, încă de la începutul sec. al XVIII, prin intermediul călugărilor de la *schitul Cîrnu*, situat la cca. 5 km sud-est de satul Sibiciul-de-Jos, localitatea de bastină a Androneștilor Biserica schitului, zidită în 1546 (C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, București, 1943, vol. II, partea I, p. 221) și reparată de Matei Basarab în 1643, aparținea mînăstirii Căldărușani (v. N. A. Constantinescu, *Biserici și mînăstiri din jud. Buzău*, Craiova, 1924, p. 11). Biserica cimitirului de la Căldărușani, a cărei construcție, desigur mai nouă, «nu poate fi stabilită precis» (C. Jalbă, *op. cit.*, p. 19), este ca aspect și plan, aproape identică cu aceea a schitului, care presupunem că i-a servit de model.

69. C. Săndulescu-Verna, *op. cit.*, p. 17—21

70. De exemplu la biserica satului Coca-Antimirești, j. Buzău.

71. B. Iorgulescu, *op. cit.*, p. 222; Maria Golescu, *Nicolae Polcovnicul*, în «Artă și tehnică grafică», 1938, nr. 3, p. 39.

72. Maria Golescu, *op. cit.*, p. 36.

în chiliile Episcopiei Buzăului⁷³, păstorită atunci de Chesarie, cu care ierarh, Nicolae Teodorescu se cunoștea de când erau la Cernica sau la Căldărușani, ambii fiind cam de aceeași vîrstă.

Printre elevii pitarului Teodorescu se numără maestrul *Gheorghe Tattarescu*, care, împreună cu alții mai puțin renumiți⁷⁴, a reușit să desăvîrșească, alături de ardelenii *Mișu Pop* și *C. Lecca*, în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, ceea ce se începuse din inițiativa și prin truda lui Grigorie Frujinescu, cu aproape trei sferturi de veac mai înainte.

Cunoscînd cele expuse pînă aci, rezultă că, în istoria artei românești, Grigorie Frujinescu trebuie socotit primul pictor pămîntean, care aspira către o artă nouă, încă cu un sfert de veac înainte de anul 1800. Se trage deci concluzia că începutul artei moderne românești nu s-a datorat numai unor pictori străini — cum s-a crezut mai de mult — și care au venit mai tîrziu, ci ea s-a ivit cu mult mai de vreme, mulțumită gustului și strădaniei unor artiști români neași începînd din jurul Bucureștilor, în frunte cu acest inspirat zugrav, cu spirit de revoluționar. El este, prin urmare primul care preconizează o renaștere a artei noastre, cînd cea de tradiție bizantină era în declin, și deci lui i se cuvine locul de cinste între contemporanii săi și de la începutul școlii românești moderne.

Noua orientare⁷⁵ constă în perceperea vizuală a realității și în reprezentarea omului ca atare, nu ca pînă acum, ci cu înfățișarea lui naturală și proporționată, așezat în peisaj adecvat, cu faldurile veșmîntelor luminate și umbrite real, cu ochi expresivi care să urmărească ceva cu privirea, cu părul ca în natură, niciodată stilizat. În fine se caută a se exprima, în pictură, viața conform felului de a vedea și de-a înțelege al tuturor oamenilor. În felul acesta, Grigorie a cuprins și a propagat aproape toate problemele de care urmașii aveau să se preocupe, în mersul lor spre o pictură de factură nouă, pînă la dezvoltarea ei completă.

De acum înainte, pictorii tradiționalului stil bizantin încep să se împuțineze, iar meșterii noi, mai toți laici, pierd simțul pentru caracterul picturii monumentale și nu se mai pricep să drapeze figurile în mod antic și nici să le stilizeze. În schimb nu uită a-și semna, din ce în ce mai des, lucrările, chiar și cu ambele nume sau și cu locul de baștină. Unii caută să-și însușească de îndată tehnica apuseană a picturii cu ulei, care era atît de preferată atunci. Iar urmarea a fost că s-a pierdut tehnica tempera cu ou, folosită la icoane, și chiar a frescei, pe care urmașii de mai încoace le-au cunoscut doar cu numele. Pe de altă parte, ei încep să trateze nu numai subiecte religioase, ci și laice,

73. C. S.-Verna, *op. cit.*, p. 4; Gabriel Cocora, *Școala de zugravi de la Buzău*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXII (1964), nr. 3—4, p. 338 ș.u.

74. C. S.-Verna, *op. cit.*, p. 4 ș.u.

75. Noul stil de pictură bisericească este «în contradicție cu tradiția națională, cu condițiile climaterice, cu rolul picturii religioase la noi, care devine astfel un ornament occidental, ilogic și foarte fragil, pe zidurile unei clădiri de tradiție bizantină» (G. Oprescu, *Pictura românească în sec. al XIX-lea*, ed. II-a, ed. «Fundatiilor», București, 1943, p. 112).

cu preocupare evidentă și pentru peisaj, utilizînd nu ca pînă acum două, ci trei dimensiuni. Și astfel, cu Grigorie și alții de după el, se trece de la arta medievală românească, de tradiție bizantină, la o pictură care capătă un înțeles uman și o factură nouă. El apare deci ca un reformator al picturii românești, sau cel mai de seamă reprezentant de la începutul acestei reforme, avînd oarecum rolul pe care l-a avut Giotto, la începutul sec. al XIV-lea în Italia.

Dar, deși Grigorie a fost un pictor cu preocupări de excepție, inclinat spre înnoiri — fiind nemulțumit cu ce era arta atunci — el n-a avut condiții întru totul favorabile desfășurării mai largi a talentului său creator. Totuși activitatea lui artistică, de începător al unei epoci noi în pictură, are o semnificație deosebită pentru istoria culturii poporului român, într-o vreme cu tendințe către ceea ce este nou și în alte domenii. De aceea prin rolul său în dezvoltarea picturii noastre, Grigorie Frujinescu, care iese din cadrul artistic medieval cu viziunea sa plastică pe bază de adevăr și realitate, este socotit astăzi ca o personalitate de seamă între bărbații trecutului cultural și artistic al poporului român.

Dar sîntem de părere că ar fi fost mai de folos pentru țară, dacă împrejurările ar fi fost mai prielnice și Grigorie, care «a înțeles în chip surprinzător arta cea nouă», s-ar fi ocupat nu atît de zugrăvirea icoanelor — cărora li se potrivește din mai multe motive tot stilul cel vechi de origine bizantină — ci ar fi pășit cu aceeași adîncă pricepere, lucrînd mai mult pictura laică, cum a procedat Nicolae Grigorescu, care i-a fost nepot, ceea ce vom căuta să dovedim în partea a treia a studiului nostru.

Ecouri ale școlii de pictură de la Cernica în regiunea montană a Buzăului

Deși în epoca în care Grigorie și-a desfășurat activitatea au fost împrejurări nefavorabile pentru dezvoltarea artelor, ca: epidemii de holeră, de ciumă, cutremure, incendii pustiitoare, invazii de armate străine ș.a., ceea ce ducea la nesiguranța vieții, totuși tineretul bogat și mica burghezie căuta să se încadreze în tot ce i se părea că este nou.

Printre altele, în domeniul artelor, se prefera pictura nouă, care se apropia mai mult de realitate și mai cu seamă lucrată în ulei. Acest fel de lucru, îmbrățișat mai ales de către pictorii tineri, care erau încurajați și de către unii ierarhi ai Bisericii și de laicii reprezentanți ai protipendadei timpului, avea apoi să se generalizeze în toată țara. Ecouri imediate se ivesc în Oltenia, dar și în regiunea montană a Buzăului, datorită unor factori mai puțin vitreji decît în alte părți. Această regiune nu era atît de expusă vicisitudinilor, și avea o populație mai înstărită, cu atîtea familii de boiernași și moșneni, care-și permiteau nu numai ocupațiile gospodărești, ci și de cultură și artă.

Un rol important l-au avut și așezămintele monahale din acest ținut, cu influența paisiană venită din mînăstirea *Poiana Mărului* de la poalele Penteleului, și în special prin fostul schit *Cîrnu*, situat pe cul-

mea de pe malul stîng al Buzăului, mai jos de Pătîrlagele. Schitul, așezat într-o poziție pitorească, înconjurat de livezi și o pădure de tei, care ajungea pînă la chiliile, aparținea mînăstirii Căldărușani. Din el n-a rămas, după secularizarea din 1863, decît biserica, și aceea ajunsă pustie⁷⁶. Ca formă, ea se aseamănă mult cu aceea a cimitirului mînăstirii Căldărușani⁷⁷.

La mînăstirea Cernica, unde lucra Grigorie cu ucenicii săi pentru bisericile din împrejurimi, cît și la Căldărușani, unde de asemenea se înființează o școală de pictură în 1798, se lucra în același fel. Ambele mînăstiri erau atunci adevărate centre de cultură și artă. În chiliile lor se făceau traduceri, se copiau manuscrise, ceea ce se practica și la schitul Cîrnu⁷⁸. De la Căldărușani mergeau căruțele cu coviltir ale mînăstirii încărcate cu cereale, cu pește și cu unele alimente de care aveau nevoie călugării de la schitul Cîrnu, de unde apoi se întorceau și cu alte produse, ca : ceară, miere, nuci, cașcaval, lînă ș.a. Cu aceste ocazii aveau loc întîlniri între oameni, cunoștințe noi, precum și schimburi de idei.

Datorită acestor împrejurări, precum și unei mai mari siguranțe a vieții față de București și a găsirii de lucru în regiune, veneau și pictori. Printre aceștia a fost «dascălul» Nicolae și fiul său Matei, care s-au înrudit cu o altă familie, tot de pictori, a Androneștilor, statornicită în Sibiciul de Jos, sat situat la vreo 5 km nord-vest de Cîrnu.

Dascălul Nicolae zugravul, care din primii ani ai sec. al XIX-lea venea vara la lucru pe plaiurile Buzăului, era originar din părțile Bucureștilor, frate mai mic și ucenic al lui Grigorie Frujinescu. Nicolae, cu aceleași «tendențe innoitoare» și orientat spre realitate ca și fratele său, este susținător al tehnicii și al noului stil în artă.

Pentru prima dată îi găsim numele scris, la 21 septembrie 1803, în altarul pe care l-a zugrăvit, la biserica din Petrăchești (jud. Buzău). În 1804 el se semnează pe un epitaf de la biserica din Cărpiniștea (Buzău), iar în 1812 zugrăvește biserica de lemn din satul Coca-Antimirești (com. Vintilă-Vodă), cu fostul său ucenic, Gavriil Andronescu, cum scrie pe icoana Sf. Eustatie Plachida de-acolo. Mai tîrziu, în iulie 1819, pictează icoanele împărătești de la biserica cu hramul Sf. Împărați din satul Bondrea (com. Scorțoasa), iar la 28 noiembrie 1822 își scrie numele

76. Biserica schitului avînd hramul sf. Voievozi, a fost zidită de doamna Chiajna și Mircea Ciobanul, pe la 1550, s-a reparat de Matei Vodă în 1643, apoi din nou la 1822, în urma devastării de turci în 1821; v. N. A. Constantinescu, *Biserici și mănăstiri din jud. Buzău*, în «Bulet. Comis. Monum. Istorice», 1924, fasc. 42, p. 189; I. C. Filitti, *Biserici și ctitori*, extras din «Bis. Ort. Rom.», București, XL (1932), nr. 5—6, p. 11—12. În trecut, la Cîrnu, cît și la celelalte schituri și sihăstirii din această regiune de munte, existau călugări isihăști, printre ai căroro membri inițiatori era Paisie Velickovski (1722—1794), care înainte de a merge la Muntele Athos, a stat un timp la Cîrnu. Vezi, Grigore Nandriș, *Umanismul picturii murale postbizantine din estul Europei*, vol. II, trad. Anca Vasiliu, ed. «Meridiane» 1985, p. 201.

77. C. Jalbă, *Mănăstirea Căldărușani*, ed. «Meridiane», 1965, fig. 25, 26.

78. De la Cîrnu, unele manuscrise vechi au trecut, după secularizarea mănăstirilor, în biblioteca episcopului Buzăului Dionisie Romano, apoi la Bibl. Academiei Române.

pe icoana Sf. Apostoli Petru și Pavel din Petrăchești. În 1829, «dascălul Nicolae zograf» pictează câteva icoane la biserica din Mănești (jud. Buzău), pentru prețul de 50 taleri, cum arată o însemnare pe un Pentecostar, (tipărit la București în 1820), care se păstrează la acea biserică⁷⁹. Tot acolo, la Mănești, se semnează pentru ultima dată, pe icoana cu arhanghelul Mihail și cuvioasa Parascheva, în 2 ianuarie 1831.

Deși pînă în prezent i-am găsit numele figurînd mai mult pe la biserici de pe valea Sărățelului și Slănicului din jud. Buzău, dascălul Nicolae a avut bune legături pe valea Buzăului, cu familia Androneștilor, în care au fost câteva generații de zugravi. Aci, sau posibil la schitul Cîrnu din apropiere, poposea dascălul și își găsea de lucru prin satele mai îndepărtate.

Celălalt pictor, *logofătul Matei Popovici* «zograf ot București», era fiul dascălului Nicolae, după destăinuirile culese de la familia Andronescu. El a avut legături cu această familie nu numai de meserie, ci și familiale, prin Elena, o soră a sa. Aceasta se căsătorise la 11 februarie 1812 cu Gavriil Andronescu din Sibiciul de Jos, cum arată o însemnare pe un ceaslov al familiei. Elena figurează alături de Gavriil și în pomelnicul familiei⁸⁰, în 1818, august 16. Matei călătorea din cînd în cînd la Sibiciu, unde, din 22 august 1823, avea un nepoțel, Moise, viitor zugrav. În anul următor, cu ocazia unei vizite, dăruiește bisericii din sat, cu hramul Sf. Ilie, o carte cuprinzînd «Acatistul Născătoarei de Dumnezeu»⁸¹.

Se pare că logofătul Matei Popovici, «zograf ot București», a primit după un oarecare timp rangul onorific de «polcovnic», ca și alți confrăți ai săi mai răsăriți, cu care rang este cunoscut mai tîrziu. În acest caz, el ar fi acel «pictor renumit», care, cînd lucra probabil la Cernica, deși tînr, egumenul Gheorghe, l-a însărcinat cu redeschiderea școlii de pictură de la Căldărușani, în 1803, rămasă fără conducător⁸². El practica pictura desigur tot în stilul și tehnica unchiului său după tată, Grigorie Frujinescu, care era prieten cu egumenul, și care unchi

79. Comunicare a pr. paroh Sandu Tudor, în 1937.

80. *Catastih*, în Bibliot. Acad. Române, secția manuscrise, nr. 4385, foaia 34 verso.

81. Pe cartea aceasta, tipărită la Sibiu în 1821 (format 13x8 cm) el scrie: «Această cărticică, ce se numește *Acatistler*, s-au cumpărat de *logofătul Matei Popovici, zograf ot București*, care mai jos sau iscălit cu mîna sa. Și au dăruit-o ca să fie a sfintei biserici ot Sibiciul de Jos, a fi și a sta în sfînta biserică, și a să ceti sfintele acatiste și rugăciuni ce să află într-îrșă, cînd va fi trebuință. Iar nu să se facă vreunul din preoți sau din diaconi sau din clerici stăpin pă dînsa, sau să o mute din biserică. Și am cumpărat-o de la un părinte călugăr de la sft schit «Izvorul tămăduirilor» (azi bis. Mavrogheni de pe str. Monetăriei din București), la anno 1824. *Matei zograf*. «Bătrînica» Rița, soția lui Drăgulin, l-a auzit pe acesta povestind că tată-său Dumitru îi spunea că participase la nunta lui Gavriil, cînd a venit de la București, pe lîngă tatăl miresei, și un frate al ei, Matei, tot zugrav și cam de-o vîrstă cu mirele.

82. B. Iorgulescu, *Din istoria picturii în Țara Românească*, în «Literatură și artă românească», an. V, (1900—1901), nr. 4, p. 222.

semna tot Popovici în tinerețe, ca fiu al lui popa Tudor din Fruzinești (azi Frunzânești)⁸³.

Este surprinzător faptul că, deși este socotit ca «unul din precursorii picturii noastre moderne»⁸⁴ de la Matei nu cunoaștem nici o pictură. Aceasta s-ar explica prin aceea că probabil el nu obișnuia să și le semneze, din care cauză azi nu i le mai putem identifica cu siguranță, iar altele s-au distrus în incendiile de la Căldărușani⁸⁵.

În caietul cu «izvoade iconografice» al lui Grigorie (foaia 54 verso), se află o veche rețetă de verniu «al logofătului Matei»⁸⁶, și-atita tot.

Ca o coincidență de nume, în aceeași vreme, un alt Matei ot Craiova — fără adaosul «logofăt» —, cu frate-său Raicu fiii lui Ilie din Craiova, a pictat mai ales în Oltenia⁸⁷. Dar și la acest Matei de la Craiova se vede «începutul influențelor academice occidentale», în ulei, însă cu un desen mediocru.

Androneștii. Familia Androneștilor cuprinde un număr de zece membri, care au practicat meșteșugul zugrăviei, în timpul a patru generații, vreme de peste un secol, fără întrerupere. Ei reprezintă o așa numită «școală de pictură» în regiunea montană a Buzăului, ca un ecou al celei de la Cernica și Căldărușani, cum se va vedea.

Cel mai vechi care este cunoscut, anume zugravul *Andronic* (I), «vătaf ot Sibiceu de Jós»⁸⁸, adică cel care a dat numele familiei, făcea din când în când călătoriile la București, pentru cumpărături de vopsele sau și afaceri și treburi politicești. Cu una din aceste ocazii, la 1750, a cumpărat un Triod, pe care l-a dăruit bisericii din satul său⁸⁹. În același an a zugrăvit tîmpla bisericii de lemn din satul Curmătura (jud. Buzău), într-un stil simplificat pseudo-bizantin, aproape țărănesc, în tempera⁹⁰.

Pe lângă meseria de zugrav, «vătaful» *Andronic* avea o stare materială foarte bună, cu livezi, păduri, finețuri, animale și gospodărie care-i asigura întreținerea vieții. Casa lui, cu pereții groși, impunătoare ca a unui om bine înstărit, se mai putea vedea în 1928. Ea avea în față o curte largă, străjuită de un foisor cu arcade, cu vedere în depărtare, care era mare cît o cameră de 4 × 4 m, unde-și primea oaspeții și da porunci slugilor. Așa că lucrările de pictură ale sale, azi mai greu de

83. C. Săndulescu-Verna, *Zugravul Grigorie, începător al curentului realist în pictura românească*, în «Bis. Ort. Rom.», LV (1937), nr. 7—10, p. 487—491.

84. Remus Niculescu, *Eustatie Allini*, în «Studii și cercet. de ist. artei», 1965, nr. 1, p. 31.

85. După afirmația lui Iorgulescu, *op. cit.*, p. 222, care adaugă că Matei a zugrăvit bis. sf. Ionică din București, dar nici aceea nu mai există astăzi.

86. *Erminia picturii bizantine*, p. 60, adaos 16. Titlul de «logofăt» îl avea atunci un șef de breaslă.

87. Vezi Andrei Pănoiu, *Matei zugravul*, în «Rev. Muzeelor», 1967 (an. IV) nr. 1, p. 70—73; și Teodora Voinescu, *Meșteri locali în pictura feudală din regiunea Craiova*, în «Studii și cercet. de ist. artei», 1954 (an. I), nr. 1—2, p. 217—218.

88. Vătaful era conducător al unei bresle sau organizații de cetățeni din regiune.

89. C. S. Verna, *Biserica din Sibiciul de Jos*, în «Îngerul», Buzău, 1933, nr. 2 p. 12.

90. C. S.-Verna, *Biserica din Curmătura*, în «Glasul adevărului», Buzău, 1929, nr. 12, p. 3.

aflat, nu erau pentru el o sursă de susținere a existenței, ci se pare că erau socotite ca a doua ocupație. Tot de aceea el nu s-a depărtat prea mult de locul de baștină în angajarea de lucrări.

Un fiu al său, tot cu numele *Andronic* (II, junior), este semnat, 26 noiembrie 1815, pe icoana împărătească a lui Hristos, în biserica din Gura-Văii (com. Scorțoasa-Buzău) și Negoșina. El era un om bine făcut la chip și se purta cu fermenea scurtă îmblănită cu vulpe, și cu fes turcesc.

Un frate al lui *Andronic* (II), anume *Ilie* (I), tot zugrav, nu a avut urmași. El s-a călugărit la schitul Găvanu (jud. Buzău).

Andronic (II) însă, care a rămas în averea tatălui său, a avut trei fii, toți zugravi, și anume :

Primul, *Gavriil Andronescu*, a deprins meșteșugul picturii mai întâi de la tatăl său, iar când avea vreo 15 ani a mers la Căldărușani și, fie că a rămas acolo, pentru că tocmai se deschisese școala de pictură (1798), fie că a plecat la școala lui Grigorie de la Cernica ; dar cu siguranță el este acel *Gavriil*, care a însoțit pe Ivan Rusu de la Căldărușani la zugrăvirea bisericii din Unguriu (jud. Buzău), la 1802 — ca unul din partea locului — în dorința de a deprinde ceva mai mult meșteșug. N-a avut însă noroc, decît că a rămas teafăr cînd, în 14 octombrie din acel an, biserica s-a dărîmat de groaznicul cutremur întîmplat atunci, iar Ivan a murit sub dărîmături, cum arăta pisania acelei biserici rezidită, dar distrusă din nou mai încoace de alt cutremur.

Înapoiat la învățătură, *Gavriil* a intrat ucenic la dascălul *Nicolae zugravul*, cum aflăm dintr-o însemnare din 1812, pe care o vom da mai jos.

Tot el este acela care a zugrăvit în 1810 biserica schitului Găvanu, clădită din lemn de cîțiva boieri din familia Ghica, cum arată pisania de deasupra ușii de intrare⁹¹. La acest schit viețuia atunci *Ilie* (I) monahul, unchiul său din partea tatălui. Probabil că de la acesta a rămas la schit «Pomelnicul Androneștilor ot Sibiciu de Jos, 1818 august 16», într-un «Catastih», în care se găsesc scrise «pomelnicile ctitorilor ce s-au îndurat cu milostenie»⁹².

În anul următor, 1811, îl găsim zugrăvind biserica din Zărnești (jud. Brașov), cînd avea circa 28 ani⁹³. Tot acolo a fost semnalată și o icoană de zugravul *Nicolae*, din același an⁹⁴.

La 11 februarie 1812 se căsătorește cu Elena, fiica maestrului său *Nicolae*. Cu el lucrează, în același an, pictura bisericii de lemn din satul Coca-Antimirești (jud. Buzău), unde găsim însemnat pe icoana sf. mucenic *Eustatie Plachida* : «S-au zugrăvit de dascălul *Nicolae zograf*

91. «Revista istorică», XI, (1925), p. 91 ; «Spicuiitor în ogor vecin», I, p. 160. n. 56 ; I. C. Filiti, op. cit., p. 42.

92. Pomelnic publicat de C. S.-Verna, în *Zugravii de la Buzău*, Buzău, 1937, p. 18.

93. N. Iorga, *Studii și documente*, XIII, p. 147 ; Radu Iacob, *Istoria vicariatului greco-catolic al Hațegului*, Lugoj, 1913, p. 170.

94. N. Iorga, *Inscripții ardelenene*, II, nr. 752, apud St. Metes, *Din istoria artei...* cit., p. 129.

și de Gavriil Andronescu [fost] ceracul dumnealui. La leat 1812 august 8, s-au săvârșit de zugrăvit».

În 25 august 1818, la biserica din satul Bătrâni, de lângă Starchiojd, Gavriil semnează «Andronicescul»⁹⁵, ca niciodată.

Îl mai găsim semnind în 1833 pe icoanele din tîmpla bisericii sf. Nicolae-Tabaci, din Vălenii de Munte, care ținea atunci de episcopia Buzăului, unde păstorea Chesarie⁹⁶.

În 1839 zugrăvește singur biserica din Cislău, fostă minăstire⁹⁷.

În august 1843 semnează pe icoana «Tuturor sfinților» de la biserica din Sibiciul de Sus, iar în august 1844 pe o icoană a Mîntuitorului, la schitul Găvanu. Apoi pictează la biserica schitul Cîrnu, unde scrie : «Zugrăvită în vremea sfinției sale păr[intelui] arhimandrit Meletie Căldărușanul și sfinției sale păr[intelui] ieroshimonah Gheravasie Cîrneanul, 1847, martie. Zogr[af] Gavril Andronescu»⁹⁸. Tot el zugrăvește biserica din Lunca Frumoasă (com. Pîrscov)⁹⁹ și altele încă neidentificate.

Gavriil — căruia membrii familiei îi ziceau Gavrilă — a fost mai talentat și mai activ în domeniul artei sale decî toți ceilalți zugravi din neamul său, depășind categoria simplilor meșteșugari. Totuși, icoanele lui nu se pot așeza alături de lucrări de prim rang, dar nici mai prejos de altele contemporane.

El era un om harnic și întreprinzător, orientat spre activități pe mai multe planuri. Cînd călătorea, coborînd la Buzău pentru cumpărături, sau chiar la București la rudenii, pentru materiale de pictură sau diferite alte treburi, folosea doi cai : pe unul avea șaua cu o sabie căzăcească scurtă și puțin curbată — rămasă pînă nu de mult în familie — pe care sabie o ținea la îndemînă afirmată la oblic — că el avea voie să o poarte — iar pe alt cal, cu un argat îmbrăcat muntenește, avea desagii cu ovăz și merinde de drum.

În afară de pictură, el s-a ocupat în mod tangențial și cu alte îndeletniciri de natură gospodărească sau politică. Primise rangul de «postelnic» încă înainte de anul 1843, demnitate care, ca și a altora de «pitar» sau «polcovnic», era dată de Domnitor boierilor pe bază de avere, în mod onorific, adică fără atribuții lucrative în armată sau în administrație, ci numai bucurîndu-se de unele privilegii, ranguri desființate toate în 1858. Avea inel sigilar negativ (diam. 23 mm), cu fața circulară, pe care era incizat numele în cirilice majuscule : «Găvriil Andronescu zograf», inel pe care-l folosea pentru pus cu fum sau cu ceară, pe scrisori sau acte, pentru adevărire.

La el veneau mulți cetățeni de prin părțile locului să le facă fel de fel de înscrisuri, dintre care cîteva ciorne răzlețe s-au găsit în podul casei lui în 1931. Într-una, fără dată, aflăm că luase în arendă moșia

95. Vezi «Bulet. Comis. Mon. Ist.» XXIV, fasc. 69, p. 101.

96. N. Iorga, *Inscripții*, II, p. 245; Victor Brătulescu, *Biserici de pe Valea Teleajenului*, în «Bulet. Com. Mon. Ist.» 1938, fasc. 98, p. 175.

97. *Dicționar geografic al României*, II, 442.

98. C. S.-Verna, *Zugravii...* cit., p. 19.

99. *Ibidem*.

Trestioara, a Episcopiei Buzăului, și a transmis-o la 17 țărani «sălășluiți și clăcași» pe moșie, pentru câte 35 pînă la 60 lei de fiecare anual, după cît teren primeau, plus zeciuială din fin, prune, grîu, alac și porumb știuleți, câte 4 banițe de pogon¹⁰⁰.

Avea un scris îngrijit și citeț, iar în plus era posesor de cărți, ceea ce dovedește că se străduia și pentru cultură. De pe un Ceaslov fără foaia de început, care «iaste dintre alte cărți ale postelnicului Gavrii Andronescu zograf» — aflat în posesia familiei — am cules cîteva știri din cele menționate aci, pe lângă altele comunicate de rudenii. Păcat că toate cărțile lui Gavrii au fost înstrăinate de urmași, sau chiar nimicite, din neglijență. Astfel ne-am fi putut face o idee temeinică despre cultura, preferințele și felul de viață spirituală a unui zugrav de la începutul secolului trecut, care zugrav n-a trăit la oraș, ci într-un mediu rural, în mijlocul poporului și în preajma proprietăților lui, într-o regiune montană.

Casa lui, zidită într-un stil tipic țărănesc, de munte, cu 4 camere, cu foisor în față și beci dedesubt, exista încă în 1931, în bună stare, însă nelocuită, în apropierea bisericii din Sibiciul de Jos¹⁰¹.

Ilie (II) Andronescu, frate cu Gavrii, a rămas curînd văduv, cu două fete în grijă. Mai tîrziu s-a călugărit și el, luînd numele *Elisei*, la schitul Găvanu, unde unchiul său Ilie (I) era monah. Probabil că și el în tinerețe a însoțit pe fratele său Gavrii la Cernica sau Căldărușani, pentru învățarea meșteșugului picturii. Dar întrucît el nu pare să fi fost tot atît de talentat și întreprinzător ca Gavrii, avem mai puține știri despre ceea ce a lucrat la începutul vieții. De abia în 1828 semnează cu numele «Ilie zugravul» o icoană a Maicii Domnului, la Vălenii de Munte. Iar în 17 martie 1839 semnează ca monah, cu numele de *Elisei*, pe icoana sf. Nicolae de la schitul Crasna¹⁰².

O icoană împărătească a Maicii Domnului, pictată în ulei pe lemn în «1850 octombrie 25, de *Elisei monah zugrav*», este la biserica sf. Nicolae a schitului Lăculețe (Dîmbovița), dar «n-a izbutit să redea mai mult decît l-au ajutat puterile și priceperea»¹⁰³.

În 15 decembrie 1850, «*Elisei monah zugrav*» semnează o altă icoană (38 × 25 cm), pictată tot pe lemn în ulei, cu lumini ca niște fulgerături, din aur frecat, reprezentînd pe sf. prooroc Ioil, pe al cărui rulou scrie: «D-nul din Sion iarăși va striga», adică așa cum prevede Erminia lui, de care s-a folosit în viață și va fi vorba mai jos¹⁰⁴.

În 28 martie 1852, semnează o icoană a sf. Dimitrie, care se păstrează la o rudă a sa¹⁰⁵. În 10 ghenar 1853 «*Elisei monahu zugrav*»

100. *Ibidem*, p. 22—24, anexe.

101. *Ibidem*, fig. p. 19.

102. Victor Brătulescu, *Biserici din Prahova*, în «Bul. Com. Mon. Ist.» 1939, fasc. 100, p. 63.

103. Vezi «Biserica Ortodoxă Română», LXXXI (1963), nr. 11—12, p. 1216; N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, 1908, II, p. 279.

104. Icoana se afla în 1968 la Alexandru Popa din Lipia (j. Buzău), moștenită de la străbunicul său Neculai Piroșcă (1800—1861), fost preot al satului.

105. La învățător Dumitru C. Popescu, din Sîngeru (j. Prahova).

semnează alte icoane la biserica sf. Nifon din Tîrgoviște. Iar în 1858 îl găsim semnat pe o icoană la mînăstirea Suzana-Prahova ¹⁰⁶.

În 1861, probabil ca o ultimă lucrare, a zugrăvit în ulei biserica din satul Bondrea (com. Scorțoasa, jud. Buzău), unde se semnează în pronaos pe icoana Maicii Domnului «Elisei monahu». Alte lucrări cine știe dacă se vor mai descoperi cu timpul. Dar după cît se vede, Elisei a pictat mai mult icoane, decît biserici. O potrivire de nume a determinat pe B. Iorgulescu ¹⁰⁷ să-l confunde cu un alt Elisei mai tînăr, căruia i-a atribuit greșit lucrări ale lui Andronescu ¹⁰⁸.

Elisei monahul, ca și fratele său Gavriil Andronescu, avea un scris frumos și citeț. El a terminat de copiat, în 2 aprilie 1843, *Erminia* «a tot meșteșugul zugrăviei», după o traducere din grecește de arhimandritul Macarie, în 1805, la Căldărușani, avînd la bază o versiune a *Erminiei* lui Dionisie din Furna.

Elisei a folosit și a păstrat cu sfințenie această carte manuscris, atunci foarte rară și care nu circula decît printre zugravi, fiind cartea lor de căpătii. Cartea a rămas așa pînă azi, chiar cînd o avem tipărită ¹⁰⁹, întrucît ea cuprinde îndrumări tehnice și iconografice asupra picturii, absolut necesare zugravilor.

La bătrînețe, în 6 august 1865, cînd Elisei avea 80 de ani și se mutase la mînăstirea Ciolanu (jud. Buzău), de care ținea atunci schitul Găvanu, a vîndut *Erminia* sa cu «patru imperiali» (= galbeni), tînărului ucenic zugrav Belizarie Paraschivescu, cum notează acesta pe ea ¹¹⁰.

Al treilea fiu al lui Andronic (II), *Dimitrie*, avea și el «diplomă» de «boier de neam». El a pictat mai puțin decît frații săi. În familie se păstrează tradiția că, împreună cu Gavriil și Ilie (II), a pictat în 1832 la biserica din Sibiciul de Jos ¹¹¹. Pe o icoană, reprezentînd pe sf. Nicolae, aflată la biserica din Zaharești (jud. Buzău), și pictată de el în 1842, se semnează «Andronicescu», ca și Gavriil la început ¹¹².

106. N. Iorga, *Inscripții...* II, p. 246, nr. 706, apud St. Metes, *op. cit.*, p. 95.

107. B. Iorgulescu, *op. cit.*, p. 221.

108. Gabriel Cocora, *Școala de zugravi de la Buzău*, în «Bis. Ortod. Rom.», LXXXII (1964), nr. 3—4, p. 339, nota 15.

109. *Erminia picturii bizantine*, ed. cit., Timișoara, 1979.

110. Manuscrisul acesta chirilic se află azi la Arhivele Statului, București, sub nr. 1555. În el, la p. 165, citim: «Această carte, numită *Erminie*, este a subscrisului, devenită proprietatea mea, de la părintele *Elisei* monahu și zugravu, de la monastirea Ciolanu, județul Buzău, plasa Sărății, aflîndu-mă în al șaselea an de ucenicie la d-nu pitaru Nicolai Teodorescu, unchiu d-lui Ghiorgghi Tătărăscu, plătindu-i-o cu patru imperiali, cîștigați din iconomiile mele, din bacșișuri de pe la episcopie și de la boieri, 1865. Belizarie S. Paraschivescu». A mai primit el și niște desene.

111. Informație de la strănepotul său, preot Ioan Zugravu, din Păltineni (Buzău). Alte informații sînt din 1925 de la bătrînul Alecu Șuga din Pătărlagele, care avea multe date și acte privitor la moșnenii din regiune.

112. N. A. Constantinescu, *Acte și monumente buzoiene, Buzău, 1941*, p. 45.

În 1852 a zugrăvit biserica din Stănila (jud. Buzău), unde îi găsim numele scris în altar la proscomidie ¹¹³. În același an pictează o cruce de altar la biserica sf. Nicolae din Vernești (jud. Buzău). Dimitrie a mai zugrăvit ceva la biserica din satul lui, Sibiciul de Jos, dar n-a terminat-o, ci nepotul său de frate Ilie (III) pentru că el a căzut de pe schelă. Nu cunoaștem ce va mai fi zugrăvit, dar în 1867, când în urma unei foamete ¹¹⁴ s-a ivit și o epidemie de holeră prin părțile locului, s-a prăpădit și el și soția sa Arghira.

Dintre cei cinci băieți pe care i-a avut: Drăgulin, Ghiță, Dumitrache, Constantin și Ion, numai ultimii doi au îmbrățișat meșteșugul tatălui lor, marcând totodată un vizibil declin în arta lor.

Pe *Constantin* îl întâlnim semnând o icoană a sf. apostoli Petru și Pavel de la biserica din Crîng-Pătirlagele ¹¹⁵, iar *Ion* moare de tânăr, în 1846, în vîrstă doar de 19 ani.

Un alt vlăstar din această familie, este *Ilie (III) Andronescu* fiu al lui Gavril. El avea gusturi și veleități de artist cu finețe, numai că îndeminarea nu-l ajută într-atîta.

În afară de lucrările rămase încă necunoscute, în 1860 a pictat ușile împărătești de la biserica din Sibiciul de Sus, iar în anul următor pe cele de la biserica din Sibiciul de Jos, precum și o cruce pe tîmpla bisericii din Curmătura. La 1871 pictează o altă cruce la biserica din Mărunțușu. În anul următor, pictează icoanele împărătești de la biserica veche de lemn din Valea Mușcelului (Pătirlagele), iar în 1874 lucrează iarăși la Sibiciul de Sus, unde se semnează pe icoana sf. Nicolae și a Nașterii Maicii Domnului. În 1879 semnează icoanele împărătești de la biserica din Păltineni ¹¹⁶.

Un autoportret pictat în ulei pe pînză (337 × 255 mm), desigur cînd era în tinerețe la vreo 25 de ani, ne înfățișează chipul său în costumul ce se purta atunci de către tinerii boiernași și orășeni. Dacă în sec. al XVIII-lea portretul lucrat într-un anumit fel era socotit ca ceva ce ține de lux, sau ca mijloc de afirmare a situației sociale a cuiva cînd era zugrăvit în biserici, acesta, înainte de mijlocul sec. al XIX-lea, nu mai este lucrat cu rutina unui iconar, care se bizuie pe tipul tradițional, ci este privit în maniera nouă a timpului. El apare deci ca o «cadră», adică un tablou de sine stătător, cu scopul de a rămîne pentru viitorime.

Ilie (III) a moștenit de la tatăl său Gavriil, și a folosit, caietul cu «izvoade iconografice» al lui Grigorie Frujinescu, probă că îl găsim

113. C. S. Verna, *Biserica din Mlăjeț*, în «Glasul adevărului», Buzău, 1929, nr. 12—13.

114. N. A. Constantinescu, *op. cit.*, p. 56.

115. Revista «Îngerul», Buzău, 1937, nr. 7—8, p. 396.

116. Comunicare a preot. Ioan Zugravu-Păltineni.

semnat, în calitate de proprietar, pe unele foi. Gavriil primise acest caiet de modele de la logofătul Matei, cumnatul său, sau chiar de la dascălul Nicolae, maestrul și socrul său. Pe una din foi, Ilie (III) notează, cu un scris mai puțin îngrijit, stricarea neobișnuită a vremii, ceea ce poate că l-a impresionat, după seceta și holera, care au bîntuit atunci ¹¹⁷.

Moise, ultimul minuiitor al pensulei și inchipuitor de sfinți din aceste generații de artiști, s-a născut la 22 august 1823, și este al doilea fiu al lui Gavriil Andronescu. Moise se purta cu anterior — cum era moda boierească pe atunci — dar n-are o activitate rodnică, așa ca aceea a tatălui său. Se cunoaște de la el o iconiță, pictată în ulei pe lemn de măr (105 × 85 mm), reprezentînd pe sf. prooroc Ilie, semnată la «1844 decemvrie». Ea se păstra în 1931 la familia nepotului său de văr, Neculai Zugravu din Sibiciul de Jos, care însă n-a fost zugrav.

După numele menționate pînă aici, familia zugravilor nu s-a sfîrșit, pentru că se găsesc și azi urmași răspîndiți în țară, pe unde nu ne așteptăm, numai că minuiitorii de pensulă au dispărut și cine știe cînd vor mai apare.

Fără a se ivi printre pictorii Andronești personalități creatoare marcante pe plan național, arta lor se situează în limitele și pe măsura nevoilor mereu crescînde, a stării economice și gustului local al moșnenilor, atunci o pătură mijlocie din regiunea montană a Buzăului. De aceea afirmăm că arta lor se dezvoltă într-un mediu artistic și cultural, care poartă pecetea unei școli provinciale de pictură, ce se remarcă însă și se integrează în cadrul artei noi.

Ei n-au lucrat în colaborare cu alți pictori — ca atîți contemporani care s-au asociat în colective — pentru că au executat mai multe lucrări mici. Unele din ele par grăbite și de mîna a doua. O analiză amănunțită a lor — deși ar fi necesară — nu se poate face în mod mulțumitor astăzi, cînd multe din ele sînt dispărute, deteriorate sau modificate prin repictări ulterioare de către alții. Altfel, s-ar fi putut trage concluzii mai precise asupra calităților lor artistice și tehnice. Menționăm doar în general, că la ei corpurile sunt înfățișate în spațiul lor natural, au mișcare, fac gesturi ce spun ceva, ochii au expresii în priviri, ceea ce dovedește o capacitate atentă de observație, apropiată de modernism.

117. El scrie: «În leatu 1867, la septembrie 13, seara, a tunat și fulgerat. Și la 14 au fost joi, pîclă; seara a început a ploua. Și au plouatu vineri 15, pînă la miezul nopții; și de la miezul nopții a început a ninge. Și a nins la 16 toată ziua, pînă s-a făcut zăpada de două palme. Și duminică dimineața s-au luminat, puindusă și lumină (= lună) nouă, la 17. S-au și topit în două zile; 1867 septevrie 20. Ilie G. Andronescu, zugrav».

În ceea ce privește tehnica, Androneștii aveau metodele lor, atît în executarea desenului, a drapajului, cît și a umbrelor în mod realist. Ei părăsesc cu totul fresca, practicînd doar tempera și mai cu seamă pictura în ulei, care s-a dovedit că nu-i trainică pe zid nici atît cît un veac de om, probă că nici nu prea s-a păstrat.

În pictura icoanelor pe lemn, în ulei, ei au maniera de a pune luminile pe veșminte prin «blicuri» de aur frecat, care dă strălucire, iar nu printr-o culoare deschisă adecvată. Blicurile acestea sunt aplicate cu pensula, dînd aspectul unor fulgerături, iar pe galoanele marginale, sau de pe veșminte, făceau în grundul proaspăt niște striuri subțiri paralele și ondulate, cu un fel de pieptene, pe care apoi le aureau.

Importanța acestor modești zugravi, cu mai mult sau mai puțin talent, constă în aceea că ei sunt printre primii care s-au desfăcut din atmosfera veche a artei și, părăsind stilul medieval tîrziu, au trecut pe nesimțite la o înfățișare mai umană a chipurilor, adică la o concepție și o facură nouă, începută în regiunea Bucureștilor de Grigorie Frujinescu.

Deci nu este mai puțin adevărat că, cu mult înainte ca episcopul Chesarie să fi înființat școala de pictură în chiliile Episcopiei Buzăului în 1831, Androneștii au fost o prezență artistică în regiune. Ei apar ca un ecou intens al școlii lui Grigorie — care stă la baza artei moderne românești — și contribuie cu modestie la generalizarea ei în România, pînă ajunge să se închege în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Vasile zugravul. Între zugravii de la Sibiciu se numără și Vasile logofătul, care era cam de-o vîrstă cu Andronic (II), dar probabil că nu făcea parte din familia lui.

Vasile a învățat meșteșugul de zugrav de la tatăl său, dascălul Dumitru din Sibiciul de Jos, contemporan cu vătaful Andronic (I). El activează înainte ca grupul Androneștilor să devină un ecou al școlii de la Cernica. Prima dată îl găsim la 19 iunie 1773, cînd semnează o icoană a Maicii Domnului, la biserica din Mărculești (com. Cozieni-Buzău).

Sub influența călugărilor de la schitul Cîrnu, se ocupă și el cu copiatul de manuscrise. Astfel în timp de două luni, din 23 iulie pînă în 25 septembrie 1778, copiază o «Alixândrie», talmăcită în românește după cea elinească¹¹⁸, unde semnează: «Vasile Dumitrovici zograf ot Sibiceu».

În anul următor se căsătorește, după cum aflăm dintr-o însemnare de pe un alt manuscris, în care, pe fila 80, cineva notează: «De cînd

118. *Revsita istorică*, XII (1926), nr. 10—12, p. 311—313; N. Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, vol. I, București, 1929, p. 217, opinează că este tradusă din sîrbă.

s-a însurat Vasile logofăt zugrav, feciorul dascălului Dumitru zugrav ot Sibiceu de Jos, 1779»¹¹⁹.

În 1782, Vasile semnează icoane la Starchiojd (Prahova) și la «alte trei biserici de pe aici»¹²⁰.

În 1784 este hirotonit preot, pentru că îl găsim semnat pe icoana sf. Împărați din biserica de la Valea Muscelului (Pătărlagele), în acel an : «Vasile zugrav erei», adică preot.

În anul următor îl găsim că pictează patru icoane împărătești la biserica de lemn din Petraru (Buzău), unde semnează, pe icoana sf. Nicolae stînd pe tron : «Pis. (adică a scris) Vasile zograv, noem. 20 1785». Tot aci are și o icoană a sf. «Vinerea Mare» (Parascheva), stînd pe tron cu o cruce în mîna dreaptă și înveșmîntată ca Maica Domnului. Alta, la fel, și tot de mîna lui și din același an, este la biserica Mărculești, com. Cozieni¹²¹. Ele se caracterizează printr-un pitoresc bogat în ornamentații, cu aspect de artă țărănească.

Dar «popa Vasile of Sibiciu de Jos» nu și-a lepădat obiceiul de-a copia manuscrise vechi, pentru că în 1792, maiu «zile 4» termină un alt manuscris miscelaneu, pe care mai tîrziu, în 1812, aprilie 9» semna adăugînd că «o au scrisu el cu mîna lui»¹²².

În 1796 își scrie numele în pisania din pridvorul bisericii din Sibiciul de Sus, unde a pictat în frescă în tovărășie cu popa Ștefan și Gheorghe. Tot în frescă a lucrat și la biserica din Calvini.

În 6 martie 1797 semnează o icoană a sf. Dimitrie, de la biserica din Valea Muscelului, unde mai lucrase cu cîțiva ani în urmă.

Din același an, se află la mînăstirea Țigănești o icoană a sf. Parascheva (43×36 cm), ca în 1814 să-l găsim pictînd în această mînăstire. Probabil că el a rămas în aceste părți, pentru că la mînăstirea Pasărea era, din 1835, o cruce de piatră, rezemată de zid, spre nord, pe care scria : «Aci odihnesc oasele... lui Vasile zugravul, răposat...». Cu ocazia reparațiilor ea a fost îndepărtată.

O icoană pictată de el și alta de dascălul Dimitrie zogravul, tatăl său, se afla la Episcopia Buzăului¹²³.

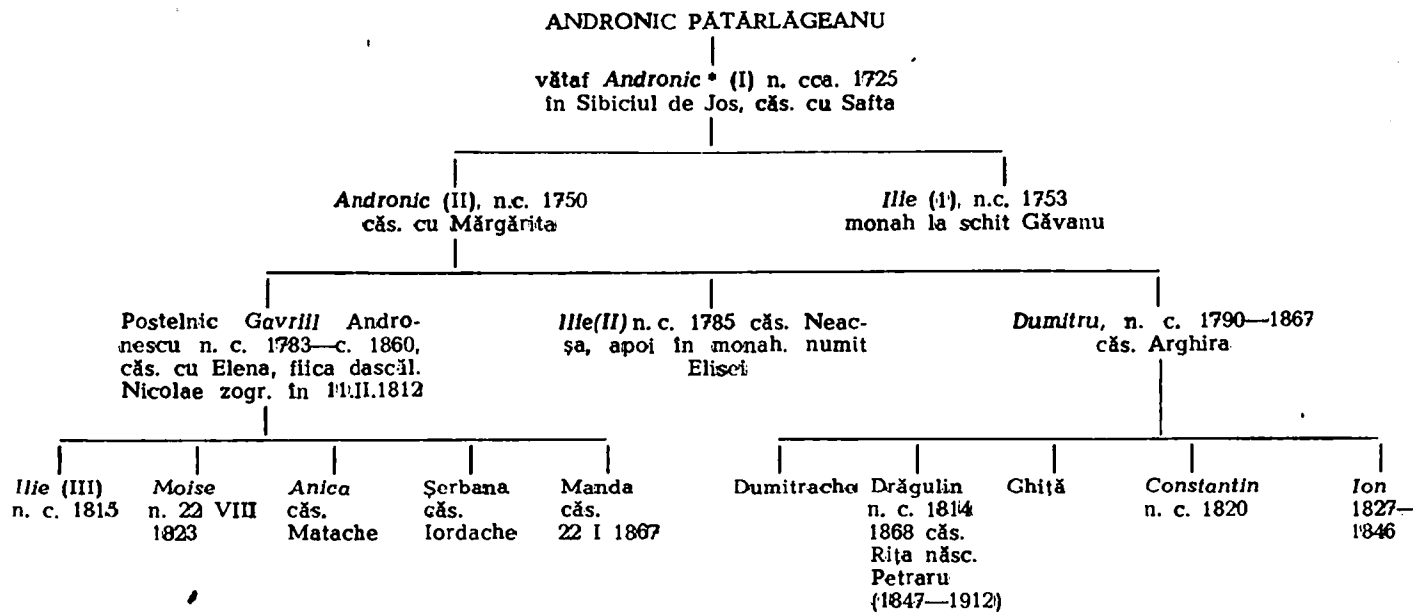
119. C. C. Giurescu, *Un manuscris miscelaneu*, în «Rev. istorică», Vălenii de Munte, an. IV (1910), nr. 11—12, p. 156—162.

120. N. Iorga, *România cum era pînă în 1918*, București, 1972, vol. II, p. 357.

121. N. A. Constantinescu, *op. cit.*, 1941, p. 44.

122. Manuscrisul, cuprînzînd 168 foi, de 210x155 mm, legat în scoarțe de lemn de fag învelit în piele, era în 1926 la biserica din Grăjdana (J. Buzău). Vezi : *Un manuscris*, în «Muguri», Buzău, 1926, nr. 7—9, p. 20—23 ; și *Biserica din Grăjdana*, în «Muguri», idem, 1927, nr. 3, p. 4—6.

123. Gabriel Cocora, *op. cit.*

* Persoanele al căror nume este redat cu litere cursive au practicat pictura.

OBÎRȘIA PICTORULUI N. GRIGORESCU dezlegarea unei enigme

Despre pictorul Nicolae Grigorescu (1838—1907) s-a scris mult, mai ales cu ocazia împlinirii a 50 de ani de la moartea lui, dar s-a trecut mereu tangențial, dacă nu aproape total sub tăcere, peste problema obîrșiei sale. Se știe însă că însuși Grigorescu, în discuțiile sale cu contemporanii săi, a ocolit această problemă. Astfel, unele stări de fapt, socotite cîndva mai puțin importante, au rămas nelămurite, pentru că — după cum afirmă I. D. Ștefănescu — «Grigorescu avea o adevărată groază să vorbească despre sine însuși și îngăduia foarte greu întrebări în legătură cu persoana și familia lui, cu începuturile lui picturale și meșterii de la care a învățat cîte ceva și, în genere, tot ceea ce formează în vremea noastră obiectul interesului științific ori numai al curiozității omenești»¹²⁴. De aceea s-a vorbit mai mult despre opera sa, dar mai puțin despre el, căci și-a ascuns viața, parcă ascultînd sfatul lui Victor Hugo: «Ami, cache ta vie et répands ton esprit!»¹²⁵. Dar cu toate că pictorul se jena să vorbească despre sine, noi — zice N. Iorga — «avem nevoie de biografia amănunțită a lui Grigorescu. Azi încă ea nu se poate scrie. Dar se cuvine să o pregătească oricine are în păstrarea sa o informație care poate folosi»¹²⁶. Pentru că «indiferența față de trecut — adaugă N. Iorga — arată ce superficială e încă acea cultură, cu care ne place a ne mîndri»¹²⁷. De aceea, dacă Grigorescu a disprețuit amănuntele genealogice și biografice, pe care el le ignora probabil din modestie, sau socotind că nu sînt «esențiale pentru arta lui», astăzi «nouă ne este iertat să dorim a afla lucruri pe care Grigorescu însuși nu le-a prețuit și de care n-a vrut să audă»¹²⁸.

Tot astfel, nu e mai puțin adevărat că din fire Grigorescu nu era comunicativ nici asupra altor probleme, chiar față de prietenii săi cei mai apropiați. Acest bătrînel mărunt la statură, slăbuț și vioi, întru toate cumpănit și «la vorbă tărăgănat»¹²⁹, se vede că păstra doar pentru sine anumite părți din viața sa. Tot așa nu-i plăceau nici laudele. Singur Al. Vlahuță ar fi putut afla și nota cîte ceva, ca rudenie prin înscrisire. Dar nici el nu dezvăluie amănunte, pentru că Grigorescu «a închis cu grijă mai toate potecile pe care încercau oamenii, să se strecoare în sufletul său»¹³⁰. Iar I. D. Ștefănescu, căsătorit cu una din

124. I. D. Ștefănescu, *Cîteva lămuriri*, în *Al. Vlahuță, Pictorul N. I. Grigorescu, viața și opera lui*, ed. «Scrisul Românesc», Craiova, 1936, p. VI.

125. Leon Bachelin, *Esquisses roumaines*, 1-ère série, Bucarest, 1903, p. 247.

126. N. Iorga, *Scrieri despre artă*, antologie de B. Theodorescu, ed. «Meridiane», 1968, p. 271.

127. *Ibidem*, N. Iorga își amintește de un manuscris, privitor la viața pictorului, de Livianu, «care l-a cunoscut pe pictor în anii de la început» dar s-a pierdut în 1916.

128. *Ibidem*.

129. Așa și-l amintește prof. meu Mișu Rădulescu, care în anii studenției sale la Belle-arte l-a cunoscut de aproape pe maestru. *Vezi Cum l-am cunoscut pe Grigorescu*, în «Mugurii», Buzău, an. II (1923), nr. 5—6, și 7—8.

130. Ionel Jianu, B. Beneș, *Mărturii despre N. Grigorescu*, antologie critică. București, 1957, p. 188.

fiicele lui Vlahuță, mărturisește că «în afară de ceea ce a scris Vlahuță, Grigorescu n-a povestit mai nimic despre tinerețea și formația lui artistică»¹³¹. Nici chiar numele pictorului «nestatornic și capricios», Anton Chladek (1794—1883), al cărui ucenic a fost un oarecare timp (1848—1850) — după cum s-a dovedit în urmă¹³² — «n-a fost niciodată pronunțat de Grigorescu»¹³³, tot pentru motivul că era «dușman al conversației și discuției deșarte» și avea destăinuiiri extrem de rare. Iar de la fiul său Gheorghe (Ghiță) n-au rămas știri, pentru că le socotea «drept păcat și ca o jignire a memoriei tatălui său»¹³⁴, despre care știa că avea «groază de indiscreție, că era tăcut, dușman al vorbelor și al oricărei imixtituni în taina sufletului lui»¹³⁵.

Dar dacă Grigorescu n-a crezut necesar să comunice ceva despre sine prin grai și nici prin mînuirea condeiului pe hîrtie, pentru că el era meșter doar în mînuirea pensulelor, Vlahuță s-a văzut nevoit să completeze din imaginația sa unele goluri. De aceea, monografia sa *Pictorul N. Grigorescu*¹³⁶ nu-i scrisă în mod științific, ci ca o «biografie poetică și interpretatie lirică», cum o caracterizează N. Iorga¹³⁷ și cum, de altfel, o socotește și G. Oprescu¹³⁸. Vlahuță n-a fost un istoric!, cu respect pentru document, ci pentru sentiment, pentru că el era literat. Și dacă a scris *Din trecutul nostru*¹³⁹, o istorie a țării de la începuturi pînă la Carol I, el a scris-o nu cu competență științifică, ca un istoric, ci tot ca un poet. Tot astfel și-a permis să romanteze și să denatureze unele lacune și în monografia despre pictor. Deci, cu drept cuvînt, G. Oprescu afirmă că mare parte a informațiilor lui Vlahuță «nu poate sluji totdeauna de temelie», pentru că ele «sunt îmbrăcate, aranjate, stilizate și nu mai prezintă aer de adevăr și autenticitate»¹⁴⁰. Dar prin autoritatea sa de scriitor, Vlahuță a reușit să influențeze pe urmă și pe alți cercetători, care pe toate afirmațiile sale le-au luat de bune și absolut fără de nici un discernămînt critic. Dacă contemporanii și urmașii săi n-ar fi scris de suprafață, ci ar fi întors roata rațiunii — cum era și firesc — și dacă și-ar fi pus întrebări și ar fi formulat ipoteze, s-ar fi ajuns mult mai devreme la adevăr, iar obîrșia pictorului n-ar mai fi fost pînă astăzi, pentru noi, o enigmă.

De aceea, în lipsa unor documente, ne vom folosi de metode deductive de cercetare și de interpretări critice, în mod dialectic, adică bazate pe rațiune logică, spre a ajunge la unele prezumții, care par îndrăznețe, dar care pot fi luate, fără nici-o bănuială, ca adevăruri.

131. *Ibidem*, p. 191.

132. Teodora Voinescu, *Anton Chladek și începuturile picturii românești*, București, 1936.

133. Jianu, Beneș, *op. cit.*, p. 191.

134. *Ibidem*, p. 194.

135. *Ibidem*, p. 197.

136. Apărută în editura «Casa Școalelor», București, 1910 (unde Vlahuță a avut funcția de «referendar», între 1901—1919).

137. N. Iorga, *op. cit.*, p. 270.

138. G. Oprescu, *Grigorescu*, vol. I, ed. «Meridiane», 1961, p. 5.

139. Al. Vlahuță, *Din trecutul nostru*, București, 1908.

140. G. Oprescu, *op. cit.*, p. 122.

Știm că *Ion Grigorescu*, tatăl pictorului, s-a născut probabil prin 1795, s-a căsătorit pe la 1825 și a decedat în 1843. Biografiile pictorului nu spun mare lucru privitor la persoana tatălui său. Reiese doar că el era «logofăt» pe moșia cămărașului Filip Lens, în satul Pitaru (j. Dimbovița), așezare la 3 km nord de satul și mănăstirea Potlogi¹⁴¹. Un logofăt al moșiei, pe la mijlocul sec. al XIX-lea și pînă chiar pe la 1900, era un fel de administrator sau îngrijitor, adică un «responsabil», preocupat de bunăstarea și prosperarea, precum și de executarea muncilor necesare pe moșie. El ținea socotelile treburilor de pe moșie și era plătit de boier. Dar de unde era originar Ion Grigorescu, și cine îi erau părinții, nu s-a cunoscut.

Avînd însă în vedere numele de familie Grigorescu, pe care îl purta tatăl pictorului, precum și alte motive pe care le vom arăta mai departe, opinăm că Ion Grigorescu era fiul lui *Grigorie* zugravul (cca. 1750—1803), care ocupă un loc de cinste printre contemporanii săi, la începuturile școlii românești de pictură modernă. Astăzi știm despre zugravul Grigorie că el a pus bazele «școlii de pictură» de la Cernica, că a fost un om cult, un revoluționar în artă și începător al curentului realist în pictura românească¹⁴². Grigorie, care semnează în tinerețe adăugînd numele de familie Popovici, iar mai tîrziu Frujinescu, după numele vechi al satului — cum se obișnuia atunci — era fiul preotului Tudor zugravul, din Frunzănești, sat situat la vreo 15 km sud de București, pe șoseaua Olteniței.

Remus Niculescu, «monografistul lui Grigorescu» — cum îl numește Ion Frunzetti — aduce unele știri noi privitor la Ion Grigorescu, dar nimic despre ascendenți, ca de altfel și alți cercetători care au scris despre pictor. Să nu fi știut pictorul cum i se numeau bunicii? El însă, după cum am văzut cît de ciudată îi era firea, a pus sub taină chiar și numele unchiului zugrav, la care deprinsese Ghiță, fratele său mai mare, ceva din meșteșugul picturii, și chiar el însuși, la începuturi. Afirmă doar că meșteșugul «se vede că era în neamul nostru»¹⁴³, ceea ce denotă că «gustul picturii era ereditar» la Grigorescu, cum observa Bachelin, care l-a cunoscut bine și scria despre pictor cînd acesta era încă în viață¹⁴⁴. Iar misteriosul unchi nu putea fi din partea mamei, cum îl confundă Vlahuță¹⁴⁵, ci desigur că era «logofătul Matei Popovici, zograf ot București», văr primar cu Ion Grigorescu, și fiu al lui «dacă-l Nicolae zograf», un urmaș al aceluiași popa Tudor zugravul, din

141. Dr. C. I. Istrati, prieten al pictorului, îl socotea pe drept «slujbaş boieresc», în art. *Doi luceferi*, în «Calendarul Minervei», 1908, nr. 10, p. 124.

142. Vezi amănunte în art. nostru din «Biserica Ortodoxă Română», București, 1937, nr. 7—10, p. 487—491; un alt studiu recent, mai dezvoltat și cu ilustrații după caietul său de desene, îl avem gata de publicare.

143. Al. Vlahuță, *Pictorul N. I. Grigorescu*, ed. 1936, p. 7.

144. Leon Bachelin, *op. cit.*, p. 248.

145. Al. Vlahuță, *op. cit.*, ed. 1910, p. 8, n. 1, și p. 11; și ed. 1936, p. VII; v. și G. Opreșcu și Remus Niculescu, *N. Grigorescu, anii de ucenicie*, București, 1956, p. 20, n. 2.

Frunzănești¹⁴⁶. Tot bătrînul unchi Matei a fost cel care a ajutat, a îndemnat și, în 1848, a dus pe nepoții orfani Grigorești, Ghiță și Nicu, în atelierul mai tinărului Anton Chladek, ca să învețe meșteșug nou¹⁴⁷. Mai știm că Elena, o soră a lui Matei, era căsătorită, din 11 februarie 1812, cu postelnicul Gavriil Andronescu, tot zugrav¹⁴⁸, din Sibiciul de Jos (j. Buzău).

Ion Grigorescu nu putea învăța pictura la tatăl său Grigorie, pentru că acesta a murit cînd el avea doar cîțiva anișori. Și, chiar dacă cunoștea ceva, n-a rămas decît cu gustul pentru artă, pentru că nu există dovezi că ar fi pictat ceva, ci bănuim că avea o fire nestatornică, de boem, moștenită apoi și de fiul său Ghiță.

Dar nici avere n-a putut moșteni Ion Grigorescu, pentru că zugravul Grigorie probabil n-a avut ce să-i lase. El a deprins în schimb, potrivit firii sale, doar știința de carte : scris, citit, socotit ș.a., cunoștințe pe care nu prea putea să le aibă atunci oricine. Probabil că în baza acestor merite sau și a altor situații, a putut el să obțină slujba de logofăt al moșiei lui Lenș¹⁴⁹.

Nu intenționăm să diminuăm memoria tatălui lui N. Grigorescu, despre a cărui condiție socială nu s-a reținut adevărul. Ion Grigorescu nu era originar din satul Pitaru. El locuia acolo la conacul boierului Lenș, neposedînd o casă proprie, cum avea oricare țaran din localitate, nici rude în acel sat și nici pămînt pe care să-l muncească, spre a i se putea spune că era «țaran». El n-a mînat boii la plug și n-a trăit din munca pămîntului, deși lui Vlahuță i-a plăcut să-l claseze și pe pictor drept fiu de țaran. Din rîvna ce-o purta pentru doctrina semănătoristă — al cărei întemeietor este împreună cu G. Coșbuc în 1901 — poetul a avut scopul de a-l lega de glie și pe pictor, deși acesta de mic trăise la oraș, ci numai pentru motivul că Grigorescu se născuse la țară și avea un caracter de om rustic : tăcut, optimist, muncitor, cumpătat, cinstit ș.a. Vlahuță avea ideea că la noi orășenimea este «lipsită de scrupule, rea și vulgară, dominînd o bună pătură țărănească, adeseori foarte nenorocită»¹⁵⁰. De aceea, ca semănătorist, Vlahuță socotea că a fi țaran înseamnă a sta la «baza țării» și Grigorescu nu putea fi decît un produs fericit al acestei baze. Iar pictorul, care murise cu trei ani înainte de-a apărea monografia lui Vlahuță, n-a mai putut dezminți ceva.

Dar nici mama pictorului, *Ruxandra* (cca. 1809—1860) de asemenea nu era țarancă. Ea nu știa să muncească pămîntul și n-a mînuit sapa

146. Vezi aci arborele genealogic (p. 155), întocmit după unele însemnări vechi și mărturiile fam. Andronescu cu care se înrudea, precum și ale bătrînului Alecu Șuga din Pătărlagele, un pasionat genealog, care avea cuvîntul hotărîtor privitor la propiretățile în devălmășie din regiune.

147. G. Oprescu, *Pictura românească în sec. XIX*, ed. II, București, 1943, p. 52 și 159.

148. C. Săndulescu-Verna, *Zugravii de la Buzău*, 1937, p. 16—21. Despre aceste înrudiri avem mărturisiri orale și de la «bătrînica» Rița, din fam. Andronescu, care, în 1942, avea 95 ani. Ea era sora mai mică a bunicii mele Anca, născută Petraru (v. C. S-Verna, *Din trecutul Verneștilor*, Buzău, 1941, p. 44.

149. Jianu și Beneș, *op. cit.*, p. 77 și nota 2.

150. Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, I, București, 1966, p. 263.

la prașila porumbului, sau secera la adunatul griului. Dovadă este aceea că, rămasă văduvă și neavînd nici o proprietate în sat, a lăsat în grija altora mormîntul soțului, a luat «puținul ce-l avea» și copiii ¹⁵¹, și a plecat la București, ca să-i poată crește «cu acul», după cum mărturisește pictorul, tot prin pana lui Vlahuță ¹⁵². De bună seamă că ea cunoștea ceva din ale croitoriei ¹⁵³ — dar nu de la țară, ci tot de la oraș — dovadă că și pe cele două fete ale sale le-a învățat tot această meserie ¹⁵⁴.

Din satul Pitaru, în care a stat provizoriu și de care n-o lega nimic altceva decît mormîntul din cimitir al soțului, ea a plecat în toamna lui 1843, cu o căruță cu boi «încărcată ca de bejenie», dar nu «în amurg» — cum scrie Vlahuță — ci probabil dimineața. Drumul acela pitoresc de pe valea Sabarului (de la Pitaru, Potlogi, Găiseni, Bolintinul din Vale, apoi la Ciorogîrla și pînă la București), de vreo 45 km, nu se putea face ușor noaptea, cînd drumurile erau rele și nici siguranță în călătorii nu era ca astăzi. Primul popas mai mare, după vreo 12 ore de mers — iar nu de «două zile» — l-a făcut către seară, la grădina boierului Filip Lenș, care își avea casa, cu curtea largă și porți înalte, ceva mai departe, în partea de vest a orașului, pe podul Mogoșoaei ¹⁵⁵. De aci, probabil după rezolvarea unor socoteli ce mai avea cu boierul, a plecat mai în jos pe Dîmbovița, pe calea Văcărești, în mahalaua Căramidari, pe unde este și azi strada Livada cu duzi, unde lucra Chladek. Cartierul acesta ea îl cunoștea mai bine și de unde poate că era originară, deoarece acolo avea o mătușă sau poate o soră ¹⁵⁶, locuind probabil chiar în casa de la părinți, unde avea și ea drept de adăpost. De aci era mai aproape de Frunzănești, unde se mai aflau rude și urmași din partea socrului său Grigorie zugravul. Nu putem crede că Grigorescu, care știm că își ajutase mama și pe o soră mai mică ¹⁵⁷, pînă la vîrsta de 22 de ani, cît avea el cînd i-a murit mama, să nu fi aflat nimic de la ea despre aceste rudenii, oricît de îndepărtat ar fi fost el de toate neamurile.

Grigorescu, încă din copilărie, apare ca un tip precoce, deosebit de receptiv și muncitor, ca să fim de acord și cu ceea ce povestește Vlahuță. Dar nu este de mirare că la vîrsta de 15 ani reușește să primească comenzi de pictură, dacă știm că el de mic și-a petrecut timpul lucrînd numai pictură, ca în evul mediu, iar nu într-o școală ca astăzi, care i-ar fi răpit vremea și pentru alte activități și studii. Ne expli-

151. Vlahuță, ca să impresioneze pe cititor, scrie că ea avea «șapte copilași palizi, zgribuliți în juru-i...» (v. Grigorescu, ed. 1936, Craiova, p. 6), dar se cunosc numai patru. El mai are și alte exagerări și nepotriviri, cum observă Oprescu și Niculescu, în *N. Grigorescu*, p. 30.

152. Vlahuță, *op. cit.*, ed. 1936, p. 9.

153. G. Oprescu și Remus Niculescu, *op. cit.*, p. 16.

154. *Ibidem*.

155. Grădina era în str. Clopotari (v. Virgil Ciofleac, Grigorescu, ed. Cultura Națională, 1925, p. 6), iar casa în calea Victoriei în dreptul străzii Toma Ionescu (v. N. Iorga, *Istoria Bucureștilor*, București, 1939, p. 235).

156. Adică mătușa pictorului, nu cum scrie Vlahuță.

157. Fl. I. Constantinescu, *Două jalbe ale lui Grigorescu*, în «Cuvîntul» din 3 noiembrie 1932.

căm acest fapt și prin aceea că, nu doar că nu s-ar fi găsit alți pictori mai vîrstnici în acest scop, ci pentru că Grigorescu lucra într-un fel nou, preferat de lumea care se vrea a fi cu tot dinadinsul modernă. Pictura era atunci la noi în dezvoltare. Se ivise Tattarescu, cu studii făcute la Roma, mult apreciat de lumea burgheză, și care se numără printre cei care au reușit să dea tonul decisiv în artă. În 1853, Tattarescu pictase biserica Zlătari din București, iar Grigorescu, care din fire avea ușurința de-a asimila, desigur că privise cu interes de autodidact stilul și tehnica acestuia. Ceea ce întîlnise aci aproape că se potrivea și cu maniera «școlii» lui Grigorie, manieră pe care deja începuse să și-o însușească și tînărul pictor, cum se poate vedea în icoanele pictate de el, în același an, la Băicoi.

O altă dovadă, care nu pare întîmplătoare și care ne poate duce — fără umbră de bănuială — tot la afirmația că pictorul este urmașul lui Grigorie, nu numai ca nepot, ci și ca meșteșug, este faptul că toți cei care au moștenit și învățat meșteșugul picturii, ținînd de școala de la Cernica, n-au pictat în frescă, ci în tehnica temperei și uleiului¹⁵⁸. Printre ei se numără și Grigorescu, care nu numai că și el «a pornit ca iconar», iar nu ca ucenic pe schelă, ci și pentru că chiar bunicul său, Grigorie, șeful școlii cernicane, se pare că nu lucrase pictură în frescă. La minăstirea Zamfira, Grigorescu, ajutat de fratele său mai mare, Ghiță, între 1856—1857¹⁵⁹, apoi la Agapia din Vale, pictorul deja se obligase prin contract să picteze în frescă¹⁶⁰, între 1858—1861, pentru 3000 galbeni. Dar Grigorescu, după ce a încercat «deasupra ușii de intrare la miazăzi, a judecat singur nesatisfăcătoare cunoștințele și însușirile lui de freschist și, trecînd peste contract, a pictat monumentul în ulei, pe grund de humă»¹⁶¹.

Și tot ca ceilalți continuatori ai școlii zugravului Grigorie, Grigorescu a folosit la început gravuri, pictînd figuri concepute realist, cu observații după model viu, cu nimburi în raze, cu umbre în degradeuri, cu veșmintele luminate cu blicuri de aur frecat, fonduri cu peisaj ș.a. Grigorescu a tratat pictura monumentală ca și Grigorie, cu amănunte, ca pe aceea de șevalet, ceea ce a dus la schimbarea caracterului picturii murale.

În consecință, luînd ca bază toate cele de mai sus — acum la 150 de ani de la nașterea pictorului — putem afirma că ceea ce era învelit în mister, privitor la obîrșia lui Grigorescu, este oricum dezlegat. Alte știri, care se vor ivi cu timpul, probabil că vor desăvîrși ceea ce ne apare azi mai mult decît adevierirea unei îndoielnice ipoteze, pentru că enigma de pînă acum presupunem că nu mai este o enigmă.

C. SÂNDULESCU-VERNA

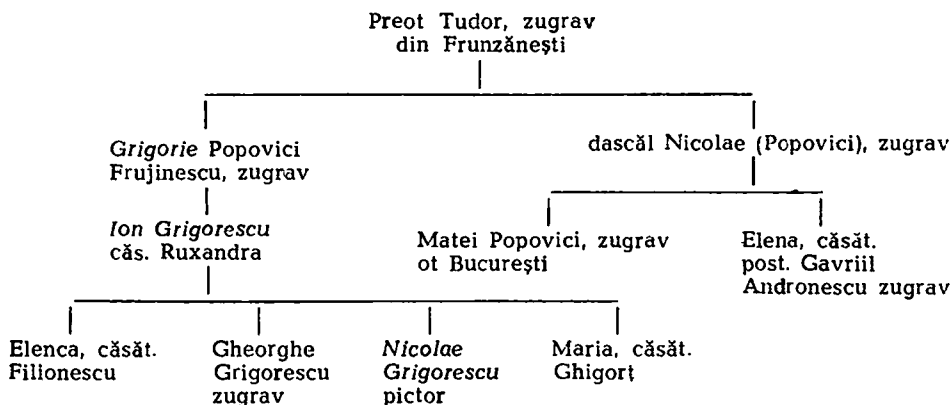
158. Alte caracteristici le-am arătat în *Ecouri ale școlii de pictură de la Cernica în regiunea montană a Buzăului*, gata de publicare.

159. Contractul din 1856, publ. de G. Moisescu, în «Bul. Com. Mon. Ist.» fasc. 102, p. 185; vezi și «Boabe de griu», București, 1933, nr. 4, p. 98.

160. Virgil Ciofleac, *op. cit.*, p. 12.

161. I. D. Ștefănescu, *Școala de pictură de la Cernica și Căldărușani*, în «Glasul Bisericii», XXVIII (1963), nr. 3—4, p. 388.

ARBORELE GENEALOGIC AL PICTORULUI N. GRIGORESCU

INTERFERENȚE ROMÂNNO-GERMANE
ÎN TIMPUL LUI CONSTANTIN BRÂNCOVEANU

Este bine cunoscut faptul că domnia lui Constantin Brâncoveanu a reprezentat o epocă de vîrf pentru dezvoltarea Țării Românești, dar și cu influențe asupra celorlalte principate române.

Unul din capitolele deosebit de interesante îl constituie legăturile încheiate cu diferite orașe germane, în rîndul cărora se înscrie și Halle. În cele ce urmează vom cuprinde cîteva momente din istoria relațiilor românilor cu Universitatea din acest oraș.

Încă de la fondarea ei (1694)¹, Universitatea din orașul german Halle a prezentat un viu interes față de popoarele ortodoxe din sud-estul Europei, între care se numără și românii din cele trei principate. Așa se explică și prezența în biblioteca de aici a numeroase documente privitoare la poporul nostru. Amintim, de pildă, existența aici a unui portret al lui Mihai Viteazul, datat 1675². Apoi, istoricul german Eduard Winter amintea în anul 1954 că în aceeași bibliotecă exista «o carte de rugăciuni în limba română cu scriere paleoslavă», adică cirilică și-i dădea și titlul : «Preces cum calendario in lingua valachica»³.

Lunga domnie a lui Constantin Brâncoveanu, care a constituit pentru Țara Românească o epocă de înflorire în toate domeniile, nu a scăpat unui spirit întreprinzător ca acela al marelui pedagog de la Halle, August Hermann Francke (1663—1727) și colaboratorilor săi pietiști⁴.

1. Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, Halle, 1988. Pentru C. Brâncoveanu vezi: Paul Cernovodeanu. Florin Constantiniu și Andrei Busuicceanu, *Constantin Brâncoveanu*, Editura Academiei, București, 1989.

2. Ioan-Vasile Leb, *Un portret al lui Mihai Viteazul la Halle-R. D. Germană*, în «Telegraful român», nr. 33—34/1988, p. 3.

3. Eduard Winter, *Die Pfllege der west-und südslawischen Sprache in Halle im 18 Jahrhundert*, Akademie-Verlag, Berlin, 1954, p. 147.

4. Kurt M. Jung, *Weltgeschichte in einem Griff*. Vandenhoeck & Rupprecht in Göttingen, 1975, p. 424—425.

Era o epocă de înflorire culturală, dar și una în care ortodocșii, ca și protestanții, aveau de înfruntat o puternică propagandă iezuită.

În acest context, Francke a trimis pe doi colaboratori ai săi, Heinrich Wilhelm Ludolf și Christian Voigt în Anglia, în Imperiul austriac și în Orient, pentru a intra în legătură cu protestanții și cu ortodocșii, în vederea contracarării activității iezuite. De aceea, ei vor intra în legătură și cu românii din Transilvania, Țara Românească și Moldova.

Începutul a fost făcut de H. W. Ludolf care, în anii 90 ai secolului al XVII-lea, a întreprins o călătorie în Anglia, Rusia și Orient. În timpul șederii sale în Rusia (1692—1694), Ludolf a discutat cu Hrisant Notara, nepotul și urmașul patriarhului Dositei al Ierusalimului, amândoi bine cunoscuți la curtea lui Brâncoveanu. Cu acest prilej, el și-a dat repede seama de rolul important pe care Țara Românească îl juca la acea dată, fiind punctul de legătură între răsăritul și sudul Europei, între Rusia și slavii din Balcani, între ruși și greci⁵. De aceea, în timpul șederii la Constantinopol, Ludolf a intrat în legătură cu «împuternicitul valah». Într-o scrisoare trimisă lui Francke, la 2 sept. 1700, Ludolf regretă însă faptul că încă nu a reușit să aibă relații mai apropiate cu acest «împuternicit valah». Pe acesta, care nu este altul decât Ianache Porfirita, capuchehaia lui Brâncoveanu la Constantinopol, Ludolf îl descrie ca pe un personaj influent, de rit grecesc, binevăzut de turci, care adusese mari servicii domnitorului român în cursul ultimului război, și care vorbea italianește⁶. În aceeași scrisoare, Ludolf îndemna pe protectorul său de la Halle să trimită profesori care să predea în școlile românești și, înainte de toate, în București, unde el știa că exista «un fel de Universitate»⁷, adică Academia domnească de la Sfântul Sava⁸. Demersurile lui Ludolf au rămas însă fără nici un rezultat.

Un interes și mai mare pentru români a prezentat un alt colaborator al lui Francke, și anume, *Christian Voigt*. Chemat în 1711 de la Halle în Transilvania, Voigt a ajuns profesor la Gimnaziul evanghelic din Sibiu, fiind ajutat de comitele sașilor, Andreas Teutsch și de J. H. Roth, funcționar al cancelariei imperiale de la Viena. Activitatea sa la Sibiu a fost însă de scurtă durată căci, în urma uneltirilor iezuite, la

5. J. Tetzner, *H. W. Ludolf, der Kenner des petrinischen Ruslands und das Vorderen Orients. Dissertation der Philios, Fak. der Humboldt Universität, Berlin, 1953*; Ed. Winter, *op. cit.*, p. 147 și 157.

6. Scrisoarea lui H. W. Ludolf către Francke, din 2.09.1700, din Amsterdam, la Ed. Winter, *op. cit.*, p. 148; Ștefan Ionescu, *Epoca brîncovenească*, Cluj-Napoca, 1981, p. 92—95 și N. Ciachir și Gh. Bercan, *Diplomația europeană în epoca modernă*, București, 1984, p. 169.

7. *Ibidem*.

8. N. Iorga, *Commemoration des deux cent cinquante ans de la fondation d'une Faculté des lettres à Bukarest*, Bukarest, 1928; Panait I. Panait, *Constantin Brîncoveanu*, București, 1969, p. 324 ș.u.; *Învățământul superior din București înainte de înființarea Universității (1694—1864)*, în «Universitatea din București», 1964, p. 9—12.

ordinul generalului Steinvill, Voigt a trebuit să părăsească oraşul pentru ca, la sfîrşitul anului 1713, să ajungă la Viena⁹.

În scurta perioadă de timp ce i-a stat la dispoziţie, Ludolf a avut însă răgazul să se informeze atît asupra populaţiei române din Transilvania, cît şi despre starea de lucruri din Ţara Românească. Aceasta se vede uşor din corespondenţa sa cu Francke. Astfel, la 23 iunie 1712, Voigt îi scria din Sibiu lui Francke, informîndu-l asupra românilor, pe care el îi numea «greci», după religia lor ortodoxă. Îi mai scria apoi că a făcut rost de un *Noul Testament* bilingv, adică o ediţie greacă-neogreacă, ed. Londra 1702—Halle 1710, pe care urma să-l ofere principelui Valahiei, Constantin Brâncoveanu, printr-un om de legătură. Nu cunoaştem acest om de legătură, însă este foarte probabil să fi fost unul din medicii sau educatorii saşi din Transilvania aflaţi la curţile boiereşti din Bucureşti.

De asemenea, Voigt ştia să informeze la Halle că românii din Valahia erau foarte interesaţi de problemele învăţămîntului şi că «ei au început într-adevăr să construiască şcoli şi azile pentru săraci», confirmînd astfel spusele lui Ludolf. El arăta că domnitorul, precum şi «episcopul» (mitropolitul, *n.n.*) Valahiei sînt dornici să se sfătuiască «cu oameni înţelepţi... cum să organizeze mai bine unele şi altele».

Interesantă este şi informaţia lui Voigt care spune despre domnitor şi despre mitropolit (Antim Ivireanul) că «amîndoi studiază încă zilnic». Despre Brâncoveanu spune că «de curînd, el a pus să se lege un *Nou Testament* grec, pentru a cărui legare a trimis 700 de ducaţi, iar 100 de galbeni i-a dat bijutierului care i-a executat legătura din cei 700 de ducaţi»¹⁰.

Aşa cum reiese din corespondenţa lui cu Francke, Chr. Voigt cunoştea şi o serie de negustori români, prin intermediul cărora primea şi trimitea scrisori la Halle. Astfel, în scrisoarea din 17 iulie 1812, Voigt îi mulţumea lui Francke pentru «un mic pachet de cărţi», pe care le-a primit prin intermediul unor negustori români care se întorceau acasă de la tîrgul de la Leipzig¹¹. Acest lucru era posibil, întrucît devenise un obicei al vremii ca negustorii saşi şi români din Transilvania să facă mici comisioane în favoarea tinerilor studenţi saşi din Germania. Cronnicarii braşoveni îndeosebi, în scrierile lor, menţionează bunăvoinţa unor negustori români din Schei şi ajutorul acordat tinerilor saşi aflaţi la studiu în Germania¹².

9. Carl Göllner, *Geschichte der Deutschen auf dem Gebiete Romäniens*, Erster Band, Bukarest, 1979, p. 336 şi 343; H. Jekeli, *Die Entwicklung des siebenbürgisch-sächsischen höheren Schulwesens von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Mediasch, 1930, p. 20—21; Fr. Teutsch, *Geschichte des ev. Gymnasiums in Hermannstadt*, în «Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde», XVII (1882), p. 78—81; acelaşi, *Geschichte der evangelischen Kirche in Siebenbürgen*, Bd. II (1700—1919), Hermannstadt, 1922, p. 77—82 şi 86—87.

10. Ed. Winter, *op. cit.*, p. 151.

11. *Ibidem*, p. 152.

12. Johann Filstich, *Încercare de istorie românească*, Bd. Adolf Armbruster, Bucureşti, 1979, p. 10, nota 16.

Legarea de relații mai strînse, directe, cu Brâncoveanu era, pentru Francke un deziderat permanent, întrucît acestea îi deschideau o largă perspectivă în răsăritul și sudul Europei. De aceea, el va încerca să realizeze acest lucru prin intermediul foștilor studenți greci de la Halle, care s-au stabilit, cel puțin pentru un timp, în București.

În acest sens, el a îndemnat, la începutul anului 1714, pe un fost student în teologie de la Universitatea din Halle să devină educator în casa uneia dintre fetele lui Brâncoveanu. Într-o scrisoare din 8 februarie 1714, ucenicul îi scria lui Francke din București că se află «in domo Celsissimae Dominae Stanke, filiae scil(icet) majore natu Celsissimi Principia Valachiae»¹³.

Autorul scrisorii era un anume *Basilius Theodorus*, a cărui identitate nu este pe deplin lămurită. La 3 martie 1714 acesta se înscria ca student în teologie la Universitatea din Halle, figurînd în matricolă ca venind «de Ponte Euxino», adică de la Marea Neagră, între 1702—1703. Același *Basilius Theodorus* «de Ponte Euxino» era înscris la «Greek College at Oxford», de unde a venit la Halle¹⁴.

Eduard Winter consideră că ar fi rus de origine, și anume «un slav din sud-estul Moldovei», pentru ca, în alt loc să-l socotească macedonean¹⁵. Și tot el îl socotește apoi identic cu unul dintre grecii care, în anul 1703, au sosit la Halle pentru a studia în cunoscutul «Collegium Orientale», înscriindu-se la 3 martie 1704 sub numele de «grecul Theodorus» (der Grieche Theodorus)¹⁶ (N. Vătămanul îl consideră și el grec¹⁷).

În anul 1706 Theodorus a părăsit orașul Halle și a trecut prin Veneția, pentru a ajunge apoi în Grecia¹⁸. A plecat apoi spre București, unde ajunge în urma unei călătorii dramatice. La 8 februarie îi scrie lui Francke din casa domniței Stanca, unde îndeplinea funcția de «aducatoe». La acea dată doamna Stanca era văduvă, bolnavă și fără

13. Ed. Winter, *op. cit.*, anexa 256.

14. E. D. Tape, *Alumni of the Greek College at Oxford 1690—1705*, in «Notes and Queries», March 1955, p. 110—114; N. Vătămanu, *Învățați greci formați la Oxford și la Halle și legăturile lor cu românii la începutul secolului al XVIII-lea*, în «Contribuții la istoria învățămîntului românesc. Culegere de studii», București, 1970, p. 190—205; Paul Cernovodeanu, *Din legăturile Bisericii Răsăritului cu ambasadorul Angliei la Constantinopol, lordul William Paget (între 1693—1702)*, în «B.O.R.» XCIV (1976), nr. 1—2, p. 217, nota 20; Același, *Contacte de ordin științific și cultural între intelectualitatea engleză și cărturarii din Țara Românească și Moldova în a doua jumătate a secolului al XVII-lea și primele decenii ale celui de-al XVIII-lea*, în «Studii. Revistă de Istorie», tomul 23 (1970), nr. 4, p. 719.

15. Ed. Winter, *op. cit.* p. 149 și 159.

16. *Ibidem*, p. 149.

17. N. Vătămanu, *De la începuturile medicinei românești*, București, 1966, p. 232.

18. Ed. Winter, *op. cit.*, p. 149; N. Vătămanu consideră că Theodorus și-a încheiat studiile în Germania prin 1708. Cf. N. Vătămanu, *Învățați greci formați la Oxford și Halle și legăturile lor cu românii la începutul secolului al XVIII-lea*, în «Contribuții la istoria învățămîntului românesc». Culegere de studii, București, 1970, p. 197.

copii¹⁹, așa încît rolul «educatorului» era acela de a întreține cu ea conversații asupra unor subiecte morale sau științifice²⁰, fapt semnificativ pentru nivelul și cerințele curții lui Brâncoveanu²¹.

La București, Theodorus îl întâlnește și conlucrează cu doctorul Samuel Kölzer, și el un fost elev și admirator al lui Francke²². Acesta, un renumit medic și naturalist, din Sibiu, chemat la curtea lui Brâncoveanu, îi va mijloci lui Theodorus trimiterea unei scrisori la Halle²³, scrisoare ce pune în evidență legăturile strînse pe care le avea acest grec cu Francke și Breithaupt, foștii săi profesori²⁴. Francke a socotit scrisoarea ucenicului său atât de importantă, încît a anexat-o jurnalului său intim, ceea ce nu a făcut decît cu scrisorile importante²⁵.

După această dată nu mai avem informații sigure despre Basilius Theodorus. Poate că va fi continuat să stea o vreme la București. Eduard Winter presupune că Theodorus ar fi acel preot care, prin 1723, se afla la granița de sud a Rusiei dinspre tătari, slujind ca predicator militar și care ar fi povestit îndelung despre profesorii de la Collegium. Se pare însă că mai tîrziu ar fi intrat într-o mînăstire de la Athos, de unde i se pierde urma²⁶.

Un alt fost student de la Halle, pe care îl întîlnim la curtea lui Constantin Brâncoveanu, este *Alexandru Helladius*, teolog, istoric și medic despre care avem informații ceva mai bogate.

Grec de origine, Helladius s-a născut în anul 1686 la Larissa, în Thesalia, după care ajunge la Constantinopol într-o familie înrudită cu Mavrocordatii, fiind înrudit și cu Ianachi Porfirita, capuchehaia lui Brâncoveanu la Înalta Poartă. Deși avea doar 16 ani, Helladius, însoțit de diaconul Franciscus Prossalentis, a mers cu lordul W. Paget la Oxford, unde s-a dedicat studiului medicinei și matematicii. În acest timp îl va cunoaște pe H. W. Ludolf care făcea o călătorie în Anglia, prilej cu care îl invită să studieze la Halle. Poate spre a răspunde acestei invitații, Helladius a plecat, în anul 1706, la Hamburg. Va părăsi definitiv Anglia în anul 1701 și va colînda timp de mai mulți ani pe la Academiiile din Europa: Amsterdam, Halle, Praga, Altdorf, lângă Nürnberg.

19. Doamna Stanca a fost căsătorită din 1692 cu Radu beizadea, fiul domnitorului Moldovei Alexandru Iliaș, nu cu «un boier român Stoica», cum scrie Ed. Winter (p. 149). Radu a murit la 29 martie 1705, iar Stanca la 15 martie 1714. Vezi: C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. I, ed. a II-a, București 1933, p. 443—445 și 541—542; Dan Simonescu, Ed. Winter: *Studiul limbilor slave apusene și sudice la Halle, în veacul al XVIII-lea*, în «Studii». Revistă de Istorie, anul IX (1956), nr. 1, p. 172—173.

20. Dan Simonescu, *loc. cit.*

21. *Ibidem*; N. Vătămanu, *Invățați greci...*, p. 197.

22. Fr. Teutsch, *Siebenbürgen in Halle*, în «Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde, II (1879), nr. 7, p. 66.

23. Ed. Winter, *op. cit.*, p. 149 și 255—256. Vezi și Sigismund Jákó, *Legăturile bibliotecile și științifice cu Muntenia ale lui Samuel Köleséri*, în «Revista bibliotecilor», anul XXII (1969), nr. 6, p. 374.

24. La Breithaupt studiasse și istoricul sas Johann Fiistich între anii 1706—1709. Cf. Johann Fiistich, *op. cit.*, p. 46.

25. Ed. Winter, *op. cit.*, p. 149.

26. *Ibidem*, p. 148; N. Vătămanu, *Invățați greci...*, p. 198.

Între 1712 și 1714 Helladius se afla în Germania și, poate și mai înainte. Între timp însă, fusese și la București unde a cunoscut bine stările de lucru pe care le descrie într-o lucrare tipărită la Altdorf în 1714 și închinată țarului Petru cel Mare. Este o interesantă istorie privind starea Bisericii grecești²⁷ în care dă și o serie de informații despre Țara Românească. După felul cum vorbește despre Constantin Brâncoveanu, pe care-l numește «Dominus meus longe clementissimus»²⁸, N. Vătămanu consideră că Helladius a fost în serviciul domnitorului, funcționând ca magistru, dacă nu ca profesor plin, la Academia de la Sfântul Sava²⁹.

Nu se știe dacă Helladius a venit după 1714, data apariției cărții sale, să se stabilească la București. În lucrarea sa, «*Status praesens Ecclesiae Graecae*», voind să arate pentru ce Biserica greacă nu acceptă traducerea Sfintei Scripturi din elina veche în greaca modernă, el a atacat, pentru erori grave, atât versiunea lui Maxim Calliopolitul, din 1638, cit și reeditarea corectată a acesteia de către colegul său de studii Serafim din Mitilene (Londra, 1702)³⁰, precum și pe aceea a pietiștilor de la Halle (1710). Cu același prilej, el critica și pe fostul său profesor A. H. Francke, care patronase traducerea realizată de Liberie Golletti, grec, în ciuda numelui său italian.

Cu toate acestea, Helladius se ferește să critice traducerea românească a *Bibliei* lui Șerban Cațacuzino (1688) și a *Noului Testament*, patronată de Brâncoveanu, pe care le amintește atunci când prezintă activitatea tipografică din țară.

De asemenea, el nu pomenește nimic despre cumpărarea de către Brâncoveanu a *Noului Testament* (Londra, 1702—Halle, 1710), operă pe care o criticase, dar pe care domnitorul o cumpăraseră, cum amintit, cu 700 de ducăți³¹. Aceasta, întrucît Helladius nu avea interes să suferă pe Brâncoveanu, care era «mult prea milostiv» cu el.

O altă problemă ce se pune în legătură cu Alexandru Helladius, este aceea a activității sale de la București. Întrucît se pare că era familiarizat cu tipografia, după cum reiese din lucrarea sa amintită mai sus³², acest fapt îl face pe N. Vătămanu să creadă că Helladius, pe lângă medicină, să fi fost folosit la Academia Sfântul Sava sau la tipografie, în calitate de colaborator al lui Ignatie Phitianul³³, care i-a urmat lui Antim Ivireanul la conducerea tipografiei.

În același sens putem interpreta și bogatele informații pe care el ni le oferă, cu privire la activitatea Academiei «Sfântul Sava». Între altele, el ne spune că în această școală se predau învățături filosofice și filologice la nivelul facultății de arte literale din universitățile occidentale și, în consecință, ea își merită numele de *academie* (neque mi-

27. Alexandru Helladius, *Status Praesens Ecclesiae Graecae*, Altdorf, 1714.

28. *Ibidem*, p. 11—12.

29. N. Vătămanu, *Învățați greci...*, p. 199.

30. *Ibidem*, p. 191—195.

31. Ed. Winter, *op. cit.*, p. 151.

32. Al. Helladius, *op. cit.*, p. 10 și 17.

33. *Ibidem*, p. 13; N. Vătămanu, *Învățați greci...*, p. 200.

rum est Bucarestium Academiam vocari). Numărul studenților se ridica la peste 150, câteodată depășind chiar 200.

Tot Helladius spune că în nici o școală cu rang liceal sau universitar din părțile răsăritului nu se preda medicina, în afara Academiei domnești din București și că printre profesorii acestei academii se numărau și cei trei medici de curte ai lui Brâncoveanu, în frunte cu arhiatrul de origine italian³⁴.

Cunoașterea amănunțită a realităților bucureștene denotă, așadar, prezența acestui înzestrat medic și istoric în capitala Țării Românești. Probabil, el se afla la București și după anul 1714, fără a putea ști cu precizie acest lucru. Ultima informație despre el o avem din 1722³⁵, fără să știm unde se afla și cu ce se îndeletnicea.

Cel din urmă student de la Halle care se pare că s-a stabilit în București este *Fustatius Placcicus*. Acesta era un medic macedo-român din Sibiu³⁶. La 1702, pe când se întorcea de la Constantinopol spre Londra, lordul W. Paget îl găsea pe Placcicus tânăr «medic la curtea lui Brâncoveanu». Acesta s-a alăturat lui Helladius și Prossalentis, însoțindu-l pe lordul Paget în Anglia, și ajungând la același Colegiu de la Oxford, pe care l-am amintit deja. La Oxford, Placcicus a urmat cu sîrguință cursurile de gramatică, medicină, logică și matematică predate de profesorii Roger Bouchier și Edward Eden³⁷ de la Queen's College. În scurt timp, el a ajuns «un medic reputat în artele și științele ce le profesază», dobîndind o adevărată faimă prin tratamentele prescrise unor bolnavi cu afecțiuni oftalmologice³⁸.

Deși a fost îndemnat să rămînă în Anglia, Placcicus, împreună cu Prossalentis, se înscriau în anul 1705 la Universitatea din Halle, unde tînărul medic bucureștean era înmatriculat sub numele: «Eustachius Placcicus, Medicus, 24 X, 1705», cu indicația că «nu a plătit»³⁹.

34. Al. Helladius, *op. cit.*, p. 17; Ariadna Comariano-Cioran, *Academile domnești din București și Iași*, București, 1971; Ștefan Pascu (colectiv), *Istoria învățămîntului din România*, vol. I (de la origini pînă la 1821), București, 1983, p. 162, 179 și 317.

35. N. Vătămănu, *Învățați greci...*, p. 200.

36. Paul Cernovodeanu, *Contacte de ordin științific și cultural...*, p. 718. În legătură cu originea acestuia, știm că la Sibiu, în 1639, exista un «județ» al Companiștilor greci din localitate, cu un nume identic Eustatio Placico. Era probabil, bunicul viitorului medic, și pe care N. Iorga îl socotea originar din satul de albanezi Alvanitocheri. În timpul cît Eustatio Placico era «județ» al Companiștilor, era pîrgar cunoscut negustor și zaraf Nikos Papa, mai tîrziu om de încredere al lui Brîncoveanu, lămurind astfel prezența la București a «tînărului medic». Cf. N. Vătămănu, *Învățați greci...*, p. 201. Vezi și Olga Cicanci, *Companiile grecești din Transilvania și comerțul european în anii 1636—1746*, București, 1981, p. 45 și 102; N. Iorga în «Studii și documente», XII, p. VI, îl consideră pe Placico sîrb sau bulgar.

37. E. D. Tappe, *op. cit.*, p. 98—99; Paul Cernovodeanu, *Contacte de ordin științific și cultural...*, p. 718.

38. Paul Cernovodeanu, *loc. cit.*

39. Fr. Junke, *Matrikel der Martin Luther-Universität Halle...*, p. 334.

După ce și-a completat studiile la Halle, Placcicus s-a înapoiat la București unde, în 1713—1714, funcționa ca medic, amintit fiind și de Helladius în cartea sa, cu indicația: «Eustachius Placica, medicus, București»⁴⁰. Este foarte posibil ca Placcicus să fi rămas la București unde, fără a avea o activitate de amploarea celei a lui Helladius, va fi fost un bun medic oftalmolog. Că s-a bucurat de un oarecare renume o dovedește faptul că este pomenit într-o listă de «bărbați răsăriteni procopsiți întru acest veac» (adică al XVIII-lea), alcătuită în limba greacă de Mitropolitul Meletie al Atenei († 1718) și tradusă în românește de Mitropolitul Moldovei, Veniamin Costachi în 1843. El este menționat astfel: «Eustatie Plakida din București, doctor, au voiajerisit prin Anglia pentru învățătură»⁴¹.

Urmas al doctorului, un anume Iovan Placcicus era, în primele decenii ale secolului al XVIII-lea, proprietarul unei case din București, pe care apoi o anume Marioara, văduva lui Hrisocoleu, o afierosea mitropolitului de Heraclea și Rodosto⁴². Sînt ultimele informații pe care le avem despre Placcicus, ca și despre ceilalți bărbați școliti în vestita Universitate de la Halle.

Mult doritele legături ale celor de la Halle cu familia lui Brâncoveanu au fost însă întrerupte de sfîrșitul martiric al marelui domnitor. Fapul însă că cercurile intelectuale de la Halle erau viu interesate de aceste legături denotă încă o dată mirajul pe care epoca brâncovească l-a exercitat asupra contemporanilor săi. De asemenea, acum s-au făcut primii pași în vederea realizării ulterioare a unor legături mai strînse, în cadrul cărora n-au lipsit nici trimiterea de studenți români la Universitatea de la Halle⁴³ și la alte universități germane.

Pr. dr. IOAN-VASILE LEB

40. Al. Helladius, *op. cit.*, la *Index auctorum quorum in hoc opusculo mentis lacta est*.

41. Meletie, mitropolitul Atenei, *Istoria bisericească*, trad. de Veniamin Costachi, vol. IV, partea a II-a, Iași, 1843, p. 67; Paul Cernovodeanu, *Contacte de ordin științific și cultural...*, p. 719.

42. Fr. Legrand, *Recueil de documents grecs concernant les relations du patriarchat de Jérusalem avec la Roumanie (1563—1728)*, Paris, 1895, p. 329—330; N. Vătămanu, *Învățați greci...*, p. 302.

43. Vezi: Antonie Plămădeală, *Apărarea limbii și promovarea culturii române la Lipsca la mijlocul secolului al XIX-lea*. «Limba domnitoare va fi cea națională», în «România literară», anul XXI (1988), nr. 13, p. 19; Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, București, 1981, p. 469 și 535; Eugen Preda, Victor Slăvescu, *Note zilnice*, în «Magazin istoric» anul XXII (1989), nr. 10 (259), p. 40.

• PĂRTEA OFICIALĂ •

SFÎNTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Sesiunea de lucru pe anul 1992
Sumarul ședinței din 19—20 iunie 1992

În zilele de 19 și 20 iunie 1992, a avut loc, la reședința patriarhală din București, ședința de lucru a Sfântului Sinod, întrunită la convocarea *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*.

Vineri 19 iunie 1992, la ora 9,00 se oficiază slujba Te-Deumului în catedrala patriarhală de către P.S. Arhiepiscop-vicar Irineu Slătineanu, împreună cu un sobor de preoți și diaconi, în prezența *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, a celorlalți membri ai Sfântului Sinod, după care membrii Sfântului Sinod iau loc în sala sinodală. După citirea apelului nominal de către secretarul Sfântului Sinod, P.S. Episcop Nifon Ploieșteanu, constatându-se prezența statutară, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* declară ședința deschisă. Este reamintită apoi componența comisiilor sinodale.

După aceasta, adresându-se membrilor Sfântului Sinod, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* subliniază deosebita însemnătate a acestei ședințe sinodale, care are loc în zilele de după marea sărbătoare a Pogoririi Sfântului Duh, atât pentru Biserica străbună, cât și pentru spiritualitatea românească. Arătând că toate ședințele sinodale sînt importante, *Prea Fericitul Părinte Patriarh* arată că actuala ședință le depășește pe celelalte prin dimensiunile ei privind latura liturgică-harică, deoarece este destinată canonizării unor trăitori, mărturisitori, cuvioși, preoți, ierarhi, dreptcredincioși cu aleasă viață duhovnicească, și înscrierii lor în rîndurile sfinților.

Relevind condițiile vitrege ale vieții sociale din timpul celor 45 de ani de dictatură și ateism, în care poporul nostru a fost lovit în tot ceea ce avea el mai scump pentru spiritualitatea sa, setea de credință, de evlavie și de cinstire pentru înaintașii cu viață de sfințenie, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a arătat că preabunul Dumnezeu a rînduit ca în această săptămînă a Cincizecimii, Sfîntul Sinod, prin hotărîrile pe care le va lua, să răspundă acestei sete de credință a poporului, statornic în vatra străbună a Bisericii. Este demn de subliniat faptul că în acest răstimp de grele suferințe morale și fizice, fiecare chiriarh a

sorbit din prisosul credinței credincioșilor și clerului, ca și din împlinirile lor, ei fiind «cirinenii» care au ajutat la purtarea poverii pentru slava Bisericii.

Prea Fericitul Părinte Patriarh mulțumește apoi preabunului Dumnezeu că a învrednicit Sfântul Sinod să înscrie în filele cronicii bisericești acest act istoric și sfânt de importanță spirituală covârșitoare pentru Biserica națională, pentru Ortodoxie și pentru veșnicie.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist supune apoi aprobării Sfântului Sinod ordinea de zi și propune ca ședința să înceapă cu examinarea rapoartelor Comisiei sinodale speciale pentru canonizarea sfinților români.

Sfântul Sinod aprobă ordinea de zi și este de acord ca ședința să înceapă cu prezentarea rapoartelor Comisiei speciale sinodale de canonizare. Ca urmare, lucrările cuprinse în ordinea de zi sînt repartizate pe comisii potrivit cu profilul lor după care ședința se suspendă pentru examinarea acestora.

După pauză, potrivit celor stabilite, Sfântul Sinod își reia lucrările în plen și se trece la examinarea rapoartelor *Comisiei speciale pentru canonizarea sfinților români*.

Temei nr. 2189/1992 — Referatul Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români, cu propunerea de canonizare a Cuviosului Ioan de la Prislop. Referatul este prezentat de P.S. Episcop Timotei al Aradului, și cuprinde motivarea, sinaxarul, troparul și condacul, alcătuite spre cinstirea cuviosului Ioan.

La propunerea Comisiei pentru canonizarea sfinților români, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă canonizarea cuviosului Ioan de la Prislop și înscrierea în rîndurile sfinților cuvioși cu numele «Sfîntului cuvios Ioan de la Prislop», cu cinstire în întreaga Biserică Ortodoxă Română ;*

— *Prăznuirea Sfîntului cuvios Ioan de la Prislop să se facă la 13 sept., întocmindu-i-se slujbă cu polieleu și acatist, prin grija Episcopiei Aradului, iar în calendar să fie înscris cu sfinții zilei în ordinea următoare : cruce neagră, Sf. mc. Corneliu Sutașul și îndată Sfîntul cuvios Ioan de la Prislop ;*

— *Aprobă atit icoana care a fost prezentată Comisiei pentru canonizarea sfinților români, cît și icoana prezentată în această ședință sinodală, realizată în atelierul de pictură al minăstirii Prislop ;*

— *Să se zugrăvească chipul său în biserici și minăstiri, unele dintre acestea putînd lua hramul Sfîntul cuvios Ioan de la Prislop ;*

— *Aprobă Tomosul de canonizare, sinaxarul, troparul și condacul sfîntului, în forma definitivată de comisie ;*

— *Proclamarea canonizării pe plan local să se facă prin grija eparhiei respective, la data pe care o va stabili.*

Temei nr. 3109/1992 — Referatul Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români cu propunerea de canonizare a ierarhului Antim Ivireanul, referat prezentat de P.S. Episcop Gherasim al Rîmnicului.

La propunerea Comisiei pentru canonizarea sfinților români și după ce s-a dat citire sinaxarului, troparului, condacului și Tomosului întocmite spre cinstirea sa, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă canonizarea ierarhului martir Antim Ivireanul și înscrierea în rîndul sfinților ierarhi cu numele Sfîntul ierarh Antim Ivireanul, cu cinstire în întreaga Biserică Ortodoxă Română ;*

— *Prăznuirea Sfîntului ierarh Antim Ivireanul să se facă la 27 sept., întocmindu-i-se slujbă și acatist prin grija Arhiepiscopiei Bucureștilor ;*

— *Aprobă, în mod provizoriu, icoana care s-a prezentat Comisiei pentru canonizarea sfinților români, urmînd ca vestimentația liturgică cu care a fost reprezentat Sfîntul ierarh Antim Ivireanul să fie modificată, potrivit cu veșmintele ierarhilor din secolul XVII ;*

— *Să se zugrăvească chipul său în biserici și mînăstiri, unele dintre acestea putînd să ia hramul Sfîntul ierarh martir Antim Ivireanul ;*

— *Aprobă Tomosul de canonizare, sinaxarul, troparul și condacul sfîntului, în forma definitivată de comisie ;*

— *Proclamarea canonizării pe plan local să se facă prin grija Arhiepiscopiei Bucureștilor, la data pe care o va stabili.*

Temei nr. 3233/1992 — Referatul Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români, cu propunerea de canonizare a preoților mărturisitori Ioan din Galeș și Moise Măcinic din Sibiel. Referatul Comisiei este prezentat de P.S. Episcop Epifanie al Buzăului.

La propunerea Comisiei pentru canonizarea sfinților români și după ce s-au citit Tomosul, sinaxarul, troparul și condacul în cinstea lor, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă canonizarea preoților mărturisitori Ioan din Galeș și Moise Măcinic din Sibiel și înscrierea în rîndurile sfinților mărturisitori și mucenici cu numele Sfîntii preoți mucenici Ioan din Galeș și Moise din Sibiel, cu cinstire în întreaga Biserică Ortodoxă Română ;*

— *Prăznuirea acestor sfinți să se facă la 21 octombrie, întocmindu-li-se slujbă și acatist prin grija Arhiepiscopiei Sibiului ;*

— *Aprobă, în mod provizoriu, icoana care s-a prezentat Comisiei pentru canonizarea sfinților români și care va fi îmbunătățită în ce privește vestimentația care va fi adaptată pentru secolul al XVIII-lea ;*

— *Aprobă Tomosul de canonizare, sinaxarul, troparul și condacul sfinților mucenici, în forma definitivată de comisie ;*

— *Proclamarea canonizării pe plan local să se facă prin grija Arhiepiscopiei Sibiului la data pe care o va stabili.*

Temei nr. 3840/1992 — Referatul Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români, cu propunerea de canonizare a cuviosului Antonie de la Iezerul-Vilcea, raportor P.S. Episcop Gherasim al Rîmnicului.

La propunerea Comisiei pentru canonizarea sfinților români, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă canonizarea cuviosului Antonie de la Iezerul-Vilcea și înscrierea în rîndurile sfinților cuvioși cu numele Sfîntul cuvios Antonie de la Iezerul-Vilcea, cu cinstire în întreaga Biserică Ortodoxă Română ;*

— *Prăznuirea Sfîntului cuvios Antonie de la Iezeru să se facă la 23 noiembrie, întocmindu-i-se slujbă și acatist, prin grija Episcopiei Rîmnicului ;*

— *Aprobă icoana prezentată Comisiei pentru canonizarea sfinților români, urmînd a i se face unele retușuri ;*

— *Să se zugrăvească chipul său în biserici și minăstiri, unele dintre acestea putînd lua hramul Sfîntul cuvios Antonie de la Iezeru ;*

— *Aprobă Tomosul de canonizare, sinaxarul, troparul și condacul Sfîntului, în forma definitivată de comisie ;*

— *Proclamarea canonizării pe plan local să se facă prin grija Episcopiei Rîmnicului, la data pe care o va stabili.*

Temei nr. 1928/1992 — Referatul Comisiei pentru canonizarea sfinților români, cu propunerea Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților pentru canonizarea cuviosului Daniil Sihastru. Referatul este prezentat de P.S. Episcop Epifanie al Buzăului.

În urma citirii Tomosului, sinaxarului, troparului și condacului care i s-au alcătuit, precum și la propunerea Comisiei pentru canonizarea sfinților români, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă canonizarea cuviosului Daniil Sihastru și înscrierea în rîndurile sfinților cuvioși cu numele Sfîntul cuvios Daniil Sihastru, cu cinstire în întreaga Biserică Ortodoxă Română ;*

— *Prăznuirea Sfîntului cuvios Daniil Sihastru să se facă la 18 decembrie, întocmindu-i-se slujbă și acatist prin grija Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților ;*

— *Aprobă icoana care s-a prezentat Comisiei cu specificarea ca, pe cît posibil, chipul să fie cel zugrăvit în fresca minăstirii Voroneț ;*

— Să se zugrăvească chipul său în biserici și minăstiri, unele dintre acestea putînd lua hramul Sfîntul cuvios Daniil Sihastru ;

— Aprobă Tomosul de canonizare, sinaxarul, troparul și condacul Sfîntului, în forma definitivată de comisie ;

— Proclamarea canonizării pe plan local să se facă prin grija Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, la data pe care o va stabili.

Temei nr. 1829/1992 — Referatul Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români, cu propunerea de canonizare a cuviosului Gherman din Dobrogea. Referatul este prezentat de I.P.S. Arhiepiscop Lucian Florea.

După citirea Tomosului, sinaxarului, troparului și condacului, alcătuite în cinstea acestuia, și la propunerea Comisiei pentru canonizarea sfinților români, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă canonizarea cuviosului Gherman din Dacia Pontică și înscrierea în rîndurile sfinților cuvioși cu numele Sfîntul cuvios Gherman din Dacia Pontică, cu cinstire în întreaga Biserică Ortodoxă Română ;

— Prăznuirea Sfîntului cuvios Gherman din Dacia Pontică să se facă la 29 februarie în anii bisecți, iar în anii obișnuiți slujba lui să se săvîrșească la pavecernița din 28 februarie ;

— Slujba și acatistul sfîntului se vor întocmi prin grija Arhiepiscopiei Tomisului ;

— Aprobă icoana prezentată Comisiei pentru canonizarea sfinților români ;

— Să se zugrăvească chipul său în biserici și minăstiri, unele dintre acestea putînd lua hramul Sfîntul cuvios Gherman din Dacia Pontică ;

— Se aprobă Tomosul de canonizare, sinaxarul, troparul și condacul, în forma definitivată de comisie ;

— Proclamarea canonizării pe plan local se face prin grija Arhiepiscopiei Tomisului, la data pe care o va stabili.

Temei nr. 1158/1992 — Referatul Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români, cu propunerea de canonizare a ierarhului Iosif Mărturisitorul din Maramureș.

Din referatul respectiv reiese că propunerea de canonizare a fost făcută de către Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmăruului.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă canonizarea ierarhului Iosif Mărturisitorul din Maramureș și înscrierea în rîndurile sfinților ierarhi mărturisitori

cu numele Sfintul ierarh Iosif Mărturisitorul din Maramureș, cu cinstire în întreaga Biserică Ortodoxă Română ;

— Prăznuirea acestui sfânt să se facă la 24 aprilie, întocmindu-i-se slujbă și acatist, prin grija Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Sătmarului ;

— Aprobă icoana prezentată Comisiei pentru canonizarea sfinților români, cu îmbunătățirile menționate în cursul discuțiilor ;

— Să se zugrăvească chipul său în biserici și minăstiri, unele dintre acestea putînd lua hramul acestui sfânt mărturisitor ;

— Aprobă Tomosul de canonizare, sinaxarul, troparul și condacul în forma definitivată de comisie ;

— Proclamarea canonizării pe plan local să se facă prin grija Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Sătmarului, la data pe care o va stabili.

Temei nr. 2086/1992 — Referatul Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români, cu propunerea Episcopiei Alba Iuliei de canonizare a ierarhului Ghelasie de la Rîmeț, referat prezentat de P.S. Episcop Epifanie al Buzăului.

În urma discuțiilor purtate cu privire la reprezentarea sa în icoană și la propunerea Comisiei pentru canonizarea sfinților români, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă canonizarea ierarhului Ghelasie de la Rîmeț și înscrierea în rîndurile sfinților ierarhi, cu numele Sfintul ierarh Ghelasie de la Rîmeț, cu cinstire în întreaga Biserică Ortodoxă Română ;

— Prăznuirea acestui sfînt ierarh să se facă la 30 iunie, întocmindu-i-se slujbă și acatist, prin grija Episcopiei Alba Iuliei ;

— Aprobă icoana prezentată Comisiei pentru canonizarea sfinților români, urmînd a i se aduce îmbunătățiri potrivit observațiilor făcute în cursul discuțiilor ;

— Să se zugrăvească chipul său în biserici și minăstiri, unele dintre acestea putînd lua hramul Sfîntul ierarh Ghelasie de la Rîmeț ;

— Aprobă Tomosul de canonizare, sinaxarul, troparul și condacul sfîntului, în forma definitivată de comisie ;

— Proclamarea cononizării pe plan local să se facă prin grija Episcopiei Alba Iuliei, la data pe care o va stabili.

Temei nr. 1205/1992 — Referatul Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români, pentru canonizarea ierarhului Leontie de la Rădăuți, referat prezentat de P.S. Arhiereu-vicar Ioachim Vasluiianul.

În urma discuțiilor care s-au purtat și la propunerea Comisiei pentru canonizarea sfinților români, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă canonizarea ierarhului *Leontie de la Rădăuți* și înscrierea în rîndurile sfinților ierarhi români, cu numele *Sfîntul ierarh Leontie de la Rădăuți*, cu cinstire în întreaga *Biserică Ortodoxă Română* ;

— Prăznuirea acestui sfințit ierarh să se facă la 1 iulie, întocmindu-i-se slujbă și acatist prin grija *Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților* ;

— Aprobă icoana care a fost prezentată *Comisiei* pentru canonizarea sfinților români ;

— Să se zugrăvească chipul său în biserici și minăstiri, unele dintre acestea putînd lua hramul *Sfîntul ierarh Leontie de la Rădăuți* ;

— Aprobă *Tomosul de canonizare, sinaxarul, troparul și condacul sfîntului*, în forma definitivată de comisie ;

— *Proclamarea canonizării pe plan local* să se facă prin grija *Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților*, la data pe care o va stabili.

Temei nr. 3841/1992 — Referatul *Comisiei sinodale* pentru canonizarea sfinților români, cu propunerea de canonizare a dreptcredinciosului voievod *Ștefan cel Mare și Sfînt*. Referatul, prezentat de *P.S. Episcop Epifanie al Buzăului*, a suscitat foarte multe discuții.

În urma acestor discuții și la propunerea *Comisiei* pentru canonizarea sfinților români, *Sfîntul Sinod* hotărăște :

— Aprobă canonizarea binecredinciosului voievod *Ștefan cel Mare*, acesta urmînd a fi înscris în rîndurile sfinților cu numele «*Binecredinciosul voievod Ștefan cel Mare și Sfînt*», cu cinstire în întreaga *Biserică Ortodoxă Română* ;

— Prăznuirea acestui binecredincios voievod să se facă la 2 iulie, întocmindu-i-se slujbă și acatist, prin grija *Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților* ;

— Aprobă icoana care s-a prezentat comisiei prin grija *Arhiepiscopiei Craiovei*, precum și pe cea prezentată de *Arhiepiscopia Iașilor* ;

— Să se zugrăvească chipul său în biserici și minăstiri, unele dintre acestea putînd lua hramul *Binecredinciosul voievod Ștefan cel Mare și Sfînt* ;

— Aprobă *Tomosul de canonizare, sinaxarul, troparul și condacul Sfîntului*, în forma definitivată de comisie ;

— *Proclamarea canonizării pe plan local* să se facă prin grija *Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților*, la data de 2 iulie 1992 ;

— *Se vor scrie studii și articole în revistele noastre bisericești despre canonizarea binecredinciosului voievod Ștefan cel Mare și Sfint, arătându-se motivele care au stat la baza hotărârii Sfântului Sinod, ca răspuns la eventualele întrebări pe care și le-ar putea pune cei mai puțin informați.*

Temei nr. 3145/1992 — Referatul Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români, cu propunerea de canonizare a cuviosului Ioan de la Neamț — «Hozevitul». În raportul prezentat de I.P.S. Arhiepiscop Lucian al Tomisului, se subliniază că, potrivit studiilor și cercetărilor făcute, cuviosul Ioan de la Neamț «Hozevitul» întrunește condițiile de canonizare și înscriere în rîndurile sfinților cuvioși români ;

Că este intrat cu cinste ca sfînt imediat după moarte în conștiința Bisericii și evlavia clerului și credincioșilor ;

Că prin canonizarea sa Biserica răspunde cerințelor sale misionare, pastorale și de zidire duhovnicească a credincioșilor.

În urma discuțiilor care s-au purtat și la propunerea Comisiei pentru canonizarea sfinților români, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă canonizarea cuviosului Ioan de la Neamț «Hozevitul» și înscrierea în rîndurile sfinților cuvioși cu numele «Sfîntul cuvios Ioan de la Neamț-Hozevitul», cu cinstirea în întreaga Biserică Ortodoxă Română ;*

— *Prăznuirea Sfîntului cuvios Ioan de la Neamț-Hozevitul să se facă la 5 august, întocmindu-i-se slujbă și acatist, prin grija Arhiepiscopiei Iașilor ;*

— *Aprobă icoana care s-a prezentat comisiei pentru canonizarea sfinților români de către Arhiepiscopia Tomisului, precum și cea prezentată de Arhiepiscopia Iașilor ;*

— *Să se zugrăvească chipul său în biserici și mînăstiri, unele dintre acestea putînd lua hramul Sfîntul cuvios Ioan de la Neamț-Hozevitul ;*

— *Aprobă Tomosul de canonizare, sinaxarul, troparul și condacul sfîntului, în forma definitivată de comisie ;*

— *Proclamarea canonizării pe plan local să se facă prin grija Arhiepiscopiei Iașilor, la data pe care o va stabili.*

Temei nr. 3842/1992 — Referatul Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români, cu propunerea Arhiepiscopiei Iașilor de canonizare a cuvioasei Teodora de la Sihla.

Referatul comisiei, prezentat de P.S. Arhieru-vicar Ioachim Vasluiuanul, precizează că, din documentația prezentată, rezultă că această cuvioasă întrunește condițiile de canonizare și înscriere în rîndurile sfinților cuvioși ;

Încă după săvârșirea sa din viață a intrat în conștiința Bisericii și evlavia clerului și credincioșilor, cu cinstire de sfântă ;

Prin canonizarea sa, Biserica atestă cinstirea care i se aduce și răspunde cerințelor sale misionare, pastorale și de zidire duhovnicească a credincioșilor.

După discuțiile purtate și la propunerea Comisiei pentru canonizarea sfinților români, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă canonizarea cuvioasei Teodora de la Sihla și înscrierea ei în rîndurile sfințelor cuvioase, cu numele Sfînta cuvioasă Teodora de la Sihla, cu cinstire în întreaga Biserică Ortodoxă Română ;*

— *Prăznuirea Sfîntei cuvioase Teodora de la Sihla să se facă la 7 august, întocmindu-i-se slujbă și acatist, prin grija Arhiepiscopiei Iașilor ;*

— *Aprobă icoana care s-a prezentat Comisiei pentru canonizarea sfinților români, urmînd a se face corecturile semnalate ;*

— *Să se zugrăvească chipul său în biserici și minăstiri, unele dintre acestea putînd lua hramul Sfînta cuvioasă Teodora de la Sihla ;*

— *Aprobă Tomosul de canonizare, sinaxarul, troparul și condacul sfîntei în forma definitivată de comisie ;*

— *Proclamarea canonizării pe plan local să se facă prin grija Arhiepiscopiei Iașilor, la data pe care o va stabili.*

Temei nr. 3829/1992 — Referatul Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români, cu propunerea de canonizare a martirilor Constantin Vodă Brîncoveanu, cu cei patru fii : Constantin, Ștefan, Radu, Matei și sfetnicul Ianache. Referatul a fost prezentat de P.S. Episcop Gherasim al Rîmnicului și el conține motivarea propunerii de canonizare, potrivit căreia atît Constantin Vodă Brîncoveanu, cît și fiii și sfetnicul său întrunesc condițiile de canonizare, deoarece s-au săvârșit din viață cu moarte martirică.

Referatul mai precizează că persoanele menționate au intrat de multă vreme în conștiința Bisericii și evlavia clerului și credincioșilor, cu cinstire de martiri.

Prin canonizarea lor Biserica răspunde cerințelor sale misionare, pastorale și de zidire duhovnicească a credincioșilor.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei pentru canonizarea sfinților români, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă canonizarea martirilor Constantin Vodă Brîncoveanu, a fiilor și sfetnicului său și înscrierea în rîndul sfinților cu numele «Sfîntii martiri Brîncoveni, Constantin Vodă și cei patru fii ai săi : Constantin, Ștefan, Radu, Matei și sfetnicul Ianache, cu cinstire în întreaga Biserică Ortodoxă Română ;*

— Prăznuirea acestor sfinți martiri să se facă la 16 august, întocmindu-li-se slujbă și acatist, prin grija Arhiepiscopiei Bucureștilor ;

— Aprobă icoana care s-a prezentat comisiei pentru canonizarea sfinților români, prin grija Administrației Patriarhale, urmînd ca în aureole să fie scris și numele fiecărui fiu, iar fiecare martir să fie zugrăvit cu crucea în mîină ;

— Să se zugrăvească chipul lor în biserici și minăstiri, unele dintre acestea putînd lua hramul acestor sfinți martiri ;

— Aprobă Tomosul de canonizare, sinaxarul, troparul și condacul sfîntului, în forma definitivată de comisie ;

— Proclamarea canonizării pe plan local să se facă prin grija Arhiepiscopiei Bucureștilor, la data pe care o va stabili.

Temei nr. 3843/1992 — Referatul Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români, cu propunerea de generalizare a cultului sfinților români canonizați prin hotărîrea nr. 3622/1950.

P.S. Arhiereu-vicar Ioachim Vasluiuanul, prezintă referatul în care se precizează că, în urma cercetărilor făcute, Comisia pentru canonizarea sfinților români a constatat că Sfîntul Sinod, prin hotărîrea nr. 3622/1950, a canonizat, cu cinstire locală, pe următorii sfinți :

1. Sfinții ierarhi și mărturisitori Ilie Iorest și Sava, mitropolitii Ardealului, cu prăznuire la 24 aprilie ;
2. Sfinții cuvioși și mărturisitori Visarion Sarai, Sofronie de la Cioara și Sfîntul mucenic Oprea, prăznuit la 21 octombrie ;
3. Sfîntul ierarh Calinic de la Cernica, prăznuit la 11 aprilie ;
4. Sfîntul ierarh Iosif cel Nou de la Partoș, prăznuit la 15 septembrie.

Comisia a constatat, de asemenea, că cinstirea acestor sfinți a depășit de mult limitele locale ale eparhiilor în care au fost canonizați în anul 1950, în prezent fiind înscriși și în calendarele altor eparhii, ca urmare a cinstirii largi de care se bucură.

Ca urmare, Comisia sinodală a propus Sfîntului Sinod aprobarea generalizării cultului lor și proclamarea acestui act, precum și înscrierea lor în calendarele tuturor eparhiilor din Biserica Ortodoxă Română, arătînd totodată și modul în care să fie înscriși în sinaxar și în calendar.

În urma discuțiilor care au avut loc și pe baza propunerilor care s-au făcut, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă generalizarea cultului sfinților români menționați mai sus, canonizați prin hotărîrea Sfîntului Sinod nr. 3622/1950, și înscrierea lor în sinaxar și în calendarele tuturor eparhiilor,

prăznuirea lor făcându-se în întreaga Biserică Ortodoxă Română la datele fixate prin hotărîrea amintită cu slujbele care s-au întocmit și a aprobat la timpul respectiv ;

— Proclamarea generalizării cultului sfinților români canonizați prin hotărîrea nr. 3622/1950, să se facă prin același Act sinodal prin care se va face proclamarea celorlalți sfinți români canonizați de Sfîntul Sinod în ziua de 19 iunie 1992 ;

— Icoanele lor să se zugrăvească în biserici și mînăstiri, iar unora dintre aceste așezăminte să li se poată da ca hram sfinții respectivi.

(Hotărîrea cuprinde și îndrumările referitoare la modul cum să fie înscrși în calendar acești sfinți).

Temei nr. 3844/1992 — Referatul Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români, prezentat de I.P.S. Arhiepiscop Lucian, cu propunerea de generalizare a cultului și înscrierea în calendarele tuturor eparhiilor, a sfinților autohtoni, care au viețuit, au propovăduit și au suferit martiriul pentru credința creștină în spațiul carpato-danubiano-pontic și a celor născuți în alte părți ale lumii, dar care au predicat și au fost martirizați în părțile noastre, fiind cinstiți ca sfinți de alte Biserici și înscrși în sinaxarele, martirologiile, minologiile sau calendarele acestora.

Deoarece acești sfinți au aparținut dintotdeauna patrimoniului spiritual ortodox românesc, Comisia a propus înscrierea lor în sinaxar și în calendar și generalizarea cultului lor în întreaga Biserică Ortodoxă Română.

Avînd în vedere constatările de mai sus, Sfîntul Sinod a hotărît :

— Aprobă generalizarea cultului următorilor sfinți autohtoni și de alte neamuri care au viețuit, au propovăduit și au suferit martiriul pe pămîntul străromân și român sau pe alte meleaguri, precum și înscrierea lor în sinaxar și calendarul Bisericii noastre :

1. Sfinții mucenici Claudiu, Castor, Sempronian și Nicostrat, prăznuiți la 9 noiembrie ;

2. Sfîntul cuvios Paisie de la Neamț, prăznuit la 15 noiembrie ;

3. Sfîntul mucenic Dasie, prăznuit la 20 noiembrie ;

4. Sfîntul mucenic Hermes, prăznuit la 31 decembrie ;

5. Sfîntul cuvios Antipa de la Calapodești, prăznuit la 10 ianuarie ;

6. Sfinții mucenici Ermil și Stratonie, prăznuiți la 13 ianuarie ;

7. Sfîntul Bretanion episcop de Tomis, prăznuit la 25 ianuarie ;

8. Sfîntul cuvios și mărturisitor Ioan Casian, prăznuit în anii bisecți la 29 februarie, iar în anii nebisecți la 28 februarie ;

9. Sfântul mucenic *Montanus* preotul și soția sa *Maxima*, prăznuiți la 26 martie ;
 10. Sfântul *Irineu* episcop de *Sirmium*, prăznuit la 6 aprilie ;
 11. Sfântul mucenic *Sava* de la *Buzău*, a cărui prăznuire se face la 12 aprilie ;
 12. Sfântul *Teotim* episcop de *Tomis*, prăznuit la 20 aprilie ;
 13. Sfinții mucenici *Pasicrat* și *Valentin*, prăznuiți la 24 aprilie ;
 14. Sfântul mucenic *Iuliu Veteranul*, prăznuit la 27 mai ;
 15. Sfinții mucenici *Zotic*, *Atal*, *Camasie* și *Filip* de la *Niculitel*, prăznuiți la 4 iunie ;
 16. Sfinții mucenici *Nicandru* și *Marcian*, prăznuiți la 8 iunie ;
 17. Sfântul *Nifon*, patriarhul *Constantinopolului*, prăznuit la 11 august ;
 18. Sfântul mucenic *Isihie*, prăznuit la 15 iunie ;
 19. Sfântul *Niceta* de *Remesiana*, prăznuit la 24 iunie ;
 20. Sfântul mucenic *Ioan cel Nou* de la *Suceava*, a cărui prăznuire se va face la 24 iunie ;
 21. Sfinții mucenici *Epictet* și *Astion*, prăznuiți la 8 iulie ;
 22. Sfântul mucenic *Emilian* de la *Durostor*, prăznuit la 18 iulie ;
 23. Sfinții mucenici *Donat* diaconul, *Romul* preotul, *Silvan* diaconul și *Venust*, prăznuiți la 21 august ;
 24. Sfântul mucenic *Lup*, prăznuit la 23 august ;
- Sfântul Sinod a mai hotărât :
- Să se întocmească sinaxare, tropare și condace în cinstea sfinților care nu au aceste imne în cărțile de cult.
 - Proclamarea generalizării cultului acestor sfinți să se facă prin același act sinodal, odată cu proclamarea celorlalți sfinți români canonizați de Sfântul Sinod, în ziua de 19 iunie 1992.

Temei nr. 952/1992 — Referatul Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților români cu propunerea de instituire și proclamare a *Duminicii sfinților români*.

Din cercetarea acestui referat, prezentat de I.P.S. Mitropolit *Nestor* al *Olteniei*, președintele Comisiei, rezultă că multe Biserici dreptmăritoare, în decursul veacurilor, au așezat în ceata sfinților și cinstesc după cuviință, pe unii din fiii lor, care au bineplăcut lui Dumnezeu prin vicțuirea în Hristos și prin mărturia dată despre aceasta, rînduind în același timp o zi de prăznuire pentru toți sfinții știuți și neștiuți, pe care numai Dumnezeu i-a înscris în cartea aleșilor săi.

Avînd în vedere că prin instituirea acestei «Duminici a sfinților români» se împlinește un act de restaurare a valorilor spirituale și religioase ale Bisericii noastre, cu profunde semnificații duhovnicești, misionare și pastorale, Comisia pentru canonizarea sfinților români, a propus Sfîntului Sinod să aprobe instituirea și proclamarea «Duminicii sfinților români».

În urma discuțiilor care s-au purtat, pornind de la propunerea Comisiei pentru canonizarea sfinților români, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă instituirea «Duminicii sfinților români» care va fi așezată în calendarul Bisericii noastre și se va serba în fiecare an în a doua duminică după Rusalii ;*

— *Aprobă întocmirea slujbei și acatistului sfinților români, prin grija unui grup de specialiști din cadrul Bisericii ;*

— *Aprobă icoana care s-a prezentat Comisiei pentru canonizarea sfinților români ;*

— *Aprobă Tomosul de instituire și proclamare a «Duminicii Sfinților români», sinaxarul, troparul și condacul în cinstea lor ;*

— *Proclamarea instituirii «Duminicii sfinților români» să se facă prin același act sinodal, odată cu proclamarea celorlalți sfinți români canonizați de Sfîntul Sinod, în ziua de 19 iunie 1992.*

Temei nr. 2925/1992 — Proiectul Actului sinodal al Bisericii Ortodoxe Române privind canonizarea unor sfinți români.

I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, președintele Comisiei pentru canonizarea sfinților români, prezintă Sfîntului Sinod proiectul de Act sinodal, întocmit prin grija unei Comisii restrinse la Cancelaria Sf. Sinod și care, după unele amendamente a fost însușit de Comisia pentru canonizarea sfinților români.

În urma citirii Actului sinodal și a discutării lui și după ce i s-au adus unele îmbunătățiri, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă Actul sinodal al Bisericii Ortodoxe Române, prin care se proclamă canonizarea unor sfinți români, generalizarea cultului unor sfinți români canonizați în anii 1950—1956, cu cinstire locală, înscrierea lor în calendarul Bisericii noastre și a altor sfinți de origine română sau care au propovăduit în spațiul car-pato-danubiano-pontic și care sînt cinstiți ca sfinți de către alte Biserici, precum și instituirea «Duminicii sfinților români» ;*

— *Aprobă ca Actul sinodal să fie tipărit și trimis tuturor eparhiilor și parohiilor din Patriarhia Română, precum și celorlalte Biserici Ortodoxe surori, pentru informare și cele de urmare, potrivit tradiției și rînduielilor canonice ;*

— *Actul sinodal va face parte integrantă din procesul-verbal al ședinței sinodale, ca anexă.*

Incheindu-se lucrările legate de canonizarea sfinților români și discutarea tuturor referatelor prezentate de Comisia sinodală specială, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist propune continuarea lucrărilor pentru examinarea celorlalte probleme înscrise în ordinea de zi și repartizate comisiilor permanente ale Sfântului Sinod. În consecință, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist invită pe P.S. Episcop Andrei al Alba Iuliei, raportorul *Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri*, să prezinte referatele asupra problemelor repartizate acestei Comisii :

Temei nr. 3838/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Bucureștilor nr. 3649/1992, prin care este adusă la cunoștință hotărârea Consiliului eparhial de înființare, în București, a mănăstirii de călugărițe «Christiana», la solicitarea Asociației filantropice medical-creștine cu același nume și care urmează să aibă hramul «Pogorirea Duhului Sfânt».

Ținând seama de recomandarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist,

Pe temeiul prevederilor art. 8 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă înființarea mănăstirii de călugărițe «Christiana» din București, cu hramul «Pogorirea Sfântului Duh», urmînd a funcționa sub jurisdicția Arhiepiscopiei Bucureștilor.*

Temei nr. 1786/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Craiovei nr. 773/1992, privind transformarea în mănăstiri de călugări a schitului Jitianu, com. Podari, sat Braniște, jud. Dolj și a schitului Gura Motrului, com. Butoiești, sat Gura Motrului, jud. Mehedinți.

Pe temeiul prevederilor art. 10 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă transformarea în mănăstiri de călugări a schiturilor Jitianu, com. Podari, sat Braniște, jud. Dolj și Gura Motrului, com. Butoiești, sat Gura Motrului, jud. Mehedinți, urmînd a funcționa sub jurisdicția Arhiepiscopiei Craiovei.*

Temei nr. 2406/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților nr. 416/1992, cu propunerea de reînființare a mănăstirii de călugărițe Teodoreni, din municipiul Suceava.

Pe temeiul prevederilor art. 8 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă reînființarea mănăstirii Teodoreni din municipiul Suceava, ca mănăstire de călugărițe.*

Temei nr. 1773/1992 — Adresa Episcopiei Romanului și Hușilor nr. 748/1992, privind transformarea schitului de călugări Moreni, jud. Vaslui, în mănăstire de călugărițe.

Luind în considerare recomandarea P.S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor ;

În baza prevederilor art. 8 și 10 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru minăstiri, Sfintul Sinod hotărăște :

— *Aprobă transformarea în minăstire de călugărițe a schitului de călugări Moreni, jud. Vaslui.*

Temei nr. 4012/1992 — Adresa Episcopiei Romanului și Hușilor nr. 1695/1992, cu propunerea de transformare a schitului Bujoreni, loc. Zorleni, jud. Vaslui, în minăstire de călugărițe.

Pe temeiul prevederilor art. 10 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru minăstiri, Sfintul Sinod hotărăște :

— *Aprobă transformarea în minăstire de călugărițe a schitului Bujoreni, loc. Zorleni, jud. Vaslui.*

Temei nr. 2195/1992 — Adresa Episcopiei Oradiei nr. 700/1992, cu propunerea de înființare a minăstirii de călugări «Sfinții Apostoli Petru și Pavel», în localitatea Stina de Vale, jud. Bihor, minăstire a cărei construcție a început încă din cursul anului 1991, pe terenul atribuit de autoritățile locale.

Ținând seama de recomandarea P.S. Episcop Vasile al Oradiei ;

Pe temeiul prevederilor art. 8 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru minăstiri, Sfintul Sinod hotărăște :

— *Aprobă înființarea minăstirii «Sfinții Apostoli Petru și Pavel» din localitatea Stina de Vale, jud. Bihor, ca minăstire pentru călugări.*

Temei nr. 2196/1992 — Adresa Episcopiei Oradiei nr. 701/1992, cu propunerea de înființare a minăstirii de călugărițe «Cuvioasa Parascheva» din apropierea mun. Oradea, jud. Bihor.

Ținând seama de recomandarea P.S. Episcop Vasile al Oradiei ;

Pe temeiul prevederilor art. 8 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru minăstiri, Sfintul Sinod hotărăște :

— *Aprobă înființarea minăstirii «Cuvioasa Maică Parascheva» din municipiul Oradea, jud. Bihor, ca minăstire pentru călugărițe.*

Temei nr. 2871/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Sibiului nr. 370/1992, privind dorința exprimată de unii preoți de a se reintroduce icoanele în sălile de clasă din școlile de stat, potrivit vechii tradiții.

Apréciind că problema reaşezării icoanelor în sălile de clasă este strîns legată de prezența preotului în școală pentru predarea lecțiilor de educație moral-religioasă, prilej cu care are posibilitatea să lămuirească pe elevi și pe părinții acestora să ceară ei introducerea icoanelor în sălile de clasă ;

În urma discuțiilor care au avut loc și a propunerilor care s-au făcut, Sfântul Sinod hotărăște următoarele :

— *Centrele eparhiale să ia măsurile necesare pentru ca toți preoții să fie prezenți în școli pentru predarea lecțiilor de educație moral-religioasă care constituie o îndatorire misionară și pastorală a lor, avînd astfel prilejul să lămurească pe copii și pe părinții lor să ceară introducerea icoanelor în sălile de clasă, procedînd totodată cu tact pe lângă conducerile școlilor în acest scop ;*

— *Să se intervină la Ministerul Învățămîntului și Științei, pentru a facilita, prin inspectoratele școlare, rezolvarea solicitărilor privînd introducerea icoanelor în sălile de clasă.*

Temei nr. 3941/1992 — Referatul P.C. Pr. Ilie Moldovan de la Facultatea de teologie din Sibiu, adresa Episcopiei Alba Iuliei nr. 941/1992, și memoriul unui grup de credincioși din jud. Vaslui, referitoare la problema liberalizării avorturilor și a practicilor anticonceptive în țara noastră.

În urma discuțiilor care au avut loc, la care au participat majoritatea celor prezenți, Sfântul Sinod hotărăște următoarele :

— *Aprobă instituirea unei comisii condusă de Pr. prof. Ilie Moldovan, de la Facultatea de teologie ortodoxă din Sibiu, la care să fie asociați profesori de morală creștină și medici, bărbați și femei cu preocupări în domeniu, care să studieze și să facă propuneri către Sfântul Sinod în problema atitudinii Bisericii noastre față de avort și practicile anticonceptive, droguri, prostituție, divorț, abandonul copiilor, moralitate etc. Studiile elaborate de Comisie vor aborda problemele sub aspect canonic, teologic și pastoral.*

— *Adresează rugămintea P.S. Episcop Andrei al Alba Iuliei și P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul de a întocmi un proiect de pastorală a Sfîntului Sinod în problemele abordate în prezenta hotărîre.*

Temei nr. 3066/1992 — Scrisoarea nr. 151/1992 a «Comitetului național pentru restaurarea și îngrijirea mormintelor și cimitirelor eroilor».

La propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Centrele eparhiale vor da îndrumările cuvenite preoților pentru ca împreună cu credincioșii să sprijine acțiunile de îngrijire și întreținere a monumentelor și cimitirelor eroilor.*

În continuare, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, invită pe P.S. Episcop Epifanie al Buzăului, raportorul *Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină*, să prezinte referatele acestei comisii în legătură cu problemele repartizate :

Temei nr. 2681/1992 — Procesul-verbal al Sinodului Permanent din 19 mai 1992, cu propunerea de alegere a P.S. Gherasim Vrinceanu, arhiepiscop-vicar al Episcopiei Buzăului, în postul vacant de episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților.

Pe temeiul prevederilor statutare bisericești, la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină și în urma rezultatului votării, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă alegerea P.S. Arhiepiscop Gherasim «Vrinceanul» în postul vacant de episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, cu titulatura «Putneanul».

Temei nr. 3994/1992 — Adresa Episcopiei Alba Iuliei nr. 1135/1992 cu propunerea de a se acorda P. Cuv. Protos. Ioanichie Popa, duhovnicul minăstirii Rîmeț, rangul de arhimandrit.

Avînd în vedere motivarea verbală a acestei cereri pe care a prezentat-o P.S. Episcop Andrei al Alba Iuliei în plenul Sfântului Sinod.

Pe temeiul prevederilor art. 82, alin. 4 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Acordă P. Cuv. Protos. Ioanichie Popa, duhovnicul minăstirii Rîmeț, rangul de arhimandrit.*

În continuare, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, invită pe P.S. Arhiepiscop-vicar Casian Gălățeanul, raportorul *Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc* să prezinte rapoartele acestei Comisii la problemele încredințate spre audiere.

Temei nr. 2928/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Tomisului nr. 951/1992, cu propunerea de înființare a Seminarului teologic liceal din mun. Tulcea, începînd cu anul de învățămînt 1992—1993.

Pe temeiul prevederilor art. 51, lit. «a» din Regulamentul organelor centrale din Patriarhia Română și ale art. 42 din Regulamentul învățămîntului teologic și la propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Aprobă înființarea, organizarea și funcționarea Seminarului teologic liceal din mun. Tulcea, începînd cu anul de învățămînt 1992—1993 și care va funcționa pe baza Regulamentului învățămîntului teologic, cu planul de învățămînt și programele analitice în vigoare pentru toate celelalte seminarii teologice liceale.*

În continuare, Sfântul Sinod a aprobat propunerile de cadre didactice pentru acest seminar nou creat, precum și pentru seminarul teologic liceal din mun. Tîrgoviște.

Tot în legătură cu organizarea învățămîntului în seminariile teologice liceale, la propunerea Comisiei învățămîntului teologic pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod a luat în examinare *problema examenului de atestare a cunoștințelor teologice* pe care absolvenții clasei a XIII-a de la seminariile liceale trebuie să-l susțină înainte de prezentarea la examenul de bacalaureat.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Inscrierea la examenul de admitere în facultățile de teologie a candidaților seminariști, care nu au susținut sau nu au promovat examenul de atestare a cunoștințelor teologice, dar care au promovat examenul de bacalaureat, se va face în condițiile aprobate și publicate pentru ceilalți candidați absolvenți de liceu.*

— *Candidații care au promovat examenul de bacalaureat, dar care nu au susținut sau promovat examenul de atestare a cunoștințelor teologice la încheierea cursurilor seminariale, nu pot fi admiși la hirotonie.*

Prezentarea referatelor Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc a continuat în ședința de sîmbătă, 20 iunie 1992, cînd P.S. Arhiepiscop-vicar Casian Gălățeanul a dat citire rapoartelor asupra următoarelor probleme :

Temei nr. 3519/1992 — Adresele Facultății de teologie din București nr. 677 și 792/1992, cu propunerile de modificare a perioadei de desfășurare a Cursurilor pastorale și de educație moral-religioasă, pentru seria a 77-a, precum și cu propunerile de reformulare a tematicii acestor cursuri.

La propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Aprobă ca seria a 77-a a cursurilor pastorale și de educație moral-religioasă să se desfășoare în perioada 17—28 august 1992, în aceleași centre de învățămînt ca și în anul 1991.*

Au fost aprobate, de asemenea, temele propuse de Facultatea de teologie din București, care se vor dezvolta în cadrul programului cursurilor.

— *Prelegerile întocmite de cadrele didactice de la Facultatea de teologie din București, vor fi trimise și la centrele de organizare a cursurilor din raza de activitate a acestei facultăți (Craiova și Buzău), pentru susținerea lor în cadrul programului la acele centre.*

— *Cadrele didactice de la Facultățile de teologie din Iași, Sibiu și Cluj-Napoca, vor elabora, la rîndul lor aceste teme după*

aceleași criterii, pe care le vor utiliza în cadrul centrelor de organizare a cursurilor din raza lor de activitate.

— Președinții comisiilor de examinare vor fi desemnați dintre ierarhi, de către sinoadele mitropolitane în raza cărora funcționează centrele de organizare a cursurilor.

— Se vor respecta prevederile hotărârii Sfântului Sinod, transmise cu adresa Cancelariei Sf. Sinod nr. 7284/4 sept. 1991, în ce privește metodologia desfășurării și notării la examenele de definitivare și promovare, cu care se încheie cursurile pastorale și de educație moral-religioasă.

— Centrele eparhiale vor transmite cancelariei Sf. Sinod programarea nominală a preoților la cursuri.

Temei nr. 4144, 4008/1992 — Procesele verbale ale sinoadelor mitropolitane ale Mitropoliei Ardealului și Mitropoliei Banatului pentru informarea Sfântului Sinod despre alegerea decanilor și prodecanilor la Facultățile de teologie din Sibiu, Alba Iulia și Arad.

Luind act de hotărârile sinoadelor mitropolitane ale Mitropoliei Ardealului și Mitropoliei Banatului, de confirmare a alegerilor făcute pentru posturile de conducere la Facultățile de teologie din Sibiu, Alba Iulia și Arad, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de alegerea Pr. prof. Mircea Păcurariu ca decan și de alegerea Pr. prof. Liviu Streza ca secretar științific la Facultatea de teologie a Universității din Sibiu, confirmate de Sinodul mitropolitan al Mitropoliei Ardealului.

— Ia act de alegerea Pr. prof. Ilie Moldovan ca decan al Facultății de teologie-asistență socială a Universității din Alba Iulia, confirmată de Sinodul mitropolitan al Mitropoliei Ardealului.

— Ia act de alegerea Pr. conf. Silviu Anuichi în postul de decan al Facultății de teologie din Arad, confirmată de Sinodul mitropolitan al Mitropoliei Banatului.

În continuare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist invită pe P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar-patriarhal, raportorul Comisiei afacerilor externe bisericești, să prezinte referatele asupra problemelor repartizate Comisiei :

Au fost prezentate mai multe referate privind comunitățile ortodoxe românești de peste hotare și diaspora românească, adoptându-se și hotărârile de rigoare, după care au fost prezentate și discutate referatele asupra următoarelor probleme :

Temei 2788/1992 : Aspecte noi privind situația Bisericii Ortodoxe Române din Basarabia.

În referat se menționează că și în ultima perioadă de timp, atît din partea Patriarhiei Române cît și a unor autorități competente din

Republica Moldova, s-au întreprins o serie de acțiuni care privesc Biserica ortodoxă română din Basarabia, precum și situația conflictuală din acea zonă.

Între acțiunile respective, sînt menționate următoarele :

— la data de 24 martie 1992, *Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea Cultelor, care asigură libertatea religioasă tuturor cultelor, desigur și libertatea de conștiință.*

— la Moscova a luat ființă o parohie ortodoxă română, care are aprobarea de funcționare a Sanctității Sale Patriarhul Alexei al II-lea, precum și a autorităților locale ;

— diversele preocupări care vizează pe frații noștri de peste Prut s-au concretizat și în unele propuneri de inițiative, făcute cu prilejul discuțiilor purtate la Patriarhia Română, în luna aprilie 1992, cu dl. Ion Ungureanu, ministrul Culturii și Cultelor din Republica Moldova ;

— atît prin intervențiile scrise ale *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* cît și prin comunicate de presă, s-a luat atitudine față de evenimentele tragice din Republica Moldova cît și de situația în care se află atît Biserica din Basarabia cît și din nordul Bucovinei.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a subliniat că toate aceste acțiuni a ținut să le prezinte Sf. Sinod spre a fi cunoscute de toți ierarhii Bisericii noastre întrucît problema Bisericii din Republica Moldova și din Bucovina de nord nu este așa de simplă. Trebuie să discutăm cu reprezentanții Bisericii și ai Statului, în detalii. Vom discuta de ei și cu prilejul venirii lor la Putna, spre a nu le face probleme.

I.P.S. Daniel propune ca în orice hotărîre de ordin bisericesc privind Republica Moldova și Bucovina de nord trebuie să-i consultăm și pe reprezentanții de acolo spre a nu le crea dificultăți.

I.P.S. Mitropolit Antonie solicită ca Biserica noastră să se implice totuși în problemele Bisericii din Basarabia, spre a nu lăsa lucrurile numai la discreția diplomaților sau a rușilor.

I.P.S. Mitropolit Nicolae propune ca în numele Sfîntului Sinod al Bisericii noastre să se dea imediat, un comunicat în presă privind nenorocirile care s-au abătut acum asupra fraților noștri din Basarabia și Bucovina. Membrii Sf. Sinod sînt de acord cu această propunere.

În urma discuțiilor purtate, la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *la act de acțiunile întreprinse de Patriarhia Română în ultima perioadă a acestui an pentru sprijinirea Bisericii și fraților români din Basarabia.*

— *Să se dea un comunicat de presă în care Sfîntul Sinod să-și exprime îngrijorarea pentru cele ce se întîmplă fraților noștri din Republica Moldova și Bucovina.*

Temei nr. 9955/1992 — Întrunirea întîistătătorilor Bisericilor Ortodoxe la Constantinopol, în Duminica Ortodoxiei, 15 martie 1992.

a) *Întîlnirile premergătoare de la București (26—27 ian. 1992) și de la Ormilia-Grecia (27—29 febr. 1992).*

După prezentarea și discutarea celor două dări de seamă privind întrunirile menționate, la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *la act de dările de seamă privind vizita făcută la București de către II.PP.SS. Hrisostomos de Efes și Evanghelos de Perga, 26—27 ian. 1992, precum și de participarea unei delegații a Bisericii noastre la întrunirea Comitetului pregătitor, Ormilia-Grecia, 27—29 februarie 1992.*

b) *Participarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de o delegație, la întrunirea întiiistătătorilor Bisericii Ortodoxe în Duminica Ortodoxiei, Constantinopol, 15 martie 1992.*

Scopul întrunirii de la Constantinopol a fost manifestarea unității Ortodoxiei prin întâlnirea tuturor întiiistătătorilor Bisericii Ortodoxe și oficierea împreună a Sfintei Liturghii, în Duminica Ortodoxiei și, totodată, discutarea și exprimarea unor poziții comune față de problemele importante care preocupă actualmente Bisericile Ortodoxe și lumea contemporană.

La întrunirea de la Constantinopol au participat toți întiiistătătorii Bisericii Ortodoxe, cu excepția Sanctității Sale Ilie, arhiepiscop de Netschent și Tbilisi, catolicos-patriarh al întregii Georgii, reprezentat însă de patriarhul ecumenic și a Prea Fericitului Hrisostomos, arhiepiscop al Noii Justiniane și întregului Cipru, reprezentat de patriarhul Alexandriei.

Întrunirea s-a concretizat în ședințe de lucru (trei), discuții bilaterale și servicii religioase.

Din comisia care a redactat textul final al mesajului a făcut parte și I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei.

Întrunirea de la Constantinopol s-a încheiat prin oficierea de către toți întiiistătătorii Bisericii Ortodoxe a Sfintei Liturghii, în Duminica Ortodoxiei. În cadrul Sfintei Liturghii, mitropolitul Meliton de Filadelfia, secretarul Sfântului Sinod al Patriarhiei Ecumenice, a citit *Mesațul* întiiistătătorilor Bisericii Ortodoxe întruniți la Constantinopol.

La agapa festivă, care a urmat, în numele tuturor celor prezenți, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a răspuns la cuvântul patriarhului ecumenic, mulțumind pentru ospitalitate și pentru buna organizare a lucrărilor întrunirii.

În cursul întrunirii de la Constantinopol, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a avut întâlniri cu următorii întiiistătători de Biserici : patriarhul ecumenic Bartholomeu I, patriarhul Partenie al Alexandriei, patriarhul Diodor al Ierusalimului și Sanctitatea Sa Alexei, patriarhul Moscovei și al întregii Rusii.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *la act de darea de seamă referitoare la participarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, împreună cu o delegație a Bisericii Ortodoxe Române, la întrunirea întiiistătătorilor Bisericii Ortodoxe de la Constantinopol, 15 martie 1992.*

— Să se publice, în revista «Biserica Ortodoxă Română», *Mesajul întiiistătorilor Bisericilor Ortodoxe la întrunirea de la Constantinopol, precum și punctele de vedere ale delegației Bisericii Ortodoxe Române.*

Temei nr. 1947/1992 — Vizita în România a I.P.S. Theodosie, arhiepiscop de Tokyo și mitropolit al întregii Japonii.

Vizita a avut loc în perioada 7—12 mai 1992. I.P.S. Theodosie a fost însoțit de Pr. Joan Takahashi și de doi membri ai Consiliului eparhial. Cu ocazia acestei vizite, I.P.S. Sa a fost primit de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, fiind discutate probleme care preocupă cele două Biserici. Oaspetele nipon a vizitat Facultatea de teologie din București și mai multe biserici și mănăstiri din eparhiile București, Argeș și Râmnic.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *la act de darea de seamă privind vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de către I.P.S. Arhiepiscop Theodosie de Tokyo și al întregii Japonii.*

— *P.S. Episcop Teofan Sinaitul, vicar patriarhal, va alcătui un reportaj privind vizita în România a I.P.S. Arhiepiscop Theodosie de Tokyo și al întregii Japonii, care va fi publicat în revista «Biserica Ortodoxă Română».*

Temei nr. 1121/1992 — Vizita în România a unei delegații a Bisericii Ortodoxe a Greciei în legătură cu ajutoarele oferite de această Biserică pentru Patriarhia Română, 21—23 februarie 1992.

Delegația a fost alcătuită din II.PP.SS. Nicodim de Patra și Hrisostom de Peristerion, și protopresbiterul Ștefan Avramidis, secretar al Comisiei sinodale pentru relațiile interortodoxe și intercreștine din cadrul Bisericii Greciei.

Delegația a fost primită în audiență de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, în prezența II.PP.SS. Mitropoliți Antonie al Ardealului, Nestor al Olteniei și a PP. SS. Episcopi Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul, vicari patriarhali.

Cu acest prilej, a fost exprimată dorința ierarhiei și a credincioșilor Bisericii Greciei de a ajuta, în orice fel posibil, Bisericile Ortodoxe surori în general, și Biserica Ortodoxă Română, în special, confruntate cu probleme de ordin material. În acest sens, vizita delegației Bisericii Greciei a fost un prilej de cunoaștere directă a problemelor respective din cadrul Bisericii noastre.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *la act de darea de seamă privind vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de către II.PP.SS. Nicodim de Patra și Hrisostom de Peristerion și protopresbiterul Ștefan Avramidis.*

— *Să se analizeze propunerile de ajutor material concret pentru Biserica Ortodoxă Română făcute de către Prea Fericitul Arhiepiscop al Atenei și întregii Grecii și să se ia măsurile necesare pentru transpunerea lor în practică.*

Temei nr. 3431/1992 — Scrisoarea Sanctității Sale Patriarhul Bartholomeu I în legătură cu viitoarea întrunire a Comitetului pregătitor interortodox, pentru pregătirea Sfintului și Marelui Sinod, 15—22 noiembrie 1992.

Biserica noastră este solicitată să numească un reprezentant și un consilier care să participe la susnumita întrunire, și, totodată, să se comunice în timp util componența delegației noastre, pentru a se oferi posibilitatea ca această întrunire să fie bine organizată.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de scrisoarea Sanctității Sale Patriarhul Ecumenic Bartholomeu I, în legătură cu viitoarea întrunire a Comitetului pregătitor interortodox pentru pregătirea Sfintului și Marelui Sinod, (15—22 noiembrie 1992).*

— *Să se reinnoiască mandatul I.P.S. Antonie, Mitropolitul Ardealului și al P.C. Pr. Mircea Basarab de la München, pentru a participa ca reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române la susnumita întrunire.*

Temei nr. 3439/1992 — Telegrama Sanctității Sale Patriarhul Alexei al II-lea al Moscovei și întregii Rusii privind alegerea noului mitropolit al Kievului și întregii Ucraine.

În telegrama Sanctității Sale Alexei al II-lea se anunță înlocuirea mitropolitului Filaret din funcția de primat al Bisericii Ortodoxe Ucrainiene cu mitropolitul Vladimir de Rostov și Novocercask ca urmare a încălcării sfințelor canoane. De aceea, se specifică în telegramă, orice acțiune a fostului mitropolit Filaret, care ar privi organizarea vieții interne a Bisericii Ucrainei, va fi socotită ca ilegală.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de telegramă Sanctității Sale Patriarhul Alexei al II-lea al Moscovei și întregii Rusii privind noua situație a Bisericii Ortodoxe din Ucraina.*

Temei nr. 3437 1992 — Telegrama Sanctității Sale Maxim, Patriarhul Bulgariei, în legătură cu situația creată în Biserica Ortodoxă Bulgară.

Telegrama relatează că la 19 mai 1992, mitropoliții Pimen de Nevrocop, Pankratie de Stara Zagora și Calinic de Vratza, s-au separat de conducerea canonică a Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Bulgare.

Aceștia au atras de partea lor alți câțiva episcopi fără eparhie și cu ajutorul Departamentului pentru Afaceri Religioase au creat un sinod schismatic, care a făcut chiar hirotoniri de episcopi.

Sfântul Sinod al Bisericii noastre îi este adresată rugămintea de a nu acorda recunoașterea susnumitului sinod schismatic, în cazul în care acesta va solicita acest lucru.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se ia act, cu regret, de rûptura produsă în sinul Bisericii Ortodoxe Bulgare.*

Temei nr. 2696/1992. — Întîlnirile *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, la București cu cardinalul Achille Silvestrini, prefectul Congregației pentru Bisericile catolice orientale, 6 mai 1992, și cu cardinalul Eduard Cassidy, președintele Consiliului pontifical pentru unitatea creștinilor — 29 mai 1992.

Cardinalul Silvestrini a fost primit în audiență de către Prea Fericirea Sa pe 6 mai 1992, de față fiind I.P.S. Antonie al Ardealului și PP.SS. Episcopi Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul, vicari patriarhali, precum și P.C. Pr. Ioan Sauca, consilier patriarhal. Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și-a manifestat bucuria întîlnirii cu înaltul oaspete de la Vatican și apoi, în discuțiile care au urmat, s-a referit la mai multe probleme, între care : raporturile tensionate cu Biserica catolică orientală de rit bizantin din România, relațiile cu Vaticanul, acțiunile de violență ale greco-catolicilor și unele acțiuni de prozelitism practicat față de ortodocși. Totodată, Prea Fericirea Sa a propus, în scopul îmbunătățirii climatului dintre cele două comunități, încetarea atitudinilor ostile ale catolicilor de rit oriental din România față de ortodocși.

Referindu-se la chestiunile de ordin patrimonial dintre cele două Biserici, Prea Fericirea Sa a subliniat că enoriașii sunt de fapt singurii proprietari de drept ai locașurilor bisericești și nu poate exista nici o rezolvare a diferendelor în acest domeniu, fără consultarea lor.

I.P.S. Antonie a afirmat că se așteaptă atitudinea greco-catolicilor față de Documentul de la Ariccia. Întrucît se constată că, deși romano-catolicii îl acceptă, totuși greco-catolicii îl resping. De asemenea s-a referit la atitudinea romano-catolicilor, care consideră fostele țări comuniste drept «terra missionis», deși aceste țări au populație majoritară ortodoxă.

Vineri, 29 mai 1992, o delegație de înalți prelați catolici, condusă de card. Cassidy, a făcut o vizită la *Prea Fericitul Părinte Teoctist*, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Delegația catolică a fost alcătuită din : Mons. Eleuterio Fortino, arhiepiscopul de București Ioan Robu, John Bukowsky, nunțiu apostolic de la București, episcopul unit Guțiu de la Cluj și secretarul nunțiului, iar din partea ortodoxă au participat : I.P.S. Antonie, Mitropolitul Ardealului, P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul și P.S. Episcop Teofan Sinaitul, vicari patriarhali, P.C. Pr. Constantin Pârveu, vicar administrativ al Administrației Patriarhale și P.C. Pr. Ioan Sauca, consilier patriarhal pentru Relații externe bisericești ale Patriarhiei Române.

Scopul vizitei înaltului prelat romano-catolic l-a constituit analiza, împreună cu partea ortodoxă română, a situației dialogului teologic internațional dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de întâlnirile pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist le-a avut cu cardinalul Achille Silvestrini, prefectul Congregației pentru Bisericile catolice orientale și cu cardinalul Edward Cassidy, președintele Consiliului pontifical pentru promovarea unității creștinilor.*

— *Să se publice într-una din revistele centrale bisericești sau în «Vestitorul ortodoxiei românești», articole referitoare la întâlnirile pe care Prea Fericitul Părinte Teoctist le-a avut cu cardinalii Silvestrini și Cassidy.*

Temei nr. 4013/1992 — Participarea I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului la cel de-al 65-lea simpozion ecumenic al fundației «Pro Oriente», cu tema «viitoarea colaborare între greco-catolici și ortodocși în România», Viena-Austria, 9—11 iunie 1992.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de darea de seamă privind participarea I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului la cel de-al 65-lea simpozion ecumenic al fundației «Pro Oriente» de la Viena, 9—11 iunie 1992.*

Temei nr. 9479/1992 — Vizita Grupului ecumenic al Consiliului ecumenic al Bisericilor în România, pentru documentare în problema uniaticismului.

Între 2—6 martie 1992 o delegație a Consiliului Ecumenic al Bisericilor a efectuat o vizită ecumenică în România, pentru a se documenta la fața locului despre relațiile dintre credincioșii Bisericii Ortodoxe și ai celei Catolice orientale de rit bizantin din România.

Delegația C.E.B. a fost formată din : I.P.S. Mitropolit Emilianos Timiadis (Grecia), Episcop Andreas Aarflot (Norvegia), Revd. Jean Mayland (Anglia), Prof. Tarek Mitri (Liban) și Past. Jacques Maury (Franța).

În prima parte a vizitei, delegația Consiliului Ecumenic al Bisericilor s-a deplasat în Transilvania pentru a vedea modul în care se prezintă situația la fața locului. O primă întâlnire a avut loc la Sibiu cu Episcopul Christoph Klein, după care delegații au fost oaspeții Episcopiei Alba Iuliei. Grupul s-a deplasat și la Blaj, unde a avut întâlnire cu cardinalul Todea, care le-a relatat cum că, Biserica Unită ar avea între un milion și jumătate și două milioane de credincioși și de aici necesitatea de a avea toate bisericile deținute în 1948. La Cluj, delegația C.E.B. l-a întâlnit pe episcopul reformat Kalman Csiha și pe episcopul greco-catolic local.

Un moment important l-a constituit primirea în ziua de 3 martie 1992 a delegației de către *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*. În cadrul discuțiilor avute s-a făcut, pentru membrii delegației, o informare generală asupra problemelor cu care este confruntată Biserica Ortodoxă Română în raporturile sale cu Biserica catolică orientală de rit bizantin, precum și cu lipsa de deschidere spre dialog a părții greco-catolice, în special în Transilvania.

Vineri, 6 martie 1992, la Facultatea de teologie ortodoxă din București a avut loc o conferință de presă, în încheierea căreia s-au făcut unele observații în legătură cu acțiunile prozelitiste catolice în Europa răsăriteană, precum și la unele opinii referitoare la întâlnirea întiiștătorilor Bisericilor Ortodoxe de la Constantinopol.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de vizita Grupului ecumenic al C.E.B. în România.*

Temei nr. 7064/1992 — Întrunirea Comitetului consultativ pentru pregătirea conferinței mondiale a comisiei «Credință și constituție» (Boston — S.U.A., 6—8 ianuarie 1992).

Comitetul consultativ a dezbătut, cu prilejul acestei întâlniri, temele și subtemele viitoarei conferințe mondiale a comisiei «Credință și constituție» din cadrul C.E.B. Biserica noastră a fost reprezentată de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de participarea I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei la întrunirea Comitetului consultativ pentru pregătirea conferinței mondiale a comisiei «Credință și constituție», Boston-S.U.A., 6—8 ianuarie 1992.*

Temei nr. 1568 1992 — Întrunirea Unităților I, II, III și IV ale C.E.B. (Evian-Franța, 9—16 mai 1992).

Conform noii organizări, realizată recent în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, acest organism ecumenic cuprinde patru unități : Unitatea I — «Unitate și reinnoire» ; Unitatea a II-a — «Misiune, educație și mărturisire» ; Unitatea a III-a — «Dreptate, pace și creație» ; Unitatea a IV-a — «Împărtășire și slujire». Fiecare dintre aceste unități are, la rîndul ei, o serie de subunități.

Prima întâlnire a membrilor comisiilor acestor unități a avut loc la Evian, Franța, între 9—16 mai 1992.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I.P.S. Arhiepiscop și Mitropolit Dr. Daniel al Moldovei și Bucovinei, Pr. prof. dr. Ioan Bria — director în C.E.B. și Pr. Nicolae Apostolu din Worcester — S.U.A. (la Unit. I) ; ing. Anișoara Carol (Unit. II și la Secția pentru tineret) ; prof. Liliana Andronescu (Unit. III) și Pr. prof. dr. Alexandru Moraru (Unit. IV).

În cadrul Unității I, s-a pus problema lucrării pentru realizarea unității vizibile a Bisericii și a implicațiilor ei teologice.

La subunitatea «Participarea laicilor către o comuniune inclusivă», s-a arătat că Biserica este reinnoită în iubirea treimică; ea este comunitatea persoanelor unite în dragoste. În acest sens, laicul ar dori să întărească unitatea printr-o muncă activă în Biserică.

În Unitatea a II-a, s-a accentuat problema misiunii, educației și mărturisirii credinței. Pentru viitorul imediat, Comisia Unității II va da prioritate următoarelor cinci programe majore : a) Unitate în misiune și evanghelizare, ce exclud prozelitismul ; b) Evanghelie și cultură : rolul lor pozitiv pentru viața credincioșilor ; c) Sănătate, însănătoșire și integritate — obiective majore ale misiunii Bisericii în lume ; d) Comunitate și dreptate, ce se realizează în și prin Euharistie ; e) Educație creștină prin colaborarea dintre Biserici, în vederea slujirii omenirii întregi.

Sarcina comisiei Unității a III-a a fost de a identifica pași concreți pentru înfăptuirea dreptății, păcii și a păstrării integrității creației.

Comisia Unității a IV-a a constatat că au fost marginalizate ori s-a exercitat o presiune serioasă asupra unor persoane, grupuri sau clase sociale de diferite rase, sexe, vârste sau convingeri religioase, refugiați etc., de pe toate continentele. Această Comisie sprijină ideea organizării de consilii ecumenice naționale bisericești acolo unde încă nu există, precum și oferirea de burse pentru schimb de experiență între Biserici.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Se ia act de participarea reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române la întrunirea comună a Unităților I, II, III și IV ale C.E.B., Evian-Franța, 9—16 mai 1992.*

Temei nr. 1766/1992 — Întrunirea Comitetului permanent al comisiei «Credință și constituție» din cadrul C.E.B., (Dublin, Irlanda, 3—10 aprilie 1992).

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Pr. Michael Tița, inspector pentru «Teologia contemporană, dialoguri teologice și ecumenism», care a înlocuit pe I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei. Scopul întrunirii a fost acela de a definitiva, pe cât posibil, cadrul general în care se va desfășura Conferința mondială a comisiei «Credință și constituție», anul viitor, între 3—13 august, la Santiago de Compostela-Spania.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de darea de seamă privind participarea P.C. Pr. Michael Tița la întrunirea Comitetului permanent al comisiei «Credință și constituție» din cadrul C.E.B., Dublin, Irlanda, 3—10 aprilie 1992.*

Temei nr. 1316/1992 — Întrunirea comună CBE/CCEE, Elveția, (5—8 martie 1992).

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei. În cadrul lucrărilor au fost abordate teme legate de Programul «Dreptate, Pace și Integritatea Creației» (JIPC).

S-a dat prioritate următoarelor teme : dimensiunea creștină a culturii europene ; problema transformării industriei militare în industrie pacifistă ; probleme ecologice.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de darea de seamă privind participarea I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei la întrunirea comună CBE/CCEE, Elveția, 5—8 martie 1992.*

Temei nr. 62/1992 — Întrunirea Prezidiului și Comitetului Consultativ al C.B.E. (Geneva-Elveția, 12—19 februarie 1992).

La această întrunire, Biserica noastră a fost reprezentată de I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului — copreședinte al C.B.E. În cadrul lucrărilor Prezidiului și ale Comitetului consultativ, au fost stabilite orientările de bază pentru organizarea celei de a X-a întruniri generale, care va avea loc la Praga, între 1—10 septembrie 1992, fiind, de asemenea, discutate și proiectele referitoare la Constituția CBE.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de darea de seamă privind participarea I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, la Întrunirea Prezidiului și Comitetului consultativ al CBE, Geneva-Elveția 12—19 februarie 1992.*

Temei nr. 1760/1992 — Reuniunea Grupului regional european CBE/CICARWS (Geneva-Elveția, 1—8 mai 1992).

Din partea Bisericii Ortodoxe Române, la această reuniune a fost prezent P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal.

Întrunirea a acordat un spațiu important evaluării programelor naționale ale Italiei, Spaniei și Portugaliei.

Într-o ședință de lucru dedicată noilor evoluții ale situației actuale din țările sud-est europene, s-a subliniat îngrijorarea generală față de situația economică, și spirituală neliniștitoare cu care sînt confruntate aceste țări. S-a arătat, de asemenea, că intensificarea disputei asupra uniției, mai ales în timpul ultimelor 12 luni, a dus la o încordare a relațiilor dintre romano-catolici și ortodocși.

Problemele au fost studiate pe trei grupe de subiecte : Moduri de împărțire a resurselor, Programe diaconale și Proiectul «Protecție și reînnoire».

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de darea de seamă privind participarea P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, la reuniunea Grupului regional european CBE/CICARWS Geneva-Elveția, 1—8 mai 1992.*

Temei nr. 3192/1992 — Jubileul de 25 ani de la întemeierea Institutului pentru Bisericile răsăritene din Regensburg-Germania, 29 aprilie — 2 mai 1992.

Festivitățile susamintite s-au desfășurat la Spindelfhof și Regensburg.

Din partea Bisericii noastre au participat foști bursieri ai susnumitului Institut, între care : P.S. Episcop Gherasim al Rîmnicului, P.C. Pr. Sabin Verzan, consilier patriarhal la tipografia Institutului Biblic ; P.C. Diac. Ioan Caraza, asistent la Facultatea de teologie din București ; dl. Constantin Strugariu, șef serviciu la sectorul Relații externe bisericești din cadrul Patriarhiei Române, precum și alți bursieri ai Conferinței episcopilor catolici germani.

În cadrul festivităților a avut loc un simpozion ecumenic, dedicat comemorării a 600 de ani de la moartea Sf. Serghie de Radonej, cu tema «Idealul desăvîșirii ieri și azi».

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Ia act de darea de seamă privind participarea reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române la jubileul de 25 de ani de la întemeierea Institutului pentru Bisericile răsăritene din Regensburg-Germania, 29 aprilie — 2 mai 1992.*

— *Se va publica memorandumul întrunirii de la Regensburg într-una din revistele centrale bisericești.*

Temei nr. 2997/1992 — Consultația Alianței biblice universale din țările francofone (Lausanne-Elveția, 9-14 iunie 1992).

La această consultație Biserica noastră a fost reprezentată de P.S. Episcop Teofan Sinaitul, vicar patriarhal.

Scopul acestei întruniri internaționale a fost, pe de o parte, acela de a analiza modul în care Societățile biblice naționale din lumea francofonă își duc la îndeplinire misiunea traducerii, tipăririi și difuzării Sfintei Scripturi în țările francofone, iar, pe de altă parte, de a analiza perspectivele de viitor în acest domeniu.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște :

— *Ia act de darea de seamă privind participarea P.S. Episcop Teofan Sinaitul, vicar patriarhal, la consultația Alianței biblice universale din țările francofone, Lausanne-Elveția, 9—14 iunie 1992.*

Temei nr. 1605/1992 — Sesiunea liturgică (Paris-Franța, 28—29 martie 1992).

Această sesiune liturgică a fost organizată de către Institutul ecumenic din cadrul Institutului teologic romano-catolic de la Paris, din partea Bisericii noastre participînd P.S. Episcop Irineu Slătineanu, care a prezentat o expunere cu tema : «Sfînta Liturghie — prezentare a Împărăției lui Dumnezeu».

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de darea de seamă privind participarea P.S. Episcop Irineu Slătineanul, la Sesiunea liturgică, Paris-Franța, 28—29 martie 1992.*

Temei nr. 1756/1992 — Seminarul asupra teologiei și spiritualității ortodoxe (Iași, 21 aprilie — 1 mai 1992).

Seminarul a fost găzduit de I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, la Facultatea de teologie din Iași.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au susținut conferințe pe tema profunzimii spiritualității ortodoxe, I.P.S. Mitropolit Daniel, P.S. Casian Gălățeanul, P. S. Serafim Făgărășanul, Pr. dr. Ioan Bria, Pr. dr. Ioan Sauca, P. Cuv. Arhimandrit Bartolomeu Anania.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de darea de seamă privind participarea reprezentanților Bisericii noastre la Seminarul asupra teologiei și spiritualității ortodoxe, Iași, 21 aprilie — 1 mai 1992.*

Temei nr. 1314/1992 — Participarea unui delegat român la simpozionul cu tema «Părinții Bisericii la izvoarele Europei», (Strasbourg-Franța, 13—14 martie 1992) și la întrunirea Biroului CIHEC (Paris, 21 martie 1992).

În zilele de 13 și 14 martie 1992 a avut loc la Strasbourg un colocviu internațional cu tema : «Părinții Bisericii la izvoarele Europei», Biserica noastră fiind reprezentată de dl. Emilian Popescu, profesor la Facultatea de teologie din București.

Dl. prof. Emilian Popescu a participat, de asemenea, la lucrările biroului Comisiei internaționale de istorie bisericească comparată, care a avut loc la École de Chartre-Sorbona.

Aici s-a analizat activitatea pe 1991 a Comisiilor naționale și s-a discutat programul de viitor.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de darea de seamă privind participarea d-lui profesor Emilian Popescu la simpozionul cu tema «Părinții Bisericii la izvoarele Europei», Strasbourg, Franța, 13—14 martie 1992 și la întrunirea Biroului CIHEC, Paris, 21 martie 1992.*

Temei nr. 8270/1992 — Cursul ecumenic de studiu de la Josefstal Germania, 11—20 mai 1992).

Cursul ecumenic a fost organizat de Centrul de studii din Josefstal în colaborare cu Biserica Evanghelică a landului Bavaria.

Din partea Bisericii noastre a participat P.S. Pr. Ioan Tulcan de la Arad. Tema cursului ecumenic a fost «Conflicte în Casa europeană» și «Primiți-vă unii pe alții, precum și Hristos v-a primit pe voi».

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de darea de seamă privind participarea P.C. Pr. Ioan Tulcan la Cursul ecumenic de studiu de la Josefstal-Germania, 11—20 mai 1992.*

Temei nr. 1761/1992 — A treia Conferință internațională a capelanilor militari din Europa și America de Nord (Roma-Italia, 3—7 februarie 1992).

O delegație din România formată din Pr. Stanciu Ștefan și locotenent-colonelul Ionescu Marian, din cadrul Ministerului Apărării Naționale, a participat la lucrările celei de-a 3-a Conferințe internaționale a capelanilor militari din Europa și America de Nord, care s-a desfășurat la Roma între 3—7 februarie 1992. Tema conferinței a fost «Rolul religios, social și moral al capelanului militar».

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de darea de seamă privind participarea P.C. Preot Stanciu Ștefan la a 3-a Conferință internațională a capelanilor militari din Europa și America de Nord, Roma-Italia, 3—7 februarie 1992.*

Temei nr. 3438/1992 — Întâlnirea capelanilor din închisorile și spitalele britanice (Liverpool-Anglia, 5—19 mai 1992).

Din partea Bisericii noastre a participat la susnumita întrunire P. Cuv. Arhim. Teofil Panait și P.C. Pr. Michael Tița.

Participarea a fost inițiată de d-na Myra Blith, cu acordul episcopului anglican de Liverpool, David Sheppard, gazdă fiind Geoffrey Driver, preotul anglican de la parohia Sf. Maria din Walton.

S-au vizitat diferite închisori, fie cu regim strict de supraveghere și control (Hindley), fie cu regim relaxat (Walton), fie cu regim foarte lejer, așa numitele «închisori deschise», unde deținuților li se creează condiții confortabile (Risley și Kirkhom).

Se remarcă faptul că pentru deținuți timpul petrecut în aceste închisori este văzut ca o perioadă de educație și nu de pedeapsă. Fiecare închisoare are capelanul ei, care are misiunea să acorde asistență religioasă pentru deținuții bolnavi, pentru cei care au decedat și să povățuiască pe potențialii sinucigași etc.

Reprezentanții Bisericii noastre au fost primiți în audiență de episcopul David Sheppard și au acordat un interviu la radio BBC din Liverpool.

Au fost vizitate și mai multe spitale în cadrul cărora au avut loc întâlniri cu capelanii care activează în acest domeniu.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de darea de seamă privind participarea P. Cuv. Arhim. Teofil Panait și P.C. Pr. Michael Tița, la întâlniri cu capelanii din închisorile și spitalele britanice, Liverpool-Anglia, 5—19 mai 1992.*

Temei nr. 1123/1992 — Conferința europeană a capelanilor de închisori (Strasbourg — Franța, 4—7 mai 1992).

La Conferința de la Strasbourg din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat Ierom. Dimitrie Irimia. Tema Conferinței a fost «Drepturile omului în închisorile din Europa».

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— *Ia act de darea de seamă a Ierom. Dimitrie Irimia la Conferința europeană a capelanilor de închisori, Strasbourg-Franța, 4—7 mai 1992.*

Epuizându-se examinarea problemelor înscrise pe ordinea de zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* aduce mulțumiri membrilor Sfântului Sinod, pentru participarea la ședință și pentru contribuția adusă la soluționarea lucrărilor, cu rugămintea de a veghea ca hotărârile luate să fie urmărite și puse în aplicare.

În încheiere, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* face unele precizări referitoare la programul solemnităților prilejuite de canonizarea unor sfinți români, program ce urmează a se desfășura a doua zi, duminică, 21 iunie 1992.

Prea Fericirea Sa declară prorogată sesiunea sinodală pe anul 1992. Drept pentru care s-a încheiat prezentul proces-verbal.

Președintele Sfântului Sinod

† **TEOCTIST**

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE
ROMÂNE

Secretarul Sfântului Sinod,
† **NIFON PLOIEȘTEANUL**
Episcop Vicar Patriarhal

• R E C E N Z I I •

O monumentală operă de spiritualitate : ÎNVĂȚĂTURĂ DE CREDINȚĂ CREȘTINĂ ORTODOXĂ

Recent, Patriarhia Română a tipărit, în Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, o remarcabilă operă de spiritualitate care prezintă și explică adevărurile fundamentale ale credinței noastre străbune.

...Cu ani în urmă, în vremuri de mari involburări sociale, când stăvilarele vremurilor au fost silnic smulse din rostul lor, lăsînd să se reverse peste noi talazurile furioase ale unui ev fără Dumnezeu, ce zdruncina din temelii axele cardinale ale societății românești : Biserica și Școala, în anul 1948 destinele Bisericii Ortodoxe Române au fost încredințate unui ierarh tînăr, tenace, odrăslit pe meleagurile oltene, vrednicul de pomenire patriarh Justinian Marina.

Spirit vizionar, dublat de o înțelegere adîncă a realităților și de o fierbinte dragoste de neam și de Biserica sa, fericitul intru pomenire patriarh a intuit că în țara noastră s-au statornicit, pentru vreme îndelungată, alcătuirii politice și sociale deosebite de cele de pînă atunci, de durată. Primul său gînd a fost acela de a salva învățămîntul teologic de la pieire, ceea ce a și izbutit, încă din anul 1948. Apoi, grija sa s-a îndreptat către preoțimea și credincioșii Bisericii sale pînă nu de mult amenințați să li se transforme bisericile în cinematografe, magazine sau depozite, după modelul vecinilor apostatați și așa cum intenționau virfurile politice ale vremii (Ana Pauker, Teohari Georgescu, Iosif Chișinevschi și alții).

Uzînd de tactul, înțelepciunea și mai cu seamă de relația cu unul din conducătorii de atunci, despre care s-a vorbit mult, uneori chiar cu patimă, patriarhul Justinian nu numai că a reușit să salveze Biserica, dar a obligat chiar Statul să-i recunoască Statutul și drepturile ei, atunci. Dar nu știa pînă unde se poate întinde această garanție dată de un sistem certat cu cea mai elementară morală.

Astfel de gînduri frămîntau mîntea înțeleaptă a tînărului patriarh Justinian cînd, ajutat de un mînunchi de oameni de incredere, a pus bazele unei «trilogii sacre», cu ajutorul căreia Biserica, clerul și poporul, prin întărirea în credința străbună, erau — eo ipso — întăriți în dragostea de neam, în identitatea noastră de popor, român și creștin.

De aceea, patriarhul Justinian pune în mina credincioșilor săi, în anul 1951, *Noul Testament* în frumoasa traducere a preotului academician Gala Galaction, urmat de o bogată *Carte de rugăciuni*, alcătuită de mitropolitul cărturar Firmilian al Olteniei, scrisă în graiul de vechi Cazanii, atît de mult gustat de obște românească, pentru ca în 1952, să vadă lumina tiparului cea mai reprezentativă *Carte de învățătură ortodoxă*, o «summa» a tezaurului doctrinar creștin ortodox, mult apreciată de celelalte Biserici Ortodoxe sîmori, care au considerat-o «cea mai reprezentativă Mărturisire a Crezului creștin», după cum afirma pe atunci însuși patriarhul ecumenic de Constantinopol.

Pentru realizarea acestei lucrări monumentale, patriarhul Justinian a însărcinat o comisie alcătuită din renumiți teologi ca: Pr. Prof. Valeriu Iordăchescu, Diacon Profesor Nicolae Nicolescu, Prof. Nicolae Chitescu, Preot Toma Chiricută și Preot Prof. Vladimir Prelipcean, sub președinția Pr. Prof. Acad. Gala Galaction, care a alcătuit lucrarea sub directa îndrumare și după un plan întocmit chiar de patriarh.

Pirga osteneților acestor virfuri ale teologiei noastre a fost supusă dezbatărilor Sfântului Sinod. Interesul stîrnit în înaltul for bisericesc de amploarea, conținutul și profunzimea lucrării, încadrarea ei în planul patriarhului Justinian, au determinat instituirea unei alte comisii, sub președinția regretatului mitropolit Firmilian al Olteniei, formată dintr-un alt grup de mari teologi ai Bisericii noastre: mitropolitul Tit Sîmedrea, episcopul Antim al Buzăului, Pr. Prof. D. Stăniloae, Pr. Prof. Ion G. Coman, Diacon Orest Bucevschi și Pr. Prof. Ene Braniște, la minăstirea Cernica.

În faza finală, lucrarea a fost revizuită, prescurtată și redactată de regretatul patriarh Justinian, și a apărut, cu aprobarea Sfântului Sinod, la 27 oct. 1952.

Apărută într-un tiraj redus, de numai 12.000 ex., în Editura Institutului Biblic, ea a mai fost tipărită într-un tiraj tot așa de redus și în Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei și în cea a Mitropoliei Olteniei.

Lucrarea a constituit, atunci — ca și azi, un indispensabil instrument de lucru în activitatea pastoral-misionară a preoțimii noastre, un neprețuit îndrumător în catehizarea credincioșilor.

Explicitînd adevărurile fundamentale ale credinței noastre de la Revelația divină, dogmă, cult, taine, ierurgii, pînă la tilcuirea Decalogului, și a virtuților creștine, această carte a fost un scut al românilor ortodocși în lupta împotriva necredinței regimului ateist de tristă amintire.

...La 40 de ani de la apariția «Cărții de învățătură», cînd la cîrma Bisericii noastre a fost rînduit Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, ucenic apropiat, «reazem bătrînețelor și sprijin în neputințe» al marelui patriarh adormit în Domnul, Justinian, s-a simțit nevoia tot atît de stringentă a revigorării morale a poporului român, întărirea sa în credința străbună, în fața valului de «evangheliști de bulevard» și «apostoli de stadioane», veniți să pescuiască în apele tulburi ale confuziei generale ce a urmat evenimentelor din decembrie 1989.

Și Prea Fericitul Părinte Teoctist, el însuși un mare patriarh, prin tactul, înțelepciunea și spiritul său vizionar, cu care a făcut față unor situații dificile, nedorite pentru Biserică și pentru Țară, adînc iubitor și cunoscător al vestigiilor credinței străbune, a văzut în retipărirea acestei lucrări monumentale, ca și marea său înaintaș, mijlocul cel mai indicat de revenire a poporului român la mult tînjita pace și stabilitate socială, prin credință, în aceste vremuri de cumpănă. De aceea, Prea Fericitul Sa spune în «Cuvîntul înainte»: *«Apariția unei cărți bune constituie totdeauna un eveniment, mai ales atunci cînd aceasta răspunde unor necesități stringente ale unei mase întregi de cititori și anume în momentul istoric, cu imperative precise pentru zidirea lor duhovnicească și în comuniunea tot mai strînsă a unora cu alții și cu Dumnezeu... este o apariție editorială mult așteptată și foarte necesară lucrării Bisericii Ortodoxe Române în vremea de astăzi».*

Lucrarea a fost revizuită și textul actualizat de o comisie compusă din: I.P.S. Mitropolit Nicolae Corneanu, președinte, Pr. Prof. Dumitru Radu, Pr. Prof. C. Galeriu și Pr. D. Soare, membri, apărînd într-o tehoredactare și grafică de excepție, datorită vrednicului Pr. Valentin Bogdan și celorlalți ostentori ai Institutului Biblic, într-un tiraj adecvat nevoilor actuale ale preoțimii și credincioșilor noștri.

Regretăm că, lucrarea nu a putut apărea în ortografia noastră tradițională, ortografie specifică operelor de durată, ci în cea impusă, care a caricaturizat cartea și scrisul românesc.

Diacon ȘTEFAN NOVAC

O NOUĂ REALIZARE AGHIOGRAFICĂ ROMĂNEASCĂ *

În deceniile de funestă aducere-aminte ale istoriei noastre, religia nu era considerată o valoare reală a persoanei umane. De aceea în largul vieții societății de atunci nu se putea vorbi propriu-zis despre sfinți, despre așezări monahale, despre aspirații tainice înalte decât pentru a le tăgădui existența și eficiența spirituală. În cel mai fericit caz, ele erau menționate cu sens minimalizator sau chiar batjocoritor.

De la impunerea generală a «erei noastre» în locul numărării anilor în raport cu nașterea lui Hristos, de la vehicularea unor șabloane ateiste blestemate, de la tăgăduirea operei culturale¹ a atîtor clerici și ierarhi — deveniți simpli «Varlaam» și «Dosoftei» — pînă la repezirea buldozerei în valoroase locașuri sfinte și sfințitoare de țară nu a mai fost decât un pas.

Tocmai pentru aceste momente și aspecte, creatoare de vid spiritual pe planul nostru național, primele reacții ale libertății și ale democrației redobîndite s-au manifestat ca impuls și năzuință religioasă. Oamenii au simțit numaidecît nevoia să se apropie din nou de sfinți, să le cucerească privirile și ocrotirea. Am putea exemplifica aceste afirmații cu simpla amintire a noilor ediții de *Vieți ale Sfinților*, tipărite în trecut de către arhiepiscopul Nifon M. Ploieșteanul sau de către scriitorul Lascarov-Moldovanu.

Totuși aspirațiile după prezența sfinților în vremea noastră au fost atît de puternice încît spiritele nu s-au mai mulțumit doar cu vechile redactări. Chiar și în acest domeniu al aghiografiei, de obicei tradiționalist și cu forme stabilizate de veacuri, s-au cerut creații noi.

O astfel de inițiativă, cu măreția dar și cu pericolele ei, și-a asumat-o Cuceritul diacon dr. Petru I. David, profesor la Facultatea de teologie din București.

Pentru a fi drepti și a exprima întreaga întru chipare cronologică a unei idei — aceea a înmănușării valorilor aghiografice românești într-o singură carte — trebuie să amintim neapărat de volumul *Sfinți români și apărători ai Legii strămoșești* (Craiova, 1987). Sub conducerea cunoscutului istoric, om de cultură și academician, I.P.S. Mitropolit dr. Nestor al Olteniei, o echipă de cercetători de pe întinsul țării au întocmit atunci o monografie remarcabilă; ea are și meritul celei dintîi realizări de valoare a ideii existente de mult în istoriografia română bisericească.

Spre deosebire de volumul de la Craiova, care și-a desfășurat cuprinsul după principiul succesiunii veacurilor, noul cercetător preferă principiul cronologic unit cu cel ierarhic. S-a obținut astfel următoarea structură:

Cap. I Pătrunderea creștinismului la geto-daci.

Cap. I Pătrunderea creștinismului la geto-daci.

1. Mărturisitori și martiri.

2. Misionari și izbăvitori.

Cap. III Valahii sau românii, apărători ai dreptei-credințe în mileniul I:

1. Misionari la goți.

2. «Apostoli» pentru slavi.

3. Mărturisitori și eroi la venirea ungarilor.

* Petru Diaconu David, *Din istoria sfinților poporului român*, București, Editura Rompit, 1992, 80 p.

Cap. IV Sfinți români în calendarul (inter) ortodox :

1. Ierarhi și propovăduitori.
2. Cuvioși și mărturisitori.
3. Martiri și mucenici.

Cap. V Evlavie străbună românească în candela altor Biserici :

1. Canonizări săvârșite de unele Biserici Ortodoxe.
2. «Beatificări» ale unor evlavioși români în Biserica Romano-Catolică.

Oricât de legitimă este preocuparea pentru preistoria unui fenomen cultural sau religios, oricât de mare este pasiunea pentru restabilirea întregului adevăr despre el, autorul de față va scăpa cu greu de acuza românismului sacru fundamentalist. Este chiar de mirare că domnia sa nu a adăugat culegerii și un medalion aghio-grafic creștin lui Zalmoxe. Nu credem că moaște ale Sfântului Apostol Andrei s-ar afla și pe la Hurezi și pe la Secu. La fel se afirmă că părinții Sfântului Gheorghe ar fi putut fi «impresionați de locurile și de credința strămoșilor noștri» (p. 11), iar «Sfinții împărați Constantin și mama sa, Elena, își au originea în pământul sfințit al strămoșilor noștri» (p. 22).

După același cercetător, mama împăratului canonizat fusese prietenă cu mama marelui mucenic Dimitrie, Izvoritorul de Mir.

În alt loc citim de asemenea : «Vatra sacră a pământului străbun și căldura împrejurărilor ei au dat istoriei religiilor și spiritualității universale și unele personaje de legendă și de mit din civilizația lumii : Orfeu, Cibebe, Bachus» (p. 55).

Aproape fiecare medalion al cărții are astfel de noi căutări istorice. Ele sînt interesante creații culturale, sub al căror veșmînt nu se ghicește totdeauna substratul lor real valoros. De exemplu, în cazul Sfântului Ierarh Nicolae, ni se precizează că el s-ar fi nevoit prin părțile Pontului Euxin. Rămîne însă — după părerea noastră — în seama viitorului istoric să arate adevărata legătură dintre mitropolitul Mirei Lichiei și începuturile orașului Lichirești (Cetatea de Floce), schelă dunăreană, mare exportatoare de lînă din Bărăgan pînă în veacul trecut

Noi știm că ea poate fi dovedită astăzi.

Dar opera părintelui profesor David precizează încă din titlu că și-a propus să cerceteze biografiile sfinților poporului român. Aceasta ne atrage luarea amînte asupra granițelor noastre naturale precise, deși și în lagul civilizației romane au existat întotdeauna aspirații după contemplație și după puritate morală. Distanța de mai sus trebuie să fie reținută, altfel rămîne impresia că mai mulți sfinți au apărut «în diaspora» decît în spațiul configurat politic mai tîrziu și pe care îl locuim și astăzi.

În treacăt observăm că au dat sfinți nu numai valahii, locuitorii Munteniei, ci românii din toate provinciile noastre istorice.

Tot în legătură cu structura cărții pe care o avem sub priviri credem că nu e potrivit să preluăm sintagma «martiri și mucenici». Ea apare o exprimare inovatoare și pleonastică, impusă prin contaminarea politicului cu religiosul. Poate că a sosit vremea să se restabilească vechea separare a lor. Fie că, simplu, se dă mărturie, fie că această preocupare se face datorită chinurilor, ea este de esență religioasă, ba chiar revelațională.

Și considerarea la justa ei valoare a trăirii disciplinate în Biserică — alt element al viabilității istorice a unui popor — are o importanță sporită în discuția noastră. În defînitiv, apariția unui sfințit se face într-o comunitate bisericească, de clară și pură tradiție apostolică. De aici importanța factorului credinței adevărate în procesul aprecierii aghiografice. Acest criteriu este insuficient în cazul «beati-

ficărilor» catolice citate de către autor. Cu merite patriotice, diplomatice, culturale ne apropiem de canonizările politice, care nu au fost iubite în Biserica Ortodoxă Română. Este de neînlocuit nevoia ascetică, autodăltuirea răbdătoare pe durata unei vieți. Pe de altă parte, dacă Nicolae Olahul s-ar fi mindrit întotdeauna cu originea lui etnică, este întrebare dacă i s-ar fi îngăduit să joace în epocă rolul politic și bisericesc pe care l-a îndeplinit.

Acesta ar fi fost și mai periclitat, în cazul mărturisirii deschise a credinței ortodoxe strămoșești.

Referitor la Ieremia Valahul, aspectul amintit ar fi putut fi estompat prin reliefaarea structurii sale fundamentale ortodoxe. Nuanțele intrajutorării semenilor și ale sfătuirii lor în care s-a distins el la Barl pot fi apropiate în mod evident de cunoscuta ospitalitate românească și de fenomenul stărețesc răsăritean.

Există studii care reliefează aspectul semnalat și îndeosebi regretul acestui Ieremia că nu se poate întoarce să se închine la mormintul Sfântului Ioan de la Suceava.

După opinia noastră, medalionul care i-a fost dedicat ar fi putut fi înlocuit cu folos înzecit cu arătarea «petrecerii» prin atâtea centre ortodoxe a Sfântului Antipa Atonitul. De curînd, strădaniile istorice ale pr. dr. Paul Mihail au dat mai mult relief acestei figuri monahale de prestigiu.

Fiind vorba despre o anumită canonizare populară, poate că este o lipsă a sumarului cărții, în care Ulfila apare categorisit între «apărători ai dreptei-credințe», că nu este amintit în ea și Cuviosul Dionisie Smeritul (Exiguul). Invocarea ca sfînt în epocă și amintirea lui milenară cu laude îl îndreptătesc la o cinstită deosebită. Aceasta cu atât mai mult cu cît spiritualitatea pe care o exprimă îl înrudește cu Evagrie Ponticul, îl întilnește cu Sfîntul Benedict de Nursia, dincolo de notorietatea europeană care îi însoțește numele.

La acest punct al însemnărilor putem nota și faptul că din carte lipsește un exemplu aghiografic feminin din neamul nostru, dovedit în chip evident. Cuvioasa Teodora de la Sihla ar fi un astfel de model autohton cu mare circulație în toată țara.

Autohtonizarea aghiografică pe care o permite protoistoria cu granițele ei evanescente, uneori mitice, a validat în carte și unele afirmații istorice nedovedite. Astfel cuviosul Nicodim de la Tismana nu a avut de combătut la noi pe bogomili, iar Paisie de la Neamțu nu se dovedește să fie de origine română. Autorul ține să sugereze cu orice preț că prinții Vladimir și Olga au fost botezați în Dobrogea, iar enigmaticul cronicar Nestor provine din neamul nostru, în acest caz trebuiau înșirate în josul paginii argumentele de bază. Legătura care se face apoi între Avram Iancu și Sfîntul Ioan Valahul cu greu poate fi acceptată.

Unele titluri aghiografice sînt restrictive: «Sava, ocrotitorul Buzăului», «Cuviosul Dumitru cel Nou din București», generalul Milea ca erou, «Malthus» pentru «Malhus», geneza noțiunii «benedictin».

O bună combatere a «rușinoasei uniații cu Vaticanul» întărește impresia generală a seriozității cercetării. Dacă în stabilirea istoricului sfinților români, este anevoioasă stabilirea concluziilor, în creionarea literară a profilului lor sufletesc el a reușit cu prisosință. Pe lîngă o anumită savoare arhaică a imaginilor și a lexicului, Petru Diacon David a topit într-un tot de mare frumusețe următoarele elemente de largă preocupare culturală și istorică: comparația cu personalitățile păgîne ale acelor veacuri, romanitatea poporului nostru, continuitatea românească pe acest meridian, moaștele rămase de la cei cinstiti, datinile strămoșești, atitudinea creștină de astăzi față de ei ș.a.

Următorul fragment mai extins poate să arate cel mai bine calitățile literare reale ale autorului: «Mărindu-se, Filoftea învățase multe rugăciuni și știa istorisirii ale Sfîntei Evanghelii, mai ales cele legate de întilnirea Domnului Hristos cu

copiii. O preocupa în special ajutorul pentru bătrini și împărțea bucatele sau hainele pruncilor nevoiași. Mama se bucura pentru sufletul ei bun, dar o sfătuia să mănânce ca să crească și să se îmbrace ca să nu se îmbolnăvească. Și cu glasul ei de inger în trup răspundea din Evanghelie: «pe cei flămânzi să-i săturăm, pe cei goi să-i îmbrăcăm, pe cei bolnăvi să-i ajutăm, pe cei însetați să-i adăpăm...» (Matei XXV, 42—43) și făcând bine celor mai mici și neînsemnați. Mie îmi faceți (Matei XXV, 45). Și mama, cu ochii scăldați în lacrimi și buze tremurânde își săruta odorul. Nenumărați copii nevoiași erau la porțile casei Filofteii. Bătrini neputincioși sau aruncați pe drumuri de propriii copii sau din cauza patimilor lor întimpinau pe pruncă, cerșind. Și ea, ca orice copil ascultător, își ajuta părinții în gospodărie, dar tatăl nu putea suporta și nu putea înțelege ca din munca sa să fie mîngiați toți nemernicii. Din această cauză, atît mama cît și fiica erau certate și lovite. Mai mult, patima beției începuse să înfigă rădăcini adînci în tatăl indiferent. El era pornit împotriva propriului copil. Filofteia continua să-și hrănească sufletul cu credința faptelor. Vestea despre bunătatea, înțelepciunea și frumusețea ei se răspîndise pretutindeni. Ce fericiți trebuie să fie acei părinți! Ce lumină trebuie să existe în asemenea cămin! Cum își arată Dumnezeu mila pentru familie și cum se mîntuiește o mamă prin nașterea de prunci (I Tim. II, 15).

Mai puțin fericite sînt formulările de tipul: «El (Apostolul Pavel) a aruncat stîncă Evangheliei în marea tulburare a imoralității de atunci, zguduind din temelii logica și oracolele din Delfi și ale Pitiei...» (p. 7). În cazul Curviosului Dimitrie cel Nou, se nasc nedumeriri, căci el, schivnicul care a părăsit toate ale lumii păcătoase, «avea posesiuni pe rîul Lom. Nu se știe anul nașterii, pentru că părinții săi nu erau bogați, ci nevoiași...».

De asemenea ar fi fost bine să fie evitate unele cuvinte disprețuitoare sau formulări bombastice, dacă nu chiar lingușitoare: «monahicesc», «moldav», «marea lavră a Neamțului», «cel mai desăvîrșit», «înaltul ierarh», «aleasă cinstire».

În ciuda cîtorva aspecte discutabile în stabilirea numărului și ariei sfinților români, cartea Părintelui Profesor David va fi citită cu plăcere, cu palpație chiar. De la o pagină la alta, lectorul întîlnește «faceri» care sînt tot atîtea încercări de deducere a unor noi aspecte istorice ale fenomenului românesc religios. În viziunea istorică în care «vinul cultic al adepților lui Zalmoxe era la Valea Călugărească», iar Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava este un «scit» întîrziat, se dezvăluie pe neobservate o atmosferă de generozitate și de odihnă sufletească. În acest caz, pasiunea lecturii se mărește, chinuită de irezistibilul: ce mai urmează?». În definitiv nu toată literatura martirilor se fundamentează pe procesele-verbale ale condamnării lor. Unele sînt legende despre ei și au fost redactate mai tîrziu, pentru a determina admirația eroului respectiv.

Și în volumul de față au fost puse la contribuție apocrifele, ca în cazul Apostolului Andrei sau al Sfintei Împărătese Elena. Autorul nu se dovedește lipsit de idei, ci are prea multe. Uneori ele sînt expuse cu oarecare fantezie și talent. Desigur că și în aghiografia creștină își fac loc ipoteze istorice noi, dar acestea trebuie întrebuițate cu măsură. Nu se caută originalitatea cu orice preț în acest domeniu al literaturii de zidire sufletească.

Prezentînd faptele istorice după ultimele cercetări, cu dese referiri la principiul nebulos «după datina străbună», într-o formă sintetică și întriripată, volumul de față este o reușită. El constituie o nouă treaptă în scara valorilor de cinstire a vrednicilor românești din aghiografie.

Predicatorii altarelor, cinul monahal, creștinii însetați de pilde ideale din alte vremi vor afla în el probe vrednice de admirat, știind să tragă astfel tot folosul duhovnicesc.

De aceea o recomandăm cu căldură marelui nostru public religios, de toate nivelele intelectuale, însetate de o lectură ziditoare de suflet valoroasă și garantată ortodox.

Pr. asist. GHEORGHE I. DRĂGULIN

COMISIA PENTRU DREPTURILE OMULUI DESPRE RESPECTAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR RELIGIOASE

(Însemnări pe marginea unui raport O.N.U.) *

Angelo Vidal D'Almeida Ribeiro, raportor special al Comisiei pentru drepturile omului, la a 47-a sesiune a acestui forum, din 18 ianuarie 1991, a prezentat un raport referitor la măsurile pe care le iau sau ar trebui să le ia statele membre ale O.N.U., pentru aplicarea Declarației O.N.U., privind eliminarea tuturor formelor de intoleranță și discriminare din motive religioase sau de credință (1981).

Pentru elaborarea acestui document raportorul a folosit răspunsurile date de unele guverne la chestionarul ce le-a fost înaintat pe 25 iulie 1990. Până pe data de 20 decembrie 1990 au răspuns la chestionar 36 de guverne: Albania, Germania, Bahamas, Bahrein, Bangladesh, Chile, China, Columbia, Cuba, Rep. Dominicană, Ecuador, Finlanda, Grecia, Grenada, Indonezia, Irak, Jamaica, Malta, Maroc, Mexic, Nicaragua, Norvegia, Noua Zeelandă, Oman, Republica Dominicană, România, Saint-Vincent și Grenadine, Suedia, Elveția, Swaziland, Ciad, Tunisia, U.R.S.S., Uruguay, Iugoslavia.

Este de subliniat că unele guverne au dat explicații la obiect, sincere, formulate de specialiști în domeniul vieții religioase; este îndeosebi cazul statelor în care există ministere ale cultelor sau instituții similare. Alte state au dat răspunsuri foarte generale, având mai mult un caracter politic și declarativ.

În continuare vom analiza răspunsurile date de guverne la următoarele întrebări:

I. «Se face în legislația sau în practica din țara dvs. o distincție între religii, secte și asociații religioase? Dacă da, care sînt criteriile după care unele sînt considerate legale și altele ilegale?»

Atît în cazul acestei întrebări cît și al celor opt care urmează, vom încerca tipologizarea principalelor situații care se conturează pe baza analizei multitudinii și diversității răspunsurilor date de guvernele celor 36 de state.

1. În unele state sînt acordate aceleași drepturi și libertăți religiilor, sectelor și asociațiilor religioase atît pe plan juridic, cît și practic, fără nici un fel de condiționări. Sînt cazuri cînd pentru asigurarea aceleiași tratament pentru toți subiecții vieții religioase (svr) se interzice prin lege ca o biserică să fie declarată biserică oficială, de stat, sau națională (China, Cuba). Unele guverne relevă că asigurarea drepturilor la libertatea de conștiință, de religie și de convingere exclude orice diferență de tratament între svr (Malta, Swaziland). Constituția Mexicului (art. 130) stipulează că Congresul nu poate adopta o lege care să recunoască, să stabilească sau să interzică o religie. O serie de țări arată că nici o dispoziție legală nu precizează că trebuie făcută o diferențiere între religii, secte și asociații religioase (Tunisia).

2. Se recunosc aceleași drepturi și libertăți religioase, dar cu anumite condiționări. Unele legislații naționale precizează că toți svr se bucură de același tratament cu condiția ca învățăturile și practicile lor să nu contravină securității, ordinii, liniștii și sănătății publice, moralității, bunelor relații între culte, să nu pună în pericol integritatea teritorială a statului sau regimul republican (Elveția, Ecuador, Tunisia). Egalitatea sau nonegalitatea sectelor și asociațiilor religioase cu cultele este asigurată de guverne cu prilejul recunoașterii lor ca persoane juridice (Columbia).

* Conseil économique et social, application de la déclaration sur l'élimination de toutes les formes d'intolérance et de discrimination fondées sur la religion ou la conviction. Rapport présenté par M. Angelo Vidal D'Almeida Ribeiro à quarante-septième session de la commission des droits de l'homme, 18 janvier 1991, Nations Unis, E/CN, 4/1991, 56, 130 p.

În unele state, deși prin lege se asigură dreptul la libertatea de religie și convingere, totuși, cultele sînt legalizate ca organisme de drept public, iar sectele și asociațiile religioase ca organisme de drept privat. În majoritatea cazurilor, celor dintîi li se asigură sprijin material și alte facilități din partea statului, iar celorlalte — nu (Germania, Elveția). În acest sens în răspunsul guvernului german se precizează: «În legislația și practica națională nu se face nici o distincție între religii, secte și asociații religioase... Totuși, numai comunitățile religioase care sînt organisme de drept public sînt abilitate... să perceapă oficial impozite ecleziastice... Paragraful 1 al art. 4 din Constituție garantează libertatea de credință și de conștiință... Această libertate presupune dreptul (pentru orice organizație religioasă — *n.n.*) de a solicita un sprijin pentru credință sau de a face prozelitism» (p. 7).

Guvernul elvețian subliniază că fiecare individ este liber să opteze pentru o religie, secetă sau asociație religioasă, fără nici un fel de discriminare. Statul trebuie să fie neutru din punct de vedere religios. Constituția declară că vor fi scoase în afara legii comunitățile care urmăresc obiective, sau care folosesc mijloace ilicite sau periculoase pentru stat. Guvernele cantonale au dreptul să hotărască căror *svr* le conferă statutul de organisme de drept public și căror *svr* — statutul de organisme de drept privat, situație care presupune din partea statului o diferență de tratament față de cele două categorii de *svr*. Guvernul elvețian consideră că deși cultele religioase au unele privilegii acordate de stat, totuși nu se încalcă principiul egalității cu sectele și asociațiile religioase deoarece nu pot fi tratate la fel comunitățile religioase care cuprind 95% din populația cantoanelor cu restul comunităților religioase. Tribunalul federal elvețian apreciază că «existența bisericilor oficiale nu restrînge nici libertatea de conștiință și credință, nici libertatea cultelor» (p. 11). Pentru a se evita producerea unor abuzuri față de cetățeni, art. 49 al Constituției federale prevede că este interzisă exercitarea unor presiuni asupra indivizilor pentru a intra sau rămîne într-o biserică sau pentru a-i împiedica să o părăsească.

3. Unele state permit existența liberă a sectelor și asociațiilor religioase, alături de Bisericile oficiale, dar interzic prozelitismul.

Astfel, Constituția și Codul penal din Grecia, interzic prozelitismul, prin care se înțelege: 1. Încercarea de a penetra, prin mijloace ilegale, în conștiința unei persoane, în scopul de a-i transforma credința religioasă în favoarea religiei persoanei care face prozelitism; 2. oferirea de bunuri materiale sau valori morale sau promiterea acestora; folosirea unor mijloace frauduloase; abuzul de lipsa de experiență și de încrederea unei persoane; exploatarea nevoilor, incapacității mentale sau naivității unei persoane.

În alte state se recunoaște egalitatea între cele două categorii de *svr*, dar se declară din capul locului că anumite religii sau secte sînt interzise în statul respectiv (Irak).

4. Deși din punct de vedere legal și al atitudinii statului toți *svr* se bucură de un tratament egal, totuși unele Biserici dominante sau naționale și credincioșii acestora întrețin manifestări de intoleranță și discriminare față de sectele și asociațiile religioase (Iugoslavia).

II. «În țara dvs., credincioșii tuturor confesiunilor și necredincioșii (libercugetătorii, agenștii, ateii) se bucură de aceeași protecție? Dacă nu, în ce constă diferența de tratament?»

1. Marea majoritate a guvernelor acordă aceleași drepturi economice, sociale, profesionale, politice și culturale tuturor cetățenilor, nu fac nici o discriminare între ei și le asigură un tratament egal, indiferent dacă practică o anumită credință religioasă sau nici una.

Unele state își motivează această atitudine prin neutralitatea lor religioasă (Germania), iar altele prin modul cum concep ele credința. Așa, spre exemplu, guvernul elvețian precizează că «religia este înțeleasă în sens larg. Ea recunoaște dreptul de a crede într-un Dumnezeu sau în mai mulți sau în nici unul, de a crede în natură sau în om în general... Critica opiniilor sau a convingerilor religioase ale altuia este tolerată, deoarece ea este corolarul propagandei autorizate» (p. 18).

Într-o serie de state se interzice ca un organism de stat, un grup social sau un individ să exercite presiuni asupra cetățenilor pentru a practica sau nu o credință sau pentru a-i discrimina pe necredincioși (China, Elveția).

2. Sînt guverne care acordă aceleași drepturi atît credincioșilor, cît și necredincioșilor, dar cu unele condiționări. Unele state nu asigură proiecția egală adepților sectelor religioase care practică terorismul (Irakul) sau celor ale sectelor care înalcă ordinea publică (Elveția).

III. «În ce mod țara dvs., protejează dreptul cetățenilor de a-și practica credința lor atunci cînd ei fac parte dintr-o minoritate religioasă?»

1. În majoritatea statelor credincioșii care aparțin unor minorități religioase se bucură de aceleași drepturi și libertăți ca și credincioșii care aparțin cultelor majoritare. Aceste state acordă aceleași facilități materiale, juridice, administrative etc., atît cultelor majoritare, cît și celor minoritare. În țările în cauză, legislația privind drepturile și libertățile religioase a fost astfel formulată încît să nu se afecteze dreptul la libertatea de religie a credincioșilor care aparțin unor comunități religioase minoritare. (Columbia). Alte state precizează că după ce au suprimat statutul de Biserică oficiale bisericilor majoritare, s-au creat premise favorabile pentru tratamentul egal al minorităților religioase (Ecuador). Unele legislații naționale prevăd că asociațiile religioase minoritare pot invoca legea pentru a se bucura și ele de libertatea acordată cultelor (Elveția).

2. O serie de state nu acordă tratament egal credincioșilor care aparțin minorităților religioase. Astfel, organizațiile minorităților religioase sînt supuse în mai mare măsură controlului autorităților administrative decît bisericile majoritare (Chile). În unele răspunsuri se menționează că «grupurile religioase minoritare nu sînt obiectul unor discriminări flagrante» (p. 20, Columbia). În alte țări sînt defavorizate grupurile religioase minoritare care promovează fanatismul religios sau care incită la confruntări religioase (Irak).

IV. «În țara dvs., există dispoziții care reglementează obiecția de conștiință la serviciul militar?»

1. Sînt state care nu au asemenea reglementări deoarece, serviciul militar nu este obligatoriu (Bahamas, Bangladesh).

2. În unele țări serviciul militar este obligatoriu și nu se aprobă obiecția de conștiință (Mexic, Ecuador).

3. Sînt cazuri în care legea nu permite obiecția de conștiință la serviciul militar, dar guvernele în mod practic găsesc diferite modalități pentru respectarea obiecției de conștiință. Astfel, în Chile «statul recunoaște în mod oficial dreptul de a fi exceptați de la serviciul militar cei care se pregătesc să devină preoți, pastori sau deservenți ai cultelor. Se acceptă ca «martorii lui Iehova» să nu satisfacă serviciul militar» (p. 30).

4. O serie de guverne au stabilit condițiile în care, conform legislației în vigoare sau unor practici oficiale, se recunoaște obiecția de conștiință la serviciul militar. Această problemă este interesantă deoarece există reglementări și practici deosebite de la o țară la alta, cît și moduri de soluționare diferite adoptate de organele juridice care au luat măsuri de pedeapsă împotriva celor care nu au respectat condițiile de acceptare a obiecției de conștiință.

Astfel în Finlanda, cei care cer dreptul la obiecția de conștiință trebuie să-și justifice convingerile religioase și morale care le interzic portul armei. Pînă în 1987 a existat un comitet special care stabilea acest lucru, iar apoi a fost desființat. Unele legislații au stipulat că serviciul militar nelarmat alternativ este cu 90 de zile mai mare decît serviciul militar obligatoriu sau cu 240 de zile.

În Germania recunoașterea obiecției de conștiință formulată de recruți se face pe baza unei proceduri stabilite de lege. Serviciul alternativ nu trebuie să aibă nici o legătură cu unitățile armate sau de pază ale frontierei și nu poate depăși durata serviciului militar obligatoriu. În locul serviciului civil se poate accepta munca la realizarea unor proiecte de dezvoltare sau participarea la acțiuni de binefacere sau de ajutorare în străinătate.

În Grecia, serviciul alternativ, fără arme, are o durată dublă față de serviciul militar obligatoriu.

Legea suedeză prevede pentru cei care fac obiecții de conștiință satisfacerea unui serviciu non-combatant. Consiliul de examinare a obligațiilor militare (CEOM) este organismul de stat care analizează cererile celor în cauză. Solicitanții trebuie să stea de vorbă cu un anchetator care înaintează un raport cu propuneri către CEOM, care hotărăște. Recursurile se adresează Comitetului de apel al serviciului de apărare națională. În 1988, 3437 tineri suedezi au cerut să satisfacă serviciul non-combatant, iar organele competente au aprobat numai pentru 79,8% din solicitanți.

Guvernul elvețian se pregătește să ia măsuri pentru ca cei care formulează obiecții de conștiință să ia pedepse mai mici decât cei care refuză satisfacerea serviciului militar din alte motive, respectiv primii vor munci într-o întreprindere de interes general o perioadă de 1,5 ori mai mare decât durata serviciului militar obligatoriu, dar fără a depăși doi ani. Această pedeapsă nu va fi înscrisă în cazierul recrutului. În anii 1977 și 1984 alegătorii din toate cantoanele elvețiene, prin referendum, au respins propunerea de a se institui prin lege serviciul alternativ pentru cei care fac obiecții de conștiință la serviciul militar.

V. «Au loc confruntări între membrii diferitelor confesiuni? Dacă da, care este atitudinea guvernului? Ce măsuri preventive au fost adoptate în acest scop?

1. În unele țări nu există acest gen de confruntări.

2. În alte state au existat sau mai există asemenea confruntări.

În acest sens sînt interesante explicațiile pe care le dau guvernele respective referitor la cauzele și producerea acestor confruntări, cit și la măsurile pe care le iau pentru aplanarea lor.

Guvernul chilian precizează că «existența unei religii majoritare... generează tensiuni inevitabile cu unele religii minoritare» (p. 38).

În Saint-Vincent și Grenadine confruntările dintre confesiuni se mențin la nivel ideologic și verbal. Ca atare guvernul nu intervine deoarece aceasta ar însemna încălcarea dreptului la libertatea de expresie.

În Elveția, în 1973, după o perioadă mai mare de pace religioasă, s-au abrogat art. 51 și 52 din Constituția federală, care prevedeau interzicerea iezuiților și a altor ordine religioase periculoase pentru stat și care tulburau pacea între confesiuni. Constituția din 1848, după multe lupte și antagonisme religioase, și-a propus să prevadă măsuri care să ducă la restabilirea păcii religioase între catolicii și protestanții elvețieni.

Guvernul iugoslav apreciază că «tensiunile și luptele confesionale sînt generate de interesele politice conflictuale care își propun supremația în anumite regiuni... Astăzi, o dată cu democratizarea ansamblului relațiilor sociale și politice în țară, se manifestă vii tensiuni între diferite grupuri religioase. Este vorba, adesea, de comunitățile religioase tradiționale prezente în anumite teritorii care se identifică, în cea mai mare parte, cu o anumită națiune... Comunitățile religioase protestante minoritare... nu participă la aceste lupte... Actualele tensiuni și ciocniri confesionale se explică și prin politizarea religiei, cu alte cuvinte, prin folosirea abuzivă a religiei în scopuri politice. Există cazuri de manipulare a maselor de credincioși, animați de obiective politice (potențiale sau reale) care exploatează principalele elemente ale religiei lor naționale și le opun celor ale religiilor străine» (p. 42).

Guvernele care se confruntă cu tensiuni între diferitele confesiuni religioase încearcă să le soluționeze prin adoptarea unor măsuri juridice și administrative.

VI. «Țara dvs. a luat măsuri pentru a împiedica expresia unor opinii extreme sau fanatice care ar putea provoca manifestări de irtransigență și intoleranță religioasă?»

1. Unele țări nu au luat asemenea măsuri deoarece nu au existat manifestări de extremism sau fanatism în cadrul cultelor și asociațiilor religioase (Bahamas, Grecia, Malta).

2. Țările care s-au confruntat cu asemenea manifestări au luat de regulă măsuri juridice. Astfel, în constituții și legi ale cultelor sau în codurile penale se recunoaște dreptul agenților vieții religioase de a-și expune ideile cu condiția să nu aducă prejudicii ordinii publice, securității, moralei publice, drepturilor funda-

mentale ale individului, să nu ducă la discriminarea religioasă, la producerea unor delictе, la ofensarea sau batjocorirea convingerilor religioase ale altuia, defăimarea unor grupări religioase, la ură religioasă (Ecuador, Elveția, Mexic, Tunisia, Uruguay, Iugoslavia).

VII. «În caz de acte de intoleranță din motive religioase sau de convingere, victima dispune de mijloace suficiente pentru a-și apăra drepturile sale? Dacă da, indicați mijloacele existente, pe plan judiciar și administrativ».

1. În unele țări sînt prevăzute măsuri pentru pedepsirea actelor de prejudiciere a drepturilor fundamentale ale omului (Bahamas, Chile).

2. În alte țări în legislație există prevederi speciale pentru prevenirea și combaterea manifestărilor de intoleranță și discriminare din motive de religie, credință sau convingere.

Codul penal chinez (art. 147) prevede pedepsirea funcționarului de stat care privează un cetățean de dreptul la libertatea religioasă.

În Ecuador cei care-și consideră afectate libertățile religioase se pot adresa tribunalului pentru garanții constituționale, organism autonom, care are competența de a cerceta memoriile celor care se plîng că au fost privați de drepturile și libertățile garantate prin Constituție. Dacă reclamațiile se confirmă, acest tribunal prezintă observații organismelor competente. De asemenea, Codul penal ecuadorian prevede pedepse privative de libertate atât pentru cei care împiedică un cult legal să-și desfășoare activitatea cît și pentru credincioșii sau clericii unei confesiuni care, în scris sau verbal, îndeamnă la producerea unor dezbinări sau tulburări împotriva celor care practică o altă religie.

Art. 135 din Codul penal norvegian (introdus în 1981) prevede: «Oricine amenință, insultă sau expune — în public sau prin mijloace de comunicare în masă sau în marele public — o persoană, un grup de persoane, la ură, persecuție sau dispreț din motive religioase... va fi pasibil de pedeapsă...» (p. 49).

Codul penal suedez prevede pedepse pentru oricine tulbură sau încearcă să împiedice desfășurarea serviciilor religioase ale Bisericii Suediei sau ale altor confesiuni. Același cod stipulează că «un om de afaceri care prin conduita sa în întreprindere adoptă o atitudine de discriminare față de o persoană din motive care țin... de credința sa religioasă și refuză să trateze cu aceasta în aceleași condiții ca și cu alte persoane, va fi condamnat pentru acte de discriminare ilegale. O manifestare similară duce și la pedepsirea organizatorilor adunărilor publice sau ale celor de divertisment» (p. 50).

Tribunalele elvețiene cer ca organele de stat să intervină atunci cînd cineva împiedică practicarea religiei. Neintervenția înseamnă o negare a justiției, act care poate constitui obiectul unui recurs de drept public.

Delictеle prevăzute în Codul penal tunisian sînt urmărite de ministerul competent care poate declanșa din oficiu acțiunea de cercetare. De asemenea, legea presei prevede ca atunci cînd injuriile și defăimările sînt îndreptate împotriva unui grup de persoane aparținînd unei anumite religii cu scopul de a incita la ură între cetățeni, ministerul competent poate dispune din oficiu începerea urmăririi judiciare.

VIII. «Există în țara dvs. organe de conciliere... cărora să li se poată adresa victimele unui act de intoleranță religioasă care are nevoie de protecție?».

1. Sînt țări în care lipsesc aceste manifestări și în consecință, nu au creat asemenea organisme.

2. În unele state sarcina acestei medieri revine organismelor administrației de stat care se preocupă de problemele vieții religioase (Cuba, Irak, Ecuador).

3. Într-o serie de țări există o diversitate de organisme care îndeplinesc această funcție.

În Columbia, Consiliul prezidențial pentru apărarea, protecția și promovarea drepturilor omului intervine între cetățeni și organismele de stat și acționează pentru repunerea în drepturi a celor care au fost deposedați de ele. La nivel guvernamental și municipal există funcționari desemnați să vegheze la respectarea drepturilor omului.

În Norvegia mediatorul parlamentar pentru administrație publică are rolul de a hotărî deschiderea unor anchete, la cererea victimelor, împotriva celor care au comis acte de intoleranță religioasă.

În Suedia, mediatorul parlamentar exercită un control asupra funcționarilor din organismele de stat pentru a verifica modul în care aplică legile și își îndeplinesc obligațiile, inclusiv în privința respectării drepturilor fundamentale ale omului.

4. Unele guverne au afirmat că tribunalele sau poliția au rolul de a asigura protecția persoanelor supuse actelor de intoleranță religioasă (Germania, Norvegia).

IX. Ultimele două întrebări se referă la disponibilitatea guvernelor de a colabora cu Centrul pentru drepturile omului în vederea perfecționării legislației naționale în domeniul drepturilor și libertăților religioase și al cunoașterii statutului juridic al *svr* din alte țări.

1. Sînt guverne care au arătat că deocamdată legislația referitoare la viața religioasă este corespunzătoare și nu trebuie revizuită, fapt pentru care nu doresc colaborarea cu centrul amintit (Germania, Elveția, Malta).

2. Unele guverne raportează că sînt continuu preocupate de perfecționarea cadrului legislativ, deoarece doresc să asigure maximum de «libertate de conștiință și de religie și să suprimă orice formă de intoleranță și discriminare bazată pe religie» (Chile, Ecuador).

3. O serie de țări și-au exprimat dorința de a colabora cu centrul menționat, cu alte țări, de a cunoaște legislația din alte state pentru a se documenta în vederea unei eventuale îmbunătățiri a legislației naționale referitoare la viața religioasă (Nicaragua, Uruguay, Iugoslavia).

În partea a doua a raportului sînt prezentate o serie de acte de intoleranță și discriminare din motive religioase care au avut loc în unele țări în ultima perioadă.

Raportorul special a primit o serie de sesizări privind acte grave de intoleranță și discriminare din motive de religie și convingere. El a scris guvernelor respective, a cerut explicații și a recomandat luarea măsurilor necesare pentru pedepsirea autorilor acestor fapte și prevenirea unor acte similare în viitor, iar guvernele, în cele mai multe cazuri, au răspuns.

Analiza acestor întrebări, răspunsuri și informații permite o serie de constatări interesante.

În fostele țări socialiste guvernele au luat măsuri discriminatorii mai dure îndeosebi împotriva denominațiilor neoprotestante.

O serie de organizații religioase se plîng că în unele țări trebuie să aștepte mult timp pînă ce guvernele răspund cererii lor de a fi legalizate. În cazul sectelor care așteaptă să fie legalizate, scrie un reprezentant al autorităților din Burundi, «guvernul își rezervă dreptul de a aproba sau nu, la fel cum procedează toate guvernele suverane din lume. Refuzul aprobării nu poate fi arbitrar: el trebuie să fie motivat, mai ales prin considerații referitoare la ordinea publică, îndeosebi atunci cînd obiectivele unei secte sînt contrare idealurilor de pace, de justiție și de unitate ale poporului... Vrem să înțelegem că nimeni nu se poate prevala de libertatea de religie sau convingere pentru a se sustrage obligațiilor pe care i le impun legile și instituțiile noastre... Practicile religioase sînt părți componente ale vieții sociale din Burundi, astfel că statul nu face decît să le armonizeze cu alte activități sociale» (p. 71—72).

În mai multe cazuri autoritățile politice sînt acuzate că au permis cultelor majoritare sau au acționat ele însele pentru incitarea populației împotriva organizațiilor religioase minoritare.

Autoritățile din unele țări s-au expus criticii și condamnării internaționale pentru că au interzis bisericilor romano-catolice să depindă de Vatican, încercând să le oblige să se constituie în biserici romano-catolice naționale și independente.

O țară latino-americană afirmă că faptele de intoleranță religioasă «nu pot fi interpretate ca fiind consecința unei acțiuni de stat sau a măsurilor oficiale de încălcare a libertății de conștiință, în condițiile în care majoritatea populației unei țări este catolică» (p. 89).

Sînt deosebit de îngrijorătoare actele de violență care au loc împotriva creștinilor sau a unor secte islamice în unele țări cu populație majoritară musulmană.

Este interesant de semnalat că răspunsul guvernului unei țări, cu religie islamică majoritară, la o acuzație de discriminare față de o organizație creștină, se aseamănă mult cu explicațiile date în asemenea situații de guvernele din fostele țări socialiste.

Raportul guvernului Indoneziei relevă că Constituția din 1945 (art. 29) precizează că: «statul se bazează pe credința într-un Dumnezeu suprem unic». Guvernul Indoneziei nu «impune nici o restricție nici unei religii oricare ar fi aceasta și respectă practicile și învățăturile tuturor religiilor recunoscute. Atitudinea de neamestec în problemele interne ale fiecărei religii respectate de guvernul indonezian nu înseamnă că el trebuie să rămână indiferent în fața activităților susceptibile de a pune sub semnul întrebării cele trei principii ale armoniei religioase: a) respectul problemelor interne ale fiecărei religii; b) relațiile între credincioși; c) relațiile între credincioși și guvern» (p. 104—105).

Guvernul israelian arată că moscheile și imami palestinienilor au devenit un adevărat paravan pentru inițierea, organizarea și conducerea unor acțiuni politice, de luptă, de terorism, de incitare a populației la revoltă. Din aceste motive, de multe ori guvernul a suspendat o serie de facilități acordate cultului musulman.

Raportul guvernului Mauritaniei arată că «islamul are o mare contribuție la menținerea securității și a stabilității, este o religie integrată și oricine aderă la ea după propria sa voință, trebuie să considere că i-a acceptat toate preceptele, inclusiv regulile referitoare la abjurare, care întăresc bazele societății. Abjurarea islamului, religia care garantează libertatea, securitatea, stabilitatea și justiția socială, este considerată ca un act de înaltă trădare și fiecare cunoaște pedepsele pe care statele le impun pentru acest gen de delict, care amenință stabilitatea și chiar existența lor» (p. 117).

În nota adresată de raportorul special guvernului Nepalului se arată că cetățeni nepalezi și străini au fost supuși unor măsuri de discriminare deoarece «Codul juridic nepalez stipulează că nimeni nu poate propaga creștinismul și islamismul sau orice altă religie într-o manieră care să aducă atingere religiei tradiționale a comunității hinduse; se aplică pedepse cu închisoarea pînă la un an pentru convertire și între trei și șase ani pentru propagarea unei credințe» (p. 119).

Raportul guvernului turc precizează că în conformitate cu «articolul 2 al Constituției, Republica Turcă este un stat, de drept, democratic, laic și social... care se bazează pe principiile fundamentale enunțate în preambulul Constituției, între care și cel al laicității. Guvernul turc reafirmă ferma sa convingere că laicitatea este fundamentul veritabilei exercitări a dreptului la libertatea de religie și a prevenirii discriminării din motive religioase. Guvernul turc și autoritățile naționale interesate au datoria de a proteja și promova principiul laicității. Din punctul de vedere al legislației naționale și al practicii juridice și administrative din Turcia, a proteja laicitatea înseamnă a proteja libertatea de conștiință, de religie și de convingere. În această privință, art. 24 al Constituției și art. 163 al Codului penal sînt principalele garanții împotriva oricărei activități care își propune eliminarea democrației, suprimarea drepturilor fundamentale și instituirea unui stat teocratic bazat pe intoleranța religioasă» (p. 124).

În concluzie se arată că manifestările de intoleranță și discriminare din motive religioase îmbracă cele mai diverse forme. În ultimii ani, tot mai frecvent, unele state au luat măsuri de «interzicere a propagandei religioase și a prozelitismului» (p. 127).

Raportorul a constatat «indiferența organelor de ordine în situații în care acestea ar fi putut interveni eficient, iar... în unele cazuri ele însele au luat parte la acte de reprimare. Aceste fapte pot fi consecința practicilor guvernamentale contrare atât legislației naționale cât și dreptului internațional în materie. S-a constatat din nou cât este de dificil... de luptat împotriva extremismului și a fanatismului» (p. 128).

«Guvernele din cele mai multe țări afirmă că ele garantează o protecție egală atât credincioșilor cât și necredincioșilor... În măsuri diferite, țările care au o religie oficială par a avea o atitudine mai puțin tolerantă față de alte confesiuni religioase» (p. 129).

ILIE FONTA

INDRUMĂRI PASTORALE

- Diac. asist. Ioan Caraza, *Invățătura Bisericii Ortodoxe despre stințenia locașului de cult* 72

DIN TRECUTUL BISERICII ȘI AL PATRIEI NOASTRE

- Arhim. prof. Ioasaŧ Ganea, *Teotim I, mare figură de ierarh misionar în Sciștia Minor, la finele secolului al IV-lea și începutul secolului al V-lea* 100
- Tudor Mateescu, *Știri noi despre titularii Mitropoliei Dârstorului (sec. XVII—XIX)* 108

DOCUMENTARE

- C. Săndulescu-Verna, *Grigore Frujinescu, începător al curentului realist în pictura românească* 116
- Oblrșia pictorului N. Grigorescu, (C. Săndulescu-Verna) 149
- Pr. dr. Ioan Vasile Leb, *Interferențe româno-germane în timpul lui Constantin Brâncoveanu* 155

PARTEA OFICIALĂ

- Lucrările Stântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței din 19—20 iunie 1992* 163

RECENZII

- O monumentală operă de spiritualitate. *Invățătura de credință creștină ortodoxă (de Diac. Ștefan Novac)* 195
- O nouă realizare aghiografică românească (de Pr. asistent Gh. I. Drăgulin) 197
- Comisia pentru drepturile omului despre respectarea drepturilor și libertăților religioase. *Insemnări pe marginea unui raport O.N.U. (de Ilie Fonta)* 201

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

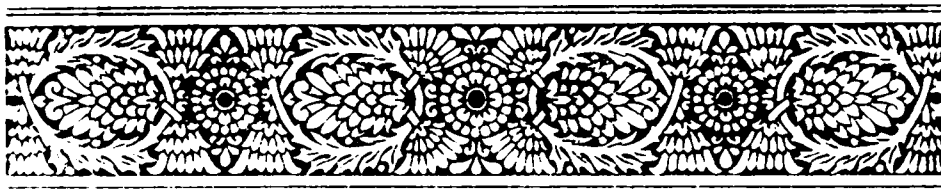
BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CX, Nr. 7—10 IULIE—OCTOMBRIE 1992

CUPRINSUL

	Pag.
<i>Sedința solemnă a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române</i>	3
<i>Actul sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române privind canonizarea unor sfinți români</i>	7
<i>† Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Sfinții în Biserica Ortodoxă</i>	18
<i>† Nestor, Mitropolitul Olteniei, Sfinții români canonizați în anul 1992</i>	23
<i>Pr. prof. dr. Dumitru Radu, Sfânt și sfințenie la români</i>	29

FESTIVITĂȚILE RELIGIOASE SOLEMNE PRILEJUITE DE CANONIZAREA UNOR SFINȚI ROMÂNI

<i>Proclamarea solemnă a hotărârilor Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române (București, 21 iunie 1992) (Pr. Augustin Rusu)</i>	49
<i>Prima sărbătorire a «Duminicii sfinților români» (Alba Iulia, 28 iunie 1992)</i>	65
<i>Festivitățile solenne de la Mănăstirea Râmeț: târnosirea noii biserici a mândritirii și proclamarea canonizării Sfântului Ghelasie (Diac. prof. Petru I. David)</i>	70
<i>Slujbele solenne de la Mănăstirea Putna prilejuite de proclamarea canonizării binecredinciosului voievod Ștefan, și a Sfinților Leontie de Rădduși și Daniil Sihastrul (Diac. prof. P. I. David)</i>	84
<i>Sfinții Brâncoveni, martiri ai neamului și ai credinței; solemnitățile de la biserica Sf. Gheorghe-Nou din București, de la Mănăstirea Hurezi (Vâlcea) și de la Mănăstirea Sâmbăta de Sus (Diac. prof. P. I. David)</i>	107
<i>Alesul vas hunedorean: Sfântul Ioan de la Prislop († Timotei Sevcicu, Episcopul Aradului)</i>	156
<i>Proclamarea solemnă a canonizării Sfântului ierath-martir Antim Iviteanul</i>	162
<i>Solemnitățile prilejuite de proclamarea canonizării Sfinților Ioan-Iacob de la Neamț și Teodora de la Sihla</i>	181

ȘEDINȚA SOLEMNĂ A SFÂNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

În zilele de 19 și 20 iunie 1992 s-au desfășurat la București, în sala de ședințe a reședinței patriarhale, lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Convocată ca o ședință obișnuită de lucru, prezenta ședință a avut, în prima parte a ei, prin desfășurarea și prin hotărârile adoptate, un caracter deosebit de solemn.

În afara membrilor Sfântului Sinod, la ședință au participat, ca invitați, decani ai facultăților de teologie, consilieri patriarhali, călugări cu viață îmbunătățită, alți invitați, oameni de specialitate care au colaborat cu Comisia sinodală specială pentru canonizarea sfinților români.

După săvârșirea slujbei Te-Deum-ului în catedrala patriarhală, membrii Sfântului Sinod, ceilalți participanți, au luat loc în sala de ședințe din palatul patriarhal. În sala de ședințe sunt expuse la vedere icoane reprezentând chipuri de ierarhi, de voievozi, de cucioși sau simpli credincioși, în legătură cu care Sfântul Sinod este chemat să adopte hotărâri deosebit de importante.

Deschizând lucrările ședinței, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rostit o emoționantă cuvântare, în care a subliniat importanța deosebită a actualei ședințe sinodale pentru Biserica Ortodoxă Română, pentru spiritualitatea românească. «Toate ședințele Sfântului Sinod sunt importante — arăta Prea Fericirea Sa —, dar actuala ședință le depășește pe celelalte prin dimensiunile ei privind latura liturgic-harică : ea fiind destinată canonizării unor trăitori, mărturisitori, cucioși, preoți, ierarhi, dreptcredincioși, cu aleasă viață duhovnicească, și înscrierii lor în rândul sfinților, precum și menționarea lor în sinaxare și în calendarul bisericesc». Și nu este întâmplător faptul că lucrările ședinței sinodale se desfășoară în săptămâna de după marea sărbătoare a Pogorârii Duhului Sfânt, pentru că prezența și lucrarea Duhului Sfânt printre noi este cea care naște sfinți și îi îndrumază pe oameni pe calea sfințeniei.

Referindu-se apoi la condițiile vitrege și privațiunile de tot felul în care a fost obligat poporul român să trăiască în ultimii patruzeci și cinci de ani, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a arătat că poporul nostru a fost lovit în tot ceea ce avea el mai scump pentru spiritualitatea sa : setea de credință : sete de credință, care, în ciuda tuturor loviturilor primite, a rămas neîmpuținată, ca o permanentă confirmare a adevărului evanghelic că Dumnezeu este neîndoielnic cu noi până la sfârșitul veacurilor. Această sete de credință a stat și stă la temelie evlaviei și a trăirii creștine a poporului nostru și, nu e mai puțin adevărat, că ierarhii Bisericii noastre, fiecare chiriarh în parte, a sorbit și s-a hrănit din prinosul credinței clerului și credincioșilor Bisericii, ca unii care au fost «cirinenii» care au ajutat la purtarea crucii, a poverii, spre slava Bisericii lui Dumnezeu.

De aceea, a arătat Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Sfântul Sinod este chemat să răspundă acestei sete de credință a poporului dreptcredincios, statornic în vatra, dar și în credința străbună, acordând cinstirea supremă înaintașilor care s-au străduit să ducă o viață creștinească îmbunătățită, și ale căror strădanii, prin îngăduința lui Dumnezeu, au ajuns la cunoștința noastră a celor de azi.

În încheierea cuvântării sale, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a dat slavă preabunului Dumnezeu care a îngăduit și a învrednicit Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române să înscrie în filele cronicii bisericesti acest act istoric și sfânt, de covârșitoare importanță spirituală pentru Biserica neamului, pentru Ortodoxie și pentru veșnicie.

După încheierea cuvântului introductiv al Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, potrivit ordinii de zi stabilite, a urmat prezentarea și discutarea referatelor întocmite de Comisia sinodală specială pentru canonizarea sfinților români.

Prima parte a discuțiilor a cuprins o serie de treisprezece referate, în care au fost făcute propuneri pentru înscrierea în rândul sfinților a unui număr de nouăsprezece binecredincioși ortodocși români, de diverse categorii sociale și bisericesti, din diverse epoci ale istoriei poporului nostru, a căror viață și ale căror fapte îi îndreptățesc la această cinstire. Au fost prezentate, odată cu referatele, icoana, troparul, condacul și sinaxarul persoanei respective, data de sărbătorire, precum și proiectul tomosului de canonizare.

Discuțiile care au avut loc au vizat toate aceste aspecte și, în urma îmbunătățirilor aduse, cele treisprezece tomosuri de canonizare au fost, rând pe rând, adoptate, cei nouăsprezece binecredincioși români în discuție fiind recunoscuți și declarați sfinți, urmând ca fiecare eparhie implicată să stabilească data și modalitatea proclamării solemne a hotărârii Sfântului Sinod.

Sfântul Sinod a stabilit, de asemenea, ca eparhiile pe teritoriul cărora și-au desfășurat viața și activitatea sfinții respectivi, să se îngrijească de întocmirea slujbei (vecernie, utrenie și a acatistului) în cinstea lor.

În continuarea lucrărilor Sfântului Sinod au fost prezentate referatele privind generalizarea, în întreaga Biserică Ortodoxă Română, a cultului unor sfinți, canonizați de Sfântul Sinod în anul 1950 și care aveau cinstire locală, precum și un referat cu propunerea de generalizare a cinstirii, în Biserica noastră, a unor sfinți, autohtoni sau de alte neamuri, care au viețuit, au propovăduit și au suferit martiriul pe pământul străbun, sau pe alte meleaguri, și înscrierea lor în sinaxare, precum și în calendarul Bisericii noastre. Este vorba de un număr de treizeci și opt de sfinți, care au deja data de prăznuire în calendar, ei fiind canonizați de către Patriarhia Ecumenică sau de alte Biserici Ortodoxe.

Sfântul Sinod a aprobat generalizarea cultului în întreaga Biserică Ortodoxă Română, atât a celor șapte sfinți români canonizați în anul 1950, cât și a celorlalți sfinți amintiți, cu precizarea de a se întocmi slujbe religioase pentru aceia dintre ei care nu au asemenea slujbe (vecernie, utrenie, acatist).

A treia problemă discutată de Sfântul Sinod, la propunerea Comisiei sinodale speciale pentru canonizarea sfinților români, a fost instituirea unei zile de pomenire generală a sfinților români.

Pornind de la faptul că numele și numărul real al sfinților unui neam, ai unei Biserici naționale, numai Dumnezeu îl știe (potrivit cunoscutei formule «quorum nomina Deus scit»), precum și de la faptul că și alte Biserici Ortodoxe naționale au în calendarele proprii o asemenea zi, Sfântul Sinod, luând în considerare motivațiile prezentate de Comisia sinodală specială, a hotărât instituirea *Duminicii sfinților români*, care va fi trecută în calendar și sărbătorită în a doua duminică după Rusalii. Și în cinstea acestei duminici se va alcătui o slujbă adecvată (vecernie, utrenie și acatist).

În sfârșit, ultima propunere a Comisiei sinodale speciale pentru canonizarea sfinților români a fost aceea ca toate hotărârile Sfântului Sinod în legătură cu problemele prezentate, să fie consemnate într-un document oficial și solemn al Sfântului Sinod.

A fost prezentat, în consecință, proiectul unui *Act sinodal* în care sunt consemnate hotărârile Sfântului Sinod în legătură cu canonizarea sfinților români. După prezentarea textului acestui proiect s-au făcut unele propuneri de îmbunătățire, după care textul proiectului a fost adoptat și a devenit *Actul sinodal al Bisericii Ortodoxe Române privind canonizarea unor sfinți români*.

După terminarea discutării documentelor prezentate de Comisia sinodală specială pentru canonizarea sfinților români și după adoptarea ho-

tărilor respective, prin concretizarea lor în *Tomosurile de canonizare* și în *Actul sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române*, s-a stabilit ca proclamarea publică a hotărârilor Sfântului Sinod să înceapă chiar din Duminica «Tuturor sfinților» din acest an, 21 iunie 1992, când la biserica «Sfântul Spiridon-Nou» din București, în urma unei procesiuni solemne și a unor slujbe solemne la această biserică, vor fi aduse la cunoștința credincioșilor hotărârile Sfântului Sinod prin citirea *Actului sinodal al Bisericii Ortodoxe Române*.

Incheindu-se acest capitol al lucrărilor Sfântului Sinod, I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, președintele Comisiei speciale a Sfântului Sinod pentru canonizarea sfinților români, a adus mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru tot sprijinul pe care l-a acordat Comisiei, pentru ducerea la bun sfârșit a sarcinilor pe care le-a avut de îndeplinit comisia. I.P.S. Sa a mulțumit și tuturor membrilor Sfântului Sinod pentru sprijinul direct sau indirect pe care l-au acordat Comisiei, precum și tuturor celor care, în cursul anilor, fiind implicați direct, s-au străduit pentru împlinirea acestei sfinte dorințe de a se scoate în evidență, la cunoștința publică, meritele acelora care s-au străduit neincetat să fie prietenii lui Dumnezeu, sfinții români.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a încheiat această parte a lucrărilor Sfântului Sinod mulțumind tuturor membrilor Sfântului Sinod pentru contribuția la rezolvarea fericită a acestui sfânt deziderat al canonizării unora dintre semenii noștri, care s-au străduit să fie într-un înalt grad bineplăcuți lui Dumnezeu, și a felicitat pe membrii Comisiei și pe toți colaboratorii care s-au străduit pentru împlinirea atât de fericită a acestei doleanțe unanime, a credincioșilor, a clerului și a ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române.

Cu acestea s-a încheiat ședința solemnă a Sfântului Sinod, lucrările sale continuând, însă, în ziua de 20 iunie, cu rezolvarea altor probleme aflate pe ordinea de zi a prezentei sesiuni.

Pr. AUGUSTIN RUSU

Secretarul Cancelariei Sfântului Sinod
al Bisericii Ortodoxe Române

* Cititorii revistei noastre au putut lua cunoștință de lucrările Sfântului Sinod din *Sumarul lucrărilor*, prezentat în numărul precedent al revistei, iar *Actul sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române* se publică integral în prezentul număr al revistei. *

* Facem precizarea că, din îndrumarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, prezentul număr al revistei «Biserica Ortodoxă Română», deși este numerotat cu nr. 7—10/1992, cuprinde reportaje referitoare la manifestări care s-au desfășurat atât în a doua parte a anului 1992, cât și în cursul anului 1993, în legătură cu proclamarea canonizării sfinților români, în așa fel încât cititorii revistei să aibă la îndemână, într-un singur număr de revistă, toate materialele referitoare la solemnitățile prilejuite de acest important eveniment din viața Bisericii Ortodoxe Române.

ACT SINODAL

AL BISERICII ORTODOXE AUTOCEFALE ROMÂNE PRIVIND CANONIZAREA UNOR SFINȚI ROMÂNI

SFÂNTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE,

PREA IUBITULUI CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTMĂRITORILOR CREȘTINI, DIN CUPRINSUL
PATRIARHIEI ROMÂNE,

HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU-TATĂL,
IAR DE LA NOI PĂRINTEȘTI BINECUVÂNTĂRI !

*«Minunat este Dumnezeu întru Sfinții
Săi» (Ps. 67, 36), căci «Prin sfinții care
sunt pe pământul Lui, minunată a făcut
Domnul toată voia întru ei» (Ps. 15, 3).*

Bucurie mare vestește astăzi fiilor săi, Biserica noastră dreptmăritoare, la crugul anului mântuirii 1992, în duminica «Tuturor Sfinților», hotărând ca în rândurile acestora să fie așezați cei aleși și bineplăcuți lui Dumnezeu pe care ea însăși i-a odrăslit în sânul neamului românesc.

Prin aceasta Biserica noastră împlinește indemnul Sfântului Apostol Pavel care zice : «Aduceți-vă aminte de mai-marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu : priviți cu luare-aminte cum și-au încheiat viața și urmați-le credința» (Evrei 13, 7).

Următori acestui indemn, credincioșii Bisericii noastre cinstesc, împreună, pe toți sfinții celei una, sfântă, sobornicească și apostolică Biserică și, împreună cu aceștia, pe sfinții plămădiți de evlavie neamului românesc, între care se numără martiri, mărturisitori și mari trăitori în Hristos din rândurile credincioșilor, cuvioșilor, preoților, ierarhilor aleși de Dumnezeu, care au strălucit și au primit în cer cununi de slavă.

Noi îi laudăm pe sfinți ca pe purtătorii unor prea înalte lupte și biruințe duhovnicești și ca pe cei ce au întruchipat în ființa lor frumusețea cea nepieritoare și privim la ei ca la învățătorii noștri pe calea desăvârșirii în Hristos, străduindu-ne să ne asemănăm lor în credință, în nădejde și dragoste și să le urmăm pilda.

Pe sfinți îi cinstim, ca pe «prietenii» și «casnicii» lui Dumnezeu (Efes. 2, 19) și ca pe niște frați desăvârșiți ai noștri, care au cunoscut încercările și nevoile vieții pământești iar acum, în apropierea lui Dumnezeu, mijlocesc și se roagă Lui pentru mântuirea noastră. Prin cinstirea sfinților, noi sporim, înainte de toate, cinstirea pe care o datorăm lui Dumnezeu, așa cum glăsuia mitropolitul Varlaam al Moldovei în Cazania de la duminica «Tuturor Sfinților».

Luând aminte la cuvintele Mântuitorului : «Cine vă primește pe voi, pe Mine Mă primește, și cine Mă primește pe Mine, primește pe Cel care M-a trimis pe Mine» (Matei 10, 40), Sfântul Vasile cel Mare ne în-

vață, spunând : «Primesc și pe Sfinții Apostoli și Mucenici, și-i chem ca mijlocitori înaintea lui Dumnezeu, ca prin ei, adică prin mijlocirea lor, să-mi fie milostiv, Iubitorul de oameni Dumnezeu și să-mi dăruiască iertare de păcate».

Rugăciunile sfinților înaintea lui Dumnezeu pentru mântuirea noastră sunt mai bine primite, însă, dacă și noi credincioșii, împodobiiți cu credință și fapte bune, ne rugăm împreună cu ei, lepădându-ne de păcatele noastre. Acest adevăr îl întărește și Sfântul Ioan Gură de Aur, când spune : «Știind acestea, iubiților, să alergăm la mijlocirea sfinților, dar să nu ne mărginim la aceasta, ci să lucrăm și noi cum se cuvine, după pilda pe care ne-au dat-o ei».

Sfinții Părinți, adunați la Sinodul al VII-lea ecumenic, exprimând învățătura și practica dintotdeauna a Bisericii, cu rădăcini adânci în însăși Sfânta Scriptură, au hotărât astfel : «Noi păzim cuvintele Domnului, cuvintele apostolești și proorocești, prin care am învățat să cinstim și să mărim, mai întâi pe cea cu adevărat Născătoare de Dumnezeu, pe sfințele puteri îngerești, pe apostoli, pe prooroci, pe martirii cei măriți, pe Sfinții Părinți purtători de Dumnezeu și pe toți bărbații cei sfinți, și să cerem mijlocirea lor pentru că ei ne pot face plăcuți lui Dumnezeu, împăratul tuturor». Tot Sinodul al VII-lea ecumenic a hotărât : «Cine nu mărturisește că toți sfinții cei care au plăcut lui Dumnezeu, atât cei dinaintea de Lege, cât și cei de sub har, sunt vrednici de cinstire după trup și după suflet, sau nu face rugăciuni către sfinți ca și către unii care voiesc să mijlocească pentru lume, potrivit tradiției Bisericii, să fie anathema !».

I — În curgerea vremii Bisericele Ortodoxe locale și-au îmbogățit tezaurul spiritual înscriind în calendarele lor, alături de marii Sfinți ai Ortodoxiei ecumenice, noi nume de sfinți din rândul fiilor lor.

În evlavia credincioșilor noștri n-a lipsit niciodată cinstirea unor vrednici trăitori, mărturisitori și apărători ai dreptei credințe, flori alese ale spiritualității românești din rândurile credincioșilor, cuvioșilor, preoților și ierarhilor Bisericii noastre, fără ca proclamarea cinstirii acestora ca Sfinți să se fi făcut printr-un act sinodal.

În anul 1950, Sfântul nostru Sinod, în spiritul tradiției creștine autentice ortodoxe, a hotărât înscrierea în rândul sfinților a unora dintre aceștia, recunoscând și confirmând cinstirea pe care poporul dreptcredincios o aducea acestor sfinți de mult timp, pentru ca în anul 1955—1956 să proclame prin *Tomos sinodal* canonizarea lor, cu cinstire locală pentru unii și cu cinstire în întreaga Biserică Ortodoxă Română pentru alții, bucuria trăită atunci de Biserică Ortodoxă Română fiind împărtășită și de celelalte Biserice Ortodoxe surori.

Dar, în vatra străbună de credință a Bisericii noastre, evlavia popoului dreptcredincios a continuat să cinstească și pe alți aleși ai lui Dumnezeu, pe lângă cei canonizați în anii 1950—1956, asupra cărora o comisie sinodală și-a îndreptat cercetările, propunând Sfântului Sinod canonizarea lor ca sfinți.

Între aceștia, din rândurile monahilor se numără : *Cuviosul Ioan de la Prislop, Cuviosul Antonie de la Iezerul-Vâlcea, Cuviosul Daniil Si-*

hastrul, Cuviosul Gherman din Dobrogea, Cuviosul Ioan de la Neamț — Hozevitul și Cuvioasa Teodora de la Sihla : din rândul slujitorilor bisericesti se numără : preoții mărturisitori Moise Măcinic din Sibiel și Ioan din Galeș, ierarhii : mitropolitul martir Antim Ivireanul, Arhiepiscopul Ghelasie de la Râmeț, Episcopul Iosif Mărturisitorul din Maramureș și Episcopul Leontie de la Rădăuți, iar dintre dreptcredincioși amintim pe : martirii Constantin Vodă Brâncoveanu cu cei patru fii, Constantin, Ștefan, Radu, Matei și sfetnicul său Ianache, precum și binecredinciosul Voievod Ștefan cel Mare al Moldovei.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întrunit la 20 iunie 1992, examinând rezultatele cercetărilor și propunerile Comisiei sinodale, a constatat că toți aceștia au intrat și s-au păstrat în conștiința Bisericii și în evlavia păstorilor și păstoriiților, prin mărturisirea neîndoielnică a ortodoxiei credinței lor, prin viețuire creștină pilduitoare până la măsura sfințeniei, unii dintre ei suferind moarte martirică, alții înfruntând orice primejdii și pătămiri pentru mărturisirea dreptei credințe, iar alții învrednicindu-se de la Dumnezeu cu darul facerii de minuni, toți laolaltă slujind și apărând Biserica, dreapta credință și poporul din care au odrăslit :

Recunoscând darul sfințeniei cu care aceștia au fost împodobiiți și luând aminte la evlavia pe care le-o arată clerul și credincioșii noștri ;

Purtând grijă prin aceasta de creșterea duhovnicească și întărirea în credință a obștei noastre dreptmăritoare ;

Pe temeiul Așezămintelor dumnezeieștilor părinți și respectând intru totul rânduiala canonică a Sfintei noastre Biserici ;

Sfântul Sinod, chemând în ajutor pe Milostivul Dumnezeu, a hotărât, la 20 iunie 1992, în chip sobornicesc, ca aceștia să fie cinstiiți ca sfinți în întreaga Biserică Ortodoxă Română, să fie înscriși în calendar în zilele care s-au rânduit, întocmindu-li-se sinaxare, slujbe și zugrăvindu-li-se chipul în icoane.

Iar acum vestim și proclamăm, solemn și canonic, așezarea lor în rândul sfinților și chemăm pe toți fiii Bisericii Ortodoxe Române, ca și pe toți evlavioșii frați ortodocși de pretutindeni, să urmeze pilda viețuirii lor sfinte și să-și sporească rugăciunile către ei, în nădejdea părtașiei cu aceștia la viața și fericirea veșnică :

1. Sfântul cuvios Ioan de la Prislop — prăznuit la 13 septembrie, iubitor de nevoițe duhovnicești și râvnitor întru cele sfinte, a trăit viață pustnicească în veacurile XV—XVI, în apropierea mănăstirii Prislop, rămânând pildă vie de sfințenie pentru toți credincioșii din vremea lui care l-au cercetat și i-au cerut sfatul, ca și pentru cei din zilele noastre, care nu încetează a se reculege sufletește la peștera din munte, lângă apa Silvașului și la mănăstirea Prislop.

2. Sfântul cuvios Antonie de la Iezerul-Vâlcea — prăznuit la 23 noiembrie, osărditor între toată asprimea vieții mănăstirești în peștera de lângă schitul Iezerul, care zăbovea îndelung în postiri și privegheri de toată noaptea, a trăit pe vremea voievodului Matei Basarab și a sfântului martir voievod Constantin Brâncoveanu, rămânând chip luminos de credință și evlavie pentru călugări și credincioși.

3. **Sfântul cuvios Daniil Sihastru** — prăznuit la 18 decembrie, podoabă a sihaștrilor și laudă a călugărilor moldoveni, petrecând viață îngerească pe pământ, a fost sfetnic de taină și iscusit părinte duhovnicesc al dreptcredinciosului voievod Ștefan cel Mare și Sfânt, precum și al credincioșilor care îl cercetau pentru sfat și îndrumare duhovnicească. Chipul lui de sfânt, zugrăvit din vremuri vechi la mănăstirea Voroneț, stă mărturie despre sfințenia vieții sale și despre cinstirea ce i s-a adus.

4. **Sfântul cuvios Gherman din Dobrogea** — prăznuit la 29 februarie, vas ales al lucrării dumnezeiești în pământul Scitiei Mici de altădată, în secolele IV—V, pe unde au străbătut pașii și cuvântul Sfântului Apostol Andrei, trăitor la locurile de sihăstrie din Siria, Palestina și Egipt și dăruit cu harul preoției prin mâinile Sfântului Ioan Gură de Aur, a revenit în pământul Dobrogei, reinnoind viața monahală de aici. Prieten al Sfântului Ioan Casian, care îl numește în scrierile sale «Sfântul Părinte Gherman», a hrănit din înțelepciunea și bogăția darurilor sale sufletele căutătorilor de Dumnezeu și de desăvârșire creștină.

5. **Sfântul cuvios Ioan de la Neamț — Hozevitul** — prăznuit la 5 august, vlăstar al ținuturilor Moldovei, deprins cu rugăciunea și cu evlavia creștină din fragedă vârstă a primit chipul ingeresc al călugăriei în mănăstirea Neamț. Mâna lui Dumnezeu i-a îndreptat pașii spre Țara Sfântă unde, după mai mulți ani de nevoiță la schitul românesc din Valea Iordanului, s-a închinoviat la mănăstirea Sfântul Gheorghe Hozevitul, iar spre sfârșitul vieții sale, pentru o și mai mare nevoiță duhovnicească, s-a retras în peștera Sfânta Ana, până la trecerea la cele veșnice la 47 ani, în anul 1960. Când mormântul i-a fost deschis, după mai multă vreme, s-a constatat că trupul său nu fusese atins de putreziciune, răspândind miros de bună mireasmă. Sfintele sale moaște se află astăzi în biserica mănăstirii Sfântul Gheorghe Hozevitul, la care, venind de departe, credincioși, români și de alte neamuri, se închină cu mare evlavie.

6. **Sfânta cuvioasă Teodora de la Sihla** — prăznuită la 7 august, trăitoare la cumpăna veacurilor XVII—XVIII, a fost aleasă de Dumnezeu pentru viața îngerească de sihăstrie, retrăgându-se și viețuind într-o peșteră de la Sihla din munții Neamțului. Prin asprele sale nevoițe pustnicești, Sfânta Cuvioasă Teodora a dobândit de la Dumnezeu darul rugăciunii fierbinți, al lacrimilor, al răbdării și al negrăitei iubiri de Hristos, făcându-se podoabă strălucitoare a monahismului din Carpați.

7. **Sfinții preoți mărturisitori Ioan din Gales și Moise Măcinic din Sihla** — prăznuiți la 21 octombrie, trăitori în veacul al XVIII-lea, ca niște ostași neînfricați ai lui Hristos s-au arătat, luptând și pătimind temnițe și chinuri pentru curajul și statornicia în mărturisirea și apărarea credinței ortodoxe împotriva actelor de dezbinare religioasă și națională a românilor din Transilvania.

Prin viața lor preotească de totală dăruire lui Hristos și Bisericii Sale și prin suferințele îndurate, pentru apărarea dreptei credințe, aceștia sunt pilde vii de credință și mărturisire ortodoxă și de jertfelnicie pentru Hristos.

8. **Sfântul ierarh martir Antim Ivireanul** — prăznuit la 27 septembrie, trimis de Dumnezeu din părțile Iviriei în pământul românesc, după o scurtă ședere și lucrare ca monah și egumen la mănăstirea Snagov, s-a dovedit o comoară de mare preț pentru Biserica noastră, ca episcop al Râmnicului și apoi mitropolit al Țării Românești în primele decenii ale veacului al XVIII-lea, alături de sfântul voievod martir Constantin Brâncoveanu. Înmulțind talanții dăruiți lui de Dumnezeu, sfântul ierarh Antim Ivireanul s-a făcut învățător al dreptei cinstiri de Dumnezeu, laudă a arhierilor Țării Românești, podoabă a cărturarilor și dulce grăitor al înțelepciunii dumnezeiești în prea frumoasa limbă românească și milos-tiv cu cei aflați în nevoie.

Neînfricat apărător al dreptei credințe, sfântul ierarh Antim s-a arătat mărturie tare și pavază statornică a Ortodoxiei împotriva necredincioșilor, îndurând chinuri și primind moarte martirică.

9. **Sfântul ierarh Iosif mărturisitorul din Maramureș** — prăznuit la 24 aprilie, trăitor la cumpăna veacurilor XVII—XVIII, s-a arătat îndreptător și mărturisitor al dreptei credințe și îndelung răbdător al uneltirilor, pribegiilor și suferințelor din partea celor potrivnici Ortodoxiei.

În viața și amintirea credincioșilor maramureșeni sfântul ierarh Iosif Mărturisitorul a rămas pildă de bunătate, blândețe, veghetor și ocrotitor al turmei încredințate lui spre păstorire, iar pentru noi toți cei de astăzi cald rugător către Mântuitorul Iisus Hristos.

10. **Sfântul ierarh Ghelasie de la Râmeț** — prăznuit la 30 iunie, viețuitor în Transilvania către sfârșitul veacului al XIV-lea, s-a arătat ales povățuitor al preoților, călugărilor și credincioșilor, iar prin nevoințele sale a luat chip de sfințenie. Amintirea sa este adevărată de inscripția descoperită în vechea biserică a mănăstirii Râmeț în care stă scris numele său și anul păstoririi ca arhiepiscop. Sfințenia vieții sale, a rămas, peste veacuri, în evlavia credincioșilor care l-au cinstit și îl cinstesc ca sfânt pe Ghelasie de la Râmeț.

11. **Sfântul ierarh Leontie de la Rădăuți** — prăznuit la 1 iulie, a trăit în prima jumătate a veacului al XV-lea, petrecându-și toată viața în smerenie și alese nevoințe duhovnicești, pentru care a fost înălțat în scaunul de episcop al Rădăuților. Ca arhipăstor a vegheat cu înțelepciune la păstrarea rânduielilor canonice, slujind cu smerenie și fiind de folos duhovnicesc păstoriiților săi. Retras din scaunul de episcop al Rădăuților și primind shima cea mare, a trăit cu adevărat viață de înger în trup până la trecerea sa la cele veșnice. Mulți credincioși au venit și s-au închinat sfintelor sale moaște în catedrala din Rădăuți până în anul 1639, când, acestea au fost răpite de năvălitori, cum amintesc cronicile, neștiindu-se nici azi locul unde au fost duse.

12. **Binecredinciosul voievod Ștefan cel Mare și Sfânt** — prăznuit la 2 iulie, a fost un neînfricat apărător al dreptei credințe și ocrotitor al Moldovei în lunga sa domnie de la 1457 la 1504. Înarmat cu platoșa credinței în Dumnezeu, cu cea a postului și rugăciunii și cu multe fapte ale dragostei creștine, binecredinciosul voievod Ștefan cel Mare și Sfânt s-a

ingrijit de soarta Bisericii, ridicând din temelie numeroase lăcașuri de închinare, a miluit pe cei sărmani și pe oștenii cu care împreună, chemând mereu în ajutor pe Milostivul Dumnezeu, a fost pavază credinței creștine și hotarelor țării. Evlavios și rugător voievod, binecredinciosul Ștefan cel Mare și Sfânt și-a alinat suferințele și a găsit cuvânt de zidire sufletească la părintele său duhovnicesc sfântul cuvios Daniil Sihastru. De la mutarea sa la cele veșnice, amintirea voievodului stă vie în cinstirea bunilor români de pretutindeni, precum flacăra candelii nestinse care-i străjuiește mormântul din ctitoria sa, mănăstirea Putna.

13. **Sfinții martiri-brâncoveni, Constantin vodă, cu cei patru fii ai săi, Constantin, Ștefan, Radu, Matei și sfetnicul Ianache** — prăznuiți la 16 august, s-au învrednicit a suferi moarte mucenicească pentru dreapta credință și pentru neamul românesc din care au fost odrăsliți. Sfântul martir Constantin Vodă Brâncoveanu, care, cu creștinească înțelepciune, a cârmuit Țara Românească vreme de 25 de ani (1688—1714), a strălucit ca un mare ocrotitor de cultură și artă românească, ridicând, înnoind și inzestrând numeroase biserici, mănăstiri și alte așezăminte, miluind pe cei săraci și ajutând cu prisosință celelalte Biserici Ortodoxe surori aflate atunci ia grea cumpănă.

Scos din scaunul de domnie, Sfântul Constantin Vodă Brâncoveanu a suferit chinuri împreună cu fiii și sfetnicul său, la Constantinopol, învrednicindu-se cu toții să-și incununeze fruntea cu coroana sfântă a muceniei pentru credința ortodoxă pe care a apărat-o și mărturisit-o cu prețul vieții.

II — În anul 1950, odată cu hotărârea de generalizare a cultului unor sfinți cu moaște în țara noastră, Sfântul Sinod a canonizat cu cinstire locală doar în unele eparhii și a înscris în rândul sfinților pe unii ierarhi, cuvioși și dreptcredincioși de neam român, cu viață îmbunătățită și care au mărturisit dreapta credință, unii chiar prin moarte mucenicească.

Sfinții canonizați atunci de Biserica Ortodoxă Română cu cinstire locală, sunt următorii :

— *Sfântul ierarh Iosif cel Nou de la Partoș*, prăznuit la 15 septembrie și a cărui cinstire se rânduise în cuprinsul Mitropoliei Banatului :

— *Sfinții cuvioși mărturisitori Visarion, Sofronie și Sfântul mucenic Oprea*, prăznuiți împreună la 21 octombrie și a căror cinstire se rânduise în cuprinsul Mitropoliei Ardealului ;

— *Sfântul ierarh Calinic Cernicanul*, prăznuit la 11 aprilie și a cărui cinstire se rânduise în cuprinsul Mitropoliei Munteniei și Dobrogei și a Mitropoliei Olteniei ;

— *Sfinții ierarhi și mărturisitori Ilie Iorest și Sava*, mitropoliții Ardealului, prăznuiți la 24 aprilie și a căror cinstire se rânduise numai în cuprinsul Mitropoliei Ardealului.

În deceniile care au trecut de la canonizarea acestor sfinți cu cinstire locală, s-a constatat, spre slava Sfintei noastre Biserici, că evlavia pentru ei a depășit de mult hotarele eparhiilor în care erau cinstiți, credincioșii români din diferite părți ale țării făcând pelerinaje și ridi-

când rugăciuni de laudă în cinstea acestora, iar celelalte eparhii înscriindu-le treptat numele în calendarele lor.

Pentru toate aceste motive, precum și pentru faptul că acești sfinți sunt rodul spiritualității românești și al evlaviei clerului și credincioșilor Bisericii noastre ;

Luând act de rezultatul cercetărilor Comisiei pentru canonizarea sfinților români și văzând că acestea sunt întemeiate pe rânduielele dumnezeieștilor părinți și că s-a respectat întru totul procedura canonică privind generalizarea cultului sfinților așa cum este dată de Biserică,

Sfântul Sinod, chemând în ajutor pe Preabunul Dumnezeu, a hotărât la 20 iunie 1992 ca acești sfinți să fie cinstiți în întreaga Biserică Ortodoxă Română prin generalizarea cultului lor și să fie înscriși în calendarul tuturor eparhiilor din cuprinsul Patriarhiei Române, în zilele care s-au statornicit, precum și în cărțile de cult cu slujbele care li s-au întocmit.

III — În curgerea de două ori milenară a istoriei poporului și Bisericii noastre dreptmăritoare, numeroși au fost sfinții odrăsliți din pământul românesc care au viețuit, propovăduit și au suferit martiriul pentru credința creștină în spațiul carpato-danubiano-pontic și a celor născuți în alte părți ale lumii, dar care au predicat și au fost martirizați în părțile noastre, fiind cinstiți ca sfinți de către alte Biserici, care i-au înscris în sinaxarele, martirologiile, minologiile și calendarele lor.

Este binecunoscut că, datorită vitregiei vremurilor de mult apuse, multe mărturii despre vredniciile poporului nostru dreptcredincios au trecut neobservate sau au fost distruse. Cu toate acestea, a binevoit Milostivul Dumnezeu ca măcar unii dintre cei ce au viețuit, au propovăduit sau au suferit martiriul pe pământul nostru, fie ei români, fie de alte neamuri, să fie amintiți în calendarele altor Biserici.

De aceea, încă din primăvara anului 1989, Comisia pentru canonizarea sfinților români, pe baza studiilor ce au fost întocmite de teologii și cercetătorii români a făcut propuneri pentru înscrierea lor în calendarul Bisericii Ortodoxe Române, cu cinstire generală.

Ca urmare, la propunerea Comisiei pentru canonizarea sfinților români și după rânduiala canonică a Sfintei noastre Biserici, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât generalizarea în întreaga noastră Biserică și înscrierea în calendarele tuturor eparhiilor, la datele de prăznuire statornicite, a numelor Sfinților de neam român care au viețuit, au propovăduit și au suferit martiriul pentru dreapta credință în spațiul carpato-danubiano-pontic și a sfinților de alte neamuri, care au predicat și au fost martirizați în părțile noastre, după cum urmează :

Sfinții mucenici **Claudiu, Castor, Sempronian și Nicostrat**, prăznuți la 9 noiembrie ;

Sfântul cuvios **Paisie de la Neamț**, prăznuit la 15 noiembrie ;

Sfântul mucenic **Dasie**, prăznuit la 20 noiembrie ;

Sfântul mucenic **Hermes**, prăznuit la 31 decembrie ;

Sfântul cuvios **Antipa** de la Calapodești, prăznuit la 10 ianuarie ;

Sfinții mucenici **Ermil și Stratonice**, prăznuți la 13 ianuarie ;

Sfântul **Bretanion**, episcop de Tomis, prăznuit la 25 ianuarie ;

Sfântul cuvios **Ioan Casian**, prăznuit în arii bisecți la 29 februarie, iar în arii obișnuite slujba i se săvârșește la pavecernița din 28 februarie ;

Sfântul mucenic **Montanus**, preotul, și soția sa **Maxima**, prăznuiți la 26 martie ;

Sfântul **Irineu**, episcop de Sirmium, prăznuit la 6 aprilie ;

Sfântul mucenic **Sava** de la Buzău, cu prăznuirea la 12 aprilie ;

Sfântul **Teotim**, episcop de Tomis, prăznuit la 20 aprilie ;

Sfinții mucenici **Pasicrat** și **Valentin**, prăznuiți la 24 aprilie ;

Sfântul mucenic **Iuliu Veteranul**, prăznuit la 27 mai ;

Sfinții mucenici **Zotic**, **Atal**, **Camasie** și **Filip** de la Niculițel, prăznuiți la 4 iunie ;

Sfinții mucenici **Nicandru** și **Marcian**, prăznuiți la 8 iunie ;

Sfântul mucenic **Isihie**, prăznuit la 15 iunie ;

Sfântul **Niceta** de Remesiana, prăznuit la 24 iunie ;

Sfântul mucenic **Ioan cel Nou** de la Suceava, a cărui prăznuire se va face la 24 iunie ;

Sfinții mucenici **Epictet** și **Astion**, prăznuiți la 8 iulie ;

Sfântul mucenic **Emilian** de la Durostor, prăznuit la 18 iulie ;

Sfântul **Nifon**, patriarhul Constantinopolului, prăznuit la 11 august ;

Sfinții mucenici **Donat** diaconul, **Romul** preotul, **Silvan** diaconul și **Venust**, prăznuiți la 21 august.

Sfântul mucenic **Lup**, prăznuit la 23 august.

În grai de minei, deci, să ridicăm acum cântări de laudă către acești sfinți zicând : «Sfinților Mucenici, care bine v-ați nevoit și v-ați încununat, rugați pe Milostivul Dumnezeu, să se miluiască sufletele noastre !».

— IV — În decursul veacurilor, multe Biserici dreptmăritoare au așezat în ceata sfinților și cinstesc, după cuviință, pe unii dintre fiii lor, care au bineplăcut înaintea lui Dumnezeu, prin viețuirea în Hristos și prin mărturia dată despre aceasta, rânduiind în același timp o zi de prăznuire pentru toți sfinții știuți și neștiuți, pe care numai Dumnezeu i-a înscris în Cartea aleșilor săi.

Sosit-a deci vremea ca și Biserica Ortodoxă Română să-și cinstească după vrednicie pe toți fiii ei, sfinți plămădiți de evlavia neamului românesc din care au răsărit martiri, mărturisitori, apărători ai dreptei credințe și mari trăitori din rândurile credincioșilor, cuvioșilor, preoților și ierarhilor care, dintotdeauna, au strălucit în cununa Bisericii strămoșești iar în cer sunt împodobiiți cu slavă.

De aceea, luând aminte la credința și dragostea, evlavia și mila, cinstea și dreptatea și la dăruirea și jertfelnicia neamului românesc, care a odrăslit mulțime de sfinți pe care numai Bunul Dumnezeu îi știe și îi cunoaște câți sunt ;

Văzând trebuința rânduirii unei zile de pomenire a sfinților români așa cum a fost propusă de Comisia sinodală pentru canonizarea sfinților români :

Sfântul Sinod a hotărât, la 20 iunie 1992, ca de acum și până la sfârșitul veacurilor, în întreaga Biserică Ortodoxă Română, să se numere cu sfinții și să se cinstească, după pravilă, cu slujbă specială și cu acatist, toți sfinții din neamul nostru, știuți și neștiuți, pentru a căror cinstire se instituie «Dumnică Sfinților Români» care va fi așezată în calendarul Bisericii noastre în fiecare an în a doua duminică după Pogorârea Duhului Sfânt, arătându-se prin aceasta lucrarea Sfântului Duh în Biserica noastră de-a lungul veacurilor.

În această duminică vor fi amintiți și cu evlavie cinstiți :

— Sfinții ierarhi, preoți și diaconi, slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române care s-au săvârșit mucenicește și au mărturisit și au apărat cu jertfelnicie credința ortodoxă, neamul și țara noastră :

— Sfinții cuvioși și cuvioase care s-au săvârșit trăind deplin viața călugărească și care, prin pilda vieții lor și prin rugăciune, au hrănit duhovnicește pe toți dreptcredincioșii ;

— Sfinții martiri din orice treaptă harică sau stare obștească și toți aceia care prin pătimirile și sângele lor martiric au primit cununa sfințeniei ;

— Sfinții români uciși de oștile păgânilor sau ale altor asuprașitori de-a lungul veacurilor, precum și cei care au căzut în luptă cu aceștia sau în amară robie pentru credință, Biserică și neam ;

— Sfinții care s-au săvârșit luptând cu arma cuvântului pentru apărarea credinței, a Bisericii Ortodoxe și a binecredincioșilor ei fii. Și toți ceilalți sfinți creștini ortodocși români din toate timpurile și de pretutindeni, știuți și neștiuți, care au sporit în dragostea pentru Hristos, a faptei bune, a rugăciunii și a virtuții creștine, pe care Dumnezeu i-a scris în Cartea Vieții.

Către toți aceștia să înălțăm rugăciuni fierbinți, cu inimă curată și împreună cu ei să preamărim pe Dumnezeu zicând : «Bucurați-vă, toate cetele sfinților români împreună cu toți sfinții, podoaba de mare preț a Bisericii lui Hristos, cea una dreptmăritoare !».

*

Vestindu-vă toate cele de mai sus, cu conștiința datoriei împlinite față de înaintașii noștri, demni de cinstire pentru sfințenia lor, să îndreptăm rugăciuni către Atotputernicul Dumnezeu, drept mulțumire pentru toate câte ne-a învrednicit a săvârși pentru slava Bisericii și a dreptcredinciosului popor român.

Și, pentru ca legătura și comuniunea noastră de rugăciune cu sfinții pe care i-am pomenit, — și cu toți cei aleși știuți în totalitatea lor numai de preabunul Dumnezeu —, să dăinuiască de-a pururea, avem îndatorirea să păstrăm și să mărturisim aceeași dreaptă credință pe care au mărturisit-o ei, să avem aceeași dragoste lucrătoare în faptele bune de fiecare zi, și să propășim pe calea unității, în duhul canonicității Ortodoxiei noastre.

Să ținem mereu aprinsă candela credinței strămoșești și a spiritua-lității românești, pentru a ne lumina calea spre mântuire, nouă și urmașilor noștri.

În duhul sobornicității ortodoxe, ne-am adunat în această sfântă zi, la biserica Sfântul Spiridon-Nou din București, binecredincioși creștini ortodocși, preoți și ierarhi din toate ținuturile românești, fruntași și dregători ai obștei românești și iubiți confrăți în Domnul nostru Iisus Hristos, pentru ca, prin rugăciunile pe care le-am înălțat, să dăm mărturie lumii, și tuturor celorlalte Biserici Ortodoxe surori, despre hotărârea noastră de a cinsti după cuviință pe acești *Sfinți români*, aleși ai lui Dumnezeu.

Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh să fie cu noi toți !

Datu-s-a acest Act sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române, în anul mântuirii una mie nouă sute nouăzeci și doi, luna iunie, ziua douăzeci și una.

PREȘEDINTELE SFÂNTULUI SINOD

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

† DANIEL

MITROPOLITUL MOLDOVEI ȘI
BUCOVINEI

† NESTOR

MITROPOLITUL OLTENIEI

† LUCIAN

ARHIEPISCOPUL TOMISULUI

† PIMEN

ARHIEPISCOPUL SUCEVEI ȘI
RĂDĂUȚILOR

† ANTONIE

MITROPOLITUL ARDEALULUI

† NICOLAE

MITROPOLITUL BANATULUI

† VASILE

ARHIEPISCOPUL TÂRCOVIȘTEI

† ANTIM

ARHIEPISCOPUL DUNĂRII DE JOS

† TEOFIL

ARHIEPISCOPUL VADULUI
FELEACULUI ȘI CLUJULUI

† EFTIMIE

EPISCOPUL ROMANULUI
ȘI HUȘILOR

† ANDREI

EPISCOPUL ALBA IULIEI

† TIMOTEI

EPISCOPUL ARADULUI,
IENOPOLEI ȘI HĂLMAGIULUI

† JUSTINIAN

EPISCOPUL MARAMUREȘULUI ȘI
SĂTMARULUI

† TEOFAN SINAITUL

EPISCOP-VICAR PATRIARHAL

† CALINIC BOTOȘĂNEANUL † SERAFIM FAGĂRAȘANUL

EPISCOP-VICAR AL
ARHIEPISCOPIEI IAȘILOREPISCOP-VICAR AL
ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI

† DAMASCHINSEVERINEANUL

EPISCOP-VICAR AL
ARHIEPISCOPIEI CRAIOVEI

† IRINEU BISTRIȚEANUL

EPISCOP-VICAR AL ARHIEPISCOPIEI
VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI

† IRINEU SLĂTINEANUL

ARHIEREU-VICAR AL EPISCOPIEI
RĂMNICULUI

† IOACHIM VASLUIANUL

ARHIEREU-VICAR AL EPISCOPIEI
ROMANULUI ȘI HUȘILOR

† GHERASIM VRÂNCEANUL

ARHIEREU-VICAR AL EPISCOPIEI
BUZĂULUI

† CASIAN GĂLAȚEANUL

ARHIEREU-VICAR AL EPISCOPIEI
DUNĂRII DE JOS

† EMILIAN ARADEANUL

ARHIEREU-VICAR AL EPISCOPIEI
ARADULUI

† IOAN CRIȘANUL

ARHIEREU-VICAR AL EPISCOPIEI
ORADIEI

SFINȚII ÎN BISERICA ORTODOXĂ

Încă din primele zile ale Bisericii, atât credincioșii care alcătuiau comunitățile creștine, cât și slujitorii hirotoniți ai acestora, păstrau cu grijă listele sfinților locali, comunicându-le comunităților bisericești vecine, apoi marilor centre bisericești, din apropiere și celor din depărtare, așa încât, Bisericile din Răsărit și din Apus cunoșteau numele și faptele sfinților lor.

Listele de sfinți se întocmeau spre a li se face, cu laudă și cinste, pomenirea și spre a li se înălța rugăciuni, ca unor ajutători și mijlocitori ai darurilor celor dumnezeiești pe lângă tronul Celui Prea Înalt. Cataloagele sfinților cuprindeau consemnarea zilei sfârșitului lor martiric, în închisoare, sau în arenele de luptă cu animalele, care devenea apoi, zi de cinstire și pomenire a lor. Pe lângă numele și ziua morții sfinților, în aceste cataloage se însemnau pe scurt și faptele, minunile, suferințele, împrejurările morții și, adesea, chiar învățăturile lor. Aceste cataloage, în care erau înscrși la început numai martirii, s-au numit Martirologii sau Actele Martirilor. Fiecare Biserică își avea Martirologiul său în epoca persecuțiilor. Din martirologiile locale s-au format apoi martirologiile generale ale Bisericilor din Răsărit și din Apus, apoi martirologiile generale ale întregii Biserici. Alături de martiri, în Martirologii au fost înscrși, apoi, Sfinții Apostoli, patriarhii, proorocii și dreptii Vechiului Testament, apoi părinții cuvioși, făcătorii de minuni, sfinții părinți și marii dascăli și ierarhi ai Bisericii și chiar marii binefăcători ai credinței și ai Bisericii, luptătorii pentru dreapta credință dintre ostași, împărați, regi, principii, domnitori etc.

De-a lungul secolelor, Bisericile își trimiteau reciproc martirologiile, ceea ce a contribuit la generalizarea venerării lor, dar și la cunoașterea unor pagini de glorie și de istorie creștină.

Istoria dezvoltării cultului sfinților în întreaga Biserică ne arată că, de la început, fiecare Biserică locală declara și rânduia pe eroii credinței în rândurile sfinților. Cel dintâi exemplu de acest fel ni-l dă Biserica din Ierusalim care a instituit cultul primului martir al Bisericii, al Sfântului Arhidiacon Ștefan. Așa au procedat toate Bisericile locale până la încheierea persecuțiilor.

Moartea martirică, mucenicia, mărturisirea lui Hristos până la moarte au fost socotite și au rămas semne și dovezi certe ale sfințeniei. Alt

semn al sfințeniei s-a socotit a fi viața sfântă și curată, trăită în conformitate cu învățătura evanghelică. Săvârșirea minunilor a fost și este, de asemenea, un important semn al sfințeniei creștine.

Apărarea dreptei credințe împotriva tăgăduirilor acesteia, lupta pentru triumful adevărului creștin sunt dovezi ale existenței și manifestării sfințeniei. Apărarea Bisericii și a întregii Creștinătăți sau a Ortodoxiei împotriva năvălitorilor și cotropitorilor, a celor de neam străin sau de altă religie trebuie privită ca alt semn al manifestării sfințeniei creștine.

Pe temeiul acestor criterii și a altora de același fel, credincioșii au început să aducă un cult de venerare și de pomenire martirilor, mărturisitorilor, marilor dascăli ai Bisericii, apărători ai dreptei credințe împotriva ereziilor sau a năvălitorilor și cotropitorilor necredincioși. Acest cult s-a manifestat, la început, pe plan local, iar după aceea, Biserica a procedat la extinderea și chiar generalizarea acestui cult, prin acte solemne de canonizare.

Canonizarea unor noi sfinți ai Bisericii a fost și este, în Biserica Națională Autocefală, dreptul Sfântului și Îndreptătorului Sinod al acelei Biserici, care, printr-un Act solemn, proclamă înscrierea în rândul sfinților a acelor creștini sau slujitori hirotoniți care se bucurau, în mod statornic și de o lungă perioadă de timp, de cinstire și pomenire din partea creștinilor ortodocși pentru faptele lor alese, prețuite de Biserică.

Rânduiala și regulile canonizării s-au statornicit în secolele XII—XIV, dar mai ales după căderea Constantinopolului sub turci (1453), printr-un consens tacit al tuturor Bisericilor Naționale Autocefale.

Trebuie precizat că Biserica nu a impus în mod autoritar cinstirea și pomenirea prin cult a vreunui sfânt, ci, constatând existența unui astfel de cult, ea a procedat, potrivit rânduielilor stabilite, la canonizarea, printr-un document solemn, a celui ce s-a învrednicit, pentru meritele sale, de un asemenea cult.

Poporul nostru dreptmăritor a dat Bisericii numeroși sfinți chiar din epoca începuturilor Creștinismului. Amintim astfel mucenici ca Dasius († 303), cinstit la 20 noiembrie, Emilian din Durostorum, mort ca martir în timpul persecuției lui Iulian Apostatul (362), cinstit la 18 iulie, episcopul-misionar Niceta de Remesiana, mucenici ca Nichita Romanul

sau Gotul și Sava Gotul, episcopii Bretanion și Teotim ai Tomisului, mucenicii de la Niculițel : Zotic, Filip, Atal, Kamasiu și mulți alții.

În epoca de după organizarea țărilor și mitropoliilor românești (sec. XIV ș.u.), numeroși români dreptmăritori, cu viață creștină aleasă, sunt venerați ca sfinți și la alte popoare. Între aceștia se numără Sfânta Teofana, fiica domnitorului Țării Românești, Basarab I (sec. XIV), călugăriță într-o mănăstire de lângă Vidin și trecută în rândul sfinților nu mult timp după moarte, Sf. Ioan Valahul, ieroschimonahul Antipa din Calapodești etc.

În vremea păstoririi patriarhului de fericită pomenire, Justinian, la 28 februarie 1950, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, răspunzând unor repetate și îndreptățite cereri și constatând existența unui cult intens adus unor sfinți români a procedat la canonizarea acestora — cu cinstire locală — după cum urmează: sfinții ierarhi Iosif cel Nou de la Partoș (15 septembrie) și Calinic de la Cernica (11 aprilie), a sfinților ierarhi și mărturisitori Ilie Iorest și Sava Brancovici, mitropolii Ardealului (24 aprilie) și sfinții cuvioși mărturisitori Visurion, Sofronie de la Cioara și sfântul mucenic Oprea (21 octombrie).

Tot la această dată, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât generalizarea cinstirii, în toată Biserica Românească, a unor sfinți cu moaște la noi în țară: sfânta muceniță Filofteia, cuviosul Nicodim cel Sfințit, sfântul mucenic Ioan cel Nou de la Suceava, cuviosul Grigorie Decapolitul, cuvioasa Paraschiva cea Nouă și cuviosul Dimitrie cel Nou din Basarabi.

În octombrie 1955, au avut loc proclamarea noilor sfinți, români și inaugurarea oficială a cultului lor ca și solemnitățile legate de extinderea cultului local al sfinților cu moaște la noi în țară.

În ultimii ani, o comisie specială, avându-l în frunte pe I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, lucrând din încredințarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a desfășurat o intensă și importantă activitate în vederea pregătirii documentelor și studiilor necesare canonizării unor sfinți români. Aceleiași comisii sinodale i-a fost încredințată misiunea de a pregăti studiile și documentele necesare pentru proclamarea solemnă a generalizării cultului Sfinților Români, canonizați în 1950, și, pentru proclamarea generalizării cultului și înscrierea în calen-

datele tuturor eparhiilor a sfinților autohtoni care au viețuit, au propovăduit și au suferit martiriul pentru credința creștină în spațiul carpato-danubiano-pontic și a celor născuți în alte părți, ale lumii, dar care au predicat și au fost martirizați în părțile noastre, fiind cinstiți ca sfinți de alte Biserici și înscrși în sinaxarele, martirologiile, minologiile și calendarele acestora.

Pe baza propunerilor Comisiei sinodale amintite, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât, în ședința sa din 20 iunie 1992, canonizarea și generalizarea cultului următorilor sfinți români: Sfântul cuvios Ioan de la Prislop (13 septembrie), Sfântul ierarh martir Antim Ivireanul (27 septembrie), Sfinții preoți mărturisitori Ioan din Galeș și Moise Măcinic din Sibiel (21 octombrie), Sfântul cuvios Antonie de la Iezeru-Vâlcea (23 noiembrie), Sfântul cuvios Daniil Sihastrul (18 decembrie), Sfântul cuvios Gherman din Dobrogea (29 februarie), Sfântul ierarh Iosif Mărturistorul din Maramureș (24 aprilie), Sfântul ierarh Ghelasie de la Râmeț (30 iunie), Sfântul ierarh Leontie de la Rădăuți (1 iulie), Dreptcredinciosul voievod Ștefan cel Mare și Sfânt (2 iulie), Sfântul cuvios Ioan-Iacob Hozevitul (5 august), Sfânta cuvioasă Teodora de la Sihla (7 august) și Sfinții martiri Constantin Vodă Brâncoveanul cu cei patru fii Constantin, Ștefan, Radu, Matei și sfetnicul Ianache (16 august).

În aceeași ședință, Sfântul Sinod a hotărât proclamarea solemnă a generalizării cultului sfinților români canonizați în anul 1950 și proclamați cu cinstire locală în anul 1955: Sfântul ierarh Iosif cel Nou de la Partoș (15 septembrie), Sfinții cuvioși mărturisitori Visarion, Sofronie de la Cioara și Sfântul mucenic Oprea (21 octombrie), Sfântul Calinic de la Cernica (11 aprilie), Sfinții ierarhi și mărturisitori Ilie Iorest și Sava Brancovici, mitropoliți ai Ardealului (24 aprilie), precum și proclamarea generalizării cultului sfinților autohtoni care au viețuit în țara noastră sau, fiind născuți în alte părți, au fost martirizați în părțile noastre fiind cinstiți ca sfinți și de alte Biserici. Aceștia sunt în număr de 24 de sfinți, după cum urmează: Sfinții mucenici Claudiu, Castor, Sempronian și Nicostrat (9 noiembrie), Sfântul cuvios Paisie de la Neamț (15 noiembrie), Sfântul mucenic Dasie (20 noiembrie), Sfântul mucenic Hermes (31 decembrie), Sfântul cuvios Antipa de la Calapo-

dești (10 ianuarie), Sfinții mucenici Ermil și Stratonic (13 ianuarie), Sfântul Bretanion, episcop de Tomis (25 ianuarie), Sfântul cuvios și mărturisitor Ioan Casian (29 februarie), Sfântul mucenic Montanus, preotul, și soția sa Maxima (26 februarie), Sfântul Irineu, episcop de Sirmium (6 aprilie), Sfântul mucenic Sava de la Buzău (12 aprilie), Sfântul Teotim, episcop de Tomis (20 aprilie), Sfinții mucenici Pasicrat și Valentin (24 aprilie), Sfântul mucenic Iuliu Veteranul (27 mai), Sfinții mucenici Zotic, Atal, Camasie și Filip de la Niculitel (4 iunie), Sfinții mucenici Nicandru și Marcian (8 iunie), Sfântul Nifon, patriarhul Constantinopolului (11 iunie), Sfântul mucenic Isihie (15 iunie), Sfântul Niceta de Remesiana (24 iunie), Sfântul mucenic Ioan cel Nou de la Suceava al cărui cult a fost generalizat în 1950, iar proclamarea s-a făcut în 1955 (se propune ca data pomenirii să fie înscrisă în calendar la 24 iunie), Sfinții mucenici Epictet și Astion (8 iulie), Sfântul mucenic Emilian de la Durostor (18 iulie), Sfinții mucenici Donat, diaconul Romul, preotul, Silvan, diaconul, și Venust (21 august), Sfântul mucenic Lup (23 august).

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât, în aceeași ședință a sa din 20 iunie 1992, proclamarea instituirii «Duminicii Sfinților Români» care va fi prăznuită în prima duminică de după Duminica Tuturor Sfinților.

Aceste evenimente din viața Bisericii Ortodoxe Române sunt deosebit de importante pentru că ele dovedesc profunzimea și autenticitatea trăirii adevărului creștin în țara noastră, evlavia credincioșilor, cinstirea pe care o arată învățăturii dreptmăritoare, Bisericii pe care Hristos «a câștigat-o cu însuși sângele Său» (Fapte 20, 28).

Mulțumitori fiind lui Dumnezeu, care este «minunat întru sfinții Lui», că ne-a învrednicit să ajungem a trăi înălțătoare clipe, împărtășim cititorilor revistei și tuturor credincioșilor binecuvântări arhieresti, rugând pe toți sfinții neamului nostru să mijlocească pentru noi la Părintele Luminilor de la care ne vine tot darul cel desăvârșit și toată darea cea bună, precum și harul care ne sfințește și ne mântuiește pe toți. Amin.

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SFINȚII ROMÂNI CANONIZAȚI ÎN ANUL 1992

«Minunat este Dumnezeu întru sfinții lui,
Dumnezeul lui Israel» (Ps. LXVII, 36).

Doctrina sfintei noastre Biserici ne arată că suprema realizare a personalității morale o găsim în sfinți. Sfântul este consacrat lui Dumnezeu, pus în slujba lui Dumnezeu.

A fi vas ales al Domnului implică obligația de a te asemăna în puritate morală lui Dumnezeu: «...fiți sfinți, că Eu, Domnul, sunt sfânt» (Levitic XI, 45).

Prin taina Sfântului Botez toți creștinii sunt chemați la sfințenie, devenind o creatură nouă ce participă la sfințenia lui Hristos. Să fim desăvârșiți, precum Tatăl nostru cel din ceruri desăvârșit este.

Modelul neîntrecut al sfințeniei este Iisus Hristos, care este desăvârșirea divină întrupată în chip de om.

Sfântul este personalitatea religios-morală, care întrupează în mod liber și personal pe Hristos, într-o dezvoltare consecventă și armonică a întregii ființe și în participarea creatoare la viața religios-morală a comunității creștine ¹.

Existența sfinților este mărturia puterii sfințeniei Domnului Iisus Hristos asupra umanului și asupra umanității, prin lucrarea Duhului Sfânt, a harului dumnezeiesc. Existența sfinților demonstrează că sfințenia dumnezeiască nu s-a întrupat pentru a rămâne obiect al adorării, ci pentru a fortifica moral omeniarea, rodind sfinți. În fiecare sfânt Se sălășluiește Domnul Iisus Hristos, prin dumnezeirea și umanitatea Sa, sfântă și sfințitoare, izvor al darurilor. Titlul de sfânt este recunoscut tuturor acelor creștini care au avut profundă viețuire duhovnicească, precum și fapte de bunătate și pietate pilduitoare, pe care Biserica îi identifică și îi socotește vrednici a fi venerați în evlavia creștină. Sfințenia este iubirea desăvârșită de Dumnezeu și de oameni și se dobândește prin tensiunea maximă a trăirii dragostei creștine și a tuturor valențelor ei.

În sfânta noastră Biserică în toate zilele anului când «se cinstesc sfinții, mai vârtos se cinsteste și se proslăvește Dumnezeu» după cum spune, inspirat, mitropolitul Varlaam al Moldovei ².

Când un membru al Bisericii, mutat din viața pământească, este recunoscut ca sfânt, fie și numai de o Biserică locală, este recunoscut de acea Biserică drept unul ce a încorporat în persoana sa, în forma cea mai curată, valorile recunoscute de Biserica universală ca unul ce s-a înălțat, peste granițele impuse de egoism, în Dumnezeu Cel atotdeauna și, prin aceasta, la treapta universalismului creștin.

Toți sfinții și-au câștigat această calitate lucrând pentru credincioși sau remarcându-se, prin viața lor de curăție și jertfelnicie, între credincioșii dintr-un anumit loc sau ținut. Din sfinți locali ei au devenit

1. Mitropolit dr. Nicolae Mladin, Prof. diac. dr. Orest Bucevschi, Prof. dr. Constantin Pavel și Prof. dr. Ioan Zăgrean, *Teologia morală ortodoxă*, vol. I, București, 1979, p. 300—301.

2. *Invățătură pentru toți sfinții*, în *Cazania* — 1643, ed. București, 1943, p. 113.

sfinți universali. Dar au ajuns la această sfințire pentru curăția dobândită de ei într-un anumit loc, pentru mucenicia lor, sau pentru faptele lor de ajutorare pentru dreapta credință mărturisită pretutindeni, putând fi imitate de credincioșii din orice loc. Ei au împlinit, într-un anumit loc sau ținut, învățăturile dreptei credințe universale. Toți sfinții sunt locali prin faptul că lucrează într-un anumit loc pentru credința universală pe care o slujesc în acel loc. Toți se umplu de același Hristos care strălucește prin ființa lor și toți sunt purtători ai aceluiași Duh Sfânt.

Astfel și sfinții români, fie că au fost mucenici ai dreptei credințe în secolul al VI-lea sau în secolul al XVIII-lea, fie că au fost ierarhi care au luminat poporul cu cuvântul și l-au ajutat cu fapta, fie că au fost sihaștri, ajunși la cea mai mare înălțare a ființei lor în Dumnezeu.

Cu cât mai mult se impun prin viața excepțională în locul în care trăiesc, cu atât chipul lor iradiază cu mai multă putere în Biserica universală. Sunt adevărate punți de înfrățire între oameni și popoare. Sobornicitatea se întărește prin ei și din partea credincioșilor din alte popoare pe măsură ce ei devin cunoscuți aceluia.

Faptele sfinților și viețuirea lor, străluminată de prezența lui Dumnezeu în ei, depășesc determinările locale, ridicându-se la ceea ce poate fi model și întărire pentru credincioșii din orice loc³.

Încă din secolul al IV-lea, calendarul Bisericii creștine cuprinde sfinți care au avut diferite chemări, pe care fiecare le-a împlinit în duhul aceleiași neștirbite iubiri față de Dumnezeu și de aproapele. Unii sunt dreptii din perioada Vechiului Testament, alții sunt apostolii Domnului nostru Iisus Hristos, apoi ierarhii Bisericii, monahi, preoți, diaconi, laici, militari, agricultori etc. Unii au fost înaintați în vârstă, alții tineri; au trăit în mijlocul lumii sau în pustie, au viețuit în feciorie sau au fost căsătoriți; unii au pășit dintru început pe calea sfințeniei, alții, prin adâncă pocăință, au devenit din păcătoși sfinți, pentru fiecare dintre ei împrejurările vieții fiind tot atâtea încercări ale puterii credinței lor neștirbite în Dumnezeu, ale râvnei către dobândirea sfințeniei.

Încă din secolele IV—V, cuvântul *sfânt* ajunsese la o precisă conținut a înțelesului, păstrat neschimbat până în zilele noastre.

Când Biserica a câștigat în extensiune, în timp și în spațiu, au apărut în mod firesc unele cerințe de diferențiere în organizare, Bisericile fiind împărțite teritorial și slujind unui popor sau altuia, cu alte cuvinte devenind locale prin organizare. Astfel va apărea și schimbul reciproc de martirologii, mai întâi, al numirilor de sfinți, schimbul de sinaxare între Biserică.

Sfinții cu renume deosebit sunt venerați astfel și în alte locuri decât acelea unde au fost cinstiți mai întâi local.

În Bisericile locale și în mileniul nostru, în epoci apropiate zilelor noastre, s-au făcut canonizări, au fost trecute în calendarul local nume de sfinți dintre care unii au trecut, apoi, în calendarul general ortodox.

3. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Epilog*, în *Sfinți români...*, București, 1987, p. 675 și 676.

În ultimele decenii, Patriarhia Ecumenică și Biserica Greacă din Atena au canonizat («au recunoscut») pe sfinții Grigorie, episcop de Assos, Nicodim Aghioritul, Cosma Etolianul, mitropolitul de Pentapolis Nectarie Kefalas, Arsenie de Parós, Pelagia de Tinas, Irina fecioara, Lydia de Filipi, Antim Kuruklis de Lixuri, arhiepiscopul Simeon al Tesalonicului, cuviosul Evghenie cel Tânăr, Nicolae Cabasila, Arsenie Capadocianul și alții.

În Biserica Ortodoxă Sârbă sunt sfinți care au apărut cu viața lor, sau au cinstit cu virtuți creștine, Biserica și țara lor, monahi cu mare reputație de sfințenie. Aceștia au fost ridicați în evlavia dreptcredincioșilor printre sfinții Bisericii, printre sfinții ocrotitori ai întregului popor dintre care amintim : cuviosul Simeon, cuviosul Sava, mitropolitul Arsenie, Noul-mucenic Gavriil, mitropolitul Maxim și alții.

Biserica Ortodoxă Bulgară a introdus în calendar : pe cuviosul Ioan de Rila, Noul-mucenic Gheorghe din Sredța, Ignatie de Zagara, cuviosul Paisie Hilandarski, episcopul Sofronie Vraccanski și alții.

Biserica Ortodoxă Rusă, cu prilejul festivităților Mileniului încreștinării rușilor kieveni, a canonizat prin Act sinodal pe binecredinciosul cneaz Dimitrie Donskoi, cuviosul Andrei Rubliov, cuviosul Maxim Grecul, mitropolitul Macarie al Moscovei și a toată Rusia, starețul Paisie, fericita Xenia de Petersburg, episcopul Ignatie Brantceaninov, cuviosul Ambrozie de la Optina și episcopul Teofan Zăvorățul.

Din părțile noastre, carpato-danubiano-pontice, au provenit un număr de sfinți, cinstiți astăzi de întreaga ortodoxie. De pildă sfinții martiri Epictet și Astion, Dasius, episcopii Tomisului, Bretanion și Teotim, martirii «de la Niculițel» : Zotic, Atal, Camasie și Filip, sfântul citeț Sava «Gotul», cuviosul Ioan Casianul și alții din primul mileniu. Apoi avem pe cuviosul Nicodim cel Sfințit de la Tismana din secolele XIV-XV, pe sfântul mucenic Ioan Valahul, din secolul al XVII-lea, pe cuvioșii amintiți de mitropolitul Dosoftei al Moldovei la sfârșitul *Proloagelor* pe luna decembrie : «Daniil de la Voroneț și Rafail de la Agapia..., Chiriac de la Bisericani, Chiriac de la Tazlău, Epifanie de la Voroneț, Partenie de la Agapia, Ioan de la Râșca, arhiepiscopul cel sfânt și minunat, Inochentie de la Proboata... că Dumnezeu, Sfinția Sa, nici un neam de rodul omenesc pe pământ nu lasă nepartinic de darul Sfințeniei Sale. Că peste tot au tins mâna Sa, ș-a deschis tuturor ușa de spăsenie...».

În secolul al XIX-lea, mitropolitul Veniamin Costachi cunoștea textul mitropolitului Dosoftei și, în anul 1811, relua formula acestuia : «Dintru toate neamurile, își alege Dumnezeu pe robii Săi cei ce urmează voii și poruncilor Lui»⁴.

Din porunca mitropolitului Sofronie Miclescu, starețul mănăstirii Neamțu, Gherasim Miron, la 12 aprilie 1857, a trimis, la cerere, șambe-

4. Vezi volumul *Viețile sfinților din luna lui decembrie*, Mănăstirea Neamțu, 1811, p. 333.

lanului Curții imperiale rusești, Andrei Nicolaevici Muraviev, o listă cuprinzând numele a 17 sfinți români și Viețile lor pe scurt⁵.

Dezvoltarea organizării bisericești din sud-estul Europei, care a determinat constituirea Bisericilor Autocefale în sânul Ortodoxiei, a determinat de asemenea și o cinstită deosebită a sfinților autohtoni. După mărturia episcopului Iosif al Argeșului, deși toți creștinii cinstesc și prăznuiesc pe toți sfinții ca pe niște bineplăcuți lui Dumnezeu, «vase alese» și rugători pentru păcatele noastre ale tuturor, ei caută a pune în evidență cu deosebită evlavie pe acei sfinți care se trag, prin origine, din țara sau ținutul lor, ori au mărturisit acolo pentru Hristos în vremuri de tiranie, ori au fost dascăli ai credinței, au fost arhierii cu cea mai pilduitoare viețuire, sau au sihăstrit în acele locuri⁶. Sfântul Vasile cel Mare, referindu-se la sfântul mucenic Gordie, scria: «Acest sfânt s-a născut în orașul acesta. De aceea îl iubim mai mult, că este podoaba noastră și roadele sfințeniei lui sunt mai plăcute și mai foloșitoare nouă, chiar dacă există roade frumoase și gustoase și în alte părți».

În același timp, în proclamarea unui sfânt, sau a mai multora, o Biserică locală ajunge la conștiința și, deci, la perceperea valorilor de sfințenie realizate în sânul ei, prin faptul că unul sau mai mulți din membrii ei și le-au asimilat în chip integral; actul de canonizare, chiar dacă e al unei Biserici locale, ca în cazul de față, la noi, descoperă niște valori comune ale întregii Biserici, ca roduri ale Duhului Sfânt, care nu se împarte, ci lucrează unitar în toată Biserica.

Astfel, în proclamarea unui sfânt se descoperă un rod al Bisericii sobornicești, o concretizare într-o nouă față omenească a spiritualității universale a Bisericii, sau o nouă reflectare, mai străvezie, a chipului lui Hristos cel Unul în toată Biserica, și mai mult sau mai puțin întipărit și în curs de întipărire în fiecare mădular al Bisericii.

Pe de altă parte, prin faptul că respectiva Biserică locală e o parte a Bisericii Ecumenice, sfințenia aceluia sfânt se comunică, cu toate comorile respective ale Bisericii locale, Bisericii Ecumenice, și intră în patrimoniul ei general. Când un membru al Bisericii, mutat din viața pământească, e recunoscut ca sfânt, fie și numai de o Biserică locală, e recunoscut de acea Biserică drept unul ce a încorporat în persoana sa, în formă pură, valorile recunoscute de Biserica universală, ca unul ce s-a înălțat, peste granițele puse de egoism, în Dumnezeu cel a toate iubitor și prin aceasta la treapta universalismului creștin⁷.

Ioan Kalinderu, în anul 1894, vorbind la Academia Română despre scrierea episcopului Melhisedec, *Viața și minunile cuvioasei Maicii noastre Paraschiva*, își mărturisește, în felul său, speranța că vor fi canonizați sfinți autohtoni și reamintește faptul că noi, românii, am avut atâția înaintași care au fost încununați cu aureola sfințeniei prin în-

5. Vezi C. Turcu, *Daniil Sihastru*, în revista «Studii și cercetări istorice», XX, Iași, 1947, p. 258 sq.

6. Pr. prof. dr. Liviu Stan, *Despre canonizarea sfinților în Biserica Ortodoxă*, în «Ortodoxia», II (1950), 2, p. 277.

7. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Predică rostită la Cernica*, luni 24 oct. 1955, în «B.O.R.», LXXIII (1955), 11—12, p. 115.

treaga lor viață sau lucrare în sânul poporului dreptcredincios că am avut în diferite epoci «oameni iluștri prin știință și pietate..., am avut și sihaștri ducând o viață tot așa de ascetică precum cea a sfinților din Tebaida»⁸. Aceleași îndreptățite speranțe, din aceeași epocă, se cunosc din partea lui Bogdan Petriceicu Hașdeu sau Demostene Russo. Profesorul Constantin Erbiceanu arăta, în anul 1905, că din documente se constată că am avut multe figuri duhovnicești de mare merit ascetic, sfinte, precizând mai departe: «Chiar în prezent există asemenea respectate persoane în mănăstirile și schiturile noastre. Dumnezeu singur îi va enumera și glorifica între drepti și sfinți»⁹.

În condițiile specifice de context istoric, de-a lungul secolelor, poporul român ortodox a nutrit o autentică, profundă pietate pentru un număr bogat de asemenea eroi ai credinței, fără a se fi procedat la canonizarea oficială până în anii 1955—1956 și acum în 1992.

Prin anul 1931, Sfântul nostru Sinod hotărâse ca eparhiile să adune documentele necesare, «în vederea canonizării martirilor naționali, care au suferit pentru neam și credință, ca și aceștia să fie propuși pentru a se număra printre sfinți».

În toamna anului 1955 Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a făcut mai multe canonizări de sfinți români. S-a săvârșit astfel, canonizarea sfântului ierarh Calinic Cernicanul, a sfinților ierarhi și mărturisitori Iorest și Sava, a cuvioșilor mărturisitori Visarion și Sofronie, precum și a sfântului mucenic Oprea din Săliștea Sibiului. În anul 1956 a avut loc proclamarea solemnă a canonizării sfântului ierarh Iosif cel Nou de la Partoș, mitropolitul Timișoarei și a toată țara Banatului.

Prin *canonizare* se înțelege actul solemn prin care Biserica recunoaște, declară și așază pe eroii dreptei credințe, adormiți în Domnul, în rândul sfinților pe care ea îi venerază. Cuvântul «canonizare» vine de la grecescul *canon* — catalogul în care se înscriu numele sfinților și ziua trecerii lor la cele veșnice spre a li se face, cu laudă și cinstire, pomnirea, spre a li se înălța rugăciuni, ca unor ajutători și mijlocitori ai darurilor celor dumnezeiești pe lângă tronul Celui Prea Înalt.

În baza doctrinei creștine, în baza rânduielilor consacrate de tradiția și de practica bisericească a Ortodoxiei, Sfântul Sinod al unei Biserici autocefale este pe deplin competent și îndreptățit să procedeze la canonizarea sfinților ei, care corespund acestor rânduieli, spre a îi așezați în rândul sau canonul sfinților.

Condițiile de fond sunt :

1. Ortodoxia neîndoielnică a credinței ;
2. Proslăvirea lui de către Domnul, cel puțin printr-unul din următoarele daruri sau «puteri» :
 - a) puterea de a suferi moartea martirică pentru dreapta credință ;
 - b) puterea de a înfrunta orice primejdii sau chinuri pentru mărturisirea dreptei credințe până la moarte ;

8. Discursul de recepție — Episcopul Melhisedec — rostit (de Ion Kalinderu) în ședința solemnă a Academiei Române, București, 1894, p. 26.

9. C. Erbiceanu, *Un fapt istoric bisericesc din secolul al XIV-lea privitor la români*, în «Biserica Ortodoxă Română», XXIIX (1905), 9, p. 1046.

c) puterea de a-și închina viața celei mai desăvârșite trăiri morale și religioase ;

d) puterea de a săvârși minuni în viață sau după moarte și

e) puterea de a apăra și de a sluji cu devotament eroic credința și Biserica Ortodoxă.

3. — Răspândirea miresmei de sfințenie după moartea lui și confirmarea acesteia prin cultul spontan pe care i-l acordă poporul credincios, socotindu-l în rând cu sfinții. De la îndeplinirea acestei condiții pot face excepție mucenicii dreptei credințe.

Existența condițiilor de fond și anume existența neîndoielnică a primei și a celei de a treia, — care poate lipsi numai în cazul martirilor —, ca și a oricăreia dintre cele enumerate la cea de a doua, îndreptățește autoritatea bisericească, Sfântul Sinod al unei Biserici Ortodoxe autocefale, să procedeze la actul de canonizare¹⁰.

Acum, în anul de grație 1992, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a canonizat cu toată solemnitatea un număr bogat de sfinți autohtoni și anume :

1. Sfântul cuvios Gherman, secolul IV—V, din Dacia pontică (Dobrogea) ;

2. Sfântul ierarh Ghelasie, secolul XIV, de la Râmeț — Transilvania ;

3. Sfântul ierarh Leontie, secolul XIV—XV, de la Rădăuți ;

4. Sfântul Daniil Sihastru, de la Voroneț ;

5. Sfântul voievod Ștefan cel Mare al Moldovei († 2 iulie 1504) ;

6. Sfântul cuvios Ioan, secolul XV—XVI, de la Prislop (Țara Hațegului) ;

7. Sfânta cuvioasă Teodora, secolul XVII, de la Sihla (Neamțu) ;

8. Sfinții martiri Brâncoveni (15 august 1714) : Constantin Vodă și cei patru fii ai săi, Constantin, Ștefan, Radu, Matei și sfetnicul Ianche ;

9. Sfântul ierarh-martir Antim Ivireanul, mitropolitul Țării Românești (septembrie 1716) ;

10. Sfântul ierarh Iosif, mărturisitorul din Maramureș, secolul XVII—XVIII ;

11. Sfântul mărturisitor Ioan, preot din Galeș (Transilvania), secolul XVIII ;

12. Sfântul mărturisitor Moise Măcinic, preot din Sibiel (Transilvania), secolul XVIII ;

13. Sfântul cuvios Antonie, de la Iezerul-Vâlcea, secolul XVIII ;

14. Sfântul cuvios Ioan-Iacob de la Neamțu (Hozevitul), (5 august 1960).

«Minunat este Dumnezeu întru sfinții Lui.

«Mare ești, Doamne, și minunate sunt lucrurile Tale, și nici un cuvânt nu este de ajuns spre lauda minunilor Tale».

† N E S T O R
MITROPOLITUL OLTENIEI.
PREȘEDINTELE COMISIEI SINODALE
PENTRU CANONIZAREA
SFINȚILOR ROMÂNI

10. Pr. prof. dr. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 272—273 și 278.

SFÂNT ȘI SFINȚENIE LA ROMÂNI

1. Sfânt și sfințenie

Cultul sfinților se întemeiază, în Ortodoxie, pe două adevăruri de credință :

a) Credința că omul, împărtășindu-se de Tainele Bisericii, primește harul ca energie necreată a lui Dumnezeu prin care el poate să înainteze în urcușul său spre Dumnezeu și în comuniune cu Dumnezeu, purificându-se progresiv de patimi și păcate și împodobindu-se cu virtuți :

b) Credința că moartea fizică este doar trecerea de la viața temporară la viața și fericirea veșnică împreună cu sfinții, în împărăția cerurilor, pătimind, cum zice Sf. Maxim Mărturisitorul, îndumnezeirea cea după har.

Cele două adevăruri de credință, pe care stă, în Ortodoxie, cultul sfinților au o temeinică bază evanghelică și apostolică, cum nu au în spiritualitatea occidentală, catolică și protestantă, care a diluat categoria sfințeniei sau a părăsit-o cu totul. Tradiția Bisericii primare despre sfințenie și cultul sfinților, întemeiată pe datele Sfintei Scripturi și ale Tradiției Apostolice, s-a continuat și s-a dezvoltat în Biserica Ortodoxă.

Dar ce este *sfințenia* și ce înseamnă *sfântul*? Sfinții Părinți au văzut sfințenia într-o mare asemănare a omului cu Dumnezeu, prin curățirea de patimi și prin virtuțile ce culminează în iubire cu care se împodobește progresiv creștinul. Și întrucât curăția de patimi și virtuțile nu se pot dobândi decât prin energia harului dumnezeiesc care întărește puterile umane, asemănarea înseamnă prezență și lucrare a lui Dumnezeu în om și o iradiere a prezenței lui Dumnezeu din om asupra acelorora cu care el intră în comuniune pe calea rugăciunii. La cei care se iubesc, aflându-se într-o interioritate reciprocă, fața unuia se imprimă de trăsăturile celuilalt și aceste trăsături iradiază în mod activ din el. Sfinții sunt cei ce și-au dăltuit în ei chipul lui Hristos, ceea ce înseamnă că umanul a fost umplut și copleșit în sfinți de către divin, încât chipurile sfinților, încă de pe pământ, au în ele ceva din înfățișarea lor din planul eternității eshatologice, prin care vor iradia energiile lui Dumnezeu. În sfinți transpare viața eternă a veacului viitor, viață reflectată din Dumnezeu¹. Bunurile de peste fire, cum zice Sf. Maxim Mărturisitorul, pe care le dobândesc sfinții prin lucrarea harului în ei, au ca chipuri și trăsături ce le manifestă diferite moduri ale virtuților. «Prin acestea, Dumnezeu se face neîncetat om în cei vrednici. Fericit este deci cel ce L-a prefăcut în sine prin înțelepciune pe Dumnezeu în om. Căci după ce a împlinit înfăptuirea acestei taine, pătimizește prefacerea sa în Dumnezeu după har, iar acest lucru nu va înceta a se săvârși pururea»².

1. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, p. 262.

2. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspuns către Talasie*, 22; P.G. 90, col. 321, *Filocalia rom.*, vol. III, p. 75.

«Esența virtuții este Cuvântul cel unic al lui Dumnezeu ; căci esența tuturor virtuților este însuși Domnul nostru Iisus Hristos»³.

Sfântul manifestă constant o sensibilitate aproape sfâșietoare pentru semenii săi, pentru orice durere străină, o sensibilitate mai mare ca pentru durerea proprie. Inima lui arde pentru toată creația adică pentru oameni, pentru păsări, pentru animale și pentru orice făptură. «Amintirea și vederea lor îl fac să verse lacrimi. Din mila lui mare și intensă care-i stăpânește inima, și din multa stăruință în aceasta, i se imoale inima și nu mai poate îndura, sau auzi, sau vedea vătămare chiar neînsemnată apărută în vreo făptură. De aceea se roagă în tot ceasul cu lacrimi și pentru animale și pentru dușmani și pentru cei ce-i fac rău»⁴.

Această sensibilitate mult sporită a sfântului pentru noi oamenii și pentru întreaga creație este expresia bunătății, purității și transparenței lui care se cer împărtășite celor de care el este legat. Pe acestea sfinții le au de la Dumnezeu însuși, care este prezent în ei comunicându-le și iradiindu-le în ei. Astfel transparența sfântului este însăși transparența lui Dumnezeu în el. Iar aceasta este efectul copleșirii ființei sfântului de către lucrarea harului dumnezeiesc în el, încât poate spune și el cu Sf. Apostol Pavel : «M-am răstignit împreună cu Hristos ; și nu cu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine. Și viața mea de acum, în trup, o trăiesc în credința în Fiul lui Dumnezeu care m-a iubit și S-a dat pe Sine însuși pentru mine» (Gal. 2, 20). Astfel sfinții au intrare la Dumnezeu și stau în comuniune cu Dumnezeu.

Sfințenia vine din predarea totală a creștinului lui Dumnezeu. Predarea aceasta către Dumnezeu este o autojertfire sfințitoare, pentru că este o autotranscedere peste tot ce este relativ. «Orice ființă umană care se înalță peste sine spre Persoana Supremă, Dumnezeu, și I se dăruiește Aceleia, renunță la sine, călcând peste ceea ce este egoist, meschin, interes îngust, poftă îndreptată pasionat spre un lucru mărginit. Deci se sfințește intrând prin Aceea într-o dezmarginire și libertate deplină. Se sfințește pentru că se uită pe sine, se înalță peste sine, în comunicarea sa, cu adevărat liberă, cu Persoana Absolută și din puterea Acesteia care îi vine din partea Ei intru întâmpinare. Dar întrucât prin aceasta se realizează pe sine în modul cel mai autentic, se poate spune că, din punct de vedere al învățaturii noastre, sfințenia e realizarea cea mai proprie a umanului...»⁵.

Iar această realizare deplină a umanului în sfinți și transparență a comunicării lor cu Dumnezeu și cu semenii, se arată în mod concret în aceea că : «În sfânt nu există nimic trivial, nimic grosolan, nimic josnic, nimic afectat, nimic nesincer. În el se actualizează în grad culminant delicatețea, sensibilitatea, transparența, puritatea, sfiiala, atenția față de taina semenilor, atât de proprie umanului, pentru că le aduce din comunicarea sa cu Dumnezeu, Persoana Supremă. El sesizează stările de

3. *Ambigua* ; P.G. 90, col. 1081.

4. Sfântul Isaac Sirul, *Cuv. 81* ; după Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloac, *op. cit.*, p. 262—263.

5. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloac, *op. cit.*, p. 267—268.

...let ale celorlalți și se ferește de tot ce le-ar contraria, deși nu se
 ...rește a-i ajuta să depășească slăbiciunile lor. El citește cea mai puțin
 ...articulată trebuință a altora și o împlinește prompt, dar și impuritățile
 ...or, oricât de abil ascunse, exercitând o acțiune purificatoare, chiar prin
 ...puterea delicată a purității sale. Din el iradiază continuu un duh de dă-
 ...ruire, de jertfelnicie față de toți, fără nici o grijă de sine, un duh care
 ...alzește pe ceilalți și le dă siguranță că nu sunt singuri»⁶.

În blândețea și în smerenia sfinților simți o putere ajutătoare pe
 care nici o putere din lume nu o poate încovoia, căci această putere îi
 vine sfântului de la Dumnezeu, de pe urma dăruirii lui către El și din
 voința lui de a sluji semenilor, din porunca și cu trimiterea lui Dumne-
 zeu ca să se măntuiască pe ei înșiși și să slujească pe semenii ca să se
 măntuiască și ei. Apropoiindu-ne de sfinți, descoperim în ei pîscul bună-
 tății, al curăției și al puterii duhovnicești sub vălul smereniei.

Modelul și sursa de putere pentru sfinți este Hristos însuși, sfințenia
 supremă în formă umană. Și dacă Hristos este și Omul pentru oameni în
 gradul suprem și exemplar, la fel și sfântul, care este creștinul ce și-a
 dăruit chipul lui Hristos în el, este un om *pentru oameni*, din puterea
 lui Hristos care sălășluiește în el. Dar Hristos este *Omul* pentru oameni
 în gradul suprem nu ca să ne dispenseze pe noi de datoria de a ne sfinți,
 ci ca să dobândim și noi sfințenia în fața lui Dumnezeu și a semenilor⁷,
 după exemplul sfinților, semenii noștri, care au realizat desăvârșirea în
 propria lor ființă și viață, împlinind porunca lui Hristos însuși : «Fiți, dar,
 desăvârșiți, precum și Tatăl vostru Cel Cereșc desăvârșit este» (Mat. 5,
 48), și : «Pentru ei Eu Mă sfințesc pe Mine insumi, ca și ei să fie sfințiți
 intru adevăr» (Ioan 17, 19).

Dar ce implică sfințenia pe care trebuie să o dobândească fiecare
 creștin, în calitatea lui de mădular al Trupului lui Hristos, Biserica ?

a) Sfințenia implică sălășluirea lui Hristos prin lucrarea Duhului
 Sfânt, adică a puterii și lucrării dumnezeiești necreate în cei ce se incor-
 porează în Hristos ca mădulare ale Trupului Său tainic, Biserica, prin
 Botez, Mirungere și Sfânta Împărtășanie și rămân în Biserică prin păș-
 trarea și mărturisirea dreptei credințe, împărtășindu-se de aceleași
 Sfinte Taine și împlinind poruncile lui Hristos prin virtuți și fapte bune.
 Mântuitorul Hristos însuși ne incredințează de acest lucru : «Dacă Mă
 iubește cineva, va păzi cuvântul Meu și Tatăl Meu îl va iubi și vom veni
 la el și vom face lăcaș la el» (Ioan 14, 23). În porunci îl avem pe Hristos,
 de îndată ce ele exprimă însăși iubirea lui Dumnezeu : «Cel ce are po-
 runcile Mele și le păzește, acela este cel care Mă iubește ; iar cel ce Mă
 iubește pe Mine va fi iubit de Tatăl Meu, și-l voi iubi și Eu și Mă voi
 arăta lui» (Ioan 14, 21). Sf. Maxim Mărturisitorul, aprofundând cuvintele
 Sfintei Scripturi, precizează : «Cuvântul lui Dumnezeu și al Tatălui se
 află tainic în fiecare dintre poruncile Sale ; iar Dumnezeu și Tatăl se
 află întreg, nedespărțit în întreg Cuvântul Său, în chip firesc. Căci cel
 ce primește porunca dumnezeiască și o împlinește, primește pe Cuvântul
 lui Dumnezeu aflător în ea. Iar cel ce a primit pe Cuvântul prin po-

6. *Ibidem*, p. 269.

7. *Ibidem*, p. 274.

runci, a primit totodată prin El pe Tatăl Care se află în El în chip firesc, și pe Duhul Sfânt, care se află în El în chip firesc... Așadar, Cel ce a primit o poruncă și a împlinit-o pe ea, a primit tainic pe Sfânta Treime»⁸. «Cuvântul lui Dumnezeu este calea celor ce străbat bine și în chip susținut drumul virtuții prin fapte și nu se abat nici la dreapta prin slavă deșartă, nici la stânga, prin aplecarea spre patimi, ci își îndreaptă pașii spre Dumnezeu»⁹.

Dar sălășluirea lui Hristos în om, care face posibilă însăși împlinirea poruncilor, este, înainte de toate, harică, începutul acesteia având loc la botez, cum arată pe larg Marcu Ascetul: «Prin Botez se dă în chip tainic harul care locuiește astfel în chip ascuns. Pe urmă, pe măsura împlinirii poruncilor și a nădejzii înțelegătoare, acesta se descoperă celor ce cred în Domnul, care a zis: «Cel ce crede în Mine, precum a spus Scriptura, râuri de apă vie vor curge din pântecul lui. Iar aceasta a spus-o despre Duhul din care vor avea să ia cei ce cred în El»¹⁰. La fel spune și Diadoh al Foticeii: «Harul se ascunde din însăși clipa în care ne-am botezat în adâncul minții. Dar își acoperă prezența față de simțirea minții. Din moment ce începe însă cineva să iubească pe Dumnezeu cu toată hotărârea, o parte din bunătățile harului intră într-un chip negrăit în comunicare cu sufletul prin simțirea minții»¹¹.

Prin taina Mirungerii și mai cu seamă prin Sfânta Împărtășanie se întărește și se adâncește sălășluirea lui Hristos în noi. Fiecare Taină și mai ales împărtășirea, cât mai deasă și cu vrednicie, cu Hristos euharistic este prilej de reîmprospătare și adâncire a sălășluirii lui Hristos în cei ce silesc să se curețe de patimi și cresc în virtuți.

Prezența lucrătoare și de viață făcătoare a lui Hristos în cei care se alipesc de El este și o prezență reciprocă prin iubirea activă, căci poruncile Lui, cerute să fie împlinite drept condiție a petrecerii Lui în ei și a lor în El, sunt poruncile iubirii lui Dumnezeu și ale iubirii lor între ei.

Cei ce se iubesc și sunt interiori unul altuia și cresc în această interioritate pe măsura creșterii reciproce în iubire. Dar interioritatea prin iubire nu-i anulează ca persoane și nici nu-i confundă, ci îi afirmă reciproc. În relația cu Hristos, prin sălășluirea Lui în ei, cei ce se alipesc de Hristos rămân mereu mlădițe ale butucului viței, dar care aduc roadă multă sporind deci în desăvârșire, în sfințenie (Ioan 15, 5).

Roadele mlădițelor, rămânând în butucul viței prin lucrarea Duhului Sfânt, sunt: «dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, bunăta-tea, facerea de bine, înfrânarea» (Gal. 5, 22—23). Iar acestea arată pe omul restaurat și înnoit, potențat continuu, și, în același timp, pe omul adevărat, readus la frumusețea lui autentică din starea de învățare și opacitate față de Dumnezeu la care îl adusesese păcatul.

Starea de realizare autentică a umanului în tensiunea lui după Dumnezeu și străbateră acestuia de către harul dumnezeiesc, împărtășit

8. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete teologice* (gnostice), II, 71; *Filocalia rom.*, vol. II, Sibiu, 1947, p. 193.

9. *Ibidem*, II, 68; *Filocalia rom.*, vol. II, p. 192.

10. Marcu Ascetul, *Răspuns celor ce se îndoiesc despre dumnezeiescul Botez*, în *Filocalia rom.*, vol. I, ediția a II-a, Sibiu, 1947, p. 287—288.

11. Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic*, 77; în *Filocalia rom.*, vol. I, p. 369.

— Lui de către Hristos prin lucrarea Duhului Sfnt, atestă sălăşluirea lui Hristos în om şi a omului în Hristos în iubire, şi aceasta constituie sfinţenia. Astfel înţeleasă, sfinţenia cuprinde în sine şi categoria eticului, dar nu un etic care se realizează numai prin puterile omeneşti, ci prin aceste puteri întărite şi înălţate prin puterea lui Hristos sau a Duhului Sfnt. Sfinţenia este opusă păcatului, care înseamnă nu numai absenţa eforturilor omului pe linia binelui ci şi ieşirea acestuia din comuniunea cu Hristos, lucrător prin Duhul Lui. Sfinţenia este prezenţa roditoare şi purifică a Duhului lui Hristos în om, care este în acelaşi timp, şi prezenţa anticipată a vieţii veşnice în el.

b) Sfinţenia este unire între curăţie şi lucrarea dumnezeiască în om, arătată de Sfntul Apostol Pavel în cuvintele : «Căci lauda noastră aceasta este : mărturia conştiinţei noastre că ne-am purtat în lume şi mai ales la voi, în sfinţenie şi curăţie dumnezeiască, nu în înţelepciune trupească, ci în harul lui Dumnezeu» (II Cor. 1, 12). Experierca sfinţeniei este experierca unei curţii şi a unei prezenţe a lui Dumnezeu, unite într-un întreg.

Unirea dintre puritate şi lucrarea dumnezeiască ce constituie sfinţenia face posibilă actualizarea şi descoperirea tot mai mare a chipului lui Dumnezeu în om, care devine tot mai transparent faţă de Dumnezeu şi tot mai deschis tainei fratelui. Astfel, sfinţii sunt tot mai sensibili la prezenţa şi lucrarea lui Dumnezeu în ei, şi disponibili pentru o iubire eficientă, slujitoare a semenilor lor, aflaţi încă pe cale spre patria cea cerească. Din sfnt iradiază o imperturbabilă linişte şi pace, ca unul ce se în el pe Hristos lucrător, dar, în acelaşi timp, şi o participare pn la lacrimi la durerea celorlalţi. El se odihneşte în stabilitatea iubitoare şi suferitoare a lui Dumnezeu cel întrupat, fiind întreg străbătut şi impripiet de prezenţa lui Dumnezeu, asemenea lui Melchisedec. Dar neclintirea lui eternă în dragostea de Dumnezeu şi de oameni nu exclude participarea lui la durerile oamenilor, după cum nici Hristos nu încetează a aduce jertfa Sa pentru ei, în Euharistic, şi nici ingerii nu încetează a le oferi continuu asistenţa lor. Sfinţenia este stabilitate neclintită în comuniunea cu Dumnezeu şi mişcare spre oameni pentru a-i ajuta pe drumul lor spre desvrşirea eshatologic¹².

Privind la sfinţi şi invocnd ajutorul lor, creştinii sunt chemaţi la o tot mai mare mărturisire a credinţei lor şi la o iubire lucrătoare pentru semenii lor în fapte concrete de slujire. Pe feţele lor trebuie să transpară faţa lui Hristos care iradiază att bunătate şi o imperturbabilă linişte şi pace, ct şi participare la suferinţele şi bucuriile curate ale celorlalţi.

c) Sfinţenia dobndit de sfnt şi la care este chemat tot creştinul este participare la sfinţenia sau la puritatea plină de taină, prin infinitatea ei, a lui Dumnezeu şi, prin aceasta, la însăşi viaţa lui Dumnezeu care se face simţit în trăirea aceleiaşi taine şi infinitti. Această participare este simultană cu uitarea plăcerilor trecătoare şi inferioare ale păcatului, uitare care devine statornică în cei care se angajează cu toată fiinţa lor pe calea unei vieţi de sfinţenie. Celor care nu se angajează de bună voie şi integral pe această cale, Dumnezeu le trimite muştrri şi încercări, care să

12. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, vol. I, p. 271.

le întărească duhul spre a stăpâni asupra trupului lor, ca să nu moară pentru Dumnezeu și cu sufletul odată cu moartea trupului.

Dar sfințirea și sfințenia nu exclud, ci dimpotrivă, implică și efortul personal, continuu, pentru purificare de patimi și de creștere în virtute. Duhul Sfânt, coborându-se cu toate darurile Sale, la Cincizecime, peste Apostoli, i-a sfințit în mod culminant imediat. Dar păstrarea sfințeniei nu s-a făcut fără efortul lor de curăție și de întărire în credință. Și aceasta s-a făcut de către ei, dar nu fără ajutorul lui Dumnezeu, ci cu ajutorul lui Dumnezeu, cu atât mai eficient acesta cu cât el venea în mod nemijlocit de la Fiul lui Dumnezeu întrupat lângă care ei au petrecut mai mult de trei ani și pe Care L-au văzut nu numai răstignit ci și înviat.

Starea lor de sfințire culminantă s-a arătat nu numai ca putere de convingere unită cu cuvântul lor de propovăduire a Evangheliei care făcea ca Duhul Sfânt să vină peste toți care ascultau acest cuvânt (Fapte 10, 44), ci și în fapte de vindecări minunate și în alte semne. «Și tot sufletul era cuprins de teamă, căci multe minuni și semne se făceau în Ierusalim prin apostoli și mare frică îi stăpânea pe toți» (Fapte 2, 43). Cu această putere de sus care era în el a vindecat Sfântul Apostol Petru pe ologul de la poarta «Frumoasă» a templului (Fapte 3, 7); cu această putere a vindecat pe bătrânul paralytic Enea din Lida și a înviat pe Tavita din Iope (Fapte 9, 34, 40). Aceeași putere dumnezeiască ce sălășluia în Apostoli i-a scos în chip minunat din închisoarea din Ierusalim (Fapte 5, 19), iar pe Pavel și pe Sila, din închisoarea din Filipi (Fapte 16, 26). Deci, sfințenia înseamnă putere dumnezeiască lucrătoare în sfinți. Acest fapt s-a verificat prin sfinții care au apărut în toate generațiile, de-a lungul istoriei Bisericii, dintre credincioșii care au asociat, la harul dumnezeiesc primit prin Tainele Bisericii, eforturile lor personale pentru o viață fără păcate și patimi¹³, împodobită însă cu multe virtuți odrăslite din virtuțile teologice.

d) Sfântul este în general creștinul care a reușit să se elibereze de patimi: de lăcomia de avere, de mâncare și de plăceri de tot felul, de orice fel de răutate, de mânie și de mândrie, de pizmă și de dușmănie; este creștinul care a ajuns la o stare de desăvârșită înrânare, răbdare, smerenie și iubire, la o stare de permanentă vedere înțelegătoare a lui Dumnezeu și de convorbire cu El în rugăciune¹⁴. Și atunci sfințenia este dominația spiritului asupra materiei, triumful virtuții asupra patimilor și continua creștere în Hristos, «până la statura bărbatului desăvârșit, la măsura deplinătății lui Hristos» (Efes. 4, 13).

În sfârșit, s-a acumulat o uriașă forță de respingere a oricărei ispite spre păcat și patimi și interes egoist, o uriașă forță a uitării de sine și disponibilitate de slujire a semenului, o forță a bunătății și smereniei. Sfântul, și orice creștin adevărat, a topit în sine orice frică de moarte, de nesiguranța ce o întrețin în om toate formele și grijile de asigurare prin bunuri a sinei proprii. Această forță acumulată în sfânt este o întărire dumnezeiască a spiritului și prin el a trupului, este un fel de

13. Idem, *Sfințenia în ortodoxie*, în rev. «Ortodoxia», XXXII (1980), nr. 1, p. 37—38.

14. *Ibidem*, p. 38.

iment care leagă și consolidează într-un tot nisipul firii omenești, gata să se împrăstie în orice moment. Sfântul este cel ce s-a cucerit pe sine ca să se dăruiască cu totul lui Dumnezeu de la care îi vine toată forța și disponibilitatea pentru semenii săi ca pentru Dumnezeu. De aceea sfinții în general și martirii în special n-au cunoscut frica de moarte în fața sabiei, a focului, a fiarelor sălbatice și a dușmanilor de tot felul. Ba mai mult, în toate manifestările lor de viață, ei au arătat o înținătate și o jertfelnicie niciodată umbrite de ceva, smerenie și sobrietate în toate, respect și delicatețe față de toți semenii.

Trăsătura dominantă a sfântului este să facă totul pentru alții, să facă lucruri mai presus de cele obișnuite, cu smerenia că nu le face cu puterea sa, ci din dumnezeiască putere supremă care este în el și să nu pretindă nimic pentru sine, să se considere că a făcut mai puțin decât toți și mai puțin decât era dator să facă (Luca 17, 10). Dar toate acestea sunt lucrarea și expresiile iubirii pe care numai sfinții o pot arăta în toată întinderea ei cu ajutorul harului dumnezeiesc lucrător în ei.

e) După moarte, sfinții continuă să trăiască în Hristos, dar pe un plan superior. Căci nu pot să nu trăiesc în Hristos și împreună cu Hristos cei care L-au iubit și L-au dorit cu atâta ardoare cât au trăit pe pământ și L-au mărturisit. Dar nici Hristos care a fost cu ei cât timp au fost pe pământ, nu încetează să mai fie cu ei din momentul morții lor trupești. Căci după cum ni se spune în Apocalipsă că precum Mielul cel jertfit pentru păcatele lumii, Hristos, continuă să existe lângă Tronul Celui Prea Înalt, tot așa și toți cei ce au murit pentru mărturia Lui se află înaintea Lui (Apoc. 7, 9).

Sfânta Scriptură ne vorbește în multe rânduri despre comuniunea sfinților cu Hristos dincolo de stadiul vieții pământești și despre cinstirea lor în continuare. Astfel, Sfântul Apostol Pavel înalță un adevărat tron al slavei celor care, fiind în viață înainte de el, cu puterea lui Dumnezeu dar și cu eforturile lor personale, au biruit slăbiciunile omenești, dar acum stau în jurul lui Hristos dar și în jurul nostru ca un nor de martori și ca duhurile dreptilor. El îi pomenește pe toți aceștia în general, iar pe unii cu numele lor și cu faptele lor caracteristice, cu scopul precis ca să le urmărim pilda și ca să-i cinstim. Și fiindcă Hristos este ieri și astăzi același și deci viu, vii în El vor fi și sfinții.

Cel ce viețuiește în Hristos pe pământ va viețui și mai deplin în Hristos după moarte. Acest lucru ni-l spune în mod clar Sfântul Apostol Pavel : «Hristos va fi preaslăvit în trupul meu, fie prin viață, fie prin moarte ; căci mie a viețui este Hristos și a muri este câștig» (Filip. 1, 20—21). Deși Îl cunoaște și Îl simte în sine pe Hristos, Sfântul Apostol Pavel aleargă înainte spre ținta Hristos : «...alerg după ea s-o cuceresc, întrucât am fost cucerit și eu de către Hristos Iisus Fraților, eu încă nu socotesc să o fi cucerit. Dar una fac : uitând cele ce sunt în urma mea, alerg la țintă, la răsplata chemării de sus, a lui Dumnezeu, întru Hristos Iisus» (Filip. 3, 12—14). Sfântul Apostol Pavel este conștient că numai după moarte îl va avea deplin pe Hristos în el : «De toate m-am păgubit și le privesc drept gunoarie, ca pe Hristos să-L dobândesc ; și să mă aflu întru El... ca să-L cunosc pe El și puterea învierii Lui și să fiu primit părtaş la Patimile Lui și făcându-mă asemenea cu El în moartea

Lui, să pot ajunge la învierea cea de apoi» (Filip. 3, 8, 9, 10—11). Asemenea sfântului, și viața creștinului pe pământ este o dobândire a lui Hristos și o alergare continuă după Hristos. După săvârșirea din această viață, această dobândire a lui Hristos este o odihnă a lui Hristos în sfinții și dreptii Săi, și a lor în El ¹⁵.

Prin același Hristos, sfinții rămân și cu noi în veac, rugându-se pentru noi și împreună cu noi lui Hristos. Și rugăciunea lor pentru noi are putere și ascultare la Dumnezeu cu care ei sunt în comuniune și care sălășluiește și lucrează în ei pentru noi care suntem pe drumul spre Împărăția Cerurilor. De aceea pe aceștia, adică pe sfinți, noi creștinii trebuie să-i cinstim, așa cum credincioșii contemporani cu Sfântul Apostol Pavel l-au cinstit pe el, precum au cinstit, de altfel, pe toți Sfinții Apostoli și cum cinstește Biserica pe toți sfinții săi, atât în timpul vieții lor pământești, cât și după aceea. Și aceasta cu atât mai mult cu cât în viața lor de după moarte ei sunt pururea rugători pentru noi la Dumnezeu, ca unii ce stau înaintea Tronului lui Hristos, pe care L-au mărturisit și L-au trăit pe pământ între oameni, având acum deplin pe Hristos în ei, lucrător prin harul Său ¹⁶, Biserica este comuniunea sfinților ajunși deja în Patrie și a celor aflați pe drum spre Patrie.

Puterea mijlocitoare a sfinților pentru cei vii, cât și pentru cei adormiți, la Dumnezeu se întemeiază pe însușirea dobândită, prin harul dumnezeiesc lucrător în ei, de casnici ai lui Dumnezeu, pe dragostea lor nesfârșită pentru cei rămași în viață și pe legătura spirituală care unește pe toți membrii Bisericii între ei, vii și morți din toate timpurile (*Comuniunea sfinților*) ¹⁷.

Prezența lor plină de putere în Biserică se manifestă atât prin sfintele lor icoane și moaște, cât și prin rugăciunile lor. Ei ne înconjoară, cum spune un mare teolog, cu un nor de rugăciune, cu un nor al slavei lui Dumnezeu care strălucește în ei. Acest nor de rugăciune și de slavă nu ne separă de Hristos, ci ne apropie de El și ne unește cu El, căci ca mijlocitori «ei nu se separă de Unicul Mijlocitor între Dumnezeu și oameni, care este omul Iisus Hristos Dumnezeu» (I Tim. 2, 5). Sfinții sunt casnicii lui Dumnezeu și prietenii noștri care se roagă cu noi și ne ajută în misiunea noastră creștină și în raporturile noastre cu Hristos ¹⁸.

Trăind în Hristos și având în ei pe Hristos, sfinții sunt mâinile lui Dumnezeu, prin care Dumnezeu săvârșeste lucrările Sale. Pentru aceasta este dat sfinților să facă fapte de iubire chiar după moartea lor, nu ca fapte necesare pentru mântuirea lor — căci această mântuire este deja ajunsă — ci pentru a ajuta pe frații lor în calea mântuirii lor. Sufletul care stă în mod individual în fața lui Hristos nu trebuie să fie izolat. Fiii oamenilor, care aparțin aceluiași neam omenesc, nu pot și nu tre-

15. *Ibidem*, p. 42.

16. Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, *Noțiunea de sfințenie și formele de exprimare a cinstirii sfinților*, în «Îndrumări misionare», București, 1986, p. 769.

17. *Ibidem*, p. 774.

18. Sergiu Bulgakoff, *Ortodoxia*, trad. în rom. de Nicolae Grosu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1933, p. 152.

buie să se închidă în singurătatea lor. Și, în fața lui Hristos, care ne-a învățat a spune «*Tatăl nostru*», noi ne ținem împreună, cu toți frații noștri, în măsura în care ei sunt frații noștri, adică mai întâi cu sfinții¹⁹. Acest lucru vrea să-l spună și adevărul că Biserica întregă, cuprinzând pe cei deja ajunși în Patrie, cât și pe cei aflați pe drum spre aceasta, este *comuniunea sfinților*.

2. Forme de exprimare a cinstirii sfinților

a) O primă formă de exprimare a cinstirii sfinților, din partea creștinilor, de-a lungul timpului, o constituie, începând din epoca persecuțiilor, strângerea și păstrarea cu sfințenie a rămășițelor pământești ale martirilor și sfinților, prin înmormântarea lor cu deosebită cinste și evlavie. Acestea erau pentru primii creștini «mai de preț decât pietrele prețioase și mai scumpe decât aurul», cum se exprimă autorul actului martiric al Sfântului Policarp, episcopul Smirnei²⁰.

b) A doua formă a cinstirii sfinților a fost *păstrarea amintirii mucenicilor*, atât prin consemnarea în scris a vieții, a faptelor, a muceniciei și a eventualelor minuni săvârșite de ei, în *acte martirice* (passines), care erau citite în adunările liturgice, cât și prin instituirea *sărbătorilor* închinatelor lor, legate, de regulă, de zilele comemorării anuale a morții lor martirice.

Sărbătorile sunt cea mai importantă formă de manifestare a cultului public al sfinților. Acestea sunt cinstiri anuale ale sfinților în ziua morții lor martirice, socotită ca zi de naștere pentru viața veșnică. În aceste zile aveau loc adunări liturgice la mormintele martirilor. În acestea se desăvârșea Sfânta Euharistie, se citeau actele martirice sau însemnările despre pătimirile lor și despre moartea respectivilor martiri, se împărtășeau toți și se îmbărbătau reciproc în lupta comună pentru mărturisirea și apărarea credinței²¹.

De altfel, fiecare zi a anului bisericesc a fost consacrată pomenirii unui martir, sfânt, sau mai multor sfinți, de obicei în ziua săvârșirii lor din această viață, socotită ca zi a nașterii lor pentru viața veșnică în Împărăția Cerurilor. Biserica nu este lipsită niciodată de sfinți, după cum nu este lipsită de harul Duhului Sfânt, lucrător în ea și în membrii ei. Ceata sfinților, cunoscuți sau anonimi, se prelungește până la sfârșitul veacurilor.

c) Construirea de biserici închinat pomenirii martirilor și sfinților și puse sub hramul sau ocrotirea lor, precum și pelerinajele la locurile în care ei au trăit și activat sau la bisericile în care se găsesc la loc de cinste sfintele lor moaște, este o altă formă de exprimare a cinstirii sfinților. Pelerinii au contribuit cei dintâi la extinderea cultului martirilor sau sfinților respectivi, căci duceau cu ei în locurile lor de origine sau de

19. *Ibidem*, p. 153—154.

20. *Martiriul Sfântului Policarp*, cap. XVIII, în *Actele martirice*, trad. de Pr. prof. Ioan Rămureanu (în «Părinți și Scriitori Bisericești», nr. 11). Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 33.

21. Pr. Prof. Ene Braniște, *Despre cinstirea sfinților în Biserica Ortodoxă*, în «Ortodoxia», XXXII (1980), nr. 1, p. 47.

domiciliu numele, faima și cultul sfinților ale căror morminte sau moaște le-au vizitat.

Cele dintâi biserici *cu hram* s-au ridicat în cinstea Maicii Domnului, a Sfântului Ioan Botezătorul și a Sfinților Apostoli. Astfel, la Roma, chiar în prima jumătate a secolului al IV-lea, s-a construit, în for, Biserica Sfânta Maria Antiqua (cea veche), precum și o basilică a Sfintei mucenite Agnes (refăcută în secolul al VII-lea). La Constantinopol, împăratul Constantin cel Mare ridică vestită biserică în cinstea Sfinților Apostoli, mărită și refăcută de împăratul Justinian (527—565).

Rând pe rând au apărut apoi biserici închinare altor sfinți mari sau mici sau mai multor sfinți în același timp, așa cum se prezintă și astăzi multe din bisericile noi. Mai târziu, în istoria Bisericii, au apărut biserici închinare unor evenimente mari din lucrarea mântuitoare a lui Hristos (Înviearea, Înălțarea, Schimbarea la Față, Botezul Domnului) sau din viața Maicii Domnului (Nașterea Maicii Domnului, Adormirea Maicii Domnului), sau unor sfinți mari (Sfântul Vasile cel Mare, Sfinții Trei Ierarhi, Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, Sfinții Împărați Constantin și Elena, Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, Sfântul Ierarh Nicolae etc.).

d) Cultul sfintelor moaște, adică cinstirea rămășițelor pământești ale sfinților, este o altă formă a exprimării cinstirii sfinților.

În Răsărit, la puțin timp după încetarea persecuțiilor, osemintele sfinților martiri au început a fi căutate și dezgropate din locurile unde fuseseră îngropați aceștia, și aduse cu cinste în orașe, mai cu seamă în capitalele provinciilor și metropolele bisericesti, ca să li se aducă cinstea cuvenită de sfinte moaște. Îndeosebi Constantinopolul, oraș nou, devenit capitala Imperiului de Răsărit, a primit multe sfinte moaște aduse din diferite părți ale imperiului. Astfel, împăratul Constantin a adus la Constantinopol moaștele Sfântului Timotei (356), apoi ale Sfinților Apostoli Andrei și Luca de la Alexandria (357) și le-a așezat cu cinste în biserica Sfinților Apostoli. Acest obicei devine general în secolul al V-lea, când patriarhul Proclu al Constantinopolului, cu acordul împăratului Teodosie II, aduce la Constantinopol moaștele Sfântului Ioan Gură de Aur de la Comana (438). Tot datorită împăratului Teodosie II, au fost aduse la Antiohia moaștele Sfântului Ignatie Teoforul²².

În perioada cruciadelor, bisericile din Apus s-au îmbogățit cu multe moaște de sfinți, răpite de cruciați îndeosebi din Constantinopol, Ierusalim și din alte centre din Asia Mică, vestite prin numărul mare de martiri și sfinți din primele secole. Astfel, moaștele Sfântului Nicolae din Mira Lichiei au ajuns la Bari, în Italia, moaștele Sfântului Ioan Gură de Aur, din biserica Sfinților Apostoli din Constantinopol, au ajuns la biserica Sfântului Petru (cea veche) din Roma etc.

e) Pomenirea și invocarea sfinților în rugăciuni și imne, spre a veni în ajutor celor vii ori celor adormiți, atât în rugăciuni particulare dar mai ales în slujbe ale cultului divin public ortodox, sunt printre formele inițiale ale cinstirii sfinților. Temeiul scripturistic al invocării sfinților în rugăciunile noastre îl constituie cunoscuta viziune a Sfântului Apostol

22. *Ibidem*, p. 50—51.

Evangelistul din Apocalipsă, în care rugăciunile tuturor sfinților, se pun de către un înger pe jertfelnicul de aur dinaintea Tronului ce-les-tes-tes, se înalță odată cu fumul de tămâie din mâna îngerului înaintea lui Dumnezeu (Apoc. 8, 3—4). Puterea mijlocitoare a sfinților pentru cei pomeniți la Dumnezeu, se întemeiază pe situația lor privilegiată de cas-ta-ți ai lui Dumnezeu, în care este prezent și lucrează Hristos însuși, pe dragostea lor nemărginită pentru ce rămași în viață și pe legătura spi-ri-tuală care unește pe toți membrii Bisericii între ei, vii și morți, din toate timpurile. Biserica este în întregimea ei, adică a celei ajunsă în Pa-trie și a celei încă pe cale spre Patrie, comuniunea sfinților. Prezența lor plină de putere din puterea lui Hristos ce este în ei, se manifestă în Bi-serică atât prin sfințele lor moaște și icoane, cât și prin rugăciunile lor, și prin rugăciunile lor împreună cu rugăciunile noastre ale tuturor la Hristos.

Din secolul al IV-lea, diferite categorii de sfinți erau pomeniți nenominal la Liturghie, în legătură cu aducerea jertfei euharistice, în cadrul rugăciunii de mijlocire pentru vii și morți (diptice), după sfințirea daru-rilor cu care se încheie de fapt toate anaforalele liturgice.

Cele mai vechi formule de invocare a sfinților în rugăciunile noastre sau de rugăciuni la adresa sfinților le întâlnim în inscripțiile de pe mor-mintele martirilor din catacombe, ca și în cele de pe vechile sarcofage. Acestea devin din ce în ce mai numeroase din secolul al IV-lea înainte. Aparținând la început diferitelor persoane, aceste formule și rugăciuni de invocare a sfinților intră treptat în serviciul liturgic al Bisericii și de-vin rugăciune publică și oficială. Se dezvoltă treptat rugăciuni ale Bise-ricii de invocare a sfinților și imne de proslăvire a vieții lor de virtute și a faptelor minunate, intrând în serviciul liturgic al Bisericii.

Cele dintâi imne închinare sfinților, în Răsărit, sunt unele din tro-parele Născătoarei de Dumnezeu de origine alexandrină-coptă (atribuite Sfântului Chiril al Alexandriei). În Apus, cei dintâi sfinți în cinstea că-roră s-au alcătuit rugăciuni, imne și slujbe sunt cei locali : Sfântul Apos-tol Petru, Sfântul Laurențiu, Sfânta Muceniță Agnes etc. În Apus, abia din secolul al VII-lea aceste creații au intrat în serviciul liturgic al Bi-sericii.

În Răsărit, imnele scrise în cinstea și spre lauda sfinților de către imnografi sau poeți bisericești încep să pătrundă în serviciul liturgic al Bisericii încă din a doua jumătate a secolului al IV-lea, mai întâi sub forma unor strofe izolate (*tropare* sau *stihiri*) și mai apoi sub forma unor creații poetice de mare întindere (*condace* și *canoane* imnografice) și bu-căți de lectură cuprinzând viața și faptele minunate ale sfântului sau sfinților (*sinaxarele*, după peasna a VI-a a Canoanelor) introduse treptat în slujba vecerniei și a utreniei și cu timpul strânse și codificate în cărțile de slujbă numite *Mineie* (Antologhioane), precum și în *Triod*, *Penticostar* și *Octoih*. Astfel, fiecare sfânt sărbătorit a ajuns să aibă un număr mai mare sau mai mic de stihiri (imne), tropar și condac proprii, precum și canoane și sinaxar după locul pe care îl ocupă în spiritualita-tea și evlavia creștină ortodoxă, atât în rânduală vecerniei cât și în cea a utreniei. La praznicele împărătești, la sărbătorile mari închinare Mai-

cii Domnului, precum și la sfinții mari sau cu polieleu, rânduiala vecerniei (unită cu Litia) și cea a utreniei au fost alcătuite în întregime din stihiri (imne), tropare, condace și canoane, svetilne și laude proprii, inspirate din semnificația evenimentelor soteriologice prăznuite sau din viața și faptele minunate ale sfinților sărbătoriți, subliniindu-le și cinstind pe Dumnezeu și pe sfinții Săi.

f) Mai târziu s-au adăugat la acestea și slujbe speciale pentru lauda și invocarea sfinților. Acestea sunt *Acatistele* și *Paraclisele*, creații poetice alcătuite de diferiți neo-îmnografi.

Acatistele sunt o suită de rugăciuni formate din condace și icoase prin care cerem mai ales mijlocirea Maicii Domnului, a Sfinților pe lângă Dumnezeu, spre a ne ajuta și a ne izbăvi la vreme de nevoi și de necaz. Ele nu fac parte din rânduiala celor șapte Laude bisericești și nici din celelalte slujbe de peste an, ci se citesc la orice vreme, în afara ceasurilor de slujbă ale Bisericii sau în continuarea lor, la cererea credincioșilor și pentru feluritele lor nevoi.

Paraclisele sunt slujbe asemănătoare acatistelor, prin care rugăm pe Maica Domnului sau pe anumiți sfinți să se facă soli ai noștri pe lângă Dumnezeu spre a ne feri și izbăvi de necazuri, supărări și nevoi. De altfel, denumirea însăși (παράκλησις) înseamnă invocare, chemare stăruitoare, rugăciune de mijlocire. Ele sunt alcătuite din rugăciunile începătoare obișnuite, urmate de tropare și condace. Partea specifică a rânduiei Paraclisului o formează canonul complet de nouă ode sau cântări, după care se citește Evanghelia și se fac ectenii stăruitoare ca la Litie.

g) Zugrăvirea chipurilor sfinților și redarea faptelor lor minunate în icoane și în pictura murală a bisericilor constituie un element important al iconografiei ortodoxe dar și al spiritualității ortodoxe și nu mai puțin o formă importantă de exprimare a cinstirii sfinților și a păstrării peste veacuri a memoriei lor.

h) Cinstirea deosebită a unor sfinți s-a exprimat și prin luarea lor ca *hramuri*, *patroni* sau *ocrotitori* speciali ai unor biserici, bresle, asociații profesionale sau cooperării meșteșugărești, precum și a unor școli teologice, iar acum ai unor orașe, instituții de asistență socială, instituții spitalicești, ai unor școli și instituții ale statului etc.

i) Tot o formă de cinstire a sfinților și de păstrare a memoriei lor în viața creștinilor este adoptarea numelor lor ca nume de botez (nume de persoane). Prin acestea sfinții devin modele de viață creștină și totodată patroni și ocrotitori ai persoanelor respective, precum și îndemnuri vii pentru urmarea vieții și faptelor lor, în viața noastră creștină.

Toate formele de exprimare a cinstirii sfinților, precum și sărbătorile pentru cinstirea lor²³ au avut la început un caracter local sau regional, mai ales în timpul persecuțiilor, mărginit la locul în care sfinții respectivi trăiseră, pătiseră martiriul ori în care li s-au păstrat sfin-

23. Pentru toate formele de exprimare a cinstirii sfinților, vezi mai pe larg, *«Îndrumări misionare»*, București, 1986, p. 770—780.

teie lor moaște. Unii dintre acești sfinți și-au păstrat și mai târziu un cult local, regional. Alții, însă și-au extins cultul într-un spațiu mai întins. De pildă, unii sfinți și unele sărbători au dobândit un caracter universal creștin, ca : Sfântul Ștefan, primul martir creștin (27 decembrie), Sfântul Ioan Botezătorul (7 ianuarie, 24 iunie și 29 august), Sfinții Apostoli Petru și Pavel (29 iunie). Alți sfinți au prăznuire în întreaga ortodoxie : Sf. Mare Mucenic Dimitrie (26 octombrie), Sf. Mucenic Gheorghe (25 aprilie) ș.a.

La extinderea sau generalizarea cultului unor sfinți au contribuit mai mulți factori : renumele sfinților respectivi, pelerinii și pelerinajele, mutarea și împărțirea moaștelor unora dintre ei, importanța misionară sau teologică, precum și importanța lor istorică națională.

3. Sfinții români

Sfinții sunt bogăția și forța spirituală a Bisericii întregi, iar în sânul unei Biserici locale, cum sunt Bisericile Ortodoxe naționale autocefale, sfinții sunt mărturia vie și concretă a vieții și activității acesteia în sânul poporului căruia Biserica îi aparține și în care ea însăși lucrează sfințirea și mântuirea oamenilor.

S-au auzit uneori și cuvinte de mai puțină prețuire la adresa poporului român ortodox, afirmându-se că acesta nu s-ar fi învrednicit de cinstea de a fi odrăslit sfinți din sânul său. Și aceasta pentru că oameni străini de noima sfințeniei și cu gânduri neprietenești asupra noastră, vor fi putut crede că sfinții adevărați sunt numai cei din calendare, iar negăsindu-se între aceștia români, au socotit unii că pe temeiul acesta ne pot și defăima ca Biserică și ca popor creștin ortodox.

Intr-adevăr, în calendarele multor Biserici Ortodoxe autocefale nu întâlnim nici un nume de stânt român și a fost surprinzător faptul că până aproape de vremea noastră, numai românii nu-și aveau sfinții lor naționali, pe când celelalte popoare creștine, rușii, grecii, bulgarii, ungurii, italienii, francezii, englezii etc., își aveau fiecare în parte sfinții lor.

Dar creștinătatea întreagă, cea închinătoare la sfinți, nu-i socotește și nu-i cinsteste ca sfinți numai pe aceia pe care i-a trecut în calendare și în cărțile de cult. În afara numărului restrâns al sfinților cunoscuți, trecuți în calendare, Biserica cinsteste și pe sfinții neștiuți, pe toți care au bineplăcut lui Dumnezeu, fie prin moartea martirică pentru credință, fie prin mărturisirea credinței, prin întreaga lor viață și ființă, fie dând «lupta cea bună», purtând «războiul cel nevăzut», prin care și-au dobândit «cununa vieții», podoaba cea netrecătoare a biruinței duhovnicești. Desigur, cete întregi de martiri au fost uitate de oameni sau au rămas ascunse științei lor. Mulți venerabili pustnici și chiar simpli creștini au trăit viață sfântă și dintre aceștia foarte puțini s-au aflat vrednici de cinstire, ca și aceia pe care îi găsim în calendare.

Numărul cel mare al sfinților a rămas învăluit în taină, a rămas necunoscut și chiar dintre aceia care au fost știuți și cinstiți o vreme ca sfinți, mulți au fost dați uitării. Și această uitare nu se datorește atât lipsei de evlavie a credincioșilor, ci mai ales dezastrelor care s-au abătut asupra așezărilor omenești, făcându-le să dispară și ele și amintirile despre binecredincioșii plăcuți lui Dumnezeu, sfinții, cuvioșii și cuvioasele poporului nostru român dreptcredincios. Biserica Ortodoxă nu-i poate lipsi nici pe aceștia de o cinstire deosebită într-una din zilele anului bisericesc: Duminica tuturor sfinților, în afara zilelor de sărbătoare închinată multora dintre cei cunoscuți sau păstrați în evlavia credincioșilor.

Sfinții anonimi, care «și-n vremea de acum mulți... sunt de petrec cu noi, care numai Dumnezeu îi știe în inima lor», precum zice mitropolitul Dosoftei al Moldovei, în *Viețile Sfinților*, tipărite la Iași în 1686 (vol. III, fila 152), sfinții necunoscuți, de altfel aceștia fiind cei mai numeroși, includ în rândurile lor și astăzi, cum au numărat și în trecut, multe chipuri sfinte de români. Dar nici sfinții cunoscuți pe nume și cu faptele lor n-au lipsit niciodată dintre fiii poporului român și din nici un ținut românesc. Ba mai mult, unii dintre ei sunt în mare cinste și la alte neamuri și mai puțin cunoscuți și cinstiți la ei acasă. Peste unii s-a așternut uitarea, amintirea lor pierzându-se din cauza vicisitudinilor istoriei noastre zbuciumate în acest spațiu prea frumos dar așezat în calea răutăților, cum zice cronicarul. Pe unii dintre sfinții neamului și pământului românesc i-au înghițit neamurile vecine și i-au însușit fie grecii, fie slavii, grecizându-i sau slavizându-i. Iar pe alții i-a trecut sub tăcere credința noastră a românilor, cea plină de discreție și neuibitoare de paradă. Pe unii nu am îndrăznit să-i cinstim decât foarte târziu sau doar în zilele noastre, iar pe alții i-am cinstit și îi cinstim și astăzi numai în câte o regiune sau ținut.

Ignorând însă pe sfinții noștri sau uitându-i, n-am uitat niciodată pe sfinții străini ai neamurilor dimprejurul nostru, al căror cult nu are totdeauna un caracter universal.

Dacă până aproape de anii 1950, erau cunoscuți și cinstiți în evlavia credincioșilor ca sfinți români numai câteva nume, între care *Daniil Sihuștrul*, despre care ne vorbește cronicarul Ion Neculce într-una din legendele sale din *O samă de cuvinte*, recunoscut ca atare mai târziu de Nicolae Iorga și D. Russo și un *Ioan*, a cărui viață i-a scris-o Cariofil, spunând despre el că este «singurul sfânt român», în anul 1950, sub păstoria harnicului patriarh Justinian Marina (1948—1977), Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, la 28 februarie 1950, răspunzând unor repetate și îndreptățite cereri ale credincioșilor și constatând existența unui cult intens adus unor sfinți români, a procedat la canonizarea acestora cu cinstire locală, după cum urmează: Sfinții Ierarhi *Iosif cel Nou de la Partoș* (15 septembrie) și *Calinic de la Cernica* (11 aprilie), a Sfinților ierarhi și Mărturisitori *Ilie Iorest* și *Sava Brancovici*, mitropolii Ardealu-

Ili (24 aprilie) și Sfinții Cuvioși Mărturisitori *Visarion, Sofronie de la Cioara* și Sfântul Mucenic *Oprea* (21 oct.).

Tot la această dată, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât generalizarea cinstirii, în toată Biserica Românească, a unor sfinți cu moaște la noi în țară : Sfânta Muceniță *Filofteia*, Cuviosul *Nicodim cel Sfințit*, Sfântul Mucenic *Ioan cel Nou de la Suceava*, Cuviosul *Grigorie Decapolitul*, Cuvioasa *Paraschiva cea Nouă* și Cuviosul *Dimitrie cel Nou* din Basarabi.

Iar în octombrie 1955, au avut loc proclamarea și inaugurarea oficială a cultului acestor sfinți, ca și solemnitățile legate de extinderea cultului local al sfinților cu moaște în țara noastră.

În ultimii ani, din încredințarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, o comisie specială, având în fruntea ei pe I. P. S. Nestor, mitropolitul Olteniei, și-a continuat activitatea pregătind documentele și studiile necesare *canonizării unor noi sfinți români*. Aceleași comisii sinodale i s-a încredințat și misiunea de a pregăti studiile și documentele necesare pentru generalizarea solemnă a cultului sfinților români canonizați în 1950, precum și pentru proclamarea generalizării cultului și înscrierea în calendarele tuturor eparhiilor a sfinților autohtoni care au propovăduit și au suferit martiriul pentru credința creștină în spațiul carpato-danubiano-pontic și a celor născuți în alte țări ale lumii, dar care au predicat și au fost martirizați în părțile noastre, fiind cinstiți ca sfinți în alte Biserici și înscrisi în sinaxarele, martirologiile, minologiile și calendarele acestora.

Având în vedere propunerile Comisiei sinodale amintite, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât, în ședința sa din 20 iunie 1992, canonizarea și generalizarea cultului următorilor sfinți români : Sfântul cuvios *Ioan de la Prislop* (13 septembrie) ; Sfântul Ierarh martir *Antim Ivireanu* (27 sept.) ; Sfinții Preoți mărturisitori *Ioan de la Gales* și *Moise Măcinic din Sibiel* (21 oct.), Sfântul cuvios *Daniil Sihastrul* (18 decembrie) ; Sfântul cuvios *Gherman din Dobrogea* (29 februarie) ; Sfântul Ierarh *Iosif Mărturisitorul* din Maramureș (24 aprilie) ; Sfântul Ierarh *Ghelasie* de la Râmeț (30 iunie) ; Sfântul Ierarh *Leontie* de la Rădăuți (1 iulie) ; Dreptcredinciosul Voievod *Ștefan cel Mare și Sfânt* (2 iulie) ; Sfântul cuvios *Ioan Iacob Hozevitul* (5 august) ; Sfânta cuvioasă *Teodora de la Sihla* (7 august) și Sfinții martiri *Constantin Vodă Brâncoveanu* cu cei patru fii : *Constantin, Ștefan, Radu, Matei* și sfetnicul *Ianache*. (16 august).

În aceeași ședință, Sfântul Sinod a hotărât și proclamarea solemnă a generalizării cultului Sfinților români, canonizați în 1950 și proclamați cu cinstire locală în 1955 : Sfântul Ierarh *Iosif cel Nou de la Partoș* (15 septembrie), Sfinții cuvioși mărturisitori *Visarion, Sofronie de la Cioara* și Sfântul mucenic *Oprea* (21 octombrie), Sfântul *Calinic de la Cernica* (11 aprilie) ; Sfinții ierarhi și mărturisitori *Ilie Iorest* și *Sava Brancovici*, mitropoliți ai Ardealului (24 aprilie).

Tot acum a fost proclamată generalizarea cultului sfinților autohtoni, în număr de 24, care au viețuit în țara noastră sau fiind născuți în alte părți au fost martirizați în părțile noastre, fiind cinstiți ca sfinți și de alte Biserici ²⁴.

De asemenea, în aceeași ședință a sa, din 20 iunie 1992, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât proclamarea instituirii *Duminicii Tuturor Sfinților Români*, care va fi prăznuită în prima duminică de după Duminica Tuturor Sfinților, adică în a doua Duminică de după Pogorârea Sfântului Duh.

În această Duminică a Tuturor Sfinților Români, vor fi amintiți cu evlavie și cinstiți, după cum se menționează în *Actul sinodal* din 21 iunie :

— «sfinții ierarhi, preoți și diaconi slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române, care s-au săvârșit mucenicește și au mărturisit și au apărat cu jertfelnice credința ortodoxă, neamul și țara noastră» ;

— «sfinții cuvioși și cuvioase care s-au săvârșit trăind pe deplin viața călugărească și care, prin pilda vieții lor și prin rugăciune neîncetată au hrănit duhovnicește pe toți credincioșii» ;

— «sfinții martiri din orice treaptă harică sau stare obștească și toți aceia care prin pătimirile și sângele lor martiric au primit cununa sfințeniei» ;

— «sfinții români uciși de oștile păgâne sau ale altor asupraștori de-a lungul veacurilor, precum și cei care au căzut în luptă cu aceștia sau în amară robie pentru credință, Biserică și neam» ;

— «sfinții care s-au săvârșit luptând cu arma cuvântului pentru apărarea credinței, a Bisericii Ortodoxe și a binecredincioșilor ei fii». Și toți ceilalți sfinți creștini ortodocși români din toate timpurile și de pretutindeni, știuți și neștiuți, care au sporit în dragostea pentru Hristos, în fapta cea bună, în rugăciuni și în virtuți creștine, pe care Dumnezeu i-a scris în Cartea Vieții» ²⁵.

Către toți aceștia din neamul nostru, Biserica noastră Ortodoxă Română ne îndeamnă să înălțăm în această Duminică rugăciuni fierbinți, cu inima curată și împreună cu ei să preamărim pe Dumnezeu zicând : «Bucurați-vă toate cetele sfinților români, împreună cu toți sfinții, poadoaba de mult preț a Bisericii lui Hristos, cea una dreptmăritoare ».

4. Considerații finale

În curgerea vremii, Bisericile Ortodoxe locale și-au îmbogățit tezaurul spiritual, înscriind în calendarele lor, alături de marii sfinți ai Ortodoxiei ecumenice, noi nume de sfinți din rândul fiilor lor. Așa a procedat și Biserica Ortodoxă Română.

24. Vezi numele tuturor acestora la Prea Fericitul Patriarh Teoctist, *Sfinții în Biserica Ortodoxă*, în prezentul număr al revistei, p. 21.

25. *Act sinodal* al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române privind canonizarea unor sfinți români (din 21 Iunie 1992), p. 10—11.

Se știe din istoria dezvoltării cultului sfinților în întreaga Biserică, că încă de la început, fiecare Biserică locală declara și rânduia pe eroii credinței în rândurile sfinților. Cel dintâi exemplu de acest fel ni l-a dat Biserica din Ierusalim, care a instituit cultul primului martir al Bisericii, al Sfântului Arhidiacon Ștefan. Așa au procedat toate Bisericile locale până la încheierea persecuțiilor împotriva creștinilor.

Moartea martirică și mărturisirea, chiar până la moarte, a credinței în Hristos și a Adevărului Său dumnezeiesc adus lumii prin Evanghelia și lucrarea Lui mântuitoare, au fost socotite și au rămas totdeauna semne și dovezi sigure ale sfințeniei. Un alt semn al sfințeniei a fost socotit a fi viața sfântă, curată, trăită după Evanghelia lui Hristos. Săvârșirea de minuni încă din viață și după săvârșirea din viață a fost și este, de asemenea, un important semn al sfințeniei creștine și deci al sfântului.

Apărarea dreptei credințe împotriva celor ce o tăgăduiesc și lupta pentru triumful adevărului creștin care merge până la moartea martirică sunt dovezi ale manifestării sfințeniei și încredințări că cei ce le arată prin fapta vieții lor, sunt sfinți și deci aleși și casnici ai lui Dumnezeu încă din viața aceasta pământească. Apărarea Bisericii și a întregii creștinătăți sau a Ortodoxiei împotriva năvălitorilor și cotropitorilor, de neam străin sau de altă religie, sau fără nici un fel de religie și dușmani ai religiei, în numele unei ideologii seculare, este alt semn al manifestării sfințeniei creștine și mărturie sigură a existenței sfântului, încă din viața aceasta și anume dinainte de săvârșirea lui ca om trăind în acest veac.

Având în vedere aceste criterii la îndemâna tuturor, precum și alte criterii și dovezi, credincioșii foarte devreme au început să aducă un cult de cinstire și pomenire martirilor și mărturisitorilor pentru dreapta credință, marilor dascăli ai Bisericii și apărători ai dreptei credințe împotriva ereziilor și a cotropitorilor necredincioși și barbari. Acest cult s-a exprimat, la început, pe plan local, iar după aceea Biserica a purces la rânduirea oficială a cultului respectivului sau respectivilor sfinți precum și la extinderea și chiar generalizarea acestui cult prin acte solemne de canonizare adică de trecere în rândul sfinților a celor care s-au impus fie prin sfințenia vieții lor, fie prin moartea martirică pentru credință, fie dând «lupta cea bună», purtând «războiul cel nevăzut», prin care și-au dobândit «cunună vieții», podoaba cea netrecătoare a biruinței duhovnicești.

Canonizarea unor noi sfinți ai Bisericii a fost și este în Bisericile Ortodoxe Autocefale, dreptul și prerogativa Sfântului Sinod al acelei Biserici Ortodoxe care, printr-un Act solemn, proclamă introducerea în rândul sfinților a acelor creștini sau slujitori hirotoniți din rândul monahilor, al episcopilor, preoților și diaconilor care s-au bucurat, în mod statornic și pe o lungă durată de timp, de cinstire și pomenire ca sfinți din partea credincioșilor creștini ortodocși, pentru faptele lor de trăire în Hristos și de mărturisire a lui Hristos prin întreaga lor viață, prețuire de Biserica ca fiind semne și manifestări ale sfințeniei.

Regulile canonizării s-au statornicit în secolele XII—XIV, dar mai ales după căderea Constantinopolului sub turci (1453), printr-un consens tacit al tuturor Bisericilor Ortodoxe Naționale Autocefale. Dar aceste reguli n-au fost aplicate mecanic de către Biserică. Trebuie precizat că Biserica nu a impus cinstirea și pomenirea vreunui sfânt, ci, totdeauna, constatând existența unei astfel de cinstiri în masa credincioșilor, ea, Biserica, a procedat, potrivit rânduielilor stabilite la canonizarea, printr-un document solemn, a celui care s-a învrednicit de un astfel de cult, pentru vredniciile lui.

Astfel, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința din 20 iunie 1992, pe baza rezultatelor cercetărilor și propunerilor Comisiei sinodale a procedat la canonizarea unor sfinți români, care se bucurau deja de o cinstire a sfințeniei lor prin aplicarea cunoscutelor criterii sau reguli de fond pentru constatarea sfințeniei: 1) moartea martirică, ca semn doveditor al sfințeniei și dovada completei lepădări de sine și mărturia cea mai sigură a credinței desăvârșite; 2) pătimirile pentru Hristos și Biserica Sa, încheiate adesea prin moarte, ca dovadă de neînlocuit al sfințeniei; 3) mărturisirea neînfriată a dreptei credințe în fața oricărei ispite sau amenințări care putea atrage după sine pătimiri crunte și chiar moartea prin chinuri fizice sau morale, exilul, temnița și alte suplicii, suportate cu bărbăție; 4) săvârșirea de minuni, fie în timpul vieții pământești, fie după moarte; 5) lupta de apărare pentru biruința dreptei credințe, deci lupta pentru Biserică cu care este dator orice credincios, după puterile lui; 6) ortodoxia credinței și viețuirii creștine, și, în sfârșit, 7) nesticăciunea trupului sfântului după săvârșirea lui din viață, care poate fi un accesoriu al semnelor principale ale sfințeniei²⁶.

În hotărârea sa, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a constatat că toți cei propuși spre canonizare «au intrat și s-au păstrat în conștiința Bisericii și în evlavia păstorilor și păstoriiților prin mărturisirea totală și neîndoieinică a ortodoxiei credinței lor, prin viețuire creștină pilduitoare până la măsura sfințeniei, unii dintre ei suferind moarte martirică, alții înfruntând orice primejdii și pătimiri pentru mărturisirea dreptei credințe, iar alții învrednicindu-se de la Dumnezeu cu darul facerii de minuni, toți laolaltă slujind și apărând Biserica, dreapta credință și poporul din care au odrăsluit»²⁷.

Recunoscându-le darul sfințeniei cu care s-au învrednicit și luând aminte la evlavia pe care le-o arată clerul și credincioșii noștri și purtând grijă de creșterea duhovnicească și întărirea în credința ortodoxă a întregii obști creștine românești, Sfântul Sinod al Bisericii, în ședința din 20 iunie 1992, după invocarea ajutorului lui Dumnezeu, pe temeiul

26. Pr. Prof. Liviu Stan, *Despre canonizarea sfinților în Biserica Ortodoxă*, mss. dact., p. 4—5 și 10—11.

27. Din *Actul sinodal* al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române, privind canonizarea unor sfinți români, din 20—21 iunie 1992, p. 3—4.

Așezămintelor dumnezeieștilor Părinți și respectând intru totul rânduiala canonică a Sfintei Biserici Ortodoxe, a hotărât ca cei propuși, să fie cinstiți ca sfinți în întreaga Biserică Ortodoxă Română și să fie înscrși în calendar în zilele care s-au rânduit, întocmindu-li-se sinaxare, slujbe și zugrăvindu-li-se chipul în icoane²⁸. Iar prin *Actul sinodal* din 21 iunie 1992, Sfântul Sinod vestește și proclamă solemn și canonic așezarea lor în rândul sfinților și cheamă pe toți fiii Bisericii Ortodoxe Române de pretutindeni să le urmeze pilda viețuirii lor sfinte, invocându-i în rugăciunile lor²⁹.

Actul sinodal reține, din documentația făcută de Comisia sinodală privind canonizarea unor noi sfinți români, din dezbaterile angajate și din hotărârile luate de Sfântul Sinod în ședința sa din 20 iunie 1992, precum și din tomos-urile patriarhale și sinodale de canonizare, datele importante privind viața și activitatea misionară a acestora, date despre dăruirea lor pentru întărirea credinței ortodoxe la cei din neamul lor și mărturiile sfințeniei lor în evlavia credincioșilor. Specificul fiecărui sfânt român va fi exprimat în imnele consacrate (troparul, conductul), în sinaxarul și slujba dedicată respectivului sfânt. Toate acestea vor fi surprinse și înfățișate în *Reportajul* consacrat proclamării solemne a generalizării cultului sfinților români canonizați în 1950 și a celor canonizați în 1992 despre care vorbește *Actul sinodal* din 21 iunie 1992.

*

* *

Biserica este Trupul lui Hristos extins în timp și spațiu, prin lucrarea Duhului Sfânt și cei care se mântuiesc în Biserică primesc puterea și viața lui Hristos prin lucrarea Duhului Sfânt. Aceștia sunt îndumnezeiți, devin «dumnezei după har», devin hristoși în Iisus Hristos, adică fii după har ai lui Dumnezeu în Fiul Său intrupat, Iisus Hristos.

Sfinții sunt cei care, prin credința lor activă și iubirea lor, au realizat asemănarea cu Dumnezeu și au manifestat chipul lui Dumnezeu în toată puterea și lucrarea lui. Și aceasta pentru că «sfinții cunosc pe Dumnezeu în prezența Lui lucrătoare în ei și în toată lumea. Îl cunosc în dulceața bunătății și a păcii, în puterea Lui de transformare, de transfigurare și de desăvârșire în ei înșiși și în toate. Căci sfințenia nu este ceva static și individual ci un proces de nesfârșită umanizare creștină prin îndumnezeire, ce se realizează în relațiile dintre oameni și Dumnezeu, dintre oamenii înșiși și dintre ei și cosmosul întreg»³⁰.

Fiind sfințenia supremă în formă umană, Hristos face posibilă sfințirea și îndumnezeirea omului și, prin aceasta, existența sfinților ca prieteni și casnici ai lui Dumnezeu, la care noi alergăm prin rugăciunile

28. *Ibidem*, p. 4.

29. *Ibidem*, p. 5.

30. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, p. 275.

noastre pentru ajutor, știind că în ei este prezent lucrător Dumnezeu însuși, pentru noi toți și pentru creația întreagă. Căci prin Hristos sfințenia, ca supremă transparență reciprocă a Persoanelor Sfintei Treimi, ni se comunică nouă oamenilor ca sensibilitate desăvârșită a relației dintre persoana umană și Dumnezeu și, prin aceasta, și între persoanele umane. Sfinții sunt aceia care au dobândit, prin lucrarea harului dumnezeiesc în ei, sensibilitatea desăvârșită a relației dintre ei și Dumnezeu și dintre ei și noi cei aflați încă pe drum spre Patria cerească.

Sfințenia are atâtea forme de exprimare câți inși umani sunt. Opere sublimă a sfințeniei are totdeauna un caracter individual și creator. Biserica cunoaște diverse grade de sfințenie sau aspecte spirituale: profeți, apostoli, martiri, dascăli, călugări, venerabili ierarhi și frați, soldați și regi, medici și anarghiri, oameni din popor și demnitari și, cu siguranță, lista acestora nu este definitivă, — fiecare epocă, dar și a noastră, descoperă un nou aspect al sfințeniei, alături de cele ce există deja. În afară de aceasta, lumea noastră creștină nu cunoaște pe toți sfinții: sunt sfinți pe care Dumnezeu însuși îi lasă necunoscuți lumii.

Din această pricină există o sărbătoare a *tuturor sfinților*, când se comemorează și se cinstesc toți sfinții în *reuniunea lor* și de asemenea în *totalitatea lor*, care îi cuprinde atât pe cei ce sunt venerați cât și pe cei ce nu sunt venerați, încă, oficial de Biserică. Există, de asemenea, acum, prin hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii noastre din 20 iunie 1992, o sărbătoare a tuturor sfinților din neamul nostru românesc știuți și neștiuți: *Duminica Sfinților Români*.

Dumnezeu acordă sfinților, precum și ingerilor Săi, puterea de a împlini voia Sa printr-un ajutor activ, deși invizibil, acordat oamenilor. Ei constituie acea Biserică invizibilă adică Biserica ajunsă deja în *Patrie*, care trăiește aceeași viață a lui Hristos cu Biserica de pe pământ. Între Biserica de pe pământ și cea din cer este nu numai o solidaritate ci și o continuitate. Invocarea sfinților de către cei de pe pământ în rugăciunile lor și ajutorul ce-l primesc cei de pe pământ de la sfinți prin care lucrează Dumnezeu însuși, ilustrează și concretizează continuitatea de comuniune și lucrare între cele două stadii ale aceleiași Biserici, în calitatea ei de comuniune de viață și lucrare a oamenilor cu Dumnezeu, în Hristos, prin lucrarea Duhului Sfânt.

Sfinții români sunt bogăția spirituală și harică a Bisericii Ortodoxe Române și mărturia ei în comunitatea ecumenică a Bisericilor Ortodoxe Autocefale și autonome și, prin aceasta, forța ei pe planul creștinătății ecumenice generale.

FESTIVITĂȚILE RELIGIOASE PRILEJUITE DE PROCLAMAREA SOLEMNĂ A CANONIZĂRII UNOR SFINȚI ROMÂNI

PROCLAMAREA SOLEMNĂ A HOTĂRĂRIILOR SFÂNTULUI
SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE,
BISERICA SFÂNTUL SPIRIDON NOU DIN BUCUREȘTI
— 21 IUNIE 1992

Numărul sfinților prin care neamul nostru românesc și-a întărit credința și misiunea sa în lume este lung și impresionant și nimeni altul decât numai Bunul Dumnezeu știe câți dintre fiii acestui popor și-au înscris numele ca sfinți în cartea veșniciei.

Despre sfinții care au odrăslit din binecuvântatul neam românesc încă din primele zile ale existenței sale, ca popor român și creștin totodată, puține sunt mărturiile și numai credința și tenacitatea istoricilor, cercetătorilor și oamenilor Bisericii, luminați de harul Sfântului Duh, mai pot descoperi ceva, aducând raze de lumină asupra trecutului nostru, așa cum s-a întâmplat în mod minunat la Niculițel (Dobrogea) în anul 1972, când au fost descoperite moaștele sfinților martiri Zotic, Atal, Filip și Camasie.

Timpul, mintea scormonitoare a oamenilor și, nu în ultimul rând, bunătatea lui Dumnezeu au fost darnice cu poporul nostru și treptat au început să fie consemnate, în spațiul carpato-danubiano-pontic, nume de sfinți din diferite stări: mucenici, martiri, cuvioși, cuvivoase, mărturisitori și alții, unii intrați în calendarul Bisericii universale, consemnați ca atare în *Martirologii* sau *Acte martirice*, alții cinstiți de Biserica noastră străbună.

Un pământ în trupul căruia au fost răsădite, pe temeiul propovăduirii Sfântului Apostol Andrei, atâtea sfinte comori de credință în Dumnezeu și neîncetată trăire a Evangheliei și un popor orientat, prin temperament, spre cele cerești, nu putea să nu înscrie în marele sinaxar al Ortodoxiei universale nume de cuvioși, mucenici, martiri și mărturisitori ai adevărului evanghelic, pietre de mult preț în diadema Bisericii Ortodoxe Române.

Și atunci când peste credința noastră ortodoxă străbună și peste mărturisitorii ei, viețuind în Dobrogea sau Ardeal, în Banat sau Basarabia, în Moldova sau Muntenia, s-au abătut aprige primejdii și valuri de prigoană, jertfele românești și creștin ortodoxe nu au fost lipsă de pe altarul iubirii de lege, neam și credință.

Este binecunoscut că, în viața Ortodoxiei, Biserica nu a căutat niciodată să impună cultul sau cinstirea vreunui sfânt ei, atunci când s-a împlinit vremea, l-a constatat, și l-a însușit și l-a definit ca atare, având ca temei anumite condiții de fond consacrate în Biserica Ortodoxă de-a lungul timpului.

Pe temeiul doctrinei, a rânduielilor consacrate în timp de tradiție și practica bisericească a Ortodoxiei, Sfântului Sinod al oricărei Biserici autocefale are îndreptățirea să procedeze la canonizarea sfinților ei.

Așa s-a întâmplat în anul 1950 când, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în urma unor temeinice și îndelungate studii, a hotărât canonizarea unor sfinți români cu cinstire locală precum și generalizarea cultului unor sfinți cu moaște în țara noastră. Hotărârea din anul 1950 a fost pusă în practică în cursul anilor 1955 și 1956 prin proclamarea solemnă în cadrul unor festivități religioase adecvate, răspunzând, în ciuda tuturor opreliștilor și a întetirii prigoanei comuniste, dorințelor și sentimentelor religioase ale credincioșilor ortodocși români în urcușul lor duhovnicesc pe calea mântuirii.

Deși preocupările teologilor și cercetătorilor Bisericii noastre pentru studierea și aprofundarea vieții și activității unor personalități ale spiritualității românești au continuat iar evlavia poporului a continuat în liniște să cinstască o serie de cuvioși, cuvioase, martiri și mărturisitori cunoscuți pentru viața lor sfântă, anii grei ai persecuției și marginalizării vieții religioase și a manifestării acesteia în formele sale specifice au împiedicat inițierea, aprofundarea și finalizarea procesului de canonizare a altor sfinți români, așa cum se întâmplase în anii 1950 și 1955.

Biserica Ortodoxă Română a continuat însă, în cumințenie și smerenie, să lucreze sub umbrirea Sfântului Duh și, întărită de evlavia poporului dreptcredincios și a slujitorilor ei, a adus la lumină contribuția spirituală de valoare a sfințeniei, adăugând în cartea vieții și a nevointelor ei noi chipuri venerabile.

Faptul că unele Biserici Ortodoxe surori au introdus în calendarele lor o duminică închinată sfinților naționali și că revendicau între sfinții lor pe unii sfinți de neam român, care și-au petrecut viața în ținuturile noastre sau ale lor, a îndreptățit Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române să-și reia preocupările de canonizare a unor sfinți români, care de veacuri erau cinstiți ca sfinți în evlavia poporului nostru dreptcredincios, dar care nu fuseseră consacrați în rândul sfinților și incluși în calendarul Bisericii printr-un act formal și solemn.

Procesul de canonizare a fost reluat în anul 1989, când, Sfântul Sinod, la inițiativa Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a instituit o Comisie de lucru formată din membrii Comisiei sinodale pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri și membrii Comisiei sinodale cano-

nică-juridică și pentru disciplină. Această comisie mixtă prezidată de I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei a avut ca obiectiv investigarea și studierea posibilităților de canonizare a unor sfinți români și de instituire a serbării Duminicii Sfinților Români.

După cercetările preliminare ale acestei comisii, prelungite pe parcursul anilor 1990 și 1991, și care au abordat aspectele istorice, canonice și liturgice în legătură cu procedura canonizării de sfinți și modalitatea înscrierii în calendarul Bisericii și în cărțile de cult, s-a elaborat o primă listă a personalităților asupra cărora să se îndrepte cercetările specialiștilor.

Pe baza datelor și a materialelor elaborate, în anul 1991, Sfântul Sinod a instituit *Comisia specială pentru canonizarea sfinților români*, alcătuită din 10 membri ai Sfântului Sinod, sub președinția I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, întregită cu numeroși specialiști și cercetători: teologi, istorici, oameni de artă, duhovnici.

Această comisie a aprofundat lucrările preliminare desfășurate în perioada anilor 1990—1991, studiind viețile personalităților spirituale ale Ortodoxiei românești a căror cinstire a intrat în evlavia poporului român, definitivând și propunerile de slujbe, sinaxare, tropare, condace sau acatiste în vederea supunerii acestora Sfântului Sinod spre examinare.

Astfel, în anul 1991 și în prima jumătate a anului 1992, pe baza metodologiilor stabilite anterior și a recomandărilor făcute de Sfântul Sinod în această perioadă de timp, precum și pe baza sugestiilor și propunerilor formulate de Centrele eparhiale, presa bisericească a început să publice numeroase materiale în legătură cu sfinții ce urmau a fi canonizați, reliefându-se contribuția acestora la dezvoltarea și zidirea vieții religioase a poporului român, sfințenia vieții acestora, cinstirea ca sfinți de care se bucurau deja în evlavia poporului dreptcredincios, atestată documentar din vremea viețuirii lor sau după mutarea la Domnul.

Ca o concluzie firească a acestei lucrări migăloase de studiere și investigare (cca. 2.000 pagini), Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ianuarie 1992, constatând stadiul avansat al demersurilor Comisiei speciale pentru canonizarea sfinților români, a delimitat prioritățile care trebuiau să orienteze lucrările Comisiei în vederea finalizării corespunzătoare a actelor pregătitoare pentru canonizarea sfinților români și anume :

— Instituirea și înscrierea în calendarul Bisericii Ortodoxe Române a Duminicii Sfinților Români ;

— Generalizarea, în întreaga Biserică Ortodoxă Română și înscrierea în calendarele tuturor eparhiilor, la datele statornicite, a cultului sfinților de neam român, care au viețuit, au propovăduit și au suferit martiriul pentru dreapta credință în spațiul carpato-danubiano-pontic și a sfinților de alte neamuri care au predicat și au fost martirizați în părțile noastre, și care sunt deja cinstiți de alte Biserici și înscrisi în calendarele acestora ;

— Cinstirea în întreaga Biserică Ortodoxă Română, prin generalizarea cultului și înscrierea în calendarele tuturor eparhiilor, în zilele care

s-au statornicit, a sfinților canonizați de Sfântul Sinod, cu cinstire locală, în anii 1950—1955 ;

— Proclamarea canonizării unor sfinți dintre fiii neamului românesc, cu cinstire în întreaga Biserică Ortodoxă Română și înscrierea în calendarul bisericesc la zilele rânduite.

Cu aceste precizări, făcute de Sfântul Sinod, Comisia specială pentru canonizarea sfinților români s-a reunit, apoi, în lunile martie, aprilie și iunie 1992 la sediul Cancelariei Sfântului Sinod unde, împreună cu un colectiv restrâns de specialiști * a purces la redactarea finală a documentelor de lucru ce urmau a fi supuse aprobării Sfântului Sinod : Actul sinodal al Bisericii Ortodoxe Române privind canonizarea unor sfinți români, Tomosurile de canonizare, sinaxarele sfinților, troparele și canticile.

În paralel, potrivit cu recomandările Sfântului Sinod, centrele eparhiale au finalizat pictarea icoanelor sfinților propuși pentru canonizare.

În ziua de 2 iunie 1992, sub președinția P. F. Părinte Patriarh Teoctist, a avut loc ședința Permanenței Consiliului Național Bisericesc, în cadrul căreia au fost stabilite detaliile festivităților proclamării solemne a canonizării unor sfinți români ce urmau a se desfășura la București, în ziua de duminică, 21 iunie 1992.

În același timp, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, constatând că toate actele pregătitoare pentru canonizarea sfinților români au fost finalizate, a convocat Sfântul Sinod în ședință de lucru, la reședința patriarhală din București, în ziua de 19 iunie 1992, având pe ordinea de zi examinarea celor 17 referate elaborate de Comisia specială pentru canonizarea sfinților români cu sprijinul personalului de specialitate al Cancelariei Sfântului Sinod.

În urma examinării amănunțite a problemelor înscrise pe ordinea de zi și aducând, unde a fost necesar, cuvenitele îndreptări, Sfântul Sinod a adoptat următoarele hotărâri :

1. Canonizarea unui număr de nouăsprezece sfinți români, cu cinstire în întreaga Biserică Ortodoxă Română, și înscrierea lor în calendarul bisericesc.

2. Generalizarea cultului celor șapte sfinți români canonizați în anii 1950—1955 și înscrierea lor în calendarele tuturor eparhiilor la datele statornicite.

3. Înscrierea în calendarul Bisericii Ortodoxe Române și generalizarea cultului unui număr de treizeci și opt de sfinți de neam român, cinstiți și de alte Biserici și care au viețuit, au propovăduit și au suferit martiriul pentru dreapta credință în spațiul carpato-danubiano-pontic și a sfinților de alte neamuri care au predicat și au fost martirizați în părțile noastre.

* Colectiv restrâns format din : P. S. Arhiepiscop-vicar Ioachim Vasluiuanul ; Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu de la Facultatea de Teologie din București ; Pr. Constantin Părvu, vicar administrativ la Cancelaria Sfântului Sinod ; Pr. Augustin Rusu, secretarul Cancelariei Sfântului Sinod ; Prof. Gheorghe Vasilescu, istoric, iar pentru partea de cântare psaltică Ierom. prof. Sebastian Barbu Bucur și Pr. Constantin Drăgușin, compozitor și dirijorul Coralei patriarhale.

4. Instituirea Duminicii Sfinților Români și înscrierea ei în calendarul bisericesc, în fiecare an, în a doua duminică după Pogorârea Duhului Sfânt, când se vor număra cu sfinții și vor fi cinstiți după pravilă cu o slobodă specială toți sfinții din neamul românesc, știuți și neștiuți.

Și în legătură cu această hotărâre au fost examinate și aprobate: tocul de instituire a acestei sărbători, sinaxarul, troparul și condacul zilei.

În cadrul aceleiași ședințe a Sfântului Sinod a fost definitivat, aprobat și semnat Actul sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române pentru canonizarea unor sfinți români, care consemnează toate hotărârile de mai sus prin care se dă «mărturie lumii și tuturor celorlalte Biserici Ortodoxe surori, despre hotărârea (...) de a cinsti după cuviință pe acești sfinți români aleși ai lui Dumnezeu».

Sfântul Sinod a aprobat apoi icoanele celor 19 sfinți români canonizați, precum și icoana Duminicii Sfinților Români, executate de cunoscuți pictori iconari prin purtarea de grijă a centrelor eparhiale.

Duminica Tuturor Sfinților a anului 1992, care s-a serbat la 21 iunie, a fost pentru întreaga suflare creștinească și românească din cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române prilej de mare sărbătoare și înălțare duhovnicească, ocazionat de desfășurarea festivităților religioase de proclamare solemnă a canonizării unor sfinți români așa cum hotărâse Sfântul Sinod în ședința sa de lucru din 19 iunie 1992.

Încă din primele ore ale dimineții, liniștea obișnuită de pe Dealul Patriarhiei a fost alungată de freamătul numeroșilor credincioși bucureșteni sau din alte părți ale țării care, cu evlavie, pășeau spre catedrala patriarhală de unde avea să pornească procesiunea religioasă ocazionată de proclamarea solemnă a canonizării sfinților români.

La ora 8,00, militari din Corpul de gardă și Garnizoana București au fost instalați în frumoasele lor costume de paradă pe traseul Catedrala patriarhală — Dealul Patriarhiei — str. Bibescu Vodă — Calea Șerban Vodă — biserica Sf. Spiridon Nou, pentru a da onorul și a cinsti prin prezența lor acest rar eveniment al proclamării canonizării sfinților români. Se relua, cu acest prilej, o mai veche tradiție tradiție românească, întreruptă timp de aproape 45 de ani.

La ora 8,30 în sunctul cristalin al clopotelor catedralei patriarhale procesiunea religioasă s-a pus în mișcare către biserica Sf. Spiridon-Nou unde avea să se săvârșească Sfânta Liturghie și proclamarea solemnă a canonizării sfinților români.

Procesiunea a fost deschisă de un grup de 60 de inimoși copii din localitatea Dragalina, jud. Călărași, care, sub îndrumarea preotului lor, au ținut să fie prezenți, îmbrăcați în frumoase costume populare și să aducă curatul lor gând de rugăciune și cinstire sfinților canonizați.

Ornatele bisericesti (ripide și prapori) au fost purtate de un grup de studenți teologi, doi dintre ei provenind din Basarabia, fiind precedate de Marea Cruce patriarhală, purtată de P. Cuv. Arhim. Teofil Panait de la catedrala patriarhală.

Urmau, într-o armonioasă rânduială, cântând cu glas cristalin troparele sfinților români canonizați, un grup de maici de la mănăstirea Pa-

sărea, pregătite în acest scop de Pr. Prof. Victor Frangulea de la Seminarul teologic liceal din București, precum și un grup de studenți de la Academia de muzică religioasă, condus de Ierod. Prof. Sebastian Barbu Bucur.

Numeroși monahi de la diferite mănăstiri din țară, precum și măicuțe îmbrăcate în mantii și purtând în mâini cățui, din care se înălța către Părintele Ceresc mirosul de bună mireasmă al tămăii, precedau și încheiau grupul de purtători ai icoanelor sfinților ce urmau a fi canonizați, între care puteau fi remarcați venerabili stareți de mănăstiri și duhovnici, distinși dascăli de teologie, consilieri patriarhali și personalități laice, reuniți cu toții spre a-și aduce prinosul la acest popas duhovnicesc.

Soborul înalților ierarhi a fost precedat de un grup de aproape 30 de preoți din Basarabia, o prezență plină de har și de bucurie la această sărbătoare a credincioșilor ortodocși români, în orice parte a lumii ar vieții aceștia.

Potrivit rânduielilor bisericesti, în procesiune au luat loc apoi, coborând din palatul patriarhal, unde a avut loc înveșmântarea, numeroși diaconi și preoți slujitori de la catedrala patriarhală și de la diferite centre eparhiale, după care urmau în ordinea canonică ierarhii membri ai Sfântului Sinod, începând cu Prea Sfințiii Arhierei-vicari și Episcopi-vicari și continuând cu Prea Sfințiii Episcopi, Înalt Prea Sfințiii Arhiepiscopi și Mitropoliți eparhioți și încheind acest măreț sobor Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Conform celor mai dinainte rânduite, după membrii Sfântului Sinod, în procesiune au urmat numeroși invitați la festivitatea proclamării solemne a canonizării sfinților români: reprezentanți ai unor culte, membrii Consiliului Național Bisericesc, reprezentanți ai vieții publice și ai învățământului teologic universitar și seminarial, consilieri patriarhali și mitropolitani, numeroși credincioși.

Pe tot parcursul procesiunii de la palatul patriarhal și până la biserica Sfântul Spiridon-Nou, zeci de preoți din Capitală și din împrejurimi, purtând epitrahile, împreună cu studenții teologi și elevii seminaști, au format un cordon viu împreună cu miile de credincioși, având în mâini, ca semn de evlavie și bucurie, flori și lumânări aprinse.

În biserica Sfântul Spiridon-Nou, devenită prea mică pentru a cuprinde zecile de mii de credincioși prezenți la această sărbătoare a Ortodoxiei românești, în așteptarea soborului slujitor și a procesiunii și lăsând la o parte orice grijă și preocupare pentru tumultul vieții, și-au dat mâna, în jurul altarului străbun, numeroși reprezentanți ai vieții publice, culturale, politice și sociale, între care puteau fi remarcați: Dl. Victor Babiuc, ministru de Interne; Dl. George Danielescu, ministrul Finanțelor; Dl. Mihai Golu, ministrul Învățământului; Dl. Andrei Chirică, ministrul Comunicațiilor; Dl. Florian Bercea, ministrul Bugetului; Dl. Mihai Drăgănescu, președintele Academiei Române; Dl. Gheorghe Vlăduțescu, secretar de Stat pentru Culte; Dl. Răzvan Teodorescu, președintele Televiziunii Române; Dl. General Maior Nicolae Nițu, comandantul Poliției Capitalei; Dl. General Maior Cernat Gheorghe, comandantul Corpului de Gardă; dl. Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale a

României; Dl. Ion Diaconescu, vicepreședintele P.N.T.C.D.; dl. Sergiu Căunescu, președintele P.S.D.R.; Dl. Ion Mânzatu, președintele Partidului Republican; Dl. Corneliu Vadim Tudor, președintele Partidului România Mare; Dl. Victor Surdu, președintele P.D.A.R.; Domnii deputați Ion Rațiu și Ion Alexandru, numeroși alți reprezentanți ai vieții publice, culturale și învățământului.

La momentul potrivit au sosit, pentru a participa la Sfânta Liturghie și la proclamarea solemnă a canonizării sfinților români, Dl. Consilier prezidențial Victor Opaschi, reprezentantul personal al Președintelui României; Dl. Dan Marțian, președintele Camerei Deputaților; Dl. Theodor Stolojan, prim-ministrul Guvernului României; Dl. Oliviu Gherman, vicepreședinte al Senatului României.

Toți invitații și participanții la acest sfânt popas duhovnicesc au primit în dar broșura «Canonizarea unor sfinți români» (20—21 iunie 1992), tipărită de Patriarhia Română cu acest prilej.

În cadrul Sfintei Liturghii care a început la ora 9,30 și a fost oficiată de toți membrii Sfântului Sinod, în acordurile troparelor respective, a avut loc și slujba de sfințire a icoanelor sfinților canonizați și prezentarea lor în văzu! mulțimii.

Din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, la timpul convenit, Prea Sfințitul Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, a dat citire *Actului sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române pentru canonizarea unor sfinți români*, act semnat cu o zi mai înainte de toți membrii Sfântului Sinod, între care, după o absență de peste 40 de ani, și un reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române de peste Prut, Prea Sfințitul Episcop Petru de Bălți.

Răspunsurile la Sfânta Liturghie au fost date de corala patriarhală condusă de Pr. Constantin Drăgușin, iar troparele sfinților au fost executate de corul maicilor condus de Pr. Prof. Victor Frangulea și de corul de studenți, condus de Ierom. Prof. Sebastian Barbu Bucur.

Despre dimensiunea excepțională a acestui act al proclamării solemnă a canonizării sfinților români și importanța lui în viața religioasă a credincioșilor ortodocși români, în urcușul lor duhovnicesc pe calea mântuirii. Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române a rostit următorul cuvânt de învățătură:

*Iubiți părinți și frați în slujirea Sfântului Altar,
Dreptmăritori creștini,*

Trăim clipe de adâncă și sfântă emoție, asemenea acelora trăite de Sfinții Apostoli în ziua Cincizecimii. Poate nu ne dăm seama îndeajuns cum, Duhul Sfânt a lucrat, lucrează și va lucra în viața Bisericii noastre și în mijlocul binecredinciosului popor român. Poate nu suntem în stare să înțelegem cum Duhul Sfânt a insuflat eroismul și curajul tinerilor și vârstnicilor în zdrobirea comunismului, ca noi să ne bucurăm acum de libertatea sfântă, să ne bucurăm de puterea acestui dar dumnezeiesc de a predica în lume pe Mântuitorul Iisus Hristos și a slăvi pe Sfinții

Săi. Din rândul acestora, prin iubirea cea dumnezeiască, se află și cei din neamul nostru, a căror lumină nu mai putea fi ținută sub obroc (Matei 5, 15).

Iată, acum câteva clipe, în acest loc, în această catedrală, Sfântul Spiridon, scăpată ca prin minune de distrugere, am întâmpinat cu smerenie, cu credință și evlavie, ceata Sfinților români veniți între noi din împărăția Harului spre a ne mângăia și ocroti. Icoanele pe care le aveți în față, acum sfințite, sunt viu grăitoare, iar privirile celor zugrăviți pe ele ne cheamă, parcă din adâncul istoriei, din lumina cea neinscrată de dincolo de spațiu și timp, dar și din locurile și vremea lor, ne cheamă să le urmăm vredniciile și să intrăm în bucuria Domnului nostru. Sunt chipurile acelor străbuni și părinți ai noștri, cum ați auzit din Actul sinodal, care de-a lungul viețuirii lor, au mărturisit dreapta credință, s-au rugat, au biruit răul, au sfințit cu sângele și trupul lor pământul nostru strămoșesc și ne-au transmis lumina lui Hristos prin iubire, prin rugăciune, prin mucenicie sau prin zidirea sfintelor altare întemeiate de-a lungul și de-a latul țării noastre. Este o mare binefacere venită de la Părintele luminilor că ne-am învrednicit să-i primim astăzi pe sfinții noștri, pe cei care au apărat credința și neamul, pe cei care s-au nevoit pentru Hristos prin peșterile Carpaților. Într-un cuvânt, preamărim astăzi și cinștim pe sfinți deoarece pentru rugăciunile lor Dumnezeu ține și ocrotește lumea și ne dăruiește pace și mare milă. Rugăciuni, osteneli și multe nevoințe s-au depus în Biserica noastră spre a ne învrednici să descoperim lucrarea Sfântului Duh în chipurile și vrednicia acestor semeni ai noștri ale căror nume vor fi trecute în cărțile de slujbă și în calendarele noastre.

Ștefan cel Mare a fost numit sfânt îndată după trecerea sa din viața pământească la Bunul Dumnezeu. Una din icoanele lui, sfințită astăzi, adusă de la Odorheiul Secuiesc de părintele Călugăru, îl reprezintă pe slăvitul voievod ieșind din mormânt, străjuit de un credincios din partea locului, în straie tradiționale, care, cu fața transfigurată de bucurie, se închină cu evlavie în genunchi. Este foarte prețioasă această imagine a lui Ștefan într-o icoană zugrăvită dincolo de munți, cu mult înainte de a se fi stabilit proclamarea canonizării sale. Se cunoaște bine, de asemenea, cinștirea apărătorului creștinătății de către cei din Țara de Sus, din Bucovina și Basarabia, de cei pe care i-a apărat, dimpreună cu vitejii săi, în cei patruzeci și șapte de ani de domnie.

Învrednicindu-ne să întâmpinăm, să primim și să slăvim pe sfinții din neamul nostru, înțelegem însă că nu este vorba de vrednicia noastră, ci, ca totdeauna în viața Bisericii, este vorba de sfințenia vieții lor, de

evlaviea poporului român, de evlavie arătată lor de către credincioși în istorie. Acest popor a odrăslit, din neam în neam, sfinți dintre voievozi, ostași, eroi, mărturisitori, ierarhi, cuvioși, numindu-i și cântându-i prin imne și poezie. Poporul dreptcredincios prin mărinimia și bunătatea sa, a recunoscut ca sfinți și alte personalități de alt neam venite la noi, ca mitropolitul Antim Ivireanul sau cuviosul Paisie de la mănăstirea Neamț.

Cătă frumusețe de trăire duhovnicească și ortodoxă, de trăire a învățăturii Mântuitorului Hristos, de iubire de Dumnezeu și de semeni ne-au lăsat bunicii, părinții și mamele noastre ! Ei, strămoșii noștri, poate nu au cunoscut în profunzime doctrina Bisericii, care, ca orice doctrină, apare, câteodată grea, abstractă, dar cu inima lor curată, deschisă pururea spre lumina lui Hristos prin viețuire creștinească ei s-au apropiat de cunoașterea lui Hristos. La sfintele locașuri ale mănăstirilor din Moldova sau din Bucovina, zugrăvite pe dinăuntru și pe dinafară, ne întâmpină, alături de sinaxare, Sinoadele ecumenice. Acest lucru arată că duhul sobornicității ortodoxe, duhul respectului față de pravilele Sfinților Părinți constituiau adevărate componente ale traiului duhovnicesc al credincioșilor.

Sfinții pe care îi avem acum în mijlocul nostru ne-au adus lumină și har în mult zbuciumata noastră viață. Ei ne-au dăruit nouă, ierarhilor Sfântului Sinod, putere și încredere spre a li se întocmi sinaxarul, a li se alcătui troparul și condacul și a scrie faptele lor minunate. Să mulțumim cu smerenia lui Dumnezeu pentru această împlinire sfântă din viața Bisericii noastre, bucurându-ne astăzi de revărsarea darurilor Duhului Sfânt. Putem rosti acum împreună cu Psalmistul : «Minunat este Dumnezeu întru sfinții Lui !» (Ps. 67, 36). Fondul strălucitor din icoanele sfinților ne îndreaptă mintea spre lumina în care se află sfinții, lumina cea adevărată, de unde ni se descoperă Dumnezeirea. Fețele înconjurată de aureolă arată sfințenia de care s-au învrednicit. În icoane vedem «fața omenească» a lui Dumnezeu», învață Sfântul Grigorie de Nyssa, pentru că «omul învrednicit bucuriei bunurilor viitoare a trebuit să primească în însăși natura sa o înrudire cu aceea la care el trebuia să participe» *. În această lumină îi privim cu ochii credinței avându-i astfel printre noi ca și cum ar dispărea spațiul și timpul. Am putea spune că astăzi ei ne-au condus de la Sfânta Patriarhie până aici la biserica Sfântul Spiridon-Nou după rânduiala stabilită de Biserică la proclamarea canonizării Sfinților. Să vedem în aceasta, fraților, iertarea și iubirea din partea lui Dumnezeu, care i-a trimis în neamul nostru și i-a rânduit, prin credința și viața

* Sf. Grigore de Nyssa, Or. Cat. C/S; P.G. 45, 21 C.D., citat după P. Evdochimov, *L'art de l'icone*, p. 47.

lor sfântă, să ne fie călăuzitori. Ei au venit pe lume cum am venit și noi pe lume, după aceleași legi ale firii stabilite de Cel ce a făcut cerul și pământul. Ei au venit în lume ca și noi, ca rod al iubirii lui Dumnezeu în care ei au crezut și și-au împodobit viața cu rugăciunea și cu faptele bune.

De aceea Sfinții, proclamați acum, au dăruit neamului prisos de spiritualitate, de cultură națională, românească și universală. Fiecare din ei — cu această râvnă — a urcat pe scara desăvârșirii până la sfințenie fiind gata a mărturisii: «Nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine!» (Galateni 2, 20). De acolo, din preajma Sfintei Treimi, fiecare dintre ei își îndreaptă, cu iubire de frate, privirile spre noi chemându-ne să le urmăm bunătatea, să le urmăm pilda facerii de bine, așa cum numai Sfinții lui Dumnezeu pot să le desăvârșească. Avându-i pe ei călăuze și învrednicindu-ne a le purta și cinsti icoanele, a le alcătui cântări și imne liturgice, avem, în același timp, și îndatorirea mai mare și mai stăruitoare de a ne iubi unii pe alții mai profund și mai sincer. Ca frați și părinți ai noștri, ei s-au învrednicit să fie «prieteni Mântuitorului Hristos» (Ioan 15, 14) și sfințiți prin adevărul Său (Ioan 17, 17). Este darul lui Dumnezeu ca noi, nevrednicii, să fim din același trunchi al neamului ce a dăruit Sfinți, canonizați astăzi, și să fim un Trup în credința cea dreptmăritoare și să avem împărtășirea cu toți Sfinții lui Dumnezeu. Noi, cei botezați în numele Prea Sfintei Treimi, ne hrănim sufletește din Tainele Bisericii fiind chemați la această viață de iubire și de unitate, de împodobire a-hovnicească, având în tot ceasul și în tot locul îmbrăcăminte sufletelor gata pentru a intra în camera Mirelui Hristos.

Cum ați reținut din conținutul Actului sinodal, Biserica noastră își aduce ofranda ei de credință și de smerenie în câmpul creștinătății prin proclamarea de Sfinți pentru a doua oară. Ne-am obișnuit să-l vedem pe Ștefan cel Mare sau pe ceilalți domnitori zugrăviți în frescele de la mănăstiri, purtând în brațele lor chivotul, imaginea bisericilor zidite de ei. Este darul și mărturia cea mai prețioasă cu care ei s-au înscris în istorie ca simbol al vredniciei lor și ca izvor al sfințirii vieții lor. Sfinții aparțin nu numai unei Biserici, ci ei aparțin și celorlalte Biserici, nu numai unei generații, ci tuturor celor ce vor urma. Aducem acum ofranda credinței și viețuirii neamului nostru celorlalte Biserici Ortodoxe surori și, în general, lumii creștine, ca mesaj de iubire, de frățietate, de apropiere și de sfântă comuniune, atât de necesare nouă și omenirii.

Înscriem astăzi, iubii mei, o pagină sfântă în viața Bisericii noastre strămoșești și, aș putea să spun, și în viața fiecăruia dintre noi. Omul nu este numai ființă vie, căci pe pământ tot ce are viață și trăiește este

Sfință, dar omul este persoană și deci cugetare, este gândire, este iubire, este libertate, este setea apropierii și asemănării cu Dumnezeu, este ființă teandrică, hărăzit a fi «chivot (templu) al Duhului Sfânt» (I Corinteni 6, 19). De aceea, creștinul depășește, prin suflet, materia iar prin harul Duhului Sfânt el vine și sfințește viața și intră în nemurire, ca unul născut din apă și din Duh. Sfinții au sfințit viața lor și a semenilor, au sfințit pământul pe unde au trecut, au sfințit natura și ne sunt izvoare de sfințenie. Menirea noastră, a creștinilor, este de a nu trece prin viață ca niște ființe doar, ci de a trece prin viață conform chipului lui Dumnezeu prezent în noi, ca purtători ai luminii lui Hristos, așa cum au fost Sfinții pe care îi întâmpinăm cu dragoste, cu mulțumire, cu bucurie și cu recunoștință către Bunul Dumnezeu că ne-a învrednicit ca să-i primim, să avem icoana lor ca dar de mare preț, în fiecare familie, în fiecare casă, alături de icoana Maicii Domnului și a Domnului nostru Iisus Hristos. Este revărsarea darului Duhului Sfânt că astăzi, în familia noastră românească, ne bucurăm de prezența cetei Sfinților români veniți să ne ajute, să ne mângâie și să vegheze la însănătoșirea noastră. Rugăciunilor noastre ei vor răspunde, așa cum ne învață Biserica, spre a aduce în sufletele credincioase întărire, nădejde în viață, pace, roadele învățaturii Mântuitorului Hristos și a sădi dorul de îndumnezeire.

Am săvârșit astăzi, cu ajutorul lui Dumnezeu, numai după o săptămână de la Rusalii și ca o roadă a Duhului Sfânt, odată cu proclamarea Sfinților români, și statornicirea unei Duminici pentru cinstirea Sfinților din neamul nostru, neștiuți de noi după nume; nevoitorii din mănăstiri, mărturisitori, nenumărați eroi și martiri pentru credință, libertate, neam și glie, trecuți în veșnicie în diferite locuri și timpuri grele. Numai Bunul Dumnezeu le știe numele și vârsta fiecăruia, iar noi, se cade să-i cinstim. Sfântul Sinod a rânduit ca această Duminică să fie cea de după duminica «Tuturor Sfinților».

Fiecare din noi, iubii credincioși, să ne pregătim în Duminica Sfinților români, spre a regăsi, alături de voievozii dreptcredincioși, viteji și eroi, și numele eroilor martiri căzuți pretutindeni pentru credință ca și pe cei căzuți pentru libertate în decembrie 1989, împreună cu frații noștri, care, în clipele acestea chiar, își dau viața și sângele pentru integritatea pământului românesc pe malurile Nistrului. I-am cinstit și astăzi prin rugăciuni și mereu îi vom slăvi. Duhul Sfânt ne-a luminat inimile îndurerate pentru stingerea din viață chiar și a copiilor, pentru vina de a se fi născut în țara apărută de Ștefan cel Mare și Sfânt. Sc cuvine să facem mai mult pentru frații de un neam din Basarabia, Bucovina și din alte ținuturi strămoșești, care, deși de 50 de ani au fost rupte prin pacte

mincinoase de trupul țării, fiii acestor locuri și-au păstrat limba, credința și conștiința. Să avem încredere în ajutorul Sfinților și a rugăciunilor lor. Căci dacă n-ar fi ei, lumea o clipă nu ar mai exista. Proclamarea de sfinți români, acum, trebuie să o primim cu smerenie ca lucrare a Duhului Sfânt, care pe cele de lipsă le împlinește și ca o ancoră în păstrarea și sporirea valorilor noastre mântuitoare.

V-aș ruga să încercați a pune la inimă picătura de lumină, de har și de sfințenie pe care Biserica noastră prin Duhul Sfânt ne-a împărtășit-o astăzi tuturor. Această picătură de har și de lumină va spori credința, dragostea și simțămîntul datoriei, al slujirii adevărului, al reinnoirii minții. Neamul nostru românesc de pretutindeni are nevoie de har, de lumină și de adevăr, pentru a promova valorile supreme ale credinței în Dumnezeu și iubirii semenilor. Biserica noastră strămoșească, prin zelul slujitorilor sfintelor altare și a credincioșilor ei, a păstrat și păstrează tezaurul mântuitor al Ortodoxiei din care se rouează neîncetat sufletele și năzuințele noastre. Să ne străduim și să dobândim această rouă de sfințenie. Să o așezăm în colțul cel mai scump al sufletului din care să odrăslească înțelepciunea cea sfântă de fiecare zi. Duminica aceasta să însemne o zi binecuvântată în viața fiecăruia dintre noi, în viața Bisericii noastre, o zi a Domnului. Biserica ne învață că acolo unde efortul nostru slăbește, acolo vine puterea lucrătoare a harului Duhului Sfânt și ne ajută, așa cum a venit asupra Sfinților domnitori — Ștefan cel Mare, Constantin Brâncoveanu și alții, așa cum s-a revărsat asupra pustnicilor, ierarhilor și cuvioșilor părinți din toate laturile țării noastre. Să însemne această întâmpinare și întâlnire cu Sfinții, un moment sfânt, trainic, aducător de roade binecuvântate.

Convinsi de ajutorul lui Dumnezeu, credincioșii și slujitorii altarelor au păstrat credința strămoșească atât de frumoasă, cu valorile, cultura și istoria poporului român, creștin din leagănul existenței sale. Să ne rugăm cu credință, cu nădejde și cu dragoste ca aceste chipuri de Sfinți din neamul nostru, pe care Duhul Sfânt ni le-a dăruit astăzi, să nu-și întorcă fața de la noi, ci să ne întărească în fapte bune, să fie pururea cu noi spre a păși mai departe și a ne împlini misiunea noastră de mare răspundere, atât cea de la Sfântul Altar, cât și cea la care sunteți chemați fiecare dintre dumneavoastră.

În numele Bisericii noastre strămoșești, a acelei Biserici pe care Mihai Eminescu, poetul nostru național, a numit-o «Maica spirituală a poporului român», în numele ierarhilor Sfântului Sinod, vă împărtășesc tuturor dragostea, prețuirea și încredințarea că Biserica străbună păstrează și va păstra cu sfințenie, cu sprijinul credincioșilor noștri și al clerului de la parohii și din mănăstiri, tezaurul de credință și de sfințenie pe care Sfinții ei ni l-au lăsat drept moștenire mântuitoare.

Să rostim cu toții, în gând și în inimă, «Toți Sfinții, rugați-vă lui Dumnezeu pentru noi!» Amin!

După oficierea Sfintei Liturghii, soborul slujitor, însoțit de mulțimea de credincioși, a revenit la reședința patriarhală în aceeași ordine și, potrivit rânduielilor bisericești în care debutase această minunată zi de aleasă sărbătoare creștină, ierarhii și ceilalți slujitori, împărtășind împreună cu poporul dreptcredincios bucuria deplină a praznicului proclamării solemne a canonizării unor sfinți români.

La ora 14,00, membrii Sfântului Sinod, oaspeții invitați la solemnitatea proclamării canonizării sfinților români, preoți, monahii și monahiile precum și numeroși credincioși au participat la o agapă creștinească în trapeza Facultății de teologie din București. Cu acest prilej Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist s-a întreținut călduros cu reprezentanții vieții publice, politice, culturale, sociale, cu clerul și monahii prezenți la agapă.

În ziua de luni, 22 iunie 1993, sub patronajul comun al Patriarhiei Române, al Secretariatului de Stat pentru Culte și al Muzeului Național de Istorie, a avut loc în aula Muzeului Național de Istorie un simpozion științific și apoi vernisarea expoziției cu tema «Sfinți Români canonizați de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în anul 1992».

La simpozionul științific, care s-a bucurat de o largă audiență au participat membri ai Sfântului Sinod în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, oameni de cultură și artă, teologi și istorici, preoți, monahi, studenți și elevi teologi, numeroși credincioși. Corul Academiei de muzică religioasă dirijat de Ierom. Prof. Sebastian Barbu Bucur a interpretat numeroase piese religioase psaltice și tropare ale sfinților canonizați creând o atmosferă de înaltă trăire duhovnicească.

În cadrul acestui simpozion au prezentat scurte comunicări științifice despre semnificația evenimentului comemorat personalități ale vieții bisericești precum și cercetători, istorici și teologi.

În continuare, a fost vernisată o expoziție care, prin bogăția exponatelor prezentate (icoane, obiecte de cult și documente originale, texte,

hărți, publicații), a încercat să evoce și să definească personalitatea istorică și spiritual-religioasă a sfinților canonizați. Expoziția a fost mediatizată prin afișe și pliante adecvate și a fost deschisă timp de trei luni.

Despre cele ce s-au săvârșit la 19—21 iunie 1993, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, prin scrisori pastorale și irenice a înștiințat, mai întâi, pe binecredincioșii creștini ortodocși români de pe alte meleaguri, apoi toate celelalte Biserici Ortodoxe surori, precum și Bisericile Vechi Orientale, adresându-le frățesca rugămintea ca, în duhul sobornicității și canonicității ortodoxe, să cinstească după cuviință pe sfinții canonizați de Biserica Ortodoxă Română.

În spiritul relațiilor ecumenice și de bună colaborare statornicite de-a lungul timpului, despre acest important eveniment au fost înștiințate și Bisericile Catolică, Anglicană, Protestante precum și organizațiile creștine mondiale.

Un rol deosebit în promovarea acestui moment cu profunde semnificații spiritual-religioase și istorico-naționale în viața poporului român l-a avut transmiterea în direct sau în reluare, pe posturile naționale de radio și televiziune a unor aspecte de la ședința Sfântului Sinod din 19 iunie 1992, cât și a procesiunii și Sfintei Liturghii oficiate în 21 iunie 1992, cu prilejul proclamării solemne a canonizării unor sfinți români.

Presa laică și-a adus o contribuție substanțială prin publicarea de monografii, medaliaoane, știri, interviuri prilejuite de acest eveniment major din viața Bisericii Ortodoxe Române.

Spicuum din însemnările apărute în câteva din aceste publicații :

În ziarul «Tineretul liber» nr. 673/6—7 iunie 1992 și nr. 674/9 iunie 1992, sub genericul «Istorie și spiritualitate», prof. Mihai Diaconescu publică un amplu studiu intitulat *Canonizarea unor sfinți români*, în care spune : «Evenimentul istoric al actualelor canonizări de sfinți români ne amintește (...) îndeosebi de permanența marilor valori spirituale care ne semnifică în timp și în lume».

În ziarul «Adevărul» nr. 679/20—21 iunie 1992, sub titlul *Un eveniment religios rarissim — canonizarea de sfinți români*, autorul Liliana Ivan a realizat o pagină în care au fost publicate extrase din viața sfinților canonizați de Sfântul Sinod la 19 iunie 1992.

În ziarul «Cotidianul» nr. 284/22 iunie 1992, sub genericul *Duminica tuturor sfinților români*, ziaristul, Remus Andrei Ion, citează cuvintele Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, pentru a sublinia importanța momentului : «aceasta este cea mai lungă zi a anului, bucuria luminii a întărit bucuria sărbătorii creștine».

În ziarul «Tineretul liber» nr. 684/23 iunie 1992, sub titlul *Sfinții români își regăsesc locul în calendarul creștin al neamului*, Dumitru Ma-

molache și Florin Fircă consemnează : «Fără îndoială, credincioșii ortodocși din țara noastră au trăit duminică, 21 iunie 1992, unul dintre cele mai importante evenimente creștine ale acestui zbuțiat sfârșit de școl».

Spicuind din ziarul «România liberă», nr. 14712/23 iunie 1992, ziaristul Andrei Dumitru, sub titlul *Minunat este Dumnezeu prin sfinții săi*, consemnează din cuvintele Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist care «s-a adresat mirenilor veniți în număr mare, îndemnându-i să cinstească pe sfinții români, să urmeze pildele lor», iar în ziarul «Adevărul», nr. 681/23 iunie 1992, ziarista Lelia Munteanu, citând din cuvântul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist subliniază că «la această mare sărbătoare a Ortodoxiei noastre este mare har dumnezeiesc ca astăzi să ne învrednicim a-i primi pe sfinții noștri..., pe cei pentru care Dumnezeu ține lumea».

În publicația «România mare», nr. 103 26 iunie 1992 se consemnează că sărbătoarea religioasă a proclamării canonizării sfinților români s-a constituit în «înălțătoare momente ale demnității naționale, ale regăsirii poporului român în spiritul glorios al Domnului nostru Iisus Hristos».

Și presa bisericească a consemnat în mod adecvat prin publicarea de studii aprofundate, monografiile sau reportaje cu un bogat conținut evenimentul proclamării solemne a canonizării unor sfinți români.

Astfel, publicația «Vestitorul», nr. 74—75 iunie—iulie 1992, sub genericul «*Minunat este Dumnezeu întru sfinții Lui*», dedică întregul număr prezentării sfinților români canonizați la 21 iunie 1992, prezentând viețile acestora și actele sinodale ocaziante de acest eveniment.

Publicația «Candela Moldovei», a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, în numerele 5—6 și 7—8/1992, prezintă pe larg viețile sfinților români ce au fost canonizați cu osebire a celor din Moldova, cu care prilej Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, în editorialul publicației scrie : «Mulțumindu-i lui Dumnezeu..., că ne-a învrednicit să ajungem aceste înălțătoare clipe, rugăm pe toți sfinții neamului nostru românesc să mijlocească pentru noi la Părintele Luminilor».

Foaia «Telegraful român», editată de Arhiepiscopia Sibiului, în nr. 25—26 1 iulie 1992, consemnează, sub semnătura P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul, un amplu articol despre canonizarea de sfinți români, în care se spune între altele : «Biserica în înțelepciunea ei divină a rânduit o *Duminică a sfinților români...*, însemnând și prin aceasta că Duhul Sfânt este pricina sfințeniei».

Foaia religioasă «Învierea», a Arhiepiscopiei Timișoarei, în nr. 12 din 1992, sub semnătura I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, publică

articolul *Sfinții noștri*, în care se spune între altele : «alăturându-ne în-tregii obște ortodoxe române, cinstim pe aceia pe care Biserica i-a ridicat la treapta de sfinți și cunoscându-le vrednicia, nu mai puțin tăria cu care au mărturisit pe Hristos, făgăduim să le urmăm pilda vieții lor».

În publicația religioasă «Renașterea», a Arhiepiscopiei Clujului, nr. 7—8/1992, sub semnătura Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, apare articolul *Sfinți români canonizați*, în care, între altele, se spune : «fiind cu luare la viața și faptele acestor sfinți români, putem spune că nevoințele, luptele și jertfa lor pentru Biserică și Țară vor rămâne o pildă pururea vie pentru cei de un neam și de o credință cu ei».

Revista religioasă și culturală «Legea românească», a Episcopiei Oradiei, nr. 3/1992, sub genericul *Temeiuri ale dreptei credințe*, publică articolul P. S. Arhiepiscopului Ioan Crișanul, intitulat *În legătură cu canonizarea sfinților români*, în care se consemnează : «Sub puterea de foc a harului revărsat asupra sfinților români și noi, ca dreptcredincioși ai Bisericii străbune, se cade a ne nevoi..., cu darul dat fiecăruia, să urcăm pe treptele sfințeniei...».

Actul proclamării solemne a canonizării unor sfinți români, care a avut loc la 21 iunie 1992 ca și toate lucrările și actele pregătitoare care l-au premers, constituie mărturia vie a cinstirii de care s-au bucurat acești sfinți în evlavia poporului român, prin care a fost ținută mereu aprinsă «candela credinței strămoșești și a spiritualității românești», întru luminarea fiilor Bisericii Ortodoxe Române de azi și de mâine.

Exprimând semnificația profundă a legăturii și comuniunii de rugăciune a credincioșilor cu sfinții, potrivit învățaturii Bisericii, trăitorii acestui eveniment al proclamării solemne a sfinților români, petrecut la 21 iunie 1992, printr-o fericită coincidență în duminica «Tuturor Sfinților», au îndatorirea de a păstra și de a continua să mărturiscască aceeași dreaptă credință pe care au mărturisit-o înaintașii noștri, cu «aceeași dragoste lucrătoare în faptele bune de fiecare zi».

Lăudând pe acești sfinți din neamul nostru, acum canonizați și pe toți sfinții Bisericii dreptmăritoare «ca pe purtătorii unor prea înalte lupte și biruințe duhovnicești și ca pe cei ce au întruchipat în ființa lor frumusețea cea nepieritoare», momentul constituie un îndemn la restaurarea și afirmarea valorilor autentice ale spiritualității creștine ortodoxe românești în duhul smereniei și al adevărului, care caracterizează existența de două ori milenară a Bisericii noastre Ortodoxe, pe aceste străbune plaiuri românești.

PRIMA SĂRBĂTORIRE A «DUMINICII SFINŢILOR ROMANI»

(ALBA IULIA, 28 IUNIE 1992)

După ceremonia de canonizare, a doua în istoria Bisericii Ortodoxe Române — prima în 1950—1955 —, a unor sfinți români, care a avut loc, și întâia, în biserica «Sf. Spiridon Nou» din București, duminică, 28 iunie 1992, s-a purces la proclamarea propriu-zisă a sfinților canonizați în localitățile unde se păstrează sfinte moaște sau unde și-au desfășurat activitatea sfinții respectivi.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, preocupat de buna desfășurare a activității bisericești, atent la misiunea Bisericii străbune, conștient și responsabil de calitatea Sa de Întâistătător al Bisericii Ortodoxe Române, a început punerea în practică, prezentarea în fața credincioșilor, în cadrul unor slujbe și manifestări solemne, a hotărârilor Sfântului Sinod al Bisericii strămoșești.

Duminică 28 iunie, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a săvârșit: Sfânta Liturghie în «Catedrala Reîntregirii» din Alba Iulia, având alături pe P. S. Andrei, episcopul locului și pe P. S. Episcop Serafim, vicarul Arhiepiscopiei Sibiului.

Sărbătoarea de la Alba Iulia a început, de fapt, în ajun, când, în sunete de clopot, a sosit la Alba Iulia grupul de călugări de la Muntele Athos care aduceau cu ei o prețioasă relicvă, o bucată din lemnul Sfintei Cruci, pe care s-a răstignit Mântuitorul Iisus Hristos, relicvă care a fost așezată în catedrală pentru a fi venerată de credincioși.

S-a oficiat slujba Vecerniei și Acatistul Sfintei Cruci în prezența unui mare număr de credincioși, care nu se mai puteau despărți de biserică spre a merge la casele lor.

A doua zi, Sfânta Liturghie a fost oficiată, așa cum am spus, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist înconjurat de P. S. Episcop Andrei și de P. S. Episcop Serafim Făgărășanul și de un impresionant sobor de preoți și diaconi.

Atmosfera religioasă era înălțătoare, bucuria duhovnicească de nedescris, cu atât mai mult cu cât credincioșii din Alba Iulia au atât de rar prilejul să trăiască astfel de momente. Parcă era o altă sărbătoare pascală.

La sfârșitul Sfintei Liturghii s-a dat citire *Tomosului patriarhal și sinodal* pentru instituirea «*Duminicii Sfinților Români*» :

TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTIILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DROBOGEI
ȘI PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
PREA IUBITULUI CLER ȘI DREPTMĂRITORILOR CRESTINI
DIN CUPRINSUL PATRIARHIEI ROMÂNE :
HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU, PĂRINTELE LUMINILOR,
IAR DE LA NOI, PATRIARHICEȘTI BINECUVÂNTĂRI.

Sosit-a vremea ca Biserica Ortodoxă Română să-și cinstească după vrednicie pe fiii ei care au petrecut și s-au săvârșit în sfințenie, slujind, vestind, mărturisind și apărând cuvântul Evangheliei.

Iisus însuși cinstește și preamărește neamul Său, alegându-și ucenici care vor deveni sfinți, iar Sfântul Evanghelist Luca folosește cuvinte alese cu privire la viața și martiriul Sfântului Arhidiacon Ștefan, odrăslit în pământul Iudeii (Fapte 7).

Cu evlavie mărturisește Sfântul Vasile cel Mare zicând că Dumnezeu este lăudat ca «Unul care a făcut minuni prin Sfinții Săi, care bine I-au plăcut Lui din fiecare neam».

În decursul veacurilor unele Biserici Ortodoxe surori, au așezat în ceata sfinților și cinstesc după cuviință pe unii dintre fiii lor, care au bineplăcut înaintea lui Dumnezeu prin viețuirea în Hristos și mărturia dată despre aceasta, rânduind în același timp o zi de prăznuire pentru toți sfinții, știuți și neștiuți, pe care numai Dumnezeu îi știe și i-a înscris în Cartea veșniciei. De aceea, bucurie mare vestește astăzi fiilor săi Biserica noastră dreptmăritoare hotărând ca, în rândul sfinților să fie așezați și aceia pe care ea însăși i-a odrăslit în sânul neamului românesc.

Acest act de cinstire constituie o îndreptățită împlinire a cuvintelor Sfântului Apostol Pavel care zice: «Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu, priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața și le urmați credința» (Evrei 13, 7).

Vrednic de toată lauda și de folos este înaintea lui Dumnezeu să cinstim pe toți sfinții plămădiți de evlavia neamului

românesc, din care au răsărit martiri, mărturisitori, apărători ai dreptei credințe și mari trăitori din rândurile credincioșilor, cuvioșilor, preoților și ierarhilor care, din veac, au strălucit în cununa Bisericii strămoșești și în cer sunt împodobiiți cu slavă.

Pentru toate acestea, Smerenia noastră, împreună cu toți membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, luând aminte la credința și dragostea, evlavia și mila, cinstea și dreptatea și la dăruirea și jertfelnicia neamului românesc, care a odrăslit mulțime de sfinți, unii știuți, iar alții numai de Dumnezeu cunoscuți ;

Purtând grijă prin aceasta și de creșterea duhovnicească și întărirea în credință a fiilor Bisericii noastre ;

Ținând seama de necesitatea rânduirii unei zile de pomenire a sfinților români și de propunerile Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților ;

Urmând Așezămintele dumnezeieștilor părinți dinaintea noastră ;

Respectând întru totul rânduiala canonică a Sfintei noastre Biserici și chemând în ajutorul nostru pe Milostivul Dumnezeu, Cel în Treime închinat,

HOTĂRĂM :

De acum înainte și până la sfârșitul veacurilor, în întreaga Biserică Ortodoxă Română, să se numere cu sfinții și să se cinstească după pravilă, cu slujbă specială și cu acatist, toți sfinții din neamul nostru, știuți și neștiuți, sau cei de all neam care și-au sfârșit viața în hotarele pământului românesc, toți cei care au sfinte moaște cu cinstire în Biserica noastră, precum și toți sfinții din neamul nostru care s-au nevoit pe alte meleaguri.

Pentru cinstirea tuturor acestora se instituie «D u m i n i c a S f i n ț i l o r R o m â n i» care va fi așezată în calendarul Bisericii noastre în fiecare an în a doua duminică după Rusalii.

În această duminică vor fi amintiți și cu evlavie cinstiți :

— Sfinții ierarhi, preoți și diaconi, slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române, care s-au săvârșit mucenicește, au mărturisit și au apărat cu jertfelnicie credința ortodoxă, neamul și țara noastră ;

— Sfinții cuvioși și cuvioase care s-au săvârșit trăind deplin viața călugărească și care, prin pilda vieții lor și prin rugăciune, au hrănit duhovnicește pe toți dreptcredincioșii ;

— Sfinții martiri din orice treaptă harică sau stare obștească și toți aceia care prin sângele și patimile lor, au primit cununa sfințeniei ;

— Sfinții români uciși de oștile păgânilor sau alte altor asupritori de-a lungul veacurilor, precum și cei care au căzut în luptă cu aceștia sau în amară robie pentru credința strămoșească, pentru Biserică și neam ;

— Sfinții care s-au săvârșit luptând cu arma cuvântului pentru apărarea credinței, a Bisericii Ortodoxe și a binecredincioșilor ei fii ;

— Toți ceilalți sfinți creștini ortodocși români din toate timpurile și de pretutindeni, știuți și neștiuți, care au sporit în dragostea pentru Hristos, care au sporit în faptele cele bune, în rugăciuni și în virtuțile creștine, pe care Dumnezeu i-a scris în Cartea Vieții.

Hotărâm, de asemenea, ca în Duminica Sfinților Români icoana praznicului să fie așezată spre cinstire la locul cuvenit, în toate bisericile din cuprinsul Patriarhiei Române.

Unele biserici ce se vor zidi sau preinnoi își vor putea rândui ca hram «Duminica Sfinților Români».

Spre veșnică cinstire despre cele ce am hotărât în chip canonic, s-a întocmit acest Tomos patriarhal și sinodal de canonizare pe care îl întărim cu semnăturile noastre, spre a fi adus la cunoștința dreptcredincioșilor și clerului Bisericii Ortodoxe Române, a tuturor evlavioșilor români, oriunde ar trăi aceștia».

Dat în București, în anul mântuirii 1992, luna iunie, ziua a douăzecea.

Membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Apoi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române a explicat credincioșilor importanța zilei și marele act săvârșit de către Sfântul Sinod prin canonizarea noilor sfinți, cuvioși, drepti, mărturisitori și martiri, ctitori și dătători de legi și datini ai neamului nostru. Consacrarea este un act canonic și liturgic după îndelungi cercetări, este un act de dreptate în fața lui Dumnezeu și a oamenilor ; este o recunoaștere publică pentru noi și pentru cei ce vor urma, a meritelor noilor consacrați. Nu noi declarăm sfinți, nu Biserica îi înscrie, nu credincioșii îi aleg, ci Dumnezeu, mai întâi, îi are ca prieteni și casnici ai Împărăției cerurilor, iar memoria vie a credincioșilor i-a urmat, i-a simțit și le-a reținut faptele de har. Sfinții înșiși s-au făcut cunoscuți în viața credincioșilor, prin rugăciunile și mijlocirile lor de-a lun-

gul veacurilor. În trăirea sfinţilor, timpul dispare, rămân numai înfăptuirile. Sfinţii n-au nevoie de canonizarea făcută de noi, ci noi avem nevoie de mijlocirea şi ajutorul lor în vreme de restrişte, de comuniune sfântă la rugăciune şi mai ales la săvârşirea Dumnezeieştii Liturghii. Căldura sfinţilor plineşte şi întăreşte lucrarea Sfintei Treimi asupra noastră, a slujitorilor şi credincioşilor Bisericii, laolaltă.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a stăruit în continuare asupra importanţei naţionale a canonizării sfinţilor români. Se ştie că Biserica Ortodoxă Română este o Biserică apostolică. De când ne ştim suntem creştini, botezaţi aici şi nu în altă parte. Suntem creştini şi români în acelaşi timp. Nu ne-am abătut de la *Legea strămoşască*, n-am râvnit şi n-am alergat nici după domn străin şi nici după vlădică din altă parte. Aşa se explică de ce avem atâţia sfinţi şi martiri din neamul nostru, din familia noastră. Românii, de-a lungul vremii, au fost martiri şi mărturisitori pentru ei şi pentru alţii, aici precum şi în diverse locuri de surghiun unde au trecut către Domnul, nelepădând credinţa părinţilor. Este adevărat, a precizat Părintele Patriarh, că martirologiile şi calendarele n-au consemnat numele lor ca români şi dacă le-au înscris, le-au pus altă provenienţă, fiindcă noi eram incluşi în stăpâniri străine, iar scaunele vlădiceşti, la început, ţineau de jilţuri arhieresti nepământene. Pentru aceasta este nevoie de muncă de cercetare istorică şi arheologică pentru a reface imaginea cât mai reală a celor canonizaţi. Mai dureros este faptul că unii dintre sfinţii români au suferit necazuri şi chiar martiraj din partea unor străini de neam, aşa-zişi creştini, de alte confesiuni. Este cazul ierarhilor ardeleni Iorest şi Sava şi al altora, care au pătimit şi au fost închişi de stăpânirile străine şi au murit în temniţe. «Pentru aceasta am chibzuit cu astăzi, cu dumneavoastră împreună, mulţi nepoţi şi strănepoţi ai martirilor, să începem cu «Doamne ajută» şi «Slăvit să fie Domnul», slujba de proclamare a noilor sfinţi români canonizaţi în mod solemn duminica trecută, în Bucureşti».

Mulţimea de credincioşi, cu lacrimi în ochi şi cu inimă frântă şi smerită, a ascultat cuvântul, plin de căldură şi de credinţă curată, al *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*.

Cuvinte de folos şi mângâiere a rostit şi Prea Sfinţitul Scrafim.

În calitate de gazdă, Prea Sfinţitul Episcop Andrei şi-a arătat satisfacţia că *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, cu bunăvoinţă şi dragoste părintească, a acceptat invitaţia de a sluji în catedrala «Reîntregirii» şi a face început bun pomenirii noilor canonizaţi, în această a doua duminică după Rusalii, consacrand-o ca *Duminică a Sfinţilor Români*.

FESTIVITĂȚILE SOLEMNE DE LA MĂNĂSTIREA RĂMEȚ TĂRNOSIREA NOII BISERICI A MĂNĂSTIRII ȘI PROCLAMAREA CANONIZĂRII SFÂNTULUI GHELASIE

Așteptat cu nerăbdare de câțiva ani, evenimentul târnosirii noii biserici a mănăstirii Râmeț a fost înobilat de proclamarea canonizării Sfântului Ghelasie, care a păstorit în această parte de țară, precum și de bucuria trecerii, tot în această zi, a grupului de călugări de la Sfântul Munte, care aducea, spre cinstire, bucăți din lemnul Sfintei Cruci.

Zona în care se găsește amplasată mănăstirea Râmeț este, într-adevăr, o «preafrumoasă pustie». Aici se unește cerul cu pământul, se impletește muntele cu valea, rugăciunea neîntreruptă cu munca stăruitoare.

Valea râului Râmeț este, în miniatură, o vale a Iordanului. Ea a atras mai întâi schimnici daci cu vetrele lor sacre pe vârfurile munților și apoi pe eremiții sau pustnicii creștini care au ridicat, în șaua muntelui, biserică și mănăstire Dumnezeului celui sfânt. Ferirea de ispite, apărarea naturală împotriva vrăjmașilor și cuceritorilor au făcut ca viețuitorii monahi să-și îngrijească și să-și conserve, să ridice și să repare locașul de închinare. Râmețul este o mănăstire care n-a suferit, ca altele, distrugerii totale, iar viețuitorii să fie trecuți prin foc și sabie. Aici, ca și în alte locuri, ierarhii ardeleni urmăriți de papa ca episcopi «schismatici», fugăriți și închiși de iezuiți, cu scaune ca horepiscopi, au menținut credința curată, au ferit poporul român de schisme și erezii și au ținut, permanent, legătura cu frații români de pretutindeni. Râmețul a fost și rămâne, până la sfârșitul veacurilor, o candelă a unității neamului și a credinței strămoșești.

Era firesc ca aici, în inima munților, să fi trăit în viață sfântă atâția pustnici și ierarhi. Aici Domnul-martir Mihai Vodă Viteazul a făcut privegherea «Marii uniri a Daciei», la anul 1600 și pe urmele atâtor ierarhi s-a stropit cu aghiazma bucuriei.

În vremea noastră, prin nefastul decret 410/1959 s-a desființat obștea Râmețului. Ceea ce n-au putut face străinii sute de ani, au «făptuit» cei din mijlocul nostru. În zadar s-au străduit ierarhii și patriarhul Justinian să păstreze comunitatea. S-a găsit totuși o «soluție». I.P.S. Mitropolit Antonie, pe vremea aceea episcop-vicar patriarhal a obținut aprobarea pentru numirea ieromonahului Dometie Manolache, fratele său de călugărie, ca slujitor al schitului. Acest călugăr, cu viața de adevărat eremit, a reușit refacerea obștii și ridicarea unor chilii pentru viețuitori. Comunitatea în duhul strămoșesc prospera. Maica stareță Ierusalima Ghibu își strângea fetele precum cloșca puii sub aripă, dar mulți uli erau de-a-supra și mulți corbi croncăneau. Rea prevestire! Duhovnicul Dometie trece către Domnul. Familia de maici este din nou atacată. Un alt slujitor, părintele Varsanufie, duhovnic încercat, de la Frăsineii-Vâlcii, liniștește și vindecă tulburarea. Deși duhul lui Dometie «nu are carne și oase», toată obștea îi simte tablele nescrise ale Legii din munții Râmețului. În 1975 se reinființează eparhia Alba Iulia. P. S. Emilian n-avea odihnă fără liniștea Râmețului. Și, minune! Regretatul prof. Vasile Drăguț, cercetând vechimea bisericii mănăstirii, sondând straturile de frescă, dă la lumină faimoasa inscripție «Ghelasie — arhiepiscopul, 1377». Istoria scrisă a Râmețului și a latinului Ardeal se coboară — în documente — cu câteva sute de ani. Stupefacție, satisfacție, curiozitate! Descoperi-

urul inscripției, profesorul Vasile Drăguț este răpit și el de o boală necruțătoare și, potrivit dorinței sale, își doarme aici somnul de veci. Ochii cei acoperiți ai autorităților locale încep să dea importanță istoriei. Se chibzuiește. Se câștigă încredere. Se refac cabana și chiliile, se redau obștii monahale drepturile sale. Maica Ierusalima, ca Rut-moabiteanca, culege spicele bunăvoinței din multe arii și consolidează obștea și gospodăria. Se reușește ridicarea bisericii mănăstirii, refacerea și pictarea paradisului obștii. Dar o nouă durere încercă obștea! Părintele Varsanufie părăsește și el familia... Se ridică însă un nou Elisei, tot de la Frăsinei, cuviosul Ioachim. Și, din nou începe munca în piatra de cremene a Sinaului din Râmeț.

Fiind biruite și ultimele împotriviri, se obține îngăduința, la început, și apoi aprobarea pentru temelia unei noi biserici. Din nou muncă, oboseală. Vrăjmașul-chinuitor aruncă ispita neputinței și suferinței aproape peste toată obștea căutând prin orice mijloc «neutralizarea» stareței. «Urâciunea pustirii» nu știa că duhul lui Dometie era simțit și în viața obștii și în rugăciune. Se ridică, așadar, precum biserica lui Neagoe, un nou locaș cu arhitectură specifică epocii lui Ștefan cel Mare și stilului muntenesc și brâncovenesc. Câte sacrificii, câte calcule, câte opreliști și necazuri: catedrală în creierii munților fără plan aprobat, fără materiale, fără mijloace de transport și câte altele! Dar, unde vrea Dumnezeu, se biruiește orice potrivnicie! S-a sfârșit, deci, lucrul cel bun, pictura fiind realizată de maestrul Grigore Popescu. Mireasa Apusenilor era pregătită pentru nunta eternității, pentru sfințire! Și iată prilejul. Duminică 28 iunie după-amiază, în jurul orei 17 a sosit la Râmeț grupul monahilor de la Muntele Athos, conduși de părintele arhimandrit Iosif, starețul mănăstirii Xiropotam. Delegația a fost întâmpinată de întreaga obște a mănăstirii și de un mare număr de credincioși, în frunte cu P. S. Episcop Gherasim al Râmnicului. S-a făcut procesiune în jurul noii biserici, după care P. S. Episcop Gherasim și Prea Cuviosul Iosif au rostit scurte cuvântări, apoi lemnul Sfintei Cruci a fost așezat pentru cinstire de către credincioși.

În jurul orei 19 a sosit la mănăstire Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist însoțit de I.I.P.P.S.S. Mitropoliți Daniel și Antonie, de P.S. Episcop Andrei și alți ierarhi, fiind întâmpinați după cuviință de soborul mănăstirii și de o mare mulțime de credincioși având în frunte pe P.S. Episcop Gherasim. Entuziasmul mulțimii a fost neașteptat. Doar cei ce au încercat să protejeze soborul de ierarhi și-au dat seama de puternica dorință a credincioșilor, de a atinge măcar veșmintele ierarhilor; o pădure de mâini întinse cu disperarea insetatului când dorește o cană cu apă înconjura grupul de ierarhi ce înaintau cu greu prin mulțime.

După ce înalții ierarhi s-au închinat în noua biserică, s-a săvârșit ultima slujbă de pomenire adusă pământeanului ierarh Ghelasie. Parastasul, săvârșit în «altarul de vară», improvizat lângă vechea clădire a mănăstirii (muzeul de azi), a fost urmat de slujba vecerniei, la care au asistat toți ierarhii, protos fiind I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei. Spre sfârșitul slujbei, ploaia, revărsată parcă din vârful munților, amenința să risipească toți credincioșii. Dumnezeu însă n-a vrut să fie așa. Ploaia, după ce răcorise aerul, încins de bulgărel de jar

proptit pe creasta muntelui, s-a oprit... Apoi osemintele Sfântului Ghe-lasie de acum moaște sfinte, au fost așezate într-o raclă specială, stropite cu aghiazmă și unse cu sfânt mir. *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, cu viersul său de întâiul și între monahi, a explicat mulțimii de credincioși importanța momentului, darul deosebit al lui oferit nouă celor de astăzi de a face cunoscut pe aleșii lui Dumnezeu din veac adormiți.

«Sfântul Ierarh Ghelasie de la Râmeț, a explicat Întâistătătorul Bisericii noastre, este întâiul canonizat și proclamat astăzi în mod solemn, aici, la Râmeț, unde a trăit viața de pustnic, aici unde s-a rugat pentru neamul său, aici, de unde Dumnezeu l-a chemat la rosturi înalte, aici unde a ctitorit și tot aici a adormit întru nădejdea învierii».

«Creștinii s-au rugat permanent Cuviosului-ierarh și românii, în istoria lor, l-au invocat ca mare făcător de minuni, grabnic ajutător și statornic apărător al Ortodoxiei, a încheiat Prea Fericirea Sa».

În continuare, slujba privegherii a fost condusă de P.S. Episcop Serafim, vicarul Arhiepiscopiei Sibiului. Larma zilei începea să ostenească și ea, lumânările aprinse păreau stele ogindite în curtea mânăstirii. Liniștea cuprindea Râmețul. Se făcuse noapte...

Târziu, după miezul nopții, a început întâia Sfântă Liturghie săvârșită mai ales pentru cei ce au venit aici pentru a se curăți sufletește, a se împăca cu Dumnezeu, pentru a se împărtăși cu trupul și sângele Domnului... Liniștea nopții chema la continuarea rugăciunii.

Toropiți de oboseală, zgribuliți de răcoarea serii, prăvăliți pe genunchi de mamă, ca în picturile renașcentiste, copiii adormeau cu iconița ori cu vreo carte de rugăciune în mână. Totul era parcă încremenit. Doar difuzoarele din care se auzea, molcom, Sfânta Liturghie, mai sfărâmau tăcerea. Totul era rostit în șoaptă. Impresiile zilei erau abia murmurate: «L-ai văzut pe Patriarh?», «În paraclis e un preot care spovedește tare bine», «Doamne, am trăit și eu să mă pot închina la Sfânta Cruce a Domnului».

...În rest totul era tăcere.

Spre dimineață s-a săvârșit Sfântul Maslu, mult așteptat de credincioși. ...«Binecuvântați părinți sfințiți și ne iertați pe noi păcătoșii!». ...Mâini arse de soare, deformate de ani, se întind după untdelemnul dătător de sănătate...

Acatistul Sfântului Ghelasie a început imediat după Sfântul Maslu. Majoritatea celor prezenți îl aud întâia dată. De acum, pe Sfântul Ghelasie, cel ce a călcat pietrele acestor locuri îl vom invoca în ajutor în rugăciunile noastre către Dumnezeu.

Încet, încet, aproape pe nesimțite, s-a făcut ziuă. La răsăritul Soarelui, ca și purtătoarele de mir, maicile rânduite au pregătit tot ce era necesar pentru ceremonialul târnosirii, în vederea dăruirii hainei luminoase noului locaș de închinare al lavrei Râmețului. Este ora 9. Clopotele mânăstirii răsună în toate văile înconjurătoare. Începe slujba târnosirii.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist este înconjurat de I.I.P.P.S.S. Mitropoliți Daniel al Moldovei și Antonie al Ardealului, de P.P.S.S. Gherasim al Râmnicului, Calinic al Argeșului, Andrei al Alba Iuliei, Timotei al Aradului, P.S. Irineu Bistrițeanul, episcopul-vicar al Arhi-

episcopiei Clujului, preoți și diaconi. Au mai făcut parte din sobor decanii facultăților de teologie din Transilvania, directori de seminarii teologice, stareți de mănăstiri din toată țara etc. Au fost de față numeroși invitați străini.

Se face sfințirea apei în fața noii biserici, apoi se înconjoară biserica, purtându-se, după rânduială, sfintele moaște. Se pecetluiește noul locaș cu pecetea sfântului și marelui mir, se stropeste cu aghiazmă. În fața ușii principale, după rugăciunile speciale de consacrare are loc cutremurătorul dialog : Ridicați căpetenii porțile voastre... și va intra Împăratul slavei ! — Cine este acesta, Împăratul slavei?... Domnul Puteților ! Acesta este Împăratul slavei !

Noul sfânt locaș este pus sub ocrotirea Preasfintei Adormiri a Maicii Domnului și a Sfinților Apostoli Petru și Pavel

Ceremonialul de târnosire continuă în interiorul sfântului locaș, cu sfințirea picturii a catapetesmei, așezarea sfintelor moaște la temelia sfintei mese, a documentului de sfințire și a pomelnicului ctitorilor. Se spală masa ce va deveni sfântul prestol, cu îndeplinirea întregului ceremonial după care se îmbracă sfânta masă, proscomidiarul și întreg sfântul altar pentru ca, de acum înainte, să se săvârșească aici, neîncetat, sfânta jertfă cea măntuitoare — Sfânta Liturghie.

S-a cântat : Luminează-te, luminează-te, Noule Ierusalime...

După datina străbună, ierarhii, preoții și credincioșii, într-o ordine și evlavie impresionantă, au trecut prin nou-sfântul altar, închinându-se și dând slavă și mulțumire Celui de Sus și rugându-se pentru cei ce au putut să ridice un astfel de locaș. Trei zile și trei nopți, șiruri de credincioși din toată țara au trecut prin sfântul locaș.

La ora 10, soborul de slujitori, în frunte cu *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, înconjurat de un impresionant sobor de slujitori, au săvârșit Sfânta Liturghie solemnă, pe un podium aranjat în incinta mănăstirii. Pe un timp rupt din rai, într-un cadru natural ca o grădină a Maicii Precista, în căldura evlaviei celor peste 70.000 de credincioși și asistenței oficiale de stat centrală și locală, în armonia perfectă a unui cor bărbătesc alcătuit din studenți ai Institutului teologic din Sibiu, se putea rosti : nu știm dacă suntem în cer sau pe pământ, dar cu fiecare se petrece minunea convertirii și transformării noastre !

Un panegiric al istoriei, misiunii și martirajului celor sărbătoriți la 29 iunie, Sfinții Apostoli Petru și Pavel, dar și al importanței prăznuirii lor astăzi, a rostit, cu competența-i cunoscută, mitropolitul Transilvaniei, I. P. S. Antonie. Conținutul predicii, fraza cu mireasma filocalică, comparațiile și asemănările, aplicarea la viața zilnică, toate acestea au creat o stare de înaltă trăire a momentului și încă unde, aici în inima Ardealului, aici în locul binecuvântat de Dumnezeu unde a trăit Sfântul ierarh Ghelasie de la Râmeț, următor al lui Hristos, propovăduitor și transmitător al dreptei învățături primite și de la cei doi prăznuți astăzi : Sfinții Apostoli, cei nedespărțiți în moarte și împreună-rugători și mijlocitori pentru noi, Petru și Pavel.

După otpustul Sfintei Liturghii, I. P. S. Mitropolit Antonie a dat citire *Tomosului de canonizare* a celui între sfinți părintelui nostru, *Cuviosul ierarh Ghelasie de la Râmeț*, făcătorul de minuni :

TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI, PATRIARH AL
BISERICII ORTODOXE ROMÂNE,

PREA IUBITULUI CLER ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR
CREȘTINI DIN CUPRINSUL PATRIARHIEI ROMÂNE.

IAR, MILĂ, ȘI PACE DE LA DUMNEZEU, PĂRINTELE NOSTRU CEL DIN CERURI
IAR DE LA NOI PATRIARHICEȘTI BINECUVÂNTĂRI

«Pe cei pe care i-a cunoscut mai înainte, mai înainte i-a și hotărât să fie asemenea chipului Fiului Său... Iar pe care i-a hotărât mai înainte, pe aceștia i-a și chemat ; și pe care i-a chemat, pe aceștia i-a și îndreptat ; iar pe care i-a îndreptat, pe aceștia i-a și mărit» (Romani 8, 29—30).

Domnul nostru Iisus Hristos, cunoscătorul inimilor oamenilor, a ales pe pescarii galileeni și i-a făcut apostoli, iar după slăvita Sa înălțare la cer i-a trimis să binevestească Evanghelia la toate neamurile. Tot așa a ales Dumnezeu pe atâția ierarhi, mărturisitori, mucenici și cuvioși, care au fost «măriți» prin trecerea lor în rândul sfinților bineplăcuți Lui, pentru că au mărturisit cu tărie credința cea adevărată, au fost plini de dragoste față de semenii lor și și-au pus nădejdea în Domnul, mângâietorul și ocrotitorul nostru al tuturor. Dar Dumnezeu, în înțelepciunea Lui cea nepătrunsă și în dragostea sa nemărginită față de aceia pe care i-a zidit, nu și-a ales ca binevestitori ai Evangheliei Sale și făclii luminoase peste obștea credincioșilor numai ierarhi, călugări, bărbați sau femei din primele veacuri creștine, ci la șirul lor s-au adăugat în curgerea vremii și alți sfinți și mărturisitori de neamuri felurite, din toate laturile pământului. Între ei, mâna Domnului și evlavia poporului nostru au ridicat la cinste deosebită, vrednică de faptele lor, și pe unii dintre ierarhii, călugării și dreptcredincioșii creștini de neam român.

Din rândul acestora a fost ridicat și părintele nostru, ierarhul Ghelasie de la mănăstirea Râmeș, care în anul 1377 păstora pe dreptcredincioșii ortodocși români din Transilvania. Viața sa plină de sfințenie, râvna sa întru propovăduirea cuvântului Evangheliei și dragostea sa față de păstorișii săi a rămas, în amintirea bunilor creștini din părțile Munți-

lor Apuseni, până în zilele noastre. Iar sfintele sale moaște, descoperite în chip minunat la mănăstirea Râmeț, în urmă cu peste jumătate de veac, au săvârșit multe vindecări în rândul dreptcredincioșilor creștini care își îndreaptă pașii cu evlavie spre acest sfânt și străvechi locaș de închinare. Ținând seama de viața sa aleasă și de râvna lui pentru luminarea turmei sale duhovnicești și de minunile săvârșite de sfintele sale moaște;

Sfântul Sinod al Bisericii noastre a găsit că este bine-piăcut lui Dumnezeu și obștei dreptcredincioșilor, ca el să fie ridicat la cinstea cuvenită și așezat în ceata sfinților.

Drept aceea, în chip canonic și sinodal, chemând în ajutorul nostru puterea Celui Prea Înalt,

HOTĂRĂM:

De acum înainte părintele nostru ierarhul Chelasie să se numere cu sfinții și să se cinstească după pravilă în rândul sfinților ierarhi în cuprinsul Mitropoliei Ardealului și în întreaga Biserică Ortodoxă Română, cu numele de «Sfântul ierarh Ghelasie de la Râmeț».

Pentru pomenirea sa slatornicim ziua de 30 iunie, urmând a fi înscris în sinaxar, în cărțile de cult, precum și în calendarul Bisericii noastre.

De asemenea, rânduiim să se tipărească slujba și viața lui, să i se zugrăvească icoana, care să fie primite cu toată evlavia de către dreptcredincioșii creștini. Rânduiim, totodată, să fie zugrăvit chipul său la loc potrivit, alături de cele ale altor sfinți de neam român, în bisericile care se vor ridica din temelie sau se vor zugrăvi de acum înainte.

Și pentru ca evlavia dreptmăritorilor creștini să sporească prin lucrarea și chemarea sfântului ierarh Ghelasie, mai rânduiim ca, de acum înainte, bisericile care se vor zidi sau preinnoi, să-și poată lua hramul acestui sfânt, iar la hramul de acum al celor trei lăcașuri de închinare de la mănăstirea Râmeț, ca și la hramul bisericii de la fosta mănăstire a Geoagiului, să fie adăugat și acela al sfântului ierarh Ghelasie.

Pentru deplina slatornicire a celor pe care le-am orânduit în chip canonic, am întocmit și întărim cu semnăturile noastre actul de față, ca Tomos patriarhal și sinodal de canonizare, adică de așezare în rândul sfinților a celui mai sus amintit, părintele nostru Ghelasie, pentru a-l aduce la cunoștința evlaviosului cler și a binecinstitorilor creștini din cuprinsul Patriarhiei Române.

Dat în București, anul mântuirii 1992, luna iunie ziua a douăsprezecea
Membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Icoana sfântului a fost sfințită prin stropirea cu aghiazmă și arătată mulțimii de către *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, în timp ce se cânta troparul alcătuit cu prilejul trecerii în rândul sfinților a ocrotitorului acestor locuri.

În calitatea sa de Întâistătător al Bisericii Ortodoxe Române, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, a tâlcuit, pe înțelesul tuturor, rostul evenimentului și urmările actului săvârșit de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române prin canonizarea cuviosului-ierarh Ghelasie. Mai întâi, el a avut chemarea lui Dumnezeu pentru slujirea Bisericii străbune, apoi, a accentuat Prea Fericirea Sa, sfântul ierarh a apărât dreapta credință de unelțirile papistașe și în același timp, a ocrotit poporul său ca să nu fie făcut rob și deznaționalizat. În această situație, cuviosul Ghelasie a devenit, pe lângă părinte al dreptcredincioșilor, și apărătorul drepturilor politice ale acestora. De aceea, duhul său, ca al tuturor înaintașilor, se bucură împreună cu noi, acum într-o Românie unită și în Biserica reintregită. Au încercat papistașii, cum se cunoaște, de-a lungul istoriei să dezbine poporul român, să-l închine străinilor, să-și părăsească altarul străbun pentru altarul «strălucitor» poleit cu minciuni al Romei. S-a reușit, în 1700, datorită silniciilor care s-au abătut asupra bietului popor, dar inima credincioșilor, sufletul lor a rămas tot alături de strămoși, de Biserica apostolică a românilor. Împărțirea și despărțirea Bisericii ardelenne astăzi, cum dorește unii, este treaba credincioșilor, nu a Vaticanului. Uniația de la 1700 nu mai există. Bisericile unite se numesc acum Biserici catolice de rit bizantin. Ce fals dureros pentru creștinătate! Cum ai putea fi unit, când conducătorul este făcut cardinal, ești mai degrabă inclus și supus. Nu ne miră că, la 1763, când unirea se dovedise minciună pentru popor, stăpânirile lumești, la îndemnul iezuiților, au distrus peste 150 mănăstiri ortodoxe, iar bisericile parohiale au fost arse!...

Or, după revenirea la Biserica-mamă a credincioșilor «uniți», în 1948, nici o biserică «unită» n-a fost distrusă, ci, dimpotrivă, toate au fost refăcute de aceiași credincioși care nici nu dădeau importanță faptului că erau uniți. Așa se explică de ce credincioșii refuză trecerea la uniație, cu toate că ierarhii-uniți, ca și unii preoți, se declară ei martiri și victime nu numai politice, ci, că ar fi fost persecutați de Biserica Ortodoxă căreia îi atribuie epetete jignitoare... Preoții și ierarhii înțelepți și-au slujit credincioșii, în 1948, și au revenit. Cei care erau în slujiri străine s-au declarat martiri și au continuat propaganda politică în haină religioasă. Pe când aceia își ispășeau pedepse politice, străine slujirii lui Hristos, credincioșii refăceau și construiau biserici noi, așa cum le-au avut înainte de 1700 și chiar mai frumoase. Cum să nu atragă atenția aceste noi lăcașuri sfinte de cult. Jertfa acelorași credincioși, cu fiii și nepoții lor. De fapt, după recensământul, de curând efectuat și publicat, abia 1% s-au «dovedit» a fi greco-catolici. Ajutorul în toate l-au dat românilor sfinții și martirii Ardealului, între care, și mai cu osebire, apărătorul credinței și chip blândețelor, sfântul ierarh Ghelasie de la Râmeț.

Pentru toate acestea, a stăruit *Prea Fericitul Părinte Patriarh* să luăm aminte și să ne păstrăm credința, să rezolvăm diferendele între noi aici și nu la Roma sau la Budapesta, nu la Constantinopol sau în altă parte, ci cu credincioșii noștri, nu cu reprezentanți politici inveninați și răzbunători. N-au nici o vină mamele și copilașii noștri, care au suferit în trecut și care, din nefericire, suferă și astăzi. Să știe toți cei ce râvnesc starea bisericească dinainte de 1948 că poporul nostru s-a născut în istorie, în același timp creștin și român, latin și ortodox. Prețuire deosebită a arătat în cuvântul său *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* ositenitorilor pentru înălțarea noii biserici: *Prea Sfințiții Episcopi Emilian și Andrei*, P. Cuv. Stareță Ierusalima și tuturor credincioșilor.

Înceind și dând binecuvântarea arhierescă, toți credincioșii au rostit: «*să ne trăiți întru mulți ani*» și «*nu vom părăsi credința pentru dumnezei străini*». În ciuda tradiției noastre ortodoxe, s-a ovaționat și s-a bătut din palmă. Marea de oameni, valuri-valuri, nu se mai potolea, încât *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a trebuit să revină în fața credincioșilor, răspunzând entuziasmului lor și binecuvântându-i.

Apoi P. S. Andrei, episcopul locului, a dat cuvântul oaspeților ierarhi din Patriarhia Română. *I. P. S. Daniel*, mitropolitul Moldovei și Bucovinei a arătat că nu este străin de acest sfânt locaș. Aici a făcut pelerinaje în tinerețe, aici s-a rugat și, aici a simțit puterea mijlocitoare a celui canonizat astăzi. Biserica nouă pe care am sfințit-o este o mărturie a unității de neam și de credință. Duhul lui Ștefan cel Mare sălășluiește și aici, ca și duhul lui Ghelasie în mănăstirile de peste Carpați. Și domnitorul Ștefan și cuviosul ierarh Ghelasie au apărat credința strămoșească și neamul românesc. De aceea vom duce roada duhului sfântului Ghelasie lângă mormântul viu al voievodului sfânt de la Putna.

Vlădica Gherasim, episcopul Râmnicului, a arătat că și oltenii au fost prezenți aici, nu numai astăzi, ci totdeauna. Valea Oltului, ca și Valea Jiului, nu au fost numai trecători, ci și mijloace ale împărtășirii dreptei credințe și întărirea credincioșilor cu daruri, cărți, veșminte, vase sfinte și multe altele. Însuși Domnul Primei Uniri, Mihai Viteazul, s-a închinat în acest sfânt locaș ocrotit de sfântul ierarh Ghelasie. Dăm slavă lui Dumnezeu pentru toate și cinstire credincioșilor acestor locuri.

Prea Sfințitul Calinic, episcopul Argeșului, ctitor de biserici în Eparhia Clujului, unde și-a început activitatea sa ca preot, înnoitorul mănăstirilor Sinaia și Cernica, a evocat locul acesta ca loc de întărire duhovnicească și dătător de curaj și îndrăzneală în propovăduire și în ridicare de sfinte locașuri.

«Cred că nu greșesc dacă afirm că Sfântul Ghelasie a fost martor evenimentelor din 1359 când *Iuchint de Vicina* (Dobrogea) se mută la Argeș sau, poate, chiar atunci să fi fost sfințit Ghelasie pentru Transilvania, dându-i-se titlul de arhiepiscop, iar titularul scaunului de la Argeș se numea mitropolit al Ungrovlahiei.

Și atunci și acum, am fost și suntem prezenți la necazuri și la bucurii a încheiat P. S. Episcop Calinic.

P. S. Timotei, episcopul Aradului, de asemenea, a împărtășit bucuria credincioșilor bănățeni față de acest act de dreptate. Cuvioșii și sfinții mănăstirilor noastre, mai ales în Ardeal și Banat au menținut și întreținut credința curată și unitatea de neam. Mănăstirile au fost cetăți de apărare în necazuri și în primejdii.

P. S. Irineu, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Clujului, și-a arătat satisfacția de a participa la un asemenea act istoric, care a consacrat pe acela care a fost și rămâne flacăra mănăstirii Râmeț, Sfântul-ierarh Ghe-lasie. Toți românii și toate mănăstirile sunt astăzi în sărbătoare și sufletele tuturor în aleasă bucurie.

Și-au exprimat satisfacția duhovnicească și alți ierarhi. De asemenea, a vorbit credincioșilor și *P. Cuv. Arhim. Iosif*, starețul mănăstirii Xiro-potam exprimându-și emoția sfântă de a putea prezenta Iemnul crucii credincioșilor de față, atât de evlavioși și de smeriți.

O impresionantă cuvântare a fost rostită de sufletul acestei obști monahale, *Preacuvioasa Ierusalima*, stareța mănăstirii. Cu cuvinte de foc, dar și cu mângâierea smirnei și a tămâii, vorbitoarea a arătat chinurile infernului prin care a trecut pentru a menține pietrele vii ale comunității, a «sădi în stâncă» adevărul neclintit și a zidi Casa Domnului. «Cu decretul desființării mănăstirilor în față, cu controlul securității în dreapta și în stânga, cu urmărirea celor fără de suflet și întâmpinați la toate colturile de cei ce și-au pângărit sufletul și au trădat cauza credinței și a neamului românesc, a trebuit să suportăm atâtea umilinte și îngenuncheri... Dar au existat destui Iosif și Nicodim care veneau și ne încurajau, ne-au aprobat «mirodenii» și ne-au ajutat, cum au știut, să înfășurăm în giulgiu sfânt cinstitul locaș dezvelit astăzi... Superioara mănăstirii a mulțumit tuturor celor care sunt în viață și a pomenit pe aceia care au trecut în veșnicie cu nădejdea învierii și ridicării noului Ierusalim aici, la Râmeț. În lacrimile și suspinele mulțimii care cunoștea jertfa acestor «ingeri în trup», maicile mănăstirii, cuvioasa Ierusalima a pomenit cu evlavie numele părintelui Dometie, care acum se bucură cu noi și i-a închinat tot lucrul cel bun făptuit aici cu cugetul la el și împreună cu dânsul. Îi așteptăm canonizarea! Ce dumnezeiesc fapt, ca noi cei de astăzi să așezăm moaștele sfântului ierarh Ghelasie în casă nouă zidită pe stâncă neclintită a credinței noastre și a munților patriei noastre. Superioara mănăstirii a mulțumit tuturor ierarhilor pentru ajutor și Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru mari contribuții la ridicarea sfințitului locaș. «De la temelie și până la acoperiș, de la podoabe și până la frescă a fost dania sau intervenția Prea Fericirii Voastre». Chipul artei lui Ștefan cel Mare s-a putut înfăptui aici cu obolul mănăstirilor moldave și de pretutindeni. «...Mulțumim, acum, și tuturor celor ce au închis ochii și și-au deschis inima pentru tot ceea ce se vede aici. Autoritățile locale, știute sau neștiute, care și-au riscat pierderea scaunului și ajungerea mai sus, ajutându-ne, le aducem omagiu și tot respectul nostru și al credincioșilor de față. Pomenim oamenii de artă și

cultură, care, în felul lor, au înlesnit, cu pricepere și cu chibzuință, să ne bucurăm și să ne veselim în această zi și permanent».

Maica stareță și-a îndreptat gândul, apoi, către toți creștinii și românii ascunși până ieri în sine, dar alături de sufletul neamului și care au pus aici cărămida dragostei lor. Ocolului silvic, pădurarilor, pietrarilor, șoferilor, fierarilor, cărăușilor, armatei «tuturor să le facă Dumnezeu parte de bucurii în familie și să știe că aici este și Casa lor sfântă...».

P. S. *Episcop Andrei* a trecut în revistă fazele de ridicare a sfântului locaș, îndreptându-și gândurile și către înaintașul său, P. S. *Emilian Birdaș*, și adresând tuturor un cuvânt de mulțumire.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a acordat Maicii Starețe Ierusalima cinstirea de *stavroforă*, cârja și crucea patriarhală. De asemenea Prea Cuviosul Ioachim a fost ridicat la treapta de arhimandrit și i s-a oferit Crucea patriarhală.

Slujba s-a încheiat într-o atmosferă cu adevărat creștină și românească. Obștea mănăstirii a oferit celor prezenți o agapă frățească. Coriturile speciale de găzduire, ca și întreaga veselă și vasele de bucătărie, au fost oferite de unitatea militară «Vânătorii de munte» din localitate. Masa s-a servit tuturor, în serii. S-au rostit cuvântări, iar corul studenților teologi de la Sibiu a prezentat un frumos, concert de cântece patriotice și locale.

Ordinea desăvârșită a ceremoniei a fost asigurată de conducerea eparhială, protoierei și preoți sub conducerea inimosului părinte vicar, Ștefan Urda, toți îndeplinindu-și cu cinste această înaltă misiune. Au fost de față miniștri, lideri politici, reprezentanți ai autorităților locale, consilieri eparhiali și patriarhali, decani și prodecani, directori ai școlilor teologice.

Seara s-a oficiat privegherea în cinstea sfântului Ghelasie, iar dimineața, 30 iunie, ziua de pomenire a sfântului Ghelasie, s-a săvârșit Sfânta Liturghie în cadrul căreia s-au înălțat rugăciuni de cinstire și de invocare a ajutorului Sfântului recent canonizat.

Astfel s-au desfășurat sărbătorile legate de canonizarea Sfântului ierarh Ghelasie și târnosirea noii biserici de la Râmeț, al cărei clopot «pân' la Putna plânge». Și știm că multă vreme amintirile noastre vor purta plăcuta «povară» a acestor zile — și mai știm că un popor care naște încă sfinți și înaltă încă biserici mai are încă multe pagini de scris în istorie.

După încheierea festivităților de la mănăstirea Râmeț, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de I. P. S. Mitropolit Daniel și de alți ierarhi ai Bisericii noastre, a pornit în ziua de 30 iunie spre Moldova. Pe traseu s-au vizitat mai multe localități din județele Mureș și Harghita. Un moment deosebit l-a constituit vizitarea parohiei Bistra.

În această parohie, credincioșii, îmbrăcați în straie tradiționale, au întâmpinat în fața bisericii soborul ierarhilor. Tineri și vârstnici, și mai cu seamă școlari împreună cu profesorii din localitate, toți cu lumânări

în mâini, având în mijlocul lor pe harnicul păstor duhovnicesc, părintele Teofil, un cunoscut misionar al acestor ținuturi, inconjurat de membrii Consiliului parohial, au ținut să primească binecuvântarea *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, moment unic, poate, în viața acestei istorice localități. Cu mare emoție, Întâistătorul Bisericii noastre a binecuvântat și a gustat din pâinea și sarea oferite de unul din vârstnicii satului, ca rod al muncii lor și simbol de creștinească și românească viețuire în comuniune. Prilejul proclamării Sfântului ierarh Ghe-lasie la mănăstirea Râmeț, din ziua de Sfinții Apostoli Petru și Pavel, le-a dat posibilitatea credincioșilor din Bistra să se adune în gând și rugăciune cu toată suflarea ortodoxă și să înscrie, în inimile lor curate, binefacerile dumnezeiești prin mijlocirile sfinților și cele ale sfinților din neamul nostru, ale celor din Ardealul, de atâtea ori răstignit în istoria sa bogată, presărată cu multe și adânci nedreptăți și suferințe.

Unită în cântările bisericești și în cele învățate de copii la școală pentru slăvirea eroilor și martirilor pentru credință și neam, a vrednicilor lui Ștefan cel Mare, ale lui Mihai Viteazul sau ale românilor care-și dau viața pe malurile Nistrului, ceata credincioșilor din fața bisericii, — cu vechime de sute de ani —, imprima privirii imaginea multicoloră din frescele bucovinene. Din această dreptmăritoare ceată s-a desprins, ca o floare dintr-o pajiște primăvărată, tânăra *Elena Simina Coda*, îmbrăcată ca și ceilalți elevi în straie naționale, lucrata cu mîgală de mamele și bunicile satului și, în numele obștei creștine, cu glasul tremurând de emoție și bucurie, a rostit, în versuri proprii, gândurile ei și ale fiecărui fiu sau fiică a Bisericii strămoșești :

«Prea Fericite Părinte Patriarh,
Lui Dumnezeu îi mulțumim,
că azi în Bistra vă primim,
cu pâine albă și cu sare,
azi, în zi de sărbătoare.
C-așa-i datina străbună,
aici, în țara cea română!
Bunul nostru Dumnezeu
ne-a trimis alesul Său
să ne binecuvânteze,
drumul să ni-l lumineze.
Suntem bucuroși nespun
că Dumnezeu v-a adus
între oile din munte
ce trebuie păstorite,
Domnul Țe lăudat,
că pe noi nu ne-ați uitat.
În acest mic sat sub soare,
azi e mare sărbătoare :
Azi trimisul Domnului
intră drept în casa Lui :
casă mică și bătrână
dar e o casă română !

Aici s-au rugat strămoșii
iar azi se roagă nepoții.
Dar, Bunule Dumnezeu,
fereste-ne de orice rău,
să putem cu spor lucra
să-nălțăm biserica ;
Locașul de rugăciune
pentru sufletele bune,
ce-o să fie de folos
pentru neamul ortodox.
La această Catedrală,
mândră ca Sfânta Fecioară,
zi de zi noi toți muncim,
de la copii la bătrâni.
Doamne, noi ne rugăm Ție,
pentru-a-noastră Patriarhie
și pentru Sfântul Sinod
ce învață acest norod ;
îi arată calea dreaptă,
de la ea să nu se-abată,
pe Iisus mercu iubească,
și pe El să-L preamărească.
Prea Sfântă Fecioară-aș vrea,

s-auzi rugăciunea mea :
 Roagă-te lui Iisus,
 cu îngerii cei de sus,
 să-l păzească-ntru mulți ani !...
 Prea Fericite Părinte, știm,
 și de aceea vă iubim.
 că veniți cu gânduri bune,
 azi, în zi de rugăciune,
 să fim aici împreună
 ca și pruncii cu-a lor mamă.
 Și prea Fericirea Sa,
 Bine-a venit la Bistra !
 Noi vă primim ca pe-un Crai,
 ca pe un trimis din Rai ;
 Avem martor pe Iisus
 și toți îngerii de sus,
 că venirea Dumneavoastră
 în bisericuța noastră
 e mila lui Dumnezeu

de-a trimis pe-alesul Său.
 în acest sat îndepărtat,
 de Dumnezeu neuitat.
 Vai ! Vai ! ortodocși născuți,
 să nu vă lăsați corupți,
 nici ademeniți de ei,
 de «martori» și «farisei»,
 doar Biserica ne cheamă,
 că este a noastră mamă !
 «Tatăl nostru» e Iisus,
 alții n-au nimic de spus !
 Pentru-al nostru Patriarh,
 îl rugăm pe Dumnezeu
 să-l ferească de cel rău,
 să-aibă parte de Duh Sfânt
 cât va trăi pe pământ !
 Doamne ! Ajută-ne pe toți
 cei din neamul ortodox !

Prea Fericitul Părinte Patriarh a mulțumit și a binecuvântat pe alcătuitoare și rostitoare a acestor stihuri atât de simțite.

Înconjurat de preoți și de credincioși și de gingășia îngerească a copiilor, cei dintâi care deschid sufletele prin vorbele și florile luate proaspăt din grădina proprie — «flori dintr-alte flori», cum glăsuiește colinda — soborul arhieresc și preoțesc, ca și toți cei prezenți, nu reușeau să-și ascundă lacrimile.

Copleșit de aceleași simțiri — și poate mai mult — *Părintele Patriarh Teoctist* a mulțumit mai întâi lui Dumnezeu și bineplăcutului Său, sfântul ierarh Ghelasie de la Râmeț, că i-a fost hărăzit să străbată acest ținut străbun al Mureșului. Și-a mărturisit bucuria și prețuirea pentru ceea ce credincioșii cu preoții lor înfăptuiesc acum, pentru această duhovnicească întâlnire la care nimeni nu se aștepta. Reținând conținutul poeziei, sinceritatea fiecărui cuvânt din poezie, Întâistătătorul obștii ortodoxe, a apreciat, nu numai talentul și îndemânarea autoarei, ci și profunzimea ideilor, care dau la iveală viguroasa structură spirituală a unui copil și, prin aceasta izvorul de apă vie a credinței și istoriei noastre pe aceste ținuturi.

«Este o lecție pentru noi toți și pentru toți cei ce trebuie să pună umărul — a continuat Arhipăstorul nostru — la renașterea duhovnicească, culturală și socială a neamului nostru. Asemenea prunci, harnici, talentați și iubitori de frumos sunt mândria noastră a tuturor, deoarece exprimarea gândului prin vers reprezintă starea optimă de cultură și de înzestrarea copilului ca ființă cugetătoare de Dumnezeu.

Prezența pruncilor și a tinerilor la biserică, alături de noi cei vârstnici, înseamnă nu numai plinirea mântuitorului nostru Așezământ, ci și trăinicia și dăinuirea și viitorul lui. Prin ei, pe care însuși Mântuitorul i-a iubit și i-a chemat la Sine, Biserica pururea se înnoiește și se întinește, cum o înfățișează Sfântul Apostol Pavel în epistolele sale».

Prea Fericitul Părinte Patriarh a mulțumit tuturor pentru frumoasa primire și a binecuvântat copiii. Preotul paroh a condus apoi pe înalții ierarhi în biserică, martoră a multor bucurii, împliniri și dureri în viața parohiei al cărei început se pierde adânc în istorie.

S-a intrat apoi în noua biserică, aflată în construcție. Aceasta are o arhitectură de catedrală — dimensiunile și turlile ei domină împrejurimile încărcate de păduri, fânețe și livezi de pomi, ducând spre cerul cel nevăzut mulțumirea și rugăciunile dreptmăritorilor creștini. Cu atenție și dragoste, *Prea Fericitul Părinte Patriarh* a primit lămuririle și dorința tuturor de a duce la bun sfârșit lucrările și a făcut apel să se stăruie, cu credință, în lucrare, pentru a avea ajutorul lui Dumnezeu și al credincioșilor.

Popasul de la biserică de lemn, înălțată de același râvnitor preot, pe locul fostei mănăstiri Bistra, cunoscută în istorie încă din secolul al XV-lea și atestată de mărturii arheologice a constituit o privire asupra vieții bisericești ortodoxe de dinainte de anul 1700. Leagăn de cultură românească și de rezistență împotriva uniției, mănăstirea Bistra a căzut pradă, ca atâtea altele, fanaticului și sângerosului general Bucow la 1763. Și aici, ca în atâtea și atâtea locuri și împrejurări, ne dăm seama că Dumnezeu este cu neamul românesc. După 229 ani, sfinții ardeleni, pietrele și osemintele descoperite în cimitirul mănăstirii Bistra strigă, apără și proclamă, dincolo de patimile celor ce au căutat la noi «pământ și apă», dreptatea dumnezeiască a românilor. Prețuind și această sfântă strădanie, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* i-a sfătuit să continue lucrările spre slava Bisericii noastre.

La dorința preotului și a credincioșilor, soborul înalților ierarhi au răspuns stăruințelor lor și au mai zăbovit în frățească împărtășire a gândurilor și aspirațiilor de mai bine ale tuturor.

Un popas s-a făcut, apoi, la mănăstirea Sf. Ilie Toplița ctitoria vrednicului de pomenire și întâiul patriarh al României, *Miron Cristea*. După cuviință, *Prea Fericitul Părinte Patriarh* a săvârșit un parastas la casa părintească a distinsului ierarh. S-a vizitat schitul cu locașul său de cult și noua biserică, în stadiu avansat de pictură, încadrată splendid între confortabilele chilii. La ieșirea din oraș, s-a oficiat o pomenire a

coilor neamului și reîntregirii (1916—1918) la *Monumentul* ridicat aici prin grija și cheltuiala patriarhului Miron Cristea.

O dată cu trecerea munților în Moldova, înalții ierarhi au admirat renumărate biserici noi sau în construcție rânduite de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* pe când era chiriarhul locului. Aproape în fiecare duminică și sărbătoare târnosim sau resfințim biserici ale căror lucrări au început în vremea Prea Fericirii Voastre, spunea I. P. S. Mitropolit Daniel.

Ajunși la mănăstirea Neamț, la vremea vecerniei, înalții ierarhi și însoțitorii lor au fost întâmpinați după datină, de către soborul mănăstirii în frunte cu p. cuv. stareț, doctorul Irineu Chiorbeja. Ca ierarh al locului, I. P. S. Mitropolit Daniel și-a exprimat bucuria că primește pe unul dintre foștii viețuitori ai mănăstirii, ajuns în cea mai înaltă vrednicie în Biserica străbună. De fapt, *Prea Fericitul Teoctist* este al doilea întâistătător al Bisericii noastre, provenit dintre viețuitorii mănăstirii, după patriarhul Nicodim Munteanu.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a mulțumit soborului, de fapt familia din care s-a ridicat, și a explicat celor de față rostul vizitei, preamărind actele de glorie ale lui Ștefan cel Mare, ctitorul bisericii «Inălțarea Domnului» din incinta mănăstirii Neamțului. S-a vizitat apoi incinta și s-a meditat îndelung la mormântul-minune al monahului «necunoscut» din fața bisericii. *Prea Fericitul Părinte Patriarh*, martor al evenimentului descoperirii din mai 1986, și-a exprimat convingerea că duhul sfântului din aceste moaște ne va lumina să-l identificăm. Mulți spun că este Cuviosul Paisie de la Neamț. Smeritul prezentator al acestui itinerar este convins și a subliniat, în numeroase ocazii, că este vorba, cu adevărat, de marele înnoitor al monahismului ortodox și isihastul secolului XVIII : *Cuviosul Paisie*. Dacă ar fi fost un «mușatin» ar fi fost înmormântat în biserica veche, dacă ar fi fost un simplu monah, obștea era obligată să-l ducă lângă ceilalți călugări, după rânduială. Trebuie reținută minunea și epifania și meditat îndelung.

Miercuri, 1 iulie, ziua de pomenire a sfinților mucenici Cosma și Damian, doctori fără de arginți, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, ceilalți ierarhi însoțitori, au asistat la Sfânta Liturghie oficiată în paraclisul mănăstirii Neamț. A fost vizitată apoi tipografia Mitropoliei, înzestrată recent, prin grija I. P. S. Mitropolit Daniel, cu utilaj modern de culegere și imprimare. Alți delegați, ierarhi și însoțitori, și-au plecat genunchii la bisericile Vovidenia și schitul «Icoana».

**SLUJBELE SOLEMNE DE LA MĂNĂSTIREA PUTNA,
PRILEJUITE DE PROCLAMAREA CANONIZĂRII
BINECREDINCIOSULUI VOIEVOD ȘTEFAN
ȘI A SFINȚILOR LEONTIE DE RĂDAUȚI ȘI DANIL SIHAȘTRUL**

După popasul făcut la mănăstirea Neamț, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, împreună cu ceilalți membri ai Sfântului Sinod care l-au însoțit la festivitățile de la mănăstirea Râmeț, au pornit spre mănăstirea Putna, unde aveau să se desfășoare, în continuare, festivități de proclamare solemnă a importanțelor hotărâri ale Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Traseul către mănăstirea Putna trece pe lângă Ipotești marelui nostru poet național, Mihai Eminescu, localitate aflată într-o zonă atât de frumoasă în care și *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și-a petrecut o parte din anii copilăriei și de unde s-au ridicat personalități de vârf ale culturii române : *Ciprian Porumbescu, George Enescu, Nicolae Iorga*, poetul *Nicolae Labiș* ș.a.

Ajunși la Putna, înalții ierarhi au fost întâmpinați de oamenii locului cu pâine și sare : mulți locuitori ai comunei au invitat pe *Prea Fericitul Părinte Patriarh* să le binecuvânteze casa, masa și curtea. Clopotele Putnei legau undele nevăzute cu glasul strămoșilor, pregătind încununarea canonizării pentru eternitate a aceuia ce a fost ctitor, domn sfânt și drept și a săvârșit fapte de sfințenie, *Ștefan cel Mare*.

I. P. S. Pimen, arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, înconjurat de un sobor de clerici și de o mare mulțime de oameni, a întâmpinat cu Sfânta Cruce și Sfânta Evanghelie pe *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și pe ceilalți membri ai Sfântului Sinod. S-a intrat în biserică, s-a făcut metanie la mormântul ctitorului. *I. P. S. Arhiepiscop Pimen* a ținut un scurt cuvânt de bun venit.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a mulțumit pentru entuziasta primire și a explicat mulțimii de credincioși rostul canonizării sfinților pentru întărirea evlaviei noastre. Noi ne-am făcut o sfântă datorie, iar Dumnezeu, care cunoaște și ostenele noastre, va răsplăti fiecăruia după harul primit și strădania depusă. Personal am simțit, a ținut să sublinieze Întâistătorul Bisericii noastre, puterea lui Dumnezeu și mijlocirea marelui Ștefan și ne-am depus silința, împreună cu părinții mănăstirii, să redăm Putnei strălucirea pe care a avut-o acum cincisute de ani. Strădania noastră a fost completată și înmulțită, cu dragoste și jertfelnicie, de către credincioșii noștri, de sprijinul autorităților locale și județene. Și, în ciuda multor dificultăți întâmpinate, Putna poate fi socotită cununa tuturor mănăstirilor moldovene. S-a căutat și s-a reușit să fim la înălțimea înaintașilor cu mijloacele noastre de astăzi : «Bucură-te Mare Voievod, bucurați-vă toți cei de aici și de pretutindeni» a încheiat *Prea Fericitul Părinte Patriarh* binecuvântând pe credincioși, care erau în adâncă emoție...

Răspunzând *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, I. P. S. Mitropolit Daniel* a dat slavă lui Dumnezeu pentru toate și a arătat că astăzi trăim cu toții o împlinire profetică : Un Teoctist-mitropolitul a uns domn pe Ștefan cel Mare, un Daniel-arhimandritul a dezlegat pe tânărul domn și l-a împărțășit, conducându-l în jilt, în anul 1457. Și iată acum istoria se repetă în eshaton : Un Teoctist-Patriarhul îl unge pentru canonizare pe Ștefan, iar un Daniel-mitropolit îl proclamă *sfânt* pe marele voievod și ctitor.

După încheierea ceremoniei întâmpinării și prezentărilor, a continuat slujba privegherii de toată noaptea, lângă mormânt și în incinta mănăstirii, fiind de față mii de credincioși din toate provinciile românești, rugându-se și cântând imne în cinstea evenimentului. Vecernia mare a fost oficiată de un sobor de ierarhi, arhimandriți, preoți și diaconi sub protia I. P. S. Arhiepiscop Vladimir al Basarabiei.

În cursul zilei a sosit la mănăstirea Putna și grupul de călugări de la Sfântul Munte Athos, purtători ai lemnului din Sfânta Cruce. Credincioșii au sărutat și au cinstit, după cuviință, obiectul sfânt.

După terminarea slujbei, *I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei* a rostit un bogat și frumos cuvânt de învățătură, ca unul care a ostenit mult la pregătirea canonizării în calitate de președinte al comisiei sinodale.

La vremea rânduită, s-a săvârșit ultimul parastas pentru Ctitorul Voievod.

Joi, 2 iulie, ziua trecerii spre eternitate a lui Ștefan cel Mare, 1504, zi în care — Doamne, mare îți este mila, iar tu Născătoare de Dumnezeu-Fecioară cum le rânduiеști — Biserica prăznuiește Așezarea în raclă a Cinstitului veșmânt al Maicii Domnului, a început ceremonia proclamării prăznuirii lui Ștefan cel Mare ca Sfânt.

Pe lângă *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, din sobor au făcut parte : II. PP. SS. Daniel, mitropolitul Moldovei și Bucovinei ; Nestor, mitropolitul Olteniei ; Lucian, arhiepiscopul Tomisului ; Pimen, arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților ; Vladimir, arhiepiscopul Chișinăului ; Onufrie, arhiepiscopul Cernăuților ; PP.SS. Gherasim al Râmnicului și Calinic al Argeșului ; Epifanie al Buzăului ; Eftimie al Romanului și Hușilor ; Timotei al Aradului ; Petru, episcopul de Bălți ; Calinic, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor ; Gherasim, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sucevei. De asemenea, din sobor au mai făcut parte arhimandriți-stareți, ieromonahi, profesori universitari, teologi din toată țara și decanul Facultății de teologie din Iași, Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, diaconi și invitați.

Într-o suită impresionantă, ca pe vremea Marelui Voievod și a bazileilor din Constantinopol, membrii Sfântului Sinod, în frunte cu *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, îmbrăcați în veșminte strălucitoare, precedați de icoanele celor canonizați, purtate de călugări-arhimandriți, au început ieșirea din stăreție, de fapt fosta sală a Consiliului lui Ștefan Voievod și a fiului său Petru Rareș, îndreptându-se spre biserică. Imediat după suita ierarhilor a urmat grupul autorităților de stat și politice ale țării și ale Republicii Moldova în frunte cu dl. Ion Iliescu, pre-

ședintele României și dl. Alexandru Moșanu, președintele Parlamentului Basarabiei din Chișinău. Cu toții s-au închinat și și-au plecat frunțile și genunchii la mormântul Sfântului Ctitor-Voievod.

Înălții oaspeți și invitați au luat loc în balconul incintei de nord al mănăstirii, iar soborul de slujitori și-au luat locul pe podiumul special amenajat pentru săvârșirea sfintei Liturghii solemne. Răspunsurile liturgice au fost date alternativ de către corul de copii din Laura (de lângă Putna), corul parohial din localitate și corul unui grup de studenți de la Facultatea de teologie a Universității din Iași. Armonia perfectă, transmisie prin stație, impecabilă.

După citirea Sfintei Evanghelii, *I. P. S. Mitropolit Daniel* a vorbit credincioșilor despre cinstirea ce se cuvine sfinților pentru mijlocirea lor ca prieteni ai lui Dumnezeu și ca vase alese. Cinstirea sfinților și a moaștelor lor este o poruncă dumnezeiască și o îndatorire omenească. Fiecare popor are aleșii săi și fiecare familie își cinstește înaintașii. Eroii sunt preamăriți de oameni că i-au apărat și și-au dat viața pentru ei. Împărații și regii sunt amintiți de supuși și urmași considerând că datorită lor au moștenire și țară. Martirii și mărturisitorii sunt temelia Bisericii și încredințarea noastră pentru apărarea dreptei credințe. Unii dintre ei, înainte de creștinare, au fost păgâni, nelegiuiți sau închinători la idoli, la natură și diverse zeități, dar s-au convertit și au devenit exemplu pentru noi.

În istoria biblică, a continuat înaltul ierarh, avem exemple nenumărate ale chemării la pocăință și sfințenie. Dumnezeu nu dorește moartea păcătosului ci îndreptarea lui. Cinstim pe Avraam ca tată al neamurilor. Despre el, Mântuitorul Iisus Hristos spune că în «sânul» său este raiul, nu pomenim pe Avraam — omul simplu, înclinat spre cele trecătoare. Nu cinstim pe Moise sau pe Ilie că au ucis slujitori mincinoși, ci pentru faptul că au răspuns la chemarea sfințeniei lui Dumnezeu. Nu-l pomenim pe David că a ucis pe Goliat sau pentru că a căzut în păcate obișnuite, ci îl cinstim ca prooroc și om al pocăinței, dăruit lui Dumnezeu, și mare înnoțat al lucrărilor Ziditorului. El striga zi și noapte: păcatele tinerețelor mele nu le pomeni, Doamne!

Referindu-se apoi la perioada Noului Testament, *I.P.S. Mitropolit Daniel* a arătat că Dumnezeu-întrupat și Mesia cel mult așteptat cere de la noi pocăință, iertare, credință, depărtarea de patimi, adică transformarea noastră, prin dragoste; cel ce arată multă iubire față de Dumnezeu, multe i se vor ierta. Numai necredința, erezia, falsul, ipocrizia, nu se pot ierta ușor.

Cel mai important exemplu pentru noi este Sfântul Apostol Pavel. Biserica nu cinstește pe Saul persecutorul Bisericii, pe ucigașul creștinilor, ci pe Pavel convertitul, apostolul, misionarul, ctitorul de comunități creștine, martirul, făcătorul de minuni, alcătuitorul de scrisori, apărătorul credinței în Hristos...

Așa stau lucrurile și în ceea ce îl privește pe Ștefan cel Mare. Noi nu-i pomenim păcatele, acestea au fost dezlegate de oameni sfinți, ca Daniil Sihastul și iertate de Dumnezeu. Nu-l pomenim pentru războaiele purtate de el, ci pentru apărarea gliei străbune, îl cinstim pentru cei 47 de ani de domnie pe care numai Dumnezeu i-a dat-o și l-a apărat. Pen-

cele 47 de biserici și mănăstiri zidite de el ca dovadă a credinței lui
 ternice și drepte și ajutorului neîndoielnic al Maicii Domnului și al
 uror sfinților...

Pentru aceasta, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, cerce-
 nod și chibzuiind îndelung asupra celor aproape cinci sute de ani care
 au scurs de la trecerea spre veșnicie a marelui voievod, l-a canonizat.
 noi am declarat sfânt pe Ștefan, ci faptele sale și urmările acestora
 asupra neamului românesc și a credinței străbune, precum și evlavia po-
 pulului nostru pentru cel ce are fapte minunate, toate acestea ne-au de-
 terminat și ne-au încredințat să-l înscriem, spre pomenire, în calendarul
 ortodox, începând cu data de astăzi, 2 iulie 1992.

În lacrimile și suspinele zecilor de mii de credincioși, I. P. S. Daniel
 a încheiat una din cele mai convingătoare predici cu conținut dogmatic
 și național, aici lângă mormântul, ctitoria și locul pentru odihna eternă
 a celui ce a fost, este și va fi Bincredinciosul voievod Ștefan cel Mare
 și Sfânt.

«Dumnezeu să primească strădaniile noastre și, cu mijlocirea mare-
 ni Domn, să fim iubiți de Dumnezeu și feriți de rele și primejdii!».

După otpustul Sfintei Liturghii, I. P. S. Arhiepiscop Pimen, chiriar-
 hul locului, a dat cuvântul I. P. S. Nestor, mitropolitul Olteniei, recu-
 zescut istoric și teolog și membru de onoare al Academiei Române.
 I. P. S. Sa, cu puterea preciziei datelor*, a justificat istoric și faptic, na-
 țional și creștinește, actul canonizării lui Ștefan cel Mare și Sfânt. De
 cinci sute de ani este cinstit Marele Voievod, dar astăzi este plinirea vre-
 mii. Așa a vrut Dumnezeu și așa a dorit Sfântul! Mii de generații și mi-
 lioane de suflete au ingenuncheat aici, iar slujitorii mănăstirii nu i-au
 lăsat candela să se stingă, l-au pomenit, au așteptat vocca sa și iată
 acum Ștefan este înviat în inimile noastre și cutreieră cugetul întregului
 neam românesc, toată suflarea Moldovei este împreună cu noi și toată
 făptura, cerul și pământul sunt martore și se bucură împreună cu noi.

Cu adevărat suntem una, parcă ne stăpânește pe toți fiorul sfânt al
 adunării din 1871—1872 de la Putna, când de aici, de pe acest loc, se au-
 zea glasul ardeleanului Ion Slavici și o mare de oameni sorbea cuvintele
 de foc rostite de poetul durerii și fericirii noastre, Mihai Eminescu. Cu
 toții erau martorii punerii temeliei mănăstirii — nu pe pământ —, ci în
 suflete, nu în isonul inno grafului, ci în ropotele de armonie ale «Altaru-
 lui Mănăstirii Putna», compoziție a lui Ciprian Porumbescu, cel care di-
 rija și corul. Ce bine și frumos e astăzi să-i pomenim și să-i ferim pe
 toți înaintașii!

«Ceea ce am făcut, în numele Domnului am făcut și pentru neamul
 nostru ne-am străduit» a încheiat înaltul ierarh, fost ostenitor și stareț
 al mănăstirii Neamț, ctitoria voievodului sfânt.

În acest moment de adâncă trăire creștină și românească, la invitația
 Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, I.P.S. Nestor a dat citire To-
 mosului de canonizare a lui Ștefan cel Mare :

* I. P. S. Nestor a și tipărit o carte cu acest prilej, *Cuvânt de preamărire*, Edi-
 tura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1992.

TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI,
ȘI PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

PREA IUBITULUI CLER ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI
DIN CUPRINSUL PATRIARHIEI ROMÂNE,
HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU, PĂRINTELE LUMINILOR,
IAR DE LA NOI PATRIARHICEȘTI BINECURĂNTĂRI.

Cuvios lucru este și plin de folos duhovnicesc pentru credincioșii Bisericii de a se arăta plini de evlavie, a cinsti și a pomeni, prin slujbe și prin cântări, pe cei ce s-au arătat bineplăcuți lui Dumnezeu în viața lor pământească. Lauda care se dă celor ce trăiesc în chip virtuos se îndreaptă către însuși Dumnezeu, de la care izvorăște oamenilor toată virtutea precum ne învață Sfântul Grigorie de Dumnezeu Cuvântătorul: «iar lauda celor bune înflăcărează și îndeamnă pe credincioși».

«Când este lăudat dreptul se veselesc popoarele» glăsuiește proorocul David. Dar lauda binecredinciosului voievod Ștefan cel Mare ne produce nu numai bucurie duhovnicească, ci și îndemn puternic pentru grija mântuirii sufleteșii. Fiecare dintre dreptmăritorii creștini este dator să cinstească și să laude, după cuviință, pe cei ce au viețuit cu dreaptă credință și fapte bineplăcute lui Dumnezeu, pentru că lauda este plata virtuții și cel ce laudă virtutea laudă pe însuși Dumnezeu.

Prin asemenea fapte virtuozose a strălucit dreptcredinciosul voievod Ștefan cel Mare, care a cărmuit Țara Moldovei timp de 47 de ani, înarmat cu platoșa credinței în Dumnezeu, cu cea a postului și a rugăciunii și cu multe fapte ale dragostei creștine închinată Bisericii și poporului său; a zidit un foarte mare număr de biserici și mănăstiri, înzestrându-le cu cele necesare sfintelor slujbe; ca un purtător de biruință a luptat cu prețul vieții sale până la jertfelnicie pentru apărarea hotarelor țării și a credinței strămoșești fiind numit «apărător al creștinătății»; a miluit pe cei săraci și a răsplătit pe luptătorii oșteni; a arătat îndurare și pe cei greșiți i-a îndreptat.

Smerenia noastră, împreună cu toți membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, privind la viețuirea jert-

felnică pentru credință și neam a dreptcredinciosului voievod, bineplăcută lui Dumnezeu, la juptele și împlinirile lui și purtând grijă de folosul obștesc al credincioșilor, iar pe de altă parte ținând seama de cele arătate de către Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților care a cerut ca amintirea zilei trecerii la cele veșnice a Marelui Ștefan să fie așezată ca zi de pomenire a Sfântului ;

Urmând obiceiului obștesc al Bisericii și rânduielilor dumnezeieștilor părinți de dinaintea noastră, făcut-am cunoscut să se dea binecredinciosului voievod Ștefan cel Mare cinstirea cuvenită bărbaților sfinți.

Pentru aceasta urmând rânduiala canonică și sinodală și chemând în ajutorul nostru puterea Celui Prea Înalt,

H O T Ă R Ă M :

De acum înainte și până la sfârșitul veacurilor, Voievodul Ștefan cel Mare al Moldovei să fie pomenit laolaltă cu bărbații cei cuvioși și sfinți ai Bisericii, cinstindu-se cu slujbe și cântări de laudă în ziua de 2 iulie, fiind înscris în sinaxar, în cărțile de cult și în calendarul Bisericii noastre cu numele «Dreptcredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt».

Spre veșnică cinstire, dovadă și încredințare despre cele ce am hotărât, s-a întocmit acest Tomos patriarhal și sinodal de canonizare, spre a fi adus la cunoștința credincioșilor și clerului Bisericii Ortodoxe Române și a tuturor evlavioșilor români, oriunde ar trăi aceștia.

Dat în București, anul mântuirii 1992, luna iunie, ziua a douazecea
Membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

După citirea Tomosului, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a stropit cu aghiazmă icoana marelui Voievod, sfințită la București și, în semnul crucii, a ridicat-o și a prezentat-o mulțimii de credincioși care, cu capetele plecate și adâncă metanie, au simțit, din acest moment, puterea lui Dumnezeu și mijlocirea sfântului ctitor-voievod.

În aceeași atmosferă de înaltă trăire creștină și românească, a continuat proclamarea altor sfinți și următori ai lui Hristos.

Astfel, I. P. S. Mitropolit Daniel a dat citire Tomosului de canonizare a sfântului ierarh Leontie de Rădăuți, distins slujitor și făcător de minuni, ocrotitorul Bucovinei :

TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI
ȘI PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

PREA IUBITULUI CLER ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI
DIN CUPRINSUL PATRIARHIEI ROMÂNE,
HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU, PĂRINȚELE LUMINILOR,
IAR DE LA NOI, PATRIARHICEȘTI BINECUVÂNTARI.

Vrednic de toată cinstirea înaintea lui Dumnezeu și plin de folos duhovnicesc pentru dreptmăritorii creștini este a cinsti și a pomeni, prin sfinte slujbe și cântări bisericești, pe cei ce au bineplăcut lui Dumnezeu prin viața cuvioasă și fapte bune spre folosul aproapelui și slăvirea lui Dumnezeu, Lăudând și preamărind pe cei sfinți, cinstim pe Însuși Dumnezeu, așa cum glăsuiește Psalmistul: «Prin sfinții care sunt pe pământul Lui, minunată a făcut Domnul toată voia întru ei» (Ps. 15, 3).

De aceea luând aminte la viața plină de nevoie duhovnicești a părintelui nostru ierarh Leontie, la iscusința și dăruirea cu care a slujit Biserica lui Hristos ca stareț, părinte duhovnicesc al sfintei mănăstiri Lavra, apoi ca ierarh, episcop al Rădăușilor, la cinstirea pe care i-au dat-o șiii săi duhovnicești din mănăstiri, sihăștrii și credincioșii, atât în timpul vieții sale pământești cât și după adormirea sa întru nădejdea învierii și a vieții veșnice;

Smerenia noastră, împreună cu toți membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, privind la viețuirea cea bineplăcută lui Dumnezeu și la faptele și împlinirile părintelui ierarh Leontie, și purtând grijă de folosul duhovnicesc al credincioșilor, iar pe de altă parte ținând seama de cele arătate de către Arhiepiscopia Sucevei și Rădăușilor care a cerut ca ziua trecerii la cele veșnice, 1 iulie, să fie așezată ca zi de cinstire a părintelui Leontie, urmând obiceiul obștesc al Bisericii, și rânduielile dumnezeieștilor părinți dinaintea noastră, făcut-am cunoscut să se dea părintelui ierarh Leontie cinstirea cuvenită bărbaților celor sfinți.

Drept aceea, urmând rânduiala canonică și chemând în ajutor puterea Celui Prea Înalt,

HOTĂRÂM:

De acum înainte și până la sfârșitul veacurilor, părintele nostru ierarh Leontie de la Rădăuți să fie pomenit laolaltă cu bărbații cei cuvioși și sfinți ai Bisericii noastre, cinstindu-se cu slujbe și cu cântări de laudă, în ziua de 1 iulie, fiind înscris în sinaxarele, în cărțile de cult, precum și în calendarul Bisericii noastre cu numele «Sfântul Ierarh Leontie de la Rădăuți».

De asemenea rânduim să se tipărească istoria vieții, slujba și icoana sfântului, care să fie permise cu toată evlavlia de către dreptmăritorii creștini, iar chipul acestuia să se zugrăvească și să se așeze la locul cuvenit alături de cele ale altor sfinți de neam român în bisericile ce se vor zidi sau se vor preînnoi.

Spre veșnică cinstire, dovadă și încredințare despre aceasta s-a întocmit acest Tomos patriarhal și sinodal de canonizare pe care îl întărim cu semnăturile noastre și îl facem cunoscut clerului și dreptmăritorilor creștini din cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române.

Dat în București în anul mântuirii 1992, luna iunie, ziua a douăzecea.

Membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

În continuare, I. P. S. Arhiepiscop Vladimir al Chișinăului a dat citire Tomosului de canonizare a cuviosului Daniil Sihastrul, duhovnicul și sfetnicul marelui voievod Ștefan cel Mare :

TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI
ȘI PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

PREA IUBITULUI CLER ȘI DREPTMĂRITORILOR CREȘTINI
DIN CUPRINSUL PATRIARHIEI ROMÂNE,
HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU, PĂRINTELE LUMINILOR,
IAR DE LA NOI PATRIARHICEȘTI BINECUVÂNTĂRI.

Vrednic de toată cinstirea înaintea lui Dumnezeu și plin de folos duhovnicesc pentru dreptmăritorii creștini este a cinsti și pomeni, prin sfinte slujbe și cântări bisericesti, pe cei ce au hineplăcut lui Dumnezeu prin viața cuvioasă și fapte bune, spre folosul aproapelui și slăvirea lui Dumnezeu. Lăudând și preamărind pe cei sfinți, cinstim pe însuși Dumnezeu care, așa cum glăsuiește Psalmistul, «Prin sfinții care sunt pe pământul Lui, minunată a făcut Domnul toată voia întru ei» (Psalmul 15, 3).

De aceea, luând aminte la viața duhovnicească a cuviosului Daniil Sihastrul, stăpânit permanent de dragostea pentru Dumnezeu, de iubirea față de aproapele și de glia străbună; la chipul înțelept și cuminte de iscusit părinte duhovnicesc,

îndemnând în frica lui Dumnezeu pe binecredincioșii creștini și mai ales pe marele voievod Ștefan cel Mare, la toată fapta cea mântuitoare de zidire de sfinte locașuri de închinare și la lupta cea sfântă de apărare a credinței strămoșești și a hotarelor țării, precum și la folosul duhovnicesc și trupesc de care se împărtășesc toți binecredincioșii creștini care, cu credință tare în Dumnezeu, se pleacă și se roagă la mormântul cuviosului părinte, care odihnește în Domnul la Voroneț ;

Smerenia noastră, împreună cu toți membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, privind la viețuirea cea bineplăcută lui Dumnezeu și la faptele și împlinirile cuviosului părinte Daniil și purtând grijă de folosul sufletesc al credincioșilor, iar pe de altă parte ținând seama de cele arătate de către Arhiepiscopia Sucevei și Rădăușilor, care a cerut ca ziua strămutării la cer să fie așezată ca zi de cinstire a cuviosului ;

Urmând obiceiului canonic al Bisericii și rânduielilor dumnezeieștilor părinți de dinaintea noastră, și chemând în ajutorul nostru puterea Celui Prea Înalt,

H O T Ă R Ă M :

De acum înainte și până la sfârșitul veacurilor părintele nostru **D a n i i l S i h a s t r u l** să fie pomenit laolaltă cu bărbaii cei cuvioși și sfinți ai Bisericii, cinstindu-se cu slujbe și cântări duhovnicești în ziua de 18 decembrie, care se va înscrie în sinaxare, în cărțile de cult și în calendarul Bisericii noastre.

Mai rânduim, de asemenea, ca viața și slujba sfântului să se întocmească și să se tipărească după rânduială, iar icoana să se zugrăvească și să se așeze la loc potrivit, în biserici, alături de cele ale altor sfinți de neam românesc.

Spre veșnică cinstire, dovadă și încredințare despre aceasta, s-a întocmit acest Tomos patriarhal și sinodal de canonizare, pe care îl întărim cu semnăturile noastre și îl aducem la cunoștința clerului și dreptcredincioșilor creștini din cuprinsul Patriarhiei Române.

Dat în București, anul mântuirii 1992, luna iunie, ziua a douăzecea.

Membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

După obicei și icoanele celor doi canonizați, sfinți la București, au fost stropite cu aghiazmă și ridicate în fața mulțimii. Cu adevărat, inimile tuturor erau cuprinse de sacră emoție.

În acest moment, tinerii purtători ai crucii de la București la Chișinău au ridicat în fața mulțimii lemnul binecuvântat, pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh l-a stropit cu aghiazmă și a urat purtătorilor lui

înătatate și binecuvântare de la Dumnezeu pentru împlinirea misiunii

În această atmosferă de cerească fericire, a vorbit mulțimii *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* care, în copilărie și în tinerețe, a trăit și în lavra Neamțului, la mormântul Voievodului, cât și în lavra Neamțului, la mormântul Mușatinilor și la mormântul «gol» al cuviosului Paisie de la Neamț. Cu nevinovăția pruncului, cu vigoarea tineretii, cu experiența chiriarhală, și mai ales cu responsabilitatea de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, adresându-se asistenței cu alese cuvinte, înmiresmate cu graiul moldovenesc, *Prea Fericitul Părinte Patriarh* a spus :

Inalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți membri ai Sfântului Sinod,

Onorați reprezentanți de stat din România și din Basarabia,

Iubiți credincioși,

Prea Cucernici slujitori ai Sfântului Altar de aici și de dincolo de Prut, din Basarabia și din Bucovina,

Ne găsim, cu harul lui Dumnezeu, aici, la mănăstirea Putna, într-o zi însemnată pentru întreaga suflare românească de pretutindeni. Sotim că această sărbătoare de astăzi, închinată cinstirii sfântului Ștefan cel Mare, este de aceeași valoare cu Paștele în ceea ce privește bucuria sfântă pe care o trăim. Așa precum la Paști tresaltă sufletele credincioșilor de bucuria Învierii Domnului, așa cum românul împodobește «Praznicul Praznicelor» cu tot ceea ce are mai frumos ca simțire și vîntuire, tot astfel și astăzi, la prima cinstire a domnitorului Ștefan cel Mare și Sfânt, noi slujitorii și creștinii ortodocși români de toate stările, de toate vocațiile și îndatoririle sociale, ne-am adunat pe vatra de credință a sfintei mănăstiri Putna spre a ne renaște duhovnicește.

Cine ne-a chemat aici? Ce ne-a îndemnat să venim astăzi în număr atât de mare, să ne întâlnim în jurul sfântului altar atăția fii ai poporului român: ierarhi, credincioși, slujitori ai sfintelor altare, ostași, reprezentanți de Stat din România, de dincolo și de dincoace de Prut, unindu-ne cugetele smerite în fața altarului străbun și împărtășindu-ne din același Sfânt Potir? Răspunsul la aceste întrebări îl aflăm fiecare, coborând în cămara sufletului, acolo unde credința cea dreaptă înmănunchează și unește părerile, acolo unde contradicțiile se topesc în iubire, acolo unde candela nădejzii nu se stinge niciodată și luminează mintea cu lumina Duhului Sfânt. Din această cămară tainică a sufletului nostru, a cărei împodobire Sfinții Părinți o înfățișează atât de frumos ca pe o vrednicie a omului, dăm răspuns bun întrebării ivite mai înainte. Cu adevărat, lumina dreptei credințe ne-a călăuzit pașii astăzi, aici, să ne închinăm la mormântul binecredinciosului domnitor Ștefan cel Mare, să ne rugăm cu atăția creștini, cu preoți și cu ierarhi; să ne închinăm

Cinstitului Lemn din Sfânta Cruce pe care a fost răstignit Mântuitorul Hristos, adus de la Sfântul Munte Athos prin râvna părinților de la mănăstirea Xiropotam; să fim prezenți la sfințirea crucii purtată de tineri, de la București la Chișinău, în Basarabia; să privim sabia cu care Ștefan cel Mare a apărat țara și credința, așa cum adevăresc cele patru cruci gravate pe mânerul ei. Ne-a călăuzit aici puterea și lucrarea Duhului, care s-a vădit și în viața și în opera lui Ștefan cel Mare.

Ce daruri minunate, ne-a hărăzit iubirii mei, Bunul Dumnezeu! Cum am putea mărturisi recunoștința noastră? Cum am putea mulțumi cu vrednicie că, deși păcătoși și nevrednici, iată, Dumnezeu, Cel iubitor de oameni, în decembrie 1989, s-a descoperit inimilor curate ale tinerilor și continuă să-și arate bunătatea și lumina Lui, să se apropie de noi și să lumineze întunericul sufletului și al necredinței. Și aceasta adevărește cuvântul Mântuitorului Iisus Hristos către Nicodim: «Dumnezeu atât de mult a iubit lumea, încât pe Fiul Său, Cel Unul-Născut, L-a dat ca oricine crede în El să nu piară ci să aibă viață veșnică» (Ioan 3, 16).

Imaginea pe care ne-o oferim astăzi nouă, celor ce am venit mai de departe sau mai de aproape, prin evlavie și prin straiile strămoșești, imagine completată cu arhitectura bisericii, prinde contur de unicat al frumuseților dumnezeiești cu care sunt împodobite creștinii la Sfânta Liturghie. Și alte ori v-am admirat și v-am mărturisit prețuirea pentru atenția, răbdarea și credința cu care participați la sfintele slujbe. Astăzi, mai mult decât altădată, vă văd frunțile înseninate de lumina cea launtrică, de iubirea izvorâtă din adâncul sufletului. Am simțit părtașia tuturor: credincioși, preoți și monahi și mai ales cetele tinerilor, a tuturor celor de față, ca mărturie a atașamentului față de strădania Sfântului Sinod, față de Biserica noastră strămoșească. Numai acest lucru, iubirii mei, dacă l-am cumpăni temeinic, ne-am da seama de frumusețea și valoarea învățaturii creștine ortodoxe și de roadele dumnezeiești ale comuniunii noastre liturgice. Aceste frumuseți ale credinței ne ajută să intrăm tainic, prin rugăciuni și cântări, în legătură cu aproapele, să-l privim frățește în față, să-i înțelegem bogăția sufletului și să-l mângâiem în necazuri. Această putere minunată a credinței ne-a adunat astăzi să ne îndestulăm din apa cea vie a unității noastre de credință. Împreună, așadar, alcătuim un trup în Mântuitorul Hristos (Rom. 12, 5; I Cor. 12, 27) și am înălțat rugăciuni la Sfânta Liturghie într-un singur glas.

Pentru prima dată, după deceniile întunecoase de izolare, acum, aici la Putna, ne-am împărtășit din Sfântul Potir cu Trupul și Sângele

Domnului, împreună cu ierarhii și cu preoții de peste Prut, din Basarabia și din Bucovina. Este o adevărată minune aceasta și ea trebuie să fie luată în seamă de cei zăbavnici în adevărarea sfințeniei marelui Ștefan. Ca și odinioară, El a adunat astăzi cu harul dobândit de la Dumnezeu, aici la mănăstirea Putna, toată suflarea românească. Trăim acum clipe unice în lumina sfinților din neamul nostru, descoperiți ca dar al lui Dumnezeu, în urma rugăciunilor, nevoițelor, a nădejzilor nutrite de generații de credincioși de dinaintea noastră. Sfinții proclamați de Biserica noastră, unii dintre ei de alt neam, au viețuit și s-au sfințit pe pământul românesc. Bucurându-se de darul sfințeniei ei pot să ni-l împărtășească și nouă, pot să mijlocească pentru noi. Pe lângă alte virtuți creștine, sfinții și-au împodobit viața cu smerenia, maica desăvârșirii. În această stare îl înfățișează pe Ștefan cel Mare autorul Evangheliarului de la mănăstirea Humor: Biruitorul de la Podul Inalt îngenuncheat în fața Maicii Domnului. Foarte rar se găsesc în lume prinți, împărați, dregători, îngenuncheați în fața Maicii Domnului. În Evangheliarul de la Humor, ostenitorul monah Nicodim l-a zugrăvit, la 1473, pe Ștefan așa cum l-a văzut cu ochii lui: credincios, îngenuncheat, smerit în fața icoanei. Așa îl vedem și noi în icoana sfințită acum, spre pildă și spre învățătura noastră. Cel ce îngenunche în fața lui Dumnezeu are credință puternică, are smerenie. Stăpâniți de aceste virtuți și noi se cade să îngenunchem unii în fața altora, implorând iubire și iertare de la semenii noștri. Noi nu îngenunchem în fața omului ci în fața celui ce poartă în el chipul lui Dumnezeu. La Spovedanie ne smerim și cerem iertare de la duhovnic care, deși om slab și supus greșelilor și necazurilor vieții, este purtător al harului dumnezeiesc. Prin el cerem iertarea păcatelor de la Insuși Hristos Mântuitorul, de față la spovedania noastră. În pilda aceasta foarte frumoasă și vrednică de luat în seamă — de smerenie și credință în Dumnezeu, a lui Ștefan cel Mare — aflăm binefacerea Tainei Pocăinței. Omul, când îngenunchează, se smerește pe sine, renunță la egoism, la mândrie, nu mai este stăpânit de ură față de ceilalți, înălțându-se duhovnicește. De aceea facem metanii și ne plecăm în fața icoanelor și a sfântului altar; de aceea apelăm la duhovnici spre a ne spovedi, spre a ne ușura de păcate și a ne împărtăși apoi cu Sfintele Taine.

Aceste rânduieli din viața creștină au darul să ne apropie de sfinți și ne ajută să zidim unitatea de credință, unitatea Bisericii noastre, nu cu semeția religioasă a unor predicatori-vindecători care se intitulează «evangheliști». Aceștia pângăresc astfel un cuvânt scump pentru creștini deoarece Biserica Universală cunoaște și păstrează numai patru

evangheliști, nu atâția câți ni s-au arătat la televiziune și pe stadioane sau în săli de spectacole. Toți aceștia, care vin în piei de oaie, nu zidesc trupul Bisericii ci îl desfigurează, îl dezbină, răstălmăcind învățătura creștină. De aceea se cuvine să tindem spre păzirea unității de credință, spre desăvârșire, așa cum ne rugăm la Sfânta Liturghie: «Doamne, Doamne, caută din cer și vezi și cercetează via aceasta, pe care a sădit-o dreapta Ta și o desăvârșește pe ea!» (Ps. 79, 15—16). Spre desăvârșire și spre comuniune sfântă ne cheamă Biserica în care a crezut și a viețuit Ștefan cel Mare.

Am spus la începutul cuvântului că momentul de astăzi este unic și sfânt în viața poporului român, în viața Bisericii noastre, a Ortodoxiei și a Creștinătății. Sfântul Ștefan cel Mare n-a apărut numai glia străbună, cu altarele și fiii ei, ci a apărut creștinătatea întregă, cum spunea el în scrisoarea adresată principilor Europei, chemându-i la apărarea credinței creștine contra invaziei necredincioșilor: «Țara noastră este poarta creștinătății... Iar dacă această poartă va fi pierdută atunci toată creștinătatea va fi în mare primejdie»¹. Ce frumos cuvânt! A fost inspirat de Duhul Sfânt spre a rămâne pururi în istorie faima Țării Moldovei de a fi «poarta creștinătății». Fiecare slujitor al altarului, fiecare credincios sau credincioasă, se cade să fie un străjer al acestei porți a creștinătății, a Europei, a valorilor credinței noastre apărute de Ștefan cel Mare. Acesta a dat strălucire pe plan mondial poporului român, popor de ostași credincioși, de eroi, de martiri, alcătuind cu valorile Evangheliei «poarta creștinătății» și pavăza Europei. Europa are nevoie de valorile credinței, de eroismul sfinților, de mijlocirile lor, de rugăciunile pustnicilor, de scrierile Sfinților Părinți, în vederea renașterii ei. În lume, ca și la noi, există sfinți încă neștiuți, unii poate se află chiar între noi: postitori, creștini și creștine care respectă datinile creștinești și românești cu sfințenie, care viețuiesc din hrana duhovnicească, așa cum ne reînviorează astăzi din văzduhul proaspăt, aici la Putna. Sunt sfinți știuți de Dumnezeu și ei se arată la timpul cuvenit în istorie, când Duhul Sfânt voiește să ne aducă la o cale mai bună. Datorită lor, datorită candelii de la mormântul lui Ștefan cel Mare, care nu s-a stins niciodată în acești aproape 500 de ani, noi ne bucurăm de lumina Soarelui dreptății și de binefacerile rugăciunilor de astăzi.

În intervalul de timp de cruntă dictatură ateistă am invins greutăți mari, am străbătut mari și potrivnice valuri, cu ajutorul sfinților. Nu suntem scutiți de greutăți nici acum. Suntem și acum încercați și suferim, căci durerea rănii fratelui, a fiului sau a semenului, nu poate

1. Ion Bôgdan, Documentele lui Ștefan cel Mare, vol. II, București, 1913, p. 321.

nu se răsfrângă și asupra părinților, asupra familiei întregi. Suntem un trup, ca o familie românească și ne doare orice suferință de frate de fiu. Ne doare, în primul rând, rana din sufletul nostru, că noi am putut să răspândim, să facem cunoscută în mai mare măsură încreștina creștină în timpul dictaturii, pentru care cerem iertare lui Dumnezeu și credincioșilor. Rezistând totalitarismului ateu, am izbutit, cași, prin Sfânta Liturghie și Tainele Bisericii, să păstrăm credința, să avem viața monahală tradițională, să tipărim cărți, să restaurăm biserici și mănăstiri, cum arată și această sfântă mănăstire. De sus, de colinele din jur, Putna arată ca un chivot, ca și satele și alte mănăstiri care, parcă așteptau ceva de la Duhul Sfânt. Atunci când părintele preot și părinții din mănăstire cărau aici vagoane de ciment și de fier, necesare restaurării cetății sau zidirii casei domnești din fața noastră, făceau cu atâta hărnicie, cu atâta grijă, ca și cum Însuși Hristos râvna să se pregătească mănăstirea pentru o mare sărbătoare. Nu bănuiam încă pentru ce fel de sărbătoare! Dar iată, acum ni se descoperă cum Dumnezeu a deschis și a descleștat inimile celor care erau contra creștinești, care, deși ateu, când auzeau de ctitoria lui Ștefan cel Mare de la Putna, găseau în depozitele lor materialele de care mănăstirea avea nevoie și nu numai mănăstirea Putna, ci și mănăstirile Sucevița, Moldovița și celelalte mănăstiri din întreaga țară. Se făceau lucrări de restaurare, de pictură, se zideau biserici și se împodobeau mănăstirile ca pentru primirea unui Mare Oaspete. Tot mereu, parcă, se auzeau atunci șoptele: «Iată, Mirele vine! Ieșiți în întâmpinarea Lui!» (Matei 25, 6). Așa s-au pregătit mănăstirile și bisericile noastre. Mulți ne-au judecat și ne mai judecă. Poate că au dreptate, pentru că n-au cunoscut zburcământul nostru cel lăuntric și râvna pentru Casa Domnului. Iată, Mirele vine, se auzeau mereu, tainic, peste tot, iar cei în drept să elibereze autorizația de construcții și materiale, când auzeau de mănăstiri sau de biserici li se înmuia inima și nu putea să refuze un preot, un stareț, un călugăr sau pe credincioșii de la parohie. Și astfel sfintele lăcașuri arată, ca mila lui Dumnezeu, așa de frumos.

Am fost acum trei săptămâni în Maramureș, iar duminica trecută am slujit la mănăstirea Râmeț. Vetre de lumină sunt aceste mănăstiri, aceste biserici și aceste parohii! Dar mai presus de toate, am aflat creștinii maramureșeni din Sighet, din Baia Mare, din Țara Lăpușului, din Câmpia Turzii, din Alba Iulia, în jurul ierarhilor și preoților. Comoră neprețuită este poporul nostru credincios, românii noștri! Ce frumos cântă și cinstesc Biserica și pe slujitorii ei! Din bogăția bunătății inimii, ei ne acordă iertare atunci când greșim! I-am văzut și îi vedem înge-

nuncheați la rugăciune, așa ca și astăzi și ca de atâtea ori, la Sfântul Ioan de la Suceava, la mănăstirea Neamț sau la Sfânta cuvioasă Parascheva de la Iași. Ne-a dăruit Dumnezeu și în această zi daruri mari, iubiți frați și surori. Ne-a revărsat Dumnezeu daruri măntuitoare. Când privim cu ochii trupești sfinții din icoană, în strălucirea culorilor, ochii credinței trec dincolo de culoare și de zugrăveală și văd chipul sfinților aievea cu valoarea și puterea lor ajutătoare, ca «prieteni și casnici ai lui Dumnezeu» (Matei 15, 14).

Aici, în Bucovina, aveți acum pe Dreptcredinciosul Ștefan cel Mare. Mai bine-zis, îl avem, toată suflarea românească și toți românii de pretutindeni. Despre sfințenia vieții lui și despre temeiurile canonizării, a vorbit frumos I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei. Este unul din cei mai mari voievozi ai țării și ai Europei vremii sale. Croniciari vestiți, români și străini, au scris despre Ștefan cel Mare, chiar în vremea sa, ca fiind unul dintre cei mai curajoși, dintre cei mai viteji, dintre cei mai înțelepți conducători de oști și ziditor de biserici. Însuși Papa Sixt al IV-lea îi scria lui Ștefan cel Mare: «Faptele tale au făcut atât de vestit numele tău, el se află pe buzele tuturor»², numindu-l «atlet al lui Hristos». Am putea spune că lumea a văzut în Ștefan cel Mare puterea și ajutorul lui Dumnezeu, credința și faptele lui, motiv pentru care l-a și numit «atletul lui Hristos».

Să învățăm să ne îndestulăm sufletele din hrana zilei de astăzi. Să nu o privim doar numai trupește și istoricește. Ea este unică prin sfințenia ei. Ce vedem și ce am auzit este puțin față de frumusețile pe care trebuie să le vedem cu ochii credinței. Să intrăm în camera sufletului nostru, unde vom descoperi că fiecare suntem hărăziți a fi în slava Bisericii, a fi și a vieții în lumina lui Hristos. Mângâiați că suntem pe urmele lui Ștefan cel Mare și Sfânt, să-i urmăm credința, smerenia, bunătatea și dragostea lui pentru sfintele lăcașuri.

Ne-am bucurat să vedem și astăzi, ca și altădată, tineretul rugându-se alături de noi. Pildă de credință și de dăruire ne dau acești copii, acești tineri. Iată, Sfânta Cruce pe care o poartă pe umărul lor! Ce gest grăitor pentru un popor care poartă crucea lui Hristos în condiții atât de grele! Dar o poartă cu încrederea că Sfânta Cruce înseamnă jertfă, dar și înviere. Sfânta Cruce este simbolul suferinței, dar și al biruinței. Ea ne învață că suferințele pentru adevăr și dreptate, suportate cu răbdare, aduc biruință asupra răului. Întru aceasta avem ajutorul Mântuitorului Iisus Hristos, al Maicii Domnului, al Bisericii și al Sfin-

2. E. Hurmuzachi, Documente privitoare la istoria românilor, vol. II, partea I, 14.

Flor din neamul nostru. Să urmăm cu curaj drumul acesta, drumul crucii noastre! Fiecare din noi avem un drum greu de străbătut, dar ne grădăm, în aceste clipe, că drumul pe care-l străbat frații noștri basarabeni și bucovineni și, îndeosebi, cei din zona Nistrului este foarte greu. În aceste clipe, acolo se petrec scene zguduitoare: copii și oameni fără apărare sunt batjocorâți, prigonți, omorâți. Nu am vrea să întușecăm bucuria din inimi, dar suferința nu poate fi trecută cu vederea, nu ne putem întoarce privirea de la rana pricinuită de despărțirea fraților noștri din Basarabia și Bucovina, acum 50 de ani. Nu este inimă de român care să nu trăiască această durere. Asemenea martirilor, ei suferă pentru credință, adevăr și încălcarea dreptății. Oameni nevinozați sunt împușcați și secerăți de gloanțe în gospodăria și căminul lor. Minte omenească rămâne uimită în fața acestei forme de răutate atât de apăsătoare pe care o exercită cei porniți împotriva reîntregirii neamului românesc și a credinței lui. În fața acestor nenorociri, tăcerea noastră nu este îngăduită de Dumnezeu părinților noștri și de istorie.

De aceea, iubii credincioși, împărtășind suferința lor ne-am rugat și trebuie să ne rugăm neîncetat. Rugăciunea face mult, căci Dumnezeu caută cu iubire spre rugăciunea credincioșilor, cum scrie David: «Strigat-au dreptii și Domnul i-a auzit și din toate necazurile lor i-a izbăvit» (Ps. 33, 16). Atunci când te rogi în spirit de dreptate și de adevăr nu se poate ca Dumnezeu să rămână neînduplecat. Iată, preoții și ierarhii de dincolo de Prut sunt împreună cu noi spre a-l implora pe Sfântul Ștefan cel Mare să ne fie în ajutor.

Aici, lângă mormântul Sfântului Ștefan cel Mare se află și reprezentanții forurilor legiuitoare de la București și de la Chișinău. Avem datoria cu toții, ca de aici, de la simbolul unității noastre cu sfinții lui Dumnezeu, cu Biserica și cu neamul nostru românesc, să îndreptăm un apel către creștini, către națiunile lumii, către conducătorii de Biserică, către forurile internaționale, pentru a ne exprima îngrijorarea în fața pierderilor de vieți omenești și a suferințelor ce se petrec pe pământul Basarabiei, de atâtea ori răstignită în istorie, pe pământul apărat de Ștefan cel Mare, ai cărui viteji și-au dat viața pentru apărarea lui. În duhul iubirii față de toți, în duhul credinței, al puterii luminilor conștiinței creștine, să adresăm acest Apel din partea acestei slăvite adunări de la mănăstirea Putna. Să folosim prilejul sfânt de astăzi cu convingerea că din ceata sfinților mijlocește pentru noi Dreptcredinciosul voievod Ștefan cel Mare, și duhul lui tresaltă văzându-ne înconjurând biserica și umplând până la refuz incinta mănăstirii, având în mijlocul nostru tineri, copilași, preoți, ierarhi, — cu toții fiind una sub ocrotirea

Duhului Sfânt. Socotim că Apelul va merge la inima fiecărui credincios, a fiecărei credincioase, a fiecărui preot, și el va determina multe și îndreptățite luări de atitudine în lume și mângâiere frățescă tuturor românilor :

A P E L

CĂTRE TOATE NAȚIUNILE LUMII

Poporul român credincios, adunat laolaltă la mănăstirea Putna, din toate ținuturile de o parte și de alta a Prutului la mormântul Voievodului și Părintelui Moldovei, Ștefan cel Mare și Sfânt, apărătorul întregii creștinătăți — cum a fost denumit la vremea sa —, cu prilejul canonizării și proclamării lui ca sfânt român și al întregii Ortodoxii — se adresează, într-un glas, tuturor popoarelor, parlamentelor țărilor lumii, organismelor internaționale, Organizației Națiunilor Unite, precum și tuturor Bisericilor și întăistătorilor lor cu rugămintea de a asculta o clipă — așa cum au făcut-o în decembrie 1989 — durerea sufletului nostru :

În Republica Moldova, ceas de ceas, curge sângele pe ambele maluri ale Nistrului, sunt uciși copii, tineri și bătrâni nevinovați. Atrocitățile depășesc închipuirea. Este datoria noastră față de neamul și pământul Țării lui Ștefan cel Mare, sfârtecat de mai multe ori de-a lungul istoriei, în fața șirului nesfârșit de martiri, să ne adresăm șefilor de state, întăistătorilor Bisericilor, mai ales ai Bisericilor Rusiei și Ucrainei, de a interveni pe toate căile pentru a pune capăt masacrului ce se săvârșește asupra unui stat independent, recunoscut ca atare de toate forurile internaționale.

Noi, toți cei adunați la Putna, ierarhi, cler și popor creștin, considerăm că sângele vărsat este crimă ce strigă la ceruri și face să crească ura și dezbinarea între popoare. Față de pacea și înțelegerea la care ne cheamă Iisus Hristos nu există alternativă acceptabilă.

Așa să ne ajute Dumnezeu !

În numele poporului român dreptcredincios adunat la mănăstirea Putna,

† TEOCTIST
PATRIARHUL ROMÂNIEI

După citirea *Apelului*, continuându-și cuvântarea, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a spus :

Duceți în căminele, în bisericile și în parohiile *Dumneavoastră dragostea Sfântului Sinod al Bisericii noastre*. Duceți tuturor credincioșilor binecuvântarea, rugăciunile și prețuirea noastră. Duceți icoana lui *Ștefan cel Mare și Sfânt spre a vă fi de folos în familie*. Credința — cât o bobită de muștar — ajută mult familia, liniștește sufletul, limpezeste conștiința, mângâie semenul și potolește ura. De aici, de la acest loc de rugăciune, de iubire de semen, de unitate românească, să luăm har și binecuvântare.

Iată, părinții de dincolo de Prut ne-au adus în dar o pâine, simbolul existenței și dăinuirii noastre, care este pământul, rodul lui, dar, în același timp, și simbolul ființei și unității noastre naționale, pentru că pâinea și rodul vitei fac *Sfânta împărtașanie*. Suntem în lumina *Sfântului Ștefan și a învățăturii neamului nostru românesc*, a dorinței de reîntregire de neam, de limbă și de credință. Să nu uităm apelul lor pentru o cărămidă la înălțarea catedralei noi din Chișinău închinată *Sfântului Ștefan cel Mare*. Este simbolul unității. Sunt prezente aproape toate mănăstirile, ca și mulți preoți parohi. Să facem în așa fel încât fiecare să trimită la noua biserică câte o cărămidă cu care să se înalțe această biserică și cu aceasta, simbolic, să se înalțe *Biserica neamului românesc*.

Cu credința că bunul Dumnezeu ne va ajuta, și pe mai departe, să învingem greutățile și răul, vă binecuvântează din toată inima și rog pe preasfânta *Maică a Domnului* să mijlocească pentru iertarea păcatelor noastre și pentru sănătatea tuturor !

Bunul Dumnezeu să vă lumineze și să vă bucure pe toți, astăzi și întotdeauna ! Amin.

Toți credincioșii au aprobat chemarea cuprinsă în *Apel* și, în ciuda obiceiului de a nu se ovaționa în timpul slujbei, au aplaudat îndelung.

În calitate de gazdă *I.P.S. Arhiepiscop Pimen* a dat slavă lui Dumnezeu pentru toate, a cerut mijlocirea noilor sfinți canonizați, s-a adresat cu respect membrilor *Sfântului Sinod* și, cu mulțumire, autorităților de stat și liderilor politici prezenți și a apreciat dragostea și răbdarea credincioșilor care au fost de față.

După ce și-a încheiat cuvântul, *I.P.S.* Sa a ridicat în văzul tuturor *Sabia lui Ștefan cel Mare* adusă din Turcia de către autoritățile române, în mod special pentru evenimentul canonizării. *Sabia* constituie un obiect principal al Muzeului Ediculé din Constantinopol.

La vederea prețioasei relicve, tuturor li s-a oprit răsufărca, și, după un moment de adâncă și sfântă tăcere, cei de față au ovaționat îndelung.

După ce s-au liniștit, Înaltul ierarh a alăturat sabia de lemnul Sfinței Cruci de la Athos. Era o stare de extaz greu de descris. Două mărturii sfinte ale aceleiași credințe : *lemnul răscumpărării și sabia apărării credinței și neamului*. Mii de credincioși au ingenuncheat și s-a cântat : Mântuiește, Doamne, poporul Tău... și cu Crucea Ta, păzește-l !

Soborul de slujitori a coborât de pe podium și, în armonia troparului Sfântului Ștefan și a imnului arhieresc, s-a trecut în procesiune prin mulțimea credincioșilor, către mormântul Voievodului, unde s-a făcut metanie și s-a intonat troparul Sfântului.

După dezbrăcarea veșmintelor, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și înalții ierarhi au dialogat cu Dl. Președinte Ion Iliescu, cu reprezentanții președintelui Moldovei — Dl. Mircea Snegur, cu miniștrii, liderii politici, cu senatorii și parlamentarii prezenți la această grandioasă festivitate.

A urmat o agapă frățească în incinta mănăstirii, la care au participat, pe lângă membrii Sfântului Sinod, reprezentanții autorităților de stat, precum și ai diverselor partide politice, prezenți la festivități. La sfârșit, după rugăciune, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a mulțumit tuturor organizatorilor în frunte cu I.P.S. Arhiepiscop Pimen și a îndemnat asistența să pună mai presus de interesele politice credința în Dumnezeu și dragostea de neam. Mântuitorul a cinat cu vameșii și păcătoșii, a intrat în casele fariseilor și saducheilor — partide politice ale vremii — a vindecat pe cei străini de neamul său și a primit cu dragoste și blândețe pe ofițerii și ostașii romani. Iată, a subliniat Prea Fericitul Părinte Patriarh, de ce Biserica este deschisă tuturor și nu face politica unuia sau altuia, ci dă prețuire fiecăruia și iartă pe fiecare în calitate de credincios al Bisericii. Slujitorii Bisericii trebuie să-i trateze pe toți egal și să ia totdeauna partea dreptății și binelui obștesc. Ei să împlinescă poruncile altarului, adică datoria față de binele tuturor.

Toate bisericile și mănăstirile noastre arată ca niște bijuterii. Străinii rămân uluiți. Noi n-am colaborat ideologic cu stăpânirea de ieri, nu ne-am abătut de la credință, ci am ascultat de cuvintele Mântuitorului, de a fi slujitorii tuturor pentru credință și pentru neam.

Așa s-a ridicat și s-a refăcut chiar mănăstirea Putna, unde ne găsim acum. De fapt, aici, cu și în Biserica a fost, este și va fi glasul lui Dumnezeu și voința neamului. O știu și o simt, mai ales acum, frații basarabeni și bucovineni.

Să fim cu toții uniți într-un cuget, indiferent de culoarea politică, spre slava lui Dumnezeu și spre gloria neamului.

După agapă, au avut loc întâlniri cu ierarhii și preoții bucovineni și basarabeni, pentru întâia oară după o jumătate de veac. Totul s-a desfășurat în bună înțelegere și consens creștin și românesc.

În cursul serii a avut loc o recepție în cadrul căreia a luat cuvântul I.P.S. Vladimir, arhiepiscopul Chișinăului. A vorbit Dl. Ion Ungureanu,

ministrul Cultelor și Culturii din Basarabia, descriind situația reală a
 ținilor dintre Prut și Nistru, cărora numai credința nu li s-a per-
 tit. Este adevărat, ne confruntăm și noi cu fenomenul sectar, dar
 teile sunt rezultatul crizei religioase și bolilor psihice, românii ade-
 rați nu s-au abătut și nu se abat de la credința strămoșească. Nă-
 ijuim că totul va fi bine, căci și noi suntem moștenirea lui Ștefan,
 gura nădejde în cei 50 de ani. Putna este cu adevărat flacăra vie
 veșnică.

Au mai luat cuvântul și alți ierarhi și oaspeți. Tuturor le-a mul-
 mit Prea Fericitul Patriarh Teoctist, precum și I.P.S. Arhiepiscop
 men.

Vineri, 3 iulie. După închinarea la mormântul Voievodului, recent
 onizat, ierarhii și slujitorii de dincolo de Prut au plecat spre reșe-
 ntele lor, luându-și rămas bun și cerând binecuvântarea *Prea Fericitu-
 i Părinte Patriarh Teoctist.*

În după amiaza aceleiași zile, *Prea Fericitul Părinte Patriarh
 Teoctist*, însoțit de I.P.S. Mitropolit Daniel, de PP.SS. Petru de Bălți
 Basarabia), Gherasim al Râmnicului, Eftimie al Romanului și Calinic
 Argeșului au făcut o scurtă vizită la schitul Gorovei, recititorit de
 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist.

Nu putea Întâistătătorul Bisericii noastre să nu lase un gând bun
 și o pomenire în casa și biserica familiei lui Mihai Eminescu. Și aici,
 la Ipotești s-au vizitat: cimitirul, unde se află mormintele părinților și
 fraților poetului, cele două biserici și împrejurimile. *Prea Fericitul Pă-
 rinte Patriarh* a explicat celor de față cum simțea copilăria poetului
 în copilăria sa. De aceea s-a străduit să refacă biserica din cimitir
 și mormintele părinților, să ajute mănăstirea Agafton, unde copilul
 Eminescu venea atât de des la maica Olimpiada, mătușa sa. Și aici la
 Agafton, totul este refăcut și reinnoit, acum, de maicile rânduite de
 I.P.S. Mitropolit Daniel.

Seara, s-a mers la mănăstirea Vorona, lăcaș și obște pe care Prea
 Fericitul Părinte Patriarh l-a scos din paragină și deznădejde.

La intrarea în incintă, delegația a fost întâmpinată de către P.C. Pr.
 Lucian Leonte, protoiereul de Botoșani, P. Cuv. Teofana, stareța mănă-
 stirii și întreaga obște. S-a oficiat un Tedeum și s-au rostit cuvinte
 de bucurie și împlinire. S-a slujit Vecernia.

Dimineața s-a săvârșit Sfânta Liturghie fiind pomenit Sf. Andrei
 Criteanul. Predica zilei și despre viața sfântului, alcătuitorul Canonului
 cel mare, a vorbit Diac. prof. Petru David. În aceeași zi s-au cercetat
 cele trei biserici ale mănăstirii, refăcute și pictate, și a căror sfințire
 este în pregătire. Se așteaptă, de asemenea, deschiderea și prezentarea
 bogatei colecții de icoane și cărți vechi, care atestă rolul cultural al
 acestei mănăstiri.

După amiază, s-a vizitat sihăstria Voronei, unde la vârsta de
 14 ani a fost primit, la dorința sa, fratele Teodor — Prea Fericitul
 Părinte Patriarh Teoctist de astăzi. Prea Fericitul a sprijinit refacerea

schitului. I.P.S. Mitropolit Daniel a rânduit călugări tineri cu mare zel. Aici se află moaștele cuviosului Onufrie și el canonizat. Schitul arată ca o candelă strălucitoare.

Seara s-a oficiat privegherea, după rânduiala mănăstirească, la Vorona.

Duminică, 5 iulie, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a sfințit biserica din parohia Tocileni, locaș în care a fost botezat și însemnat cu numele Teodor.

La vremea potrivită, s-a plecat de la Vorona. La intrarea în satul Tocileni, doisprezece juni ai satului, călări pe cai albi au întâmpinat pe consăteanul lor.

Casele erau împodobite, după obiceiul locului, cu flori și covoare pe prispă și garduri, iar la poartă o masă cu flori, spice, pâine, sare și un pahar cu vin. Tot satul era în sărbătoare. La poarta mare a curții bisericii, bătrâni ai satului, printre care un coleg și «leat» al Prea Fericitului, Haralambie, l-au întâmpinat cu pâine și sare, cu flori și mare bucurie. Toate satele vecine trimiseseră «albine lucrătoare», credincioși în haine noi și strălucitoare, ca să întâmpine pe Părintele tuturor și Fratele cel mai mare, cum spuneau credincioșii mai în vârstă.

Cu ajutorul părintesc al *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* și, îndeosebi, cu contribuția credincioșilor s-a consolidat acest sfânt locaș, s-a pus masă nouă în sfântul altar, s-a pictat din nou în tehnica frescei de către arhimandritul Vartolomeu de la mănăstirea Sihăstria, Neamț. S-a sfințit după rânduială, s-a însemnat cu Sf. și Marele Mir și s-a stropit cu aghiasmă, după obicei. Credincioșii au trecut și prin sfântul altar în liniște și cu evlavie.

Sfânta Liturghie s-a săvârșit afară, pe un podium, în fața a peste douăzeci și cinci de mii de credincioși ai satului și din împrejurimi.

Predica zilei, rostită de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, a fost de fapt un dialog de la suflet la suflet, o simțire comună ca între părinte și copii și ca frați între ei. Locurile acestea, sunt ca toate localitățile țării, pline de istorie, de bucurii și durere. Aici m-am născut, aici mi-am petrecut copilăria, aici am fost botezat, eu nu sunt acasă, ci în casă, în familia tuturor. În biserică am învățat să vorbim frumos și să cântăm cu viers. Învățătorul nostru, Gh. Romanescu, fiul preotului nostru de acum 65 de ani, foarte credincios, era un adevărat părinte, abia așteptam să mergem la școală, deși atunci era așa de greu. Nu l-am uitat și mereu îl pomenesc.

Aici odihnesc bunicii, părinții, frați ai mei și ai dumneavoastră. Pentru aceea, am îndemnat pe părintele Poduț, parohul bisericii, venit aici din Ardeal, să reinnoim sfântul locaș pentru bucuria și folosul sufletesc al celor ce trăiesc astăzi. Totul s-a făcut din credință puternică și dragoste pentru pământul străbun. De aceea, venind din alte locuri, de la Râmeț — Alba Iulia, de la Putna lui Ștefan cel Mare, am sosit aici, plini de har și încredere, să dăm slavă lui Dumnezeu și să aducem pace și liniște și în acest loc prin sfințirea bisericii, fiindcă aici se împletesc strădaniile tuturor.

Ierarhii care ne însoțesc, vremea frumoasă de astăzi, mulțimea credincioșilor și dragostea tuturor ne-a umplut inima de bucurie și liniște

Simțim cu toții puterea harului lui Dumnezeu și mijlocirea sfinților Săi pentru neamul nostru. Fericțiți sunt cei ce s-au străduit pentru podoaba bisericii lui Dumnezeu de aici și cea din Victoria. Bucuroși suntem cu toți, pentru că «fericțiți sunt cei cu inima curată că aceia vor vedea pe Dumnezeu».

La sfârșitul Sfintei Liturghii, P.C. Lucian Leonte, proteiereul Botoșanilor a dat citire Actului de sfințire a bisericii din Tocileni.

I.P.S. Mitropolit Daniel a mulțumit *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* pentru că a răspuns la invitația sa de a reveni în locurile natale pentru sfințirea bisericii unde a fost botezat. Și așa este plăcut lui Dumnezeu și oamenilor ca Întăistătorul să cunoască realitățile din toate parohiile țării. Or, Prea Fericirea Voastră sunteți ctitor pretutindeni, oriunde ați merge, sunteți în casa Prea Fericirii Voastre și oriunde veți rămâne, rămâneți între frați mai mari sau mai mici. Vă asigurăm, a încheiat I.P.S. Mitropolit, de tot respectul și vă vom urma pilda.

P.S. Episcop Gherasim al Râmnicului s-a referit, în cuvântul său, la copilăria și studiile petrecute împreună cu *Prea Fericitul Părinte Patriarh* de astăzi și anii frumoși de elevi și monahi la Cernica și Căldărușani și apoi ca studenți la Facultatea de teologie din București.

P.S. Episcop Eftimie al Romanului a vorbit despre spiritul gospodăresc al *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, insistența, perseverența și realizările atât de binecuvântate în toate locurile pe unde a slujit.

P.S. Episcop Calinic al Argeșului, moldovean de origine, dar care și-a început slujirea în Ardeal, a mulțumit *Prea Fericitului Părinte Patriarh* pentru invitația de a participa la sfințirea bisericii unde s-a botezat. Mă voi strădui, cu puterile mele, să vă urmez pilda întru toate...

La sfârșitul ceremoniei, preotul paroh Poduț a mulțumit tuturor pentru participarea la sfințirea bisericii. Apoi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a împărțit mulțimii icoane și cruciulițe, a binecuvântat pe toți, urându-le sănătate și tot binele.

Răspunsurile liturgice au fost date de corul studenților Facultății de teologie din Iași și corul catedralei Sf. Ioan din Botoșani.

La plecarea din cimitir, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a ingenunchat la mormântul părinților rostind rugăciunea dezlegării și «Dumnezeu să-i ierte!».

Pe parcurs, familiile de credincioși, mai ales vecinii și rudele sale, la poartă, i-au oferit ofrande din rodul grâului, al vinului și al untdelemnului.

Agapa îndătinată a avut loc la casa parohială, ridicată în localitate tot din inițiativa ocrotitorului locului, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*.

S-a vizitat apoi și biserica nouă din Victoria, ctitoria *Prea Fericitului Părinte Patriarh*, de o rară frumusețe. Biserica a trecut prin multe neazuri. Un «prim-secretar» de partid, de tristă amintire, a distrus temelii cu buldozerul, dar până la urmă adevărul a triumfat. Biserica a fost sfințită în 1991.

Seara, s-a oficiat slujba vecerniei la mănăstirea Vorona.

Luni, 6 iulie, Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române a vizitat alte ctitorii reînnoite de Prea Fericirea Sa, în frunte cu mănăstirea Slatina. Totodată, Prea Fericitul Părinte Patriarh a fost poftit pentru o vizită canonică în Eparhia Romanului și Hușilor.

În cursul zilei de *marți, 7 iulie*, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist s-a reîntors la reședința patriarhală din București.

Potrivit hotărârii Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, delegația Sfântului Sinod a fost însoțită pe tot parcursul traseului, atât în Transilvania cât și în Moldova, de către Pr. prof. onorar Alexandru Ciurea și Diac. prof. Petru David.

În urma acestui itinerar pastoral se pot constata următoarele :

1. Pretutindenii s-a manifestat dragostea și satisfacția clerului și credincioșilor pentru actul firesc, normal și de mult așteptat al canonizării noilor sfinți români. În același timp, s-a făcut cunoscut public generalizarea cultului sfinților, mărturisitorilor și martirilor canonizați de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în anii 1950—1955.

2. În toate aceste momente s-a trăit comuniunea sfântă și s-a simțit lucrarea Duhului. Pe planul unității de neam, s-a trăit aievea plinătatea Ortodoxiei românești, când la altarul mănăstirii Putna și-au unit glasurile, gândurile și dorințele clerul și poporul din dreapta și din stânga Prutului, din Bucovina de nord și ținutul Herței, de pe ambele maluri ale Nistrului, adică întreaga suflare românească.

3. Ierarhii ortodocși români de pretutindenii, inclusiv cei din Basarabia și Bucovina respectă rânduiala și canoanele Bisericii Ortodoxe și nu se amestecă în treburi lumești sau să cadă în ispită politică sau ideologică.

4. S-a văzut clar că unitatea ortodoxiei românești nu poate avea fisuri prin infiltrații greco-unite sau de altă natură și că procentul religios al recensământului — 86% creștini ortodocși români —, coincide cu populația autohtonă românească și că la noi, a zice ortodox înseamnă a zice român, a zice român înseamnă a zice ortodox. Influențele străine neamului sunt periculoase și dăunătoare și Bisericii străbune. Vrem ecumenism spre unitate nu spre federalizare sau despărțire. Biserica se definește prin însușiri ca una, sfântă, sobornicească și apostolică.

5. Credincioșii români sunt ctitori și miluitori, așa se explică ridicarea mulțimii locașurilor de cult în vremea ideologiei ateist-marxiste fără nici un ajutor din afară. Toți ierarhii de atunci și de astăzi sunt ctitori și ziditori. Însuși Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a refăcut, a zidit din nou, a repictat sau a înființat noi obști. Este ctitor a peste cincizeci de locașuri.

6. Mare bucurie a fost pentru ierarhii ce au avut împreună-slujitor în Transilvania și Moldova pe Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române.

7. Obștile monahale și parohiile au reinviat și au fost mângâiate cu slujirea, predica, întărirea și ajutorul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

**SFINȚII BRÂNCOVENI, MARTIRI AI NEAMULUI ȘI AI CREDINȚEI :
SOLEMNITĂȚILE DE LA BISERICA «SF. GHEORGHE-NOU»
DIN BUCUREȘTI, DE LA MĂNĂSTIREA HUREZI (VĂLCEA)
ȘI DE LA MĂNĂSTIREA SAMBĂTA DE SUS (JUD. BRAȘOV)**

I — Festivitățile de la biserica Sf. Gheorghe Nou din București

Continuând consacrarea la fața locului a sfinților români, cano-nizați de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în ședința din 20—21 iunie 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a îm-plinea încă un testament sacru al Patriarhului Justinian : *trecerea în rîndul sfinților martiri a Brâncovenilor și a mitropolitului Antim Ivireanul.*

Se știe că, de obicei, sfârșiturile de secol sau de mileniu au adus românilor unele satisfacții dar și grele și neuitate mahniri. Un ase-menea veac a fost și cel de-al XVII-lea. Sfârșitul acestuia a pregătit românilor ortodocși din Transilvania hidra uniăției al cărui venin îl simțim și astăzi. Deși în spatele «unirii» cu Roma, stăteau Budapesta și Viena, românii ortodocși din Ardeal au replicat, apărându-și atât ființa națională, cât și veșnicia ei : credința strămoșească. Țara Româ-nească și Țara Moldovei, ca de altfel întreaga Biserică Ortodoxă, au sprijinit lupta fraților transilvăneni. Și dacă în Ardeal se desfășura drama neamului românesc, nici dincoace de Carpați, diavolul n-avea odihnă. Împărățiile lumii de atunci se războiau între ele : turcii cu austriei, rușii cu turcii, iar toate aceste confruntări aveau loc pe pămân-tul românesc. Voievozii români transilvani fuseseră înlocuiți cu sași, secui, unguri, străini de loc și având alte credințe. În acest secol al chi-nului, românii din Transilvania, pentru a nu ajunge șerbi, erau obligați să treacă la una dintre religiile «recepte» (catolică, luterană, unitariană, calvină) : boierii valahi erau «rebotezați», nobilii erau maghiarizați, pen-tru că altfel ocna sau șerbia erau destinul lor.

În Țările Române de la sud și est de Carpați se reușise, în jurul anului 1700, o relativă pace. Voievozii Brâncoveanu și Cantemir, cunos-cători ai politicii otomane, erau liniștiți, dar era nevoie să fie de partea creștinilor, austriei sau rușii, cu tot riscul. Astfel, Brâncoveanu pri-mea laude de la Curtea din Viena și în același timp obținea ordinul «Sf. Andrei» de la ruși ; Dimitrie Cantemir era solul imperialilor, dar și admirator al lui Petru cel Mare ; amândoi prinții români plăteau tribut Porții, însă erau una cu creștinii împotriva osmanlăilor, și tot amândoi și-au dat viața pentru Hristos : Brâncoveanu — martir, Dimi-trie Cantemir — îndepărtat, exilat. După ei, ca și în Transilvania, au urmat stăpâniri străine și nepământene : domniile fanariote (Mol-dova 1711, Țara Românească 1716), pentru mai bine de o sută de ani. Iarăși, sub jug, mahnire și încă sub domni creștini «ortodocși», dar greci !

În cumpăna anului 1700 s-au săvârșit și lucruri minunate : tiparul, școala, construcțiile, sub toate ipostazele, laice și bisericesti, au atins culmi nebănuite. De atunci și până astăzi, cultura și arta brâncovenească s-au păstrat, au inspirat, s-au menținut ori s-au dezvoltat sau au fost imitate. În această privință, fericiții pământeni de atunci, Brâncovenii și Antim-mitropolitul, trăiesc pururea și sunt, împreună cu noi, mijlocitori și rugători către Dumnezeu. Așa se face că acum, sub păstorirea *Prea Fericitului Patriarh Teoctist*, a venit vremea și a bătut ceasul istoriei să li se facă dreptate și pe pământ, printre oameni.

De fapt, pentru cei ce și-au dat viața pentru Hristos nu era nevoie de un act special, de o canonizare, dar disciplina și canoanele Bisericii cer verificarea celui ce este trecut în rândul sfinților : vouă vi s-a dat toată puterea în cer și pe pământ, este porunca Mântuitorului Hristos pentru Sfinții Apostoli, după înviere (Matei XXVIII, 18). Deci episcopii ca urmași ai apostolilor au aceleași îndatoriri față de Arhiereul-Hristos și aceeași putere de la Mântuitorul prin ucenicii Săi. Insuși Saul, pe drumul Damascului, a avut o chemare specială de la Iisus, dar confirmarea și consacrarea acelei vocații a făcut-o slujitorul lui Dumnezeu, preotul Anania, prin botez (Fapte IX, 6, 9—17) iar puterea legării și dezlegării a primit-o Sf. Pavel de la apostoli (Fapte XIII, 3). Tot așa stau lucrurile și în actul canonizării Sfinților.

În ceea ce-i privește pe martirii Brâncoveni și mitropolitul Antim, ei au fost socotiți sfinți prin martiraj și cinstiți de toată creștinătatea pentru curajul și credința lor curată, până la actul suprem de a-și da viața pentru Hristos. Dureros, măhnitor și opreliște au fost actele unor ierarhi — în frunte cu patriarhul de Constantinopol — care anatematizau pe Brâncoveanu (1714) și hotărau caterisirea mitropolitului Antim (1716). Aceste documente acuzatoare și urâciune pentru neamul românesc au acoperit aureola martirilor de la cumpăna secolului XVII-XVIII și până în vremea noastră. Ierarhii români, clerul și credincioșii, monahii din toate obștile au cinstit însă cum se cuvine pe acești martiri și au păstrat memoria neprihănitei lor vieți. Baladele și colindele, cântecele de jale și doinele, folclorul în general, au fost transmise din generație în generație până astăzi. Nu există biserică sau casă de creștin în părțile Vâlciei în care să nu fi existat un tablou cu tăierea capului lui Brâncoveanu și să nu fi ars o candelă pentru pruncii săi. Drama Brâncovenilor a cutremurat inimile și pământul Hurezilor totdeauna.

Și aici, la mânăstire, lângă mormântul gol, ca și la mormântul lui Ștefan cel Mare și Sfânt de la Putna, nu s-a stins candela și n-au încetat rugile și ingenuncherile credincioșilor.

Preotul Marina, sensibil la evlavia străbună a vâlcenilor unde fusese părinte duhovnicesc, ajungând Patriarhul Justinian al Bisericii Ortodoxe Române, a depus o intensă muncă împreună cu Monumentele istorice, pentru refacerea mânăstirii Hurezi, rămasă în ruină după cel de-al doilea război mondial. Astfel a reușit să pregătească această cămară duhovnicească pentru bucuria care va să vină. Și a purces Părintele Patriarh Justinian la repararea istoriei și ștergerea colbului de pe dipticele sacru al neamului românesc, îndrăznind, pentru întâia oară

istoria Bisericii Ortodoxe Române, să alcătuiască o listă cu sfinți, martiri, cuvioși și ierarhi pentru canonizare. Din șirul celor știuți n-au lipsit Brâncovenii și mitropolitul Antim. Gândul cel sfânt a fost examinat încă din 1950 și s-a putut concretiza în anul 1955—56. Dar din păcate a fost «uitat» grupul Brâncoveanu-Antim Ivireanul. Ce se întâmplase? Patriarhia de Constantinopol a făcut referire la «anateleme» care planau asupra celor doi: Brâncoveanu și Antim. Pe de altă parte și Biserica Rusă nu era prea încântată, dat fiind faptul că Brâncoveanu era socotit «trădător» al țarului, iar Antim era socotit «străin» de neamul românesc (era «rus»!). Patriarhul Justinian era amenințat cu scoaterea din scaun și surghiunirea dacă va cuteza așa-ceva, iar stăpânirii de la București i se cerea de către Kremlin stoparea «misticismului bolșevicesc român». Însă providențialul patriarh Justinian, a așteptat momentul potrivit și a dus la capăt lucrul cel bun, început în anul 1950.

Și astfel s-a făcut dreptate! Datorită raporturilor ecumeniste și frățești, sincere și personale dintre patriarhii Justinian al României și Atenagora al Constantinopolului, în anii 1962—1966, Patriarhia Ecumenică a ridicat anatema aruncată sub amenințarea iataganului turcesc, acum trei sute de ani, asupra lui Brâncoveanu și a lui Antim-Mitropolitul. Astfel s-a înseninat calea pentru trecerea, fără obstacole și suspiciuni, în rândul sfinților a celor ce erau ținuți în întuneric și în urma morții: lumină ne-a strălucit nouă (Isaia IX, 9).

Abia acum înțelegem, dăm slavă lui Dumnezeu și ne bucurăm sincer când moștenitorul testamentar al Părintelui Justinian, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a propus canonizarea Brâncovenilor și a lui Antim-Mitropolitul, canonizare aprobată de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ziua de 20 iunie 1992 și consacrată în biserica «Sfântul Spiridon-Nou» din București, duminică 21 iunie 1992.

Consacrarea la fața locului a canonizării familiei de martiri Brâncoveanu a avut loc în ziua de 15 August 1992 lângă mormântul voievodului valah. Este cunoscut de fapt că, târziu, după 200 de ani, în 1922—24 s-au descoperit osemintele Martirului, aduse aici, după șapte ani de la moarte și depuse cu cinste dar cu discreție, în 1721, în biserica «Sf. Gheorghe-Nou», cinstit locaș de protocol și tedeumuri al Curții voievodale. Acest sanctuar al neamului a fost mult încercat ca și ctitorul său. Cutremure și devastări l-au cuprins, incendii și furturi l-au schilodit, tâlhari și căutători de comori l-au prădat de-a lungul istoriei. Locașul, ca și ctitorul său, au fost și au rămas scară către cer, coloană și nor ziua, stâlp de foc prin noaptea nepriceperii. Ca și păgânii din serai, ca și slujitorii și lingușitorii de pe lângă înalta Poartă a Imperiului otoman, cei fără de lege și ticăloși, necredincioși și fără respect față de acest blajin popor român, au căutat să «sistematizeze» și să șteargă, de la Meridianul Zero, crucea veacurilor, care era ctitoria brâncovenească, «Sf. Gheorghe-Nou», așa cum făcuseră și cu biserica — durere a Capitalei, «Sfânta Vineri» (1987), ocrotitoarea întregii Moldove și a neamului românesc, mijlocitoarea Balcanilor și stâlpul ortodoxiei de pretutindeni. Dar, Dumnezeu le stă împotriva celor mândri și celor smeriți le dă har. Biserica Sf. Gheorghe-Nou a scăpat ca prin minune, Revoluția din 1989

încurcând «sfaturile vrăjmașilor». Cu un efort deosebit, părintele paroh Gh. Bogdan a săvârșit tot ceea ce era necesar în exercitarea cultului divin, pregătind totul în vederea actului final al canonizării Martirului-ctitor. Cum era firesc, Sfântul Sinod a chibzuit ca prăznuirea trecerii spre eternitate a Brâncovenilor să nu fie fixată în ziua martirajului, 15 august (1714), ci cu o zi după, așa cum este tradiția pomenirii ctitorilor, după hramul bisericii sau a unei mari sărbători, în cazul de față, la 16 august, după Sfânta Maria-Mare sau Adormirea Maicii Domnului. La inițiativa membrilor Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, s-a convenit ca anul acesta, pe lângă prăznuirea Adormirii Precistei, să fie săvârșită Sfânta Liturghie în biserica voievodală și să se proclame la mormântul-voievodului trecerea Brâncovenilor în rândul Sfinților, iar a doua zi, 16 august, să se săvârșească Sfânta Liturghie-solemnă în marea lavră a monahismului românesc, mănăstirea Hurezi, strălucită și fără seamăn ctitorie a martirilor.

Vineri 14 august s-a săvârșit, așadar, în biserica voievodală din București, cuvenita priveghere. Protia soborului a avut-o P.S. Episcop Teofan Sinaitul vicar patriarhal. După otpust, P.S. Sa, în scurte cuvinte și la obiect, a explicat celor de față importanța slujbei privegherii și a subliniat rostul Preacinstirii Maicii Domnului în Ortodoxie și evenimentul creștin și național al canonizării ctitorului acestui sfânt locaș. Invocând, ca mărturie, osemintele martirului și, ca martor, mormântul voievodului, P.S. Sa, în cuvinte de acatist, a îmbrăcat faptele Domnitorului în haina de sfințenie nu numai a celui canonizat, ci și a multor mărturisitori știuți sau neștiuți, ca de fapt tot neamul românesc plămădit și crescut în credință curată. Pilda înaintașilor este într-adevăr trăinicia noastră, dovadă și privegherea din această seară în cinstea Adormirii Maicii Domnului și consacării martirilor.

«Sunt cuprins de emoție sfântă ca arhieru al Bisericii Ortodoxe Române — a spus P.S. Sa —, dar și ca cel ce port titlatura de Sinaitul. Este știut că Brâncoveanu a contribuit la rectitorirea mănăstirii Sfânta Ecaterina din Muntele Sinai, iar chipul său tronează acolo ca ocrotitor și mijlocitor. În același timp, Constantin Brâncoveanu a zidit mănăstire, imitând, parcă, muntele Sinai pe sprânceana munților Bucegi, de unde locul și localitatea-stațiune balneară și-a luat numele de Sinaia, loc de adevăr, tămăduire și îngrijirea sănătății trupești și sufletești».

În încheiere, Prea Sfințitul slujitor a făcut cunoscut programul zilei celei mari.

Mulțumind pentru toate, la miezul nopții, P. C. Pr. Gheorghe Bogdan, parohul bisericii, care este și consilier patriarhal, și-a arătat recunoștința față de oficierea slujbei privegherii de către P. S. Episcop Teofan, de prezența PP.SS. Episcopi Calinic al Argeșului și Roman Ialomiteanul — vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor — și de participarea unor înalți oaspeți descendenți sau rude din familiile Brâncoveanu sau Cantacuzino.

Erau de față mulțime de credincioși, oficialități de stat centrale și locale; tuturor, părintele paroh le-a mulțumit pentru participare și a dorit tuturor sănătate și alese bucurii duhovnicești. S-au împărțit, după catină, miruri și artos (litie). Strana a fost asigurată de studenții teologi de la Facultatea de teologie din București.

Așa s-a încheiat privegherea din 14 august 1992.

Sâmbătă, 15 august, fiind și praznicul Adormirii Maicii Domnului, totul era pregătit în cinstea evenimentului consacării la mormântul lui Constantin-Vodă Brâncoveanu. Dis-de-dimineață s-a făcut sfințirea apei mici (aghiasma) pentru cerințele credincioșilor. La timpul potrivit, a sosit P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, care, după rânduială, a întâmpinat cu Sfânta Cruce pe membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și oaspeții străini, în frunte cu *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*. În sfințitul Altar era totul pregătit în vederea săvârșirii Sfintei Liturghii solemne. Din sobor a făcut parte, pe lângă *Prea Fericitul Patriarh*, I.P.S. Mitropolit Jeremia de la Paris, reprezentantul Patriarhiei Constantinopolului, I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, I.P.S. Arhiepiscop Vasile al Târgoviștei, P. S. Gherasim al Râmnicului, P. S. Calinic al Argeșului, PP.SS. Nifon și Teofan, episcopi-vicari patriarhali, P. S. Roman Ialomițeanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor. De asemenea, au slujit un mare număr de preoți și diaconi în frunte cu pr. paroh Gheorghe Bogdan, consilier patriarhal.

Fiind mare praznic al Bisericii, închinat Adormirii Maicii Domnului, s-au cântat imnele specifice sărbătorii, precum și cântări alcătuite în cinstea celor canonizați.

La vremea predicii, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a invitat pe părintele paroh să vorbească celor de față despre importanța preacinstirii Maicii Domnului în Biserica Ortodoxă. Accentuând sensibilitatea ascultătorilor, predicatorul a arătat că nu se poate intelege credința și nu se poate pătrunde în tainele lui Dumnezeu fără ajutorul Sfintei Fecioare. De aceea Biserica i-a fixat prăznuirea pentru înțelegerea dumnezeirii și convingerea în adevărul mântuitor: Nașterea Precocei (8 Septembrie) pentru prunci; Intrarea în Biserică (21 Noiembrie) pentru copii și școlari; Bunavestire (25 Martie) pentru tineri și adolescenți și Adormirea Maicii Domnului (15 August) pentru siguranța noastră dincolo. Și dacă a ales-o Dumnezeu, a profetit-o Vechiul Testament, a respectat-o Mântuitorul, i s-au închinat Sfinții Apostoli, au fericit-o Elisabeta, mama Sfântului Ioan Botezătorul și au venerat-o îngerii și oamenii, pentru aceasta și multe altele o supravenerăm și noi creștinii.

În continuare, părintele paroh a împletit, cu meșteșugită artă, cele două momente de înaltă spiritualitate creștină și românească: Sfânta Maria-Mare și cinstirea deosebită a noilor canonizați și ctitori ai bisericii «Sfântul Gheorghe-Nou»: Brâncovenii.

Invocând puterea lui Dumnezeu și harul Său, chemând în ajutor pe întâia între sfinți și grabnică mijlocitoare, Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu, făcând loc în inimile credincioșilor noilor rugători-ctitori, părintele paroh a încheiat spunând: «Slavă lui Dumnezeu pentru toate,

Maicii Sale preamărire și tuturor sfinților cinstire în această zi atât de luminată pentru Ortodoxia de pretutindeni și atât de pătrunzătoare pentru neamul românesc».

După otpustul Sfintei Liturghii, după datină, s-au împărțit făclii și s-a săvârșit ultimul parastas pentru ctitori și martiri : Constantin Vodă Brâncoveanu cu fiii săi : Ștefan, Radu, Constantin și Matei, precum și sftetnicul Domnului — Ianache.

Din incuviințarea *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, I.P.S. Nestor a invocat viața de creștin și de martir a Marelui voievod și a scos în evidență faptele sale de Domn român și credincios luminat care a renunțat la gloria trecătoare și mincinoasă pentru slava lui Dumnezeu și Împărăția sfinților. Brâncovenii au rămas pildă peste veacuri, pentru întreaga creștinătate, de evlavie, de cinste, de credință și de iubire de neam. Nici în epoca sângeroasă a persecuțiilor, Biserica n-a înregistrat o asemenea dramă. De aceea, mai marii împărățiilor vremii ce se aflau la Constantinopol sau reprezentanții ai lor au arătat că în istorie nu s-a mai văzut sau auzit așa-ceva. Secolul al XVIII-lea a început cu sânge de martiri Brâncoveni și s-a sfârșit tot așa cu tăierea capului lui Tudor Vladimirescu din același neam de eroi și martiri. Crima împotriva domnilor români, martirajul familiei Brâncoveanu a însângerat toată suflarea românească atunci, se simte și astăzi, și va dăinui până la Judecata de apoi.

Noi cei de acum, n-am creat martiri și nici n-am descoperit sfinți imaginari, a spus Înaltul ierarh și președinte al Comisiei sinodale de canonizare a sfinților, ci ne-am îndeplinit o înaltă datorie creștină și românească, fiindcă lumina nu trebuie să stea sub obroc, ci trebuie pusă în sfeșnic să lumineze tuturor și celor din casa românească și celor de departe.

Cuvinte omagiale, de real folos și cu adâncă semnificație a rostit I.P.S. Ieremia, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice. I.P.S. Sa și-a arătat satisfacția că, deși este grec, vine dintr-o țară neolatină (Franța) la o soră a sa, România și că a slujit cu ierarhi români Sfânta Liturghie în același grai, cel dumnezeiesc, înconjurați de aceiași sfinți nepămânțești și ocrotiți de aceeași Mângâietoare : Maica luminilor, Sfânta Feocioară a cărei Adormire am prăznuit-o.

Așadar, a continuat oaspetele de onoare, nu mă simt stânjenit aici, ci frate de credință și rudenie de limbă a credincioșilor mei (francezi sau filofrancezi) ortodocși. Este o mare cinste pentru mine, a subliniat vorbitorul, să reprezint Patriarhia de Constantinopol într-o țară care a fost și este grabnic ajutătoare pentru cetatea lui Constantin cel Mare. Cine era «Printul» aurului pentru ortodoxie, miluitor al țărilor oprite, ctitor la locurile sfinte și la Muntele Athos, ziditor de biserici și ajutător cu multe cărți și nenumărate icoane sfinte pentru creștinii ortodocși în toată Împărăția turcească ? Cine cunoștea mersul lumii, acum trei sute de ani și căuta împăcarea ? Cine primea la Curtea sa pe patriarhii apostolici, dându-le toate onorurile și cinstea cuvenită ? Cine altcineva decât domnul și voievodul Constantin Brâncoveanu, familia sa

mitropolitul Țării Românești ! Martirajul familiei Brâncoveanu a cucerit lumea creștină de atunci și înspăimântă pe oricine și astăzi. Fapt, martirii și sfinții, cuvioșii și mărturisitorii sunt temelie Bisericii și mărturia cea mai sigură a trăirii în Hristos. În această privință, subliniat I.P.S. Sa, românii au fost pildă, ca de fapt orice popor creștin ortodox.

După ce a apreciat relațiile de frățietate de atunci dar mai ales de acum, vorbitorul a mulțumit *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* pentru invitație, dar și pentru faptul că a avut prilejul să redă un popor cu multă evlavie, ca și în timpul voievodului Brâncoveanu, cu toată perioada de înverșunată ideologie ateistă ce a căutat, aproape 50 de ani, să acopere lumina cea pururea fiitoare a credinței ortodoxe. Martirii tineri (copii, elevi, studenți, muncitori, ostași) din revoluția Română '89 au avut pildă, îndemn și scop familia pe linie străbătească a voievodului valah.

«Fie dar, a încheiat Înaltul slujitor, ca sfinții canonizați în iunie să fie ocrotitorii Capitalei voastre, mijlocitorii tuturor românilor și rugători pentru creștinii de pretutindeni».

Potrivit rânduielii stabilite, cu binecuvântarea Prea Fericitului Patriarh, P. S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, a dat citire *Tomosului de canonizare a Sfinților Brâncoveni* alcătuit pe temeiul hotărârii Sfântului Sinod de a trece în rândul sfinților pe martirii creștinești din ziua de 15 august 1714 :

TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOPI AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI
ȘI PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

PREA IUBITULUI CLER ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI
DIN CUPRINSUL PATRIARHIEI ROMÂNE,
HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU, PĂRINTELE LUMINILOR,
IAR DE LA NOI PATRIARHICEȘTI BINECUVÂNTĂRI

Bineplăcut lui Dumnezeu și de mare folos duhovnicesc pentru credincioși este a cinși cu laude pe cei care, pentru eroiștile și vredniciile lor în viața pământească, după trecerea la cele veșnice, s-au numărat în rândul sfinților. Pomenind aceste alese vase ale Duhului Sfânt, dreptcredincioșii minții noastre Biserici preamăresc pe Dumnezeu de la care vine tot ajutorul și fără de care nimeni nu se poate împărăși de darurile cele multe și felurite ale virtuților.

Drept aceea, luând aminte la faptele virtuozității binecredinciosului voievod Constantin Brâncoveanu, cel care a strălucit cu creștinească înțelepciune vreme de 25 de ani Țara Românească, întemeietor de artă și cultură românească, ridicând, înnoind sau înzestrând multe biserici, mănăstiri și

alte așezăminte, miluind pe cei săraci, ajutând cu prisosință Sfintele Biserici Ortodoxe surori de aproape sau de mai departe și, mai presus de toate acestea, învrednicindu-se a primi moarte mucenicească pentru dreapta credință, împreună cu cei patru fii ai săi: Constantin, Ștefan, Radu și Matei și cu sfetnicul său Ianache.

Smerenia noastră, împreună cu toți membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, purtând grijă de folosul duhovnicesc al credincioșilor încredințați nouă spre arhipăstorire;

Ținând seama și de cele arătate de către Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor, — urmând rânduiala canonică și sinodală și chemând în ajutorul nostru puterea Celui Prea Înalt,

HOTĂRĂM:

De acum înainte, până la sfârșitul veacurilor, Binecredinciosul Voievod Constantin Brâncoveanu, împreună cu fiii săi Constantin, Ștefan, Radu și Matei și cu sfetnicul Ianache să fie cinstiți cu sfinții în ceata martirilor Ortodoxiei, pomenindu-i cu slujbe și cântări de laudă în ziua de 16 august, fiind înscrși în sinaxar, în cărțile de cult, precum și în calendarul Bisericii noastre.

Mai rânduiim să se tipărească viața, slujba și icoana acestor sfinți martiri, care să fie primite cu evlavie de către dreptmăritorii creștini, iar chipurile acestora să fie zugrăvite și așezate la locul cuvenit alături de cele ale altor sfinți de neam român în Bisericile ce se vor construi sau preinnoi de acum înainte.

Spre deplină statornicire a celor pe care le-am rânduit în chip canonic, întărim cu semnăturile noastre actul de față ca Tomos patriarhal și sinodal de canonizare, adică de așezare în rândul sfinților martiri, a celor acum pomeniți, spre a-l aduce la cunoștința evlaviosului cler și dreptcredincioșilor creștini din cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române.

Dat în București, în anul mântuirii 1992, luna iunie, ziua douăzecea.

Actul sfânt al canonizării a fost semnat de către toți membrii Sfântului Sinod, inclusiv ierarhii români din Basarabia și Bucovina, iar acum s-a adăugat și iscălitura I.P.S. Mitropolit Ieremia de la Paris.

În timp ce se cânta troparul Sfinților Brâncoveni, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a stropit cu aghiasmă icoana martirilor și ridicat-o în fața mulțimii de credincioși. Capetele acestora s-au plecat s-au văzut lacrimi sincere căzând, nenumărate suspine au umplut b

serica și ochii tuturor erau spre candela mormântului, depozitar de moaște de martir.

În această atmosferă, încărcată de evlavie și simțire românească, Întâistătorul Bisericii Ortodoxe Române, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a luat cuvântul și, în slove pline de sens evanghelic, a subliniat actul dumnezeiesc săvârșit pentru credincioși în această zi sfântă, spunând :

*Iubiți credincioși,
Iubiți frați, membri ai Sfântului Sinod,*

Sunt deosebit de emoționat în aceste clipe și nu știu dacă timpul îmi va îngădui să exprim, acum și aici, în această slăvită catedrală, ceea ce simțim cu toții și ceea ce am simțit personal slujind astăzi Sfânta Liturghie pe mormântul cu moaștele domnitorului Constantin Brâncoveanu, laudă a Ortodoxiei românești și a creștinătății. Trupul său sfârșecat de chinuri se află sub candela luminată pururea de credința și vredniciile sale.

Este o adevărată minune că astăzi ne aflăm aici pentru a proclama, în numele Sfântului Sinod, canonizarea sfinților martiri Brâncoveni, a binecredinciosului domnitor Constantin Brâncoveanu și a celor patru fiii ai săi, împreună cu devotatul său sfetnic, clucerul Ianache Văcărescu. Scrieri și mărturii de autoritate istorică arată că această familie de martiri a impresionat lumea, ei fiind socotiți sfinți încă de la sfârșitul lor martiric, la Constantinopol. În timp ce omenirea trece prin grele încercări și milioane de oameni sunt mistuiți de flăcările armelor, în suferințe și pribegie, în timp ce sufletele sunt încă zguduite de urmările păcatului, ale necredinței, ale depărtării de valorile veșnice ale Sf. Evanghelii, cu adâncă smerenie vedem că pe noi, românii, Dumnezeu ne iubește. Dumnezeu își îndreaptă privirea către făptura Sa, către omenire și îndeosebi către noi, prin lumina sfinților care se revarsă asupra noastră.

Cu ajutorul lui Dumnezeu, în țara noastră s-a păstrat vie chiar și în secolele de prigoană, de dominație otomană și de dictatură ateistă, credința cu valorile ei exprimate în cultură și artă. Din rândul fiilor neamului nostru au odrăslit viteji apărători ai gliei și voievozi, ierarhi și smeriți viețuitori din mănăstiri, precum și slujitori ai culturii și științei. De pe această vatră românească au răsărit apărători ai Ortodoxiei și ai creștinătății ca Mircea cel Bătrân, Mihai Viteazul, Dreptcredinciosul voievod Ștefan cel Mare și Sfânt și alții, care, în fruntea oștilor credincioase, au apărat Europa, civilizația și operele ei culturale. Cu brațele și piepturile lor, cu credința curată și idealul lor pentru drep-

tate și adevăr, acești slăviți înaintași și părinți ai noștri au fost pavăză bătrânului continent, trezit la viața și valorile evanghelice. Dar domnitorii români și-au adus prinosul credinței și iubirii lor față de Hristos nu numai aici, nu numai la bisericile și la mănăstirile din țară, dar și la Patriarhiile din Răsărit și sfântul munte Athos, insula Pathmos, la Meteora, la Locurile sfinte și muntele Sinai, unde găsim urmele lor, obolul lor plin de evlavie creștină, chipul lor zugrăvit în frescele bisericilor din acele părți. Între aceștia, sfântul Constantin Brâncoveanu, cel ce a ocărmit Țara Românească timp de 25 de ani, și-a ales loc de cinste. Dacă unii sfinți au ajuns la îndumnezeire prin post și rugăciune, prin tăierea vocii, prin lepădarea de sine și prin iubirea semenilor, cu aceeași iubire Brâncoveanu a închinat bunurile sale pământeste și viața sa lui Hristos învrednicindu-se de îndumnezeire și deci de a fi împreună cu sfinții în împărăția cerurilor. Despre această stare scrie foarte frumos Sf. Ioan Gură de Aur răspunzând la întrebarea: «Care bogat se va mântui». Din bunurile sale și ale domniei, Constantin Brâncoveanu a zidit numeroase biserici și mănăstiri pentru slava lui Dumnezeu, a dăruit cu bunăvoință sfintelor locuri și muntelui Athos, a tipărit cărți și a promovat cultura creștină. A îndeplinit îndemnul Bisericii dăruind totul lui Hristos și chiar viața sa și a copiilor săi.

Acum, iubii mei, trebuie să fim recunoscători Bunului Dumnezeu că ne-a dat aceste chipuri de sfinți din neamul nostru, ne-a dat aceste lumini călăuzitoare în vremurile acestea atât de grele, vremuri de frământări, de căutări și de fragilitate din toate punctele de vedere, arătându-ne prin sfinții Săi că are putere, că Lumina lui Hristos luminează cu aceeași prospețime, ca și atunci când Mântuitorul predica pe muntele Fericirilor. Și iată-ne astăzi în această ctitorie, slujind și smerindu-ne în rugăciune la mormântul neînfricatului martir Constantin Brâncoveanu, ale cărui cinstite moaște se află sub candela pururea vegheată de inimi credincioase spre a nu se stinge. Lumina ei a luminat și a întărit în credință șiruri nesfârșite de credincioși, care, de la 1716 de când a fost așezată aici de către evlavioasa sa soție, Marica Doamna, și până astăzi, s-au recules și s-au rugat cu mult folos duhovnicesc.

Faima dreptei sale credințe, a binefacerilor și a operei sale culturale a cuprins nu numai Țara Românească, ci și alte Biserici Ortodoxe surori s-au îndestulat din generozitatea sa creștină. Nu este, așadar, întâmplător că astăzi, la proclamarea canonizării locale în ctitoria sa, biserica Sf. Gheorghe-Nou, ne bucurăm a avea în mijlocul nostru pe reprezentantul Sanctității Sale Patriarhului ecumenic Bartolomeu I în

persoana prea iubitului nostru frate în Hristos, I.P.S. Mitropolitul Ieremia de la Paris, care este și exarh pentru Peninsula Iberică. Această înaltă prezență tâlmăcește sfânta noastră comuniune în dreapta credință și exprimă de asemenea evlavia Ortodoxiei de pe malurile Bosforului, unde a fost chinuit și omorât strălucitul Domnitor Constantin Brâncoveanu și unde valurile mării l-au primit și l-au redat apoi Doamnei Marica. De aici evlavioasa soție a adunat ceea ce a rămas din chipul pământesc al mucenicului și, în taină, l-a așezat în cimitirul mănăstirii din insula Halki. Când timpul și împrejurările i-au îngăduit, în aceeași zi, ea a adus Moaștele lui Brâncoveanu și creștinește le-a depus în această biserică scriind, pentru aducere aminte, numele și ziua pe candelă de care ne atingem mereu.

Se bucură astăzi obștea ortodoxă română, nu numai de aici, ci de pretutindeni că între noi se află Înalt Prea Sfințitul Ieremia al Mitropoliei grecești din Paris. Din aceasta se cuvine să învățăm binefacerile comuniunii. Căci nu putem avea o mai mare siguranță, o mai mare încredere în noi înșine decât atunci când ne știm ca oameni în comuniune cu Dumnezeu, când ne știm iubiți de Dumnezeu și că avem pe cineva care mijlocește pentru noi în fața Prea Sfintei Trimi și când știm că avem sfinți din neamul nostru, care cer îndurare și milostivire pentru noi. Proclamând canonizarea Sfinților Brâncoveni, îndeosebi credincioșii din București trebuie să se bucure. Acești credincioși ale căror inimi au suferit mult sub dictatură, pierzând altare, odoare bisericești, pierzând astfel ceea ce aveau ei mai sfânt în viața lor, biserica. Ei au în primul rând dreptul să se bucure astăzi, să se mângâie din această mângâiere dăruită nouă de iubitorul de oameni Dumnezeu. El ne-a învrednicit să ne adunăm în această ctitorie, să ne rugăm pentru iertarea păcatelor și pentru mijlocirea bineplăcuților Săi Constantin Vodă Brâncoveanu înconjurat de pruncii lui martirizați în fața ochilor lui: Constantin, Ștefan, Radu și Matei.

Câtă durere și cât chin i-au năpădit sufletul părintelui în clipele când capetele fiilor nevinovați cădeau, unul după altul, în fața unei lumi nemiloase și indiferente, spre a fi pe placul înaltei Porți! La acest dureros spectacol, diplomații Europei acreditați în capitala Imperiului oto-

man priveau nepăsători cum un domnitor care a apărut creștinătatea era batjocorit, chinuit pentru a se lăsa de neam și de credință în Hristos. Cu un curaj asemenea martirilor din primele secole, binecredinciosul domnitor, nu numai că nu s-a lepădat de Legea părinților săi, ci, spre uimirea tuturor, i-a înfruntat pe necredincioși.

În anul 1988, când am aniversat 300 de ani de la apariția Cărții Cărților în limba română, Biblia lui Șerban Cantacuzino de la 1688, am făcut și pomenirea voievodului Constantin Brâncoveanu aici, în această biserică. În pofida opreliștilor care ni se impuneau atunci, am oficiat slujba Sf. Liturghii în sobor de ierarhi și am înălțat rugăciuni la acest mormânt mut. Doamna lui Brâncoveanu, evlavioasa Marica, atunci când a adus în țară, în mare taină, rămășițele pământești ale voievodului — sfintele sale moaște —, și le-a depus la 1720 aici, n-a săpat nici o inscripție pe mormânt, ca să nu afle turcii și să pornească iarăși prigoana împotriva familiei Brâncoveanu și a așezat doar o candelă deasupra cu numele domnitorului. L-am pomenit, după rânduiala așa cum a făcut Biserica totdeauna și îl va pomeni mereu în cântările sale, slăvindu-l împreună cu toți sfinții. Ziua din calendar de cinstire a Sfinților Brâncoveanu va fi 16 august.

Faptul că această ctitorie din mijlocul Bucureștilor a fost apărută și salvată ca prin minune de la demolare, de la atâtea planuri diavolești, de a risipi și de a desfînța sfinte altare, de a prizoni pe sfințiții rugători, pe credincioși, s-a datorat prezenței aici a mormântului marelui voievod Constantin Brâncoveanu. Și astfel, această catedrală a putut să fie reparată și chiar refăcută din temelie prin osârdia și înțelepciunea patriarhului Iustin Moiescu și a altor fruntași ai culturii noastre care, spre cinstea lor, au ajutat mult Biserica. Iată, aici, unde a poposit, cum știți, marele Eminescu, poetul nostru național, pentru a lua drumul spre locul cel veșnic, ca la o apropiere, ca un arc peste vreme, aici, zic, la mormântul lui Brâncoveanu, noi ne-am adunat acum, cu darul lui Dumnezeu, în libertatea sfântă, ca să săvârșim cele cuvenite, cele rânduite de Sfântul Sinod.

De fapt, despre jertfa Domnitorului Constantin Brâncoveanu și a fiilor săi, s-au scris multe cărți, multe poeme. N-au lipsit din memoria

rilor, a neamului nostru, care i-a adus laudă pentru fapta sa, «Brâncoveanu Constantin, boier vechi și domn creștin». El s-a bucurat de această harismă a bunătății, a credinței. Cu evlavie a zidit biserici și mănăstiri, le-a ajutat și le-a înzestrat ca acestea să ajute pe săraci. Ruștinile care s-au înălțat în mănăstirile de la noi și în mănăstirile din țara țării, ctitorite sau sprijinite de el, au folosit mult domnitorului și familiei lui. Să ne ajute Maica Domnului să ne bucurăm din plin de fructul credinței lucrătoare a Sfinților Brâncoveni și de bucuria de astăzi.

Itinerarul Sfințelor Moaște a cuprins și paraclisul din reședința Patriarhiei, unde în anul 1932, datorită unor lucrări la această biserică, au fost așezate cu cinste în altarul paraclisului reședinței Patriarhiei. De aici au fost readuse în 1934 și reînhumate cu solemnitate și cu evlavie prin purtarea de grijă a vrednicului de amintire, patriarhul Miron Cristea. Cei doi ani de căntări și rugăciuni înălțate lângă Sf. Moaște din altarul paraclisului, procesiunea de acolo până la biserica Sf. Gheorghe-Nou, evlavia clerului și credincioșilor, ca și dangătele clopotelor și dorința tuturor exprimată în scris, cereau de atunci trecerea domnitorului Constantin Brâncoveanu și a fiilor săi în rândul sfinților.

Să dăm slavă Bunului Dumnezeu, să mulțumim Sf. Marelui Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință, că ne-a ajutat să îndeplinim astăzi această sfințitoare îndatorire ca o cheazășie a mijlocirii sfinților pentru noi toți, cei ce ne-am plecat astăzi genunchii și, cu smerenie, am sfințit și înălțat icoanele lor. Suntem încredințați că Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, ocrotitorul bisericii în care ne aflăm, se bucură de a avea în apropiere pe biruitorul păcatului, domnitor și martir pentru Hristos, Constantin Brâncoveanu cu cei patru fii: Constantin, Ștefan, Radu și Matei.

În numele dumneavoastră, mulțumesc cu dragoste înalt Prea Sfințitului Mitropolit Ieremia, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice, P. S. Episcop Gherasim al Râmnicului, P. S. Episcop Epifanie al Buzăului, P. S. Episcop Calinic al Argeșului, P. S. Nifon Ploieșteanul, P. S. Episcop Teofan, P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, slujitorilor sfântului altar și corului bisericii.

Îndreptându-ne gândurile către sfinții din neamul nostru, proclamăm de Sfântul Sinod, să-i rugăm cu căldură să ne ocrotească viața,

căminele și țara noastră și pe toți dreptmăritorii creștini români de pretutindeni. Să păstrăm la locul cel mai de cinste în sufletele noastre lumina, dragostea și bucuria zilei de astăzi, trăită în comuniunea sfinților.

Prin harul dobândit de sfinți de la Dumnezeu, ei ne ajută să ne curățim și să ne îmbunătățim viața și să ne unim în dragoste și în credință în Biserica în care și ei s-au sfințit. În această creștere duhovnicească până la asemănarea noastră cu Omul-Hristos și deci până la a redobândi frumusețea chipului lui Dumnezeu în noi, sfinții ne sunt alături în lupta împotriva păcatului sub toate formele lui. În viața și faptele lor aflăm pilde de voință liberă, de slujire a adevărului, de iubire a semenilor și a săracilor, bolnavilor și orfanilor, pilde de urmat pentru a dobândi împărăția Lui.

Dumnezeu-Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt — să ne învrednicească de această moștenire — Amin.

În încheierea festivităților de la biserica Sf. Gheorghe-Nou din București s-a oficiat un Te-deum de mulțumire !

În timp ce slujitorii se pregăteau pentru ieșirea din biserică, corul parohiei a prezentat un scurt concert adecvat și Imnul patriarhal.

În tinda bisericii, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, ceilalți membri ai Sfântului Sinod au fost întâmpinați cu ovații de către mulțimea ce a ascultat slujba în împrejurimi și pentru că nu a putut pătrunde în biserică. Și aici Întâistătorul Bisericii Ortodoxe Române a ținut o emoționantă cateheză, explicând credincioșilor rolul deosebit al mijlocirii sfinților lui Dumnezeu și ocrotirea neamului nostru de către sfinții și martirii noștri, printre care ctitorii acestei biserici : Brâncoveanu și fiii săi.

La ora 14,30 a avut loc la reședința patriarhală o agapă de prăznuire.

În această zi de 15 august pe tot pământul sfânt al Patriei s-a săvârșit prăznuirea Adormirii Precistei. Mănăstirile și schiturile, în special, au fost înconjurate de mii de credincioși veniți pentru slujbă, dar și pentru cuminecare, după postul Sfintei Marii. Prin emisiunea de la postul național de radio, toți credincioșii români au aflat de festivitățile care au avut loc la mormântul lui Brâncoveanu din biserica Sf. Gheorghe-Nou, București, și pregătirile ce au avut loc pentru duminică, 16 august, la mănăstirea Hurezi — Vâlcea, la mormântul «gol» al Brâncovenilor.

II — FESTIVITAȚILE DE LA MÂNĂSTIREA HUREZI — VĂLCEA

După cum se știe, domnitorul Constantin Brâncoveanu era orfan de tată. Unchiul și ocrotitorul său, fost ban al Olteniei și domn al Țării Românești, Constantin-Șerban Voievod (1651—1688) s-a ocupat de creșterea și educarea sa, trimițându-l, pentru studii, la vestitele școli ale vremii, la Constantinopol și Athos și, nu este exclus, în Palestina și Italia. Simțindu-și sfârșitul aproape, cu acordul boierilor vremii, Șerban Cantacuzino l-a numit succesor al său pe Constantin Brâncoveanu. Pe lângă cultura din vremea lui Brâncoveanu și Antim Ivireanul, «Domnul din Oltenia», cum l-au numit contemporanii, a refăcut toate locașurile de cult ale înaintașilor, adăugându-le și frumuseți specifice: pridvoare la biserici, paraclise și prăznicare, aghiasmatate și capele, bucătării și trapeze, case de oaspeți, chillii și coridoare de înaltă artă. În același timp a ridicat locașuri noi în cinstea moșilor și strămoșilor, rudelor și apropiaților, dar mai ales și-a durat sieși, pentru vreme de odihnă, liniște și rugăciune și pentru pomenire: mănăstirea Hurezi (1697...), cu hramul «Sfinții Împărați Constantin și Elena», ocrotitorii lui și ai familiei sale. Aici, la Hurezi, meșterii pietrari i-au săpat mormântul, care, așa cum se știe, a rămas gol și nefolosit!

Aici, la Hurezi, au început pregătirile și slujbele de înainte-prăznuire, după Sfânta Liturghie, săvârșită în cinstea Adormirii Maicii Domnului, în ziua de 15 august, de către P. S. Arhiepiscopul Dr. Irineu Popa, vicar al Episcopiei Râmnicului. Privegherea, ca și ultimul parastas în memoria ctitorilor și martirilor Brâncoveni, au avut loc în biserica mare a mănăstirii cu hramul «Sfinții Împărați». S-au aprins candelile și s-au săvârșit scurte rugăciuni pentru ctitori și în celelalte biserici ale incintei, ridicate de voievodul-martir în cinstea fiilor săi, anume: paraclisul «Sfântul Ștefan» — în cinstea fiului celui mare și întâiul decapitat la Constantinopol, biserica «vechilor chillii», Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil.

În timp ce la mănăstirea Hurezi se săvârșea slujba, în catedrala episcopală «Sfântul Nicolae» din Râmnicu Vâlcea și în paraclisul ctitorit de Antim Ivireanul din reședința chiriarhală s-au oficiat, după rânduiala Vecernia și Litia. Au participat mulți credincioși, care luaseră cunoștință de ceremoniile ce vor avea loc în eparhie. Spre sfârșitul slujbei a sosit de la București *Prea Fericitul Patriarh Teoctist*, însoțit de P. S. Episcop Calinic al Argeșului, P. S. Episcop Roman Ialomiteanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, Diac. Petru David, profesor la Facultatea de teologie a Universității din București. Au cinstit evenimentul cu participarea lor I.P.S. Mitropolit Antonie al Transilvaniei, P. S. Emilian Birdaș de la Arad, P. C. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, decanul Facultății de teologie a Universității din Sibiu, alți preoți și diaconi. După datină, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și însoțitorii săi au fost primiți în catedrala episcopală «Sfântul Nicolae», ctitoria Sfântului ierarh Ca-

linic de la Cernica (împodobită cu pictura marelui pictor G. Tattarescu). S-a săvârșit un polihroniu, la sfârșitul căruia P. S. Episcop Gherasim a rostit un frumos cuvânt de bun-venit. *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a mulțumit Prea Sfințitului Chiriarh al locului pentru invitația de a participa la evenimentul consacării Sfinților Brâncoveni la ctitoria lor și a revedea locurile unde, cu peste zece ani în urmă, a păstorit ca mitropolit al Olteniei. Întâistătorul Bisericii noastre a explicat credincioșilor de față importanța canonizării sfinților naționali și locali ai plaiurilor vâlcene. *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a încheiat spunând: «*Sunt pline aceste locașuri sfinte de chipurile evlavioase ale domnitorilor ctitori și ale multor altor martiri și mărturisitori. De aceea dăm slavă lui Dumnezeu pentru toate și vă spunem: Bine v-am găsit sănătoși!*».

După cina oferită de gazde, s-a definitivat desfășurarea programului din ziua cea mare, 16 august, de la ctitoria martirilor Brâncoveni.

Încă din seara zilei de 15 august, mulți credincioși s-au revărsat din împrejurimi, unde participaseră la hramul Adormirii Maicii Domnului (mănăstirile Bistrița, Polovraci, Tismana ș.a.) umplând valea râului Roman cu mașini, căruțe, corturi. Toți participaseră cu evlavie la slujba de priveghere din biserica mănăstirii «Sfinții Împărați», priveghere săvârșită de un sobor de slujitori sub protia Prea Sfințitului Irineu Slătineanul. La vremea potrivită, P. S. Sa a ținut un cuvânt de zidire sufletească, explicând celor de față importanța preacinstirii Maicii Domnului, ca și a evenimentului unic ce se va petrece în ziua următoare: slujba de consacrare a celor trecuți în rândul sfinților: *Martirii Brâncoveni* și a *Cuviosului Antonie* de la Iezerul Vâlcii.

În dimineața zilei de 16 august, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și Înălții ierarhi însoțitori s-au închinat în catedrala episcopală și, apoi, însoțiți de un echipaj al Poliției județene Vâlcea, în convoi, s-au îndreptat spre vestita ctitorie de acum trei sute de ani, strălucitoare și acum și în veci: mănăstirea Hurezi, zidită, așa cum am spus, pe temelia unui vechi schit așezat pe o vatră sacră a dacilor, într-o regiune cu influență mediteraneană și înconjurată de arbori seculari (stejar și fag) înfrățiți cu tei și castani cu fructe comestibile. Aici în «Poiana huhurezilor», cu veacuri în urmă, au poposit și romanii și tot aici în colțul de rai, sub Buila, aripa Arhanghelului, și-a zidit sieși Brâncoveanu, pentru eternitate, locaș de sfințire și liniște, de jeluire și de pomenire.

Coloana oficială de mașini intră, cu greu, din pricina mulțimii de oameni, în prima incintă a ctitoriei brâncovenești, care vrea să imite apusa Curte a bazileilor bizantini din Constantinopol.

În vederea participării la mărețul eveniment au sosit la Hurezi reprezentanți ai puterii de Stat, ai Parlamentului, ai Guvernului, ai partidelor politice, reprezentanți ai autorităților locale din județul Vâlcea, ca și din județele învecinate.

A participat și președintele României, domnul Ion Iliescu care, împreună cu *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, au fost întâmpinați în a doua incintă a Așezământului, cu Sfânta Evanghelie și Sfânta Cruce.

Intăistătătorul Bisericii Ortodoxe Române a binecuvântat mulțimea credincioși venită aici de pretutindeni, ca frunza și ca iarba, și abia putut pătrunde în a treia incintă, lângă biserică, pentru începerea pzei. Cu greu, din cauza mulțimii, soborul de slujitori s-a putut imca, după care în timp ce se intonau imne religioase s-a mers în proune, cu prapuri, cu icoanele sfinților Brâncoveni, cu Sfânta Cruce cu icoana cuviosului Antonie de la Iezer, mai întâi în biserica mănăstirii, unde slujitorii au ingenuncheat în fața mormântului gol al lui Brâncoveanu, s-au plecat în fața portretelor ctitoricești, zugrăvite aici, după care s-a continuat procesiunea până la locul amenajat pentru săvârșirea Sfintei Liturghii. Din sobor au făcut parte: Prea Fericitul Președinte Patriarh Teoctist al României, II.PP.SS. Mitropoliți: Antonie al Transilvaniei și Nestor al Olteniei: PP.SS. Gherasim al Râmnicului și Calinic al Argeșului, Roman, episcop-vicar al Arhiepiscopiei București-ului, Emilian, arhiereu-vicar al Episcopiei Aradului, Casian, arhiereu-vicar al Episcopiei Dunării de Jos și Irineu, arhiereu-vicar al Episcopiei Râmnicului. Din sobor au mai făcut parte numeroși preoți și diaconi, rânduți în acest scop.

Sfânta Liturghie s-a săvârșit cu deosebită evlavie, într-o perioadă de timp unică. Vom vedea de ce. La momentul Trisaghionului, din sezin, s-au abătut asupra turlilor și clopotniței mănăstirii nori negri. Seara și dimineața, buletinele meteo «asigurau» timp canicular, fără precipitații. De fapt, nu plouase în Oltenia de două luni. După un sfert de oră s-a pornit o ploaie caldă cu picături «cât lingura», cum se exprima locuitorii. Credincioșii de față, circa 20.000 în curtea mănăstirii și încă de două ori pe atât în afara incintei, se închinau și, nemișcați, cu capetele spre cer, slăveau bunătatea lui Dumnezeu și mulțumeau pentru ploaie, sosită cu adevărat, la vreme. În timpul citirii Sfintei Evanghelii, tunete și fulgere, întuneric și rafale de vânt aruncau ploaia cu găleata. S-a întrerupt curentul și s-a oprit stația de amplificare, precum și transmiterea slujbei prin radio. Unii credincioși s-au retras pe sub streșinile caselor, dar majoritatea au rămas neclintiți. Oprindu-se ploaia (prima fază), și ivindu-se chiar soarele, I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, în cuvinte chibzuite, a tâlcuit mai întâi textul pericopei evanghelice a zilei (Luca XII, 8—12) și cuvintele Mântuitorului referitoare la viața martirilor și mărturisitorilor (Ioan XV, 17—27) și apoi câteva date despre martirii Brâncoveni. Înaltul ierarh, recunoscut istoric și membru de onoare al Academiei Române, a evocat vremurile de acum trei sute de ani și pe cei care le-au veșnicit prin credința sfântă, prin dragoste față de glie, prin iubire față de neam și de strămoși. În fruntea acestora au fost preacinstiții gospodari de atunci: Constantin Voievod Brâncoveanu și fiii săi: Ștefan, Radu, Constantin și Matei, martirii de astăzi, care ne-au lăsat, pe lângă acest sfânt locaș, numeroase ctitorii bisericesti și civile, un patrimoniu neprețuit și și-au dat viața pentru credința cea adevărată și singură — mântuitoare în Hristos Domnul nostru. În calitatea sa de președinte al Comisiei sinodale pentru canonizarea sfinților, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit a mulțumit bunului Dumnezeu pentru toate și pentru luminarea vremurilor noastre în a

scoate din umbră pe cei care ne-au fost pilde vii în credință și în dragoste față de țară. Prin martirajul lor au dovedit lumii demnitatea poporului român și credința străbună nepătată atunci ca și astăzi... Prin ceea ce săvârșim, aici, acum, dovedim că Biserica Ortodoxă Română și credincioșii ei nu uită pe cei ce credința și-au păstrat-o față de Hristos, au desăvârșit-o și au urmat exemplul sfinților, pentru care Dumnezeu ține lumea.

Cuvântul plin de vervă și întărit cu date istorice precise, a fost ascultat cu mare atenție, cu toate că stația de amplificare lucra numai cu un microfon alimentat, întâmplător, de o baterie din dotarea protocolului prezidențial.

După cuvântul I.P.S. Mitropolit Nestor, slujba s-a desfășurat în mare evlavie. Natura respira atmosfera divină, oamenii aveau fețele senine ca după o masă cumpătată, stația de amplificare se refăcuse, iar soarele era părtaș la înălțătoarea trăire duhovnicească. Cu adevărat, spunea toată lumea, am văzut cu ochii noștri, am ascultat cu urechile noastre și am simțit, până în adâncul sufletului, roua grădinii edenului de la Hurezi.

La vremea predicii, Înalt Prea Sfințitul Antonie, mitropolitul Transilvaniei, în cuvinte de adâncă și trainică bucurie, a vorbit credincioșilor despre martirii Brâncoveni. I.P.S. Sa a făcut un portret model al aceluia care a fost și a rămas, pentru eternitate, prințul culturii și cavalerul crucii. Constantin Brâncoveanu își însușise cultura vremii în țară și apoi în străinătate, în special la Constantinopol. Orfan de tată, a crescut și s-a format sub supravegherea unchiului său, Cantacuzino, în cele mai înalte școli. El creștea, a subliniat Înaltul ierarh, în aceeași măsură cu știința și cu credința. Era convins și conștient că degetul lui Dumnezeu îl ocrotește și îl călăuzește. Atunci când a fost ales Domn, întâia grijă a lui a fost să dea slavă Celui de Sus, să zidească locașuri de cult, alături de acareturile domnești, să asigure ospitalitate străinilor, să aibă pace cu împărățiile vremii și relații de frățietate cu toți frații creștini de pretutindeni. A fost și a rămas cel mai milostiv domn pentru întreaga ortodoxie, pentru Locurile sfinte și Muntele Athos. Omul de cultură, Brâncoveanu, a încununat strădaniile unchiului său Constantin Șerban Voievod, tipărind ultimele coli din *Biblia de la București*, 1688, numind-o *Biblia lui Șerban*, monument de cultură, de artă și de strălucire tipografică. Așa ceva n-a putut realiza nici un popor la acea vreme.

Vorbind, apoi, despre evlavia Domnitorului, I.P.S. Antonie a descris în splendide culori pe cel mai apropiat colaborator al Brâncovenilor: Mitropolitul, și el martir, Antim Ivireanul. Acest mare ierarh al românilor, ce nu ar trebui să lipsească din nici un calendar creștin, a fost cel mai inezestrat om de cultură și misionar al începutului de veac XVIII. Acum apar în Țara Românească înalte școli și academii cu vestiți dascăli de aici și din străinătate, cu limbi de predare în greacă și latină. Se tipăresc primele cărți și li se trimit teascuri de imprimare grecilor din Orient, arabilor, georgienilor, slavilor ș.a. Se naște un nou stil arhitectonic în ortodoxie, cel brâncovenesc. Patriarhii apostolici poposesc și

lesc la Curtea lui Brâncoveanu. Unii își dorm somnul de veci pe pământ românesc. Ce strălucire !

În ultima parte a cuvântului, I.P.S. Antonie a dat citire câtorva surturi despre Brâncoveanu și despre martirajul său, impresii ale străinilor din întreaga lume de atunci despre drama Brâncovenilor. Ei sunt scrieri nu pentru că-i declarăm noi, ci pentru faptele lor. Noi ne facem doar datoria ca unii care suntem trimiși «să legăm și să dezlegăm tot ce se întâmplă în poporul lui Dumnezeu». Ați văzut, de fapt, că Dumnezeu este cu noi și pentru rugăciunile și mijlocirile sfinților Brâncoveni : ne-a trimis roua cerului, cu ploaie pentru îmbelșugarea roadelor pământului, a încheiat vorbitorul...

După terminarea cuvântului I.P.S. Antonie, ca un făcut, o nouă ploaie de ploaie (a doua oară) s-a abătut, pentru câteva minute, asupra înăstirii.

După otpustul Sfintei Liturghii, săvârșită de soborul menționat mai sus și căreia corul preoților din Eparhia Râmnicului și credincioșii de față i-au asigurat răspunsurile, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rânduit să se citească și aici *Tomosul sinodal pentru canonizarea Sfinților Brâncoveni*, după care s-a dat citire *Tomosului sinodal de canonizare a Sfântului Cuviosului Antonie de la schitul Iezeru*, al cărui text redăm în continuare :

TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI
ȘI PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

PREA IUBITULUI CLER ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI
DIN CUPRINSUL PATRIARHIEI ROMÂNE,
HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU, PĂRINTELE LUMINILOR,
IAR DE LA NOI PATRIARHICEȘTI BINECUVÂNTĂRI

Cuvios și vrednic de toată lauda și de folos este înaintea lui Dumnezeu să cinștim și să preamărim pe cei ce s-au nevoit și au bineplăcut Lui. Lăudând și preamărind pe aleșii Săi, pe Dumnezeu îl cinștim : «Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă și cel ce se leapădă de voi de Mine se leapădă», zice Domnul Sfinților Apostoli.

Fiecare creștin este dator să laude și să cinstească pe cei ce pe pământ au păstrat și învățat dreapta credință, pe cei ce au miluit pe semenii lor și au trăit viață de adâncă evlavie.

Prin viața sa, cuviosul părinte Antonie de la schitul Iezeru, care a însetat după Hristos Domnul «ca cerbul după izvoarele apelor» (Ps. IV, 1), s-a făcut pildă de trăire tuturor iubitorilor de Dumnezeu, prin lepădarea de sine, prin rugăciune neîncetată, postiri și privegheri de toată noaptea, iar acum se roagă pentru pacea a toată lumea.

Smerenia noastră, împreună cu toți membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, privind la viețuirea cea bineplăcută lui Dumnezeu a Cuviosului, la faptele și împlinirile lui, purtând grijă de folosul comun al credincioșilor și după rânduielele dumnezeieștilor părinți dinaintea noastră, facem cunoscut ca să se dea cuviosului Antonie de la schitul Iezeru cinstirea cuvenită bărbaților celor sfinți.

Pentru aceasta, urmând obiceiului sinodal și chemând în ajutor puterea Celui Prea Înalt, în Treime lăudat și închinat,

HOTĂRÂM :

De acum înainte și până la sfârșitul veacurilor, cuviosul Antonie de la schitul Iezeru, să fie pomenit împreună cu bărbații cei sfinți ai Bisericii, cinstindu-se cu slujbe și cântări de laudă în ziua de 23 noiembrie, fiind înscris în sinaxar, în cărțile de cult și în calendarul Bisericii noastre.

De asemenea, rânduim ca viața, slujba și icoana Sfântului să se tipărească și să fie primite cu evlavie de către dreptmăritorii creștini. Iar icoana purtând chipul sfântului cuvios Antonie de la Iezeru să fie așezată și zugrăvită în biserici la locul potrivit cetei sale.

Și pentru ca să sporească evlavia credincioșilor, unele biserici ce se vor construi de acum înainte să poată lua hramul acestui sfânt.

Întru deplina statornicire a celor pe care le-am rânduit în chip canonic intru această zi, am întocmit și întărim cu semnăturile noastre acest Tomos patriarhal și sinodal de canonizare a sfântului cuvios Antonie de la Iezeru — Vâlcea, pe care îl aducem la cunoștința credincioșilor și clerului din cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române.

Dat în București, anul mântuirii 1992, luna iunie, ziua a douăzecea.
Membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

După citirea și a acestui Tomos, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a stropit cu aghiazmă icoana sfinților Brâncoveni și icoana cuviosului Antonie de la Iezerul-Vâlcii și le-a ridicat în semnul crucii în fața mulțimii, în timp ce se cântau troparele alcătuite în cinstea sfinților respectivi.

Profund impresionat de lucrarea lui Dumnezeu și cu acest prilej, de mulțimea darurilor Sale, de răbdarea credincioșilor și evlavia lor la Sfânta Liturghie, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, vădit emoționat, a adresat celor de față cuvânt părintesc și de folos spunând :

«Sunt deosebit de bucuros că Bunul Dumnezeu ne-a învrednicit să venim astăzi din toate colțurile țării noastre, la acest leagăn de credință și cultură, mănăstirea Hurezi, ctitoria marelui și slăvitului voievod Constantin Brâncoveanu. Împreună cu noi se află și români de peste hotare, pe care îi îmbrățișăm cu dragoste. Cu sufletul și cu inima lor e

ant dornici să se îndestuleze din frumusețile credinței noastre strămoșești din care face parte actul de proclamare locală a canonizării sfinților martiri Brâncoveni și a cuviosului Antonie de la schitul Iezeru.

Ca să putem înțelege ceea ce am trăit astăzi, când harul sfinților s-a pogorât asupra noastră, iată că, împotriva prevestirilor datelor meteorologice, norii s-au aplecat dinspre munte și și-au revărsat plinul lor peste câmpuri, holde, peste acest pământ bătut de arșiță ca și sufletele noastre însetate de adevăr. Pentru a înțelege acest neașteptat eveniment, nu sunt de ajuns numai ochii trupești, ci este nevoie să apelăm la cei sufletești, la ajutorul credinței, se cuvine să apelăm la felul în care Dumnezeu ascultă rugăciunile preoților și credincioșilor prin mijlocirea sfinților Brâncoveni, a cuviosului părinte Antonie de la Iezerul-Vălcii, a cuviosului Daniil Sihastrul de la Voroneț și a celorlalți sfinți din calendarul nostru. Să mulțumim totodată Părintelui ceresc pentru iubirea și binefacerile Sale față de noi. Prin slujba de astăzi, prin ascultarea Tomosului sinodal, ne-am urcat cu sufletele la fereastra de unde noi privim cerul lui Dumnezeu, cu frumusețile cele mai presus de fire, pe care nu le putem vedea fără credință, fără convingere, fără lumina care izvorăște din lumina Mântuitorului Hristos, lumina de la mormântul Învierii Sale din sfânta cetate a Ierusalimului. Ne-am învrednicit, iubii mei, să fim martorii revărsării peste noi a milostivirii lui Dumnezeu, care a poruncit norilor să adape pământul spre hrana noastră și a viețuitoarelor. Însăși natura suferă de lipsă de apă, simbolul vieții și al renașterii. După învățătura Sf. Apostol Pavel știm că natura, zidirea lui Dumnezeu, suspină spre a participa la slava dumnezeiască, la frumusețea dumnezeiască.

Prin mijlocirea sfinților pe care noi i-am proclamat astăzi, și pe care dumneavoastră îi cunoașteți din credința și faptele lor minunate, mai ales pe cei din Oltenia, Valahia Mică, sfinții Brâncoveni care au ctitorit vestite biserici și mănăstiri. V-ați legănat pruncia, v-ați luminat cugetul și v-ați sfințit viața în aceste străvechi mănăstiri, cu aceste leagăne de credință ale neamului, pe unde chipurile marilor domnitori și părinți ai noștri, și-au purtat pașii, au ingenunchat, au lăcrimat, au descoperit locuri de sihăstrie, adevărate ferestre spre veșnicie și au temeluit, odată cu aceste «curți ale Domnului», tăria și dăinuirea poporului român. Prin nevoie, prin iubire, prin rugăciune, ca și prin jertfa martirică, sfinții proclamați astăzi au agonisit har în jața Prea Sfintei Treimi spre a ne ajuta la trebuință. În cronica zilei, închinată de acum înainte în calendar sărbătoririi sfinților Brâncoveni, se înscrie și ploaia binecuvântată, care a înveselit sufletele și însăși natura. Să cântăm im-

preună cu împăratul și proorocul David : «Ajutorul și sprijinitorul nostru este Dumnezeu». De la El, de la Părintele luminilor, vine în lume tot darul și cele necesare vieții. Toate le primim de sus, de la Bunul Dumnezeu, care ascultă rugăciunile și ne iartă păcatele noastre. Putem, deci, să năzuim și să rugăm pe Sfinți pentru bine, pentru sănătate și pentru fericire.

Am săvârșit astăzi slujba de proclamare a canonizării domnitorului Constantin Brâncoveanu, împreună cu fiii săi : Constantin, Ștefan, Radu și Matei, precum și a sfetnicului său de încredere Ianache. Credința curată în Dumnezeu l-a ajutat să biruiască durerea de părinte văzându-și copilașii jertfiți prin tăierea capetelor, martiri bineplăcuți Mântuitorului Hristos și îngerilor. Duhul lui se bucură acum că noi, de același neam și credință cu el, ne-am învrednicit să-l slăvim în ziua nașterii sale pentru ceruri. Este un moment unic și sfânt în viața noastră. Să-l păstrăm fiecare dintre noi, cu semnificația lui, oriunde ne-am afla în arena preocupărilor atât de bântuite, atât de anormale, atât de importante, totuși, dacă izbutim să le folosim spre unitate, spre adevăr, spre dreptate și folosul semenilor. Suntem chemați să slujim credința, neamul și țara. Suntem chemați să dăm strălucire valorilor morale, să fim în stare să cinstim martirii și eroii, odrăsliti din mijlocul poporului nostru și jertfiți pentru el și pentru slava Bisericii. Ei și-au dobândit aureola sfințeniei prin eroismul nevoițelor din pustie sau prin dreapta chivernisire a îndatoririlor de stat, voievodale.

Neamul nostru a fost așezat de istorie «în calea răutăților» dar, în același timp, și la punctul de întâlnire a două mari culturi : cea răsăriteană, bizantină, cu credința și cu frumusețile ei, căreia îi datorăm tezaurul nostru mîntuitor, oglîndit și aici prin arta și cultura bisericască în care de aproape 300 de ani sufletul românesc găsește alinare, și cultura occidentală, promovată de domnitorii noștri, rezultând din aceeași întâlnire, sinteza de frumusețe a spiritualității noastre românești. În mod firesc, la mănăstirea Hurezi gândul zboară la anii de domnie ai slăvitului voievod Constantin Brâncoveanu (1688—1714). În împrejurările grele de atunci, el ne-a lăsat, între altele, acest sfânt lăcaș, înfrumusețat și înzestrat spre a-i fi și loc de veșnică odihnă, așa cum mărturisește atât testamentul cât și mormântul pregătit. Pildă întru această grijă, îi venea de la strămoși, Basarabii de la mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung și Sf. Nicolae de la Curtea de Argeș, Mircea de la Cozia, Matei Basarab de la Arnota și, în cele din urmă, sfințenia curvioșilor sihaștri Nicodim cel de la Tismana, Antonie de la Iezeru și mulți alții.

Toate aceste ctitorii fac cinste Ortodoxiei și neamului nostru. Sunt asemenea și fala creștinătății, a Europei, chemată să ia aminte cine cu ce mijloace a apărât-o de invaziile necredincioșilor secole de-a rândul. Puterea credinței, a rugăciunilor și a viețuirii celei iubitoare frumos.

Aici, la mănăstirea Hurezi, în secolul al XVIII-lea și următoarele, s-au dezvoltat rugăciunea și munca, scrisul, arta sub multe forme, binecuvântarea, ajutorarea săracilor, îngrijirea bolnavilor, virtuți din care s-au născut luceferii credinței, ai Ortodoxiei noastre. În fața securii care tăia părțile capetele de trupurile fiilor săi martiri, Constantin Brâncoveanu n-a îngăduit fiului său mai mic, Matei, să-și cruțe viața prin trădarea credinței. Și acest spectacol se petrecea în ziua de 15 august 1714, când domnitorul Țării Românești împlinea vârsta de 60 de ani, iar doamna sa își sărbătorea ziua numelui. Indureratul voievod, părăsit de toți, doar cu sfetnicul și cu feciorii săi, pecetluiau prin martiraj mărire și cinstea credinței Neamului său. Această cumplită moarte prin sabie se petrecea în văzul lumii chemată special. În timp ce mica familie Brâncovenească — tată și fii — scoși din temniță, zdrobiți de chinuri, erau prăbușeau pe rând, decapitați, sultanul privea din foisor pe cei înfrunzați, iar ambasadorii țărilor Europei, invitați la acest eveniment atât de dureros, asistau ca la un spectacol. A rămas o pagină neagră în istoria Europei de atunci și, Doamne ferește, să nu se mai repete. Existența atâtor focare de război, de distrugere și moarte în lume, suferințele românilor din Basarabia și pe ambele maluri ale Nistrului, în zona țărilor Adriatice, în Gruzia și în alte părți, unde frate cu frate se ucide, unde atâția creștini își pierd viața, unde fânțe nevinovate sunt măcelărite într-un mod atât de îngrozitor, trebuie să zguduie și să deștepte conștiința omenirii.

Acest clește în care se zbate atâta lume, fără a se găsi căi de ieșire, se cade să fie pentru toți învățătură că adevărul și dreptatea, iubirea și iertarea, atât de necesare omului — sunt lumini în stare să îndrezească pașii omenirii. Și acestea își arată valoarea lor necesară, când vine de la Dumnezeu.

Întru dobândirea acestor bunuri, ne ajută sfinții între care sfinții Brâncoveni, proclamați astăzi în această mănăstire. Poate că de pe vremea lui Constantin Brâncoveanu, acest mare binefăcător al culturii și al creștinătății, iubitor și ospitalier de patriarhi și învățați din Răsărit, această mănăstire n-a trăit momente înălțătoare ca cele de astăzi. În pacea și liniștea sfântului lăcaș și în lumina sfântă a Brâncovenilor,

ne-am înmănușat cugetele, în cântare și rugăciune către Dumnezeu. Am venit cu credință, unii poate cu îndoieli, cu frământări, cu griji, cu necazuri, cu dorințe. Cu puterea Duhului Sfânt să nădăjduim și să credem că toate se vor îndeplini după voia lui Dumnezeu, care cunoaște ce ne este de folos. Din sfințenia Bisericii ne putem împărtăși fiecare. Ea nu aparține numai sfinților, ci și nouă, pe măsura vredniciei personale. Prin Sfintele Taine, prin credință și fapte bune, suntem hărăziți sfințeniei, piscul vieții creștine. Așa se întocmește viața demnă în familie și societate și se îndepărtează plaga destrămării familiei atât de pronunțată în vremea noastră. Așa se zidește în sufletele tinerilor virtutea creștină care îi apără de valurile multor ispite. Prezența la Sfânta Liturghie, pregătirea sufletească pentru această comuniune cu Preasfânta Treime, cu sfinții și cu semenii noștri, schimbă însăși ființa noastră. Chiar dacă evlavia este mai puțină, credința mai slabă, prin rugăciunea comună de la biserică, prin cântările și învățăturile auzite, ne întărim și ne îmbogățim cu sufletul.

Astăzi, iubii mei, trăim o asemenea experiență. Fiecare am venit cu credință în suflet, cu bunul acesta veșnic, dumnezeiesc, sădit în inima fiecăruia dintre noi. Suntem aici, din darul lui Dumnezeu, mulți, veniți cu nădejdea în milostivirea Lui. Sunt incredințat că printre noi se află multe inimi curate, multe cugete dornice de bine. Sunt tineri și copilași adunați în această incintă, ca în jurul Mântuitorului Hristos. Între noi se află, de asemenea, mulți din cei ce își împodobesc viața de familie cu demnitate, cu păstrarea rânduielilor bisericesti, care s-au împărtășit cu Trupul și cu Sângele Domnului. Nimeni n-a venit necălăuzit de Duhul Sfânt și nimeni nu poate să spună că nu așteaptă ceva de la Dumnezeu pentru sufletul lui și al celor dragi. Tuturor ne trebuie, în primul rând, mântuirea. La cererea tainică a fiecăruia, la puterea credinței lui, Dumnezeu îi răsplătește fiecăruia, atunci când el nu se așteaptă, și chiar dacă trebuințele sunt mari, Dumnezeu ajută și împlinește El ceea ce este spre folos. Dă vindecare copiilor și le luminează mintea, însuflă iubire și gânduri bune fraților sau potrivnicilor, sădește curaj și răbdare în rosturile împlinite de fiecare în societate. Să ne apropiem mai mult de Dumnezeu spre a ne apropia și a înțelege mai mult pe semenii noștri. Pe cât noi facem eforturi să ne apropiem de Dumnezeu, pe atât El, într-o măsură mult mai mare, se apropie de noi și ne ajută. În timpul predicării Sale, Mântuitorul Hristos a intrat oriunde, la oricine îl chema. Mai cu seamă în casele păcătoșilor și ale vameșilor. Nu se cuvine să ne închidem sufletele. Să-L rugăm, să-I înlesnim intrarea în camera sufle-

lui nostru. El ne spune : «Iată, Eu stau la ușă și bat ; de va auzi ci-
 ca glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el» (Apoc. 3, 20). În
 care clipă din viața noastră, Mântuitorul Hristos bate la ușa sufle-
 lui nostru. Nu este nici o greutate, nici un efort să deschidem ușa.
 noi depinde.

Impreună cu Înalt Prea Sfințiții Mitropoliți și Episcopi, mă bucur
 prezența preoților, cei mai mulți tineri, care au slujit și au cântat
 de frumos răspunsurile Sfintei Liturghii. Unii dintre ei îmi sunt
 recunoscuți din vrednicile lor pastorale sau din timpul studiilor. Dum-
 zeu m-a rânduit să slujesc Biserica și în Oltenia, cunoscând sator-
 nia fiilor ei în păstrarea credinței și datinilor strămoșești. Sfintele
 cașuri, mănăstirile și schiturile, troițele de la fântâni și izvoare sunt
 glinda iubirii și jertfelniciei lor pentru Biserică. Această râvnă pentru
 Hristos și învățătura Sa, sfinții Brâncoveni au intruchipat-o în mănăs-
 rea Hurezi, asemuindu-se cu slăviții lor înaintași. Pridvoarele, foișoa-
 le cu bogăția sculpturilor în piatră, chenarele ferestrelor și coloanele
 incintei întregind armonia arhitecturii bisericii și incintei sfântului
 caș, fac din această ctitorie un unicat și un prototip al stilului brân-
 covenesc. Dărnicia lui Constantin Brâncoveanu, pentru slava lui Dum-
 zeu, se aseamănă cu aceea arătată de Ștefan cel Mare și Sfânt mănăs-
 rilor și bisericilor zidite de acesta în Moldova, izvoare de inspirație
 pentru continuarea stilului arhitectonic ștefanian. Este limpede că acești
 binecredincioși domnitori au fost călăuziți și prin aceste înfăptuiri se-
 calare, de către Duhul Sfânt. Viața înaintașilor noștri, din toate pătu-
 rile sociale, a însemnat jertfă, care a însoțit urcușul lor spiritual. Și
 acesta îl desprindem din fiecare realizare, din fiecare sanctuar, durat
 pentru veacuri, din fiecare carte sau pagină scrisă. Ca niște purtători de
 Dumnezeu ce erau, ei urcau spre desăvârșire pe calea binefacerii și mar-
 tirajului, ca sfinții Brâncoveni, sau pe calea martirajului din pustie,
 când temei în iubirea lui Dumnezeu și a semenilor.

Cuviosul Antonie, pe care l-am proclamat astăzi prin înscrierea lui
 în calendar, a schimnicit, tot pe timpul lui Brâncoveanu, în peștera de
 lângă schitul Iezer. El a lăsat părinții, casa, ca și noi de aici, din ceata
 aceasta a părinților episcopi, mitropoliți, și și-a închinat viața lui Dum-
 nezeu. Întărit de această râvnă, acest inger în trup și-a durat timp de
 trei ani chilia în piatră, nelipsindu-i din gând rugăciunea lui Iisus. În
 cei douăzeci și opt de ani de singurătate, el a mângâiat, a alinat și a
 vindecat, trupește și sufletește, nenumărați credincioși, care încă în viață
 fiind el l-au canonizat și s-au folosit din darul sfințeniei dobândite de el

de la Dumnezeu. La mănăstirea Frăsinei, de pildă, ca și în alte părți, credincioșii se duc să se roage, să se spovedească, să-și spună amarul, ei poartă rana deschisă a sufletului și pleacă de acolo reinnoiți, renăscuți. Rolul monahismului în păstrarea credinței, ajutorul acestor mari părinți ai noștri, cum a fost și cuviosul Antonie, e foarte însemnat. Avem cu toții nevoie de ei, de acești îmbunătățiți, inspirați de Duhul Sfânt, spre a ne da un sfat, o povață. Sfințenia, așadar, se dobândește pe felurite căi în Biserică și ea este hărăzită tuturor creștinilor.

Privind pruncii martiri ai lui Brâncoveanu, le-am alăturat imaginea din icoana copiilor și tinerilor aflați în număr mare printre noi. Ce împlinire dumnezeiască sunt ei pentru noi! Ce frescă grăitoare avem acum în fața ochilor! Este asemenea celei din biserică, a familiei sfinților Brâncoveni. Copiii sunt opera lui Dumnezeu și chezași mântuirii neamului omenesc. Iisus a luat chip de prunc. Cine atentează la viața pruncului, chiar din clipa conceperii sale, și în pântecul mamei, face un păcat de moarte. Mamele tinere sau viitoarele mame să acorde mare atenție și grijă datoriei sfinte de a fi, ori de a deveni mamă. Provocarea pierderii sau întreruperii sarcinii este păcat împotriva Duhului Sfânt. Misiunea unei familii este să aibă copii, copii sănătoși, să aibă dintre ei sfinți și eroi. Așa cum fiii lui Brâncoveanu sunt roada Duhului Sfânt, tot așa toți copiii familiilor noastre și toți copiii neamului nostru. Să vă păziți, mamelor, de păcatul greu al uciderii, al întreruperii darului vieții! De acest păcat ne apără credința în Dumnezeu, legătura cu sfânta Biserică și cu Tainele ei mântuitoare.

La vreme de încercare alergați la ajutorul Maicii Domnului și al sfinților Brâncoveni și veți afla mângâiere și liniște. V-am spus aceasta, iubitorilor, din vistieria inimii mele de părinte și frate, din convingerea că numai așa noi putem să scăpăm din criza morală actuală, de năvala ispitelor, amenințătoare astăzi în societatea noastră atât de fragilă sufletește dar atât de dispusă spre păcat. Fiecare din noi putem să fim o forță, un vas al binelui, luminii, frumosului dumnezeiesc. Avem nevoie de această tărie și cârmă a vieții: pilda sfinților, sfinții tineri și chiar prunci. Mântuitorul nostru Iisus Hristos ne spune: «Fiți desăvârșiți precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este!» (Matei 5, 48). Să păstrăm credința, să păstrăm chemarea noastră creștină și să tindem mereu spre desăvârșire.

La slujba de astăzi, au luat parte Președintele țării, membri ai Guvernului și de asemenea, senatori, deputați, conducătorii unor formațiuni politice. Tuturor, în numele Bisericii noastre, le pun la inimă ce-

de restaurare a bisericilor și mănăstirilor, monumente istorice din
 și sprijinirea Bisericii, ca aceasta să-și îplinească misiunea ei în
 așterea morală a societății noastre și în îndeplinirea rolului ei cari-
 tiv. Incheiem sfânta zi de astăzi cu gândul la ajutorul lui Dumnezeu
 cu mulțumiri Prea Sfințitului Episcop Gherasim și colaboratorilor
 Prea Sfinției Sale pentru osteneala organizării, în mănăstirea Hurezi,
 proclamării locale a canonizării sfinților Brâncoveni și a sfântului
 cios Antonie de la Iezeru. Cu rugăciunile lor să ne ocrotească Bunul
 Dumnezeu. Amin!».

Cuvântul-cateheză al Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist a
 fost ascultat cu evlavie și cu mare atenție de către toți credincioșii
 în față.

În calitatea sa de gazdă, Prea Sfințitul Gherasim, episcopul Râmni-
 cului a dat slavă lui Dumnezeu pentru tot ceea ce s-a săvârșit aici. «Sun-
 tem îndatorați, avem chemare și poruncă să vestim pretutindeni, de la
 la mare, minunea zilei de astăzi de la Hurezii Brâncovenilor. Dum-
 neavoastră, iubiți credincioși și fiii mei duhovnicești, sunteți martori și
 rărturie, pentru generațiile ce vor urma, a primei pomeniri a marti-
 rilor Brâncoveni aci, în sanctuarul pomenirii lor din Poiana huhurezilor.

De acum înainte, tot românul va avea un motiv în plus ca la Hu-
 rezu să meargă cu inimă înfrântă și smerită în fața lui Dumnezeu și cu
 mare venerare pentru sfinții Brâncoveni ctitorii bisericii și ai acestel
 mănăstiri, o bijuterie a artei brâncovenești și o piesă rară a artei
 universale.

După cum se vede, a continuat P. S. Sa, acest sfânt locaș a fost
 păstrat în strălucire de către înaintașii noștri, avem îndatorirea, deci,
 să-l transmitem fiilor noștri ca moștenire. Este lucrul cel bun, în tot
 ceea ce se vede, al înaintașilor, al inteligenței românești de aici și, de
 fapt, de pretutindeni. Și fac un apel ca reprezentanții țării să ajute Bi-
 serica și tezaurul ei, fiindcă tot ceea ce are Biserica este al credincioșilor
 ei, în același timp cetățeni și credincioși români».

Prea Sfințitul Episcop Gherasim a adus cuvânt de mulțumire Pre-
 ședintelui României, Primului Ministru al Guvernului, reprezentanților
 autorităților locale și ai județelor învecinate, ca și tuturor credincioșilor
 prezenți pentru participarea lor la această mare sărbătoare religioasă, și
 a încheiat zicând: «Dumnezeu să ne ajute, rugăciunile Dvs. să fie îm-
 plinite și să trăiți mulți ani, fericiți!».

După terminarea cuvântării Prea Sfințitului Episcop Gherasim, în-
 treg soborul de slujitori în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh
 Teoctist au pornit în procesiune purtând icoanele sfinților Brâncoveni

și a cuviosului Antonie de la Iezer spre biserica mănăstirii, unde s-au plecat și au ingenuncheat din nou la mormântul gol și s-au rugat citorilor-martiri din tabloul-votiv, care, parcă aveau fețele luminoase și chipuri îngerești, fiind prezenți cu duhul la ospățul sfânt al zilei de 16 august, ziua cinstirii lor.

La ieșirea din biserică credincioșii stăteau neclintiți, urând Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, zile îndelungate și Președintelui țării multă sănătate.

A urmat prânzul oficial, la care au luat parte membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh, Președintele țării, Primul-Ministru și membri ai Guvernului, reprezentanții partidelor politice, alți invitați. Masa a fost așezată lângă foisorul brâncovenesc, în aer liber, în Poiana huhurezilor. S-au rostit cuvinte de folos și a predominat atmosfera de liniște și pace a ospitalității românești, marcată de încărcătura sfântă a slujbei și rânduielilor ortodoxiei străbune.

La sfârșit, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a mulțumit din nou Prea Sfințitului Episcop Gherasim pentru invitația adresată de a participa la slujba solemnă a canonizării sfinților Brâncoveni. A mulțumit, de asemenea și reprezentanților conducerii României, în frunte cu președintele Ion Iliescu și care acum încep să se regăsească în casa comună : Biserica și Țara.

La rândul lor, credincioșii veniți din toate colțurile țării au luat masa la «iarbă verde», localnicii servind din abundență bucate și băuturi răcoritoare. Grupurile și familiile ce se ospătau sau serveau la mese au primit binecuvântarea merindelor și stropirea cu agheasmă de la preoții-monahi rânduiți pentru așa ceva, sau de la preoții parohiilor vecine, veniți cu credincioșii lor, și cu multe bunătăți ale pământului. Cei cu situația mai precară, sau nepregătiți, au primit ospetie la trapeza mănăstirii sau în locuri special amenajate sub atenta supraveghere a Maicii starețe Pavelina Gagea.

După rugăciunea de mulțumire, participanții de la masa oficială și de la agape au revenit în incinta bisericii mănăstirii, unde așteptau mii de credincioși. Prea Fericitul Patriarh Teoctist ca și Președintele țării s-au închinat din nou la mormântul gol. Ieșind din biserică, mulțimea ovaționa și spunea : Dumnezeu să vă dea sănătate și să fiți mereu cu noi și în mijlocul nostru.

Așa a luat sfârșit ceremonia de la mănăstirea Hurezi în dangătu prelung și armonios al clopotelor dăruite de Brâncoveanu sfântului loc de veșnică pomenire.

PELERINAJ LA CTITORIILE BRÂNCOVENEȘTI ȘI ALTE AȘEZĂMINTE DIN MITROPOLIA OLTENIEI

După încheierea festivităților de la București și Hurezi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, însoțit de alți membri ai Sfântului Sinod și alte persoane oficiale, care au participat la festivități, a început, la invitația I.P.S. Mitropolit Nestor și a P. S. Episcop Gherasim un pios pelerinaj la ctitoriile brâncovenești și la alte lăcașuri și așezăminte, care au beneficiat de largul sprijin al marelui domnitor, martir și sfânt.

Întâiul popas a fost făcut la *mănăstirea Bistrița*, ctitoria Craioveștilor, strămoșii Brâncovenilor, vechi centru creștin (sec. XV) și de cultură românească. Aici s-a săvârșit un polihroniu de către slujitori în însoțirea Înălților ierarhi-vizitatori, care s-au închinat la sfintele moaște ale cuviosului Grigore Decapolitul (sec. XVIII), aduse aici de către ctitorii-bani ai Olteniei. *Prea Fericitul Părinte Patriarh* a adresat, apoi, cuvinte de apreciere la adresa chiriarhului locului pentru tot ceea ce a putut realiza aici și a felicitat pe părinții duhovnici și pe cuvioasa maică Mihaela Tamaș, stareța Așezământului, pe maicile și surorile atât de osârduitoare, după toate câte se văd, și a dorit obștii mult spor în continuarea lucrărilor.

Al doilea popas duhovnicesc l-a constituit *mănăstirea Dintr-un Lemn*, ctitorie brâncovenească și în același timp loc de priveghere și reculegere a Voievodului-martir. Delegația a fost întâmpinată și aici după rânduiala statornicită.

Maica stareță Emanuela Oprea, proaspăt licențiată în teologie, a dat explicațiile necesare în legătură cu lucrările de restaurare atât a bisericii mari, ctitoria lui Matei Basarab (1632—1654), cât și a bisericii de lemn ridicată de Brâncoveanu (1707). S-a vizitat muzeul cu piese rare, de curând amenajat, și colecția de cărți de patrimoniu, așezate în condițiile cerute pentru asemenea unicate. Ordinea și curățenia erau la ele acasă. De aici s-a trecut la Casa memorială și vechea stăreție, aflată încă în stare de consolidare și amenajare a colecției unice de icoane de mare valoare și de diferite dimensiuni. Primarul comunei prezent la eveniment a asigurat pe *Prea Fericitul Părinte Patriarh* de tot sprijinul, mai ales că și Președintele României, care trecuse cu puțin timp mai înainte pe aici, a luat legătura cu factorii responsabili din Ministerul Culturii pentru sprijinirea, de urgență, a monumentelor bisericesti, în același timp comori ale poporului român și legitimarea noastră de milenii și a înaintașilor noștri și prin aceste locuri.

S-a organizat o masă rotundă în cadrul căreia *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și distinșii ierarhi pe de o parte și reprezentanții Puterii locale și ai patrimoniului național, pe de altă parte, au dialogat asupra buneii conservări a monumentelor istorice și bisericesti ale Patriei... Și aici, Întâistătorul Bisericii noastre a sfătuit pe maici să păstreze și să împodobească și cu viața duhovnicească această «cămară» a Mântuitorului : *mănăstirea Dintr-un Lemn*, atât de cunoscută și de cercetată pentru importanța ei.

În armonia clopotelor mănăstirii, delegația s-a îndreptat apoi către mănăstirea Govora prin Băbenii-Vâlcii. În localitatea Cermenești — unde s-a născut și a păstorit ca preot marele patriarh Justinian — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a înălțat o sinceră rugăciune pentru Părintele său și de recunoștință pentru ceea ce a făcut și a lăsat Bisericii și neamului românesc. Ajunși la Govora, vechea ctitorie domnească (sec. XIII—XV) refăcută de Radu cel Mare (1492—1496), maica stareță Iustiniana, împreună cu tot soborul mănăstirii, a primit cum se cuvine pe Patriarhul României. Fiind la ceasul vecerniei, mulți credincioși erau de față. Starețul de drept, Prea Sfințitul Episcop Gherasim, a urât Prea Fericitului Părinte Patriarh bun venit în această pe cât de veche pe atât de importantă ctitorie domnească, locaș de cult și lăcaș de cultură, deopotrivă.

În cuvinte pe înțelesul tuturor, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a explicat celor de față rostul acestui pelerinaj. După ce a mulțumit conducerii mănăstirii pentru primire, Întâistătorul Bisericii noastre a subliniat faptul că vizitatorii de astăzi sunt tot în slujbă deoarece, de dimineață, am săvârșit Sfânta Liturghie, în prezența miilor de credincioși, iar acum, aici, suntem în rugăciune comună, continuând cu «liturghia de după liturghie» în ctitoria domnească restaurată de către cel prăznuit astăzi martirul Constantin Vodă Brâncoveanu. El, familia sa, apropiații și sfetnicii săi își pregăteau mântuirea sufletului prin ridicarea de locașuri sfinte, prin rugăciune și muncă, în mijlocul obștilor monahale, printre care, la loc de cinste a fost și este Govora. Mărturii sunt nenumărate, aici și pretutindeni. Și eu, a mărturisit Prea Fericitul Părinte Patriarh, am viețuit și am lucrat, ca și obștea aceasta, părinții mei munceau și se rugau ca și credincioșii de față. Mai mult, vin aici din scaunul de la București, unde a păstorit ca mitropolit Ștefan de la Bistrița, iar de aici, de la Govora, a plecat starețul Varlaam, care a păstorit ca mitropolit la Târgoviște. Și tot din aceste părți, de la Râmnic, a venit la București, ca mitropolit, duhovnicul familiei Brâncoveanu, tipograful, cărturarul, cunoscător al multor limbi și el martir canonizat, la 21—22 iunie 1992, Antim Ivireanul. Iată că suntem în familie și cu ai noștri. De fapt, oriunde am fi tot în casă părintească mergem, așa cum am fost în Transilvania, la Râmneț — Alba Iulia ; în Moldova, la Neamț și Putna ; la Hurezi și acum aici, la Govora.

După vizitarea muzeului, a vechii tiparnițe, a șantierului pentru consolidarea incintei, delegația a apreciat sârghința și realizările de aici cu toate greutățile întâmpinate.

Târziu, Înălții ierarhi s-au întors la reședința episcopală din Râmnicu-Vâlcea.

După cina oferită de Centrul eparhial, unii dintre membrii Sfântului Sinod și însoțitorii acestora au plecat spre eparhiile respective.

Astfel, s-a încheiat ziua de 16 august 1992, pomenirea martirilor Brâncoveni, așa s-au consemnat în Cronica vremii festivitățile de

mănăstirea Hurezi și alte ctitorii vâlcene, așa s-a înscris în calendarul ortodox și românesc o zi de sărbătoare și de triumf a binelui.

Luni, 17 august 1992, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și membrii delegației, după ce s-au închinat în catedrala episcopală, s-au despărțit de gazde și, în sunetul prelung al clopotelor s-a purces la drum către Arhiepiscopia Craiovei unde, la invitația I.P.S. Nestor, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și însoțitorii săi, aveau să facă o vizită în eparhia pe care Prea Fericirea Sa a păstorit-o cu câțiva ani în urmă ca mitropolit al Olteniei (1972—1977), pentru a cerceta, în deosebi ctitoriile brâncovenești și alte lăcașuri și așezăminte de cult.

La începutul itinerariului s-a făcut o primă oprire în parohia Fometești, județul Vâlcea, pentru a vizita noua biserică, târnosită în 1980, delegația fiind întâmpinată de preotul paroh și de credincioși. Preotul paroh Doru Mihăilescu a prezentat înalților vizitatori istoricul bisericii, greutățile întâmpinate de ctitori și multe necazuri suferite de inițiatorii construcției. Toți au rămas încântați de frumusețea bisericii, de pictura reușită și de sculptura înfăptuită de către meșterul Petre Chivu, cântărețul bisericii.

Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române a felicitat pe credincioșii parohiei, și-a așternut impresiile pe prima pagină a Sfintei Evanghelii de pe Sfînțita masă a altarului. Apoi, oprindu-se la tabloul votiv, a felicitat călduros pe P. C. diacon Petru David, inițiatorul, perseverentul osârduitor pentru ridicarea acestui sfânt locaș, un adevărat ctitor al lui. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oferit iconițe și cruciulițe celor de față, printre care mulți copii. S-a cântat Imnul patriarhal. Cu toții au fost satisfăcuți de acest scurt popas și de ceea ce au văzut.

Al doilea obiectiv vizitat a fost mănăstirea *Polovragi*, ctitoria lui Danciu Pârâianu (sec. XVI), reparată și înfrumusețată, cu coridor, de către Constantin Voievod-Brâncoveanu, între anii 1703—1712. Frumusețea naturală unică, împodobită și de alese locașuri creștine, dau locului o imagine de colț de rai. Trecându-se printr-o uriașă poartă de lemn cu motive gorjene, de curând fixată la intrare, dangățul clopotelor a însoțit delegația până în biserica mănăstirii. Aici, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a fost întâmpinat, după toată rânduiala, de către P. S. Damaschin, episcopul vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, înconjurat de soborul slujitorilor mănăstirii și de reprezentanți ai Centrului mitropolitan. I.P.S. Mitropolit Nestor a prezentat, în alese cuvinte, înaintașului său la cârma Mitropoliei Olteniei, realizările și înfăptuirile planificate și începute aici, iar acum desăvârșite. O impresie deosebită a produs grija I.P.S. Nestor pentru cărțile de patrimoniu. Pentru conservarea acestora în condiții naturale și de siguranță s-a construit, cu aparatură specială în interior, o clădire adecvată. Chiliile mănăstirii, muzeul, atelierul, noua trapeză, instalațiile speciale (apă, căldură, lumină), gospodăria anexă, totul este impecabil. De asemenea, s-a vizitat și biserica bolniță «Sfântul Nicolae», careia distinsul istoric, I.P.S. Mitropolit Nestor, i-a refăcut înfățișarea originală, ridicându-i turnul care fusese demolat. Și această biserică s-a redeschis pentru cult. Maica

Evghenia Vaida, noua stareță, a dat înalților vizitatori și alte amănunte în legătură cu viața de obște, cu bucuriile, dar și cu necazurile ei.

Prânzul a fost servit în iatacul dinspre apus al stăreției. Și în timpul mesei au fost discutate probleme legate de viața Mitropoliei, de activitatea Bisericii noastre în conjunctura actuală. După masă, s-a făcut o vizită în împrejurimi. Unii dintre ierarhi, însoțiți de diaconul Petru David, cunoscător al acestor locuri, au admirat frumusețile unice ale Cheilor Oltețului și vestita peșteră a Polovragilor, unde se spune că ar fi locuit Marele preot al dacilor și însuși zeul-rege și vindecător, Zalmoxe. De fapt, în ultima vreme, s-au descoperit urme arheologice ale unui sanctuar dacic, un obor (pentru animalele de sacrificiu) și nenumărate vetre sacre. Surprinzător, se cunoaște și un nume: Tia Marcos, probabil o căpetenie laică sau un sacerdot, nume încrustat cu litere latine și grecești. Locul cu pricina se numește astăzi «Crucea lui Ursache», un schimnic al mănăstirii care se nevoia pe platoul stâncii respective.

Înainte de plecarea delegației, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a mulțumit soborului de maici, majoritatea foarte tinere, le-a urat sănătate și spor duhovnicesc și le-a binecuvântat.

La propunerea I.P.S. Nestor, oaspeții au acceptat traseul Polovragi-Tg. Jiu prin Novaci-Crasna. Astfel, intrându-se în Valea Oltețului s-a admirat frumusețea deosebită a albiei râului. În comuna Baia de Fier, vizitatorii au apreciat gospodăriile credincioșilor, împrejmuite cu gard din piatră. O impresie deosebită a făcut, apoi, valea râului Galben cu marea stâncă de calcar (de fapt un munte) care adăpostește celebra *Peșteră a muierilor*. Nu s-a putut vizita din cauza timpului prea scurt. Diaconul Petru David a dat explicațiile necesare și a subliniat mai ales rezultatele cercetărilor istoricului-arheolog Dardu Nicolaescu-Plopșor. Acesta, analizând, cu mijloace moderne, urmele de activitate umană și oseminte (de animale, în special urși și de om) a ajuns la concluzia însușită și de specialiști speologi din Europa, că aici au viețuit strămoșii ai omului de acum aproape două milioane de ani. Apoi peștera a fost părăsită, oamenii ridicându-și locuințe (mai ales bordeie numeroase pe văile apelor de la poalele Carpaților dinspre Oltenia) și după aceea locașul din stâncă a folosit cultului religios prin sacrificarea animalelor (sala jertfelor și altarul interior). Dovezi, nenumărate vetre sacre. Probabil, aici au viețuit și schimnici daci sau monahi creștini. Peste secole și milenii, grota a fost folosită de către păstori pentru adăpostul animalelor, îndeosebi iarna, sau pentru ascunderea bunurilor, ca și a femeilor, bătrânilor și a copiilor în vremuri de năvăliri barbare și stăpâniri străine. De aici numirea: *Peștera muierilor*. În vremea noastră, locașul a fost amenajat, s-au săpat în stâncă noi căi pentru acces în interior și este prima peșteră electricată din țara noastră.

Alt obiectiv, de data aceasta religios-creștin, vizitat de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, a fost *Schitul Crasna* de lângă localitatea Novaci. Așezat lângă izvoare limpezi, sfințitul locaș de astăzi a fost ridicat pe locul unui vechi așezământ monahal (sec. XVI), rezidit de Matei Basarab (1642—1643) și refăcut de către rude și strămoși ai Brâncovenilor. A suferit nenumărate avarii și incendii. În vremea ateismului

a fost interzisă prezența monahală aici. I.P.S. Mitropolit de atunci, Teoctist, a redeschis biserica, de o rară frumusețe, împodobită cu pictură și sculpturi originale (sec. XVI—XVIII) de mare valoare artistică și cultural-națională. I.P.S. Nestor a reconstituit obștea cu monahi tineri (stareț Ilie Bentoiu), a refăcut o parte din clădiri și din mobilierul distrus (clopotnița, uși, ferestre la biserică), a reparat o parte din chilia, cărăreția, s-a asfaltat drumul până la poarta schitului, încât sfințitul locaș constituie pentru oricine un adevărat popas duhovnicesc. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rămas încântat de ceea ce s-a făcut aici și a dat slavă lui Dumnezeu pentru ce a început, cu cinsprezece ani în urmă, iar acum s-a concretizat. A fost felicitat I.P.S. Nestor și colaboratorii săi, unii din vremea aceea. Cuvinte alese au fost adresate tânărului stareț și s-au oferit tuturor viețuitorilor icoane, cruciulițe și suveniruri. După o gustare cu miere proaspătă culeasă din stup la plinirea vremii (Macabei, 1 august), oaspeții s-au îndreptat spre ultimul obiectiv al zilei : mănăstirea Tismana.

Într-un apus de soare de reală elevație, într-un strălucitor cadru natural, mănăstirea Tismana avea o înfățișare de basm din legendele Orientului. Numai că sfințitul locaș este o realitate a vieții spirituale românești și un document strălucit al talentului poporului român (sec. XIV).

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a fost primit, după rânduală, în sunetul clopotelor mănăstirii. După sărutarea Sf. Evanghelii și Sf. Cruci pe care le-a prezentat P. S. Episcop Damaschin, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a binecuvântat pe maica stareță și statornică gospodină, cuvioasa Ierusalima, și întregul sobor de călugărițe, majoritatea tinere. Cu smerenie și în armonia troparului : Întru Tine, Părinte..., membrii delegației au sărutat cinstitele moaște ale cuviosului Nicodim «de la Tismana» († 1406).

I.P.S. Mitropolit Nestor a adresat Prea Fericitului Părinte Patriarh urări de bun-venit în mănăstirea pe care a iubit-o și a înzestrat-o cu multe. Avându-vă exemplu de urmat, a continuat I.P.S. Sa, ne-am străduit să ducem la strălucire, ceea ce mai rămăsese de făcut. Dar nu numai ctitoria ne-a preocupat, a precizat chiriariihul locului, ci și «pietrele vie», maicile, ca să aibă tot ceea ce este necesar desfășurării trăirii duhovnicești și unei vieți civilizate.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a răspuns I.P.S. Nestor și a mulțumit tuturor pentru alosele cuvinte. De fapt, a subliniat Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, aici este locul cel mai căutat de când eram novice la mănăstirea Neamț. Schiturile și sihăstriile Olteniei le-am colindat în tinerețe împreună cu părintele Băbuș, aici de față, marele ecleziarh al catedralei patriarhale și cu părintele Gherasim pe care-l vedeți și pe care l-a învrednicit Dumnezeu să fie episcop al Râmnicului. Pe vremea cuviosului Nicodim, această Episcopie se numea Mitropolia Severinului și apoi Episcopia Râmnicului, Noul Severin. În tinerețe, doream să rămân la Tismana sau Polovragi, așa de mult m-au impresionat și m-au încântat aceste locuri. Când am ajuns episcop-vicar la Patriarhie, deseori veneam aici cu patriarhul Justinian și cu mitro-

politul Firmilian. Apoi, când am ajuns episcop la Arad, nu ocoleam această mănăstire. Iar bunul Dumnezeu a rânduit să fiu nu un simplu monah, cum doream, în tinerețe, ci stareț de drept, adică mitropolitul Olteniei.

Este adevărat, a spus cu emoție *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, mi-era dor sfânt de aceste locuri și mulțumesc lui Dumnezeu și sfinților Brâncoveni, ctitori și la Tismana, că mi-au oferit bucuria duhovnicească să fim iarăși împreună în ctitoria cuviosului Nicodim, reînnoită de cei canonizați de Sfântul Sinod în acest an... De aceea, a încheiat *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, sunt recunoscător I. P. S. Nestor că a chibzuit și m-a invitat aici, parcă mi-a citit gândurile...

Ieșind din biserică, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a îngenunchat la mormântul ctitorului, sărutând crucea încrustată pe lespede a superioară. Și aici, a felicitat pe I.P.S. Nestor pentru stăruința de a lungi pronaosul bisericii acoperind astfel cinstitul mormânt al celui ce a fost înnoitorul monahismului românesc. S-a vizitat muzeul reorganizat și reînnoit, paraclisul «Coșbuc» și iatacul lui Tudor Vladimirescu, mormântul Cuvioasei Nicodima-schimonahia, coridoarele și balcoanele noi, chiliile refăcute, împodobite cu frescă din straturile suprapuse ale picturii bisericii. Peste tot, I.P.S. Mitropolit Nestor și maica stareță au dat explicațiile necesare și au răspuns la numeroasele intervenții ale înalților ierarhi vizitatori.

Seara târziu, în răcoarea pădurii și în adierea vântului proaspăt al munților, s-a făcut o plimbare în afară, admirându-se această cetate duhovnicească sub stânca ocrotită de cuviosul Nicodim. Cina s-a servit în trapeza veche a mănăstirii, unde *Prea Fericitul Părinte Patriarh* inițiasse și terminase lucrările, în perioada arhipăstoriei la Craiova. În timpul mesei s-au exprimat alege mulțumiri I. P. S. Nestor pentru un asemenea prilej și s-a făcut cunoscut programul de a doua zi. S-a consemnat evenimentul și în Cartea de aur a mănăstirii.

Marti, 18 august. După ce s-a săvârșit, după rânduială, utrenia și Sf. Liturghie la care au participat și unii dintre însoțitorii *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*; după ce s-a făcut metanie la moaștele sfântului Ignatie Teoforul († 107), aduse aici, la Tismana, de către cuviosul Nicodim (crucea de plumb purtată de sfânt și degetul de la mâna dreaptă), delegația a pornit, în dangățul clopotelor mănăstirii, spre Târgu-Jiu.

Înainte de a se ajunge în capitala istoricului Gorj, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, care cunoaște foarte bine locurile a admirat drumul Padeșului, de unde Tudor Vladimirescu a transmis întregii suflări românești, *Proclamația* descătușării, a înlăturării dominației străine și a reinstaurării domniilor pământene (1821). Un popas plin de încărcătură și emoție artistică a fost făcut la Hobița lui Brâncuși. Cu recunoscuta-i competență, ca om de vocație și cercetare, de recuperare și refacere a tezaurului sculptorului, profesorul ghid a convins și a încântat pe toți cei de față cu știința și cu arta sa oratorică. După vizitarea casei, unde s-a născut marele artist al secolului XX, după admirarea obiectelor casnice și a unor instrumente de lucru și piese muzeale, s-au

au aprecieri importante asupra păstrării, conservării și transmiterii
aurului artei populare-sculpturale brâncușiene. Prea Fericitul Părinte
Patriarh Teoctist a felicitat pe custode, l-a sărutat părintește, i-a urat
mulți cu sănătate și bucurie pentru a face cunoscut tineretului și vi-
tatorilor minunea de la Hobița.

S-au consemnat impresiile și s-a semnat în Cartea de onoare.

Continuându-se vizita, la intrarea în orașul Tg.-Jiu, Prea Fericitul
Părinte Patriarh Teoctist, la trecerea podului (în lucru) martirei Ecate-
rina Teodoroiu, a ținut, împreună cu toți însoțitorii, un moment de recu-
gere pentru eroii orașului. Fiind întâmpinat de oficialitățile munici-
pului, s-a vizitat Complexul artistic brâncușian din parcul public al
orașului : Masa tăcerii (Cina cea de taină sau Zodiacul), trinitatea apos-
tolelor (sau mersul astrelor), Poarta sărutului (sau Lada de zestre). S-au
dat explicațiile necesare, s-au făcut aprecieri, s-au completat cu date
și impresii noi cunoștințele vechi. S-a subliniat rostul național-duhov-
nicesc al unor piese ; de exemplu, Coloana infinită a fost concepută și
ridicată (1938) în memoria eroilor Reîntregirii neamului românesc (1918),
iar cele treizeci de trepte simbolizează Scara sau activitatea pământească
a Mântuitorului care, prin Biserica Sa, este fără sfârșit. De fapt inspi-
rația artistului s-a concretizat în anii când era paracliser-cântăreț la
Biserica «Sf. Apostoli» din Tg.-Jiu, precum și ucenic, fiind sprijinit de
către Epitropia «Madona-Dudu» din Craiova. Iată atâtea dovezi ce de-
termină faptul că Brâncuși a avut în vedere, în arta sa, eternitatea.

Primirea, după rânduială, a Prea Fericitului Părinte Patriarh
Teoctist, s-a făcut de către P. S. Episcop Damaschin, în biserica «Maica
Domnului» din centrul orașului. Biserica fusese amenințată cu demola-
rea, dar prin intervenția energică a mitropolitului de atunci, Prea Feri-
citul Părinte Patriarh de astăzi, s-a renunțat la proiect, dar sfințitul
locaș a fost închis pentru cult, rămânând o piesă istorică până la Re-
voluția din decembrie 1989.

I.P.S. Mitropolit Nestor a rostit un documentat cuvânt de bun-venit
în inima Gorjului, în orașul Tg.-Jiu, cetatea pandurilor lui Tudor Vla-
dimirescu, ocrotită de eroina neamului și martira crdinței străbune, Eca-
terina Teodoroiu. Vorbitorul a dat slavă lui Dumnezeu pentru libertatea
obținută și a asigurat pe Întâistătătorul Bisericii noastre că într-adevăr
credincioșii gorjeni, aici și peste tot, și-au menținut credința și au în-
frumusețat locașurile de cult, iar acum repară sau ridică noi biserici
și mănăstiri.

Răspunzând, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a binecuvântat
mulțimea de credincioși veniți să-l întâmpine, le-a explicat rostul vizi-
tei, exprimându-și dragostea permanentă pentru foștii fii arhipăstoriți
cu aproape douăzeci de ani înainte.

Referindu-se la transformările structurale și sociale ale României,
Întâistătătorul Bisericii noastre a felicitat pe toți credincioșii care au
ascultat de Sfânta Biserică și de slujitorii ei adevărați. E normal, a
spus Prea Fericirea Sa, să existe și rezerve față de unele aspecte ale

vieții bisericești, dar trebuie să înțelegem situația și să nu ne abatem de la chemarea veșnică a lui Hristos în diferite momente ale istoriei.

Mulțumind tuturor, Întâistătătorul Bisericii noastre s-a întreținut cu multe cunoștințe, a primit flori de la copii și credincioși și a oferit icoane și cruciulițe.

Erau de față oficialitățile orașului.

La monumentul «Eroinei de la Jii» din fața bisericii, oaspeții s-au oprit, s-au închinat și au rugat pe cei în drept să creștineze obiectul și deasupra să fie așezată crucea pentru care Ecaterina și-a dat viața.

Domnul prefect al județului Gorj și primarul orașului Tg.-Jiu au poftit pe *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* să viziteze Primăria orașului. S-au rostit cuvinte protocolare și de folos de către cei doi reprezentanți ai Puterii de stat locale, asigurându-l pe Întâistătătorul Bisericii noastre de tot respectul, iar pe I.P.S. Mitropolit Nestor de multă considerație și permanent ajutor și colaborare. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist le-a mulțumit tuturor și i-a asigurat că pretutindeni, în țară și străinătate, Biserica Ortodoxă Română este considerată, astăzi, așa cum a fost totdeauna, mama spirituală a neamului românesc. De aceea, poporul ajută Biserica și nu se abate de la dreapta credință. Cel ce își părăsește credința, își trădează neamul. Este nevoie, așa cum se constată aici, de mai multă atenție din partea statului pentru păstrarea patrimoniului cultural istoric-bisericesc. Cincizeci de ani, credincioșii și ierarhia ortodoxă au făcut ceea ce au putut, fără ajutorul altora. Acum nu este nevoie de o colaborare cu statul, ci împreună-lucrare pentru neam, dintotdeauna român și creștin, deoarece cu toții suntem fiii aceleiași Biserici străbune.

Gazdele au fost foarte atente cu delegația și au mulțumit *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* pentru această cinste și onoare de a le fi înalt oaspete și întâiul patriarh, care a intrat într-un asemenea locaș de administrație locală.

S-a consemnat evenimentul în Cartea de aur a Primăriei orașului.

După Hobița, Complexul artistic-brâncușian, Primărie-Prefectură, a doua fază a pelerinajului religios-național a constituit-o vizita pe Valea Jiului.

La ieșirea din orașul Tg.-Jiu, s-a meditat câteva clipe la Casa memorială unde a văzut lumina zilei Ecaterina Teodoroiu. Cu sensibilitatea sa, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și-a exprimat dorința ca, în viitor, și acelei fiice a neamului să i se găsească loc în calendarul Bisericii Ortodoxe Române. Academicianul-istoric I.P.S. Nestor a asigurat pe Întâistătătorul Bisericii noastre că deja s-au făcut cercetări pentru o eventuală hotărâre. În continuare, trecându-se pe lângă Castrul roman Bumbesti, Prea Fericitului Părinte Patriarh i s-a adus la cunoștință că prefectul județului studiază, cu specialiștii, posibilitatea redeschiderii șantierului.

Pătrunzând în chinga Jiului, delegația s-a oprit la bustul întâiului erou căzut la datorie pentru apărarea și reîntregirea Patriei, generalul

galina († 1914). S-a ținut un minut de reculegere rostindu-se rugă-
nea inimii în asemenea situație : Dumnezeu să-l ierte !

Ultimul popas a.m. a avut loc la mănăstirea *Lainici*.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a fost întâmpinat după rân-
dală de către P. S. Episcop-vicar Damaschin cu soborul obștii, în bise-
veche (1812—1817) unde, în timpul arhipăstoriei sale au avut loc
meroase restaurări. S-a mers apoi în catedrala Lainicilor, o biserică
mă, monumentală, aflată la finalul brut al construcției. Biserica ulu-
te prin efort, imensitate, concepție arhitecturală și contribuții uriașe
de credincioșilor noștri. I.P.S. Mitropolit Nestor, cel care a preluat
nceputul înaintașului, a mulțumit cu smerenie *Prea Fericitului Părinte*
Patriarh Teoctist că a acceptat invitația de a revedea Lainicii unde s-au
pus înainte trainice temelii pentru realizările de astăzi. I.P.S. Sa a dat
slavă Celui de Sus pentru tot ceea ce s-a făcut. A prezentat pe osteni-
tori și executori în frunte cu P. Cuv. Arhimandrit-inginer Ioan, starețul
mănăstirii, revenit în țară de la Ierusalim cu o zi înainte. P. Cuv. Ioan
a trecut în revistă greutățile, dar s-a oprit la satisfacții, la ce se vede,
spunând că numai Dumnezeu știe și sfinții Săi sunt martori prin ceea
ce am trecut, dar iată : «din pustie avem rodire, din stâncă nu am scos
apă, cum se vede, ci locaș sfințitor pentru tămăduirea credincioșilor ; din
Valea plângerii, de aici, s-a ridicat Cetate lui Dumnezeu ; din vuetul
râului s-au armonizat slavoslovii... Și să nu treceți cu vederea, *Prea Fe-*
ricirea Voastră, în sfințele rugăciuni pe acești ostenitori, obștea noastră,
care, zi și noapte, n-au mai cunoscut odihnă, cinste lor ! Și apoi, dar și
în primul rând, să nu uităm pe ctitorii cei adevărați, mineri de pe Valea
Jiului care au oferit, pe lângă milioane de lei, materiale de construcții,
schele și chiar meșteri. Nu vom uita niciodată ajutoarele Centrului mi-
tropolitan, Fondului Central Misionar, obolul personal al *Prea Fericirii*
Voastre, ofertele eparhiilor și mănăstirilor din țară, contribuții de peste
notare, și în special bănuții văduvei, adică dragostea credincioșilor noș-
tri de pretutindeni...».

Prea Fericitul Părinte Patriarh, cu lacrimi pe obraz, a sărutat pe
egumenul-ctitor, l-a felicitat și a binecuvântat pe fiecare dintre viețui-
tori, oferindu-le daruri...

În continuare, s-au dat explicațiile necesare asupra impunătoarei
construcții. La subsolul bisericii s-a amenajat și funcționează deja para-
clisul mănăstirii pentru slujbele zilnice. Aci pot participa 3—4000 cre-
dincioși. Delegația a rămas încântată.

S-a mers apoi la stăreție. Clădirea a fost refăcută de mitropolitul
Firmilian, reclădită în arhitectura modernă de către urmașul său (azi
Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist), adăugită și finisată, înzestrată
și confortabilă, desăvârșită de către I.P.S. Mitropolit Nestor. Clădirea
îmbină armonios și tradițional arhitectura caselor oltenești, cerdacul-
brâncovenesc, confortul modern și aerisirea cerută de normele sanitare.

În trapeza confortabilă s-a servit prânzul. *Prea Fericitul Părinte*
Patriarh și-a arătat satisfacția pentru cele văzute și a felicitat pe ierarhii
locului pentru eforturile depuse. P. Cuv. Arhim. Ioan a dat slavă lui
Dumnezeu că, acum, Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, *Prea*

Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a binecuvântat lucrul cel bun, gândit și început cu posibilitățile de atunci, la Lainici. De asemenea, egumenul locului a adresat un cuvânt de mulțumire și respect reprezentanților Puterii locale, prezenți aci, care și înainte și acum au fost cu noi, cu Biserica, cu țara.

După-masă, s-a vizitat gospodăria anexă, bine chibzuită, locurile noi de agrement și parcare, mai ales cele din fața mănăstirii de unde s-au mutat munții, adică s-a dislocat un uriaș deal pentru deschidere. O adevărată performanță dirijată de ochiul inginerului-stareț. Cinste și fectități !

Urmând traseul stabilit, delegația s-a îndreptat spre Craiova, P. S. Damaschin, episcop-vicar, însoțit de P. C. Diac. Prof. Petru David au pregătit calea *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* pe cursul inferior al Jiului. Permanent, coloana oficială de mașini a fost condusă de reprezentanți ai Poliției județene Gorj și Dolj.

S-au făcut mai multe popasuri pe parcurs, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* istorisind unele întâmplări petrecute în parohiile respective. De asemenea, s-au făcut opriri în preajma unor cariere de carbuni, extracții la suprafață, Rovinari ș.a., unde mulți muncitori l-au întâmpinat pe *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* cu aleasă dragoste. Plini de praf, dar curați sufletește, credincioșii harnici l-au asigurat că vor păstra credința și dragostea de Patrie așa cum au avut-o înaintașii. *Prea Fericitul Părinte Patriarh*, acum, ca și altă dată, a intrat pe șantier, văzând cum muncesc și utilajele pe care le mănuiesc și care cer inteligență, efort și strădanie.

Un important popas duhovnicesc l-a făcut *Prea Fericitul Părinte Patriarh* la mănăstirea Sf. Treime, localitatea Strâmba-Turceni, loc binecuvântat între vâlcele cu izvoare limpezi și păduri ocrotitoare și răcoritoare. Aici și-a durat loc de pomenire și de cinstire Stoica, logofătul lui Mihai Viteazul. O vreme, biserica a fost părăsită, apoi refăcută după primul război mondial, 1923—1927, iar N. Iorga, prin Comisia Monumentelor Istorice o redă patrimoniului. După cel de-al doilea război mondial rămâne în paragină. Abia în vremea arhipăstoriei ca mitropolit al Olteniei, *Prea Fericitul Teoctist* încredințează biserica parohiei Turceni. I.P.S. Nestor a început restaurarea încă din 1983. După decembrie '89, se reorganizează obștea monahală cu maici și surori de la Tismana, în frunte cu inimoasa și neobosita maică Marina Gligor, numită stareță. Aici s-au făcut minuni. Numai în doi ani, obștea a ajuns la 20—30 viețuitoare, se finisează complexul nou al chiliilor, cu paraclis, o clădire modernă, la două nivele, stil brâncovenesc de o rară și atractivă frumusețe, într-un cadru natural paradisiac, un adevărat izvor al tămăduirii.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a fost primit cu un Te-deum după toată rânduiala. Cuvântul de bun-venit a fost adresat de către I.P.S. Mitropolit Nestor. *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și-a arătat marea satisfacție că a văzut și aici lumină din lumină, nădejdea împlinită și dragostea și efortul tuturor încununate. Rămâne ca și pietrele vii, călugării, să rostuiască ceea ce mai este nevoie. Tânăra stareță

slavă Atotputernicului că are de față pe cei doi mari ctitori ie-
 și orânduitori pentru Casa Domnului : *Prea Fericitul Părinte Pa-*
Teoctist și I.P.S. Mitropolit Nestor... Întâistătătorul Bisericii Or-
 Române a binecuvântat maicile și surorile mănăstirii și a dat
 fiecărei viețuitoare, ca un părinte grijuliu. S-a vizitat, apoi, incinta
 parte a gospodăriei. S-a precizat, de către maica stareță că și schitul
 «*Moii*» este în curs de restaurare... Cu câteva ceasuri înainte acest
 fusese vizitat de către Diac. P. David, care a oferit *Prea Fericitului*
te Patriarh datele necesare. Și aici este o obște bine încheată.
 cuvânt de aleasă bucurie duhovnicească a fost adresat Întâistătătoru-
 Bisericii Ortodoxe Române de către parohul bisericii Turceni. P.C. Sa
 exprimat și îngrijorarea față de propaganda sectară în mijlocul
 ctitorilor și acuzațiile permanente la adresa ierarhiei ortodoxe. *Prea*
feritul Părinte Patriarh i-a sfătuit pe toți să-și facă datoria față de
 erică și credincioși, față de Patrie, iar necredincioșii, de toate cate-
 ale, «*vor pieri ca ceara de la fața focului...*».

La plecare, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a mulțumit tu-
 pentru ospetie și i-a binecuvântat.

Deși târziu, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a simțit ne-
 reculegerii pentru câteva clipe într-un vechi și mereu nou locaș
 închinare nicodimian : mănăstirea *Gura Motrului*. Înainte de a ajunge
 sfințitul locaș, *Prea Fericitul Patriarh Teoctist* a binecuvântat noul
 modern, de beton-armat, construit după 1989, peste apa Motrului,
 îndintâiul trecător peste acest nou mijloc de civilizație rutieră. De
 i, în dangătul clopotelor și în vioșia copiilor satului Butoiești, cu
 i în mână, delegația a ajuns la mănăstire. Obștea mănăstirii a primit
 Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române cu toată cinstea. Vatra
 ahală de aici, ca multe altele, a fost întemeiată, după tradiție, de
 re cuviosul Nicodim de la Tismana. Biserica are hramul «*Cuvioasa*
arashiva», ceea ce confirmă actul istoric al aducerii moaștelor celor
 uă sfinte române Filoftea și Paraschiva din sudul Dunării de către
 arcea cel Bătrân (1395). Mănăstirea a fost rectitorită de Harvart, logo-
 tul lui Neagoe Basarab (1512—1521). Matei Basarab a rezidit-o (1652)
 chilii, dându-i forma unei cetăți. A fost pictată în vremea lui Con-
 antin Brâncoveanu. Ultima restaurare a picturii a fost efectuată în
 52 de specialiști prin grija marelui dascăl-filozof și revoluționar pa-
 ptist arhimandritul-stareț Eufrosin Poteca. Din cauza eroziunii solului
 trebuit serioase investigații, investiții pentru consolidări și restaurări,
 cepute de II.PP.SS. Firmilian și Teoctist și continuate de I.P.S. Nestor.
 P. Cuv. Casian Dinescu a explicat oaspeților, pe larg, situația obștii. Deja
 au făcut multe, s-a amenajat muzeul, dar este nevoie încă de inves-
 ții : *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, cunoscător al locului și
 ctitor a vorbit credincioșilor și celor de față despre importanța peleri-
 ajului și aici, în ctitoria voievodală a Brâncovenilor-martiri.

Seara târziu, trecându-se pe lângă combinatul Ișalnița, delegația a
 ajuns la reședința mitropolitană. Aici s-a servit cina și s-au împărțit
 impresiile de pe parcursul celor trei zile, petrecute cu real folos duhov-
 nicesc în Mitropolia Olteniei.

Miercuri, 18 august, pomenirea Sf. Mucenici Flor și Lavru. În catedrala mitropolitană «Sf. Dumitru» din Craiova totul era pregătit în vederea primirii Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române. De dimineață s-a săvârșit Sf. Liturghie de către slujitorii rânduiți.

În jurul orei 11, în sunetul clopotelor catedralei, mulțimea de credincioși aștepta sosirea *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*. După rânduială, P. S. Episcop Damaschin, înconjurat de soborul de slujitori, a primit pe *Prea Fericitul Părinte Patriarh*, I.P.S. Nestor, într-un cuvânt scurt și la obiect, a urat Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române: Bun venit în Cetatea Banilor și în Eparhia pe care a păstorit-o aproape cinci ani, cu peste cincisprezece ani în urmă. Sunteți în casa Prea Fericirii Voastre, așa cum sunteți, de fapt Părintele tuturor ierarhilor, clericilor și credincioșilor români în suprema răspundere de Patriarh la care V-a chemat Dumnezeu.

Mulțumind, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a apreciat efortul care s-a depus de către toți factorii de răspundere pentru păstrarea și transmiterea dreptei credințe, pentru înfrumusețarea și ridicarea noilor locașuri de închinare, pentru buna chivernisire a bunurilor bisericesti. Toate aceste realizări din cuprinsul Mitropoliei se datorează și evlavioșilor și înțelegătorilor noștri credincioși, dragostei și eforturilor lor neprecupețite.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a explicat, în continuare, rostul canonizării noilor sfinți români și a justificat prezența sa aici, prin faptul că a slujit și a făcut pelerinaj la locurile unde au viețuit, unde și-au desăvârșit viața duhovnicească, unde au durat locaș de slavă și mulțumire lui Dumnezeu și sfinților Săi, unde se găsesc moaștele lor sau urmele trăirii lor pentru eternitate. Printre acești sfinți, aici în Oltenia, se înscriu la loc de cinste înaintașii Dumneavoastră: Martirii-cititori Brâncoveni!

Prea Fericirea Sa a invocat mijlocirea sfinților din aceste părți pentru urmașii lor, nepoți și stră-strănepoții de față. Un duh înnoitor trebuie să cuprindă inimile noastre de acum înainte!

În ceea ce privește evlavia, cinstea și dăruirea credincioșilor din aceste părți le cunosc bine, a spus Prea Fericirea Sa, și mulțumesc I.P.S. Mitropolit Nestor că mi-a oferit prilejul și prin această invitație să revăd crescând ceea ce am avut permanent la inimă.

Referindu-se la unele adevăruri de credință, legate și de cinstirea sfinților, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a îndemnat pe toți să păstreze, să trăiască și să fie exemplul pentru alții prin credința sfântă strămoșească. Mai ales tineretul trebuie ferit de influențele rele ale timpului. Părinții creștini, dascălii și profesorii au acum dreptul, la care se adaugă și îndemnul nostru, să șlefuiască «pietrele vii»: copiii și tinerii noștri în Casa Domnului cea zidită pe stânca Mântuitorului Hristos...

La sfârșit, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a mulțumit încă o dată și i-a binecuvântat pe toți cei prezenți.

Mulțimea și-a manifestat bucuria întâlnirii cu Întâistătorul Bisericii Ortodoxe Române. În acordul Imnului patriarhal, *Prea Fericitul*

Patriarh s-a închinat la moaștele Sf. Mucenițe Tatiana. La ieșirea din biserică, mulți credincioși, printre care mulți copii, au oferit flori și au fost răsplătiți de Întâiul Părinte al Bisericii noastre. Li s-a oferit iconițe și cruciulițe.

Al doilea popas duhovnicesc al acestei zile a fost făcut la mănăstirea Jitianu, vatră veche monahală ridicată de Mircea cel Bătrân în cinstea Sf. Mare Mucenic Dimitrie, refăcută de boierii Craiovești, rezidită de către Basarab și consolidată în vremea lui Cuza-Vodă. Starea ei de ruină și înfrumusețare se datorește ultimilor ierarhi, inclusiv *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, și îndeosebi I.P.S. Nestor care a strălucit în această biserică. Aici sunt pictați, pentru întâia oară ca sfinți-martiri, Brâncovenii. Tot aici se găsește cea mai importantă colecție de icoane și cărți rare și obiecte bisericești cu valoare de patrimoniu, majoritatea pieselor sunt rămase din vremea lui Brâncoveanu și mitropolitul-martir Antim Ivireanul. *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a făcut pe I.P.S. Mitropolit Nestor și pentru această realizare. Cuvânt de încredințare a fost adresat și părintelui Macarie, instalat stareț aci chiar de către *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, când era arhiepiscop al Craiovei.

Și la mănăstirea Jitianu, ca de fapt pretutindeni, mulțime de credincioși a întâmpinat cu mare cinstire pe fostul arhipăstor. *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a dialogat cu toți și a răspuns unor întrebări legate de viața bisericească în contextul vremii de astăzi. În special copiilor și tinerilor li s-a oferit iconițe și cruciulițe.

Prânzul a fost oferit în palatul mitropolitan, în sala de recepție, însoțit cu această destinație încă de către *Prea Fericitul Patriarh Teoctist*, când era mitropolitul Olteniei, într-un spațiu ignorat până în zilele noastre. În timpul dejunului, I.P.S. Nestor a mulțumit lui Dumnezeu pentru toate câte a rânduit pentru credincioșii români. A cerut mijlocirea sfinților Brâncoveni și a sfântului mitropolit Antim Ivireanul, al doilea patriarh român canonizat în vremea noastră și a sfântului Calinic de la Cernica și el arhipăstor al acestor locuri, canonizat în 1950—1955.

Cum istoricii consacrați sunt siguri în date și nu se lungesc la cuvânt, chiriarhul locului a prezentat *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* planul de lucru: aproape douăzeci de mănăstiri și schituri în construcție și peste cincizeci de biserici în construcție. Și acum, ca și în trecut, cu ajutorul lui Dumnezeu ne străduim să fie bine. Promisiuni se fac mereu și pretutindeni, dar adevărata sursă de venituri și ajutoare este obștea credincioșilor noștri atât de înțelegători și de darnici.

Mulțumind *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și însoțitorilor Săi, I.P.S. Mitropolit Nestor a rugat pe Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române să vină cât mai des aici în cuprinsul Mitropoliei, unde nu este nici străin și nici necunosător, ci Părinte și frate mai mare.

Cuvânt de aleasă cinstire a rostit și P. S. Gherasim, episcopul Râmnicului, trecând în revistă locurile de pelerinaj unde *Prea Fericitul Patriarh Teoctist* a slujit, a cuvântat, s-a întâlnit cu vechi cunoștințe și distinși fii duhovnicești. P. S. Sa și-a exprimat recunoștința că a făcut parte din ceata pelerinilor arhieriei în Transilvania, în Moldova și acum

în Oltenia, încheind acest triptic duhovnicesc în Cetatea Banilor —, mulți dintre ei sfinți și ctitori anonimi și strămoși ai martirilor Brâncoveni. Ne vom strădui, a încheiat P. S. Sa, să păstrăm cum se cuvine ceea ce am primit de la înaintași și să împărțim dragostea de glia românească stropită cu sudoare și sânge de martiri creștini și eroi naționali.

Cuvânt de bun venit au ținut să aducă și reprezentanții Puterii locale și redactori de la mass-media craioveană.

Mișcat de cele văzute, întărit de cele auzite, copleșit de tezaurul brâncovenesc din aceste locuri, P. S. Episcop-vicar Casian Gălățeanul a adus un entuziast elogiul *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* pentru tot ceea ce, împreună cu ceilalți membri mai în vârstă ai Sfântului Sinod, au realizat în vremuri neprielnice cu ideologie ostilă și denigratoare, la adresa Sfintei Biserici. Se cunosc, a subliniat vorbitorul, frumusețile Bucovinei, locașurile sfinte și sihăstriile Neamțului, ctitoriile moldave, dar aici în Oltenia este ceva deosebit, o lume în mișcare, credincioși de inițiativă, patrioți devotați, un adevărat Rug aprins și o priveriște a Canaanului, cum spunea și P. S. Episcop Gherasim.

Încântat de cele exprimate aici și din dorința multor oficiali de a cunoaște pe Petru-Diaconu David, invitat deseori la radio și TVR, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* l-a invitat pe acesta să ia cuvântul.

«Prea Fericirea Voastră, a spus vorbitorul, printre altele, nu sunt nici diaconul Paul de Alep, nepotul și însoțitorul patriarhului Macarie al Antiohiei, care, în timpul celui mai mare domn-ctitor al Țării Românești, Matei Basarab (1632—1654), a vizitat aceste locuri și ne-a lăsat prima Cronică mondială despre ortodoxia românească; nu am pretenția unui ziarist și redactor, deși am avut și astfel de îndeletniciri, dar aș dori, ca fiu al acestor meleaguri, să vă asigur că totul, în tot timpul acestui pelerinaj a fost ceva dumnezeiesc. Mi-am văzut moșii și strămoșii în straie angelice prezenți la Hurezi, la Rugetu, la Tismana, la Craiova... rugându-se împreună cu noi. Ce cinste mai trebuia? Am simțit duhul Patriarhului Justinian și a trecut peste noi toți mantia sa arhierescă, plinindu-i-se visul prin canonizarea sfinților Brâncoveni din stirpea cărora făcea parte, și am văzut înălțată în Cortul sfinților cărja martirului mitropolit — Antim Ivireanul. De fapt, patriarhul Justinian, pe care l-ați însoțit în nenumărate ocazii, a călcat locurile unde s-a născut acest luminat ierarh și sfânt. Acolo, unde și eu, nevrednicul, am fost și m-am minunat!

Ca unul care v-am însoțit în nenumărate ocazii pe Prea Fericirea Voastră, ca unul care am fost prezent în rugăciunile I.P.S. Nestor, ale P. S. Gherasim sau ale celorlalți ierarhi, dintre care unii mi-au fost distinși studenți, ca unul care am colaborat și am condus revista «Mitropolia Olteniei» și, nu în ultimul rând, ca unul care m-am bucurat de cinstea de a însoți distinsele delegații, în frunte cu *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, mă alătur invocării sfinților Brâncoveni și mitropolitului-martir Antim, în a cărui ctitorie din București slujesc de un sfert de veac. Vă mulțumesc pentru toate!»

În cuvântul său cu sensibilitatea care îl caracterizează *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a completat cu acrivie cele sesizate de vorbitori, a punctat pe unele și a evidențiat pe altele, făcând trimitere

izvoare și nădăduind că vor fi receptate așa cum trebuie. În acest
s, Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române a răspuns și unor în-
bări ale invitațiilor prezentei la dejun.

În calitate de gazdă, I.P.S. Nestor a mulțumit tuturor celor ce
răspuns la invitația făcută și, în mod special, Prea Fericitului Părinte
Patriarh Teoctist, pentru aleasa bucurie oferită întregii Oltenii și mai
es celor două eparhii : Arhiepiscopia Craiovei și Episcopia Râmnicului.
Totul a fost minunat și a corespuns așteptărilor !

După amiază, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a avut o în-
tinire cu ziaristii, redactorii de reviste și de la postul de radio local,
cadrul căreia a răspuns la unele întrebări legate de viața bisericească
centă, oferind amănunte despre actul canonizării de sfinți români și
sacrarea lor la fața locului.

Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române s-a arătat, cum este și
esc, ca de fapt toți membrii Sfântului Sinod, ferm în ceea ce pri-
ește «politica» bisericească. Nici un ierarh sau cleric nu trebuie și nu
ate să activeze sau să fie adeptul vreunui partid politic. «Politica» sau
răzărarea adevărului cetății înseamnă, nu de acum, ci de două mii de ani,
propovăduirea Evangheliei, slujirea altarului și răspuns bun credincio-
ilor cu sau fără aderențe politice. Biserica este autonomă nu de la oa-
meni, ci prin menirea ei de a sluji tuturor : rugați-vă pentru toți oamenii,
ne îndeamnă Sf. Apostol Pavel. În ceea ce privește salarizarea preoților,
noi sperăm că se va găsi o rezolvare firească acestei probleme. Referitor
la reprezentarea ierarhiei superioare în Sfatul Țării se duc încă tratative.
S-a răspuns la încă două puncte fierbinți : generalizarea și obligativitatea
predării religiei în școală, în primul rând, și educația creștină, instruirea
în spiritul Evangheliei a oștirii române. Ziarele locale și postul de radio
Craiova au receptat și au transmis întâlnirea și discuțiile avute cu *Prea
Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*.

La cină, I.P.S. Nestor și-a arătat aleasa bucurie și satisfacție că
Prea Fericirea Sa a avut ocazia să revadă vechi colaboratori și să con-
statate că se păstrează și se desăvârșesc inițiativele sale spre tot lucrul
cel bun și de folos.

Joi, 19 august, Sf. Mucenic Andrei Stratilat. Dis-de-dimineață, *Prea
Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* după ce și-a îndeplinit pravila spe-
cifică oricărui monah, s-a închinat în biserica de lemn, din fața reșe-
dinței mitropolitane adusă aici chiar de *Prea Fericirea Sa*.

În programul zilei era prevăzută vizitarea mănăstirii Brâncoveni,
jud. Olt, aproape de Slatina, ultimul obiectiv al pelerinajului pe urmele
sfinților Brâncoveni, dar din motive independente de voința organiza-
torilor, această vizită nu a mai putut avea loc.

În această situație, s-au oferit *Prea Fericitului Părinte Patriarh
Teoctist* lămuriri în legătură cu acest important monument. P. S. Episcop
Gherasim, împreună cu P. S. Calinic, fost arhierou-vicar al Episcopiei
Râmnicului și Argeșului, au depus multă râvnă și și-au dat toată oste-
neala pentru pregătirea lavrei Brâncovenilor în vederea canonizării mar-
tirilor Brâncoveni. Locul sfânt, lângă un izvor sacru și tămăduitor, este
cunoscut de mii de ani și probabil aci s-a ridicat, în negura vremii, un

schit de călugări, la adăpostul dealului dinspre apus. S-au succedat aşezăminte sfinte cu straturi suprapuse, așa cum o dovedesc piesele și săpăturile arheologice. Un sfânt locaş mareț ridică aici Matei Basarab (1640) pe lângă vechea biserică. Dar cel care ctitorește aci o adevărată lavră a fost Constantin-Vodă Brâncoveanu (1699). El reface și biserica bolniță. Tot complexul monahal, având ca mijlocitor și ocrotitor pe milostivul ierarh Sf. Nicolae. Aici își duc somnul de veci majoritatea strămoșilor familiei Brâncovenilor-martiri. După decapitarea Voievodului și în timpul războiului turco-austriac, mănăstirea a fost arsă, viețuitorii împrăștiați. S-a încercat refacerea. Cutremurul din 1838 a distrus ceea ce mai rămăsese. Revoluționarii pașoptiști au redat cultului biserica la inițiativa lui Radu (Popa) Șapcă. Cuza Vodă și-a îndreptat privirile spre acest aşezământ numind curator pe cuviosul Radu Șapcă, în același timp și stareț la mănăstirea Cozia. După moartea starețului, mănăstirea a rămas în ruine, iar averea a fost împărțită între diverși boieri hrăpăreți. Abia în 1936—38, episcopul Bartolomeu al Râmnicului-Noul Severin inițiază refacerea cinstuitului locaş. Cutremurul din 1940 a pus la pământ ceea ce mai rămăsese. S-a încercat amenajarea unor clădiri pentru câțiva călugări. Decretul 410/1959 a fugărit și pe ultimii viețuitori. Au fost aduși la Brâncoveni câțiva bătrâni pentru un început de azil. Și aceștia au dispărut, incinta rămânând pustie. Cutremurul din 1977 a așternut la pământ aproape totul. Ciorile și graurii își aveau locaş în biserică. Ploaia și vântul biciuiau fețele sfinte și chipurile ctitorilor. Mormintele abia se mai zăreau. Credincioșii se tânguiau stăpânilor lumesti. În zadar !...

Abia după 1980 au început aici serioase lucrări de restaurare. În perioada demolării unor biserici și mănăstiri din Capitală, P. S. Calinic a putut să salveze și să transporte la mănăstirea Cernica importante piese arheologice de valoare și obiecte de patrimoniu unice. În acest sens, s-a ridicat o clădire-custodie de certă valoare. Bisericile au fost redat cultului ; Chiliile rezidite, cu mijloacele de construcție modernă au fost redat călugărilor ; stăreția funcționează ; trapeza este cuprinsă și împodobită cu picturi ; gospodăria s-a pus pe roate multumitor. A fost recăpătat o parte din pământul ce a aparținut mănăstirii. În același timp, s-a instalat apă curentă și s-au amenajat instalații sanitare moderne ; s-a introdus lumină electrică, iar termoficarea se apropie de finis. Biserica mare s-a consolidat, s-au scos la lumină pietrele de mormânt (în special Papa Brâncovanu, bunicul Martirului, urmând ca în curând pictura să fie refăcută și să redea cugetarea și evlavia strămoșilor martirilor Brâncoveni.

Toată această osârdie a Centrului eparhial a fost completată cu osteneala maicii starețe Mihaela Tamaș și a familiei sale, cele peste 40 călugărițe, fiecare cu greutățile și ascultarea ei...

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, care cunoștea, în mare situația, a mulțumit pentru toate lămuririle primite și a urat P. S. Episcop Gherasim, colaboratorilor săi, mult succes în munca de ridicare a acestei lavre la înălțimea duhovnicească și spirituală la care o îndreptățesc atât numele ctitorilor cât și nevoile spirituale ale credincioșilor ortodocși români din această parte de țară.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, luându-și rămas bun de îndatoritoarele sale gazde, a mulțumit pentru modul în care s-au descurat atât festivitățile de la mănăstirea Hurezi, cât și întreg traseul Merinaj la ctitoriile brâncovene și alte locașuri și așezăminte bisericesti cuprinsul celor două eparhii ale Mitropoliei Olteniei și a felicitat ostenitori pentru toată râvna depusă spre deplina reușită a acestor manifestări.

În cursul zilei de 19 august, Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române și însoțitorii săi au revenit în București, la reședința patriarhală.

Astfel s-au desfășurat manifestările organizate de Biserica noastră pentru proclamarea solemnă a hotărârilor Sfântului Sinod privind înțărirea în calendarul Bisericii Ortodoxe Române, al Ortodoxiei, în general, a sfinților martiri Constantin voievodul, cei patru fii ai săi și Petricul său.

Se cuvine să ne oprim, și aici, asupra unor aspecte ale vieții noastre bisericesti și să subliniem și adevăruri de urmat. Obiceiul sfânt, datina străbună și îndatorirea Întâistătătorului Bisericii Ortodoxe Române de a face vizite canonice s-au dovedit, ca de altfel totdeauna, binecuvântate. Patriarhii, și clerul, monahii și frații au avut ocazia să dialogheze direct în fața locului cu cel ce a fost chemat la treapta cea mai înaltă de Părinte-Patriarh. În același timp, credincioșii au trăit clipe de neuitat, trăzând pe Prea Fericitul Părinte Patriarh slujind și primind direct binecuvântare sau un dar mic, dar foarte prețios, pentru credință și suflet. Scrierile pastorale s-au transformat și cu acest prilej într-o slujbă obștească și împărtășire comună. Așadar, și această osârdie a ierarhilor, în frunte cu Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, a avut un puternic ecou în sufletul comunităților de credincioși și în conștiința lor de români și creștini, mai ales acum când influențe mistico-bolnăvicioase ale sectelor caută să se impună; grupări anarhice își racolează adeptii, iar frații catolici de rit oriental doresc tulburarea credincioșilor și însușirea auzului acestora și a contribuției lor, oferite locașurilor de cult și bisericilor, într-un timp atât de favorabil distrugerii, cum a fost acela pe care l-am trăit până în decembrie 1989. Ce s-ar fi ales de bisericile noastre, spunea un reprezentant al credincioșilor, dacă ierarhii și preoții nu erau sfătuitoarii noștri? Totul era distrus! Acum se va vedea cine este cu noi și cu reînnoirea!

Așadar, se pot sublinia următoarele:

1. *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a răspuns cu plăcere invitației ierarhilor din Mitropolia Olteniei și a slujit în diferite locuri cu mare evlavie Sf. Liturghie în fața zecilor de mii de credincioși. Totul s-a săvârșit în frică de Dumnezeu și cu respect pentru atât de evlavioșii noștri credincioși, tineri sau în vârstă.*

2. *S-a întărit unitatea de credință și s-au înlăturat unele nedumeriri din pregătirea și cunoașterea drepte credințe. De față au fost și credincioși șovăielnici și influențați de cei vicleni și potrivnici evlaviei străbune. Mulți, dacă nu toți, au plecat «mai îndreptați la casa lor», simțind puterea comuniunii în slujirea Sf. Liturghii și explicării textelor evanghelice de către cei chemați la asemenea treaptă. Nenumărați*

«ispititori» în ale credinței au revenit la familia românească și ortodoxă participând la slujbe, cum s-a întâmplat la mănăstirea Hurezi, ctitorie a sfinților Brâncoveni ca și în alte locuri.

3. *Prin întruniri și dialog între Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și ierarhii locului, între Întâistătorul Bisericii noastre și oficialitățile locale de stat, s-a convenit să se refacă locașurile distruse și să se urgenteze lucrările la locașurile în construcție.* Să se acorde ajutoare parohiilor mai nevoiașe, să se treacă la reorganizarea vechilor vetre monahale și înființarea altor parohii, schituri, mănăstiri, acolo unde evlavia creștină o cere. În același timp, s-a reliefat necesitatea participării efective a slujitorilor și aplicarea legiuirilor Bisericii Ortodoxe Române în spații misionare; apărarea credincioșilor de iureșul sectar, participarea preoților la acțiunile patriotice și de dreptate socială. S-a constatat că majoritatea slujitorilor sunt cooptați în comisiile comunale pentru proprietăți, alții activează în școli, în spitale, în penitenciare etc. Mai ales în Oltenia, se vede o revigorare a apostolatului social în noile condiții și datorită activității fără odihnă a ierarhilor.

4. *În ceea ce privește posibilitățile de trai ale preoților, s-a recomandat, deși unii au și aplicat, folosirea averii bisericești după regulamentele și instrucțiunile Centrului eparhial, iar unii slujitori pot să exercite și unele îndeletniciri, în cadrul buneicuviențe, fără să impiețeze asupra specificului preoției.*

5. *Obștile monahale s-au mărit, pentru aceasta conducerea eparhială trebuie să chivernisească bine totul.* Încă mai sunt mănăstiri cu chilii în ruină sau în renovare, alte mănăstiri și schituri nu și-au primit fostele proprietăți, de aceea primăriile trebuie sensibilizate, cu bunăvoință dar apelând și la lege, pentru dreptate și înțelegere. S-au făcut destul abuzuri în trecut, acum trebuie recuperate bunuri, pe lângă cele agricole și silvice, din domeniul clădirilor, pentru ateliere, școli, pentru educație atât creștină cât și național-patriotică.

Biserica trebuie să renască și să se gospodărească. Are toate posibilitățile.

6. *În ceea ce privește școala.* În toate ocaziile s-a recomandat continuarea procesului de învățământ și de formare moral-creștină. Preoții sunt activi, însă mai există și nepăsare, dar și sminteală. Inspectoratele județene de învățământ împreună cu centrele eparhiale au răspuns organizării acestei importante activități. În curând vor ieși întâii profesori de religie din facultățile de teologie-litere și teologie-asistență socială. Ministerul Învățământului și Științei a dat asigurări pentru întregirea viitorilor licențiați iar Statul român este convins că reînnoirea atât de dorită se poate face mai ales în Biserică și Școală, și ulterior în Armată; iată cele trei instituții care au creat și mențin nealterat Statul Național Unitar Român. Pentru îndeplinirea acestor cerințe, Biserica și Statul sunt împreună-răspunzătoare.

7. *Acest itinerar duhovnicesc de slujire, de revedere, de întărire al Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române, s-a dovedit și de aceea dată binevenit și binecuvântat.*

Diac. prof. PETRU DAVID

— SLUJBELE SOLEMNE DE LA MĂNĂSTIREA SĂMBĂTA DE SUS, ARHIEPISCOPIA SIBIULUI

Solemnitățile ocazionate de canonizarea sfinților martiri Brâncoveni continuat și s-au desăvârșit în anul 1993, cu prilejul vizitei în țara noastră a Sanctității Sale, Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I, vizită care a avut loc între 12—18 august 1993.

Vizita Sanctității Sale patriarhului ecumenic și a delegației care l-a însoțit, a avut acest caracter de «pelerinaj pe urmele martirilor Ortodoxiei românești», așa cum a caracterizat această vizită Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist în cuvintele de întâmpinare adresate înaltului oaspete și însoțitorilor săi, atât cu prilejul sosirii pe aeroportul Otopeni, cât și cu prilejul primirii oficiale în catedrala patriarhală din București.

«Ierarhii, clericii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, spunea Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, trăiesc astăzi momente înălțătoare de aleasă împlinire și bucurie sufletească primind vizita Sanctității Voastre, Întâistătorul Sfintei Patriarhii Ecumenice a Constantinopolului. Dăm slavă lui Dumnezeu că acest binecuvântat popas duhovnicesc se desfășoară sub ocrotirea Maicii Domnului și a sfinților martiri Brâncoveni, voievodul Constantin și cei patru fii ai săi. Jertfelnicia martirilor pentru credință și libertate sfântă a fost și este în Ortodoxie un izvor de lumină și putere spirituală care a călăuzit pe tinerii eroi români jertfiți pentru libertate și demnitate în decembrie 1989».

În același cuvânt de întâmpinare, rostit în catedrala patriarhală din București, referindu-se la principalele momente din programul vizitei înalților oaspeți, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist arăta: «După vizitarea Munteniei, vom păși împreună pe pământul binecuvântat al Olteniei, cea mult iubită de martirul Constantin Brâncoveanu și apoi vom continua pelerinajul nostru în Transilvania.

În urma celor două memorabile vizite făcute în diferite ținuturi istorice ale României, de pururea pomeniții predecesori ai Sanctității Voastre, patriarhii Athenagoras și Dimitrios, este pentru prima dată în istoria relațiilor din vremea noastră, când un patriarh ecumenic binecuvântează Oltenia și Transilvania, ținuturi care au dat istoriei și culturii românești mari personalități, iar Ortodoxiei trăitori pe culmile desăvârșirii creștine dintre care unii au primit cununa sfințeniei. Vom păși și ne vom ruga la mormintele sfinte ale eroilor neamului și ale eroilor martiri care, având pe buze cântarea «Cu noi este Dumnezeu», cu puterea credinței creștine au zdrobit în decembrie 1989 dictatura celor fără Dumnezeu. Vom sfîți, după rânduială, mănăstirea Brâncoveanu, al cărei ctitor inițial a mărturisit mucenicește credința ortodoxă, împreună cu cei patru fii ai săi în cetatea unde sunteți întâistător al Tronului Patriarhiei Ecumenice. În această parte de țară veți cunoaște poporul dreptmăritor creștin al Ortodoxiei și a ființei naționale, care și

astăzi, trebuie să suporte, ca și strămoșii săi, aceleași încercări, presiuni și uneori abuzuri».

Începută, așadar, în ziua de 12 august 1993 la București, unde a avut loc adoptarea și proclamarea oficială solemnă a hotărârilor Sfântului Sinod de canonizare a sfinților români, ca și proclamarea într-un cadru festiv deosebit a acestor hotărâri, itinerarul vizitei delegației constantinopolitane a inclus eparhiile : Râmnic, Sibiu, Alba-Iulia, Cluj, deci eparhii în care au avut loc manifestări prilejuite de canonizarea sfinților români.

Punctul culminant al vizitei l-a constituit sfințirea noului paraclis și a întregului complex de așezăminte de la mănăstirea Sâmbăta, a căror construcție a început în anul 1985 și s-a terminat în anii din urmă.

Dat fiind faptul că primul ctitor al mănăstirii a fost domnitorul Constantin Brâncoveanu, precum și faptul că noul paraclis ca, de altfel, întregul așezământ a fost pus sub patronajul «Sfinților Martiri Brâncoveni», toate manifestările care au avut loc în această mănăstire s-au desfășurat sub semnul unei cinstiri deosebite, înălțată preabunului Dumnezeu pentru toată purtarea de grijă și pentru darurile revărsate asupra acestui lăcaș duhovnicesc, ca și sfinților martiri Brâncoveni ocrotitori ai acestor locuri.

Întregul ceremonial s-a desfășurat în ziua de 15 august 1993, zi în care, cu aproape 280 de ani în urmă, își încheiau mucenicește viața, la Istanbul, domnitorul Constantin Brâncoveanu, cei patru fii ai săi și sfetnicul Ianachi.

În vederea participării la acest important eveniment, delegația Patriarhiei Ecumenice, însoțită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a sosit la Sibiu, sâmbătă 14 august 1993, unde cei doi patriarhi și însoțitorii lor au fost întâmpinați de I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului.

În cuvântul de întâmpinare rostit în Catedrală, cu acest prilej, I.P.S. Mitropolit Antonie menționa, între altele : «Biserica noastră a cinstit o parte din martirii săi prin canonizări, ultimele în 1992, și printre aceștia și pe marele domnitor și ctitor Constantin Brâncoveanu».

Tot în acest cuvânt, arătând că în urmă cu 475 de ani un alt patriarh ecumenic sfințea o altă mănăstire domnească în Țările Române, la Curtea de Argeș, I.P.S. Mitropolit Antonie spunea în continuare : «Vă mulțumim că veți încununa prin rugăciunile Sanctității Voastre și ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, *cinstirea martiriului Brâncovenilor* în marea zi a creștinătății : Adormirea Maicii Domnului, chiar în ziua în care, în 1714, s-au tăiat la Ediculé capetele Brâncovenilor, eroi ai credinței, cu prețul vieții».

Așadar, potrivit rânduielii stabilite, în ziua de 15 august, la mănăstirea Sâmbăta de Sus, înainte de începerea Sfintei Liturghii solemne, a avut loc sfințirea paraclisului și a întregului așezământ, nou construit.

S-au sfințit, cu acest prilej și icoanele sfinților martiri Brâncoveni, cu care a fost binecuvântată, apoi, marea mulțime de credincioși prezentă la slujbă, după care icoanele au fost așezate la locul potrivit în paraclisul nou sfințit.

Sfânta Liturghie s-a oficiat, apoi, în aer liber, într-un loc special amenajat. La sfârșitul Sfintei Liturghii, în cuvântările care s-au rostit, a fost subliniată importanța lucrărilor săvârșite aici.

Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Dimitrie sublinia în cuvântul său: «Dăm slavă lui Dumnezeu deoarece ne-a învrednicit să săvârșim astăzi, împreună, ca o singură familie, într-o singură inimă și cu același glas, sfințirea acestei biserici pe care, cu dumnezeiască râvnă, I.P.S. frate Antonie a ridicat-o întru cinstirea și pomenirea sfântului martir Brâncoveanu și a celor patru fii ai săi, cei care, împreună, tată și fii, au ales să-și jertfească viața lor cea trecătoare, decât să se lepede de credința în Dumnezeu».

Sanctitatea Sa, Patriarhul ecumenic Bartolomeu I, a reluat această idee și în cuvântarea rostită la ședința solemnă a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, care a avut loc la reședința patriarhală în ziua de 18 august 1993.

Participarea Sanctității Sale Patriarhul Ecumenic, Bartolomeu I, la ceremoniile care au avut loc la mănăstirea Sâmbăta de Sus ca și aprecierile superlative făcute la adresa domnitorilor români, a domnitorului Constantin Brâncoveanu, a poporului român, în general, pentru dărnicia și spiritul de sacrificiu cu care au sprijinit Patriarhia Ecumenică, mănăstirile de la Muntele Athos, întreg Orientul ortodox în vremurile de restriște prin care au trecut, în special după căderea Imperiului bizantin :

«Simțim nevoia să exprimăm recunoștința noastră față de ctitorul acestei mănăstiri, Constantin Brâncoveanu, binefăcător și al multor biserici și mănăstiri din întreg Răsăritul ortodox.

Cu acest prilej, participând astăzi la sfințirea unei mari mănăstiri românești, facem publică recunoștința Tronului nostru apostolic și ecumenic, față de toți domnitorii Țării Românești și ai Moldovei, care, în repetate rânduri s-au arătat generoși binefăcători ai sfintelor noastre lăcașuri ajunse în trecut la gradul cel din urmă al sărăciei și distrugerii. Ne referim în special la mănăstirile Sfântului Munte».

Desfășurarea întregii vizite a delegației Patriarhiei Ecumenice, declarațiile patriarhului ecumenic, atât la București cât și la mănăstirea Sâmbăta de Sus și pe întreg parcursul vizitei s-au constituit, așa cum am mai subliniat, într-un pios prinos de preamărire a lui Dumnezeu, de cinstire a sfinților odrăsliți pe pământul românesc, de aleasă cinstire adusă Bisericii Ortodoxe Române și de manifestare a spiritului sobornicesc al sfintei Ortodoxii.

ALESUL VAS HUNEDOREAN SFÂNTUL CUVIOS IOAN DE LA PRISLOP

(Festivitățile solemne de proclamare a cononizării)

Drumul spre mănăstirea Prislop, județul Hunedoara, dispune constant pe umilul pelerin la meditație asupra sfințeniei locului pe care un sfânt român, Nicodim de la Tismana, a întemeiat în veacul al XIV-lea o mănăstire, menită să fie ea însăși răsadniță de sfinți. O odraslă dintr-o evlavioasă familie voievodală, Domnița Zamfira, fiica lui Moise Basarab, a arătat zădărniciile vieții, chiar a celei din fruntea societății, față de frumusețile trăirii pe culmile duhovnicești, prin retragerea sa aici și recitarea sfântului locaș, în cel de-al XVI-lea veac. Mărturie a continuității și a unității neamului este și faptul că ținutul atrăgea pe fiii de peste munți, care, dacă au înălțat aici sfinte locașuri, se mărturiseau ei înșiși acasă. Apare firesc, așadar, ca unul dintre călugării cu metania sfintei mănăstiri, ajuns mitropolit de Alba Iulia, știut sub numele de Ioan de la Prislop, să-l întâmpine pe cel dintâi unificator al provinciilor românești, marele voievod Mihai Viteazul, în cetatea ortodoxiei ardelene și a întregirii neamului. Trecută, în cursul vremurilor următoare, ca de altfel și pământul din jur, sub stăpânire străină ca neam sau lege, mănăstirea a fost reîntemeiată la jumătatea veacului nostru de către una dintre personalitățile reprezentative ale monahismului românesc, părintele Arsenie Boca, el însuși cinstit sincer din partea credincioșilor, cu mult peste ceea ce se obișnuiește chiar pentru muritorii cei mai îmbunătățiți duhovnicește. Cu tot ritmul ce îl ține cu viața prezentă, prin edificări noi, pe lângă gospodăria tradițională, dispunând și de un Seminar monahal, «Sfânta Ecaterina», pentru călugărițe, ateliere de țesătorie și pictură, microcolecție de odoare bisericești, biserica monument istoric îi dă tenta vremii apuse, în care o incursiune spirituală reconfortează deplin.

În acest cadru, întâlnim chipul cuviosului Ioan. Aceleași gânduri despre ceea ce înseamnă sfințenie, îi vor fi călăuzit pașii, cu mai bine de trei sute de ani în urmă, spre acest loc, în vecinătatea căruia, de altfel, la Silvașul de Sus, venise pe lume, ca destinat unei viețuiri bineplăcute lui Dumnezeu. A fost legat de obștea mănăstirii, chiar dacă, potrivit unei practici cunoscute în viața monahală, s-a retras pentru cugetare, rugăciune și post, la un loc mai liniștit, nu departe, scobindu-și chilia în stâncă, lângă o cădere a părâiașului Slivuț. Aici l-a găsit sfârșitul nevoinței, într-un oarecare fel și mucenicesc, întrucât s-a întâmpat, din nehibzuința omenească sau poate chiar reaua voință a celor care din ușurătatea firii ce nu ia seamă la cele sfinte, nu face deosebire între ființe și lucruri, între cuvântătoare și necuvântătoare.

Nu am opri asupra sinaxarului, cu rostul lui ales, dar am putea pune că, puținătatea datelor despre viața sa nu a însemnat și o mărginire a evlaviei credincioșilor de pretutindeni față de el, dimpotrivă, aceasta s-a răspândit în toată Țara Hațegului, ea însăși cunoscută ca una dintre cele mai importante laturi ale Daciei strămoșești, aici fiind chiar capitala, Sarmizegetusa. Era potrivit ca acest pământ, îmbibat de spiritualitate, să odrăslească oameni aleși, iar poporul să vadă în ei, concentrată, o forță proprie, demnă să reprezinte la nivelul meritat. Investigațiile asupra cuviosului Ioan au început de mult, rezultatele fiind supuse cercetării Comisiei sinodale pentru canonizare, instituită de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Ele au făcut obiectul unor studii directe, sau doar cu referire, între cele din urmă multe privind însăși mănăstirea Prislopului. Ansamblul datelor are însă în vedere nu numai mintea, ci și inima, așa cum urmăreau aghiografii tuturor timpurilor. Cultul însuși aduce elementele întregitoare ale chipului sfântului și viețuirii sale, iconografia înfățișându-l ca monah matur, la gura peșterii devenită chilie, așa cum a rămas și în amintirea creștinilor, reprodusă prin penel în atelierul mănăstirii sau în cel al unuia dintre măștrii picturii bisericești de la noi.

Imnografia, parcă în consonanță cu iconografia, îi cântă «jugul nevoițelor» și «podoaba pustniciei», precum și «râvna întru cele sfinte». Dacă biserica noastră nu a avut privilegiul păstrării sfințelor sale moaște, care, după cum relatează sinaxarul, au fost duse de călugării din Țara Românească la una dintre mănăstirile de peste munți și tănuite acolo, încât nu s-au mai aflat, măcar prin mijlocirea a ceea ce a rămas ca amintire se găsește mângâierea bunilor credincioși. Mulțumirea clerului și a credincioșilor ortodocși ai Episcopiei Aradului față de actul canonizării sfinților naționali, de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, este sporită, întrucât a dobândit recunoașterea unui fiu al acestui colț de țară, la hotarul ei apusean, răspântie a căilor confesionale, legitimând astfel înalta spiritualitate românească. Este, totodată, și triumful ortodoxiei hunedorene, în unitatea ei cu cea de pe întreaga arie dacoromană. Recunoscând acestui pământ strămoșesc pe sfinții lui, suntem în măsură să privim la cele mai presus de ei, la lumea pentru care ei s-au ostenit.

În ducerea la îndeplinire a hotărârii sinodale privitoare la desfășurarea festivităților proclamării solemne a canonizării Cuviosului Ioan, la mănăstirea Prislop, Episcopia Aradului a organizat cele convenite pe parcursul datelor de 12—14 septembrie 1992, pe considerentul fericitei coincidențe a pomenirii Sfântului, adică 13 ale lunii, chiar duminica, urmând praznicul Înălțării Sfintei Cruci, când anual se înregistrează participarea a foarte mulți credincioși veniți în pelerinaj. Succesiunea slujbelor, cu

respectarea întocmai a rânduielii canonizării, precum și a celei de praznic împărătesc, a prilejuit un plus de solemnitate, desfășurată totuși cu accentuată notă de simplitate mănăstirească, realitate ce s-a impus tuturor participanților, și a fost reflectată în atmosfera de reculegere care a dominat întreaga durată a sărbătorii.

Încă de vineri, 11 septembrie 1992, au poposit în «tinda» mănăstirii călugări și călugărițe, pelerini din toată țara, remarcându-se îndeosebi stareții și starețele de la sfintele mănăstiri : Sinaia, Sâmbăta, Hodoș-Bodrog, Crișan, Feredeșu, Hurezi, Țigănești, Tismana, Timișeni și Gai. Preoți vrednici și duhovnici iscușiți au stat tot timpul la dispoziția credincioșilor, iar maicile și surorile au susținut strana și corul, slujbele în-lănțuindu-se continuu, scurtele întreruperi marcând doar timpurile liturgice, începând cu seara aceleiași zile, printr-un sobor călugăresc impresionant.

Au fost prezenți la festivitate, sporind prin aceasta solemnitatea momentului : P. S. Gherasim al Râmnicului, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist ; P. S. Andrei al Alba-Iuliei, P. S. Ioan al Oradei, P. S. Gherasim Putneanul, P. S. Serafim Făgărășanu, P. S. Emilian Arădeanul și, bineînțeles, episcopul locului P. S. Episcop Timotei Sevici al Aradului.

Începând de sâmbătă, 12 septembrie, și până la sfârșitul sărbătorii, slujbele mari au fost săvârșite de cei șapte ierarhi prezenți, fie laolaltă, fie câte trei, ceilalți asistând, fiecare având protia unei slujbe în ordinea stabilită, rostind cuvânt de învățătură spre zidirea sufletească a celor prezenți. Au fost tratate, pe rând, teme importante ale spiritualității ortodoxe, ca : însemnătatea actului canonizării sfinților români pentru Biserica noastră ; cultul sfinților în Ortodoxie ; locul monahismului în istoria bisericească și a patriei ; cinstirea sfintei cruci prin viața duhovnicească a credincioșilor ; rostul rugăciunii ; datoriile creștine în prezent etc.

La unele slujbe au asistat distinși invitați, oficialități și oaspeți.

Duminică, 13 septembrie 1992, s-a oficiat Sfânta Liturghie solemnă, la sfârșitul căreia s-a săvârșit ultimul parastas pentru cel trecut, de acum, în rândul sfinților, după care, de la biserică mănăstirii, făcându-se înconjurul, o procesiune s-a îndreptat spre peștera sfântului, la circa jumătate de kilometru, unde s-a săvârșit panihida și sfințirea chiliei, ca așezarea icoanelor rânduite. La întoarcere, același cortegiu solemn a făcut un popas, cu slujbă de pomenire, la cimitirul mănăstiresc aflat pe cale. Spre seară, odată cu vremea vecerniei, a intrat în rânduiala slujbei tradiționale și cea a sfântului, ce urmează, de acum, a îmbunătăți parte cântării printr-o cât mai bună încadrare în practica de strană. Se cuvine a aminti că, fiind și pomenirea sfântului mucenic Corneliu sutașul, cunoscut din paginile Sfintei Scripturi (Fapte 10, 1), imnele, de acum înainte împletite, îndreaptă gândul și spre strămoșii români, care din început au primit cuvântul Evangheliei prin predica apostolică a Sfântului

adrei, cel dintâi chemat la misiune de către Mântuitorul Iisus Hristos. La moment înălțător a fost cel al litiei, cu pomenirea tuturor celor de față și a acelora purtați de ei în cugete, vii și adormiți, «a sufletului creștesc cel necăjit și intristat, care are trebuință de mila și ajutorul lui Dumnezeu», cum spune rugăciunea rânduiei, de acum implorându-se și mijlocirea sfântului celui nou.

Utrenia de cu noaptea, a scos încă și mai mult în lumină frumusețea imnografiei zilei, ce voiește să încânte duhul transpus prin evlavie în cerul oglindit pe pământ, prin icoana sfântului străjuită de sfeșnice strălucitoare, în mijlocul modestei bisericuțe. La intonarea Doxologiei mari, s-a înconjurat de trei ori biserica mănăstirii cu Sfânta Evanghelie, Sfânta Cruce și icoana sfântului, precedate de prapuri, rostindu-se ectele prevăzute pentru conducerea obștii, ctitori, miluitori și toți fiii Sfintei Biserici.

În însăși ziua praznicului, la Sfânta Liturghie, s-a citit *Tomosul patriarhal și sinodal de canonizare a sfinților români*, cu instituirea Duminecii consacrate lor, apoi sinaxarul sfântului cuvios Ioan de la Prislop și panegiricul întru cinstirea sa.

Încă din ajunul praznicului Înălțării Sfintei Cruci afluența pe care, obișnuit, o înregistrează pelerinajul la sfânta mănăstire, a fost aparte. Pălcurile dese ale pelerinilor, pe jos sau cu diferite mijloace de călătorie, au poposit la poarta așezământului, cerând binecuvântare de la însuși sfântul cuvios Ioan, pentru intrarea într-un loc sfânt, având toți simțământul curățirii prin rugăciunea și pilda vieții sale alese. Privegherea din faptul serii i-a ajutat să-și întărească acest simțământ, mai ales la ceremonia scoaterii Cinstitei și de viață făcătoarei Cruci. Praznicul împărtășesc este, într-un fel, încadrat de cele două sărbători ale mănăstirii — în ziua de 26 a lunii, cea a patronului duhovnicesc, Sfântul Evangelist Ioan, care este, însă, sărbătorit pe la începutul sezonului cald al anului, într-o altă zi de pomenire a lui (adică la 8 mai), și cea a «ucenicului» său, cuviosul Ioan, din 13 septembrie, la venirea anotimpului rece, totul legat așadar și de ritmul vieții materiale a credincioșilor, pentru o mai intensă penetrare a acesteia de către cea spirituală.

E potrivit a atrage atenția asupra faptului că, în ordinea Indictionului, adică a anului bisericesc, sfântul cuvios Ioan de la Prislop are cinstea de a fi cel dintâi pomenit dintre sfinții români, ceea ce, într-un fel, constituie semnul îndatoririi, pentru credincioșii acestei zone a țării, de a se număra printre cei dintâi implinitori ai poruncilor dumnezeiești.

În ziua de 14 septembrie, cea de a treia zi a festivităților de la Prislop, Dumnezeiasca Liturghie s-a săvârșit pe platoul ce mărginește biserica mănăstirii spre răsărit, lângă sfântul altar. În încheierea slujbei s-au implinit și ultimele rânduieli legate de acest moment înălțător. Prea Sfințitul Episcop Gherasim al Râmnicului, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a dat citire *Tomosului patriarhal și sinodal de canonizare a Sfântului Cuviosului Ioan* :

TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI,
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE,

Prea iubitului cler și dreptcredincioșilor creștini din cuprinsul Patriarhiei Române, har, milă și pace de la Dumnezeu, Părintele Luminilor, iar de la Noi patriarhicești binecuvântări.

«Binecuvânta-voi pe Domnul în toată vremea, pururea lauda Lui în gura mea» grăiește împăratul și psalmistul David (Psalm 33, 1), căci în Domnul și-au pus nădejdea toți cei care au iubit adevărul cuvintelor Sale și toți cei care au voit să-I urmeze cu râvnă și cu dragoste cu adevărat creștinească.

De la începuturile vieții creștine, de la o margine la alta a pământului, cuvântul lui Dumnezeu s-a vestit prin aleșii Săi în felurite chipuri: prin martiri, care prin săvârșirea lor mucenicească au urmat pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos care S-a jertfit pentru păcatele noastre; prin mărturisitori, adică prin aceia care au îndurat felurite chinuri, primejdii și chiar moartea din partea închinătorilor la idoli; prin ierarhi și preoți, care au strălucit prin înțelepciunea și bărbăția lor în propovăduirea dreptei credințe, și, prin cuvioși, adică prin aceia care în tot cursul vieții lor, departe de lume, au dus o luptă necontenită cu ispitele, cu uneltirile răului, cu slăbiciunile firii omenești, stăruind neîncetat în trăirea virtuților creștine, în credință, nădejde și dragoste.

În rândul cuvioșilor nevoitori și bineplăcuți lui Dumnezeu se numără și Cuviosul Ioan, născut în Silvașu de Sus, în părțile Hațegului, pe la sfârșitul veacului al XV-lea, închinoviat în obștea mănăstirii Prislop, cea ctitorită de ucenicii Sf. Nicodim de la Tismana și care a trăit apoi retras din lume, în chilia pe care și-a săpat-o el însuși în stâncă, în apropierea mănăstirii, pe malul râului Silvuț, unde și-a aflat și obștescul sfârșit.

Cercetând viața și nevoințele lui, luând cunoștință de sfințenia lui, precum și de cinstirea adusă de mulțimea credincioșilor din partea locului;

Urmând obiceiul canonic și sinodal și chemând în ajutor puterea Celui Prea Înalt, în Treime închinat,

HOTĂRĂM :

De acum înainte și până în veac, cuviosul părintele nostru Ioan cel din Silvașul de Sus, să fie pomenit, laolaltă cu bărbaii cel cuvioși și sfinți ai Bisericii, în părțile Hațegului, Hunedoarei și în tot cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române, cu numele de «S f â n t u l C u v i o s I o a n d e l a P r i s l o p», cinstindu-se cu slujbe și cântări în ziua de 13 septembrie, fiind înscris în sinaxar, cărțile de cuit, precum și în calendarul Bisericii noastre.

Rânduim să se tipărească viața, slujba și icoana Sfântului Cuvios Ioan de la Prislop, care să fie primite cu toată evlavia de către dreptcredincioșii creștini.

Hotărâm, de asemenea, ca icoana Sfântului să se așeze la loc potrivit în ceata Cuvioșilor în oricare biserică nou zidită sau în cele care se vor zugrăvi de acum înainte.

Pentru deplina statornicire a celor pe care le-am rânduit în chip canonic, întărim cu semnăturile noastre actul de față ca Tomos patriarhal și sinodal de canonizare, adică de așezare în ceata cuvioșilor a Sfântului Ioan de la Prislop, spre a fi adus la cunoștința evlaviosului cler și a tuturor binecredincioșilor creștini din cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române.

Dat în București, anul mântuirii 1992, luna iunie, ziua a douăsprezecea.

MEMBRII SFANTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMANE

După citirea *Tomosului*, a fost stropită cu apă sfințită icoana sfântului Ioan și au fost binecuvântați, cu ea, credincioșii de față.

În continuare, P. S. Episcop Timotei a rostit o scurtă cuvântare în care a subliniat, odată mai mult, cum sfântul cuvios Ioan rămâne veșnic, pentru toți, un dăltuitor duhovnicesc al sufletului, precum a fost și al pietrei în care a săpat locaș lui Dumnezeu însuși; aceasta pentru ca fiecare, după cuvântul sfânt, să devină cu adevărat biserică a Duhului Sfânt (I Cor. 6, 19).

Pe drumul dintre biserică și stăreție, soborul sfinților slujitori, trecând prin mulțime, a slobozit-o de la praznic, împărtaşindu-i binecuvântare părintească și lăsându-i imaginea pergamentului pe care s-a înscris Tomosul semnat ca o adevărată pagină de istorie bisericească și națională. Anii ce vor veni desigur că vor reaminti, mai ales cu prilejul pelerinajelor, cele trăite în astfel de zile cu sporit folos duhovnicesc.

† T I M O T E I
EPISCOP AL ARADULUI,
IENOPOLII ȘI HĂLMAGIULUI

PROCLAMAREA SOLEMNĂ A CANONIZĂRII SFÂNTULUI IERARH-MARTIR ANTIM IVIREANUL

De-a lungul veacurilor, pintenul de rai al Vâlcii a dat oameni de valoare, domni statornici din neam în neam, ierarhi destoinici, sfinți și martiri cunoscuți sau necunoscuți, cinstiți dintotdeauna, dar canonizați abia acum, sau abia acum scoși la lumină. Prin lucrarea mâinilor lor harnice și a minții lor adânci, Eparhia Râmnicului (fostă și «a Noului Severin» și «a Argeșului») are cele mai multe mănăstiri, schituri, sihăstirii și metocuri din Patriarhia Română. Pe lângă sfinții din veac cinstiți (Filoftea — fecioara, cuvioșii Grigore Decapolitul și Nicodim de la Tismana etc.), în vremea noastră au fost canonizați doi ierarhi ai Scaunului episcopal de Vâlcea : *Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica* († 1868), canonizat în 1950—1955, în vremea patriarhului vâlcean Justinian († 1977) ; și sfântul ierarh Antim, mitropolitul-martir († 1716) în vara acestui an (la 21 iunie), de către cel ce a fost și mitropolit al Olteniei, Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul României.

Martirul-mitropolit a avut o viață plină de primejdii și o moarte martirică dramatică. S-a născut, după unii, în Georgia, regiunea Iviria, în jurul anului 1650, după alții, poate, în Constantinopol, oricum din părinți creștini, Ioan și Maria, înscrși în pomelnicul mănăstirii Antim chiar de mitropolitul-martir. Se spune că ar fi fost rob, la turci ; noi ne îngăduim să cugetăm că a fost ostatec, nicidecum ienicer sau spahiu. Numai într-o astfel de calitate, de ostatec, provenind deci dintr-o familie bună, princiară, și ținut la înalta poartă, la Curtea din Stambul, se poate explica întâlnirea la Constantinopol a lui Andrei (călugărit Antim) cu prinții valahi Constantin (Brâncoveanu), Nicolae (Spătaru Milescu), Dimitrie (Cantemir), Cantacuzino (Stolnicul) și mulți alții. I se spune Ivireanul (nume dat de el), fie pentru că va fi fost frate de mănăstire în Sfântul Munte Athos, la Ivir (Sf. Ilie ?), fie pentru că provenea dintr-o familie mixtă (tată sau mamă valahă) ; altfel nu se poate înțelege cum a cunoscut ființial pe români, istoria și limba lor ; numai așa se poate dezlega enigma originii, cum spuneau C. C. Giurescu și G. Potra.

Fapt sigur, Constantin Brâncoveanu îl aduce pe Andrei-Antim în Țara Românească. Încep să se clarifice lucrurile. Antim ar fi fost unul dintre tipograful imprimării Bibliei de la București (1688), ceea ce exclude multe ipoteze ; se înclină să se creadă că ar fi fost ucenic în școală parnițe kievene sau la Moscova, unde pe lângă meșteșugul imprimării și-ar fi însușit limbile slavă bisericească și rusă...

Venit mai întâi în București, Andrei este luat în cercetare de către cuviosul Macarie, mare eclesiarh al Mitropoliei, un om duhovnicesc. Acesta este de fapt nașul de călugărie și cel care l-a însemnat cu numele nou de Antim. A fost apoi hirotonit preot la mănăstirea Snagov de către mitropolitul Teodosie.

Trecând la Buzău, ca episcop, Mitrofan, ocrotitorul fratelui Andrei răspunzător de imprimarea Biblii lui Șerban, acesta încredințează tipografia tânărului novice Antim, care dă la lumină trei cărți: una dată de sfinții ocrotitori ai Moldovei și Olteniei: *Slujba Sfintei Parascheva și a Sfântului Grigorie Decapolitul* — 1692: a doua este imprimată pentru «Împăcarea» grecilor: *Evangheliarul greco-român* — 1693; iar a treia, pentru răspuns bun la evlavia monahilor și credincioșilor români: *Psaltirea românească* — 1694.

Nici ca stareț (1696) la Snagov nu are astâmpăr. În obștea de pe malul lacului, Antim întărește viața monahală și instalează o nouă tipografie, dând la lumină cărți pentru poporul atât de însetat de cultură. Tot aici, înzestratul stareț organizează un atelier de pictură și de sculptură, și rânduieste conducerea obștii, dovedind mare har în chivernisirea treburilor mânăstirești.

Pasiunea cuviosului pentru arta tiparului capătă noi contururi. Din necesurile Snagovului ies la lumină 14 cărți de învățătură și de cult ortodox. Prima, dedicată lui Constantin Vodă Brâncoveanu: *Orânduirea Sfinților Constantin și Elena* — 1696, cu versuri în limba latină, și ultima: *Noul Testament* — 1703, întâia ediție completă în limba română, după *Noul Testament de la Bălgrad* — 1648. Nu putem să nu menținem și prima încercare de manual dogmatic-apologetic: *Învățătura dogmatică a Preasfintei Biserici Răsăritene și Universale*, necesar atât profesorilor, cât și studenților și elevilor din instituțiile brâncovenești. De asemenea, Constantin, fiul Domnitorului, traduce din greacă în română lucrarea atât de necesară culturii generale a celor ce studiau aici sau monahi: *Paralele grecești și romane*, de Plutarh («Viețile» paralele).

Chemat la rosturi înalte, dovedind mare îndemânare și înzestrat cu har ales, voievodul Brâncoveanu i-a încredințat vrednicului stareț și tipografia din București, pe care, cu răbdare, tact și pricepere, o reorganizează, dându-i strălucirea cea dintâi. Dar, surpriză, Ilarion, episcopul Râmnicului, se retrage din cauza suferințelor trupești. Mitropolitul Teodosie, având iluminare, și Constantin Vodă având multă dragoste și înțelegere, — cu toate că mai candidau cuviosul Ioasaf, egumenul Argeșului, și Macarie, eclesiarhul Mitropoliei și naș al lui Antim —, Antim este ales și numit episcop al Râmnicului, la 16 martie 1705, și hirotonit arhieru la 17 martie.

Alte responsabilități și tot atâtea realizări. Om hotărât și slujitor demn, Antim și-a orânduit toate atât la Snagov cât și la Târgoviște și la București, nelăsând nimic de izbeliște. Cu toate că era episcop de Râmnic, lucra în tipografie pentru a termina de imprimat, în Capitală, lucrarea *Slujba Sfântului Visarion* — 1705.

Sosit și instalat la Râmnic ca episcop, Antim a chivernisit eparhia secătuită din pricina neglijenței preoților și călugărilor mai puțin osârduitori, dar plini de ambiții personale. Eparhia, la vremea aceea, ca și astăzi, poseda cele mai multe mânăstiri, schituri și metocuri. Antim le cercetează pe toate, numește stareți și egumeni, economi și oameni destoinici în obștile monahale, protoierei și parohi în enoriile atât de

neglijate. Lucru greu, de zi și de noapte, pe care vlădica «nedormit» cum i se spunea, căuta să-l îndeplinească. Nu avem încă un cuvânt de instalare, dar pretutindeni s-au văzut faptele ridicării în scaunul vâlcean: numeroase obști reînviolate, parohii refăcute, biserici reinnoite și multe locașuri din temelie ridicate. Cu autoritatea sa de om drept și de cinstită slugă a Domnului, cu felul său smerit, dar insistent, a făcut să crească averile eparhiale și mănăstirești, să obțină moșii și să cumpere pământ, păduri, vii și acareturi, mori și pive. A refăcut, fiind pionier în această privință, respectiv a redării patrimoniului național istoric, locașurile sfinte în arhitectura lor originală, adăugându-le frumusețe și specific local. Antim este capul limpede și inima largă a epocii brâncovenești, sfântă și nedepășită până astăzi. O aleasă preocupare pentru arhitectură și pictură a avut-o alesul episcop pentru sanctuarul strămoșesc de la Cozia. Aici, în pisanie, este numit, fără voia lui, «ostenitor al sfântului locaș». Și astăzi, după restaurarea din 1988, se vede inteligența, ochiul și mâna arhierului locului. Deosebită osteneală a depus ierarhul la mănăstirile Bistrița, Arnota, Govora, Cotmeana, schitul Hotărani ș.a. Duhul său osârduitor se simte pretutindeni în eparhie. Reface și sfințește mănăstirile Surpatele și Brâncoveni, de îngerească frumusețe, dar părăsite și lăsate apoi în ruină din 1848 până în 1988. *Paraclisul* Episcopiei Vâlciei — locul de rugă, de priveghi, de îngenunchieri, de întâlnire cu Dumnezeu și cu sfinții Săi — o icoană a sufletului său, este un alt «rod» al mâinilor sale și o încununare a păstoriei de numai trei ani cât a fost vlădică la Râmnic. Acest paraclis este o bisericuță «la etaj», cu o încântătoare pictură, gândită, aranjată și chiar aplicată de talentatul ierarh.

Pe lângă erminia bizantină, biserica este zugrăvită și în exterior cu sfinți, prooroci, filosofi, sibile etc., ca un specific al artei vechi românești și, în același timp, reprezentând o dovadă de aleasă cultură a chiriarhului locului. Nu mai vorbim de seriozitatea în slujbă, grija tipiconală, punctualitatea în rânduiala laudelor bisericești și pravila făcută cu evlavie pentru săvârșirea Sfintei Liturghii, precum și grija pentru oficierea Tainelor Bisericii. Ce mai rămânea din timp era folosit pentru întâlniri cu Voievodul sau cu familia sa, pentru discuții cu trimiși din lumea întreagă sau cu ierarhi de alt neam. Să nu uităm că Antim cunoștea limbile: ebraică, greacă, latină, italiană, franceză, rusă (și slava bisericească), arabă, gruzină, turcă, ș.a., pe lângă limba română. Totul se petrecea la Râmnic, Cozia sau la altă mănăstire, dar mai ales la reședința de taină a Brâncovenilor — mănăstirea Hurezi, copie fidelă a Curții bizantine.

Cu toate aceste îndeletniciri, episcopul Antim răspundea la vocația sa de «sus» pentru slujirea celor de «jos», adică a oamenilor, prin neîntrerupta exercitare a artei tipografice. Așa se explică faptul că între slujba Pavcerniței și a Miezonopticii, Antim pregătea zațul pentru noi imprimări. După cum am precizat, deși ales episcop, Antim a tipărit la București întâia carte-dreptar pentru spovedanie. Existau sfaturi și îndemnuri în Molitfelnic, dar cărturarul răspunde la nevoile preoților români și a credincioșilor autohtoni. Este întâiul tratat de pastorală

ba română. Redus ca volum (30 file), concentrat ca temă, dar cu
rî perspective pastoral-misionare, îndrumarul respectiv rămâne
nal. Foarte sugestiv a fost găsit titlul cărții : *Învățatură pe scurt*
atru Taina Pocăinței, «întocmită și tipărită de către chir Anthim,
copul Râmnicului». Distinsul ierarh cunoștea bine sufletul de român
de creștin căruia trebuia să-i dea merinde. În același timp, preoții
ani erau influențați, crescuți și educați de principii scolastice, însu-
e mai mult sau mai puțin printr-o pastorație didactică greacă sau sla-
vă. Și dacă părintele duhovnicesc al lui Antim, Teodosie-mitropolitul
sesese că «n-a îndrăznit și nici a cugetat a înlătura graiul străin din
bba Bisericii», Antim a depășit aceste granițe vorbind și slujind în
ba sacră străbună daco-romană și tipărind în limba română cărți
te cărți de absolută necesitate, încununând triumful limbii române
în cult. Și a făcut aceasta având început bun în limba neamului :
ia de la Orăștie, 1582 ; tipăriturile coresiene ; *Noul Testament* de la
grad (Alba Iulia), 1648, și mai ales tablele Legii și fericirilor româ-
ni : exemplarele în limba română ale *Bibliei lui Șerban* (Biblia de
București), 1688. Deci ierarhul râmnician a continuat firul de aur al
pletirii slujirii lui Dumnezeu și oamenilor acestui pământ în limba
română în *cuvânt*, în *slujbă* și în *tipăritură*. La săvârșirea acestui trip-
e și concretizarea lui prin teascul tipografic, Antim, starețul și epis-
pul, a fost ajutat, sprijinit și a avut împreună-lucrător, pe meșterul
apului, monahul cu obște familială și cu nume de arhanghel, Mihail
stvanovici). Acesta era probabil un român macedonean, bun cunoscător
limbilor slavă, sârbă, rusă, greacă, latină, arabă etc., tovarăș de
uncă al marelui ierarh și fiul său duhovnicesc. De fapt, toată obștea
șilor osârduitori în tainele tiparului era «familia» lui Antim. Nu știm
că l-a adus Antim la Râmnic, dar suntem convinși că Mihail și-a
mat duhovnicul și «stăpânul». Nu s-a moștenit inventarul de literă
u xilografură, dar cunoaștem că în inima ierarhului apăsa grija tipo-
rafiei obștei lui Varlaam de la mănăstirea Govora lăsată de izbeliște.
ce aceea, Antim reface și reinnoiește zațul tiparniței și dă sub asculta-
ea lui Mihail toată activitatea imprimării, asigurând, în același timp,
rtia necesară de la fabricile Brezoi-Călimănești. Profitând de o rela-
vă pace în țară, Antim își trimite ucenici în Ardeal și până la Viena,
Macedonia și până la Atena, la Iași și până la Liov și Kiev, reușind
colaborare balcanică ortodoxă și un pelerinaj fără griji al călugă-
lor atoniți și palestinieni, precum și o prosperare a hagiilor din pa-
riarhatele apostolice (Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia, Ie-
usalim). Acum se pregătește marea cotitură a tipăriturilor pentru
atreaga creștinătate la meridianul zero al ortodoxiei din Europa : Bise-
ca Ortodoxă Română una, dar cu credincioșii ei izolați în provincii
storice și politice : Țara Românească (Valahia Mare — Muntenia, Olte-
ia și Dobrogea) ; Țara Moldovei (de Sus și de Jos — Moldovlahia cu
asarabia, Transnistria și Bucovina) ; Transilvania (cu Banatul întreg
Maramureșul), precum și diaspora de atunci : vlahii din sud de la
Dhrida până la Constantinopol (mănăstirea Vlaherne, a vlahilor), mace-
doromâni (Salonic), megleno-români, aromâni (Albania), fărșelotii și

mulți alții. Iată a doua încercare, după cea a lui Mihai Vodă Viteazul (1600), de unire politică și menținere în unitatea ortodoxă prin Biserică a popoarelor din Balcani în vremea lui Constantin Vodă Brâncoveanu și a vrednicului ierarh din vremea sa, Antim Ivireanul.

Dar, spune un proverb străbun: «degeaba dai mâncare câinilor străini dacă ai casei sunt flămânzi și nu te apără»; Antim a simțit foamea și setea slujitorilor și credincioșilor săi din eparhie. În acest sens, s-a organizat tipografia chiriarhală, s-a pregătit aluatul traducerii cărților celor mai necesare și de folos sufletesc și s-a încălzit, cu inteligență românească, cuptorul tiparului cel de trei ori încins cu jeraticul dragostei de carte și s-au copt treimea pâinilor celor necesare vremelnic și pentru merinde veșnică: *Învățătură pe scurt...* despre care am amintit; *Molitvelnic* românesc (cu speciale sfaturi pentru slujitorii români și primitorii tainelor celor ce viețuiesc aici sau departe); *Octoih mic* (Catavasier) slavo-român. Toate aceste tipărituri erau necesare atât nevoilor altarelor străbune și stranei dascăliei, cât și răspuns bun propagandei calvine și mai ales pregătirii slujitorilor pentru a face față prozelitismului papistaș infiltrat în familia românească prin hidra uniației de la 1700. Astfel, episcopul de la Vâlcea, Antim, ca de fapt toți ierarhii râmniceni de dinainte și după el, și-a făcut datoria cu prisosință răspunzând atacurilor prin cuvânt, prin slujbă, prin faptă (tipărituri) și ajutoare.

Râmnicul Vâlcei ajunsese punctul cheie al culturii și diplomației românești. Întrunirile Domnitorului de aci sau de la mănăstirea Hurezi, cu diplomați sau reprezentanți ai imperiilor vremii erau o reușită și datorită ierarhului locului. Ochii tuturor erau spre el și toți erau coplesii de înțelepciunea, munca și activitatea sa pastoral-misionară. Domnul Brâncoveanu se bucura și dădea slavă lui Dumnezeu pentru toate, patriarhii apostolici îl felicitau, iar latinii, prin italianul De Chiaro, secretarul Curții brâncovenești, se minunau. Cel care avea bătrânețile mângâiate, mitropolitul Teodosie, îl iubea pe Antim ca pe un fiu și îl socotea înger păzitor al vieții sale trimis de Dumnezeu. De aceea, Întâistătătorul Mitropoliei Ungrovlahiei alcătuieste un testament zguduitor și lasă cu limbă de moarte ca Antim, cel mai înțelept ierarh al românilor și întregii Ortodoxii, să rămână în locul său. Nu știm dacă această veste a bucurat puzderia de călugări greci și slavi, dar cei doi patriarhi (al Alexandriei și al Antiohiei) care se aflau la București a parafat cu mână «apostolească» dorința sfântă a lui Teodosie. La puțin timp, mitropolitul rostitor public al Crezului în limba română trece ca tre Domnul, după patruzeci de ani de păstorie (1668 — 27 ianuarie 1708) cu întreruperi de șapte ani).

Constantin Brâncoveanu supune acest Testament episcopilor atunci și toți au fost de acord ca Antim de Râmnic să treacă în scaun de la București «ca Mitropolit și Vlădică al Țării». Patriarhul Ciprian al Constantinopolului semnează ecdoșisul (gramata de recunoaștere), laude la adresa lui Antim pe care îl cunoștea și personal. Astfel că, pe 21 februarie 1708, Antim este recunoscut ca mitropolit și de către Scaunul țării, iar în Duminica Ortodoxiei (prima din postul mare), în fa-

nei mulțimi copleșitoare, s-a făcut instalarea lui Antim ca mitropolit al Țării Românești. După Sfânta Liturghie, Constantin-Vodă, în genunchi, și-a ridicat ochii spre cer și a rostit : «Mare ești, Doamne, și minunate sunt lucrurile mâinilor Tale...». A sărutat pe cel trimis de Dumnezeu spre cercetarea poporului român atât de credincios și i-a urat pășire în liniște și pace ! În răspunsul său apologetic, ierarhul-cărturar a mulțumit lui Dumnezeu și slugii Sale care este Constantin Voievod. N-a promis nimic, fiindcă el era arhieru de acțiune, a mulțumit tuturor pentru toate și a repetat în dese adunări că abia acum a venit cercetarea... Și așa a fost. Reorganizează și întărește tiparnițele, angajând mai ales monahii în arta zătului. Traduce și prefațează cărți de cult și de înghepciune. Chivernisește eparhia introducând disciplină și ordine în administrație și obligând clericii și familiile lor, precum și călugării la ispitierea cărții. Știința, spune Antim în multe didahii, este corul sfinților și armă împotriva vrăjmașilor. Mitropolitul întărește școala de diferite grade și profesii, inițiază pe mulți în descoperirea de talente printre tineri și copii, ridică biserici, reface obști monahale, îndeplinește pravila cu sârg ca un novice.

Cu toate greutatele, el controlează totul. Pasiunea cea mare a ierarhului, izvorâtă din chemarea lui Dumnezeu pentru cuvântul Său scris, tipografia, a ridicat-o la apogeu. El trimite meșteri în centrele misiunare ortodoxe și tipărește cărți naționale și bisericești aici sau acolo în limbile popoarelor : greacă, latină, slavă, arabă sau tipărituri bilingve. Epoca lui Brâncoveanu-Antim a fost centrul mondial al culturii și teologiei creștine. Acum apar primele abecedare creștine (bucoavne).

Atunci, ca și astăzi, ostenele și împlinirile nu plac celor pătimași și incapabili. Antim era urmărit zi și noapte de iscoade diavolești, acuzat de mândrie, de bogăție, de vrăjitorie și mai ales de «nemernicie» (străin de neam) fie de autohtoni, fie de cetele ieraticеști pripășite la Curtea Domnului sau prin cetățile mănăstirești ale valahilor. Și au reușit vrăjmășii văzuți și nevăzuți să pună în conflict pe Domn cu Mitropolitul. Nu se cunosc pârile și acuzațiile, dar s-a păstrat justificarea și răspunsul «împricinatului», în 12 puncte. În scurt : a iubit pe Domn, și-a făcut datoria, nu are bogăție, n-a râvnit nici stăreție, nici episcopie, nici mitropolie. Aceste trei slujiri, mai ales, mi le-a dat Dumnezeu pentru vrednicie și prin voința robului Său, Constantin-Vodă Brâncoveanu. A răspuns cu lacrimi la intrigi și și-a dat seama că de fapt pârătorii doresc scaunul lui Antim și clătinarea domniei lui Brâncoveanu. Scrisorile mitropolitului din 13 ianuarie și 3 februarie 1712 sunt de fapt cea mai sinceră mărturisire de dragoste creștină și iubire de patrie. Conflictul este, de fapt, pe plan mai larg, o consecință a înfrângerii lui Petru cel Mare și a plecării lui Dimitrie Cantemir în Rusia (1711). Imediat, grecii fanarioți au ocupat Tronul Moldovei iar ierarhii erau selectați dintre călugări greci sau grecofili.

Antim a simțit pericolul mult mai devreme decât Brâncoveanu și tot mitropolitul s-a opus, cu toată autoritatea, închinării mănăstirilor românești către locuri străine, dar era de acord cu oferirea de ajutoare fraților de pretutindeni (Locurile sfinte, Muntele Athos etc.). Intrigile

de la Curte și influențele nefaste ale ierarhilor greci pripășiți în Țările Române au făcut să mâhnească pe mitropolit și să-l abată de la înclinațiile sale cărturărești. Totuși specialiștii și ucenicii săi (Mihail Iștvanovici, Gheorghe Radovici ș.a.) cutreierau lumea ducând sau aducând literă și utilaj tipografic din Răsăritul sau din Apusul Europei.

Simțind, după urletul lupilor, ierni grele, Antim începe să se gândească la descătușare. Cu ultimele venituri pe care le avea și în urma «iertării» domnești, se hotărăște, iar Brâncoveanu este de acord, să ridice locaș sfânt pentru pomenirea sa și pentru veșnică odihnă. Vedea în aceasta un obol al său lăsat credincioșilor români după o agoniseală de douăzeci și cinci de ani. Biserica și incinta mânăstirii, tipografia, casa arhierască și stărețlia au fost ridicate după propriile sale proiecte, gândite și realizate întocmai. Lucrările au durat doi ani (1713—1714), așezământul fiind pus sub ocrotirea *Tuturor Sfinților*. Ce presimțire...! Se lasă *Așezământ...*

În luna martie a anului 1713, Domnul Constantin-Vodă Brâncoveanu este mazilit. Este dus la Constantinopol. Acuzațiile erau cele puse pe seama lui Antim. Domnul, cu cei patru fii, este martirizat (15 august 1714). Triumfase ura și lăcomia. Se bucurau toate slugile netrebnice ale iadului. A profitat, pentru un moment, Ștefan Cantacuzino pus domn de către boierii vrăjmași lui Brâncoveanu. Noul domn este uns, sub amenințări, de către Antim. Mitropolitul cere Domnului «slobozenie de dăjdii pentru preoții și diaconii țarei»; ceilalți, străinii, primeau. Ștefan-Domnul — este scos din scaun și sugrumat (1716). Încep și în Țara Românească domniile fanariote și o dată cu ele sistematica închinare a mânăstirilor românești. Preoțimea se împotrivesc. Nicolae Mavrocordat este trimis de turci domn în scaunul Țării Românești. Mitrofan de Nisa, dușman de moarte al lui Antim, reîncepe jocul itelor. Diavolul era cu el. Mitropolitul Antim simte din nou singurătatea, izolarea și durerea. Credincioșii români îl cinstesc ca pe un sfânt, apropiții ca pe un ocrotitor, ca pe un mucenic și toți îl socotesc un înger trimis de Dumnezeu să mijlocească apărarea Ortodoxiei în vremuri tulburi.

În conflictele reizbucnite între turci și imperiali, austriecii câștigă confruntarea și pătrund în Oltenia (1716—1739). Antim a luat apărarea creștinilor și a locurilor unde păstorise. Boierii olteni aveau mare evlavie la fostul lor chiriarh. Ierarhii greci, ca și noii stăpâni fanarioți din Moldovlahia și Valahia, au acuzat pe mitropolit de trădare și complicitate cu imperialii și muscalii. Mavrocordat a cerut mitropolitului să-l urmeze în călătoria spre Istanbul. Antim a evitat. Mai mult, la îndemnul boierilor, mitropolitul Antim a uns domn pe marele vornic Pătrașco Brezoianu. A doua zi s-a întors, însoțit de turci, Nicolae Mavrocordat. A fost măcelărit Pătrașco, mulți alți boieri au fost uciși sau închiși. Antim a fost încunoștințat să fugă. El a răspuns: «Nu-mi voi părăsi turma!» Era luna lui Gustar (August, tot August). Și-a orânduit totul.

Chemat la Curte, Antim Ivireanul a fost oprit de soldații turci dezbrăcat de haine, i s-a smuls barba și părul capului, a fost lovit și trântit la pământ pentru a-și «aminti» de cele ce a făcut, cum spun

martorul-cronicar Mitrofan Grigoraș. Intemnițat, a fost obligat să-și dea demisia, fiind avertizat cu moartea. N-a schițat nici o împotrivire. În locul său a și fost numit fanariotul Mitrofan de Nisa. Patriarhul ecumenic Ieremia al III-lea l-a caterisit, lăsându-l simplu monah pe motivul «canonic» că este revoluționar, împotrivor mării împărății, că a întreprins meșteșuguri satanicești și multe altele și să fie scos străinul Andrei din țara Valahiei și trimis în mănăstirea Sinai. A fost ucis pe drum din ura fanariotilor prin sabia ienicerilor, apoi a fost legat și aruncat în apă, în Tungia (Mărița), în sudul Dunării, spre sfârșitul lunii lui Răp-ciune (Septembrie). S-a acreditat și ideea, mai aproape de adevăr, că aruncarea trupului martirizat a avut loc în apa Dunării sau chiar în apa lacului Snagov. Nici Antim-mitropolitul nu împlinise 60 de ani.

Așa au luat sfârșit domniile pământene și începutul ocupării scaunelor chiriarhale românești de către ierarhi străini. Fanariotii și uneltele lor ucigătoare, boierii lacomi, au pregătit martirajul familiei Brâncoveanu iar sutanele și caftanele pline de intrigă au pregătit moartea martirică a celui mai luminat ierarh și cărturar al epocii brâncovenești: tipograful, arhitectul, sculptorul, poliglotul și slujitorul lui Dumnezeu și oamenilor — Antim Mitropolitul.

S-a poruncit de către noii stăpâni, instalați de diavol și slugile lui în Țara Românească, să fie șters numele mitropolitului din pomelnicul mănăstirii Antim. Averea să fie împrăștiată. Manuscristele și actele sale să fie arse, iar hrISOVUL domnesc să nu-l amintească. Didahiile sale (adică predicile-lectii pentru credincioșii români) au fost ascunse și citite cu lacrimi și la lumina feștilor prin chiliile celor ce-l pomeneau și-i simțeau mijlocirea. Testamentul (Așezământul) pentru mănăstirea sa, capetele de poruncă (32) au rămas neclintite în conștiința și viața obștii. El lăsa o moștenire uriașă în patrimoniul național și universal.

O sută de ani, până la Tudor Vladimirescu (1821), nu a fost voie să se amintească de «proclerul», caterisitul Antim. Și abia după altă sută de ani (1918), Antim a fost recunoscut ca sfânt și martir.

Venind din părțile Vălcii unde a păstorit Sf. Ierarh Antim, Justinian-patriarhul a propus canonizarea marelui mitropolit ca și a familiei Brâncoveanu (1950). Auzind bolșevicii, pe de o parte și grecii, pe de altă parte, au oprit cucernica inițiativă, dar nu s-a renunțat la ea. Abia după zece ani, patriarhul ecumenic Atenagora al Constantinopolului, la justificarea și insistența ierarhilor români, a ridicat rușinoasa anatema de pe sufletul marelui ierarh și a familiei Brâncoveanu (8 Martie 1966). Dorința sfântă a patriarhului Justinian de canonizare a sf. Ierarh Antim Ivireanul a satisfăcut-o însă Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, iar actul a fost consacrat solemn de către Prea Fericitul Părinte Teocrist, Patriarhul României, în biserica «Sf. Spiridon-Nou» din Capitală, la 21 iunie 1992, la mormântul lui Constantin-Vodă Brâncoveanu (Sf. Gheorghe-Nou București, 15 august 1992, la mănăstirea Hurezi, 16 august 1992) și la biserica mănăstirii Antim (27 septembrie 1992). Prin aceasta s-a săvârșit un act de dreptate omenească, o fierbinte dorință creștinească și românească și s-a deschis cerul milostivirii lui Dumnezeu pentru români și întreaga creștinătate.

În seara zilei de sâmbătă 26 septembrie s-a săvârșit, ca de obicei slujba privegherii. Această slujbă ca și ultimul parastas în memoria ctitorului-martir, Antim Ivireanul, au fost săvârșite de P. S. Episcop Roman, vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, înconjurat de un sobor alcătuit din slujitorii ei diaconii mănăstirii, în frunte cu P. Cuv. Arhim. Sofian Boghiu.

În cuvântul de mângâiere, rostit după oficierea parastasului, P. S. Episcop Roman a vorbit credincioșilor prezenți despre viața duhovnicească și rolul acesteia în lume și în obștea monahală. Mănăstirile noastre, a subliniat P. S. Sa, au ținut totdeauna rânduiala Sf. Părinți și au săvârșit slujbele după tipicul alcătuit de trăitorii monahi. Printre aceste obști atât de căutate de credincioși, și așezată în centrul Capitalei României, se înscrie și mănăstirea Antim. Aici s-au săvârșit toate după lăsamintele ctitorului, Antim Mitropolitul. În acest context s-au subliniat câteva trăsături de ascultător și monah ale lui Andrei-Antim, martirul de mai târziu.

La slujba de priveghere și la parastas au fost de față : *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* însoțit de PP. SS. Episcopi-vicari patriarhali Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul. După otpust, s-a oferit credincioșilor artos de la priveghere și colivă de la slujba parastasului.

Duminică, 27 septembrie 1992, când se prăznuiește și Sf. Mucenic Calist, încă din zorii zilei, mulțimea de credincioși se îndrepta spre mănăstirea Antim. Slujba s-a săvârșit în fața bisericii. Din soborul de slujitori au făcut parte : *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, I. P. S. Arhiepiscop Vasile al Târgoviștei și Muscelului, P. S. Episcop Gherasim al Râmnicului, P. S. Episcop Calinic al Argeșului, PP.SS. Episcopi Nifon și Teofan, vicari patriarhali, P. S. Episcop Roman, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, P. S. Arhiepiscop Casian, vicar al Episcopiei Dunării de Jos, P. S. Episcop pensionar, Valerian Zaharia, numeroși preoți și diaconi. De remarcat toți slujitorii din sobor au slujit sau oficiază în sfânta mănăstire. Responsabilitatea desfășurării în bune condiții a ceremoniei a avut-o P. Cuv. Arhim. Sofian, starețul mănăstirii Antim.

La vremea potrivită, după citirea pericopei din Sfânta Evanghelie I. P. S. Mitropolit Daniel a vorbit credincioșilor despre puterea curățătoare a credinței. Luând exemplul vindecării leprosului de către Măntuitorul Hristos din pericopa evanghelică a zilei, I. P. S. Sa a apelat la interesante exegeze, arătând că toți suntem, într-un fel sau altul, niște leproși și este necesar să ne vindecăm. Făcând aluzie la «lepra ateistă» fostul slujitor al mănăstirii și consilier la Relațiile externe bisericești, îndemnat pe toți să se reinnoiască, să-și curețe sufletul de trecut... Că dovadă a începutului-bun este și canonizarea sfinților români, dovadă renașterii în granițe sfinte a evlaviei străbune și a cinstirii trăitorilor sfinți și cuvioși, domni și ierarhi, cum este Daniil Sihastrul, Ștefan cel Mare, familia Brâncovenilor și Martirul-mitropolit Antim, cel prăznuit astăzi.

În continuare, I.P.S. Sa a vorbit despre mijloacele de sfințire, în care la loc de cinste se înscrie venerarea sfinților, modele pentru noi

trăiri în Hristos. Prin sfinți, Dumnezeu ține lumea și sfinții sunt judecători (I Cor. VI, 2). Dând slavă lui Dumnezeu și cinstire Martirului-ierarh, I. P. S. Sa a felicitat pe credincioșii atât de evlavioși ai mănăstirii, asigurându-i că acum au liniște și pace în rugăciune și siguranță în mijlocirea ctitorului-martir ca și a familiei Brâncovenilor. De fapt, aceștia au adus aici părți din moaștele celor 40 Mucenici și au ridicat acest sfânt locaș, socotit o culme a artei brâncovenești, în cinstea «Tuturor Sfinților»... printre care, în Providența divină erau înscrși deja cei pe care noi ne-am învrednicit să-i canonizăm. Glasul lor «striga» de mult în sufletul credincioșilor. Abia astăzi s-a auzit, și, însoțiți de acest glas, să săvârșim Sfânta Jertfă în Casa Domnului, zidită de ei.

Cuvântul I. P. S. Daniel a fost ascultat cu mare bucurie sufletească, mai ales că mulți credincioși de față avuseseră duhovnic pe cel ce le predicase.

Slujba solemnă a Sfintei Liturghii a continuat. Răspunsurile au fost date de corul mănăstirii Antim condus cu recunoscuta-i competență de către maestrul Pantelimon Frunză.

La sfârșitul Sfintei Liturghii, la îndemnul *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, P. S. Nifon Ploieșteanul, episcop-vicar patriarhal, a dat citire *Actului sinodal de canonizare a sfântului ierarh-martir Antim Ivireanul* :

TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI ȘI PATRIARH AL
BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

PREA IUBITULUI CLER ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI
DIN CUPRINSUL PATRIARHIEI ROMÂNE,
HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU, PĂRINTELE LUMINILOR,
IAR DE LA NOI PATRIARHICEȘTI BINECUVÂNTĂRI.

Sfânta Biserică dintru început i-a avut într-o aleasă cinstire pe Sfinții Apostoli și pe Mucenici. După cuviință i-a așezat în ceata sfinților și pe ierarhii care au strălucit prin viețuirea lor cea după Dumnezeu.

Din rândul acestora, Sfântul Sinod al Bisericii noastre dreptmăritoare a găsit cu cale să ridice la cinstea cuvenită și să rânduiască în ceata sfinților și pe părintele nostru ierarh și martir, Antim Ivireanul.

«Vistierie de daruri, ca un pom răsădit lângă izvoarele apelor» și trimisul lui Dumnezeu din îndepărtata Ivirie în pământul românesc, Antim Ivireanul s-a dăruit cu toată ființa slujirii Bisericii și neamului românesc.

Înmulțind talantul dăruit de Dumnezeu și arătându-se ca un neînfricat apărător al dreptei credințe Antim Ivireanul a stat mărturie tare și pavăză statornică împotriva necredincioșilor. Rugător către Dumnezeu pentru mântuirea păstoriților

săi, luminatul și neobositul ierarh Antim a slujit Biserica noastră ca monah, egumen, episcop și mitropolit, întru toate făcându-se tuturor pildă.

Învățător al dreptei cinstiri de Dumnezeu, laudă a arhierilor Țării Românești, podoabă a cărturarilor și dulce grăitor al înțelepciunii dumnezeiești, în prea frumosul grai românesc, s-a arătat părintele nostru Antim Ivireanul, în bogata și rodnică sa activitate de tipograf, scriitor, creator de artă, predicator, slujitor și mare păstor de suflete.

În toiul acestor înălțătoare lucrări, în urma unor uneltiri pizmuitoare, mitropolitul Antim Ivireanul a fost scos din scaunul vlădicesc și silit să ia calea martiriului. Pentru statornicia lui în dreapta credință, a îndurat mari necazuri și chinuri și chiar moarte mucenicească pentru Hristos. Trupul său, ciopârțit de necredincioșii păzitori turci, a fost aruncat în apele Tungei, un afluent al râului Marița, care i-au purtat lacrimile și sângele mucenicesc spre țărmurile împărăției nemuritoare și veșnice a lui Dumnezeu.

Părintele nostru ierarh Antim Ivireanul, socotit fiind în ceata sfinților ca mărturisitor și martir pentru dreapta credință în evlavia credincioșilor, încă din clipa săvârșirii sale martirice și următorii fiind noi obiceiului sinodal, prin chemarea în ajutorul nostru a puterii Celui Prea Înalt, în Treime închinat,

H O T Ă R Ă M :

Începând cu acest curgător an al mântuirii, 1992, părintele nostru ierarh Antim, mitropolit al Țării Românești, să se numere în ceata sfinților și să se cinstească după toată rânduiala bisericească fiind înscris în calendarul Bisericii noastre, în sinaxar și mineie ca «Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul», în ziua de 27 septembrie.

De asemenea, mai rânduim ca viața, slujba și icoana Sfântului să se tipărească și să fie primite cu evlavie de către dreptmăritorii creștini. Icoana purtând chipul Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul să fie așezată în biserici la locul potrivit cetei sale, iar când se vor zidi biserici noi, acestea să-și poată lua ca hram și numele acestui sfânt.

Și pentru ca să sporească evlavia credincioșilor cetății Bucureștilor, mai rânduim ca bisericii mănăstirii Anîm să i se adauge și hramul «Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul».

Întru deplina statornicire a celor pe care le-am rânduit în această zi, în chip sinodal și canonic, am întocmit și întărim cu semnăturile noastre acest Tomos de canonizare a Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul, pe care îl aducem la cunoștința credincioșilor și preoților Bisericii Ortodoxe Române.

Dat în București, anul mântuirii 1992, luna iunie, ziua a douăzecea.

Membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

După citirea Tomosului, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a propus cu aghiazmă icoana Ierarhului-martir Antim și a înfățișat-o credincioșilor, făcând cu ea semnul Sf. Cruci. Cei de față au îngenușat și înd slavă lui Dumnezeu și cerând iertare prin mijlocirea Sf. Ierarh Antim.

În continuare, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a dat cuvântul Profesorului Gh. Harașvili, conducătorul delegației Ministerului Întământului și Culturii din Gruzia. Vorbitorul a prezentat Întăistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, Mesajul Sanctității Sale Ilie, Patriarhul Bisericii Ortodoxe a Georgiei, în care se exprimă bucuria și satisfacția pentru marea sărbătoare a Bisericii noastre din România. Mai mult, se spune în Mesaj, sărbătoarea credincioșilor popor român este și sărbătoarea credincioșilor noștri, fiindcă un fiu al poporului nostru a ajuns mare ierarh în Țara Românească, iar acum este sfântul și martirul tuturor. Suntem alături de Dvs. cu toți ierarhii și credincioșii noștri, timpul și spațiul nu ne-au despărțit și nu ne vor despărți niciodată... Dumnezeu este preaslăvit prin sfinții Săi, încheie *Prea Fericitul Patriarh Ilie al Georgiei*.

Apoi, vorbitorul, plin de emoție și cu lacrimi în ochi, întrerupând deoseori firul cuvântării, s-a arătat nevrednic de a fi prezent aici în momentul dumnezeiesței și înălțătoarei slujbe a Liturghiei solemne în cinstea Sf. Antim, — martir și mitropolit. «Cum să nu trăiești în cer, aici în România și aici în locașul sfânt ridicat de Antim, eu și însoțitorii, când simțim minunea credinței și frățietății între români și georgieni, creștini de două mii de ani, ortodocși destoinici și patrioți înflăcărați. Aici am văzut-una-Europa și Asia, fiindcă România nu-i izolată, ci este o punte veșnică. Iată o minune a zilelor noastre, trăită aici, dar mulți nu o pricep și chiar o refuză, alergând după iluzii, după dumnezei străini».

În continuare, vorbitorul s-a referit la câteva momente culturale ale Georgiei, stimulate și concretizate datorită activității lui Ivireanu : prima tipăritură a *Liturghierului* în limba georgiană, săvârșită în București, întâia tipografie dăruită de mitropolitul Antim Georgiei și organizată la Tiflis (Tbilisi de astăzi). Crearea limbii liturgice și a predicii bisericești, reînnoirea limbii poporului pleacă de la Martirul-mitropolit. În domeniul sculpturii, picturii, arhitecturii, cel canonizat de Biserica Ortodoxă și sfânt comun, a fost și rămâne început bun. Iată atâtea chemări, îndemnuri și motive care ne-au înduplecat sufletul și ne-au îndreptat pașii la București, în această zi atât de binecuvântată, a încheiat vorbitorul.

Mulțumind oaspetelui georgian pentru frumoasele cuvinte și aprecieri la adresa Bisericii noastre și a marelui ierarh canonizat, aprecieri cuprinse atât în *mesajul* Sanctității Sale, Ilie al Georgiei, cât și în cuvântul propriu, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a rostit un bogat cuvânt de învățătură, continuând învățăturile expuse în predica rostită imediat după citirea Sfintei Evanghelii. Prezentăm în continuare reunite, cele două părți ale însuflețitei cuvântări a *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* :

Iubiți credincioși,

Am săvârșit astăzi pomenirea Sfântului Ierarh Antim, a vieții și operei sale, precum și cinstirea martirajului său, prin înscrierea numelui în rândul sfinților români. Temeiul canonizării mitropolitului Antim Ivireanul îl aflăm pe larg descris în Actul sinodal, în care i s-a așezat ca zi de pomenire 27 septembrie. Monah, preot, ierarh și mitropolit al Țării Românești, păstorind Biserica în timpul domnitorului martir Constantin Brâncoveanu, Sf. Ierarh Antim a sporit zestrea dată lui de Dumnezeu, căruia i-a închinat toată viața. A iubit oamenii și i-a slujit, le-a predicat Evanghelia lui Hristos, a combătut abuzurile mai marilor zilei ca și Sf. Ioan Gură de Aur, a răspândit cuvântul lui Dumnezeu prin numeroase cărți, a suferit pentru adevăr și dreptate cu prețul vieții, fiind omorât în drum spre Constantinopol și ne-a lăsat ctitoria sa, în cinstea «Tuturor Sfinților», mănăstirea Antim.

Cine dintre fiii și fiecele Bisericii noastre din București n-a pășit pragul acestei mănăstiri pentru alinare sufletească și pentru spor duhovnicesc? Câți dintre ei n-au găsit aici mângâiere în vremuri de restriște, de prigoană, de supărări! În timpul bombardamentelor, și după aceea, în vremea dictaturii comuniste, fiecele și fiii din mult năpăstuita noastră capitală au aflat în biserica aceasta, împreună cu părinții ei slujitori, nădejde, curaj și răspuns frământărilor sufletelor și inimilor lor zdrobite.

Aici a ars neîntrerupt flacăra Duhului Sfânt și a luminat și întărit sufletele tuturor. În această mănăstire, ctitorită de cel pe care-l prăznuim astăzi, Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul, în anii aceia grei, când dinspre răsărit a năvălit avalanșa bolșevismului, ardea Rugul cel aprins, Rugul cel ce nu se mistuia, puterea Maicii Domnului. Aici, credincioși, intelectuali, preoți, călugări, se întâlneau săptămână de săptămână și se rugau, discutau și se îmbărbătau unii pe alții în duhul marelui ctitor al acestei mănăstiri. Mulți dintre ei, dacă nu chiar toți, au plătit cu ani grei de suferință, cu ani lungi de temniță, curajul de a fi înfruntat, chiar tainic, în rugăciune, în contemplație dumnezeiască, dictatura și necredința.

Mănăstirea aceasta s-a arătat de-a lungul vremurilor, într-adevăr, izvor de mângâiere, izvor de îmbărbătare, datorită acestui mare ierarh, Antim cel din Iviria, ctitorul ei, pe care voievodul Constantin Brâncoveanu l-a adus de la Constantinopol, așa cum a procedat și cu alte multe și însemnate personalități talentate care i-au împodobit domnia cu opere de cultură. Între ei îl vedem pe tânărul Andrei, georgian, ce va primi în călugărie numele de Antim. Pe acesta, iubitorul de frumos și de credință, domnitorul Constantin Brâncoveanu, l-a rânduit mai întâi stareț al mănăstirii Snagov, unde a ostenit pentru buna chivernisire a sfântului

caș, a rostuit teasc tipografic făcând să radieze de aici lumina cărții în-o vreme când scrisul românesc, care începuse deja să mijască sub istorirea înaintașului său, mitropolitul Teodosie, de asemenea mare personalitate în Biserica noastră, se lupta să biruiască cuvântul românesc și să afirme frumusețea limbii românești. La temelie acestei biruințe a stat activitatea tipografică a lui Antim de la mănăstirea Snagov. Prețuindu-i însușirile, domnitorul Constantin Brâncoveanu și Divanul Țării l-au numit episcop la Râmnic, unde, din nou, a strălucit prin evlavie, prin tipărire de cărți și prin chivernisirea înțeleaptă a eparhiei. După puțin timp, mitropolitul Teodosie fiind chemat la Domnul, episcopul Antim de la Râmnic a fost adus la cârmă Mitropoliei Țării Românești. Atât la Târgoviște, cât și la București, mitropolitul Antim a continuat această activitate sfântă pentru neamul nostru, de promovare a scrisului românesc, a scrisului teologic în primul rând, imprimând 63 de cărți, socotite de mare însemnătate literară, teologică și filosofică. De mare adâncime și pătrundere practică, opera sa despre preoție, despre virtuțile creștinești, despre paza rânduielilor bisericesti, predicile și omiliile, adresate boierilor și domnitorului, îl arată ca pe un mânuitor iscusit și talentat al verbului românesc, al frazei și al transmiterii mesajului divin. Ca părinte sufletească, Sf. Ierarh Antim a stăruit în cuvântările și scrierile sale asupra aspectelor celor mai actuale care frământau ortodoxia din Transilvania anilor săi, aflată în plină primejdie de puterea lumească a Împărăției Habsburgilor catolici, rupând prin silnicie, în anul 1699, unitatea credincioșilor ardeleni. Călăuzit de Duhul Sfânt, marele ierarh a tipărit cărți pentru Transilvania și a încurajat pe frații români ardeleni, precum făcea, cum bine știți, și voievodul Constantin Brâncoveanul.

Iubitor al neamului din care a vlăstărit și al trebuințelor Bisericii din Iviria, a purtat grijă și de tipărirea cărților bisericesti în limba acestui popor. În acest scop, a trimis pe ucenicul său, tipograful Mihail, la Tbilisi, pentru a imprima cărți și a dăruit litere tipografice patriarhului Atanasie al Antiohiei, cu care s-au tipărit la Alep cărți în limba arabă, care s-au răspândit apoi în toată Siria.

Toate aceste cărți ale mitropolitului Antim, sunt comori ale culturii neamului nostru, ale teologiei și de aceea ele trebuie să fie retipărite, fiind mereu actuale. Nu este de ajuns ca ele să fie numai la îndemâna cercetătorilor, ci trebuie să fie cunoscută frumusețea gândirii antimice, profunzimea și puterea ei de pătrundere. Tineretul și școlăria de azi de vor citi predicile sale vor rămâne fermecați atât de conținutul cât și de forma lor de exprimare.

Sfântul mitropolit Antim și-a încoronat viața prin zidirea acestei mănăstiri închinată «Tuturor Sfinților». Dar fericitul ctitor a lăsat și

rânduială pentru ajutorarea săracilor, nevoiașilor, tinerilor în general, fete și băieți. El n-a uitat pe bolnavi, pe bătrâni, pe cei scăpătați și lipsiți de hrana cea de toate zilele. S-a gândit și la pregătirea viitorilor slujitori ai Bisericii, înființând aici, în mănăstire, școală pentru preoți și o tipografie.

Iată ce mare dar ne-a venit din Gruzia, un fiu al acestui neam nobil către care să îndreptăm în clipele acestea un gând curat de recunoștință. Am invitat la solemnitatea de astăzi pe Sanctitatea Sa Catolicosul și Patriarhul Gruziei, Ilie al II-lea, care ne-a răspuns că nu poate veni, dar sufletește este cu noi. Cinematografia națională a Gruziei înregistrează slujba de astăzi punând filmul la îndemâna credincioșilor ivireni. Le împărtășim lor, clerului, Sfântului Sinod al Bisericii Gruziei dragostea și prețuirea noastră și rugăm pe Bunul Dumnezeu, în fața ctitoriei sfinte a mitropolitului Antim, să-i ajute și să-i izbăvească de toate necazurile și suferințele prin care trec, asemenea fraților noștri de pe cele două maluri ale Nistrului.

Iubiți credincioși, viața noastră se desfășoară, în bucuria și lumina Duhului Sfânt, și în durerea jertfelor de vieți care încă se adaugă în lume pentru adevăr, pentru dreptate, pentru zdrobirea răului. Curge sânge și în Gruzia, sânge martiric, ca și la frații noștri de peste Prut, care se jertfesc pentru adevărul dumnezeiesc, pentru dreptatea românească. Fără suferință, fără jertfă martirică nu poate exista biruință și înviere.

Ierarhul pe care-l sărbătorim astăzi, și în fața icoanei căruia ingenunchem cu smerenie, este ierarhul martir, printre atâția alții, care l-au precedat și care l-au urmat, sfinți și mărturisitori născuți, crescuți și sfințiți pe pământul străbun. Am putea spune că înaintașii noștri au viețuit în lumina și comuniunea sfinților.

Să ne ajute Bunul Dumnezeu, iubiți frați și surori, să se ivească și să se răspândească între noi din ce în ce mai mult lumina aceasta. Să ne ajute Bunul Dumnezeu ca fiecare dintre noi, cei de la Sfântul Altar, sau din locul în care vă aflați în Biserică sau în toate felurile de lucrare ale vieții pământești, să folosim talentul și darul ce ni l-a dat Dumnezeu pentru zidirea sufletului și a culturii. Să-l slăvim pe Dumnezeu și să-L rugăm să ajute Biserica și pe noi cei care suntem chemați în răspunderea cea păstorească. Ca semn de închinare, ca semn de evlavie am săvârșit astăzi proclamarea canonizării Sfântului Ierarh Antim credința că Bunul Dumnezeu ne va ajuta pentru rugăciunile și mijlocirile lui.

Credința noastră a fost răsplătită de Bunul Dumnezeu care ne-a ajutat ca mănăstirea Antim să fie oază de rugăciune și de comuniune credincioșilor din București. În exterior, ea a ieșit rănită din anii grei

dictatură comunistă. Suntem încredințați că Sfântul Ierarh Antim a suferit-o, căci, în urgia care se pornise în jurul nostru, când au fost dezlăcuțate bisericile și clădiri de mare valoare, mănăstirea ca o navă încărcată cu toate frumusețile cerești a scăpat rănită. O latură a incintei, a fost vedetă, aproape că a dispărut. I s-a răpit echilibrul arhitectonic început personal de ctitorul său.

Măinile sfântului mitropolit Antim care hirotoneau, binecuvântau și binecuvântau, mâinile și degetele sale s-au arătat pline de har și în lucrările necesare ale tipografiei. Rugăciunile liturgice erau, într-un fel, conținute în culegerea și așezarea cuvintelor și ornamentelor în pagină sau în întocmirea proiectelor ctitoriei sale. Tiparul este o slujire prețioasă a Bisericii și nu fără înțeles, tiparul nostru în general a fost o componentă a mănăstirilor sau a centrelor eparhiale.

Atâta râvnă a avut în editarea de cărți Sfântul Antim, venit din îndepărtata Ivirie, încât el s-a identificat cu ființa noastră spirituală. Ca fiu al acestui pământ, el a ridicat aici mănăstire, pe locul unei mai vechi biserici cu hramul Sf. Nicolae și a înzestrat-o apoi atât de prevăzător și atât de pilduitor pentru noi cei de astăzi, ca sfântul locaș să îndeplinească misiuni misionare și caritative.

Aici ne aflăm pe urmele pașilor mitropolitului Antim și din fiecare figură arhitectonică sau sculptură se desprinde chipul său îmbunătățit. Toate îl arată a fi în istoria Bisericii noastre de o rară vrednicie și de o mare înzestrare intelectuală și practică. Spre a apăra pe credincioși, marele ierarh a alcătuit și a dat la lumină cărți de mare valoare teologică, dintre care unele se păstrează și astăzi ca relicve sfinte pentru cultura noastră națională. Dacă adăugăm aria de răspândire a cărților tipărite la mănăstirea Snagov, la Episcopia Râmnicului sau aici la București, ne dăm seama de înrăurirea binefăcătoare a strădaniilor mitropolitului Țării Românești. Și aceasta în anii domniei martirului domnitor Constantin Brâncoveanu, apărătorul Ortodoxiei în Transilvania. Amândurora Dumnezeu le-a dăruit cununa sfințeniei.

Iată cum răsplătește Dumnezeu suferința și nedreptatea, îndurate pentru adevăr, făcând din tânărul Andrei din Iviria, prigonit pentru credința, pentru neamul său, căzut în robie la otomani de unde voievodul Constantin Brâncoveanu l-a răscumpărat și l-a adus la curtea sa. Se știe că el a fost înconjurat de învățați din răsărit și din occident imprimând domniei din Țara Românească expresii artistice și un stil propriu în arhitectură, pictură și în general în cultura timpului său, binecunoscutul stil brâncovenesc. În acest curent, mitropolitul Antim își are rolul său foarte important. Mănăstirea în care ne aflăm este o mărturie strălucită. Pe lângă aceasta, el a ctitorit și o cultură în domeniul tipăririi

cărților bisericești și a rânduit ca la altarul zidit de el să nu înceteze niciodată rugăciunea. Mănunchiul de slujitori, părinți și frați, înalță zilnic la sfântul altar mulțumire și rugăciune către Bunul Dumnezeu.

Suntem bucuroși să știm că-l avem aici, la mănăstirea Antim, pe părintele Sofian Boghiu, cunoscut bucureștenilor și țării întregi. A fost totdeauna dorit și în alte părți, dar Dumnezeu a rânduit să rămână pe loc și îl va ajuta să strângă aici un mănunchi de ucenici, de tineri monahi care să-l sprijine și care să continue viața duhovnicească în ctitoria mitropolitului Antim.

Nu știm unde vor fi rămas moaștele acestui martir al Bisericii noastre, mitropolitul Antim Ivireanul, dar știm că această ctitorie a sa, înălțată la începutul secolului al XVIII-lea, atât de temeinică, a însemnat pentru noi o zestre sfântă, a însemnat izvor de apă vie, atât pentru setea de rugăciune a credincioșilor, cât și pentru cultura noastră în secolele care au urmat. Iacob Putneanul tipărea la Iași cărți de învățătură, abecedare și predici, inspirându-se din cuvântările și din prefetele cărților lui Antim Ivireanul. Exista, deci, o unitate de gândire și de simțire românească încă de pe atunci la care a contribuit Sf. Ierarh Antim. Pastoralele sale erau cerute de preoții și credincioșii din Brașov, din Țara Bârsei și din Țara Făgărașului, acolo unde agenții catolici se năpusteau asupra dreptcredincioșilor ortodocși români pentru a-i atrage la uniație. Cuvântul său a sădit tărie, curaj și nădejde în inimile credincioșilor ardeleni, care din mila lui Dumnezeu, în ciuda violențelor prozelitismului au rămas statornici pe făgașul Ortodoxiei noastre sfinte.

Aceleași probleme, cum vedeți, ne bântuie și acum, ca și atunci, pe vremea Sfântului Ierarh Antim: aceeași trezire trebuie s-o avem și astăzi, pentru că sunt în pericol tinerii, sunt în pericol copilașii în fața asaltului unor curente vătămătoare ce ne vin atât din Occident, cât și din Orient, cu orientări religioase din cele mai ciudate, mai neînțelese, căutând să întineze sufletele creștinilor, ale bieților noștri creștini care abia au scăpat din robia babilonică a celor 40 de ani de comunism și de ateism și se văd supuși la insistente presiuni din partea unor necunoscuți cători ai credinței noastre, a unora care nu știu ce înseamnă Ortodoxia, ce înseamnă martir, ce înseamnă icoană, ce înseamnă biserică, ce înseamnă viață filocalică. Acești predicatori nu știu că în Ortodoxia românească viața filocalică n-a fost trăită numai de călugări, de părinți din mănăstiri, de Sf. Cuv. Daniil Sisastrul, de Nicodim cel Sfințit de la Tismana și de alții ca ei, ci, această viețuire în Hristos, pentru El și pentru semenii, a fost îmbrățișată de credincioșii Bisericii noastre. Biserica a prețuit totdeauna frumusețile căminului și familiei românești care trebuie să fie o mică biserică în Biserica cea una, sfântă, sobor

ca și apostolească. Din această mică biserică a căminului românesc odrăslit sfinții martiri, mărturisitori, eroi, viteji și grăitori de Dumnezeu din neamul nostru. Pe unii dintre aceștia, Biserica i-a canonizat în vara acestui an. Din numărul lor face parte Sf. Ierarh Antim și Sfinții Brâncoveni.

Mănăstirea aceasta străbate valurile lumii ca o corabie; o corabie bună și izbăvitoare. Să o cercetați cât mai des. Să veniți să vă rugați să stăruiți în rugăciune, cunoscând că nu totdeauna rugăciunea își găsește roadele în felul în care am dori noi. Pentru aceasta Sfinții Părinți ne învață că ea trebuie să fie însoțită de credință puternică, de iubire, de curățenie sufletească și de răbdare. Orice fel de rugăciune, oricât de bună ar fi, nu rămâne fără răspuns bun în fața lui Dumnezeu. Să veniți aici, acum, în libertate, așa cum veneați în vremurile de restriște, când cu greu puteam să înălțăm rugăciuni, când cei care intrau în biserică să se închine, să se cunune sau să se boteze riscau să fie pedepsiți, să-și piardă locurile lor de muncă, cum au fost atâtea cazuri dure ca să se și cu urmări grele. Trebuie să fim însă cu mare grijă. Avem, cu ajutorul lui Dumnezeu, libertatea sfântă, dar se cade să avem și răspunderea ca această libertate sfântă să fie folosită, prin vrednicia noastră, spre zidirea trupului Bisericii Ortodoxe Române, spre păstrarea credinței noastre strămoșești, a unității și integrității ei.

Am ținut, iubii mei, ca astăzi să ne plecăm genunchii în acest Sf. Lăcaș și să arăt de câtă prețuire se bucură mănăstirea Antim și slujitorii ei. Prea Sfințitii episcopi Nifon și Teofan, cu reședințele la această mănăstire, participă la slujbe împreună cu credincioșii și cu părinții mănăstirii, așa cum m-am bucurat să fac și eu în urmă cu 42 de ani, locuind aici timp de 13 ani. M-am rugat la altarul ctitoriei Sfântului Martir Antim și m-am folosit foarte mult de rugăciunile pe care le-am înălțat către Bunul Dumnezeu. Acestea mi-au fost zid de apărare în toate învolburările pe care le-am avut în timpul slujirii mele în Sfânta noastră Biserică Ortodoxă Română. Nu în ultimul rând țin să vă mulțumesc și dumneavoastră, credincioșilor, pentru că știu câtă durere ați încercat la demolarea bisericilor din București, unele din apropiere. Rana este încă vie în sufletele noastre. Vă mărturisesc toată prețuirea mea, a ierarhilor, a părinților slujitori. Împreună să rugăm pe Bunul Dumnezeu, pe Sfântul sfințitul Mucenic Antim să ne ocrotească pe toți cu sănătate, mântuire și pace în sufletele noastre și în căminele noastre. Amin.

Încheindu-se cuvântul de învățătură al Prea Fericitului Părinte Patriarh, care a fost ascultat cu adâncă evlavie de credincioși, îmbogățind sufletele lor cu aleasă hrană duhovnicească, sfânta icoană a mitropolitului-martir Antim Ivireanul a fost așezată la loc potrivit spre închinarea credincioșilor.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a miruit o parte din credincioși, după care soborul slujitorilor, în odăjdii, s-a îndreptat, printre credincioși, spre Palatul sinodal, în timp ce corul cânta troparul și condacul Sfântului.

În curtea mănăstirii, mulțimea credincioșilor a continuat, până seara târziu, să se închine și să sărute sfânta icoană a pururea pomenitului Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul.

În aceeași zi, 27 septembrie 1992, după slujba de proclamare a canonizării Sfântului Ierarh Antim, s-a inaugurat în cadrul muzeului din incinta așezământului mănăstiresc ctitorit de marele ierarh, o expoziție consacrată vieții și activității mitropolitului martir, care a rămas deschisă pentru public până la sfârșitul anului.

Expoziția, aranjată după o tematică științifică, întocmită în colaborare cu specialiști de la Biblioteca Academiei, Muzeul Național de Istorie și Secretariatul de Stat pentru Culte (dl. Florin Șerbănescu) care au acordat și asistența tehnică necesară, a cuprins imagini ilustrând principalele momente din viața și înfăptuirile mitropolitului Antim: cărți tipărite de marele ierarh în tiparnițele de la Snagov, Râmnic, Târgoviște și București; icoane pe lemn de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, precum și obiecte de cult și de artă bisericească de influență brâncovenească.

Realizând o selecție cu caracter reprezentativ pentru a marca roadele tiparnițelor din Țara Românească de la cumpăna veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea, producătoare de carte bisericească și românească, expoziția a oferit vizitatorilor o imagine de ansamblu asupra darurilor în meșteșugul tiparului cu care mitropolitul Antim a fost înzestrat de Dumnezeu, a contribuției aduse de marele ierarh, prin cuvântul scris și tipărit, la dezvoltarea culturii naționale și la apropierea sufletească între frații de o parte și alta a Carpaților, prin circulația cărților sale în cele trei țări românești.

Totodată, expoziția a făcut dovada că mănăstirea Antim a constituit întotdeauna în trecut, ca și astăzi, un așezământ de spiritualitate ortodoxă, un centru de cultură românească, o vatră de conștiință a unității de neam și de credință strămoșească.

Aceasta a fost cea de-a doua expoziție dedicată ierarhului-martir, prima fiind organizată în cadrul Muzeului național de istorie, cu prilejul festivităților din 20—21 iunie 1992.

Au participat și cunoscuți oameni de artă și cultură. N-au lipsit Prof. Virgil Cândea — membru al Academiei, Prof. dr. doc. Pandelescu O. I. — teanu, Dr. Gabriel Ștrempel — director al Bibliotecii Academiei și al

Agapa oficială, în cinstea evenimentului consacării Sf. Ierarh Antim Mitropolitul-Martir a avut loc la Palatul patriarhal. Aici au luat cuvântul membri ai Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, oaspeți georgieni ș.a.

Tuturor le-a mulțumit *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*.

Așa s-a încheiat ceremonia canonizării Sfinților Brâncoveni și a Mitropolitului-Martir Antim Ivireanul.

**PROCLAMAREA SOLEMNĂ A CANONIZĂRII
CUVIOSULUI IOAN IACOB DE LA NEAMȚ (HOZEVITUL)
ȘI A CUVIOASEI TEODORA DE LA SIHLA**

1. SLUJBELE DE LA MĂNĂSTIREA NEAMȚ

Dintotdeauna, Țara Sfântă a fost un loc dorit de creștinii de prețindeni. Mulți nevoitori dintre toate neamurile și-au luat jugul lui Hristos și au mers acolo. Locurile au duhul lor de rugă, priveghi, încercări și suferințe. Pe de o parte lipsa de hrană, iar pe de altă parte stăpînia naturii. Însă toate acestea dispar sau sunt completate cu lepădarea de sine, rāvna pentru cele înalte și răbdarea sfântă. Ce ți-ar mai trebui, spun viețuitorii, când calci pe urmele Mântuitorului Hristos, ce ai putea să mai vezi când ochii sunt ațintiți spre Tabor, spre Sinai sau Carmel, iar înainte se deschide calea, adevărul și viața. Cum să mai ai nevoie sau sete când te hrănești cu ce a mâncat Domnul, dar mai ales cu merindea vieții veșnice (Sf. Împărtășanie) săvârșită pe pămînt și moștenită tuturor oamenilor. Ce apă ți-ar mai trebui când aici este aghiazma pururea : Iordanul, Galileea și chiar picăturile de ploaie strânse cu răbdarea monahului din lingurițele stîncilor, arzînde ziua și reci noaptea. Ce medicamente ți-ar fi de folos, când acum toate sunt sintetice, când în munți ai toate florile și plantele vindecătoare îndulcite numai cu miere...

Nu mai vorbim de viața duhovnicească, trăită de fiecare cu puterea duhului și cu tăierea vocii pentru ascultare. Locașurile de cult sunt sub aerul liber sau ascunse în văgăuni sau găuri stîncoase, numai de moșteniți și amenajate.

Această viață cu totul aparte a dorit-o cel trecut în rîndul sfinților : Ioan de la Neamțu, un cuvios contemporan cu noi. Născut la 23 iulie 1913 în părțile Dorohoiului din părinți creștini Maxim și Ecaterina. I s-a pus nume sfânt : Ilie. Când abia gîngurea, la șase luni, mama lui moare, iar când avea patru ani, tatăl se săvârșește ca erou pentru reîntregirea neamului (1917). Bunica, Maria, și ea văduvă, și care dorea să meargă la mănăstire, l-a crescut cum a putut. Dumnezeu are grijă de toți. A terminat școala primară și gimnaziul. Bunica trece către Domnul. Unchiul lui Ilie, Alecu, văzînd dragostea și voința nepotului, convins de inteligența sa îl întreține în liceu, unde își dă și bacalaureatul. Aici și-a descoperit și vocația pentru istorie și literatură scriind poezii. N. Iorga îl aprecia, iar George Enescu îl admira pentru cultura sa muzicală.

Dar ceea ce îi inflăcăra sufletul era mănăstirea. A vizitat toată țara admirînd locurile de reculegere, dar dorea să rămână la Neamțu, unde îl dusesse întîia oară bunica. Nicodim-starețul (ajuns episcop la Huși, apoi mitropolit și patriarh) i-a dat ascultări grele și pe toate le-a îndeplinit, mai ales îngrijirea bolnavilor. În același timp, cercetează biblioteca și se inițiază în arta tipografică. După serviciul militar, cere pleca-

rea la Ierusalim. I se aprobă cererea după tunderea în monahism, la 8 aprilie 1936. Avea duhul profeției : «nori negri se vor abate asupra țării, iar Nicodim va ajunge păstor ales...». S-au împlinit toate : războiul al doilea mondial, precedat de sfârtecarea țării și alegerea lui Nicodim ca al doilea patriarh al României.

Ajuns la Ierusalim îndeplinește toate sarcinile la mănăstirea Sf. Sava, se dedică ajutorării bolnavilor. Nu uită să se desăvârșească în cunoașterea limbilor. Pe lângă franceza pe care o vorbea deja, a învățat engleza, araba, idișul (ebraica) și s-a perfecționat în clasice : greaca, latina, ebraica, sanscrita. În timpul războiului a fost de mare ajutor spitalelor engleze, mai ales «Augusta Victoria» din Ierusalim.

În 1945 este îmbrăcat schimnic de către patriarhul Ierusalimului și numit egumen la schitul Sf. Ioan Botezătorul din Valea Iordanului, apoi hirotonit preot, împotriva voinței lui, chiar la biserica Sfântului Mormânt din Ierusalim. În 1952 pleacă în pustia Hozeva, cea mai aspră regiune pentru nevoițele monahale. Și aici face tămăduiri și vindecări. Sufletul său dorea înălțimile și pleacă la mănăstirea Sf. Gheorghe-Hozeva, unde a trăit Sf. Prooroc Ilie, completând astfel dorința sufletului său. Patriarhul Justinian, la propunerea părintelui Victorin Ursache (starețul Așezămintelor românești de la Locurile sfinte, azi arhiepiscop al românilor ortodocși din S.U.A. și Canada), îi acordă treapta de arhimandrit. Pentru a o onora, cuviosul Iacob își sapă chilie și schit în stâncă, unde, sub privirile ucenicului său, Ioanichie, a trecut liniștit către cele veșnice, în puterea vârstei, la 5 august 1960, avea numai 47 ani.

În 1980, au fost descoperite moaștele sale, trupul mumificat. După rânduială, s-au făcut cercetări și s-a dovedit că este alesul lui Dumnezeu. Patriarhul Benedict al Ierusalimului l-a canonizat ca sfânt, fiind cinstit de întreaga creștinătate ierusalimiteană : catolici, armeni, copti, anglicani și chiar de către mozaici și musulmani, nu numai de către ortodocși.

Aceste motive, și multe altele, i-au călăuzit pe membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române când, la 20 iunie 1992, în urma cercetărilor făcute, hotărând înscrierea în rândul sfinților a celor ce au bineplăcut lui Dumnezeu, s-a hotărât și canonizarea Cuviosului Ioan Iacob de la Neamțu (Hozevitul).

Deși Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, la propunerea Arhiepiscopiei Iașilor, a hotărât ca festivitățile solemne pentru proclamarea canonizării să aibă loc la 14 octombrie, totuși, întrucât ziua de pomenire a sfântului Ioan-Iacob este înscrisă în calendar în ziua de 5 august, I. P. S. Mitropolit Daniel a hotărât ca în această zi să se săvârșească prima pomenire locală a acestui sfânt la mănăstirea Neamțu. În acest scop în ziua de 4 august 1992 au sosit la mănăstirea Neamțu I. P. S. Mitropolit Daniel, P. S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor și PP.SS. Episcopi-vicari Calinic Botoșăneanul și Gherasim Putneanul, care, înconjurați de un mare sobor de slujitori au și săvârșit prima slujbă de priveghere în care a fost cinstit sfântul Ioan-Iacob și s-au înălțat rugăciuni de mijlocire.

A doua zi, 5 august, înalții ierarhi amintiți, înconjurați de stareți de mănăstiri, de profesori ai Facultății de teologie din Iași și ai Seminarului teologic «Veniamin Costachi», de alți preoți și diaconi, constituiți într-un impresionant sobor, au săvârșit Sfânta Liturghie solemnă, la sfârșitul căreia s-a împlinit și momentul festiv principal al zilei. Prea Sfințitul Episcop Eftimie al Romanului a dat citire Tomosului patriarhal și sinodal de canonizare a sfântului cuviosului Ioan de la Neamțu :

TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI,
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE,

PREA IUBITULUI CLER ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI
DIN CUPRINSUL PATRIARHIEI ROMÂNE,
HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU, PĂRINTELE LUMINILOR,
IAR DE LA NOI PATRIARHICEȘTI BINECUVÂNTĂRI.

«Fiecăruia dintre noi, i s-a dat harul după măsura darului lui Hristos» (Efeseni 4, 7).

De dar dumnezeiesc s-au învrednicit Apostolii, ierarhii, martirii și mărturisitorii din primele veacuri creștine, marii cuvioși care au trăit în pustii, departe de lume, mărturisind pe Hristos prin viața, faptele și cuvintele lor.

Acestor «prieteni» ai lui Dumnezeu, împodobiți cu alese virtuți creștine, pilde vii de urmat pentru credincioșii de totdeauna și de pretutindeni, Sfânta noastră Biserică a rânduit să li se facă pomenire și să li se dea cinstirea cuvenită.

În curgerea vremii, la ceata sfinților și mucenicilor din primele veacuri creștine s-au adăugat mereu alții: călugări, preoți, ierarhi și mărturisitori de neamuri felurite și din toate laturile pământului.

Dumnezeu a împodobit cu daruri minunate și pe unii ierarhi, călugări, preoți și credincioși creștini de neam român, iar evlavia poporului i-a ridicat la cinste deosebită.

Din rândurile acestora s-a ridicat și sfântul cuvios Ioan Iacob de la Neamț, trăitor în vremea noastră, către mijlocul acestui secol, care și-a închinat viața slujirii lui Hristos mergând la Locurile sfinte.

Viața sa plină de sfințenie, râvna pentru propovăduirea Evangheliei lui Hristos și dragostea față de credincioși au rămas vii în amintirea și viața creștinilor din patria sa și din Tara Sfântă.

De aceea, mulți credincioși români și de la Locurile sfinte fac aleasă pomenire, se roagă și iau mijlocitor către Dumnezeu pe sfințitul cuvios Ioan Iacob, cel care a trecut la Domnul în ziua de 5 august 1960.

Smerenia noastră, împreună cu toți membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, privind viața, faptele și săvârșirea cuviosului Ioan Iacob, purtând grijă de folosul comun al credincioșilor și dorind a face cunoscut să se dea cuviosului Ioan Iacob, viețuitorul pustiei, cinstirea cuvenită bărbaților celor sfinți ;

Urmând obiceiul sinodal și chemând în ajutorul nostru puterea Celui Prea Înalt,

H O T Ă R Ă M :

De acum înainte și până la sfârșitul veacurilor, sfințitul cuvios Ioan Iacob de la Neamț, viețuitor al pustiei Hozevei din Țara Sfântă, să fie pomenit alături de bărbații cei cuvioși și mărturisitori de Hristos, cinstindu-se cu slujbe și pomeniri, după pravilă, în rândul «cuvioșilor», în tot cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române cu numele de «S f î n t u l C u v i o s I o a n d e l a N e a m ț — H o z e v i t u l ».

Drept zi de prăznuire a sfântului, statornicim ziua de 5 august, urmând ca numele său să fie trecut în sinaxar și în calendarul bisericesc în ziua arătată.

De asemenea, rânduim să se lipărească slujba și viața sa și, împreună cu icoana, să fie primite cu toată evlavia de către dreptcredincioșii creștini.

Mai hotărâm ca icoana sfântului pomenit să se așeze la loc potrivit, alături de cele ale altor sfinți de neam român, în toate bisericile, iar chipul său să poată fi zugrăvit în bisericile noi și în cele care se vor înnoi.

Și pentru ca evlavia credincioșilor noștri să sporească și prin lucrarea și chemarea sfântului cuvios Ioan de la Neamțu-Hozevitul, rânduim, ca oricare biserică din cuprinsul Patriarhiei Române, să-și poată lua ca hram numele sfântului.

Spre deplină statornicire a celor pe care le-am rânduit în chip canonic, întărim cu semnăturile noastre actul de față ca Tomos patriarhal și sinodal de canonizare, adică de așezare în rândul sfinților a celui de mai sus, pentru a-l aduce la cunoștința evlaviosului cler și dreptcredincioșilor creștini din cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române.

Dat în București, anul mântuirii 1992, luna iunie, ziua a douăzecea.

MEMBRII SFÂNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

După citirea documentului, I.P.S. Mitropolit Daniel a stropit cu aghiazmă icoana Sfântului, după care, arătând-o credincioșilor de față, a binecuvântat cu ea mulțimea.

I.P.S. Mitropolit a rostit un bogat cuvânt de învățătură despre viața sfântului Ioan Iacob și despre cinstirea lui, ca și despre motivul pentru care s-a făcut această proclamare locală, legată de ziua de 5 august — ziua pomenirii, urmând ca proclamarea oficială să se facă într-un cadru mai larg, în ziua de 14 octombrie la Iași.

Întreaga desfășurare a ceremoniilor a constituit un moment de înălțătoare trăire duhovnicească pentru întreaga obște a mănăstirii ca și pentru marea mulțime de credincioși (peste 50.000), prezenți la aceste manifestări.

S-a exprimat fireasca dorință ca moaștele sfântului să fie aduse cât mai curând la biserica și în mijlocul obștei în care s-a format și de unde a plecat spre Locurile sfinte, unde și-a desăvârșit nevoițele duhovnicești.

2. SLUJBELE DE LA SCHITUL SIHLA

Având exemplul de smerenie firească și de sfințenie pe însăși Născătoarea de Dumnezeu și Pururea Fecioara Maria, mamele creștine devin sfinte și cuvioase prin imitarea vieții ei curate și nepătate. Fecioarele sau cele consacrate castității au fost și ele, în același duh, exemple de urmat și trăitoare în Hristos. Sfântul Apostol Pavel spunea : bine este omului să se căsătorească, dar, în același timp, pentru cei necăsătoriți, «bine este pentru ei să rămână ca și mine» (adică necăsătoriți) (I Corinteni 7, 8). În același sens, Apostolul neamurilor lămurește : «bărbatul necredincios se sfințește prin femeia credincioasă... (I Cor. 7, 14), iar femeia se mântuiește prin naștere de prunci... (I Timotei 2, 15).

Femeia creștină româncă a fost și rămâne temelia neamului. Dar nu numai femeia-mamă cu familie, ci și acelea care și-au luat voalul de mireasă a lui Hristos sunt cinstite și venerate, iar altele au fost tămăduitoare și făcătoare de minuni. Au fost și sunt multe, unele știute, altele numai Dumnezeu și de Sfinții Săi cunoscute. Cu timpul, cei de pământ simt puterea harului lor și, la plinirea vremii, li se face cuvenita canonizare. Așa este cazul sfintei cuvioase Teodora de la Sihla, din munții Neamțului.

Teodora se naște în localitatea Vânători (Neamț) din părinți înstăriți. De mică a fost dusă de bunici și părinți pe la mănăstirile din împrejurimi, legându-și duhul feciorelnic de nevoițele oamenilor trăitori aici. Trăind în perioada uneia din cele mai luminate epoci ale Moldovei, în vremea lui Vasile Lupu și a mitropolitului Varlaam de la Secu, și-a însușit învățătura vremii. A fost, poate, martoră a aducerii moaștelor Cuvioasei Parascheva (1641), dar, în mod sigur, a fost cinstitoare a chipului ocrotitoarei Moldovei, împodobindu-și sufletul, pe lângă credință, cu podoaba evlaviei și venerării sfinților neamului. Dar, fiind singură la părinți, este măritată cu un tânăr, și el evlavios, din Ismail. Din căsătorie nerezultând urmași, cei doi s-au hotărât pentru viața de mănăstire : ea, la schitul Vărzărești-Focșani, el la schitul Poiana Mărului (Bacău) sub numele Eleodor.

După ce turcii au pârjolit sfintele locașuri într-o diavolească furie, Teodora, cu stareța sa, Paisia, au plecat în munții Buzăului. După tre-

cerca către Domnul a cuvioasei Paisia, Teodora, prin iluminare, pleacă în munții Neamțului, unde Pavel, duhovnicul tinereții ei, o sfătuiește să schimnicească în crăpăturile stâncilor, nu departe de sihăstria Neamțului. Îndată a reparat schitul Sihla. După moartea duhovnicului Pavel și Teodora fiind în vârstă și-a amenajat loc de rugăciune și locuință o peșteră. Aici, păsările o hrăneau iar la sărbătorile mari se spovedea și se împărtășea. Ultimul duhovnic a fost Antonie — ieromonahul de la Sihăstria.

A trecut către Domnul la adânci bătrâneți, probabil după plecarea lui Dimitrie Cantemir în Rusia (1711), fiindcă familia Cantemireștilor cunoștea viața și locul schimnicei Teodora. Corpul ei a fost prohodit și așezat, de către călugării Sihăstriei, în peștera unde locuise. N-a putrezit. Aici a stat până în 1830, când domnitorul moldovean Mihail Sturza, restaurând schitul, a așezat moaștele cuvioasei în raclă și credincioșii le-au cinstit ca tămăduitoare. Numai peste câțiva ani, domnitorul, ridicând o ctitorie la Miclăușeni (Iași), locul său de naștere, a adus moaștele cuvioasei în biserica satului.

Din cauza instabilității politice și a războaielor între ruși și turci, moaștele Cuvioasei, atât de cinstite și în părțile Ucrainei, au fost ridicate și duse la Kiev, în grotile de lângă biserica «Sf. Sofia», unde se găsesc și astăzi, sub o plăcuță pe care scrie: «Sfânta Teodora din Carpați».

Luând aminte la toate aceste fapte și realități ale vieții noastre creștine și românești, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât canonizarea cuvioasei Teodora de la Sihla, iar cinstirea ei să se facă după praznicul dumnezeiesc al Schimbării la Față, adică în 7 august.

Având în vedere faptul că și pentru proclamarea solemnă a canonizării cuvioasei Teodora de la Sihla, Sfântul Sinod a hotărât, la propunerea Arhiepiscopiei Iașilor, ca aceasta să se facă tot la 14 octombrie la Iași, întrucât ziua de pomenire în calendar este ziua de 7 august, I.P.S. Mitropolit Daniel a hotărât să se facă proclamarea canonizării, pe plan local, la schitul Sihla, în ziua de 7 august.

După festivitățile care au avut loc la mănăstirea Neamț, cei patru ierarhi participanți la aceste festivități, au săvârșit, în fruntea unui ales sobor de slujitori, Sfânta Liturghie, la mănăstirea Sihăstria, în ziua praznicului împărătesc al Schimbării la Față a Domnului nostru Iisus Hristos. În după-amiaza aceleiași zile înalții ierarhi amintiți s-au deplasat la schitul Sihla unde, potrivit rânduielii stabilite, s-a săvârșit ultimul parastas spre pomenirea cuvioasei Teodora după care s-a săvârșit slujba privegherii, la care a fost pomenit numele sfintei cuvioasei Teodora și i s-au cântat imne de cinstire și de mijlocire către Dumnezeu, pentru iertarea păcatelor și pentru ajutor.

A doua zi, 7 august, ziua de pomenire a sfintei cuvioasei Teodora, Sfânta Liturghie a fost săvârșită de I.P.S. Mitropolit Daniel, înconjurat de P. S. Eftimie al Romanului și PP.SS. Episcopi-vicari Calinic Botoșaneanul și Gherasim Putneanul. Au venit, de asemenea, să participe la acest mare eveniment I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului și P. S. Episcop Petru de Bălți.

La sfârșitul Sfintei Liturghii s-a dat citire Tomosului patriarhal și sinodal de așezare în rândul sfinților a cuvioasei Teodora, cea dintâi dintre creștinele odrăslite de pământul românesc și trecută în rândul sfinților.

TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI,
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE,

PREA IUBITULUI CLER ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI
DIN CUPRINSUL PATRIARHIEI ROMÂNE,
HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU, PĂRINTELE NOSTRU CEL CERESC,
IAR DE LA NOI PATRIARHICEȘTI BINECUVÂNTĂRI

«Dumnezeul nostru este în cer; în cer și pe pământ toate câte a voit a făcut», spune proorocul David (Ps. 113, 11). În cer a făcut pe îngeri, în univers a creat stele și pe pământ a zidit pe oameni după chipul Său. Voința lui Dumnezeu se vede în toată creația Sa, «și fără de El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut» (Ioan 1, 3).

Și precum îngerii sunt împărțiți în cer, în cete, unele mai strălucitoare decât altele, dar fiecare cu strălucirea și misiunea sa rânduită lor de Dumnezeu, tot așa și pe pământ oamenii, după credință și fapte, după harul și chemarea pe care le-au primit, sunt împărțiți duhovnicește. Și precum stelele cerului se deosebesc unele față de altele prin strălucire și frumusețe, tot așa pe cerul Bisericii lui Hristos, creștinii dreptmăritori, deși sunt una prin credință, se deosebesc unii față de alții cu vrednicia faptelor, cu harul, cu chemarea și sfințenia vieții lor.

Una dintre aceste stele care a strălucit în trecut pe cerul Bisericii Ortodoxe Române și acum strălucește în cetele sfinților este și cuvioasa maica noastră Teodora care s-a nevoit pustnicește la schitul Sihla din părțile Neamțului aproape 40 de ani, începând de la sfârșitul sec. al XVII-lea.

Fică de țărani credincioși din satul Vânători-Neamț, râvnind să se facă mireasă a lui Hristos, a îmbrățișat viața monahală în schitul Vărzărești-Buzău. Iubind liniștea, se retrage de aici în munții Vrancei și apoi devine pustnică desăvârșită în pădurile seculare din munții Sihlei, alături de schitul cu același nume. Aici s-a nevoit așa de mult cu rugăciunea, cu postul și curăția inimii, încât a primit darul facerii de minuni și al înainte-vederii. Apoi, săvârșindu-se în peștera care se păstrează și astăzi s-a numărat în ceata cuvioaselor femei. Moaș-

tele ei au fost luate și duse în catacombele Lavrei Pecerska. Credincioșii din partea locului și de pretutindeni au cinstit-o ca sfântă îndată după adormirea ei și o cinstesc și astăzi prin pelerinaje până la peștera și chilia ei de la Sihla, făcând rugăciuni și chemând ajutorul ei.

Făcându-se cuvenita cercetare canonică asupra vieții și nevoinței cuvioasei Teodora de la Sihla și văzând că aceasta a dus cu adevărat viață îngerească pe pământ, devenind vas ales al Duhului Sfânt și icoană desăvârșită a sfințeniei și cugătând la cele de mai sus și la cinstirea care i-o acordă credincioșii din Moldova și din alte părți;

Smerenia noastră, împreună cu toți membrii Sfântului Sinod, urmând obiceiului canonic și sinodal și chemând în ajutorul nostru puterea Celui Prea Înalt, în Treime închinat,

HOTĂRĂM :

De acum înainte cuvioasa maica noastră Teodora de la Sihla, să se numere cu sfinții și să se cinstească după toată pravila în rândul cuvioaselor, cu numele de «Sfânta Cuvioasa Teodora de la Sihla».

Pentru prăznuirea Sfintei Cuvioase Teodora de la Sihla statornicim ziua de 7 august și rânduim ca numele ei să fie trecut în sinaxar, în cărțile de cult și în calendarul Bisericii noastre.

Mai rânduim ca viața, slujba și icoana sfintei cuvioasei maici Teodora să se întocmească după rânduiala Bisericii noastre, iar chipul ei să se zugrăvească în biserici la locul rândului celei cuvioase.

Pentru ca evlavia în sfintele lăcașuri de închinăciune să fie sporită prin chemarea și lucrarea acestei sfinte, rânduim, totodată, ca unele dintre bisericile ce se vor zidi să poarte și hramul «Sfânta Cuvioasă Teodora».

Pentru deplina statornicire a celor pe care le-am hotărât în chip canonic, am întocmit și întărim cu semnăturile noastre, actul de față, ca Tomos patriarhal și sinodal de canonizare, adică de așezare în rândul sfinților a prea cuvioasei maicii noastre Teodora de la Sihla, pe care îl aducem la cunoștința întregii obști a credincioșilor și păstorilor Bisericii Ortodoxe Române.

Dat în București, anul mântuirii 1992, luna iunie, ziua a douăzecea.

MEMBRII SFÂNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE.

După citirea Tomosului, I.P.S. Mitropolit Daniel a stropit cu aghiazmă icoana sfintei Teodora cu care a binecuvântat apoi mulțimea de credincioși prezentă la festivitate.

În continuare, I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului a prezentat, într-o frumoasă cuvântare, viaţa Sfintei, înfăţişând-o ca exemplu de trăire duhovnicească în har, şi exemplu pentru mamele şi fecioarele neamului nostru.

De acum înainte, alături de mama tuturor creştinilor, care este preasfânta Maica Domnului, alături de ocrotitoarea Moldovei — sfânta Parascheva, credincioşii şi mai ales credincioasele ortodoxe române mai au o sprijinitoare şi mijlocitoare către Domnul : noua sfântă a neamului — Fericita Teodora de la Sihla.

Alte aspecte ale vieţii şi trăirii în Hristos a sfintei Teodora au fost prezentate de P. S. Episcop Eftimie al Romanului, P. Cuv. Arhim. Ilie Cleopa de la mănăstirea Sihăstria ş.a.

La sfârşit, I.P.S. Mitropolit Daniel a subliniat importanţa zilei şi a evenimentului pentru creştinii de faţă şi pentru întreaga Ortodoxie.

În după-amiaza zilei înalţii ierarhi au participat la slujba Acatistului, săvârşit chiar la peştera care i-a servit de chilie şi loc de nevoiaţă sfintei Teodora.

Proclamarea oficială solemnă a canonizării celor doi sfinţi moldoveni : Sfântul Ioan-Iacob şi Sfânta Teodora s-a făcut, aşa cum am anticipat, în ziua de 14 octombrie 1992 la catedrala mitropolitană din Iaşi, în prezenţa *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, a I.P.S. Mitropolit Daniel şi a unui mare număr de ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române.

Au participat, de asemenea, I.P.S. Chiriac, mitropolitul Nazaretului şi Galileei şi I.P.S. Irineu al Ieropolei din Patriarhia Ierusalimului, aflaţi în vizită în ţara noastră.

De fapt ziua de 14 octombrie din acest an (1992), a avut o triplă semnificaţie în viaţa bisericească a capitalei moldovene : pe lângă hramul catedralei, ziua sfintei Parascheva, ocrotitoarea Moldovei, proclamarea solemnă a canonizării celor doi sfinţi moldoveni şi, în sfârşit, începutul manifestărilor consacrate împlinirii a trei sute de ani de la ţinerea Sinodului de la Iaşi din 1642.

Sfânta Liturghie solemnă a fost săvârşită de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist înconjurat de I.P.S. Mitropolit Daniel, de cei doi mitropoliţi oaspeţi, de alţi ierarhi, membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, de un impresionant sobor de slujitori, în prezenţa unui mare număr de credincioşi, veniţi din toate colţurile ţării.

Au fost, de asemenea, prezenţi reprezentanţi ai Administraţiei locale şi a judeţului Iaşi, reprezentanţi ai unorlegaţii şi ambasade străine.

La sfârşitul Sfintei Liturghii, subliniind importanţa zilei şi a evenimentelor legate de această zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a rostit un bogat şi semnificativ cuvânt de învăţătură, spunând :

«Din darul Bunului Dumnezeu, sărbătoarea de astăzi este unică în viaţa Bisericii din Moldova şi este bogată în înţelesuri sfinte. În şirul sărbătorilor anuale, timp de 350 de ani, de când moaştele cuvioasei

Parascheva se află în Iași, așezate mai întâi în biserica Trei Ierarhi și apoi în această catedrală, astăzi s-a adăugat în cărțile noastre liturgice slujba unor noi sfinți români. Am săvârșit împreună cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel, cu Înalt Prea Sfințiii Chiriac și Irineu, reprezentanții Prea Fericitului Patriarh Diodor al Ierusalimului și cu ceilalți ierarhi, arhimandriți și preoți, proclamarea locală a canonizării sfinților români : Cuvioasa Teodora de la Sihla, nevoitoare în această sihăstrie în sec. al XVII-lea și Cuviosul Ioan Iacob, monah îmbunătățit la mănăstirea Neamț și săvârșit la Ierusalim întru nevoință.

Dumnezeu a rânduit să împlinim acest sfânt act în ziua pomenirii cuvioasei Parascheva și a cinstirii sfințelor ei moaște, aduse la Iași de evlavia domnitorului Vasile Lupu. Este o zi unică în care harul Duhului Sfânt s-a revărsat peste noi, slujitorii Sf. Altar, peste credincioși și peste orașul Iași, oraș de istorie, oraș de suferințe, dar și loc de unde au pornit mari idei creștine și românești. Acestea au rodit înfăptuiri istorice și mântuitoare în viața Bisericii noastre. Între aceste roduri se află prezența trupului izvorător de înduhovnicire al cuvioasei Parascheva și numeroși sfinți din neamul nostru, cunoscuți prin sfințenia vieții lor. Sfintele moaște au străjuit Țara Moldovei, au ocrotit viața sufletească și pământească a fiilor ei, au mângâiat sufletele credincioșilor români din toate ținuturile străbune, timp de trei secole și jumătate. Sfânta cuvioasă Parascheva a fost de mare ajutor și domnitorului Vasile Lupu. Iubitor de Dumnezeu, el a ctitorit în Iași cultură, credință și sanctuare sfinte nemuritoare. A înzestrat țara și și-a împodobit domnia, asemenea lui Alexandru cel Bun, cu sfinte moaște, semnul plinătății Ortodoxiei și neatârării țării.

Acest binecredincios voievod Vasile Lupu, împreună cu duhovnicul și rugătorul său către Domnul, mitropolitul Varlaam, a făcut din Iașul Moldovei vremii sale un leagăn de artă, istorie și cultură, ce a dus în lume faima neamului nostru românesc și a făcut ca lumina lui Hristos să strălucească și aici și în Europa din vremea sa. Ca fiu al Bisericii, el ne-a lăsat ctitorii de mare valoare de-a lungul și de-a latul țării până la malurile Nistrului. Monumentul lui străjuiește la una din bisericile zidite de el, în Basarabia, ca și cel al lui Ștefan cel Mare și Sfânt.

Împreună cu sărbătorirea cuvioasei Parascheva și cu sfinții Ioan de la Neamț și Teodora de la Sihla, îl readucem și pe el cu ctitoriile sale în lumina zilei de astăzi. Îi amintim, deopotrivă, cu recunoștință și cu evlavie. Cu credința lor puternică, ei au pus temelii deosebit de trainice culturii și credinței noastre românești, alături de alți numeroși

voievozi, de ierarhi, cuvioşi, pustnici din mănăstiri. Din aceste roade ale strădaniilor lor, vedem că Duhul Sfânt i-a călăuzit şi lumina lui Hristos i-a luminat. Această lumină pătrunde în fiinţa omenească, o inundă de lumină, de credinţă, de convingeri şi o readuce la starea la care trebuie să fie omul, ca zidire a lui Dumnezeu.

Prăznuirea de astăzi ne aminteşte, mai ales, de frumuseţea credinţei noastre, de evlavia credincioşilor, de rolul mănăstirilor şi clerului din Moldova în lumea creştină ortodoxă şi în lumea creştină în general. Proclamarea sfinţilor din neamul nostru, sărbătoarea de astăzi, dobândeşte noi lumini, noi nestemate în cronica acestei Mitropolii. Când îndeplineam slujirea de mitropolit al Moldovei şi Bucovinei, am organizat, ani de-a rândul, sărbătoarea aceasta în condiţii grele, de îngrădire a libertăţii religioase, pe care numai Bunul Dumnezeu le ştie. Făceam tot ce se putea ca să aducem cinstire cuvioasei Parascheva aşa cum prevăd rânduielile noastre bisericeşti şi cum o doreau ieşenii, cum doreau creştinii din Maramureş, din Basarabia, din Bucovina, din Banat, din toate părţile româneşti. Sărbătoarea a fost împodobită în fiecare an cu slujbă arhierescă şi cu învăţături de zidire sufletească.

Ne-a ajutat totdeauna Bunul Dumnezeu. Dacă bolţile acestei catedrale ar avea glas, am auzi rugăciunile înălţate din sufletele credincioşilor, am asculta suspinele lor îndreptate către Dumnezeu şi către cuvioasa Parascheva, implorând mângâiere şi ajutor în durerile lor pricinuite de bombardamentele celor fără credinţă şi umilinţele la care erau supuşi locuitorii Moldovei şi ai Iaşului. Acest lăcaş a fost apărat de cuvioasa Parascheva. Primele bombe aruncate de avioanele lui Stalin au căzut lângă altarul sfintei catedrale, fiind distruse frumoasele ei vitralii. Altele au lovit altarul catedralei vechi, Sf. Gheorghe, provocându-i stricăciuni mari, fiind ciuruită de explozii. Reşedinţa a fost devastată în mod sălbatic. Cei de vârsta mea îşi mai aduc aminte, cred, de rănilor deschise în tot oraşul prin dispariţia numeroaselor clădiri de artă şi a unor biserici legate de istoria bătrânului Iaşi. Aşa l-am aflat în luna martie 1945, când am venit în post de slujitor transferat aici de către eruditul teolog, mitropolitul Irineu Mihălcescu. Odată cu potolirea războiului, s-a înfiripat şi viaţa eparhială. S-au început lucrări de restaurare, vitraliile fiind refăcute cu osteneala şi contribuţia personală a vrednicului de pomenire, patriarhul Justinian.

Iată cum, în împrejurările grele ale războiului, cuvioasa Parascheva s-a arătat făcătoare de minuni, adeverindu-ne cuvintele psalmistului

David, care zice : «Minunat este Dumnezeu întru sfinții Lui» (Ps. 67, 36). În sfinți, Dumnezeu își arată puterea Sa. O altă minune a avut loc la sfârșitul veacului trecut, când a fost cuprinsă de foc sala gotică de la biserica Trei Ierarhi în care se aflau așezate spre cinstire sfintele moaște. Fiind sala în flăcări, a ars tot ce era acolo, ne spun documentele oficiale ale vremii. Cum știți, s-a topit chiar și racla de argint a cuvioasei, dar sfintele sale moaște și veșmintele au rămas neatînse.

Anul acesta, cuvioasa Parascheva se bucură, cu darul pe care îl au sfinții de a se bucura fără să-i vedem noi, pentru că în această catedrală săvârșim acum proclamarea canonizării uneia dintre surorile și fiicele poporului român, numită cuvioasa Teodora de la Sihla. O fecioară tânără, curată, cu suflet și cu trup neprihănit, ca și cuvioasa Parascheva, și pe care Dumnezeu a iubit-o și a învrednicit-o cu darul neputrezirii trupului său, păstrat ca sfinte moaște, așa cum ați auzit din Tomos. Din nefericire, acestea se află la mănăstirea Lavra din Kiev. Bunul Dumnezeu și rugăciunile cuvioasei Teodora ne vor ajuta să aducem sfintele sale moaște acasă, ca și pe cele ale sfântului cuvios Ioan Iacob, pe care, de asemenea, îl proclamăm astăzi, din harul lui Dumnezeu, ca sfânt. Viețuitor la mănăstirea Neamț și apoi în deșertul de lângă Ierusalim, la mănăstirea Sf. Gheorghe-Hozeva, unde și-a sfințit viața și a sfințit și neamul nostru românesc. El s-a născut în ținutul Dorohoiului și faima credinței lui și a facerilor de minuni a cuprins creștinătatea, iar Patriarhia Ierusalimului îl consideră în cinstire deosebită. Numele său va fi trecut în calendar. Viața și faptele lui vor îmbogăți literatura noastră religioasă.

Rugăm, așadar, pe cuvioasa Teodora de la Sihla și pe cuviosul Ioan Iacob de la Neamț să se roage lui Dumnezeu pentru noi, pentru împlinirea rugăciunilor și pentru sănătatea noastră. Amin !»

Astfel s-au desfășurat evenimentele prilejuite de proclamarea solemnă a hotărârii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române privind trecerea în ceata sfinților a cuviosului Ioan-Iacob de la Neamț și a cuvioasei Teodora de la Sihla.

Participarea credincioșilor, atât la Neamț și la Sihla, cât și la Iași și nu numai din zonele învecinate, ci din toată țara, a fost impresionantă, atât ca număr cât și ca trăire duhovnicească, arătând prin aceasta că poporul român ortodox a rămas puternic ancorat în credință și în încrederea în puterea ocrotitoare a preabunului Dumnezeu și în ajutorul sfinților bineplăcuți lui Dumnezeu din neamul acesta necuvântat.

**SFÂNTUL GHERMAN, OCROTITORUL DOBROGEI.
SLUJBELE SOLEMNE DE LA CONSTANȚA
CU PRILEJUL PROCLAMĂRII CANONIZĂRII**

Continuând acțiunea sfântă de a proclama, la fața locului, pe sfinții români canonizați de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* s-a aflat în zilele de 12—14 iunie 1993 la Tomis-Constanța, pentru proclamarea solemnă a hotărârii Sfântului Sinod privind trecerea în rândul sfinților și înscrierea în calendarul Bisericii Ortodoxe Române a *Sfântului cuvios Gherman din Dobrogea*.

Această acțiune se înscrie în marele și lungul itinerar, început de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* încă din ziua de 21 iunie 1992 la București și continuat prin Transilvania, Moldova, Oltenia, București, din nou Moldova și iată, de data aceasta, în Dobrogea.

Într-un fel, *Prea Fericitul Sa* a încheiat la Tomis itinerarul pe care și l-a propus în legătură cu aducerea la cunoștința credincioșilor ortodocși români a hotărârilor Sfântului Sinod, în cadrul unor manifestări religioase solemne. Și nu este lipsit de semnificație faptul că acest itinerar se încheie la Constanța, Tomisul de odinioară, unde s-a propovăduit pentru prima dată creștinismul și de unde a început, de fapt, răspândirea creștinismului la strămoșii noștri geto-daci și dacoromani.

Cetățile pontice, vechi dave traco-dacice și mai târziu (sec. IV) cetăți de refugiu și apărare a scito-goților, au intrat, din vremuri străvechi, în circuitul comercial și cultural. Se știe precis că Darius I «al lui Istaspe» (amintit și de M. Eminescu în *Scrisoarea a III-a*), celebrul strateg persan, a ajuns până în aceste locuri și chiar peste Dunăre (în Bărăgan) din dorința de noi cuceriri sau de cunoaștere a lumii (sec. VI î.d.Hr.).

O descriere a locurilor respective o face, mai precis, Herodot, părintele istoriei (sec. V î.Hr.), care, pe lângă date istorice, toponimie, bogății, comerț, arată că «dacia erau cei mai dreپți dintre traci», deci o constatare morală. Mai mult, în *Istoriile* sale, Herodot prezintă chiar amănunte asupra spiritualității traco-dace, arătându-se încântat de zeul Zalmoxe și de credința în nemurire a strămoșilor noștri. De la «părintele» istoriei avem descrierea primelor cetăți comerciale «grecești»: Tomisul, Callatisul, Histria, precum și cele două extremități pontice: Odessa (Odesa) și Varna. Se fac referiri și la alte cetăți așezate pe litoral cum ar fi Dionisopolis (Balcicul).

Istoricul Arrian (sec. II î.Hr.), preluând o știre mai veche, descrie trecerea lui Alexandru Macedon prin Muntenia când, neputând avansa din cauza holdelor, a poruncit soldaților să taie grâul cu sabia pentru a-și croi drum.

Iscusitul geograf Ptolemeu, în cartografia sa, pe lângă enumerarea a mii de cetăți din Imperiul roman, nominalizează aproape două sute de localități din Dacia Pontică.

Din mitologia greacă nu puteau lipsi referirile la provincia respectivă. Aici, în Dacia Pontică, veneau argonauții să caute lâna de aur; aici vulturii «devorau» ficatul pedepsitului Prometeu; tot aici Orfeu și Bachus își găseau nenumărați adepți, cum bine glăsuiește poetul orb, și el legendă, Homer, în *Iliada*, și *Odiseea*, precum și Virgiliu, în *Eneida*.

Perioada de legendă și mit, de mutații spirituale, de împliniri și centralizare a statului dac, toate s-au desăvârșit și au creat aureola regelui Burebista și a marelui-preot al dacilor, Deceneu. Nu surprinde decât pe cei fără cultură faptul altoirii creștinismului pe vechea și traînica spiritualitate dacă, din îngemănarea cărora s-au născut poporul român și civilizația latino-ortodoxă. Cele consemnate de Platon, Iordanes și de către istoricii bisericești: Socrate, Sozomen, episcopul Eusebiu de Cezareea, Origen ș.a. sunt reale, permanent verificabile și întărite de studii, articole, cercetări, descoperiri arheologice întâmplătoare sau programate.

Nu putem trece cu vederea prezența și activitatea benefică a lui Ovidiu — poetul exilat — la Tomis și consecințele ei pentru răspândirea în această regiune a Evangheliei Domnului.

Din mica introducere, înțelegem de ce Pronia divină a binecuvântat Dacia întreagă, și mai ales regiunea pontică, prin trimiterea la propovăduirea Evangheliei, aici, a întâiului chemat la apostolat, *Andrei*, fratele lui Petru (Matei IX, 9; Ioan I, 39).

Agenda de lucru a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pe anul 1993 fiind foarte încărcată, a fost necesară amânarea în vară a proclamării, la fața locului, a canonizării cuviosului Gherman al Dobrogei. De fapt sfinții n-au date omenești — alcătuite, ei sunt peste timp, dar și-au pregătit veșnicia în timp și în trup. Stabilirea datei calendaristice pentru cinstirea cuviosului Gherman s-a făcut ținându-se seamă de tradiția, de îndelungata venerare locală, ca și de practica altor comunități creștine. S-a convenit ziua de 29 februarie, împreună cu Sf. Ioan Casian, deoarece amândoi au fost daco-romani, călugări, dascăli, pelerini, ucenici ai Sf. Teotim, episcopul Tomisului, apărători ai Sf. Ioan Gură de Aur la Constantinopol și Roma, închinători la Locurile sfinte și organizatori, printre alții, ai monahismului creștin în apusul Europei. Iată, așadar, și dimensiunea ecumenică și importanța acesteia în vremea noastră.

Cele menționate mai sus, dragostea Întăistătorului Bisericii noastre pentru Legea străbună, îndatorirea și răspunderea sa pentru bunul mers al Ortodoxiei românești, l-au determinat pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist să revină în Constanța pentru sfânta misiune a oficializării, aici, a canonizării cuviosului Gherman al Dobrogei și ocrotitor al monahismului ortodox.

Ziua fixată pentru desfășurarea solemnităților a fost *duminică, 13 iunie 1993*.

Încă din ajun, I.P.S. Arhiepiscop Lucian al Tomisului pregătise totul pentru cinstirea evenimentului și desfășurării ceremoniei după datină și după toată cuviința.

Sosirea membrilor Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a avut loc sâmbătă, 12 iunie 1993.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a fost întâmpinat după toată rânduiala de către I.P.S. Lucian, chiriarhul locului, care a rostit un cuvânt de bun-venit. Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române a răspuns, mulțumind pentru toată osteneala, dând binecuvântare credincioșilor de față și felicitând pe slujitorii din sobor.

Din încredințarea *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* slujba Privegherii a fost oficiată de către P. S. Episcop Roman, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi ai catedralei episcopale din Constanța.

P. S. Episcop Roman, cunoscut călugăr cernican, a rostit un cuvânt mângâietor despre rolul monahismului și monahului în viața Bisericii și în misiunea creștină, ieri și astăzi.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, cu membrii Sf. Sinod care l-au însoțit, au fost cazați la Schitul Sf. Maria — Techirghiol. Aici, s-au precizat detaliile praznuirii și s-a definitivat programul pentru ziua următoare.

Duminică, 13 iunie 1993, zi însemnată în calendar ca duminica «Tuturor sfinților», slujitorii catedralei arhiepiscopale au săvârșit slujba aghiasmei, pentru binecuvântarea credincioșilor, precum și pentru stropirea cu apă sfințită, a icoanelor și a locului unde se va oficia Sfânta Liturghie.

După obiceiul locului, ierarhii slujitori au fost primiți în catedrala Arhiepiscopiei, credincioșii cântând imnul arhieresc și oferind flori oaspeților. După îmbrăcarea ierarhilor și slujitorilor, cuvioșii părinți și maici starețe : Gherontie de la mănăstirea Cocoșu, Ioan de la schitul Dervent, Semfora de la schitul Techirghiol, Irina de la mănăstirea Celic Dere, Adriana de la mănăstirea Saon și alții, au ridicat icoanele sfinților, pregătite pentru sfințire : Sf. Apostol Andrei, Sf. Ioan Casian, Sf. Ierarhi Teotim și Bretanion de Tomis, Cuviosul Gherman al Dobrogei și au pornit în fruntea procesiunii, în ordine perfectă, în sunetul clopotelor catedralei și în armonia troparelor sfinților, către locul unde urma să se săvârșească Sf. Liturghie. Aici, pe un podium special amenajat pe ruinele vechii bazilici a Tomisului, au luat loc după rânduială : *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, I.P.S. Arhiepiscop Lucian al Tomisului, P. S. Episcop Petru de Bălți, locțiitor de mitropolit al Mitropoliei Basarabiei, PP.SS. Episcopi Gherasim al Râmnicului, Calinic al Argeșului, P. S. Episcop Roman, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, P. S. Arhieriu Casian, vicarul Episcopiei Dunării de Jos. Dintre preoți, în afara celor de la catedrala și de la centrul eparhial, au slujit : P. C. pr. Constantin Pârveu, vicar patriarhal, P. C. pr. prof. Mircea Păcurariu, decanul Facul-

tății de teologie din Sibiu, P. C. pr. Augustin Rusu, secretar la Cancelaria Sf. Sinod ș.a. Dintre diaconi, în afara celor din soborul catedralei, au oficiat : P. C. prof. Emil Cornișescu, P. C. prof. I. Mihalache, directorul Seminarului din Buzău, PP.CC. diac. Marin Bruno și Petru David de la mănăstirea Antim din București.

De asemenea, au venit să fie de față, la aceste momente solemne și de mare sărbătoare, înalți demnitari de stat, reprezentanți ai autorităților locale, oameni de cultură, personalități politice.

Anunțând începerea Sfintei Liturghii și a solemnităților din această zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, adresându-se mulțimii de credincioși și tuturor celor prezenți (cca. 25.000 persoane), a spus :

«Ne-a învrednicit preabunul Dumnezeu ca, astăzi, să pășim pe aceste urme sfinte ale Părinților Bisericii neamului nostru și să săvârșim împreună, la dorința credincioșilor și la dorința clerului din Dobrogea, actul mare și sfânt al proclamării canonizării Sfântului Cuvios Gherman din Dobrogea. Este, desigur, o zi unică în viața noastră a tuturor. Noi, ierarhii Sfântului Sinod, suntem, cu inima și cu dragostea noastră părintească, alături de preoții și credincioșii din acest ținut românesc unde sfinți, mărturisitori și nevoitori întru cele dumnezeiești, au trăit, s-au nevoit și ne-au lăsat moștenire sfântă, credința strămoștească.

Să înălțăm împreună rugăciunile către bunul Dumnezeu cu să ajute poporului român și să ajute lumii întregi. Vom face azi rugăciuni pentru binele întregii omeniri, pentru sănătatea, mântuirea și pentru iertarea păcatelor noastre. Să ne gândim și să ne rugăm pentru frații noștri români de la Tiraspol, ca puterea lui Dumnezeu să se reverse cu dreptate sfântă asupra lor și asupra neamului nostru românesc, asupra tuturor fraților noștri români, oriunde s-ar afla ei. Să închinăm, așadar, aceste clipe rugăciunii și meditației noastre sfinte pentru că asemenea clipe și asemenea zile nu întâlnim de multe ori în viața noastră. Să ne ajute bunul Dumnezeu să folosim rodnic clipele de rugăciune».

Toată slujba s-a desfășurat, apoi, într-o atmosferă de cuviință și respect, în liniște perfectă și ordine desăvârșită. Se cuvine să menționăm, aici, că un aport deosebit la realizarea și păstrarea acestei atmosfere l-a avut Amiralitatea portului Constanța care a asigurat ordinea și disciplina cu un grup de tineri militari.

Răspunsurile liturgice la Sfânta Liturghie au fost date de către corul catedralei conștănțene și de un grup de elevi seminariști de la Seminarul teologic din Buzău.

La sfârșitul Sfintei Liturghii, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* s-a adresat din nou mulțimii de credincioși, reamintind sem-

nificația și importanța acestei zile și a rugat pe P. S. Arhiepiscop-vicar Casian Gălățeanul să dea citire hotărârii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, privind canonizarea cuviosului Gherman din Dobrogea :

TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI,
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE,

PREA IUBITULUI CLER ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI
DIN CUPRINSUL PATRIARHIEI ORTODOXE ROMÂNE,
HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU PĂRINTELE LUMINILOR,
IAR DE LA NOI PATRIARHICEȘTI BINECUVÂNTĂRI,

Amintindu-ne de sfinții și dreptii Bisericii, rememorăm cuvintele psalmistului : «Bucurați-vă dreptilor ! Celor drepti li se cuvine laudă» (Ps. 32, 1).

Adevărul acestor cuvinte este cuprins în paginile Sfintei Scripturi și în Tradiția Bisericii creștine, cinstirea și pomenirea celor drepti, prin sfinte slujbe și cântări bisericesti, fiind un act de laudă adusă lui Dumnezeu.

«Prin sfinții care sunt pe pământul Lui, minunată a făcut Domnul toată voia întru ei» (Ps. 15, 3).

De la începuturile vieții creștine, cuvântul lui Dumnezeu s-a vestit prin aleșii Săi în felurite chipuri : Prin martirii care au urmat prin moartea lor mucenicească pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos, care s-a jertfit pentru păcatele noastre ; prin mărturisitori, care au mărturisit credința în învierea lui Hristos, suferind chinuri, primejdii și chiar moarte ; prin ierarhii Bisericii, care au strălucit prin înțelepciune și bărbăție în propovăduirea dreptei credințe și, în sfârșit, prin cuvioși, care au biruit în lupta cu ispitele, cu slăbiciunile firii, cu păcatul, stăruind neîncetat în practicarea virtuților creștine, în credință, nădejde și dragoste.

Istoria creștinismului românesc, ne oferă strălucite exemple de cuvioși și trăitori ai evlaviei creștine. Din rândul acestor nevoitori și trăitori, bineplăcuți lui Dumnezeu, s-a ridicat și cuviosul Gherman din Dacia Pontică, pe la sfârșitul secolului al IV-lea, în părțile Sciției Mici (Dobrogea de astăzi), prieten și sfătuitor al sfântului Ioan Casian, împreună-viețuitor și călător la Locurile sfinte și mai apoi misionar în apusul Europei.

De aceea, luând aminte la viața duhovnicească a cuviosului părintelui nostru Gherman, la folosul duhovnicesc de care

se împărtășesc creștinii noștri și la faptul că Ortodoxia dobrogeană îl păstrează în cultul ei, alături de sfântul Ioan Casian, care se prăznuiește în ziua de 29 februarie.

Smerenia noastră, împreună cu toți membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, cercetând viața, faptele și săvârșirea cuviosului Gherman din Dobrogea și purtând grijă de folosul comun al credincioșilor; ținând seama de cele arătate de către Arhiepiscopia Tomisului, care a cerut ca pomenirea cuviosului Gherman să fie în ziua de 29 februarie, alături de sfântul Ioan Casian, iar în anii nebisecți, pomenirea lui să se facă la 28 februarie;

Urmând rânduiala canonică și sinodală și chemând în ajutorul nostru puterea Celui Preaînalt,

HOTĂRÂM :

De acum înainte și până la sfârșitul veacurilor, cuviosul Gherman, preotul și călugărul din Dobrogea (Dacia Pontică), să fie pomenit alături de bărbații cei cuvioși și mărturisitori de Hristos, cinstindu-se cu slujbe și pomeniri, după rânduială, în ceata «Cuvioșilor», în tot cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române cu numele de «Sfântul Cuvios Gherman din Dobrogea».

Drept zi de prăznuire a sfântului, statornicim ziua de 29 februarie, iar în anii nebisecți, 28 februarie, alături de sfântul Ioan Casian, urmând ca numele său să fie trecut în sinaxar, în cărțile de cult și în calendarul Bisericii noastre.

Rânduim să se tipărească slujba, viața și icoana cuviosului, care să fie primite cu toată evlavia de către binecredincioșii creștini.

Hotărâm, de asemenea, ca icoana sfântului să se așeze la loc potrivit, alături de cele ale altor sfinți de neam român, în toate bisericile noi, ori în cele care se vor zugrăvi de acum înainte în cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române.

Și pentru ca evlavia credincioșilor noștri să sporească, mai rânduim ca orice sfânt locaș ce se va zidi în cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române să poată lua hramul «Sfântul Cuvios Gherman».

Spre deplină statornicire a celor pe care le-am rânduit în chip canonic, întărim cu semnăturile noastre actul de față ca Tomos patriarhal și sinodal de canonizare, adică de așezare în rândul sfinților cuvioși, a sfântului Gherman din Dobrogea, spre a-l aduce la cunoștința evlaviosului cler și dreptcredincioșilor creștini din cuprinsul Patriarhiei Române.

Dat în București, în anul mântuirii 1992, luna iunie, ziua a douăzecea.

MEMBRII SFÂNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE.

După citirea Actului de canonizare, au fost binecuvântate și sfințite, prin stropirea cu aghiazmă, toate icoanele aduse aici în acest socp după care, rând pe rând, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a ridicat, în văzul mulțimii și în semn de binecuvântare fiecare dintre aceste icoane.

A fost arătată, mai întâi, icoana reprezentând pe Sfântul Apostol Andrei, părintele creștin al neamului nostru, cel dintâi chemat la apostolat de către Mântuitorul Iisus Hristos și primul apostol al strămoșilor noștri.

Au urmat icoanele reprezentând pe Sfântul Teotim de Tomis, apărătorul neamului său și spaima păgânilor, și Sfântul Bretanion apărătorul dreptei credințe. Aceștia au trăit și au slujit, acum o mie cinci sute de ani, tot în acest loc, în această bazilică, ruinată de păgâni, dar credința în Hristos pe care au propovăduit-o s-a păstrat nealterată până la noi. De aceea, astăzi, în Tomisul cel bătrân, precizează *Prea Fericitul Părinte Patriarh*, se slujește ca și atunci, mărturisim pe Dumnezeu ca și strămoșii noștri și luăm ca mijlocitori, în Cortul sfânt al sfinților pe cei ce Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române i-a canonizat.

În sfârșit, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a înălțat în văzul mulțimii, binecuvântând-o, icoanele Sf. Ioan Casian și a prietenului său, Sfântul-cuviosul Gherman al Dobrogei, ocrotitorii acestor locuri, născuți și crescuți aici, educați și formați, creștini și misionari, contemporani și prieteni cu marii Părinți capadocieni.

După această prezentare în atmosfera de adâncă și solemnă evlavie și trăire creștină, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a rostit un bogat cuvânt de învățătură, spunând :

«Cu adâncă emoție participăm, în ziua aceasta binecuvântată de Dumnezeu, la proclamarea canonizării Sfântului Cuvios Părinte Gherman din Dobrogea. Ne-a impresionat mult participarea credincioșilor din primele momente ale dimineții. Ne-a mișcat evlavia și răbdarea lor. Ne-a impresionat modul în care ei păstrează credința noastră străbună și aici în Dobrogea, mărturie că «Hristos sălășluiește în inimile» lor curate (Efeseni 3, 17).

Dobrogea, numită în vechime *Sciția Mică*, având drept capitală Tomisul, oraș așezat aici la malul mării, cu celelalte cetăți vecine, Histria și Callatis, albite de valurile mării și de curgerea vremii, păstrează cu sfințenie numeroase urme ale pașilor propovăduitorilor binecuvântați de Dumnezeu să vestească strămoșilor noștri «cuvântul vieții» (I Ioan 1, 1). Acest colț de țară păstrează râvna și icoana Sfântului Apostol Andrei, «cel dintâi chemat la apostolie» de către Mântuitorul Hristos (Ioan 1, 40). Și, după cuvântul Său : «Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh» (Matei 28, 19), acest părinte al strămoșilor și Bisericii noastre a îndeplinit această poruncă. Sămânța Evangheliei a găsit aici, în *Sciția* «pământul

cel bun» în sufletele lor «rodind însutit» (Luca 8, 8), crescând și îmbogățind de-a lungul secolelor coroana stejarului credinței neamului nostru românesc. Generație după generație, strămoșii noștri, creștinii dobrogeni, episcopi și preoți, monahi și credincioși, au sfințit cu lacrimile ostanelilor duhovnicești și cu sângele martiriului pentru Hristos acest pământ sfânt și l-au avut ca pe un altar liturgic al seminției lor. Pe pietrele acestui pământ au întemeiat și au ridicat o aleasă și slăvită Biserică lui Hristos, «stâlp și temelie a adevărului» (1 Timotei 3, 15). Mii de sfinți martiri, cunoscuți în Sfânta Tradiție a Bisericii primelor secole sau anonimi purtând «cununa vieții» (Apocalipsa 2, 10), știuți numai de Dumnezeu, și-au dat viața pentru Hristos aici, în pământul Dobrogei.

Se roagă astfel pentru noi, Sfântul Apostol Andrei, Sfântul Cuvios Gherman, Sfinții Martiri Epictet și Astion, Flavian și Filip de la Isaccea, Sfinții Mucenici de la Niculițel : Zotic, Atal, Camasie și Filip ale căror mouște se află, spre mângâierea credincioșilor, la mănăstirea Cocoșu, precum și nenumărați martiri din rândul ostașilor. Se roagă pentru noi marii ierarhi ai Tomisului : episcopul martir Efrem, pomenit în Sinaxarul Bisericii la 7 martie ; episcopul martir Tit, apărător al credinței ortodoxe ; episcopul martir Marcu, unul din cei 318 Sfinți Părinți, participanți la Sinodul I ecumenic ; Sfântul Ierarh Betranion de care ne vorbește Sfântul Vasile cel Mare lăudându-i râvna, numit de el «bărbat destoinic și renumit pentru virtutea vieții sale», și care «plin de credință... a înfruntat stricarea dogmelor» (Teodoret al Cirului) ; Sfântul Ierarh Teotim I, prietenul și apărătorul Sfântului Ioan Gură de Aur ; Sfântul Ioan Casian, înțeleptul Părinte, și el ucenic al Sfântului Ioan Gură de Aur, mare sfătuitor al monahilor și organizator de vetre mănăstirești, departe de locurile părintești după care a suspinat întreaga-i viață.

Se roagă apoi pentru noi Sfântul Cuvios Părinte Gherman pe care de astăzi, an de an, îl vom cinsti cu laude și cu cântări duhovnicești, în ziua de 29 februarie iar în anii obișnuiți pe 28 februarie, alături de Sfântul Ioan Casian de care a fost strâns legat sufletește încă din anii copilăriei. Au mers împreună la școală, au continuat apoi studiile, probabil în una din marile cetăți ale Bizanțului. Au renunțat la viața lumească și, după cuvântul Evangheliei, i-au urmat lui Hristos (Matei 16, 24), mergând la o mănăstire nu departe de locurile natale. În dorința lor de desăvârșire au început să călătorească în sfinte pelerinaje, așa cum vă aflați mulți dintre dumneavoastră astăzi aici. I-au văzut pe sihaștrii din Siria, pe cei din Palestina și Egipt, călugări îmbunătățiți,

de la care au cerut sfaturi, de la care au aflat, mereu întrebând, scara desăvârșirii în Hristos. După ce și-au umplut sufletele de frumusețea vieții celei retrase departe de ispătele lumii și după ce și-au întărit puterile până la măsura de a putea fi folositori și altora, s-au întors în Europa; Sfântul Ioan Casian plecând mai departe în apusul Europei iar Cuviosul Părinte Gherman rămânând în pământul și Biserica neamului său, îmbunătățind prin sfatul său, plin de înțelepciunea trăirii filocalice și a nevoițelor și prin pildă vie, viața monahală din Dobrogea. Pe drept cuvânt îl numea Sfântul Ioan Casian, la puțină vreme după trecerea la cele veșnice, pe la 405—415, după aproape 50 de ani de nevoițe în lumea aceasta, «Sfântul Părinte Gherman», cunoscându-i și prețuindu-i viața și chipul de mare dascăl în tainele și căile desăvârșirii ortodoxe, model de viață curată și ostenitor de post și rugăciune neîncetată. Iar pentru noi, dreptmăritorii creștini de azi, Sfântul Cuvios Gherman din Dobrogea nu este numai caldul rugător și solitor al nostru în fața lui Dumnezeu, trăitor în timpurile de formare a poporului român, ci și mesagerul virtuților creștine și al numelui neamului nostru în vetrele de sihăstrie și în lumea secolului al IV-lea după Hristos.

Înalt Prea Sfințite Arhiepiscop Lucian, aveți astăzi, aici la Tomis, bucuria de a fi înconjurat de icoanele acestor Sfinți aleși ai Bisericii neamului; aveți bucuria apoi, de a fi înconjurat de asemenea credincioși, preoți și monahi, de asemenea tineri, de acești prunci, care sunt viitorul credinței noastre. Aveți cu adevărat aici, Înalt Prea Sfinția Voastră, un ogor, o grădină a Maicii Domnului, cu mănăstiri, cu biserică, slujitori și credincioși de mare valoare duhovnicească. Am înțeles că sunteți sprijinit și ajutat în buna-chivernisire a Sfintei Arhiepiscopii de onoratele autorități de Stat care ne-au bucurat și astăzi prin prezența lor. Ne-am bucurat și de prezența reprezentanților oștirii române, cîn mijlocul cărora, așa oum ne arată Sinaxarul Bisericii și istoria Patriei au vlăstărit și vor vlăstări peste veacuri viteji apărători ai Neamului și ai credinței, martiri și eroi.

Suntem, iubiți credincioși, la această Sfântă Liturghie Biserica Ortodoxă Română în întregimea ei, împreună cu noi fiind și Mitropolia Basarabiei, prin prezența Prea Sfințitului Petru, locțiitor de mitropolit, însoțit de preoți și credincioși din această parte de țară scumpă sufletului nostru. Am simțit încă o dată, minunea dumnezeiască ce s-a săvârșit și la mănăstirea Putna, când Biserica l-a canonizat pe Ștefan cel Mare. Icoana Sfântului a fost sărutată de credincioși din Transilvania și Oltenia, din Moldova și Dobrogea, de la Chișinău și Cernăuți... Într-o vreme Biserica Ortodoxă Română a fost împreună, căci Biserica Mân-

tutorului Hristos nu are hotare pământești; ea are ca hotare doar sufletele, credința și limba.

Să ne ajute bunul Dumnezeu tuturor și să vă binecuvânteze cu pace, cu sănătate și cu bucurii la casele dumneavoastră. Să ne învrednicim de pilda Sfinților români dobrogeni. Să-i chemăm în rugăciunile noastre să ne ocrotească viața și să-i cinstim cu bucurie duhovnicească ca pe niște fii binecuvântați ai neamului nostru, împreună cu ceata Sfinților Apostoli și cu toți Sfinții. Să cerem ajutorul și mijlocirea lor, care este bine primită de Dumnezeu și ne izbăvește de păcate.

Din partea mea și a ierarhilor Sfântului Sinod duceți binecuvântarea Bisericii tuturor celor din familiile dumneavoastră și, cu dragoste de Dumnezeu și de semeni, rugați-vă pentru pacea lumii și pentru frații noștri români închiși la Tiraspol, ca să fie izbăviți de batjocura și de chinul în care se află. Pentru rugăciunile Cuviosului Părinte Gherman, Hristos Domnul nostru să ne miluiască și să ne măntuiască pe toți, cu al Său dar și a Sa iubire de oameni. Amin».

Corul și credincioșii au intonat Imnul patriarhal și Mulți ani trăiască!

Cu vădită emoție, a răspuns I.P.S. Lucian, arhiepiscopul Tomisului, mulțumind lui Dumnezeu pentru toate câte s-au săvârșit spre slava Sa și cinstirea sfinților. Cuvânt de mulțumire a fost adresat Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru că a răspuns invitației Arhiepiscopiei Tomisului de a proclama la fața locului pe sfinții dobrogeni. De asemenea, a adresat cuvânt de cinstire înalților ierarhi slujitori și a apreciat răspunsul bun al tuturor oaspeților și invitaților.

N-au fost trecuți cu vederea colaboratorii apropiați de la Centrul eparhial, slujitorii și corul catedralei, stareții mănăstirilor, protopopii, preoții veniți pentru a menține ordinea și toți credincioșii ortodocși.

Cuvânt de salut, pace și împăcare a fost adresat reprezentanților celorlalte Biserici din oraș care au răspuns acestui sfânt moment al cetății.

Cu recunoștință, Înaltul Ierarh a apreciat gestul creștinesc și românesc al autorităților locale și de stat de a participa la slujbă și la ceremonia proclamării sfinților dobrogeni.

Cu delicatețe a binecuvântat mulțimea de tineri ostași marinari care au dat culoare, încântare și noblețe șirurilor de credincioși în ordine pentru slujbă.

Un cuvânt ales și îndatoritor a fost adresat Amiralității portului Constanța, văslașii Sf. Andrei pe mare, aproape și departe, și apărători neînfricați ai dreptei credințe și a porturilor românești de la Mare...

După încheierea acestor înălțătoare momente de trăire creștină, în aceeași ordine perfectă, cu prapuri și icoanele sfinților, cu intonarea imnului arhieresc și a troparelor sfinților, s-a purces spre catedrală.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a binecuvântat pruncii și mulțimea, oferind icoane și cruciulițe.

După ce slujitorii și-au lăsat veșmintele, s-a oficiat un scurt Te-deum de către ecleziarhul și cântăreții catedralei.

Pe scări, mulțimea a ținut să se fotografieze cu membrii Sf. Sinod, a oferit din belșug flori și s-a cântat îndelung «Mulți ani trăiască...».

După o scurtă întrunire la reședința chiriarhală, la ora 14,00 a avut loc agapa frățească, cu prilejul prăznuirii respective, în salonul de recepție «Cazino» Constanța.

Pe lângă invitații I.P.S. Lucian, au luat parte la agapă reprezentanți ai Președinției, Guvernului și autoritățile locale, primarul orașului și prefectul județului Constanța. În timpul dejunului, corul elevilor Seminarului din Buzău, sub supravegherea P. C. prof. Mihalache și sub bagheta unui elev, a interpretat un buchet de cântări religioase și patriotice. Audiența a rămas încântată de armonia perfectă și execuția impecabilă a vocilor tinere și bine formate. Prea Fericitul Părinte Patriarh a felicitat pe coriști și a adus cuvânt de laudă profesorilor și educatorilor lor, le-a oferit iconițe, cărți și cruciulițe. Elevii au primit felicitări și din partea Chiriarhului locului, mulți dintre coriști făcând parte din Arhiepiscopia Tomisului.

Luând cuvântul, prefectul județului a mulțumit lui Dumnezeu «pentru toate câte ne-a dat nouă» și pentru sfinții ocrotitori ai Dobrogei. Domnia sa a asigurat pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și întreaga Biserică a neamului de sprijin și înțelegere a nevoilor credincioșilor. În același context a vorbit și reprezentantul Guvernului României, asigurând Conducerea bisericească, întregul cler și credincioșii că Statul este preocupat de găsirea unor modalități concrete pentru sprijinirea materială a Bisericii străbune, a slujitorilor ei, ca unii ce sunt, de două mii de ani, pedagogi, dascăli, educatori și sfințitori ai neamului românesc... Sala a izbucnit în aplauze prelungite!

Cuvânt emoționant de laudă lui Dumnezeu, de cinstire a sfinților și de bucurie că în această localitate se află Întâistătătorul Bisericii strămoșești, a fost rostit de primarul cetății Tomis-Constanța.

În continuare, cu putere în duh, a grăit cunoscutul poet și eseist, revoluționar și patriot basarabean, Grigore Vieru, membru al Academiei Române. Cu lacrimi în ochi, cu inimă înflăcărată, cu glas tremurând s-a închinat și a slăvit pe Dumnezeu că a cercetat poporul român de pretutindeni, despărțit de vitregiile istoriei și răutatea oamenilor, dar unit și unic pentru eternitate prin credința strămoșească și Biserica lui Hristos cea una, sfântă, universală și apostolică. Aici trebuie să căutăm țarina neamului nostru, aici se află enigma pentru mulți și veșnicia pentru noi.

În adâncă emoție de români și creștini creată de cuvintele rostite, Grigore Vieru a recitat câteva versuri dintr-un poem dedicat acestei zile. Domnia sa a comparat copiii noștri cu sfinții lui Dumnezeu. Și unii și alții au nevinovăție. Ei sunt semințe pentru sfințirea și rodirea pământului, ei sunt miere și balsam, ei sunt mir și vindecare, ei sunt dăinuire și salvare... Ca un profet, poetul a lansat chemarea reîntregirii

de către noi și în vremea noastră. Toți cei de față s-au ridicat în picioare și cu lacrimi în ochi au ovaționat îndelung.

Profesorul Emilian Popescu, de la Facultatea de teologie din București, cunoscut istoric, cercetător și arheolog, chiar al acestor locuri, indignat de o emisiune pirat de la TVR, în care se arăta că nu există mărturii creștine timpurii pe teritoriul Dobrogei, a ținut să demonstreze, cu probe și exemple categorice, originea creștinismului la strămoșii noștri încă din vremea Sf. Ap. Andrei. Viața religioasă creștină la gurile Dunării și aici, în întreaga arie pontică dintre Dunăre și Mare, a avut o dezvoltare, o continuitate și o organizare aparte, ceea ce nu s-a aflat în tot Imperiul bizantin. După năvălirea popoarelor barbare și mai ales după căderea Constantinopolului (1453), la noi s-a continuat civilizația bizantină prin definiție creștină și ortodoxă. N. Iorga a sintetizat ca nimeni altul, că aici, s-a petrecut și a dăinuit fenomenul «Bizanț după Bizanț». În încheiere, vorbitorul a citat încă doi episcopi de Tomis necunoscuți și abia acum identificați după niște inscripții de curând descoperite.

Precis și la obiect a fost intervenția P. C. pr. prof. Mircea Păcurariu, care, cu precizia cercetătorului și cu mozaicul datelor sigure, istorice, a prezentat o strălucitoare frescă a pătrunderii și răspândirii creștinismului la noi încă din vremea Sf. Apostol Andrei și Sf. Ap. Pavel. Vorbitorul a accentuat un punct de vedere real și sănătos, anume : răspândirea Evangheliei a avut loc în același timp în toată aria de formare a poporului român. Organizarea centrelor eparhiale a fost deosebită. Așa este cazul, a spus conferențiarul, cu Transilvania, unde, în vremea noastră, ca și în Dobrogea, s-au descoperit nenumărate mărturii creștine apostolice. De fapt, din Transilvania au venit în Dobrogea, atunci sau mai târziu, păstorii cu oile lor și au ctitorit biserici, schituri și mănăstiri, unii au rămas aici, alții, din aceste locuri, au plecat peste Carpați, întărindu-se și neamul, păstrându-se și credința ortodoxă.

Sărbătoarea de astăzi este praznicul tuturor românilor, este o continuare a ospitalității românești prin cinstirea strămoșilor lor : sfinți, martiri, mărturisitori, dascăli sau monahi, ierarhi sau preoți cum este cazul de față. Cuviosul Gherman este ocrotitorul tuturor creștinilor și mijlocitor către Dumnezeu al neamului său românesc.

Cuvânt de aleasă cinstire a fost adus și de către P. S. Episcop Petru de Bălți, locțiitor de mitropolit al Basarabiei. P. S. Sa, a arătat că, deși izolată, Biserica Basarabiei a fost una cu neamul ei. Dunărea a fost fluviul sfânt pentru toate provinciile românești. Delta Dunării a fost, ca și Nilul în Egipt, un paradis al călugărilor. Un braț al fluviului, parțial sub stăpânire străină astăzi, se numește și s-a numit Chilia. Nu este exclus ca aici să fi fost și Cuviosul Gherman și cei împreună cu dânsul.

Basarabia n-a fost despărțită niciodată de surorile sale sfinte : Dobrogea și Moldova și totdeauna a iubit pe cea de-a patra Bucovina. Cine nu știe că din sudul Basarabiei, astăzi sub călcâi străin, de la Asprocastron (Cetatea Albă) domnitorii comuni ai provinciilor sus-

amintite, Mușatinii au transferat pe Iosif Mușat, mitropolitul, la Suceava.

De aici din sudul sfintei Basarabii s-a ridicat un sfânt și ca toți sfinții români și-a apărat credința și țara : Sf. Ioan de la Cetatea Albă (martirizat la 2 iunie 1330) transferat la Suceava (1400) și devenit ocrotitorul ortodoxiei pentru români, ucrainenii și chiar pentru polonezi (după 1622). Iată rostul Mitropoliei noastre și nedespărțirea ei de trupul țării și de cârja unică a Patriarhului României.

Și cuvântarea P. S. Sale a fost ascultată cu sfântă emoție, fiindcă toți românii sunt îngrijorați de ceea ce se petrece în Bucovina și, în general, între Prut și Nistru.

Cu o inspirație deosebită, cu experiența atâtor întruniri la care a luat parte și cu o putere de sinteză deosebită, I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei a luat cuvântul și la această agapă : I.P.S. Sa nelipsind de la pelerinajul anului : Transilvania, Moldova și acum Dobrogea. Rezumând și punctând importanța cuvântărilor și intervențiilor antevorbitorilor, a subliniat faptul de drept și îndatorirea canonică a Bisericii Ortodoxe Române de a trece pe aleșii săi în rândul sfinților pentru că este cu adevărat autonomă și autocefală. În același timp și celelalte Biserici Ortodoxe surori participă la acest act de dreptate, trecând în calendar și în sinaxare numele celor sanctificați. La fel procedăm cu aceștia și noi. Este vremea să ne identificăm, cu toate că mulți dintre sfinții români, de-a lungul timpului, au fost trecuți în acte martirice sinaxare sau slujbe de către Constantinopol, Sf. Munte Athos și chiar de unele Biserici apusene. Sinaxarul, ca și imnele legate de viața sau de activitatea cuviosului, a sfântului sau martirului sunt, de fapt, una dintre justificările canonizării. Și cum ați văzut și auzit, seara „la priveghere sau dimineața în zori, se face parastas pentru cel canonizat ca o mijlocire către Dumnezeu prin puterea sfântului și în același timp o firească iertare că ne-am lenevit până acum să recunoaștem meritele credinței și vieții de duh ale celui sau ale celor ce-i trecem în rândul dreptilor, bineplăcuți ai lui Dumnezeu. Un sfânt sau un cuvios canonizat, a subliniat I.P.S. Sa, înseamnă exercitarea autonomiei și autocefaliei Bisericii și conlucrării ei cu Sfântul Duh. O canonizare a unuia sau mai multor sfinți înseamnă o istorie și o stabilitate a unui neam creștin, cum suntem noi, românii, sub puterea arhieriei lui Hristos și a harului Sfântului Duh.

În continuare, I.P.S. Mitropolit Daniel a făcut câteva considerații asupra constelației sfinților Bisericii și a cercului de sfinți români care nu se închide aici, la Constanța, ci aici se face doar un jubileu, Dobrogea fiind întâiul staul de sfințenie a neamului nostru. Strămoșii noștri, a ținut să sublinieze I.P.S. Daniel, nu cunoșteau canoane sau norme speciale de consacrare a sfinților, dar ei au pregătit, de jos în sus, calea intrării în istorie a sfinților, anume : prin legende și balade, prin doine și jeluri, prin tradiții, datini și privegheri. Extraordinară inteligența poporului nostru ! El a știut, sub stăpâniri crunte, să-și ocrotească sfinții și martirii în perspectiva binelui, eliberării, libertății și independenței. Miorița, Meșterul Manole, Brâncovenii, Ștefan cel

Mare și mulți alți eroi și sfinți, identificați de istorie sau știuți numai de Dumnezeu, îi găsim în aceste imne și ovații în afara cultului Bisericii.

De aceea, a încheiat vorbitorul, și consacrară de astăzi întărește înălțimile credinței ortodoxe române și mărește temelia neamului nostru. Suntem siguri că Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist va găsi și alt prilej de bucurie și întărire duhovnicească și împreună cu Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, va călăuzi corabia Mântuitorului spre liman liniștit. În același timp, I.P.S. Arhiepiscop Lucian va chibzui și va angaja și organele locale spre slava Bisericii strămoșești și spre cinstirea neamului.

În continuare, prin cuvinte chibzuite, prof. univ. dr. matematician Mihai Botez, noul ambasador al României la O.N.U., și-a exprimat mulțumirea față de ceea ce s-a făcut, dovada libertății noastre și dreptul Bisericii Ortodoxe Române, ca cea mai veche și mereu nouă instituție a neamului, să se manifeste în contextul lumii de astăzi. De fapt, în lumea întreagă Biserica a fost aceea care a ținut pe toți românii în nădejde și armonie. A venit vremea să recunoaștem și să mulțumim slujitorilor săi adevărați că și-au îndeplinit misiunea. De acum este îndatorat statul să o ajute, fiindcă Biserica este însuși poporul și veșnicia lui.

La mulți ani tuturor.

Ca o gazdă bună, I.P.S. Lucian s-a arătat bucuros și măgulit de cele auzite și și-a exprimat speranța unei reparații a istoriei pentru a reveni la normal și la adevăr prin găsirea modalităților de refacere și organizare a Mitropoliei Tomisului așa cum a fost de la Sf. Ap. Andrei și până la trecerea la Argeș a mitropolitului Iachint de Vicina (1359), de la 1877 până la 1949 și, în zilele noastre, din 1975 și până acum. Toate se fac cu răbdare.

Dar pentru ziua de astăzi, Centrul eparhial a pregătit o surpriză și o firească răsplătire: *Medalia jubiliară*. Aceasta reprezintă un simbol al celor două mii de ani de viață creștină, o recunoaștere a faptului că predica Sf. Ap. Andrei a dat roade și s-au înmulțit talanții, o incununare a misiunii sfinților, martirilor, mărturisitorilor de pe teritoriul pontic și danubian, o filă de aur a pelerinajelor sfinte ale «prienilor» Mântuitorului, Ioan Casian și Gherman.

Întâiu cinstit cu obiectul sacru, cum era firesc, a fost Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Mitropolitul Munteniei și Dobrogei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist.

I.P.S. Lucian a oferit medalia jubiliară autorităților locale, oamenilor de artă și cultură ai locului sau celor care au merite speciale în legătură cu cercetarea istoriei acestei părți a țării. Medalia va fi oferită tuturor membrilor Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Referindu-se la toate cele ce s-au săvârșit astăzi, la slujba care a avut loc și la agapa frățească oferită de Centrul eparhial, la opiniile exprimate, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a mulțumit, mai întâi, lui Dumnezeu, a cerut milostivirea Maicii Domnului, ocrotirea tuturor sfinților și mijlocirea cuvioșilor proclamați astăzi, ocrotitori a

Dobrogei și ai întregului pământ românesc, Sf. Ioan Casian și Cuviosul Gherman al Dobrogei.

Suntem siguri, a precizat Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, că slujbașii răului n-au văzut și n-au auzit nimic, n-au simțit și cercetat cele de cuviință din istorie pentru a consemna în presă lucrul cel bun. Nu toți, însă unii sunt de rea credință văzând numai negru în fața ochilor, permițându-și să-și golească veninul din suflet umplând paginile ziarelor și revistelor cu jigniri și neadevăruri. Dar fiecare va da seama pentru cele spuse și scrise. Diavolul nu face mânăstiri! Acela nu cunosc ce s-a făcut de către preoți și credincioși în vremea ateismului. N-au văzut Putna; n-au auzit de Râmeți, nu cunosc mânăstirile din nordul Moldovei, nu s-au minunat de mânăstirea Sâmbăta a Brâncovenilor. Noi nu cunoaștem ierarhi și preoți și nici credincioși adevărați care să fi făcut lucruri sau să fi săvârșit fapte împotriva chemării sau credinței și slujirii lor. Este adevărat că atunci, ca și altădată, azi ca și mâine, vom respecta stăpânirile, «care vin de la Dumnezeu» și «vom da Cezarului ceea ce este al Cezarului», fără a ne abate de la dreapta credință.

Am fost la sfințiri de biserici în Transilvania și Maramureș, la Moisei, la Bistrița... Zeci de mii de credincioși ne-au întâmpinat cu lacrimi și cu flori, în costume naționale, în armonia imnelor noastre vechi, cu toată opoziția și propaganda greco-unită. Acei slujbași papistași care l-au acuzat pe vrednicul de pomenire patriarhul Justinian că le-a confiscat bisericile, sunt astăzi disperăți nu că au pierdut sufletele, foste înșelate, ci pentru că nu pot să-și refacă bogățiile și să-și refacă hambarele cu roadele truditului popor român. Toți sunt furioși acum că nu pot câștiga pe preoți și pe credincioși, în ciuda tuturor ofertelor, chiar valutare. Respectăm și ne doare suferința oamenilor, dar partidele și politica n-au ce căuta în rândul ierarhilor și clerului.

Canonizarea sfinților români din 1955 n-a fost o ambiție a patriarhului Justinian și un prilej de avans al comunismului, cum au afirmat dușmanii Ortodoxiei, ci a fost o plinire providențială, o dovadă de autonomie și autocefalie a Bisericii naționale în vremuri grele, cum bine a subliniat I.P.S. Mitropolit Daniel. Se știe și eram de față când Moscova a amenințat România și a interzis un asemenea act de canonizare, dar murind Stalin, s-a putut face proclamarea sfinților (1955—1956). Pentru canonizarea din 1992 s-a lucrat de mult și încă din vremea patriarhului Justinian și chiar din timpul patriarhilor Nicodim și Miron și, de ce nu, de acum 1500 sau 1000 de ani, din timpul lui Ștefan cel Mare și Sfânt, al Brâncovenilor-martiri și mărturisitori și împotriva uniției.

Chiar eu personal, a subliniat *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, împotriva «indicațiilor prețioase» de a nu vizita Vaticanul, m-am întâlnit cu Papa, în ianuarie 1989 și a avut loc o îmbrățișare frățescă și i-am spus că uniția nu-i pentru poporul român, creștin de două mii de ani, n-are nimic comun cu tradițiile și datinile noastre. A înțeles Sanctitatea Sa, dar cei de la noi nu pot pricepe că, de fapt, credincioșii și ierarhii locului hotărăsc asupra bunurilor parohiilor. Nu

patriarhul sau statul «cedează» biserici sau mănăstiri, ci aceia care le-au făcut și le-au întreținut. Trebuie știut și de către presa scrisă și vizual-auditivă că românii, înșelați de catolici prin uniație, au venit la Biserica mamă. Nu i-a forțat nimeni să devină ortodocși, de aceea au păstrat și au infrumusețat locașurile, le-au pictat și le-au sfințit, în timp ce în 1700, și încă o sută de ani după aceea, au fost dărâmate peste 150 mănăstiri și schituri și arse peste 300 biserici parohiale sau filii ortodoxe de către catolici pentru a distruge ortodoxia și a dezbină neamul românesc din Transilvania. Așa s-a căutat atunci să fim împinși în Europa, așa cum se caută și acum (aplauze).

Sfinții, cuvioșii, martirii, mărturisitorii sunt apărători ai neamului și ai credinței străbune. Europa a fost apărată de ei. Apusul ne oferă democrație, dar și împrumut cu camătă: dar tot de acolo vin și racile ca prostituția, drogurile, destrăbălarea și proxentismul și câte alte păcate împotriva firii. Avem nevoie de o Europă curată, cu arta și cultura creștină, ca aceea a lui Erasm, prieten cu Nicolae Valahul. O Europă a Renașterii, a școlilor și universităților, a tehnicii și inteligenței și nicidecum o Europă cu organisme canceroase, cu o mulțime de secte apocaliptice. Europa să ne dea ceea ce ne-a luat sfânt și drept (aplauze), tezaure, teritorii prin tratate nedrepte, să înlăture embargourile, pentru care noi n-avem vină, și să ne recunoască drepturile istorice pentru România Mare. Așa își va face Europa misiunea, iar noi vom intra în ea și vom fi apărătorii ei. Minciuna și afacerile neavantajoase, amenințările și opreliștile, cauze și clauze nedrepte, înșelări și multe altele nu vor ridica prestigiul Europei. Poporul nostru, credincioșii Bisericii noastre au preferat să sufere, mai degrabă, decât să fie înșelați și batjocoriți.

Ortodoxia românească, a încheiat *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, nu numai că a fost și este în Europa, ci a modelat și a apărat Europa. Și nu numai Europa. În Imperiul roman activau înțelepți ierarhi și prooți, daco-romani, ca cei pomeniți sau canonizați astăzi: Sfinții Teotim, Bretanion, Ioan Casian, Gherman etc. Această Ortodoxie strămoșească a făcut față năvălirilor barbare, a fost refugiu ierarhilor, clerului și credincioșilor din Asia și chiar Africa, a fost ocrotitoarea credincioșilor ortodocși din Imperiul otoman.

Să mulțumim lui Dumnezeu pentru toate câte ne-a dat nouă.

S-a intonat Imnul patriarhal.

I.P.S. Arhiepiscop Lucian a mulțumit călduros *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* pentru că a răspuns invitației sale de a binecuvânta începutul bun al canonizării cuviosului Gherman al Dobrogei și a pomeni pe toți sfinții, începutul sinaxarului făcându-l cel întâi chemat al Mântuitorului Hristos și întâiul apostol al strămoșilor noștri: Sf. Andrei.

Chiriarhul locului și-a îndreptat privirile spre cei de față și și-a arătat recunoștința pentru toate înlesnirile ce s-au făcut inițiativelor în vederea cunoașterii credinței străbune, menținerii și conservării monumentelor istorice, bisericesti și de artă și de a prăznuii cum se cuvine pe sfinții, martirii și mărturisitorii Evangheliei și neamului nostru.

S-a rostit rugăciunea de mulțumire.

În holul Cazinoului, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a felicitat încă o dată oficialitățile de stat și locale pentru reușita prăznuirii și a răspuns la câteva întrebări ale presei în legătură cu actul canonicizării sfinților dobrogei.

La ora 17,00 *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și însoțitorii Săi au făcut o vizită de binecuvântare Amiralității portului Constanța și s-a purces la o mică croazieră pe mare cu un vas de protocol.

Seara, oaspeții au servit cina la Casa arhierască de la Techirghiol, unde au rămas și peste noapte.

A doua zi, 14 iunie, răspunzând dorinței și invitației I.P.S. Arhiepiscop Antim al Dunării de Jos și P. S. Arhiepiscop-vicar Casian Gălățeanul, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a acceptat să facă o vizită canonică în acea eparhie.

După ce și-au luat rămas bun de la colaboratorii I.P.S. Lucian, oaspeții au admirat noua față a cetății Tomis-Constanța, hotelurile și vilele de la Mamaia și au admirat biserica nouă de la Năvodari scăpată de demolare numai datorită evenimentelor din Decembrie 1989.

Primul popas duhovnicesc a fost făcut la mănăstirea Celic-Dere, un monument istoric și de artă impunător și o obște monahală feminină cu tradiție. Aici, în sunetul armonios al clopotelor, unice în țară, obștea, în frunte cu maica stareță Irina, a primit după datină pe distinși oaspeți. S-a vizitat biserica, stăreția, s-a admirat atelierul de covoare și icoane, s-a privit îndelung moara de vânt, s-au rostit aprecieri asupra vieții monahale și cu toții au fost încântați de cadrul natural și parfumul teilor, în floare la acel timp.

Prea Fericitul Părinte Patriarh, a felicitat pe maica stareță și întreaga comunitate, binecuvântând și împărțindu-le cărți, icoane, cruciulițe.

Oaspeții, unii pentru prima dată în vizită în aceste locuri, și-au exprimat admirația pentru un asemenea monument și tot atât de importantă obște.

Menționăm că o parte a delegației, a făcut, cu binecuvântarea *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, o vizită la mănăstirea Saon.

Trecând peste dealul schitului Telița, pelerinii au poposit într-unul din pinteii de aur ai Dunării: mănăstirea Saon. Aici au fost primiți de inimoasa și inteligenta maică stareță Adriana, ucenica și testamntara cuvioasei maici Romana. Și mănăstirea de aici a suferit seismele pământului, fiind distrusă în cutremurul din 1940, ca și nelegiuirea oamenilor, fiind transformată în fermă de stat și adăpost pescăresc. Maica Romana, n-a părăsit locul. A trăit ca o pustnică între «șerpi și balauri» și s-a hrănit cu lăcuste și miere sălbatică. A locuit într-un hordei, odihnindu-se pe pământul reavăn. Patriarhul Justinian a recunoscut-o stareță, a refăcut biserica de lemn și stuf, a consolidat biserica mare și a fost pictată în frescă de către P. Cuv. Arhim. Sofian de la mănăstirea Antim. Nici decretul 410/1959 n-a speriat-o pe pustnica Romana, așa cum era cunoscută de credincioșii pelerini. Și-a făcut uce-nițe pretutindeni, așteptând, cum spunea dânsa, lumina și Ziua Domnu-

lui. Și într-adevăr, Crăciunul anului 1989 i-a plinit speranțele și profeția, dar, peste câteva luni, a trecut către Domnul cu gândul la mai binele obștii și țării... N-a avut nimeni timp s-o amintească. Va veni vremea! Ucenicele sale devotate (astăzi, în obște, peste 40) au preluat proiectele sale. Cutremurul din 1990 a distrus și biserica mare. Dar, aurul prin foc se lămurește și pământul prin cutremur se liniștește. Maica stareță Adriana a preluat o parte din averea mănăstirii, s-au refăcut chiliile vechi și s-a înălțat din temelii stăreția și complexul mănăstiresc. La biserica mare se fac ample lucrări de subzidire și este încorsetată în beton armat; lucrare de milioane...

Înalții ierarhi și însoțitorii, au vizitat cele două biserici, s-au închinat după rânduială în timp ce corul de maici foarte tinere au intonat imnul arhieresc și pricesne.

S-a mers apoi pe malul Dunării în împărăția păsărilor și peștilor sub stuf și la umbra sălciilor.

De la mănăstirea Saon, vizitatorii au făcut un popas la cea mai mare comoară a Bisericii străbune oferită de Dumnezeu în vremea noastră (1971): Cripta de la Niculitel și osemintele martirilor descoperite aici (sec. II — VI). S-au închinat cu toții și s-a cântat: Sfinților mucenici... S-a coborât la criptă, s-au citit inscripțiile peste care s-a așezat mucegaiul firesc și nepăsarea oamenilor. S-au apreciat eforturile pentru salvarea monumentului, dar sunt încă multe de făcut. Unii pelerini au meditat îndelung, văzând pentru întâia oară o asemenea minune și cutremurându-se...

S-a trecut și pe lângă biserica parohiei Niculitel: Sfântul Atanasie. Și acest locaș a fost distrus și i-au rămas, în ruină, numai temeliiile (sec. VI). Pe acestea s-a înălțat actuala biserică în cruce greacă de o unică frumusețe. Sigur, toate aceste locuri (șes, deal, apă) ascund încă multe fapte și locuri din vremea apostolică și urme ale lucrării și misiunii celor canonizați în vremea noastră.

Următorul popas l-a făcut întreaga delegație, condusă de *Preafericitul Părinte Patriarh Teoctist*, la mănăstirea Cocoșu. În sunetul clopotelor, deschizându-se porțile cele mari, delegația a fost întâmpinată după toată rânduiala. Admirându-se interiorul și exteriorul incintei, P. Cuv. arhim. Gherontie a invitat pe înalții ierarhi în biserica mare. Aici monahii obștei au intonat imnul arhieresc, s-au făcut metanii și s-au sărutat moaștele sfinților descoperiți la Niculitel: Zotic, Atal, Camasie și Filip. Osemintele sfinte au fost aduse aici de către P. S. Gherasim (1974) al Râmnicului, pe atunci arhieru-vicear al Episcopiei Dunării de Jos. De fapt tot Prea Sfinția Sa a explicat oaspeților istoricul descoperirii criptei și necazurile prin care s-a trecut. În vremea închinării, părinții și frații mănăstirii au intonat axionul, tropare și imne specifice cinstirii sfinților.

I.P.S. Arhiepiscop Lucian a invitat pe oaspeți să viziteze paraclisul incintei, muzeul cu icoane vechi și obiecte de cult. Totul a fost încântător, așa cum s-a consemnat și în Cartea de aur a mănăstirii.

P. Cuv. Stareț Gherontie, recunoscutul gospodar de la mănăstirea Secu și apoi la Cernica, a oferit un dejun în trapeza reînnoită a obștii

monahale. S-au rostit cuvinte mângâietoare la adresa vieții monahale din aceste părți ale țării de către I.P.S. Mitropolit Daniel și P.S. Episcop Petru de Bălți. I.P.S. Lucian i-a rugat pe oaspeți ca ori de câte ori trec prin Dobrogea să nu ocolească aceste locuri sfinte.

Prea Fericitul Părinte Patriarh și-a arătat toată prețuirea pentru grija arătată de ierarhi pentru mănăstirile noastre și a felicitat obștea pentru viața ei de duh și de misiune lângă acest tezaur al Bisericii noastre.

Spre seară, prin Isaccea, s-a trecut cu bacul în orașul Galați. Aici, slujitorii catedralei episcopale și mulțime de credincioși așteptau pe înalții oaspeți. După cuvântul de bun venit rostit cu înflăcărare de tânărul arhiereu Casian Gălățeanul, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a istorisit, cu multă emoție, pelerinajul făcut în Dobrogea cu prilejul consacării la fața locului a sfinților canonizați de către Biserica Ortodoxă Română. Toți sfinții, știuți și neștiuți, sunt bineplăcuți lui Dumnezeu, fiindcă, după spusa profetică a Psalmistului, Dumnezeu se odihnește întru Sfinții Săi... și pentru sfinți ține Dumnezeu lumea..., dar sfinții români, strămoși și părinți ai noștri, coboară pe Dumnezeu în mijlocul nostru și ridică, prin mijlocire, sufletele noastre în Raiul cel de sus. De aceea, a încheiat Prea Fericirea Sa, am venit și aici ca pacea sfântă și liniștea dumnezeiască să pătrundă în sufletele noastre, spre împăcare cu toată lumea.

Cei de față au intonat Imnul patriarhal.

Întreaga delegație a făcut o vizită frățescă I.P.S. Antim la palatul episcopal.

După o scurtă discuție, oaspeții Eparhiei Dunării de Jos au fost invitați la Palatul de cultură al orașului. Aici, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a fost întâmpinat de o mare mulțime de credincioși cu Imnul patriarhal. Cei prezenți, pe lângă oficiali, erau mai ales părinți ai elevilor seminariști, locuitori ai municipiului și reprezentanți ai Universității, precum și mulți delegați ai liceelor din Galați la sărbătoarea sfârșitului de an 1992—1993.

După ce s-a făcut rugăciunea, P.C. Pr. Prof. Eugen Drăgoi a deschis festivitatea mulțumind lui Dumnezeu pentru încheierea cu rezultate bune a anului școlar. De asemenea și-a arătat aleasa bucurie și cu emoție a mărturisit că încununarea eforturilor de un an o constituie și această binecuvântată vizită a Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române.

Întâmpinând pe *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și pe dis-tinșii săi însoțitori, P.S. Arhiereu Casian a rostit o înflăcărată cuvântare în care, între altele, a dat glas mării bucurii pe care o resimt locuitorii orașului Galați datorită vizitei Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române.

Se pare, a spus P.S. Sa, că marele oraș de la Dunăre, are astăzi, de la Dumnezeu rânduit în planul său, o bucurie fără margini. De când s-a construit această casă de cultură, cu intenția de a «culturaliza masele» și de a scoate pe Dumnezeu din inimile oamenilor, niciodată nu a fost plină până la refuz ca acum.

Salutând cu respectul cuvenit pe însoțitorii *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, P.S. Casian a arătat, apoi, că orașul Galați de astăzi este un oraș nou, transformat, desprins de ideologia materialistă, atee și comunistă. În orașul Galați s-au deschis, de la Revoluție încoace, zece noi comunități parohiale cu propriile locașuri de cult, zidite din nou, sau în curs de zidire; se împlinește o bogată asistență religioasă și se oficiază Sfânta Liturghie în spitale, se desfășoară un susținut program de predare a religiei, aici, în oraș și în toată eparhia.

«Nu vă putem arăta, deocamdată, multe mănăstiri așa cum sunt în alte eparhii, dar sufletele gălățenilor pot fi considerate, fiecare dintre ele, un lăcaș în care este preamărit Dumnezeu», a mai spus P.S. Casian.

Exprimându-și încă o dată recunoștința pentru acest popas al *Prea Fericitului Părinte Teoctist*, și a însoțitorilor săi, în mijlocul credincioșilor gălățeni, P.S. Arhiepiscopul Casian i-a invitat pe distinșii oaspeți să asiste la programul artistic pregătit de elevii seminariști, cu ocazia încheierii anului școlar (1991—1992).

A urmat programul artistic, dens și variat, cu lecturi alese, cu recitări din clasici și poezii proprii de mare sensibilitate, cu multe bucăți de imne religioase psaltice și polifonice, cântece patriotice și populare, măiestrit interpretate. Ropote de aplauze au însoțit fiecare execuție, încât nu s-a simțit trecerea timpului și nici oboseala întregii zile.

Potrivit tradiției școlilor teologice și datinii străbune, și de această dată elevii merituoși au fost premiați. Darurile au fost înmânate chiar de către *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, ceea ce, pentru cei premiați a însemnat o bucurie în plus.

După încheierea festivității, preotul Eugen Drăgoi, directorul Seminarului teologic a mulțumit călduros *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* și însoțitorilor săi pentru surpriza făcută și onoarea de a fi părtași la bucuria profesorilor și elevilor tinerei școli teologice și a părinților elevilor.

Prea Sfințitul Arhiepiscop Casian a rugat apoi pe *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* să binecuvânteze, să mângâie și să întărească sufletește, cu cuvântul *Prea Fericitului Sale*, pe tinerii care încheie astăzi anul școlar, și pe ascultătorii prezenți în sală.

Luând cuvântul, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a rostit un însuflețitor cuvânt ocazional, spunând :

«Orice întâlnire dintre oameni aduce, de obicei, sau trebuie să aducă ceva nou în viața lor. Am mai fost și altădată la Episcopia Galaților și ne-am întâlnit cu bucurie. Dar de data aceasta socotim că trăim clipe unice în viața noastră, prin conținutul și semnificația acestei întâlniri, prilejuită de încheierea anului școlar. De altfel, clipele de întâlnire, sau cele în care se desfășoară viața omului pe pământ, nu se repetă între ele. În desfășurarea ciclului liturgic chiar, momentele și lucrările nu se repetă, cum, poate greșit credem uneori, că se repetă vecernia sau liturghia. În realitate ele nu se repetă niciodată așa cum nu se repetă întruparea, jertfa și învierea Mântuitorului Iisus Hristos. Este fapt unic,

inscris în istorie, așa cum liturghia fiecărei zile este fapt unic. Și cel care săvârșește Sfânta Liturghie cu un gând că repetă ceva, cu un gând de oboseală sau poate de plictiseală, face un mare păcat, pentru că acea clipă nu se repetă în vecii vecilor.

De aceea și astăzi, mai ales astăzi, clipa aceasta este cu totul unică în întâlnirea noastră. În cronică acestor foarte frumoase rânduieli ale Ortodoxiei noastre românești, Sfântul Sinod a procedat la trecerea în rândul sfinților a altui număr de sfinți, în frunte cu Ștefan cel Mare, cu Constantin Brâncoveanu și fiii săi, cu Sfântul Ierarh Antim Ivireanul și cu sfântul cuviosul părintele nostru Gherman din Dobrogea, din Tomis, pe care noi l-am proclamat ieri, la Sfânta Liturghie.

Ne întâlnim, așadar, iubii credincioși frați preoți, cu o împrejurare unică, după cum unică a fost și hotărârea Sfântului Sinod care a apreciat, după decenii și chiar după secole de-a rândul, să treacă în calendar sfinți români. Prin această lucrare, Biserica noastră a spulberat ocară dușmanilor ei că n-a putut să săvârșească canonizări de sfinți din lipsă de mărturii asupra existenței acestora pe pământul nostru. Ea a suportat multe umilințe și a combătut multe neadevăruri venite din partea eterodocșilor că ea nu a canonizat sfinți dintre fiii ei și deci ar fi cea din urmă în această privință. Cu ajutorul lui Dumnezeu, Biserica noastră și-a arătat tăria sufletească a fiilor ei trecând în rândul sfinților un număr de personalități încă în '55—'56, după cum știți. Cei care n-au fost atunci canonizați, i-am reluat în vremea noastră rânduind întocmirea studiilor convenite de către o comisie specială. A fost o lucrare de mare importanță la care și-au adus contribuția mulți ierarhi și teologi. Socotim că a fost și un semn de iubire dumnezeiască față de credincioșii și de slujitorii Bisericii noastre, acum când avem mai mare trebuință de călăuzitori sufletești. Cine să ne călăuzească pe drumul adevărului, pe drumul dreptății, pe drumul cunoașterii voii lui Dumnezeu? Cine să ne arate nouă că minciuna înșeală, că păcatul este zdrobitor de viață și de familie, că relele care se abat asupra omenirii, că ura, războaiele, setea de stăpânire, egoismul sunt potrivnice învățaturii evanghelice, dacă nu sfinții, prietenii lui Dumnezeu? Dacă nu Însuși Mântuitorul Hristos care a spus: «Eu sunt Calea, Adevărul și Viața» (Ioan 14, 6). Și acești sfinți, părinți și frați ai noștri mai mari, din rândul neamului nostru ne întâmpină în vremurile cele mai grele din istoria noastră să ne arate această cale a lui Dumnezeu, cale urmată și de ei. Sărbătoarea de ieri, de la Constanța, din Tomisul de altădată, ne-a adunat pe cei ce suntem de față, ierarhi din Sf. Sinod, să săvârșim această proclamare locală a Sfântului Cuvios Gherman, din părțile Tomisului.

A fost foarte interesant și foarte frumos moment! Pentru mine, îndeosebi, a fost o mare bucurie pentru care dau slavă lui Dumnezeu. Ori de câte ori mă întâlnesc cu credincioșii, cu preoții, fie în Transilvania, fie în Moldova, fie, acum în Dobrogea, parcă dobândesc puteri noi. Așa se cade să ne simțim, pentru că rugăciunea în comun și gândurile care se înmănunchează în timpul Sfintei Liturghii și al proclamării Sfinților constituie o forță nebiruită în viața noastră de slujitori și de credincioși. Nimic nu poate fi mai puternic decât virtutea credinței, decât iubirea, decât rugăciunea, decât conștiința aceasta că nu suntem singuri pe pământ! Că suntem totdeauna cu cineva care ne călăuzește. Că avem prieteni, că avem cunoscuți, că avem părinți și frați mai mari decât noi care sunt Sfinții din neamul nostru. Ce este mai frumos? Este plin de semnificație faptul că nici o confesiune nu are în cultul ei, o rânduială a trecerii spre veșnicie (slujba înmormântării) atât de bogată și frumos împodobită cum are Biserica noastră, și nicăieri sfârșitul nu este așteptat cu atâta nădejde și încredere ca în Ortodoxie.

Aș vrea să subliniez, iubiți credincioși părinți ai elevilor, că, în ciuda neliniștilor într-o lume foarte zbuciumată, în ciuda greutăților materiale de tot felul, în ciuda nesigurății pe care o trăim, Biserica vine, iată, cu rânduiala ei, cu adevărul ei, cu calea și viața ei. Biserica vine să ne încurajeze, să lumineze calea. Și acest lucru îl vedem de la credincioșii noștri, care ne impresionează foarte des, până la lacrimi. Credincioșii pe care i-am văzut ieri, cu fețele prinse de lumina și căldura soarelui din zilele trudei de pe ogoare, cu mâinile bătătorite de muncă, aceste fețe de credincioși harnici pe care le-am văzut și la Năsăud, când am sfințit biserica Sfântului Nicolae de acolo, adunați până la o sută de mii, ascultând slujba patru sau cinci ore, cu multă atenție, cu multă evlavie, ca și cei de ieri de la Constanța. Toate acestea reprezintă pentru noi un mare act de atașament față de Ortodoxie.

Iubiți părinți și iubiți elevi, care vă pregătiți pentru preoție, vă rog să îmbrățișați preoția în vocația ei, în înțelesul ei cel adevărat! Să o îndepliniți zilnic, cu pregătirea cuvenită unui ceremonial unic și dumnezeiesc; la fiecare cununie, la fiecare botez, la fiecare înmormântare, la fiecare Liturghie, la fiecare slujbă religioasă. Să nu săvârșiți acestea din obișnuință, din rutină, Doamne ferește! Să le îndepliniți pregătiți și înnoiți pentru cazul și momentul respectiv. Pentru unicitatea și sfințenia cuvenită aceluia moment. Pentru că cel care intră în Biserică prin botez sau prin taina cununiei — o singură dată intră. Sau cel care pleacă dincolo de viața aceasta — o singură dată pleacă. Un act unic în viața celui creștin, de care noi avem a da socoteală în fața lui Dum-

nezeu. E mare lucru ca în vremea aceasta să ne redescoperim, părinților și fraților, vocația noastră de slujitori ai lui Dumnezeu, de slujitori ai credincioșilor noștri. Fără gând de grabă, fără gând de modă sau de altceva pământesc sau trecător. Ci ca în fața lui Hristos, ca reprezentanți ai lui Hristos, așa precum suntem, așa cum am făgăduit în mijlocul bisericii în clipa hirotoniei, așa cum ne spune arhiepiscopul care ne-a hirotonit când ne încredințează Sfântul Trup al Mântuitorului Iisus Hristos: «Primește Odorul acesta și-l păstrează până la a doua venire...». Fiecare primim «odorul acesta» al Bisericii, însemnând să-l purtăm, să fim și noi «odor al Bisericii» ca să-l dăruim credincioșilor cu folos spre mântuirea lor.

Să avem curaj și să avem credință în Dumnezeu. Să avem convingerea că slujim credincioși devotați Bisericii noastre, care ajută Biserica noastră, care așteaptă de la noi, părinților, cuvânt de mângâiere, de îmbărbătare și mai ales binecuvântarea sfințitoare de suflet și de trup. Să fiți încredințați, iubiți părinți, consilieri, protopopi, ceilalți care sunteți de față, că Sfântul Sinod cunoaște și preocupările și frământările prea cucernicilor voastre, care sunt în același timp și ale noastre și ale credincioșilor și ale școlilor noastre de învățământ. Să mulțumim încă o dată lui Dumnezeu pentru ceea ce ne-a ajutat — darul acesta scump și rar — de a avea cuvântul lui Dumnezeu în școlile de stat; de a avea cuvântul lui Dumnezeu, Sf. Liturghie, în mijlocul bolnavilor, în mijlocul orfanilor, în mijlocul celor din închisori.

Cunosc activitatea aceasta, foarte vie și aici, în eparhia Dunării de Jos, și în toate eparhiile din țara noastră. Sunt fapte care ne aduc la nivelul la care trebuie să fie Biserica noastră astăzi. Aveți curajul acesta și credința aceasta că Dumnezeu este cu noi și ne va ajuta și mai departe. Să aveți convingerea că slujind pe Dumnezeu, slujind Biserica, căutând mai presus de toate Împărăția lui Dumnezeu, toate celelalte ni se vor dărui. Cunoaștem necazurile prin care trec preoții de la țară, preoții din Transilvania, preoții din zonele unde sunt foarte puțini credincioși ortodocși. Sfântul Sinod se îngrijește de toate cu nădăjduirea că vom izbuti în toate.

Trebuie să ajutăm credincioșii din Basarabia, preoții mănăstirilor de acolo. Și darul lui Dumnezeu a făcut ca la canonizarea sfinților români, Biserica, Sfântul Sinod, a fost în componența ierarhilor din eparhiile de dinainte de război, adică și Basarabia și Bucovina. La solemnitățile prilejuite de proclamarea canonizării sfinților de la mănăstirea Putna, a participat toată Biserica noastră Ortodoxă din România, Biserica și preoții din străinătate, ierarhii, mitropolii din Basarabia și din

Bucovina, minunea lui Ștefan cel Mare și a Sfinților noștri. Și la Tomis, a fost cu noi și P.S. Petru, locțiitor de mitropolit al Basarabiei — urmașul mitropolitului Gurie, înmormântat la mănăstirea Cernica și al celorlalți mitropoliți, care au așteptat vremuri de pace și libertate spre a se înapoia la locurile lor. Și aceștia se află în fața scaunului Prea Sfintei Treimi și se roagă pentru lume.

Vă mulțumesc foarte mult pentru întâmpinarea care mi-ați făcut-o, în frunte cu Prea Sfințitul Casian, din încredințarea Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Antim Nica, căruia îi purtăm prețuire deosebită, mai ales că I.P.S. Sa a fost cândva episcopul ales de Sf. Sinod al Bisericii pentru Episcopia Ismailului. Înalt Prea Sfinția Sa este o mărturie vie a legăturilor noastre sufletești cu acest pământ dintre Prut și Nistru, și chiar dincolo de Nistru. Să ne gândim la frații noștri români pentru care noi împreună ne-am rugat lui Dumnezeu să-i izbăvească de vrăjmași și să dobândească libertatea cea adevărată.

Dumnezeu să vă binecuvânteze !

Revenind la însemnătatea încheierii anului școlar, felicităm pe toți elevii și elevele școlilor din Galați și pe profesorii care s-au străduit un an întreg pentru roadele la învățătură. Fiecare întâlnire dintre noi avându-L pe Hristos în mijlocul nostru este un prilej pentru a descoperi împreună bogăția de viață și de faptă a Sfintei Evanghelii. Pașii noștri sunt călăuziți de El, care a spus : «Eu sunt ușa oilor» (Ioan 10, 7), «De va intra cineva, prin Mine se va mântui... Eu am venit ca (oamenii) viață să aibă și din belșug să aibă» (Ioan 10, 9—10).

Cu dragoste părintească, binecuvântează tineretul și pe toți cei prezenți în această sală.

În timp ce corul intona *Imnul arhieresc*, oaspeții și participanții au ieșit în holul palatului. Nenumărați ziaristi și mulțime de credincioși au cerut binecuvântarea Prea Fericitului Patriarh Teoctist și l-au rugat să mai rămână și să revină în orașul lor. Celor de față li s-au împărțit cărți, cruciulițe și iconițe.

Seara, la hotelul «Regina», s-a oferit cina de către Centrul eparhial. Au luat parte, pe lângă oaspeți, oficialitățile orașului și invitați.

A doua zi, 15 iunie, când se prăznuiește proorocul Amos și cuviosul Isihie, s-a săvârșit Sf. Liturghie în catedrala episcopală și s-a pomenit numele poetului național Mihai Eminescu (15 iunie 1889).

După micul dejun, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și înalții oaspeți au depus o coroană de flori la Monumentul Eroilor Revoluției din Decembrie, unde s-a oficiat o slujbă de pomenire. De față erau foarte mulți credincioși.

În continuare, s-au vizitat câteva biserici noi și șantiere de biserici din oraș, după care oaspeții au fost primiți la sediul Prefecturii de către

oficialitățile gălățene. *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a rostit cuvinte alese, după cuviinciosul salut al prefectului. De asemenea, a fost apreciată munca și strădania locuitorilor și ostenitorilor oficiali, au fost felicități frunțașii orașului și au fost dați ca exemplu de colaborare între Biserică și Stat pe linie spirituală și gospodărească.

Domnul Nicolae Beurean, prefectul județului, a mulțumit încă o dată pentru aleasa cinstire arătată instituției sale. Oaspeții au consemnat aprecierile lor în Cartea de aur. La încheierea vizitei la sediul Prefecturii, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a răspuns unor întrebări puse de reprezentanți ai presei locale, dintre care consemnăm următoarele :

— *Prea Fericitul Voastră, Vă rugăm să ne spuneți cărui fapt datorăm vizita Patriarhului României la Galați ?*

Întâlnirea de la Galați se leagă de evenimentul canonizării sfinților români și cum Tomisul, Arhiepiscopia Constanței și a Dobrogei, nu a putut să o facă la vremea cuvenită (anul trecut) evenimentul a avut loc acum. Ce este important în ortodoxie este legătura care trebuie să se păstreze între credincioși, preoți și ierarhi, obligație care este cu atât mai evidentă pentru mine ; Patriarhul, după organizarea Bisericii noastre, este și mitropolitul Munteniei și al Dobrogei. Deci, pe de o parte, este vorba de o îndatorire statutară, iar pe de altă parte vizita se datorează mai ales invitației I.P.S. Arhiepiscop Antim Nica și a P.S. Casian care și-au exprimat dorința, în numele clerului și al credincioșilor, ca, în drum spre București, să ne oprim și aici.

— *Ce impresie v-au făcut orașul, oamenii, credincioșii ?*

Fără nici un fel de îndoială, mi-a plăcut modul cum a fost organizat sfârșitul de an școlar la Seminarul teologic din Galați. I-am admirat pe seminariști intonând imnurile noastre liturgice și piesele folclorice deosebit de valoroase, precum și cântările elevilor și elevelor din celelalte școli gălățene și s-a creat o stare psihologică deosebit de frumoasă, creștină, datorată, desigur, calității clerului și slujitorilor culturii de aici. Pe toți cei care au asistat i-am văzut foarte atenți și sensibili la această îngemănare între credință, știință și cultură.

— *Galațiul este, deopotrivă, un centru universitar puternic și un oraș muncitoresc. Credeți că intelectualitatea gălățeană ar putea avea un rol mai mare pentru ca religia noastră tradițională să ajungă la vremurile bune pe care le-a avut cândva ?*

Din câte cunoaștem și înainte și cu prilejul acestei vizite aici, din manifestările care au avut loc, am putut să constat că intelectualitatea, rezumându-mă la cercul pe care l-am cunoscut și cu care preoțimea și Episcopia conlucrează, este favorabilă acestei colaborări și apropieri cu Biserica. Este de dorit să se întâmple mereu așa pentru că intelectualitatea de aici reprezintă o pondere importantă în spiritualitatea românească. Și, aceasta, împletită cu cerințele credinței, ale Bisericii, va fi de natură să sporească renașterea națională a societății noastre. Am

văzut, cu prilejul întâlnirilor pe care le-am avut cu rectorul Universității, cu domnii decani, cu ceilalți reprezentanți ai culturii gălățene, că drumul acesta este pe un făgaș bun. Este o mare nădejde și cred că, chiar așa, necunoscând bine situația din alte centre universitare, Galațiul poate fi dat pildă în ceea ce ne privește pe noi, Biserica, pentru sprijinul care s-a acordat predării religiei în școală, organizării Seminarului teologic și Facultății de teologie. Ne bucurăm de frumoasa deschidere pentru o lucrare comună a Bisericii și a slujitorilor culturii. Este, repet, o mare nădejde pentru noi și poate singura pentru a străbate vremurile care sunt atât de fragile și de grele din toate punctele de vedere.

— *Cum vedeți împlinit dezideratul generalizării predării religiei în școală ?*

O analiză mai amplă, desigur, ne-ar duce la niște concluzii interesante, o analiză pe care n-o avem însă în acest moment din toată țara. Atât cât știu și revenind iar la Galați (pentru că aici se poate spune că este îmbucurător gradul de pătrundere a religiei în școală) așa zice că acest exemplu s-ar putea extinde la nivelul întregii țări, fiindcă pe unde mă opresc mă întâmpină elevi, copii foarte doritori, foarte setoși după Biserică și după cuvinte ale Bisericii. Există o nevoie mare de manuale. Cred că abecedarul pe care l-am tipărit și manualele pentru următoarele clase au contribuit foarte mult la succesul predării religiei în școală. Avem rezultate deosebit de frumoase. Nu putem, însă, trece cu vederea pe cele care au fost deosebit de dureroase. Am întâlnit cazuri sporadice, de rezervă față de prezența preotului sau prezența religiei în școală, în catalog...

— *Credința în Dumnezeu, cred, cunoaște astăzi un reviriment, oamarii se întorc încet, încet, pe calea bună. Prea încet, poate ?*

Dacă dumneavoastră, care sunteți mirean, faceți această mărturisire, aceasta îmi dă mare curaj pentru că dacă am face-o noi ar părea că pledăm pro-domo. Preoții noștri, mănăstirile noastre cunosc că simțământul credinței a fost și este foarte puternic. Setea de credință este mare și suntem conștienți că de multe ori nu avem posibilitatea să facem tot ceea ce am dori noi să facem pentru Biserică și pentru credincioși. Asta ne obligă pe toți, preoții mai ales, pe toți slujitorii, să fim cu luare aminte în îndeplinirea îndatoririlor noastre pastorale, filantropice. Prezența preoților, nu numai în biserică și în casele oamenilor, ci și în spitale, în penitenciare sau orfelinate, valorează foarte mult. Astfel se întărește, și prin fapte, credința și învățătura că Iisus Hristos a zdrobit porțile iadului și a adus lumină și celor morți. Și noi, în societatea noastră, mai avem încă mulți «morți», mulți indiferenți, care trebuie să cunoască și să se trezească la adevărul și slujirea lui Hristos. Nu putem face pași în viață fără credința în Dumnezeu. Nu se pot rezolva problemele grele din viața țării, din viața lumii fără credința în Dumnezeu. Dacă principiile și valorile creștine ar fi pre-

zente și ar domina mintea și toate concepțiile sănătoase politice, sociale și culturale, și rezultatele ar fi mult mai folositoare pentru omnirea în genere.

(Interviul a fost realizat de ȘTEFAN DIMITRIU)

După încheierea întâlnirii cu ziaristii, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, împreună cu însoțitorii săi, au revenit la reședința episcopală unde a fost vizitat din nou I.P.S. Arhiepiscop Antim, și unde oaspeții și-au manifestat încântarea pentru tot ceea ce au văzut și au constatat.

Încheindu-se vizita la Galați, I.P.S. Daniel al Moldovei și Bucovinei și P. S. Petru al Basarabiei au plecat spre reședințele lor.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de PP.SS. Gherasim al Râmnicului și Calinic al Argeșului au pornit spre Capitală. La ieșirea din orașul Galați, delegația, însoțită de P. S. Casian, s-a oprit și la Monumentul Eroilor Neamului întru a căror cinstitie și nemurire au fost depuse flori și înălțate smerite rugăciuni de pomenire.

Trecând prin Eparhia Buzăului, oaspeții s-au oprit pentru un scurt popas la reședința episcopală, unde *Prea Sfințitul Episcop Epifanie* a prezentat *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* o parte din preocupările și realizările acestui centru eparhial.

După câteva zile, pline de manifestări și bucurii duhovnicești, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* și delegația însoțitoare au revenit în seara zilei de 15 iunie 1993 la București.

Și în urma acestui itinerar-pastoral se pot trage firești și încurajatoare concluzii :

1. Proclamarea la fața locului, cu slujbe solemne, cu sobor numeros de ierarhi și preoți, a sfinților români canonizați acum de către Biserica Ortodoxă Română a constituit, și de data aceasta, un prilej ales de manifestare a simțămintelor creștinești și a atașamentului față de Biserica străbună a credincioșilor ortodocși români.

2. Pelerinajul la locul unde au trăit sfinții, au trudit, s-au nevoit sau au lucrat pentru mântuirea lor s-a dovedit inspirat de Dumnezeu și binevenit pentru toți.

3. Autoritățile locale au manifestat înțelegere față de rolul mântuitor al Bisericii străbune, factorul de educație și formare ce îl poate avea preotul, nu numai pentru credincioșii maturi, ci mai ales pentru copii și tineret. Religia în școală nu numai că pătrunde, ci este cerută și necesară dascălilor și elevilor.

Se apreciază activitatea ierarhilor din eparhiile vizitate concluzionându-se, încă o dată, că acolo unde ierarhul nu-și precupește eforturile, acolo și clerul activează iar credincioșii se străduiesc împreună cu ei, spre mai-binele Bisericii străbune.

4. Vrednică de urmat este activitatea clerului din Dacia Pontică în privința ridicării de noi biserici parohiale, de capele la cimitire, de schituri și mănăstiri. Se bucură întâiul apostol al strămoșilor noștri Sf. Andrei, de sămânța cea bună a Evangheliei care a rodit însutit de

două mii de ani pe malul Pontului Euxin, în dreapta și stânga Dunării. De aici din Dobrogea s-au răspândit talanții câștigării mântuirii noastre.

5. Credincioșii de pretutindeni, de la mic până la mare, au participat cu toată evlavia la slujbele săvârșite de mulți ierarhi și au ascultat cu nesaț predica, explicarea momentului și s-au arătat satisfăcuți că sfinții strămoși, pe care i-au simțit totdeauna și care i-au ajutat permanent, au fost, după rânduială, canonizați.

6. *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a fost primit cu mare cinste de către autoritățile locale, adresându-i-se felicitări și mulțumiri pentru acest act unic al canonizării și proclamării sfinților români. Tomisul și întregul litoral, Techirghiolul, Galații, Tulcea, cu Delta Dunării, Buzăul și Slobozia au primit binecuvântarea Întăistătorului Bisericii Ortodoxe Române și îndemn spre râvnă neîncetată întru apărarea dreptei credințe, pentru cinstirea și mijlocirea sfinților, ierarhilor, martirilor, mărturisitorilor, cuvioșilor și a multor aleși ai lui Dumnezeu, neștiuți de mintea omului și neconsemnați de condeii lutului, dar înscrși în Cartea Vieții.

Duminică, 20 iunie 1993, Duminica Sfinților Români, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a săvârșit Sfânta Liturghie în catedrala «Sf. Spiridon-Nou», biserică rectitorită de Prea Fericirea Sa.

După slujbă, Prea Fericirea Sa a rostit un cuvânt de mulțumire și laudă către Dumnezeu și slujitorii Săi : Sfinții și îngerii. Între aceștia, la loc de cinste, sălășluiesc și mijlocitorii noștri, sfinții români care au fost canonizați sau aceia cărora urmează să li se facă cuvenita rânduială pentru cinstire.

Pretutindeni, a subliniat Prea Fericitul Patriarh, am fost primiți ca apostoli, ca părinți și ca frați : în Transilvania, în Moldova, în Oltenia și de curând în Dobrogea și la Galați ; proclamarea la fața locului a Sfinților români canonizați a fost ca o mană cerească peste sufletele tulburate de vreme și împilate de ideologii atee, materialiste și de alt fel. Este o adevărată reînviere a credinței străbune și o revigorare a apărării Evangheliei împotriva asaltului eretic-sectar, altă încercare diavolească pentru cugetul românilor. Noii evanghelizatori sunt tot ateii-antihriști, lupi îmbrăcați în piei de oaie, năimiți și furi, care, prin paginile unor false și ispititoare materiale propagandistice ascund ura și urmăresc dezbinarea și deznaționalizarea neamului nostru.

De acum avem încă un sprijin și un liman sigur : Sfinții români.

Am ținut să fim astăzi iarăși împreună la slujbă și în rugăciune, să ne împărtășim cu toții de harul Cuvântului lui Dumnezeu și să cunoașteți direct ce am săvârșit în crugul unui an de la proclamarea solemnă a canonizării sfinților români. Tot aici și în văzul și simțirea multora dintre Dvs. s-a oficiat, în 1955, întâia canonizare.

Credincioșii de față, biserica și balcoanele neîncăpătoare peste 3.000 de suflete, au mulțumit pentru toate Întăistătorului Bisericii străbune, i-au urat mulți ani și au intonat Imnul patriarhal.

SFINȚII MARTIRI PREOȚI, MOISE DIN SIBIEL ȘI IOAN DIN GALEȘ

După canonizarea din 1955 a sfinților ierarhi Ilie Iorest și Sava Brancovici, martirizați de calvini, și a cuvioșilor Sofronie de la Cioara și Visarion Sarai și păstorului din Săliștea Sibiului, Nicolae Oprea Miclăuș, cercetătorii în istorie și teologii ortodocși au descoperit încă multe fapte și documente legate mai ales de «uniația» de după 1700 din Transilvania. Zeci de martiri, sute de mărturisitori, mii de schingiuiți și persecutați, cunoscuți apărători ai dreptei credințe și inflăcărați patrioți au fost înscrși în dipticele Bisericii Ortodoxe.

Apărarea ortodoxiei și revenirea la Biserica-mamă a foștilor «uni-ați» a îndreptățit Sfântul Sinod să aleagă alte nume pentru înscrierea în rândul sfinților și în calendarul creștin ortodox. Și cum victimele uniației au fost acolo unde populația era compact românească și în totalitate ortodoxă, episcopii uniți și trădători de neam căutau slujitori tineri, mai de vază și cu autoritate, pentru a-i forța să se papistăsească. Printre aceștia s-au aflat preoții Moise Măcinic din Sibiel și Ioan din Galeș.

Moise Măcinic a fost hirotonit preot la București de către mitropolitul Neofit, în jurul anului 1746. Acuzat de autoritățile habsburgice de trădare pentru că a trecut «granița» în Țara Românească și că îndrăznește să strice «unirea», deși foarte tânăr, a fost arestat și închis la Sibiu. După aproape doi ani a fost eliberat cu condiția să nu slujească, ci să-și vadă de gospodărie. Era țăran înstărit. Dar nu putea suporta propaganda iezuită și papistașă. Impreună cu Oprea Nicolae din Săliște au format delegația care a plecat la Viena pentru a apăra interesele românilor și să fie lăsați în legea lor. Au fost primiți de împărat, dar răspunsul a fost întemnițarea în închisoarea Kufstein din Tirol, unde au primit moartea de martiri și așa au dispărut.

Cercetători ai vieții sale au fost profesorii Lupaș și Ghibu, iar în vremea noastră Pr. Mircea Păcurariu și preotul Z. Oancea, paroh în Sibiel.

Preotul Ioan din Galeș a fost hirotonit, se pare, la București, dar mai sigur la Râmnic. Cunoscut pentru lupta sa în apărarea ortodoxiei și a drepturilor românilor, a fost prins, bătut și dus în lanțuri («ca pe vite») în închisoarea din Sibiu, în preajma anului 1756. A fost condamnat pe viață ca «nesupus lui Dumnezeu și înlocuitorului Său, papa, și de crimă de les-majestate» (nu recunoștea imperiul «sfânt» habsburgic). Maria Tereza, suverana Austriei, a poruncit să fie întemnițat la Deva până la moarte. De frica răscoalelor, autoritățile habsburgice l-au transferat

la Graz (Austria). O știre a negustorilor brașoveni, consemnată de Radu Duma, arată că l-au vizitat în 1776 și i-a asigurat că «va muri dar de credința strămoșească în veci nu se va lăsa». În 1780, un ortodox sârb, Ghenadie Vasici, vorbea de un preot ortodox din Transilvania, închis aici (Kufstein) de 24 de ani. În curând și el a murit martir pentru credință și erou al românilor, cu toate că ceruse ajutor, prin ierarhii ruși, țarinei Ecaterina a II-a.

În afara istoricilor de mai sus, de viața sfântului mucenic Ioan s-au ocupat și Părintele profesor Ilie Moldovan, fost paroh în Galeș, precum și cunoscutul profesor și martor al unirii din 1918, regretatul profesor George Șerban, născut în Galeș.

Cei doi martiri preoți Ioan și Moise au fost înscrși în Cartea vieții ca unii care și-au apărat credința și neamul. Ei au fost așezați în stâlpul de foc al mărturiei pentru adevăr.

După trecerea lor spre veșnicie, ca și după înăbușirea mișcării pentru apărarea Legii strămoșești, generalii austrieci Bucow și Pelz, catolici, la instigația maghiarilor, au dat foc și au dărâmat cu tunul 150 mănăstiri și schituri ale Bisericii Ortodoxe și au distrus până în temelii în jur de 300 biserici și troițe românești.

Iată de ce Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât pentru faptele lor bune și credința lor nestrămutată, să fie trecuți în rândul martirilor și să fie înscrși cu slujbă în minei și în calendar la 21 octombrie, prăznuiți împreună cu ceilalți martiri români, apărători ai Ortodoxiei.

Ultimul parastas în memoria celor doi preoți mucenici s-a făcut sâmbătă, 16 octombrie 1993.

Duminică 17 octombrie 1993, a avut loc la Sibiel, proclamarea solemnă a cultului Sf. Moise Măcinic, preot al satului și a Sf. Ioan din Galeș.

Sf. Liturghie arhierescă a fost oficiată de către I.P.S. Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală al Ardealului, Crișanei și Maramureșului, înconjurat de un ales sobor de preoți și diaconi în biserica monument istoric cu hramul «Sf. Treime» din Sibiel. După otpustul Sf. Liturghii, P. C. Pr. Zosim Oancea, parohul bisericii, a salutat în cuvinte pline de însuflețire prezența I.P.S. Mitropolit Antonie în mijlocul credincioșilor din Sibiel cu ocazia acestei zile însemnate pentru toți credincioșii acestei străvechi așezări mărginene. În continuare, P. C. pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, decanul Facultății de teologie «Andrei Șaguna» din Sibiu, a făcut o amplă incursiune în viața bisericească a credincioșilor ortodocși din Mărginimea Sibiului, accentuând asupra statorniciei în credință și a atașamentului față de «legea strămoșească» a clerului și a credincioșilor din aceste locuri.

P. C. Sa a prezentat pe scurt viața Sf. Moise Măcinic și lupta lui ca un ostaș neînfricat al lui Hristos pentru apărarea credinței ortodoxe împotriva actelor de dezbinare religioasă și națională a românilor din Transilvania.

În continuare, cu încuviințarea I.P.S. Mitropolit Antonie, P. C. pr. Mircea Păcurariu a dat citire Tomosului patriarhal și sinodal cu privire la canonizarea sfinților mucenici Moise din Sibiel și Ioan din Galeș :

TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI,
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE,

PREA IUBITULUI CLER ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI
DIN CUPRINSUL PATRIARHIEI ORTODOXE ROMÂNE,
HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU, PĂRINTELE LUMINILOR,
IAR DE LA NOI PATRIARHICEȘTI BINECUVÂNTĂRI

În Epistola sa către efeseni, Sfântul Apostol Pavel spune : «Fiecăruia dintre noi i s-a dat harul după măsura darului lui Hristos», și «El a dat pe unii apostoli, pe alții prooroci, pe alții evangheliști, pe alții păstori și învățători, spre desăvârșirea sfinților, la lucrul slujirii, la zidirea trupului lui Hristos» (Efes. 4, 7, 11—12). De dar dumnezeiesc s-au învrednicit Sfinții Apostoli și ucenicii lor, sfinții ierarhi, martirii și mărturisitorii din primele veacuri creștine, mari cuvioși care au trăit în pustiuri, departe de lume, și atâția alții care au mărturisit pe Hristos cu timp și fără timp, prin faptele și cuvintele lor. Tăria cu care au mărturisit pe Hristos, ca și viața lor cea împodobită cu alese virtuți creștine au fost pilde vii de urmat pentru credincioșii de totdeauna și de pretutindeni, care s-au străduit să le urmeze credința și faptele și i-au chemat să fie împreună rugători și mijlocitori către Dumnezeu pentru mântuirea lor. Sfânta noastră Biserică a rânduit să li se facă poimenire în zile anumite, cinstindu-i ca pe niște adevărați «prietenii» ai lui Dumnezeu, cărora le adresăm rugăciuni spre a ne fi ajutători în strădaniile noastre spre desăvârșire.

În curgerea vremii, la ceata sfinților și a mucenicilor din zilele dintâi ale Bisericii s-au adăugat mereu alții, care au

strălucit prin viețuirea lor și prin râvna lor către dreapta credință, mai ales în vremea încercărilor la care a fost supusă credința ortodoxă, fie de către păgâni și eretici, fie de către aceia care au propovăduit alte credințe în veacurile mai apropiate de noi sau de către ateii veacului nostru. Asemenea încercări s-au abătut mai cu seamă asupra clerului și dreptmăritorilor creștini din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș, din partea cârmuitorilor de odinioară, care s-au străduit să-și întindă stăpânirea nu numai asupra pământului românesc, ci au încercat, cu silnicie, să înstrăineze și pe credincioșii lui ortodocși de credința moșilor și a strămoșilor lor. Dar ierarhii, preoții, călugării și obștea cea mare a dreptmăritorilor creștini din aceste părți ale țării noastre au stat tari în credință, înfruntând cu curaj pe prigonitorii lor și, de multe ori, au pecetluit cu sângele lor râvna și dragostea pe care o mărturiseau față de neamul și Legea lor. Cunoscând cuvintele Domnului care zice: «Nu vă temeți de cei ceucid trupul, iar sufletul nu pot să-l ucidă» (Matei 10, 28), cu puterea credinței și cu prețul vieții lor, s-au ridicat împotriva celor ce voiau să le strice credința cea adevărată, rămânând statornici în mărturisirea ei, până la moarte.

Din mulțimea acestor mărturisitori ai dreptei credințe s-au ridicat la aleasă cinstire Sfinții Ierarhi Ilie Iorest și Sava Brancovici, mitropoliți ai Ardealului din veacul al XVII-lea, apoi marii luptători pentru apărarea Ortodoxiei din vremea stăpânirii habsburgice, în veacul al XVIII-lea, cuvioșii ieromonahi Visarion și Sofronie de la Cioara, ca și credinciosul Oprea Nicolae din Săliștea Sibiului, pe care Sfântul Sinod al Bisericii noastre, în timpul păstoririi vrednicului de pomenire patriarh Justinian, i-a trecut în rândul Sfinților, proclamarea solemnă făcându-se la Alba Iulia în anul mântuirii 1955.

Dar, de atunci încoace, făcându-se temeinice și amănunțite cercetări asupra istoriei noastre bisericești din veacul al XVIII-lea, s-a dovedit că au mai fost și alți fii ai Bisericii Ortodoxe care au strălucit prin aceeași statornică și curată alipire față de credința ortodoxă, dintre care unii și-au jertfit chiar viața pentru ea.

Drept aceea, Sfântul nostru Sinod a găsit că este cu dreptate, și spre folosul dreptcredincioșilor creștini, să fie ridicați

la cinstirea ce li se cuvine și alți doi mărturisitori și mucenici ai Ortodoxiei și anume preoții Moise Măcinic din Sibiel și Ioan din Galeș, din ținutul Sibiului. Preotul Moise a fost arestat la Viena în anul 1752, odată cu Oprea Nicolae și întemnițat la Kufstein, unde s-a săvârșit din viață, după ani grei de suferință, iar preotul Ioan a fost întemnițat, patru ani mai târziu la Deva, la Graz, iar mai apoi la Kufstein, unde și-a sfârșit viața, după mai mult de 24 de ani de chinuri.

Ținând seama de toate aceste suferințe, îndurate pentru dreapta noastră credință, cunoscând și evlavia cu care îi cinstesc credincioșii din «Mărginimea Sibiului» ca pe niște adevărați sfinți mucenici ai neamului nostru,

Urmând obiceiul sinodal și chemând în ajutorul nostru puterea Celui Prea Înalt,

HOTĂRĂM:

De acum înainte, preoții Moise Măcinic din Sibiel și Ioan din Galeș, care au îndurat chinurile mucenicilor, mărturisind dreapta credință, să se numere cu sfinții și să se cinstească după toată pravila ca sfinți în tot cuprinsul Bisericii noastre Ortodoxe sub numele de «Sfinții Mărturisitori și Mucenici, Preoții Moise Măcinic din Sibiel și Ioan din Galeș».

Ziua de prăznuire a sfinților mai sus amintiți statornicim să fie la 21 octombrie, împreună cu Sfinții Cuvioși Mărturisitori Visarion, Sofronie și Mucenicul Oprea, urmând ca numele lor să fie trecut în sinaxar și în calendarul bisericesc la ziua arătată.

De asemenea, rânduim ca viețile, slujbele și icoanele celor doi sfinți preoți mucenici, să se tipărească și să fie primite cu toată evlavia de către dreptmăritorii creștini.

Mai hotărâm ca icoana Sfinților pomeniți să se așeze la loc potrivit, alături de ale altor sfinți de neam român, în toate bisericile care se vor ridica din temelie ori în cele care se vor zugrăvi de-acum înainte, în cuprinsul Patriarhiei Române.

Și pentru ca să sporească evlavia credincioșilor noștri, rânduim ca oricare biserică să-și poată lua hramul acestor sfinți mucenici și totodată rânduim ca la hramul de acum al bisericilor parohiale din Sibiel și din Galeș, ca și de la schitul Foltea din Săliște, să se adauge și acela al Sfinților Mărturisitori și Mucenici, preoții mai sus amintiți.

Pentru deplina statornicire a celor ce am hotărât în chip canonic, am întărit cu semnăturile noastre actul de față ca Tomos patriarhal și sinodal de canonizare, adică de așezare în rândul sfinților a celor mai sus numiți, Sfinții Mărturisitori și Mucenici, preoții Moise Măcinic din Sibiel și Ioan din Galeș, pe care îl aducem la cunoștința clerului și a dreptcredincioșilor creștini din cuprinsul Patriarhiei Române.

Dat în București, anul mântuirii 1992, luna iunie, ziua a douăzecea.

MEMBRII SFÂNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

După citirea *Tomosului de canonizare*, I.P.S. Mitropolit Antonie a citit rugăciunea de binecuvântare și a stropit cu aghiazmă icoana celor doi sfinți, executată de pictorul I. Căzilă, după care a binecuvântat, cu ea, în semnul sfintei cruci, marea mulțime de credincioși prezenți la sfânta slujbă. Apoi, în timp ce corul intona troparul sfinților, întreg soborul de slujitori s-a închinat și a sărutat icoana celor doi sfinți.

În continuare, I.P.S. Mitropolit Antonie a rostit un bogat cuvânt de învățătură, mărturisindu-și bucuria că a putut fi prezent în mijlocul obștei din Sibiel, și că a putut împlini hotărârea Sf. Sinod privind la canonizarea și proclamarea solemnă a canonizării Sfinților Moise Măcinic și Ioan din Galeș.

«Prin viața sa prețească de dăruire totală lui Hristos și Bisericii Sale, ca și prin suferințele îndurate timp de 23 de ani în temnița din Kufstein, — pentru apărarea dreptei credințe —, preotul Sf. Moise Măcinic a devenit împreună cu Sf. Ioan din Galeș, o pildă vie de credință și mărturisire ortodoxă și de jertfelnicie pentru Hristos» — a arătat I.P.S. Sa.

Să fiți mândri s-a adresat I.P.S. Sa credincioșilor din Sibiel, că iată, din mijlocul Dvs., s-a ridicat un sfânt mărturisitor al credinței care, împreună cu ceilalți sfinți mărturisitori, se roagă lui Hristos pentru Biserica și Țara noastră. Să ținem mereu aprinsă candela credinței strămoșești și a spiritualității românești pentru a ne lumina calea».

În foisorul Muzeului de icoane pe sticlă din Sibiel, a urmat apoi o agapă creștinească, oferită de familia Nicola din Sibiel.

Popasul duhovnicesc al generalizării cultului Sf. Moise Măcinic s-a încheiat în atmosfera sobornicească a bucuriei sufletești, înaltul chiriarh împărtășind tuturor celor prezenți arhieresti binecuvântări și alese cuvinte de întărire duhovnicească.

Arhid. VISARION BĂLȚAT
și Diac. prof. P. I. DAVID

SFÂNTUL IOSIF MĂRTURISITORUL DIN MARAMUREȘ

Partea de nord a Trupului țării a fost și ea, ca toate celelalte, bântuită de furtunile istoriei. Maramureșul, dacic, în care n-a pătruns sabia, sulița și acvila romană și nici carele de luptă ale generalului-împărat Traian, a fost plămădit, în schimb, de civilizația romană și curățat de ancestral și păgânism prin baia botezului creștin. Pe văile adânci, pe potecile munților și la cuiburile de vulturi nu pătrundeau decât stăpânitorii acestor locuri cu poneii și măgărușii lor, cu dulăii și mioarele sprintene. Și aici, ca de fapt în toate provinciile vechii Dacii, s-a dovedit că învățătura lui Hristos nu are hotare. Și pe aici schimnicii lui Zamolxe, la apariția învățăturii lui Mesia cel mult așteptat și pentru toate popoarele, «nazareii» Kogheonului s-au tuns în monahism, devenind vasilieni și împletindu-și părul și modelându-și barba în semnul crucii. Baciai au devenit egumeni, flăcăii novici, iar băcițele și fetele locului erau flăcările sânzienelor. Ce împletire de fantastic și real, de minune și de adevăr, acest Maramureș, cu datinile și tradițiile sale unice și inimitabile !

Obiceiurile vechi au fost încreștinate, templele luminii religiei vechilor daci s-au transformat în chipul crucii sau corabiei, iar turnurile de lemn ale locașurilor vechi patronate de săgeată și servite de supușii Marelui preot al dacilor, au devenit minunate biserici cu turlă ale Pantocratorului, străjuite de Sf. Cruce. Cu delicatețe și selecție, arta bizantină și miniatura au devenit ucenice și apoi stăpâne, trecând prin urechile acului și suveicii lâna de aur stropită în culorile câmpului cu extrase de flori și plante, doar de localnici știute până astăzi.

Așa se face că în perioada daco-romană, Maramureșul a fost ferit de năvălirile, în valuri și vălvătai, ale barbarilor. O dată cu migrarea ungarilor însă, voievozii Transilvaniei și chinezii (prinții) din Apuseni și Maramureș au fost întemnițați și uciși, iar populația băștinașă a rămas prinsă în clește. Primind creștinismul de nuanță ortodoxă, la început, maghiarii s-au potolit și s-au așezat dincolo de Tisa, Patriarhia de Constantinopol trimitându-le ierarhi (Ierotei, sec. X), preoți și călugări. Mai mult, cu misionari români pentru încreștinarea ungarilor, Constantinopolul a organizat și stavropighii, cum este cea binecunoscută până astăzi : Sf. Arhangheli din Peri. Începând cu sec. XII—XIII, în Maramureș apar mari obști monahale, cu prinți descălecători și oaste instruită, cum este cazul mănăstirii Cuhea (Bogdan Vodă) de unde a plecat Dragoș, Bal și Baliță spre Moldova (1359) sau mănăstirile Ieud, Bogdana, Dragomirești și multe altele.

În vremea lui Ștefan cel Mare și Sfânt al Moldovei se reorganizează Episcopia Vadului și Feleacului, ctitorul ridicând (pe Dealul Feleacului) o biserică ortodoxă ce dăinuie și astăzi. Însă cea mai strălucitoare ctitorie a epocii lui Ștefan cel Mare în Maramureș este *mănăstirea Moisei*, ridicată pe locul unui vechi schit, și reorganizată de autohtoni

și de monahii de la Putna. Propaganda husită (cunoscutele texte), încercările protestante (luterane și calvine) n-au putut face adepți în aceste sfinte locuri. Nici viclenia iezuită, nici ajutorul papistaș, nici promisiunile purgatoriului n-au abătut de la adevăr pe creștinii ortodocși. Este adevărat, căsătoriile mixte, încercările unguilor de a maghiariza pe oșeni și maramureșeni au înregistrat ceva prozeiți. După 1700, când s-a oficializat uniația, Viena și Budapesta au trimis aici pentru câștigarea românilor peste zece episcopi catolici (de origine maghiară, ucraineană, dintre secui, ceangăi și cumani etc.). Două sute de ani a durat persecuția. Bisericele din orașe au fost distruse, mănăstirile arse, s-au ridicat altele de către stăpânii uniți. Credincioșii s-au rugat în ele, dar sufletul lor a rămas nepătat ortodox și român. Între 1918—1940, s-au refăcut și reparat multe locașuri. Dar iarăși furtună: dictatul de la Viena a frânt aripa țării și creanga ei autentic românească, nordul Ardealului. Preoții și ierarhii uniți au cântat osanale fascismului hortist. După 1945, Patria mutilată a fost bântuită până în 1989 de ciuma ateist-bolșevică. Papistașii au continuat propaganda, dar credincioșii au revenit la Biserica-mamă în 1948, iar astăzi și-au ridicat locașuri mărețe după sufletul lor. Totuși, hidra uniației băntuie ca urâciu-nea pustiirii.

În preajma anilor 1970 s-au descoperit la Ieud urmele unei mănăstiri românești-ortodoxe, cu vechi rădăcini, manuscrise religioase în românește (sec. X—XIII), ceea ce duce literatura română scrisă cu trei sute de ani mai devreme față de ceea ce se știa până acum. Acesta este luminatul Maramureș.

Revenind la perioada uniației, cel mai activ ierarh, sfânt, predicator și cunoscător al acestor locuri a fost *Iosif din Maramureș*. S-a născut în Năsăud, într-o familie de români intelectuali ortodocși. Și cum românii nu aveau școli superioare, pregătirea teologică și-a făcut-o în mănăstirile Maramureșului și, nu-i exclus, în Moldova, Țara Românească, Viena și chiar Sf. Munte Athos. Nu se cunoaște dacă a fost călugăr, dar a slujit și ca preot de mir. Pentru a face față propagandei calvine și iezuit-catolice, preoții din Țara Oașului și Maramureșului au ales ca episcop pe Iosif, cel mai bun și cucernic dintre ei, ucenic la mănăstirea Moisei. A fost trimis pentru hirotonie, peste munți la Putna și apoi la Suceava, unde «cel blând ca un miel și știutor a multor limbi», cum grăiește cronicarul despre mitropolitul-poet Dosoftei, l-a făcut episcop, în 1690. A avut reședința la Peci-Maramureș, dar autoritățile maghiare și habsburgii au închis mănăstirea și au arestat călugării. Reședința episcopală s-a mutat lângă cetatea Hust, dar și de aici a fost alungat. Il găsim, spre sfârșitul păstoriei, la alte cunoscute mănăstiri maramureșene: Giulești, Budești etc. Clericii și credincioșii îl considerau sfânt și mare apărător al credinței. El mergea din sat în sat și din biserică în biserică pregătind credincioșii în lupta cu papistașii. N-a acceptat nimeni nici catolicismul, nici uniația.

În 1701, după ce împăratul Leopold îl recunoscuse ca episcop al românilor, este chemat și îndemnat să treacă la uniație, așa cum o făcuse Atanasie Anghel (hirotonit la Târgoviște și reconsacrat la Viena) la Alba Iulia. Sfântul a răspuns, și de la el avem calificativul: Anghel

nu mai are nume de înger, ci de diavol, iar numele nu mai înseamnă «înviere», ci moarte veșnică : «Satanasie» !

Revenind la păstoriții săi, episcopul Iosif a fost din nou chemat de autoritățile habsburgice la Sibiu, fiind acuzat de răzvrătire, instigare și nesupunere față de stăpânire. Toate învinuirile au fost respinse cu calm și teimei. Autoritatea sa era de acum recunoscută și mulți preoți tentați să treacă la unire, plecau din Transilvania și veneau în Maramureș. Era socotit făclia ortodoxă și apărător al Vetrei străbune. Din nou iscoditorii au determinat chemarea și arestarea lui la Sibiu, în martie 1705, însă frații din Maramureș și toți credincioșii au amenințat cu răscoala, dacă nu va fi eliberat sfântul arhieru. I s-a dat drumul cu condiția să nu mai slujească ; contractase, de altfel și o boală de piept din cauza frigului, temniței și loviturilor primite la anchete și în temniță. În 1711, se pare la intervenția lui Constantin-Vodă Brâncoveanu către Curtea din Viena, episcopul Iosif revine în scaun, dar peste câteva luni se mută către Domnul, cu cugetul împăcat că și-a făcut datoria în apărarea Legii strămoșești, dar și cu durere pentru furia lupilor ce dădeau târcoale turmei ortodoxe a românilor maramureșeni.

După moarte Iosif a fost cinstit ca sfânt de către obștea ortodoxă și drept și milostiv de către toți credincioșii români și totdeauna invocată de ierarhii locului.

Așa se explică faptul că, încă din 1918, trebuia canonizat ca martir și victimă a habsburgilor, cum scria Nicolae Iorga. În 1948, când s-a refăcut și administrativ Biserica Ortodoxă Română, prin revenirea la Biserica-mamă a credincioșilor înșelați în perioada 1700—1918, episcopul Iosif a fost pomenit ca stâlp al rezistenței ortodoxe. De aceea, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, pe bună dreptate, l-a canonizat, numele său fiind cinstit totdeauna de către credincioși, în viață și după moarte : *Sf. Ierarh Iosif Mărturisitorul, din Maramureș.*

Ca o mijlocire a Sf. Ierarh Iosif a fost și refacerea străvechii episcopii maramureșene cu reședința la Baia Mare, urmaș în jilțul arhieresc fiind tot un cuvios călugăr și luptător pentru neam și glie și pentru apărarea ortodoxiei : Prea Sfințitul Justinian Chira. Ca o tradiție lăsată de sfânt a fost și organizarea învățământului teologic seminarial și superior în cadrul Eparhiei, în 1992.

Așa s-a reînnoit tradiția, așa s-a legat firul de aur al credinței străbune și s-a făcut dreptate în cer și pe pământ pentru cel canonizat.

În deplin acord cu hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române referitor la organizarea pe plan local a slujbelor și solemnităților prilejuite de proclamarea canonizării, Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmăruului a stabilit ca solemnitățile oficiale privind proclamarea canonizării Sfântului Ierarh Iosif Mărturisitorul să se facă într-un viitor apropiat, la terminarea lucrărilor de pictură a catedralei din Sighetul Marmăției, când va avea loc și sfințirea acestei biserici.

Totuși, la începutul lunii decembrie 1993, P. S. Episcop Iustinian al Maramureșului și Sătmarului, înconjurat de un bogat sobor de slujitori, a săvârșit o Sfântă Liturghie solemnă la sfârșitul căreia, într-un bogat cuvânt de învățătură, a prezentat viața și faptele Sf. Iosif, precum și hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române privind canonizarea sa și aducând, totodată, la cunoștința credincioșilor hotărârea conducerii Episcopiei Maramureșului în legătură cu data proclamării solemne a canonizării Sf. Iosif.

Redăm, în continuare, hotărârea Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române privind canonizarea Sf. Iosif Mărturisitorul din Maramureș :

TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI,
ȘI PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

PREA IUBITULUI CLER ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI
DIN CUPRINSUL PATRIARHIEI ROMÂNE, HAR, MILĂ ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU, PĂRINTELE NOSTRU CEL DIN CERURI,
IAR DE LA NOI, PATRIARHICEȘTI BINECUVÂNTĂRI

Mulți sunt aceia care s-au aprins și s-au mistuit cu putere pentru adevărul credinței din rândurile păstorilor și păstorilor fiind ridicați de-a dreapta Mielului, în raza de lumină a Prea Sfintei Treimi, în Casa Tatălui, la masă cu Fiul, pătrunși fiind de razele de foc ale Duhului Sfânt.

Despre aceștia zice Domnul, «Slava pe care Tu Mi-ai dat-o, le-am dat-o lor» (Ioan 17, 22). Pentru că ei au ascultat poruncile Mele și s-au făcut «prieteni mei» (Ioan 15, 14).

Pământul pe care Dumnezeu a rânduit dintru început să trăiască poporul român, este un spațiu sacru, este o grădină a Maicii Domnului. Munții noștri sunt sfințiți pentru că sunt plini de vetre duhovnicești. Izvoarele din această țară poartă numele de «Izvorul Tămăduirii», pentru că ele poartă un dar de la Dumnezeu, un dar de vindecare a trupului și a sufletului. Pământul pe care-l călcăm este sfințit cu moaște de martiri, de cuvioși, de eroi ale căror nume, nu au fost scrise în nici o istorie, dar pe care le-a scris Dumnezeu în «Cartea vieții».

Pentru aceasta, avem datoria să ne cercetăm trecutul, să ne cinstim sfinții martiri: ierarhi, cuvioși, preoți și credincioși care s-au învrednicit și au primit din mâna lui Dumnezeu «cununa vieții», împlinind astfel cuvântul marelui

Apostol Pavel, care, adresându-se neamului său, zice: «Aduce-ți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața și urmați-le credința» (Evrei 13, 7).

Următor acestei porunci, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a rânduit ca cei ce și-au dăruit viața lui Dumnezeu, propovăduind și apărând dreapta credință, să fie cinștiți în rândul sfinților.

Unul dintre aceia, pe care Dumnezeu i-a ales să fie mărturisitori și mucenici ai Săi, este și luminatul ierarh Iosif, episcopul Maramureșului.

Părintele nostru ierarh Iosif Mărturisitorul, ca și înaintașul său întru sfințenie, Sava Brancovici, a avut mult de pățimit apărând credința ortodoxă. În luna martie, anul 1705, fără să fie judecat, el a fost aruncat în temniță, pentru viața, lucrarea și mărturia lui ortodoxă. După suferințele îndurate, părintele ierarh Iosif se stinge din viață ca un adevărat mărturisitor și luptător pentru Ortodoxie.

Având în vedere viața pilduitoare a Sfântului Ierarh Iosif din Maramureș, mărturisirea neînfricată a dreptei credințe și lucrarea lui pentru luminarea slujitorilor sfintelor altare și a poporului dreptcredincios precum și suferințele îndurate ca mărturisitor al Ortodoxiei, urmând obiceiului sinodal și chemând în ajutorul nostru puterea lui Dumnezeu, celui în Treime închinat și preamărit,

HOTĂRĂM:

De acum înainte, părintele nostru Iosif să se numere cu sfinții cei preamăriți de Dumnezeu și să se cinstească în tot cuprinsul Mitropoliei Ardealului și al Bisericii Ortodoxe Române, cu numele de Sfântul Ierarh Iosif Mărturisitorul din Maramureș.

Prăznuirea sa, rânduim să se facă în ziua de 24 aprilie, împreună cu înaintașii săi, Sfinții Ierarhi Ilie Iorest și Sava Brancovici, mitropolii Ardealului.

În bisericile care se vor ridica de acum înainte, se va zugrăvi icoana acestui sfânt și mare ierarh, iar pentru ca evlavia binecredinciosului popor român să sporească față de Sfântul Ierarh Iosif Mărturisitorul, rânduim ca unele din bisericile, care de acum înainte se vor zidi, să-și poată lua hramul «Sfântul Ierarh Iosif Mărturisitorul».

Pentru deplina statornicire a celor pe care le-am orânduit în

chip sinodal și canonic, întărim cu semnăturile noastre actul de față ca Tomos de canonizare, adică de așezare în rândul sfinților a celui pomenit mai sus.

Dat la București, anul mântuirii 1992, luna iunie, ziua a douăzecea.

MEMBRII SFÂNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Reamintind că o slujbă solemnă, în cadrul căreia se va face și proclamarea hotărârii Sfântului Sinod privind canonizarea și cinstirea Sfântului ierarh Iosif Mărturisitorul, urmează să aibă loc într-un viitor apropiat, la Sighetul Marmației, încheiem aici materialele referitoare la manifestările care au avut loc în cadrul Bisericii Ortodoxe Române în cursul anilor 1992—1993, prilejuite de canonizarea unor noi sfinți români.

*

Concluzii

La sfârșitul prezentării acestor manifestări solemne se cuvine să facem câteva sublinieri.

În primul rând trebuie menționat faptul că hotărârea Sfântului Sinod are o deosebită importanță, împlinind un gol în aghiografia ortodoxă românească și ortodoxă, în general.

Se cuvine, apoi, menționată activitatea intensă a Comisiei sinodale speciale pentru canonizarea sfinților români, a specialiștilor a căror contribuție la împlinirea misiunii încredințate de Sfântul Sinod a fost remarcabilă. În acest context consemnăm aici și contribuția imnografilor și pictorilor români la îmbogățirea tezaurului iconografic și imnografic ortodox, prin pictarea chipurilor sfinților respectiv și prin alcătuirea troparelor, a cântărilor, a slujbelor, în general, întru cinstirea sfinților proclamați.

Participarea credincioșilor la toate manifestările solemne care au avut loc în București și în celelalte localități din țară, practic, în toate regiunile importante s-a situat, ca întotdeauna, în momentele de sărbătoare, la un înalt grad de manifestare a atașamentului față de credința străbună, față de Biserica neamului românesc.

Un cuvânt deosebit se cuvine față de participarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la pregătirea și realizarea acestui important act din istoria Bisericii Ortodoxe Române, atât în cadrul lucrărilor Comisiei sinodale speciale cât și în timpul solemnităților ce au urmat.

Cu numai câteva excepții, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a ținut să fie prezent la toate celelalte slujbe și manifestări solemne care s-au organizat în eparhiile din țară.

De la București la Alba Iulia, de la Iași la Constanța, la Râmneț sau Horezu, la Sâmbăta de Sus sau la Putna, la mănăstirea Antim sau în alte localități, Prea Fericitul Patriarh Teoctist, ca un părinte permanent veghetor, însoțit de membri ai Sfântului Sinod, a fost prezent nu numai cu slujirea, ci și cu cuvântul autorizat și competent al Prea Fericirii Sale, făcând cunoscută voia lui Dumnezeu pe baza textului scripturistic, lămurind și explicând semnificația momentelor respective,

apreciind și felicitând pe credincioși pentru tăria cu care și-au păstrat credința nealterată și îndemnându-i să păstreze, în continuare, cu aceiași devotament și dăruire, această credință sfântă.

Este de remarcat și faptul că la aceste manifestări au fost prezente și autoritățile de stat, în unele situații, chiar la cel mai înalt nivel, încercând să se pună temeiurile unui alt mod de relații între Stat și Biserică, deosebit de cel forțat, artificial și suspicios cu care ne obișnuisem în anii de dinainte de decembrie 1989.

Participarea românilor de pe alte meleaguri la aceste momente solemne din viața Bisericii-mamă a fost și ea o prezență importantă, culminând cu manifestările de la Putna unde proclamarea canonizării binecredinciosului voievod Ștefan cel Mare și Sfânt, a adunat în jurul vestitei citorii pe credincioșii ortodocși români din țară, din Basarabia, din Bucovina și din alte zone pe unde trăiesc români; a reunit, de asemenea, pe reprezentanții ierarhiei ortodoxe române din țară ca și a celei de dincolo de frontierele formale, precum și pe reprezentanții autorităților de stat și civile din țară și de dincolo de granițele statale, realitate care a avut importanța ei și ale cărei consecințe benefice nu pot fi și nu trebuie să fie ignorate.

Trebuie menționat și faptul că la unele din aceste manifestări au fost prezenți reprezentanți ai Bisericilor surori. Amintim mai întâi prezența Sanctității Sale, Patriarhul ecumenic Bartolomeu I, a cărui vizită în țara noastră în luna august 1992 a înregistrat și sfințirea bisericii și a așezămintelor de la mănăstirea Sâmbăta de Sus, prilej cu care a fost reconfirmată canonizarea Sfinților martiri Brâncoveni, încheind astfel episodul proclamării canonizării acestor sfinți început la București la 14 august 1992, la biserica Sf. Gheorghe Nou, în prezența a unui reprezentant al patriarhului ecumenic, I.P.S. Ieremia al Parisului.

Amintim, de asemenea, participarea celor doi reprezentanți ai Patriarhiei Ierusalimului I.P.S. Chiriac al Nazaretului și I.P.S. Irineu de Ierapole, la manifestările de la Iași din octombrie 1992, ca și aceea a delegației călugărilor atoniți purtătorii lemnului din Sfânta Cruce a Mântuitorului Iisus Hristos, care au participat, așa cum am văzut, la slujbele de la Alba Iulia, de la Râmeț și de la Putna.

Toate aceste sublinieri ne îndreptățesc să afirmăm că hotărârile Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și manifestările religioase solemne prilejuite de aducerea la cunoștința credincioșilor a acestor hotărâri au constituit cu adevărat un eveniment religios de mare importanță, în viața poporului ortodox român, cu rezonanță națională și interortodoxă. Întreaga bogăție de manifestări, prilejuite de acest eveniment, se constituie, cum anticipam în numărul trecut al revistei noastre, într-o strălucită pagină în istoria spiritualității noastre românești ca și a celei ortodoxe, în general. Ele vorbesc, de asemenea, de revărsarea bogăției de har a bunăvoinței lui Dumnezeu asupra neamului românesc, care își are locul său în pronia divină.

Peste toate greutățile ne vitregiile cărora poporul nostru trebuie să le facă față în actuala situație, toate manifestările religioase care au avut loc în acești doi ani au avut darul de a proba, încă o dată, dacă mai era nevoie, că încrederea în purtarea de grijă a lui Dumnezeu, este un puternic resort al existenței și al dăinuirii sale peste veacuri.

PROCESIUNE ÎN ȚARA NOASTRĂ CU CINSTITUL LEMN DIN SFÂNȚA CRUCE PE CARE A FOST RĂSTIGNIT MÂNTUITORUL IISUS HRISTOS

Concomitent cu desfășurarea evenimentelor bisericești prilejuite de canonizarea unor sfinți români, a avut loc un alt eveniment bisericesc, cu deosebită rezonanță în viața duhovnicească a credincioșilor ortodocși români : Între 24 iunie și 11 iulie 1992, o delegație de călugări de la Sfântul Munte Athos, condusă de P. Cuv. arhimandrit Iosif, starețul mănăstirii Xiropotam, precum și câțiva credincioși greci, au venit în țara noastră purtând cu ei o prețioasă relicvă : o parte din lemnul Sfintei Cruci pe care a fost răstignit Mântuitorul Iisus Hristos, relicvă care se păstrează la mănăstirea Xiropotam încă din secolul al X-lea, când i-a fost donată de către împăratul bizantin Roman I, păstrată până atunci în tezaurul imperial.

Semnatarul acestor rânduri a fost rânduit de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* să însoțească delegația greacă de la sosirea în țară până la încheierea misiunii ei.

Procesiunea cu cinstitul lemn se recomanda, din început, ca un eveniment destul de important, mai întâi pentru prețuirea și cinstirea de care se bucură, în Biserica Ortodoxă, Crucea Mântuitorului Iisus Hristos și, în al doilea rând, pentru faptul că de la ultima procesiune de acest fel în ținuturile românești au trecut peste 230 de ani. De la starețul mănăstirii aveam să aflăm că este prima procesiune de acest gen, în afara teritoriului grecesc, în acest secol. În plus, această procesiune are loc, nu întâmplător, într-un moment de maximă gravitate pentru Biserica și neamul nostru, ca, de altfel, pentru popoarele din Europa de est, în general, datorită înverșunatei ofensive prozelitiste în spațiile ortodoxe, iar pe de altă parte în momente deosebit de importante pentru Biserica Ortodoxă Română, ea îngemănându-se, în bună parte, cu festivitățile prilejuite de canonizarea unor sfinți români și cu unele din festivitățile solemne care au avut loc în diverse localități din țară în perioada respectivă, în special în Transilvania și Moldova, contribuind la sporirea importanței festivităților respective.

Miercuri, 24 iunie, la orele serii, împreună cu părintele Manole Marcel, secretar eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor și părintele protopop de Giurgiu așteptam la vama din Giurgiu sosirea delegației de aghioriți, purtători ai Sfintei Cruci, care poposise în aceeași zi la prânz la Patriarhia Bulgară. În jurul orei 21,30, când ziua se îngâna cu noaptea, delegația și însoțitorii soseau pe dealul Patriarhiei. Clopotul cel mare al Patriarhiei vestea sosirea lemnului crucii Mântuitorului la catedrala patriarhală. În întâmpinare, a coborât, în mantie, Prea Sfințitul Episcop Teofan Sinaitul, vicar patriarhal, înconjurat de preoții catedralei. În dangătul continuu al clopotelor și însoțiți de cântarea

troparului Mântuiește Doamne poporul Tău..., s-a înconjurat catedrala, apoi s-a intrat înăuntru unde era prezent Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, înconjurat de Prea Sfințitul Episcop Calinic al Argeșului, de P. S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, de slujitori ai catedralei.

Întâmpinând delegația atonită, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a luat cuvântul și, subliniind importanța acestui moment ca și bucuria credincioșilor ortodocși români a spus :

«Iubiți credincioși,

Iată, în mijlocul nostru și în această catedrală, avem o parte din cinstitul lemn al Sfintei Cruci pe care a fost răstignit Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Ne iubește și ne cercetează Dumnezeu prin semnul acesta al jertfei și al învierii Domnului Hristos, care umblă acum pe pământul nostru românesc și pe străzile Bucureștiului, pentru a sfinți sufletele, pentru a aminti tuturor că suferința este aducătoare de biruință și de viață, precum a fost la Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

După ce noi am trăit, duminica trecută, marea bucurie de a întâmpina pe sfinții nevoitori din neamul nostru și a-i trece în calendare, iată, acum, credincioșii ortodocși români primesc binecuvântarea Sfântului Munte Athos, având posibilitatea să se închine sfintei și de viață făcătoarei Cruci. Este un mare dar dumnezeiesc ca un credincios să ajungă să se atingă cu buzele de Lemnul cel de viață dătător pe care a fost răstignit Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos

Sfânta Cruce este, pentru toți creștinii, purtătoare de biruință, este semnul suferințelor Mântuitorului Hristos, dar, este în același timp și nădejdea învierii și a biruinței păcatului, a zdrobirii morții, a dobândirii unei noi vieți în Hristos. Și de aceea, Biserica noastră ortodoxă cinstește Sfânta Cruce, de aceea Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți nu au despărțit Sfânta Cruce, ca obiect liturgic, de jertfa, de patimile și învierea Mântuitorului Hristos. Sfânta Cruce este, așadar, Altarul pe care s-a adus jertfă pe Sine, o dată pentru totdeauna, Mântuitorul Hristos, pentru iertarea păcatelor tuturor acelor care sunt botezați în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, a tuturor acelor care se împărtășesc de darurile ei prin Tainele Sfintei noastre Biserici. Sfânta Cruce este, deci, dătătoare de nădejdi pentru o viață nouă, pentru renașterea sufletească, iar această renaștere sufletească pe care o revarsă Sfânta Cruce asupra credincioșilor și slujitorilor Bisericii noastre este lumina care ne vine prin Mântuitorul Hristos, prin jertfa Sa de pe cruce. Sfânta Cruce adună credincioșii, îi unește, ea aduce în suflet nădejde

și bucurie, aduce mângâiere tinerilor, aduce îmbărbătare vârstnicilor, aduce pace în familii.

Mă bucur că în seara aceasta, împreună cu părinții de la Sfântul Munte Athos, ați venit, alături de noi, cei mai vârstnici, mulți tineri și tinere. Să păstrați, iubiți tineri, această zi sfântă când ați întâmpinat, în catedrala Patriarhiei noastre, Sfânta Cruce a răstignirii și a jertfei Mântuitorului Hristos. Să păstrați învățătura Bisericii Ortodoxe, deoarece așa cum ea singură, Sfânta Cruce, a slujit drept altar pentru jertfa Mântuitorului Hristos, tot așa și în credința noastră creștină ortodoxă trebuie să fim una. Nu vă lăsați biruiți, iubiți tineri și tinere, de ispitele tinereții. Să străbateți viața cu bărbăție, cu înțelepciune, cu sfințenia crucii, pe care să o purtați nu numai la pieptul dumneavoastră, al copișilor și al mamelor, dar să o purtați și în suflet întotdeauna, pentru că cel mai mare biruitor al diavolului este crucea. Noi creștinii ortodocși trebuie să ne rugăm și să luptăm, cu Sfânta Cruce în inimă și în gând, pentru a birui vrăjmașul dintre noi.

Însemnați copilașii, seara, cu semnul Sfintei Cruci, înainte de a adormi. Închinați-vă corect cu semnul Sfintei Cruci întotdeauna și în toate împrejurările vieții dumneavoastră. Faceți semnul Sfintei Cruci și rostiți o rugăciune către Mântuitorul Hristos. Înălțați o rugăciune către Mântuitorul Hristos. Înălțați o rugăciune Maicii Domnului, Sfinților Apostoli și Sfinților Părinți ai Bisericii și tuturor Sfinților.

Rugăm pe Mântuitorul Hristos ca darurile și bucuriile Sfintei Cruci să se reverse asupra dumneavoastră a tuturor, asupra credincioșilor Bisericii noastre strămoșești, asupra clerului de la mănăstiri și parohii, ca împreună să slujim Sfânta Biserică, să slujim pe Mântuitorul Hristos și să purtăm în inima noastră crucea cea de viață dătătoare, care să ne fie tuturor mântuitoare în veci. Amin!».

A luat apoi cuvântul P. Cuv. arhim. Iosif, care, salutând mulțimea de credincioși prezentă în catedrală, a vorbit despre semnificația pe care mănăstirea Xiropotam o dă acestui gest și anume aceea de solidaritate frățească ortodoxă și, în același timp, de recunoștință pentru tot sprijinul pe care, de-a lungul timpului, românii l-au dat acestei mănăstiri.

Sfânta Cruce, care purta în ea cinstitul lemn din Sfânta Cruce a Mântuitorului Iisus Hristos a fost apoi așezată, spre venerare, în timp

ce preotul Gavrilă Vasile de la capela Universității din București, ajutat de un grup de tineri, a citit *Acatistul Sfintei Cruci*. Deși, destul de târziu, mulțimea de credincioși prezentă în catedrală a cinstit după cuviință această sfântă relicvă, păstrată cu atâta venerație de-a lungul timpului. Mulți dintre ei, în genunchi, cu lacrimi în ochi, se vedeau pătrunși de fiorul întâlnirii cu mărturia cea mai evidentă a prezenței și a lucrării mântuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos în istorie, Crucea răstignirii Sale.

A doua zi, joi 25 iunie, dimineața, delegația a plecat către Curtea de Argeș, primul popas al itinerariului de aproape 2.000 km, pe care avea să fie purtat lemnul sfânt pe pământul României. Fiind primul popas și datorită și unei lipse de sincronizare, numărul credincioșilor n-a fost prea mare, părinții atoniți, purtători ai lemnului sfânt, fiind întâmpinați de călugării catedralei argeșene, în frunte cu P. Cuv. arhimandrit Chesarie Gheorghescu, care a rostit și un însuflețit și documentat cuvânt.

A urmat apoi trecerea pe la mănăstirea Cozia unde, din păcate, iarăși, lucrurile nu fuseseră pregătite, din diverse motive, dar unde obștea monahală a primit cu multă evlavie atât pe aghiorți cât și lemnul sfânt, de a cărui sosire fuseseră avizați, însă nu și despre momentul respectiv.

Cauzate mai degrabă de unele desincronizări administrativ-organizatorice aceste nedorite incidente aveau să fie interpretate și ca încercări din partea celui rău, dar și ca o lecție de smerenie pentru cei care — împreună cu mine — gândeau la demonstrația de evlavie creștină românească, desigur spre edificare în fața fraților noștri greci.

De la mănăstirea Cozia, după ce părinții obștei și credincioșii din biserică s-au închinat la sfânta cruce și după un scurt popas la arhondaricul mănăstirii, delegația a pornit spre Râmnicu Vâlcea.

La Râmnicu Vâlcea, jos, la poarta de intrare în incinta Episcopiei, au ieșit în întâmpinare Prea Sfințitul Episcop Gherasim, diaconi cu lumânări și cădelnițe, preoți îmbrăcați în feloane și epitrahile, măicuțe și câteva sute de credincioși. S-a oficiat rânduiala de primire în catedrala episcopală. A vorbit Prea Sfințitul Gherasim și Părintele Arhim. Iosif. Se încheia pe un ton cald, primitiv, cât de cât consolator, prima zi a procesiunii. Ne venise un pic inima la loc. A doua zi s-a săvârșit Sfânta Liturghie și toată dimineața, până după orele prânzului, credincioșii n-au încetat a veni să se închine lemnului sfânt din Crucea Mântuitorului.

Vineri, 26 iunie, la orele 18,00, am sosit la Sibiu. Pe scările catedralei delegația purtătoare a lemnului sfânt a fost întâmpinată de Înalt

Prea Sfințitul Mitropolit Antonie al Ardealului și de Prea Sfințitul Serafim Făgărășanul, episcop vicar, preoți și diaconi în mijlocul unei mulțimi impresionante de credincioși. În sunetul clopotelor s-a înconjurat catedrala, rostindu-se ectenii și cântându-se tropare închinare Sfintei Cruci de către corul studenților teologi. În catedrală, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie a făcut un scurt istoric al procesiunilor cu lemnul sfânt din Crucea Mântuitorului în Țările Române, remarcând faptul că în orașul Sibiu aceasta se întâmplă pentru prima dată. Părintele arhim. Iosif a vorbit credincioșilor impresionat de numărul mare și de evlavie cu care aceștia au întâmpinat Crucea Mântuitorului. S-a citit *Acatistul Sfintei Cruci* odată cu închinarea credincioșilor. Prea Sfințitul Serafim a citit, în continuare, rugăciuni de dezlegare. Închinarea credincioșilor prezenți și a celor ce au sosit ulterior avea să se sfârșească pentru ziua aceea târziu după miezul nopții. A doua zi, sâmbătă, Prea Sfințitul Episcop Serafim a săvârșit Sfânta Liturghie înconjurat de un sobor de preoți între care și părintele arhim. Iosif.

Închinarea la lemnul sfânt a început din primele ore ale dimineții și a continuat tot timpul până spre ora 15,00 când s-a plecat din Sibiu. Numărul credincioșilor care s-au închinat lemnului sfânt s-a estimat la aproximativ 20.000. De la Sibiu am plecat spre Alba Iulia împreună cu Prea Sfințitul Serafim Făgărășanul care avea să ne însoțească până la mănăstirea Putna.

În Alba Iulia, cinstitul lemn a poposit de sâmbătă seara până duminică după amiază. Duminică, la Sfânta Liturghie, a slujit Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, sosit de la București pentru festivitățile ce urmau să aibă loc a doua zi la mănăstirea Râmeț. A fost și prima sărbătorire a Duminicii sfinților români, proclamată cu puțin timp înainte, de Sfântul Sinod.

Duminică seara, la ora 17,00 lemnul sfânt a sosit la mănăstirea Râmeț, pregătită să trăiască împreună cu prezența și binecuvântarea lemnului din Crucea Mântuitorului și alte două mari evenimente: sfințirea noii biserici a mănăstirii și festivitățile de canonizare a Sfântului Ierarh Ghelasie de la Râmeț.

Au ieșit în întâmpinare întreg soborul mănăstirii, un număr mare de preoți în frunte cu Prea Sfințitul Episcop Gherasim de la Râmnicu Vâlcea și desigur zecile de mii de credincioși aflați în pelerinaj la mănăstire. După înconjurarea noii biserici, cinstitul lemn a fost așezat spre închinare în pridvorul acesteia. Șirul închinătorilor avea să se continue toată noaptea și a doua zi, până la plecare. Aici ne-am întâlnit pentru prima dată pe parcursul drumului nostru cu evlavie spontană a credincioșilor de la țară, izvorâtă din sufletele cu adânci rădăcini în tradiția

și spiritualitatea creștin-ortodoxă a neamului nostru. O tradiție minunată, încetățenită la mănăstirile din Ardeal, aceea a slujbelor de toată noaptea cu prilejul hramurilor, avea să țină în priveghi mii de credincioși nemișcați, înfășurați în pături pentru a se apăra de frigul nopții. Noapte într-adevăr binecuvântată. Luni, 29 iunie, de sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel s-a săvârșit Sfânta Liturghie de către un impresionant sobor de ierarhi, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie al Ardealului și Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei. Prea Sfințitul Andrei al Alba Iuliei, episcopul locului, a vorbit despre prezența cinstitului lemn ca o binecuvântare ce încununează bucuriile duhovnicești prilejuite de celelalte evenimente. La aceasta s-a referit și Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist în cuvântul de învățătură rostit la sfârșitul Sfintei Liturghii, ca de altfel și alți vorbitori. Părintele arhim. Iosif a exprimat bucuria duhovnicească prilejuită de participarea la o astfel de mare sărbătoare dar și de dragostea pe care o arată credincioșii români mănăstirilor și monahismului.

În seara zilei de 29 iunie am ajuns, cu destulă întârziere față de ora programată, la Cluj-Napoca unde eram așteptați în fața catedralei de câteva mii de credincioși, în mijlocul cărora se afla Prea Sfințitul Episcop Irineu Bistrițeanul. Închinarea a durat până spre miezul nopții.

Martți, 30 iunie, s-a plecat spre Baia Mare, unde am fost întâmpinați de Prea Sfințitul Justinian Maramureșanul în catedrala episcopală, plină de credincioși. S-a săvârșit sfințirea apei prin afundarea Sfintei Cruci ce purta lemn sfânt din Crucea Mântuitorului. Prea Sfințitul Episcop Justinian a stropit cu apă sfințită pe rând pe toți credincioșii ce s-au închinat Sfintei Cruci. Seara târziu, însoțiți de Prea Sfințitul Episcop Justinian, procesiunea a poposit la mănăstirea Rohia, unde alături de călugării mănăstirii așteptau și câteva sute de credincioși. La rugămintea părinților mănăstirii, lemnul sfânt a rămas până spre dimineață în biserică, însoțit de unul dintre călugării atoniți. Au rămas la rugăciunea de noapte, alături de obștea mănăstirii și numeroși credincioși.

Pentru miercuri, 1 iulie, programul prevedea să ajungem seara la ora vecerniei la mănăstirea Putna, cu oprire într-una din parohiile de pe Valea Izei. Oprirea s-a făcut la parohia Rozavlea, unde eram așteptați de multe mii de credincioși și numeroși preoți din împrejurimi. S-a săvârșit sfințirea apei în grădina bisericii. Au vorbit credincioșilor Prea Sfințitul Episcop Justinian și Părintele arhim. Iosif. Aici am fost anunțați că și în alte sate eram așteptați la șosea, în drumul spre Moldova. Presați foarte mult de timp, s-a hotărât să nu mai oprim, pentru că am

fi riscat să nu mai ajungem la timp la Putna, unde lemnul sfânt era aşteptat de mulţimea de ierarhi, preoţi, călugări şi credincioşi adunaţi pentru festivităţile prilejuite de canonizarea Dreptcredinciosului Domn Ştefan cel Mare şi Sfânt. Într-adevăr, în două din satele pe care le-am străbătut, mulţime de credincioşi erau strânşi în centrul satelor, îmbrăcaţi în straie de sărbătoare, cu preoţii în frunte. Am trecut fără să oprim, dar câţiva dintre ei s-au urcat într-o maşină şi la câţiva kilometri, pe vârf de munte, ne-au tăiat calea cu colaci în prosoape mara-mureşene şi cu flori. A fost unul din momentele cele mai emoţionante. La puţin timp după ce ne-am despărţit de aceştia în urma noastră alerga în viteză un autobuz încărcat cu lume, care ne făcea semne insistente să oprim. Alţi 40—50 de credincioşi au făcut tot posibilul să nu scape unicul lor prilej de a se închina cinstitei cruci şi strădania le-a fost răsplătită. Răsplată au primit şi părinţii însoţitori, prin lacrimile, emoţia şi evlavia curată a acestor râvnitori închinători.

În drum spre Putna am mai făcut un mic popas la mănăstirea Moldoviţa, atât cât a fost necesar să se închine obştea mănăstirii.

La mănăstirea Putna, sosirea delegaţiei atonite împreună cu Lemnul Sfintei Cruci a coincis, în mod voit cu festivităţile prilejuite de canonizarea Dreptcredinciosului Domn Ştefan cel Mare şi Sfânt, a Sfântului Leontie de Rădăuţi şi a Cuviosului Daniil Sihastrul. Erau deja sosiţi la mănăstire Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Nestor al Olteniei, Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop Pimen al Sucevei şi Rădăuţilor şi alţi mulţi ierarhi. Delegaţia greacă cu cinstitul lemn a sosit la orele serii şi a fost întâmpinată la porţile mănăstirii de către Prea Sfinţitul Calinic, episcop vicar al Arhiepiscopiei Iaşilor, înconjurat de preoţi, ieromonahi, monahi şi mulţime de credincioşi, în dangătul sărbătoresc al clopotelor. După ce s-a făcut înconjurul bisericii, lemnul sfânt a fost sărutat de clericii prezenţi, îmbrăcaţi în veşminte, şi apoi aşezat într-unul din balcoanele palatului voievodal, unde credincioşii au putut veni să se închine. A doua zi, 2 iulie, ziua de pomenire a Dreptcredinciosului voievod Ştefan, mănăstirea Putna a fost martoră a mai multor evenimente: festivităţile canonizărilor amintite, prezenţa sabiei lui Ştefan cel Mare, adusă special prin eforturile diplomaţiei româneşti din Turcia numai cu acest prilej, prezenţa tinerilor români ce efectuau drumul crucii de la Bucureşti la Chişinău şi, nu în ultimul rând, prezenţa lemnului sfânt din Crucea Mântuitorului. După sfinţirea icoanelor celor trei sfinţi români şi înălţarea lor, spre a fi arătate credincioşilor, a fost adusă sabia lui Ştefan

cel Mare și înălțată spre mulțimea credincioșilor, apoi lemnul sfânt înălțat de Prea Fericitul Părinte Patriarh în văzul miilor de pelerini aflați în incinta mănăstirii. Zecile de mii de credincioși prezenți la Putna au avut prilejul să se închine la cinstitul lemn până în după-amiaza zilei de joi, 2 iulie, când s-a plecat la Suceava pentru o zi de odihnă, continuarea programului fiind prevăzută pentru vineri, 3 iulie, ora 16,00.

La Suceava, lemnul sfânt din Crucea Mântuitorului a fost întâmpinat de către Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Pimen în catedrala arhiepiscopală de la mănăstirea Sfântul Ioan cel Nou. Aceasta se întâmpla în jurul orei 16,30, după ce, cu două ore mai devreme, același ierarh și clericii catedralei primiseră grupul de tineri ce purtau crucea de la București la Chișinău. Aproximativ 2—3.000 de credincioși, poate mai puțin decât ne-am fi așteptat, s-au închinat în seara zilei de vineri și sâmbătă dimineața, cât a rămas lemnul sfânt la Suceava.

Vineri dimineața, delegația de aghioriți a purtat cinstitul lemn și la mănăstirea Dragomirna, din apropierea Sucevei, unde s-a închinat obștea mănăstirii, precum și la capela unde se va construi noua catedrală din oraș. Aici, în timpul cât numeroși credincioși ce se adunaseră în scurt timp se închinau, s-a discutat cu părintele paroh Mihoc și cu președintele asociației ce se ocupă cu construirea catedralei, în legătură cu proiectul acesteia. Monahii atoniți și-au exprimat rezervele lor la adresa proiectului, considerând că rupe brusc cu tradiția arhitectonică ortodoxă și mai ales că vizează evident să impresioneze, ceea ce iarăși este străin spiritualității noastre și mai curând comun tradițiilor eterodoxe moderniste.

Sâmbătă, 4 iulie, ora 18,00, lemnul sfânt a fost întâmpinat la Iași, la catedrala mitropolitană de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, Prea Sfințitul Episcop-vicar Calinic Botoșăneanul, preoți și diaconi, monahi și câteva mii de credincioși. După înconjurarea și intrarea în catedrală, la sfântul altar s-au închinat Crucii Mântuitorului ierarhii și ceilalți clerici prezenți. În continuare a vorbit Înalt Prea Sfințitul Daniel, căruia de fapt îi și revine inițiativa invitării călugărilor atoniți să realizeze această procesiune cu lemnul crucii în România. A vorbit, de asemenea, credincioșilor, care umpleau catedrala, Părintele arhim. Iosif, conducătorul delegației atonite, subliniind relațiile deosebite pe care Moldova și Iașul le-au avut cu Sfântul Munte Athos și exprimând dorința revenirii la aceste relații spre folosul general al Ortodoxiei.

A doua zi, duminică, 5 iulie s-a slujit Sfânta Liturghie în catedrala mitropolitană de către Prea Sfințitul Calinic Botoșăneanul— Înalt

Prea Sfințitul Mitropolit Daniel fiind prezent la sfințirea bisericii din Tocileni, jud. Botoșani, satul natal al Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist. Au slujit și părinții greci, predica zilei fiind rostită de către părintele arhim. Iosif. În după amiaza zilei de duminică, la ora 16,00 s-a săvârșit în fața catedralei sfințirea apei cu afundarea Sfintei Cruci ce poartă lemn sfânt din Crucea Mântuitorului. A slujit Prea Sfințitul Episcop-vicar Calinic, înconjurat de preoții catedralei, iar un grup de preoți din oraș au dat răspunsurile. Toată ziua de duminică, până târziu noaptea, s-au închinat lemnului sfânt mii și mii de credincioși din Iași și din împrejurimi. Duminică seara părinții atoniți au vizitat mănăstirea Cetățuia.

Luni, 6 iulie, dimineața, însoțiți de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel, părinții aghioriți au vizitat mănăstirea Bucium, unde s-au întreținut cu Înalt Prea Sfințitul în legătură cu diversele probleme cu care se confruntă Ortodoxia astăzi.

În după amiaza zilei de luni, programul procesiunii a inclus mănăstirile Sihăstria, Secu și Neamț, iar marți dimineața, mănăstirile Agapia, Văratec și Bistrița.

Martți, 7 iulie, ora 17,00 s-a ajuns la Roman, unde lemnul sfânt a fost întâmpinat la centrul eparhial de către Prea Sfințitul Episcop Eftimie, Prea Sfințitul Ioachim, arhieru-vicar, preoți și un număr mare de credincioși. Miercuri dimineața, deși nu era în program, la insistența Prea Sfințitului Ioachim s-a făcut o oprire de câteva ore și la Bacău, la catedrala orașului.

Miercuri, 8 iulie, ora 18,00 a avut loc primirea delegației atonite și a lemnului sfânt la Galați la biserica Sfântul Nicolae, unde eram așteptați de un impresionant număr de credincioși, care umpleau străzile din jurul bisericii. În preziua sosirii, Episcopia Dunării de Jos reușise publicarea unei broșuri dedicate în exclusivitate acestui eveniment. Toți preoții din eparhie fuseseră invitați să participe la întâmpinarea lemnului sfânt. S-a făcut cu greu față presiunii numărului mare de credincioși. Prea Sfințitul Casian, arhieru-vicar al Episcopiei Dunării de Jos, a dovedit un zel deosebit în organizarea primirii, cât și în desfășurarea întregului program din seara respectivă: al slujbelor și al închinării, care datorită numărului mare de credincioși nu a fost deloc ușor de realizat.

Joi, 8 iulie, dimineața, Prea Sfințitul Casian a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica «Precista» în aer liber, cu participarea multor mii de credincioși. La sfârșit s-a adresat mulțimii Prea Sfințitul Arhieru Casian și părintele arhim. Iosif. Deși s-a zăbovit la Galați mai mult

chiar ca în alte locuri, aveam să aflăm că multă lume care ar fi dorit să se închine lemnului sfânt nu a reușit s-o facă. Imediat după prânz s-a plecat spre Brăila, inițial necuprinsă în program. Aici, din lipsă de timp, nu a mai fost posibil ca numărul destul de mare de credincioși să se închine, de aceea ei au fost binecuvântați de către Prea Sfințitul Episcop Casian cu Sfânta Cruce și s-a făcut sfințirea apei din care urmau să primească toți cei prezenți.

Următorul popas și ultimul, înainte de revenirea la București, a fost Episcopia Buzăului, unde s-a ajuns joi pe la ora 17,00. Am fost întâmpinați de Prea Sfințitul Episcop Epifanie, cu preoții și diaconii catedralei și un număr de câteva mii de credincioși. S-a desfășurat totul cu multă ordine, primirea făcându-se în catedrala episcopală, iar închinarea în curtea Episcopiei.

La București s-a revenit joi seara, după ora 22,00. Vineri toată ziua și sâmbătă până la ora 12,30, lemnul sfânt al Crucii Mântuitorului a fost așezat spre închinare în pridvorul catedralei patriarhale.

Vineri seara Prea Sfințitul Teofan a slujit sfințirea apei în fața catedralei, Părintele arhim. Iosif, afundând lemnul sfânt în apa pregătită spre sfințire. Sâmbătă dimineața Prea Sfințitul Teofan a oficiat Sfânta Liturghie. Șirul închinătorilor la lemnul sfânt a fost neîntrerupt în tot acest timp.

În timpul șederii la București delegația călugărilor atoniți a fost primită de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist. S-a discutat problema prezenței călugărilor români la Sfântul Munte. Prea Fericitul Părinte Patriarh a readus în discuție dificultățile pe care le întâmpină clericii sau monahii români care doresc să viziteze Sfântul Munte căroro li se refuză sistematic viza. Același lucru se întâmplă cu călugării români care doresc să viețuiască în Muntele Athos, de mulți ani Biserica Ortodoxă Română neputând să mai trimită călugări pentru a sprijini obștea schitului românesc. Părintele Iosif a declarat că monahii atoniți apreciază foarte mult pe părinții români ce viețuiesc în prezent la Athos și că doresc ca Athosul să rămână panortodox, dar că sunt factori externi care se împotrivesc, dând chiar aghioriților sentimentul că sunt ținuți într-un fel de carantină.

Grupul părinților sfetagoriți și însoțitorii lor, au plecat de la București sâmbătă 11 iulie, în jurul orei 13,00 spre Sofia, unde delegația atoniților avea să rămână, pentru ziua de duminică, la Patriarhia Bulgară. Până la granița română de la Giurgiu, delegația părinților aghioriți a fost însoțită de Prea Sfințitul Episcop Teofan și de Pr. Constantin Coman.

Desigur, rezultatele acestei procesiuni nu pot fi evaluate la adevărata lor dimensiune. Rezultatul imediat și concret a fost manifestarea spontană a unei profunde evlavii și a bucuriei duhovnicești a poporului binecredincios și a clerului.

În felul acesta s-a desfășurat și a luat sfârșit o procesiune de două săptămâni cu lemnul sfânt din Crucea Mântuitorului Iisus Hristos, în țara noastră. Această procesiune poate fi considerată pe drept cuvânt, un eveniment istoric, cu multe semnificații și cu consecințe nebănuite în planul spiritual al vieții actualelor generații de credincioși ai Bisericii Ortodoxe Române.

Alături de celelalte evenimente bisericesti care au avut loc în această perioadă, respectiv festivitățile prilejuite de canonizarea sfinților români, procesiunea cu lemnul sfânt a avut darul de a contribui într-un înalt grad la întărirea evlaviei poporului nostru la manifestarea atașamentului profund față de apartenența la marea familie a Ortodoxiei a cărei membră marcantă și viguroasă este Biserica Ortodoxă Română.

Pr. dr. CONSTANTIN COMAN

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

(L'ÉGLISE ORTHODOXE ROUMAINE)

CX-E ANNÉE, NOS 7—10, JUILLET—OCTOBRE, 1992

SOMMAIRE

	<u>Page</u>
<i>La séance solennelle du Saint Synode de l'Eglise Orthodoxe Roumaine . . .</i>	3
<i>L'acte synodal de l'Eglise Orthodoxe Autocephale de Roumanie, concernant la canonisation de certains saints roumains</i>	7
<i>Sa Béatitude, Teoctist, le Patriarche de l'Eglise Orthodoxe Roumaine. Le culte des saints dans l'Eglise Orthodoxe</i>	18
<i>Mgr. Nestor, Métropolitte d'Olténie, Les saints roumains canonisés en 1992</i>	23
<i>Le P. Prof. Dr. Dumitru Radu, Saint et sainteté chez les roumains . . .</i>	29

LES SOLENNITES A L'OCCASION DE LA CANONISATION DE CERTAINS SAINTS ROUMAINS

<i>La proclamation solennelle des décisions du Saint Synode de l'Eglise Orthodoxe Roumaine (Bucarest, le 21 Juin 1992), (par le P. Augustin Rusu) . .</i>	49
<i>La première célébration du «Dimanche de tous les saints roumains» (Alba Iulia, le 28 juin 1992)</i>	65
<i>Les solennités qui ont eu lieu au Monastère de Râmeț : le consécration de la nouvelle église du monastère et la proclamation de la canonisation du Saint Ghélase (par le Diacre Prof. Petru I. David)</i>	70
<i>Les célébrations solennelles du Monastère de Putna à l'occasion de la canonisation du voïvode Etienne le Grand et Saint et des Saints Léonce de Rădăuți et Daniel l'Ermite (par le Diacre Prof. P. I. David) . . .</i>	84
<i>Les Saints Brancovans, martyrs de la nation roumaine et de la foi orthodoxe ; les célébrations solennelles de leur canonisation à l'église de Saint George-la Nouvelle de Bucarest, au Monastère de Hurezi (Vâlcea) et au Monastère de Sâmbăta de Sus (par le Diacre Prof. P. I. David)</i>	107
<i>Le distingué vase du pays de Hunedoara : Saint Jean de Prislop (par Mgr. Timotei Seviciu, évêque d'Arad)</i>	156
<i>La proclamation solennelle de la canonisation du Saint Métropolitte-martyr Antim Iviréanu</i>	162
<i>Les solennités à l'occasion de la proclamation de la canonisation de Saints Jean-Jacques de Néamț et Théodora de Sihla</i>	181

	<u>Page</u>
<i>Saint Gherman, le protecteur de la Dobroudja : la célébration solennelle dans la ville de Constanta à l'occasion de la proclamation de sa canonisation (par le Diacre P. I. David)</i>	193
<i>La proclamation de la canonisation des Saints martyrs-prêtres Moïse de Sibiel et Jean de Galeş</i>	221
<i>Saint Josephe le Confesseur, de Maramureş</i>	227
<i>La procession à travers notre pays avec le crucifix contenant du bois sacré de la Croix sur laquelle a été crucifié notre Seigneur Jésus Christ (par le P. Constantin Coman)</i>	234

ON PEUT S'ABONNER À LA REVUE «BISERICA ORTODOXĂ ROMANĂ» PAR :
 ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă. P. O. BOX — 12—201.
 telex 10 376 p. r. s. I. I. r. Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL CX, Nr. 11—12 NOIEMBRIE—DECEMBRIE 1992

CUPRINS

PASTORALE, SCRISORI IRENICE

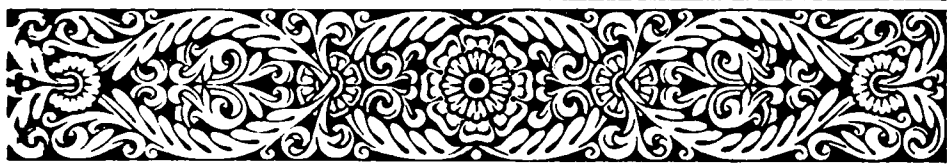
- † TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Pastorala adresată credincioșilor, cu prilejul sîntelor sărbători ale Nașterii Domnului, 1992* 3

VIAȚA BISERICEASCĂ

- Eveniment istoric la Patriarhia Română: Reactivarea Mitropoliei Basarabiei, autonomă și de stil vechi* (Pr. dr. Sabin Verzan) 8
- Creștinismul, Biserica strămoșească la răsărit de Carpați, la răsărit de Prut, din cele mai vechi timpuri până în 1812* († Dr. Nestor Vornicescu, mitropolitul Olteniei) 62
- Sărbătorirea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, cu prilejul împlinirii a șase ani de la înscăunare* (Gheorghe Vasilescu) 70
- Noul episcop al Episcopiei ortodoxe române a Oradiei: P.S. Episcop Ioan Mihăljan* 77
- Trecerea la cele veșnice a I.P.S. Teofil Herineanu, Arhiepiscopul Clujului* 79
- Încetarea din viață a P.S. Vasile Coman, episcopul Oradiei* 85
- Stântul Apostol Andrei, ocrotitorul spirital al orașului Galați* (Diac. prof. Petru I. David) 93
- Participarea delegației Bisericii Ortodoxe Române la a zecea Adunare generală a Conferinței Bisericilor Europene, Praga, 1—11 sept. 1992* (Răzvan Novacovschi) 102
- Simpozionul Internațional de la Roma, cu prilejul împlinirii a treisprezece secole de la șinerea Sinodului trulan* (Pr. prof. dr. Nicolae Dură) 117
- C r o n i c ă** 119

ANIVERSĂRI — COMEMORĂRI

- Pr. Ion Ionescu, *Sinodul de la Iași, 1642* 126

• PĂSTORĂLE-SCRISORI IRENIC •

† TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI,
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

IUBITULUI NOSTRU CLER, CÎNULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI,
HAR ȘI PACE DE LA DUMNEZEU-TĂTĂL,
IAR DE LA NOI PĂRINTEASCĂ BINECUVÂNTARE

*«In El era viață și viața era lumina
oamenilor» (Ioan 1, 4)*

Iubiți fii duhovnicești,

În melodiile colindelor noastre dragi și ale cântărilor seculare, dangătul clopotelor ne cheamă să slăvim Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos. Imnele liturgice și dumnezeieștile citiri din Sfânta Scriptură adevăresc limpede și amănunțit întruparea Fiului lui Dumnezeu la «plinirea vremii» (Gal. 4, 4). De aproape două mii de ani, creștinătatea așteaptă această sărbătoare, în fiecare an, ca pe o împlinire unică, mântuitoare și aducătoare de lumină, de bucurie, de înnoire și de sfințenie. Cuvintele profetului Isaia, cel ce a descris ca un martor această «plinire a vremii», arătând în ce fel «poporul cel ce locuia în întuneric a văzut lumină mare» (Isaia 9, 1) și în ce chip va avea loc această «așteptare a neamurilor» (Isaia 11, 10), dobândesc o nouă strălucire și actualitate, cu fiecare prăznuire a acestei mari sărbători.

Cu același sfânt fior, cu aceeași nădejde în mila lui Dumnezeu, ne-am pregătit să îndeplinim și noi această sărbătoare, apropiindu-ne de lumina peșterii Betleemului, a sfințelor noastre altare străbune, spre a-L primi pe Pruncul Iisus în sălașul inimilor. Precum lumina soarelui spulberă întunericul, tot astfel numai lumina lui Hristos spulberă întunericul păcatelor. Numai Cuvântul întrupat, «întru care era viață și viața era lumina oamenilor» (Ioan 1, 4), avea să aducă pe pământ lumina, iar în sufletele oamenilor, aflați în zbuciumul întunericului, avea să sădească adevăratul sens al vieții. Nașterea Domnului nostru

Iisus Hristos revarsă în lume, prin părtășia la viața harică, starea de înnoire și de bucurie nu numai pentru noi, ci pentru toată creația. În auzul nostru pătrund adevăruri sfinte în aceste zile mântuitoare, când Cel ce a făcut cerul și pământul, Fiul lui Dumnezeu, ia chipul nostru, se face ca unul dintre noi (Filip. 2, 7), pentru a ne înălța împreună cu El la starea de desăvârșire și de îndumnezeire prin har și pentru a ne împărtăși viața cea adevărată în toată plenitudinea ei.

Iubiți credincioși,

Viața este darul cel mai sfânt dăruit de Dumnezeu din a Sa nesfârșită iubire pentru noi și pentru a noastră mântuire. Sfânta Scriptură ne spune că, spre deosebire de celelalte ființe și lucruri, pe care le-a făcut numai prin cuvântul Său, la crearea omului, Dumnezeu participă în mod personal. El Însuși a zis: «să facem pe om după chipul și asemănarea Noastră ca să stăpânească toate...» (Facere 1, 26).

Din toată creația, deci, numai omul a fost înzestrat cu «chipul și asemănarea lui Dumnezeu» ca «ființă vie» (Facere 2, 7). Înrudit astfel cu Ziditorul său, cum spune Sf. Grigore de Nyssa*, omul poartă ca pe o comoară tainică setea după cunoaștere și urcuș duhovnicesc, «din slavă în slavă» (II Cor. 3, 18), spre asemănarea cu El. Dumnezeu care «ne-a iubit cel dintâi» (I Ioan 4, 19), și-a făcut astfel din om un «împreună lucrător cu El» (I Cor. 3, 9), spre «lauda slavei Sale» (Efes. 1, 12, 13), cum înfățișează Sfântul Apostol Pavel rostul dumnezeiesc al omului.

Dar, prin căderea în păcat, prin voie liberă, omul s-a îndepărtat de Dumnezeu — izvorul vieții — și s-a limitat la o viață pur pământească, biologică. Uitănd de Dumnezeu și negându-L, în nebulia sa, cum spune Psalmistul (Ps. 13, 1), el devine dușmanul lui Dumnezeu, pizmaș și urâtor al aproapelui său. Cel fără Dumnezeu, abuzează de toate bunurile din lume, batjocorind și nesocotind chiar creația, opera lui Dumnezeu. Considerând viața ca pe un bun propriu dispune de ea după bunul său plac. Orbit de puterea sa aparentă, generată și alimentată de luciferica mândrie care l-a îndepărtat de Dumnezeu, ridică mâna asupra aproapelui și-i ia viața. Moartea intră astfel în constituția condiției umane.

În acest întuneric, în istoria mântuirii noastre au apărut, fără încetare, învățături și îndemnuri, prin scrierile proorocilor și dreptilor Vechiului Testament. Tot mai stăruitor se auzeau vestirile venirii unui Mântuitor. Omenirea avea nevoie să-L redescopere pe Dumnezeu și să reinnoade comuniunea plenară cu El. Avea nevoie de redobândirea frumuseții «chipului celui dintâi» al omului, chipul slavei lui Dumnezeu. Iar sărbătoarea Crăciunului este tocmai ziua în care Dumnezeu s-a plecat și S-a coborât printre oameni. Este ziua descoperirii și arătării Sale în lume, în chip de rob. Este ziua inaugurării unei ere noi, a Împărăției Cerurilor, a vieții veșnice: «Căci aceasta este viața veșnică, spune Mântuitorul, să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat și pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis» (Ioan 17, 3).

* *Marea cuvântare catehelică*, trad. de Pr. D. Cristescu și N. I. Barbu, București, 1947, p. 36.

Iubiți fii și fiice duhovnicești,

Din nesfârșita Sa dragoste pentru făptura mâinilor Sale, Dumnezeu Și-a asociat omul pentru întreținerea și perpetuarea în lume a darului sfânt al vieții. Încă de la creație, Dumnezeu l-a binecuvântat pe om și a zis : «Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți» (Facere 1, 28). Nașterea de prunci este, deci, darul lui Dumnezeu. În înțelegerea Sa, El împarte oamenilor, după a Sa voie și știință, acest dar pentru că El singur este cauza, izvorul și dătătorul de viață.

Încă în Vechiul Testament, nașterea de prunci era considerată o binecuvântare. Mamele așteptau cu bucurie venirea pe lume a copiilor, pentru că știau că în una din familiile lor trebuia să se nască Mesia.

La «plinirea vremii», Dumnezeu își realizează pe pământ planul Său tot prin asocierea unui om, a celei mai gingașe și curate ființe pe care a plămădit-o neamul omenesc : Sfânta Fecioară Maria. Răspunzând îngerului cu smerenie : «Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!» (Luca 1, 38), Duhul Sfânt S-a pogorât peste ea, puterea Celui Preaînalt a umbrit-o și ea a aflat har, din acea clipă, de a naște Fiu și de a fi altar purtător de viață. Hristos, viața noastră, zămislit în pântecul Fecioarei, și-a făcut-o pe Maria, din acea clipă, mama Sa, Maica Dumnezeului nostru.

Indemnat de această învățătură, mă adresez vouă, iubite mame și iubiți părinți, vouă, celor pe care Dumnezeu v-a înzestrat cu darul continuării vieții prin nașterea de prunci. Amintiți-vă pururea că Dumnezeu este singurul Stăpân al vieții iar viața noastră proprie, precum și darul de a naște, ne sunt date spre a le împlini cu sfințenie. Dumnezeu își va lua singur darurile sau le va cere din mâinile noastre când va voi El. Noi nu avem dreptul să dispunem de propria noastră viață și, cu atât mai mult, nici de viața altora sau chiar a propriilor noștri copii. Viața este rodul Duhului Sfânt, dătătorul de viață, iar orice atențat împotriva ei este un păcat de moarte pentru că Scriptura ne spune că : «toate vor fi iertate fiilor oamenilor, păcatele și hulele câte vor fi hulit ; dar cine va huli împotriva Duhului Sfânt nu va avea iertare în veac, ci este vinovat de osânda veșnică» (Marcu 3, 27—29). Ați luat aminte, iubiților, de cuvintele îngerului Gavriil către Sf. Fecioară : «Iată vei lua în pântec». Din acea clipă, ea a fost umbrită de Duhul Sfânt și a devenit mamă. Din primele clipe, ființa umană prinde viață, care trebuie păstrată cu mare grijă fiindcă este darul sfânt al lui Dumnezeu.

Sfânta Scriptură și sfințele canoane ne arată că mamele care lea-pădă pruncii cu voie, precum și cei care iau parte și care contribuie la săvârșirea acestui păcat își atrag pedeapsa lui Dumnezeu *. Nu vă împotriviți Duhului Sfânt și fugiți de păcatul omuciderii ! Nu vă lăsați amăgiți de ispita înșelătoare a unei vieți aparent liniștite ! Lipsa copiilor din familie înseamnă lipsa binecuvântării lui Dumnezeu fiindcă acea mamă este fericită care se arată ca o «vie roditoare» (Ps. 127, 3). Copiii aduc bucuriile, ei întăresc legăturile sufletești dintre părinți, «ca niște

* Sfântul Vasile cel Mare, canoanele 2 și 8.

vlăstare tinere de măslin» (Ps. 127, 3) și tot ei vin cu darurile personale spre creșterea spiritualității neamului nostru, sporind în istorie cetele eroilor și ale sfinților **.

Iubiți slujitori la altarul medicinei,

Dumnezeu v-a ales, v-a chemat și v-a binecuvântat pentru a sluji la alinarea și vindecarea bolilor, a suferințelor și a neputințelor trupеști, în vederea menținerii și promovării vieții. Această misiune a apărării vieții ne apropie atât de mult, încât împreună vedem în Dumnezeu, Doctorul sufletelor și al trupurilor, Izvorul vieții. «Cinstește pe doctor cu cinstea ce i se cuvine, că și pe el l-a făcut Domnul», scrie în una din cărțile din Sfânta Scriptură, «căci leacul este de la Cel Preainalt. Domnul a zidit din pământ leacurile... și farmacistul cu acestea va face alifiile... Roagă-te lui Dumnezeu și El te va tămădui... iar doctorului dă-i loc că și pe el l-a făcut Domnul și să nu se depărteze de la tine, că și de el ai trebuință» ***.

Vă mărturisim prețuirea noastră pentru timpul de veghe și de concentrare în apărarea vieții pruncilor și vârstnicilor. Purtați mesajul dăruului sfânt al vieții de la altarul bisericilor la altarul medicinei. Arătați tuturor mamelor primejdiile și suferințele întreruperii cursului vieții. Faceți-vă părtași salvării mugurilor de viață și sădiți în suflete, cu darul pe care îl aveți de sfătuitori tainici, încredere, nădejde și bucurie în chemarea de a fi mamă. Bunul Dumnezeu vă va răsplăti pentru ajutorul dat Bisericii străbune, în strădaniile ei de reeducare și reînnoire morală a neamului românesc. Mântuitorul Hristos, dătătorul de viață, Cel ce S-a născut astăzi în Betleem, să-și găsească sălaș și în sufletele noastre.

Iubiți părinți, frați învățători și profesori,

Prin binecuvântarea lui Dumnezeu, care în planul Său pentru lume pe toate le orânduiește după a Sa voie și veșnică știință, vouă vi s-a încredințat sfânta misiune de educare, modelare și pregătire pentru viață a tinerelor vlăstare. Părintește, vă pun la inimă, în acest ceas de praznic, să sădiți în sufletele curate și nevinovate ale copiilor și tinerilor învățăturile sfinte bune și folositoare. Insuflați-le respectul pentru viața proprie și a semenilor și determinați-i să se simtă responsabili față de întreaga creație. Deschideți-le inimile ca să-L primească pe Hristos-Domnul vieții. Înradăcinați în ei tradiționalele și creștineștile valori morale și spirituale ale neamului nostru, spre a respecta și a iubi semenii și a descoperi în ei chipul lui Dumnezeu. Să-I deschidem lui Dumnezeu inimile și porțile școlilor țării noastre și să punem învățăturile Evangheliei la temelia noilor generații ale națiunii române.

Istoria ne-a dovedit cu prisosință că izvorul dăinuirii noastre a fost Hristos și Biserica Sa, întemeiată de El pe vatra noastră străbună. Iar

** Sfântul Ioan Gură de Aur, *Comentariu la Epistola către Romani, Omilia 24*, P.G., T. 60, col. 626.

*** *Înțelepciunea lui Iisus Sirah 38, 1—12.*

Prezentul ne arată că nu poate exista o schimbare externă, vizibilă a societății fără schimbarea omului lăuntric. În afară de Hristos-Dumnezeu nu există o altă alternativă. Numai Dumnezeu-Izvorul vieții poate schimba și reinnoi viața oamenilor.

În înfăptuirea acestui țel, Biserica strămoșească îndreaptă cuvânt de iubire către toți cei chemați în înalte dregătorii spre a și le îndeplini cu dăruire și în duh de comuniune întru săvârșirea binelui.

În orice slujire să devenim înaintemergători în pregătirea căilor ca Hristos să ia chip și să se nască și în viața fiecăruia dintre noi.

Iubiți frați și surori în Hristos Domnul,

În această zi de bucurie sfântă, când mulți dintre noi se adună în jurul pomului de Crăciun împreună cu copiii și cu toți ai casei, să nu uităm că mai avem frați și surori de același neam, așezați departe, pe alte meleaguri în lume; îi avem pe cei de aproape, pe copiii fără un cămin și fără părinți, pe bătrâni, pe bolnavi lipsiți de orice bucurie și mângâiere. Înseninându-le frunțile cu ajutorul nostru, pe Mântuitorul îl cercetăm. Să rupem din puținul nostru și cu bucurie, să ne împărțim bucata de pâine cu cel flămând, să adăpăm pe cel însetat, să îmbrăcăm pe cel gol și să cercetăm pe cel bolnav și singur! Să arătăm prin faptele noastre dragostea lui Dumnezeu pentru lumea întreagă, și să-L rugăm să potolească furtunile războaielor din lume, să izbăvească omenirea de atâta vărsare de sânge nevinovat; s-o izbăvească de suferințe, consecința îndepărtării omului de Dumnezeu.

În fața Pruncului Iisus din Betleem, să aducem cu smerenie prinos de recunoștință Prea Sfintei Treimi și cu evlavie să intonăm cântarea Sfântului Prooroc Isaia: «Cu noi este Dumnezeu, înțelegeți neamuri și vă plecați: Căci cu noi este Dumnezeu» (Isaia 8, 9). Îmbrățișându-vă cu dragoste părintească, vă doresc tuturor sărbători fericite și binecuvântare, cu pace și bucurie, sănătate și spor duhovnicesc împreună cu tradiționalul:

LA MULȚI ANI!

Al vostru părinte iubitor și către Hristos, Domnul vieții, pururea rugător,

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

• VIAȚA BISERICĂȘCĂ •

EVENIMENT ISTORIC LA PATRIARHIA ROMÂNĂ REACTIVAREA MITROPOLIEI BASARABIEI, AUTONOMĂ ȘI DE STIL VECHI

(19—20 decembrie 1992)

UNIVERSAL ȘI ETNIC ÎN EPOCA APOSTOLICA

Este absolut cert că mesajul creștin se caracterizează și prin adreșabilitatea sa universală. Altfel spus, acest mesaj trebuie adus la cunoștința *«întregii făpturi de sub cer»* prin Biserică (Coloseni 1, 23), propovăduirea Evangheliei *«în toată lumea»* fiind o îndatorire de căpetenie a Sfinților Apostoli și a slujitorilor bisericești (Matei 24, 14).

Universalitatea mesajului creștin are drept temei credința într-un singur Dumnezeu și într-un singur *«Mijlocitor între Dumnezeu și oameni: Omul Hristos Iisus, care S-a dat pe Sine preț de răscumpărare pentru toți»* (I Tim. 2, 5). El este *«Mântuitorul tuturor oamenilor»* (I Tim. 4, 10). *«Dumnezeu voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină»* (I Tim. 2, 4), *«Domnul este bun cu toți»* (Ps. 144, 9). *Copiii mei, scrie Sfântul Apostol Ioan, Hristos este jertfa de ispășire pentru păcatele noastre, dar nu numai pentru păcatele noastre, ci și pentru ale lumii întregi»* (I Ioan 2, 1—2).

Mielul lui Dumnezeu *«a fost înjunghiat și a răscumpărat lui Dumnezeu, cu sângele Său, oameni din toată seminția și limba, și poporul și neamul»* (Apoc. 5, 9).

Cuvântul Evangheliei și al adevărului creștin trebuie să fie adus la cunoștința tuturor oamenilor, nu atât pentru ca aceștia să-și satisfacă dorința de cunoaștere intelectuală, să ia notă de apariția unei noi concepții filosofice despre viață, ci pentru că el dezvăluie unicul drum și mijloc prin care toate ființele omenești se pot izbăvi de păcat și, deci, de moarte, ajungând să beneficieze de învierea din morți.

Dar, dacă de opera mântuitoare realizată de Iisus Hristos beneficiază întregul neam omenesc, Evanghelia, care descrie această operă mântuitoare se aduce la cunoștința nu a oamenilor, în general, ci a *neamurilor, a etniilor*, care se deosebesc între ele, îndeosebi prin graiurile pe care le vorbesc și în care au dat expresie culturilor proprii.

Concepte ca *neam* sau *etnie*, *semintie*, *limbă* și *popor*, sunt fundamentale în Noul Testament și se folosesc în legătură cu propovăduirea Evangheliei și cu organizarea Bisericilor locale în epoca apostolică. Mântuitorul a trimis pe Sfinții Apostoli să propovăduiască Evanghelia «*la toate neamurile*» (Matei 28, 19 ; Marcu 13, 10 ; Luca 24, 47 etc.).

Tipice pentru înțelegerea lucrării de transmitere a Evangheliei rămân evenimentele din ziua Pogorârii Sfântului Duh, când, la Ierusalim, veniseră pentru sărbătoarea Cincizecimii «bărbați cucernici din toate neamurile de sub cer» (Fapte 2, 5). În această zi a primei predici misionare și a întemeierii istorice a Bisericii, Sfinții Apostoli au fost înzestrați de Duhul Sfânt, cu harisma vorbirii în limbi, astfel încât fiecare dintre cei ce participau la acest eveniment «*ii auzeau pe ei (pe Sfinții Apostoli) vorbind în limba sa. Și erau uimiți toți și se minunau zicând ; Iată, nu sunt aceștia, care vorbesc, toți galileeni ? Și cum auzim noi fiecare limba noastră, în care ne-am născut ?*» (Fapte 2, 6—8). În aceste descrieri ale faptelor petrecute în ziua Pogorârii Sfântului Duh se descoperă taina atât de rapidei răspândiri a Evangheliei la neamuri în epoca apostolică. Sfântul Apostol Pavel va arăta o învățătură fundamentală a Bisericii atunci când scrie : «*Să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, intru slava lui Dumnezeu-Tatăl*» (Filip. 2, 11) sau : «*Toată limba să dea slavă lui Dumnezeu*» (Rom. 14, 11). «*Lăudați pe Domnul toate neamurile, lăudați pe El toate popoarele*» (Rom. 15, 11 ; cf. Ps. 116, 11).

În Hristos dispar orgoliile, trufia și ura interetnică pe care unele neamuri sau grupuri etnice le-au exaltat uneori în istorie aducând suferințe, pustiire și moarte asupra altor etnii. De aceea, în epistolele pauline, citim : «*Nu mai este elin și iudeu, tăiere împrejur și netăiere împrejur, barbar, scit, rob ori liber, ci toate și întru toți-Hristos*» (Colos. 3, 11). Oamenii au devenit, prin Botez, egali între ei, membri ai aceleiași Biserici ca trup tainic al lui Iisus Hristos, o egalitate religioasă, prin care se afirmă că toți oamenii sunt fiii Aceluiași Părinte ceresc, ai Aceluiași Dumnezeu-Tatăl.

Dar nu dispăre, prin Botez, apartenența persoanei la o etnie sau alta, la o limbă sau alta, la un popor sau altul, cum nu dispăre partea bărbătească sau cea femeiască, cum n-a dispărut, în antichitatea creștină, diferența dintre sclav și stăpân, deși, prin esența sa, creștinismul este o doctrină antisclavagistă.

Neamul, etnia, seminția chiar, nu vor fi supuse dispariției nici în perspectivă eshatologică, căci înaintea Dreptului Judecător «*se vor aduna... toate neamurile*» (Matei 25, 32 ; cf. și 24, 7 ; Apoc. 11, 18 ; 14, 6—7). Înaintea Mielului se va așeza «*mulțime multă, pe care nimeni nu putea s-o numere, din tot neamul, și semințiile, și popoarele și limbile... îmbrăcați în veșminte albe și având în mână ramuri de finic*» (Apoc. 7, 9). În ziua cea neînserată și în cetatea, care nu are trebuință de soare, nici de lumină ca să o lumineze, căci slava lui Dumnezeu a luminat-o și făclia ei este Mielul, neamurile vor umbla în lumina ei» (Apoc. 21, 23). În această cetate «*neamurile vor aduce slava și cinstea lor*» (Apoc. 21, 26), căci inșii care alcătuiesc un neam sau altul cinstesc

prin viața și lucrarea lor neamul căruia îi aparțin prin naștere, limbă, cultură sau credință.

Cinstirea și trăirea credinței creștine se săvârșesc pentru persoana umană, după regula Sfintei Evanghelii, în limba neamului căruia îi aparține și în conformitate cu trăsăturile și înzestrările care-i sunt specifice acelui neam.

Comunitatea creștină ortodoxă se organizează când condițiile îi sunt prielnice, ceea ce constituie normalitatea lucrurilor și după criteriul limbii și etniei. Iar apartenența ei jurisdicțională și oblăduirea pe care le caută nu pot fi, în modul cel mai firesc cu putință, decât cele ale Bisericii-mame, care nu poate fi înlocuită niciodată cu nimic. Numai împrejurări dramatice de grave crize politice, care fac imposibile, pentru un timp, legăturile firești cu Biserica-mamă, pot determina situații contrare, dar acestea se resimt ca sfâșieri și rupturi ale unei unități etnice, care se asigură prin trăirea și afirmarea unității de credință, tot așa cum se afirmă prin unitatea de limbă sau de cultură. Oricum, o situație ca cea de îndepărtare de Biserica-mamă nu poate fi decât accidentală și temporară, încetând atunci când condițiile neprielnice care au impus-o sunt înlăturate, iar bucuria întoarcerii la mamă este cu atât mai profund resimțită, cu cât dificultățile regăsirii acestui drum au fost mai mari și mai greu de învins. Dar chiar și cele mai dure condiții de deznaționalizare, impuse de stăpâniri străine asupra popoarelor sau etniilor supuse, nu reușesc să înăbușe dorința acestora de a reveni la obârșie, la frații de neam, de limbă sau de credință.

Biserica a ținut seama, în organizarea ei în epoca apostolică, de apartenența etnică a fiilor săi, de trăsăturile și însușirile specifice ale acestora, de limba și cultura lor pentru că, în creștinism, libertatea este valoarea supremă și o latură a acesteia este dreptul la etnicitate.

Biserica universală, concepută ca trup tainic al lui Iisus Hristos, este alcătuită din Biserici locale sau regionale, care, având în frunte un episcop, sunt organizate, de regulă, pe baza unor criterii etnice, cei ce le alcătuiesc aparținând unui neam și unui grai. Sfântul Apostol Petru trimite prima sa Epistolă Bisericilor din Pont, din Galatia, din Capadocia, din Asia (provincia romană proconsulară), din Bitinia (I Petru 1, 1) care sunt Biserici ale unor neamuri, care locuiau acele provincii, iar Sfântul Apostol Pavel are «grijă de toate Bisericile (II Cor. 11, 28). El va asigura organizarea locală a fiecărei Biserici, hirotonind preoți din rândul celor dintâi convertiți, proveniți din populația în mijlocul căreia a fost întemeiată Biserica respectivă. Expresia «*le hirotonea preoți în fiecare Biserică*» (Fapte 14, 23) arată cum proceda Sfântul Apostol Pavel când pleca dintr-o localitate în care el întemeiasc o Biserică.

De asemenea, îndemnul adresat episcopului Tit al insulei Creta : «*Să așezi preoți în fiecare cetate*» (Tit 1, 5) este dovada că slujitorii bisericești trebuie să provină din mijlocul celor pe care urma să-i păstorească. Așa că, întâistătătorii dintr-o comunitate creștină trebuiau să aparțină acelei comunități, să fie cunoscuți membrilor acesteia, nu numai ei înșiși, ci și familiile lor, soțiile și copiii lor și chiar activitatea lor de chivernisitori ai casei proprii (vezi I Tim. 3, 4—5, 7, 12 ; Tit 1,

5—5 etc.) trebuia să fie cunoscută păstoriților lor. Acest fapt arată cât de bine integrați trebuie să fie slujitorii hirotoniți în obștea din care făceau parte, în cadrul căreia urmau să-și desfășoare activitatea pastorală. Se cuvenea ca ei să se bucure nu numai de aprecierea creștinilor pe care urmau să-i cârnuiască duhovnicește, dar și de bună mărturie a «celor din afară» (I Tim. 3, 7), adică a aceluia care nu primiseră botezul, dar care îi cunoșteau pe candidații la hirotonie și își formau o opinie asupra vieții și comportamentului lor. Prin canonul 34 apostolic se consacără, și pe această cale, principiul organizării Bisericilor naționale: «*Episcopii fiecărui neam ἐκαστου ἐθνους se cuvine a-l rândui pe cel dintâi dintre dânșii și a-l socoti pe el cap și nimic mai însemnat să nu facă fără învoirea aceluia... Dar nici acela să nu facă nimic fără învoirea tuturor*». Canonul de față pune în lumină principiul noutestamentar al granițelor jurisdicționale etnice, recunoscând dreptul Bisericilor naționale de a se organiza și administra prin episcopi și sinoade proprii, care decid asupra tuturor chestiunilor care se ivesc în viața Bisericii naționale.

ORTODOXIA ȘI UNITATEA ROMĂNEASCĂ

Creștinismul românesc își are obârșia în predica misionară a Sfântului Apostol Andrei, cel dintâi chemat ca ucenic al Domnului, primul care a identificat, în persoana lui Iisus, pe Mesia «care se tâlcuiește Hristos» (Ioan 1, 41), «aducând aceasta și la cunoștința fratelui său, Simon, fiul lui Iona», care se va numi Chifa (care se tâlcuiește Petru)» (Ioan 1, 42).

Propovăduind în Scitia Minor, Dobrogea de astăzi, Sfântul Apostol Andrei a întemeiat Biserica strămoșilor noștri pe care aceștia au întărit-o, au cinstit-o și au transmis-o urmașilor lor. La rândul lor, aceștia au consolidat-o, au dezvoltat-o până la cuprinderea în ea a tuturor celor de neam românesc, a tuturor celor ce grăiau limba acestui neam, simțeau și trăiau sub semnul geniului românesc etern. Creștinismul românesc n-a devenit și n-a fost o simplă religie sau confesiune printre celelalte religii sau confesiuni. El a devenit un mod de a fi al poporului român, o pecete indelebilă, un semn distinctiv al acestuia, care, alături de limba română, îl deosebește între celelalte popoare trăitoare în această parte de lume. Creștinismul ortodox a conturat și determinat identitatea și îndreptățirea istorică ale poporului român în raport cu celelalte popoare alături de care poporul român a trebuit să-și ducă existența, definindu-i nu numai profilul moral-spiritual, ci chiar granițele geografice și istorice. Căci acolo unde trăiesc oameni care muncesc și se roagă, cinstind pe Dumnezeu după legea strămoșească a dreptei măririi și în limba română, acolo este brazdă și glie românească, indiferent de stăpânirea vremelnică pe care o vom afla, la un moment dat asupra unora din teritoriile românești.

Este un fapt istoric deplin confirmat că limba română s-a format, și-a găsit expresia cea mai deplină în scrierile bisericești, cele mai vechi monumente ale sale fiind manuscrise care cuprind scrieri biblice, destinate, în primul rând, cultului divin public: Codicele Voronețean, Psaltirea Scheiană, Psaltirea Voronețeană, Psaltirea Hurmuzachi. Tot astfel,

primele tipărituri în limba română sunt scrieri bisericești folosite pre-tutindeni unde trăiesc români. Astfel este Evangheliarul slavo-român din 1551—1553, Tetraevangheliarul lui Coresi (1561—1563), celelalte tipărituri coresiene, Palia de la Orăștie (1582) etc. Toate aceste cărți destinate cultului, dar și cititorilor ortodocși au delimitat, prin aria lor de răspândire, granițele spirituale și geografice ale poporului român, dar și o jurisdicție canonică a Ortodoxiei românești. Oriunde se vor întâlni și folosi aceste manuscrise și tipărituri bisericești, se identifică prezența poporului român și jurisdicția Bisericii Ortodoxe Române. Cercetarea trecutului nostru cultural dezvăluie, deci, argumente ale justificării noastre istorico-geografice și de jurisdicție canonică.

În pofida tuturor vicisitudinilor și a nedreptăților istorice care s-au abătut de-a lungul multor secole asupra poporului român, limba, cultura și legea ortodoxă au asigurat unitatea și dănuirea acestui popor, care, în momentele de grație ale istoriei sale, a procedat, cu prioritate, la refacerea unității sale statale și a jurisdicției ortodoxe românești încălcate prin silnicie și abuz.

Un astfel de eveniment istoric a trăit întreaga suflare românească în 1918, anul realizării unității statale și bisericești, ca urmare a unirii tuturor provinciilor românești cu țara-mamă : a Basarabiei și Bucovinei și a Transilvaniei (1 decembrie). Astfel s-a realizat România Mare. Pe plan bisericesc, apariția României Mari pe harta Europei a condus la proclamarea Patriarhiei Române.

După încheierea, în 1939, a pactului germano-sovietic, cunoscut sub numele de pactul Ribbentrop-Molotov, după numele miniștrilor de externe ai celor două state : Germania și Uniunea Sovietică, Basarabia și nordul Bucovinei, ambele străvechi provincii românești, au fost anexate Uniunii Sovietice, deci Rusiei comuniste, în 1940. Această situație a durat până în 1991, când a fost proclamată independența de stat a Republicii Moldova, deși, între 1941—1944, armata noastră a dus un război eroic împotriva cotropitorului sovietic pentru eliberarea teritoriilor românești ocupate în urma ultimatumului tipic imperialisto-comunist din 1940.

REACTIVAREA MITROPOLIEI BASARABIEI «UN ACT REPARATOR DE ADEVĂR ȘI DREPTATE ISTORICA»

Odată cu dobândirea independenței de stat și cu apariția Republicii Moldova pe harta Europei, privirile creștinilor și clericilor ortodocși români din Basarabia s-au îndreptat către București, cu speranța refacerii unității bisericești sub oblăduirea și binecuvântarea Patriarhiei Române, care reunește sub jurisdicția sa pe toți ortodocșii români, ori unde s-ar afla aceștia. Odată cu redobândirea libertăților religioase și cu revenirea oficială la alfabetul latin, au fost trimise pentru bisericile românești din Republica Moldova mii de cărți de cult tipărite la București de Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române sau de alte edituri bisericești din țară. Se poate spune că, în prezent, în toate bisericile din Republica Moldova, inclusiv în acelea care s-au redeschis după căderea comunismului, există toate acele cărți de cult, foarte numeroase, peste douăzeci de titluri și volume, necesare săvârșirii

slujbelor ortodoxe, nu numai în bisericile de parohie, ci chiar și în mănăstiri. Au fost, apoi, oferite în dar zeci de exemplare din *Sfânta Scriptură* românilor ortodocși din Basarabia prin centrele eparhiale de la Chișinău și Bălți, sute și sute de exemplare din tratatele și manualele de teologie necesare școlilor teologice nou înființate în străvechea provincie românească a Basarabiei.

Ierarhi din țară și din Basarabia au trecut Prutul pentru a participa la evenimente cu caracter istoric sau bisericesc de o importanță deosebită. Se lăsa astfel impresia că legăturile dintre eparhiile românești din dreapta și din stânga Prutului și-au regăsit cursul firesc, deschizător de noi orizonturi în direcția refacerii unității bisericești a neamului românesc. Sub aceste favorabile auspicii, s-au desfășurat relațiile dintre Patriarhia Română și Centrele eparhiale din Republica Moldova, în anii 1990, 1991 și chiar începutul anului 1992. Cu toate acestea, au apărut și manifestări care negau și se opuneau acestui curs atât de favorabil apropierii dintre cele două Biserici românești. Din partea conducerii Arhiepiscopiei Chișinăului s-au făcut simțite unele gesturi de accentuare a dependenței față de Patriarhia Moscovei și de opoziție față de puternicul curent unionist care se afirma din ce în ce mai intens în rândul multor clerici și credincioși români. Mai mult decât atât, au avut loc acte de presiune și persecuție administrativă și, uneori, de agresiune și vandalism față de acele cercuri de clerici și credincioși care militau pentru revenirea la starea jurisdicțională bisericească de dinainte de anexarea Basarabiei și Bucovinei de Nord de către Imperiul sovietic.

În aceste condiții, sub președinția Prea Sfințitului Episcop *Petru* al Episcopiei de Bălți, a avut loc Adunarea eparhială alcătuită din reprezentanții clerului și ai mirenilor din Republica Moldova, care a decis reactivarea tradiționalei Mitropolii Ortodoxe a Basarabiei, sub abluirea canonică a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, numărându-se între Mitropoliile alcătuitoare ale Patriarhiei Române, care, de altfel, n-a recunoscut niciodată desființarea Mitropoliei Basarabiei și nici trecerea acesteia sub jurisdicția altei Biserici Ortodoxe. Dacă acest fapt s-a produs, a fost urmarea unor abuzuri și evenimente istorice, care au avut la bază tratatul Ribbentrop-Molotov, denunțat și condamnat în prezent de toate țările lumii, inclusiv de Federația Rusă. Incorporarea Bisericii din Basarabia ca și a celei din Bucovina de nord în Patriarhia Rusă neagă atât învățătura și doctrina canonică a Bisericii Ortodoxe privind organizarea pe criterii de neam și de limbă a Bisericilor naționale, cât și practica invariabilă în acest domeniu, care, de-a lungul întregii existențe a Bisericii dreptmăritoare, a reprezentat o permanentă afirmare a acestui principiu noutestamentar care recunoaște dreptul etniei și al fiecărei limbi de a fi suportul organizării unitare a Bisericii naționale.

Hotărârea Adunării eparhiale de reactivare a Mitropoliei Basarabiei sub fireasca oblăduire canonică a Patriarhiei Române a fost adusă la cunoștința Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române printr-un document scris și datat 14 septembrie 1992, prin care se solicita bine-

cuvântarea și recunoașterea actului istoric al reactivării Mitropoliei Basarabiei.

În fața acestei cereri a Adunării eparhiale de reactivare a Mitropoliei Basarabiei și ținând seama și de alte sute de cereri cuprinzând mii de semnături trimise direct la Cancelaria Patriarhiei Române de clerici și credincioși, prin hotărâri sinodale ale Bisericii Ortodoxe Române date la 24 septembrie, 27 noiembrie și 19 decembrie 1992, Patriarhia Română binecuvântează reactivarea Mitropoliei Basarabiei de stil vechi din Republica Moldova ca Mitropolie autonomă, sub oblăduirea sa canonică. Totodată, se confirmă Adunarea eparhială a Mitropoliei Basarabiei și pe Prea Sfințitul Episcop Petru de Bălți ca locțiitor și mitropolit al Basarabiei. P.S. Petru devine astfel membru al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Cele de mai sus și alte precizări cu caracter canonic și istoric-bisericesc sunt cuprinse într-un *Act Patriarhal și Sinodal al Patriarhiei Române privind reactivarea Mitropoliei Basarabiei, autonomă și de stil vechi, cu reședința în Chișinău*, care a fost adoptat în ziua de 19 decembrie 1993 și adus la cunoștință publică a doua zi, duminică 20 decembrie 1993 în cadrul Sfintei Liturghii solemne săvârșite de un sobor de ierarhi și clerici din țară și din Basarabia, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teotist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și cu Prea Sfințitul Petru, episcop de Bălți, locțiitor de mitropolit al Basarabiei.

În cele de mai jos, prezentăm un reportaj asupra evenimentelor care au avut loc sâmbătă 19 și duminică 20 decembrie 1992, la București.

ȘEDIȚA SOLEMNĂ A SINODULUI PERMANENT AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Sâmbătă, 19 decembrie 1992, în primele ore ale dimineții la palatul patriarhal, ca și în catedrala patriarhală din București, se putea percepe o atmosferă încărcată de autentice trăiri și simțăminte românești, se simțeau emoțiile apropierei unuia dintre cele mai mari evenimente din istoria postbelică a Bisericii Ortodoxe Române.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teotist, ierarhi, consilieri patriarhali sunt în așteptarea importantei delegații a nou înființatei Mitropolii a Basarabiei, care-și anuțase sosirea. La scurt timp, această delegație își face apariția având în fruntea sa pe P.S. Episcop Petru de Bălți.

La ora 10, membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teotist*, reprezentanții Mitropoliei Basarabiei, alte persoane oficiale, participă, alături de numeroși credincioși din țară și din Basarabia, în catedrala patriarhală, la slujba Tedeum-ului de mulțumire săvârșit de către I.P.S. *Antonie*, mitropolitul Ardealului, I.P.S. *Nestor*, mitropolitul Olteniei și P.S. *Petru*, episcop de Bălți, înconjurați de un sobor de preoți și diaconi. Răspunsurile la slujba Tedeum-ului sunt date, într-o atmosferă de înaltă trăire

creștină și românească a momentului, de întreaga asistență : ierarhi, clerici și credincioși din țară și din Basarabia.

După săvârșirea Tedeum-ului, I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului a rostit un scurt cuvânt de bun venit adresat delegației Mitropoliei Basarabiei, I.P.S. Sa a arătat, totodată, semnificația profundă a motivelor pentru care o atât de reprezentativă și însemnată delegație a românilor ortodocși de peste Prut se află, în frunte cu P.S. Episcop Petru, la Patriarhia Română din București.

În continuare, în acordurile solemne ale imnului «*Pe tine, Dumnezeu, te laudăm*», membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și celelalte persoane oficiale bisericești se îndreaptă spre sala sinodală din palatul patriarhal, pentru a primi, în mod oficial, delegația Mitropoliei Basarabiei și unde urmează să se desfășoare ședința Sinodului Permanent.

La această sesiune, care are un caracter deosebit participă din partea Bisericii Ortodoxe Române : *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*, președintele Sinodului Permanent ; I.P.S. Mitropolit *Daniel* al Moldovei și Bucovinei ; I.P.S. Mitropolit *Antonie* al Ardealului ; I.P.S. Mitropolit *Nestor* al Olteniei ; P.S. Episcop *Gherasim* al Râmnicului ; P.S. Episcop *Epifanie* al Buzăului ; P.S. Episcop *Nifon Ploieșteanul*, vicar-patriarhal, secretarul Sfântului Sinod și al Sinodului Permanent ; P.S. Episcop *Teofan Sinitul*, vicar-patriarhal ; P.S. *Roman Ialomiteanul*, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor ; P.S. *Irineu Slătineanul*, arhiereu-vicar al Episcopiei Râmnicului ; P.S. *Casian Gălățeanul*, arhiereu-vicar al Episcopiei Dunării de Jos ; P.C. Pr. *Constantin Pârvu*, vicar administrativ ; P.C. Pr. *Sabin Verzan*, P.C. Pr. *Ioan Sauca*, P.C. Pr. *Gheorghe Bogdan*, consilieri patriarhali ; P.C. Pr. *Alexandru Armand Munteanu*, inspector general bisericesc ; P.C. Pr. *Augustin Rusu*, secretarul Cancelariei Sfântului Sinod ; P.C. Pr. *Simion Felecan* de la parohia ortodoxă română din München ; P.C. Pr. Prof. *Dumitru Popescu*, decanul Facultății de teologie a Universității din București ; P. Cuv. Arhim. *Sofian Boghiu* de la mănăstirea Antim din Capitală și P.C. Pr. *Gheorghe Cunescu*, personalitate binecunoscută a culturii noastre bisericești, istoric literar, originar din Basarabia.

Din partea Mitropoliei Basarabiei sunt prezenți : P.S. Episcop *Petru de Bălți* ; P.C. Prot. *Petru Buburuz*, decanul Facultății de teologie din Chișinău ; P.C. Pr. *Ioan Ieșanu*, protopop de Călărași ; P.C. *Ioan Ciuntu*, protopop de Chișinău ; dl. *Grigore Vieru*, poet, dl. *Vladimir Beșleagă*, scriitor, deputat în Parlamentul Republicii Moldova ; dl. *Ioan Buga*, istoric, deputat în Parlamentul Republicii Moldova ; dl. *Vlad Cubreacov*, șeful departamentului «Culte» din Ministerul Culturii și Cultelor al Republicii Moldova.

La începutul ședinței Sinodului Permanent, după rostirea rugăciunii «*Împărate ceresc*», *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, a rostit cuvântul de deschidere spunând :

Înalt Prea Sfințiți și
 Prea Sfințiți Părinți,
 Prea Sfințite Episcop Petru,
 Iubiți părinți și frați de dincolo de Prut,

Această sală sinodală a fost până acum martora multor evenimente importante din viața Bisericii noastre strămoșești. De-a lungul deceniilor, de când Mitropolia Țării Românești își are reședința în capitală, aici s-au desfășurat multe lucrări de valoare care au constituit lumini în istoria neamului românesc. În ajunul sfintelor sărbători ale Nașterii Domnului, când se împlinesc trei ani de la izbăvirea țării de dictatura comunistă, prin jertfele tinerilor și vârstnicilor, evenimentul de astăzi înseamnă încă un mare moment și o lumină strălucitoare în viața Bisericii noastre. Alături de 1 Decembrie, ziua unității naționale a românilor, momentul eliberării de sub dictatură reprezintă încă o piatră de temelie pentru lucrarea noastră bisericească, «spre desăvârșirea sfinților», cum scrie Sfântul Apostol Pavel, «la lucrul slujirii, la zidirea trupului lui Hristos» (Efes. 4, 12).

Astăzi, prin lucrarea Duhului Sfânt, înscriem o nouă filă de aur în cronica eforturilor de zidire a unității credinței și reîntregirii trupului sfârtecat al neamului nostru. Strămoșii, cum cântă colindul, se bucură în aceste clipe, când urmașii lor de dincolo de Prut se află aici, la Biserica-mamă, purtând dorul, suferințele și nădejdele lor. Și strămoșii noștri le-au purtat decenii de-a rândul, le-au purtat cu greutate, cu jertfe și n-au ajuns să vadă cu ochii lor împlinirile pe care le vedem noi. Ei n-au ajuns să-și spună suferința sufletului mamei lor. Au purtat-o cu ei și au dus-o dincolo de mormânt ca pe o ofrandă scumpă a sufletului lor.

Suferințele și durerile lor de despărțire, de rupere a trupului neamului și a credinței strămoșești au rodit dincolo de Prut în lumina cea veșnică și luminează acum în sufletele credincioșilor și ale clericilor. Suntem cu toții cuprinși de emoție, pentru că aici s-au făcut auzite grijile și dorințele credincioșilor ortodocși români de peste Prut. Au ajuns nevoile și trebuințele lor, dar au ajuns în același timp și dure-roasele piedici ridicate în calea celor ce năzuiesc cu trup și suflet să întregască neamul și credința noastră strămoșească. Peste toți, peste toate, însă, lucrează puterea lui Dumnezeu, lucrează puterea Duhului Sfânt. Acum, noi vă primim aici, în sala aceasta istorică a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și, după cum Dumnezeu ne-a ajutat în multe momente din viața neamului nostru, ne va ajuta și de această dată. Ne va fi pavăză, ne va fi în același timp lumină și călăuză gândurilor și pașilor noștri.

În adevăr, avem mare nevoie de lumina Duhului Sfânt pentru a păstra și unitatea noastră duhovnicească, regăsirea noastră în căldura dragostei și comuniunii noastre de fii ai Bisericii și ai neamului. Numai lucrarea satanei și a celor fără Dumnezeu și fără respect de drepturile sfinte ale oamenilor a putut să ne înstrăineze pe unii de alții timp de cincizeci de ani. Înstrăinarea, impusă prin hotare haine, ne-a îndepărtat de comuniunea părintească în care au viețuit sfinții noștri părinți și strămoșii de pe cele două maluri ale Prutului. Candelă comunii dintre frați a luminat, în ciuda prigoanelor și martirajelor. Cu această candelă ei au căzut jertfă și și-au lăsat trupurile departe, până în Siberia, drept mărturie a credincioșiei lor față de Biserică și de Neam. Cine este în stare să-și jertfească viața, acela nu numai că este cas al Duhului Sfânt, acela poate spune că în robia cruntă a împărăției întunericului a cunoscut adevărata libertate și voia lui Dumnezeu. În acest chip, venerăm noi vredniciile eroilor și martirilor noștri. Aceste jertfe ne vor ajuta să refacem comuniunea noastră duhovnicească și românească.

Nu este întâmplătoare prezența, aici, a reprezentantului clerului și credincioșilor ortodocși români din Germania, a părintelui Simeon Felecan, care se află aici tot prin lucrarea Sfântului Duh, pentru a expune dorința de organizare bisericească statutară a românilor din Europa occidentală și legătura lor cu Biserica-mamă. Sunt pline de nădejde aceste lucrări și sunt semne dumnezeiești pentru Biserica mamă, pentru Biserica aceasta pe care poetul Mihai Eminescu, inspirat de Duhul Sfânt, a numit-o «mama duhovnicească a poporului român». Ea le-a ocrotit, ea a sădit în fînța noastră graiul, ea ne-a arătat drumul în istorie, ea ne-a șters lacrimile și tot ea ne-a păstrat la sânul și dragostea ei. Suferințele și umilirile suportate de frații de peste Prut, de-a lungul deceniilor, din partea celor ce au nedreptățit și au înrobit neamul românesc, Biserica-mamă a fost singura care i-a mângâiat și nu i-a uitat nici o clipă. Glasul clopotelor Sfântului Ștefan cel Mare de la mănăstirea Putna a transmis neîncetat mesajul unității noastre naționale. Este mesajul de unitate în credință și neam pe care numai sfinții lui Dumnezeu ni-l pot împărtăși. Și iarăși, nu întâmplător, anul acesta, când ne-a învrednicit Dumnezeu să trecem în rândul sfinților pe acești mari eroi ai neamului și ai credinței noastre strămoșești, pe Ștefan cel Mare, pe cuviosul său duhovnic, Daniil Sihastrul, putem să începem împlinirea unei lucrări sfinte și dumnezeiești pentru care Ștefan cel Mare și strămoșii noștri s-au zbatut, au suferit și au lăsat, ca moștenire, mărturii scumpe dincolo de Prut și dincolo de Nistru, au lăsat mărturiile credinței neamului nostru, care niciodată nu se vor putea șterge

de pe fața pământului, oricare ar fi forțele potrivnice. Pornim, deci, cu inima curată și cu gândul în ajutorul lui Dumnezeu, în primul rând, și la cel al sfinților noștri.

Actul de reactivare a Mitropoliei Basarabiei, pe care îl înscriem astăzi, nu va însemna nesocotirea altor Biserici, ci acesta adeverește puterea de păstrare și de confirmare de către credincioșii și clerul de peste Prut a valorilor sanctuarului nostru românesc, cu limba, cu mireasma cazaniei mitropolitului Varlaam, cu dulceața versului mitropolitului Dosoftei și a preotului erou Alexe Mateevici, și cu tot ceea ce sufletul românesc a zidit pe acest pământ sfânt, numit acum Republica Moldova. De asemenea, nici într-un chip întâlnirea noastră nu vrea să însemne o sfidare a autorităților politice actuale, ci, dimpotrivă, o înțărare și o confirmare a înțelegerilor multiple înregistrate pe toate planurile de activitate, fie în domeniul economic, fie în cel cultural sau al schimbului de valori, care sunt pași spre împlinirea idealului de întregire a Neamului. Cu atât mai mult cu cât noi, Biserica-mamă, prin toți fiii ei de pretutindeni, n-am avut niciodată idei politice de nesocotire a granițelor pe alte căi decât prin puterea Duhului Sfânt. Mai ales acum, când aceste granițe impuse țării noastre, invadată de imperiul comunist după pactul Ribbentrop-Molotov, sunt puse tot mai mult la îndoială de toate forurile internaționale și de statele lumii. Biserica își vede de drumul ei dincolo de timp, dincolo de spațiu, dincolo de ceea ce este omenesc, trecător, schimbător. De aceea, de la început trebuie să ne întemeiem toată lucrarea noastră pe ajutorul lui Dumnezeu, pe valorile Bisericii noastre mame și pe cele strămoșești.

În aceste clipe unice și pline de emoție, în numele Bisericii noastre, al ierarhilor Sfântului Sinod, al clerului și al credincioșilor, care neconținut sunt atenți la ceea ce se petrece dincolo de Prut, la suferințele și năzuințele fraților de acolo, vă întâmpinăm cu dragoste și nădejde sfântă, iubiți frați din Basarabia, și vă îmbrățișăm frățeste. Să ne rugăm împreună cu Bunul Dumnezeu să ne ajute să facem voia Lui, să-I împlinim poruncile Lui de iubire, de unitate a Bisericii noastre și de slujire a Sfintei noastre Evanghelii pentru reîntregirea Neamului și a țării.

Bine ați venit la Casa Părintească, scumpe frate Episcop Petre și dragi părinți și frați, aleși și trimiși ai clerului și credincioșilor români din Republica Moldova. Iar noi suntem pregătiți să vă ascultăm și, împreună să chibzuim, rugându-L pe Mântuitorul Iisus Hristos, prezent în mijlocul nostru, să ne lumineze mintea și calea cu puterea Duhului Sfânt.

În încheierea cuvântului său, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* declară deschisă sesiunea Sinodului Permanent, care va avea ca ordine de zi *examinarea cererii exprimate în scris de Adunarea eparhială de constituire a Mitropoliei Basarabiei privind binecuvântarea reactivării acesteia ca Mitropolie autonomă și de stil vechi, sub oblađuiea canonică a Bisericii-mame, Biserica Ortodoxă Română.*

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist dă cuvântul, în continuare, P. S. Episcop Petru de Bălți, care, cu emoție în glas, se adresează celor prezenți spunând :

«Timpurile, care ne-au fost multe decenii potrivnice, ne-au îndepărtat cu trupul pe unii de alții. Aceasta a fost cauza unor grele și neplăcute nemulțumiri și dureri pe care le-au trăit profund românii ortodocși din Basarabia. Ne-a mângâiat, în aceste grele încercări prin care a trebuit să trecem, simțământul adânc al unității de neam, de limbă și de credință cu frații noștri din țară. Am simțit puterea rugăciunilor și veghei neîntrerupte a fraților noștri din țară, am simțit dragostea lor, chiar dacă aceasta nu a putut fi manifestată și exprimată întotdeauna.

Situația poporului ortodox român din Basarabia poate fi asemănată cu aceea a poporului evreu, care, timp de patruzeci de ani a umblat și a mers prin pustie până a ajuns în Pământul Făgăduinței.

Astăzi a binevoit Dumnezeu să găsim drumul și să venim la maica noastră, Biserica strămoșească, deși a trebuit să înfruntăm nenumărate piedici și potrivnicii din partea unora care ar fi trebuit să se afle ei înșiși în fruntea lucrării și luptei celei bune în care noi ne-am angajat cu toate puterile și ființa noastră.

Ne-am întors acasă nu ca fiul cel pierdut, căci noi n-am cerut niciodată partea noastră de avere pentru a pleca departe în țări străine, ci am fost siliți să trăim departe de neamul și credința noastră când interese și înțelegeri politice ale unor mari puteri au decis pentru noi, negându-ni-se dreptul elementar la autodeterminare națională și bisericească.

Noi am rămas, chiar în aceste condiții vitrege, fii buni și loiali ai neamului și Bisericii noastre, păstrându-ne nealterate graiul, credința străbună și dragostea de glia strămoșească. De aceea și simțim atât de puternic dragostea pe care o arătați față de noi, sentimentul nestăvilit de apropiere și, așa zice, de contopire cu care ne întâmpinați.

Primiți-ne, Prea Fericite Părinte Patriarh, sub omoforul părintesc al Prea Fericirii Voastre.

Fie ca această zi să devină un început al refacerii unității românești în toate dimensiunile sale dorite cu ardoare de toată suflarea românească de pretutindeni».

Prea Fericitul Părinte Patriarh a dat apoi cuvântul poetului *Grigore Vieru*, membru al Adunării eparhiale de reactivare a Mitropoliei Basarabiei. Domnia Sa a spus printre altele :

«Ceea ce ni s-au luat nouă, românilor din Basarabia, adică sufletul, graiul, obiceiurile și istoria, nu pot să crească la loc peste noapte. Satana cea roșie știa bine ce face. Ea a lovit, în primul rând, în credința și graiul nostru. Șubrezindu-ne credința și limba noastră, s-au șubrezit temeliele neamului. Dacă a constatat că nu pot să ne dărâme nici cu forța tancurilor, diavolul roșu a devenit mai subtil și a găsit în bisericile noastre unii preoți — să mă ierte Dumnezeu — îndepărtați de neam, care nu se află în slujba neamului. Este adevărat și dureros, în același timp, că, la ora actuală, cele două pământuri românești au doi președinți. Însă Dumnezeu e unul singur și cât nu vom avea o singură Biserică a neamului și un singur conducător, nu va fi pace pe acel pătimit Prut».

În continuare, poetul Grigore Vieru prezintă *Apelul Ligii culturale pentru Unitatea Românilor*, domnia sa fiind președintele filialei acestei instituții pentru Basarabia și Bucovina. «Liga culturală pentru Unitatea Românilor, spune poetul, s-a născut cu peste un veac în urmă din sfânta năzuință de a apăra credința, limba și destinul românilor din Transilvania și momentele dramatice ale încercării de deznaționalizare a acestora, acțiune pusă la cale de conducerea austro-ungară. În condițiile răpirii din nou a Basarabiei și Bucovinei, revigorata noastră Ligă culturală își desfășoară acum bătălia decisivă pe vechile pământuri strămoșești de la răsărit și mieznoapte, barbar chinuite în această epocă a istoriei.

Susținem răspicat cererea Mitropoliei Basarabiei sub oblăduirea Patriarhiei Române și sprijinim acțiunile Frăției Preoților Români aflați, ca întotdeauna, și pe aceste meleaguri, în fruntea neamului.

A luat cuvântul, în continuare, P. C. Pr. *Ion Ieșanu*, protopop de Călărași: «Consider, a spus P. C. Sa, că această zi de sărbătoare va rămâne înscrisă cu roșu în calendarul Bisericii Ortodoxe Române, pentru că ea ne-a apropiat de patria-mamă. Am venit aici cu Chișinăul și cu întreaga Basarabie, țara de peste Prut, pentru a ne întoarce cu Bucureștiul și cu Țara întreagă. Aș vrea să reamintesc întâmplarea de acum câțiva ani când un mic avion sportiv condus de un tânăr neamț a aterizat chiar în Piața Roșie din Moscova trecând prin toate barierele și sistemele de supraveghere și semnalizare suprasofisticate ale Armatei Roșii. Iată acum, și noi străpungem barierele și interdicțiile Moscovei, nu cu un avion, ci cu acest mare dar în suflet, care ne-a adus la București să rupem lanțurile care ne înconjoară».

P. C. Pr. *Petru Buburuz*, decanul Facultății de teologie din cadrul Universității din Chișinău, a spus în cuvântul său: «Datorită conducerii ei, Biserica Ortodoxă din Basarabia a ajuns în prezent într-o situație dificilă pentru că în conducerea Arhiepiscopiei de la Chișinău se află persoane care se opun ideii de unire cu Biserica-mamă, căutând oblăduire și supunere față de Moscova. Românii adevărați au ajuns să fie persecutați și umiliți în propria lor țară. Preoții din Moldova de peste Prut sunt supuși unor presiuni insuportabile, care merg până la ame-

...ări și sancțiuni administrative pentru a-i determina să se supună autorităților bisericești subordonate Patriarhiei Moscovei, uitându-se cu o mare știință că, în majoritatea lor absolută, credincioșii ortodocși din Republica Moldova sunt români, uitând că fiecare neam are dreptul de a se închina lui Dumnezeu să trăiască și să se roage în credința sa laolaltă, sub oblăduirea autorității bisericești aleasă de ei, dintre fiii acelui neam.

Este ceea ce dorim și noi românii basarabeni. Dorim să aparținem Bisericii neamului nostru, căreia i-au aparținut moșii și strămoșii noștri, adevărată Biserică a lui Hristos, care să se conducă după canoane, Biserică în care preoții și credincioșii să fie frați între ei, iar creștinii să se simtă cu adevărat ocrotiți».

A luat apoi cuvântul P. C. Pr. *Ion Ciuntu*, protopop de Chișinău, care a spus printre altele : «Noi am devenit fiii «de departe» ai Bisericii-mame, nu prin voința noastră ca fiul cel risipitor din Sfânta Evanghelie. Noi am fost îndepărtați cu forța de la sânul părintesc și ne-am înstrăinat prin puterea altora, care ne-au adus unde nu ne-a fost voia. Acum am descoperit drumul de întoarcere către casa noastră, în care revenim nu din pricina terorii și prigoanelor la care ne supune I. P. S. Vladimir, ci din conștiința de creștini și de români. Ne considerăm fii adevărați ai Patriarhiei Române, fii cărora li se cuvine inelul și haina de sărbătoare».

Dr. *Valentin Mândăcanu*, scriitor și deputat în Parlamentul Republicii Moldova, a spus : «Stalin ne-a spus nouă, basarabenilor, clar și răspicat : Gata, voi nu mai sunteți români, sunteți moldoveni, adică altfel de oameni, oricum — nu români. S-a răspândit chiar teoria că limba moldovenească ar fi o limbă slavă, radical deosebită de cea română, o limbă care își are începuturile în limba latină. Cuvântul *român* era interzis, impronunțabil. Se făcea, prin toate mijloacele o asemenea propagandă, încât noțiunea de român a început să se asocieze, în mintea oamenilor, cu noțiunea de fascist. Se spunea : românii sunt răi și ocupanți, rușii sunt buni și eliberatori. Astăzi părintele Vladimir (arhiepiscopul Vladimir, *n.n.*) decorează cu ordine rusești pe cei mai înverșunați rusofoni, membri ai Parlamentului, care au o ură patologică față de propriul lor popor. Satele noastre gem sub același călcâi bolșevic, fiind conduse de aceiași președinți de colhoz din rândul cărora foarte puțini au conștiință românească pentru a putea să arate oamenilor adevărata cale de urmat. Ceilalți sunt un produs al regimului rusesc comunist, devotați trup și suflet Moscovei. Ei ne îndeamnă mereu să rămânem în acest C.S.I. (Comunitatea Statelor Independente, *n.n.*), care este vechea Uniune Sovietică... Oamenii sunt obișnuiți să li se spună «de sus» ce au de făcut. Ar trebui să apară la televizor cineva din conducerea laică și bisericească să le arate adevărul. Dar tocmai cei aflați cel mai sus în viața laică, președintele Snegur și, în cea bisericească, arhiepiscopul Vladimir, nu numai că nu fac nimic pentru a opri această molimă, dar, prin acțiunile lor, incurajează românofobia în loc să-i pună capăt».

Din cuvântul d-lui *Ion Buga*, doctor în istorie, membru al Parlamentului Republicii Moldova, am reținut : «Neamul românesc s-a format și a supraviețuit datorită Bisericii, în primul rând. Și iată că dușmanii acestui popor s-au străduit să lovească atât în unitatea lui teritorială, cât și în cea spirituală. Atunci când, prin cărdășia dintre cei doi tâlhari — Hitler și Stalin — au fost răpite Basarabia și nordul Bucovinei, prin pactul Ribbentrop-Molotov, s-a fărâmițat nu numai teritoriul României, dar și Biserica Română. După o perioadă în care era interzis să vorbim despre consecințele aceluiași pact, astăzi istoria ne obligă să spunem lucrurilor pe nume și să contribuim la lichidarea acestor consecințe».

A urmat la cuvânt dl. *Vladimir Beșleagă*, prozator, membru al Parlamentului Republicii Moldova : «Ceea ce se întâmplă azi în Biserica Basarabiei, a spus domnia sa, este consecința politizării credinței... Unul dintre deputații moldoveni imputa președintelui Republicii lipsa unei poziții ferme față de cele două tendințe din Biserica Basarabiei, ceea ce ar provoca, după opinia acestui deputat, reizbucnirea războiului. Astfel se acredita ideea că războiul de la Nistru n-a fost declanșat de forțele imperialiste comuniste, ci de cei ce apără ideea unității noastre naționale. Forțele care au reușit să-l orienteze pe Elțân spre China și nu spre Europa, spre civilizație, amenință că, dacă nu vom intra în acest imperiu, vor declanșa din nou acțiuni militare».

În continuare, a luat cuvântul P. C. Pr. *Simion Felecan* de la una din parohiile românești din München (R. F. Germania), care a spus : «Este obiceiul ca, de Sfintele Sărbători, fiii să se întoarcă în casa părinților pentru a se bucura împreună și pentru a-și îmborsăta forțele. Trăim un ceas al clarificărilor, al reșezării lucrurilor în matca lor firească, într-o deplină rânduială, mai cu seamă pentru românii care trăiesc în afara granițelor țării, care, căutându-și obârșiile, descoperă, altfel nu se putea, Biserica-mamă. Frații noștri din Basarabia luptă din răzputeri, cu armele spiritualității românești, să se emancipeze de sub tutela unei Biserici străine, care nu i-a iubit și nu i-a înțeles niciodată. Ei trec Prutul pentru a afla oblăduire și dragoste părintească în Biserica Ortodoxă Română. O situație similară trăiesc și românii din diaspora Europei de vest, care au de înfruntat o tendință de acaparare din partea altor Biserici Ortodoxe. Acestea năzuiesc să-și extindă jurisdicția și asupra unor parohii ortodoxe române, ceea ce, în parte, le-a și reușit. Paralel cu dorința românilor ortodocși din Basarabia de a-și reactiva Mitropolia, se înregistrează și dorința românilor din Europa centrală de a se înființa Mitropolia Ortodoxă Română cu sediul în Germania. Am venit «să colindăm» cu sufletul curat și ne întoarcem cu traista doldora de bunătăți spirituale, cu dorința de a ne întâlni cu toții în vatra strămoșească a aceleiași Biserici mame».

A luat cuvântul venerabilul preot *Gheorghe Cunescu*, distins cărturar și istoric literar. Cu emoție în glas, P. C. Sa a spus : «Reprezint

generația Unirii de la 1918, generația marilor împliniri românești în plan național și bisericesc. Sunt fericit să salut astăzi pe solii Basarabiei reinnoite, sosiți la București pentru a căuta, încă o dată, unitatea bisericească atât de mult râvnită. Gândul și dorul ne-au fost totdeauna la frații de peste Prut. Întâmpinăm acum o a doua Unire pe care o înfruptuiește Biserica».

Incheindu-se luările de cuvânt, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* roagă pe P. S. Episcop Petru de Bălți să prezinte, Sinodului Permanent și persoanelor prezente, documentele oficiale adoptate de Adunarea eparhială de la Chișinău și pe care delegația a fost împuternicită să le prezinte conducerii Bisericii Ortodoxe Române.

Astfel, a fost prezentat *Procesul-verbal*, din 14 septembrie 1992, de constituire a Adunării eparhiale, în care sunt consemnate și celelalte hotărâri organizatorice: componența Adunării, Comisiile de specialitate, membrii Consiliului eparhial și ai Consistoriului, reprezentanții pentru Adunarea Națională Bisericească etc.

Este prezentat, de asemenea, un al doilea proces verbal al Adunării eparhiale în care se propune desemnarea P. S. Episcop Petru de Bălți ca locțiitor de mitropolit, până la rezolvarea statutară a alegerii titularului.

A urmat apoi discutarea documentelor prezentate, după care membrii Sinodului Permanent, ceilalți membri ai Sfântului Sinod, care au fost de față, au stabilit următoarele :

— Se ia act de Statutul de organizare și funcționare a Mitropoliei Basarabiei, autonomă și de stil vechi, cu reședința în Chișinău ;

— Confirmă Adunarea eparhială, constituită la 14 septembrie 1992, a Mitropoliei Basarabiei, autonomă și de stil vechi, precum și pe reprezentanții acestei Mitropolii, — delegați în Adunarea Națională Bisericească, — precum și Consiliul eparhial și Consistoriul eparhial ;

— În același timp, Sinodul Permanent binecuvântează reactivarea Mitropoliei Basarabiei de stil vechi din Republica Moldova ca Mitropolie autonomă, sub oblăduirea canonică a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Sinodul Permanent a confirmat, de asemenea, pe P. S. Episcop Petru ca membru al Sfântului Sinod și ca locțiitor de mitropolit al Mitropoliei Basarabiei, până la alegerea statutară a titularului.

În continuarea discuțiilor din cadrul ședinței Sinodului Permanent s-a hotărât adoptarea unui document care să consfințească importante hotărâri adoptate cu acest prilej.

În consecință, la rugămintea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Prea Sfințitul Episcop Nifon Ploieșteanul, secretarul Sfântului Sinod și al Sinodului Permanent, a dat citire textului proiectului-document, intitulat *Act patriarhal și sinodal al Patriarhiei Române*, privind reactivarea Mitropoliei Basarabiei, al cărui cuprins îl redăm în continuare :

Proiectatul «Act patriarhal și sinodal în legătură cu reactivarea Mitropoliei Basarabiei» :

ACT PATRIARHAL ȘI SINODAL

AL PATRIARHIEI ROMÂNE PRIVIND REACTIVAREA MITROPOLIEI BASARABIEI AUTONOMĂ ȘI DE STIL VECHI, CU REȘEDIȚA LA CHIȘINĂU

Luminată de Sfântul Duh, Duhul Adevărului, al Libertății și al Comuniunii (Ioan, 15, 26 ; II Corinteni, 3, 17 ; Efeseni, 4, 3), Biserica Ortodoxă Română, «Mama spirituală a poporului român», răspunde cu părintească și frățească dragoste dorinței sfinte a fraților noștri de peste Prut și cererii scrise, din 14 septembrie 1992, a Adunării eparhiale de constituire, prezidată de Prea Sfințitul Episcop Petru și compusă din reprezentanții preoșilor și mirenilor dreptmăritori români din Republica Moldova, ca tradiționala Mitropolie Ortodoxă a Basarabiei să-și reia activitatea sub oblăduirea canonică și cu binecuvântarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, mai ales că acesta n-a recunoscut niciodată desființarea Mitropoliei Basarabiei.

Urmând hotărârilor sinodale ale Bisericii Ortodoxe Române din 24 septembrie, 27 noiembrie și din 19 decembrie 1992, Patriarhia Română binecuvântează reactivarea Mitropoliei Basarabiei, de stil vechi, din Republica Moldova, ca Mitropolie autonomă, sub oblăduirea sa canonică ; confirmă Adunarea ei eparhială constituită și pe Prea Sfințitul Episcop Petru de Bălți ca locțiitor de mitropolit al Basarabiei, până la alegerea statutară a titularului. Astfel, Prea Sfințitul Episcop Petru de Bălți, locțiitor de mitropolit al Basarabiei, devine membru al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

De asemenea, toți clericii și păstorii lor, care sunt deja sau care vor deveni membri ai Mitropoliei Basarabiei de sub oblăduirea canonică a Patriarhiei Române, sunt clerici canonici și credincioși binecuvântați și, ca atare, orice sancțiune disciplinară bisericească îndreptată împotriva lor, pe motivul apartenenței la Mitropolia Basarabiei, este considerată nulă și neavenită.

Prin reactivarea Mitropoliei Basarabiei se săvârșește astăzi un act sfânt de adevăr și dreptate, care reîntregește plinătatea comuniunii de credință strămoșească și simțire românească, în acest an al mântuirii 1992, când a fost proclamat sfânt Ștefan cel Mare, neînfriecatul ocrotitor al întregii Moldove.

Sfânta Mitropolie Ortodoxă a Basarabiei, care și-a reluat activitatea, este o Mitropolie autonomă, cu Statut propriu, condusă de un sinod mitropolitan, având în frunte un mitropolit, iar fiecare eparhie componentă are propria sa Adunare eparhială. Mitropolitul și Sinodul său au toate drepturile prevăzute de Statutul propriu, de sfințele canoane și de Statutul Bisericii Ortodoxe Române. Ca urmare, în libertate, mitropolitul și ceilalți arhieri ai Sinodului mitropolitan al

Basarabiei, fără vreo confirmare superioară, vor numi și hirotoni diaconi și preoți, vor rândui protopopi și vor institui stareți și starețe, egumeni și egumene în sfintele mănăstiri și schituri din Mitropolia Basarabiei. De asemenea, ierarhii Mitropoliei Basarabiei vor acorda distincții și ranguri clericilor și mirenilor din eparhiile lor.

Preoții și diaconii vor pomeni la sfintele slujbe doar pe arhieriei lor eparhioți. Episcopii eparhioți, sufragani, vor pomeni doar pe Mitropolitul Basarabiei, iar Mitropolitul Basarabiei va pomeni la slujbe pe nume pe Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Toți arhieriei canonici ai Mitropoliei Basarabiei sunt membri deplini ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și se bucură de toate drepturile și de toată cinstea ca și ceilalți membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Mitropolitul Basarabiei va avea tradiționalul loc de cinste în rândul membrilor Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Fiecare arhierie eparhioț al Mitropoliei Basarabiei sfințește și semnează antimise pentru bisericile din eparhia sa și adresează scrisori pastorale de Sfintele Sărbători, și cu alte prilejuri, clerului și credincioșilor pe care-i păstorește.

Mitropolia Basarabiei are dreptul să urmeze calendarul de stil vechi, iar clericii ei își păstrează toate rangurile și distincțiile pe care le au.

În grija sa părintească și frățească față de Mitropolia Basarabiei, Patriarhia Română nu percepe nici un fel de contribuții financiare din partea Mitropoliei Basarabiei, ci dimpotrivă, la cererea ei, o va sprijini în activitatea sa pastorală și educativă.

Reactivarea Mitropoliei Basarabiei ca mitropolie autonomă, sub oblăduirea Patriarhiei Române și în comuniune frățească nemijlocită cu Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a fost prevăzută și, ca atare, abordată în convorbirile dintre Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist al României și Prea Fericitul Părinte Patriarh Alexei al II-lea al Moscovei și a toată Rusia, cu prilejul întâlnirii Patriarhilor și Întâistătorilor Bisericilor Ortodoxe surori, la Constantinopol-Istanbul, în 15 martie 1992. Prin urmare, ca mamă spirituală a tuturor românilor ortodocși, Patriarhia Neamului săvârșește azi, cu răspunderea pe care o are în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, un act reparator de adevăr și drepte istorică, precum și o lucrare pastorală și misionară, dorind, în același timp, să mențină relații frățești și de conlucrare cu toate Bisericile Ortodoxe surori, inclusiv cu Patriarhia Moscovei și a toată Rusia. Nădăjduim că ajutorul și grija noastră părintească față de Mitropolia Basarabiei, vor contribui și mai mult la apărarea și întărirea credinței ortodoxe în fața prozelitismului sectar și eterodox din zilele noastre, îndreptat azi atât de cumplit împotriva Ortodoxiei din toată Europa răsăriteană.

De aceea, vom aduce la cunoștința tuturor Bisericilor Ortodoxe surori actul sfânt de grijă părintească și de comuniune frățească pe care Patriarhia Română îl săvârșește față de Mitropolia Basarabiei din Republica Moldova.

Cu smerenie și bucurie, rugăm pe Dumnezeu Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt și pe toți sfinții să ocrotească și să binecuvânteze Mitropolia Basarabiei, pentru ca lucrarea ei creștinească să fie spre slava lui Dumnezeu și mântuirea fraților noștri clerici și credincioși, iubitori de Hristos.

Dat în anul mântuirii 1992, luna decembrie, ziua nouăsprezece, în reședința Patriarhiei Române din București.

PREȘEDINTELE SFÂNTULUI SINOD
† TEOCTIST
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

† DANIEL Mitropolitul Moldovei și Bucovinei	† ANTONIE Mitropolitul Ardealului
† NESTOR Mitropolitul Olteniei	† NICOLAE Mitropolitul Banatului
† LUCIAN Arhiepiscopul Tomisului	† VASILE Arhiepiscopul Târgoviștei
† PIMEN Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților	† ANTIM Arhiepiscopul Dunării de Jos
† Episcop PETRU Locțiitor de Mitropolit al Mitropoliei Basarabiei, Autonomă și de Stil Vechi	† GHERASIM Episcopul Râmnicului
† EFTIMIE Episcopul Romanului și Hușilor	† EPIFANIE Episcopul Buzăului
† ANDREI Episcopul Alba Iuliei	† CALINIC Episcopul Argeșului
† TIMOTEI Episcopul Aradului, Ienopolei și Hălmgaiului	† IOAN Episcopul Oradiei
† JUSTINIAN Episcopul Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Sătmarului	† NIFON PLOIEȘTEANUL Episcop-vicar Patriarhal
† TEOFAN SINAITUL Episcop-vicar Patriarhal	† ROMAN IALOMIȚEANUL Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor
† SERAFIM FĂGĂRAȘANUL Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului	† CALINIC BOTOȘĂNEANUL Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor
† GHERASIM PUTNEANUL Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților	† DAMASCHIN SEVERINEANUL Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei
† IRINEU SLĂTINEANUL Arhiereu-vicar al Episcopiei Râmnicului	† IRINEU BISTRIȚEANUL Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Clujului. Vadului și Feleacului
† CASIAN GĂLĂȚEANUL Arhiereu-vicar al Episcopiei Dunării de Jos	† IOACHIM VASLUIANUL Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor
	† EMILIAN BIRDAȘ Arhiereu-vicar al Episcopiei Aradului

Proiectul Actului patriarhal și sinodal este adoptat în unanimitate de către toți cei prezenți, el devenind *documentul oficial de reactivare a Mitropoliei basarabene*.

Sinodul Permanent hotărăște ca textul acestui Act patriarhal și sinodal să fie trimis, spre informare, însoțit de scrisorile de rigoare Sanctității Sale Alexei al II-lea Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii și tuturor conducătorilor Bisericilor Ortodoxe surori, precum și factorilor politici ai Republicii Moldova și ai României.

În cadrul discuțiilor care au mai avut loc s-a hotărât, în unanimitate, ca *Actul patriarhal și sinodal* să fie adus la cunoștința publică, duminică 20 decembrie 1992, în cadrul Sfintei Liturghii solemne ce se va săvârși în catedrala patriarhală.

Duminică, 20 decembrie 1992, sub protia *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* s-a oficiat, în catedrala patriarhală din București, Sfânta Liturghie solemnă, la care au slujit membrii Sinodului Permanent al Bisericii Ortodoxe Române, alți membri ai Sfântului Sinod, precum și P. S. Episcop Petru de Bălți, locțiitor de mitropolit al Mitropoliei Basarabiei, slujitorii catedralei patriarhale.

La sfârșitul Sfintei Liturghii, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie al Ardealului a dat citire *Actului patriarhal și sinodal privind reactivarea Mitropoliei Basarabiei*, după care *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a rostit următoarea cuvântare :

Iubiți credincioși,

Greu se vor potoli emoțiile pe care le-am trăit noi, membrii Sfântului Sinod, zilele acestea și, îndeosebi, astăzi, împreună cu părinții și frații noștri din Mitropolia Basarabiei, în frunte cu I.P.S. Petru, locțiitor de mitropolit, și cu toți cei care ne-ați înconjurat acum la Sfânta Liturghie. Poate nu ne dăm seama îndeajuns, cei ce suntem martori, așa cum au fost martori cei de la 1918 la Alba Iulia, de sfințenia și însemnătatea momentului pe care îl trăim acum la Sfânta Liturghie, la această comuniune de credință și de inimă. Aveți în față mitropoliti și episcopii țării, dar aveți în față fresca unității noastre spirituale cu irății din Basarabia, pe P. S. Petru, slujind alături de noi la acest Sfânt Altar în noua sa slujire, evidentă lucrare a Duhului Sfânt, «care pe cele de lipsă le împlinește». Duhul Sfânt ne-a dat puterea să slujim pe Hristos, Biserica și Neamul nostru. El ne ajută să biruim întunericul și păcatul și să descoperim Adevărul cel veșnic. El ne încredințează cu fiecare unire în rugăciune, cu fiecare împărtășire din același Sfânt Potir, că nu suntem lăsați «orfani», pentru că «Hristos este cu noi până la sfârșitul veacurilor». Nici o clipă din anii atâtor suferințe și umilințe pricinuite de stăpânirea străină sau de dictatura comunistă nu ați fost orfani. Biserica Neamului v-a iubit, s-a îndurerat și s-a rugat pentru toți fiii ei de dincolo de Prut și de pretutindeni. Prea iubitul nostru frate părintele Petru, așa tânăr cum îl vedeți, ne-a impresionat

și pe noi, cei cu tâmplele albe, prin maturitatea, înțelepciunea și curajul cu care a înfruntat în ultimii ani necazurile la care a fost supus, ca și numeroși credincioși și clerici din Basarabia, doar pentru vina de a fi român, de a vorbi românește și a-și iubi Mama — Biserica Ortodoxă Română.

Ceea ce au făcut frații noștri din Basarabia, părinții protopopi de față, decanul Facultății de teologie de la Chișinău, părintele decan Petre Buburuz, veniți împreună cu domnii deputați eparhiali, profesori și slujitori ai culturii, membri ai Parlamentului din Republica Moldova, este o lucrare de mare însemnătate istorică, este o împlinire sfântă de reîntregire a Bisericii și a neamului nostru. Aceasta a fost cerută de decenii de jertfe. Jertfa pentru credință, adevăr și dreptate aduce învierea, bucuria și biruința asupra întunericului.

Reactivarea Mitropoliei Basarabiei, gândită după multe frământări și rugăciuni s-a împlinit la Chișinău, în mod statutar și canonic, de către reprezentanții clerului și credincioșilor, constituiți în Adunare bisericească, examinată de Sfântul Sinod Permanent cu participarea ierarhilor de față; lucrarea, astfel întocmită de forul statutar al Mitropoliei, a fost găsită vrednică de aprobare, așa cum ați auzit din Actul patriarhal și sinodal.

Prin aceasta nu ne-am gândit și nu ne gândim să nesocotim și să supărăm altă Biserică Ortodoxă soră. Dimpotrivă, noi îi respectăm prerogativele canonice, pentru credincioșii ortodocși ruși, dar nu și dreptul de a stăpâni și cârmui sanctuarul nostru românesc, conștiința națională și religioasă a urmașilor vitejilor lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Fiecare Biserică, potrivit rânduielilor statornicite de canoanele Sfinților Apostoli, păstorește în limitele națiunii pe care această Biserică este chemată să o slujească. Autoritatea ei canonică se poate întinde, așadar, pe lângă teritoriul geografic, și acolo unde se află poporul lui Dumnezeu care are aceeași naționalitate ca și poporul pe care aceasta îl slujește. Stăpâniți de același duh frățesc față de Biserica Ortodoxă Rusă respectăm credințele tuturor, inclusiv credința rușilor din Basarabia. Socotim că tot în spiritul adevărului, care ne face liberi, românii de peste Prut sunt fiii Bisericii-mame de la 1401, când domnitorul Alexandru cel Bun a întemeiat Mitropolia Țării Moldovei. În mod legal, nimeni nu poate nega dreptul mamei asupra fiilor ei, precum iarăși nimeni nu poate răpi calitatea de fiu, prin înlocuirea mamei cu o mamă vitregă. Nici chiar legile firii nu admit așa ceva. Cu atât mai mult rânduielile Bisericii. După cum știm din Sfânta Scriptură, Sfinții Apostoli au fost trimiși de Mântuitorul Hristos să predice cuvântul lui Dumnezeu neamurilor, chemate să aducă în fața Lui slava și cinstea lor (Apoc. 21,

Se știe bine acum că Sfântul Apostol Andrei ne este părintele nostru duhovnicesc prin vestirea Sfintei Evanghelii strămoșilor noștri.

Frații noștri basarabeni, din aceeași tulpină, vibrând cu aceeași inimă, închinându-se în același grai cu noi și la același altar la care am închinat Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare și Sfânt și toți voievozii, nu puteau fi pedepsiți pe veci, în întunecata înstrăinare, să rămână rupți de neam. N-ar fi fost după adevăr și dreptate să rămână indiferenți, Doamne ferește, la dorințele lor arzătoare de a se regăsi la altarul Bisericii strămoșești. După cum am mai spus, Sfântul Sinod s-a preocupat neîncetat de soarta bisericească în care au fost aruncați prin război frații noștri de peste Prut. Ani de-a rândul, dar mai cu seamă în ultimii trei ani, cărți de slujbă, Biblii, obiecte bisericești și alte ajutoare, cum știți, au fost trimise credincioșilor din Basarabia, ca și celorlalți frați români din lume. Avem parohii românești și în alte țări, aparținând duhovnicește de Patriarhia Română, cum au aproape toate Bisericile Ortodoxe. Cu atât mai mult în situația de față, când pe noi cei din dreapta și din stânga Prutului, nu numai «podul de flori» ne unește, ci mai cu seamă neamul, limba, credința și jertfele înaintașilor. Din nefericire, istoria încă este nedreaptă cu noi. Deși frați de o mamă, suntem totuși două state românești, cu hotare stabilite prin pactul de tristă memorie Ribbentrop-Molotov, cu urmări atât de dureroase pentru neamul nostru. Credința, însă, și legăturile între frați pot dăinui deasupra hotarelor impuse de străini. Așa le-au păstrat înaintașii cu jertfe de vieți. În numele acestor jertfe, suntem îndatorați să răspundem cu inimă și cu dragoste de frate cererii de reactivare a Mitropoliei Basarabiei, existentă cu roade nepieritoare până la năvălirea armatelor rusești și cotropirea acestei părți din Țara lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Nu ne-ar fi iertat istoria în veci, dacă nu făceam acest pas de reîntregire a credinței. Această hotărâre a fost de la Dumnezeu, după dreptatea cuvenită neamului nostru românesc. Sfântul Sinod a răspuns, astfel, la dorințele credincioșilor, la dorințele clerului și, de bună seamă, la dorințele noastre ale tuturor celor care trăim la sânul mamei noastre, Sfânta Biserică Ortodoxă Română.

Să păstrăm aceste clipe în suflete, iubiți credincioși, și să ne rugăm ca Dumnezeu să-i dea mai departe curaj P. S. Episcop Petru, pe care îl așteptăm și multe necazuri. Nici noi nu suntem scutiți de greutate. Dar atunci când greutatea se suportă împreună, atunci când brațul se apropie de brațul fratelui și necazurile și greutatea se suportă mai ușor; iar atunci când rugăciunile tuturor fraților se împletesc în aceeași râvnă și Dumnezeu ne ascultă și ne ajută mai mult. Să ne rugăm Bunului Dumnezeu ca lucrarea de astăzi, care s-a pecetluit cu Duhul

Sfânt, să aducă sănătate și bucurie întregii obști creștinești și tuturor românilor de pretutindeni.

Astăzi, când noi suntem încă în lumina sfinților martiri ai credinței, ai libertății și ai adevărului, când suntem în lumina Bisericii noastre strămoșești, în anul când l-am canonizat pe Ștefan cel Mare și lucrarea lui și îl avem ca sfânt în calendarul nostru, Dumnezeu a vrut ca Basarabia să se îndrepte acum, ca una din cele mai năpăstuite și dorite fiice ale neamului, către ocrotirea duhovnicească a Bisericii-mame.

Să ne rugăm cu toții ca Bunul Dumnezeu să întărească lucrarea și curajul P. S. Episcop Petru în strădania pe care o are de dus de aci înainte, în norii întunecați de zăzaniu, multe străine și de Sfânta Evanghelie și de neam, ca și de ceea ce trebuie să fie pentru om valoare nemuritoare. Să nu ne fie frică de răutatea lumii. Însuși Mântuitorul ne încredințează despre aceasta: «În lume necazuri veți avea dar îndrăzniți. Eu am biruit lumea» (Ioan 16, 3). În toate strămtorările, Mântuitorul Hristos, cel care ne-a iubit, ne arată biruitori» (Rom. 8, 37).

Prea Sfințite Părinte Petru și iubiți frați din Basarabia, iată, credincioșii care sunt de față, în rândul cărora se află tineri și copii, prin prezența lor, prin lacrimile lor pe care le-am văzut, prin gândurile lor de atașament pe care le-am auzit în șoptele rugăciunilor, au consfințit și ei Actul patriarhal și sinodal. Ați devenit membru al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, ca ierarh locuitor de mitropolit al Basarabiei, Vă vom sta în ajutor împreună cu clerul și credincioșii, nu numai cu dragostea și rugăciunile noastre, ci și cu ceea ce se cuvine să împlinim, pentru că această parte integrantă a neamului nostru românesc să prospere și să se așeze unitatea deplină între cei din stânga și din dreapta Prutului și între românii de pe malurile Nistrului, care, de asemenea, sunt supuși la grele suferințe. Maica Domnului, Sfântul Ștefan cel Mare, Cuviosul Dimitrie cel Nou, la care ne-am închinat astăzi, să vă fie pururea în ajutor și fraților voastre și nouă celor de aici. Duceți clerului și credincioșilor de peste Prut și tuturor fraților români — mânați de vitregiile neamurilor dincolo de Nistru —, dragostea și nădejdea noastră în vrednicia lor de a fi vlăstare roditoare ale Bisericii și Neamului nostru. Împreună cu Sfântul Apostol Pavel să mulțumim totdeauna Dumnezeului nostru «pentru harul lui Dumnezeu, dat nouă în Hristos Iisus. Căci întru El ne-am îmbogățit deplin întru toate, în tot cuvântul și în toată cunoștința» (cf. I Cor. 1, 4—5) — Prea Sfânta și de viață dătătoare Treime să mângâie inimile noastre și să ne întărească, la tot lucrul și cuvântul cel bun».

A rostit, apoi, un adânc și cuprinzător cuvânt Prea Sfințitul Episcop Petru, loțiitor de mitropolit al Mitropoliei Basarabiei. Prea Sfinția Sa a spus, printre altele :

«Noi am venit acasă pentru că niciodată nu ne-am simțit departe și afară din această casă, pentru că îndepărtarea trupească nu a anulat niciodată comuniunea spirituală în care am trăit cu cei de un neam și de o lege creștină. Aceasta nu a încetat să existe. Dimpotrivă ! Cu cât încercam mai mult și mai stăruitor potrivnicii să ne îndepărteze de frați, cu atât dorul de cei de un neam și de o credință devenea mai puternic, cerându-și neîncetat dreptul la împlinire. Am avut întotdeauna conștiința că aparținem neamului românesc, pentru că limba cea mai dragă și mai apropiată nouă a fost limba română, «limba vechilor cazanii», cum spune poetul, limba folosită în biserici și în casele credincioșilor la slujbele creștinești. Potirul din care ne împărtășim este același potir din care se împărtășesc toți frații noștri români, care mărturisesc aceeași lege ortodoxă, cinstind și trăind aceleași datini creștinești, aceiași sfinți înscrși în calendarul evlaviei românești.

Păreră mea este că fiecare neam are dreptul și libertatea să trăiască împreună cu ai săi, în aceeași Biserică națională, credința ortodoxă pe care o mărturisește și o susține prin fapte și virtuți care-i sunt specifice, constituind zestrea sa spirituală pe care o va aduce în cetatea Mielului, luminată de slava lui Dumnezeu (Apoc. 21, 23, 26).

De aceea noi nu putem pretinde că rușii din Basarabia să vină în Biserica Ortodoxă Română dacă nu le este voia. Deși dacă doresc aceasta, noi îi primim cu brațele deschise pentru că un popor atât de încercat ca cel român va ști să înlătore barierele și discriminările care ar putea să se ivească în calea apropierii popoarelor prin credință.

În încercările prin care a trebuit să trec până nu demult, am simțit și am avut întotdeauna sprijinul și îmbărbătarea ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române, îndeosebi ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și ale Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, pe care i-am simțit ca pe niște frați mai mari, care mi-au stat și îmi stau în ajutor.

Pentru toate acestea și pentru dragostea pe care ne-o arătați în această sfântă zi a întoarcerii noastre această, vă mulțumesc tuturor».

Documentul care va intra în istorie sub numele de «Act patriarhal și sinodal al Patriarhiei Române privind reactivarea Mitropoliei Basarabiei, autonomă și de stil vechi, cu reședința la Chișinău» este, înainte de toate, temeiul canonic și statutar al reactivării Mitropoliei Basarabiei și al primirii acesteia sub oblăduirea canonică a Bisericii Ortodoxe Române, devenind parte componentă a Patriarhiei Române.

În *Actul patriarhal și sinodal* se arată în primul rând, că reactivarea Mitropoliei Basarabiei este lucrarea credincioșilor și clerului din istorica provincie românească a Basarabiei, numită acum Republica Moldova. Decizia reactivării Mitropoliei Basarabiei a fost luată, în mod canonic și statutar, în cadrul Adunării eparhiale de constituire și reactivare. Această Adunare eparhială a fost convocată și prezidată de un

ierarh, P.S. Petru, episcop de Bălți. Adunarea eparhială a fost alcătuită din reprezentanții legitimi ai clerului și credincioșilor din Republica Moldova. Aceștia au hotărât, fără nici o ingerință sau influențare din afară, reactivarea Mitropoliei Basarabiei.

Membrii Adunării eparhiale de constituire *nu au înființat Mitropolia Basarabiei*, pentru că aceasta a existat fără încetare, Biserica Ortodoxă Română nerecunoscând niciodată desființarea ei. *Canonul 120 al Sinodului de la Cartagina (419)* prevede că, niciodată și sub nici un motiv, un episcop, indiferent de gradul și de rangul s(u, nu poate cotropi popoare care nu aparțin scaunului său, năvălind asupra acelor popoare și neținând seama că aceste popoare aparțin altor episcopii. Orice extindere de jurisdicție canonică nu poate fi acceptată decât prin hotărârea celorlalți episcopi. *«Și toți care au făcut aceasta, dacă nu se va soluționa problema în adunarea episcopilor, ci se ceartă din această pricină, să se îndepărteze de acolo acela care se va dovedi că... a făcut năvălire (asupra popoarelor).*

Or, se știe prea bine că așa-numita jurisdicție a Patriarhiei Moscovei asupra eparhiilor românești din Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța a fost urmarea cotropirii acestor provincii românești de către trupele sovietice ca urmare a pactului încheiat de cei mai mari dictatori ai secolului nostru : Stalin și Hitler. Aceasta nu poate fi o bază pentru extinderea jurisdicției Patriarhiei Moscovei asupra unor eparhii istorice românești.

Canonul 2 al Sinodului II ecumenic, prevăzând că se vor ivi situații de extinderi a unor jurisdicții, altfel decât pe cale canonică, precizează : *«Episcopii să nu-și întindă jurisdicția dincolo de dioceza lor, nici să facă tulburări în biserici ci, potrivit canoanelor, episcopul Alexandriei să cărmuiască numai Egiptul..., episcopii din Asia numai Bisericile din Asia, cei din Pont numai pe acelea ale Pontului și cei din Tracia numai pe cele ale Traciei»*. Mutatis, mutandis, Patriarhia Moscovei nu are dreptul canonic de jurisdicție asupra Bisericilor altor neamuri, mai ales că acestea au fost încorporate în Uniunea Sovietică prin forțări silnice. Un exemplu concludent îl oferă Biserica Georgiei, țară încorporată Uniunii Sovietice, dar care și-a păstrat autocefalia și autonomia, pe baza organizării sale naționale, fără ca patriarhul Moscovei și al întregii Rusii să-și extindă jurisdicția asupra ei.

De aceea, *Actul patriarhal și sinodal* face precizarea necesară : *«Prin reactivarea Mitropoliei Basarabiei se săvârșește un act sfânt de adevăr și dreptate»*. Viața bisericească din această parte de pământ românesc intră în normalitate pentru că astfel, *«se reintregește plinătatea comuniunii de credință strămoșească și simțire românească»*.

Primind sub oblăduirea sa canonică Mitropolia Basarabiei, Biserica Ortodoxă Română vine în întâmpinarea cererii exprese a clerului și credincioșilor basarabeni, români de totdeauna, care, în frunte cu episcopul lor, au decis să solicite aceasta Bisericii-mame. Ei și-au mani-

astfel un drept natural al lor, dreptul de a reveni în casa lor de unde au fost smulși prin violență și silnicie.

Patriarhia Română își exercită drepturile sale canonice procedând, prin hotărâri sinodale luate la 24 septembrie, 27 noiembrie și 19 decembrie 1992, la binecuvântarea reactivării Mitropoliei Basarabiei sub oblașirea Bisericii Ortodoxe Române, și la confirmarea Adunării eparhiale a reactivatei Mitropolii a Basarabiei. Prea Sfințitul Episcop Petru de Suceava este, de asemenea, confirmat ca *locțiitor de mitropolit* al Basarabiei, «*până la alegerea statutară a titularului*». El devine membru al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Mitropolia Basarabiei cuprinde, în titlul său oficial, precizarea că *este autonomă*. Aceasta înseamnă, în primul rând, că are un *Statut propriu*. Este condusă de un Sinod mitropolitan având în frunte un mitropolit. Acest sinod este alcătuit din episcopii și arhieriei canonici ai celorlalte episcopii alcătuitoare ale Mitropoliei. «*Mitropolitul și Sinodul Său au toate drepturile prevăzute de Statutul propriu, de sfințele canoane și de Statutul Bisericii Ortodoxe Române*».

«*Toți arhieriei canonici ai Mitropoliei Basarabiei sunt membri deplin ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române*». Ei se bucură de aceeași cinstită și de aceleași drepturi ca toți ceilalți membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române pentru că Mitropolia Basarabiei se cuprinde în Patriarhia Română, alături de celelalte cinci Mitropolii alcătuitoare ale acesteia în sensul articolului 5 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române.

Prin consens și înțelegere a situației speciale, create prin introducerea stitlului vechi în eparhiile românești din Basarabia, Bucovina de nord și ținutul Herța odată cu ocuparea lor de către sovietici, Mitropolia Basarabiei va folosi calendarul vechi, neîndreptat. Acest fapt este consemnat chiar în titlul oficial al reactivatei Mitropolii a Basarabiei. Este binecunoscut că, în Ortodoxia contemporană, sunt și alte Biserici care nu a adoptat calendarul îndreptat și, cu toate acestea, Ortodoxia nu s-a dezbinat.

Reactivarea Mitropoliei Basarabiei a fost luată în discuție în convorbirile care au avut loc între Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist al României și Sanctitatea Sa, Patriarhul Alexei al II-lea al Moscovei și a toată Rusia, cu prilejul întâlnirii Patriarhilor și Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe surori, la Constantinopol (Istanbul), în 15 martie 1992.

Prin primirea sub oblașuirea sa canonică a reactivatei Mitropolii a Basarabiei, Patriarhia Română consideră că s-a săvârșit, «*un act reparator de adevăr și dreptate istorică, precum și o lucrare pastorală și misionară*» și «*dorește, în același timp, să mențină relații frățești și de conc lucrare cu toate Bisericile Ortodoxe surori, inclusiv cu Patriarhia Moscovei și a toată Rusia*».

Concepută ca o restabilire a dreptului neamurilor la autodeterminare jurisdicțională și canonică și de apartenență la Biserica-mamă, deci a neamului său, reactivarea Mitropoliei Basarabiei, desființată fără temei canonic în urma ocupării samavolnice a teritoriului său jurisdicțional, nu poate și nu trebuie să fie motiv pentru ivirea vreunor neînțelegeri sau dispute între cele două Biserici surori : Biserica Ortodoxă Română și Biserica Rusă.

O dată cu denunțarea pe plan politic a tratatului Hitler-Stalin, supranumit după numele celor doi miniștri de externe ai Germaniei naziste și Rusiei comuniste și «Pactul Ribbentrop-Molotov», și vechile jurisdicții apărute ca urmare a unor astfel de împrejurări istorice și, în consecință, necanonice în ce-i privește pe creștinii ortodocși români din teritoriile care și-au dobândit independența, după prăbușirea imperiului sovietic, devin nule și lipsite de orice justificare, deoarece întoarcerea fiilor și fiicelor la părinții lor este un proces natural, căruia nu i se poate opune nimeni și nimic.

Procedând în conformitate cu normele canonice și cu practica statornică în Biserica Ortodoxă, Patriarhia Română a purces la încunoștiințarea *«tuturor Bisericilor Ortodoxe surori»* asupra *«actului sfânt de grijă părintească și de comuniune frățească pe care Patriarhia Română îl săvârșește față de Mitropolia Basarabiei din Republica Moldova»*.

Clericii din Mitropolia Basarabiei *«își păstrează toate rangurile și distincțiile pe care le au»*. Precizarea din *Actul patriarhal* este necesară pentru că, în timpul cât s-au aflat sub jurisdicția Patriarhiei Moscovei și a întregii Rusii, clericii din Republica Moldova au primit distincții și ranguri specifice, dar pentru merite reale. Acestea rămân valabile, iar Patriarhia Română le recunoaște.

Deoarece putea să-și facă loc primejdia ca ierarhii de obediență rusă să sancționeze, prin abuz, pe clericii și credincioșii Mitropoliei Basarabiei, în *Actul patriarhal și sinodal* se face o importantă precizare și anume : *«Clericii și păstoriții lor, care sunt deja sau vor deveni membri ai Mitropoliei Basarabiei de sub oblăduirea canonică a Patriarhiei Române, sunt clerici canonici și credincioși binecuvântați și, ca atare, orice sancțiune disciplinară bisericească îndreptată împotriva lor pe motivul apartenenței la Mitropolia Basarabiei, este considerată nulă și neavenită»*.

Patriarhia Română, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române Autocefale oferă tuturor clericilor și credincioșilor din Mitropolia Basarabiei întreaga protecție datorată ca urmare a oblăduirii canonice sub care reactivata Mitropolie se află din momentul primirii ei în componența Patriarhiei Române.

Semnul clar și categoric al revenirii Mitropoliei Basarabiei sub oblăduirea canonică a Bisericii Ortodoxe Române este pomenirea

sfințele slujbe, a numelui Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române, de către mitropolitul Basarabiei.

Deoarece în timpul ocupației sovietice și chiar după aceea, eparhiile românești din stânga Prutului, erau îndatorate să susțină Patriarhia Moscovei și întregii Rusii prin contribuții bănești, *Actul patriarhal și sinodal* face precizarea că «*Patriarhia Română nu percepe nici un fel de contribuție financiară din partea Mitropoliei Basarabiei, ci, dimpotrivă, la cererea ei, o va sprijini în activitatea sa pastorală și educativă*».

Ajutorul Patriarhiei Române față de nevoile de carte bisericească, teologică și creștină ale românilor din Basarabia, nordul Bucovinei și din ținutul Herța, s-a manifestat, în limitele admise de autoritățile sovietice și de autoritatea bisericească de la Moscova și înainte de apariția Republicii Moldova ca stat independent. Dar această acțiune atât de importantă a dobândit dimensiuni impresionante mai ales după acordarea unor libertăți religioase de către Gorbaciov și, în continuare, după obținerea independenței de către Republica Moldova. Dar, în noile condiții ale reactivării Mitropoliei Basarabiei, ajutorul Patriarhiei Române în ce privește sarcinile acesteia în direcția desfășurării unei activități pastorale, misionare și de educație creștină a tinerei generații basarabene devine esențial, cunoscute fiind activitatea și experiența în domeniu ale Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române. Desigur, ajutorul Patriarhiei Române în ce privește cartea bisericească, teologică și creștină nu va oferi beneficii numai în sfera vieții religioase ca atare. Acest ajutor va contribui la dezvoltarea și cultivarea limbii naționale și a alfabetului latin, dar și la reînvierea datinilor și tradițiilor creștine străvechi înăbușite sau interzise în timpul deceniilor de ocupație comunistă. Acestea sunt numai unele perspective care se deschid și se oferă colaborării dintre Patriarhia Română și Mitropolia Basarabiei. Este știut că tipărițiile bisericești în limba română sunt mijlocul cel mai eficient și oportun de păstrare, dezvoltare și cultivare a limbii naționale.

Reactivarea Mitropoliei Basarabiei trebuie privită ca un eveniment istoric de o importanță deosebită care ne-a fost nouă dat să-l trăim. Acest eveniment contribuie, indiscutabil, la procesul de unire a Basarabiei cu țara-mamă pe care-l va și impulsiona, deși, se anunță anevoios. Acest eveniment poate fi considerat ca un prim pas în această direcție.

Reactivarea Mitropoliei Basarabiei ca parte componentă a Patriarhiei Române va avea ca efect intensificarea legăturilor dintre clericii și credincioșii ortodocși români de pe cele două maluri ale Prutului, cunoașterea și apropierea dintre aceștia, aducerea la lumina istoriei contemporane a valorilor create, de-a lungul timpului și chiar în ultimele decenii, de românii de dincolo și de dincoace de Prut.

A N E X E

1. PROCESUL-VERBAL AL ȘEDINȚEI DE CONSTITUIRE A ADUNĂRII EPARHIALE A MITROPOLIEI BASARABIEI (14 SEPTEMBRIE 1992)

În conformitate cu prevederile art. 90 lit. «C» din Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române și art. 94 din Regulamentul pentru funcționarea organelor deliberative, astăzi, data de mai sus, s-a ținut ședința de constituire a Adunării eparhiale a Mitropoliei Basarabiei.

După ce s-a oficiat Sfânta Liturghie, urmată de Te-Deum-ul tradițional, de către un sobor de preoți și diaconi în prezența membrilor Adunării eparhiale, desemnați de circumscripțiile electorale, ne-am constituit în ședință de lucru, în cancelaria eparhială.

Ședința a fost deschisă de către Prea Sfințitul Episcop Petru Păduraru al Eparhiei Bălți, locțiitor de mitropolit al Mitropoliei Basarabiei, care a salutat prezența membrilor aleși și a declarat deschisă ședința de constituire.

Au fost aleși, provizoriu, doi secretari (un cleric și un mirean) în persoana Pr. Ioan Daghi și D-lui Valeriu Cernei care au făcut apelul iar membrii circumscripțiilor au depus mandatele eliberate de circumscripțiile respective. Nu s-au constatat absențe.

S-au constituit cele două secțiuni pentru verificarea mandatelor astfel :

Secțiunea I, compusă din membrii aleși în circumscripțiile electorale I—V, având ca președinte pe preotul Ioan Ciuntu și raportor pe preotul Vasile Petrache, care au luat dosarele electorale și mandatele membrilor secțiunii a II-a și au cercetat legalitatea fiecărui dosar în parte.

Secțiunea II, compusă din membrii aleși în circumscripțiile V—X, având ca președinte pe pr. Ioan Eșanu, iar ca raportor pe pr. Anatolie Bălan, care au luat dosarele electorale și mandatele membrilor secțiunii a I-a și au cercetat legalitatea fiecărui dosar în parte.

Președinții celor două secțiuni au cercetat mandatele și dosarele și au constatat că acestea sunt legale și alegerile valide, întocmind cuvenitul proces-verbal pe care îl depun la biroul constituit.

Prea Sfințitul Episcop Petru Păduraru, redeschide ședința și primește procesele-verbale, dând citire hotărârii celor două secțiuni ce au lucrat independent și constată că nu sunt contestații la adresa membrilor desemnați și declară Adunarea eparhială legal constituită și cu putere de a lua hotărâri valabile și legale.

Adunarea, declarându-se definitiv constituită, procedează la alcătuirea biroului definitiv al secretariatului, alegându-se trei secretari (un cleric și doi mireni) în persoana membrilor : 1) Pr. Ioan Daghi ; 2) Petre Grozavu, mirean ; 3) Stan Petcu, mirean.

Urmează constituirea Comisiilor, la propunerea Președintelui, pentru perioada de lucru următoare, astfel :

A) Comisia bisericească, au fost propuși și aleși membrii următori :

1. Pr. Petru Buburuz ; 2. Pr. Gheorghe Eșanu ; 3. Dl. Gheorghe Ichim ; 4. Dl. Vițalile Ojevanu ; 5. Dl. Grigore Vieru ; 6. Dl. Gheorghe Chiriac.

B) Comisia culturală, au fost propuși și aleși următorii membri:
1. Pr. Ioan Ciuntu; 2. Pr. Vasile Burduja; 3. Dl. Nicolai Dabița; 4. Dl. Alexei
Dabița; 5. Dl. Vasile Negruță; 6. Dl. Tudor Chiriac.

C) Comisia economică, au fost propuși și aleși următorii membri:
1. Pr. Anatolie Bălan; 2. Diaconul Valeriu Ciobotaru; 3. Dl. Tudor Țărnă;
4. Dl. Victor Țapu; 5. Dl. Silvestru Maximilian; 6. Dl. Constantin Robu.

D) Comisia de validare și organizare, au fost propuși și
aleși următorii membri:

1. Pr. Vasile Petrachi; 2. Pr. Ioan Graur; 3. Dl. Ioan Buga; 4. Dl. Valentin
Vladăcanu; 5. Dl. Petru Grozavu; 6. Dl. Vasile Ursu.

La propunerea P. S. Președinte se procedează la alegerea și delegarea
a trei reprezentanți eparhiali (un cleric și doi mireni) pentru Adu-
narea Națională Bisericească de la București, după cum urmează:

1. P. C. Pr. Ioan Ciuntu.

2. Dl. Teodor Țărnă.

3. Dl. Nicolae Dabița.

Potrivit prevederilor statutare se procedează la alegerea membrilor Consiliu-
lui eparhial, respectiv trei membri clerici și șase membri, după cum urmează:

1. Pr. Petru Buburuz; 2. Pr. Ioan Ciuntu; 3. Pr. Anatolie Bălan; 4. Dl. Vi-
talie Ojevanu; 5. Dl. Grigore Vieru; 6. Dl. Alexei Rău; 7. Dl. Tudor Chiriac;
8. Dl. Victor Țapu; 9. Dl. Silvestru Maximilian.

La propunerea P. S. Președinte s-a procedat la alegerea membrilor Consisto-
riului eparhial după cum urmează:

Membrii titulari propuși și aleși:

1. P. C. Pr. Ioan Daghi, președinte.

2. Ieromonahul Ieronim, membru.

3. P. C. Pr. Petru Buburuz, membru.

Membrii supleanți propuși și aleși:

1. Pr. Ioan Graur.

2. Diaconul Valeriu Ciobotaru.

P. S. Episcop Petru Păduraru, președintele Adunării, a făcut propuneri pri-
vind membrii Permanenței Consiliului eparhial, după cum urmează:

1. Vicar eparhial — P. C. Pr. Ioan Eșanu.

2. Consilier bisericesc — P. C. Pr. Petru Buburuz.

3. Consilier cultural — P. C. Pr. Ioan Ciuntu.

4. Consilier economic — P. C. Pr. Anatolie Bălan.

Luând cunoștință de propunerea P. S. Sale, Adunarea eparhială și-a exprimat
acordul prin vot nominal.

Sunt numiți inspectorul eparhial, în persoana Pr. Gheorghe Eșanu și secre-
tarul eparhial, în persoana Pr. Ioan Daghi.

În încheiere, se hotărăște a se da delegație și imputernicire P. S. Episcop
Petre Păduraru, episcop al Eparhiei Bălți și locțiitor de mitropolit al Mitropoliei
Basarabiei, de a se deplasa la Patriarhia Română — București pentru a prezenta
Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române documentele întocmite spre validare
și cele de urmare.

Drept pentru care am încheiat prezentul proces verbal.

**2. PROCESUL-VERBAL AL ADUNĂRII EPARHIALE
ÎN LEGĂTURĂ CU REACTIVAREA MITROPOLIEI BASARABIEI
ȘI REVENIREA EI SUB OBLĂDUIREA SFÂNTULUI SINOD
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE**

Noi, membrii Adunării eparhiale a Mitropoliei Basarabiei de stil vechi, întruniți în ședință de constituire, ținută sub președinția Prea Sfințitului Episcop Petru Păduraru, episcop al Eparhiei Bălți și locțiitor de mitropolit al Mitropoliei Basarabiei, am discutat asupra canonicității Mitropoliei Basarabiei și am hotărât, în numele clerului și credincioșilor din Basarabia să cerem Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ca această veche Mitropolie, din cadrul Sfintei Biserici Ortodoxe a Neamului Românesc, să-și reia activitatea sub jurisdicția de drept a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

În acest scop, membrii Adunării eparhiale a Mitropoliei Basarabiei, în unanimitate, am hotărât trimiterea unei delegații din partea acestei Mitropolii, în frunte cu P. S. Petru Păduraru, episcopul eparhial de Bălți și locțiitor de mitropolit al Basarabiei, Pr. Ion Ciuntu, protopop de Chișinău; Pr. Petru Buburuz, decanul Facultății de teologie din Chișinău; Pr. Ioan Eșanu, protopopul de Călărași; Dl. Grigore Vieru și Dl. Țărnă Tudor, membri ai Adunării eparhiale, desemnați ca membri în Adunarea Națională Bisericească, de a se prezenta la Patriarhia Română, cu rugămintea de a supune Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române dorința și hotărârea noastră, ca Mitropolia Basarabiei să revină la rosturile ei canonice și la dependența de Biserica strămoșească a Neamului — Biserica Ortodoxă Română.

Pe deplin încredințați de acest sfânt eveniment istoric, rămânem devotați fii ai trupului duhovnicesc al Bisericii Ortodoxe Române, din care înaintașii noștri au făcut parte.

Se anexează următoarele :

- Lista circumscripțiilor cu membrii Adunării eparhiale ;
- Procesul-verbal de constituire a Adunării eparhiale, a Consiliului eparhial, Permanența Consiliului eparhial și a Consistoriului eparhial.

**3. PROCESUL-VERBAL AL ADUNĂRII EPARHIALE A MITROPOLIEI BASARABIEI
CU PROPUNEREA CA SFÂNTUL SINOD SĂ FIE DE ACORD
CU NUMIREA P. S. EPISCOPI PETRU DE BĂLȚI
CA LOCTIITOR DE MITROPOLIT AL MITROPOLIEI BASARABIEI**

PROCES VERBAL
14 septembrie 1992

În completarea procesului-verbal nr. 1/1992, Adunarea eparhială a Mitropoliei Basarabiei recomandă Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române de a lua hotărârea corespunzătoare pentru a întări pe Prea Sfințitul Episcop Petru de Bălți ca locțiitor de mitropolit al Mitropoliei autonome a Basarabiei (stil vechi).

Cu smerită ascultare,

BIROUL ADUNĂRII EPARHIALE
(Urmează semnăturile membrilor Biroului)

4. SCRISOAREA

PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST,
ADRESATĂ, LA 21 DECEMBRIE 1992,
SANCTITĂȚII SALE ALEXEI AL II-LEA,
PATRIARHUL MOSCOVEI ȘI AL ÎNTREGII RUSII :

SANCTITATEA VOASTRĂ,

Aflându-ne în bucuria mării sărbători a Nașterii Domnului și în preajma Anului Nou 1993, trimit Sanctității Voastre, cu aceste prilejuri, cele mai bune sentimente și frățescă îmbrățișare în Hristos Domnul, temeiul credinței și unității noastre ortodoxe.

Am reflectat îndelung și am studiat cu atenție ultima scrisoare pe care Sanctitatea Voastră mi-ați trimis-o în legătură cu problema Bisericii românești din Republica Moldova*, despre care, de altfel, discutaseam încă la 15 martie 1992, la Constantinopol, cu prilejul întâlnirii noastre de acolo.

În scrisoarea Sanctității Voastre, luând în considerare situația bisericească din Republica Moldova, ați spus că poporul lui Dumnezeu din această țară, va hotărî el însuși asupra vieții lui bisericești și spirituale, mai ales în noile circumstanțe în care el are dreptul firesc și elementar să aleagă. Căci, în trecut, datorită unor determinări politice străine, care i-au hotărât destinul fără să-l întrebe, și fără ca aceste determinări să răspundă criteriilor de dreptate și dreptului națiunilor la libertate, poporul lui Dumnezeu nu s-a putut exprima și a trăit sub împlinire, fiind lipsit de unele drepturi fundamentale, precum folosirea limbii liturgice proprii, episcopi de același neam și legături bisericești nemijlocite cu frații de același neam din Biserica mamă, Ortodoxă Română.

Cât privește voința poporului lui Dumnezeu, la care se referea scrisoarea Sanctității Voastre, ea a început să se manifeste mai ales în urma tulburărilor publice produse de destituirea, umilirea și persecutarea Prea Sfințitului Episcop Petru de Bălți de către I.P.S. Arhiepiscop Vladimir al Chișinăului.

Văzând Prea Sfințitul Episcop Petru de Bălți și unii clerici și credincioși că Sanctitatea Voastră nu îi luați apărarea, deși personal V-a trimis mai multe telegrame și ne-a rugat și

* Este vorba despre scrisoarea din 6 octombrie 1992 a Sanctității Sale Alexei al II-lea, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, care se publică în aceste Anexe la nr. 9.

pe noi să Vă scriem în acest sens, ceea ce, de altfel, am și făcut prin scrisoarea din data de 2 septembrie 1992, și constatând Prea Sfințitul Petru, împreună cu mulți alții, că i se dă chiar mai multă autoritate Înalt Prea Sfințitului Vladimir, prin autonomia bisericească pe care Patriarhia Moscovei, în mod surprinzător, i-a acordat-o Eparhiei Chișinăului, a hotărât să se întoarcă spre Biserica-mamă a neamului românesc, care este Biserica Ortodoxă Română.

Așa se face că o bună parte din poporul lui Dumnezeu din Republica Moldova a decis să-și reactiveze vechea Mitropolie a Basarabiei, sub oblăduirea canonică a Bisericii-mame, Biserica Ortodoxă Română. Și-a constituit Adunarea eparhială, Consiliul eparhial și toate celelalte organe de funcționare, după ce în zece circumscripții electorale s-au ales deputați eparhiali și au propus și un locțiitor de mitropolit, până la ulegerea lui, potrivit cu normele canonice și tradiționale ale Bisericii Ortodoxe Române.

O delegație alcătuită din deputați bisericești, clerici și mireni, în frunte cu Prea Sfințitul Episcop Petru de Bălți, s-a prezentat la Patriarhia Română, în ziua de 19 decembrie 1992, și, în fața membrilor Sfântului Sinod, a prezentat documente valabile, o mulțime de cereri ale preoților și comunităților ortodoxe din Republica Moldova prin care solicită să se ia act de hotărârea lor de a reactiva Mitropolia Basarabiei, umilită în 1944, și de a o readuce așa cum a fost, cu ierarhii, preoții și credincioșii ei, sub omoforul Bisericii-mame. Sinodul Bisericii noastre, răspunzând acestei dorințe și hotărâri sfinte și drepte a poporului lui Dumnezeu din Republica Moldova, le-a consfințit printr-un Act patriarhal și sinodal din 19 decembrie 1992, pe care Vi-l trimitem alăturat.

După cum reiese din Actul patriarhal și sinodal, Mitropolia Basarabiei este autonomă, urmând vechiul calendar iulian, iar Prea Sfințitul Episcop Petru a devenit începând cu 19 decembrie 1992 membru al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și locțiitor de mitropolit al Basarabiei până la alegerea statutară a unui titular. Hotărârea din Actul patriarhal și sinodal nu exclude posibilitatea ca Patriarhia Moscovei să aibă jurisdicție peste diaspora sa ortodoxă rusă din Republica Moldova.

Rămânem, în continuare, pregătiți pentru dialog asupra acestei probleme și Vă încredințăm de dragostea noastră cea

și
 m-
 se
 tr,
 în
 at
 re

*Și totdeauna și Vă facem urări de sănătate și viață lungă, și
 unitem aceleași frumoase gânduri tuturor membrilor Sfântului
 Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse.*

*Am anunțat despre aceasta și toate Bisericile Ortodoxe
 Sorori.*

*Al Sanctității Voastre, împreună-slujitor și frate în
 Hristos Domnul,*

† TEOCTIST

PATRIARHUL ROMÂNIEI
 PREȘEDINTE AL SFÂNTULUI SINOD
 AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

5. SCRISOAREA

PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST
 ADRESATĂ TUTUROR ÎNȚĂLĂȘĂTORILOR
 BISERICILOR ORTODOXE :

SANCTITATEA VOASTRĂ,
 IUBIT FRATE ÎNTRU HRISTOS ȘI ÎMPREUNĂ LITURGHISITOR

Aflându-ne la început de An nou — 1993 —, adresez Sanctității (Prea Fericii) Voastre cele mai bune sentimente de frățiească îmbrățișare în Hristos Domnul.

După cum cunoașteți, prin destrămarea statului sovietic, printre statele ce și-au dobândit independența se află și Republica Moldova, ai cărei locuitori sunt în majoritate creștini ortodocși români. De-a lungul veacurilor, clerul și credincioșii din acest străvechi pământ românesc au aparținut de Mitropolia Moldovei, recunoscută de Patriarhia Ecumenică încă din anul 1401, făcând, deci, parte integrantă din Biserica Ortodoxă Română.

Vitregiile istoriei au făcut însă ca această parte a pământului românesc să cadă, între anii 1812—1918 și apoi 1944—1991, sub stăpânirea Rusiei țariste și respectiv sovietice, și supusă bisericește jurisdicției Bisericii Ortodoxe Ruse, fără ca Biserica Ortodoxă Română să-și fi dat vreodată consimțământul. Datorită acestei determinări bisericești din afară, românii ortodocși din Basarabia — actualul stat independent Republica Moldova —, au fost lipsiți de drepturile lor fundamentale, precum folosirea limbii liturgice proprii, episcopi de același neam și legături bisericești nemijlocite cu frații din

Biserica Ortodoxă Română, fiind prizonieri până la martiraj în timpul deceniilor de dictatură comunistă.

În 1991, după denunțarea de către toate statele lumii a pactului «Ribbentrop-Molotov», Republica Moldova își obține independența, pentru a cărei recunoaștere pe plan internațional am cerut și ajutorul Prea Fericirii (Sanctității) Voastre, prin scrisoarea noastră din 11 septembrie 1991, mulți preoți și credincioși în frunte cu Prea Sfințitul Episcop Petru de Bălți și-au manifestat dorința lor legitimă de a trece sub omoforul Bisericii-mame Ortodoxe Române și au hotărât reactivarea vechii Mitropolii a Basarabiei, înființată în 1924 de Patriarhia Română și a cărei desființare în 1944 de către autoritățile sovietice atee nu a fost niciodată recunoscută de Biserica Ortodoxă Română.

După constituirea statutară, pe plan local, a organismelor canonice de reactivare a Mitropoliei Basarabiei și după declararea autonomiei acesteia înăuntrul Republicii Moldova, o delegație bisericească reprezentând clerul și credincioșii mireni, având în frunte pe Prea Sfințitul Episcop Petru de Bălți s-a prezentat la Patriarhia Română în ziua de 19 decembrie 1992. Aici au fost aduse documente valabile din punct de vedere bisericesc și canonic, precum și numeroase cereri din partea preoților și credincioșilor ortodocși români din Republica Moldova prin care ei solicită să se ia act de hotărârea lor de a reactiva Mitropolia Basarabiei, sub omoforul Bisericii-Mame, așa cum a fost ea înaintea ocupației țariste și staliniste. Patriarhia Română a găsit îndreptățită această hotărâre și a binecuvântat reactivarea Mitropoliei Basarabiei condusă de Prea Sfințitul Episcop Petru, ca locțiitor, până la alegerea statutară a titularului, Prea Sfinția Sa devenind membru al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Alăturat înaintăm Actul sinodal și patriarhal, care consfințește cererea clerului și credincioșilor ortodocși români de reactivare a Mitropoliei autonome a Basarabiei din Republica Moldova.

Aducându-Vă la cunoștință cele de mai sus, Vă încredințăm Prea Fericirea (Sanctitatea) Voastră că actul de binecuvântare acordat reactivării Mitropoliei Basarabiei sub omoforul Bisericii-mame Ortodoxe Române este un act reparator, de adevăr și dreptate istorică și bisericească, precum și expresia unității spirituale a credincioșilor și clerului ortodox ro-

Actul acesta nu exclude jurisdicția Patriarhiei Moscovei și credincioșii ortodocși ruși din Republica Moldova. Despre aceasta am purtat discuții cu Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al II-lea la Constantinopol în 15 martie 1992 și rămânem cu convingerea că am procedat potrivit adevărului dumnezeiesc, iar în scrisoarea noastră către Sanctitatea Sa am înțeles să rămânem în dialog frătesc și în comuniune liturgică.

Incredințându-Vă de dragostea noastră, Vă facem urări de sănătate și viață îndelungată Prea Fericirii (Sanctității) Voastre și membrilor Sfântului Sinod al Bisericii Voastre.

Cu îmbrățișare frățească, împreună-slujitor și frate în Hristos Domnul.

† TEOCTIST

PATRIARHUL ROMÂNIEI
PREȘEDINTE AL SFÂNTULUI SINOD
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

6. SCRISOAREA

PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST,
ADRESATĂ PREȘEDINTELUI ROMÂNIEI, DL. ION ILIESCU,
PRIMULUI-MINISTRU DL. NICOLAE VĂCĂROIU,
PREȘEDINȚILOR CELOR DOUĂ CAMERE ALE PARLAMENTULUI
ȘI MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE :

«Cu darul și mila lui Dumnezeu, în Republica Moldova, majoritatea creștinilor ortodocși sunt români. După cum Vă este cunoscut, clerul și credincioșii din acest străvechi pământ românesc au aparținut de Mitropolia Moldovei întemeiată de Domnitorul Alexandru cel Bun și recunoscută la 1401 de Patriarhia de Constantinopol. Prin această istorică înfăptuire, toată obștea ortodoxă din Țara Moldovei lui Alexandru cel Bun, și mai târziu a lui Ștefan cel Mare și Sfânt și a mitropolitului Dosoftei, a făcut parte integrantă din Biserica Neamului, Biserica Ortodoxă Română.

Vitregiile istoriei au făcut ca această parte a gliei străbune, dimpreună cu fiii ei, creștini ortodocși, să fie smulsă din trupul Țării și Biserica ei și să cadă, și din punct de vedere bisericesc, sub jurisdicție străină.

In timpul multelor și grelelor suferințe pe care le-au îndurat, mai ales în decursul ultimelor decenii, drept consecință

a pactului Ribbentrop-Molotov, de tristă amintire, clerul și credincioșii de pe meleagurile Basarabiei nu au încetat să nu trească nădejdea reluării legăturilor bisericești cu Biserica mamă. Din sufletele lor, indiferent de încercările prin care a trecut, nu li s-a putut smulge credința ortodoxă, tradițiile limba și obiceiurile pe care le-au păstrat cu dragoste și sfirtenie de la strămoși.

Biserica-mamă a împărtășit suferințele fraților lor din stânga Prutului și i-a ajutat după putere.

Odată cu dobândirea independenței de stat a Republicii Moldova, foarte mulți preoți și credincioși ortodocși români au crezut că a sosit ceasul să reia firul legăturilor spirituale cu Biserica-mamă, Ortodoxă Română. Fără să se fi gândit, poate la aceasta a contribuit și I.P.S. Vladimir al Chișinăului care a dezlănțuit o serie de măsuri foarte aspre contra P.S. Episcop Petru și a altor preoți aduși la o stare tragică, fără înțelegere și ocrotire din partea Moscovei sau Chișinăului, deși s-au adresat cu plângeri.

Atașat din toată ființa sa cauzei sfinte a unității spirituale a Neamului, Prea Sfințitul Episcop Petru, împreună cu preoții și credincioșii ce împărtășeau aceleași năzuințe de comuniune bisericească cu frații din dreapta Prutului, au hotărât reacția vrea Mitropoliei Basarabiei sub oblăduirea canonică a Bisericii Ortodoxe Române, Mitropolie desființată în 1944, fără ca Patriarhia Română să-și fi dat consimțământul.

După constituirea pe plan local a organismelor statutare de funcționare a Mitropoliei Basarabiei, o delegație de deputați bisericești, clerici și mireni, în frunte cu Prea Sfințitul Episcop Petru de Bălți s-a prezentat la Patriarhia Română în ziua de 19 decembrie 1992. Aici au fost aduse documente valabile din punct de vedere bisericesc, precum și o mulțime de cereri ale preoților și credincioșilor din Republica Moldova prin care se solicită să se ia act de hotărârea lor de a reactiva Mitropolia Basarabiei sub omoforul Bisericii-mame. Sfântul Sinod al Bisericii noastre a găsit îndreptățită această hotărâre și a binecuvântat reactivarea Mitropoliei Basarabiei condusă de Prea Sfințitul Episcop Petru, ca locțiitor, până la alegerea titularului, Prea Sfinția Sa devenind, prin acest act membru al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

După cum veți constata din Actul patriarhal și sinodal pe care îl anexăm, Act ce consfințește reactivarea Mitropoliei

Basarabiei, aceasta se bucură de autonomie deplină, în cadrul Republicii Moldova, urmând vechiul calendar iulian.

Aducându-vă la cunoștință cele de mai sus, vă rugăm să credințat că actul reactivării Mitropoliei Basarabiei nu este o altă implicare decât cea bisericească, menit a repara o dreptate istorică și a reface legătura sufletească a fiilor de țară și neam, în sânul Bisericii-mame. Actul acesta nu exclude asemenea, posibilitatea ca Patriarhia Moscovei să aibă o intervenție sau o ingerență asupra Mitropoliei Basarabiei și asupra sferei de competență a Patriarhiei Române. Cu nădejdea că, prin mijloacele de care dispuneți, veți susține acest act sfânt de adevăr și de dreptate, care întregesc și întăresc plinătatea comuniunii de credință strămoșească spre bucuria Neamului Românesc, vă dorim sănătate deplină și prosperitate sporite de muncă, iar, întrucât suntem în bucuria Sfinților Sărbători ale Nașterii Domnului, Anului nou 1993 și al Botezei, vă întâmpinăm cu tradiționala urare românească «mulți și fericiți ani» și vă asigurăm de deosebita noastră considerație.

† TEOCTIST,

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMANE

7. SCRISOAREA ADRESATĂ DE
PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST,
DOMNULUI MIRCEA SNEGUR —
PREȘEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA
ȘI CELORLALȚI FACTORI POLITICI DE RĂSPUNDERE
AI REPUBLICII MOLDOVA :

Date fiind neînțelegerile privind reactivarea Mitropoliei Basarabiei, fapt care a generat reacții neașteptate din partea Conducerii Republicii Moldova, precum și învinuirile nedrepte aduse Sfântului Sinod și Patriarhiei Române, și concluziile: «lipsă de stimă față de conducerea Moldovei» sau «Patriarhia Română a contribuit, prin acțiunile date, la dezmembrarea teritorială a Republicii Moldova» (Discursul D-lui Președinte M. Snegur în Parlamentul Moldovei, din 24 dec. 1992), mă simt dator, în baza răspunderii pe care o am ca patriarh, adică aceea de părinte duhovnicesc al românilor ortodocși de pretutindeni, să fac câteva precizări pentru lămurirea situației în cauză.

Incă din primele veacuri ale creștinismului, Bisericile d pretutindeni se organizau în Biserici naționale, etnia sau neamul fiind o realitate dată, așa cum ne arată Canonul 34 apostolic, care prevede ca episcopii fiecărui neam să aibă un întâistătător (cap spiritual) al lor, pe care să-l consulte, iar acest să hotărască cu el lucrurile mai importante. Acest principiu canonic fundamental în conducerea bisericească ortodoxă s-a perpetuat de-a lungul istoriei, în ciuda tendințelor imperiale de hegemonie romano-bizantină sau de altă natură, și el este valabil și azi în toate Bisericile Ortodoxe autocefale, care nu fac abstracție de realitatea istorică a unui popor sau neam. Așa se explică faptul că, în majoritatea cazurilor, însăși titulatura oficială a Bisericilor Ortodoxe autocefale conține numele etniei sau neamului pe care îl slujește Biserica respectivă, de pildă: Biserica Ortodoxă Română, Biserica Ortodoxă Rusă, Biserica Ortodoxă Sârbă, Biserica Ortodoxă Bulgară, Biserica Ortodoxă a Georgiei (Gruziei) etc. De aceea, pretențiile unei patriarhii ortodoxe a unui neam sau popor anumit de a stăpâni peste ortodocși de alt neam care au propria lor patriarhie sunt necanonice și nedrepte, fiind motivate secular politic, nu spiritual-pastoral.

Chiar și în momentele dramatice când, datorită vitregiilor lor istoriei și poștei unui neam de a stăpâni alte neamuri unele popoare ortodoxe au fost invadate, cucerite și obligate să accepte noi granițe și formațiuni statale, iar alte grupuri naționale să emigreze și să se stabilească în alte țări, principiul Bisericii neamului a rămas valabil. Ca atare, creștinii ortodocși despărțiți de marea majoritate a fraților lor s-au constituit în comunități bisericești în diaspora păstrând legătura canonică și spirituală cu Biserica-mamă a neamului din care se trag.

Așa de pildă, ortodocși sârbi, bulgari, ruși, greci, armeni arabi etc. din Europa occidentală, America și Australia țin canonic, în mod firesc, fiecare de Patriarhia neamului lor. De aceea, și românii ortodocși din Statele Unite ale Americii și Canada, organizați în Arhiepiscopia Ortodoxă Română de la Detroit, precum și românii ortodocși din Franța, Germania, Italia, Elveția, Anglia, Suedia, Belgia, Olanda, Spania și Austria, organizați în Arhiepiscopia Ortodoxă Română de la Paris țin legătura canonică și spirituală cu Patriarhia Română, c

altfel și românii ortodocși din statele vecine Serbia și Ungaria.

Rare au fost excepțiile când s-a încălcat acest principiu al Bisericii neamului, iar credincioșii de drept ai acesteia au fost încorporați în sânul Bisericii Ortodoxe a statului cotropitor sau au trecut sub alte jurisdicții decât cea a Bisericii-mame.

Istoria n-a reținut însă, vreodată, măcar un singur exemplu ca vreun stat liber și democrat din lume să se opună acestui principiu canonic ortodox și să considere comuniunea de credință cu frații de neam de acasă ca act ce ar duce la membrarea teritorială sau ar atenta la stabilitatea statului și a ordinii de drept.

Oblăduirea canonică și binecuvântarea de reactivare a Mitropoliei Basarabiei au fost acordate de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la cererea delegației ortodoxe din Republica Moldova, întrucât s-a considerat că din punct de vedere canonic, această binecuvântare de la un for tutelar canonic superior este necesară recunoașterii de către Guvernul Republicii Moldova a statutului Mitropoliei, care i-a fost prezentat spre aprobare cu mult timp înainte. Eparhia Chișinăului de sub jurisdicția Patriarhiei Ruse avea o astfel de binecuvântare și oblăduire canonică, necesară oricărei unități bisericești ortodoxe canonice care nu este recunoscută la nivel mondial ca fiind autocefală.

După cât cunoaștem, există, de altfel, și alte confesiuni creștine care sunt organizate și funcționează în Republica Moldova, depinzând canonic de o autoritate bisericească din România, așa de pildă romano-catolicii, care depind canonic de Episcopia Romano-Catolică din Iași.

Oricum, noi considerăm că actul săvârșit de Patriarhia Română nu atentează cu nimic la integritatea teritorială a Republicii Moldova, nici la independența sa statală, mai ales că Patriarhia Română a fost cea dintâi care s-a adresat tuturor Bisericilor Ortodoxe surori din lume, altor Biserici, precum și organizațiilor creștine internaționale ca să intervină pe lângă guvernele lumii în favoarea recunoașterii independenței Republicii Moldova. Și a făcut aceasta fiind convinsă că să-

vârșește un act de dreptate și de adevăr. Iar în cazul de față, când a binecuvântat reactivarea Mitropoliei Basarabiei, Biserica noastră fiind acum liberă, de asemenea, nu-și putea trăda vocația și responsabilitatea sa sfântă de mamă spirituală a românilor ortodocși și nu putea întoarce spatele fiilor duhovnicești care doreau să intre în legătură canonică și spirituală nemijlocită cu Biserica-mamă a neamului românesc. Nu duh de stăpânire și nici dorință de câștig urât, ci grijă părintească am vrut să arătăm prin ceea ce am făcut. Pe de altă parte, în scrisoarea pe care noi am trimis-o recent Sanctității Sale, Patriarhul Alexei II al Rusiei, am precizat că Actul patriarhal și sinodal de reactivare a Mitropoliei Basarabiei nu exclude posibilitatea ca Patriarhia Moscovei să-și mențină jurisdicția canonică peste credincioșii ortodocși ruși din Republica Moldova, iar noi rămânem, în continuare, dispuși pentru dialog și relații frățești cu Patriarhia Rusă.

De altfel, cele două Patriarhii, prin cooperare și grijă pastorală comună ar putea contribui la întărirea Ortodoxiei în Republica Moldova pe plan pastoral și educativ, mai ales acum când prozelitismul eterodox printre ortodocși este în creștere în toată Europa răsăriteană.

Cu speranța că aceste precizări vor contribui la schimbarea imaginii pe care Conducerea Republicii Moldova și-a făcut-o în aceste momente despre Patriarhia Română, respectuos vă adresăm rugămintea să faceți ceea ce vă stă în putință pentru ca să înceteze calomniile și persecuțiile împotriva clericilor și mirenilor care voiesc restabilirea comuniunii cu Biserica neamului și să le acordați cadrul legal de exercitare a dreptului fundamental al libertății de conștiință și de cult.

Asigurându-vă de același respect și prețuire pe care vi le-am arătat și atunci când ne-ați vizitat la București, rugăm pe Bunul Dumnezeu să vă dăruiască sănătate deplină și ajutor mult în lucrarea de mare răspundere pe care o aveți ca președinte de stat.

Sărbători fericite și ani mulți, fericiți și binecuvântați!». ».

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMANE

MESAJUL SANCTITAȚII SALE ALEXEI, PATRIARHUL MOSCOVEI
ȘI AL ÎNTREGII RUSII CATRE PARLAMENTUL
REPUBLICII MOLDOVA (3 IUNIE 1992)

Am citit cu atenție apelul Dumneavoastră ajuns la noi prin fax la aprilie anul curent*. Aveți asigurările mele, că sfânta conducere a Bisericii Ortodoxe Ruse, purtând un sincer respect poporului moldovenesc și moștenirii lui spirituale multisekulare, e sincer preocupată de Biserica Ortodoxie pe pământul moldovenesc.

Chestiunea privind viitorul statut canonic al eparhiei moldovenești va trebui soluționată pe baza dreptului bisericesc, prin libera exprimare a voinței clerului și credincioșilor. Mie personal îmi pare, că statutul și însemnătatea eparhiei trebuie ridicate, lărgindu-se drepturile ei în latura conducerii bisericești. Și totuși, chestiunea în cauză poate fi soluționată definitiv numai de conștiința sobornicească a Bisericii. În acest caz, firește, sunt posibile consultări cu întreaga Ortodoxie, inclusiv cu Biserica Română.

Nădăjduiesc că problema abordată de Dumneavoastră va fi soluționată la timpul cuvenit, în duhul frăției creștine fără strecurarea în viața bisericească a unor elemente de forfotă și deșertăciune politică, precum și a confruntării interetnice, lucruri inadmisibile în viața Bisericii.

Dăruiașcă-le Domnul pace și fericire locuitorilor minunatei Dumneavoastră țări. Curme-se toate conflictele fratricide abătute asupra pământului Dumneavoastră.

Chem ajutorul lui Dumnezeu în munca Dumneavoastră.

† ALEXEI

PATRIARHUL MOSCOVEI ȘI AL ÎNTREGII RUSII

9. SCRISOAREA SANCTITAȚII SALE ALEXEI AL II-LEA,
PATRIARHUL MOSCOVEI ȘI AL ÎNTREGII RUSII,
TRIMISĂ PRA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST,
LA 6 OCTOMBRIE 1992

PREA FERICIREA VOASTRĂ,
PREA IUBIT FRATE ÎN DOMNUL,

Vă rugăm să primiți salutările noastre din inimă și îmi exprim speranța că, prin bunătatea lui Dumnezeu, Vă găsiți în deplinătatea puterilor duhovnicești și trupești, atât de necesare pentru îndeplinirea grelei slujiri de întâistător. Vă comunic frățeste că a sosit pe numele

* Textul acestui «apel» nu ne este cunoscut, dar conținutul lui se poate deduce din răspunsul de față.

meu o scrisoare din partea Ministerului Culturii și cultelor din Republica Moldova, din 26 iunie 1992, cu rugămintea de a-mi spune părerea cu privire la conținutul comunicatului Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, adoptat la 9 aprilie 1992*.

Având în vedere că textul acestui comunicat nu s-a aflat la dispoziția noastră, ne-am adresat Prea Fericirii Voastre, cu rugămintea de a ni-l trimite. Primind textul documentului și luând cunoștință de conținutul său, am fost cuprins de un sentiment de amărăciune și nedumerire, din motive pe care consider că trebuie să le împărtășesc neapărat Prea Fericirii Voastre.

Mai înainte de toate, considerăm că nu este corectă legarea, în mod unilateral a problemelor ce ating relațiile dintre Bisericile noastre și întăistătorii lor, de un document, prin excelență politic — pactul Ribbentrop-Molotov — așa cum se face în comunicat. Suntem convins că numai o discuție în sobor a problemelor ce apar în viața Bisericilor fără implicarea motivelor politice, poate duce la rezolvarea justă a acestora, și de aceea considerăm că «momentul de față este nefavorabil pentru discutarea problemei Bisericii moldovene; aceasta nu trebuie făcută pentru a nu se înrăutăți mai mult situația din această regiune».

În acest spirit a fost conceput începutul răspunsului nostru către domnul Ion Ungureanu, ministrul Culturii și cultelor din Republica Moldova, în continuare expunându-ne părerea asupra comunicatului menționat mai sus.

În același spirit ne adresăm și Prea Fericirii Voastre.

Cu uimire am luat cunoștință, din comunicat, că Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, nu a recunoscut niciodată desființarea Mitropoliei Basarabiei cu sediul la Chișinău. Ce putem răspunde în legătură cu această afirmație și care este părerea noastră asupra istoricului eparhiei din Chișinău și a fundamentării canonice a acesteia!

Din vechime, pe teritoriul ulterior al Principatului Moldovei, Biserica Ortodoxă s-a aflat în sfera de influență a jurisdicției Patriarhatului de Constantinopol. Războaiele ruso-turce, începute în 1768, au dus la eliberarea de sub stăpânirea otomană a unor părți din Moldova și Valahia. Pe teritoriile ocupate de armatele ruse s-a instaurat păstoria în aceste regiuni a Sfântului Sinod conducător al Bisericii Ruse, care numea exarhii săi. Aceasta a reprezentat rezolvarea firească a problemei și nu a provocat împotrivirea Patriarhatului de Constantinopol.

Ca rezultat al războiului ruso-turc din 1806—1812, potrivit tratatului de pace de la București, din 1812, teritoriul dintre Nistru și Prut

* Vezi Anexa nr. 12.

it în 1813 Basarabia, a intrat în componența Rusiei. În septem-
 1812, exarhul Moldo-Vlahiei, mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni
 mutat din Iași la Chișinău și a început organizarea eparhiei de
 Chișinău, care a fost înființată de către Sfântul Sinod al Bisericii Orto-
 doxe Ruse la 21 august 1813, adică cu 72 de ani înainte de declararea
 ocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. Mitropolitul Gavriil a fost pri-
 său arhipăstor și exarh. În anul 1918 Basarabia a fost ocupată de
 armatele române. Arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului, Anasta-
 (Grinanovscky), nefiind de acord cu actul unilateral al includerii
 navolnice de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a
 acestei eparhii în Biserica sa, a fost nevoit să o părăsească. În apri-
 1918, mitropolitul Moldovei și Sucevei, Pimen, l-a înștiințat tele-
 fic pe Sanctitatea Sa Tihon, patriarhul Moscovei și al întregii Rusii
 despre faptul că în urma realizării unirii politice a Basarabiei cu Româ-
 nia, Biserica locală a intrat în subordinea Bisericii Ortodoxe Române.
 Sanctitatea Sa, Patriarhul Tihon i-a trimis mitropolitului Pimen un
 mesaj în care îl înștiința că problema privitoare la jurisdicția asupra
 eparhiei Chișinăului trebuie realizată prin mijlocirea relațiilor canonice
 între Bisericile Ortodoxe Rusă și Română, cu participarea clerului și a
 credincioșilor din eparhia Chișinăului. Mitropolitul Pimen și Sfântul
 Sinod al Bisericii Ortodoxe Române au rupt însă orice legături cu
 Sanctitatea Sa, Patriarhul Tihon și au impus pe cale administrativă
 jurisdicția asupra eparhiei Chișinăului. În legătură cu aceasta, Sancti-
 tatea Sa, Patriarhul Tihon a trimis, în octombrie 1918, un mesaj către
 Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în care a fundamentat din
 punct de vedere canonic nelegalitatea acțiunilor acestuia cu privire la
 eparhia Chișinăului declarând, în încheiere, că dacă Biserica Română
 va părăsi această cale periculoasă și «neluând în seamă obiecțiile
 ridicate de noi, va încerca să-și întărească prin forță poziția ocupată
 astăzi în Basarabia, atunci, din păcate, vom fi nevoiți să întrerupem
 orice relație frățească și canonică cu Sinodul român și să transmitem
 Exigiul de față celorlalte Biserici Ortodoxe, spre judecare. Cu toate
 acestea, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române nu și-a modificat
 poziția, iar lupta în desfășurare a noului guvern al Rusiei Sovietice cu
 Biserica nu i-a permis Sanctității Sale, Patriarhul Tihon, să realizeze
 apărarea integrității Bisericii sale.

Din iunie 1940, teritoriul Basarabiei este în componența URSS.
 Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse a reînființat eparhia Chiși-
 năului și l-a numit, în vederea păstoririi arhieresti a acesteia, pe Arhi-
 episcopul Alexie (Sergheev).

După eliberarea, în 1944, de către armatele sovietice a teritoriului eparhiei Chișinăului de armata inamicului, în scaunul Chișinăului și Moldovei a fost numit episcopul Ieronim (Zaharov). Ulterior, și până în zilele noastre, eparhia Chișinăului reprezintă o parte componentă cu drepturi depline a Patriarhatului Moscovei.

În ceea ce privește afirmațiile comunicatului potrivit cărora, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române «nu a recunoscut niciodată desființarea Mitropoliei Basarabiei cu reședința la Chișinău», așa vrea să amintesc Prea Fericirii Voastre că în mai 1945, Biserica Ortodoxă Română a fost vizitată de către delegația oficială a Bisericii Ortodoxe Ruse, delegație condusă de mitropolitul Ieronim al Chișinăului și Moldovei. Delegația a fost însărcinată de către Sanctitatea Sa Alexei, patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, să discute cu întâistătorii Bisericii Ortodoxe Române o serie de probleme esențiale privitoare la relațiile reciproce dintre cele două Biserici, inclusiv cele teritoriale și administrative, în particular, pe aceea legată de soarta eparhiei de Chișinău. La 14 mai, a avut loc la București discutarea acestor probleme cu Prea Fericitul Nicodim, patriarhul României. Rezultatul acestor discuții a dus la rezolvarea tuturor problemelor, spre mulțumirea reciprocă a părților. Trebuie avute în vedere întâlnirile și discuțiile oficiale la nivel înalt bisericesc care au urmat ulterior: vizitarea Bisericii Ortodoxe Ruse de către Prea Fericitul Nicodim, patriarhul României, în 1946, și vizitarea Bisericii Ortodoxe Române de către Sanctitatea Sa Alexei, în mai—iunie 1947. Ele au întărit relațiile cu adevărat frățești ale celor două Biserici și acordul întâistătorilor lor asupra tuturor problemelor de relații bilaterale, inclusiv asupra problemei teritoriale.

În ceea ce privește eparhia Cernăuților, situată în Bucovina de nord, care în august 1940, a devenit parte a Republicii Ucrainene, în componența URSS, din cauză că majoritatea locuitorilor săi sunt, așa cum s-a declarat oficial, ucraineni, această eparhie a fost înființată în 1941 și se află astăzi în componența Bisericii Ortodoxe Ucrainene. Această schimbare de jurisdicție a fost, de asemenea, hotărâtă de comun acord de către întâistătorii Bisericilor Ortodoxe Rusă și Română, așa cum a avut loc și în legătură cu eparhia Chișinăului, fapt despre care s-a vorbit mai sus. Niciodată, de-a lungul anilor următori, până în aprilie al anului în curs, întâistătorii Bisericii Ortodoxe Române nu și-au declarat în mod oficial dezacordul cu privire la situația bisericească existentă în Moldova și Bucovina de nord.

În acest mod înțelegem problemele și luăm atitudine față de Comunicatul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 9 aprilie 1992.

Având în vedere că în zilele noastre, situația din Republica Moldova nu să fie destul de încordată, ne întoarcem la afirmația justă a Fericirii Voastre, din mesajul primit de la Prea Fericirea Voastră, 2 martie anul curent.

Repet, împreună cu de-a pururea-pomenitul patriarh Tihon, afirmația conținută în mesajul mai sus amintit, adresat către Sfântul Sinod Bisericii Ortodoxe Române, potrivit căruia orice problemă bisericească controversată poate fi rezolvată, în mod canonic numai cu efortele unite ale întăistătorilor Bisericilor implicate în aceasta. Este de sine înțeles că, în acest caz, trebuie să se țină seama neapărat de voința poporului lui Dumnezeu.

Cer Sfintele Voastre rugăciuni pentru Biserica și turma noastră. Mă rog și urez Prea Fericirii Voastre multă sănătate și succese binecuvântate în slujirea de întăistător pentru binele Sfintei Biserici Ortodoxe Române.

Cu dragoste frățească în Hristos,

† ALEXEI

PATRIARHUL MOSCOVEI ȘI AL ÎNTREGII RUSII

10. SCRISOAREA

ADRESATĂ PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST DE CĂTRE SANCTITATEA SA, ALEXEI AL II-LEA, PATRIARHUL MOSCOVEI ȘI AL ÎNTREGII RUSII, LA 24 DECEMBRIE 1992

Prea Fericirea Voastră,

Cu adâncă părere de rău am aflat că între 19—20 decembrie 1992 ați primit în comuniune pe episcopul Petru de Bălți, care era sub interdicție canonică, precum și câțiva clerici ai Bisericii Ortodoxe din Moldova care se găsesc sub jurisdicția canonică a Patriarhiei Moscovei. În același timp, Prea Fericirea Voastră și Sinodul Bisericii Ortodoxe Române ați luat decizia de a «reînnoi activitățile», pe teritoriul canonic al Patriarhiei Moscovei, ale «Mitropoliei Basarabiei sub jurisdicția canonică și, cu binecuvântarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, să desemnați pe episcopul Petru ca mitropolit locum tenens de Basarabia și să purcedeți la alegeri, pentru acest scaun, a unui mitropolit dintre episcopii Bisericii Române».

În același timp, cu aceeași părere de rău, am observat că, în acțiunea pe care am menționat-o mai sus, discuțiile noastre cu Prea Fericirea Voastră, purtate la Istanbul în martie 1992, sunt scoase foarte

mult în evidență, deși, cu acel prilej, nu s-a luat nici o măsură în legătură cu viitorul comunităților ortodoxe din Moldova.

Această ingerință anticanonică în problemele interne ale Bisericii Ortodoxe din Moldova care este parte a Patriarhiei Moscovei și care se bucură de independență în administrația sa internă, realizată împotriva dorinței episcopilor și a marii majorități a clericilor și credincioșilor săi, generează primejdia de schismă bisericească în Republica Moldova și de încetare a relațiilor dintre Bisericile noastre.

Sfintele canoane care interzic episcopului unei anumite eparhii să-și extindă puterea asupra altei eparhii (Sinodul III ecumenic, can. 8; Sinodul din Antiohia, can. 13, 21, 22; Sinodul de la Cartagina, can. 59), sunt călcate în picioare în modul cel mai brutal. Aceeași interdicție se aplică și mitropoliților care nu-și pot extinde puterea dincolo de regiunea lor (Sin. II ecumenic, can. 2; Sin. III ec., can. 8), precum și patriarhilor (can. 15, Sin. I—II Const). Fiecare episcop al Bisericii Ortodoxe jură, la instalarea sa, să respecte aceste reguli. În afară de aceasta, sfintele canoane prevăd, de asemenea, că «un episcop nu poate fi instalat în Biserica în care conducătorul ei este încă în viață și-și exercită slujirea» (Sin. I—II Const., can. 16). Mitropolitul Chișinăului și al Moldovei este conducătorul Bisericii Ortodoxe din Moldova; drept pentru care declarația privind viitoarea alegere a mitropolitului Basarabiei și numirea unui locum tenens nu poate fi considerată de noi decât ca o încălcare a dreptului canonic.

Având în vedere toate cele menționate mai sus, ne exprimăm energic protestul și rugăm pe Prea Fericirea Voastră să corectați cât mai curând posibil nedreptățile existente, pentru binele unității ortodoxe și mântuirea sufletelor fiilor Bisericii din Moldova. Motivele politice, naționaliste și de altă natură nu trebuie să intervină în domeniul bisericesc întrucât acest lucru duce inevitabil la consecințe negative pentru Biserică.

Biserica Ortodoxă din Moldova se află sub jurisdicția Patriarhiei Moscovei (până în 1918 Sfântul Sinod Guvernator al Bisericii Rusiei), începând din 1808; astfel, aceasta s-a alăturat Bisericii Ortodoxe Ruse cu peste șapte decenii înainte ca Biserica Ortodoxă Română să-și capete autocefalia. Numai voința liberă, exprimată canonic, a episcopilor, clericilor și credincioșilor Bisericii Ortodoxe din Moldova, al căror glas trebuie ascultat la Sinodul local al Patriarhiei Moscovei, poate avea o semnificație decisivă în problemele ce țin de apartenența jurisdicțională.

Dacă apelul nostru nu va produce nici un fel de reacție, vom înțelege acest lucru ca pe începutul unei noi schisme care va distruge relațiile dintre cele două Biserici și care va afecta serios unitatea Orto-

iei, precum și relațiile dintre cele două națiuni. În acest caz, ne vom dreptul de a ne adresa Bisericii universale în totalitatea ei, cererea unei judecăți panortodoxe asupra acestei probleme.

Prea Fericirea Voastră! Știm că în fața Altarului Domnului atât cât și Noi va trebui să dăm un răspuns pentru soarta credincioșilor pri și apelez din nou la Prea Fericirea Voastră pentru a vindeca riziunea tot mai mare din cadrul Sfintei Biserici, într-o modalitate monioasă, canonică. Sper că circumstanțele externe care în ultimele ani de ani au adus atât de multe dificultăți și suferințe în viața Bisericii Ortodoxe Române și a Bisericii Ortodoxe din Moldova să nu împieteze, o dată, asupra unității și a păcii creștinătății ortodoxe.

Rămân, al Vostru iubitor frate în Hristos,

† ALEXEI

PATRIARH AL MOSCOVEI ȘI AL INTREGII RUSII

11. MINUTA NR. 105 A SESIUNII SFÂNTULUI SINOD
AL BISERICII ORTODOXE RUSE,
DIN 22 DECEMBRIE 1992

Sfântul Sinod, în sesiunea desfășurată sub conducerea Patriarhului, a analizat situația rezultată în urma acțiunilor inițiate de conducerea ierarhică a Bisericii Ortodoxe Române în zilele de 19—20 decembrie 1992, cu privire la Biserica Ortodoxă din Moldova.

Notă: Până la începutul secolului al XIX-lea comunitățile ortodoxe de pe teritoriul actualei Republici a Moldovei, s-au aflat sub conducerea supremă bisericească a Patriarhiei Constantinopolului. În 1808, după ce teritoriul a fost eliberat de sub jugul otoman de către armata rusă, aceste comunități au intrat sub jurisdicția canonică a Bisericii Ortodoxe a Rusiei și sub imediata îndrumare (supraveghere) a exarhului pentru Moldova, Valahia și Basarabia. În 1813, Sfântul Sinod a înființat Episcopia Chișinăului în cadrul Bisericii Ortodoxe a Rusiei. Astfel, comunitățile ortodoxe de pe teritoriul aflat în discuție au fost integrate în Biserica Rusiei cu peste șaptezeci de ani înainte ca Biserica Română să devină independentă, aceasta dobândindu-și autocefalia abia în 1885.

Intre 1919 și 1940, când Basarabia făcea parte din Regatul României, eparhia Chișinăului, ca mitropolie, s-a aflat sub jurisdicția Patriarhiei Române, însă, după aceea, ea a revenit sub jurisdicția Patriarhiei Moscovei și a întregii Rusii. Până în 1992 acest fapt nu a fost niciodată contestat de conducerea ierarhică a Bisericii Ortodoxe Române, menținându-se până acum relații bune cu Biserica Ortodoxă Rusă,

manifestate frecvent prin vizite reciproce, întruniri și corespondență între întâistătătorii celor două Biserici. Prin decizia sa din 5.10.1992, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, luând în considerație cererea arhiepiscopului (acum mitropolit) Vladimir al Chișinăului și Moldovei, care reflecta dorința clericilor și a majorității credincioșilor laici ai Moldovei, a declarat Biserica Ortodoxă din Moldova independentă în probleme de administrație bisericească, de economie, de educație, precum și în cele civile. La 15 decembrie a avut loc la Chișinău o întrunire episcopală la care au luat parte protopopi și aproximativ 700 de reprezentanți hirotoniți și laici ai majorității comunităților ortodoxe din Moldova. Aceștia au votat aproape în unanimitate — cu o abținere și câțiva clerici absenți — pentru păstrarea actualei stări de fapt a Bisericii Ortodoxe din Moldova, în cadrul Patriarhiei Moscovei.

La 19 decembrie 1992, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române a anunțat înființarea Mitropoliei Basarabiei în cadrul Patriarhiei Române. La 20 decembrie 1992, Prea Fericitul Patriarh Teoctist al României l-a primit în comuniune liturgică pe episcopul Petru de Bălți care fusese suspendat din cadrul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, împreună cu alți câțiva clerici ai Bisericii Ortodoxe din Moldova. (Consiliul eparhial al clericilor din Chișinău, desfășurat la 8 septembrie 1992, la care au participat 705 clerici, a hotărât ca episcopul Petru să fie suspendat din funcție fără întârziere ca urmare a sfidării fățișe a ordinelor ierarhului conducător al episcopiei).

Prin decizia Sfântului Sinod din 5 octombrie 1992, episcopul Petru a fost suspendat din slujirea ecleziastică până la analizarea în amănunt a cazului său ca urmare a neascultării ordinelor episcopului diecezan și a încălcării, în felul acesta, a disciplinei canonice. Notificările oficiale prin care episcopul Petru era chemat să se prezinte la sesiunile Sfântului Sinod din 20 octombrie și din 22—24 decembrie 1992, în care urma să fie analizat cazul său, au fost total ignorate de el. Potrivit Actului patriarhal și sinodal al Bisericii Române din 19 decembrie, episcopul Petru este numit locțiitor al mitropolitului Basarabiei, cu drept de prezență în Sinodul Bisericii Române până la alegerea mitropolitului Basarabiei din rândurile ierarhilor acelei Biserici. Documentul respectiv afirmă, în continuare, că problema reînființării Mitropoliei Basarabiei a fost discutată de Patriarhul Teoctist al României cu Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii când s-au întâlnit la Istanbul în martie 1992.

S-a hotărât:

1. Să se exprime o profundă îngrijorare cu privire la acțiunile conducerii ierarhice a Bisericii Ortodoxe Române, aceasta violând în mod sfidător sfintele canoane care interzic atât episcopului să-și extindă puterea dincolo de respectiva episcopie, cât și Întâistătătorului unei Biserici să-și extindă jurisdicția pe teritoriul unei alte Biserici, precum și să accepte în comuniune liturgică persoane suspendate din slujirea clericală;

2. Opinia publică bisericească și laică să fie informată că, la întâlnirea dintre Patriarhii Teoctist și Alexei al II-lea, de la Istanbul, nu s-a luat nici o decizie cu privire la statutul comunităților ortodoxe din Moldova;

3. Să se reconfirme poziția Bisericii Ortodoxe Ruse cu privire la statutul jurisdicțional al Bisericii Ortodoxe din Moldova care poate fi determinată numai prin voința canonică liberă a protopopilor, clericilor, monahilor și laicilor respectivei Biserici și care trebuie exprimată la Sinodul local al Patriarhiei Moscovei în a cărei componență revine decizia finală în această problemă, de comun acord cu alte Biserici Ortodoxe locale;

4. Să se trimită un mesaj Prea Fericitului Patriarh Teoctist al României din partea Sanctității Sale Patriarhul Alexei al II-lea al Moscovei și al întregii Rusii, prin care să se protesteze împotriva acțiunilor anticanonice ale Patriarhiei Române și să se arate că aceste acțiuni duc implicit la o nouă diviziune bisericească și rupere a relațiilor dintre cele două Biserici, ele constituind și o gravă amenințare la adresa unității ortodoxe în general; și să se ceară ierarhilor conducători ai Bisericii Române să îndrepte imediat ofensele comise și să fie informați că, dacă această cerere nu este satisfăcută în mod corespunzător, Biserica Ortodoxă Rusă va recurge la dreptul său de a apela la Biserica Ortodoxă universală, pentru o judecată panortodoxă a acestei probleme;

5. Episcopul Petru de Bălți, care a încălcat sfintele canoane ale Bisericii Ortodoxe continuând slujirea liturgică după ce a fost suspendat din slujbă, prin decizia sa arbitrară, refuzând să apară în fața Sfântului Sinod, care trebuia să judece cazul său, fără a avea permisiunea de a pleca, transferând jurisdicția unei Biserici la o alta, producând prin aceasta o ruptură bisericească și care, având în vedere toate cele de mai sus — potrivit canoanelor bisericești — este pasibil de caterisire, să fie suspendat, în continuare, în speranța că el se va căi; iar preoții care, împreună cu episcopul Petru, și-au schimbat jurisdicția, sfidând

canoanele bisericești, provocând astfel o ruptură, să fie suspendați din slujire, până când se vor pocăi cu sinceritate ;

6. Ca mesajul patriarhal să fie adresat I. P. S. Vladimir, mitropolit al Chișinăului și Moldovei, clericilor, credincioșilor și turmei devotate a Bisericii Ortodoxe din Moldova.

† ALEXEI

PATRIARH AL MOSCOVEI ȘI AL ÎNTREGII RUSII

12. COMUNICATUL, NR. 2170, DIN 9 APRILIE 1922,
AL CANCELARIEI SFÂNTULUI SINOD
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE :

«Sinodul Permanent al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința sa din 9 aprilie 1922, examinând situația relațiilor Patriarhiei Române cu Biserica Ortodoxă Rusă, în urma convorbirilor avute la Constantinopol, în 15 martie 1922, cu Sanctitatea Sa Alexei al II-lea, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, ține să comunice poziția oficială a Patriarhiei Române privind situația bisericească din Basarabia și Bucovina de nord :

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române nu a recunoscut niciodată desființarea Mitropoliei Basarabiei cu sediul la Chișinău și a Mitropoliei Bucovinei cu sediul la Cernăuți. Patriarhia Română nu a acceptat și nu poate accepta niciodată consecințele nefaste ale pactului Ribbentrop-Molotov.

Din acest motiv, delegația Bisericii Ortodoxe Române la Constantinopol a convenit cu delegația Bisericii Ortodoxe Ruse să înceapă convorbiri frățești pentru repararea nedreptăților cauzate pe plan bisericesc și canonic de pactul Ribbentrop-Molotov.

Sinodul Permanent al Bisericii Ortodoxe Române consideră necesar, de asemenea, să precizeze că unele deosebiri ca, de exemplu, diferențe de calendar (stil vechi și stil nou), rangurile bisericești, tradițiile locale etc., pot fi păstrate așa cum sunt acum și nu constituie o piedică în calea restabilirii unității administrative bisericești dintre frații români ortodocși de o parte și de alta a Prutului».

CANCELARIA SFÂNTULUI SINOD
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

13. SCRISOAREA
 ADRESATA, LA 3 APRILIE 1992,
 DE CĂTRE UN GRUP DE 52 DE DEPUTAȚI
 DIN PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA,
 SANCTITAȚII SALE ALEXEI AL II-LEA,
 PATRIARHUL MOSCOVEI ȘI AL ÎNTREGII RUSII
 ȘI PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST

(Sanctitatea Voastră, Prea Fericirea Voastră)

In temeiul unității de credință a poporului român;

*In virtutea faptului că Mitropolia Basarabiei a fost smulsă anti-
 canonic și împotriva voinței milioaneilor de creștini basarabeni, în 1940,
 din trupul Bisericii-mame — Patriarhia Română, ca urmare a preve-
 derilor pactului Molotov-Ribbentrop, nul și neavenit ab initio, dezavuat
 atât la Moscova, cât și la București;*

*In baza hotărârii celei de a doua Mari Adunări Naționale de la
 Chișinău, din 16 decembrie 1990, care a proclamat independența națio-
 nală a românilor din teritoriile române ocupate de URSS și a recunoaș-
 terii, pentru întreaga populație românească, a dreptului de a apăra și
 a garanta prin toate mijloacele această independență, act legiferat de
 Parlamentul Moldovei la 27 august 1991;*

*Ținând seama de faptul că, în ultima jumătate de secol, autoritățile
 bisericești au promovat și au susținut în fapt rusificarea metodică a
 poporului ortodox român din acea parte a Patriarhiei Române care a
 fost subordonată samavolnic Patriarhiei Rusiei;*

*Luând act de noile realități bisericești din Ucraina, precum și de
 tendința unor cercuri din Rusia, de a legifera în planul organizării bi-
 sericești consecințele pactului Molotov-Ribbentrop, în scopul restabilirii
 unității Ortodoxiei;*

*Ne adresăm Sanctității Voastre (Prea Fericirii Voastre) în vederea
 inițierii de urgență a unui dialog, între cele două Patriarhii, în stare
 să refacă unitatea bisericească a poporului român și să așeze pe te-
 meiurile firești raporturile interortodoxe româno-ruse.*

3 aprilie 1992.

(Urmează semnăturile celor 52 de deputați din Parlamentul Republicii
 Moldova)

14. DECLARAȚIA
UNOR OAMENI DE ȘTIINȚA, CULTURĂ ȘI ARTĂ DIN MOLDOVA,
ADRESATĂ TUTUROR CETĂȚENILOR REPUBLICII MOLDOVA,
LA 26 SEPTEMBRIE 1992 :
DRAGI CONCETAȚENI,
IUBIȚI FRAȚI CREȘTINI,
PREOȚI ȘI MIRENI,

În toiul consternării generale pricinuite de pacea suspectă de pe Nistru, adusă cu ajutorul armatei ruse de ocupație, aflăm iată că, printr-un rafinament de cruzime, Vlădica Vladimir e gata pregătit să vândă și Biserica strămoșilor noștri. Trebuie să fim conștienți că trădarea bine sincronizată a instituțiilor puterii și a administrației eparhiale, care s-au dovedit a fi corupte și ostile idealurilor naționale, ar putea să ne coste ființa națională însăși. De aceea trebuie să ne apărăm cu fermitatea impusă de gravitatea momentului istoric.

Facem apel direct la conștiințe ! Se știe că preoții care au participat cu sau fără dorința lor la adunările eparhiale necanonice din ultimul timp, au primit misiunea să speculeze în interes politic Sfintele Taine. Pentru botez, cununie, împărtășanie, se va cere semnătura dumneavoastră în sprijinul mafiei clericale separaționiste favorizate de putere. Nu vă lăsați provocați. Stăpânirea poate dispune de o parte a clerului, care nu are nimic comun cu cultura și nici cu credința, dar nu poate dispune de marea masă a credincioșilor care formează Biserica. Nu vă îndepărtați de bisericile moștenite de la strămoși și rezidite cu mâinile dumneavoastră. Unul din principiile canonice fundamentale ale Bisericii Ortodoxe — principiul organic — constă în rânduiala potrivit căreia întreaga lucrare a Bisericii se săvârșește prin acțiunea comună a tuturor membrilor ei. Noi, intelectualii, alături de mireni și preoți conștienți ai neamului, de Frăția ortodoxă «Sfântul Ștefan cel Mare» și împreună cu Prea Sfințitul Petru, episcop de Bălți, trebuie să ne ridicăm în apărarea Bisericii strămoșești declarând următoarele :

1. Prin ideea așa-zisei independențe a Bisericii din Basarabia se manifestă tendințele separatiste ale conducerii acestei Biserici. Nou

1. *Artă administrativ-ecclesiastică preconizată cu această ocazie va fi anul act de sfășiere a republicii, sub pretextul creării numărului necesar de episcopii într-o mitropolie.*

2. *Cerem încetarea acțiunilor nelegitime și necanonice de persecuție a episcopului de Bălți, Petru Păduraru.*

3. *Protestăm față de politica de românofobie promovată în Eparhia Chișinăului și față de refuzul arhiepiscopului Chișinăului și Moldovei de a binecuvânta invitarea unor preoți și profesori de religie din România în parohiile și instituțiile noastre de învățământ teologic.*

Intrucât educația națională ține de atribuția exclusivă a statului, cerem Ministerului Culturii și Cultelor și Ministerului Învățământului să găsească posibilități de colaborare cu Biserica Ortodoxă Națională și cu Statul român în vederea pregătirii cadrelor pentru educația moral-religioasă în școală.

4. *Intrucât Sfatul eparhial, în declarația din 7 septembrie 1992, motivează poziția sa atee și antinațională prin faptul că «nu poate să pronunțe împotriva statului», cerem celor care trec în ochii Bisericii noastre drept Stat să nu se amestece în treburile acesteia și să nu substituie organul de stat pentru culte în exercitarea funcțiilor sale pentru apărarea intereselor credincioșilor.*

5. *Cerem rezolvarea problemei jurisdicționale în spiritul canonului 34 apostolic prin inițierea de urgență a unui dialog interortodox între Biserica Națională — Patriarhia Română — și Biserica Pravoslavnică a Rusiei. Suntem pentru lichidarea urmărilor ocupației sovietice și înfăptuirea în plan bisericesc a idealului național și a dreptului riânt la unitate și independență națională.*

6. *În legătură cu nelegiuirile și acțiunile sale anticanonice și antinaționale cerem izgonirea clanului mafiot serapionist în frunte cu Nikolai Vasilevici Kantarian (Arhiepiscopul Vladimir) de la conducerea bisericească.*

26 septembrie 1992.

(Urmează semnăturile a peste 270 oameni de știință și cultură, lucrători în diverse domenii de manifestare a spiritului omenesc).

CREȘTINISMUL, BISERICA STRĂMOȘEASCĂ, LA RĂSĂRIT DE CARPAȚI, LA RĂSĂRIT DE PRUT, DIN CELE MAI VECHI TIMPURI PÂNĂ ÎN 1812

Până în anul 1812 se poate vorbi numai de o singură *Țară Românească*, la răsărit de Carpați, Moldova, numai de o singură Biserică strămoșească organizată canonic, Mitropolia Moldovei.

După cum bine au observat specialiștii în domeniu, ceea ce începe să se numească Basarabia după anul 1812, nici nu are o istorie proprie. Istoria ei, de fapt și de drept, se include total în istoria Moldovei. Căci, timp de peste 400 de ani, începând cu secolul al XIV-lea, a fost o *singură țară a Moldovei, o singură mitropolie* unitară. Originea și evoluția formelor sale politice, sociale, bisericesti și culturale sunt aceleași cu ale Moldovei¹.

În anul 1865, la Ismail, cu prilejul inaugurării activității Episcopiei de aici, episcopul Melchisedec Ștefănescu exclama: «Basarabia, parte din Moldova, acest pământ românesc din trupul cel creștinesc al Bisericii Ortodoxe Române, stropit de atâtea ori cu sângele fiilor săi, fecundat cu sudorile și ostenețile vechilor predicatori ai Bisericii române...!»².

Bineînțeles, nu ignorăm conviețuirea pe aceste plaiuri a strămoșilor noștri cu alte etnii, încă din epoca etnogenezei românești în mileniul care a precedat secolul al XIV-lea, când s-a organizat statul Moldova și Mitropolia Moldovei.

Deci pe o perioadă atât de îndelungată, de circa 1500 de ani, aceste ținuturi românești nu se pot, în realitate, studia și cerceta decât prin oglindire reciprocă a datelor și faptelor din dreapta și din stânga Prutului.

Având în vedere începuturile și răspândirea creștinismului în Moldova străbună, trebuie să luăm aminte că termenii de origine latină pentru noțiunile fundamentale de credință și viață creștină în limba populației daco-romane și apoi române a acestei provincii constituie, ca și pentru întreaga Românie, o dovadă de necontestat a latinității și continuității noastre³.

Pătrunderea și răspândirea creștinismului la populația dacică și daco-romană de la nordul Dunării s-a făcut pe două căi principale: una a fost cea a misionarilor trimiși pentru propovăduirea dreptei credințe, între care activitatea misionară a Sfântului Apostol Andrei în Dobrogea de astăzi constituie un argument important cu privire la primirea Evangheliei de către populația laică încă din vremea Apostolilor: a doua este cea reprezentată de creștinii din alte provincii ale Imperiu-

1. Ștefan Ciobanu, *Basarabia: populația, istoria, cultura*. București, Chișinău 1992, p. 47.

2. Cuvânt rostit de episcopul Melchisedec la deschiderea Episcopiei de Ismail 1865, în «Literatura și Arta», nr. 27 din 2 iulie 1992, p. 6.

3. I. Barnea, *Creștinismul pe teritoriul Moldovei în secolele III—XIII*, în «Biserica Ortodoxă Română», CVI (1988), nr. 1—2, p. 123.

roman, fie că erau soldați în armata romană, negustori, meseriași sau coloniști, fie că erau chiar persoane oficiale ⁴.

O istorie a civilizației și culturii romane în Moldova, a relațiilor populației romane sau romanizate din sud cu populația daco-carpatică din restul Moldovei se conturează astăzi tot mai mult și datorită rezultatelor săpăturilor arheologice.

Cercetarea globală a prezenței romane și a relațiilor cu populația autohtonă impune și analiza unor aspecte ale suprastructurii, ale creației, ale religiei ⁵.

În ceea ce privește organizarea vieții bisericești canonice trebuie să admitem că, încă de la început, a existat o ierarhie bisericească și la nordul Dunării, în Moldova de astăzi. Viața creștină nu putea continua în chip normal fără existența unor clerici cu hirotonie canonică. Preoții și călugării vor fi avut un conducător, un episcop, un horepiscop sau un episcop misionar (periacent).

Este greu de conceput că fiecare candidat la hirotonia în preot se va fi deplasat la sud de Dunăre sau mai departe, în Balcani, în acest scop ⁶.

În problema creștinismului, a Bisericii creștine, la răsărit de Carpați, trebuie să avem în vedere că acest spațiu răsăritean al Carpaților avea și o mare importanță pentru comerțul de tranzit ⁷. Din orașele coastei nordice Mării Negre, ale Dunării de Jos, situate adesea la vărsarea râurilor, plecau numeroase drumuri spre nord, de-a lungul Siretului, Prutului și Nistrului.

Se consideră că pe teritoriul de astăzi al Moldovei, odată cu răspândirea și generalizarea creștinismului, au fost constituite și cuvenitele locașuri de cult ⁸, dar despre a căror existență mărturiile arheologice nu ne pot spune prea multe lucruri, pentru că ele erau construite din lemn, material existent din abundență în aceste părți ale Moldovei. Astfel, nu ne surprinde faptul că și la 1812, din totalul de 775 de biserici parohiale din Basarabia, 734 erau construite din lemn. Tot astfel se explică și faptul, cel puțin în parte în teritoriul est-carpatic al României, că materialele paleo-creștine nu sunt prea multe, dar interpretarea lor corectă contribuie într-o măsură aproape hotărâtoare la înțelegerea întregului fenomen al creștinismului la români ⁹.

Spațiul geografic bisericesc care ne interesează acum în chip deosebit aflându-se în imediata vecinătate a Dobrogei, iar din secolele II—IV părțile din sud ale Moldovei de astăzi, fiind chiar înglobate în Imperiul roman, care a construit pe malul stâng al Dunării centre militare și comerciale, de pildă la Barboși, Cartal—Orlovca (Altobrix) și probabil la Ismail, populația dacică din ținuturile respective a fost su-

4. Dr. V. Chirica, *Creștinismul la est de Carpați în lumina mărturiilor arheologice*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», LXV (1989), nr. 1, p. 68.

5. Prof. I. Dragomir, *Inceputurile creștinismului în sudul roman al Moldovei*, în vol. *De la Dunăre la Mare*, Galați, 1977, p. 119—121.

6. I. Barnea, *op. cit.*, p. 135.

7. Virgil Mihăilescu-Bărliba, *Elemente romane la est de Carpați în prima jumătate a mileniului I e.n.*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», LXIV (1988), nr. 1, p. 61.

8. Dr. V. Chirica, *op. cit.*, p. 74.

9. *Ibidem*, p. 70.

pusă unui proces de romanizare asemănător cu cel al dacilor de pe teritoriul celorlalte provincii ale României zilelor noastre ¹⁰.

Se știe astăzi că materialele arheologice atestă întru totul pătrunderea creștinismului în părțile Moldovei încă din secolele II—III, precum și răspândirea și acceptarea lui pe scară largă în secolele următoare ¹¹.

Astfel, pe Siret, în nordul Dunării, la Barboși, nu departe de vărsarea Prutului în Dunăre, s-a descoperit o sfântă cruce, pandantiv, piesă creștină ce datează dintr-o perioadă anterioară oficializării creștinismului în vremea sfântului împărat Constantin cel Mare. Piesa a fost descoperită în anul 1975, în cuprinsul unei locuințe dacice de epocă romană, din castrul de la Barboși. În partea superioară era prevăzut un orificiu pentru prindere. Crucea este din sidef și datează din prima jumătate a secolului al III-lea. Este printre cele mai timpurii exemplare din această zonă a Europei. În aceeași locuință s-a mai găsit și un opaiț cu porumbelul cu ramura de măslin ¹².

La Fundul-Văii (Vaslui) s-a descoperit o fibulă din bronz, ornamentată cu simboluri creștine, într-un mormânt, fibulă încadrată cronologic în prima jumătate a sec. al V-lea. Din sec. al VI-lea s-a găsit o altă fibulă din bronz, ornamentată cu motive cruciforme la Moldoveni-Neamț ¹³.

O semnificație deosebită pare să o aibă recente descoperiri arheologice de la Mihălășeni-Botoșani, de la stârșitul sec. al IV-lea și începutul secolului următor.

Chiar dacă se stabiliseră noi granițe imperiale romane pe Dunăre, aceasta nu a constituit un impediment major în continuarea legăturilor cu Dobrogea, încă romană.

La Mihălășeni-Botoșani, s-a descoperit un medalion de origine paleocreștină într-o necropolă, care reprezintă pe prorocul Daniil, în groapa cu lei ¹⁴.

Începând cu sec. al IV-lea populația autohtonă romană de la est de Carpați mărturisea creștinismul în viața de toate zilele, prin purtarea unor cruciulițe turnate local în tipare specifice, a unor pandantive sau obiecte de podoabă cu semnul sfintei cruci, a unor accesorii de îmbrăcăminte, prin aplicarea unor semne creștine, mai ales sfânta cruce. Practica creștină se observă în ritul și ritualul de înmormântare prin adoptarea înhumării și a orientării creștine a mormintelor, a depunerii unor ofrande creștine ¹⁵. Pentru perioada secolelor IV—V există dovadă că în unele cimitire de pe teritoriul Moldovei aparținând culturii getice autohtone, populația locală a adoptat ritul și ritualul creștin, de pildă la Tăcuta-Vaslui, Dumbrăveni-Botoșani, s-au găsit în morminte și vase de lut, de factură locală, având incizat pe ele semnul sfintei cruci.

10. I. Barnea, *op. cit.*, p. 123.

11. Adrian Gabor, *Mărturia arheologică privind vechimea creștinismului în sudul Moldovei*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», LXII (1986), nr. 1—2, p. 1.

12. Prof. I. Dragomir, *op. cit.*, p. 118—121.

13. Dr. Dan Gh. Teodor, *Rituri și ritualuri funerare la est de Carpați în secolele V—XI*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», LXIV (1988), nr. 3, p. 73 și 74.

14. Dr. V. Chirica, *op. cit.*, p. 73.

15. Pr. Nicolae Dănilă, *Materiale arheologice paleocreștine din Moldova*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», LXIII (1987), nr. 3, p. 80—81.

În secolele V—VII, mărturiile arheologice creștine în Moldova devin mai numeroase ¹⁶.

Intensificarea legăturilor cu Bizanțul, în secolul al VI-lea, îndeosebi în epoca împăratului Justinian, a contribuit la importul unor forme superioare de cultură materială a credinței creștine la nordul Dunării. În Jos, unde învățătura Domnului nostru Iisus Hristos se răspândise în rândul populației daco-romane ¹⁷.

Apropierea geografică față de Dobrogea, pe teritoriul căreia în desul secolelor V—VII au existat numeroase centre religioase, creștine, a facilitat desigur, într-o însemnată măsură, extinderea Evangheliei în Țările Moldovei ¹⁸.

Așa se face că din secolele VI—VII avem o serie bogată de mărturii creștine din Moldova. Simbolurile cultului creștin se prezintă în diverse forme și pe materiale diferite: cruci incizate sau în relief pe vase de ceramică, porumbei, pești, ramuri de măslini sau de palmieri, literele α și ω ¹⁹.

Din secolele VIII—IX se cunoaște o cruce tăiată dintr-o bucată de lemn, găsită la Hlincea-Iași; o psolie de os pe care sunt incizate semnele sfintei cruci și pomul vieții, descoperită la Dodești-Vaslui ²⁰.

Cercetătorii au constatat până astăzi influența binefăcătoare, aproape continuă a Bizanțului asupra populației romane de pe teritoriul de la nord de Carpați, în secolele VIII—XIII.

Dobrogea constituie, în continuare, o puternică verigă de legătură între Bizanț și Moldova ²¹. În acele vremuri străvechi centrul de civilizație pentru întreaga Moldovă, inclusiv pentru Basarabia de mai târziu, se afla îndeosebi în partea de sud, la gurile marilor fluvii, Dunărea și Istru, pe malul Mării Negre.

Existența, continuu înfloritoare, a Bisericii Ortodoxe la răsărit de Carpați, în secolele XII—XIII, condusă de episcopi ortodocși, considerați de papa Grigorie al IX-lea «pseudoepiscopi», care țin de ritul grecilor este atestată atât înainte, cât și după invazia tătară din 1241, de diferite izvoare scrise, cât și de mărturii arheologice ²², (Scrisoarea papei Grigorie al IX-lea către viitorul rege al Ungariei, Bela al IV-lea este datată 14 noiembrie 1234) ²³.

Cetatea Albă este cea mai veche așezare orășenească, pomenită documentar, pe teritoriul viitoarei Moldove. În secolul al XIV-lea în pe-

16. I. Barnea, *op. cit.*, p. 126.

17. *Ibidem*, p. 127.

18. Adrian Gabor, *op. cit.*, p. 88.

19. *Ibidem*, p. 89.

20. I. Barnea, *op. cit.*, p. 128.

21. Pr. Ilie Catrinou, *Influența bizantină asupra teritoriului Moldovei în secolele VIII—XIII în lumina izvoarelor literare, arheologice și numismatice*, în «Biserica Ortodoxă Română», CIII (1985), nr. 1—2, p. 129—130.

22. *Ibidem*, p. 121.

23. Constantin C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, București, 1967, p. 201—203; Pr. Nicolae Șerbănescu, *Mitropolia Moldovei și Sucevei. Sase sute de ani de la prima mențiune documentară cunoscută a existenței ei (1386 — 1 septembrie 1986)*, în «Biserica Ortodoxă Română», CIV (1986), nr. 9—10, p. 114 și 126; N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, Ediția a II-a — revăzută și adăugită, vol. I, București, 1928, p. 47 și 63.

rioadă care precede întemeierea statului Moldova, aici a fost întemeiată o episcopie ortodoxă pentru trebuințele sufletești ale bășinașilor, străbunii noștri din Moldova de sud.

În timpul împăratului Andronic II Paleologul (1282—1328) se constată la Cetatea Albă existența acestei episcopii, numită Asprokastron; Ierarhul ei, pe la 1345 Chiril, participa în alte centre eparhiale pentru alegerea unor episcopi în cadrul Mitropoliei de la Halici, înființată în anul 1303.

Pe la 1330, în Cetatea Albă a fost martirizat tânărul negustor grec din Trapezunt, cunoscut mai apoi, în istoria Bisericii noastre, sub numele de Sfântul Mucenic Ioan cel Nou. El sosise aici într-o corabie italiană. Stăpânitorul tătar al Cetății — după invazia de la 1241, aici stăpâneau acum tătarii — în urma unor intrigi ale căpitanului corabiei, cere negustorului Ioan din Trapezunt să se lepede de credința sa și, acesta refuzând, îl ucide în chinuri cumplite. Moaștele lui au devenit făcătoare de minuni, spre bucuria duhovnicească a autohtonilor din părțile Cetății Albe.

În a doua jumătate a sec. al XIV-lea, când domnitorii Moldovei au ajuns să stăpânească și țărmurile Mării Negre, pe la anul 1386, a fost hirotonit episcop pe seama Episcopiei de la Cetatea Albă, Iosif Mușat, de la mănăstirea Neamțu. Iosif Mușat nu a rezidat însă efectiv la Cetatea Albă niciodată, ci numai la Suceava, în apropierea reședinței domnești a Moldovei.

Marele Nicolae Iorga, inspirat, a observat și a sintetizat că în ultimul pătrar al secolului al XIV-lea «din episcopia Cetății Albe ieșea o mitropolie moldovenească, precum din episcopia Vicinei ieșise o mitropolie românească, pentru celălalt principat...». Astfel, după cum legitimează *Scrisorile patriarhale* de la Constantinopol, din 1401, s-a făcut «din Moldova o nouă provincie mitropolitană, dezvoltată neapărat din Episcopia Cetății Albe»²⁴.

Alexandru cel Bun strămută, cu blagoslovenia mitropolitului Iosif Mușat, în cadrul aceleiași eparhii, Mitropolia Moldovei, moaștele Sfântului Ioan cel Nou, de la Cetatea Albă la Suceava, pentru ca, de acum înainte, Sfântul Ioan cel Nou să fie însuflețitor, ocrotitor și protector al Statului moldovenesc, după cum Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință, va deveni, în special, patronul oștirii Moldovei.

De acum înainte, arhiepiscopii, mitropoliții de la Suceava, se intitulează arhipăstori ai «Moldovlahiei și ai părților de lângă mare», cum se constată într-o inscripție de pe un epitaf din anul 1428²⁵.

În vremea lui Alexandru cel Bun se organizează în Moldova trei eparhii :

24. Prof. A. V. Boldur, *Istoria Basarabiei. Contribuții la studiul istoriei românilor*, vol. I, *Epocile vechi*, Chișinău, 1937, p. 306 și 308; N. Iorga, *op. cit.*, p. 75. Mențiunea «și al părților de lângă Mare» este în inscripția grecească de pe un epitaf din anul 1429, care amintea de mitropolitul Macarie al Moldovlahiei. Însemnarea a fost reprodușă într-un cronograf bizantin tradus în românește și copiat în 1732 (semnalat în anul 1884 de episcopul Melchisedec al Romanului) (cf. Pr. prof. d. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, voi. I, ediția a II-a, București, 1991, p. 340).

25. *Cuvânt rostit de episcopul Melchisedec la deschiderea...* p. 6

1. Episcopia Rădăuților, care cuprindea ținuturile Țării de Sus, cele de pe Polonia ;
2. Episcopia Romanului, care cuprindea o parte din ținuturile Țării de Sus și de Jos, cele de pe lângă munți și până la Dunăre ;
3. Arhiepiscopia Sucevei (Mitropolia Moldovei), care avea în jurisdicție directă partea de mijloc a țării, până la Nistru. Această jurisdicție a păstrat neștirbită timp de 200 de ani, când s-a înființat, în preajma anului 1600, prin purtarea de grijă a mitropolitului Gheorghe Movilă și a lui Ieremia Vodă-Movilă, eparhia Hușilor, cea de a patra eparhie din Moldova, cu reședința în orașul Huși din dreapta Prutului și care avea jurisdicție canonică în ținuturile : Fălciu, Lăpușna, Orhei, Soroca și toată partea de miazăzi dintre Prut și Nistru, Basarabia, până la Dunăre²⁶.

Este semnificativ faptul că din vremea episcopului Inochentie al Hușilor, care a arhipăstorit 30 de ani, — mai mult decât oricare dintre predecesorii și succesorii săi —, s-a simțit nevoia să se facă «un pod umed» peste Prut²⁷, bineînțeles și pentru o mai bună exercitare a tuturor atribuțiilor canonice, jurisdicționale, în părțile Basarabiei. Astfel, este surprinzător faptul că, așa cum reiese dintr-o cartografie de la începutul veacului al XIX-lea a mănăstirii Hâncului, «Sfânta Parascheva», din Lăpușna, aproape toți ieromonahii și ierodiaconii sunt hirotoniți la Huși. De pildă ieromonahul Antonie, la 1802, a fost hirotonit preot de episcopul Meletie al Hușilor ; la fel ieromonahul Gheorghe ; ieromonahul Vasian ; ieroschimonahul Natanail, ieromonahul Visarion și alții.

În cadrul acestei unități statale moldovenești și bisericești ortodoxe, în cadrul acestei binecuvântate atmosfere de spiritualitate românească răsarit de Carpați, voievozii noștri, ierarhii ca și sfinții de seamă ai țării, ctitoreau cu smerenie biserici și mănăstiri la răsărit de Prut.

Astfel, în 1429, prin hrisov domnesc, mănăstirea răzeșească Căpriană devine mănăstire domnească, urmând a fi patronată începând din anul an de doamna Marena, soția lui Alexandru cel Bun, de baștină din partea locului.

Alexandru cel Bun consolidează și completează cu multă dare de înă, tot ce mai era nevoie la mănăstirea Căpriană.

Marele voievod Ștefan cel Sfânt, urmând tradiția, deja împămânită la Căpriană de Alexandru cel Bun, zidește pentru prima dată biserica din zid «Adormirea Maicii Domnului» — arhitectura ștefaniană de la Căpriană era mărturia influenței stilistice bizantino-gotice, planul triconic, cum spun specialiștii.

Petru Rareș, urmând pilda părintelui său, donează în anul 1545, pentru biserica de la Căpriană, rezidită, un *Evangeliar*, care avea mătoarea inscripție pe coperta de argint : «Binecinstitorul și de Dumnezeu iubitorul, Ioan Petru Voievod, domn a toată țara românească Moldova și doamna lui Elena și fiii domniei sale, Ilieș Voievod și Ștefan și Constantin, am făcut și am înfrumusețat acest *Tetraevanghel* și l-am

26. *Ibidem*, p. 6 și N. Iorga, *op. cit.*, p. 238.

27. Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Hușilor. Pagini de istorie*, Bacău, 1990, p. 70—71.

dat, în ruga doamnei mele, în nou zidita noastră mănăstire Adormirea Precuratei Născătoarei de Dumnezeu, ce se zice Căpriană, la anul 1545».

Voievodul Alexandru Lăpușneanu (Petre Stolnicul), după mamă de baștină din Lăpușna, unde avea și un frate care, în timpul domniei sale era vameș la Lăpușna, localitate «care juca» rolul de capitală a provinciei²⁸.

Alexandru Vodă Lăpușneanu a întărit, prin uric special, stăpânirea unor sate pe care mănăstirea Căpriană le avea deja sau pe care le dona el acum, pentru prima dată, în aprilie 1559 : Miclăușeni, Lozova, Vorniceni, Dumești, Sadova, Gorodiștea, Onești, Bălăceni și altele, în general, în număr de 12, plus via de la Cotnari.

Ștefan cel Mare a ctitorit paraclisul cetății Hotin, refăcut ulterior sub Petru Rareș, când i se adaugă pridvorul și se zugrăvește interiorul pe o nouă boltire²⁹; Vasile Lupu a ctitorit biserica domnească «Sfântul Dimitrie», din Orhei «mermetisită de iznoavă»; apoi, biserica cu hramul «Sfântul Nicolae» de sub «cetatea Chiliei». Pisană arată că lucrările s-au început la 1 martie 1647 și s-au isprăvit la 30 mai 1648.

O salbă de mănăstiri și schituri zidite la răsărit de Prut, înainte de 1812, împodobesc aceste plaiuri, cu deosebit spor duhovnicesc și național, după cum urmează : mănăstirea Călăroușanca din ținutul Soroca, cu o biserică de lemn din anul 1780; mănăstirea Coșeleu, tot de la Soroca, întemeiată de femeia răzeșă Maria Tocanes, devenită în călugărie Mitrodora, la 1790; vestita mănăstire Curchi din județul Orhei, zidită în anul 1773 de mazilul Iordache Curchi din Băzești; mănăstirea Dobrușa din Orhei, zidită de monahul Ioasaf de la Probota din Moldova, în 1785; mănăstirea «Frumoasa» din Orhei, întemeiată de răzeșii din părțile locului în 1807; mănăstirea Grădiște din Orhei, zidită la 1756 de logofătul Radu Racoviță; mănăstirea Hârjauca-Orhei, întemeiată pe la anul 1749, de starețul Teodosie, ieromonahul Varsanufie de la mănăstirea Neamțului, de sub Munții Carpați și de boierul Niculiță; mănăstirea Japca pe Nistru, ținutul Soroca, înființată la anul 1770, care are chilii săpate în piatră; schitul Răciula-Orhei, întemeiat în 1797 de preoții Andrei și Ioan Roșca, ajutat de răzeșii Simion și Constantin Stratii; mănăstirea Hâncului «Sfânta Paraschiva», din Codrii Lăpușului, zidită la 1678, mai întâi mănăstire de maici, unde a fost călugărită cu numele de Paraschiva și fiica marelui stolnic Mihalcea Hâncu (din cauza incursiunilor tătare a devenit mănăstire de călugări în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea); mănăstirea Secăreni-Orhei, întemeiată în anul 1776 de monahul Vartolomeu Ciungul; schitul «Suruceanu» din apropierea Chișinăului, întemeiat pe la 1785 de pitarul Suruceanu; mănăstirea Tabăra-Orhei, întemeiată pe la 1784 de boierul Gheorghe Russo; mănăstirea Țigănești-Orhei, întemeiată pe la anul 1744 de boierul Lupu Dencu și mănăstirea Vărzărești³⁰, contemporană pri-

28. Prof. A. V. Boldur, *op. cit.*, p. 298 și 300—301.

29. *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1958, p. 207.

30. Vezi, Prof. Zamfir Arbore, *Dicționarele geografice ale provinciilor române — în alară de Regat —, I, Dicționarul geografic al Basarabiei*, văzut, îndreptat și aprobat de Comitetul de redacție compus din domnii Prof. Grigore Tocilescu, Colo-

puturi cu mănăstirea Căpriana, sfârșitul secolului al XIV-lea —
putul secolului al XV-lea. La început se numea mănăstirea lui
zar, cum se numea și Căpriana, mănăstirea lui Chiprian.

În toate bisericile, în mănăstiri și schituri, pe la casele unor preoți
credincioși s-au folosit, de-a lungul veacurilor și se mai folosesc și
ăzi, cărțile de slujbă, de zidire sufletească de drept bisericesc, textele
lice, Sfânta Scriptură, Cazaniile în limba română. Ca toți românii
pretutindeni și la răsărit de Prut, s-au folosit, mai întâi, copii manu-
rise ale Codicelui Voronețean, ale Psaltirii «Hurmuzachi», cărțile ti-
rite de diaconul Coresi, *Cartea românească de învățătură* a mitropoli-
tului Varlaam; *Pravila* lui Vasile Lupu, *Pravila* de la Govora, *Pravila*
la Târgoviște, *Psaltirea în versuri* a mitropolitului Dosoftei, *Biblia*
Șerban Cantacuzino de la București, *Letopisețele* neamului scrise
Grigore Ureche, Miron Costin și Ioan Neculce.

Pe drept cuvânt scria înflăcărat poetul Alexie Mateevici din
sarabia :

«Limba noastră-i o comoară
În adâncuri înfundată.
Un șirag de piatră rară
Pe moșie revărsată.

Limba noastră îi aleasă
Să ridice slava-n ceruri
Să ne spuie-n hram și-acasă
Veșnicele adevăruri.

Limba noastră-i limbă sfântă
Limba vechilor cazanii.
Care-o plâng și care-o cântă
Pe la vatra lor țării».

Astfel «au petrecut» moșii și strămoșii noștri moldoveni, ca și toți
românii de pretutindeni, un mileniu, rezistând migrațiilor barbare, apă-
rându-și «sărăcia, nevoile și neamul». Pe urmă, cca. 400 de ani de-a
rândul, în cadrul aceleiași mari familii românești, moldovene, sperând
să se izbăvească, odată și odată, de suzeranitatea turcească, mahomedană
și de tendința de oblăduire, nu lipsită de scopuri nemărturisite, din
partea Habsburgilor romano-catolici. Nu s-au gândit niciodată să se
întâmpie cele ce s-au întâmplat prin raptul de la 1812, care a tins per-
manent, prin Imperiul țarist și apoi sovietic să ne sfâșie cămașa cea
zefăcută de mână omenească a unității neamului nostru, a unității Bi-
sericii noastre, tinzând în chip vădit să înlăture graiul, să ne rusifice
și să ne sovietizeze credința cea sfântă ortodoxă și sobornicească, a
moșilor și strămoșilor noștri.

«Doamne, Dumnezeule, caută din cer și vezi și cercetează lumea
aceasta pe care a făcut-o dreapta Ta și o desăvârșește pe ea...!»

† DR. NESTOR VORNICESCU
MITROPOLITUL OLTENIEI

Membru de onoare al Academiei Române

Ionescu și Gion. Tipărit prin îngrijirea domnului George Ioan Lahovari, secretar
general al Societății geografice, Membru de onoare al Academiei Române, Bucu-
rești, 1904, passim.

SĂRBĂTORIREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST
CU PRILEJUL ÎMPLINIRII A ȘASE ANI DE LA INSCAUNARE

Cu fiecare an care se adaugă în curgerea vremii, aniversarea evenimentelor din viața și activitatea Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, dobândește valoare de simbol pentru clerul și credincioșii Bisericii noastre. Fiecare aniversare constituie un popas duhovnicesc în care rugăciunea se împletește cu mulțumirea adusă Bunului Dumnezeu pentru binefacerile revărsate asupra Bisericii noastre, pentru tot ceea ce obștea clerului și credincioșilor a înfăptuit sub înțeleapta cărmuire a Prea Fericii Sale.

În ziua de 16 noiembrie, acest an, s-au împlinit șase ani de când Prea Fericitul Părinte Teoctist a fost înscăunat ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Sărbătorită mai mult decât ziua nașterii sau ziua patronimică, ziua ridicării în scaunul patriarhal capătă o semnificație mai adâncă, simbolizând jertfa de dăruire a întregii vieți și activități a Prea Fericii Sale pentru Biserică și pentru propășirea ei.

Șase ani în curgerea cea fără încetare a timpului nu este prea mult, când știm, însă, că ei au fost ani de prefaceri adânci, că poartă cu ei înfăptuiri care depășesc condiția momentului istoric dat, atunci, acești ani înseamnă ceva. Cei șase ani, în viața Bisericii Ortodoxe Române vor aminti mereu că Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a păstorit în vremuri tulburi, în vremuri de schimbare, atât în anii de suferință de întuneric, până în decembrie 1989, și păstorește și astăzi, în anii de libertate, pe care i-am așteptat cu înfrigurare, sperând ca ei să fie a luminii și ai renașterii noastre spirituale și morale. Or, în timpuri de încercare se verifică dragostea pentru Biserică și pentru neam, atunci când ateismul, devenit ideologie dominantă în stat, a căutat prin toate mijloacele să înăbușe credința, să îngrădească Biserica, dar și acum când libertatea poate fi rău înțeleasă, putând produce multe perturbări în viața noastră cea de toate zilele, pentru viitorul neamului nostru românesc. În asemenea vremuri de cumpănă, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, continuând strădaniile vrednicilor săi înaintași, pe scaunul patriarhal, de salvare a vieții noastre ortodoxe, a promovat și dictatură o strategie de supraviețuire a Bisericii, potrivit unui plan bine gândit, iar după anul 1989, cu toate apăsările nedrepte suferite

dată după revoluție, a conceput rolul nou al Bisericii în societatea românească, inițiind și punând în aplicare, împreună cu Sfântul Sinod, un mănunchi de fapte care au dat impuls lucrării Bisericii noastre de împlinire a misiunii ei mântuitoare.

Astfel, cu eforturi mari, datorită lipsei acute de mijloace, s-au construit și se construiesc biserici noi și au fost restaurate și reparate multe altele, căutându-se a se pune în lumină sentimentele ctitorilor, măiestria și gustul meșterilor de odinioară ; învățământul teologic a fost reorganizat și dezvoltat potrivit cerințelor Bisericii în noile condiții de libertate, dar și în spiritul vechilor predanii ale Ortodoxiei ; s-a introdus predarea religiei în școli ; publicațiile bisericești s-au înmulțit și diversificat, editându-se în condiții din ce în ce mai bune ; lucrările personale ale Prea Fericitului Părinte Patriarh, ale ierarhilor Sfântului Sinod și ale teologilor Bisericii noastre sunt pentru cler și credincioși izvoare prețioase din care ei desprind duhul slujirii, al cuvântului dumnezeiesc ; s-au reînființat vechi așezăminte monahale, desființate sub dictatură, iar în mănăstiri, călugării și călugărițele viețuiesc potrivit vechilor pravile ; calendarul Ortodoxiei a fost îmbogățit cu sfinți martiri, mărturisitori și cuvioși, fii ai Bisericii noastre dreptmăritoare.

În familia Ortodoxiei, Biserica noastră, însuflețită de duh ecumenic, a stăruit și stăruie pentru unitate în mărturisire, pentru păstrarea neștirbită a așezămintelor canonice și a rânduielilor liturgice. Totodată, privilegiile Bisericii Ortodoxe Române, ale Întăistătorului ei, ale tuturor ierarhilor, preoților și dreptcredincioșilor sunt îndreptate spre frații lor creștini din toată lumea. În sfințele noastre lăcașuri nu conțin rugăciunile pentru înfrățirea tuturor creștinilor, iar strădaniile crainicilor Bisericii noastre pentru legături ecumenice, pentru un grai comun când este vorba de durerile și de suferințele unor oameni și unor popoare, fie la Consiliul Ecumenic al Bisericilor, fie în discuțiile bilaterale cu diferite Biserici, sunt tot mai stăruitoare.

Purtând, în acest răstimp de șase ani, cărja patriarhală, Prea Fericitul Părinte Teoctist «a propovăduit cuvântul, a stăruit, a muștrat, a certat, a îndemnat cu toată îndelunga răbdare» (II Tim. IV, 2), întru toate arătându-se pe sine «pildă de fapte bune, dovedind în învățătură neschimbare, cuviință» (Tit, II, 7).

Cei șase ani de muncă neșovăitoare în slujba lui Dumnezeu și a oamenilor rămân fixați în istoria Bisericii noastre ca o perioadă de importante și variate înfăptuiri, care cinstesc, deopotrivă, pe inițiatorul

lor, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, și pe cei care au lucrat, zi de zi, cu răbdare, cu dragoste și cu stăruință pentru realizarea lor.

Și anul acesta, la 16 noiembrie, ierarhi ai Sfântului Sinod, reprezentanți ai Administrației Patriarhale, ai Arhiepiscopiei Bucureștilor și instituțiilor de învățământ teologic, protoierei Capitalei, stareții mănăstirilor din Arhiepiscopia Bucureștilor, reprezentanți ai studenților teologi și delegați ai organizațiilor tineretului creștin ortodox, preoți, călugări și călugărițe, credincioși, au prezentat *Prea Fericitului Părinte Teoctist* felicitări pentru frumoasa aniversare a șase ani de slujire patriarhală, aducându-i, totodată, mărturia dragostei, respectului și ascultării tuturor.

Au fost de față, din partea Sfântului Sinod, IPS Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, IPS Arhiepiscop Vasile al Târgoviștei, PS Episcop Gherasim al Râmnicului, PS Episcop Epifanie al Buzăului, PS Episcop Calinic al Argeșului, PP. SS. Episcopi-vicari patriarhali Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul și PS Episcop-vicar Roman Ialomițeanul, al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

La ora 12,00, în paraclisul palatului patriarhal, în prezența *Prea Fericitului Părinte Teoctist*, s-a oficiat un Te-Deum, de către un sobor de preoți și diaconi sub protia PS Episcop-vicar Roman Ialomițeanul.

După săvârșirea Te-Deum-ului, IPS Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, în numele Sfântului Sinod, al Centrului patriarhal, Arhiepiscopiei Bucureștilor, școlilor de învățământ teologic și al salariaților bisericești, a rostit un scurt cuvânt omagial. Subliniind că această sărbătoare, de la 16 noiembrie, aparține nu numai *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, ci tuturor colaboratorilor Prea Fericitului și ea, pe fiecare an ce trece, devine tot mai plină de realizări, Înalt Prea Sfinția Sa a spus, între altele :

«Ziua de astăzi este o zi de bucurie pentru întreaga Biserică și în același timp, o zi de mulțumire adusă lui Dumnezeu, așa cum am făcut în aceste momente, pentru darurile pe care Dumnezeu le-a dat Bisericii noastre, în general, și, în mod deosebit, Întăistătorului ei, Prea Fericitul Patriarh Teoctist.

Așa cum s-a spus în rugăciunile care s-au rostit și în cântările pe care le-am auzit, mulțumim lui Dumnezeu pentru binefacerile Sale. Binefacerile lui Dumnezeu nu sunt niciodată abstracte, ci întotdeauna se concretizează în persoane, în primul rând, și apoi, în situații sau împrejurări în care El își arată bunătatea Sa către noi.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a fost ales, cu șase ani în urmă, Întâistătător al Bisericii Ortodoxe Române, tocmai datorită faptului că Sfântul Sinod și Colegiul electoral bisericesc au recunoscut în persoana Prea Fericirii Sale daruri mari, sfinte și verificate de-a lungul timpului, aproape jumătate de secol de arhierie. Acest lucru este plin de semnificație pentru noi care ne străduim să cunoaștem și să trăim în Bisericii lui Hristos.

În primul rând, am dori să spunem că darul cel dintâi pentru care suntem mulțumit astăzi lui Dumnezeu este *dragostea părintească* pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist o are pentru Biserică. Acest dar este deosebit de important pentru că, într-o perioadă de schimbare rapidă, verifică mai mult cine și câtă dragoste are pentru Biserică. În vremuri tulburi, se vede dragostea lămurită prin încercări. Prea Fericitul Părinte Patriarh a păstorit în anii de dictatură și păstorește și în anii de libertate. Întrebarea cea dintâi pe care și-o pune, adesea, Prea Fericirea Sa era cum să dobândim mai multă libertate. Acum, preocuparea cea dintâi este alta: cum folosim libertatea noastră. Desigur, plin de dragoste părintească, Prea Fericirea Voastră ați dovedit cum putem folosi libertatea și anume: spre slava lui Dumnezeu și binele Bisericii noastre a poporului nostru.

Al doilea dar deosebit pe care Dumnezeu L-a dăruit Prea Fericirii Voastre este *evlavia liturgică*, curată, sănătoasă, robustă, tradițională. În acest sens, toți slujitorii Bisericii noastre, dar în special generația tânără, avem foarte multe de învățat, pentru că poporul apreciază când cineva trăiește credința ortodoxă cu adevărat, în dimensiunea sa liturgică și sacramentală. Darul de a pramări pe Dumnezeu, așa cum se cuvine, este darul cel mai de preț într-o slujire sfântă. Frica de Dumnezeu este începutul înțelepciunii, iar frica aceasta sfântă de Dumnezeu se vede și în felul cum Prea Fericirea Voastră slujiți și transmiteți Taina prezenței lui Dumnezeu între oameni.

În al treilea rând, am dori să spunem că Dumnezeu v-a înzestrat cu o *inteligentă practică*, ceea ce este deosebit de folositor pentru dimensiunea pastorală a Bisericii. Aveți, Prea Fericirea Voastră, o inteligență care nu speculează de dragul speculației, ci care conduce pe calea sfințirii și care se arată în grija pentru Biserică. Acest simț pastoral de răspundere pentru Biserică pe care o conduceți este un dar deosebit de prețios, ca atare, socotim că astăzi întreaga Biserică Ortodoxă Română este mai mult orientată pe plan pastoral. Reinnoirea și consolidarea Ortodoxiei

românești prin școlile de teologie care, fără precedent, s-au înmulțit cu toate greutatea inerente începutului, redescoperirea operei de caritate și re consolidarea ei, precum și intensificarea participării tineretului și laicilor la viața Bisericii, sunt semnele unei orientări pastorale dinamice. Cineva observa că poate niciodată, de la începutul Bisericii noastre ortodoxe pe aceste plaiuri, nu s-au făcut anual atâtea vizite pastorale de către ierarhi și nu s-au oficiat atâtea slujbe arhieresti pe teren, ca în aceste zile ale păstoririi Prea Fericirii Voastre.

Noi suntem profund recunoscători lui Dumnezeu pentru darurile pe care vi le-a dat spre folosul Bisericii și vă dorim mulți ani fericiți. Bunul Dumnezeu să vă dăruiască bucuria pe care o are păstorul, tocmai pentru că se dăruiește, jertfelnic, pentru cei pe care-i păstorește cu simțul sfânt al conducerii pe calea mântuirii.

Să trăiți, Prea Fericite Părinte Patriarh, întru mulți și fericiți ani ca să ne păstoriți sub binecuvântarea lui Dumnezeu, Amin!»

Răspunzând cuvântului omagial rostit de IPS Mitropolit Daniel de Moldovei și Bucovinei, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, a adus mulțumiri tuturor celor de față pentru osteneala ce și-au luat de a sărbători împreună această zi, dar și pentru stăruința lor de a împlini hotărârile Sfântului Sinod și de a sluji cu râvnă și statornicie Bisericii cea adevărată a Domnului Hristos.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a spus următoarele :

Iubiți frați,
împreună slujitori ai Bisericii noastre strămoșești,

«Socotim că momentele acestea constituie în viața Bisericii noastre, și îndeosebi aici, la Sf. Patriarhie, o mărturie a trăirii comuniunii noastre strămoșești; în credință și în dragoste și în rânduielile noastre bisericesti. Reținem, de asemenea, că această rânduială a Bisericii de a se înălța rugăciuni speciale în zilele mai însemnate din viața ei reprezintă iarăși o mărturie vie a trăirii Evangheliei Mântuitorului Iisus Hristos în obștea credincioșilor și clerului nostru. Dintre roadele binefăcătoare ale dragostei, care «nu cade niciodată», se g

la locul de frunte și rugăciunea. Pe cel iubit îl și stimezi, scotești apropiat, cel dintâi în răspundere și cel dintâi în fire. Pentru acela se cuvine să te și rogi. Mântuitorul Iisus Hristos ne poruncește să ne rugăm unii pentru alții și să iușim și pe vrăjmașii noștri.

Dar, rugăciunea de astăzi, în primul rând, își are roadele imediate în mulțumirea înălțată lui Dumnezeu în zilele viitoare de Biserică. Forța rugăciunii se arată binefăcătoare în toate împrejurările, dar, îndeosebi, ea este binefăcătoare ca mărturie a dragostei, ca mărturie a comuniunii dintre noi, ca mărturie de împărtășire a răspunderilor pe care le avem unele dintre noi pe locul și în timpul slujirilor ce ni le-a rânduit Dumnezeu Biserica noastră.

Ziua aceasta constituie însă un moment deosebit de însemnat pentru mine. Slujirea încredințată mie, acum șase ani, pe care aș numi-o aproape de necuprins în involburările prin care trece Biserica în vremea noastră și creștinătatea în general, mărturia unei rugăciuni a Bisericii, vine cu luminile ei și se adaugă sprijinului primit de la colaboratori și de la toți cei cu care ne împletim grijile, munca, frământările și de multe ori năzuințele atât în ședințele Sf. Sinod, cât și în celelalte adunări statutare. Această mărturie de comuniune și de rugăciune valorează foarte mult, pentru că, pe lângă sprijinul prețios din partea fiecăruia dintre cei care se află în jurul celui care poartă răspunderea, în numele creștinătății ortodoxe românești, de Biserica strămoșească și de mersul ei, toți aceștia rugându-se lui Dumnezeu dobândesc roadele rugăciunii nu numai pentru cel pentru care se roagă, ci și pentru fiecare în parte. Rugăciunea presupune un suflet curat, un suflet plin de credință, un suflet plin de iubire și de devotație față de Dumnezeu, de Biserica Lui și de obștea dreptărilor din Biserica noastră.

Desigur, zestrea mea spirituală pe care mi-a dăruit-o Dumnezeu și părinții mei, neamul din care mă trag, la care mă referit Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, această zestre a fost păstrată și poate sporită în viață întreagă. Și ea va fi păstrată cât Dumnezeu va rândui,

cu credință și cu strădanii neîncetate, care nu se vor împuțina, sprijinindu-mă mai ales pe această rugăciune a Bisericii, care valorează mai mult decât orice alt dar.

De aceea, primesc aceste cuvinte rostite astăzi și mai ales rugăciunea ce s-a înălțat către Bunul Dumnezeu ca pe unul dintre cele mai prețioase și mai curate daruri pe care ni le putem oferi unii, altora.

Vă mulțumesc pentru acest dar și rog, la rândul meu, pe Bunul Dumnezeu să ne ajute tuturor ca să purtăm răspunderea Bisericii noastre împreună și fiecare după curățenia inimii și după devotamentul pe care îl are, ca datorie sfântă pentru Biserică. Să folosim tot ceea ce ne dă puterea credinței și lumina minții ca să vâslim și să ducem mai departe, din locul fiecăruia dintre noi, corabia sfântă a Bisericii noastre strămoșești.

Să ne ajute Bunul Dumnezeu !»

Cuvântul părintesc și cald al *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* a mișcat inimile tuturor celor prezenți și le-a întărit hotărârea de a stăruii pentru propășirea Bisericii noastre ortodoxe, în așa fel încât ea să-și aducă o contribuție sporită la reinnoirea vieții morale și social-culturale a societății românești de azi.

În încheiere, *Prea Fericitul Patriarh Teoctist* s-a întreținut călduros cu toți cei de față, fiecare primind cu bucurie un sfat bun, un îndemn părintesc și o binecuvântare din partea Întâistătătorului Bisericii noastre.

La popasul acesta aniversar, care naște și dezvoltă sentimente de mulțumire pentru tot ce s-a înfăptuit în cei șase ani de patriarhat ai *Prea Fericitului Părinte Teoctist*, slujitorii bisericești și dreptmăritorii creștini, cu nădejdea că Biserica noastră își va împlini cu cinste sfânta ei misiune mântuitoare, urează *Prea Fericirii Sale* îndelungă înziliră, sănătate netulburată și sporuri tot mai bogate în via pe care a sădit-o Domnul și se îndreaptă cu smerenie spre *Mai-marele păstorilor*, rugându-L să reverse pacea și darurile Sale cele bogate peste *Sfânta noastră Biserică strămoșească*, peste *Țara noastră românească* și peste toată lumea.

Întru mulți și fericiți ani, *Prea Fericite Părinte Patriarh !*

G.H. VASILESCU

ALEGEREA NOULUI IERARH
AL EPISCOPIEI ORTODOXE DIN ORADEA :
P. S. EPISCOPIU IOAN MIHALȚAN

Convocat în ziua de 24 septembrie 1992, în sala de ședințe a Sfântului Sinod, Colegiul electoral bisericesc, pentru completarea scaunului de episcop al Oradiei, vacant în urma trecerii la cele veșnice a vrednicului de pomenire episcop Dr. Vasile Coman, a ales pe P. S. Arhiepiscopul Ioan Mihălțan Crișanul ca episcop al acestui centru eparhial.

După alegere, I.P.S. Antonie al Ardealului i-a făcut noului ales această veste și i-a dat cuvântul spre a se adresa Colegiului electoral.

P. S. Arhiepiscopul Ioan Mihălțan Crișanul a mulțumit lui Dumnezeu, care pe toate le rânduieste după a Sa înțelepciune și a exprimat gratitudinea față de membrii Colegiului electoral, care l-au găsit vrednic să fie chemat la o așa de înaltă slujire. După ce s-a referit la câteva momente istorice și a evocat personalitatea marilor săi înaintași, și în special a antecesorului imediat : P. S. Dr. Vasile Coman, nou-alesul episcop a exprimat speranța că va fi sprijinit în noua sa slujire de membrii Sfântului Sinod, ca și de membrii Adunării eparhiale a Episcopiei Oradea. «În Biserică — a precizat P.S.Sa — lucrurile bune se săvârșesc numai în frățească înțelegere și colaborare».

P. S. Ioan Mihălțan s-a născut la 27 septembrie 1926 în Ohaba, județul Alba. A absolvit liceul «Sfântul Vasile cel Mare» din Blaj, în anul 1947. A urmat apoi cursurile Institutului teologic universitar din Sibiu între anii 1947—1951. După absolvire a fost hirotonit ca preot necăsătorit și a funcționat în satul natal până în pragul revoluției din decembrie 1989. A urmat între timp cursurile de doctorat la Institutul teologic universitar din București (1973—1976), specializându-se la secția sistematică.

Între anii 1977—1978 a beneficiat de o bursă la Institutul ecumenic din Bossey (Elveția) și la Facultatea de teologie protestantă din Strasbourg (Franța).

Pentru scurtă vreme (1970—1971) a îndeplinit, în paralel cu funcția de preot paroh la Ohaba, și pe cea de duhovnic la Institutul teologic universitar din Sibiu, iar din anul 1978 și până la alegerea sa ca arhiepiscop-vicar la Oradea (1988) a onorat, în calitate de lector, catedra de îndrumări misionare și ecumenism de la același Institut teologic.

Este autor al unor studii, articole, recenzii și cronici publicate în revistele de specialitate.

Teza de doctorat a P. S. Arhiereu Ioan Mihălțan Crișanul este intitulată : «Preoția Mântuitorului Hristos și preoția bisericească». Titlul de doctor în teologie l-a obținut în anul 1985. De asemenea, sub tipar se găsesc două cărți ale P. S. Dr. Ioan Mihălțan, intitulate : «De vorbă cu credincioșii» și «Semințe din țarina cumineniei».

Festivitatea instalării P. S. Episcop Ioan Mihălțan la Oradea a avut loc în catedrala episcopală, «Biserica cu Lună», duminică 25 oct. 1992. Au participat : I.P.S. Sa Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului ; P. S. Sa Dr. Timotei Sevcicu, Episcopul Aradului ; P. S. Sa Iustinian Chira, Episcopul Maramureșului ; P. S. Sa Dr. Irineu Pop, episcop-vicar al Vadului, Feleacului și Clujului și desigur P. S. Sa Dr. Ioan Mihălțan, noul episcop al Oradei. Au fost prezenți membrii Adunării eparhiale — Oradea, reprezentanții preoțimii din Eparhie, reprezentanții ai autorităților locale, precum și un mare număr de credincioși.

La sfârșitul Sfintei Liturghii s-a citit Gramata mitropolitană de către P. C. preot profesor Dr. Mircea Păcurariu, iar Decretul prezidențial de către Domnul Ioniță Ștefan, inspector în cadrul Secretariatului de Stat pentru Culte.

După aceasta I.P.S. Mitropolit Antonie a oficiat instalarea propriu-zisă, prin înmânarea însemnelor arhieresti, rostind — după aceea — un deosebit de impresionant cuvânt, în legătură cu slujirea arhierescă.

Au mai rostit cuvântări și reprezentanții celorlalte confesiuni din oraș, printre care : P. S. Episcop Jozsef Tempfli, din partea Episcopiei Romano-catolice din Oradea ; P. C. pr. Florian Chișbora, vicar al Episcopiei greco-catolice din Oradea, precum și Domnul pastor Lajos Șandor din partea Episcopiei Reformate din Oradea. De asemenea, au mai luat cuvântul : Domnul inginer Vasile Blaga, prefectul județului Bihor ; Domnul inginer Petru Filip, primarul municipiului Oradea ; Domnul prof. ing. Teodor Maghiar, rectorul Universității din Oradea, precum și reprezentanți ai preoților și credincioșilor din cuprinsul Episcopiei Oradei.

Tuturor vorbitorilor le-a răspuns P. S. Dr. Ioan Mihălțan. După aceasta Centrul eparhial Oradea a oferit o agapă la restaurantul «Transilvania».

TRECEREA LA CELE VEȘNICE A. I. P. S. ARHIEPISCOP TEOFIL HERINEANU

La 3 noiembrie 1992 a plecat dintre colaboratorii săi, clerici și credincioși ai eparhiei Clujului, venerabilul ierarh Teofil Herineanu, în vârstă de 83 ani, în al 43-lea an de arhierie și al 35-lea an de când stă în fruntea acestei importante eparhii a Bisericii Ortodoxe Române.

Născut la 11 noiembrie 1909, în localitatea Arcalia, județul Bistrița-Năsăud, adormitul întru Domnul — I.P.S. Teofil a făcut înalte studii teologice la Academia teologică română-unită din Cluj-Gherla, între anii 1928—1932. În aceeași perioadă, (1929—1932), pentru un an, a fost bursier la Paris pentru studii de specializare. Întors în țară, după terminarea studiilor teologice universitare, se dedică misiunii preoțești — ca preot celib — păstorind timp de 17 ani în parohiile : Ceaba, Băbuț și Șăușău. Din anul 1949 este ales și hirotonit episcop al Episcopiei Romanului și Hușilor, unde păstorește până în anul 1957, când este ales episcop al Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului. Din 19 iunie 1973, scaunul acestei eparhii este ridicat la rangul de Arhiepiscopie, iar titularul ei devine primul arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului.

În toți acești ani, I.P.S. Teofil a desfășurat o rodnică activitate misionară pastorală, administrativ-gospodărească, culturală și ecumenistă, devenind un model de slujire și trăire duhovnicească.

A sfințit sute de biserici și a efectuat nenumărate vizite canonice, fiind considerat un strălucit predicator cu temeinice cunoștințe scripturistice.

A scris și publicat diferite studii și articole, dar mai ales predici care calitatea sa de talmăcitor al «Cărții vieții» a fost pusă în evidență prin valoroasele pastorale și studii publicate periodic, dar mai ales prin lucrarea intinsivă *Tălcuiri din Sfânta Scriptură*, lucrare pe care o folosesc preoții nu numai din eparhia Clujului, ci și foarte mulți colaboratori din celelalte eparhii ale Bisericii Ortodoxe Române.

I.P.S. Teofil al Vadului, Feleacului și Clujului a participat la numeroase întruniri ecumenice, întreținând — în cadrul eparhiei sale — relații frățești cu reprezentanții Bisericilor ieșite din Reformă (Luterană, Calvină și Unitariană).

Ca o recunoaștere a acestei atitudini, precum și demersurilor sale ecumenice i s-a conferit titlul de *doctor «Honoris causa»*, la 13 mai 1974, de către Institutul teologic protestant din Cluj-Napoca.

La slujba înmormântării, care a avut loc în catedrala din Cluj, în hramul «Adormirea Maicii Domnului», vineri 6 noiembrie 1992, au luat parte un număr mare de preoți și credincioși ai eparhiei Clujului, reprezentanți ai autorității de stat, slujitori ai diferitelor culte din Cluj. A oficiat Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, împreună cu un sobor de episcopi și preoți, printre care : I.P.S. Antonie, Mitropolitul Ardealului ; P.P.S.S. Episcopi : Gherasim al Râmnicului, Andrei al

Alba-Iuliei, Calinic al Argeşului, Ioan al Oradiei, Justinian al Maramureşului şi Sătmarului ; P.P.S.S. Episcopi-vicari :Calinic Botoşăneanul, Ioachim Vasluiuanul şi Emilian Arădeanul.

Întâistătorul Bisericii Ortodoxe Române, *Prea Fericitul Patriarh Teoctist* a rostit un cuprinzător cuvânt de omagiere a I.P.S. Arhiepiscop Teofil, cuvânt pe care îl prezentăm în continuare.

Iubiți frați și surori în Domnul,
 Îndurerate fii duhovnicești ai
 Înalt Prea Sfințitului Părinte Arhiepiscop Teofil,

Sunt impresionat de ceea ce văd, de ceea ce am auzit rostindu-se în aceste clipe, din partea tuturor acelora care au ținut să fie prezenți, să rostească un cuvânt pentru cel pe care-l conducem acum spre sălaşul cel fără de moarte. Sunt impresionat de acest sfârșit atât de frumos, de această forță pe care a purtat-o în jînța sa, adormitul întru Domnul, fratele nostru, Arhiepiscopul Teofil, pentru ca, în ziua încheierii umfului vieții sale, în ziua acestei frumoase conduceri spre lumina cerească neinserată, să adune în jurul său credincioși, preoți, reprezentanți și slujitori ai cultelor.

Această imagine mi-a trezit în suflet și în inimă actualitatea cuvintelor psalmistului care spun: «Scumpă este înaintea Domnului moartea cuvioșilor lui». Acesta este cuvânt dătător de nădejde. El trimite măcește o minunată trecere din moarte la viață a I.P.S. Arhiepiscop Teofil, pentru că minunată i-a fost viața, strădania, credința și întrecerea sa lucrare închinată Bisericii. Minunate sunt aceste clipe pentru că pe atât de minunate și aproape neobișnuite au fost toate lucrările sale pastorale, umane și frățești, pe care le-a săvârșit în viața sa fratelui nostru, atât de iubit și prețuit, vlădica Teofil.

Așa cum s-a spus aici, am fost între cei dintâi atunci, când crucea istoriei noastre, a Bisericii noastre strămoșești trebuia dusă de noi mulți; atunci când se năpusteau norii negri asupra Bisericii și asupra țării și neamului nostru; sanctuarele sufletești ale Neamului trebuiau străjuite cu credincioșie, luminate cu făclii puternice și apărate de noi virați eroi ai Apostolatului. Nu puteam purta crucea numai noi și furtunile care au urmat, numai de noi cei din strana dreaptă și puteam să înfruntăm tot ceea ce se abătea asupra credinței strămoșești decât împreună. În anul 1948, la apelul mitropolitului Nicolae Bălan și al patriarhului Justinian, au venit alături de noi frații din strana stângă, până atunci greco-catolici, dar dintotdeauna împreună în

ca valorilor, ne-au adus sprijinul lor, tăria lor, pe care am sim-
din plin noi slujitorii altarului strămoșesc.

Ati auzit și din celelalte cuvântări că un asemenea gând, o ase-
clarviziune au avut-o preoții, până atunci din strana stângă ro-
ească, având în fruntea lor drept simbol al unității pe unul care
gândit ca ei, unul dintre cei mai de seamă ierarhi ai noștri, Înalt
Sfințitul Arhiepiscop Teofil Herineanul și acestui fapt se dato-
situația ca Biserica noastră să iasă din cei 40 de ani și mai bine,
pustiul îngrădirilor ateiste — adevărate catacombe la suprafață —
rodul acestor strădanii închinat veșniciei neamului nostru și
linței noastre strămoșești, consemnate de datele recensământului.
vor fi cuvinte de ajuns, nu se vor găsi expresii de apreciere, nu se
găsi figurile de stil cele mai potrivite, spre a înfățișa jrumusețea
etească a chipului de ierarh, acele adâncimi de simțire și de cuge-
re, asemenea strămoșilor noștri, acele vrednicii pastorale cu care și-a
podobit arhieria vlădica și fratele nostru Teofil.

Ne-am cunoscut, e adevărat din anii noștri de tinerețe din 1948,
ind același sfânt ideal de a sluji sfântul Altar străbun. Mi-a impus
pect prin ținuta și maniera preotească de o mare distincție și prin
eriorizarea și trăirea sa din rugăciunea zilnică. Deschis și dornic de a
noaște Ortodoxia în viață, tânărul preot și monah se apropia grabnic
re înțelepciunea și nevoințele duhovnicilor din mănăstirile Moldovei.
a lungul anilor, ne-am reîntâlnit, ne-am regăsit pe alte trepte de
jire, încurajându-ne reciproc. Era hărăzit cu darul de a radia în jur,
vistieria sa sufletească, evlavie, bunătate, încredere, curaj și tărie.
clipele istorice din viața Bisericii și a noastră, Dumnezeu ne-a în-
uit căile, la intrarea sa în monahism, la hirotonie în treapta arhieriei
la instalarea sa ca ierarh al Vadului, Feleacului și Clujului.

Am fost împreună, într-adevăr, din acele prime clipe de emoție, de
punere a făgăduinței, de dăruire a ființei lui Dumnezeu, la călugăria
la mănăstirea Cetățuia-Iașilor, ctitoria domnitorului Duca Vodă. Ca
al acestei mănăstiri, s-a arătat din primele clipe desăvârșit integrat
obștea frățimii de aici și din cea a Bisericii Ortodoxe Române. Cu-
ratul său de la slujba depunerii voturilor celor ce îmbracă chipul cel
geresc era o mărturisire care venea din veacurile de înflorire a vieții
tristice românești, de gândire, de prețuire și de trăire duhovnicescă.
e arăta nu ca un începător în ale vieții monahale, în încercarea as-
imii vieții acesteia, în lepădarea de sine, în ascultare, în nevoință
în smerită cugetare, ci ca unul dintre încercații trăitori ai monahis-

mului, prisosind în toate aceste virtuți. Dar mai ales se arăta râvnitor în slujirea liturgică și în iubirea arătată tuturor fraților și preoților, care îi ieșeau în cale.

L-am condus apoi în ziua de 15 August 1949 în fața marelui mitropolit al Ardealului Nicolae Bălan, care, împreună cu arhiepiscopul Firmilian al Craiovei și episcopul Iosif al Argeșului, l-a hirotonit întru arhiereu, în biserica de lemn, târnosită în aceeași zi a schitului Dragoslavele, de față fiind însuși Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Justinian Marina. Și iarăși, am fost alături, când a pășit în istoricul tron arhieresc al Romanului și Hușilor, unde fusese ales episcop, și mai târziu, la vremea potrivită, la instalarea sa ca arhipăstor al eparhiei Clujului, în această sfântă catedrală. S-au adăugat și alte numeroase momente, care ne-au împletit ființa și lucrarea închinată lui Dumnezeu și neamului nostru. Mi-a fost totdeauna de mare folos fie în țară la ședințele Sf. Sinod, fie cu prilejul vizitelor frățești făcute altor Biserici. Identificându-se întru totul cu însemnătatea momentului, înal Prea Sfințitul Arhiepiscop Teofil radia în jurul său optimism, cu puterea unui balsam care echilibra atât entuziasmul cât și întristarea.

Chemat de Duhul Sfânt, prin Sf. Sinod și Colegiul electoral bisericesc, la slujirea arhierescă, iubitorul de Dumnezeu, I.P.S. Teofil a în-deplinit-o mai întâi la episcopia Romanului. Aici a aflat bogăția tradițiilor ortodoxe și o preoțime cu spirit misionar, păstorită înainte timp îndelungat tot de un ardelean, episcopul Lucian Triteanu. Noul ierarh a adus în Moldova prospețimea, zelul tineresc și metode noi pastorale din comoara studiilor făcute în țară și în Franța. Dar, în același timp și-a îmbogățit experiența sa din pilda marilor ierarhi cărturari pe care Biserica i-a avut în aceste părți ale Țării de Jos a Moldovei. Cu acea zestre, agonistă cu neastâmpărul albinei din florile vredniciilor preoțești, P. S. Episcop Teofil a răspuns la chemarea clerului și credincioșilor de a păstori pe plaiurile scumpe ale nașterii sale.

Tot ceea ce am auzit rostindu-se aici, zestrea spirituală a celei ce se află în lumina rugăciunilor, mi-a încărcat și mai mult sufletul de prețuire, de o bucurie inefabilă, de acea bucurie exprimată și în lacrimi a despărțirii vremelnice, de bucuria triumfătoare a Bisericii noastre, a Bisericii care trece dincolo de timp și spațiu, și își primește și îmbrățișează fiii care au slujit-o cu vrednicie pe pământ. Pe acești ea îi primește și îi rânduiește spre viața cea de veci. În vara aceea

2 a petrecut spre acest tărâm al dimineții celei fără sfârșit pe
re ierarhii săi : arhiepiscopul Teofil și episcopul Oradiei, Vasile
De dimensiuni sufletești deosebite în viața liturgică, culturală,
le și națională în mult încercata noastră viață bisericească, ei
urme neșterse, dar și goluri de împlinit de noi. Roadele stră-
acestor scumpi frați ai noștri vor fi multă vreme izvoare mi-
pentru sfințirii slujitori ai sfintelor altare din aceste părți bine-
ate de Dumnezeu.

ap de patruzeci și patru de ani, Înalt Prea Sfințitul Teofil ne-a
curor părinte și frate iubitor. Pătruns de responsabilitatea mare
ei ierarhice, el a adus în Sfântul Sinod duhul dăruirii și înțele-
desăvârșite față de hotărârile acestui înalt for bisericesc. La pa-
s presărat și a sădit în cugetele preoților învățăminte pentru mi-
lor sfântă, iar credincioșilor tărie în dreapta credință, cu Sf.
ră în mână. Slujitorii catedrelor de la școlile de învățământ
ic și tinerii elevi și studenți îi simțeau dragostea și purtarea de
ca a unui părinte. Impreună — ierarhi, preoți și credincioși — îl
cem pe ultimul drum spre sălașul de sub altarul catedralei unde
afla învierea cea de obște. Reprezentanții autorităților de stat, au
cuvânt de cinstire, simțiri prețioase pentru Biserica noastră stră-
ască și florile iubirii și recunoștinței lor. Și din acest trist prilej
m că avem același drum al credinței ortodoxe și al slujirii nea-
i nostru. Și dacă le slujim după pilda fratelui și părintelui nostru
el, suntem și noi coroana Sfintei noastre Biserici indiferent unde
esim, indiferent cum slujim Biserica și citim Sfânta Biblie. Suntem
oții coroana Bisericii pe care sfintele sinoade ecumenice au numit-o
sfântă, sobornicească și apostolească». Suntem, în fond, coroana
slujitorului Iisus Hristos, Arhiereul nostru cel mare.

Cu dragoste și respect am venit în numele Sf. Sinod, și împreună
erarhii prezenți, să împărtășim un atât de dureros eveniment de
părțire a părintelui duhovnicesc al Arhiepiscopiei Clujului de fiii săi
sobornicești. Acestora le împărtășim tărie, statornicie, încredere și cu-
pentru păstrarea unității de credință, pe care le-a dăruit tuturor
lica Teofil. Acestea vor constitui pentru ei bunuri sufletești nemuri-

toare, o adevărată moștenire neprețuită a noastră a tuturor (Efes. 1, 11; Col. 1, 12). Moșii și strămoșii noștri ne-au învățat că moștenirea părintească nu se risipește, nu se pierde, ci dimpotrivă, aceasta se păstrează și se sporește chiar cu jertfe.

Dispare dintre noi un stejar falnic al Bisericii noastre, care printr-o înrădăcinare în valorile neamului nostru, vrednică de amintirea marșalului înaintași ai Bisericii Române din Transilvania, zeloși apărători ai unității de credință și ai unității neamului, ce au înfruntat vijeliile vânturilor murilor grele și au doborât obstacolele artificiale pecetluind unitatea noastră sufletească. Prin vioiciunea și prin neastâmpărul său dumnezeiesc, ierarhul dragostei și al păcii I.P.S. Teofil, a fost un permanent căutător și descoperitor al oamenilor și al adevărului. Din această căutare nu i-a lipsit rugăciunea care ajută și în aflarea soluțiilor și a dezlegărilor ivite în calea unui ierarh.

Să ne fie tuturor pildă viața și vrednicia pe care atât de mișcătoare le-au scos la iveală rugăciunile, cuvântările, cântările și luminile. Chiar și cel duhovnicesc, văzut doar cu ochii credinței, cu ochii inimii noastre se îndreaptă în fața Prea Sfintei Treimi. Călătoria sa spre veșnicie, ca ați auzit, a început în revărsarea zorilor unei dimineți unice. Căci diminețea este viața care începe dincolo de mormânt, lumina Soarelui din tălpii și «cununa vieții» (Apoc. 2, 10), ziua cea nesfârșită, unde nu durere, nici întristare, nici suspin, ci viață fără de sfârșit.

«Fericit este cel pe care l-ai ales și l-ai primit, Doamne.

«Și pomenirea lui în neam și în neam» (Ps. 64, 4).

Încheindu-se slujba cu cântarea «veșnică pomenire», trupul sufletit al ierarhului Teofil al Vadului, Feleacului și Clujului așezat în cripta de sub altarul catedralei arhiepiscopale, alături de restul acesteia, episcopul Nicolae Ivan.

Prin trecerea la cele veșnice a iubitului ierarh Teofil, credința din de Dumnezeu păzita Arhiepiscopie a Vadului, Feleacului și Clujului au pierdut un părinte duhovnicesc apropiat, un om al rugăciunii și al binții, un profund cunoscător al Sfintei Scripturi și un neclintit apărător al drepte credințe.

Dumnezeu să-l așeze între aleșii Săi !

INCETAREA DIN VIAȚĂ A EPISCOPULUI VASILE COMAN AL ORADIEI

După o lungă perioadă de suferințe trupești și sufletești a trecut cele veșnice vrednicul de amintire Dr. Vasile Coman, episcopul Oradei. Născut la 24 decembrie 1912, în localitatea Dealul Călnicului, lângă Iulia, a făcut studiile la Academia teologică andreiană din Sibiu, după mai mulți ani de activitate pastorală, la parohia Sirnea Brașovului, a urmat cursurile de doctorat, secția «Practică» și a fost doctor *in Teologie*. Activează ca preot și profesor și ca protopop 12 ani în orașul Brașov unde reușește să capete o bogată experiență pastorală. În anul 1970 este ales și hirotonit arhiereu al eparhiei Oradei. Cu înțelepciune, cu noblețe, cu tact pastoral, a știut să-și pășăască preoții și credincioșii și să aibă un cuvânt înțelept, atât în cadrul Sinod al Bisericii noastre, cât și în forurile ecumenice internaționale ca trimis al Bisericii noastre.

Episcopul Vasile a editat lucrări de mare valoare pentru activitatea pastorală a clerului, cum sunt cunoscutele volume: «Hristos în viață», «Religie și caracter» și mai ales cuvântările liturgice cuprinse în volumul: «Slujind lui Dumnezeu, slujim oamenilor». A fost un înțelept gospodar, reușind să sprijine construirea a 36 biserici, a 150 case parohiale, a 5 sedii protopopești, a unui cămin preoțesc și a unui muzeu în sediul Episcopiei.

La slujba înmormântării care a avut loc în «Biserica cu lună» din Oradea, în ziua de 14 iulie 1992, au participat ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și asistat: reprezentanți ai conducerii Statului, prefectii județelor Bihor, Sălaj și Satu Mare, reprezentanți ai primăriilor județene, precum și reprezentanții cultelor locale: P. S. Sa Vasile Hossu, episcop greco-catolic, P. S. Sa Jozsef Tempfli, episcop romano-catolic și Eminența Sa Szilveszter Tökeş, episcop reformat.

Înainte de a se face îndătinata ocolire în jurul bisericii s-au rostit și multe cuvântări de omagiere, precedate de o prezentare amplă a activității și activității Episcopului Vasile, de către P. S. Sa Ioan Mihălțan, arhiepiscopul, arhiereu vicar, care a deschis seria cuvântărilor, vorbind în numele preoților și credincioșilor din eparhia Oradea. A luat cuvântul și P. S. Sa Mitropolit Antonie al Ardealului, care, «dând bună mărturie despre Dumnezeu despre Episcopul Vasile al Oradei», a spus:

«În pragul împlinirii vârstei de 80 de ani, Dumnezeu l-a chemat la sine pe cel ce a fost, aproape 22 de ani, episcopul Vasile Coman al Oradei. A fost, cum spune psalmistul, «în putere», iată, aproape întreaga perioadă de după șaptezeci de ani, șirul anilor pământești întreprinzându-i-se numai cu puțin înainte de a trece pragul în perioada «osteneții și a durerii». Căci zice psalmistul: «Zilele vieții noastre sunt șaptezeci de ani, iar pentru cei în putere optzeci de ani, iar ceea ce este rămas mult nu e decât osteneală și durere» (Ps. 89, 10). Dumnezeu l-a răbdat, chemându-l, căci de la Domnul vin toate, și viața și sorocul morții. Tot psalmistul, acest mare înțelept și profund cugetător, vorbind despre anumite morți, întrebuițează cuvinte asupra cărora ar trebui

să meditam îndelung: «Scumpă este înaintea Domnului moartea celor vișoșii lui» (Ps. 115, 6). E ca și cum ar zice că El, Dumnezeu, îi trece pe aceștia în Împărăția Sa, răscumpărându-i în chip deosebit, iubindu-i mai mult, răsplătindu-i cu belșug de daruri scumpe.

Adormitul întru Domnul, episcopul Vasile, pe care îl conduce astăzi pe drumul cel din urmă, de pe pământ în veșnicie, pleacă după a împlinit un destin pământesc alcătuit din muncă, studiu, slujire, și a ruit pentru alții, trecând în optzeci de ani prin toate treptele învățăturii, fiind doctor în teologie, și prin toate treptele slujirii, până la o arhierescă, întotdeauna cu încredințarea, cum o spunea adesea și cum a spus-o chiar în titlul uneia din cărți — căci a scris multe cărți — «Slujind lui Dumnezeu, slujim oamenilor» (ed. 1980 și 1984), făcând atât de adevărat și faptul că slujind pe oameni, îl slujim pe Dumnezeu.

A avut întotdeauna convingerea că mâna Providenței l-a condus într-acolo unde era nevoie de dânsul. S-a făcut, astfel, împreună cu crător cu Providența după învățătura Sfântului Pavel că trebuie să fim «împreună-lucrători cu Dumnezeu» (I Cor. II, 9). Mâinile întinse lui Dumnezeu i-a răspuns întinzându-și mâna sa, și așa și-a desfășurat, cu duhul, lucrarea împreună-lucrării faptei celei bune și a credinței roșii toare. Când împlinea 75 de ani și când l-am sărbătorit aici, mărturisesc: «Am înțeles că venirea mea la Oradea a fost un act al Providenței, care trebuia să-l împlinesc». Și adăuga afirmându-și principiul de care s-a lăsat călăuzit în viață: «Căci Providența ne conduce chiar și atunci când nu ne dăm seama și nu o înțelegem». Acest principiu dezvăluie o credință puternică, o înțelegere limpede a relației om-Dumnezeu, adică acea înțelegere care îi dă creștinului liniștea, curajul, îndrăzneala, băvirea de ispită îndoielilor, depășirea incertitudinilor, încrederea în ajutorul lui Dumnezeu.

Providența l-a adus la Oradea unde, într-adevăr era nevoie de el. De el anume. Pentru că avea o largă experiență pastorală, de profesor parohie, de profesor și de protopop, activități desfășurate la țară și în oraș ales în Brașov, oraș în care a slujit 35 de ani. Vremurile chemării la slujirea arhierescă, într-o Românie căzută în propria-i robie, în care se impunea ateismul ca doctrină oficială de stat, în școli și în toate ramurile vieții sociale, au fost vremuri de luptă pentru menținerea credinței și a umanității oamenilor, mereu sub amenințarea dezumanizării a golirii de sens și de suflet. Episcopul Vasile Coman a știut ce are să facă și, cu inteligență, cu perseverență, refuzând descurajarea — care a făcut de altfel întreaga ierarhie și preoțimea românească — a aprins focul credinței aprins, și-a vizitat cu timp și fără timp parohiile, a slujit, a sfătuit, a scris, a predicat, găsimu-și timp și pentru realizări materiale sebite în păstrarea, renovarea, restaurarea bisericilor și a instituțiilor eparhiale, realizând chiar biserici noi, case parohiale, instituții eparhiale noi.

N-a fost ușor și nu de puține ori a trebuit să se prefacă a nu se deranja de serva jigniri și insulte din partea multor zeloși ai defunctului rege care cenzurau de aproape activitățile bisericesti, scrisul, viața bisericesti în general.

A izbutit să răzbată prin epocă tocmai pentru că a avut și a știut mereu că are cu el acel mare aliat pe care l-a numit Providența din

Măndețe, moderat dar și hotărât când nu trebuia făcut nici un rabat adevăr și de la misiunea arhierescă, a știut să-și țină clerul în te și la datorie, așa încât nici un credincios să nu fie lipsit de ența duhovnicească tradițională și fundamentală existenței români- de pe cuprinsul eparhiei sale. Larg la suflet, cu înțelegere pentru cu serioasă atitudine ecumenică locală, dar și internațională, a dus din partea Bisericii noastre, ani de zile, dialogul dintre ortodo- românească și luteranism.

Cât și câte a făcut în cei 22 de ani de arhierie, ni-l descoperă ca pe o energie plină de har și de adevăr. O activitate aproape neverosimilă, ad e de adunat la un loc pe seama unui singur om.

Iată de ce trecerea la cele veșnice e și o chemare la odihnă, la plată. În cazul unor astfel de destine rotunjite prin realizări deose- te, moartea, ca și viața, devine un dar al lui Dumnezeu, o încununare, ruitudinea împlinirii datoriei, a misiunii pentru care am fost trimiși pe mânt. Își puna mereu întrebarea: «Ce ai făcut din viața ta?». I-o pune și Dumnezeu. Dar pentru că a știut că aceasta va fi întrebarea pitală și s-a pregătit pentru «a da răspuns bun», suntem încredințați așa va fi și că i se va face o bună primire Dincolo. Din lumea noas- ă, în care noi mai rămânem o vreme, pleacă împăcat cu oamenii și cu Dumnezeu.

Vorbea odată — tot la împlinirea a 75 de ani — de Moise care, entru că s-a îndoit la un moment dat de poruncile și promisiunile lui Dumnezeu, n-a ajuns să vadă Canaanul pământesc. Cei care l-am as- ultat atunci, am înțeles vorbirea în parabolă: să nu ne îndoim; va eni eliberarea din pustie! El nu s-a îndoit și iată i-a dat Dumnezeu angimea de zile și a văzut Canaanul, eliberarea Țării din pustiu des- rompunerii și al dezumanizării în care o aruncase regimul de dictatură omunistă atee. A murit împăcat.

Și n-a murit, căci noi credem în înviere. Ortodocșii francezi — poate și alții, dar eu de la ei am auzit expresia: s-a născut în cer! Il est né dans le ciel!

Acum bătrânul nostru frate Vasile, bătrânul păstor și învățător al plaiurilor bihorene, a întinerit, a redevenit prunc ceresc. Aseară când la Priveghere vorbea Prea Fericitul și își pornea cuvântul de la mo- mentul apusului soarelui care tocmai atunci scăpăta la capătul orizontu- lui, mi-au venit în gând cuvintele marelui Eminescu: «Și dacă soarele apune, el și răsare undeva». Prea Sfințitul care apune acum, «el și răsare undeva». Dumnezeu să-l primească în Împărăția Sa și să-l odih- nească cu dreptii. De multe ori zicem că viața e osteneală și povară și moartea e eliberare. Noi românii credeam așa și pe vremea când eram încă ascunși în strămoșii daci, credincioși în nemurire. Această credință și asumarea vieții ca osteneală nu ne-a demobilizat însă niciodată. Dim- potrivă, socotind a fi fost trimiși aici cu rost, ca prin osteneală să eli- berăm cât mai mult bine pe seama aproapelui, ne-am luptat și ne luptăm pentru înmulțirea virtuții, a binelui, a frățietății și a tuturor mijloacelor care le promovează. Așa s-a luptat până în ceasul din urmă și P. S. Epis- cop Vasile.

Și de va fi greșit el ceva, să ne rugăm Domnului să nu-i pună la socoteală greșelile, ci, mai degrabă, în balanța socotelilor finale să-i strângă laolaltă faptele cele bune cu care rămâne și în amintirea noastră. Fie ca și amintirea noastră să se adauge pe talerul judecății, despre el, acum la plecarea lui.

Pe mama mea Elisabeta, Dumnezeu s-o ierte, ce a trecut la Domnul la aceeași vârstă ca și a răposatului, o auzeam, când eram copil, spunând în casă la un moment dat despre câte un om fie foarte bolnav, fie ajuns la adânci bătrânețe : «L-a iertat Dumnezeu». Incetul cu incetul, crescând, am înțeles metafora plină de sens creștin în teologia și gândirea țărănească : «L-a iertat Dumnezeu», înseamnă că «a murit», moartea fiind socotită împăcarea ultimă cu Dumnezeu, însemnând bunățatea lui Dumnezeu care ne ia când ne iartă, după ce ne-am făcut canonul pământesc, după ce ne-am împlinit corect și creator destinul, și ne-am netezit drumul spre un Dincolo al liniștii și al fericirii, cum zice și cântarea bisericească de la înmormântare : «Fericit ești astăzi suflete» !

Dar moartea... e moarte. E despărțire. Definitivă. Și o mare durere pentru cei care rămân, pentru familie, pentru păstoriți.

Adresez un cuvânt de mângâiere din partea Mitropoliei Ardealului, Crișanei și Maramureșului celor ce rămân înlăcrimați, și-i asigur că noi toți încercăm aceeași durere la această despărțire. Fie însă ca amintirea vieții lui exemplare, a faptelor lui mari, a staturii lui duhovnicești pastorale, culturale și gospodărești, să rămână în urma sa ca o mângâiere și ca un exemplu. A fost unul dintre cei mai buni dintre noi.

Și să-l rugăm pe Dumnezeu, să-i dea odihnă și iertare, și pomenirea lui — căci de astăzi trece în istorie ca mare ierarh al Eparhiei Oradiei — pomenirea lui să fie din neam în neam. Amin».

Au mai luat cuvântul dl. prof. Gheorghe Vlăduțescu, secretar de stat pentru Culte, P. Cuv. arhimandrit Iorest Grebenea, starețul mănăstirii Izbuc, Dl. inginer Vasile Blaga, prefectul județului Bihor, P. C. P. Lucian Augustin, din partea Centrului eparhial și apoi P. S. Sa Vasile episcop greco-catolic din Oradea, care a spus :

«Sunt aici ca să aduc condoleanțele credincioșilor și ale preoților și ale mele personal, pentru pierderea acestui suflet ales al Bisericii noastre ortodoxe, care timp de 22 de ani a păstorit cu mințea sa luminată, cu dragostea sa de adevărat păstor această eparhie grea din punct de vedere tactic.

Dar tocmai această înțelepciune pe care el o atribuia Providenței Divine l-a ajutat în împrejurările grele să poată salva ceea ce este mai important, spiritul creștin al Bisericii românești din Ardealul de Nord.

Noi îi suntem foarte recunoscători pentru că în timpul acestor ani a simțit cumva o adiere, o adiere de primăvară care ne încurajează puțin.

Știți prin câte am trecut și de aceea am venit aici ca să fiu și eu alături de ceilalți simpatizanți ai Bisericii Ortodoxe, ca să fiu și eu alături de preot care are darul de la Dumnezeu să lege și să dezlege păcatul. Am venit să dau dezlegare din partea noastră, a celor pe care i s-a părut că i-a supărat, ca să fie liniștit în fața Dreptului Judecător în această clipă când sufletul s-a despărțit de trup și dă socoteală de tot ce a făcut în viață, să fie liniștit că noi îl iertăm, că noi nu avem de

am, pentru că a fost de o mare bunătate. S-a simțit aceasta ori ori ne-am întâlnit la vreo festivitate, totdeauna a venit cu brașchise, ne-am îmbrățișat, ne-am dat sărutarea frățească. Ceea ce impresionat a fost modestia lui. Odată eram de ziua eroilor în cinutul lângă altul, schimbând câte o vorbă. Programul s-a cam era obosit. Era un singur scaun și mi-a zis : «Prea Sfințite, îmi ie să mă așez pe scaunul acesta, pentru că e numai unul ?». Sigur am învoit.

Am rămas cu această impresie că nu m-a privit de sus, pe mine cel șeam din închisoare și iată că el îmi cerea scuze, îmi cerea învoire, și de aceea am venit cu această cârtică în care este dezlegarea cum se face și în Biserica soră, ortodoxă, pe care vreau să o rostesc reună cu toți cei de față.

«Stăpâne, mult îndurate, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeuul nostru, Care ai dat sfinților Tăi ucenici și Apostoli cheile împărăției cerurilor, iar după sfântă învierea Ta, cea de a treia zi, cu harul Tău le-ai dăruit puterea de a lega și dezlega păcatele oamenilor, ca să fie legate și în cer câte de dâșii pe pământ s-au legat, și tot așa să fie dezlegate și în cer câte de dâșii pe pământ s-au dezlegat; Cel ce prin nespusa Ta iubire de oameni ne-ai învrednicit și pe noi smeriții și nevrednicii robii Tăi să fim moștenitori ai aceluiași preasfânt dar și har, ca și noi de asemenea să legăm și să dezlegăm cele ce se întâmplă în poporul Tău; Insuți, preabunule Împărate, prin mine, smeritul și nevrednicul robul Tău, iartă robului Tău episcopul Vasile orice a greșit ca un om în această viață; și-i iartă lui toate câte a păcătuit cu cuvântul, sau cu lucrul, sau cu gândul, dezlegându-l și de legătura pusă în orice chip asupra lui, cu care el însuși de mânie sau din altă pricină s-a legat pe sine, sau de la arhieru, sau de la altcineva a suferit o alunecare ca aceasta, prin pizma și prin lucrarea diavolului. Binevoiește, Preabunule și mult îndurate, ca sufletul lui să se așeze cu sfinții, care din veac au bineplăcut Ție, iar trupul să se dea firii celei zidite pe Tine. Că binecuvântat și preaslăvit ești în veci. Amin».

A vorbit apoi Dl. inginer Petru Filip, primarul municipiului Oraș și P. S. Sa Jozsef Tempfli, episcop romano-catolic din Oradea care spus :

«Citind cu durere înștiințarea despre încetarea din viață a Prea Sfinției Sale Dr. Vasile Coman al Oradiei, am remarcat deosebit două sentimente exprimate : unul de totală certitudine cuprinsă în cuvintele fost chemat la Domnul pentru a sluji în veșnicie la altarul cel ceresc», iar de încheiere, de salutare, de modestie, de frică de Dumnezeu rugăciunea — «Bunul Dumnezeu să-i facă parte de dreapta Sa răscăltire și să-i hărăzească veșnică odihnă !».

Prindem ambele sentimente într-unul singur — speranța de bine temeiată în mai mare măsură pe bunătatea Domnului și în mai mică măsură pe meritul nostru. Ca frate în preoție, în preoția Domnului, în episcopat, din partea comunității romano-catolice de Oradea ne alăturăm speranței cu rugăciune. Ne amintim și de un gest de ecumenism al fratelui nostru episcopul Vasile, manifestat prin ridicarea unei bisericuțe la Urziceni-Pădure, în urmă cu vreo douăzeci de ani, spre a servi ambelor biserici.

Nu condiționăm condoleanța, speranța și rugăciunea noastră de probleme existente în legătură cu destinele bisericilor noastre, ba chiar socotim că orice apropiere de lumina cerească, de veșnicie, se pare în aceste clipe de reculegere, că pot să aducă în toate mai multă lumină mai multă iubire.

Prea Sfințite Părinte Episcop Vasile, rugați-vă Domnului pentru noi toți, ajungând acum în apropierea luminii celei cerești».

A rostit apoi un cuvânt Dl. prof. dr. ing. Teodor Maghiar, rectorul Universității din Oradea care, evocând chipul P. S. Vasile, a spus :

«Se împlinesc aproape 22 de ani de când în această sfântă catedrală a fost instalat ca episcop P. S. Sa Dr. Vasile Coman. Din parte autorităților, din acea vreme, a fost întrebat, având în vedere faptul că avea familie, dacă se angajează la această muncă grea. Prea Sfințitul a răspuns că un soldat, când pleacă pe front, nu ia familia cu el. Așa a și făcut.

Domnia Sa a venit la Oradea, angajându-se în munca de reorganizare a Bisericii din această parte de țară, pentru ca să slujească lui Dumnezeu în paralel cu slujirea oamenilor, iar familia sa după aceea a rămas la Brașov.

Desigur că așa după cum s-a arătat în frumoasele cuvântări până acum, mă alătur și eu tuturor celor care l-au caracterizat pe P. S. Sa întâi ca un om devotat lui Dumnezeu și după aceea devotat poporului din care făcea parte.

Ca apropiat al P. S. Sale, l-am cunoscut și la bucurii și în situații de supărare pentru nerealizări, pentru că a avut o muncă deosebit de grea.

Cu toate acestea, niciodată nu a dat înapoi, niciodată nu a dezechinat din fața problemelor.

În discuțiile avute cu P. S. Sa în legătură cu activitatea ce se desfășura sub directa și înțeleaptă sa îndrumare, mereu se întreba : «Cum am făcut destul ? Oare am făcut bine ? Oare credincioșii au fost mulțumiți ?».

Niciodată nu s-a gândit la obosala sa. Aceste gânduri ce stăteau mereu în mintea sa sunt o mărturie a dăruirii sale totale pentru slujirea arhierescă, pe care a cinstit-o cu toată puterea ființei sale.

Nu pot încheia fără a-l caracteriza pe P. S. Sa printr-o scurtă rugăciune versificată, apărută într-una din publicațiile eparhiale din Oradea cu câțiva ani, în care se spune : «Nimănui să nu-i faci rău / Că te slujești lui Dumnezeu».

Acesta a fost episcopul Dr. Vasile Coman, bunul și blândul arhipăstor sufletesc.

În activitatea pe care a desfășurat-o a fost pentru mine în primul rând un model de iubire față de oameni, de dăruire, un om care să încurajeze, să îndemne la răbdare și la mai multă stăruire în rugăciune.

Îmi amintesc de bucuria pe care a încercat-o atunci când Prea Sfințitul a aprobat înființarea Facultății de teologie la Oradea, rectorul Universității din Oradea, și apoi de o altă mare bucurie, pe

re ultimele sale bucurii, aprobarea construirii unei catedrale noi, de necesare la Oradea.

Pentru toate acestea și pentru multe altele, în numele mirenilor, colegilor de la Universitate și al meu personal, îi mulțumim foarte mult pentru toate și ne angajăm să ducem la bun sfârșit, cu ajutorul lui Dumnezeu, ceea ce avea în plan, în sufletul său mareț.

Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească în pace !».

Au mai luat cuvântul : P. C. Pr. prof. dr. Dumitru Abrudan, de la Facultății de teologie din Oradea, în numele profesorilor de teologie ; Dl. prof. Vasile Olteanu din partea Muzeului din Scheii Brașovului ; P. C. Pr. Aurel Pușcaș, din partea preoților, protopopilor și credincioșilor din Eparhia Oradea ; P. C. Pr. Ioan Negroiu, fost conferențier economic ; Dl. Econom Valeriu Chisui, membru al Adunării eparhiale.

In încheiere a luat cuvântul Prea Fericitul Părinte Patriarh Ortodox, care a spus :

«Intrucât oboseala covârșește forțele noastre, voi adăuga doar câteva gânduri foarte prețioase mie și membrilor Sf. Sinod cu prilejul acestui trist eveniment din viața Bisericii Ortodoxe Române. De mult timp aș vrea să revăd Oradea, de mult aș dori să mă bucur împreună cu dvs. toți de roadele arhipăstorești care s-au oglindit aici, și cele de sub dictatura cruntă și cele de acum din sfânta libertate. Dar Dumnezeu a rânduit altfel, ca să vin în această împrejurare. Am venit cu mult respect, cu multă dragoste, cu multă prețuire nu numai pentru arhipăstorul sufletesc, cât și pentru preoții și credincioșii din această parte de țară, pentru toți ceilalți frați creștini cu care vă împlețiți gândurile, rugăciunile, năzuințele pe care le-am auzit și în aceste clipe exprimate în fața Sf. Altar.

Aș vrea să insist asupra pildei pastorale pentru noi slujitorii altarelor, îndeosebi pentru toți credincioșii. Un om care a știut să facă din fiecare clipă o sărbătoare a vieții lui, un om care a știut să facă din fiecare întristare, chiar din fiecare lovitură, un prilej de curaj, un prilej de întărire, un om care în această dictatură ateistă a putut să zidească biserici, să picteze atâtea biserici, să tipărească cărți. Nu mai amintesc de predicile pe care le-a rostit o viață întreagă.

Ce pildă pentru un slujitor al altarului, ce pildă pentru un credincios care, datorită acestor jertfe, s-a bucurat în anii de întuneric de lumina lui Hristos, lumina care luminează în întuneric, a luminat această lumină și a purtat-o vrednicul de pomenire P. S. Episcop Vasile Coman.

Să urmați, iubiți frați și surori în Domnul, pilda Sa de credință, de dărzenie, de iubire pentru altarul străbun și pentru semenii.

O pildă care va rămâne tipărită adânc în inima Bisericii noastre. Ca membru al Sf. Sinod a fost ziditor. Nu puține au fost momentele din Sf. Sinod — pentru că atmosfera noastră este cea patristică de discuții, de împărtășire a părerilor și a experiențelor, dar, e adevărat, în limitele învățaturii Sf. Evanghelii și a Sfinților noștri Părinți, a Sf. Tradiții — când găsea soluția P. S. Vasile, când, în urma intervențiilor P. S. Sale, s-au luat hotărâri importante pentru viața Bisericii.

În orice fel de împrejurări găsea soluția pentru a potoli valuri, pentru a aduna și armoniza.

L-am prețuit mult personal, l-am cunoscut ca preot și m-am implicat, cum s-a spus, la devenirea sa, înainte rugându-l să-mi fie colaborator ca arhiepiscop-vicar la episcopia Aradului. Dar Dumnezeu a rânduit ca în același timp să fie chemat aici la Oradea. Am avut clar în mintea mea că ceea ce cunoșteam despre părintele protopop și preot Vasile Coman, de la Brașov, va contribui la potolirea furtunii ce se stărnise aici.

S-a potolit și, iată, dăm slavă lui Dumnezeu că aici s-au auzit azi rugăciuni din partea celorlalți frați ai noștri de la Bisericile surori creștine, s-au auzit gânduri, și ele au avut puterea să ne adune aici în fața Sfântului Altar. Să ne adunăm și pe mai departe cu curaj și cu credință în Dumnezeu pentru că, cu cât vom întârzia să ne vedem unii pe alții, cu atât prăpastia și răceala dintre noi va crește.

Să avem credința că fiecare dintre noi purtăm chipul lui Dumnezeu, că fiecare dintre noi suntem înzestrați să slujim unitatea creștină, să slujim unitatea neamului nostru românesc, a țării noastre.

De aceea, încheind pentru a nu abuza prea mult de răbdarea dumnezeavoastră, vă îndemn, iubitorilor fii și fiice duhovnicești, slujitori ai sfintelor altare, încercați ca să-i urmați pilda, încercați să înviorați amvonul acuma când nimeni nu ne mai împiedică. Încercați să picurați, în sufletele copișilor și tinerilor, lumina lui Hristos. Încercați să adunați credincioșii la altarul credinței. Încercați să aduceți lumină și pace, să aduceți înțelegere acolo unde aceasta lipsește, pentru că Biserica noastră și învățătura noastră are în tezaurul ei «leacul» acesta făcătoare minuni al apropierii, al înțelegerii, al iubirii. Pentru că Dumnezeu este iubire și pe aceasta trebuie să o păstrăm și aceasta i-a și fost misiunea celui pe care îl petrecem astăzi, iubirea de Dumnezeu și iubirea de oameni. Cu această iubire îl petrecem și noi pe ultimul drum, cântându-i din toată inima, «veșnică să-i fie pomenirea». Amin !»

După ce s-a sfârșit șirul cuvântărilor, intonându-se îndătinata cântare «veșnica lui pomenire», trupul neinsuflător al episcopului Vasile a fost așezat în cripta din «Biserica cu lună», alături de ierarhii României: Ciorogariu și Nicolae Popovici, de curând adus și el. Veșnică să fie pomenirea lor !

SFÂNTUL APOSTOL ANDREI, OCROTITORUL SPIRITUAL AL ORAȘULUI GALAȚI

Sesiunea de comunicări
a Comisiei de Istorie ecleziastică română

Nu se putea alege un moment mai prielnic pentru o sesiune și o serbare adevărată, decât ziua prăznuirii Sfântului Andrei, întâiul propovăditor al Evangheliei la strămoșii noștri și primul chemat la ucenicia Mântuitorului Hristos. De fapt, ziua de 30 noiembrie, anul 34—50 este cunoscut de istorie creștină și românească a neamului nostru. Atunci am început să scriem în istoria creștină în care suntem și ne mișcăm și astăzi și vom merge până la Judecata de apoi.

Bine a gândit ierarhul tânăr al locului, P.S. Dr. Cassian, la îndemnul Mântuitorului și încercatului său ocrotitor : I.P.S. Arhiepiscop Antim al Dunării de Jos, ca să chivernisească și să găsească, cu reprezentanții autorității locale, timpul, locul și prilejul desfășurării «Serbărilor Galațiene», serbări prilejuite de declararea oficială și acceptarea de către toți locuitorii de aci și împrejurimi a zilei de 30 Noiembrie, ziua Sfântului Andrei ocrotitorul spiritual al Cetății Galațului.

Este un început bun în Canaanul românesc ca în orașul de la Dunăre să lumineze Crucea răspântiilor, a atenționării, a chemării și a liniștii, a ocrotirii apelor și a oamenilor : semnul în forma vânturilor, anotimpurilor, oaselor încrucișate sau semnul asigurării depline în circulația mondială : Crucea Sf. Andrei în formă de X (simplă sau multiplă XX). Frumos și adevărat, înălțător și emoționant faptul că un ierarh foarte activ însoțit de consilierii tineri și preoți destoinici au reușit să convingă autoritățile și să reconvertească oficialitățile în vederea dezvelirii adevărului de două mii de ani că suntem în același timp români și creștini. Și încă unde ! aci la brâul Dunării, fluviu sfânt al Dacilor atât de cinstit până la zeificare de către greci (Istros) și de către romani (Danubius). Ce feerie și ce extaz, ca urmașii locuitorilor, destul de puțini atunci — azi numeroși —, să întâmpine nu pe un apostol al lui Hristos, Andrei, ci să se bucure, să reprezinte ortodoxia neabătută de la Evanghelia Mântuitorului, transmisă de cel întâi chemat de Domnul. Totdeauna Pontul Euxin (Marea Neagră) ca și Delta Dunării au fost locuri de popas duhovnicesc. Ele au fost transformate într-un nou lac de pescuit, într-un Ghenizaret veșnic și într-o chemare și trimitere a pescarilor de oameni, într-o evanghelizare a neamurilor de aici, de la Dunăre. Considerăm actul de la Galați o Magna Charta a orașelor creștine de origine apostolică. Aici, în Galați, cu titlu ce provine de la nume de negustori sau, de ce nu, Gallata secunda de la Galata Cornului de Aur etc., trăiau daci, sciți, greci, perși, romani, mai târziu daco-romani (valahi), negustori (greci, slavi, turci, nemți) azi români și cu ei și pe lângă ei minorități conlocuitoare și comunități creștine (greci, ruși, lipoveni, turci, bulgari, italieni, spanioli, nemți ș.a.). Descoperirile arheologice, piese și mărturii confirmă și întăresc cele de mai sus. Orașul luminează, Galați, a strălucit intru toate, dar s-a acoperit cu «știință» diabolică, de ceața ideologiilor

păgâne și atee de-a lungul timpului. Și acum a fost «plinirea vremii» adevărului, cum scrie Sf. Ap. Pavel fraților creștini, bunicilor sau verilor noștri : Galatenilor (cap. IV, 4).

Iată atâtea motive și motivații pentru care a fost ales locul și timpul «Serbărilor Galațiului».

Încă din seara zilei de 27 noiembrie 1992, membri ai Comisiei ecleziastice au sosit la Galați, printre aceștia II.PP.SS. Mitropoliți : Nestor al Olteniei, președintele Comisiei de istorie ecleziastică ; Antonie al Ardealului ; P. S. Gherasim, episcopul Râmnicului ; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, decanul Facultății de teologie a Universității din Sibiu ; Dl. Prof. Ion Barnea ; Pr. Anton Despinescu, profesor la Institutul romano-catolic din Iași ; P. C. Diac. Petru David, profesor la Facultatea de teologie a Universității București, care a primit și sarcina de secretar, întrucât P. C. Pr. Prof. Viorel Ioniță era plecat în misiune.

Seara, a avut loc prima întrunire cercetându-se și definitivându-se programul prezentat de P. S. Casian, arhieru-vicar al Episcopiei Dunării de Jos. S-a făcut și o vizită frățească I.P.S. Dr. Antim Nica.

Sâmbătă, 28 noiembrie 1992, dis-de-dimineată, P.S. Casian, însoțit de slujitori ai catedralei episcopale, de oficialități ale orașului și de comandanții militari ai unităților terestre și Marinei, a săvârșit un Tedeum și a sfințit Monumentul eroilor din oraș. Pe străzi, la porțile instituțiilor și întreprinderilor fluturau Tricolorul și steaguri albastre pe care se putea citi : «Serbările Galațiului» ; «Orașul ocrotit de Sf. Andrei». În această atmosferă de evlavie și cucernicie, fără zgomot și emfază, mii de cetățeni ortodocși și de alte convingeri religioase trăiau și participau la un eveniment unic în istoria orașului și a țării întregi.

Deschiderea serbărilor a avut loc în «Sala Club C.F.R.» la ora 10. Primarul orașului, după ce s-a rostit rugăciunea *Tatăl nostru*, a prezentat în fața tuturor o documentată și simțită alocuție-invocare arătând rostul, indemnul și actul de dreptate ce se face acum Cetății Galațiului, intrând oficial — căci în tradiție era — sub ocrotirea celui ce a propovăduit Evanghelia la Mare și pe Dunăre : Sfântul Apostol Andrei.

În calitatea sa de gazdă, inițiator și înfăptuitor, P.S. Casian a subliniat deplina armonie între cerințele religioase și necesitățile orașului Galați : Ierarhii și clerul, pe de o parte, și oficialitățile și conducătorii de instituții și fabrici-uzine au format un tot deoarece aceiași credincioși ai Bisericii străbune sunt și cetățenii orașului. Dar ceea ce-i unește și mai mult este dragostea pentru cel ce ne-a transmis credința în Hristos, cel ce a trăit și a propovăduit în aceste locuri : Sf. Ap. Andrei. Și bine s-au ales aceste zile pline de bucurie și frumusețe după o toamnă destul de bogată pentru această regiune, ca să ne bucurăm și să ne veselim acum.

În continuare, P.S. Sa a istorisit viața Sf. Andrei și legăturile apostolului cu strămoșii noștri, descoperirile arheologice din împrejur-

Galaților, cetăți și edificii creștine din dreapta și stânga Dunării
viața intens-creștină în timpurile apostolice și perioadei im-
mătoare. Nu departe de aici, a subliniat P.S. Casian, se află ceta-
și castrul de la Barboși, cercetate în ultima vreme, unde abundă
de de basilici și piese creștine. Dezvelirea unor edificii romane și
ține în noile cartiere ale orașului (Țiglina I, II) îndreptătesc pe
ici și ne încântă pe noi că populația de aici are, așa cum are în
aria de formare a poporului român, o neînteruptă continuitate și
itate, mai ales de la predica Sf. Andrei.

Cele de mai sus și multe altele sunt cuprinse în revista atât de
: *Călăuză ortodoxă*. Publicație religioasă lunară și acum oma-
ă editată de Episcopia Dunării de Jos, revistă recomandată de vor-
celor de față. De fapt, în mapa fiecărui participant a fost introdus
mentarul necesar înțelegerii evenimentului.

Ca un omagiu adus Centrului eparhial, prefectul județului Galați
os în evidență străduința clerului și credincioșilor pentru organi-
za și desfășurarea «Serbărilor Galaților». Domnia sa, ca ardelean,
arătat satisfăcut de reușită și de participarea tuturor cetățenilor
șului și locuitorilor din împrejurimi la această bucurie românească
creștinească.

Mulțumind, P.S. Casian a dat cuvântul invitaților pentru a pre-
ta scurte mesaje. În afara celor citați mai sus au vorbit prefecți ai
județe vecine, profesori ai Universității Galați, istorici, oameni de
ă și cultură ai Municipiului.

După o scurtă pauză, s-a trecut la prezentarea unor comunicări,
cadrul Comisiei de istorie ecleziastică, legate de evenimentul respec-
r. Astfel, I.P.S. Antonie a vorbit despre persoana și personalitatea
Gherman al Durostorumului. De fapt, o comunicare susținută la
băia, cu ani în urmă, completată și adecvată zilei jubileului. Se știe că
Gherman a fost canonizat de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române
trecut în calendarul creștin ortodox. I.P.S. Sa, cu arta-i specifică, a
pletit viața sfântului pomenit cu activitatea prietenului lui Gherman
mare teolog al vremii, tot din Dacia Pontică (Dobrogea): Sf. Ioan
Casian. Amândoi au fost ucenici îndepărtați ai Sf. Ap. Andrei și pro-
văduitori neabătuți de la dreapta credință în Evanghelia Mântuito-
rului. Trăirea lor în Hristos, slujirea lor, dragostea pentru pământul
răbun ne îndreptătesc pe noi cei de astăzi să le urmăm pilda, să le
ducem cinstirea meritată. Sămânța aruncată de Sf. Andrei s-a prins,
a fost înmulțită și a rodit pe acest pământ, așa cum se vede acum.

Comunicarea I.P.S. Antonie a fost ascultată cu deosebit interes.

I.P.S. Nestor a abordat o temă inedită în legătură cu locașurile
vechi de cult ortodox : Mănăstirile din Basarabia. Ca o urmare firească
a predicii Sf. Andrei, ca o dovadă a adevărului Evangheliei răspândit
în toată aria de formare a poporului și limbii române, părțile dintre
Prut și Nistru au receptat credința curată a lui Hristos. Locașurile de
cult și mai ales mănăstirile stau mărturie. Multe și necunoscute sunt,

dar s-au păstrat mai ales cele din epoca lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Vorbitorul a insistat asupra mănăstirii Căpriana ca simbol al monahismului românesc din aceste părți care a primit tradiția veche, a conservat specificul obștii călugărești românești și a transmis experiența de viață celor ce au urmat până astăzi. Toate tradițiile sfinte andreiene pontice și cele din Delta Dunării au constituit specificul monahismului românesc, așa cum s-a arătat și de către I.P.S. Antonie când s-a referit la cei doi monahi ai neamului românesc: Ioan Casian și Gherman.

Ample referiri a făcut I.P.S. Mitropolit Nestor la mănăstirile complet distruse sau în ruină din sudul Basarabiei și mai ales cele de pe Chilia, brațul Dunării. Și așa cum urmașul de mai târziu al Sf. Andrei, Iachint de Vicina s-a transferat în cetatea voievodului Basarab, la Argeș (1359), tot așa Mușatinii din Moldova transferă pe Iosif de la Cetatea Albă, tot urmaș al Sf. Andrei la Suceava (1400). Deci până în acest timp și după, continuitatea apostolică andreiană a fost și a rămas neîntreruptă.

Și intervenția I.P.S. Sale a fost ascultată cu multă plăcere, P.S. Casian mulțumind Înaltului invitat. Se știe, a subliniat P.S. Sa, cei doi mitropoliți care au răspuns invitației noastre sunt și membri ai Academiei Române, ceea ce este o cinste deosebită pentru simpozionul nostru și pentru Biserica Ortodoxă Română în general.

Următorul prezentat și care a luat cuvântul a fost Prof. Diac. dr. doc. Ion Barnea, arheolog și specialist în istoria veche a Dobrogei. Prof. Barnea a ținut o comunicare cu o temă inedită: descoperirea și identificarea numelor a doi ierarhi de Tomis din mileniul I, ceea ce completează și mărește șirul episcopilor Cetății Tomisului (Constanța).

Intervenția P.S. Gherasim, episcopul Râmnicului, în legătură cu descoperirea martirilor de la Niculițel și importanța acesteia, a făcut plăcută impresie. Așa cum se știe P.S. Sa a fost arhieru-vicar la Galați în perioada descoperirii criptei respective (1971), când au și fost luate moaștele și depuse la mănăstirea Cocoșu. Deși nu s-a întreprins nimic de atunci, ci dimpotrivă s-au ruinat zidurile criptei și incinerat cum se știe, se nădăjduiește totuși într-o atenție mai mare din partea tuturor asupra acestui monument unic.

Importante date în legătură cu Galațiul, cu istoria și preocupările locuitorilor orașului au fost aduse de către Dl. prof. Păltânea de la Universitatea «Galați». Pasionat de istorie, dar și de loc, vorbitorul suscită mult interes și pentru inedit, dar și pentru felul ales și autoritar prin care și-a transmis rezultatele cercetărilor în «istoria urbiei noastre».

Conferențiarul a mulțumit P.S. Casian pentru străduințele depuse și a felicitat autoritățile orașului pentru acest mare act de descătușare istorică și de început bun în viața spirituală a locului și împrejurimilor.

Cu verva știută, cu răbdarea prometeică, cu insistență ca la rădăciune, istoricul-arheolog, ucenic al Prof. Ion Barnea, Dl. Mihai Brădiu a prezentat date noi întăritoare cu piese unice și unicat desp...

cea dacică și romană a Galaților și în același timp creștină din secolul III-lea de veacuri. Cu precizia specialistului, cei de față au ascultat cu interes descrierea cetății-mame a Galaților, anume castrul și urbea. Istoricul a subliniat vechimea apostolică a creștinismului și dezvoltarea ecleziastică chiar în cetatea Barboși, unde s-au descoperit și bazele bazilicii creștine în strălucire până la năvălirile barbare. Aici, în urma cercetătorului, vedem originea orașului nostru și de aici s-a transmis mesajul Evangheliei lui Hristos în împrejurimi. Odată cu săpăturile pentru temeliele Combinatului siderurgic Galați, precum și ale cartierelor ale orașului (Țiglina I, II etc.) s-au înmulțit și dovezile arheologice ale cetății în care locuim.

Au mai fost și alte intervenții pentru justificarea «Serbărilor Galaților».

P.S. Casian le-a mulțumit tuturor, s-a făcut rugăciunea și toți cei de față au fost invitați la vernisajul expoziției de icoane, după un binecuvântat simpozion.

Vernisajul a avut loc la Muzeul de istorie al orașului. Mai întâi, artiștii și specialiștii au vizitat sălile cu obiecte arheologice din diferite epoci (comuna primitivă, succesiuni de civilizații) și mai ales din cea a grecilor, dacilor și romanilor și continuitatea neîntreruptă a culturii romanilor, până astăzi.

Mărturia ortodoxă, imaginea a fost bine reprezentată, majoritatea obiectelor fiind din localitate sau împrejurimi, unele de influență străină. Au existat cinstite de români, predominând grecii și rușii. Așezarea pe școli și pe meserii, pe teme și importanță, a dat expoziției surplus de atenție, interes și atracție. S-au adresat mulțumiri directorului muzeului și specialiștilor de sub supravegherea sa. S-au consemnat impresii în scris și în teatru de aur.

La dineul oferit de municipalitatea Galațiului, membrii Comisiei ecleziastice și invitații au fost salutați cu aleasă delicatețe de Dl. Eugen Durbacă, primarul orașului. Au vorbit, de asemenea, II.PP.SS. Nestor și Nestor apreciind organizarea și reușita zilei. Alese aprecieri s-au adresat asupra Bisericii Ortodoxe Române, clerului și credincioșilor ei care au ținut creștini și români, a făcut Prof. univ. dr. Nicolae Peuran, prefectul județului Galați.

Tuturor le-a mulțumit P.S. Casian.

La vreme de vecernie, oaspeții Episcopiei Dunării de Jos au mers la biserică, unii au slujit, alții au asistat. Mulțimea de credincioși a ascultat și cuvânt de învățătură și de întărire din partea P.S. Gherasim Râmnicului și P.S. Casian. S-a anunțat programul zilei următoare.

Duminică, 29 noiembrie 1992. Cum era firesc, s-a săvârșit Sf. Liturghie solemnă în biserica Sf. Nicolae, deoarece catedrala episcopală este în renovare. La vremea potrivită, a vorbit credincioșilor I.P.S. Mitropolit Nestor evocând «ziua aceasta pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim într-ânsa». Înaltul ierarh a tâlcuit pe înțelesul tuturor pericopa evanghelică a zilei și a făcut ample referiri la predica

și activitatea întâiului chemat la apostolat și primul propovăduitor a Evangheliei la strămoșii noștri : Sf. Ap. Andrei.

După apolis, a luat cuvântul P.S. Gherasim, episcopul Râmnicului fost arhiereu-vice la Episcopia Dunării de Jos. P.S. Sa a precizat unele lucruri în legătură cu vechimea creștinismului la români și rolul Dobrogei și Cetății Galați în răspândirea Evangheliei. De asemenea, P.S. Sa a subliniat rolul istoric deosebit, pentru creștinarea Europei, al strămoșilor noștri. S-a insistat și asupra darului dumnezeiesc făcut de Pronie poporului român prin descoperirea celor patru martiri de la Niculițel, cea mai originală criptă din primele veacuri descoperită în mileniul nostru.

P.S. Casian a mulțumit tuturor binevestitorilor și slujitorilor din astăzi. Adresându-se credincioșilor, care au făcut neîncăpătoare biserica, ierarhul locului le-a mulțumit pentru dragostea și atașamentul față de Biserica străbună și Patria-mamă, i-a binecuvântat și fiecare plecat mulțumit în sufletul său.

La slujbă au participat și oficialitățile locale și ofițerii superiori ai garnizoanelor militare gălățene și poliția municipiului.

Dineul oficial a fost oferit de municipialitatea Galaților. S-au rostit cuvântări adecvate.

În aceeași zi, seara, a avut loc un spectacol folcloric și religios în modernă Casă de cultură a orașului.

La început s-a făcut rugăciunea. Înălțător ! Serbarea a fost deschisă de către P.S. Episcop Casian. P.S. Sa a reamintit celor de față — o sală neîncăpătoare — rostul acestui spectacol religios, de fapt serbare liturgică, cu adânci implicații duhovnicești și românești. Sf. Andrei este un început, izvor și mărturie a existenței noastre naționale, ca români și creștini și a chemării noastre la eternitate slujitori și misionari.

Adresându-se înalților ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române prezenți aici, cu prilejul sesiunii de comunicări în cadrul Comisiei de istorie ecleziastică și invitați de onoare la «Serbările Galaților», vorbitorul a făcut o mică, dar substanțială prezentare. Sala a aplaudat din toată sepe personalități.

Cuvânt de mulțumire a fost adus oficialităților municipale județene.

După intonarea câtorva imne religioase ale corurilor reunite (Sărbătorile teologice din Galați, Școala generală de artă — voce și instrumente și Liceului de artă din oraș), a vorbit, cu știuta-i competență, P.C. prof. *Mircea Păcurariu*, decanul Facultății de teologie a Universității din Sibiu. P.C. Sa a făcut apel la izvoarele istorice referitoare la persoana și predica Sf. Ap. Andrei și și-a zidit edificiul cuvântării pe pilonii de nemișcat și abia astăzi bine șlefuiți ai pieselor și dovezi arheologice. În partea a II-a a conferinței s-a făcut referire la răspândirea creștinismului în părțile Dobrogei (Pontul Euxin sau, după împărțirea teritorială în vremea lui Dioclețian, Sciția Mare și Sciția Mică), org

bisericească — mitropolii și episcopii. Legăturile Constantinopolului cu Tomisul și invers până în vremea noastră. Dar una din căile ale circulației ideilor și comerțului, oamenilor și slujitorilor lui Dumnezeu a fost Marea Neagră, și fiica ei naturală : Dunărea. Și un fapt important atunci ca și astăzi a fost și rămâne Cetatea Galați... În seara, istoricul-specialist și smerit slujitor al harului preoției lui Dumnezeu, transmis nouă de Sf. Ap. Andrei, a felicitat chiriarhii locului pentru inițiativa punerii — de fapt recunoașterii — sub ocrotirea Sf. Andrei a cetății de la Dunăre, Galați.

Prelegerea-cateheză a fost ascultată cu mare atenție și adâncă înțelegere, reușindu-se, cum este firesc, împletirea celor două existențe : România și Țara într-una : *Patria-Mamă, România*.

În continuare, sub conducerea P.C. Pr. Prof. Eugen Drăgoi, director al Seminarului teologic, s-a desfășurat programul serii, totul gravitând în jurul evenimentului. Toate imnele, cântecele (voce și instrumente), scenetele, poeziile (în special, *Noaptea Sf. Andrei*, de V. Alecsandri) au fost bine pregătite și redactate cu emoție artistică și neprihănită atenție sufletească atât pentru elevi, cât și pentru profesorii-instrucții. Multe piese corale au fost aplaudate îndelung, toți participanții fiind încântați.

Seara minunată, de fapt noaptea târzie, s-a încheiat cu un cuvânt de mulțumire rostit de primarul orașului și cu binecuvântarea sufletului mare al tuturor inițiativelor, tânărul ierarh și inimosul teolog P.S. Casian Gălățeanul. La cina de la reședința Arhiepiscopiei, invitații P.S. Episcop Casian i-au adresat alese mulțumiri și sincere felicitări : «Omul sfânt al acestui loc !».

Luni, 30 noiembrie 1992, când se prăznuiește ziua Sf. Ap. Andrei, în seara de miercuri, a avut loc la Primăria municipiului Galați, consacarea și înălțarea nr. 93 din 6 noiembrie 1992, a Consiliului municipal Galați în care «se instituie patronul spiritual al Municipiului Galați — Sfântul Andrei». Momentul consacării, a subliniat președintele Consiliului municipal, este deosebit de important pentru membrii Consiliului, pentru cei care ne-au ales și pentru întreaga populație a acestui oraș. Este un fapt de dreptate al istoriei, o refacere a gloriei acestui oraș vechi, care nu învechit, și în permanentă reînnoire. Reînnoire fără recunoașterea valorilor spirituale eterne este o amăgire. De aceea, locuitorii urbei noastre trebuie să aibă, așa cum au avut și strămoșii lor, un model, o temelie, o certitudine și aceasta nu poate fi alta decât Evanghelia Mântuitorului Hristos transmisă nouă de Sf. Ap. Andrei... Să ne ajute Dumnezeu și cu rugăciunea și cu ocrotirea Sf. Andrei.

În continuare, I.P.S. Mitropolit Antonie a sfințit și a stropit cu unghiasmă icoana Sf. Ap. Andrei. În timp ce s-a cântat troparul Sfântului, consilierii municipali, invitații și toți cei de față s-au închinat și au sărutat chipul celui întâi chemat și de acum oficial patronul spiritual al Galaților. S-a consemnat evenimentul în Cartea de Aur.

Să nu uităm că întâiul Domn al Unirii Principatelor (1859), colonelul Alexandru Ion Cuza era cetățean al Galaților.

Toți cei de față au însoțit pe oaspeți la biserica «Sfinții împărați». Aici s-a săvârșit Sf. Liturghie în cinstea Sf. Ap. Andrei. Un frig polar, intensificat și de suflarea vântului, cu răzleți fulgi de zăpadă au reeditat vremea basmelor și legendelor din timpul propovăduirii Sf. Andrei. Mulțimea de credincioși aștepta cu nerăbdare pe ierarhii Bisericii străbune și oficialitățile locale. Sf. Liturghie s-a oficiat după rânduială, făcându-se și pomenirea ctitorilor și celor din veac adormiți într-o nădejdea învierii. La timpul potrivit, I.P.S. Mitropolit Antonie a vorbit credincioșilor despre sfânta credință propovăduită de Sf. Ap. Andrei și păstrată de sfinți și dreptmăritori creștini români până astăzi. Nu poate exista credință sfântă, Evanghelia lui Hristos, la cei necredincioși, eretici și pervertiți. Poporul român, a subliniat vorbitorul, a păstrat și a transmis credința apostolică deoarece este un neam ales, blând, bun, iertător, milostiv, iubitor de străini, atribute și însușiri care, fără îndoială, vin și de la Sf. Ap. Andrei. S-au făcut referiri și la vechimea creștinismului la români, popor format și botezat în același timp. Pentru aceasta noi românii nu avem «o dată a creștinării» pentru că nu ni s-a impus Evanghelia de cineva, ci am primit-o de la Sf. Andrei, așa cum copiii primesc tainele scrierii și cititului de la părinții și dascălii lor. Un elev nu poate uita mai ales pe primul învățător. Așa este, în cazul nostru, de două mii de ani, cu Dascălul ocrotitor Sf. Ap. Andrei.

Este adevărat că sunt și alte popoare, cu alți evanghelizatori mai vechi sau mai noi, unii schimbă credința după aceștia, alții îi contestă și așa se îndepărtează vorbind de Evanghelie, de Biblie, dar nu mai au apostoli, arhiereu, dascăli și învățători, ci lideri, profeti, salvatori, luminători, înțelepți...

În final, înaltul ierarh a binecuvântat credincioșii de față, urmașii părinților și strămoșilor lor botezați de Sf. Andrei, a felicitat oficialitățile — care au participat la slujbă — pentru această inițiativă de inspirare dumnezeiască și a mulțumit distinsului său ucenic, vicarul episcop Casian Gălățeanul, pentru a participa la acest act de evlavie.

La sfârșit, P. S. Casian a dat slavă lui Dumnezeu pentru toată a mulțumit ocrotitorului și împreună-rugătorului pentru toți, Sf. Ap. Andrei.

S-a oficiat parastasul pentru ctitorii bisericii, pentru arhiereii episcopii știuți și neștiuți de la Sf. Andrei până acum, pentru profesorii și elevii seminariști, pentru toți credincioșii adormiți în sfânta credință apostolică de aici și de peste Prut. S-a împărțit colivă și noase celor de față.

Răspunsurile la Sf. Liturghie au fost date de către elevii Seminarului constituiți într-un veritabil cor bărbătesc de o rezonanță matură profesională.

Dacă prima parte a dimineții a fost rezervată Municipality, a doua parte Sfintei Liturghii, a treia parte a zilei Praznicului a...

scată celor bolnavi și în suferință. Cel mai impunător spital al orașului și județului și unul dintre cele mai mari din țară, a fost pus sub ocrotirea întâiului tămăduitor și vindecător pentru creștini: Sf. Ap. Andrei. În acest sens, s-a așezat și firma spitalului, încă din ianuarie 1900. Distinsul colectiv de medici generaliști sau de specialitate, în frunte cu alesul director, cel plin de inițiative și încărcat de daruri și generozitate, cum i se spune, au invitat pe înalții ierarhi să facă o vizită și să mângâie sufletește, cu vederea și cu binecuvântarea, pe cei în suferință. În același timp, pe o vreme de zloată, zăpadă și vânt puternic, s-a pus temelia bisericii «Sf. Ap. Andrei» din parcul spitalului, care va fi capelă pentru bolnavi și biserică de mir pentru credincioșii care locuiesc în împrejurimi. Au slujit în fruntea soborului II. PP. SS. Mitropoliți Antonie și Nestor care au și explicat mulțimii de față rostul și scopul noului locaș. După datină, s-a fixat crucea pentru temelie, iar credincioșii au împărțit bucate ale belșugului, binecuvântate și împropite cu aghiasmă cu acest prilej.

Conducerea spitalului a invitat la un cocteil pe oaspeți. Aici au avut loc interesante dialoguri cu ziaristii locali, cu reprezentanți ai mass-mediei. Prânzul servit destul de târziu, ora 17,00, a fost oferit de centrul eparhial în noua trapeză a Seminarului teologic. Au luat parte în alții oaspeți, oficialitățile orașului, directorul și profesorii școlii, invitați.

S-au rostit toasturi și cuvântări de laudă pentru ceea ce s-a înfăptuit în municipiul Galați.

P. S. Episcop Gherasim, însoțit de Diac. prof. Ion Barnea și Petru David au plecat după masă spre București. II. PP. SS. Mitropoliți Antonie și Nestor — însoțiți de P. S. Casian și Pr. prof. Mircea Păcurariu — au mers, marți, 1 decembrie 1992, la Chișinău. Așa s-a încheiat unul dintre cele mai interesante acte de evlavie străbună și patriotism nepătat.

«Consiliul municipal și Episcopia Dunării de Jos în comuniune spirituală cu toți cei pe care îi reprezintă doresc și au reușit să pună Galațiul sub ocrotirea unui sfânt! Este, fără îndoială — continuă articolul de fond din numărul omagial al revistei *Călăuză ortodoxă* — actul cel mai important din viața românească și creștină adus în zilele noastre la Galați ca semn autentic al înnoirii! Să zicem toți, așadar, la un astfel de binecuvântat eveniment: *Sfinte Apostol Andrei*, păstorul și ocrotitorul celor ce-și pun nădejdele în Dumnezeu, apără și ajută Galațiul și pe gălățeni, care ți-au gătit loc în sufletele și în inimile lor!».

PARTICIPAREA DELEGAȚIEI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE LA A 10-A ADUNARE GENERALĂ A CONFERINȚEI BISERICILOR EUROPENE

1. SCURTA PREZENTARE

Cea de a 10-a Adunare generală a C.B.E. *, desfășurată, între 1—11 septembrie 1992, la Praga, în Republica Federativă Cehă și Slovacă având tema «Dumnezeu unește — în Hristos, o nouă creație», a fost prima reuniune de după evenimentele revoluționare din 1989 și 1991 care au schimbat fața Europei de Est. Războiul din Iugoslavia, Tratatul de la Maastricht și apropiata creare a Pieței Comune Europene (1 ianuarie 1993), toate aceste evenimente au pus Bisericile membre și delegații prezenți la Adunarea generală în fața unei Europe în plină schimbare, ale cărei provocări au constituit o latură actuală a dezbaterilor. Este un lucru pe care, de altfel, documentele oficiale și personalitățile din conducerea C.B.E. îl prevăzuseră cu mult înainte de deschiderea lucrărilor. Într-o declarație a Prezidiului Comitetului Consultativ (Nyborg, octombrie 1989) se afirmă: «Se întâmplă ca gheața să fie periculoasă când începe să cedeze și să se rupă», iar Dl. Jean Fisch, secretarul general al C.B.E., în raportul prezentat Adunării generale conchide: «Circumstanțele și evenimentele acestor ultimi trei ani au demonstrat veridicitatea acestei viziuni»¹.

În aceste condiții, problemele politice, sociale și religioase create de schimbările fundamentale din Europa și din întreaga lume au să constituie, în mod inevitabil, partea centrală și substanța lucrărilor și luărilor de cuvânt din timpul Adunării generale de la Praga.

A. DESFAȘURAREA LUCRARILOR

Toate momentele de pe parcursul celor zece zile de lucrări programate, cu excepția a două, s-au consumat în Campusul Universității Agricultură din cartierul praghez Suchbát. Au fost prezenți 300 de delegați și 23 de observatori din partea Bisericilor membre, 74 de delegați ai diferitelor organizații, consilieri, invitați, stewarzi și membri de personal, 64 reprezentanți ai presei și 21 ai Comitetului local. Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost formată din I.P.S. Mitropolit Arhiepiscop al Ardealului (membru, în perioada dintre Stirling și Praga, al Prezidiului Comitetului Consultativ al C.B.E.), P. S. Episcop Teofan Sina, vicar patriarhal, Pr. Prof. Dr. Ilie Moldovan și Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu, de la Facultatea de teologie «Andrei Șaguna» din Sibiu.

* În cuprinsul articolului vom folosi următoarele abrevieri:

C.B.E. — Conferința Bisericilor Europene

C.C.E.E. — Consiliul Conferințelor Episcopale Europene (Catolice)

C.S.C.E. — Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa

C.E.B. — Consiliul Ecumenic al Bisericilor

1. Conférence des Eglises Européennes, Document AX 24 f, 20 août 1992, *Port du Secrétaire Général*, & 17, p. 3.

ria Bălan de la mănăstirea Agapia, și subsemnatul. Lucrările și întreg gramul s-au desfășurat sub variate forme: ședințe plene, grupe de lucru, audieri, ședințe de informare-dezbatere, cult. În două rânduri, slujbe săvârșite au fost ortodoxe: marți, 1 septembrie, reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia și ai Patriarhiei Ecumenice au slujit Vecernia cu Litie celebrând «Ziua protecției mediului înconjurător» (Prima zi a anului bisericesc, 1 septembrie, a fost proclamată ca zi pentru protecția mediului înconjurător, prin hotărârea Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe la Adunarea de la Constantinopol, 15 iunie 1992), după o rânduială specială compusă la Muntele Athos. Cea de a doua slujbă ortodoxă a fost Sfânta Liturghie săvârșită marți, 8 septembrie, în ziua praznicului Nașterii Maicii Domnului.

Încă din prima ședință plenară au fost alese biroul Adunării generale și membrii comitetelor de lucru: Comitetul de examen al direcțiilor, Comitetul de mesaje, Comitetul de declarații publice, Comitetul de candidaturi (care a făcut propunerile pentru alegerea noului Comitet Central al C.B.E.), Comitetul de verificare a puterilor, Comitetul pentru constituție (care a studiat propunerile de modificări la proiectul noii constituții a C.B.E.), Comitetul de finanțe.

Pe parcursul lucrărilor au fost apoi prezentate rapoarte ale secretarului general al C.B.E., Jean Fischer, și ale secretarilor principalelor programe ale Conferinței, privind rezultatele activității acestora, în special cu difuzarea raportului: «În tumultul Europei. De la Stirling la Praga».

MESAJE, SALUTURI ȘI DOCUMENTE DIFUZATE PE PARCURSUL ADUNĂRII

Interesul stărnit și importanța acordată întrunirii ecumenice de la Praga este ilustrat de numărul mare de personalități și organizații care au trimis mesaje sau au fost prezente spre a saluta pe participanții la lucrări. Notăm prezența la Praga a Primatului Bisericii Anglicane, Arhiepiscopul de Canterbury, a unor înalți reprezentanți ai Bisericilor creștine din Africa (care au și susținut o prezentare cu tema «Interpelări ale altor continente»); mesajele întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe din Cipru, Hrisostom (care abordează gravele și dureroasele probleme create de prezența, în continuare, a trupelor turcești, și, în general, de menținerea separării insulei) și din Albania, Anastasie.

Încă și mai mare a fost numărul documentelor informative, de prezentare a diferitelor organizații și probleme ale lumii contemporane.

Primirea de noi Biserici membre. În prima ședință plenară (2 septembrie) a avut loc și o solemnitate de admitere a 12 noi Biserici, devenite membre ale C.B.E. în intervalul de la ultima Adunare generală (1986—1992). În fapt, toate aceste Biserici deveniseră membre în C.B.E. prin hotărârea Comitetului Consultativ, nemaifiind necesar un vot sau o aprobare din partea Adunării generale — momentul respectiv având doar un scop ceremonial și de rugăciune. Printre noile membre a fost notată cu satisfacție (subliniere făcută în cuvântul său de către Sanctitatea sa Alexei II, Patriarhul Moscovei) prezența Bisericii Ortodoxe

autocefale din Albania, reprezentanta unei țări declarată, până nu demult, a «ateismului biruitor».

Prezența Bisericilor locale. Contrar așteptărilor, pentru o țară preponderent catolică (deși ultimul recensământ a scos la iveală un procent foarte mare, 40%, de atei sau indiferenți religioși), Consiliul ecumenic local din Cehoslovacia număra 15 Biserici membre (printre care și Biserica Romano-catolică), din care 10 sunt membre ale C.B.E., fosta Republică Federativă Cehă și Slovacă situându-se din acest punct de vedere pe locul doi în cadrul C.B.E., după Marea Britanie! Pe parcursul Adunării generale, Bisericile locale au organizat o serie de manifestări culturale și artistice, expoziții, prilejuite în principal de aniversarea a 400 de ani de la nașterea lui *Jan Amos Komensky* (Comenius), marele umanist și om al Bisericii, precum și cultul de deschidere oficială a Adunării, precum și cultul de deschidere oficială a Adunării, desfășurat în piața «Orașului Vechi», în plin centru istoric al Pragăi. Un moment aparte l-au constituit cele două zile (6 și 7 septembrie) destinate vizitării Comunităților locale. Delegația noastră a petrecut prima zi la Olomouc, vechea capitală a Moraviei, fiind oaspeții episcopului ortodox și ai celorlalte comunități creștine din acest oraș.

ADOPTAREA NOII CONSTITUȚII A CONFERINȚEI BISERICILOR EUROPENE

Unul din obiectivele cele mai importante ale Adunării generale de la Praga l-a reprezentat adoptarea unei noi Constituții a Conferinței Bisericilor Europene, împreună cu un nou Regulament de aplicare a Constituției. Adoptarea unei noi Constituții era considerată absolut necesară. Cea în vigoare până atunci fusese adoptată în 1964, cu modificări ulterioare (1971, 1974, 1986), iar Regulamentul Adunării generale de la Praga din 1967 (modificat în 1971, 1974, 1992), încât ambele acte nu mai corespundeau stării actuale a C.B.E.

Înlocuirea lor se aflase de altfel și pe agenda Adunării generale de la Stirling (1986), însă atunci acest lucru nu se reușise. Cu atât mai mult, deci, era necesară operarea acestei modificări la Praga, C.B.E. urmând astfel tendința generală de modernizare a organizării (marcată și în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, prin noile structuri organizatorice apărute în urma Adunării generale de la Canberra din cadrul diferitelor organizații ecumenice.

Problemelor legate de noua Constituție le-au fost rezervate două ședințe plenare, în prima săptămână a lucrărilor. Au fost înaintate serie de amendamente la textele propuse inițial, care au fost studiate de Comitetul pentru Constituție, în final adoptându-se două modificări ale proiectului de Constituție și alte câteva ale celorlalte două acte. În final, toate cele trei documente au fost adoptate în ședința plenară din 5 septembrie, întrunind majoritatea de voturi cerută (2/3 pentru proiectul noii Constituții).

Noua Constituție cuprinde un Preambul, în care C.B.E. este definită (pe baza formulei de mărturisire de credință care trebuie acceptată de toate Bisericile membre) și sunt afirmate motivele și scopul creștinismului.

stenței Conferinței (anexa 2). Urmează apoi 12 articole, care stabilesc obiectivele Conferinței, statutul ei juridic, organizarea, calitatea membru, finanțarea și o serie de dispoziții finale. Toate articolele sunt preluate apoi pe larg în Regulamentul de aplicare, stabilindu-se procedura de urmat pentru punerea în practică a prevederilor formulate în Constituție. Sunt stabilite ca organisme de coordonare ale Conferinței: Adunarea generală, Comitetul central și Secretariatul general. Iar modul în care Comitetul central și Secretariatul general își desfășoară atribuțiile sunt stabilite pe larg în Regulamentul de aplicare. Regulamentul Adunării generale detaliază apoi funcționarea organismului suprem de coordonare al C.B.E.

ALEGEREA NOULUI COMITET CENTRAL

Una din problemele care au generat cele mai aprinse discuții a fost alegerea noului Comitet central. Dezbaterile s-au purtat atât asupra numărului de membri ai acestui for (în cele din urmă, s-a menținut acest număr, 35 de membri, deși au existat propuneri atât de lărgire, cât și de micșorare a acestuia), cât mai ales asupra componenței acestuia, stabilindu-se respectarea noii prevederi statutare, potrivit căreia este obligatorie prezența, în toate organismele de conducere a C.B.E., a unei proporții de cel puțin 40% femei și 20% tineri². O primă listă de propuneri a fost, pe acest motiv, respinsă prin votul delegaților la Adunare, gândindu-se, după lungi dezbateri și negocieri, la o nouă componență a Comitetului central, care nici ea, însă, nu reușește să respecte protocoalele cerute. Din delegația Bisericii Ortodoxe Române, au fost aleși ca membri ai Comitetului central P. S. Episcop Teofan Sinaitul, vicar arhiepiscopal, și Maica Maria Bălan de la mănăstirea Agapia.

B. DOCUMENTE ALE ADUNĂRII GENERALE. DEZBATERILE PROPRIU-ZISE

1) Documente anterioare adunării

a) *Documentul de lucru* al Adunării generale a fost pregătit de un grup de redacție, publicat și trimis participanților la Adunarea generală de la Praga în martie 1992. Este însoțit de cinci studii biblice, și este destinat facilitării discuțiilor în cadrul Adunării, în special în grupele de lucru.

b) *Contribuții la tema Adunării generale*. Documentul de lucru cuprinde, în mare, toate problemele esențiale care au fost dezbătute la Praga. El nu a fost destinat unei adoptări de către delegații prezenți, în schimb a servit ca bază de discuții, regăsindu-se în bună măsură în documentele finale. La problemele dezbătute aici s-au primit, din partea bisericilor membre, a unor organizații ecumenice sau laice, și chiar a

2. Acestei prevederi, Bisericile Ortodoxe i s-au opus încă din perioada anterioară Adunării Generale de la Praga, pe baza eclesiologiei specifice și datorită faptului că o astfel de prevedere ar împiedica vizibil asupra contribuției teologice pe care reprezentanții Bisericilor Ortodoxe ar avea-o în cadrul organizației ecumenice.

unor persoane, 84 de comentarii și contribuții. Dintre acestea, 19 au fost selectate și publicate de Serviciul de documentare al C.B.E., fiind de asemenea, difuzate în timpul Adunării generale de la Praga și folosite în discuții.

2) Dezbaterile propriu-zise

Temele și problemele aflate în atenția participanților au fost discutate în mai multe modalități de lucru :

a) *Grupele de lucru* au reprezentat principalul mod de dezbateri. Au fost organizate 20 de grupe, fiecare tratând una din problemele mari: viziuni ale Europei; drepturile omului; rasism; rezolvarea pașnică a conflictelor; naționalismul și Bisericele; rolul comunicării în masă; Unitatea vizibilă a Bisericii, misiune, evanghelizare, prozelitism; dreptate, pace, integritatea creației; solidaritatea femeilor și a bărbaților; rugăciune spiritualitate; dialog; refugiați, azilanți, emigranți; ecologie, modele economice; diaconia; conflictul nord-sud. Fiecare grupă, fost alcătuită, pe baza opțiunilor exprimate anterior, din 17—21 de persoane, atât delegați ai Bisericilor membre, cât și reprezentanți ai diferitelor organizații europene și mondiale care și-au trimis reprezentanții la Praga. Rezultatele celor nouă ședințe de dezbateri prevăzute pentru fiecare grupă au fost sintetizate în câte un raport de către fiecare grupă, documente care, la rândul lor, au fost reunite într-un «Raport de sinteză al grupelor de lucru».

b) Programul Adunării generale a mai cuprins, de asemenea: 18 audieri (au avut loc 18 audieri, consacrate, de asemenea, principalelor probleme aflate în studiu); ședințe de informare, dezbateri (3 ședințe totalizând 10 teme, asupra aceluiași probleme esențiale: Naționalism Europa de Est; Vocea tinerilor Europei; Câștigători și învinși în Europa; Spre o cultură de nonviolență; rolul diaconiei într-o Europă integrată; o nouă creație — o promovare pentru mass-media; perspectivele programelor C.B.E.); Prezentări în cadrul ședințelor plene.

3) Documente finale

Rezultatul discuțiilor a fost concretizat în cinci documente finale. Alcătuirea lor a fost încredințată celor patru comitete, alese în prima ședință plenară, apoi au fost supuse dezbaterii în plen și, în final, adoptate ca declarații oficiale prin votul delegaților.

a) *Raportul comitetului de declarații publice* cuprinde patru capitole:

1) Situații de conflict și război în Europa — puse în opoziție cu unitatea în Hristos. Sunt constatate aceste conflicte, problemele legate de naționalism și drepturile omului, cărora le sunt opuse concepția creștină a iertării și sprijinul pentru rezolvarea pașnică a diferendelor.

2) Rasism și discriminare — este constatată și pericolul creării «fortărețe europene». Este proclamată egalitatea tuturor oamenilor.

și se promovează o serie de cerințe pentru eliminarea discriminării în Biserică și în stat.

3 A 500-a aniversare a prezenței europene în America.

4 Situația gravă din Africa — se fac promisiuni de ajutor și ru-

te pentru Bisericile și popoarele Africii.

5 *Raportul Comitetului de mesaje* are, de asemenea, patru părți, cu probleme principale: tema teologică, provocarea situației actuale a Europei, Ministeriul reconcilierii (temeiuri teologice, cerințe actuale), Mărturie comună și Cooperare.

6) *Raportul Comitetului de directive* este un document de deosebită importanță, deoarece stabilește, pe baza realității și cerințelor reieșite din cadrul discuțiilor, recomandări precise privind activitatea viitoare a C.B.E. și a Bisericilor membre. Raportul este structurat în șapte secțiuni, fiecare cu un număr de subdiviziuni, în funcție de problemele curente: Spre unitate în mărturisire (Misiune; unitate; consilii ecumenice locale; relațiile cu C.C.E.E.; dialogul interreligios; spiritualitate); Biserica și societatea (Propunerea pentru o comisie ecumenică europeană de arbitraj; rasismul în Europa; drepturile omului și proiectul C.S.C.E.; reconciliere); Dreptate, pace și integritatea creației (Importanța procesului DPIC; spre o nouă întâlnire C.B.E.—C.C.E.E.; ecologică); Diaconi (Diaconia — expresie a dreptății; sărăcia în Europa); Solidaritatea cu femeile — decada ecumenică; Probleme structurale; Comunicare.

d) *Raportul de sinteză al grupelor de lucru* reprezintă un rezumat, structurat în patru capitole ale discuțiilor din grupele de lucru (Conflicte de identități într-o Europă multiculturală; Unitate, misiune ecumenică și slujire; Dreptate, pace și integritatea creației; Viziuni asupra Europei).

e) În mod excepțional, Adunarea generală a adoptat un «Mesaj al înierinței Bisericilor Europene către toate Bisericile din fosta Iugoslavie», în care, după ce sunt constatate cu bucurie contactele dintre Bisericile locale ca și eforturile C.B.E. pentru menținerea dialogului, se cere Bisericilor din țările fostei Iugoslavii să continue condamnarea terorismului și a violenței, să susțină respectarea demnității umane, accesul ajutorului umanitar și al Comitetului internațional al Crucii Roșii, condamnând, totodată, orice formă de naționalism extremist și abținându-se de la orice formă de binecuvântare a armelor.

* În această parte a articolului vom folosi următoarele abrevieri:

- ABREVIERI:** DL — Documentul de lucru
 DP — Raportul Comitetului de Declarații Publice
 M — Raportul Comitetului de mesaje
 CD — Raportul Comitetului de Directive
 F — Raportul Secretarului General, Dl. Jean Fischer
 C — Contribuții la tema Adunării Generale (publicate de Serviciul de Documentare C.B.E.)
 G — Raportul de sinteză al grupelor de lucru
 DG — Discuțiile pe marginea Raportului grupelor de lucru.

C. PRINCIPALELE PROBLEME DISCUTATE

Pe baza tuturor acestor documente și în urma discuțiilor purtate pe parcursul Adunării generale, vom încerca să desprindem, în cele ce urmează, care au fost și cum au fost privite principalele probleme preocupate de C.B.E. și Bisericele ei membre.

1. **Marile provocări ale lumii contemporane. Viziuni ale noii Europe.** În documentul de lucru se pune întrebarea: ce viziune trebuie să aibă Bisericele asupra acestei noi Europe? (DL, & 62). Discuțiile din grupe și Raportul grupelor de lucru au încercat să răspundă la această problemă. Viziunea nu s-a schimbat, ci doar frontierele. Nucleul, Comunitatea Europeană, există și el trebuie urmat, cu folosirea a ceea ce e bun din experiența comunitară, care nu trebuie însă privită triumfalist (G). În general, s-a susținut ideea integrării europene având ca nucleu C.E., și căutarea de căi pentru extinderea acestei experiențe la nivelul întregii Europe.

Europa în schimbare noua Europă reprezintă una din realitățile cele mai pregnante cu care C.B.E. și Bisericele membre se confruntă astăzi. Continentul nostru trece printr-o perioadă de schimbare profundă și foarte rapidă (DL, & 46), atât în Est cât și în Vest (DL, & 47—48), în care problemele economice trebuie avute în vedere, pe același plan însă cu cele ale mentalităților și informației. Bisericele sunt conștiente și îngrijorate de aceste provocări ale prezentului și ale viitorului (lucru subliniat în mai multe din documente: DL, & 33; M, & 2; C & 1), și sunt conștiente că multe din aceste provocări rămân încă fără răspunsul așteptat din partea lor (M, & 3).

Ca parte integrantă și aflate chiar în prim planul Europei în schimbare, noile realități din Europa de est au ocupat un loc central (DL, & 2). S-au evidențiat problemele economice și de reconstrucție a societății, nevoia de cooperare Est-Vest (M, & 13), pericolul unei evoluții greșite de viitor, a unui consumatorism facil în locul dezvoltării unor instituții sociale și economice normale (C 15, & 18).

O atenție aparte a fost acordată, desigur, situației Bisericilor din răsăritul Europei. *Contribuția 14* (Seminarul ecumenic: Europa — provocare pentru Biserici) accentuează marile probleme cu care Bisericele se confruntă astăzi; secularizarea, ateismul, lipsa de forță religioasă a populației, lipsa de mijloace materiale.

Notăm și mai multe luări de poziție în legătură cu situația prezentă a acestor Biserici, îndeosebi în legătură cu problema raporturilor dintre Biserici și regimurile comuniste aflate la putere în țările respective. Aceași *Contribuție 14* face trimitere (referindu-se îndeosebi la *Contribuția 14* R.D.G.) la Sinodul de la Cartagina (252), care a hotărât ca nu cei care mărturisiseră credința (în timpul persecuției lui Deciu) să rămână în comunitatea Bisericii, ci și cei care căzuseră. Documentul de lucru (DL, & 73), ca și raportul secretarului general (F, & 9—14)

de «mărturisirea credinței în condiții speciale» de către aceste Biserici despre martirii și cei care au suferit datorită credinței lor în această perioadă, precum și de respectul datorat celor care au purtat sarcină a salvării libertății și activității pastorale, învățătoresci fundamentale a Bisericilor lor, sub regimuri care au aplicat strategii orientate însă spre un singur scop: eradicarea Bisericii și a rolului ei din societate.

Evoluțiile negative din Europa. Îndeosebi conflictele deschise existente au constituit un motiv de îngrijorare permanent avut în vedere. S-a subliniat necesitatea implicării Bisericilor în rezolvarea conflictelor (DL, & 9, 63; DP, & 2; F, & 110), îndeosebi în cazul concret al războiului din Iugoslavia (Mesajul către Bisericile din fosta Iugoslavie; DL, & 110).

Inegalitățile sociale, zăgrăvite în lumina textului de la I Cor. 11, sunt privite ca o manifestare a lipsei de iubire între oameni și ca o piedică în calea unității și a manifestării noii creații (DL, & 25). În toate rândurile, s-a arătat necesitatea căutării unei noi etici economice și sociale (DL, & 79), necesitatea unei protecții sociale sporite (DL, & 37, 72, 77). Raportul Comitetului de directive consacră un capitol acestei probleme, recomandând ca C.B.E. să contribuie la căutarea unor noi modele economice și noi instrumente democratice care să conducă la o echitate economică superioară, și să provoace puterile economice și politice din Europa spre a acorda o prioritate sporită combaterii sărăciei majului.

Naționalism, șovinism, rasism. Problemele naționalismului, șovinismului, xenofobiei, rasismului și discriminării, în plină creștere în toată Europa, au constituit una din temele de prim rang, fiind discutate în discuție la toate nivelele și în toate formele de dezbateri ale Comitetului. S-a subliniat valoarea ideii de națiune (DG; DL, & 84), importanța păstrării și protejării identității etnice a națiunilor mai mici (Mesajul 6 — Biserica Țării Galilor), dar și pericolul extremismului naționalist, căruiu Bisericile trebuie să-i opună concepția de universalitate a creștinismului și a Bisericii, după cuvântul Sfântului Apostol Pavel (De acum nu mai este iudeu, nici elin...). Această concepție fundamentală este subliniată clar în Raportul de sinteză al grupelor de lucru (& 2):

«În același timp, în Hristos, bărbații și femeile își găsesc adevărata lor cetățenie altundeva decât pe acest pământ. Aceasta interzice orice încercare de a conferi identității naționale și culturale o semnificație definitivă și de a face din ea un scop în viață».

În strânsă legătură cu aceste probleme, s-a accentuat importanța implicării Bisericilor în medierea conflictelor. Raportul Comitetului de Mesaje dedică un capitol «Ministeriului reconcilierii» (cf. II Cor. 5, 18), care Hristos ne cheamă prin crucea Sa (M, & 2).

Refugiați, emigranți, azilanți. Problemele acestor categorii de oameni, mereu mai numeroase în Europa de astăzi, au preocupat pe participanți, în relație directă cu manifestările de xenofobie, naționalism și discriminare. Documentul de lucru, tratând problema din punct de vedere teologic, arată că în fiecare din acești oameni trebuie văzut

chipul lui Dumnezeu (DL, & 80), și în consecință, criteriul fundamental al comportamentului față de ei trebuie să-l reprezinte drepturile omului (DL, & 83 B).

Au fost arătate însă și probleme. Contribuția 5 (Biserica reformată din Polonia) cere mutarea centrului atenției de la primirea valului de emigranți (cei mai mulți dintre ei — pe motive economice) la oprirea lui acasă, prin ajutor economic și convingerea acestor oameni să renunțe la părăsirea țării natale.

Problemele tineretului și ale femeilor s-au aflat, de asemenea, în centrul atenției. Contribuțiile 8 (Biserica Suediei) și 10 (Forumul Ecumenic al Femeilor Creștine din Europa) au cerut accentuarea problemelor femeilor, copiilor și tineretului (sărăcie, șomaj, violență) pe agenda C.B.E. Au fost acuzate discriminările existente în acest domeniu în practica Bisericilor (DL, & 76), cerându-se studiul și acțiunea în vederea eliminării lor (G, & 14; F, & 111). Au fost subliniate opinii divergente (și temeuriile lor) în problema hirotoniei femeilor (DL, & 134—135), precum și sprijinul Bisericilor pentru Decada ecumenică pentru solidaritatea cu femeile (în curs — DL, & 75; F, & 111; C, & 13).

Procesul dreptate, pace, integritatea creației. Întâlnirea ecumenică de la Basel. Relațiile cu Consiliul Conferințelor Episcopale Europene. Întâlnirea ecumenică de la Basel (15—21 mai 1989), organizată pe temă Procesului DPIC de către C.B.E. și C.C.E.E. a constituit un moment marcant și de mare succes în istoria mișcării ecumenice. Este ideea care s-a reliefat, de-a lungul lucrărilor de la Praga, de fiecare dată când aceasta a fost amintită. Procesului DPIC i-au fost destinate două audieri (10 : Secretariatul C.B.E. pentru Dreptate, Pace și Drepturile Omului și 15 : Căutarea dreptății și Bisericile Europei). Rezultatele întâlnirii de la Basel au fost evaluate într-o ședință plenară (4 septembrie), cerându-se ca țelurile stabilite de aceasta să se regăsească cu mai multă forță în documentul de lucru (Contribuția 18 — Roger Williams, Anglia, co-președinte al Grupului C.B.E. C.C.E.E. pentru continuarea procesului Basel). Raportul Comitetului de directive subliniază cu satisfacție succesul relațiilor cu C.C.E.E., importanța deosebită a întâlnirii de la Basel și a pregătirii unei noi întâlniri, pentru care face și 6 recomandări.

Apărarea mediului. Principalele luări de poziție au căutat să meargă la rădăcina lucrurilor, la înlăturarea cauzelor profunde ale distrugerii mediului : inegalitățile sociale (Audierea 7 : Mediul înconjurător — un nou concept colonial), conceptele actuale de «dezvoltare» (DL, & 69), și «consumatorism» (DL, & 70, 163 — care trebuie nu doar condamnat, ci și modificat).

«Creștinii cred că Dumnezeu a creat (...) ființele umane și întreaga natură. De aceea, ființele umane sunt în mod asociat responsabile pentru creație. Ele trebuie să vegheze ca grădina lui Dumnezeu să rămână un loc unde voința creatoare a lui Dumnezeu nu este pervertită și libertatea pe care El a dat-o creaturilor sale. (DL & 147).

Raportul Comitetului de directive recomandă, în acest context, reluarea participării C.B.E. la conștientizarea și lupta împotriva cauzării

logice, precum și la căutarea de alternative (posibil de susținut economic) la actualul nostru stil de viață inacceptabil (CD, & 8, 11).

Diaconia a ocupat, de asemenea, un loc central prin numeroasele surse de poziție. Nu mai puțin de cinci audieri au avut teme legate de această problemă (4 : Care este misiunea diaconiei într-o Europă unită ? ; 5 : Raportul Secretariatului pentru serviciile interbisericești ; 16 : Viitorul la instituții de asistență socială din Praga ; 17 : Varietatea serviciilor — lucrul cu consumatorii de droguri, în Olanda ; și 18 : Diaconia în Europa). Documentul de lucru (DL, & 155) și Raportul grupelor de lucru (G, & 14) subliniază diaconia ca țel central al activității C.B.E., care trebuie să meargă la rădăcinile nedreptății și să evolueze de la nivelul de act individual la cel de activitate colectivă, organizată. A fost subliniat pericolul «confesionalizării» diaconiei (DL, & 160) și necesitatea ca Bisericile să treacă de la o atitudine dominatoare la una de slujire (DL, & 165). Raportul secretarului general (F, & 101—105) subliniază preocupările anterioare ale C.B.E., puse sub semnul afirmației «Doctrina desparte, dar slujirea unește», precum și provocările prezente : războaiele, sărăcia, valurile de emigranți. Noțiunii de diaconie i se dă acum o cuprindere foarte mare. Contribuția 11, a Federației Internaționale a Misiunii Interioare, subliniază dubla ei dimensiune eclesio-logică (instituțională) și relațională, ca «nouă manieră de a stabili legături între oameni» (DL, & 147) ; ea include protejarea mediului și foarte multe alte activități, în care s-au obținut deja o serie de rezultate.

Exemple oferite : construirea de clădiri de biserici cu grădiniță de copii, în Portugalia ; vizitarea bătrânilor și bolnavilor, în Cehia și Slovacia ; ajutorul consumatorilor de droguri, în Olanda, și a copiilor handicapați mental în Ungaria ; inițiative în favoarea șomerilor la Paris, sau a azilanților la Berlin, Stuttgart și Hamburg (C 11, & 13—14), iar Contribuția 16 (Grupul regional european C.E.B. C.B.E.), include în această slujire probleme deosebit de diverse, cum ar fi participarea la educarea personalului poliției și a serviciilor de securitate în problemele refugiaților și a emigranților, sau la lupta împotriva proliferării crimii, discriminării și rasismului prin mass-media și jocuri video.

Filoxenia. Ospitalitatea, primirea de străini, a fost unul din conceptele lait-motiv pe care Adunarea de la Praga a dorit să-l impună agenției. Icoana «Sfânta Treime primită de Avraam și Sara la stejarul lui Mamvri» se află tipărită pe ambele coperti ale Documentului de lucru. «Este o bună ilustrare a lui Dumnezeu, armonie și comuniune perfectă în iubire, care se deschide lumii ; Tatăl oferind pe Fiul prin iubire pentru lumea căzută (...). Ospitalitatea lui Avraam și a Sarei către Dumnezeu, și ospitalitatea lui Dumnezeu către Avraam și Sara simbolizează întreaga umanitate (...). Și, în mijocul mesei banchetului, în mod atât de elocvent, (...) se găsește simbolul Potirului euharistic, (...) sacrificiul și suferința care aduc mântuirea» (DL, & 151). Un simbol deosebit de sugestiv și de fericit ales, constituind un răspuns teologic și spiritual la multe din marile probleme ale Europei de astăzi.

Secularizarea Europei. Realitatea unei Europe multiculturale și secularizate a fost în mod clar evidențiată (DL, & 8, 55 ; CD, & 1 și 6 ; G. & 11), chiar dacă au fost subliniate diferențe între țările Europei (DG) sau diferențe de opinii în această privință, printre participanți (G, & 1).

Rolul creștinismului a fost și rămâne major în istoria Europei (DL, & 53) dar Bisericile trebuie să facă față unei situații noi în care religia Domnului Hristos nu mai reprezintă decât una din realitățile culturale. Într-o parte pentru această situație, o bună parte din vină le aparține (DL, & 70 — Bisericile par să fi pierdut sensul istoriei și eternității).

Misiune, evanghelizare. În această situație culturală, misiunea trebuie să rămână un punct foarte important al activității Bisericilor (subliniere făcută în chip deosebit, în cuvântul rostit în fața Adunării generale, de arhiepiscopul de Canterbury). S-a atras atenția asupra «învățământului creștin» (Contribuția 12, Consiliul Ecumenic al Tineretului din Europa — tinerii trebuie să cunoască și să li se predea religia, învățătura creștină, lucru care ar rezolva multe din problemele lor de lipsă de orientare care îi aruncă spre părțile negative ale societății — droguri, criminalitate !), neglijării studiului biblic, educarea de personalități creștine (medici, profesori) (DG). S-a subliniat necesitatea participării clericilor la misiunea Bisericilor (DL, & 103), pericolul fundamentalismului religios (DL, & 105 ; CD, & 2, reiau ideea legăturii între unitatea Bisericii și o misiune credibilă) și al triumfalismului (DL, & 109—113), necesitatea unei misiuni credibile (M, & 2—3), precum și a unor studii apărute fundate și complete a problemelor ridicate de misiune în societatea noastră astăzi (CD, & 2).

Evanghelizare, prozelitism. În legătură cu misiunea și evanghelizarea, s-a evidențiat pericolul prozelitismului. Dacă în documente căzut de acord cu poziția Bisericii Ortodoxe Române (Contribuția care a accentuat în mod deosebit că prozelitismul constituie o pierdere serioasă în calea dialogului și unității creștine (poziție confirmată DL, & 106 ; M, & 3 — subliniază pericolul prozelitismului, G, & 3 ; CD, & 6), în schimb, discuțiile din grupe au pus în lumină diferențe în înțelegerea graniței între misiune și prozelitism (G, & 1 și & 106 — care subliniază în chip explicit ofensiva pentru atragerea dincioșilor ortodocși), ceea ce lasă problema deschisă.

În același context, diferendele catolici-ortodocși au fost subliniate cu îngrijorare, în repetate rânduri (DL, & 9, 88, 138, 141 ; CD, & 9, & 10, & 11, & 12, & 13, & 14, & 15, & 16, & 17, & 18, & 19, & 20, & 21, & 22, & 23, & 24, & 25, & 26, & 27, & 28, & 29, & 30, & 31, & 32, & 33, & 34, & 35, & 36, & 37, & 38, & 39, & 40, & 41, & 42, & 43, & 44, & 45, & 46, & 47, & 48, & 49, & 50, & 51, & 52, & 53, & 54, & 55, & 56, & 57, & 58, & 59, & 60, & 61, & 62, & 63, & 64, & 65, & 66, & 67, & 68, & 69, & 70, & 71, & 72, & 73, & 74, & 75, & 76, & 77, & 78, & 79, & 80, & 81, & 82, & 83, & 84, & 85, & 86, & 87, & 88, & 89, & 90, & 91, & 92, & 93, & 94, & 95, & 96, & 97, & 98, & 99, & 100, & 101, & 102, & 103, & 104, & 105, & 106, & 107, & 108, & 109, & 110, & 111, & 112, & 113, & 114, & 115, & 116, & 117, & 118, & 119, & 120, & 121, & 122, & 123, & 124, & 125, & 126, & 127, & 128, & 129, & 130, & 131, & 132, & 133, & 134, & 135, & 136, & 137, & 138, & 139, & 140, & 141, & 142, & 143, & 144, & 145, & 146, & 147, & 148, & 149, & 150, & 151, & 152, & 153, & 154, & 155, & 156, & 157, & 158, & 159, & 160, & 161, & 162, & 163, & 164, & 165, & 166, & 167, & 168, & 169, & 170, & 171, & 172, & 173, & 174, & 175, & 176, & 177, & 178, & 179, & 180, & 181, & 182, & 183, & 184, & 185, & 186, & 187, & 188, & 189, & 190, & 191, & 192, & 193, & 194, & 195, & 196, & 197, & 198, & 199, & 200, & 201, & 202, & 203, & 204, & 205, & 206, & 207, & 208, & 209, & 210, & 211, & 212, & 213, & 214, & 215, & 216, & 217, & 218, & 219, & 220, & 221, & 222, & 223, & 224, & 225, & 226, & 227, & 228, & 229, & 230, & 231, & 232, & 233, & 234, & 235, & 236, & 237, & 238, & 239, & 240, & 241, & 242, & 243, & 244, & 245, & 246, & 247, & 248, & 249, & 250, & 251, & 252, & 253, & 254, & 255, & 256, & 257, & 258, & 259, & 260, & 261, & 262, & 263, & 264, & 265, & 266, & 267, & 268, & 269, & 270, & 271, & 272, & 273, & 274, & 275, & 276, & 277, & 278, & 279, & 280, & 281, & 282, & 283, & 284, & 285, & 286, & 287, & 288, & 289, & 290, & 291, & 292, & 293, & 294, & 295, & 296, & 297, & 298, & 299, & 300, & 301, & 302, & 303, & 304, & 305, & 306, & 307, & 308, & 309, & 310, & 311, & 312, & 313, & 314, & 315, & 316, & 317, & 318, & 319, & 320, & 321, & 322, & 323, & 324, & 325, & 326, & 327, & 328, & 329, & 330, & 331, & 332, & 333, & 334, & 335, & 336, & 337, & 338, & 339, & 340, & 341, & 342, & 343, & 344, & 345, & 346, & 347, & 348, & 349, & 350, & 351, & 352, & 353, & 354, & 355, & 356, & 357, & 358, & 359, & 360, & 361, & 362, & 363, & 364, & 365, & 366, & 367, & 368, & 369, & 370, & 371, & 372, & 373, & 374, & 375, & 376, & 377, & 378, & 379, & 380, & 381, & 382, & 383, & 384, & 385, & 386, & 387, & 388, & 389, & 390, & 391, & 392, & 393, & 394, & 395, & 396, & 397, & 398, & 399, & 400, & 401, & 402, & 403, & 404, & 405, & 406, & 407, & 408, & 409, & 410, & 411, & 412, & 413, & 414, & 415, & 416, & 417, & 418, & 419, & 420, & 421, & 422, & 423, & 424, & 425, & 426, & 427, & 428, & 429, & 430, & 431, & 432, & 433, & 434, & 435, & 436, & 437, & 438, & 439, & 440, & 441, & 442, & 443, & 444, & 445, & 446, & 447, & 448, & 449, & 450, & 451, & 452, & 453, & 454, & 455, & 456, & 457, & 458, & 459, & 460, & 461, & 462, & 463, & 464, & 465, & 466, & 467, & 468, & 469, & 470, & 471, & 472, & 473, & 474, & 475, & 476, & 477, & 478, & 479, & 480, & 481, & 482, & 483, & 484, & 485, & 486, & 487, & 488, & 489, & 490, & 491, & 492, & 493, & 494, & 495, & 496, & 497, & 498, & 499, & 500, & 501, & 502, & 503, & 504, & 505, & 506, & 507, & 508, & 509, & 510, & 511, & 512, & 513, & 514, & 515, & 516, & 517, & 518, & 519, & 520, & 521, & 522, & 523, & 524, & 525, & 526, & 527, & 528, & 529, & 530, & 531, & 532, & 533, & 534, & 535, & 536, & 537, & 538, & 539, & 540, & 541, & 542, & 543, & 544, & 545, & 546, & 547, & 548, & 549, & 550, & 551, & 552, & 553, & 554, & 555, & 556, & 557, & 558, & 559, & 560, & 561, & 562, & 563, & 564, & 565, & 566, & 567, & 568, & 569, & 570, & 571, & 572, & 573, & 574, & 575, & 576, & 577, & 578, & 579, & 580, & 581, & 582, & 583, & 584, & 585, & 586, & 587, & 588, & 589, & 590, & 591, & 592, & 593, & 594, & 595, & 596, & 597, & 598, & 599, & 600, & 601, & 602, & 603, & 604, & 605, & 606, & 607, & 608, & 609, & 610, & 611, & 612, & 613, & 614, & 615, & 616, & 617, & 618, & 619, & 620, & 621, & 622, & 623, & 624, & 625, & 626, & 627, & 628, & 629, & 630, & 631, & 632, & 633, & 634, & 635, & 636, & 637, & 638, & 639, & 640, & 641, & 642, & 643, & 644, & 645, & 646, & 647, & 648, & 649, & 650, & 651, & 652, & 653, & 654, & 655, & 656, & 657, & 658, & 659, & 660, & 661, & 662, & 663, & 664, & 665, & 666, & 667, & 668, & 669, & 670, & 671, & 672, & 673, & 674, & 675, & 676, & 677, & 678, & 679, & 680, & 681, & 682, & 683, & 684, & 685, & 686, & 687, & 688, & 689, & 690, & 691, & 692, & 693, & 694, & 695, & 696, & 697, & 698, & 699, & 700, & 701, & 702, & 703, & 704, & 705, & 706, & 707, & 708, & 709, & 710, & 711, & 712, & 713, & 714, & 715, & 716, & 717, & 718, & 719, & 720, & 721, & 722, & 723, & 724, & 725, & 726, & 727, & 728, & 729, & 730, & 731, & 732, & 733, & 734, & 735, & 736, & 737, & 738, & 739, & 740, & 741, & 742, & 743, & 744, & 745, & 746, & 747, & 748, & 749, & 750, & 751, & 752, & 753, & 754, & 755, & 756, & 757, & 758, & 759, & 760, & 761, & 762, & 763, & 764, & 765, & 766, & 767, & 768, & 769, & 770, & 771, & 772, & 773, & 774, & 775, & 776, & 777, & 778, & 779, & 780, & 781, & 782, & 783, & 784, & 785, & 786, & 787, & 788, & 789, & 790, & 791, & 792, & 793, & 794, & 795, & 796, & 797, & 798, & 799, & 800, & 801, & 802, & 803, & 804, & 805, & 806, & 807, & 808, & 809, & 810, & 811, & 812, & 813, & 814, & 815, & 816, & 817, & 818, & 819, & 820, & 821, & 822, & 823, & 824, & 825, & 826, & 827, & 828, & 829, & 830, & 831, & 832, & 833, & 834, & 835, & 836, & 837, & 838, & 839, & 840, & 841, & 842, & 843, & 844, & 845, & 846, & 847, & 848, & 849, & 850, & 851, & 852, & 853, & 854, & 855, & 856, & 857, & 858, & 859, & 860, & 861, & 862, & 863, & 864, & 865, & 866, & 867, & 868, & 869, & 870, & 871, & 872, & 873, & 874, & 875, & 876, & 877, & 878, & 879, & 880, & 881, & 882, & 883, & 884, & 885, & 886, & 887, & 888, & 889, & 890, & 891, & 892, & 893, & 894, & 895, & 896, & 897, & 898, & 899, & 900, & 901, & 902, & 903, & 904, & 905, & 906, & 907, & 908, & 909, & 910, & 911, & 912, & 913, & 914, & 915, & 916, & 917, & 918, & 919, & 920, & 921, & 922, & 923, & 924, & 925, & 926, & 927, & 928, & 929, & 930, & 931, & 932, & 933, & 934, & 935, & 936, & 937, & 938, & 939, & 940, & 941, & 942, & 943, & 944, & 945, & 946, & 947, & 948, & 949, & 950, & 951, & 952, & 953, & 954, & 955, & 956, & 957, & 958, & 959, & 960, & 961, & 962, & 963, & 964, & 965, & 966, & 967, & 968, & 969, & 970, & 971, & 972, & 973, & 974, & 975, & 976, & 977, & 978, & 979, & 980, & 981, & 982, & 983, & 984, & 985, & 986, & 987, & 988, & 989, & 990, & 991, & 992, & 993, & 994, & 995, & 996, & 997, & 998, & 999, & 1000).

«O consecință complexă și tragică a conflictelor naționale și a ambițiilor imperialiste în anumite părți ale Europei este existența Bisericii Ortodoxe Române, care are o liturghie orientală și care fac parte din Biserica Ortodoxă Romano-Catolică. Această anomalie istorică este o sursă de conflicte, de tristețe și chiar de confruntări» (DL, & 88). Raportul Comitetului de direcție (CD, & 9) recomandă implicarea C.B.E., în medierea acestui conflict.

Mass-media, comunicare, dialog. Tema audierii 6: «Noua creație o provocare pentru comunicarea media» este sugestivă pentru felul în care este percepută astăzi problema comunicării. A fost pus un accent deosebit, îndeosebi în cadrul grupelor, pe problema comunicării și a informației. Trebuie schimbată atitudinea față de ceilalți, Bisericile trebuie să întărească cooperarea între ele pe calea unei bogate și corecte informații (DG). Înaintea comunicării prin mass-media se află mari responsabilități educative, informative (a fost criticată lipsa de obiectivitate

mai ales de profunzime a programelor informative din mass-media (națională), de implicare și relație cu Bisericile. Raportul Comitetului de directive subliniază faptul că mass-media va continua să joace un rol important în misiunea viitoare a Bisericilor; datorită importanței și dimensiunilor sale sociale, problema eticii în comunicarea în masă trebuie să rămână o preocupare a Bisericilor.

2. PREOCUPĂRI TEOLOGICE ECUMENICE

Dumnezeu unește — în Hristos o nouă creație. Fundamentul unității creștine (și al reinnoirii) este găsit în textul clasic de la Ioan 17, 21—23: Rugăciunea Mântuitorului, pentru unitate, în Grădina Ghetsimani (... pentru ca toți să fie una, precum Tu, Părinte, în Mine și Eu și Tu și Tine, așa și aceștia în Noi să fie una, ca lumea să creadă că Tu ai trimis — vers. 21). Pe acest temei, unitatea creștină este o imagine a lui Dumnezeu:

«... unitatea nu este o realitate izolată, autonomă, operând prin sine, ci o imagine și o reflectare a vieții și unității lui Dumnezeu (...). Fundamentul unității umane este unicitatea perfectă și absolută a lui Dumnezeu (...). ...unitatea divină este forța care poate transforma diversitatea, diferențele și diviziunile umane într-o «simfonie» perfectă și armonioasă». (DL, & 14).

În antiteză, dezbinarea este străină lui Dumnezeu. Păcatul, în tradiția patristică (Sf. Grigorie de Nyssa, Sf. Maxim Mărturisitorul, Sf. Ierolimean Damaschin), este dezbinare, ruptură. Prin păcat, omul se separă de fundamentul unității, Dumnezeu. În acest fel, Documentul de lucru definește fundamentul spiritual al tuturor acestor probleme:

«Prin păcat și în condiția sa păcătoasă, umanitatea s-a separat de Dumnezeu, fundamentul unității, și deci de «aproapele», creat după chipul lui Dumnezeu. Ființele umane căzute au creat societăți îndoite pe comuniunea persoanelor în iubire, ci pe egocentrismul individului. Ființele umane nu se mai văd ca persoane în comuniune cu Dumnezeu și în comuniune unele cu altele». (DL, & 17).

Individualismul, egoismul, singurătatea domină societățile «dezorganizate».

Prin întruparea lui Hristos, unitatea divină s-a transferat în plan uman (DL, & 20). Re-crearea umanității, înnoirea ei, s-au făcut prin Hristos. Dar, Hristos aduce și dezbinare (Lc. 12, 51—52), pentru că umanitatea, fiecare om în parte, trebuie să răspundă *liber* la chemarea Sa. Este comentat textul biblic principal care susține tema Adunării Generale: II Cor. 5, 17 (Deci, dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă; cele vechi au trecut, iată toate s-au făcut noi). Această nouă realitate este și un nou Legământ. «În Hristos» este expresia cheie a înțelegerii noii comunități.

Spiritualitate. Raportul Comitetului de directive subliniază importanța deosebită a spiritualității pentru unitatea Bisericii, stabilind și unele direcții de acțiune (CD, V, & 6): cunoaștere reciprocă, dialog la nivel de intelectuali, accentuarea rolului femeilor, cultul comun. Ace-

eași importanță este evidențiată și de Raportul Comitetului de Mesaje odată cu lipsa de răspuns în aceste probleme și în altele :

«Aici la Praga am fost provocați de câteva ori, nu în ultimul rând de autoritățile seculare, cerându-ni-se să punem un început în a furniza înțele și spiritualitate în viața omenirii. Am fost confrunțați cu multe probleme pentru care nu am găsit încă răspunsuri. Suntem preocupați de faptul că răspunsul nostru la multe provocări, în acest timp crucial, este insuficient. Continuăm, în credință, să căutăm un răspuns adecvat». (M, & 3).

Hristologia. Tema însăși a Adunării de la Praga a fost una hristologică. Totuși, câteva afirmații, îndeosebi în Documentul de lucru, atrag atenția în mod special. Paragraful 20 al Documentului folosește o terminologie hristologică pe deplin ortodoxă : un ipostas, kenoză, deplinătatea naturii (ousia) umane în Hristos ; consubstanțialitatea Fiului Tatăl (prin firea divină) și cu umanitatea (prin firea umană). În consecință, Cuvântul lui Dumnezeu întrupat a asumat în sine toată viața omenească, a receptat întreaga natură umană. Întruparea anulează abstracțiunea între Dumnezeu și ființa umană, re-creând-o (DL, & 20).

Pe baza acestui fundament hristologic este dezvoltată apoi teza principală. Hristos este izvorul de har al unității și al noii creații.

Paragraful 109 al Documentului de lucru subliniază că unele dintre principalele probleme care se pun astăzi în dialog interreligios și în privința cărora creștinii trebuie să rezolve divergențele existente în lume, ei, sunt de ordin hristologic (problema unei «hristologii de sus în jos», punând accentul pe pogorârea Cuvântului lui Dumnezeu, preexistența lui într-o persoană umană ; și a uneia «de jos în sus», punând accentul pe înălțarea omului în care omul Hristos și-a conformat voința sa cu cea a lui Dumnezeu, om care nu s-a învrednicit de starea de a fi egal cu Dumnezeu, pentru că era om deplin, existența însăși a lui Dumnezeu în lume și în El se realizează reconcilierea între Dumnezeu și lume). Documentul cere Bisericilor membre C.B.E. să examineze aceste experiențe diferite ale hristologiei, pe baza criteriilor Bibliei și Părinților, în raport cu situația contemporană (DL, & 109).

Problema protecției copiilor nenăscuți și a «persoanelor cu identitate sexuală nefirești». Delegația Bisericii Ortodoxe Române care a participat la lucrările de la Praga a pregătit o moțiune care cere ca delegații Bisericilor membre C.B.E., prezenți la Adunarea Generală, să proclame integralitatea persoanei umane încă din momentul concepției și, în consecință, dreptul ei de a fi protejată și născută. Un text în acest sens a fost inclus în prima formă de redactare a Raportului Comitetului de Mesaje, unde, în cadrul capitolului «Ministeriul reconcilierii» (& 6, 1.2), se cerea apărarea drepturilor copiilor «născuți sau urmași de la naștere». Însă, în ședința plenară din ultima zi a lucrărilor, de la adoptarea Mesajului, s-au exprimat opoziții față de acest text. În discuții animate, Adunarea Generală a hotărât, cu o minimă majoritate de voturi, împotriva acestei formulări, textul final vorbind de «apărarea drepturilor copiilor» (M, & 6, 1.2).

În cadrul aceleiași ședințe a fost acceptată, tot cu o minimă majoritate de voturi, introducerea în textul final al Raportului Comitetului de Declarații Publice a unui text privind protejarea «persoanelor

ții sexuale nefirești». În legătură cu aceste două probleme, delegațiile Bisericilor Ortodoxe prezente la Praga au adoptat o declarație comună, semnată de conducătorii acestor delegații (textul integral — anexa 1).

Drumul spre unitatea creștină. Declarația de la Canberra («Unitatea Bisericilor ca o comuniune : dar și vocație») a Adunării Generale a C.B.E., este privită ca un posibil punct de plecare în problema definirii scopului, punctului final al unității (DL, & 122—126 conține reflecții pe această temă, arătând că Adunarea de la Praga trebuie să stabilească și să reflecte pe această temă urmează să fie una din prioritățile C.B.E. în perioada următoare). Raportul de sinteză al grupelor subliniază existența, deja, a unor elemente de unitate, stabilind ca țel precis al unității intercomuniunea, acceptarea reciprocă la Euharistie (G, & 3).

Probleme locale. Rolul comunităților locale pe calea unității este deosebit de important. A fost subliniat conflictul local între ortodocșii greco-catolici (DL, & 138, 142), problema căsătoriilor interconfesionale (DL, & 139 și CD, & 4), a fost încurajată în mod deosebit colaborarea locală (M, & 3), în special prin crearea de Consilii ecumenice locale care să includă, oriunde este posibil, și Biserica Romano-Catolică (CD, & 4). A fost subliniat, de asemenea, în două rânduri, decalajul între declarațiile oficiale și situația din teren, unde multe Biserici nu-și respectă angajamentele și nu pun în practică hotărârile luate în organizațiile ecumenice (DL, & 140 și G, & 3).

Încheiem cu câteva frumoase cuvinte cuprinse în Raportul Secretarului General al C.B.E., Dl. Jean Fischer, care credem că sintetizează cel mai bine spiritul și mesajul pe care Adunarea Generală de la Praga a străduit să-l realizeze și, respectiv, să-l transmită (F, & 7, 21) :

«Dumnezeu unește — în Hristos o nouă creație.

Pentru a afirma această convingere, pentru a trăi această unitate, pentru a avea experiența înnoirii, ne-am strâns la această Adunare. Știm bine că tot ce vom spune, ce vom tăce, că toate gesturile pe care le vom face și pe care le vom omite, tot ce vom afirma împreună ca și tot ceea ce nu vom putea spune într-un glas, va reprezenta mărturia noastră pe care mulți, în Bisericile Europei și în afara Bisericilor, o așteaptă cu nerăbdare. Fie ca Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, să fie prezent în mijlocul nostru, să ne ajute să-I înțelegem voia, să ne dea curajul să ne transforma după voia Sa, îndrăzneala de a ne angaja pe căile Sale și bucuria de a ne consacra slujirii Sale, pentru slava Sa.

Suntem adunați aici pentru a încerca să citim semnele timpului și să redescoperim misiunea Bisericii în tumultul Europei».

Anexa 1 : DECLARAȚIA DELEGAȚIILOR ORTODOXE ÎN PROBLEMELE IVITE ÎN ULTIMA ZI A LUCRĂRILOR

Praga, 10 septembrie 1992

Un principiu de bază ce guvernează participarea Bisericilor Ortodoxe în Mișcarea ecumenică a fost întotdeauna și continuă să fie acela că problemele de credință nu pot fi puse la vot. Aceasta cu atât mai mult în cazul în care un astfel de vot are loc într-un corp reprezentând tradiții eclesiastice variate și diferite.

Cele două probleme supuse atenției Adunării generale a C.B.E. asupra cărora s-a votat în plenara din ultima zi a Adunării (10 septembrie 1992): a) protecția dreptului la viață al copiilor nenăscuți (re-pinsă — n. trad.), și b) respingerea oricărei discriminări împotriva orientării sexuale, lezează viziuni profunde ale tradiției biblice și învățăturile morale ortodoxe, pot fi greșit înțelese și pot încuraja devieri de la ordinea naturală a creației lui Dumnezeu.

Tratarea acestor probleme prin punerea lor la vot — și, într-adevăr, fără nici o dezbateră prealabilă — creează probleme serioase nu doar pentru Biserica Ortodoxă, ci, de asemenea, pentru cursul ulterior Mișcării ecumenice. De aceea, delegațiile ortodoxe nu pot accepta astfel de proceduri și decizii în probleme care lezează profund atât învățătura creștină cu privire la dreptul sfânt la viață, cât și autenticitatea etosului creștin.

CONDUCĂTORII DELEGAȚIILOR ORTODOXE :

Mitropolitul *Ieremia* al Parisului (Patriarhia Ecumenică).

I.P.S. Mitropolit *Antonie* al Ardealului.

† *Domețian*, Mitropolit de Vidin.

Mitropolitul *Chrysostomos* de Peristerion (Biserica Greciei).

† *Chrysostomos*, Mitropolit de Limassol.

† Ep. *Irineu* de Novi Sad și Banka.

† *Krystof*, Episcop de Olomouc.

Anexa 2 ; INTRODUCEREA LA NOUA CONSTITUȚIE A C.B.E.

ADOPTATĂ LA ADUNAREA GENERALĂ DE LA PRAGA

Preambul.

Conferința Bisericilor Europene este o comunitate ecumenică de serici europene care mărturisesc pe Domnul Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mântuitor, după Scripturi, și care, din acest motiv, se străduiesc să răspundă împreună la vocația lor comună pentru slava singurului Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. (...)

Bisericile membre ale Conferinței doresc să continue împreună drumul pe care l-au parcurs până aici cu ajutorul Dumnezeului nostru în Treime, într-un spirit din ce în ce mai colegial. Credincioase Evangheliei, așa cum este ea atestată în Sfintele Scripturi și a fost transmisă prin Biserică și în Biserică prin lucrarea Duhului Sfânt, ele doresc să continue să crească în comuniunea (koinonia) credinței, nădejzii și dragostei. În fidelitatea față de această Evanghelie, ele doresc să contribuie împreună la misiunea Bisericii, la protejarea vieții și bunăstării tuturor oamenilor.

Conferința, în cadrul responsabilității sale europene, dorește să ajute Bisericile europene să-și reînnoiască viața lor spirituală, să-și mărească mărturia și slujirea lor comună și să promoveze unitatea sericii și pacea în lume³.

RĂZVAN NOVACOVSCU
Licențiat în Teologie

3. Conférence des Eglises Européennes, *Manuel de L'Assemblée*, Documentation technique et d'information, 10-ème Assemblée, Prague, RFTS 1—11 septembre 1992, p. 45.

SIMPOZION INTERNAȚIONAL LA ROMA
(3—6 DECEMBRIE 1992) : Treisprezece secole
de la întrunirea Sinodului trulan (692—1992)

Anul 1992 rămâne și un an comemorativ pentru canoniștii și istoricii ortodocși și catolici, fiindcă în acest an al mântuirii a fost comemorat al treisprezecelea centenar de la întrunirea Sinodului trulan (692), al cărei legislație canonică ecumenică a fost receptată și de către Roma, iar unele canoane condamnaseră anumite practici din viața acestei Biserici, din epoca respectivă.

O primă manifestare comemorativă a avut loc la Constantinopol, între 17—20 octombrie 1992, unde și-a desfășurat lucrările un colocviu științific organizat de Societatea internațională pentru cercetarea istoriei Sinodurilor, fondată și condusă de Prof. W. Brandmüller (Cf. V. Peri, Centenario del Concilio Trullano al centro del Collognia internazionale svoltosi ad Istanbul, în «l'«Osservatore Romano», 1 noiembrie 1992, p. 3). La acest colocviu a fost invitat să prezinte o comunicare și referatul acestor rânduri, dar din nefericire nu a putut onora cu prezența această manifestare comemorativă. În schimb, la simpozionul internațional întrunit la Roma, între 3—6 decembrie 1992 — organizat de Institutul Pontifical Oriental de la Roma, în colaborare cu «Centro Studi e Ricerche Ezio Aletti» — am prezentat referatul principal al simpozionului, intitulat «Ecumenicitatea Sinodului trulan. Mărturii ale tradiției canonice orientale și apusene», ale cărui aport și valoare științifică au fost unanim apreciate. Mai întâi de toate, a fost reținut și apreciat aspectul restitutoriu al adevărului istoric afirmat de tradiția canonică! Într-adevăr pe baza mărturiilor tradiției canonice, s-a putut vedea că Sinodul trulan (692) a fost de fapt o continuare, o prelungire sau o a II-a reuniune a celui de al șaselea Sinod ecumenic (680 și 692), ipso facto, și o înzestrare fericită, în materie de legislație canonică, a celui de al V-lea Sinod ecumenic (553), dar nu un Sinod quinisexcent (inci-șase), cum s-a acreditat eronat de istoriografia și tradiția canonică orientală încă din epoca lui Balsamon (sec. al XII-lea). Totodată, s-a evidențiat — pe baza textelor colecțiilor canonice și nomocanone — că legislația canonică a Sinodului trulan a fost receptată — fie ea și parțial — atât de Biserica Romei, cât și de Bisericile Vechi — Orientale (Nicaeene și Chalcedoniene).

Celelalte comunicări științifice au avut darul de a infățișa aspecte propriu-zise ale legislației canonice ale Sinodului trulan, evidențiind astfel și ele aceeași ecumenicitate a acestui Sinod, care s-a vrut (Cf. Canoanele 1, 2 etc.) și a rămas «ecumenic». Prof. C. Pitsakis (Grecia), de

pildă, a expus punctul de vedere oriental (ortodox) privind «Clerul căsătorit și celibatul în legislația Sinodului trulan». Un alt canonist grec Spyros Troianos, a evidențiat prezența «Canoanelor Sinodului trulan în Novelele împăratului Leon al VI-lea Filosoful». La rândul său orientalistul Michel van Esbroeck, S. J., de la Universitatea din München, adus mărturii inedite din tradiția dogmatică a Bisericii Armene, prezentând și comentând «discursul catolicosului Sahak III din 691». Cât privește pe cunoscutul ecleziolog și istoric Dr. Vittorio Peri (Vatican), Domnia Sa a ținut să abordeze și unele aspecte ale «teologiei politice occidentale». De altfel, — însuși titlul comunicării sale — «Biserici și Imperiu și Biserici între «barbari». Teritorialitatea eclezială în reformă canonică a Sinodului în Trullo» — evocă sugestiv această realitate. Totodată, V. Peri are meritul de a fi remarcat că Sinodul trulan a lumii creștine (oecumene) din vremea respectivă o instituție constituită de bază, și anume *pentarhia* (Cf. Can. 36 trulan).

N-a fost lipsită de interes nici comunicarea Prof. Dr. Anna Karonis (Universitatea din Washington), intitulată «Sinodul trulan și evoluția medievală timpurie». Domnia Sa a relevat importanța majoră pe care a avut legislația canonică a Sinodului trulan privind «canonul» iconografiei creștine.

Personalitățile vieții universitare ortodoxe și catolice — care au participat la lucrările acestui simpozion internațional, prin comunicări științifice sau luări de cuvânt pe marginea tematicii abordate de acestea — au ținut să precizeze, în unanimitate, că evenimentul comemorativ al Sinodului trulan rămâne o mărturie grăitoare a ecumenicității acestui sinod și, ipso facto, a receptării legislației sale canonice de către Biserica creștină ecumenică din vremea respectivă.

Simpozionul internațional de la Roma (3—6 decembrie, 1992) a oferit prilejul canoniștilor și ecleziologilor ortodocși și catolici să constate că «via unitatis canonicae» nu poate fi concepută fără afirmarea principiilor de bază ale legislației canonice din primul mileniu, dintre care un loc de frunte îl ocupă cele 102 canoane ale Sinodului trulan, de legislația actuală a Bisericilor noastre.

Prezidat de Prof. Dr. Clarence Gallagher, S. J., rectorul Institutului pontifical oriental din Roma, colocviul și-a desfășurat lucrările în climat de sinceră colegialitate și de înaltă ținută academică.

Referatele și comunicările prezentate urmează a fi publicate în general în revista «Kanonica», editată de Facultatea de drept canonic al Institutului pontifical oriental din Roma, al cărei redactor este cunoscutul și apreciatul canonist Prof. Dr. George Nedungatt.

Pr. prof. dr. NICOLAE DURĂ

C R O N I C Ă

2 iulie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, înconjurat de mai mulți membri ai Sfântului Sinod și de un impresionant sobor de slujitori, a săvârșit, la mănăstirea Putna, Sfânta Liturghie, la sfârșitul căreia a urmat proclamarea solemnă a canonizării Bincredinciosului voievod Ștefan cel Mare, a Sfântului ierarh Leontie de la Rădăuți și a Sfântului cuvios Daniil Sihastrul.

Au participat la slujbă și la festivități și I.P.S. Vladimir al Chișinăului, P. S. Episcop Petru de Bălți și P. S. Onufrie de la Cernăuți.

În cadrul acestei festivități a fost lansat și un *Apel* către Bisericele și națiunile lumii privind instaurarea păcii în Basarabia și încetarea vărsării de sânge nevinovat.

Duminică, 5 iulie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*, împreună cu I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei și PP.SS. Eftimie al Romanului, Gherasim al Râmnicului și Calinic al Argeșului, a oficiat slujba de târnosire a noii biserici din Tocileni, satul natal al Prea Fericitului Sale, precum și Sfânta Liturghie în cadrul căreia a rostit un bogat cuvânt de învățătură.

Marti, 7 iulie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe I.P.S. Arhiepiscop Vladimir al Chișinăului și Moldovei, însoțit de P. Cuv. Arhimandrit Augustin și P. C. Protoiereu Ioan.

Joi, 9 iulie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat la recepția prilejuită de împlinirea vârstei de 80 ani de către Eminența Sa Dr. Moses Rosen, șef rabinul Cultului mozaic.

Duminică, 12 iulie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* înconjurat de un impresionant sobor de preoți și diaconi a săvârșit slujba de resfințire a bisericii din comuna Fântânele, Protoieria Ploiești, rostind la sfârșitul Sfintei Liturghii, un bogat cuvânt de învățătură.

Marti, 14 iulie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a luat parte la slujba de înmormântare a P. S. Episcop Vasile al Oradiei.

Miercuri, 22 iulie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Christos Alexandris, noul ambasador al Greciei la București.

Vineri, 31 iulie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat, în catedrala patriarhală, la săvârșirea parastasului de șase ani de la încetarea din viață a Patriarhului Iustin Moisescu. Au mai participat PP.SS. Teofan Sinaitul și Roman Ialomiteanul, episcopi-vicari, P. C. preoți slujitori ai catedralei, membri ai familiei, numeroși credincioși.

Sâmbătă, 15 august 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat Sfânta Liturghie la biserica Sfântul Gheorghe-Nou din București împreună cu: I.P.S. Mitropolit Ieremia al Franței și exarh al Iberiei, I.P.S. Arhiepiscop Vasile al Târgoviștei, PP.SS. Calinic al Argeșului; Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul — vicari patriarhali; Roman Ialomiteanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor și Casian Gălățeanul, vicar al Episcopiei Dunării de Jos, cu ocazia proclamării solemne a canonizării Sfinților martiri Constantin Vodă Brâncoveanul cu fiii săi: Constantin, Ștefan, Radu și Matei și Ianache Văcărescu, sfetnicul domnitorului.

Duminică, 16 august 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat Sfânta Liturghie, la mănăstirea Hurezi, cu prilejul primei zile de cinstire a Sfinților Martiri Brâncoveni.

În cadrul acestei sfinte slujbe a avut loc și proclamarea solemnă a canonizării Sfântului Cuvios Antonie de la schitul Ierezu (Vâlcea).

Au participat alți membri ai Sfântului Sinod precum și reprezentanți de seamă ai autorităților de stat în frunte cu Președintele României, dl. Ion Iliescu.

Joi, 27 august 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit delegația Societății pentru cultura română «Mihai Eminescu» din Cernăuți, formată din: Dr. Alexandrina Cernov, profesor universitar, șeful catedrei de Limba și literatura română de la Universitatea din Cernăuți, președintele Societății; Dl. Vasile Tărățan, redactor șef al revistei «Plai românesc» din Cernăuți; Dl. Eugeniu Patras, istoric, vicepreședintele Societății; Dl. Nicolae Motrescu, profesor de matematică la liceul din Crasna și Dl. Nicolae Bodnar, profesor, membru al Societății.

Vineri, 28 august 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit Comitetul de sprijin pentru reconstrucția și dotarea Facultății de teologie din Chișinău; Pr. Vasile Tepordei, Pr. Igor Păcaș, Prof. Victor Livezeanu, Prof. Vlad Dumbravă, poet Teodor Istrati.

Miercuri, 9 septembrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Sir Andrew Bache, noul ambasador al Marii Britanii la București, în vizită de prezentare. Au participat: P. C. Pr. Christopher Newlands, capelanul bisericii anglicane din București, P. S. Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal și P. C. Pr. Ion Saulea, consilier patriarhal.

Miercuri, 16 septembrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe P. C. Pr. Richard Grabowski, coordonator din Departamentul de asistență creștină al Episcopiei Ortodoxe din America.

Luni, 21 septembrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Eminentă Sa John R. Satterthwite, episcop anglican.

de Gibraltar și pentru Europa, însoțit de Dl. Andrew Bache ambasadorul Marii Britanii la București și de P. C. Pr. Christopher Newlands.

- Marti, 22 septembrie 1992** — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Renaud Vignal, ambasadorul Franței la București.
- Joi, 24 septembrie 1992** — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a prezidat lucrările Colegiului electoral bisericesc pentru alegerea noului episcop al Oradiei. Colegiul și-a exprimat votul său în favoarea P. S. Ioan Crișanul, arhiepiscopul vicar al Episcopiei Oradiei.
- Duminică, 27 septembrie 1992** — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* împreună cu : I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei ; I.P.S. Arhiepiscop Vasile al Târgoviștei ; PP.SS. Gherasim al Râmnicului, Epifanie al Buzăului, Calinic al Argeșului ; Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul, episcopi vicari patriarhali ; Roman Ialomiteanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, Casian Gălățeanul, arhiepiscop-vicar al Episcopiei Dunării de Jos, numeroși slujitori, a săvârșit Sfânta Liturghie la mănăstirea Antim din București la sfârșitul căreia s-a făcut proclamarea solemnă a canonizării Sf. Ierarh Martir Antim Ivireanul.
- Joi, 1 octombrie 1992** — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe P. C. Pr. Matti Otto Sidoroff, din Biserica Ortodoxă a Finlandei, noul director pentru relațiile inter-bisericești din cadrul organizației «Ajutor Inter-bisericesc — Departamentul România» (AIDRom), însoțit de o delegație din Statele Unite ale Americii, care s-a aflat în vizită în țara noastră.
- Joi, 8 octombrie 1992** — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Heinz Kohler, secretar general al Organizației de într-ajutorare a Bisericilor Reformate din Elveția (E.P.E.R.) și pe Dl. Franz Schule, din partea aceleiași organizații.
- Vineri, 9 octombrie 1992** — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Terje Hartberg, de la Societățile Biblice Unite din Londra, și pe Dl. Manuel Jimbakian, de la aceeași Societate, coordonator al traducătorilor Sfintei Scripturi pentru Europa.
- Luni, 12 octombrie 1992** — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Excelența Sa, Cardinalul Josef Glemp, primatul Bisericii Romano-Catolice din Polonia, pe Pr. dr. Jerzy Pawlik, membru al Conferinței episcopale poloneze, delegat al serviciului de Relații externe pentru Europa de răsărit, pe Pr. Piotr Jarecki, secretar, pe Dl. Roman Wyborski, consilier al Ambasadei Poloniei la București, pe Excelența Sa, John Bukowski, nuntial apostolic al Vaticanului la București, pe I.P.S. Arhiepiscop Ioan Robu și P. S. Episcop Petre Gherghel de la Iași. Au participat PP.SS. Episcopi-vicari Nifon Ploieșteanul și Roman Ialomiteanul, și P. C. Pr. Ion Sauca, consilier patriarhal.

Tot în această zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe I.P.S. Chiriac de Nazaret și exarh al Galileei, și pe I.P.S. Irineu, arhiepiscop de Ierapolis și reprezentantul Patriarhiei Ierusalimului în Grecia.

- Miercuri, 14 octombrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a săvârșit Sfânta Liturghie în catedrala mitropolitană din Iași înconjurat de un bogat sobor arhieresc, din care au făcut parte I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei, I.P.S. Arhiepiscop Pimen al Sucevei și Rădăuților, PP.SS. Petru de Bălți, Eftimie al Romanului și Hușilor, Calinic Botoșăneanul, vicarul Arhiepiscopiei Iașilor, Gherasim Putneanul vicarul Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Ioachim Vasluiuanul, arhiercul vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor și Casian Gălățeanul, arhiercul vicar al Episcopiei Dunării de Jos. Din sobor au mai făcut parte II.PP.SS. Chiriac al Nazaretului și exarh al Galileei și Irineu Ierapolei.
- Joi, 15 octombrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat la deschiderea simpozionului «Sinodul de la Iași — 350 de ani (1642—1992)», organizat de Mitropolia Moldovei Bucovinei și Universitatea «Al. I. Cuza» din Iași, prilej cu care a rostit cuvântul de deschidere.
- Marti, 20 octombrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit un grup de studenți de la Seminarul și Colegiul Lidingo, Suedia, din partea Bisericilor Libere Suedeze, aparținând de Asociația Suedeză pentru Misiune din Stockholm, însoțiți de Dl. prof. Bertil Widen, aflați într-o călătorie de studii și de cunoaștere a realităților din cadrul Bisericii Ortodoxe Române.
- Joi, 22 octombrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Vlad Cubreacov și pe Dl. Mihai Potoroagă, de la Ministerul Culturii și Cultelor din Republica Moldova.
- Luni, 26 octombrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Ionel Roman, vicepreședintele Camerei Deputaților, însoțit de Dl. Nikolaos Grillakis, consilierul Primului Ministru al Greciei și pe Dl. Ioan Papathanasiou.
- Miercuri, 28 octombrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Miloș Alcalay, ambasadorul Republicii Venezueleze la București în vizită de rămas bun.
- Joi, 29 octombrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Mohadjer Hedjazi, ambasadorul extraordinar plenipotențiar al Republicii Islamice Iran.
- Vineri, 30 octombrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a avut o întâlnire cu participanți la Seminarul ecumenic

ROM» cu tema «Educația moral religioasă în școlile de stat — realități și perspective», București.

Sâmbătă, 31 octombrie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. General de Armată Ioannis Verivakis, șeful Statului Major al Armatei elene, însoțit de o delegație de militari, împreună cu Dl. General Locotenent Dumitru Cioflină, secretar de stat, șeful Marelui Stat Major al Armatei Române.

5 noiembrie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Excelența Sa Monseniorul Jean-Louis Tauran, secretar de stat pentru raporturile cu Statele, cu ocazia sărbătoririi celei de-a 15-a aniversări de la înscăunarea Papei Ioan Paul al II-lea. Excelența Sa a fost însoțit de cardinalul Guido del Mestri și de Pr. Nicola Eterovici, șef al secției pentru raporturi cu România din Secretariatul de Stat al Vaticanului, precum și de Monseniorul John Bukowsky, nunțul apostolic în România și Monseniorul Mario Zendri din cadrul Nunțiaturii Apostolice. Oaspeții au fost însoțiți de asemenea de către I.P.S. Ioan Robu al Arhiepiscopiei Romano-Catolice din București. La primire au fost de față: PP.SS. Episcopi Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinitul, vicari patriarhali, P. C. Pr. Vicar Constantin Pârveu, vicar administrativ, P. C. Pr. Ioan Sauca, consilier patriarhal.

În aceeași zi, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a participat, în aula Academiei Române, la Sesiunea științifică consacrată comemorării profesorului Onisifor Ghibu (1182—1972), rostind cu acest prilej și un important cuvânt.

Sâmbătă, 7 noiembrie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a oficiat în catedrala ortodoxă din Cluj slujba înmormântării I.P.S. Arhiepiscop Teofil Herineanul, decedat la 3 noiembrie 1992. Din sobor au făcut parte: I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, PP.SS. Episcopi, Gherasim al Râmnicului, Calinic al Argeșului, Justinian al Maramureșului, Andrei al Alba Iuliei, Ioan Mihălțan al Oradiei, și PP.SS. Episcopi-vicari Calinic Botoșăneanul, Ioachim Vasluiuanul, Emilian Arădeanul, preoți din Cluj și din Arhiepiscopia Clujului.

Duminică, 8 noiembrie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a târnosit noua biserică parohială «Sfinții Arhangheli» din Popești-Leordeni, hirotonind în preot pe P. C. Diacon Codea N. Nicolae și rostind cuvânt de învățătură.

Vineri, 13 noiembrie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit delegația interconfesională a Societăților Biblice Unite formată din Dl. Arthur Caccese, vicepreședinte, Dl. Martin Eberhart, secretar financiar, Pr. Robert Voelker, Pr. Wib Dawson, Pr. Delbert Bannister, Pr. Roger Robert, Pr. Wilfrid Wight, directori districtuali, Dl. Tymen Van de Poppe, Dl. Dominique

Donzelot, manageri financiari, Dl. Steven Downey, director al Serviciului de Comunicații al Societăților Biblice Unite, Dl. Maurice Harvey, fotograf jurnalist, Dl. Tarje Hartberg, coordonator pentru Europa de Est, Dl. Michael Roshak, Societatea Biblică Americană, cu care au fost discutate proiectele de lucru comune pentru anul viitor.

Duminică, 15 noiembrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a târnosit noua biserică înălțată în satul Ceacu, protoieria Călărași, acordând rangul onorific de iconom, Pr. Paroh Crângașu Nicolae.

Marti, 17 noiembrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. Hans Smoker, secretar pentru Finanțe și ajutor internațional al Conferinței Bisericilor Europene de la Geneva.

Duminică, 29 noiembrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a participat la manifestarea spirituală dedicată Sfântului Andrei — Apostolul românilor, organizată de către Asociația Frăția Ortodoxă Română la Sala mare a Palatului, însoțit de I.P.S. Daniel, mitropolitul Moldovei și Bucovinei, PP.SS. Nifon Ploieșteanul și Teofan Sinaitul, episcopi-vicari patriarhali.

Marti, 1 decembrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oficiat slujba Te-Deum-ului în catedrala patriarhală, cu ocazia sărbătoririi Zilei Naționale a României, rostind un pilduitor cuvânt de învățătură, pentru păstrarea unității și dragostei creștine între români; În aceeași zi, însoțit de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Sucevei și de P. S. Episcop Gherasim al Râmnicului, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a depus o coroană de flori la Monumentul Eroului Necunoscut.

Marti, 8 decembrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe președintele Ligii Aromânilor din Albania, împreună cu un grup de delegați.

Miercuri, 9 decembrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Dl. Anton Robach, ambasadorul Germaniei la București, însoțit de Dl. Kraus Brambach, atașat de presă, și de Dl. Römer Eckardt.

Sâmbătă, 12 decembrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit delegația Marelui Stat Major al Armatei Elene formată din : General maior Georgios Mania, General de brigadă Paraskevopoulos Spiridon și Lt. col. Georgios Apanoudakis. Au fost prezentați Dl. col. Ion Dohotaru, Lt. col. Radu Ignătescu, maior Viorel Angelescu și maior Dan Niculescu din Ministerul Apărării Naționale.

Miercuri, 16 decembrie 1992 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a primit pe Rev. Christopher Newlands, capelanul bisericii anglicane din București.

Vineri, 18 decembrie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Victor Crăciun, președintele Ligii Culturale pentru Unitatea românilor de pretutindeni, și pe Dl. Grigore Vieru, poet din Basarabia.

Sâmbătă, 19 decembrie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a oficiat slujba Te-Deum-ului în catedrala patriarhală, la începerea lucrărilor Sinodului Permanent al Bisericii Ortodoxe Române cu participarea altor membri ai Sfântului Sinod și a delegației Adunării eparhiale a Mitropoliei Basarabiei în frunte cu P. S. Episcop Petru.

Duminică, 20 decembrie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* înconjurat de membri ai Sfântului Sinod și de P. S. Episcop Petru de Bălți, a oficiat Sfânta Liturghie, la sfârșitul căreia a fost adus la cunoștința credincioșilor *Actul patriarhal și sinodal* în legătură cu reactivarea Mitropoliei Basarabiei.

Marti, 22 decembrie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a oficiat, la catedrala patriarhală, o slujbă de pomenire a Eroilor Martiri, căzuți în Revoluția din 22 Decembrie 1989.

Miercuri, 23 decembrie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Eminența Sa Cardinalul Alfonso Lopez Trujillo, președintele Consiliului pontifical pentru familie, de la Roma, însoțit de Excelența Sa Cardinalul John Bukowsky, nunțiul apostolic al Vaticanului la București și de Excelența Sa Ioan Robu, Arhiepiscopul Bisericii Romano-Catolice din București.

La primire au fost de față P. S. Teofan Sinaitul, vicar patriarhal și P. C. Pr. Tița Michael, inspector patriarhal.

Joi, 24 decembrie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. Paolo Andrea Trabalza, însărcinatul cu afaceri al Ambasadei Italiei la București.

Marti, 29 decembrie 1992 — *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a primit pe Dl. General Nikolaos Grillakis, consilierul cu probleme de apărare și securitate al președintelui partidului «Noua Democrație» din Grecia, pe Dl. Manolis Vasalakis, consilier și pe Dl. Ioan Papatthanasou.

Oaspeții au fost însoțiți de dl. Viorel Roman, vicepreședinte al Camerei Deputaților.

• ANIVERSĂRI - EVOCĂRI •

SINODUL DE LA IAȘI 1642 *

Se împlinesc 350 de ani de la Sinodul din Iași, eveniment epocă pentru lumea ortodoxă. În prezent i s-a contestat calitatea de sinod atribuindu-i-se contextul de «conferință teologică». Vom căuta în continuare, să restabilim adevărul istoric.

În prefața la *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe — 1642* tradusă de Prof. Alexandru Elian, și tipărită în Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 7, se afirmă despre Sinodul de la Iași de la Trei Ierarhi din 1642 că este o «conferință teologică» și că «nu a asistat la lucrări nici unul din ierarhii moldoveni, cum greșit mai cred încă unii cercetători, pentru că nu a fost vorba decât de ceea ce am numi azi o reuniune de experți în probleme în care erau direct interesate numai cele două părți: Chievlul și Constantinopolul. Izvoarele contemporane, de altfel, nu spun nici un fel de inoială în această privință».

De fapt, se reia o afirmație mai veche a lui N. Iorga, dar neîpărtășită de nimeni până în prezent: «De altminterea, așa-zisul sinod nu era menit să fie o adunare solemnă de vlădici, ci mai mult un conventicul, o conferință de teologi ruși și greci, strănși pentru a căuta aprobare definitivă Mărturisirii de credință pe care o alcătuiseră potrivit calvinismului amenințător Petru Movilă și cu sfătuitorii săi din Chiev»¹.

În tratatele de istorie a literaturii române, de istorie, de istorie bisericească, în lucrări de simbolică și dogmatică, Sinodul de la Iași din 1642 este considerat sinod și nu o «conferință teologică».

Cu prilejul împlinirii a trei sute de ani de la întrunirea Sinodului de la Iași din timpul domniei lui Vasile Lupu, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât, în ședința din 6 iunie 1941, sărbătorind o solemnă a evenimentului și, între altele, revista «Biserica Ortodoxă Română», să închine spre pomenire două numere, cuprinzând ș...

* Comunicare prezentată în cadrul Institutului de studii sud-est europene, Universitatea București, la 21 ian. 1987.

1. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II-a, revăzută și adăugită, vol. I, București, 1929, p. 310.

mente și comunicări în legătură cu mitropolitul Petru Movilă, cu
 șeful de la Iași și cu Mărturisirea ortodoxă.

În nr. 9—10/1942 din «Biserica Ortodoxă Română», număr consacrat
 «Întru pomenirea Sinodului de la Iași 1642—1942», și-au adus contribuția
 cărțurarii: Pr. Prof. Acad. Niculae M. Popescu, Prof. P. P. Pa-
 pescu, N. A. Gheorghiu, Arhim. Iuliu Scriban, Prof. Teodor M. Po-
 scu, Diac. Gh. I. Moisescu.

Cinstirea evenimentului a avut loc și în cadrul Academiei Române,
 ședința publică din 30 octombrie 1942, când a vorbit Acad. Pr. Prof.
 Niculae M. Popescu: «Pomenirea de trei sute de ani a Sinodului de la
 Iași — 15 septembrie — până la 27 octombrie 1642»².

În amintirea Sinodului de la Iași din septembrie — octombrie 1642,
 anul 1942 s-a publicat Mărturisirea ortodoxă — 'Ορθόδοξος Ὁμολογία
 ediția critică bilingvă, textul grecesc după manuscrisul Parisinus 1265
 reproducerea traducerii românești făcute de logofătul Radu Greceanu,
 apărută la 3 decembrie 1691, în tipografia domnească de la Episcopia
 Iașului, «den porunca prea luminatului Domn Constantin Brânco-
 veanu», fiind prima tălmăcire într-o limbă națională, care avea să fie
 înlocuită, până în prezent, de nouăsprezece ediții, ultima ediție apărută
 în 1981, cu cea mai corectă traducere făcută de Prof. Alexandru Elian,
 pentru a căruia îi suntem recunoscători.

În prefața ediției din 1942, semnată de mitropolitul Tit Simeonea,
 se menționează: «Această Mărturisire ortodoxă scrisă în limba latină,
 cercetată și tradusă în limba greacă la Sinodul de la Iași (15 sep-
 tembrie — 27 octombrie 1642). Iar Sinodul patriarhicesc din Constanti-
 nopol o cercetă din nou și aprobă traducerea greacă, în luna martie a
 anului 1643. Aprobarea fu iscălită de Patriarhul icumenic Partenie I
 (1639—1644) și de numeroși mitropoliți și demnitari» (p. III).

«Am întocmit această lucrare migăloasă, întru amintirea Sinodului
 de la Iași din septembrie — octombrie 1642» (p. XLVIII).

În legătură cu această lucrare, Prof. Al. Elian a publicat o amplă
 recenzie, făcând rezerve despre Sinodul de la Iași, afirmând că «obiec-
 țiile ridicate împotriva calificării de Sinod — după părerea noastră, în-
 temeiate — se reduc la două. În primul rând, observația justă că această
 reuniune n-a lăsat în urma ei nici acte sinodale, nici hotărâri dog-
 matice sau canonice»³, și, în continuare: «Nu se știe dacă, la aceste
 conferințe, au luat parte și delegați români»⁴. O altă obiecțiune adusă
 este că «Cel dintâi care a contestat caracterul de Sinod reuniunii teo-
 logice de la Iași a fost medicul Scogardi, în cunoscuta sa scrisoare din
 6 noiembrie 1642, către rezidentul Schmidt (Hurmuzaki — Slavici, Do-

2. *Analele Academiei, Secția istorică*, 25, 1943, p. 433—438.

3. Alexandru Elian, *Contribuția grecească la «Mărturisirea ortodoxă»*, în «Bal-
 cania», V, 1, 1942, p. 82. Observația, considerată «justă» este a istoricului italian
 A. Palmieri, *La storia, la data, il valore Simbolico del Sinode di Iassy — 1642*, în
 «Bessarione», XIV (1910), voi. VIII, p. 26.

4. *Ibidem*, p. 86.

cumente, IV, 1, p. 668)»⁵. (Rudolf Schmidt era ambasadorul Austriei la Constantinopol, n.n.).

Dăm în traducere scrisoarea menționată, în anexă, care constituie documentul de referință în legătură cu informațiile ce le avem despre Sinodul de la Iași din 1642, și o vom analiza, din care se va constata că Scogardi nu infirmă caracterul de Sinod «reuniunii teologice de la Iași».

În prefața la noua traducere a *Mărturisirii de credință a Bisericii Ortodoxe* din 1981, Sinodul de la Iași este reconsiderat «conferință teologică».

Problema, de importanță canonic-istorică, se impune a se preciza dacă de acum trebuie să ne reconsiderăm cunoștințele cu privire la Sinodul de la Iași din 1642, în sensul punctului de vedere N. oîrga — Al. Elian.

În cele ce urmează vom căuta să arătăm că Sinodul de la Iași din 1642 a fost un sinod, și anume un *sinod mixt*.

Va fi nevoie, în acest sens, de reconstituirea faptelor, pe care amintim în continuare.

Pentru a stăvili propaganda calvino-protestantă și a catolicismului iezuit, mitropolitul Petru Movilă întocmi un îndreptar catehetic ortodox cu întrebări și răspunsuri (Napisal Katihizis), cu temeuri din Sfânta Scriptură, din Canoane și din Sfinții Părinți, îndeosebi din Sfântul Ioan Damaschinul, și din Scriitorii bisericesti, lucrare scrisă în limba latină o *Expositio fidei Ecclesiae Russiae Minoris*, care în limba greacă purta numirea de Ὁμολογία τῆς ὀρθοδόξου πίστεως sau Ὁρθόδοξα Ὁμολογία (= *Mărturisirea ortodoxă*), împărțită în trei părți, potrivit celor trei mari virtuți teologice (I Cor. 13, 13).

Cartea a fost adusă pentru a fi discutată și aprobată la Sinodul convocat de mitropolitul Petru Movilă la Chiev, în biserica Sfânta Sofia în zilele de la 8 până la 18 septembrie 1640.

Cercetând cuprinsul cărții, sinodalii nu au fost cu toții de acord pe două puncte de credință: cu locul sufletelor după moarte și prin cuvinte și în ce timp se prefac Sfintele Daruri în Taina Euharistiei. Pentru precizarea acestor două învățături, precum și pentru aprobarea întregii cărți, Sinodul chievean a hotărât, în ședințele de la 11 și 12 septembrie 1640, să se facă apel la Patriarhia din Constantinopol.

Ca urmare a hotărârii, mitropolitul Petru Movilă a adresat în curtea verii anului 1642 o cerere voievodului Vasile Lupu, rugându-l să intervină pe lângă patriarhul din Constantinopol în legătură cu clarificarea problemelor dogmatice discutate la Sinodul din Chiev din septembrie 1640 și să trimită o delegație de teologi care, împreună cu teologii trimiși de el din Chiev, să clarifice problemele în discuție. Mitropolitul Petru Movilă îl ruga pe Vasile Lupu de ospitalitate, să primească să găzduiască în Iași cele două delegații în vederea desfășurării acestor lucrări.

5. *Ibidem*, p. 82.

Astfel, la 6 septembrie 1642, sosiră la Iași delegații Patriarhiei Ecumenice: Porfirie, fostul mitropolit al Niceii și învățatul ieromonah Meletie Sirigul, «cel mai însemnat teolog grec din secolul al XVII-lea, un neam din Creta, care învățase la Veneția și în Padua, cunoștea latina, elina și greaca, profesor la Constantinopol și foarte bun predicator. Cunoștea bine Moldova, unde-l găsim cu zece ani mai înainte cuvântând despre sfințirea lui Varlaam mitropolitul și unde va mai veni și după sinod, să scrie o viață și o slujbă a Sfântului Ioan de la Suceava»⁶.

Delegații Patriarhiei aduceau cu ei și hotărârile luate într-un sinod patriarhal ținut la Constantinopol în mai 1642 de condamnare a capitolelor, în număr de 18, ale *Mărturisirii răsăritene*, tipărită în 1629 și 1633 sub numele patriarhului ecumenic Chiril Lucaris, fiind pline de învățături calvine și anatematizarea celor ce vor crede în ele. Epistola sinodală de condamnare era semnată de patriarhul ecumenic Partenie cel Bătrân (1639—1644), de membrii sinodului său și de înalți demnitari ai Marii Biserici. Printre semnături se afla și a lui Meletie Sirigul, care scrisese *Antirrisis* contra acestei Mărturisiri calvine «și care va fi fost părtaș ca un specialist la redactarea epistolei de condamnare»⁷.

Epistola de condamnare sau gramata patriarhului Partenie avea să poarte și numele ierarhilor moldoveni, ca și numele ierarhilor Rusiei Mici în trunte cu mitropolitul Petru Movilă.

Numai după ce se asiguraseră de semnăturile ierarhilor din Rusia Mică și din Moldova vin la Iași delegații Patriarhiei din Constantinopol, ducând cu ei gramata de condamnare, pe care aveau s-o publice la Iași la 20 decembrie 1642, în tipografia de la Trei Ierarhi, ca «prima tipăritură grecească dată la lumină în Moldova, cuprinzând, pe o foaie volantă, în registrul inferior, scrisoarea de mulțumire a delegaților greci și ruteni către Vasile Lupu, pentru sprijinul dobândit, iar, în partea de sus, scrisoarea sinodală a patriarhului ecumenic Partenie I, cuprinzând condamnarea punct cu punct, la amintitul sinod din 1642, a capitolelor eterodoxe din catehismul lucarian. În mod surprinzător, actul este subscris, pe lângă membrii sinodului patriarhicesc și înalții demnitari ai Marii Biserici, și de ierarhi ruși și moldoveni: mitropolitul Varlaam, episcopii de Roman (— Evloghie), Rădăuți (— Anastasie) și Huși (— Gheorghe), precum și de Serafim, igumenul de la Trei Ierarhi. Sunt mulți cercetători care au socotit greșit că gramata lui Partenie întărește hotărârile așa-numitului sinod de la Iași (care de fapt s-a ținut câteva luni mai târziu) și că, implicit, ierarhii moldoveni au semnat fiindcă participaseră la lucrările sinodului»⁸.

6. În «Analele Academiei», cit., p. 433—434.

7. *Mărturisirea ortodoxă*, editată de Pr. Nicolae M. Popescu și Diac. Gheorghe Moisescu, cu o precuvântare de Tit Simedrea, mitropolitul Bucovinei, București, 1942, p. XXVIII, nota 1.

8. *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe — 1642*, traducere de Alexandru Elian, București, 1981, p. 8. Reproducerea fotografică a tipăriturii în «Biserica Ortodoxă Română», 34, 1910—1911, anexă la pag. 361, și N. Cartoian, *Istoria literaturii românești*, vol. I, București, 1940, pl. urm. p. 96.

La câteva zile după sosirea delegaților Patriarhiei din Constantinopol în Iași, sosită și delegații teologi trimiși de Petru Movilă cu încrederea sa, *Expositio fidei*, și erau trei: Isaia Trofimovici Kozlovski, profesor de filosofie și primul rector al Academiei movilene, pe atunci egumen al mănăstirii Sfântul Nicolae din Chiev, «mult prețuit de Movilă care-l întrebuița în solii grele. El, în Sinodul de la Chiev, arăta trebuința Mărturisirii ortodoxe scrise de mitropolitul Petru»; Ioan Kononovici Gorbațki, rectorul în funcție al Academiei movilene și egumen al mănăstirii Bogoiavlenska (Teofania) din Chiev, mai târziu ajuns episcop de Mstislav, și Ignatie Oxenovici Starușici, predicator la catedrala Sfânta Sofia din Kiev⁹.

Delegații au fost primiți «cu mare cinstire» de voievodul Vasile Lupu, cum scrie Scogardi, medicul danez de casă al lui Vasile Lupu în raportul său în limba italiană adresat rezidentului austriac Schmid: 6 noiembrie 1642.

De aceeași cinstire se vor fi bucurat delegații și din partea mitropolitului Varlaam, mai ales ținând seama de rolul ce l-a avut în viața monahul Meletie Sirigul la sfîntirea sa ca mitropolit.

Delegații își încep lucrările în ziua de 15 septembrie, după vor fi participat cu o zi mai înainte, la 14 septembrie, în catedrala Ierarhi la slujba festivă a zilei, și lucrările țin până în ziua de 27 septembrie 1642.

Ședința de deschidere va fi avut un caracter oficial și solemn, audiență publică, după cum lasă să se înțeleagă în raportul său Scogardi, și va fi avut loc «în trapezăria cea boltită cu piatră și pardoseală cu marmură albă și neagră a mănăstirii Trei Ierarhi, — în numita «capelă gotică»¹⁰.

La ședința de deschidere deducem că va fi participat voievodul Vasile Lupu cu suita sa de boieri, alături de care va fi fost și mitropolitul Varlaam, poate și ceilalți episcopi, incluși, considerăm, și ei în rândul boierilor, cum scrie Scogardi, «Vodă dimpreună cu toți boierii».

În prima ședință se vor fi prezentat problemele aduse în discuție de cele două delegații, și ele nu au fost numeroase ca să nu poată fi cuprinse și soluționate într-o singură ședință.

Pe de o parte, delegații Patriarhiei din Constantinopol, care au venit niseră cu gramata patriarhală de condamnare a *Mărturisirii răsăritice* atribuite lui Chiril Lucaris, au cerut condamnarea lucrării și a autorului ei.

Delegații chieveni s-au opus, pe motivul «că sunt siguri că Biserica Greacă Orientală (= Ortodoxă) nu crede în aceste puncte esențiale», și că nu au fost compuse de către Chiril, ci au fost publicate sub numele său de către pastorul ambasadorului Olandei».

9. Pr. Teodor Bodogae, *Din istoria Bisericii Ortodoxe de acum 300 ani*, Sibiu, 1943, p. 133.

10. Pr. Nicolae M. Popescu, *op. cit.*, p. 434.

La discuții, «cu acești ruteni s-a pus de acord Vodă dimpreună toți boierii, astfel încât această solemnitate a excomunicării intenționate de părintele Sirigo a eșuat și a fost anulată».

Reținem că a fost vorba de o «solemnitate a excomunicării». Prezentativă de excomunicare, ca și de caterisire, cum se știe, aparține unui sinod. În această situație, nu mai poate fi pus la îndoială caracterul de sinod, care se contestă Sinodului de la Iași din 1642.

În «această solemnitate a excomunicării» lui Chiril Lucaris și a părții atribuite lui s-a opus voievodul «dimpreună cu toți boierii» săi. Mitropolitul Varlaam era doar primul sfetnic în sfatul boierilor săi, iar în sfatul boierilor făceau parte și episcopi sufragani mitropolitului, Ilică de Roman, Rădăuți și de Huși.

Cunoaștem că în noiembrie 1644, când Vasile Lupu a încheiat pacea cu Matei Basarab, în fruntea delegației de boieri trimisă de Vasile Lupu la Târgoviște se afla mitropolitul Varlaam, care l-a cunoscut cu acest prilej pe învățatul Udriște Năsturel, cumnatul lui Matei Basarab, și-a aflat în Biblioteca lui *Catehismul calvinesc* tipărit la Prisac în Transilvania la 1642, care i-a cuprins «cu multă scârbă sufletul și inima», pentru care a strâns «sobor dintr-amândoa părțile, și din Țara Românească și din Țara Moldovei» la Iași, în cursul lunii februarie 1645, unde a fost condamnat, prin cartea pe care el a alcătuit-o și a prezentat-o pentru aprobare în sobor : «*Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismușului calvinesc*»¹¹.

De data aceasta, în ședința solemnă de deschidere a lucrărilor celor două delegații străine venite în Iași cu probleme de caracter doctrinar ortodox, mitropolitul Varlaam, apărător al Ortodoxiei românești, putea lipsi dintre «toți boierii» lui Vasile Lupu ? Și alături de hotărârea pronunțată de voievodul Vasile Lupu și de boierii săi să nu fi fost și hotărârea mitropolitului Varlaam ? Noi nu putem concepe într-altfel.

În aceste împrejurări nu mai poate fi vorba de o «conferință teologică», și de prezența numai a unui singur episcop, Porfirie, fostul mitropolit al Niceii, ci de un sinod, la care va fi participat în prima ședință de dezbateri a problemelor discutate și mitropolitul Varlaam, împreună cu episcopii săi sufragani. Participarea la luarea hotărârilor, în ședința sinodului, a voievodului Vasile Lupu și a boierilor săi, și laici, ca, de altfel, și a teologilor neierarhi, îi dau acestui sinod caracterul de *sinod mixt*, și nu se poate afirma că «nu se știe dacă, la aceste conferințe, au luat parte și delegați români».

În ordinea ședinței vor fi urmat apoi la cuvânt delegații chieveni cu problemele aduse pentru clarificare, legate de purgatoriu și de epicleză.

11. Varlaam, *Opere. Răspunsul împotriva Catihismușului calvinesc*, ed. critică de Mirela Teodorescu, București, 1984; Pr. I. Ionescu, *Când s-a scris «Răspunsul împotriva Catihismușului calvinesc»?*, în «Revista de istorie și teorie literară», XXXIII, 4, 1985, p. 125—128.

Cum ne spune același Scogardi, credința era și la Chiev și la Constantinopol aceeași, afară de două probleme, legate de transsubstanțiere, adică prefacerea Sfintelor Daruri, și de purgatoriu, pe care rutenii credeau cam la fel cu catolicii, afară de materia focului la purgatoriu, unde discuțiile au fost destul de vii, și unde s-a admis punctul de vedere grecesc, adică momentul prefacerii elementelor liturgice în timpul Sfintei Liturghii este invocarea Duhului Sfânt, epicleza, și nu cuvintele de instituire : *Luați mâncăți... Beți dintru acesta toți...*, cum credea rutenii.

Cât privește starea după moarte a unor suflete, s-a precizat că nu este foc curățitor, ci milosteniile și slujbele celor vii care ajută celor morți.

După ce problemele aduse în discuție de cele două delegații au fost clarificate în Sinod în prima ședință de deschidere, a urmat partea a doua a lucrărilor, partea tehnică, de traducere din limba latină în limba greacă vorbită a lucrării lui Petru Movilă, *Expositio fidei Ecclesie Russiae Minoris*, adusă de delegații chieveni, traducere, cum se știe, făcută de ieromonahul Meletie Sirigul, în lumina învățăturilor precizate și clarificate în ședința Sinodului, care, propriu-zis, a fost una singură.

S-a mai ridicat o problemă, aceea a modului de lucru al teologilor la traducerea lucrării lui Petru Movilă, dacă trebuie să se facă în pușca adică în sinod, sau în particular, între specialiștii teologi.

Cum ne spune tot Scogardi : «Preoții ruteni au insistat să se discute și să fie dezbătute în sinod și în mod public, dar părintele Serb a obținut în taină de la excelența sa ca aceste dezbateri să se facă în mod particular, numai între ei». Punctul de vedere era justificat și fost aprobat de voievod, fiindcă era vorba acum de probleme de lucru de traducere dintr-o limbă într-alta, probleme de specialiști teologi, în ședințe teologice particulare, unde nu mai era cazul să se mai dezbate probleme de credință, care fuseseră clarificate în ședința Sinodului plenar mixt.

Cum spunea Părintele Prof. Nicolae M. Popescu, Meletie Sirigul «a cerut discutare închisă ca să meargă lucrul mai repede și să nu amestece în discuție și nechemați... Așa curse ziua întâia a Sinodului la Iași : obștească și vicioasă, dar și singura de acest fel... Protocoalele Sinodului de la Iași nu s-au încheiat ; nici nu era nevoie, întrucât părerea delegaților erau aceleași, iar dispute unde au fost, s-au sfârșit cu telegere deplină»¹².

Obiecțiunea ridicată că la Sinodul de la Iași din 1642 nu s-au dat acte protocolare de desfășurarea lucrărilor și, ca atare, n-ar fi fost un sinod, ci numai «o reuniune de experți în probleme în care erau direct interesate numai cele două părți : Chievlul și Constantinopolul» menționăm că nu toate sinoadele au dat canoane sau au încheiat obli-

12. Pr. Nicolae M. Popescu, *op. cit.*, p. 437, 439.

13. Alexandru Elian, *op. cit.*, p. 7.

acte protocolare ale lucrărilor lor, atunci când a fost o înțelegere
 asupra problemelor aduse în discuție, pentru care am aminti
 Sinodul sau Soborul din Țara Românească din august 1517, când
 Patriarhul ecumenic Teolipt, însoțit de patru mitropoliți, de egumenii din
 Munte, în frunte cu Gavriil Protul, care ne-a lăsat și însemnă-
 veniți să participe la sfințirea mănăstirii lui Neagoe Basarab de la
 Argeș, alături de mitropolitul țării, Macarie, de egumenii
 mănăstirilor, de voievodul țării și de boierii lui, au canonizat pe Sfântul
 și au aprobat mutarea mitropoliei țării de la Curtea de Argeș la
 Goviște. Nu s-au încheiat acte protocolare nici la sinodul de la Iași
 din februarie 1645, prezidat de mitropolitul Varlaam, la care au parti-
 cipat între delegații din Țara Românească și episcopul Buzăului, Ștefan,
 care s-a condamnat *Catehismul calvinesc*, tipărit în românește în Tran-
 silvania la Prisac în 1642, și s-a aprobat «*Răspunsul împotriva Catehis-
 mului calvinesc*», redactat de mitropolitul Varlaam și tipărit în cursul
 aceluiași an, 1645, la mănăstirea Dealu.

Din cele prezentate, considerăm că lucrurile se prezintă clar. Sinodul
 de la Iași din 1642 a fost canonic un sinod, care a dezbătut sinodal pro-
 blemele de credință aduse în discuție publică și le-a clarificat ortodox
 într-o singură ședință, cea de deschidere. Partea a doua a sinodului o
 constituie ședințele de lucru consacrate traducerii din limba latină în
 limba greacă vorbită a lucrării mitropolitului Petru Movilă. Dar, de aici,
 se poate trage concluzia că Sinodul de la Iași din 1642 a fost o «con-
 ședință teologică».

Nici Scogardi, care era catolic, nu afirmă acest lucru. El numește
 Sinodul de la Iași din 1642, «conciliabul sau mai degrabă synodaster»
 = sinod mai mic, «soboraș»).

Patriarhia din Constantinopol a considerat Sinodul de la Iași din
 1642 sinod, cum o confirmă și afirmația rigurosului dogmatist ortodox,
 patriarhul Dositei al Ierusalimului, cu sediul la Constantinopol: *Sinod
 local*, convocat de voievodul Vasile Lupu la Iași; ... και συνεκρότησε το πικρήν
 «*σ.οδον εις Γιάσι* (= și a întrunit un sinod local la Iași)¹⁴.

Biserica Ortodoxă Română a considerat și a cinstit tot timpul Si-
 nodul de la Iași din 1642, ca sinod. O confirmare edificatoare ne-o dă

14. Ion Bianu și Nerva Hodos, *Bibliografia Românească Veche* (BRV), t. 1, București, 1903, p. 310, Meletie Sirigul, *Întâmpinarea la principiele calvine și la chestiunile lui Chiril Lucaris și Dositeiu Patriarhul Ierusalimului, Manual în contra rătăcirii calvine* (în grecește), București, 1690; A se vedea și Prof. Ernest Christian Suttner, *Noi date și precizări în legătură cu Sinodul de la Iași din anul 1642*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCIII, 1975, 9—10, p. 1107—1113, cu bibliografia problemei; și Dr. Antonie Plămădeală, *Episcopul Buzăului (în prezent Mitropolitul Ardealului), Eveniment mondial la Iași: Sinodul din 1642*, în «Dascăli de cuget și simțire românească», București, 1981, p. 180—191; Pr. Dănuț Manu, *Importanța sinoadelor răsăritene din secolul al XVII-lea pentru unitatea Ortodoxiei*, în «Ortodoxia», an. XXXIX (1987), 4, p. 3—55; Pr. Dr. Ion V. Dură, *Predici rostite la Iași de către Chiril Lucaris în anul 1601*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», 1986, 5, p. 121—125; idem, în «Mărturie Ortodoxă — Revista Comunității Ortodoxe Române din Olanda», an. VI, 1987, p. 169—186.

Gramata Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din luna mai 1899, semnată de toți ierarhii în funcție (Președintele Sfântului Sinod, Iosif, arhiepiscop și mitropolit al Ungrovlahiei, Primat al României; Iosif, arhiepiscop și mitropolit al Moldovei și Sucevei; Athanasie, episcop al Râmnicului — Noul Severin; Dionisie, episcop al Buzăului; Silvestru, episcop al Hușilor; Gherasim, episcop al Argeșului; Parthenie, episcop al Dunării de Jos; Valerian Râmniceanu, Calistrat Bărlădeanu, Pimen G. Piteșteanu, Meletie Gălățeanu, Nifon N. Ploșteanu, Conoz Băcăuanu).

Gramata este publicată în prefața *Mărturisirii ortodoxe* tipărită în 1899, prin care o recomandă «*Tuturor iubiților frați și fii întru Domnul, clerici și mireni, români ortodocși, de orice stare și chemare, din această de Dumnezeu păzită și binecuvântată Tară*» arătând, între altele, că «*Această carte făcută de mitropolitul Petru Movilă, fiu de Domn al Țării noastre, are însemnătate deosebită pentru noi românii, căci ea s-a cercetat și s-a întărit mai întâi la Sinodul ținut la Iași în 1642, pe vremea prea piosului Domn al Moldovei, Vasile Lupu și s-a primit în tocmai de întreaga Biserică a Răsăritului. Cu această carte s-au slujit apoi ierarhii Bisericii noastre ca să ferească pe fiii lor duhovnicești de rătăcirile calvinești și luteranicești, ce se lățeau pe atunci prin țările vecine de peste munți, precum și ca să închidă gura tuturor apusenilor cari pretindeau că Biserica Ortodoxă de Răsărit nu știe ce crede*» (p. 5).

Față de cele expuse, considerăm că la o nouă ediție a «*Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe — 1642*», afirmațiile cu privire la *Sinodul de la Iași din 1642* vor fi reabilitate.

ANEXA

(Hurmuzaki, Documente, IV, 1, p. 668)

Copie după raportul scris din Moldova
adresat d-lui Schmid, rezident al împăratului, la 6 noiembrie 1642

Mai trebuie să comunic Excelenței Voastre Ilustre această situație curioasă cum încă de peste trei luni, mitropolitul rutean cu reședința la Chiev din Podolia de rit grec — așa cum sunt toți rutenii și cazacii — au făcut petiție acestui Voievod ca să-l roage pe Patriarhul din Constantinopol să-i trimită câțiva teologi greci care să vină la Iași, unde va trimite și el alți teologi ruteni spre a discuta preună, a examina și a cerceta o anumită cateheză, mai precis o doctrină creștină scrisă de către unul din sus amintiții părinți ruteni cu scopul de a vedea dacă grecii și rutenii vor consimți și vor cădea în întregime la o înțelegere.

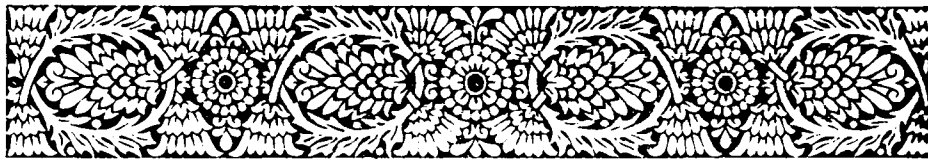
Au venit, așadar, aici, acum două luni, ca trimis al Patriarhului, părintele Cerigo (= Meletius Sirigos) din Galata și un bătrân mitropolit din Niceea, aceștia au fost primiți cu mare cinstire de către Excelența Sa, vreau să spun vizite și în audiențele publice (căci după aceea, cu prilejul audiențelor particulare au fost altfel tratați), iar puțin după aceea au mai sosit trei teologi ruteni cu ruri din argint și altele asemenea pentru Excelența Sa. Scopul principal al

Cerigo a fost acela de a excomunica Capitolele publicate sub numele lui Chiril, și să nu îndrăzească să facă cunoscut studiul pe care-l făcuse în combaterea susținerii capitolelor, evitând cu grijă congresul și dezbaterile rutenilor, care însă nu au vrut în nici un fel să fie de acord cu dorința părintelui Cerigo; aceștia sunt însă siguri că Biserica Greacă Orientală nu crede în aceste puncte esențiale calvine, și că nu au fost compuse de către Chiril, ci au fost publicate în numele său de către ambasadorul Olandei. Cu acești ruteni s-a pus de acord Vodă împreună cu toți boierii, astfel încât această solemnitate a excomunicării intenționată de părintele Cerigo a eșuat și a fost anulată. Preoții ruteni au insistat să se discute și să fie dezbătute în sinod și în mod public, dar părintele Cerigo a obținut o taină de la Excelența Sa ca aceste dezbateri să se facă în mod particular, numai între ei, cred eu ca să nu se știrbească reputația, dacă din întâmplare nu va veni vreun răspuns prompt vreunei teze mai dificile. Cartea rutenilor este alcătuită din simple și pure concepte, în care sunt foarte apropiați de ideile Bisericii Constantinopolitane, în afară de două teze în care ei se arată a fi de acord cu ideile Bisericii noastre. Prima este aceea că ei cred în existența unui al treilea loc al sufletelor după moarte, în afară de Paradis și de Infern, și anume Purgatoriul, dar acesta este închipuit nu ca fiind populat cu foc așa cum au stabilit ai noștri. A doua teză este că, potrivit Bisericii noastre, atunci când preotul sfîștește taina împărtășaniei rostind cuvintele: «Hoc est etc. și Hic est sanguis etc.», cred că Pâinea se transformă în Corp și Vinul în Sânge și că atunci trebuie să fie cinstită și prețuită ca o sfințire adevărată. Grecii neagă și una și alta. În privința celui de-al treilea loc al sufletelor, dat fiind că controversa este veche și cunoscută nu vreau să insist; dar în privința transsubstanțierii, Biserica greacă obișnuiește, după ce s-au rostit cuvintele lui Hristos «Hoc est etc. și Hic est etc.» să creadă că nu atunci se produce sfințirea; atunci este doar pe punctul de a fi sfințită, astfel încât preotul, datorită rugăciunilor fierbînti să invoce harul Duhului Sfînt ca Pâinea să fie Corpul, iar Vinul să fie Sângele lui Hristos; și de-abia atunci are loc transsubstanțierea. Acum însă rutenii par să se alăture părerii grecilor, pentru ca manifestul lor să fie aprobat și avizat de Patriarhul Constantinopolului; și astfel a luat sfîrșit acest conciliabul sau mai degrabă synodaster (= «soboraș») ¹⁵, rutenii trebuind să se întoarcă peste câteva zile în țara lor.

Pr. ION IONESCU

15. N. Iorga, *op. cit.*, p. 309.

Notă: Traducerea din limba italiană aparține D-nei Dr. Gherman Haritina, lector la catedra de limba italiană, Universitatea din București, căreia îi mulțumim și pe această cale.

· D O C U M E N T A R E ·

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ȘI EXERCITAREA AUTORITĂȚII SALE CANONICE ASUPRA DIASPOREI ORTODOXE ROMÂNE DIN ANUL 1948 ȘI PÂNĂ ASTĂZI

Biserica neamului românesc, Biserica Ortodoxă Română este, cum scria cel mai mare poet al românilor, «creațiunea eminam națională...», maică spirituală a neamului românesc, care a născut unității limbii și unitatea etnică a poporului, ea care domnește puternică colo de granițele noastre și e azilul de mântuire națională a Țării românu nu are Stat...»¹. Firește, în cuvintele de mai sus, Mihai E nescu cuprindea, de fapt, totul despre rolul Bisericii Ortodoxe Rom în viața și istoria românilor. Este drept, nimeni nu o putea face bine decât El însuși, care reprezintă întruparea geniului românesc. ne amintim însă câteva caracteristici ale Bisericii Ortodoxe Rom așa cum se prezintă ele astăzi. Mai întâi, Biserica Ortodoxă Română cea mai veche instituție a românilor. Ea este și cea mai nume instituție, căci membrii săi sunt marea majoritate a românilor. Și este poate cazul să menționăm că Biserica Ortodoxă Română este două Biserică Ortodoxă ca mărime astăzi»² în lume. În afară de acc să nu pierdem din vedere că, Biserica Ortodoxă Română este unica serică ortodoxă autocefală din lume ai cărei credincioși sunt de oc latină. Totodată, este bine cunoscut tot ce a întreprins Biserica Ort Română pentru salvarea ființei naționale și formarea cultur ethos-ului specific al românilor, ceea ce făcea, de altfel, pe sav Vasile Pârvan să afirme că, «în sfârșit, mai toată cultura noastră literatura, știința și arta, e o formă de viață a bisericii noastre»³. mai există, în fine, încă o caracteristică proprie Bisericii Ortodoxe mâne, pe care nici o altă instituție a românilor n-o poate avea, și aceea că ea depășește frontierele țării, atunci când își exercită

1. Apud ziarul «Timpul», 1882, nr. 63.

2. Timothy Ware (Bishop Kallistos of Diokleia), *The Orthodox Church*. Reprinted with revisions, Londra, 1980, p. 86.

3. Vasile Pârvan, *Scrieri*. Text stabilit, studiu introductiv și note de Al Zub, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 488.

sa canonică asupra membrilor săi, adică asupra propriei sale
 pore. «Hotarele» Bisericii Ortodoxe Române întinzându-se până acolo
 există suflare ortodoxă românească. O atare realitate o ilustra, cât
 poate de bine, Patriarhul Iustin Moiescu, în anul 1984, atunci când
 că, «hotarele» Bisericii Ortodoxe Române «nu coincid cu hotarele
 tului român. Hotarele Bisericii noastre sunt acolo unde sunt hota-
 neamului nostru. Cu alte cuvinte, Biserica noastră este alcătuită
 toți românii ortodocși, indiferent de locul în care își petrec viața.
 le asigură menținerea lor în canonicitate, ea certifică statornicia lor
 dreapta credință, ea confirmă păstrarea tuturor în unitate. Într-un
 mit fel, datorită coexistenței sentimentului de român cu sentimentul
 ortodox, în conștiința noastră, vreme îndelungată, neamul cinstește
 crearea Bisericii în sânul său, iar Biserica îmbrățișează tot ce este
 rămânesc înlăuntrul sau în afara țării. Sub aripile ei calde, Biserica ține
 creaga suflare românească. Astfel, cei care trăiesc în *diaspora*, adică
 răspândiți printre oamenii din alte țări, au rădăcini adânc implân-
 te în trecutul neamului nostru, în conștiința lor de români și în cre-
 ata noastră ortodoxă»⁴.

La rândul său, actualul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Prea
 fericitul Părinte Teoctist Arăpașu, declara la 28 iunie 1987 că: «Ho-
 rele Bisericii și ale neamului se întind până acolo unde locuiește un
 mân cu familia sa, închinându-se la un altar care păstrează legătura
 altarul strămoșesc din țară, așa cum nimenea nu poate să se lepede
 părinții lui, bine știind că acolo este izvorul vieții și al credinței
 ale»⁵. De asemenea, la 10 aprilie 1988, Prea Fericitul Părinte Patriarh
 Teoctist afirma, printre altele, că «Biserica noastră a luptat cu hotărâre
 și va lupta cu aceeași statornicie ca granițele autocefaliei să nu rămână
 numai între granițele politice ale țării, ci să treacă dincolo de ele, cu-
 rinzând granițele neamului românesc și ale credinței noastre ortodoxe.
 De aceea, parohiile ortodoxe române de peste hotare au îndreptățirea
 și îndatorirea de a primi puterea sfințitoare, adică Sfântul Mir, de la
 Biserica noastră strămoșească, Biserica Mamă»⁶.

Într-adevăr, în virtutea statutului ei canonic de Biserică autocefală⁷,
 Biserica Ortodoxă Română este îndreptățită să acorde asistență religioasă

4. Apud Pr. Dr. Ioan Dură, *Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și întreaga
 suflare românească*, în «Mărturie ortodoxă», Revista Comunității ortodoxe române
 din Olanda (Haga), an. III. 1984, nr. 7, p. 73—74.

5. Apud Pr. Dumitru Soare, *Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist în
 Austria (19 iunie — 1 iulie 1987)*, în «Biserica Ortodoxă Română», CV (1987),
 nr. 7—8, p. 146.

6. *Cuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la întâlnirea cu preo-
 țimea Capitalei în prima zi de Paști — 10 aprilie 1988* — în «Glasul Bisericii»,
 XLVII, 1988, nr. 3, p. 23; «Biserica Ortodoxă Română», CVI, 1988, nr. 3—4, p. 36.

7. A se vedea, Pr. Dr. Dură V. Nicolae, asistent universitar, *Autocefalia Bise-
 ricii Ortodoxe Române și bazele ei canonice*, în «Mărturie ortodoxă», an IV, 1985,
 nr. 8, p. 91—107.

Despre autocefalie și autonomie în Biserica Ortodoxă, a se vedea, Pr. Prof.
 Liviu Stan, *Autocefalia și autonomia în Ortodoxie*, în «Mitropolia Olteniei», XIII,
 1961, nr. 5—6, p. 278—316.

fiilor ei duhovnicești aflați dincolo de fruntariile ei geografice și «de a exercita, așadar, jurisdicția canonică asupra propriei diaspore»⁸.

Luând cuvântul în ședința Colegiului electoral bisericesc, din 7 iunie 1990, întrunit în vederea alegerii mitropolitului Moldovei și Bucovinei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, amintea, printre altele, și de «frații noștri români de peste hotare», precizând că, «dacă până acum șase luni zidul propagandei ateiste ne despărțea de ei — păstrându-l dragostea de frați doar în taina sufletului — a venit timpul să ne apropiem de ei, să deschidem căi noi, cu inimi și gânduri curate...»⁹.

Din anul 1948 și până la evenimentele din decembrie 1989, regimul ateist comunist din România a căutat să limiteze jurisdicția canonică a Bisericii Ortodoxe Române doar la frontierele statului național. Evidență că, în felul acesta, Biserica Ortodoxă Română putea fi mai ușor controlată și supusă puterii arbitrare a dictatorilor mai mari sau mai mici din perioada respectivă. În același timp, Biserica-Mamă, adică Biserica Ortodoxă Română, era lipsită, astfel, de orice sprijin eventual din partea fiilor ei duhovnicești aflați în afara granițelor României.

Articolul 1 al «Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române», «aprobat și votat de Sfântul Sinod, în ședințele din 19—20 octombrie 1948»¹⁰ și confirmat de organul legislativ prem de atunci, Marea Adunare Națională, la 23 februarie 1949, restrângea autoritatea jurisdicției canonice a Bisericii Ortodoxe Române numai asupra credincioșilor ortodocși din România. Iată textul acestui articol: «Biserica Ortodoxă Română cuprinde pe toți credincioșii de religie creștină ortodoxă din Republica Populară Română»¹¹.

Cât privește raporturile Bisericii Ortodoxe Române cu propria diasporă, același «Statut» din anul 1948 prevedea, prin articolul următoarele: «Asistența religioasă, organizarea bisericească, cum și numirea de conducători pentru românii ortodocși de peste hotare, reglementează de Patriarhia Română, cu aprobarea Guvernului»¹². Așadar, guvernul regimului comunist își aroga dreptul de a aproba legătură a Bisericii Ortodoxe Române cu diaspora acesteia.

Consecințele «Statutului» din 1948 au fost destul de nefaste pentru unitatea Ortodoxiei românești. În primul rând, Biserica Ortodoxă română pierdea jurisdicția ei canonică asupra Bisericii celor două pro-

8. Pr. asist. dr. Nicolae V. Dură, *Comunitățile ortodoxe române de peste hotare și o preocupare permanentă a Bisericii Ortodoxe Române*, în «Studii teologice», XXX (1986), nr. 1, p. 13.

9. *Alegerea și instalarea noului mitropolit al Moldovei și Bucovinei*, Dr. Daniel Ciobotca, în «Biserica Ortodoxă Română», CVIII (1990), nr. 7—10.

10. *Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române sub înalt Prea Sfințitul Părinte Justinian 1948—1953*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1953, p. 5, notă.

11. *Ibidem*, p. 5.

12. *Ibidem*, p. 6.

românești, Basarabia¹³ și Bucovina de nord, anexate, după cum se știe, de Uniunea Sovietică în anul 1940 și trecute de Kremlin sub autoritatea Patriarhiei Moscovei. În al doilea rând, eparhia ortodoxă română din America, creată în anul 1929 și trecută sub jurisdicția canonică a Patriarhiei Române în 1934 avea să se scindeze în anul 1951, urmare a abuzului arbitrar al regimului de la București, care obligase Sfântul Sinod să sfințească, pentru românii americani, un episcop, în 1950, în persoana lui Andrei Moldovan († 1963), fără ca, în prealabil, să aibă acordul și consimțământul acestora¹⁴. Astfel, fiind acceptat doar de o parte a episcopilor ortodocși americani, episcopul Andrei Moldovan a condus eparhia «Misionară Ortodoxă Română în America și Canada» («The Romanian Orthodox Missionary Diocese in America and Canada»)¹⁵, în afara jurisdicției canonică a Patriarhiei Române. Ceilalți români ortodocși din America și-au ales, ulterior, ca episcop, pe Valerian D. Trifa, iar eparhia lor, numită «Episcopia Ortodoxă Română din America» («The Romanian Orthodox Episcopate of America»), au trecut-o, în anul 1960, sub jurisdicția Mitropoliei Ortodoxe Ruse din America, condusă de mitropolitul Leontie¹⁶.

În al treilea rând, «Statutul» din 1948, punând Biserica Ortodoxă Română sub controlul regimului comunist, împiedica legătura ei firească cu provincia ei, diaspora, diminuându-i astfel credibilitatea în ochii episcopilor ortodocși aflați în afara frontierelor României.

Se impunea, așadar, ca, după prăbușirea dictaturii comuniste totalitare, Biserica să întreprindă ceva pentru îndreptarea lucrurilor. De aceea, una dintre primele griji ale Sfântului Sinod, după Decembrie 1989, a fost și aceea de a pune rânduială în acest domeniu, atât de important, al vieții bisericești.

13. Privitor la unele aspecte ale pătimirii Bisericii Ortodoxe Române din Basarabia, de la anexarea acesteia în anul 1940 de către Uniunea Sovietică și până cum câțiva ani în urmă, a se vedea, Nicolae Scutea, *Bun venit în casa fratelui nostru*, în «Telegraful Român», an 138, nr. 43—44, din 15 noiembrie 1990, p. 2.

14. A se vedea, Bishop Valerian D. Trifa, *The Orthodox Church today and tomorrow*, ed. Fr. Vasile Hațegan, *Romanian Church History*, Cleveland, Ohio, 1964 și, deosebit, capitolul «The Romanian Orthodox Church» din lucrarea ierarhului citat, aici; Ion Longin Popescu, *Episcopatul ortodox român din America (I)* în «Curierul românesc», anul IV, nr. 7—8, aprilie 1992, p. 16.

15. Ulterior, Patriarhia Română a ridicat această eparhie la rangul de Arhiepiscopie, în anul 1973, iar prin decizia nr. 14079 din 12 decembrie 1974, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române i-a reînnoit Statutul de autonomie, acordată inițial, la 12 iulie 1950. În fine, de notat că, la Congresul anual al «Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române în America și Canada», ținut între 5—7 iulie 1991, s-a hotărât să nu se mai folosească cuvântul «Misionară» din titulatura acesteia. (A se vedea, Fr. Nicholas Apostola, *Archiocesan Secretary, Archdiocesan Congress Meets*, în «Credința», «The Faith». Revistă românească de spiritualitate ortodoxă. Romanian Herald of Orthodox Spirituality, Detroit, Michigan, An. XLI, 1991, no. 7—9, p. 3.

16. A se vedea, Bishop Valerian D. Trifa, *op. cit.*...

Prin urmare, încă de la prima ședință extraordinară a Sfântului Sinod ținută în zilele de 3 și 4 ianuarie 1990, se hotăra: *Revizuirea Statutului și a regulamentelor B.O.R. și punerea lor de acord cu principiile canonice și cerințele actuale ale Bisericii*» (vezi revista «Biserica Ortodoxă Română», CVIII (1990), nr. 1—2/ian.—febr., p. 6).

Sfântul Sinod, reconfirmând valabilitatea actualului *Statut pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, a regulamentelor aflate în vigoare ca și a altor dispoziții regulamentare în uz, dar, ținând seama că este absolut necesară eliminarea din legiuirile bisericești de vigoare a tuturor prevederilor care contravin principiilor de libertate de autonomie bisericească, a hotărât instituirea unei comisii, din profesori și persoane de specialitate care să procedeze la revizuirea Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și a regulamentelor bisericești în vigoare (vezi, rev. «B.O.R.», CVIII (1990), nr. 11—12/nov.—dec., p. 102), cp. și nr. 1—2 (ian.—febr.) al leiași reviste, p. 6.

În același timp, profesori de teologie, alți oameni interesați, exprimau în sensul unei revizuii a legislației bisericești. Așa de p. pr. prof. Mircea Păcurariu, de la Institutul teologic universitar din Sibiu își formula în scris opiniile sale în această privință în paginile cunoscute ziar «Telegraful român»¹⁷.

Comisia rânduită de Sfântul Sinod s-a conformat îndrumărilor primite și a prezentat Cancelariei Sfântului Sinod propunerile de modificare, privind legislația bisericească în vigoare. Aceste propuneri au fost analizate de Sinodul Permanent al Bisericii Ortodoxe Române în ședințele din 11 iunie și 17 august 1990.

La rândul ei, Comisia canonică-juridică și pentru disciplină a Sfântului Sinod a examinat, la data de 18 septembrie 1990, propunerile făcute de comisia de profesori și specialiști.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința din 25 septembrie 1990 a analizat toate propunerile făcute în vederea revizuirii Statutului și a regulamentelor în vigoare și a stabilit ca un număr de douăzeci și patru articole din Statut, un număr de șaisprezece articole din Regulamentul organelor centrale și alte articole să fie modificate și să fie de acord cu principiile libertății și autonomiei.

Toate aceste texte au fost apoi prezentate spre ultimă confirmare definitivă aprobare Adunării Naționale Bisericești, care și-a definitivat lucrările în ziua de 26 septembrie 1990.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist sublinia în împrejurările respective că prin «această lucrare de revizuire a prevederilor statutului și a regulamentelor se va defini deplina libertate și autonomie a Bisericii Ortodoxe Române».

17. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Misiunea de mâine a Bisericii, în prezentul Română*, an. 138, nr. 2—4, 15 ianuarie 1990, p. 2.

te Române și se vor pune bazele unor relații noi între Biserică și

marcăm, așadar, cu bucurie, faptul că, în noua sa formulare, din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe se precizează clar că, diaspora ortodoxă română face parte din Biserica Ortodoxă Română, iar art. 6 precizează și mai clar că «asistența de bază și organizarea canonică a diasporei ortodoxe române se asigura de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române»¹⁹.

Precizarea era absolut necesară fiindcă este evident că ruperea unei legături a diasporei ortodoxe române de Biserica-mamă s-a datorat controlul exercitat de autoritățile comuniste asupra Patriarhiei Române. Stabil este faptul, însă, că despre acest aspect al pătimirii²⁰ Bisericii Ortodoxe Române, de sfășiere a propriei sale diaspore, nu s-a scris nimic din decembrie 1989 și până astăzi, nici chiar în publicațiile și revistele bisericească ortodoxă. Or, pentru a se crea un climat de încredere reciprocă între Biserica Mamă și fiii ei duhovnicești de pretutindeni, este necesar ca aceștia să cunoască opresiunile și limitele în care aceasta a funcționat în privința diasporei în perioada 1948—1989. Cu alte cuvinte, diaspora română așteaptă să cunoască, în întregime, actele de imixtiune exercitate de autoritățile comuniste asupra Sfântului Sinod în raporturile Bisericii Mamă cu aceasta. Numai dându-se la iveală amestecul conducerii comuniste în problemele diasporei se va putea cunoaște adevărata istorie a acesteia și se vor înlătura multe din cauzele stării ei actuale.

În afara limitării autorității canonice a Bisericii Ortodoxe Române exercitate asupra credincioșilor ortodocși din România — prin Statutul din anul 1948 —, și a controlului exercitat de autoritățile comuniste asupra Patriarhiei Române, regimul din România a manifestat o atitudine cu totul particulară față de comunitățile ortodoxe române neafilate în legătură canonică cu Patriarhia Română. Iată, ce scria despre aceasta un cunosător al problemelor exilului românesc: «După o lungă perioadă de interes total în timpul căreia toate eforturile regimului de la București se îndreptau în sensul destabilizării și recuperării organizațiilor politice ale exilului, la începutul anilor '70, imediat după ceea ce avea să se numească în România «minirevoluția culturală», bisericile române

18. *Comunicat*, trimis de Patriarhia Română, preoților de peste hotare, prin Serviciul Relațiilor externe.

19. A se vedea, «Vestitorul Ortodoxiei Românești», *Periodic al Patriarhiei Ortodoxe Române*, an II, nr. 19—20, octombrie 1990, p. 4.

20. Despre unele aspecte ale pătimirii Bisericii Ortodoxe Române în anii comunismului, a se vedea, Pr. dr. Ioan Dură, *Pătîmirea Bisericii Ortodoxe Române în cei patruzeci și cinci de ani de comunism. Pe când se va rupe tăcerea?*, «Mărturie Ortodoxă», an X, 1991, nr. 14, p. 7—17; în «Arhiva Asociației foștilor deținuți politici din România». Seria «Din Documentele Rezistenței», nr. 4, 1992, p. 13—21.

din lumea liberă intrară în sfera priorităților acestuia...»²¹. Și, autorul citat, mai sus, își ilustra chiar afirmațiile cu prezentarea cazului bisericii de la Paris, din strada Jean de Bauvais, «pentru care guvernul de la București a pus în acțiune mijloace destul de importante și a recurs la tot felul de manevre în vederea punerii mâinii pe aceasta»²². De altfel, mărturie a «mijloacelor» puse în acțiune și a «manevrelor» la care a recurs regimul comunist din România în cazul bisericii ortodoxe române din Jean Bauvais, stă cartea lui Jean Miloe²³, publicată la Paris, anul 1976.

Acum însă, când regimul ateist comunist din România s-a prăbușit iar Biserica Ortodoxă Română este pe calea dobândirii treptate a drepturilor sale libertăți de acțiune, a sosit, desigur, timpul să se lucreze spre cicatrizarea rănilor provocate în diaspora românească până în decembrie 1989. Un început promițător în această direcție s-a și făcut, de aceea ce, firește, ajută la reconcilierea diasporei ortodoxe române cu Biserica Mamă. Ne referim la ridicarea caterisirii mitropolitului Visarion Puiu²⁴ de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în aceeași ședință din 25 septembrie 1990. Caterisirea fusese aplicată mitropolitului Visarion Puiu, de Sfântul Sinod, la ordinul puterii comuniste, la 28 februarie 1950, pe când acesta se afla în exil. Știrea despre ridicarea caterisirii mitropolitului Visarion Puiu era consemnată într-o publicație a Bisericii Ortodoxe Române, din 15 noiembrie 1990, în termenii următorii: «În ședința sa din 25 septembrie 1990, Sf. Sinod al Bisericii noastre a aprobat propunerea privitoare la ridicarea caterisirii aplicate în 28 februarie 1950 mitropolitului Visarion Puiu și reabilitarea memoriei sale. Memoria acestui mitropolit s-a păstrat un moment de reculegere»²⁵.

Pe de altă parte, unele afirmații recente ale unor conducători ai comunităților din diaspora europeană, în necomuniune cu Biserica Mamă, vădesc și ele voința de a se păși pe calea care va duce la împăcarea și unitate.

21. Ion Varlam, *L'Eglise Orthodoxe Roumaine de Paris: Un combat pour la liberté*, în revista «Connaissance des Religions», Roumaine, terre de foi. N° spécial Hors Série. Anul 1990, p. 22.

22. *Ibidem*.

23. A se vedea, Jean Miloe, *La riposte aux attaques du Gouvernement main contre l'Eglise Roumaine de Paris*, Paris, 1976, 368 pagini.

24. Despre Mitropolitul Visarion Puiu, a se vedea, Arhim. Felix D. Detroit-U.S.A., *Mitropolitul Visarion Puiu*, în «Învierea». Foaie religioasă de Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului, an 1, nr. 16, Joi, 15 noiembrie 1990, p. 2.

25. În «Telegraful Român», an 138, din 15 noiembrie 1990, nr. 43—44. «Informații», p. 4.

Biserica Ortodoxă Română, prin Sfântul ei Sinod, are, desigur, istoria morală de-a începe, fără tergiversare, un adevărat dialog, spre se ajunge la «regăsirea» comuniunii spirituale dintre Biserica neamului și fiii ei duhovnicești din diaspora. Fără a-și împuțina, firește, dragia și dragostea părintească față de comunitățile ortodoxe române date deja sub oblăduirea sa canonică, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române va trebui să găsească căile ce duc la infăptuirea comuniunii spirituale a întregii suflări românești ortodoxe din diaspora. De altfel, este bine cunoscut că, această comuniune spirituală, care implică și unitatea românilor de pretutindeni, poate fi, într-adevăr, realizată doar de Biserica lor Mamă, Biserica Ortodoxă. Pe bună dreptate, vrednicul de pomenire, Patriarhul Justinian mărturisea în «Testamentul» său că este «adânc convins că nu există un alt cheag duhovnicesc mai trainic pentru consolidarea și unitatea sufletească a românismului de pretutindeni, în afară de Biserica Ortodoxă Română a părinților noștri, care ne-au ocrotit în tot cursul veacurilor pline de multe primejdii, ne-a ținut strânși la sânul ei și ne-a salvat în zile grele; a slăbi această duhovnicescă unitate înseamnă o primejdie mare pentru viitorul Neamului»²⁶. De asemenea, un profesor de Teologie al Bisericii Ortodoxe Române evidențiază faptul că identitatea etnică a românilor ortodocși din diaspora poate fi păstrată și afirmată numai prin legătura neîntreruptă cu neamul și Biserica mamă, care are darul să valorifice moștenirea părintească și să respecte legea românească. Această «lege românească» presupune mărturisirea credinței străbune și afirmarea ethosului, a specificului spiritualității românești, în cadrul etniilor în care locuiesc cei de un neam românesc»²⁷. Prin urmare, Biserica Ortodoxă Română este aceea care asigură fiilor ei duhovnicești statorniciți dincolo de fruntariile României, menținerea în canonicitate, le certifică statornicia în dreapta credință a strămoșilor și le confirmă rămânerea lor în unitatea neamului. Iată de ce, glasul Bisericii-mame se cade să fie auzit de fiii ei de pretutindeni, conștienți fiind toți că, «în ceea ce va fi mâine» Biserica Ortodoxă Română, «va sta mântuirea sufletului sau osânda noastră a tuturor»²⁸ pentru a folosi cuvintele unui mare dascăl de Teologie ortodoxă română.

Pr. Dr. IOAN DURĂ

26. Apud Protosinghel Ioanichie Bălan, *Convorbiri duhovnicești*, vol. II, Editată de Episcopia Romanului și Hușilor, 1988, p. 609.

27. Pr. asist. dr. Nicolae V. Dură, *Comunitățile ortodoxe române...*, p. 22.

28. Teodor M. Popescu, profesor la Facultatea de teologie din București, *Ce reprezintă azi Biserica Ortodoxă? Prelegere de deschidere a cursurilor Facultății de Teologie din București (3 noiembrie 1940)*, București, Tipografia Cărilor bisericești, 1941, p. 31.

ATITUDINEA CLERULUI ORTODOX ARDELEAN DIN SECOLUL AL XVIII-LEA FAȚĂ DE UNIATISM *

În toamna anului 1687, Transilvania a fost cucerită de austrieci. La 9 mai 1688, ea a trecut sub stăpânirea politică și administrativă centrală a împăratului Leopold din Viena, devenind o provincie consecvent exploatată de Casa de Austria. Coincide de fapt cu începutul perioadei ce avea să pună la încercare cruntă Biserica Ortodoxă Română din Ardeal.

Instaurarea stăpânirii austriece asupra Transilvaniei deschide pentru catolicismului noi perspective de acțiune pentru realizarea mai vechilor scopuri, împiedicate de Reformă, scopuri care, în alte părți, fuseseră împlinite. Trebuie ținut seama că absolutismul habsburgic s-a folosit de catolicism ca de un cheag spiritual care să confere imperiului său alcătuit dintr-un conglomerat pestriț de popoare, un caracter mai unitar.

De la început, noii stăpâni ai Transilvaniei au fost convinși că dominația lor asupra acestei noi posesiuni se va întări numai în măsura în care catolicismul va dobândi un rol preponderent¹. Printre religiile recepte, recunoscute prin diploma leopoldină din 1691, catolicismul deținea însă poziția cea mai slabă. De aceea politica austriacă a căutat să confere catolicismului ponderea dorită, orientându-se în două direcții: să reducă progresiv privilegiile largi de care se bucurau protestanții și să atragă pe români la uniție.

Primul obiectiv l-au realizat destul de repede, prin înlăturarea cancelarului Bethlen, judecat ca răzvrătit din cauza politicii sale care pleda pentru independența Transilvaniei, prin înfrângerea apoi a războaielor provocate de Francisc Rakoczi și prin eliminarea tuturor dușmanilor calvini care stăteau în calea planurilor habsburgice².

Pentru îndeplinirea celui de al doilea obiectiv s-a apelat la iscusința politică a misionarilor iezuiți. Încă din 1699, aceștia fuseseră instruiți în acțiunea lor să facă distincție între cele ce țin de credință sau de dogmă și cele ce țin de ritul sau disciplina bisericească. Și, așa cum multe rânduri s-a putut constata, misionarii au vestit celor ce trebuiau să treacă la unirea cu Biserica Română că nu se vrea schimbarea riturilor acestora³. Cât despre credință totul era trecut sub tăcere, căci scolasticismul lor, numai ei puteau face distincția. Dar socoteala din timp nu s-a potrivit cu cea de-acasă.

Atenția trebuia să se îndrepte mai întâi spre câștigarea preoților la unire și apoi a poporului, dar nu dintr-o dată, ci începând cu cele patru puncte deosebitoare.

* Lucrare de seminar în cadrul cursurilor de doctorat în Teologie, specialitatea Istoria Bisericii Ortodoxe Române, întocmită sub îndrumarea Domnului Dr. Emilian Popescu, care a și dat avizul de publicare.

1. Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal*, Sibiu, 1920, p. 2.

2. *Ibidem*, p. 128.

3. D. Prodan, *Suplex Libellus Valachorum*, Ed. Științifică, București, p. 113.

În felul acesta s-a născut «Unirea» sau măcar concepția despre unire, căci unirea «adevărată» avea să se facă printr-un fals monstruos acela din 1701, asupra căruia nu vom insista întrucât faptele sunt acum cunoscute. Vom insista numai asupra consecințelor acestora.

Spre deosebire de toate religiile și confesiunile creștine, uniaticismul s-a născut dintr-o aderare a unor mase de oameni la o concepție religioasă, deosebită de cea pe care o avuseseră mai înainte, care să răspundă unor noi trebuințe sufletești și să aducă o schimbare în viața spirituală a credincioșilor. Uniația nu s-a făcut pe baza unor atari considerente, ci numai dintr-unele politice.

De fapt, uniația a fost — așa cum sugerează foarte bine părintele profesor D. Stăniloae — rezultatul unei îndelungate acțiuni de violență a conștiinței religioase a poporului român din Transilvania⁴.

«Supus unor crunte și prelungite presiuni pentru a adera la catolicism, o parte din poporul român din Transilvania a acceptat pentru ameliorarea și potolirea celor ce exercitau asupra lui această silnicie, o dependență administrativă de Roma papală, dar și-a păstrat în realitate și conținutul credinței și cultul său ortodox. Astfel s-a născut așa zisul uniaticism român ca un compromis artificial și hibrid între presiunile exercitate asupra poporului român din Transilvania și între forța lui de rezistență»⁵.

La scurt timp după săvârșirea dureroasei dezbinări sufletești a românilor transilvăneni din 1698—1701, preoții și credincioșii care îmbrățișaseră uniația și-au dat seama că toate cele promise în diplomele Leopoldine⁶ nu erau decât vorbe deșarte și, în plus, erau amenințați să-și piardă legea strămoșească. Drept aceea, îndată după instalarea lui Ananie Anghel ca episcop unit, a început lupta pentru apărarea Ortodoxiei, fiind purtată timp îndelungat, cu multă stăruință de preoți și credincioși deopotrivă, înfruntând bătăi, temniță și moarte mucenicească.

Lupta pentru apărarea dreptei credințe se manifesta în diferite forme: prin împotrivirea directă de a îmbrățișa uniația; prin trimiterile a nenumărate memorii la Curtea vieneză, fie la guvernul ardelean, ori la curțile ortodoxe din Țările Române, Rusia (Petersburg), precum și la mitropolia sârbă din Carlovitz; prin trecerea unor preoți și credincioși transilvăneni în Țara Românească sau Moldova, unde puteau să mărturisească liniștiți credința lor ortodoxă și, mai mult, hirotonindu-se unii chiar acolo, după care se întorceau în mijlocul poporului coborât în speranța că vor putea contracara teribilul prozelitism catolic pentru uniație.

Această luptă se mai realiza prin renunțarea la uniație a unor preoți și credincioși care fuseseră amăgiți sau siliți s-o primească, ori

4. Pr. D. Stăniloae, *Uniaticismul din Transilvania. Incercare de dezmembrare a poporului român*, București, 1973, p. 11.

5. Adolf Ambruster, *Români în cronică lui Ottokar de Styria*, în «Studii. Revistă de istorie», XXV (1972), nr. 3, București, p. 482, nota 77, cf. Pr. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 11.

6. Încă din 1692 împăratul Leopold declara printr-o *patentă* imperială că toți cei de rit grecesc uniți cu Biserica Romei, trebuie să se bucure întrutotul de scutirile și privilegiile de care se bucură fețele bisericesti și credincioșii Bisericii Romane de rit latin, — D. Prodan, *op. cit.*, p. 119.

se alegea ca ultimă soluție lupta, în adevăratul și propriul ei sens — răzcoalele.

Se poate spune că lupta pentru credința strămoșească a fost un din coordonatele cele mai constante pe care s-a sprijinit patrimoniul spiritual al poporului românesc din Transilvania.

Și toate acestea pentru că «Biserica unită este o creație artificială și nu pornise dintr-o convingere»⁷.

Începutul luptei pentru Ortodoxie datează din chiar vremea când se urzea uniația.

Reacția împotriva unirii a venit din direcții diferite. Au protestat împotriva ei, dar indirect, nobilii transilvăneni care-și vedeau amenințată situația lor privilegiată, cu deosebire în urma celei de-a doua diplome leopoldine din 1701⁸ (prin acordarea unor privilegii celor care s-ar fi unit cu Biserica Romano-Catolică, nobilimea risca să-și piardă mâna de lucru și s-ar fi conturat o concurență în plan economic — aceștia, ori lucrul acesta nu era nicidecum dorit. Era mult mai bine pentru țărani transilvăneni să rămână iobagi, dar uniți).

Intervenea apoi ca reacția, întreaga Ortodoxie, în general și cea din Țara Românească și Moldova, în special. Și nu în ultimul rând, s-a ridicat împotriva uniației preoții transilvăneni⁹ protestând în diverse moduri amintite, deja, mai sus.

Dar reacția cea mai puternică a venit din partea poporului însuși. Ea a venit mai târziu, dar cu atât mai susținută, mai neînfricată, mai neabătută. Poporul trebuie să fi fost nedumerit la început, din cauza că informarea sa era slabă. Dar neinformații îndeajuns trebuie să fi fost și preoții, dat fiind că ei nu semnaseră actele de unire (ci numai unele dintre protopopi), după care se trezeau uniți.

După ce poporul s-a dumirit că se intenționează ruperea lui de credința ortodoxă strămoșească, o mișcare generală de rezistență s-a înălțat în toată Transilvania, mai ales începând din anul 1744, cum de altfel vom avea prilejul să constatăm. Credincioșii au început să refuze să mai asiste la slujbele preoților uniți și-și trimiteau tinerii să se hărțuiască la episcopiile din Țările Române vecine, sau primeau pe la munteni, ori moldoveni.

7. N. Iorga, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, vol. I, București, p. 347, cf. Pr. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 11.

8. Aceasta prevedea, printre altele, că «și mirenii și cei de stare plebee (românii uniți) să fie numai decât cuprinși în statul catolic... și reasezați în celoralți fii ai patriei». Nic. Nilles, *Symbolae ad illustrandam historicam Ecclesiam orientalis*, vol. I, Oeniponte, 1885, p. 266, la Adrian Popescu, *Historia poporului român din Transilvania în legea străbună*, în «BOR», LXXXVI (1968), nr. 5, p. 1079—1094. Catolicul Mihail Cserei scria, la rândul său, că «nu le plăcea dintre domnii papistași la mulți, pentru că vedeau că e spre răsturnarea libertății întregii țări a așeza în rândul celorlalte stări acea streină și netrebnică română pe care țara a tolerat-o pentru interesul public» — Nic. Nilles, *op. cit.* Adică, românii erau liberi să muncească, iar ceilalți, față de care românii erau niște străini în țara lor, erau liberi să profite de munca primilor, nestânjenți.

9. «Noi ținem întru totul de credința românească, credința grecească, și nu cei din Hațeg, căci în aceea ne-am găsit» — v. S. Dragomir, *op. cit.*, p. 17.

În cerbicia ei, Curtea vienează a ordonat arestarea sau, în cel mai rău caz, expulzarea unor preoți ca aceștia. Dar greșea, căci românii nu pregetat să intre în luptă cu autoritățile, o luptă, totuși, inegală, luptă în care stăpânii nu trebuiau și nu aveau nevoie să se justifice în fața victimelor lor. Majoritatea populației ardelenene s-a arătat fâțiș potrivivă uniației, mai ales, după îndemnurile lui Visarion Sarai, când a dezlăntuit o durabilă acțiune populară, mereu în creștere, ducând țara spre un adevărat dezastru. Și în toată această mișcare stăruie unele de preoți ca ale lui Ioan Molnar din Sadu, Ioan din Aciliu, Cosma Deal, Ioaneș din Gales și celebra figură a lui Sofronie de la Cioara. Dar cei dintâi luptători pentru crezul românesc și ortodox au fost brașovenii, sfătuiți de patriarhul Dositei al Ierusalimului (atunci se afla în noi în țară, chiar la Brașov) să se ferească de a avea legături cu Atanasie¹⁰.

Astfel, la instalarea acestui episcop la Alba Iulia, în 25 iunie 1701, cei care au cutezat să fie prezenți, nu pentru a preamări fapta noului episcop, ci pentru a o combate, dezaproba și osândi, fiindcă și-a părăsit credința, sunt și următorii preoți: protopopul Vasile Grid, preoții Cristea Florea din Brașov, Aldulea din Zărnești, Ioan din Tohanul Vechi, Ștefan Taicu din Râșnov, iar de la Făgăraș Cristea și Stan, acesta din urmă venind aici din Satulung la dorința lui Vodă Brâncoveanu¹¹. De fapt, preșterea fuseseră invitați la un sobor, unde Atanasie urma să se prezinte ca nou episcop, unit, hirotonit la Viena, iar iezuitul Neurater trebuia să citească diploma de numire, emisă de Leopold¹². Brașovenii, la această invitație, se adresează lui David Corbea¹³, la București, alăturându-i și o scrisoare pentru Brâncoveanu, înștiințându-l de cele întâmplate. Corbea îi sfătuieste să convoace un sobor cu preoții din Țara Bârsei și să se prezinte cu o delegație de vreo 50 de persoane la Alba Iulia, învățându-i cum să procedeze pentru a nu fi înșelați în credința și dogmele lor¹⁴. Urmând sfatul, brașovenii s-au prezentat la Alba Iulia,

10. Patriarhul Dositei, cât și Calinic al Constantinopolului vor arunca anatema asupra lui Atanasie, numit de ei «Satanasie» — Dr. Sterie Stinghe, *Documente prietenoare la trecutul românilor din Schei (1700—1783)*, Brașov, 1901, p. 34—37, doc. XIV, 3 iul. 1702; N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ed. II, București, 1930, p. 39; cf. Lucian Florea, *Ortodocși din Brașov în luptă cu uniația în prima jumătate a secolului XVIII*, în «C.B.», XXVII, 1968, 9—10, p. 992. Vlădica Dosoftei, va fi printre cei mai dârji împotriviitori față de actul ce sfâșiasse unitatea Bisericii dreptcredincioase din Ardeal» v. Prof. Alexandru Elian, *Legăturile mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol și cu celelalte Biserici Ortodoxe*, în «BOR», LXXVII (1959), 7—8, p. 929.

11. Ștefan Meteș, *Românii din Țara Bârsei, a Făgărașului și din Trei Scaune, Secuime și unirea cu Roma*, în «MA», VIII (1963), 1—3, p. 124; Prof. Ioan Lupaș, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, Sibiu, 1918, p. 113; S. Dragomir, *op. cit.*, p. 38.

12. S. Dragomir, *op. cit.*, p. 33.

13. Candid C. Mușlea, *Biserica Sfântul Nicolae din Scheii Brașovului*, vol. I, (1292—1742), Brașov, 1943, p. 140, cf. L. Florea, *op. cit.*, p. 993. Familia Corbea era de origine brașoveană și a trecut în Țara Românească sacrificându-și toată averea și influența ei pentru apărarea fraților din Schei. Bătrânul preot Ioan Corbea, călugărindu-se, își lăsa averea bisericii de aici. Ajungând la București, frații Corbea devin oameni cu mare trecere pe lângă domnul Brâncoveanu, David Corbea ajungând chiar un intim al acestuia (v. Șt. Meteș, *op. cit.*, p. 126—127).

14. S. Dragomir, *op. cit.*, p. 35, cf. L. Florea, *op. cit.*, p. 993.

protestând împotriva instalării de episcop unit în catedrala istorică românilor ardeleni ¹⁵.

De aici, delegația brașoveană s-a îndreptat spre reședința mitropolită, repetând protestul. Rezultatul a fost acela că au fost de afară din mănăstire ¹⁶.

La 27 iulie 1701, această acțiune de contestare continua prin aceea că va fi înaintat un protest împăratului Leopold, scris de preot de mai sus, afirmându-se că brașovenii nu-l vor recunoaște pe noul episcop și-și vor păstra mai departe legea în care au trăit înaintașii lor ¹⁷. Protestul a fost publicat oficial de notarul Ioan Sarosi din Brașov, adăugând la el și sigiliul împărațesc, drept pentru care a fost de la funcția sa ¹⁸.

Pilda brașovenilor au urmat-o în curând protopopii, preoții și mitropolitii hunedoreni, care au protestat cerând a fi îngăduiți a trăi după obiceiul pravilei grecești și românești cu toate cele ale bisericii lor ¹⁹.

Protestul brașovenilor s-ar putea spune că este primul de acest fel, dacă ne gândim că data de 25 iunie 1701, când a fost instalat Atanasie, este data nașterii oficiale a uniatismului la noi.

Totuși, încercări de infiltrare a uniatismului apar în 1692 și, ca urmare, era îndreptățit un alt protest mai vechi, al unuia dintre preoții care subscriseră protestul din 1701, iulie 27, și anume al preotului Cristea din Scheii Brașovului, fiul protopopului Stanciu, care se clarase pe față și în public contra unirii: prima dată la o anchetă din 26 octombrie 1699 și apoi la instalarea lui Atanasie ²⁰.

În sfârșit, vestea unirii unor români din Ardeal cu Biserica Română și statornicia brașovenilor în credința strămoșească, îl determină pe Constantin Brâncoveanu să le adreseze acestora, la 5 iulie 1701, o scrisoare în care le spune: «Fiindcă voi ați păzit curată legea cea pravoslavnică care de la părinții și moșii voștri o aveți, de aceasta foarte mădărușii părut bine și ne-am bucurat... și s-o păziți în continuare curată și neamintită» ²¹.

După 25 iunie 1701, preoții din ținutul Bârsei și din Brașov au protestat și mai înainte, în legea strămoșească. Ei se hirotoneau în Țara Bârsei

15. S. Dragomir, *op. cit.*, p. 36.

16. St. Stinghe, *Istoria Bisericii Scheilor Brașovului (Manuscris de la Tempea)*, Brașov, 1899, p. 25—27; Candid C. Mușlea *op. cit.*, p. 141, 143; Alexandru Bunea, *Episcopii Petru Pavel Aron și Dionisie Novacovici*, Blaj, 1902, p. 49—50; L. Florea, *op. cit.*, p. 993.

17. Timotei Cipariu, *Acte și fragmente latine românești pentru istoria Bisericii romane mai ales unite*, Blaj, 1955, p. 268—269; v. și Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 15.

18. L. Florea, *op. cit.*, p. 15.

19. Ioan Lupaș, *Dezbinarea bisericească a românilor ardeleni în lumina documentelor din Intâia jumătate a veacului XVIII*, în vol. «Studii, conferințe și cărți istorice, I, București, 1927, p. 243; S. Dragomir, *op. cit.*, p. 40.

20. Alex. Pop, *Dezbinarea în Biserica românilor din Ardeal și Ungaria*, București, 1920, p. 55; cf. Șt. Meteș, *op. cit.*, p. 125 (n. 22).

21. St. Stinghe, *Istoria Bisericii...*, p. 27—28, cf. L. Florea, *op. cit.*, p. 993.

...ă, iar după hirotonie erau obligați să depună un jurământ, că vor să și apăra întru totul curată credința străbună²².

În această primă jumătate a secolului al XVIII-lea unirea a fost tratată serios și de răscoala lui Francisc Rakoczy²³.

În acest context al revoluției rakocziene de eliberare s-a remarcat pe Ioan Tirca, cel care, la 1701, reușește să ocupe scaunul episcopal de Alba-Iulia, pentru vreo patru ani, intitulându-se singur, atunci când adresa lui Rakoczy, «smeritul și plecat Tirca Ion cu voia Mării sale de alului episcop românilor»²⁴. Era vorba de un preot cu oarecare înștiințe care, în 1700, înțeles cu calvinii se ridicase împotriva unirii, din cauze iscălituri pentru acest lucru, a umblat în Țara Românească pentru a fi hirotonit, ajungând în cele din urmă preot în Țara Hațegului²⁵.

Ajuns episcop la 1707, prin vrerea clerului și a poporului dreptcredincios, rămas fidel rânduielilor creștinătății răsăritene, a ținut un sobor în care unirea cu Roma a fost declarată nulă²⁶.

Între adepții lui Tirca cunoaștem doi protopopi: pe «notaresul» al satului, Vasile, și pe fratele său, protopopul Petru din Daia²⁷.

Dar, odată cu îndepărtarea lui Rakoczy din arena luptei de eliberare, încercarea de a reînvia mitropolia Ardealului a eșuat, episcopul Tirca retrăgându-se în părțile Maramureșului²⁸.

Reașezat la Alba Iulia, însuși Atanasie a făcut o încercare de a lepăda unirea în 1711. Prilejul era prielnic, căci muriseră și împăratul Carol al II-lea și cardinalul Colonic. Sub influența acestor evenimente, cei doi frați protopopi amintiți, Vasile și Petru, fac o încercare de înlăturare a uniației. Ei izbutesc la un moment dat să înduplece nu numai pe protopopi, ci și pe Atanasie în această direcție. Se pare că, în iunie 1711, a avut loc chiar un sobor al protopopilor care s-au lepădat de unire, lucru pentru care au făcut ca, până în noiembrie, Transilvania să fie eliberată de uniație. Episcopul n-a ținut mult datorită lui Atanasie și altor protopopi, care,

22. v. Șt. Stinghe, *Documente...* p. 38, doc. XV, 18 septembrie 1708, p. 13—14. 23. Pr. prof. drd. Constantin Cojocaru, *Românii ortodocși din Transilvania și răscăderea curușilor (1703—1711). Implicațiile Moldovei*, Extras din revista «Teologie și viață», 1991, nr. 1—3, p. 40—55.

24. N. Iorga, *Studii și documente*, București, 1902, vol. IV, p. 72; cf. S. Dragomir, *op. cit.*, p. 74; C. Bobulescu, *Fete bisericești în războaie, răzvrățiri și revoluții*, Chișinău, 1930, *op. cit.*, p. 28. N. Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, București 1902, p. 183, 184, 200; I. Lupas, *Istoria bisericească...* p. 116; idem, *Dezbinarea...* p. 248; L. Patachi, *Românii ortodocși în lupta cu catolicismul după 1700*, în «S.T.» II (1950), nr. 3—6, p. 225.

25. N. Iorga, *Sate și preoți...* p. 183; Gheorghe Șincai în *Cronica românilor* spune că acesta nu era decât «un fost popă românesc și învățat în limba ungurească și latinească», care «fusese prins și îl ținea în fiare la mănăstire», întrucât periclită unirea (1886, tom II, p. 331 la C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 28).

26. Pr. prof. Grigorie T. Marcu, *Lupta lui Petru Maior împotriva papalității în «Ortodoxia» (IV) 1952*, 3—4, p. 491; I. Lupas, *Istoria bisericească*, p. 116.

27. S. Dragomir, *op. cit.*, p. 94; C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 28, Știri despre acest preot ajuns episcop mai avem în 1708 într-o scrisoare a lui Rakoczy către stolnicul Constantin Cantacuzino; N. Nilles, *op. cit.*, p. 372—375 la N. Iorga, *Sate și preoți...* p. 200.

28. S. Dragomir, *op. cit.*, p. 75.

slabi din fire, au cedat intimidărilor iezuiților care i-au obligat la mărturisiri de credință în favoarea uniției²⁹. În felul acesta politica habsburgico-catolică, de acaparare a conștiințelor naționale, avea să registreze un nou succes.

Evenimentele de respingere a uniatismului nu s-au oprit, însă aici, ci preoții români au continuat să protesteze împotriva încercării de atragere forțată la uniatism, așa cum am văzut în cazul brașovenilor.

Oricât ar fi vrut iezuiții să se creadă — pentru a induce în eroare că tot poporul românesc din Ardeal s-ar fi lepădat de ortodoxie, crurile sunt infirmate de o conscripție din 1716, care, chiar dacă oferă date prea interesante, răstoarnă aserțiunea de mai sus³⁰.

În ciuda tuturor vicisitudinilor, preoțimea ortodoxă era hotărâtă să nu cedeze, înmulțindu-și rândurile cu orice preț, acest fapt conștientând în mod sigur, un fel de a protesta, o atitudine tacită luată întru triva celor ce-și făceau un ideal din a stărpi credința ortodoxă.

Ca urmare, un aspect al mișcării de rezistență a preoților l-au constituit hirotoniile în țările vecine, căci la ei în Ardeal, preoții ortodocși fuseseră văduviți de un conducător spiritual. Astfel, hirotonirile pe munți au fost foarte numeroase până la 1760, întrucât aceasta a fost perioada în care Transilvania i-a lipsit un vlădică ortodox. Imediat după trecerea lui Atanasie la uniatism au început să se facă hirotoniri în Țara Românească³¹.

29. Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Încercări și reveniri de preoți și parohii în sânul Bisericii strămoșești până în anul 1948*, în «BOR» LXXXVI (1968), p. 1095—1096; Ștefan Lupșa, *Încercări de reintregire a Bisericii române după 1760*, în «B.O.R.», LXXV (1957), 10, p. 1037.

30. S. Dragomir, *op. cit.*, p. 108. Este adevărat, clerul unit întrecea la de aproape cinci ori pe cel ortodox (2260 de uniți, față de 465 de ortodocși), tot adevărat este că numărul preoților uniți era în creștere continuă, încă în 2000 în 1700, se ajunsese la numărul de 2260 în 1716 rămânând oarecum constante până în 1750 statisticile confirmau un număr de 2100 preoți uniți (v. N. Sate și preoți... p. 176; cf. D. Furtună, *Preoțimea românească în secolul XVIII. Starca ei culturală și materială*, Vălenii de munte, 1915, p. 123; A. Bunea, *op. cit.*, p. 382, iar după mișcările din 1760—1761 numărul lor avea să scadă, ajungând în 1764 la numărul de 1637 (A. Bunea *op. cit.*, p. 283; cf. D. Furtună, *op. cit.*, p. 382). Și dacă așa se întâmpla în rândul uniților, se pare că până la 1764 numărul preoților ortodocși creștea astfel încât, la conscripția din 1762, s-au înregistrat de preoți ortodocși (S. Dragomir, *op. cit.*, vol. II, p. 284—285; cf. Pr. D. Ștefan, *op. cit.*, p. 40—41).

31. Ca atare la 1701, mitropolitul Teodosie hirotonea pe grămăticul pentru biserica din Satulung-Brașov (S. Stinghe, *Documente*, I, p. 13—14); pr. prof. Mircea Păcurariu, *Legăturile Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu România și Moldova în sec. XVI—XVIII* teză de doctorat, în «M.A.» XIII (1954), 1—3, p. 59; la 1706, același mitropolit, fratele protopopului de la Brașov, Grig (S. Stinghe, *Documente*, I, p. 38); în 1713, murind preotul Radu Teodorescu în locul lui va fi hirotonit, tot la București, diaconul Ion al popii Petru și o dată cu el se pare că a mai fost trimis și fiul protopopului Florea Teodorescu, care a fost hirotonit în 1717 (S. Stinghe, *Documente*, I, p. 49—50; C. Mușlea *Biserica Slăntul Nicolae din Scheii Brașovului*, vol. I, (1925), Brașov 1943, p. 140). Tot în 1713 a fost hirotonit diacon de către mitropolitul Ivioreanu și Radu Tempea II, autorul *Cronicii scheiene*, ca la 1716 să fie hirotonit preot (S. Stinghe, *Istoria Bisericii Scheilor...*, p. 45; C. Mușlea, *op. cit.*, p. 140). De asemenea, hirotoniți în Țara Românească au mai fost protopopul Eustachie Ilievici (1721), (S. Stinghe, *Istoria...*, p. 56, C. Mușlea, *op. cit.*, p. 160), dascăl

În 1713, preoții și episcopii din Brașov trimit mitropolitului Antim Irevanul două scrisori la care vlădica le răspunde că a hirotonit pentru un diacon în preot și un grămătic în diacon³², hirotonii făcute pentru a fi de ajutor în lupta contra propagandei catolice, mai ales că acești preoți hirotoniți în Țara Românească trebuiau să stea un timp pe lângă mitropolit să se deprindă mai bine, probabil, cu învățătura Bisericii Ortodoxe.

Dar după moartea lui Atanasie, situația Bisericii brașovene începea să se înrăutățească, mai ales că legăturile cu Țara Românească vor fi îngreuiate de către autorități.

În ce privește scaunul episcopal unit, acesta rămâne vacant o perioadă, până când în 1721, a fost numit de papă ca episcop, românul negat Ioan Pataki, unul dintre cei mai teribili și convinși adepți ai colicismlului în formă uniată.

În același timp papa Inocențiu XIII va mai decreta înființarea episcopiei unite la Făgăraș³³, în locul unde marele Brâncoveanu condusese frumoasa mănăstire de la Sâmbăta³⁴.

Dacă până la alegerea lui Pataki românii se bucuraseră de o perioadă relativ calmă, de acum înainte aveau să lupte enorm împotriva ereticității acestuia de a încerca să-i aducă pe toți la unire³⁵.

31. I. Rădulescu, ales preot la biserica Sf. Nicolae (1733) (S. Stinghe, *Istoria...*, p. 119; C. Mușlea, *op. cit.*, p. 202—204). Vasile Băran, al treilea fiu al protopopului Florea (1734) (S. Stinghe, *Istoria...*, p. 124—125; C. Mușlea, *op. cit.*, p. 202—204) și probabil mulți alții.

32. S. Stinghe, *Documente...*, p. 48, doc. XXI, 15 februarie 1713; Pr. Prof. I. Rădulescu, *Antim Ivireanul, luptător pentru ortodoxie* în «B.O.R.», LXXXIII (1965), nr. 9, p. 838.

33. S. Dragomir, *op. cit.*, p. 95.

34. Nicolae Aron, *Monografia bisericilor... din Făgăraș*, 1913, p. 197—198, la S. Dragomir, *op. cit.*, p. 97. Atunci când biserica le-a fost răpită românilor făgărăseni, aceștia au trimis un memoriu la Curtea din Viena, arătând nedreptatea și zădăreștea episcopului Pataki. Totodată, pentru revenirea acestei biserici în posesia românilor ortodocși, a intervenit și doamna Marica, văduva lui Brâncoveanu. Camera aulică din Viena a dat totuși ordin episcopului Ioan Pataki să restituie biserica, ceea ce, însă, nu s-a întâmplat. Cu toate insistențele, Curtea din Viena nu a zădărnicit pronunțarea unei sentințe, consfințind unul dintre cele mai nelegiuite și rușinoase acte săvârșite împotriva noastră: răpirea bisericii din Făgăraș. S. Dragomir, *op. cit.*, p. 98—107; I. Lupaș, *Dezbinarea...*, p. 250—251.

35. St. Mateș, *Relațiile Bisericii Românești Ortodoxe din Ardeal cu Principatele Române în sec. XVIII*, Sibiu, 1928, p. 7, cf. L. Florea, *op. cit.*, p. 998 (S. Dragomir, *op. cit.*, p. 98—101; I. Lupaș, *Dezbinarea...*, p. 250—251. El a fost instalat împotriva voinței românilor ortodocși tocmai în această biserică în care un preot catolic l-a întâmpinat pe noul ales cu o cuvântare maghiară, iar teologul iezuit l-a întâmpinat cu o cuvântare latinească (*Ibidem*, p. 99—100; I. Lupaș, *Dezbinarea...*, p. 250). După tot acest protocol, preotul ortodox al bisericii brâncovenești, Toma, a oficiat Sfânta Liturghie, la care am asistat și ca oaspeți. După liturghie s-au citit cele două bule papale din 1721 — cea prin care era numit Pataki și cea prin care biserica în cauză era dată uniților, iar mai apoi Pataki a încercat atragerea făgărășenilor împreună cu preotul Toma la uniatism (*Ibidem*, p. 251; S. Dragomir, *op. cit.*, p. 100—101). Preotul și, odată cu el, întreaga comunitate au refuzat această propunere, ceea ce l-a făcut pe episcopul unit să interzică preotului să mai officieze vreodată slujbă, ba mai mult, l-a arestat împreună cu episcopul Vasile Pop, aruncându-i în temniță, iar apoi a numit ca preot al bisericii brâncovenești pe un protopop Ionașcu (*Ibidem*, p. 101; I. Lupaș, *Dezbinarea...*, p. 251).

La instalarea lui Pataki în Făgăraș luaseră parte și câțiva preoți ortodocși din Schei, împreună cu episcopii lor: protopopul Florea Baran³⁶, preotul Radu Tempea, episcopii Petru, Radu Pădure și Radu Duma, care vor cere noului episcop ca ortodocșii brașoveni din Țara Bârsei să fie lăsați să rămână ca și până acum, obligându-se să plătească dajdia arhierescă față de el și făcând cinstita ascultare față de stăpânire³⁷. Pataki nu le promite nimic sfătuindu-i să aștepte răspunsurile acasă, dar a încercat să le impună preoților ca aceștia să-l pomenească la Liturghie pe el și nu pe mitropolitul Țării Românești. La această cerere, protopopul răspunde cât se poate de hotărât că «nu se primește dogmele cele nouă și nici se va pomeni în Biserica noastră episcop unit»³⁸.

Oricât de fanatic a fost însă episcopul unit, urându-i pe ortodocși să nu a reușit să stărpească sămânța ortodoxiei românești din Ardeal, căci deși obstrucționați, preoții au continuat să se hirotonească, fie la biroul episcop Dosoftei al Maramureșului, fie în Muntenia sau Moldavia ori în părțile Ardealului și Timișoarei. Preoții au rămas în continuare ostili ideii de unire cu Biserica Romei, încât însuși episcopul afirmă pe 3 iunie 1727 că, voind să introducă modificări în slujba Liturghiei, preoții nu l-au ascultat, ci au continuat să-și facă slujbele după vechea datină «schisma» dăinuind în multe locuri⁴⁰.

Rezistând eroic atacurilor uniaterne, românii brașoveni au reușit până la urmă să obțină în 1724 dependența de Episcopia Râmnicului, după ce le fuseseră interzise legăturile cu mitropolitul muntean sub motivul că Țara Românească se afla în «țara Turcului»⁴¹. Mai târziu românii aici au intrat în legătură cu mitropolia sârbă de la Carlovitz.

Astfel, în 1735, o delegație, în frunte cu preotul Eustatie Grid, a discutat la Carlovitz problema Bisericii brașovene, pledând ca aceasta să fie luată sub ocrotirea mitropoliei sârbe. Este cunoscut momentul că în 1735, vine la Brașov un episcop sârb, Nicanor Meletievici, care instituie ca protopop al orașului pe preotul Radu Tempea, vrednic și luminat păstor de suflete⁴².

Tot un astfel de protopop luminat și luptător pentru credința ortodoxă a fost Eustatie Vasilevici, tatăl marelui cărturar Dimitrie Eustatievici, autor al celei dintâi gramatici românești și director al primii școli normale de învățători, deschisă în Sibiu pe la 1785⁴³.

36. Lucian Florea, *art. cit.*, p. 997; Era noul protopop ales după moartea, în 1714, a protopopului brașovean Vasile Grid.

37. *Ibidem*, p. 998.

38. S. Stinghe, *Istoria Bisericii...*, p. 66—67 (cf. *ibidem*); S. Dragomir, *op. cit.*, p. 114.

39. Se spune că la auzul veștii trimise de protopop, episcopul «se umplu de otrava mâniei», jurând aproape că nu le va da pace «până la moarte» (*ibidem*, p. 114).

40. I. Lupaș, *Dezbinarea...*, p. 252.

41. Li se permiseseră să depindă de Episcopia Râmnicului pentru că Ortodoxia intrase sub ocupație habsburgică între 1718—1739; *Ibidem*, p. 253—254; S. Dragomir, *op. cit.*, p. 115—116; L. Florea, *art. cit.*, p. 999.

42. I. Lupaș, *Dezbinarea...*, p. 254, S. Dragomir, *op. cit.*, p. 118—121; L. Florea, *art. cit.*, p. 1002, T. Bodogae, *art. cit.*, p. 847.

43. I. Lupaș, *Dezbinarea...*, p. 254; L. Florea, *art. cit.*, p. 1003.

În 1736, protopopul Eustatie va face o călătorie în interesul Bisericii sale la Belgrad și apoi la Carlovitz pentru a cere intervenția lui Petru Ioanovici⁴⁴ în favoarea salvării situației Bisericii Ortodoxe din țară.

Dar nu numai în Serbia va merge protopopul Eustatie, ci va ajunge și în Rusia, sfătuit probabil și de secretarul mitropolitului sârb Vladislav Bescu, un român brașovean. Aceasta se întâmplă pe la sfârșitul lui 1735.

Dintr-un ucuz al țarinei Elisabeta Petrovna, din 1744, aflăm și despre vizita protopopului: el venise la Curtea rusească pentru a se plădește asupra atacurilor, supărărilor și necazurilor ce le fac eterodocșii ortodocșii din Brașov și totodată venise pentru a strânge fonduri cu care să poată repara biserica din Schei⁴⁵. «Călătoria aceasta a clericului român din Ardeal câștigă în importanță — spune istoricul Silviu Dragomir — mai ales prin faptul că deschide orizonturi noi pe seama strămoșilor noștri, care erau gata de orice jertfă pentru mântuirea bisericilor lor»⁴⁷.

Cele expuse până acum le putem considera drept reacții sau atitudini față de unire în prima jumătate a secolului al XVIII-lea ale preoților ardeleni și totodată ale credincioșilor lor. Ne-am axat mai ales pe înfățișarea atitudinii preoților brașoveni în această perioadă, căci au fost, de altfel, cei mai vigilenți, când era vorba de unire. Reacția se bazează pe stă la originea unui alt lung șir de asemenea atitudini care își vor avea începutul la 1744, inițiate de călugărul Visarion Sarai.

Mișcarea de rezistență a poporului și a preoților s-a amplificat în 1744, aceasta fiind determinată și de faptul că în paralel cu înfrădările de ordin religios a sporit și exploatarea social-economică. Bineînțeles, nu fără scop, căci atunci când se propunea preoților ortodocși să se unească cu Biserica Romei se aducea în fața lor și promisiunea unei vieți mai bune⁴⁸. Dar viața bună promisă nu era altceva decât o momeală, așa că, cei care apucaseră să se unească rămăneau în aceeași situație precară ca și frații lor care nu se lăsaseră amăgiți. Așadar dacă aceste scutiri nu veneau, preoții uniți nu conțineau cu memoriile și

44. I. Lupaș, *Dezbinarea...*, p. 254, L. Florea, *art. cit.*, p. 1003; S. Dragomir, *op. cit.*, p. 122—123, I. Lupaș, *Istoria bisericească...*, p. 117.

45. S. Dragomir, *op. cit.*, p. 124, C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 36; Pr. prof. Grigorie T. Marcu, *Lupta lui Petru Maior împotriva papalității* în «*Ortodoxia*», IV (1952), 3—4, p. 492.

46. S. Dragomir, *op. cit.*, p. 124—126. Reușește să strângă 13.000 de florini, cu ajutorul cărora a fost reparată biserica, adăugându-i-se și turnul cu ceas. *Ibidem*, p. 26; Pr. prof. Grigorie T. Marcu, *art. cit.*, p. 492, n. 5. Pe frontispiciul turnului se poate citi inscripția: «Pia liberalitate Elisabethae Petrovnae, Imperatricis totius Russiae, Monocraticism invinctae hic sacer locus est renovatus anno 1751» adică «Cu dărnicia evlavioasă a Elisabetei Petrovna, singura stăpânitoare nelnvnisă peste toată Rusia s-a renovat acest sfânt locaș în anul 1751» (vezi și I. Lupaș, *Istoria bisericească...*, p. 117).

47. *Op. cit.*, p. 26.

48. Articolul al III-lea prevedea înglobarea în «statul catolic» nu numai a clerului unit ci și a laicilor, chiar a «plebeilor» încetând să mai fie considerați tolerați (v. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, manual pentru Institutele teologice, vol. II, București, 1981, p. 309; a se vedea și S. Dragomir, *op. cit.*, p. 28).

jalbele în care cereau să li se acorde acele drepturi promise încă de la începutul unirii prin diploma împăratului Leopold (1701).

De aceea, în 1727, îi vedem cerând ajutor ca măcar copiii lor să se bucure de unele scutiri, iar dăjdiile și cvartirurile apăsătoare să nu mai atingă pe oamenii Bisericii⁴⁹. Se poate vorbi în acest caz și de reacție a preoților uniți, desigur mai slabă decât cea a ortodocșilor, deoarece aceasta din urmă avea o cauză dublă: lupta împotriva constrângerii religioase și împotriva exploatării (economice, sociale și politice). Apoi, dacă uniții obținuseră până la urmă unele scutiri, prin unele decrete imperiale, românii ortodocși nu au avut decât privațiuni: înțemnițări pentru simplul motiv că refuzau uniația, răpiri de bunuri băteii și multe alte constrângeri. Într-un cuvânt starea preoților, ca și a tuturor credincioșilor ortodocși, era dintre cele mai rele. Într-o plângere adresată autorităților, de către un grup de preoți se afirmă: «porție dăm noi românii cât toate celelalte neamuri din Ardeal, toată laolaltă, și ei spun că pământul îi al lor. Cvartire dăm noi întocmai și căraușie. Tot am așteptat mila crăiesei...»⁵⁰. Iar mult mai târziu descriind necazurile preoților din unele regiuni și ale poporului deopotrivă, un preot spunea: «Preoții erau căutați în păduri, erau legați și puși în carcere de unde nu mai ieșeau. Poporul era dus în baionetă la unire. Mulți preoți și mireni emigrau ca să scape... Preoții într-atât se răriseră încât abia la douăzeci de sate se afla un preot și acela plin de bătrâneți»⁵¹.

Acestea erau condițiile în care erau obligați să trăiască românii care refuzau unirea.

Dar «primăvara anului 1744 aduse pe seama strămoșilor noștri nădejdea mântuirii»⁵², prin apariția călugărului Visarion Sarai la căminul născut al așteptării ale românilor transilvăneni greu încercați în trăirile lor națională și religioasă.

Călugărul Visarion, prin propaganda antiunionistă pe care a intrat prins-o, a generat o mișcare religioasă de rezistență împotriva unirii «deschizând seria mișcărilor național-bisericești ce vor mistui pacea și liniștea stăpânitorilor Ardealului românesc de-a lungul secolului al XVIII-lea»⁵³.

49. N. Iorga, *Sate și preoți...*, p. 216, cf. D. Furtună, *Preoțimea...* p. 118.

50. Preoții Ioan Marin din Poiana, Pavel din Rod, Samoilă din Apold, Pavel din Cărpiniș, Ioan din Răchita, semnau în 1760 această plângere — S. Dragomir, *op. cit.*, anexa 129, la T. Bodogae, *Lupta clerului...*, p. 848.

51. Acestea au fost scrise de un preot sinteztean, Partenie Gruescu în nr. 1 din 1870 al ziarului «Albina», rânduri citate în S. Beca, *Două secole — XVII-XIX — din istoria Lipovei*, în «Vestul» nr. 2490 din 20 aprilie 1941 la Prof. B. Mureșianu, *Contribuții la istoria Bisericii bănățene din prima jumătate a XVIII (călugărul Visarion Sarai)*, în «MB», XVIII (1968), 10—12, p. 644.

52. S. Dragomir, *op. cit.*, I, p. 137.

53. *Ibidem*, II, p. 31. Cel care ne dă informații foarte precise și oarecum contemporane despre această mare figură istorică a protopopului Nicolae Stoica Mehadia, a cărui «Cronică» păstrează date necunoscute din alte izvoare este acesta (Pr. prof. I. Ionescu, *Cuviosul Visarion Sarai în lumina Cronicii protopopului Nicolae Stoica din Mehadia*, în «BOR», LXXXIX, (1971), 9—10, p. 1029). Manuscrisul original al *Cronicii Banatului* — căci așa se numește — autograf al lui Nicolae Stoica, se află în Biblioteca Academiei Române, București, începând din anul 1943, și are cota 5520, fiind editat de Damaschin Mioc: *Nicolae Stoica, Cra-*

Acest simplu călugăr, despre ale cărui cunoștințe de limba română a discutat îndelungat⁵⁴, intră în Transilvania pe la Lipova, îndreptându-se apoi spre Dobra în județul Hunedoara, pe Valea Mureșului, unde prin predicile sale îndemna la lepădarea unirii. Pretutindeni era întîmplat de mii de credincioși. S-a îndreptat apoi spre Deva, Orăștie, ajungând până în Siliștea Sibiului, peste tot îndemnând : «Părăsiți uniția, căci ea înseamnă stricarea legii și pierderea sufletului... Alungați pe preoții lor (uniți), nu mai primiți să vă slujească ei»⁵⁵. În mai puțin de trei luni cuvântul său simplu, dar convingător reînvie încrederea în mai bine, dă nebănuite puteri de rezistență și zădărnicește înfăptuirile mai bine de un sfert de veac de silnicii puse în slujba dezbinării și înrobirii într-o vreme în care aspirațiile ortodoxiei românești erau și aspirațiile întregului neam. Căci apărarea credinței însemna lupta împotriva exploatării feudale a habsburgilor»⁵⁶.

Rezultatul propagandei sale îl recunoaște însuși episcopul unit Inocenție Micu, care la deschiderea sinodului din 6 iulie 1744, spunea : «La îndemnul lui, în multe locuri, poporul nu merge la biserică, nu se servește de preoții uniți, morții și-i îngroapă fără prohod și fără de mângâierile duhovnicești, copiii și-i botează prin femei bătrâne și se întâmplă și alte daune spirituale de felul acesta»⁵⁷. Iar pastorul calvin Petru Bod scria : «Oriunde pătrundea fama călugărului, îmbrăcată ca de obicei în multe povești, românii se lepădau de unire»⁵⁸.

După toate cele întâmplăte nu a întârziat nici reacția represivă a autorităților, care, conștiente că pentru ele nu exista altă soluție, l-au arestat pe Visarion, trimițându-l, după un lung interogatoriu, în închisoarea de la Kufstein. Se pare că acolo a și murit. Se știe că în vremea noastră Biserica l-a canonizat.

Banatului, Edit. Acad., București, 1969, p. 365, în colecția «Cronicle României», VII ; v. *ibidem*, p. 1029, nota 2). În afara *Cronicii lui Nicolae Stoica*, există o bogată literatură în care se pot găsi informații despre viața, personalitatea și opera acestui călugăr : George Bogdan Duică, *Călugărul Visarion Sarai*, Caransebeș, 1896 ; Prot. Gh. Ciuhandu, *Călugării Visarion și Sofronie și mucenicii Ortodoxiei în Ardeal*, Sibiu, 1932 ; Prot. Dr. Gh. Cotoșman, *Eremitul Visarion Valahul*, în «MB», VII (1957), 1—3, p. 99—124 ; Ion B. Mureșianu, *op. cit.*, p. 639—653 ; S. Dragomir, *op. cit.*, I, p. 137—150 ; A se vedea și C. Bobulescu, *Feșe bisericesti...*, p. 29 ; M. Păcurariu, *Încercări și reveniri...*, p. 1097 ; *Idem Istoria Bisericii...*, p. 383 ; N. Iorğa, *Sate și preoți...*, p. 252, I. Lupaș, *Istoria bisericăscă...*, p. 117 ;

54. G. B. Duică, *op. cit.*, p. 20, susține că lui Visarion îi trebuia un interpret pentru limba română, deși în altă parte recunoaște că el știa grecește, latinește, sârbește (conform unor documente). Ca urmare, Visarion n-ar fi fost un simplu călugăr fără cultură, ci unul cult, încât a fost în stare să impună atâta respect ca mitropolitul Carlovitzului să-i sărute mâna. La gradul de cultură pe care l-a avut, trebuie să fi știut și românește, încât a putut să fie foarte bine înțeles de oameni : Pr. prof. I. Ionescu, *op. cit.*, p. 1035—1036, notele 29—32. Noi suntem de părere că dacă nu ar fi vorbit bine românește predica sa n-ar mai fi avut efectul știut, fiind lipsită de verva care să poată dinamiza masele atât de puternic.

55. T. Bodoșogae, *op. cit.*, p. 849.

56. I. B. Mureșianu, *op. cit.*, p. 639.

57. A. Bunea, *Drin istoria românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Klein*, Blaj, 1900, p. 159 ; cf. S. Dragomir, *op. cit.*, p. 143.

58. Petru Bod, *Brevis Valachorum Transylvaniam incolentium historia*, liber 2, cap. 4, cf. *ibidem*.

Cu toate măsurile represive luate⁵⁹, asupritorii n-au mai putut opri exodul din sânul uniaticismului. Astfel, s-au putut constata nenumărate cazuri de preoți reveniți la ortodoxie, fie că fuseseră hirotoniți întâi de uniți, fie că fuseseră hirotoniți ortodox și apoi trecuseră la uniaticism. Aceștia dădeau câte o declarație la mitropolia Bucureștiului prin care făgăduiau că se leapădă de uniaticie și revin cu toată căința în sânul Bisericii strămoșești, legându-se cu blestem că vor rămâne ortodocși până la moarte⁶⁰.

Pe la 1745—1746 episcopul rutean Manuil Olsavszky a fost însărcinat de către Curtea din Viena să facă o vizită în Ardeal în scopul întocmirii unui raport. Avea să constate dezastrul pe care îl provocase pentru uniaticism propaganda «impostorului monah mincinos» (Visarion)⁶¹. În părțile Sibiului, Făgărașului și Albei Superioare — constat el — «55 de preoți orientali uzurpaseră beneficiile și stola preoților uniți, abătând și poporul de la unire». Olsavsky îi numește pe aceștia «corifeii mișcării», spunând că toți sunt ucenicii lui Visarion, după care îi enumeră: popa Matei din satul Colun, popa Oprea din Glâmbocă, popa Măcinic din Nucet, Matei din Cornățel, Toma Dobra din Racovița (fost unit), popa Oprea și Adrian din Sebeșul de Sus, popa Sima din Porcești, popa Man, popa Vasile, care fusese unit, din Rășinari, Bucur Neagul din Poplaca, Ioan din Gurarâului, Tăban din Orlat, Dan și Vasile din Siliște, Ioan din Galis, Măcinic din Sibiel, călugăr din schiturile Arpaș, Porcești și Scorei.

Printre urmașii lui Visarion au fost unii care au săvârșit acte de violență în Rășinari, Poplaca, Orlat, Sibiel, Birchis și cea mai gravă răzvrătire în satul Păuca din comitatul Albei⁶². Singura soluție pe care o oferea acest episcop pentru reușita unirii era aceea de a fi stârpit neuniții.

Și, ca să ne convingem că preoțimea, în general, a avut un rol ne măsurat în luminarea poporului în fruntea căruia a stat mereu, atunci când s-au cerut clerului unit propuneri potrivite pentru a pune stavila mișcării antiunioniste, acesta a exprimat părerea că mișcarea a fost pricinuită de «falsul călugăr» Visarion și de alți preoți veniți din Muntenia și Moldova ca să cutreiere satele; «ei învățau poporul nu numai să osândească unirea, și să nu recunoască pe preoții uniți, ci și să o grijii cu tainele uniților sunt pe veci condamnați». Ca urmare, au optat pe credincioși de a mai sta de vorbă cu preoții uniți, căci uniții profanau bisericile⁶³.

59. S. Dragomir, *op. cit.*, I, p. 152—160; Pr. prof. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...* II, p. 385; Idem, *Incercări și reveniri*, p. 1098.

60. Se cunosc asemenea declarații date de către trei diaconi și treisprezece preoți în cursul anilor 1744—1745 și încă o declarație dată în fața mitropolitului Grigorie IV «de la Colțea» în 1787 (D. Furtună, *op. cit.*, p. 235—241, cf. Păcurariu, *Legăturile*, p. 65, idem *Incercări și reveniri*, p. 1098).

61. «Între țărani aceștia proști învățatura impostorului monah mincinos pătruns atât de adânc, încât cu mijloace blânde și spirituale ori cu sfaturi nici că va putea stârpi, decât numai, dacă se va aplica în contra lor forța brutală» (S. Dragomir, *op. cit.*, I, p. 166).

62. *Ibidem*; C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 35.

63. S. Dragomir, *op. cit.*, I, p. 147.

La măsurile luate de autorități, preoții uniți adăugau altele : să nu mai permită intrarea în Transilvania a nici unui preot, iar dacă ceva va vrea să treacă în Țara Românească să fie examinat îndeaproape pentru a se putea constata că nu se duce să se hirotonească acolo, de se va dovedi aceasta să fie înțemnițați ; să se impună preoților ortodocși sarcini publice, iar poporului să se impună, sub amenințarea unor pedepse grele, cercetarea bisericilor unite ⁶⁴.

Cu toate aceste restricții, hirotoniile de peste munți n-au încetat să se producă, continuând și în anii următori ⁶⁵. Amintim în acest sens o seamă de luptători pentru credința străbună : într-un act din septembrie 1750 se arată că un preot, sfințit de curând în Valahia, umbla prin satele din scaunul Săliștei, vânzând cărți aduse din București și câștigând poporului o scrisoare a țarinei Elisabeta către ambasadorul ei în Viena în favoarea românilor ortodocși din Transilvania precum și scrisorile lui Grigorie Ghica II prin care se acorda românilor dreptul de a se așeza în Țara Românească ⁶⁶.

Un alt cunoscut luptător era Popa Cosma din Deal, hirotonit la 1745 de Neofit Cretanul, mitropolitul muntean ⁶⁷ ; popa Măcinic din Sibiel a fost hirotonit la București în 1746, fapt pentru care episcopul unit Petru Pavel Aron l-a aruncat în temniță ⁶⁸. La 1753, tot Neofit Cretanul hirotonește pe Ioan din Săliște ⁶⁹.

Protopopul Ioan din Sadu, de asemenea, a fost hirotonit la București de către mitropolitul Filaret. Acesta era cunoscut sub numele de Popa Tunsu, întrucât fusese tuns în piața publică de către episcopul unit Aron ⁷⁰.

Cunoscutul luptător antiunionist, Sofronie de la Cioara avea să fie hirotonit tot în Țara Românească ⁷¹, iar ieromonahul Nicodim fusese hirotonit la Râmnic ⁷². Desigur, exemplele ar putea continua, căci șirul

64. *Ibidem*, p. 148. Propunerile acestea, plus altele, recomandate de statul catolic, au fost înaintate într-un memoriu împărătesei, la 6 decembrie 1744 (*Ibidem*, p. 147—149 ; cf. Pr. prof. M. Păcurariu, *Legăturile...*, p. 60 ; *Idem*, *Istoria Bisericii...*, p. 386). Ca răspuns, împărăteasa Maria Tereza emite, la 15 aprilie 1746, 3 decrete prin care se stipula arestarea și pedepsirea preoților hirotoniți în Țara Românească și Moldova, precum și a celor ce s-au lepădat de unire (S. Dragomir, *op. cit.*, I, p. 168—169, anexa 40 ; cf. Pr. prof. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, p. 386 ; I. Lupaș, *Dezbinarea...*, p. 261). Acestea nu veneau decât să confirme măsuri care deja fuseseră luate cu un an mai devreme de «vrednicul» conte Ican Haller (S. Dragomir, *op. cit.*, I, anexa 32 ; cf. Pr. prof. M. Păcurariu, *Legăturile...*, p. 61).

65. O listă a hirotoniilor de preoți peste munți, între 1747—1761, se află la S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 291—292.

66. S. Dragomir, *op. cit.*, I, p. 199 și anexa 61 ; cf. Pr. prof. M. Păcurariu, *Legăturile...* p. 61 ; C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 38.

67. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 36, anexa 92 ; cf. Pr. prof. M. Păcurariu, *Legăturile...* p. 62.

68. I. Lupaș, *Doi precursori ai lui Horia în audiență la Curtea împărătească din Viena*, în «*Studii istorice*», V, Sibiu — Cluj, 1945—1946, p. 118 ; *Idem*, *Contribuții documentare la istoria satelor transilvane*, volum IV, Sibiu, 1943, p. 247, cf. Pr. prof. M. Păcurariu, *Legăturile...*, p. 62.

69. I. Lupaș, *Contribuțiunile...*, p. 249, nr. 1 și p. 251.

70. S. Dragomir, *op. cit.*, I, p. 164.

71. *Ibidem*, II, p. 152.

72. *Ibidem*, I, p. 218 și anexa 109, N. Iorga, *Studii și documente*, IV, p. 90—91, cf. Pr. prof. M. Păcurariu, *Legăturile...*, p. 63.

hirotoniilor în Țara Românească nu s-a oprit aici și, apoi, hirotonii se făceau și în Moldova⁷³. Și chiar dacă, după hirotonie, proaspeții clerici erau maltratați sau închiși, protestul lor nu a încetat.

La scurt timp după frământările produse în urma propagandei lui Visarion, apare în ținutul Hunedoarei un alt apărător al ortodoxiei care, în aceste vremuri de foarte grea luptă, reușește să determine o intervenție diplomatică a împărătesei ruse la Curtea din Viena în favoarea românilor atât de mult asupriți.

Era protopopul Nicolae Pop din Balomir, care inițial fusese vicarul episcopului Inocențiu Micu și se lepădase de unire, întrucât a văzut căt a fost de zadarnică intervenția episcopului său în favoarea chiar a românilor uniți. Se lepădase de uniație în august 1748, după care a trecut în Țara Românească, însoțit de câțiva oameni de încredere⁷⁴, pentru ca la începutul lunii octombrie 1748, să plece în Rusia de unde toți românii așteptau semne de mântuire.

Ajuns la Petersburg, protopopul Nicolae Pop va înmâna țarinei un memoriu în numele clerului și poporului transilvan, în care arăta suferințele și necazurile îndurate de aceștia din pricina unirii.

Împărăteasa a luat în considerare memoriul intervenind la Curtea din Viena prin ambasadorul său⁷⁵.

Rezultatul călătoriei în Rusia a protopopului Nicolae îl cunoaștem din scrisoarea trimisă de țarină ambasadorului ei de la Viena, scrisoarea care, împreună cu hrisovul din 1750 al lui Grigorie Ghica II, era adresată poporului de acel preot venit din Țara Românească⁷⁶.

Cu toată intervenția țarinei la Curtea din Viena, situația ardelenilor nu s-a ameliorat deoarece iezuiții habsburgi au prezentat fals situa-

73. În Moldova se hirotoneau mai ales cei din ținuturile Bistriței și Mureșului (*ibidem*).

74. O scrisoare cu data de 21 octombrie 1748 a călugărului franciscan Michaud către internunțul papal din Constantinopol raportează din Mureș despre sosirea lui Nicolae Pop care, la sosire, a răspândit vești foarte rele despre «Biserica noastră» (Catholică). Protopopul relatează mai ales prigonirea acelor români care nu voiau să se unească. Chiar autorul scrisorii recunoaște: «Această prigonire este ce-i drept adevărată, dar Popa a mărît-o mult spre mirarea și umbră Principelui...», temându-se în același timp că domnul muntean ar putea lua asemenea măsuri față de catolici, așa cum invers se întâmpla, de mult în Transilvania. A observat franciscanul, protopopul are și foarte mulți aderenți De aici se poate că acțiunea acestui preot elevat era bine concertată și menită să atragă atenția asupra a ceea ce se întâmpla peste munți (S. Dragomir, *op. cit.*, I, p. 198).

75. Câte ceva despre demersurile lui Nicolae Pop în Rusia se poate afla din însemnările unui alt preot bănățean. Mihail Popovici, Vezi, N. Iorga, *Călătorii în Rusia ale preotului bănățean Mihail Popovici (1770—1771)*, Arad, 1901, p. 197—207 și anexa 61); I. Ionașcu, *Ieromonahul transilvan Nicolae Pop*, Țara Românească, București, 1941, nota 2, cf. Pr. prof. M. Păcurariu, *Preoțimea ortodoxă din România*, București, 1958, p. 108.

76. Vezi nota 66.

lă. Ei doreau ca relațiile ruso-austriece să nu fie compromise din această cauză⁷⁷.

Iată cum, încă o dată, asupritorii reușeau să creeze impresia că totul este normal, că toate plângerile împotriva lor nu pot avea un suport real, salvând situația politică și relațiile pe care le aveau cu țările imperiului rus. Deși intervențiile hotărâte ale acestui protopop n-au avut avea efectul scontat, totuși cresc în popor speranța că, găsim protecție la Curtea unui atât de mare suveran cum era țarina Rusiei, cauza lor va secera în cele din urmă o dreaptă învingere⁷⁸.

În mișcarea aceasta de răzvrătire împotriva siluirii conștiinței acestora ce nu primiseră unirea, un deosebit rol a avut și călugărul Nicodim.

În mai 1750, călugărul Nicodim conduce împreună cu Ioan Avramovici, fiul preotului din Aciliu, o delegație de preoți și mireni la Curtea din Viena unde sunt primiți în audiență de Francisc I, soțul Mariei Tereza. Aici, au înaintat «întreaga mărturisire ortodoxă în dialectul nemțesc și o instanție în șapte puncte ca să slăbească prigonirea credinței noastre», după cum mărturisesc câteva însemnări rămase de la Nicodim și descoperite în arhiva mitropolitană de la Carlovitz⁷⁹.

O a doua mărturie pune în lumină ce însemnau aceste primiri la împărat și ce rezultate puteau avea ele: «voind să mă arunce în temniță, cum au făcut cu ceilalți⁸⁰ în Ardeal și în Viena și ca să nu pătimesc ca aceia, am fugit la Petersburg și mă aflu luptând pentru cauza mea, până astăzi, sub stăpânirea prea milostivei împărătese. Aceste s-au scris la 15 decembrie 1759 în Petersburg de ieromonahul și deputatul în Ardeal, Nicodim»⁸¹.

În această situație, Nicodim și Ioan Avramovici înaintează țarinei Elisabeta o petiție în cinci puncte care relevau clar situația clerului și a poporului ortodox, respingând unirea și apelând la «grația de mamă»

77. Sfătuitoarii împărătesei îi propun acesteia să emită un decret din care să reiasă că românii nu sunt persecutați din motive religioase, ci numai pentru că nu respectă ordinea în stat, provocând tot felul de scandaluri și acte insolente. Trebuia să se arate, deci, că ceea ce în realitate era o persecuție religioasă-națională constituia, de fapt, o acțiune de pedepsire a celor care au fost găsiți călcători de lege și ca urmare n-au nici un temei a se plânge. (S. Dragomir, *op. cit.*, I, p. 202—204).

78. *Ibidem*, p. 206.

79. *Ibidem*, p. 218—219; I. Lupaș, *Istoria bisericească...*, p. 119; C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 39; Pr. prof. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii*, p. 389.

80. Referindu-se la «ceilalți», care pătimiseră în temnițele austriece, nu putea fi vorba decât despre toți cei care înainte lui încercaseră astfel de acțiuni de depunere a unor memorii, prin care românii ortodocși își cereau minimum de drepturi: Nicolae Oprea Micăluș cu soții săi, Bucur Bârsan, Moga Triflea, Coman Banu, Constantin Petric. Nici unul dintre ei nu a reușit să ajungă acasă (S. Dragomir, *op. cit.*, I, p. 220). Prin mitropolitul Pavel Nenadovici românii vor înainta Curții două petiții: una semnată de Ioan Cancea, preoții Bucur, Ion, Văsiu, din Săliște, Măcinic din Sibiel, Ioan din Galeș, iar cealaltă de Nicolae Oprea, Bârsan, Radu Sabău. Cele două petiții erau adresate de fapt mitropolitului pe care îl rugau să intervină pentru ei. Acțiunea se petrecea prin 1749 și se va repeta în speranța că românii vor reuși până la urmă să-și amelioreze situația. Dar rezultatul a fost cu totul altul. Cei menționați mai înainte au fost arestați, fiind eliberați numai câțiva dintre ei (*ibidem*);

81. *Ibidem*, pag. 219; C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 39.

a împărătesei, insistând pentru biserica lor spre a fi luată sub protec-
ratul sinodului rusesc⁸².

Nu se știe ce rezultate a putut avea petiția celor doi reprezentanți
ai românității ortodoxe, dar, din înnoirea tratatului de alianță ruso-
austriac, se poate ușor deduce că intervențiile, deloc ferme, ale țarinei
nu au putut ajuta la îmbunătățirea vieții religioase a românilor tran-
silvăneni⁸³.

Întorcându-se din Rusia (1752), călugărul Nicodim a rămas la curtea
episcopului de Râmnic, fără a îndrăzni a se întoarce în Ardeal, iar
Ioan din Aciliu s-a dus direct acasă. De aici, n-a ezitat să ia legătura
cu frații săi de peste munți (este vorba de Nicodim), îndemnându-i să
trimită jalbele lor mitropolitului din Carlovitz, care va interveni la
Viena pentru libertatea lor religioasă⁸⁴.

În 1757, Nicodim se afla a doua oară în Rusia pentru a înainta
petiție în care cerea să i se permită să adune milostenie timp de trei
ani în ajutorul mănăstirii sale de lângă Bălgrad⁸⁵.

În vara anului 1758, Nicodim întâlnește, pe când umbla după mi-
lostenie prin orașele rusești, pe preotul Ioan din Aciliu, cel cu care
fusesse prima oară în Rusia. Acesta fusesse nevoit să se refugieze aici din
cauza prigoanelor dezlănțuite împotriva lui. Între timp el fusesse hiro-
tonit și instituit protopop de către mitropolitul sârb, iar în 1756 a luat
parte la noile mișcări antiunioniste.

La începutul anului 1758, după ce a făcut un drum la Carlovitz
pentru a cere sprijin mitropolitului în favoarea românilor ortodocși,
întoarce hotărât să înceapă o puternică propagandă pentru reorganizarea
Bisericii Ortodoxe. Pentru acest lucru a început să cutreiere satele
îndemnând pretutindeni la nesupunere față de preoții uniți. Până să
dezmeticească bine autoritățile asupra noului pericol ce se ivea, pe
Ioan din Aciliu fugese din țară, mergând până la Viena, unde ob-
tăinse adăpost la ambasadorul Rusiei. De aici, el va merge în Rusia cu o
petiție și în drumul său se întâlnește cu Nicodim⁸⁶.

Și această ultimă petiție se înscrie în rândul celorlalte prin
care țarinei Elisabeta să intervină din nou la Curtea din Viena
pentru românii ortodocși, arătând totodată care sunt necazurile și su-
ferințele lor: «Căci de când am simțit pricina unirii între noi, noi
ortodocși, luptându-se împotriva obiceiului unit, au suferit în cătuș-
temnițe moartea, chinuții în multe chipuri, iar legea nu au voit să
se lase; și astăzi mai sunt atât preoți cât și mireni care tânjesc prin
chisori după legea pravoslavnică și nici nu știm unde ne sunt împă-
riați părinții și frații noștri»⁸⁷. Roagă apoi ca țarina să intervină pe

82. S. Dragomir, *op. cit.*, I, p. 221—222; I. Lupaș, *Istoria bisericii*,
p. 119—120; cf. Bobulescu, *op. cit.*, p. 40.

83. S. Dragomir, *op. cit.*, I, p. 223.

84. I. Lupaș, *Istoria bisericească*, p. 120; C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 40.

85. Petiția, scrisă în românește și apoi tradusă în rusește a fost sem-
nată de 12 reprezentanți ai românilor ortodocși din Ardeal dintre care 4 călugări: Teodor
Danil, Ștefan și Nicodim, precum și de 6 preoți: Avram, Petru, Ioan, Căpitan,
Avram și Mucenic; S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 108.

86. *Ibidem*, p. 93—115; C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 41.

87. *Ibidem*; S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 111.

li se da un păstor propunând chiar pe cineva — «cinstitul exarh din Armonia, Ghenadie Vasilevici» —, iar pe viitor țarina să fie aceea care le numească episcopii, căci de câte ori au încercat la Curtea din Viena să obțină un episcop au fost respinși⁸⁸.

Aflând cercurile politice de la Viena ce se pune la cale, au fost surprinse de o mare iritare. De acum trebuiau să răspundă din nou habsburgului pentru a se justifica, lucru pe care l-au făcut tot evaziv, și data precedentă. Într-un cuvânt, mari rezultate nu a reușit să obțină nici acțiunea aceasta, căci Curtea din Viena, la 13 octombrie 1758, deja discutase într-o conferință ministerială problema numirii unui episcop ortodox pentru Ardeal⁸⁹, lucru care nu s-a înfăptuit decât mult mai târziu (în felul acesta Curtea și-a găsit o acoperire).

Cât despre cei doi luptători, Nicodim și Ioan, se știe că primul, întorcându-se din Rusia, s-a dus la Râmnic, fiind așezat egumen la Mănăstirea Berislăvești — Argeș, iar al doilea se pare că a fost arestat în Rusia la 1760—1761, căci credincioșii transilvăneni cereau eliberarea lui în februarie 1761⁹⁰.

Întorcându-ne puțin în timp vom constata că cei doi corifei ai mișcării împotriva uniaticismului n-au încheiat șirul lung al protestelor căci starea aceasta a fost întreținută în perioada dintre cele două călătorii în Rusia (1751—1759) de foarte mulți preoți.

La începutul anului 1752, mai mulți preoți și credincioși s-au adunat în casa preotului Vasile din Săliște, care a redactat în numele lor, un nou memoriu către Curtea din Viena, cerând libertatea credinței și un episcop ortodox⁹¹. Memoriul a fost dus de preoții Ioan din Poiana Sibiului și Ioaneș din Galeș la Becicherec în Banat, unde se aflau Oprea Miclăuș și preotul Moise Măcinic din Sibiel ce erau însărcinați să-l ducă mai departe la Viena, după ce va fi fost tradus la Timișoara în germană. Aceștia doi vor ajunge la Viena unde însăși împărăteasa Maria Tereza i-a primit în audiență⁹². La Viena, celor doi li s-a luat un interogatoriu, conținând interesante date biografice⁹³.

Aici, însă, în loc să li se dea un răspuns la memoriul înaintat, au fost tratați în felul obișnuit al autorităților habsburgice: au fost arestați și închiși în fioroasa temniță de la Kufstein în timpul în care călugărul Nicodim și Ioan Avramovici reușeau să scape din Viena și să fugă în Rusia (vezi notele 80 și 81). De cei doi, Nicolae Oprea și preotul Moise Măcinic, nu s-a mai putut afla nimic niciodată⁹⁴. Este demnă de men-

88. Petiția a fost datată 28 octombrie 1758, Săliște (*Ibidem*, p. 113).

89. *Ibidem*; p. 115.

90. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii*, II, p. 389.

91. *Ibidem*, p. 388; S. Dragomir, *op. cit.*, I, p. 216; II, p. 8.

92. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, II, p. 388.

93. *Ibidem*; vezi și nota 68.

94. La 24 iulie 1784 soția lui Nicolae Oprea, Stana, intervenea la Viena, pe lângă împărat, pentru soțul ei, rugând să fie eliberat măcar la bătrânețe. Însă urma nu i-a mai fost găsită nicăieri (S. Dragomir, *op. cit.*, I, p. 197). O intervenție în favoarea lor se va mai face într-o petiție a românilor ortodocși din Ardeal (*ibidem*, anexa nr. 96) din 1755, iscălită de cei mai de seamă fruntași a-i Scaunului

ționat remarca istoricului Silviu Dragomir despre ei: «dacă în lume aceasta ei n-au mai putut să vadă biruința dreptății și a adevărului, și-au încununat totuși figura cu strălucitoarea aureolă a martiriului, căci vor rămâne una din cele mai curate glorii ale Bisericii noastre».

Tot din acel timp ne-a mai rămas o petiție adresată chiar împăratului de către un preot ortodox, probabil din Săliște, care stătuse 17 luni în temniță și care zugrăvea situația românilor ortodocși⁹⁶.

În petiție era înfățișată viața românilor, vrednică de compătimire pe care o suportă de opt ani. Autorul se plânge și de situația preoților care, dacă nu voiesc să se unească, sunt întemnițați și jefuiți de puțini avere ce o au, cum este și cazul său, apoi arăta că biserica din Săliște le fusese închisă de către episcopul Pavel Aron și în cele din urmă în ploră mila împărătesei, cerând îndeplinirea următoarelor doleanțe: poată trăi în pace și în religia lor și să nu mai fie siluiți, să li se acorde dreptul de a ține de un episcop ortodox care să depindă de mitropolitul de Carlovitz, iar cei care s-au unit să rămână așa cum sunt însă cei care vor să se întoarcă la Ortodoxie să fie lăsați s-o facă.

Ca și celelalte petiții, însă, și aceasta a rămas fără răspuns.

O acțiune puternică de revenire la Ortodoxie a întreprins preotul Cosma din Deal, care împreună cu credinciosul Constantin Petric Jina, a cutreierat până la 1755, patruzeci și două de sate, încât pe începutul acestui an guvernul ardelean, deja sesizat, va da ordin ca doi să fie arestați.

Cutreierând sat de sat, începând de la Sibiu și Sebeș pe Valea Mureșului până la Orăștie, redactează peste tot «cărți» în care descrie pe scurt suferințele pe care le-au îndurat românii ortodocși, preoți și țărani, în cei 11 ani de la mișcarea lui Visarion, mișcare de trezire a conștiințelor. Din cuprinsul lor aflăm numele a nenumărați preoți și preotese care au fost uciși, întemnițați, jefuiți, maltratați pentru a lăși refuz categoric de a îmbrățișa uniația.

«Cărțile» preotului Cosma din Deal sunt documente elocvente în vremea despre suferințele îndurate de românii ortodocși⁹⁷.

Preotul Cosma din Deal relatează fapte din însăși viața sa, începând cu 1745. El arată între altele că a trecut munții pentru a fi botezat în Țara Românească de către mitropolitul Neofit. Este actul pe care avea să sufere privațiuni din partea protopopului unit Avram Daia. Chiar soția lui a fost întemnițată pe la 1752, împreună cu un copil mic care i-a degerat. Dar nici el nu scăpase de acest spectru al terrorelor catolice, căci, după cum relatează în continuare, stătuse și el închis

Săliștii, Sibiului, Mercurii, Sebeșului, Vinți, Bălgrad și Dobra. Petiția era adresată mitropolitului sârb, fiind trimisă prin popa Ioan din Poiana și Toma Maier Răhău (S. Dragomir, *op. cit.*, vol. II, p. 31—32).

95. *Ibidem*, I, p. 197.

96. În ce privește identitatea preotului, părintele Bodogae (*op. cit.*) crede că a fost Moise Măcinic, căci el stătuse 17 luni în temniță. Oricum, el să fi fost unul dintre cei familiari localității Săliște, căci relatează evenimente a căror martor ocular pare să fi fost, cum ar fi de exemplu acțiunea preotului din Săliște pe care am relatat-o în text (v. S. Dragomir, *op. cit.*, I, p. 217, anexa II, p. 9).

97. *Ibidem*, I, p. 36—46, anexele 84—95; Ciuhandu, *op. cit.*, p. 18.

rsul anilor 1751—1752, timp de 14 luni. Eliberat probabil la inter-
enția ambasadorului rus de la Viena el a fost urmărit de către proto-
pul din Daia, care a închis timp de 4 săptămâni și pe tatăl său.

În șirul preoților prigoniți, precum protopopul amintit, se înscriu :
popa Ionaș și popa Oprea din Săliște, popii Petru din Cărpiniș, Ioan și
Marin din Poiana ale cărui pătimiri sunt fără precedent în istoria de
ână acum a luptei antiunioniste : «și pe scurt, pentru un popă neunit,
ume Marin din Poiana din Scaunul Mercurii, l-a prins Armeneanul
ra vorba despre un alt odios persecutor, protopopul din Armeni) îm-
reună cu popii lui cei uniți, anul Domnului 1754 în luna lui decem-
rie în 20 de zile și l-a dus la Aron la Blaj și pe cale i-au degerat
cioarele, de i-au căzut amândouă de la el și mâinile iar i-au degerat
a căzut pielea de pe el»⁹⁸.

Se va observa că lupta de exterminare a preoților ortodocși va
astitui obiectivul de căpetenie al persecuției și aceasta pentru că erau
nsiderați singurii în stare să ridice masele, singurii care aveau cu-
ântul cel mai greu de spus în fața lor.

Continuând șirul acestora putem aminti pe preoții : Avram din
Cut, Gherman din Căpâlna, Avram din Sibîșeni, George din Jibot, Dan
din Tilișca, jefuiți pur și simplu de puțina lor avere câștigată probabil
în urma unor eforturi foarte mari. Persecutorii n-au ezitat să terori-
zeze până și pe soțiile unora dintre preoți, aruncându-le în închisoare,
împreună chiar cu copiii lor, amintindu-ne parcă de epoca de până la
Dioclețian : pe lângă soția lui Cosma din Deal, care a fost realmente
vânată, între 1747—1755, de cinci ori, cele mai mari suferințe avea
să le îndure preoteasa lui Dan din Tilișca (Sibiu), fiind închisă în mai
multe rânduri ; de asemenea au avut de suferit soțiile preoților Avram
din Cugir și Ion din Poiana, apoi soția lui Ioan din Răchita a fost
închisă 6 săptămâni, fiind însărcinată. Enumerarea poate continua, căci
este vorba despre persoane din 42 de sate, pentru a căror înlăturare,
uniții nu s-au dat înapoi de la nimic.

În mod neașteptat, asemenea acte criminale n-au făcut decât să
sporească rezistența ortodoxă. Nici potopul de amenzi, nici temnița,
nici torturile n-au reușit să facă pe acești umili preoți și țărani să nu
mai protesteze.

În acest context, preotul Cosma întreprinde acțiunea lui de strân-
gere de astfel de plângeri, însoțite de semnături, ce urmau a fi tri-
mise într-un memoriu mitropolitului sârb cu rugămintea fierbinte de a
intervenii pentru ei la Viena⁹⁹.

Măsuri ferme împotriva lor nu s-au putut lua pentru că era vorba
de aproape întreg poporul care începuse să opună rezistență teribilelor

98. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 39.

99. Se presupune că documentele anchetei efectuate de preotul Cosma au
fost duse la Carlovitz de către preotul Ioan din Poiana și credinciosul Toma din
Răhău (vezi nota 98). Pe baza informațiilor adresate de românii ardeleni, mitro-
politul a trimis Curții un memoriu care a avut drept răspuns din partea acestuia
decretul din 5 iunie 1756 prin care se interzicea lui Pavel Nenadovici — unul din
cei mai sinceri sprijinitori ai ortodoxiei ardeleni, să-și exercite vreo jurisdicție
asupra Bisericii Ortodoxe din Transilvania (Pr. prof. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii*,
p. 391 ; vezi și S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 45).

încercări de dezbinare. Drept urmare, mișcările se vor amplifica din ce în ce mai mult, încât, atunci când în anul următor Cosma din Deal își continuă acțiunea, nimeni nu mai îndrăznește să-l aresteze, temându-se de furia poporului.

Prin 1756, un alt cleric avea să se situeze în fruntea mișcării de apărare a Ortodoxiei transilvane — Ioaneș din Galeș — împotriva căruia, la 16 aprilie, episcopul unit trimitea guvernului un denunț ce a dus la arestarea și întemnițarea sa (mai 1756).

Popa Ioaneș din Galeș trimitea circulare din sat în sat, îndemnându pe oameni să trimită un delegat din fiecare sat să vină la Sibiu, unde să se întrunească până la Paști (acțiunea avea loc prin aprilie), împreună cu noul lor episcop, cu doi vlădici sârbi și cu episcopul Mic pentru a hotărî întoarcerea la legea veche¹⁰⁰. Se înțelege că nimic nu era mai supărător pentru vârfurile uniataste.

Se pare că preotul Ioaneș a întreprins o acțiune asemănătoare cu a preotului Cosma din Deal, urmărind să adune adeziuni pentru un moriu pe care, de asemenea, să-l trimită mitropolitului sârb, singura căruia i se mai puteau plânge.

Însă toată acțiunea acestui inimos preot are ca final doar arestarea și întemnițarea sa la Sibiu, loc unde tatăl său va trimite autorităților o scrisoare prin care va ruga ca fiul său să fie eliberat sau cel puțin să nu fie ținut în lanțuri¹⁰¹.

Rugămintea bătrânului n-a înmuiat inimile persecutorilor, ba mult, împărăteasa a dispus chiar trimiterea lui în închisoarea de la Graz (Austria), unde preotul luptător își va sfârși zilele¹⁰².

Pe când Curtea din Viena se frământa pentru a găsi mijloace necesare să-și apere pozițiile obținute și să mențină unirea, mișcările de redeşeptare prinse rădăcini tot mai adânci. Numărul preoților ortodocși hirotoniți peste munți era în continuă creștere, iar aceasta avea ca urmare mărirea conflictelor cu uniții.

Începând cu 1756, sunt cunoscute cazuri în care românii ortodocși încep din ce în ce mai mult să nu se mai supună uniților care-i călăuzeau, își luau înapoi bisericile strămoșești și izgonind pe preoții care le fuseseră impuși cu forța¹⁰³. În același timp, românii nu încetau să trimită jalbe către mitropolitul sârb, care făcea tot posibilul să apere cauza.

Din decembrie 1756, cunoaștem o petiție a lor în care, după cum spun că «foarte cu frică scriem, nici scrisori nu putem trimite», r

100. *Ibidem*, p. 47.

101. *Ibidem*, p. 48—50.

102. Astfel, Cronica brașoveanului Radu Duma arată că în 1776 a fost în temniță de câțiva negustori brașoveni, care se aflau la Graz, mărturisind că: «mai bine va muri acolo decât să-și schimbe pravoslavnică credință». Se arată că de la Graz a fost mutat la Kufstein, căci în 1780, un alt întemnițat de brașoveni izbutește să trimită o scrisoare sinodului Bisericii Ruse și țarinei Ecaterina, rugându-i să intervină pentru eliberarea lui și relata totodată că în închisoare mai afla un preot român din Transilvania, cu numele Ioan și pătimeste de brașoveni. Este posibil ca acesta să fi fost eroul nostru (Pr. prof. M. Păcurariu, *Bisericii...*, II, p. 392);

103. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 50—53.

pe mitropolitul Pavel Nenadovici să intervină pentru popa Măcenic și Nicolae Oprea, «căci sunt oameni buni și sunt oameni de noi toți și cu voia noastră trimiși», precum și pentru popa Ioaneș din Galeș, care fusese arestat cu un an în urmă¹⁰⁴.

Inițiată de Visarion și continuată de preoții despre care am vorbit până acum, mișcarea de dezrobire religioasă, socială, politică și economică a atins în această ultimă perioadă proporții care au pus pe gânduri autoritățile, căci starea lucrurilor devenea din ce în ce mai critică.

În 3 octombrie 1757, împărăteasa Maria Tereza, alarmată de situația de criză accelerândă care-i fusese descrisă într-un raport al guvernului, ordona să i se trimită o listă care să cuprindă toate nedreptățile și daunele făcute uniților.

Cel care a redactat documentul cerut a fost episcopul unit Petru Pavel Aron. Actul, purtând data de 6 noiembrie 1757, este foarte interesant, căci cuprinde în el bilanțul real al rezultatelor atinse până atunci de românii ortodocși. Este important pentru noi deoarece el prezintă o listă a bisericilor revenite în posesia ortodocșilor, apoi o alta cu numele preoților ortodocși hirotoniți peste frontieră și a celor care se lepădaseră de unire¹⁰⁵.

Actul este important și pentru aceea că se face mențiune de existența încă a Ortodoxiei, ce-i drept, însă, era tardivă această recunoaștere. O dată în plus, era dovedit faptul că Ortodoxia nu putea fi sufocată. Dovadă stăteau numele acelor preoți ortodocși, care nu erau deloc puțini, cât și numărul bisericilor luate înapoi de credincioșii care, dacă n-ar fi fost destul de mulți, nu ar fi reușit să producă uniatismului asemenea pagubă. Iată deci, că până la data întocmirii acestui act — «specificăție» —, românii rămăseseră credincioși legii ortodoxe în marea lor majoritate.

Românii vor continua, și de aici înainte, să arate că există și că sunt majoritari, rolul de îndrumători și mobilizatori ai conștiințelor fiind preluat pe mai departe de alți preoți.

De acum preocuparea românilor ortodocși va fi aceea de a se constitui într-o organizație bisericească încât să fie pregătiți să primească un episcop.

Ca urmare, într-o adunare în satul Deal, la care au luat parte toți preoții și protopopii ortodocși din Transilvania, au fost făcute alegeri de protopopi: Ioan din Răchita pentru Sebeș, Samuil din Apold pentru părțile de Jos, iar pentru scaunele din Mediaș, Sighișoara și Nocrich

104. *Ibidem*, p. 58—59.

105. O primă listă a preoților ortodocși ar fi următoarea: în comitatul Albei: în Săsciori popa Pavel, popa Opre și popa Filip; în Căpâlna popa Gherman, în comitatul Hunedoarei: în Cioara un călugăr ortodox. În scaunul Săliștii: în Săliște popa Ion și popa Moga, în Tilișca popa Dan, Sibiel popa Neagoe, Galeș popa Ioan Dobrotă, Vale popa Ion Raduc din Glimboaca, Cacova popa Opre. În scaunul Sebeșului: în Sebeș popa Dumitru, Avram și Ionașcu, în Răhău popa Pintilie, George și Ion, în Deal popa Cosma, Roman și Dumitru... și lista continuă la *ibidem*, p. 68—70. Dintre preoții mai noi episcopul unit însiră pe următorii: în Săliște popa Savul «capul răutăților», în Sibiel popa Gheorghe, în Topârcea popa Toma. «Toți aceștia s-au strecurat pe căi ascunse, nu de mult, din țară și acum servesc ca preoți» (*Ibidem*);

până în ținutul Săcuilor a fost ales preotul Ioan din Vale¹⁰⁶. Pentru 26 iunie pregătiseră o nouă adunare la Săcel, la care au invitat câte 2 delegați de fiecare sat. Toată această acțiune, cât și alta, în urma căreia în fiecare sat s-au întocmit liste cu credincioși, a avut drept înfruntător pe preotul ortodox Stan din Glâmboaca¹⁰⁷. Acesta, în ziua de 9 mai 1759, convocase pe toți românii din Valea Oltului și pe cei din Valea Hârtibaciului la Glâmboaca unde s-a dat citire unui decret imperial ce acorda libertate poporului și dreptul de a-și lua preoți neuniți. În unele din sate, preoții uniți au început să fie alungați, în altele reveneau preoții hirotoniți în Țara Românească sau în alte locuri. În toată această acțiune s-a mai distins și preotul Ilie Breteanu care împreună cu cel amintit mai sus, va pune pe cei convocați să semneze și să se oblighe că nu se vor mai întoarce la unire¹⁰⁸.

În felul acesta, frământarea Ardealului — spune din nou istoricul S. Dragomir — «începea să arate tot mai evident simptome de febră revoluționară»¹⁰⁹. Masele românești realizau tot mai mult că reprezentă o mare putere prin numărul lor și prin voința ce le animă și a-și recâștiga drepturile răpitate ale Bisericii lor. Curtea din Viena realizează și ea acest lucru și, în plus, își dă seama că însuflețirea românilor de a-și câștiga libertatea este de nestăvilit. Puterea credinței și duhul de jertfă au fost astfel mai puternice decât iscusința diplomatică și decât șiretenia iezuită a Curții habsburgice.

Aprecierea situației a fost concretizată, în cele din urmă, prin emiterea și emiteră unui decret de toleranță, purtând data de 13 iulie 1759¹¹⁰. Condițiile în care se acorda această iluzorie toleranță erau următoarele: restituirea bisericilor și a proprietăților bisericești, să nu mai fie insultați, să nu fie împiedicați misionarii care propăgandau unirea, să nu mai fie primiți emisarii din afară care propagau, chipurile, numai minciuni, deferindu-i autorităților și alte asemenea aberații. Dacă stăm să ne gândim bine, totul era plănuț în așa fel încât, nici din condiții să nu poată deveni realizabilă. Chiar prima condiție — restituirea bisericilor — făcea imposibilă punerea în aplicare a toleranței religioase. O singură enunțare din acest decret punea însă în valoare aparenta toleranță: împărăteasa dispunea să i se pună la vedere episcopului unit ca de acum înainte să se abțină de la persecu-

106. *Ibidem*, p. 128.

107. *Ibidem*; Pr. prof. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, p. 392.

108. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 128, anexa 122; S-au mai ținut adunări în Rapolt, Orăștie, Săliște, Ludoș (Sibiu); Oamenii trebuiau să se înscrie pe aceste liste pentru legea ortodoxă (*Ibidem*, p. 129—131); Pr. prof. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, p. 392); totul în ideea că dacă va veni un episcop — și el puteau crede altfel, să fie deja organizați și pregătiți să pornească la drum — aceste liste ce se întocmeau acum, socotite ca necesare pentru demersurile ce trebuiau făcute de mitropolitul sârb la Viena, urmau să fie duse la Carolovitz de un călugăr din Țara Făgărașului.

109. S. Dragomir, *op. cit.*, p. 134.

110. *Ibidem*, p. 136, anexa 124. Decretul nu a însemnat o concesie. Silviu Dragomir crede că nu poate fi vorba de toleranță, căci este numai o cunoaștere a faptelor, dar nu și o înmuieră a exploatării în viitor (*Ibidem*). Intenția era numai de a-i imobiliza pe români, de a trage de timp pentru a se putea noi atacuri.

uniților pentru motivul că nu voiesc să se unească și să fie admiși tolerați, exercitându-și religia acolo unde trăiesc ei de fapt, dacă să îndeplinească condițiile sus amintite ¹¹¹.

În felul acesta decretul n-a avut nici o rezonanță în rândul românilor, căci nicăieri ortodoxii nu s-au grăbit să «restitue» bisericile, acțiunile iar acțiunea de reorganizare se desfășura în continuare.

În acest sens, s-a remarcat în mod deosebit preotul Ioan Piuariu din Sadu (Sibiu) care, în urma decretului, va fi unul din cei ce vor continua activitatea organizatorică. Fusese hirotont la București de către mitropolitul Filaret prin 1756—1757, după ce învățase carte la Cozia și el declara că înainte de a veni la Cozia «știa scrie și ceti»). Apoi s-a întors și a slujit doi ani în Sadu, după care a fost arestat, iar episcopul unit Aron l-a tuns în piața Sibiului, rămânându-i astfel numele de «Popa Tunsul» ¹¹².

În primăvara lui 1759 a convocat o adunare la Sadu cu participarea reprezentanților satelor din jurul Sibiului și apoi o nouă adunare pe Câmpia Transilvaniei, la Petrilaca, unde s-au strâns peste 300 de oameni și au discutat problema libertății religioase și au redactat un memoriu către împărăteasă ¹¹³.

La sfârșitul lunii iulie 1760 a fost prins în satul Pogăceaua și întemnițat la Târgu Mureș. De aici a fost trimis la Viena și după ce a fost anchetat de o comisie a fost eliberat. Se păstrează o scrisoare a lui, trimisă către frații români din țară, în care, după ce înfățișa condițiile «umane» de tratament la Viena, recomanda acelorora să trăiască în pace cu uniții și să le restituie bisericile. Era exact lucrul de care aveau nevoie autoritățile. Regimul s-a folosit de această scrisoare ca să arate românilor bunele sale intenții, căci tocmai atunci se afla în plină desfășurare răscoala lui Sofronie. Era însă o diversiune cu care, deja, românii erau obișnuiți, căci, după trimiterea scrisorii în țară nu s-a constatat nici o ameliorare a situației explozive ¹¹⁴.

Protopopul Ioan s-a reîntors acasă dar a continuat să fie urmărit de autorități și s-a așezat ca preot în Sânicolaul Mare — Banat, având doi fii: pe Petru, care a devenit preot și pe Ioan Piuariu Molnar, mare cărturar și vestit oftalmolog ¹¹⁵.

Dar, în paralel cu mișcarea lipsită de oarecare agitație a lui Ioan din Sadu, începuse să se contureze o altă mișcare, mai severă de data aceasta aleasă ca ultimă soluție, în vederea dobândirii libertății religioase și anume răscoala împotriva uniției și a iobăgiei. Inițiatorul acestei

111. *Ibidem*, p. 138—139.

112. *Ibidem*, p. 163—164, anexa 116; Pr. prof. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, p. 392; Ioan Lupaș, *Părinții și bunicii scriitorului ardelean Ioan Piuariu Molnar*, în «Studii, conferințe și comunicări istorice», I, 1927, p. 269—270.

113. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 164—165; M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, p. 393. În anul următor a continuat această acțiune de întărire a ortodoxiei prin cuvânt, ținând predici în diferite locuri din Transilvania: Frata, Sâmpetru, având un auditoriu numeros (S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 165); De la el avem o scrisoare adresată credincioșilor clujeni, invitându-i la un sobor în 17 iulie la Frata (*Ibidem*, anexa 131), M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, p. 393.

114. Pr. prof. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, II, p. 393, I. Lupaș, *Părinții și bunicii...*, p. 271—279; C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 43.

115. Pr. prof. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, II, p. 393.

faze noi în acțiunea de dezrobire va fi un călugăr din satul Cioara p nume Sofronie. Acesta fusese hirotonit în Țara Românească și apoi călugărit la Cozia. De aici se reîntoarce la Cioara — satul natal — ridicându-și «o țăr de schit în mijlocul codrului, locuind acolo și rugându-se lui Dumnezeu pentru sufletul lui...»¹¹⁶. În primăvara anului 1759 va fi izgonit din schitul său pe care armata l-a distrus. În felul acesta paharul se umpluse și, drept urmare, în toamna lui 1759 s-a decis să se aplece credința luptând.

În disperarea ce-l cuprinsese după ce i-a fost distrus schitul, s-a mers la Carlovitz, de unde, când s-a întors, a început să cutreiere satele Hunedoarei, să trimită proclamații în diferite părți, cerând să se adune toți pentru a-și cere libertatea de credință.

Într-o proclamație ce poartă data de 6 octombrie 1759, Sofronie înștiința pe locuitorii din Brad că împărăteasa s-a îndurat a lăsa, liberă alegere a oricui, faptul de a îmbrățișa sau nu unirea. Apoi atrăgea atenția că se va face anchetă și fiecare va rămâne pe viitor așa cum a fost găsit: unit sau neunit. Prin urmare, îi învăța să stabilească scris, printr-o listă, cine, ce fel de lege vrea să îmbrățișeze. Un ultim îndemn era acela de a-și lua înapoi bisericile și să considere pe preoți uniți ca pe niște oameni simpli¹¹⁷.

Înainte de Crăciunul anului 1759 a fost arestat și întemnițat la Bobâlna pentru ca la 12 februarie 1760 să fie eliberat de o ceată de 5—600 de țărani din ținuturile Zarandului și Abrudului, Orăștiei și Hunedoarei. Aceștia au năvălit noaptea asupra temniței, împărțiți în 3 cete, dintre care una era condusă de protopopul Ioan din Săliște.

După acest eveniment ce avea să fie preludiul răscoalei, Sofronie luă drumul munților și se adăpostește în Zarand. Țăranii îl purtau în triumf, îl însoțeau pretutindeni și îl apărau¹¹⁸.

Sofronie predica împotriva unirii, îndemna la lepădarea de ea și la ținerea legii răsăritene. În scurt timp ajunsese la o popularitate imensă. Rezultatul acțiunii sale în Zarand poate fi constatat mai bine dintr-un memoriu, pe care o delegație de țărani îl aduc în mai 1760 la Deva, unde era întrunită Congregația nobililor din Hunedoara.

În memoriu se spunea foarte hotărât: «...religia nu ne-o părăsim până când trăim. Toate neamurile își au legea lor. Și proorocul Moise a dat lege jidovilor și ei o țin în pace, iar noi suntem prigoniiți neînținat pentru legea noastră. De ce nu ne dați pace, ca să ne odihnim? De ce să dăm uniților bisericile pe care le-am zidit cu cheltuiala și

116. S. Dragomir, *op. cit.*, I, anexa 107. În ce privește viața și lupta călugărului Sofronie putem indica o serie de studii: S. Dragomir, *op. cit.*, II, 152—153; M. Păcurariu, *Preoțimea hunedoreană*, p. 625—627; Idem, *Istoria Bisericii...*, p. 395; Gh. Ciuhandu, *op. cit.*, C. Bobulescu, *op. cit.*, pag. 42—45; D. Prodan, *op. cit.*, p. 205—215; N. Iorga, *Sate și preoți...*; Pr. prof. Milan Șesan, *Sofronie de la Cozia* în «MA» XIII (1968), 11—12, p. 854—857; Stăniloae, *op. cit.*, p. 38—39.

117. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 154—155.

118. *Ibidem*; D. Prodan, *op. cit.*, p. 205; Pr. prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 38; C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 43; M. Păcurariu, *Preoțimea hunedoreană...*, p. 625; M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, p. 394.

119. Comitele Zarandului raporta guvernului că Sofronie amăgește pe țărani, dar nimeni nu se poate apropia de el, fiindcă românii îl apără în tot locul. (S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 156, Gr. T. Marcu, *Lupia lui Petru Maior...*, p. 493).

măinile noastre ? Nu, niciodată până ce suntem vii... Nici noi nu suntem vite cum cred Măriile voastre, ci avem Biserica noastră... nici noi nu ne vom mai închina în grajduri, ci ne vom duce la biserică...»¹²⁰. Memoriul a reușit să facă vâlvă în tot Ardealul. Poporul a început să-și facă singur dreptate, dar de fapt nu era începutul, ci continuarea. În timpul în care a stat Sofronie în ținutul Zarandului, toată românimea care fusese forțată să se unească, a revenit la Ortodoxie și aceasta în urma îndemnurilor lui Sofronie.

Pe 21 aprilie 1760, înconjurat de o mare mulțime de oameni, Sofronie intră triumfal în Zlatna, fără ca nimeni să se poată opune. Și aici, în urma predicilor și îndemnurilor sale românii se vor întoarce la vechea lor matcă. Asemenea făcu și în Abrud după intrarea sa la 12 mai 1760 și apoi la Câmpeni, localitate în care intra în sămbăta Rusaliilor.

În toate aceste localități Sofronie se arăta foarte activ. Vorbea împotriva uniților de la Blaj, ataca primatul papal, îndemna poporul să primească numai preoți sfințiți după ritul oriental, artătând că nici botezul, nici celelalte Taine săvârșite de uniții mincinoși nu au valabilitate. Și peste tot cerea oamenilor să întocmească liste în care să se înscrie toți ortodocșii, în vederea venirii unui episcop ortodox. De fapt, acesta era și scopul principal al mișcării, dovedind că de la început până la sfârșit, nu s-a urmărit decât dezrobirea religioasă a românilor, deși, dacă ar fi să ne luăm după afirmația țaranilor, în fața cărora autoritățile rămăseseră neputincioase — «a trecut puterea domnilor, acum noi suntem domnii» — cu siguranță ne-am da seama că răscoala lui Sofronie n-a fost lipsită de caracter social, tot atât cât nu i-a lipsit nici caracterul religios. Toată această mișcare zguduise realmente uniția, ajungând până în Satu Mare și Maramureș, unde circulau proclamații și scrisori de la Sofronie. Receptionând apelul lui, viceprotopopul Gavrilă Pop din Cic (Maramureș) a trimis și el la rândul său scrisori în orașe și sate și invita pe oameni să ia parte la adunarea ce o va ține în Santău din comitatul Solnocului de mijloc. «În acea adunare — se spune într-o anchetă realizată ulterior¹²¹ — românii din Dorolț care au crezut că urmează legea veche grecească, recunoscându-și greșeala s-au obligat înaintea viceprotopopului că vor rămâne în vechea religie». Aici au îmbrățișat cu toții credința ortodoxă, dar au existat și cazuri de refuz : preotul George Lipcsely și alți preoți.

În Maramureș, mișcarea de rezistență și lupta împotriva uniției a avut drept conducător pe preotul Ioan Marineț și s-a prelungit până spre 1769¹²².

În fața proporțiilor luate de noua mișcare, Curtea din Viena s-a văzut nevoită să ia măsuri de reprimare. Astfel, la 7 iulie 1760, Guvernul dispunea ca toți răzvrățitorii să fie prinși și arestați. Era vizat în mod special călugărul agitator. Pentru prinderea lui Sofronie au fost trimiși 43 de soldați care au reușit să-l captureze la Abrud. În drum

120. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 157—158; Pr. prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 38.

121. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 204—205, anexele 63—64 (vol. II).

122. *Ibidem*, p. 218.

spre Zlatna, mai precis înainte de-a intra în oraș, aceștia au fost siliți să-l elibereze, căci altfel ar fi trebuit să se împotrivescă unei armate de câteva mii de țărani. Astfel, în loc să poată pune capăt revoltei, guvernul suferă o rușinoasă înfrângere.

La Zlatna, Sofronie întrunește un sinod de preoți și mireni, în zilele de 10—11 august, adresând noi memorii împărătesei și guvernului ardelean. Sinodul cerea în numele întregului neam românesc libertatea religioasă, plecarea episcopului unit Petru Aron, eliberarea celor închiși din cauza credinței și aducerea unui episcop ortodox, altminteri «liniște în țară nu va fi», spunea Sofronie ¹²³.

După zilele de izbândă de la Zlatna, revoluționarii n-au mai întâmpinat nici o rezistență în drumul lor. Mișcarea s-a răspândit într-atât încât, atunci când țărani au năvălit asupra Blajului, episcopul unit a scăpat numai cu fuga, refugiindu-se la Sibiu.

Datorită acestei mișcări generale românești, împărăteasa Maria Tereza și autoritățile transilvănene au fost nevoite să bată în retragere. La 20 octombrie 1760, împărăteasa înștiința, pentru prima oară, că va institui o comisie pentru cercetarea plângerii românilor, iar cei arestați vor fi eliberați, după ce recunoștea tot pentru prima dată că poporul a fost tratat cu moarte pentru religia sa ¹²⁴.

În urma acestui eșec al Curții, Sofronie începe reorganizarea Bisericii Ortodoxe ardelenae, intitulându-se de acum și «vicar al Sfântului Sinod din Carlovitz». Ajutat de preoții Gheorghe din Abrud, Ioan din Săliște, Rusan din Alba Iulia, călugărul Ioaniche din Veneț de Sus (Făgăraș) își susțin toată această activitate convocând pretutindeni sinoade. Dintre acestea cel mai important a fost cel din 14—18 februarie 1761, de la Alba Iulia. În ședința sinodului au fost redactate 19 puncte ce expuneau doleanțele poporului ortodox: eliberarea celor înțemnițați precum Nicolae Oprea, popa Măcenic, Ioan din Galeș, protopopul Ioan din Aciliu și protopopul Ioan din Sadu; cereau episcop ortodox și îndepărtarea celui unit; încetarea prigoanelor împotrivi ortodocșilor. În continuare se stabileau măsuri organizatorice pentru Biserica Ortodoxă ¹²⁵.

În general, sinodul de la Alba Iulia poate fi considerat punctul culminant al răscoalei sofroniene și unul din marile evenimente secolului al XVIII-lea. Dar nu numai sinodul constituie biruința ortodoxiei ci întreaga mișcare a lui Sofronie, care a determinat zeci de să părăsească uniția. Toată această restabilire a Ortodoxiei inserată pentru autoritățile exploatoare un coșmar.

Pe de o parte, răscoala s-a ales cu un câștig prin faptul că românii le-a fost trimis un episcop ortodox sârb — Dionisie Novacović pe de alta, ea a determinat Curtea din Viena să trimită pe generalul Nicolaus von Bukow, pe cinci aprilie 1761 cu o puternică armată ca să restaureze uniția. Ținând seama de aceasta, episcopul rutean Ma-

123. *Ibidem*, p. 170—187, Pr. prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 38—39; M. Păcurariu, *Preoțimea hunedoreană...*, p. 625, Idem, *Istoria Bisericii...*, p. 394; C. Boboc, *op. cit.*, p. 45; N. Iorga, *Sate și preoți...*, p. 256.

124. *Ibidem*; S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 189—190.

125. *Ibidem*; p. 193—196; M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, p. 395.

Savszki atribuia triumful unirii mai vărtos pumnului puternic al generalului decât zelului său apostolic ¹²⁶.

Chiar la venirea generalului von Bukow, o delegație de români avea să se prezinte la el pentru a-i înmâna o petiție prin care cereau aceleași lucruri pe care le mai solicitaseră în nenumărate rânduri.

La 1 mai 1761, se înfățișă generalului însuși Sofronie, care a fost asigurat de bunele intenții ale comisiei sosite odată cu von Bukow. După asigurările asupra intențiilor de împăciuire cu care venise comisia, Sofronie a iscălit o proclamație către popor vorbind despre aceste lucruri: despre pacea, libertatea ce avea s-o acorde această comisie, chiar despre scutirea preoților de dări, în schimbul faptului ca poporul să se comporte pașnic, liniștit ¹²⁷.

Odată cu instalarea episcopului ortodox, Sofronie se retrage în Țara Românească obținând rangul de arhimandrit și stăreția mănăstirii de la Curtea de Argeș. Împreună cu el au mai trecut munții ieromonahul Teodosie, fost călugăr unit, revenit la Ortodoxie și călugărul Efreim de la mănăstirea Prislop. Astfel, în istoria românilor din Transilvania, Sofronie va rămâne legat de-a pururea de reînvierea Bisericii Ortodoxe.

Cu toate acestea, situația românilor a rămas la fel de grea și după mișcarea lui Sofronie pentru că regimul habsburgic a știut ce mijloace să utilizeze pentru a restaura și întreține unirea. În continuare, starea ortodocșilor se menține mizeră, bisericile sunt luate prin vechile metode, apelând la forță, sate întregi se trezesc peste noapte unite. Cu toată represiunea dezlănțuită diabolic asupra lor, românii ortodocși n-au ezitat să-și continue protestele pașnice prin preoții lor. Când în luna mai 1773, împăratul Iosif II vizita Ardealul, nu departe de satul Bratei așteptau pe împărat toți preoții neuniți din ținutul Mediașului însoțiți de un număr foarte mare de oameni pentru a-i cere acestuia să fie lăsați să-și ridice bisericile, căci ale lor fuseseră luate de uniți ¹²⁸.

126. S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 214, 220 ș.u.

127. *Ibidem*; N. Iorga, *Sate și preoți...*, p. 257—260; D. Prodan, *op. cit.*, p. 207—208. Comisia avea misiunea să înceapă lucrările de separare între uniți și neuniți, făcându-se astfel o statistică a acestora. «Dismembrarea» trebuia făcută, însă, în așa fel, încât să fie salvată unirea. Trebuia să se atribuie cât mai mult uniților: cât mai multe biserici, proprietăți și alte bunuri parohiale, care să constituie o bază materială puternică în perspectiva refacerii și întăririi uniunii. Pentru realizarea acestui lucru, generalul a recurs la forță. Nu insistăm asupra dezastrului pe care l-a provocat acest om, căci este îndeobște cunoscut, dar ne vom opri puțin asupra statisticii ce a rezultat în urma lucrărilor comisiei: din 152.886 de familii de români, 127.712 au fost înscrise ca ortodoxe, iar 25.174 ca unite, în schimb 2.238 de preoți uniți și numai 1380 de clerici ortodocși (S. Dragomir, *op. cit.*, II, p. 264—285, cf. Pr. prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 42—43; M. Păcurariu, *Preoțimea hunedoreană*, p. 626—627; Idem, *Incerări și reveniri...*, p. 1099). Generalul von Bukow a luat toate măsurile ca cei înscrși acum ca uniți să nu mai poată reveni vreodată la Ortodoxie. Datorită acestor măsuri represive, o conscripție din 1766 prezintă numărul ortodocșilor mult mai scăzut ca în 1760: numai 105.909 familii (Pr. prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 44); În această situație se poate face afirmația că episcopul ortodox fusese admis doar pentru a salva aparentele unci oarecare libertăți religioase a Ortodoxiei (*ibidem*, p. 47).

128. Nicolac Densusianu, *Revoluția lui Horea (1784—1785)*, București, 1881, p. 100, nota 1, la C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 46; cf. Meteuș Ștefan, *Lămuriri nouă privitoare la revoluția lui Horea*, Sibiu, 1933, p. 28.

În cele din urmă împăratul Iosif II dă un decret de toleranță, în 1781, dar, dându-și seama că prin el periclita unirea, revine în 1782 și îl condiționează în așa fel încât toți erau «liberi» să-și schimbe optica religioasă, dar numai în sensul catolicismului. Bineînțeles, însă, că noul decret nu a contat prea mult în ochii guvernanților ardeleni, înlesnind și pe mai departe jaful împotriva conștiințelor religioase și naționale, pe căi politice, sociale și economice.

Dacă mișcarea populară din timpul lui Sofronie nu depășise unele limite profesionale, cele care vor urma vor avea și implicații sociale, vizând desființarea iobăgiei și vor culmina cu răscoala lui Horea.

De altfel acesta este următorul moment fierbinte în care preoții români ortodocși sunt implicați și anume revoluția de la 1784. Preoții au fost și în acest caz conducătorii intelectuali, spirituali ai românilor¹²⁹, în lupta lor pentru înlăturarea dezrobirii, de data aceasta nu numai religioase, ci și națională și socială. Că preoții sunt liderii românilor o știau foarte bine și autoritățile și de aceea avem de-a lungul acestui secol zeci și sute de preoți întemnițați.

După toate încercările de pace ale românilor, prin cele patru intervenții ale lui Horea la împărat în scopul ameliorării situației acestui popor obidit, s-au convins cu toții că singurul mijloc de a se face auziți era numai calea armelor. În felul acesta la 1784 se declanșează marea revoltă populară, al cărei inițiator a fost de data aceasta un țăran din Apuseni — Horea.

Nemulțumirea era generală pentru că suferința încercase pe toți românii deopotrivă. Pe lângă întreaga semnificație național-socială, această revoluție a avut și una confesională, religioasă. La urma urmei nu poate fi gândită o mișcare națională fără implicații religioase mai ales în cazul românilor care erau exploatați tocmai din motive confesionale. Ortodocșii vor lupta deci, ca și în răscoala rakocziană, în numele românilor, al neamului românesc. Luptând pentru ortodoxie, luptau de fapt pentru «legea românească», lege distinctiv națională, prin care era întreținută omogenitatea conștiințelor naționale. Luptând împotriva unirii luptau, conștient sau instinctiv, împotriva abaterii de la legea românească, împotriva înstrăinării.

Nu vom insista asupra derulării acestei răscoale, ci vom încerca numai să justificăm afirmația de dinainte, potrivit căreia clerul ortodox a fost inima mișcării, cu toate că de data aceasta vor participa și preoții uniți fiind permanent alături de cei exploatați, nedezmintându-se nici de data asta.

Răscoala pornește la 1 noiembrie 1784 și se întinde cu repeziciune în tot Zarandul și în comitatele vecine: Hunedoara, Alba și mai departe. Cu o zi înainte avusese loc o adunare secretă în biserica din Mesteacăna, la care au participat preoții în fruntea cărora sute de credincioși și după jurământ să lupte până scapă de iobăgie în prezența lui Crișan și a preotului Ioanăș Căzan, care va face rugăciuni pentru reușita celor hotărâte. Între căpitani care se aflau în fruntea răsculaților sunt amia-

129. *Ibidem*, p. 11; N. Densușianu, *Revoluția...*, p. 346, 351 și 439, cf. C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 47.

tiți doi preoți : Gheorghită Nicula din Albac și Ioan Cocan din Pâclisa ¹³⁰. De asemenea, unul din cei mai activi preoți în contextul răscoalei a fost popa Constantin Turciu, zis popa Costan ¹³¹. Și de această dată întâlnim preoți care se leapădă de uniație, căci altfel nici nu se explică faptul participării lor la răscoală. Este vorba despre Gavril Sularu, care întâmpină trupele răsculate, având în frunte pe Cloșca și Crișan, la Mogoș. Acesta s-a pus în fruntea răsculaților, ținând în mâini o cruce mare, roșie ¹³²; popa unit din Bretea, Popa Zaharia, porunca țaranilor să vină fiecare înarmat la el ¹³³.

În toiul revoluției au fost arestați mai mulți preoți : popa Obreja, unit, din Ghiriș, Dumitru din Ocoliușul mare și Vasile din Cârceada, ortodocși și preotul unit Costan din Decea, toți condamnați și apoi eliberați ¹³⁴. În județul Târnava, preoții se adună la sfat în noiembrie și cer arme pentru credincioșii lor de la Sighișoara ¹³⁵, iar în comuna Paloș din ținutul Cohalului tot preoții sunt cei care iau decizia de a se începe și aici răscoala ¹³⁶.

Un gest care irita foarte mult autoritățile era acela ca cineva să batjocorească «patentele» imperiale. Și, pe drept cuvânt, cei mai mulți preoți, din amară experiență, știau că «patentele» nu sunt decât vorbe goale. Tocmai de aceea preotul Ioan din Micăsasa, în noiembrie 1784, când s-a adus în fața poporului un astfel de ordin guvernamental, l-a călcat în picioare. Ca urmare, a fost arestat ¹³⁷. Potrivit unei informații, se pare că însuși capul răscoalei, Horia sau Nicula Ursu pe numele lui adevărat, ar fi fost preot și după mai mulți ani «răspopit» ¹³⁸.

În continuare, preoții se mențin cap de afiș ai răscoalei ce cuprinsese o mare parte a țării. Preotul Vasile din Pântic (Năsăud) adună pe credincioși noaptea în biserică și le comunică o scrisoare a lui Horea, prin care îi era anunțată ziua venirii ¹³⁹. Pe la sfârșitul lui ianuarie 1785, este prins preotul Nicolae din Orăștie, tocmai la București, întrucât existau informații despre el că mersese în Muntenia pentru a forma aici un corp de 600 de oameni cu care să vină în ajutorul răsculaților ¹⁴⁰.

130. Șt. Meteș, *Lămuriri...*, p. 12; M. Păcurariu, *Preoțimea hunedoreană...*, p. 630.

131. Pr. prof. M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 631.

132. N. Densușianu, *Revoluția...*, p. 212, p. 149, nota 3; p. 298, nota 3, cf. Șt. Meteș, *Lămuriri...*, p. 13; C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 54.

133. N. Densușianu, *Revoluția...*, p. 368, cf. Șt. Meteș, *Lămuriri...*, p. 34, C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 48.

134. Șt. Meteș, *Lămuriri...*, p. 22.

135. M. Densușianu, *Revoluția...*, p. 287, 289; cf. *ibidem*.

136. Șt. Meteș, *op. cit.*, p. 23; C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 50.

137. *ibidem*; Popa Tr. *Documente privitoare la românii din scaunul Mureșului*, Tg. Mureș, 1925, p. 98—99, 114, cf. Șt. Meteș, *Lămuriri...*, p. 23.

138. A. Papiu Ilarian, *Tesauru de monumente istorice pentru România*, tom III, p. 370 apud C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 50—51.

139. N. Densușianu, *Revoluția...*, p. 288—289; cf. Șt. Meteș, *Lămuriri...*, p. 24.

140. N. Densușianu, *Revoluția...*, p. 492; cf. C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 49, Pr. prof. M. Păcurariu, *Preoțimea...*, p. 632.

Iată deci cum acești «preoți care — după impresiile străinilor — nu știau decât să citească și să scrie și care îndată ce ar fi căutat să vorbească poporului de pe amvon din capul și știința lor proprie și nu și-ar fi citit cuvântarea din carte, nimic nu li s-ar fi crezut, ei, în ochii țăranilor, dar mai ales în fața celor răzvrățiți țineau trează garanția desăvârșită a acțiunii lor»¹⁴¹.

Încă de la început răscoala a cuprins, după cum spuneam, cea mai mare parte a Hunedoarei, având de amintit și pentru această parte câteva nume de preoți. Astfel, preotul Mihai din Gelmar, lângă Orăștie, care luase parte la devastarea curții baronului Antoniu Orban din Binținț, a fost decapitat la 10 noiembrie 1784¹⁴². De asemenea, preoții Ion din Bârsău și Anghel din Săcărâmb au avut de suferit în urma activității lor¹⁴³; preotul Avram din Uibărești la 3 noiembrie a îndemnat poporul împotriva nobilimii¹⁴⁴, Iliia din Sârbi a ridicat oamenii împotriva unui proprietar de pământuri¹⁴⁵. Printre conducătorii grupurilor hunedorene s-au mai remarcat preoții: Gheorghe Bucșa din Burjuc și cel din Zam, care au participat la asedierea castelului Petriș¹⁴⁶.

Mișcarea din Zarand și Hunedoara s-a extins apoi în ținutul Hămagiului și Valea Mureșului și a cucerit județul Arad, unde încă din 1782 se putuseră înregistra nemulțumiri. Ca atare, în acest an (1782) un preot ortodox anonim a condus mișcarea satelor: Priș, Toc, Troas, Baia, Lupești și Bârzava de pe Valea Mureșului, precum și Zeldișul și Buceava din Valea Crișului Alb, mișcare datorată răpirii de pământuri de către moșieri. În final, acesta voia să organizeze un exod al iobagilor în Țara Românească¹⁴⁷.

La acțiunile din 1784—1785, preoții Zaharia și Alexandru, precum și popa Gheorghe din Corbești au fost alături de cei care au asaltat așezămintele moșierești. Acțiunea a continuat în satul montan Baia unde s-a remarcat preotul Gheorghe¹⁴⁸. Protopopul Atanasie Roșu din Sebiș, preoții din Aldești și Nicolae Popovici din Boroșinău îndemna pe ungerii reformați să treacă la legea ortodoxă, căci numai astfel vor fi mântuiți de răzbunarea țăranilor¹⁴⁹.

Urmărind mersul revoluției din 1784, constatăm că la ea participau foarte mulți preoți. Ei erau, efectiv, un sprijin moral pentru țăranii care altfel se simțeau dezorientați.

141. A. Papiu Ilarian, *op. cit.*, p. 370, apud C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 49.

142. N. Densușianu, *Revoluția...*, p. 189 — nota 1; cf. Șt. Meteș, *Lămuriri*, p. 34; cf. M. Păcurariu, *Preoțimea...*, p. 631.

143. Șt. Meteș, *Lămuriri...*, p. VII, cf. *ibidem*.

144. N. Densușianu, *Revoluția...*, p. 165, cf. *ibidem*.

145. *Ibidem*, p. 34—35.

146. N. Densușianu, *Revoluția...*, p. 503, cf. Șt. Meteș, *Lămuriri*, p. 37; cf. prof. M. Păcurariu, *Preoțimea...*, p. 632.

147. *Arhivele Statului Arad, Acta Congregationum*, nr. 22/1783, apud Pr. Eug. Greuceanu, *Contribuții cu privire la poziția clerului ortodox din părțile Aradului în timpul mișcării revoluționare din 1784*. În «MB» XXXIV, 1984, 9—10, p. 565.

148. *Ibidem*, p. 566.

149. N. Densușianu, *Revoluția...*, p. 228, cf. Șt. Meteș, *Lămuriri...*, p. 34; cf. E. Greuceanu, *op. cit.*, p. 566.

Rolul preoților în răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan reiese foarte bine și dintr-un memoriu al nobilimii din comitatul Hunedoarei înaintat contelui Iancovitz, la 3 noiembrie 1784, în care se cerea «să se pedepsească într-un mod exemplar preoții românilor...»¹⁵⁰. Iar nobilimea din Alba cerea între altele : «...Deoarece preoții sunt aceia care ațâță mai cu seamă poporul la revoluție, din această cauză să se publice că-n orice sat în care va izbucni revoluția, acolo preoții români, primarii și jurații cu trei inși pe lângă dânșii se vor pedepsi cu moarte, în conformitate cu legea patriei» (sic)¹⁵¹.

Iată, prin urmare, câtă batjocură și câte prigoane au suferit și câte jertfe au dat românii transilvăneni pentru apărarea și menținerea credinței ortodoxe pe care o primiseră prin Sfântul Botez de la Sfinții Apostoli prin păstorii lor duhovnicești.

De obicei, acest tragic aspect îl uită cei care simpatizează cu uniația, considerând că numai ei au dat martiri, deși, judecând drept, chiar dacă unii dintre ei au suportat temnițe sub regimul comunist, aceasta nu s-a datorat în nici un caz românilor dreptcredincioși, ci tot acelora de la care li s-a tras în ultima jumătate de veac tuturor locuitorilor acestei țări, indiferent de religie. Și dacă în 1948 cei mai mulți au revenit la Biserica Ortodoxă-mamă, a fost un act reparatoriu și nu abuziv și insultător, cum a fost cel de la 1700¹⁵².

De aceea considerăm pe drept cuvânt că preoțimea ortodoxă transilvană și-a făcut datoria sfântă de a-și apăra turma dreptcredincioasă în momentele cele mai grele ale zbuciumatei noastre istorii.

În sensul acesta, ni se pare semnificativ ceea ce spune Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în «Cuvânt înainte» la *Promemoria — acțiunea catolicismului în România interbelică* (Buc. 1992) a părintelui scriitor Valeriu Anania (de la 7 feb. 1993 arhiepiscop la Cluj). Vorbind de bunătatea, ospitalitatea, toleranța și conștiința ortodoxă a poporului român, Prea Fericitul Părinte Patriarh spune : «Așadar, bunătatea poporului și toleranța Ortodoxiei alcătuiesc un bun cu care noi, românii, ne putem mândri în înțelesul bun al cuvântului. Dificultatea se naște atunci când cel de alt neam sau de altă credință începe să creadă că virtutea ta e slăbiciune și că ea poate fi exploatată în beneficiul său. Din păcate, istoria noastră a cunoscut și astfel de situații, iar ele s-au consumat atât în planul național cât și în cel religios. (...) Iar când s-a întâmplat ca virtutea unuia să fie depășită de dibăcia celuilalt, poporul și Biserica sa au avut de învățat un lucru : adu-ți aminte de relele trecutului nu pentru a urî pe cineva sau a te răzbuna, ci pentru ca ele să nu se mai repete, pentru ca nicio dată virtutea bunătății tale să nu-și piardă nimic din propria ei tărie și să nu mai fie socotită drept slăbiciune».

Drd. IOAN MOLDOVEANU

150. N. Densușianu, *Revoluția...*, p. 346, cf. Pr. prof. M. Păcurariu, *Preoțimea...* p. 632.

151. N. Densușianu, *Revoluția...*, p. 351, cf. *ibidem*.

152. Șt. Meteu, *Lămuriri...*, p. 45—52.

FILE DE PATERIC ROMÂNESC :
CUVIOSUL ISIHAST NEOFIT DE LA MĂNĂSTIREA STĂNIȘOARA
(sfârșitul secolului al XVIII-lea) *

«Neamul meu nu poate viețui
Fără sfinți și fără oseminte».

Ioan Alexandru
«Sinaxar» — Imnele Iubirii

Primul, care ne-a lăsat o mărturie scrisă despre existența osemintelor unui pustnic din peștera de lângă mănăstirea Stănișoara, a fost scriitorul călător, Alexandru I. Odobescu, din secolul trecut. Și, într-adevăr, Odobescu a călătorit mult, atât în țară cât și peste hotare, mai ales în interes de studii și documentare, sau ca reprezentant oficial al Statului român.

Posesor al unei solide și alese culturi literare și istorice, Al. I. Odobescu a fost un călător pasionat al trecutului neamului românesc și al vechilor sale «urme», pentru care simțea mândrie patriotică și elevare spirituală, după propriile sale mărturisiri în «paginile de călătorie». «Găsim o plăcere nespūsă a străbate țărâmul patriei» — scria Odobescu —, «cercetând peste tot locul umbrele și amintirile strămoșilor noștri».

«Paginile de călătorie» ale lui Odobescu au fost publicate în timpul vieții sale sau păstrate în manuscris și editate ulterior. Însă, pentru prima dată, un număr impresionant de «pagini de călătorie», semnate de Al. I. Odobescu, au fost publicate în același volum, abia recent, în anul 1981, de Corneliu Popescu, cu titlul *Note de călătorie* ¹.

La 18 Iunie 1860, însoțit de soția sa Alexandra (Sașa) Prijbeanu și de pictorul elvețian Trenk, Alexandru Odobescu întreprindea o călătorie în județele Argeș și Vâlcea, din însărcinarea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Duminică, 17 Iulie, a aceluiași an, Odobescu, însoțit doar de Trenk, — soția rămăsese la schitul de călugărițe din Cotroș (Călimănești) —, a vizitat mănăstirea Stănișoara, din județul Argeș, actualmente Vâlcea.

Cercetător avizat, Odobescu a consemnat cu minuțiozitate cele constatate și observate la mănăstirea Stănișoara în *însemnări despre monumentele istorice din județele Argeș și Vâlcea*.

Starea bisericii, a chiliilor, caracterul de obște al mănăstirii, rădăcina de viață athonită, unde nu intra parte femeiască, numărul monahilor, preocupările lor zilnice, ca și masa copioasă oferită de stareți se află toate consemnate în *Însemnări...* Am intrat, consemnează autorul, la stărișul, pe cari-l văzusem la Cozia, și Trenk abia și-a găsit după o vreme un loc unde să se vadă mănăstirea, atât de des era frunzișul. Istoric

* Comunicare prezentată la Simpozionul «600 de ani de la atestarea documentară a Județului Vâlcea», Râmnicu Vâlcea, 13—14 Decembrie, 1991.

1. Vezi Al. I. Odobescu, *Note de călătorie*, Ediție, Cuvânt înainte, Tabel bibliografic, de Corneliu Popescu, Editura «Sport-Turism», București, 1981, 30.

Stânișoarei e scris pe pisania din fața bisericii ; chiliile sunt, cele mai multe, prenoite. Bisericiuța e și ea zugrăvită de curând. Călugării sunt peo 40, din care cei mai mulți nu ies din mănăstire ; la piatra cu cruce hotarul până unde pot merge muierile, mai încolo nu au voie a trece. În prejurul mănăstirii călugării au ceva legume semănate și locul nu e prea sterp ; apoi, mai la vale, au și ceva bucate și, mai ales, sohaturi unde-și pasc iarna frumoasele lor vite de sămânță din Ardeal. Vara le duc mai în sus, la munte. Ei le vând pe la bălciuri, la Răureni, la Câmpul-Mare și-n alte locuri mai apropiate. Starețul ce are casa lui foarte curată, ne dete un prânz prea gustos, un cașcaval făcut la Pitești, o smântână de minune, pui gătiți bine și vișine. Am mâncat sănătos, gândindu-ne la muștrările ce o să-ncercăm seara de la maica Brâncă»².

În continuarea celor scrise despre Stânișoara, în *Insemnările* sale, Odobescu relatează despre existența osemintelor unui sihastru în peștera de lângă mănăstire. După ce a văzut osemintele sihastrului, a notat și mărturiile starețului despre sihastrul respectiv, auzite de acesta, «pe când era tânăr», de la un călugăr al mănăstirii Stânișoara, în vârstă de 90 de ani. Iată ce notează Odobescu, privitor la cele de mai sus : «Cât mâncăram, am plecat pe jos, ca să vedem peștera unde sunt oasele pustnicului. Alături cu mănăstirea, cam în fața ei, dar dincolo de pârâul ce curge alături, e un pisc, care din partea cea despre Olt e surpat, cu mare anevoință am ocolit acel pisc, cu primejdia de a cădea în prăpastie, dar am ajuns la locul unde, în surpătură, era o mică gaură, astupată cu pietre. Starițul ce ne însoțea a scos pietrele și am văzut înlăuntru oase.

Se vede că peștera fusese mai mare, dar bolovanii rostogoliți de pe munte au mai astupat-o. Starițul ne spuse că, pe când era tânăr, era la Stânișoara un călugăr ca de 90 ani, ce zicea că-și aduce aminte că, fiind el băiat și viind să pască vitele pe acești munți, pe când schitul era pustiu și biserica dărâmată, trăia pe aci un om gol și păros, care fugea cât vedea alți oameni, și-i zicea *Sălbatecu* ; de aceea se cheamă și acum acel munte într-astfel. Oasele acestea trebuie să fie ale Sălbaticului, căci un călugăr le-a luat și le-a dus la mănăstire, iar noaptea i s-a arătat Sălbaticul și a cerut să i le înapoieze în peșteră, la loc, precum a și făcut ; numai căpățâna lipsește, și aceea un călugăr preocupat, ce fusese la Stânișoara, cu multă rugăciune către vechiul pustnic sălbatic, a dobândit prin vis de la dânsul voia ca să-i ia căpățâna, și a dus-o departe, în Moldova, la țara lui. Astea mi le-a povestit starițul, apoi am cules ceva iederă de la gura peșterii și am urmat drumul printr-un loc unde stânca scobită formează un adăpost, acolo vin noaptea ciobanii cu caprele. Urcând iar puțin, am ieșit în fața schitului, unde ne-am găsit caii»³.

Din mărturiile starețului, consemnate de Odobescu, rezultă că sihastrul a viețuit la Stânișoara spre sfârșitul secolului al XVIII-lea. Și aceasta pentru că, monahul «ca de 90 ani» își amintea de existența sihastrului «pe când schitul era pustiu și biserica dărâmată» (s.n.). Și,

2. *Ibidem*, p. 66.

3. *Ibidem*, p. 56—67.

intr-adevăr, schitul Stânișoara a fost distrus în anul 1788. Arhimandritul Grigore Urițescu (1888—1978), autorul monografiei mănăstirii Stânișoara, publicată la București, în anul 1943, confirmă acest lucru. El, relevă că în pisania de zid a mănăstirii Stânișoara este scris că monahii acestuia așezământ monahal au dus o «viață punitivă până în timpul războiului ruso-turco-austriac din 1788 când, doar după 40 de ani de existență s-au sfârșit prin martirul celor din urmă și prin arderea schitului (Stânișoara, n.n.), rămânând pustiu și bun numai de stână pentru oile ciobanilor»⁴. În plus, arhimandritul Grigore Urițescu mai adaugă la cele consemnate în pisanie, cu privire la cele întâmplate schitului Stânișoara în anul 1788, și următoarele precizări: «Știm din istorie că la 1788, aprilie 19, Nicolae Mavrogheni, domnul Munteniei, a bătut pe austrieci la mănăstirea Cozia, ceea ce ne face să credem că lupte grele s-au dat și prin împrejurimi și că schitul nostru n-a putut scăpa de prăpădul nimicirii al războiului. Se poate că turcii, care luptau împotriva austriecilor, să fi ajuns până pe apa Oltului și că păgânătatea lor să fie pricina nimicirii schitului. Se știe, însă, că de la această dată, din schitul Stânișoara n-au mai rămas decât zidurile bisericii care au folosit ciobanilor pentru adăpostul unei stâni de oi»⁵. Așadar, fie habsburgii, fie turcii, — dacă chiar și unii și alții —, au fost cei care au ars schitul Stânișoara în anul 1788.

Se cuvine, în fine, de luat în considerare afirmația starețului de la Stânișoara că «era tânăr», ceea ce înseamnă, fără îndoială, că acesta avea în anul 1860, pe când îl vizita Odobescu, o vârstă înaintată. Și, pe urmare, «tânăr» nu putea fi starețul decât în primele decenii ale secolului al XIX-lea, când i-a și povestit, de altfel, bătrânul călugăr, «că-și aduce aminte că, fiind el băiat» (s.n.), «trăia pe aci», adică la Stânișoara, sihastrul.

Potrivit celor consemnate de Odobescu, pe baza spuselor de către stareț, sihastrul a avut ca ucenic în cele duhovnicești, un «călugăr pios și cuvios», care «a dobândit prin vis de la dânsul voia ca să-i ia căpățâna și a dus-o departe, în Moldova, la țara lui». Așdar, din cele de mai sus aflăm că la mănăstirea Stânișoara viețuiau și monahi originari din Moldova. Dar, nu trebuie uitat că mănăstirea Stânișoara fusese «refacută» pe la începutul secolului al XIX-lea, de câțiva călugări din părțile de nord-est ale țării⁶ și îndeosebi de către Teodosie din Săliștea Sibiului⁷, în care prezența monahilor ardeleni este, deci, confirmată în secolul al XIX-lea. De altfel, în pisania de «deasupra ușii de intrare în biserică»⁸, din anul 1866, aflăm că, într-adevăr, «Teodosie eroschimonah» și starețul al schitului Stânișoara din «1817»⁹, «s-a apucat și a zidit această

4. Arhim. Grigore Urițescu, *Mănăstirea Stânișoara*, București, 1943, Tipografia Cărilor Bisericești, p. 14.

5. *Ibidem*.

6. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1981, p. 453.

7. *Ibidem*, p. 563.

8. Arhim. Grigore Urițescu, *op. cit.*, p. 18.

9. *Ibidem*, p. 18—19.

rică cum se vede... săvârșindu-se cu toată podoaba precum se vede la anul 1836 Oct. 17¹⁰.

Așadar, se adeverește că mănăstirea Stânișoara, — asemenea altor mănăstiri ortodoxe românești —, a contribuit, tocmai prin viețuirea în aceasta a monahilor din toate ținuturile românești, la consolidarea unității de limbă, neam și credință a românilor.

Semnificativ este și faptul că, cel puțin în secolul al XIX-lea, mănăstirea Stânișoara a avut un caracter pan-ortodox, căci printre monahii săi viețuitori s-au numărat și ortodocși neromâni. Așa, de exemplu, este cunoscută prezența călugărului schimnic «Sava, sârb de neam»¹¹, care, alături de Teodosie din Săliștea Sibiului, în anul 1807, cu binecuvântarea primului episcop al Episcopiei Argeșului, Iosif (1793—1820), au început să activeze pentru reînființarea schitului Stânișoara, sau «schitul din Nucet, căci așa se mai numea atunci»¹². Ambii monahi, adică Sava și Teodosie, veniseră în anul 1807 la Stânișoara, tocmai de la Sfântul Munte Athos, de unde aduceau cu ei duhul athonit al isihasmului. Se știe destul de bine, însă, că duhul isihasmului devenise felul de viețuire al multor monahi de la Stânișoara în secolul al XVIII-lea, adică înaintea sosirii de la Athos a lui Sava și a lui Teodosie.

«Însemnările» făcute de Al. Odobescu despre Stânișoara dezvăluie existența, aici, a unei alese vetre isihaste în secolul al XVIII-lea. Călugărul sihastru, îmbunătățit duhovnicește, ale cărui oseminte sunt venerate din timpul ucenicilor acestuia și până în zilele noastre, confirmă, în mod evident, o astfel de realitate.

Pe de altă parte, în secolul al XIX-lea, mănăstirea Stânișoara devenise «cea mai vestită sihăstrie din Țara Românească»¹³. Cert, la dobândirea unui astfel de renume a contribuit și faptul că mănăstirea Stânișoara era situată într-un «loc retras de lume, fără căi de acces, cu rânduială de viață atonită, unde nu intra parte femeiască»¹⁴.

Cât despre isihasmul din România, să nu se piardă din vedere că, acesta fusese implantat în monahismul românesc, încă din secolul al XIV-lea, de monahi autohtoni, ce viețuiseră la Sfântul Munte Athos, în frunte cu Sfântul Nicodim Valahul¹⁵, iar reînvierea acestuia s-a datorat Sfântului Paisie Velicovschi, (adormit în Domnul la 15 noiembrie 1794), în mănăstirile din Moldova. De altfel, sihaștrii și sihăstriile presărate în Carpații românești, din secolul al XIV-lea și până în cel prezent, sunt o mărturie elocventă despre existența și practicarea isihasmului în trăirea monahală românească. Nu-i mai puțin adevărat, însă, că la români, până în secolul al XIX-lea s-a preferat folosirea ter-

10. *Ibidem*, p. 19.

11. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 563.

12. Arhim. Grigore Urișescu, *op. cit.*, p. 15.

13. Ieromonahul Ioanichie Bălan, *Pateric românesc*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 508; Ediția a II-a, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1990, p. 499.

14. *Ibidem*.

15. Despre Sfântul Nicodim Valahul, a se vedea recenta lucrare a Pr. Dumitru Bălașa și Prof. Toma Hrisant, *Mănăstirea Tismana vatră străbună*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1983, p. 28—43.

menului de «pustnic», și doar în mică măsură cel de «sihastru». Până și în Transilvania, bunăoară, în secolul al XVIII-lea găsim folosit tot termenul de «pustnic». Astfel, într-un mesaj al preoților și mirenilor ortodocși transilvăneni adresat Curții de la Viena în martie 1749, călugărul Visarion Sarai, care a condus mișcarea populară religioasă din anul 1744, împotriva unirii de la 1700, este desemnat cu termenul de: «pustnicul»¹⁶. De asemenea, este interesant de semnalat că, până și uniții din Transilvania îl desemnau pe Visarion Sarai, — canonizat sfânt, după cum se știe, de Biserica Ortodoxă Română —, tot cu apelativul de «pustnic», sau «pusnic». Așa procedează, de exemplu, «popa Grigorie ot Boz», un preot unit contemporan cu evenimentele, într-o însemnare scrisă pe un *Strastnic*, tipărit la Blaj în anul 1753. Iată ce scria preotul unit Grigorie din Boz: «1744 luna aprilie, 22 zile, au venit pusnicul Visarion din mănăstirea Patara, hulind unirea și foarte mare vrajbă s-au făcut; într-atât cât și moarte s-au (în)tâmplat pe multe locuri. Și după ce s-au așezat mărginimea — din vrajba pusnicului — au venit a doua oară popa Ioanaș din Galeș...»¹⁷.

Termenii, de «pustnicul», sau «sălbatecu» sau «vechiul pustnic sălbatic», folosiți de Odobescu în *Însemnările* sale, sunt, firește, echivalente celui de «sihastru», pentru a reda aceeași noțiune și realitate. Și, cum afirma, pe bună dreptate, I. P. S. Antonie al Ardealului, termenul de «sălbatecu, desigur o poreclă laică, acoperea numele religios de sihastru, legat de isihastis, același nume în grecește»¹⁸. Dar, dacă termenul de «sihastru» provine din grecescul «isihastis»¹⁹, «pustnic» din slavonescul «pustyniku», acela de sălbatecu» derivă din cuvântul «salvaticus» din latineii populare. Și prin termenul de «sălbatecu» se desemnează unecum așa cum a făcut-o, de altfel, și Odobescu, un călugăr trăitor al isihastismului, adică, un sihastru. Desigur, expresia «pustnic sălbatic» întrebuițată de Odobescu n-a fost cea mai fericită, fiindcă atât «pustnic» cât și «sălbatic» redau, de fapt, aceeași noțiune, echivalentă celei de «sihastru», «schimnic» sau «ermit», bine-nțeleș. Termenii de «pustnic sălbatic», însă, atribuiți de Odobescu sihastrului de la Stănișoara, sunt chiar ei înșiși mărturia existenței călugărilor sihaștri la această mănăstire.

16. Keith Hitchins, *Conștiința națională și acțiunea politică la românii din Transilvania, 1700—1868*. Introducere și îngrijirea ediției de Pompiliu Teodor. Traducere de Sever Trifu și Codruțu Trifu. Editura «Dacia», Cluj-Napoca, 1987, p. 20.

17. Apud Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, *O însemnare contemporană despre Visarion Sarai și Soltronie de la Cioara*, în voi. «Calendar închinat românească», Sibiu, 1988, p. 200.

18. La rubrica «Semnalăm», în «Telegraful Român», An. 134, 1986, nr. 3 din 15 Ianuarie, p. 4.

19. Părintele Profesor Dumitru Stăniloae este categoric în această privință afirmând că, într-adevăr, «cuvântul *sihastru* este transcrierea românească a cuvântului *isihast*. Așa cum patriarhul Calist e numit în manuscrisele românești *Calist* așa cuvântul *isihast* a devenit în rostirea românească *sihastru* (după st. al. cuvânt grecesc, românii au adăugat un r, poate și prin influența termenului grecesc *ἡσυχαστήριον*, loc de liniștire, devenit în limba românească: *sihăstrie*)», (Pr. P. Dr. Dumitru Stăniloae, *Din istoria isihastismului în Ortodoxia română. Isihastii și rugăciunea lui Iisus în tradiția Ortodoxiei românești*, în «Filocalia», vol. VIII, București, 1979, p. 561—562).

Peste un secol și mai bine, de la întâmplările relatate de Al. I. Odobescu, mai exact, în anul 1943, arhimandritul Grigore Urițescu amintea în monografia sa, consacrată mănăstirii Stânișoara, despre «o tradiție mult mai răspândită» decât celelalte printre monahii acesteia, și care «vorbește des» despre viața unui pustnic, numit Neofit. Evident, că această «tradiție mult răspândită» despre pustnicul Neofit a auzit-o chiar Urițescu, ca unul ce viețuise, ani de zile, la mănăstirea Stânișoara. Dar, iată, ce scria părintele Urițescu despre sihastrul Neofit: «Dar o tradiție mult mai răspândită vorbește des despre viața unui alt pustnic, anume Neofit, a cărui peșteră se afla în partea de apus a dealului Sălbatecul. Se spune că după un timp trăit în sălbăticia locului, unde a suferit asprimea iernilor grele în sărăcie și golătate, s-a mutat din cele pământeste către mirele ceresc. Aflând egumenul de moartea lui a trimis părinți ca să-l aducă și să-l înmormânteze la mănăstire. În timpul nopții însă s-a arătat, în vis, pustnicul Neofit, cerându-i egumenului să i se ducă trupul în peștera unde a trăit și unde va aștepta până la a doua înviere. Egumenul, socotind aceasta numai un vis, n-a luat în seamă dorința cuviosului. Arătându-i-se a doua oară și a treia oară, egumenul înfricoșat a făcut cunoscută vedenia și altor părinți, cu care au hotărât înapoierea trupului în peșteră. Însărcinarea aceasta a fost dată unui frate care putea duce trupul cel ușor al pustnicului. Și ajungând fratele, cu trupul cuviosului la peșteră, cum era obosit de drum, l-a aruncat înlăuntru, cu dispreț, zicând: «cu urșii ți-a plăcut să trăiești, cu ei să rămâi». Dar Dumnezeu l-a pedepsit, spune tradiția, pentru acest fapt necugetat, întorcându-i fața spre ceafă. Cuprins de spaimă și chinuit de dureri s-a dus la ceilalți cuvioși pustnici din apropiere, care înțelegând că vreun păcat s-a abătut asupra lui, s-au rugat lui Dumnezeu și la cuviosul Neofit să-l ierte de greșeala săvârșită. Și, după multă rugăciune, fața lui a venit la loc. În urma acestei minuni, mulți credincioși merg să ceară și astăzi ajutor cuviosului Neofit, pentru necazurile lor»²⁰.

Din textul de mai sus se poate constata, cu certitudine, că sihastrul și osemintele sale, despre care «vorbește des» «tradiția mult răspândită» la Stânișoara, și consemnată de părintele Urițescu în monografia sa, este pustnicul de care scria Odobescu în *Însemnările* sale din 1860. Surprinzător este însă faptul că arhimandritul Grigore Urițescu n-a cunoscut cele scrise de Odobescu în *Însemnările* sale din 1860, despre pustnicul și osemintele sale din peștera de lângă mănăstirea Stânișoara. Așa se explică, de exemplu, de ce părintele Urițescu n-a făcut nici cea mai mică mențiune, în lucrarea sa, despre «căpățâna» sihastrului de la Stânișoara, atunci când scrie despre osemintele acestuia. Ori, «a povestit starițul», nota Odobescu în 1860, că din osemintele pustnicului aflate în peștera Stânișoarei, «numai căpățâna lipsește», căci a dus-o «un călugăr precucios... în Moldova...».

20. Arhim. Grigore Urițescu, *op. cit.*, p. 11—12.

Dacă scriitorul Odobescu nu indica numele pustnicului cu osemintele în peștera mănăstirii Stânișoara, avea s-o facă însă arhimandritul Urițescu în baza «tradiției răspândite» acolo. Și, această «tradiție» îl numește pe pustnicul de la Stânișoara, Neofit. În schimb, cele consemnate de Al. I. Odobescu vădesc, în mod cert, că pustnicul Neofit a viețuit la mănăstirea Stânișoara spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, și, deci, nu în veacul al XVII-lea cum afirmă arhimandritul Urițescu în monografia sa. Mai precis, chiar, pustnicul Neofit a viețuit la Stânișoara, înainte de anul 1788.

Insemnările lui Odobescu despre sihastrul de la mănăstirea Stânișoara aveau însă să rămână necunoscute și părintelui Ioanichie Bălan. Așa se face că în nici una din cărțile sale, părintele Ioanichie nu folosește însemnările lui Odobescu despre sihastrul de la Stânișoara, mai concret, în următoarele cărți ale părintelui Ioanichie Bălan: *Pateric românesc*, ediția I (1980) și ediția a II-a (1990); *Vetre de sihăstrie românească. Secolele IV—XX* (1982); *Convorbiri duhovnicești* (1984). În schimb, atunci când amintește despre sihăstria de la Stânișoara și renumiți sihaștri ai acesteia, în două din cărțile sale, părintele Ioanichie Bălan se folosește, în exclusivitate, doar de cele mărturisite și scrise de arhimandritul Grigore Urițescu. Astfel, în cartea sa din anul 1984, părintele Ioanichie inserează o «convorbire duhovnicească» cu arhimandritul Urițescu, în cadrul căreia îi cerea, printre altele, fostului viețuitor al Stânișoarei, timp de «opt ani»²¹, de la 1900—1908, să-i spună ce pustnici mai renumiți au trăit în munții din jurul mănăstirii Stânișoara»²². Și, referindu-se la sihastrul Neofit, părintele arhimandrit Grigore Urițescu spunea: «Prin secolul al XVII-lea au trăit doi pustnici mari, cu viață sfântă, Neofit și Meletie. Pustnicul Neofit s-a nevoit într-o peșteră săpată de el în muntele Sălbatecu, care se mai vede și astăzi, nu departe de Stânișoara. Apoi, după mulți ani de aspră petrecere, a adormit acolo în peșteră, neștiut de nimeni. Mai târziu, un călugăr din mănăstirea Cozia, care păștea vitele în poiana unde acum este Stânișoara, a găsit osemintele lui în peșteră, le-a pus într-un sac și le-a coborât la Cozia. Starețul le-a îngropat în cimitir. După o săptămână a visat pe pustnicul Neofit, care i-a poruncit, zicând: «Părinte stareț, duceți-mi oasele înapoi la peștera mea! Acolo unde m-am nevoit acolo vreau să mă și odihnesc!». Visul acesta s-a repetat de trei ori. Atunci, el a poruncit călugărului care le-a adus, să ia oasele pustnicului și să le urce înapoi la peștera lui, în muntele Sălbatecu. Când deșeurile călugărului sacul cu oasele în peșteră, a spus cu amărăciune: «Cu urșii am trăit toată viața, cu urșii să rămâi!». În clipa aceea însă călugărul a rămas a paralizat. Capul i s-a strâmbat, graiul i-a amuțit și, de durere începu să plânga. Starețul Coziei a înțeles că este pedeapsa cuvior...

21. Ieromonah Ioanichie Bălan, *Convorbiri duhovnicești*, Editată de Editura Romanului și Hușilor, 1984, p. 458.

22. *Ibidem*, p. 459.

Neofit. Deci, i-a citit rugăciunile de dezlegare, i-a făcut Sfântul Maslu și l-a trimis la peșteră să-și ceară iertare de la Cuviosul. În felul acesta s-a vindecat călugărul. Osemintele cuviosului Neofit le-am văzut și eu în peșteră. Erau numai craniul și oasele mai mari. Celelalte au fost luate câte-o bucată de credincioși la casele lor, de binecuvântare»²³.

A doua carte în care părintele Ioanichie Bălan se folosește doar de mărturiile arhimandritului Grigore Urițescu, atunci când prezintă vestiți sihaștri de la Stânișoara, este *Patericul românesc*, în a doua ediție, adică din 1990. Aici, la capitolul, «Sfinți și Cuvioși Părinți din secolele XVI—XVII», părintele Ioanichie prezintă și viețuirea cuviosului Neofit sihastrul și a cuviosului Meletie sihastrul de la sihăstria Stânișoara²⁴, folosind — după propria-i mărturisire —, cele scrise de arhimandritul Urițescu în cartea acestuia din anul 1943, intitulată, *Mănăstirea Stânișoara*, la paginile 9—12 și 14—15²⁵. Și, iată, ce scrie părintele Ioanichie: «Cel mai vestit dintre sihaștrii de la Stânișoara a fost schimonahul Neofit. Acest cuvios și-a săpat o peșteră în partea de apus a muntelui «Sălbaticul» și acolo s-a nevoit singur, în aspre osteneli și în neadormită rugăciune, timp de 30 de ani. Toată săptămâna postea și se ruga în peșteră, iar duminica cobora jos la sihăstria lui Daniil și Misail de la Turnu, asculta Sfânta Liturghie și primea Trupul și Sângele lui Hristos.

Astfel, răbdând grele ispite de la diavolul și dobândind darul lacrimilor și al vindecării suferințelor omenești, și-a dat sufletul în mâinile Domnului acolo în peșteră, neștiut de nimeni. După mai mulți ani osemintele cuviosului Neofit au fost descoperite de un călugăr ce păștea vitele mănăstirii, pe care, aducându-le la Cozia, le-a îngropat egumenul alături de biserică. Noaptea, însă, arătându-se cuviosul în vis egumenului, i-a poruncit să-i ducă oasele înapoi în peșteră.

Așa au revenit osemintele cuviosului Neofit în peștera sa. Apoi, auzindu-se despre aceasta, mulți credincioși veneau la peșteră și primeau ajutor în necazurile lor. Cu timpul osemintele lui au fost împărțite peste tot, încât astăzi se mai păstrează doar numele și peștera acestui mare sihastru român»²⁶.

Din cele de mai sus se poate observa, cu ușurință, că părintele Ioanichie Bălan nu preia întru totul cele scrise despre cuviosul Neofit de arhimandritul Grigore Urițescu, în lucrarea sa din anul 1943. Mai mult chiar, părintele Ioanichie Bălan introduce elemente biografice noi ale cuviosului Neofit, inexistente, firește, în cartea și în mărturiile arhimandritului Urițescu, pe care le-a folosit ca sursă exclusivă. Așa, de exemplu, părintele Ioanichie Bălan scrie că schimonahul Neofit s-a ne-

23. *Ibidem*, p. 459—460.

24. Vezi *Pateric românesc*, ed. a II-a, p. 218—219.

25. Vezi *Ibidem*, p. 219, nota 1 și nota 2.

26. *Ibidem*, p. 218—219.

voit în peștera de la Stânișoara «timp de 30 de ani». De asemenea, există mari deosebiri între cele scrise de arhimandritul Urișescu și ieromonahul Bălan în privința osemintelor cuviosului Neofit. Mai întâi, să reamintim ce scria Urișescu în 1943: «Azi, din osemintele cuviosului pustnic, au mai rămas puține în peșteră, pentru că, din evlavie, le-au luat credincioșii pe la casele lor. Cele rămase sunt puse într-o lăcriță, deasupra căreia se află o candelă». Părintele Ioanichie Bălan, scrie, însă, că aceste oseminte «au fost împărțite peste tot, încât astăzi se mai păstrează doar numele și peștera acestui mare sihastru român».

Pe de altă parte, în «Convorbiri duhovnicești», din 1984, cu privire la osemintele cuviosului Neofit, găsim următorul text: «Osemintele Cuviosului Neofit... în peșteră. Erau numai craniul și oasele mai mari. Celelalte au fost luate câte-o bucatică de credincioși la casele lor, de binecuvântare». În legătură cu acest text, ținem să aducem următoarele precizări: a) După Părintele Ioanichie Bălan, acest text aparține, în întregime, arhimandritului Grigore Urișescu, ca făcând parte din cele afirmate de ultimul despre mănăstirea Stânișoara, în cadrul «convorbirilor duhovnicești»; b) «Convorbirea duhovnicească» s-a desfășurat la Schitul Trivale, din Pitești, unde, părintele Grigore Urișescu a fost stareț în ultimii ani ai vieții sale; c) Desigur, «convorbirea duhovnicească» a avut loc, între părintele Bălan și părintele Urișescu, înainte de anul 1978, când ultimul se muta la cele veșnice; d) În cartea sa, din 1943, arhimandritul Grigore Urișescu nu menționează existența «craniului» cuviosului Neofit în peștera de lângă mănăstirea Stânișoara, fapt ce convinge, cu greu, că același autor ar fi putut s-o facă, mult mai târziu, în cadrul «convorbirii» avute cu părintele Ioanichie Bălan. Mai mult chiar, considerăm că părintele Urișescu n-avea nici cum să afirme existența «craniului» cuviosului Neofit în peștera de lângă mănăstirea Stânișoara, întrucât acesta nu se afla acolo nici chiar în anul 1860, când a vizitat-o Odobescu, și care notează în *Insemnările* sale lipsa «căpățanii» pustnicului.

În concluzie, se poate afirma că, cele consemnate de Odobescu despre pustnicul de la Stânișoara indică, fără urmă de îndoială, că acesta a viețuit spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, — înainte de 1788 — și nicidecum în secolul al XVII-lea, așa cum afirmă arhimandritul Grigore Urișescu, și, mai apoi, după acesta, ieromonahul Ioanichie Bălan. Totodată, pustnicul, despre care scria Odobescu în *Insemnările* sale, este, așadar, cuviosul Neofit, menționat de arhimandritul Grigore Urișescu în cartea sa din 1943, în baza «tradiției mult răspândite».

Iată, deci, cum s-a ajuns la întregirea unei file de Pateric românesc ce va contribui, fără îndoială, ca această mlădiță aleasă a Bisericii Ortodoxe Române, cuviosul isihast Neofit de la mănăstirea Stânișoara, să fie mai bine cunoscut și mai cinstit decât mai mulți fii ai acesteia.

ȘTIRI NOI DESPRE EPISCOPUL GALACTION AL RÂMNICULUI

Începând din martie 1821, după izbucnirea revoluției lui Tudor Vladimirescu, un mare număr de boieri olteni, îndeosebi din Craiova, s-a refugiat peste munți, la Sibiu, având în frunte pe episcopul Râmnicului, Galaction¹. Acesta, grec de origine, devenise titular al eparhiei oltene în ianuarie 1813, urmându-i lui Nectarie, al cărui nepot era², ales, cu o lună mai înainte, mitropolit al Țării Românești³. Se știe că Nectarie, de fel din Moreea, ultimul mitropolit fanariot al Ungrovlahiei, a păstorit până la 1 mai 1819, când s-a retras. Apoi, în timpul revoluției din 1821, s-a refugiat și el în Transilvania, la Brașov, unde a rămas până la moartea sa, întâmplată la 13 septembrie 1825⁴.

La Sibiu, episcopul Galaction, împreună cu mai mulți dintre boierii pribegi, adresează memorii privitoare la situația lor contelui Gheorghe Bánffy, guvernatorul Transilvaniei⁵, împăratului Austriei⁶, ca și țarului Alexandru I al Rusiei⁷. La 14 decembrie 1821, în două memorii, unul către împăratul de la Viena și altul către Meternich, se plângea de faptul că fusese silit de fostul domn Alexandru Suțu să-i dea suma de 400.000 de piaștri pentru a nu fi scos din scaun⁸. După trecerea evenimentelor anului 1821, episcopul Galaction s-a întors la Râmnic, reluându-și atribuțiile de episcop, până la 12 aprilie 1824, când și-a dat demisia⁹.

Mai multe documente din deceniul al 4-lea al secolului al XIX-lea aduc noi informații despre fostul episcop Galaction. Astfel, într-o adresă din 7 decembrie 1832 a Logofetei Dreptății către Vornicia din Lăuntru, se arată, mai întâi, că arhiereul Galaction se angajase în scris că va plăti datoriile rămase de pe urma răposatului mitropolit Nectarie, al cărui nepot știm că era. Acest angajament fusese întărit, la vremea respectivă, de către fostul domn Grigore Ghica, dar arhiereul Galaction nu plătitese până la acea dată sumele datorate creditorilor. Aceștia făcuseră cerere pentru aducerea de la Sibiu a unui sipet al fostului episcop de Râmnic, conținând argintărie, giuvaeruri, obiecte arhieresti și galbeni, urmând ca din aceste valori să li se împlinească sumele cuvenite.

1. Emil Vărtosu, *1821, Date și fapte noi*, București, 1932, p. III—IV.

2. Prof. Nicolae Șerbănescu, *Episcopii Râmnicului*, în «Mitropolia Olteniei», XVI (1964), nr. 3—4, p.198.

3. *Ibidem*, p. 197—198.

4. Idem, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 805.

5. Hurmuzaki, *Documente privind istoria României*, serie nouă, voi. III, București, 1967, p. 224, 274, 523—524, 526—527.

6. *Ibidem*, p. 274, 422—423, 425.

7. *Documente privind istoria României, Răscoala din 1821. Documente interne*, vol. III, [București], 1960, p. 133—134.

8. N. Iorga, *Două plângeri ale episcopului de Râmnic Galaction (1821)*, în «Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii istorice», serie II, tom. XXXV (1912—1913), p. 159—161. Vezi și Hurmuzaki, *Documente...*, serie nouă, vol. III, p. 612—613, 615—617.

9. Nicolae Șerbănescu, *Episcopii Râmnicului...*, p. 198.

Se menționa că sipetul, rămas desigur la Sibiu din timpul refugiului din 1821, se afla în mâinile lui Hagi Constantin Pop, cunoscutul mare negustor, căruia mai mulți boieri olteni aflați în pribegie îi încredințaseră de asemenea obiecte de preț¹⁰.

Creditorii conveniseră să delege pe unul dintre ei, Ianache Custov, care să meargă la Sibiu pentru aducerea la București a sipetului. Se angajau ca din suma totală ce le-ar fi revenit pentru plata datoriilor să se rețină câte 50 de lei la fiecare mie de lei, din care 30 de lei să se atribuie «vechilului» Custov pentru cheltuielile făcute în această pricină, iar 20 de lei «să se dea la pușcăriile sau unde să va găsi mai de trebuință și cu cale», așadar în folosul Vorniciei din Lăuntru, în schimbul acordării unor oameni de pază în vederea aducerii în siguranță a sipetului de la granița Transilvaniei până la București. Pe baza acestei cereri, Logofeția Dreptății făcuse raport la președintele Divanurilor celor două Principate, care, la 26 octombrie 1832, aprobase cele cerute. În consecință, Vornicia din Lăuntru era rugată să poruncească la județele unde se va găsi de cuviință, pentru orânduirea de dorobanți «îndestui și vrednici». În rezoluția pusă pe această adresă de către conducerea Vorniciei, se hotăra să se facă poruncă deschisă pe numele lui Custov către ocârmuitorii județelor Ilfov, Dâmbovița și Argeș, pentru asigurarea numărului necesar de dorobanți¹¹.

În temeiul acestei rezoluții, la 9 decembrie 1832, se adresa «ocârmuitorilor după la județe și suptocârmuitorilor du prin plăși și plaiuri» o «Poruncă dăschisă pentru aducerea sipetului părintelui Galaction de la Sibiu», urmând ca aceștia să dea «dorobanți(i) trebuincioși pentru paza celui sipet la drum»¹². De acest fapt era anunțată, în aceeași zi, și Logofeția Dreptății¹³. Curând după aceea, în ianuarie 1833, moștenitorii mitropolitului Neotarie depuneau o jalbă la Logofeția Dreptății, în care cereau să se facă publicație obștească pentru creditorii din țară și din afară și răposatului mitropolit ca să se prezinte cu zapisele pe care le au în termen de 40 de zile¹⁴.

La 13 noiembrie 1833, Vornicia din Lăuntru, interesată să obțină suma pe care creditorii se angajaseră s-o dea «pentru arestanții pușcării din bani(i) găsiți în sipetul părintelui Galaction ce urmează să se fi adus din Sibiu», solicită informații în acest sens printr-o adresă către Logofeția Dreptății¹⁵. Neprimind vreun răspuns, solicitarea este repetată la 2 mai 1834¹⁶. În sfârșit, la 20 mai acel an, Logofeția Dreptății răspundea că din averea fostului episcop Galaction, aflată în sipetul adus de la Sibiu, nu se putuse face nici unuia dintre creditorii «împlinire, din pricină căci s-au ivit prigonire și sunt în cercetare de jude-

10. *Documente privind istoria României, Răscoala din 1821. Documente aterne*, vol. II [București], 1959, p. 339—340. În decembrie 1821 episcopul Galaction adresa o scrisoare lui Hagi Constantin Pop, în care îi solicita sprijinul în unele probleme de natură materială (N. Iorga, *op. cit.*, p. 162—163).

11. Arh. St. Buc., fond «Vornicia din Lăuntru», dosar 5757/1832, f. 1, 28. (Vezi anexa).

12. *Ibidem*, f. 2.

13. *Ibidem*, f. 3.

14. *Ibidem*, fond «Înaltul Divan», dosar 7/1838, f. 1—2.

15. *Ibidem*, fond «Vornicia din Lăuntru», dosar 5757/1838, f. 4.

16. *Ibidem*, f. 5.

cată, de aceia nici făgăduita sumă a să da pă seama pușcării nu s-au putut împlini»¹⁷. La 28 ianuarie 1835, Vornicia repeta cererea sa¹⁸, urmată, la 19 februarie același an, de adresa de răspuns a Logofeției, în care se arată că situația rămăsese neschimbată¹⁹. O nouă intervenție a Vorniciei, din 4 martie 1838, în care se face istoricul pricinii, nu primește nici un răspuns²⁰.

Curând însă, Vornicia revine, prin adresa sa din 25 aprilie 1838, arătând că fostul episcop Galaction «acum au încetat din viață», din care cauză Logofeția era rugată să treacă la «facerea catagrafii dă rămasurile pomenitului arhieru» și, totodată, să asigure banii conveniți «pă seama pușcării de aici»²¹. La 14 mai același an, Logofeția Dreptății răspunde că «pricina creditorilor răposatului mitropolit Nectarie ce cer a să despăgubi din averea aflată în sipetul părintelui Galaction este intrată la cinstitul Divan sivil și încă nesăvârșitor». După împlinirea datoriei către aceștia «va îngriji Logofeția a asigura dreptul convenit pușcării după legătura ce au dat creditorii când s-au adus sipetul de la Sibiu». Pe lângă adresa de răspuns, se alătura copiile după lista cea făcută la Sibiu, când s-au priimit acel sipet de numitul Custov»²².

Această listă era intitulată «Catagrafie de câte lucruri i bani s-au priimit la casa Logofeției de la chir Ianache Custov, suditul rusc, ale răposatului arhieru Galaction proin Râmnic, încă din leat (1)833 dechemv(rie) 15». În listă nu apar însă nici argintărie, nici giuvaeruri, nici podoabe arhieresti, așa cum s-a crezut inițial. Erau numai obiecte de îmbrăcăminte, prosoape, peșchire, bucăți de pânză și diverse lucruri de interior. Valoare prezentau însă banii, în diverse monezi: funduci, stamboli, misiri, sfanțihi, rubiele, netfiele, la care se adăugau 1697 galbeni împărătești. Din aceștia se scădeau 196 galbeni opriți «pentru plata bolții și a depoziton la Sibiu, după sineturile ce au înfățișat», precum și 1206 galbeni «depozitarisii la cinst(itul) consulat al Roșii». Întreaga sumă se ridica la 56.172 lei și 10 parale, din care trebuiau scăzuți banii conveniți creditorilor, respectiv 37.095 lei și 20 parale, ceea ce făcea ca în casa Logofeției să rămână «naht» 19.076 lei și 20 parale (de fapt și 80 parale)²³.

Nu știm cum a luat sfârșit pricina, deoarece dosarul se încheie aici, fără a ne mai spune ceva despre plata creditorilor și, legat de aceasta, despre încasarea banilor conveniți temniței din București. Informațiile referitoare la episcopul Galaction rămân totuși un bun câștigat pentru istorie²⁴ și, de aceea, am socotit că prezentarea lor, chiar succintă, nu poate fi un lucru de prisos. Pentru ilustrare, redăm în continuare, *in extenso*, unul din documentele care au stat la baza lucrării de față.

17. *Ibidem*, f. 6.

18. *Ibidem*, f. 7.

19. *Ibidem*, f. 8.

20. *Ibidem*, f. 9.

21. *Ibidem*, f. 10.

22. *Ibidem*, f. 11.

23. *Ibidem*, f. 12.

24. Un câștig îl constituie printre altele data morții arhierului Galaction, întâmplată cu puțin înainte de 25 aprilie 1838, așa cum rezultă din adresa «Vorniciei din Lăuntru», menționată mai sus. (*Ibidem*, f. 10.) Data sfârșitului său nu era cunoscută până acum. (Pr. Niculae Șerbănescu, *Episcopii Râmnicului...*, p. 198).

ANEXĂ

1832 decembrie 7, (București).

Adresă a Logofetei Dreptății către Vornicia din Lăuntru,
prin care solicită sprijin pentru aducerea de la Sibiu a unui sipet
conținând bunurile fostului episcop al Râmnicului Galaction

*Logofeteia Mare a Dreptății.**Anul 1832, luna dechemv(rie) 7.**N. 13.753. Masa al 2-lea.**Cin(stit)ji(i) Vornicii cei Mare a Trebilor din Lăuntru.*

Pentru împlinirea dreptului credincios răposatului mitropolit Nectarie de la preaosfinția sa arhiereului Galaction, fostul episcop Râmnic, ce au dat legătură în scris că va plăti acele datorii, care în scris s-au întărit și de domnia sa Grigorie vodă Ghica, fiindcă preaosfinția sa arhiereul Galaction n-au fost următor, după poruncile ce sunt date a plăti acelor creditori sumele ce au să le ia, s-au făcut cerere din partea numiților ca să aducă aici un sipet al părintelui Galaction, ce-l are la Sibiu, cu argintăriile, gevaerica, arhieratica și galbeni, și să află la mâinile dim(nealu)ji H(agi) Costandin Pop, ca din averea ce va fi într-insul să să facă împlinire, și pentru priimirea de acolo a sipetului și aducerea lui aici să numit creditor(i) vechil pă chir Ianache Custov, unul din dum(nea)lor, chibzuind cu toții ca pentru toată cheltuiala adusului acelu sipet să se dea cu analoghie din suma banilor ce vor fi să iasă spre plata aceștii datorii la mii de lei câte cin(ci) zeci de lei, din care lei treizeci să fie pentru cheltuiala lui Custov vechilul și lei douăzeci să dea la pușcăriile sau unde să va găsi mai trebuință și cu cale, și pentru această din parte-le jertfă să li să dea câțiva cazaci spre siguranția adusului acelu sipet, aici în București. Care cerere a pomeniților creditori, Logofeteia, prin raportul său cu n. 12.040, supuindu-să la cunoștința d(umnealu)ji deplin înputernicitului prezident, au binevoit înalt exelenția-sa, și de la 26 octomv(rie), supt n. 730, au dat dezlegare, găsind cuviincioasă cererea creditorilor, și pentru paznici, ca să viie cu sipetul de mai sus până la București, poruncește aceștii Logofeteii ca să să înțeleagă cu cinstita Vornicie din Lăuntru ca să să orânduiască dorobanți de la ocârmuitori(i) județelor. Ci fiindcă acum dum(nealu)ji Ianache Custov, vechilul creditorilor, este gata de a pleca la Sibiu spre aducerea întru împlinire a însărcinării pusă asupra-i, Logofeteia plecat roagă pă cinstita Vornicie să binevoiască a face cuviincioasele porunci către ocârmuitori(i) județelor unde va fi cu cuviință, ca să să orânduiască dorobanți îndestui și vrednici de a să aduce cu siguranțiile pomeniții sipet de la granița Transilvanii și până în București.

*Marele logolât al dreptății,**ss. Alexandru Filipescu**Procit : ss. Sărdar Scarlat Urlățeanu*

(Rezoluție :) Făcându-să poruncă dăschisă pă numele lui Custov către ocârm(uitorii) jud(ete)lor Ilf(ov), Dâmb(ovița) și Argeș pentru darea cuviinciosului număr dă dorobanți, oameni vrednici, spre îndeplinirea aceștii porunci a exel(enti) sale fără cusur, să va îndrepta către Log(o)ff(etia) Dreptății pă lângă răspuns de aceasta, adăogând ca pentru acei câte 20 lei la 1000 ce să hotărâsc a să da către stăpânire la locul unde să va socoti mai cu cuviință, după a lor primire să să trimită la Dvornicie spre a să face cuviincioasa punere la cale, după raportul ce să va face către d(umnea)lui exelenția sa. Dechem(vrie) 8.

ss. Indescifabil

TUDOR MATEESCU

• PĂRTEA OFICIALĂ •

LUCRĂRILE SFÂNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SUMARUL ȘEDINȚEI DE LUCRU
DIN 24—25 SEPTEMBRIE 1992

În urma convocării *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, în zilele de 24—25 septembrie 1992 s-au desfășurat, la reședința patriarhală din București, lucrările ședinței ordinare de lucru a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

În prealabil au avut loc lucrările Colegiului electoral bisericesc pentru alegerea titularului în scaunul vacant de episcop al Episcopiei Oradiei.

În după-amiaza zilei de 24 septembrie 1992, sub președinția *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* au început lucrările Sfântului Sinod.

După citirea apelului, constatându-se prezența statutară a membrilor Sfântului Sinod, *Prea Fericitul Părinte Patriarh* declară deschise lucrările.

La propunerea *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* se dă citire componenței comisiilor Sfântului Sinod după care secretarul Sfântului Sinod prezintă ordinea de zi, care a fost discutată și aprobată. Apoi dosarele cu problemele cuprinse în ordinea de zi sunt repartizate pe comisiile de specialitate pentru studiere și întocmirea referatelor, după care *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* suspendă ședința până a doua zi, 25 septembrie 1992.

Reluându-se ședința în plen, în ziua de 25 septembrie 1992, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* face cunoscut membrilor Sfântului Sinod că a fost aprobată *Legea nr. 103/22 septembrie 1992, privind dreptul exclusiv al Cultelor religioase pentru producerea obiectelor de cult*, și este necesar ca fiecare membru al Sfântului Sinod să-i cunoască conținutul.

Se dă citire legii respective și se discută aspectele pe care aceasta le înfățișează și reglementările pe care le stabilește. Membrii Sfântului Sinod își exprimă satisfacția că intervenția Patriarhiei Române a fost

finalizată favorabil prin apariția acestei Legi. Se exprimă necesitatea unei proceduri unitare, în toate eparhiile Patriarhiei Române.

Se scoate în evidență contribuția P. S. Episcop Calinic al Argeșului, care, în calitate de deputat și de membru în Comisia respectivă a Căme-rei Deputaților, a adus-o în discuția deputaților și parlamentarilor, pen-tru aprobarea acestei legi.

În cadrul discuțiilor purtate s-a apreciat că legea respectivă trebuie trimisă, spre studiu, fiecărui centru eparhial în vederea luării unor măsuri unitare pentru aplicarea ei și, ca urmare, Sfântul Sinod hotărăște :

— În act de aprobarea Legii privind dreptul exclusiv al Cultelor religioase pentru producerea obiectelor de cult și stabilește să fie pu-blicată în presa bisericească centrală și a eparhiilor, pentru a fi cun- cută de întregul cler și de unitățile bisericești, în vederea luării unor măsuri unitare de aplicare a ei în Biserica Ortodoxă Română.

Te me i n r. 5418/1992 — Procesul-verbal al Colegiul- u electoral bisericesc pentru alegerea titularului în scaunul vacant de episcop al Oradiei.

I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, președintele Comisiei canonică- juridică și pentru disciplină propune ca Sfântul Sinod să procedeze mai întâi la validarea alegerii noului episcop al Oradiei, pentru ca, în con- tinuare, acesta să participe la lucrări cu noua sa calitate.

— Sfântul Sinod este de acord cu propunerea I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei.

Ca urmare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist roagă p- P. S. Episcop Calinic al Argeșului, raportorul Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, să dea citire referatului Comisiei în legătură cu alegerea titularului în postul vacant de episcop al Episcopiei Oradiei. În referat se precizează că alegerea s-a desfășurat în conformitate cu prevederile articolelor 129—130 din «Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române» și că pentru această alegere a fost necesar să se organizeze două tururi de scrutin, întrucât la primul tur de scrutin nici unul dintre candidați nu a întrunit, potrivit preve- derilor statutare, majoritatea absolută.

La al doilea tur de scrutin, la care au participat, potrivit hotărârii unanime a Colegiului electoral bisericesc, primii doi candidați care au întrunit cel mai mare număr de voturi, din totalul celor 118 membri prezenți, voturile au fost exprimate astfel :

— P. S. Arhiepiscop-vicar Ioan Crișanul	60 voturi
— P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul	51 voturi
— Voturi nule	6 voturi

În urma rezultatului votării, I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, care, potrivit prevederilor statutare, a prezidat lucrările Colegiului electoral bisericesc, a proclamat ales ca titular în scaunul de episcop al Oradiei pe P. S. Arhiepiscop-vicar Ioan Crișanul al Episcopiei Oradiei.

Ca urmare, Comisia canonică-juridică și pentru disciplină a propo- s plenului Sfântului Sinod să valideze alegerea făcută de Colegiul el-

toral bisericesc, ca fiind conformă cu legiuirile bisericești și sfințele canoane.

Sfântul Sinod constatând că alegerea de episcop al Episcopiei Oradiei s-a făcut cu respectarea prevederilor statutare și canonice ;

Că potrivit votului exprimat de Colegiul electoral bisericesc P. C. Arhiepiscop-vicar Ioan Crișanul (Mihălțan) a fost proclamat episcop ales ;

Pe temeiul prevederilor art. 131 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, hotărăște :

— Ia act că alegerea P. S. Arhiepiscop-vicar Ioan Crișanul (Mihălțan) în scaunul vacant de episcop al Oradiei, s-a făcut cu respectarea prevederilor canonice și a dispozițiilor articolului 130 din «Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române» ;

— Validează și aprobă alegerea făcută de Colegiul electoral bisericesc în ziua de 24 septembrie 1992 a P. S. Arhiepiscop-vicar Ioan Crișanul (Mihălțan), ca episcop al Episcopiei Oradiei, urmând a se face demersurile cuvenite către autoritățile de stat componente.

După validarea și aprobarea alegerii de către Sfântul Sinod, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist adresează noului ales un cuvânt frățesc de felicitare și indemn la neprecupețită lucrare în noua răspundere ce i s-a încredințat, de chiriarh, având o deschidere mai mare atât în plan ecumenic cât și în lucrarea pastorală față de preoțime și credincioși.

A răspuns P. S. Episcop Ioan Mihălțan mulțumind membrilor Sfântului Sinod și cerându-le sprijinul și sfatul frățesc în lucrarea pe care o începe.

În continuare, la invitația P. F. Părinte Președinte, P. S. Episcop Andrei al Alba Iuliei, raportorul *Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri*, prezintă referatele Comisiei asupra următoarelor probleme :

Temei n r. 4958/1992 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind încetarea din viață a P. S. Episcop Vasile al Oradiei.

Referatul Comisiei sinodale înfățișează personalitatea P. S. Episcop Vasile Coman ca ierarh cărturar, păstor și îndrumător al clerului și credincioșilor de la granița de vest a țării noastre, cu o largă experiență ecumenică, pastorală și misionară precum și modul cum s-au desfășurat funeraliile.

La propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, membrii Sfântului Sinod păstrează, și în cadrul acestei ședințe, un moment de reculegere în memoria celui ce a fost episcopul Vasile Coman al Oradiei.

— Sfântul Sinod ia act, de asemenea, de modul în care s-au desfășurat funeraliile P. S. Episcop Vasile al Oradiei, urmând ca în revistele bisericești să se publice reportaje corespunzătoare.

Temei nr. 5681/1992 — Darea de seamă a P.S. Episcop Calinic al Argeşului, privind vizita misionară în cuprinsul Vicariatului ortodox ucrainean din Maramureş.

Din referatul Comisiei sinodale reiese că din încredinţarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, P. S. Episcop Calinic al Argeşului a efectuat o vizită misionară în perioada 27—30 august 1992, în cuprinsul Vicariatului ortodox ucrainean din Maramureş, prilejuită de punerea pietrei de temelie a mănăstirii ortodoxe ucrainene «Adormirea Maicii Domnului» din localitatea Rona de Sus, judeţul Maramureş.

După prezentarea referatului şi discuţiile purtate, la propunerea Comisiei pentru doctrină, viaţă religioasă şi pentru mănăstiri, plenul Sfântului Sinod hotărăşte :

— Ia act de purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist faţă de cerinţele religioase şi materiale ale credincioşilor ortodocşi ucraineni, aflaţi sub jurisdicţia canonică a Patriarhiei Române.

— Ia act de misiunea desfăşurată de către P. S. Episcop Calinic al Argeşului în cuprinsul Vicariatului ortodox ucrainean din Maramureş, din încredinţarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

— Să se solicite Vicariatului ortodox ucrainean ca la încheierea fiecărui an să prezinte darea de seamă privind desfăşurarea activităţii misionare, aşa cum s-a stabilit prin hotărârea Sfântului Sinod nr. 9599/1991, comunicată tuturor Centrelor eparhiale.

Cu acest prilej membrii Sfântului Sinod au adus în discuţie şi necesitatea de a sprijini, în continuare, pe românii ortodocşi din Bucovina şi Basarabia cu carte românească de cult, de literatură şi orice fel de carte românească.

De aceea, în urma discuţiilor purtate, Sfântul Sinod hotărăşte :

— Înnoieşte apelul anterior, către cler şi credincioşi, de a dona şi strânge cărţi de cult, cărţi de literatură, ştiinţă, manuale şi orice carte românească, pentru ca prin Centrele eparhiale să fie trimise parohiilor, clericilor şi credincioşilor ortodocşi români din Bucovina şi Basarabia.

Temei nr. 5985/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Iaşilor cu propunerea de înfiinţare a mănăstirii de călugăriţe cu hramurile «Sfântul Mucenic Gheorghe» şi «Sfânta Cuvioasă Teodora de la Sihla» din municipiul Iaşi.

Pe temeiul prevederilor art. 8 din Regulamentul pentru organizarea vieţii monahale, la propunerea Comisiei, Sfântul Sinod hotărăşte :

— Aprobă înfiinţarea mănăstirii de călugăriţe «Sf. Cuvioasă Teodora de la Sihla» din municipiul Iaşi, urmând ca biserica acesteia să poarte în continuare hramul «Sf. Mare Mucenic Gheorghe», iar mănăstirea să se organizeze şi să funcţioneze potrivit prevederilor canonice şi statutare bisericeşti.

Temei nr. 5987/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Iaşilor pentru înfiinţarea mănăstirii de călugări cu hramurile «Schimbarea la Faţă» şi «Dreptcredinciosul Ştefan cel Mare şi Sfânt» de pe muntele Ceahlău, judeţul Neamţ.

În urma discuțiilor purtate, la propunerea Comisiei, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă înființarea mănăstirii de călugări cu hramurile «Schimbarea la Față» și «Dreptcredinciosul Ștefan cel Mare și Sfânt», care se va organiza și va funcționa potrivit prevederilor canonice și statutare bisericești.

Temei nr. 6137/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților nr. 1680/1992, cu propunerea de transformare a schitului de călugări Cămârzan, din localitatea Vadul Moldovei, județul Suceava, în mănăstire de călugărițe.

Pe temeiul prevederilor art. 8 și 10 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale și în urma discuțiilor care au avut loc, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă transformarea schitului de călugări Cămârzan din localitatea Vadul Moldovei, județul Suceava, în mănăstire de călugărițe, care se va organiza și funcționa potrivit prevederilor canonice și statutare bisericești.

Temei nr. 5999/1992 — Informarea Comitetului pregătitor al Conferinței naționale a clerului în legătură cu reuniunea de la Arad din 16—17 septembrie 1992 și cu documentele adoptate.

În urma ambelor discuții purtate, la care au luat parte toți ierarhii prezenți, Sfântul Sinod a hotărât următoarele :

— Se reînnoiește apelul către centrele eparhiale și facultățile de teologie să se pronunțe în legătură cu natura și statutul canonic privind o Conferință a clerului la nivel de Patriarhie, în lumina documentului de convergență elaborat de Sfântul Sinod în ședința de lucru din 26 iulie 1991, spre a veni în întâmpinarea dorinței clerului, pentru o mai strânsă cooperare cu ierarhii, în vederea promovării activității pastorale, filantropice, misionare și de menținere a unității bisericești canonice ;

— Ca atare, Sfântul Sinod va fi în măsură să acorde aprobare pentru ținerea următoarei reuniuni din seria întrunirilor de definire a Conferinței clerului la nivel de Patriarhie, după ce se va încheia acest proces de consultare cu centrele eparhiale și cu facultățile de teologie, consultare cerută, de altfel, și de către comitetul de inițiativă. Consultarea cu toate Centrele eparhiale este necesară deoarece din atitudinile exprimate până acum se constată cu claritate poziția de însușire a documentului de convergență elaborat de Sfântul Sinod și o pronunțată rezervă față de cerința Comitetului de inițiativă privind constituirea unei Conferințe naționale a clerului, ca organ central consultativ.

Temei nr. 6046/1992 — Memoriul Asociației «Frăția ortodoxă română», prin care solicită sprijinul membrilor Sfântului Sinod pentru înființarea de filiale în eparhii.

La propunerea Comisiei, și în urma discuțiilor care au avut loc, Sfântul Sinod hotărăște :

— Recomandă Centrelor eparhiale să sprijine activitatea Asociației «Frăția ortodoxă română» pentru înființarea de filiale în eparhii, în scopul revigorării lucrării misionare în parohii, potrivit rânduieilor canonice și statutare bisericești.

— Membrii Sfântului Sinod sunt rugați să îndrume clerul și credincioșii pentru a sprijini lucrarea misionară a Asociației «Frăția Ortodoxă Română».

În continuare, *Prea Fericitul Părinte Președinte* invită pe P. S. Episcop Calinic al Argeșului, să prezinte referatele *Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină* :

Temei nr. 5669/1992 — Adresele Episcopiei Oradiei nr. 124 și 1825/1992, și a Mitropoliei Ardealului nr. 2417/1992, privind cinstirea memoriei și reabilitarea morală a fostului episcop al Oradiei, dr. Nicolae Popoviciu și reînhumarea rămășițelor sale pământești la Oradea.

Din cercetarea documentelor prezentate se constată că în anul 1950. Sfântul Sinod a fost obligat să pună în retragere pe episcopul Nicolae Popoviciu, sub presiunea exercitată de regimul comunist, care invocă atitudinea intransigentă și fermă a acestui episcop față de acțiunile regimului de atunci la adresa Bisericii Ortodoxe și de îngrădire a activității religioase din țara noastră.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— Își exprimă acordul cu hotărârea Adunării eparhiale a Episcopiei Oradiei de reînhumare a rămășițelor pământești ale episcopului dr. Nicolae Popoviciu, în «Biserica cu Lună» din Oradea, ca act de reabilitare morală și cinstire a memoriei personalității acestui ierarh al Bisericii Ortodoxe Române.

— Presa bisericească să dea publicității această hotărâre sinodală,

— Fiecare eparhie va face studii și cercetări privind situația celorlalți ierarhi ortodocși din raza ei de activitate, victime ale represiunii comuniste, și va face propuneri corespunzătoare Sfântului Sinod. Studiul privind pe fostul episcop Policarp Morușca îl va întocmi Arhiepiscopul Sibiului, iar studiile privind ierarhii din Bucovina și Basarabia se vor întocmi prin grija Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților. La elaborarea studiilor respective Centrele eparhiale vor putea apela la cercetători teologi de specialitate și la mărturiile celor ce au cunoscut personalitățile bisericești respective.

Temei nr. 5102/1992 — Scrisoarea Sanctității Sale Bartolomeu I, patriarhul ecumenic al Constantinopolului, prin care anunță instalarea oficială a I.P.S. Anastasie, ca întâistătător al Bisericii Ortodoxe Autocefale a Albaniei.

În urma discuțiilor purtate, la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— Să se treacă în dipticele Bisericii noastre numele noului întâistătător al Bisericii Ortodoxe Autocefale a Albaniei, P. F. Arhiepiscop Anastasie de Tirana și al întregii Albanii.

— Să se trimită scrisoare de felicitare Patriarhului ecumenic pentru alegerea ca întâistător în fruntea Bisericii Autocefale a Albaniei a P. F. Anastasie, până la crearea unei ierarhii proprii. Se va exprima, de asemenea, bucuria pentru reîntregirea familiei ortodoxe ce va avea ca rezultat sporul vieții spirituale a Europei.

— Să se trimită scrisoare de felicitare P. F. Anastasie prin care Sfântul Sinod își exprimă convingerea că vor fi luate în seamă și dorințele spirituale ale aromânilor din Albania, cărora li se va respecta și promova identitatea lor proprie.

Temei nr. 6138/1992 — Adresa I. P. S. Arhiepiscop Pimen al Sucevei și Rădăuților nr. 1670/1992, pentru aprobarea atribuțiilor P. S. Episcop-vicar Gherasim Putneanul.

Pe temeiul prevederilor art. 104 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, la propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă Decizia nr. 26/1992 a I.P.S. Arhiepiscop Pimen al Sucevei și Rădăuților cuprinzând atribuțiile P. S. Episcop-vicar Gherasim Putneanul în cuprinsul Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților.

Temei nr. 5986/1992 — Propunerea I. P. S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei de a se acorda P. Cuv. Protos. Ștefan Gușă, slujitor la mănăstirea Neamț, rangul de arhimandrit.

La propunerea Comisiei canonică-juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— Acordă P. Cuv. Protos. Ștefan Gușă, slujitor la mănăstirea Neamț, rangul de arhimandrit.

În continuare, la invitarea Prea Fericitului Părinte Președinte, P. S. Arhiepiscop-vicar Casian Gălățeanul, prezintă referatele Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, asupra următoarelor probleme :

Temei nr. 4273/1992 — Referat informativ privind desfășurarea educației moral-religioase în învățământul primar și gimnazial (cl. I—VIII), în anul de învățământ 1991—1992 și precizări pentru anul 1992—1993.

Din examinarea referatului respectiv reiese că, potrivit actelor normative în vigoare, în anul școlar 1991—1992, s-a continuat predarea orelor de educație moral-religioasă în școlile de stat primare și gimnaziale «opțional și facultativ», câte o oră pe săptămână, cu rezultate satisfăcătoare, unele bune și chiar foarte bune, acolo unde conducerile școlilor au fost dispuse să sprijine această activitate și acolo unde presanța, seriozitatea și pregătirea competentă a preoților au impus-o.

Sunt prezentate, în continuare, dificultățile întâmpinate în procesul de predare a învățământului religios, precum și eforturile întreprinse atât de către eparhii cât și de către Patriarhia Română pentru înlăturarea realizării acestui deziderat.

Ținând seama de propunerile care s-au făcut de Comisia învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc și de discuțiile care au avut loc în legătură cu precizările Ministerului Învățământului și Științei și Secretariatului de Stat pentru Culte, privind predarea Educației moral-religioase, Sfântul Sinod hotărăște :

— Centrele eparhiale vor întocmi, de urgență, tabelele cuprinzând personalul care va preda Educația moral-religioasă și le vor trimite în vederea emiterii deciziilor de numire și încadrarea fiecărei persoane propuse, în raport cu numărul de clase, de ore, cu pregătirea, vechimea etc.

— Se vor organiza consfătuiri cu preoții, pe protopopiate, pentru aducerea la cunoștință a precizărilor Ministerului Învățământului și Științei, pentru înmânarea lor fiecărui cadru didactic și pentru îndrumări în legătură cu aplicarea lor.

— Centrele eparhiale vor organiza cursuri pregătitoare cu cadre laice care doresc să predea educația moral-religioasă, în vederea atestării lor de către Biserică și recomandarea către inspectoratele școlare pentru încadrare.

Acolo unde nu sunt preoți disponibili se vor folosi în această activitate studenți teologi și absolvenți de seminarii, potrivit nivelului de pregătire.

— Centrele eparhiale și organele rânduite de eparhii vor ține permanent legătura cu inspectoratele școlare respective, pentru a cunoaște modul în care se desfășoară activitatea de predare a Educației moral-religioase.

— Se vor lua măsuri pentru repartizarea, de urgență, a Abecedarului micuțului creștin și a altor materiale didactice necesare.

— Centrele eparhiale vor lua măsuri pentru designarea câte un inspector cu învățământul religios pentru fiecare județ și a-l recomanda Inspectoratului școlar, îngrijindu-se de atestarea lor prin Secretariatul de Stat pentru Culte, de către Ministerul Învățământului și Științei.

— Serviciul de Studii și învățământ de pe lângă Cancelaria Sfântului Sinod va face demersuri pentru aprecierea răspunsurilor la educația moral-religioasă cu note și nu cu calificative, precum și pentru extinderea învățământului religios la clasele IX—XIII în învățământ liceal.

Temei nr. 4274/1992 — Referat informativ privind desfășurarea educației moral-religioase în școlile normale de învățători (cl. IX—XIII), în anul de învățământ 1991—1992.

Din referatul respectiv rezultă că, potrivit Convenției privind atestarea viitorilor învățători de a preda Educația moral-religioasă în învățământul primar din școlile de stat, la clasele I—IV, încheiată de Ministerul Învățământului și Științei (nr. 10076/1991) și Secretariatul de Stat pentru Culte (nr. 4961/1991), începând cu anul școlar 1991—1992.

au fost introduse în planul de învățământ al școlilor normale câte două ore de specialitate teologică, la fiecare clasă, cu caracter facultativ, în cadrul obiectului de studiu «Educație moral-religioasă».

Sunt semnalate, în raport, realizările în domeniu ca și greutățile întâmpinate și se fac propuneri pentru buna desfășurare a procesului de predare a Educației moral-religioase în școlile normale.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc Sfântul Sinod hotărăște :

— Își exprimă acordul cu propunerile Centrelor eparhiale privind predarea educației moral-religioase în școlile de stat, comunicându-se atât Secretariatului de Stat pentru Culte cât și Ministerului Învățământului și Științei pentru găsirea modalității de punere în aplicare a acestora.

— Se va reactiva Comisia specială care a întocmit programa analitică pentru predarea Educației moral-religioase în școlile normale, pentru verificarea acesteia în scopul de a se proceda la alcătuirea de manuale de către membrii Comisiei respective.

— Se va analiza, împreună cu Secretariatul de Stat pentru Culte și cu Ministerul Învățământului și Științei, posibilitatea de numire a unor inspectori pentru învățământul religios în școlile normale.

Temei nr. 5352/1992 — Procesul-verbal al ședinței Comisiei speciale pentru învățământul teologic, din 3 august 1992, împreună cu referatul Cancelariei Sf. Sinod — Serviciul de studii și învățământ, privind planurile de învățământ pe anul universitar 1992—1993, la Facultățile de teologie pastorală și cu profilul din Patriarhia Română.

Din examinarea acestor documente rezultă că, în comisia respectivă s-au stabilit disciplinele teologice care se predau în Facultățile de teologie pastorală, Teologie-litere și Teologie-asistență socială, precum și clasificarea acestora (catedră, conferință, lectorat), introducându-se discipline noi de învățământ sau modificându-se titulatura unor discipline.

Pe baza acestor discipline s-au întocmit și planurile de învățământ, cu durata studiilor de 5 ani la cursurile de zi la toate facultățile menționate mai sus.

În urma analizării celor de mai sus, a dezbaterilor ce au avut loc în ședința sinodală și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă hotărârea Comisiei speciale pentru învățământul teologic, ca în Facultățile de teologie pastorală să se predea, începând cu anul universitar 1992—1993, disciplinele de învățământ, menționate în procesul-verbal, potrivit cu clasificarea lor.

— Aprobă Planul de învățământ unitar pentru Facultățile de teologie pastorală, elaborat de Comisia specială a învățământului teologic, pe 5 (cinci) ani de studii, pentru anul universitar 1992—1993, precum

și planul de învățământ tranzitoriu pentru anul IV (seria 1992—1993), întocmite pe baza disciplinelor menționate.

— Aprobă trunchiul comun al disciplinelor teologice care se vor preda în Facultățile de Teologie-litere și Teologie-asistență socială, începând cu anul universitar 1992—1993.

— Aprobă planul de învățământ unitar și comun pentru Facultățile de teologie-litere și teologie-asistență socială, pe 5 (cinci) ani de studiu pentru anul universitar 1992—1993, întocmit pe baza disciplinelor menționate.

— Aprobă revizuirea programelor analitice la disciplinele de studiu a căror denumire a fost reformulată și alcătuirea programelor analitice la disciplinele nou introduse în planurile de învățământ.

— Aprobă ca profesorii de la Facultățile de teologie, care predau aceste discipline, să colaboreze la întocmirea și revizuirea programelor analitice la : Istoria civilizației și culturii bizantine ; Morala creștină și etică socială ; Misiologie și ecumenism ; Istoria și filosofia religiilor ; Istoria filosofiei ; Teologia spiritualității ortodoxe ; Teologia liturgică ; Teologia pastorală ; Arta creștină eclesială ; Psihologie, Pedagogie și metodică ; Formarea spirituală și liturgică practică.

— Aprobă ca din vechile manuale și programe să se păstreze numai titlurile și capitolele care corespund cerințelor și să se adauge altele noi acolo unde este necesar. Structura noilor manuale și cursuri universitare ce se vor elabora pentru disciplinele teologice, se vor supune avizării Comisiei speciale pentru învățământul teologic.

— Aprobă ca Facultățile de teologie pastorală să studieze în comun și să propună Comisiei speciale pentru învățământul teologic, pentru examinarea de către Sfântul Sinod, măsuri concrete privind simplificarea procedurii de admitere la cursurile de doctorat în teologie, cu specială privire asupra limbilor clasice.

— Aprobă ca Facultățile de teologie să studieze, în comun, și să facă propuneri, de urgență, privind simplificarea procedurii de echivalare a titlurilor teologice obținute la Facultățile teologice din străinătate, în cazul în care acestea nu au fost obținute la o Facultate de teologie ortodoxă, păstrându-se, în același timp, ceea ce este necesar, din punctul de vedere al Bisericii și anume, verificarea conținutului doctrinar al tezei, în rest orientându-se după procedura echivalării titlurilor științifice în sectorul de stat.

Totodată, Facultățile de teologie să fie îndatorate a studia modalitatea de admitere la doctorat, în acord cu discuțiile anterioare purtate în Comisia specială pentru învățământul teologic, astfel ca limbile clasice, greaca și latina, să nu mai fie discipline de examen, ci acestea să devină instrumente de lucru după admiterea la doctorat, prin urmare reținerii unor cursuri intensive.

Temei nr. 5901/1992 — Adresa Facultății de teologie din București, nr. 1233/15 sept. 1992, prin care solicită reglementarea hirotonirii studenților în timpul studiilor universitare.

Comisia învățământului, studiind adresa nr. 1233/1992, a Facultății de teologie din București, arată dificultățile pe care le întâmpină în desfășurarea procesului de învățământ și în administrație, datorate hirotonirii studenților absolvenți de seminar și trecerii acestora la parohie în cursul anului universitar.

Urmare discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— Hirotoniri ale studenților în teologie, absolvenți de seminarii teologice, vor putea avea loc numai în perioada iulie-septembrie, pentru a nu se produce perturbări în procesul de învățământ și în administrația Facultăților de teologie, cei hirotoniți, ca și eparhiile, având îndatorirea să anunțe Facultățile de teologie despre schimbarea statutului studenților respectivi.

— Se menține hotărârea Sfântului Sinod nr. 7735/1990, potrivit căreia absolvenții de liceu vor fi hirotoniți numai după obținerea titlului de licențiat în teologie.

Temei nr. 3492/1992 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod în legătură cu hotărârea Sinodului mitropolitan al Mitropoliei Olteniei, privind desemnarea P. S. Episcop-vicar Damaschin Severineanul în postul de decan al Facultății de teologie a Universității din Craiova.

Pe temeiul prevederilor art. 10, lit. «n» din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și art. 121 din Regulamentul învățământului teologic și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de numirea P. S. Episcop-vicar Damaschin Severineanul al Arhiepiscopiei Craiova, în postul de decan al Facultății de teologie a Universității din Craiova, cu data de 1 septembrie 1992, potrivit recomandării Sinodului mitropolitan al Mitropoliei Olteniei.

Temei nr. 5984/1992 — Adresa Arhiepiscopiei Târgoviștei privind înființarea Facultății de teologie-litere în cadrul Universității din Târgoviște, începând cu anul universitar 1992—1993.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă înființarea Facultății de teologie-litere în cadrul Universității din Târgoviște, începând cu anul universitar 1992—1993, care se va organiza și funcționa în condițiile prevăzute de Protocolul privind

inclusiunea învățământului superior teologic în cadrul Universităților de Stat, repartizându-i-se cifra de școlarizare aprobată.

Temei nr. 5981/1992 — Referatul Cancelariei Sf. Sinod în legătură cu hotărârea Sinodului mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, privind numirea I.P.S. Arhiepiscop Dr. Vasile al Târgoviștei ca decan și a P. C. Pr. Ioan Stoica, consilier administrativ la aceeași eparhie, ca secretar științific al Facultății de teologie-litere din Târgoviște pentru anul universitar 1992—1993.

Ținând seama de adresa Rectoratului Universității din Târgoviște în care se precizează că cei propuși pentru aceste posturi de conducere vor îndeplini funcțiile pentru care au fost solicitați, în mod onorific și numai pentru anul universitar 1992—1993 ;

Pe temeiul prevederilor art. 10, lit. «n» din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și art. 121 din Regulamentul învățământului teologic ;

La propunerea Comisiei învățământului pentru pregătirea personalului bisericesc și în urma discuțiilor purtate în ședința sinodală, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de numirea I.P.S. Dr. Vasile, arhiepiscopul Târgoviștei în postul de decan și a P. C. Pr. Ioan Stoica, consilier administrativ, în postul de secretar științific la Facultatea de teologie-litere din Târgoviște, pentru anul universitar 1992—1993, urmând a îndeplini aceste funcții onorific, potrivit hotărârii Sinodului mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei.

Temei nr. 6052/1992 — Referat informativ privind schimbul de bursieri.

Deși în ultimul timp se confruntă cu dificultăți financiare, Patriarhia Română a continuat să se îngrijească de trimiterea la studii în străinătate a unor tineri din rândul cărora se recrutează cadrele didactice de la școlile teologice și personalul de la administrația patriarhală și administrațiile eparhiale.

Totodată a înlesnit unor tineri români din Basarabia, Bucovina de Nord, Ungaria și Jugoslavia posibilitatea de a urma școlile noastre teologice în vederea hirotonirii lor pentru românii ortodocși din țările respective. În același timp au fost primiți la studii tineri aparținând Bisericilor Ortodoxe surori din Grecia, Albania și Macedonia.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de referatul privind schimbul de bursieri pentru anul academic 1992—1993.

- La trimiterea în străinătate pentru studii vor avea prioritate :
1. Cadrele didactice din cadrul Facultăților de teologie și Seminariilor teologice ;

2. Doctoranzii ;

3. Licențiații în teologie și, în cazuri de excepție, studenți și elevi de seminar.

— Fiecare membru al Comisiei sinodale de învățământ, să aibă lista burselor și bursierilor.

— Eparhiile care au obținut burse pe căi proprii, să le anunțe, spre informare, Comisiei de învățământ și Serviciului de burse.

În continuarea ședinței, *Prea Fericitul Părinte Președinte* invită pe P. S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, raportorul *Comisiei afacerilor externe bisericești*, să prezinte referatele asupra problemelor repartizate Comisiei.

Temei nr. 4583/1992 — «Aspecte din viața bisericească a diasporei ortodoxe române din Europa centrală și occidentală».

În ultima vreme, în cadrul diasporei ortodoxe române din Europa centrală și occidentală, preoții și credincioșii din comunitățile ortodoxe române depun deosebite eforturi în vederea reorganizării și a unității lor canonice sub jurisdicția Bisericii Mame.

Din documentația existentă la dosar se constată că problema diasporei românești din Europa centrală și occidentală este foarte complexă, ea implicând diverse aspecte ale Ortodoxiei, în general. Cele dintâi privesc direct Biserica Ortodoxă Română, iar celelalte vizează raporturile dintre toate Bisericile Ortodoxe, necesitând o analiză aprofundată în cadrul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, și, de asemenea, o luare de poziție competentă în discuțiile cu Patriarhia Ecumenică, precum și la lucrările comisiei și subcomisiei pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod Pan-Ortodox.

În urma dezbaterilor ce au avut loc, la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se ia act de documentele primite de Patriarhia Română din partea unor preoți și se consideră că este oportun să se aștepte rezultatele congresului preoților ortodocși români din Europa centrală și occidentală, ce va avea loc la München, între 1—4 octombrie 1992, după care se va studia posibilitatea unor discuții mai concrete între Patriarhia Română și preoții delegați de Congres.

— Să se constituie o delegație, căreia să i se încredințeze o misiune oficială privind luarea de contacte cu comunitățile ortodoxe române din Europa centrală și occidentală, în vederea normalizării situației canonice.

Temei nr. 4731/1992 — «Probleme noi privind viața bisericească din Basarabia și Bucovina de Nord».

Referatul prezintă ultimele evoluții în domeniu, atitudinea Patriarhiei Ortodoxe Ruse ca și a I.P.S. Vladimir în această problemă. Este

relevată situația grea a românilor ortodocși din Basarabia și eforturile întreprinse de Patriarhia Română în sprijinul acestora. În numeroasele luări de cuvânt, vorbitorii s-au pronunțat asupra modalităților de acțiune în această problemă.

În urma dezbaterilor ce au avut loc și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Avându-se în vedere discuțiile ce au avut loc la Constantinopol, în luna martie 1992, între Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al Moscovei, în urma cărora s-a ajuns la înțelegerea de a se purta discuții bilaterale privind revenirea mitropoliilor Basarabiei și Bucovinei sub jurisdicția Patriarhiei Române, să se convină, în mod bilateral, asupra continuării discuțiilor, cât mai curând posibil ;

— Să se ia măsurile necesare ca Editura Institutului Biblic să tipărească, cât mai curând posibil, în publicațiile noastre bisericești, toate documentele relevante privind drepturile Bisericii Ortodoxe Române asupra teritoriilor mitropoliilor Basarabiei și Bucovinei răpite prin tratatul Ribbentrop-Molotov ;

— Să se publice studii și articole privind adevărul despre Biserica din Basarabia și Bucovina de Nord.

Temei nr. 5840/1992 — Scrisoarea P. S. Episcop Nathanaiel în legătură cu ajutoarele ce le va trimite în viitor Episcopia Ortodoxă Română din S.U.A. și Canada.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Exprimă mulțumiri P. S. Episcop Nathanaiel pentru continuarea preocupărilor de a trimite ajutoare în România, destinate Bisericii.

— Să fie rugat P. S. Episcop Nathanaiel să informeze Patriarhia Română, ce fel de ajutoare intenționează să trimită pentru ca, la rândul ei, Patriarhia să informeze eparhiile din țară pentru ca acestea să se adreseze P. S. Episcop Nathanaiel pentru ca ajutoarele să fie trimise în mod direct, pe adresa lor.

— Eparhiile vor fi îndatorate să confirme, prin documentele ce se vor indica de P. S. Episcop Nathanaiel, recepționarea și distribuirea ajutoarelor respective.

Temei nr. 5895/1992 — Scrisoarea Sanctității Sale, Patriarhul ecumenic Bartolomeu I, referitoare la stadiul actual al dialogului oficial dintre Biserica Ortodoxă și Bisericile Ortodoxe Orientale.

Având în vedere necesitatea de a se studia stadiul actual al dialogului cu Bisericile Ortodoxe Orientale cât și posibilitatea reconvocării Comitetului interortodox pentru dialogul cu Bisericile Ortodoxe Orientale de către o comisie a Bisericii noastre ;

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de scrisoarea Sanctității Sale, Patriarhul ecumenic Bartholomeu I, referitoare la stadiul actual al dialogului ortodoxo-vechi oriental.

— Aprobă componența comisiei Bisericii Ortodoxe Române pentru dialogul cu Bisericele Ortodoxe Orientale, după cum urmează :

I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei — președinte ; I.P.S. Arhiepiscop Vasile al Târgoviștei ; P. S. Episcop Timotei al Aradului ; P. S. Episcop Teofan Sinaitul, vicar patriarhal ; P. C. Pr. prof. Ștefan Alexe ; P. C. Pr. prof. Nicolae Necula ; P. C. Pr. Asist. Ioan I. Ică, — membri.

— Comisia Bisericii noastre pentru dialogul cu Bisericele Ortodoxe Orientale, va studia stadiul actual al dialogului cu aceste Biserici și, totodată, posibilitatea convocării Comitetului interortodox pentru dialogul cu Bisericele Ortodoxe Orientale, în vederea clarificării tuturor problemelor nesoluționate încă între Bisericele angajate în acest dialog. Să se comunice, apoi, Patriarhiei Ecumenice, decizia luată.

Temei nr. 4637/1992 — Participarea I.P.S. Mitropolit Ieremia al Franței, în calitate de reprezentant personal al patriarhului ecumenic, la prima sărbătorire a Sfântului Constantin Vodă Brâncoveanu, împreună cu cei patru fii ai săi, București, 15 august 1992.

La prima sărbătoare oficială a Sfinților Brâncoveni la biserica «Sf. Gheorghe Nou» (15 august 1992), a participat, în calitate de reprezentant personal al Patriarhului ecumenic, I.P.S. Mitropolit Ieremia, arhiepiscop al Parisului și mitropolit al Franței, președintele Consiliului interepiscopal ortodox din Franța.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Să se ia act de participarea I.P.S. Mitropolit Ieremia al Franței, în calitate de reprezentant personal al patriarhului ecumenic, la prima sărbătoare a Sfântului Constantin Vodă Brâncoveanu și a celor patru fii ai săi ;

— Să se adreseze patriarhului ecumenic o scrisoare de mulțumire pentru participarea mitropolitului Ieremia la prima sărbătorire a Sfântului Constantin Vodă Brâncoveanu.

Temei nr. 5954/1992 — Scrisoarea adresată episcopilor Bisericii Romano-Catolice privitor la unele aspecte ale Bisericii, în înțelesul de comuniune, de către cardinalul Joseph Ratzinger, președintele Congregației pentru învățătura de credință a Vaticanului apărută în L'Osservatore Romano nr. 24 din 16 iunie 1992.

În scrisoarea împărțită în cinci capitole se face revenire la conceptul de unitate a Bisericii Universale, care se realizează prin rapor-

tarea Bisericilor locale din Biserica Romei și la episcopul acesteia și se pune accent aproape exclusiv pe dimensiunea universală a Bisericii. Bisericile locale sunt considerate ca «părți constituite după chipul Bisericii Universale», ele existând doar ca o consecință ce derivă din Biserica Universală».

Conceptul «eclesiologiei euharistice» este legat nu atât de comunitatea locală, cât de «existența ministeriului lui Petru, ca fundament al unității episcopatului și al Bisericii Universale». Primatul apostolic al lui Petru devine astfel un element constitutiv, indispensabil fiecărei Biserici locale. Deși se recunoaște realitatea pluralității și diversității bisericesti, Bisericile necatolice care au «numeroase elemente ale Bisericii lui Hristos» realizează o anumită comuniune cu Biserica Romano-Catolică, dar aceasta este imperfectă. Ne referim aici la Bisericile Ortodoxe, care sunt considerate «Biserici particulare» dar nu și «Biserici surori».

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericesti, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de scrisoarea adresată episcopilor Bisericii Catolice, prioritar la unele aspecte referitoare la înțelesul de comuniune al Bisericii, de către card. Joseph Ratzinger ;

— Să se trimită scrisoarea sus-menționată la Facultățile de teologie din țara noastră spre informare și comentare, în vederea luării de către Biserica noastră a unei poziții în această problemă.

— Se vor publica materiale în presa bisericească în legătură cu tema respectivă.

Temei n.r. 5955/1992 — Scrisoarea I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului privind retragerea sa din Comisia interortodoxă privind dialogul cu Federația Luterană Mondială.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericesti, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă cererea de retragere a I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului din Comisia interortodoxă pentru dialogul cu Federația Luterană Mondială ;

— Reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române în respectiva Comisie va fi Pr. prof. dr. Viorel Ioniță, decanul Facultății de teologie din Iași.

Temei n.r. 3199/1992 — Consultația ecumenică asupra «Relațiilor dintre Bisericile Ortodoxe și cele Catolice orientale de rit bizantin», Geneva—Elveția, 30 iunie—6 iulie 1992.

Examinând darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericesti reține că Bisericile Ortodoxe membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor și Conferinței Bisericilor Europene au adus, în atenția Bisericilor membre aspecte referitoare la situațiile provocate de restaurarea uniaticismului în unele țări cu credincioși ortodocși.

În comunicatul difuzat la încheierea Consultației de la Geneva, se subliniază necesitatea ca C.E.B. și C.B.E. să se implice mai profund în activitatea pastorală, în dialogul ecumenic și în rezolvarea tensiunilor și conflictelor din Europa centrală și de răsărit, apărute în jurul problemei uniatismului.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de raportul și recomandările Consultației ecumenice asupra relațiilor din Bisericile Ortodoxe și cele Catolice orientale de rit bizantin.

Temei nr. 4439/1992 — Reuniunea Comitetului de selecționare a candidaților pentru funcția de secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Amsterdam—Olanda, 30 iunie — 3 iulie 1992).

Analizând darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești a reținut că la Amsterdam, Comitetul de selecție a candidaților pentru postul de secretar general al C.E.B. a ales trei candidați : Dr. Konrad Raiser, Dr. Martin Conway și Revd. Christopher Duraisingh.

La Geneva, între 16—18 august 1992, Comitetul de selecție a optat pentru Dr. Konrad Raiser din Germania, care, începând cu 1 ianuarie 1993 va fi noul secretar general al C.E.B.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de alegerea noului secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Temei nr. 1318/1992 — Întrunirea grupului pentru abordarea rolului C.E.B. în diferite Biserici și relațiile acestora cu C.E.B., Geneva—Elveția, 14—17 septembrie 1992.

Analizând darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești a reținut faptul că Bisericile membre ale C.E.B. sunt îndemnate să se implice în procesul de reorganizare programatică a C.E.B. și să facă evaluarea Consiliului de pe pozițiile lor specifice și din perspectiva așteptărilor lor, în vederea realizării unei viziuni și înțelegeri comune a C.E.B.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de întrunirea Grupului pentru abordarea rolului C.E.B. în diferite biserici și relațiile acestora cu C.E.B., la care a participat P. C. Pr. Ioan Sauca, consilier patriarhal.

Temei nr. 2067/1992 — Întrunire globală ecumenică pentru tineret și studenți, Geneva—Elveția, 16—23 mai 1992.

Examinând darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești a reținut că au fost aprobate temele pe care întrunirea din Brazilia

(iulie 1993) urmează să le abordeze : economie, societate, educație, drepturile omului, situația femeii și mediul înconjurător. Delegatul român, Dl. Valeriu Gavrilovici, membru ASCOR, a propus includerea în cadrul subtemelor a problemei avortului.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de Întrunirea globală ecumenică pentru tineret și studenți, Geneva—Elveția, 16—23 mai 1992.

Temei nr. 4241/1992 — Adresa Organizației AIDRom către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române referitoare la săptămâna de rugăciune pentru unitate creștină, 1993.

Consiliul Ecumenic al Bisericilor face o călduroasă invitație tuturor Bisericilor de a celebra în ultimele opt zile ale lunii ianuarie, Săptămâna de rugăciune pentru unitatea creștină cu tema : «A purta roadele Duhului pentru unitatea creștinilor» (Gal. 5, 22—23).

Analizând darea de seamă, Comisia afacerilor externe bisericești a reținut că rugăciunea pentru unitatea creștină a jucat un rol central în cursul întregii istorii a Bisericii.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de adresa Organizației AIDRom către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, referitoare la săptămâna de rugăciune pentru unitate creștină, 1993 ;

— Se vor da îndrumări clerului pentru organizarea săptămânii de rugăciune pentru unitatea creștinilor, precum și în legătură cu alte manifestări cu caracter ecumenic pentru promovarea toleranței creștine și înțelegerii mutuale ;

— Din însărcinarea Bisericilor, care vor să participe la celebrarea acestei săptămâni, AIDRom va publica o broșură specială ce conține textul și tema Săptămânii de rugăciune, care ar putea conține și rugăciuni specifice din tradițiile ortodoxă, reformată și luterană.

Temei nr. 242/1992 — A X-a Adunare generală a Conferinței Bisericilor Europene cu tema : «Dumnezeu unește — o nouă creație în Hristos», Praga, 1—11 septembrie 1992.

O delegație a Bisericii Ortodoxe Române, alcătuită din I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, P. S. Episcop Teofan Sinaitul, vicar patriarhal, PP. CC. Pr. Constantin Voicu și Ilie Moldovan, P. Cuv. Maria Bălan de la mănăstirea Agapia și teologul Răzvan Novacovski din București, a participat la cea de a X-a Adunare Generală a Conferinței Bisericilor Europene. Adunarea a avut tema : «Dumnezeu unește — o nouă creație în Hristos». La lucrări au participat 114 delegați, reprezentând Bisericile Ortodoxe și Protestante din întreaga Europă. În

cadrul Adunării s-au adoptat noua Constituție a C.B.E., noul Regulament de aplicare a Constituției și noul Regulament al Adunării generale a C.B.E. A fost redactat un mesaj către Biserici. Din noul Comitet central al C.B.E., care a fost ales, fac parte și P. S. Episcop Teofan Sinaitul, vicar patriarhal, și P. Cuv. Maria Bălan.

Adunarea a abordat și alte probleme, cum ar fi : conflictul armat din Iugoslavia, problema naționalismului exclusivist și problematica țărilor din centrul și estul Europei. Trebuie să menționăm că între delegații ortodocși și cei protestanți au existat puncte de vedere divergente, ceea ce i-a determinat pe ortodocși să elaboreze o declarație oficială în care se afirmă că problemele de credință nu pot fi puse la vot.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de participarea delegației Bisericii Ortodoxe Române la cea de-a X-a Adunare generală a Conferinței Bisericilor Europene de la Praga ;

— Analizarea cu atenție a participării Bisericii noastre la C.B.E. și, eventual, să se reconsidere în context panortodox poziția Bisericii Ortodoxe Române față de această organizație ecumenică.

Temei nr. 5164/1992 — Consfătuirea internațională privind drepturile omului, Geneva, 1—5 iulie 1992.

La această consfătuire din partea Bisericii noastre a participat Dl. Avocat Mircea Pârvu. În timpul discuțiilor au fost dezbătute, cu precădere, aspecte legate de promovarea instituțiilor internaționale referitoare la protecția drepturilor omului, atât în Africa cât și în fostele țări comuniste din Europa.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se ia act de participarea reprezentantului român la Consfătuirea internațională privind drepturile omului de la Geneva-Elveția ;

— Să se urgenteze procedura legată de înființarea și în România a unui Consiliu ecumenic național al Cultelor spre a se facilita dialogul cu forurile internaționale specializate în apărarea drepturilor omului.

Temei nr. 3743/1992 — Conferința a IV-a pe teme pastorale antieretice, Atena, 24—29 iunie 1992.

Tema Conferinței a fost : «Curențe ezoterice și fundamentaliste — o amenințare pentru spiritul ortodox și pentru civilizația noastră».

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat P.C. Pr. Prof. Ion Buga.

S-a arătat pericolul infestării tuturor domeniilor vieții de către curențele ezoterice care se strecoară sub masca progresului și evoluției, a organizațiilor științifice, filosofice, umanitariste sau sociale.

Conferința a formulat 26 de propuneri care definesc cadrul colaborării interortodoxe neoficiale pentru preîntâmpinarea acestor situații foarte grave pentru Biserică și Societate.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de darea de seamă a P.C. Pr. Prof. Ion Buga privind Conferința a IV-a pe teme pastoral-antieretice a reprezentanților mitropoliților din Grecia, 24—29 iunie 1992 ;

— Să se publice Declarația finală a Conferinței a IV-a pe teme pastoral-antieretice de la Atena, în revista centrală «Biserica Ortodoxă Română».

Temei nr. 1565/1992 — A 14-a Adunare generală a Syndesmos, Moscova 1—8 iunie 1992.

Delegația română a fost formată din : Nicolae Teodoreanu, Anișoara Carol, Dr. Ioan Coman și Dr. Teodor Paraschiv.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de darea de seamă a participanților români la cea de-a 14-a Adunare generală a Syndesmos, Moscova, 1—8 iunie 1992.

Epuizându-se examinarea problemelor înscrise pe ordinea de zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist mulțumește membrilor Sfântului Sinod pentru participarea la ședință și pentru contribuția adusă la soluționarea problemelor dezbătute, adresându-le rugămintea de a urmări îndeaproape aducerea la îndeplinire a hotărârilor luate.

În încheiere, Prea Fericirea Sa declară prorogată sesiunea sinodală pe anul 1992.

Ședința se încheie la orele 21,00.

Se rosteste rugăciunea «Cuvine-se cu adevărat».

Drept pentru care se încheie prezentul proces-verbal.

Președintele Sfântului Sinod,

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SECRETARUL SFÂNTULUI SINOD

† EPISCOP NIFON PLOIȘTEANUL
VICAR PATRIARHAL

DOCUMENTARE

- Pr. dr. Ioan Dură, *Biserica Ortodoxă Română și exercitarea autorității sale canonice asupra diasporei ortodoxe române, din anul 1948 până astăzi* 136
- Pr. dr. Ioan Moldoveanu, *Atitudinea clerului ortodox ardelean din secolul al XVIII-lea față de uniaticism* 144
- Pr. dr. Ioan Dură, *File de pateric românesc: Cuviosul isihast Neofit, de la mândstirea Stănișoara (stârșitului secolului al XVIII-lea)* 176
- Tudor Mateescu, *Știri noi despre episcopul Galaction al Râmnicului* 185

PARTEA OFICIALĂ

- Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței din 24—25 septembrie 1992* 189